ACADEMIA SCIENTIARUM SOCIALIUM ET POLITICARUM
INSTITUTUM HISTORICUM „NICOLAE IORGA"
INSTITUTUM STUDIORUM EUROPAE MERIDIONALIS-ORIENTALIS

FONTES HISTORIAE DACO-ROMANAE

III

SCRIPTORES BYZANTINI

SAEC. XI–XIV

EDIDERUNT :

ALEXANDRU ELIAN
et
NICOLAE-ŞERBAN TANAŞOCA

IN AEDIBUS ACADEMIAE REIPUBLICAE SOCIALIS ROMANIAE
BUCURESTIIS – MCMLXXV

ACADEMIA DE ŞTIINŢE SOCIALE ŞI POLITICE
INSTITUTUL DE ISTORIE „NICOLAE IORGA"
INSTITUTUL DE STUDII SUD-EST EUROPENE

IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNIEI

III

SCRIITORI BIZANTINI

(SEC. XI–XIV)

PUBLICATE DE:

ALEXANDRU ELIAN
şi
NICOLAE-ŞERBAN TANAŞOCA

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
BUCUREŞTI – 1975

CUVÎNT ÎNAINTE

Al treilea volum din seria Fontes Historiae Daco-Romanae *cuprinde izvoare literare bizantine privitoare la istoria poporului român și a teritoriului locuit de el în secolele XI—XIV. Ele acoperă perioada cuprinsă între prima atestare a românilor ca entitate etnică net individualizată în conștiința contemporanilor străini, sub numele de vlahi (la Kedrenos) și cea dintîi consemnare bizantină a existenței Țării Românești ca formațiune statală proprie a românilor la nord de Dunăre (la Ioan Cantacuzino). Au fost lăsate de o parte izvoarele dipolmatice; ele vor fi publicate împreună cu sursele bizantine literare referitoare la perioada următoare constituirii celor trei state feudale românești în volumul al patrulea din aceeași serie, aflat în pregătire la Institutul de studii sud-est europene din București.*

La originea volumului de față stă un corpus de traduceri de texte din autorii bizantini privind istoria românilor, realizat în urmă cu mai bine de 15 ani, în cadrul Institutului de istorie „Nicolae Iorga" de prof. Alexandru Elian. Marea majoritate a autorilor din prezentul volum figurau și în acest corpus, la care s-au adăugat acum textele indicate mai jos. La alcătuirea corpusului au contribuit prof. Nicolae Bănescu și prof. P. P. Panaitescu, care au propus și unele adăugiri. P. Ș. Năsturel a tradus fragmente din Ana Comnena și Mihail Psellos. Textele traduse erau însoțite de note și notițe introductive redactate de prof. Alexandru Elian.

Hotărînd să publice volumul, Institutul de istorie „Nicolae Iorga", de acord cu Institutul de studii sud-est europene din București, a însărcinat cu pregătirea lui pe Nicolae-Șerban Tanașoca, cercetător la acest din urmă institut, coordonator al lucrării fiind prof. Alexandru Elian.

Conducîndu-se după criterii de selecție mai largi, Nicolae-Șerban Tanașoca a parcurs din nou textele autorilor bizantini incluși în vechiul corpus, a extras și tradus noi fragmente din aceiași autori referitoare atît la români și la teritoriul locuit de ei, cît și la popoarele migratoare care au străbătut meleagurile noastre (pecenegi, cumani, tătari etc.). S-au adăugat, de asemenea, fragmente din alte opere ale autorilor amintiți (Discursurile *lui Nichita Choniates,* Scrisorile *lui Demetrios Kydones), rămase în afara vechii culegeri, precum și textele unor autori neincluși deloc în aceasta, anume: Ioan Mauropus, Ioan Oxites, Nikolaos Kataskepenos, Eustathios al Tesalonicului, Sergios Kolyvas, Euthimios Tornikes, Georgios Tornikes, Maximos Planudes, Ioan Katrares, Pseudo-Kodinos, Malik Nasir Muhammed, Constantin Manasses, Epigrame anonime din Codicele Marcian 524. Același autor a redactat din nou notițele introductive, cercetînd bibliografia mai recentă, precum și toate notele explicative ce însoțesc textele.*

Coordonatorul volumului, prof. Alexandru Elian a revizuit în totalitatea lor textele, traducerile și notele, aducînd prețioase îmbunătățiri atît versiunii românești, cît și, pe alocuri, textelor grecești la care a sugerat unele emendări.

Potrivit principiilor care stau la baza seriei Fontes Historiae Daco-Romanae, *notele care însoțesc textele nu-și propun să prezinte, în amănunt, stadiul problemelor de interpretare pe care le ridică ele, nici să ofere cititorului o bibliografie completă a lucrărilor istorice în care ele sînt folosite. Scopul*

lor este de a înlesni înțelegerea fragmentelor date și de a trimite pe cititor, pe cît e posibil, la cele mai noi publicații de specialitate, unde izvoarele sînt discutate.

Astfel alcătuit, volumul de față nu va dispensa desigur pe cercetători de accesul la izvoarele bizantine ale istoriei noastre în forma lor originală, integrală. Adunînd însă laolaltă, pentru prima dată în istoriografie, cvasitotalitatea textelor bizantine cunoscute privitoare la istoria poporului român în secolele XI — XIV, date în originalul grec și în traducere, el va reprezenta totuși, nădăjduim, un instrument de lucru util medieviștilor și tuturor iubitorilor istoriei înlesnindu-le contactul, vital pentru disciplina noastră, cu sursele. În sfîrșit, dar nu în ultimul rînd, sîntem convinși că prezentul volum — cu toate imperfecțiunile și omisiunile inerente unei asemenea culegeri, uneori chiar prin ele — va pune încă o dată în lumină necesitatea și importanța adîncirii studiilor bizantinologice în țara noastră, al cărei trecut medieval ele sînt chemate, alături de cercetarea altor mărturii scrise și materiale, să-l facă mai bine cunoscut.

Ne facem o plăcută îndatorire din recunoașterea ajutorului neprecupețit și deosebit de util pe care ni l-a acordat pentru realizarea acestei lucrări Editura Academiei Republicii Socialiste România, care a colaborat efectiv și permanent cu autorii. Sîntem îndatorați în egală măsură colectivului Întreprinderii poligrafice „Informația" care a asigurat apariția volumului de față în cele mai bune condiții.

INSTITUTUL DE ISTORIE „NICOLAE IORGA"
INSTITUTUL DE STUDII SUD-EST EUROPENE

INTRODUCERE

Volumul de față aparține unei culegeri de izvoare privind istoria României (*Fontes Historiae Daco-Romanae*) din care primul tom a văzut lumina tiparului în 1964. Într-însul se cuprind numai izvoare istorice bizantine și anume sursele narative redactate în secolele XI — XIV. Dacă scrierile istoricilor și cronicarilor bizantini, anterioare acestei epoci, cuprind știri de netăgăduită însemnătate asupra teritoriului pe care s-a format poporul român și s-a desfășurat viața sa istorică în Veacul de Mijloc, asupra popoarelor care au străbătut acest teritoriu, asupra formațiunilor politice care s-au constituit în vecinătatea lui și au exercitat influențe asupra vieții băștinașilor, cele ce aparțin perioadei sus-amintite aduc o notă nouă. Acum, pentru prima oară, se menționează fără înconjur existența vlahilor sud-dunăreni, începînd cu a doua jumătate a veacului al X-lea și a românilor — ungrovlahii — din nordul Dunării, pentru prima jumătate a secolului al XIV-lea [1]. Formațiuni politice, modeste dar semnificative, sînt pomenite în regiunea Dunării de Jos în ultimele decenii ale secolului al XI-lea [2]. Vlahii balcanici, mai cu seamă, sînt pe larg înfățișați în strădania lor biruitoare de a-și întemeia, alături de bulgari, la sfîrșitul veacului al XII-lea, un stat independent [3]. Aceste simple indicații explică îndestul interesul pe care izvoarele istorice bizantine, începînd cu cele ce aparțin secolului al XI-lea, l-au trezit, de peste două veacuri și jumătate, în rîndurile învățaților români și străini care au căutat să lămurească problemele legate de spațiul geografic pe care s-a format poporul român și s-a închegat limba română, de afirmarea acestui viguros grup etnic, de rolul său politic în spațiul carpato-dunărean și balcanic, în genere. „Enigma și miracolul" care, după expresia cunoscută a unui istoric francez [4], le-au constituit existența și modalitățile de manifestare ale românilor în evul mediu mai îndepărtat au fost, în mare măsură, cercetate pornindu-se tocmai de la izvoarele bizantine. Oricît de lacunare sau de ambigue ar fi datele pe care le cuprind, acestea sînt, în genere, cu mult mai bogate, mai coerente și mai veridice decît cele furnizate de alte surse narative contemporane, apusene, est-europene sau orientale. În lumina acestor izvoare, mai ales, s-a discutat problema continuității poporului român pe teritoriul pe care-l ocupă ca descendenți direcți și statornici ai celor mai vechi „oameni ai pămîntului" [5] din acest spațiu geografic.

---

[1] Cf. Kedrenos, ed. Bonn, p. 435, Ioan Cantacuzino, ed. Bonn, vol. I, p. 175.

[2] Cf. Ana Comnena, *Alexiada*, VI, XIV, (ed. Leib, vol. II, p. 81—82).

[3] Cf. Nichita Choniates, în volumul de față p. 253 și urm.

[4] *Une énigme et un miracle historique : le peuple roumain* alcătuiește titlul unui capitol din volumul medievistului francez Ferdinand Lot, *Les invasions barbares*, Paris, 1937, p. 278—300. Lot, respingînd orice implicații de ordin politic, relua totuși vechile teze ale formării poporului și limbii române la sudul Dunării. Reproducînd formularea învățatului francez, Gheorghe I. Brătianu, în lucrarea sa *O enigmă și un miracol istoric : poporul român*, București, 1940, a apărat tezele tradiționale ale istoriografiei românești și, implicit, drepturile românilor asupra teritoriului pe care-l stăpînesc, cu argumente de ordin istoric, lingvistic și arheologic.

[5] Expresia este împrumutată din titlul vol. II din *Istoria românilor. Oamenii pămîntului (pînă la anul 1000)*, București, 1936, în care N. Iorga cercetează condițiile plămădirii poporului român și a limbii românești în primul mileniu al erei noastre.

Într-o vreme în care filologii erau siliţi să lucreze pe materiale de limbă insuficiente şi nesigure, cu metode de investigaţie lipsite deseori de rigoare, cînd cercetările arheologice sistematice erau inexistente şi speculaţiile se făceau pe baza unor descoperiri întîmplătoare, interpretate arbitrar, fără posibilităţi de comparare şi sistematizare, singura — sau aproape singura — sursă a istoricilor rămînea analiza repetată, făcută din perspective şi cu posibilităţi diverse, a izvoarelor narative mai vechi şi a interpretărilor care li s-au dat în cursul vremii. Izvoarele bizantine ocupau, în rîndul acestora, un loc deosebit prin informaţia, spiritul critic şi relativa obiectivitate a autorilor.

Să nu uităm totuşi că istoriografia bizantină, mai ales a veacului al doisprezecelea, exaltă politica imperială de expansiune a Bizanţului, iar un basileu ca Manuil I Comnenul hrănea ambiţia de a fi un întregitor al imperiului după pilda lui Justinian. De aceea poate un istoric de însemnătatea lui Kinnamos hotărîse să-şi ia drept model pe Procopiu din Cezareea, naratorul războaielor de cucerire din veacul al VI-lea. Un corolar al acestei poziţii vor fi şi accentele uneori ostile din izvoarele narative bizantine faţă de popoare învecinate, cum erau vlahii, situate pe o treaptă mai modestă de dezvoltare socială şi economică, mai ales cînd acestea îşi revendicau anumite drepturi faţă de imperiul opresiv. Mult mai tîrziu li s-au adăugat şi izvoare diplomatice — cele mai numeroase editate abia cu începere din a doua jumătate a secolului al XIX-lea [6] — care ne înlesnesc cunoaşterea cîtorva aspecte de ordin social şi economic din viaţa vlahilor balcanici. Acestea au avut însă un ecou slab în istoriografia românească, în primul rînd fiindcă nu ajutau la elucidarea unor probleme majore, legate de formarea şi aşezarea poporului român, ca cele mai sus arătate.

O privire critică asupra modului în care izvoarele istorice bizantine au fost utilizate de această istoriografie, mai ales la începuturile ei, şi a rezultatelor pe care le-a dobîndit ni se pare plină de interes, dar nu-şi găseşte locul în cadrul *Introducerii* de faţă. Ceea ce însă credem că merită să fie relevat este lărgirea considerabilă a orizontului cărturarilor români, începînd cu răscrucea secolelor al XVII-lea şi al XVIII-lea. Pentru prima oară foloseau izvoarele bizantine din secolele XI — XIV, cunoscute în originalul grecesc sau măcar în traducerea latină, pe care le găseau în ediţiile *Bizantinei* de la Luvru (1648 — 1711), retipărite curînd după aceasta la Veneţia (1729 — 1733) [7]. Textele sînt analizate critic şi se desprind pasajele care merită o discuţie mai adîncită. Acestea sînt, fireşte, răspîndite în corpul operei lor, potrivit cu exigenţele expunerii sau argumentării, dar strînse lalolaltă ar fi putut constitui un corp de texte bizantine, în traducere,

[6] O prezentare încă utilă a progresului studiilor de bizantinologie în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea se poate găsi la Ch. Diehl, *Les études d'histoire byzantine en 1905*, în volumul *Etudes byzantines*, Paris, 1905, p. 38–106. Pentru izvoarele cu caracter diplomatic se amintesc (p. 57–58): *Acta et diplomata graeca Medii Aevi sacra et profana*, editate de Miklosich şi Müller, vol. I – VI, 1860–1890; *Diplomatarium veneto-levantinum*, datorat lui Thomas (1880 şi 1899); Μνημεῖα Ἑλληνικῆς ἱστορίας date la lumină, din arhivele Veneţiei, de Sathas, în nouă volume (1880–1890); cele cinci volume din Ἀναλέκτα Ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας publicate de Papadopoulos-Kerameus (1891–1898), suplimentele la revista rusă „Vizantijskij Vremennik" cu acte ale mănăstirilor athonite (1893 şi urm.) etc.

[7] Sub conducerea lui Labbé se alcătuieşte şi se imprimă la Paris, în sec. XVIII şi la începutul celui următor, *Corpus Byzantinae Historiae*, care se va retipări la Veneţia, cu adăugirea cîtorva texte, dar în condiţii tehnice inferioare.

uneori însoţită şi de forma grecească originală, menite să lumineze unele aspecte obscure sau contestate din istoria medievală a poporului român. Ele anticipă deci culegerile sistematice, realizate cu un aparat filologic şi critic superior, din zilele noastre şi rămîn semnificative pentru o direcţie constantă de preocupări a istoriografiei naţionale.

Aceasta nu se putea constitui totuşi înainte de sfîrşitul veacului al XVII-lea, cînd — cum am amintit — problemele legate de originea poporului şi a limbii române sînt abordate de istorici cu un nivel de pregătire european şi cu mijloace de informare nesfîrşit superioare celor ce erau accesibile generaţiilor precedente. În perioada mai veche a culturii româneşti, istoriografia bizantină din secolul al XI-lea şi următoarele era aproape necunoscută. Dacă exceptăm pe Zonaras, care a circulat în fragmente lipsite de importanţă ale cronicii sale [8], singur Constantin Manasses se bucură de o adevărată notorietate. Traducerea în proză în limba mediobulgară a cronografului său se copiază în Moldova în secolul al XVI-lea ; opera lui este cunoscută şi folosită — cu scopuri diverse, în traduceri şi prelucrări slave — de cronicari moldoveni ca Macarie sau Azarie, în acelaşi veac, sau de Moxa, în primul pătrar al secolului al XVII-lea, în Ţara Românească [9]. Manasses, cu a sa Σύνοψις ἱστορική, stă la baza şi a cronografelor greceşti tipărite în prima jumătate a secolului al XVII-lea şi după care se traduc sau se prelucrează, în a doua jumătate a veacului, cronografele româneşti [10]. Datorită lui Matei Kigalas, cu a sa Νέα σύνοψις din 1637, pătrunde în amintitele cronografe româneşti o largă prelucrare a lui Kedrenos [11], cunoscutul cronicar bizantin de la sfîrşitul secolului al XI-lea. S-ar putea spune că, pe căi ocolite, prin prelucrări şi adesea prin intermediare slave, măcar trei cronicari bizantini din secolele XI — XII, Kedrenos, Zonaras şi Manasses, au fost cunoscuţi de cărturarii români dinainte de sfîrşitul veacului al XVII-lea. Numai că această complicată filieră zădărniceşte orice veleităţi de surprindere a formei primare, autentice a scrierilor bizantine şi exclude orice încercare de a utiliza în mod critic informaţiile pe care le cuprind. Mai mult, nici la Moxa, nici în cronografele româneşti de provenienţă greacă nu aflăm ştiri despre teritoriul sau poporul român pentru simplul motiv că aceste chestiuni n-au interesat pe compilatorii cronografelor mai apoi transpuse în româneşte.

Cel mai mare cronicar român al veacului al XVII-lea, Miron Costin, nu foloseşte direct izvoare bizantine. Rămîne de cercetat dacă unele informaţii de sursă bizantină le-a putut cunoaşte, în chip mijlocit, prin Laurentius Toppeltinus, *Origines et occasus Transsylvanorum*, apărută la

[8] Vezi G. Mihăilă, *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972, p. 112–113.

[9] *Ibidem*, p. 113–114. Influenţa lui Manasses asupra istoriografiei române în limba slavă din secolul al XVI-lea este binecunoscută, în special prin cercetările lui Ioan Bogdan. În ce priveşte Moxa, ne referim la partea cea mai cuprinzătoare a cronografului său, compilată după Manasses şi care ia sfîrşit odată cu domnia lui Mihail VII Dukas (1078), vezi *Hronograful lui Mihail Moxa*, ed. N. Simache şi T. Cristescu, Buzău, 1942, p. 18–33, unde se înfăţişează — după cercetările Margaretei Ştefănescu — raporturile dintre *Cronograful* lui Moxa şi *Cronica* lui Manasses. În restul cronografului (p. 182–198 din *ed. cit.*), care foloseşte alte izvoare, se dau ştiri despre români, începînd cu luptele dintre Mircea cel Bătrîn şi Baiazid.

[10] Vezi D. Russo, *Studii istorice greco-române*, Bucureşti, 1939, p. 57–58.

[11] *Ibidem*, p. 88.

Lyon în 1667[12] şi mult folosită în istoriografia din principate, sau prin aşa-zisele *Culegeri greceşti de patru monarhii*[13]. O folosire indirectă a cronicarilor şi istoricilor bizantini este dovedită pentru unele cronici româneşti din secolul al XVIII-lea; este vorba însă de izvoare bizantine tîrzii, care fuseseră folosite de cronografele greceşti tipărite în secolul al XVII-lea, Dorotei al Monembasiei şi Matei Kigalas, şi de acolo au trecut la cronicarii români[14].

O cercetare care va trebui întreprinsă pe un plan mai larg, asupra folosirii izvoarelor bizantine de cronicarii şi istoricii români în perioada mai veche a literaturii româneşti, va arăta, între altele, saltul nebănuit pe care îl face sub acest raport istoriografia naţională de la scriitorii cei mai bine informaţi ai veacului al XVII-lea, la Cantemir. Chiar Constantin Cantacuzino stolnicul care, în *Istoria Ţării Româneşti*[15], depăşeşte cu mult — sub raportul concepţiei, informaţiei şi criticii istorice — nivelul atins de cronicarii români contemporani cu el, se îndreaptă rareori spre autorii bizantini pentru date privind trecutul îndepărtat al românilor. Îl citează o dată pe Procopiu din Cezareea şi „Istoria lui ce face pentru războiul gotic"[16] şi pe Ioan Tzetzes — sau Ţeţu, cum îl numeşte el — care, vorbind despre podul peste Dunăre al lui Traian, „în cartea istoriilor lui, puţin mai pe larg şi făptura lui cum au fost spune şi căzute lui laude îi dă"[17]. Cronicarul bizantin care — ca şi Tzetzes — aparţine secolului al XII-lea şi se bucură de preţuirea deosebită a stolnicului este Zonaras, „om învăţat şi vrednic credinţii între istoricii greci", pe care-l foloseşte pe larg pentru războaiele lui Traian cu dacii, citîndu-l şi în legătură cu Hadrian, pentru evenimente ce se desfăşuraseră însă departe de hotarele Daciei[18]. Este drept că *Istoria* stolnicului Cantacuzino se întrerupe odată cu portretul pe care-l face lui Atila. Nu putem desigur bănui la ce izvoare bizantine ar fi apelat dacă naraţiunea sa ar fi depăşit hotarele veacului al V-lea. Este semnificativ totuşi faptul că, ocupîndu-se de vlahi şi de numele lor, stolnicul îl citează, între alţii, pe istoricul german Carion, binecunoscut şi lui Miron Costin, şi anume „în Hronica lui, într-a patra parte, în Viaţa lui Isachie Anghel,

---

[12] Pentru Toppeltin, scriitor sas din Mediaş, şi influenţa sa asupra lui Miron Costin, vezi datele înfăţişate de P. P. Panaitescu în ediţia sa, Miron Costin, *Opere*, Bucureşti, 1959, p. 378, 379, 402, 403.

[13] *Ibidem*, p. 370, 371. Să se vadă şi D. Russo, *op. cit.*, p. 99.

[14] D. Russo, *op. cit.*, *loc. cit.*, pe lîngă Miron Costin, citează şi *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*, atribuite lui Constantin Căpitanul Filipescu sau Radu Popescu, pentru împrumuturi din cronografele greceşti.

[15] *Istoria a Ţării Româneşti* a lui Constantin Cantacuzino Stolnicul publicată întîi, incomplet, în 1858, s-a bucurat de mai multe ediţii, dintre care, pînă la cel de-al doilea război, cea mai remarcabilă a fost cea dată de N. Iorga în *Operele lui Constantin Cantacuzino*, Bucureşti, 1901, p. 60–179. Discuţii susţinute s-au purtat asupra paternităţii lucrării. Atribuită lui Teodosie, mitropolitul Ungrovlahiei (1679–1708) de S. Micu şi Aron Densuşianu, lui Nicolae Milescu de B. P. Hasdeu şi E. Picot, lui Daniil Panonianul de Al. T. Dumitrescu, opera a fost restituită adevăratului alcătuitor, Constantin Cantacuzino, de către N. Iorga. O ediţie ameliorată au dat N. Cartojan şi Dan Simonescu, Craiova, 1944. Citatele pe care le dăm trimit la ediţia mai accesibilă a lui Mihail Gregorian (de fapt, o reproducere a ediţiei din 1944), publicată în *Cronicari munteni*, I, Bucureşti, 1961, p. 1–79. Pentru ediţiile mai sus amintite şi discuţiile în jurul paternităţii *Istoriei*, să se vadă N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, III, Bucureşti, 1945, p. 271–272.

[16] *Ed. cit.*, p. 66

[17] *Ibidem*, p. 15.

[18] *Ibidem*, p. 17, 27.

împăratul Ţarigradului", în loc să se îndrepte spre Choniates, istoricul bizantin cel mai informat asupra epocii lui Isaac al II-lea şi a vlahilor din Balcani.

Cantemir însă îl foloseşte pe larg. Pentru el Choniates este „de toată credinţa vrednic istoric" şi „adeverinţii slujind". Mărturia sa este adusă, într-o pagină plină de vervă polemică din *Hronicul vechimei a româno-moldo-vlahilor*, împotriva alegaţiilor lui Simion Dascălul şi Misail Călugărul, cu privire la „tîlharii şi oamenii răi de la Rîm" aduşi de „Laslău Crai" să populeze Maramureşul[19]. Choniates este însă doar unul dintre istoricii sau cronicarii bizantini folosiţi de Cantemir în *Hronicul* său. Lista lor, cuprinzătoare, începe cu Olympiodoros şi Zosimos (secolul al V-lea) şi sfîrşeşte cu Chalkokondyles şi Sphrantzes (secolul al XV-lea). Dintre autorii cuprinşi în volumul de faţă, pentru secolele XI — XIV, Dimitrie Cantemir cunoaşte şi foloseşte scrierile lui Kedrenos, Zonaras, Manasses, Glykas, Pachymeres, Cantacuzino şi Gregoras. Cel mai adesea, informaţiile culese din istoriografia bizantină sînt folosite în formularea proprie a lui Cantemir, cu indicaţia — în marginea paginii sau chiar în text — a locului de unde sînt luate. Alteori însă se traduc complet pasaje de oarecare întindere care, grupate laolaltă, ar putea alcătui prima antologie românească de texte bizantine privitoare la istoria patriei şi a românilor în Veacul de Mijloc. Pe alocuri se dau, în limba greacă, nume proprii sau termeni tehnici. Alteori se reproduc, deopotrivă în limba originalului, frînturi de frază ilustrative, urmate de traducerea integrală a cîte unui pasaj. Aşa, de pildă, din Zonaras[20], autorul bizantin cel mai folosit, citat de peste cincizeci de ori de învăţatul român: „Καὶ λαὸν ἐκάλεσεν αὐτοὺς περιούσιον, şi i-au numit nărod agonisit" sau „Βούλγαροι τὰς Ῥωμαϊκὰς χώρας, τὰς πέραν τοῦ Ἴστρου. Adică bolgarii zice, în ţările româneşti, cele de peste Dunăre, răvărsaţi, pustiind"[21] etc. În sfîrşit, cu un alt prilej, Cantemir reproduce — în greceşte — un lung pasaj din Nichifor Gregoras, unde se vorbeşte de proiectul de căsătorie al lui Ştefan Milutin cu Evdochia, sora lui Andronic al II-lea Paleologul. Îi urmează o bună traducere românească, însoţită de reflecţii şi comentarii[22]. Este, dacă nu ne înşelăm, primul text bizantin reprodus, cu traducere paralelă, din istoriografia românească, anticipînd cu mai bine de două veacuri spiritul în care s-au lucrat şi se lucrează culegerile de texte realizate în veacul nostru.

La Şincai care-şi redactează, la începutul secolului al XIX-lea, opera sa *Hronica românilor şi a mai multor neamuri*, progresul se remarcă atît prin numărul sporit de izvoare bizantine utilizate, cît şi prin metoda de lucru adoptată[23]. Pentru secolele XI — XIV, la autorii folosiţi de Cantemir, Şincai adaugă pe Ioan Skylitzes, Ana Comnena, Ioan Kinnamos şi

---

[19] Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a româno-moldo-vlahilor*, ed. Gr. G. Tocilescu, Bucureşti, 1901, p. 393.

[20] Pentru folosirea lui Zonaras de către Cantemir să se vadă Matei Corugă, *Analele lui Zonaras în Hronicul lui Dimitrie Cantemir*, în „Studii teologice", seria a II-a, an. XXV (1973), p. 366–376.

[21] Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 339, 337.

[22] *Ibidem*, p. 479–480.

[23] O listă, incompletă, de autori bizantini folosiţi de Şincai în *Hronica* sa a dat Constantin Ţuţuianu, *Bizanţul în Hronica lui Gheorghe Şincai*, în „Studii teologice", seria a II-a, an. XXVI (1974), p. 555.

George Akropolites. Numărul pasajelor traduse cuvînt cu cuvînt este mai mare şi tălmăcirile în româneşte sînt făcute cu o deosebită grijă. Pentru unii autori bizantini sînt folosiţi şi comentatorii lor, aşa de pildă Du Cange pentru *Alexiada* Anei Comnena. În intenţia lui Şincai a fost să grupeze informaţiile asupra unui eveniment, asociind la textul — reprodus în traducere sau rezumat — al autorului principal trimiteri la texte paralele din alte izvoare. Astfel, sub anul 1051, după ce reproduce un pasaj din Zonaras privind folosirea pecenegilor ca ostaşi de către Constantin al IX-lea Monomahul, Şincai ne dă indicaţia : „Aşişderea scriu Chedren şi Glyca". Sau, sub anul 1057, cînd este folosit Ioan Skylitzes pentru campania lui Isaac I Comnenul împotriva pecenegilor şi opoziţia căpeteniei barbare, Seltè, după ce se dă traducerea pasajului, Şincai adaugă : „Aşişderea scriu Zonara, Glyca şi Anna Comnena" [24]. În toate cazurile aceste indicaţii sînt însoţite de trimiteri precise la ediţiile folosite. Lucrările moderne de erudiţie care analizează faptele înfăţişate sînt luate, de asemenea, în considerare şi discutate cu sobrietate şi precizie pentru limpezirea adevărului istoric [25].

Evident, *Hronica* lui Şincai nu este o istorie a românilor şi a unor popoare învecinate, ci o culegere de materiale în vederea unei asemenea istorii. Dar această culegere este rodul unei munci uriaşe, admirabilă prin competenţa şi conştiinciozitatea cu care a fost condusă. Prezentarea analistă a datelor, adunate din cele mai felurite izvoare, e comandată şi de grija pentru stabilirea unei cronologii cît mai stricte a evenimentelor, considerată drept o garanţie a coerenţei şi veracităţii naraţiunii. Şincai nu s-a dat înapoi nici de la încercări de interpretare proprie a izvoarelor, de care nu este scutit nici un erudit care doreşte să-şi merite numele de istoric. Unele din interpretările sale, precum identificarea pecenegilor sau cumanilor (cunilor) din anumite izvoare cu românii din Dacia s-au dovedit neîntemeiate [26]. Aceste rezultate nu pot pune la îndoială buna-credinţă a învăţatului ardelean, descumpănit în argumentarea sa de inconsecvenţele izvoarelor în folosirea numelor de popoare şi străduindu-se să dea o fundamentare istorică unor realităţi etnice indiscutabile, atestate de întreaga istorie medievală şi modernă a românilor.

Oricum, şi cu mult mai mult decît la Cantemir, nenumăratele pasaje din autorii bizantini risipite în *Hronica* sa, traduse cu multă atenţie şi însoţite de comentarii ponderate, la care sînt asociate şi opiniile unor erudiţi contemporani dintre cei mai autorizaţi, pot să alcătuiască substanţa unei antologii, oricînd valabile, de texte bizantine referitoare la istoria patriei. În orice caz, ele indicau domeniul de investigaţie şi, în bună măsură, metoda după care trebuiau să se constituie antologiile respective în vremea noastră.

Petru Maior, cu care vom încheia şirul istoricilor, aparţinînd literaturii vechi româneşti, care au folosit sistematic izvoarele bizantine, se deosebeşte în multe privinţe de Şincai. *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, care vede lumina tiparului în 1812 [27], nu este concepută *ad narrandum*, ci *ad probandum*. Caracterul ei demonstrativ, vigoarea polemică neobişnuită care o străbate fac din această operă, dealtfel sprijinită pe un larg aparat ştiinţific, o pledoarie în favoarea continuităţii elementului românesc pe teritoriul care a văzut desăvîrşindu-se etnogeneza poporului nostru, adică în Dacia nord-dunăreană. Maior aparţine unei epoci care, pe de o parte, a cunoscut adevăratul început al studiilor de balcanologie prin *Cercetările* deschizătoare de drumuri ale lui Thunmann (1774), iar pe de alta, a văzut dezlănţuindu-se atacurile unor istorici străini ca Sulzer (1781—1782), Eder (1791) şi Engel (1794) împotriva românilor, socotiţi că au sosit tîrziu din Balcani, împinşi de un nomadism neverosimil, pe teritoriul fostei Dacii traiane. Învăţatul ardelean, care concepea istoria ca pe o disciplină militantă, pusă atît în slujba adevărului, cît şi a patriei, trebuia dar să scruteze izvoarele istorice şi în bună măsură pe cele bizantine, care acordă un atît de larg interes sud-estului european, pentru a lămuri rosturile românilor din Dacia şi din Balcani în Veacul de Mijloc. Cercetătorii operei lui Maior — fără excepţie, credem — au găsit la el intuiţii sclipitoare şi judecăţi întemeiate, alături de erori surprinzătoare [28]. Pentru acestea din urmă, vina lui Maior este că prea adesea n-a luat în seamă mania arhaizantă a puriştilor bizantini, cînd e vorba de termeni geografici sau de numiri etnice, şi polisemia neaşteptată pe care o surprindem cînd — uneori la acelaşi autor — acelaşi termen poate desemna mai multe realităţi geografice sau etnice şi, invers, aceeaşi realitate poate primi mai multe denumiri. Rafinatele clauze stilistice bizantine care încă ne mai descumpănesc puteau uşor rătăci simplicitatea robustă a unor învăţaţi atît de probi de acum un veac şi jumătate. Fiindcă de erudiţia şi buna lor credinţă nu ne putem îndoi. Citatele lui Maior, cu larga folosire — pentru bizantini — atît a textului grec, cît şi a traducerii latine, sînt încă o dovadă de respectul faţă de canoanele erudiţiei pe care — cu mijloace deosebite — l-au dovedit atît Şincai, cît şi Maior. Acesta din urmă foloseşte un număr mai restrîns

[24] Vezi Gheorghe Şincai, *Opere*. I, *Hronica românilor*, tom. I, ed. îngrijită şi studiu asupra limbii de Florea Fugariu, prefaţă şi note de Manole Neagoe, Bucureşti. 1967. p. 314—316.

[25] Vezi, de pildă, în *ed. cit.*, p. 325—326, sub anul 1090, cum Şincai combate afirmaţiile lui I. C. Eder asupra pretinsului nomadism al vlahilor balcanici, aducînd un temeinic argument împotriva acestei aserţiuni din însuşi textul Anei Comnena, pe care se sprijinea Eder ; cf. şi observaţiile aduse lui J. Chr. Engel, *ibidem*, p. 340, sub anul 1172. Pentru atitudinea critică, dar echitabilă a lui Şincai faţă de învăţatul german, vezi şi *Prefaţa* lui Manole Neagoe la ed. cit. p. LIX — LX.

[26] Vezi *ibidem*, p. 318, 344, 380 precum şi notele de la p. 318. Încredinţarea lui Şincai că, odată cu nimicirea armatei pecenege de către Ioan Comnenul în 1122, „prin cumani, paţinachi sau scythe, totdeauna trebuie înţeleşi românii cei din stînga Dunării" (*ibidem*, p. 338) îl duce pe învăţatul ardelean să pună invaziile pustiitoare săvîrşite de popoarele turce la sudul Dunării, în teritoriul imperiului, pe seama românilor. Vezi astfel, în acelaşi volum, evenimentele povestite sub anii 1122, 1152 şi 1264. În acest din urmă caz „sciţii" sînt tătarii, pe care Şincai, înţelegînd greşit un pasaj din G. Pachymeres (ed. Bonn, II, p. 106), îi socoteşte „de un neam" cu vlahii balcanici, stabiliţi în apropierea Constantinopolului. Vezi şi Ilie Gherghel, *Zur Frage der Urheimat der Romänen*, Viena, 1910, p. 47-48. Acest procedeu care-i pune pe românii norddunăreni într-o lumină supărătoare şi, mai ales, nemeritată, se va mai întîlni, pe o scară mai redusă, şi la Petru Maior şi — cum vom vedea — şi la Kogălniceanu.

[27] Spre deosebire de *Hronica* lui Şincai, care se tipăreşte după moartea autorului, Petru Maior a avut bucuria să-şi vadă opera imprimată în timpul vieţii şi anume la Buda, în 1812. Ultima ediţie integrală a *Istoriei pentru începutul românilor în Dachia* este cea de-a treia, apărută la Budapesta şi Gherla în 1883 ; ea include şi textul grecesc al trimiterilor din note la autorii greci şi bizantini. O ed. critică, însoţită de un studiu asupra limbii al lui Florea Fugariu şi de prefaţă şi note datorate lui Manole Neagoe, a apărut, în două volume, în colecţia, „*Lyceum*", Bucureşti, 1970.

[28] O admirabilă caracterizare a activităţii de istoric a lui Maior a dat N. Iorga în *Istoria literaturii româneşti*, III, partea întîi, Bucureşti, 1933, p. 251 şi urm. Sînt puse în lumină atît meritele excepţionale ale lui Maior, cît şi erorile şi exagerările lui. Acestea din urmă sînt, discret, trecute cu vederea în frumoasa monografie a Mariei Protase, *Petru Maior*, Bucureşti, 1973, p. 173—200.

de mărturii bizantine, atîtea cîte îi erau suficiente pentru tezele pe care dorea să le demonstreze. Totuşi nu lipsesc din istoricii bizantini consultaţi pentru veacurile XI – XIV : Kedrenos, Zonaras, Ana Comnena, Kinnamos, Choniates, Akropolites şi Pachymeres.

Şcoala ardeleană ne-ar îngădui să dăm şi alte exemple de învăţaţi care au recurs la bizantini pentru cunoaşterea începuturilor istoriei naţionale. Am ales totuşi pe cei doi mai de aseamă istorici ai ei care — urmărind aceleaşi ţeluri şi recurgînd deseori la aceleaşi mărturii — sînt totuşi mînaţi de temperamente deosebite.

În istoriografia munteană din a doua parte a epocii fanariote (1774 — 1821), un grup de istorici care, în opera lor, se opresc mai pe larg şi asupra perioadei dinainte de formarea statelor româneşti, urmează în chip vădit o tradiţie care coboară din opera stolnicului Constantin Cantacuzino. Ne amintim că *Istoria* acestuia lua sfîrşit, în manuscrisele care ne-au conservat-o, cu portretul pe care autorul îl face lui Atila, după care — într-un scurt paragraf — se trimite la Toppeltin şi la letopiseţe pentru „descălecatul" lui Radu Negru şi deci pentru primele vremuri ale unei organizări politice în Ţara Românească. Pare probabil totuşi ca stolnicul să fi strîns materiale în vederea elaborării unei continuări a operei sale istorice, întreruptă brusc la prima jumătate a secolului al V-lea. Aceste materiale, care puteau cuprinde extrase, note de lectură şi fragmente redactate, se vor fi păstrat — cum credea Iorga — pînă la începutul secolului al XIX-lea, în arhiva familiei [29]. Din ele nu puteau lipsi referinţe la izvoarele bizantine pe care, cum am văzut, Constantin Cantacuzino nu le ignora. Oricum, tradiţia cantacuzinească se continuă şi se afirmă în primul rînd în *Genealogia Cantacuzinilor* [30], aparţinînd banului şi viitorului general Mihail Cantacuzino sau, mai probabil, scrisă după îndemnul şi sub supravegherea sa şi cu multe adaose personale, dar în orice caz pe baza materialelor de arhivă ale Cantacuzinilor munteni. Dacă ne oprim asupra *Genealogiei*, o facem mai ales pentru că într-însa se cuprind date şi tradiţii din istoria Ţării Româneşti, care depăşesc interesul unor acte utile mai ales genealogiştilor. La prima vedere, folosirea izvoarelor narative bizantine este largă şi precisă, şi prin-

[29] În ediţia sa din 1901 a *Operelor* lui Constantin Cantacuzino (p. XL–XLI), N. Iorga atrăgea atenţia că în manuscrisul folosit de Samuil Micu al *Istoriei* stolnicului „cronica mergea nu pînă la Atila numai, ci cu mult mai departe, pînă la Imperiul româno-bulgar. Acest manuscript era deci, asemenea ca acela pe care l-a avut la dispoziţie Naum Râmniceanu". Cît priveşte aceste adaosuri, Iorga presupunea că cel ce-a copiat manuscrisul — noi am spune mai degrabă un compilator de la sfîrşitul veacului al XVIII-lea — „a avut la îndemînă un manuscript purtînd pe margine sau pe foi supranumerare însemnările din izvoade străine ale lui Constantin Cantacuzino". Doi ani mai tîrziu, în studiul său *Despre adunarea şi tipărirea izvoarelor relative la istoria românilor*, din *Prinos lui D. A. Sturdza*, Bucureşti, 1903, p. 37, Iorga amintea din nou de „partea de după Attila a marei opere redactate de stolnicul Cantacuzino, parte care exista pe la începutul secolului al XIX-lea, căci Naum Rîmniceanu citează pe Constantin Cantacuzino pentru vremile Imperiului vlaho-bulgar". Observaţiile lui N. Iorga sînt de un deosebit interes pentru viitoarea reexaminare a tradiţiei cantacuzineşti — asupra căreia vom mai reveni mai jos — în istoriografia munteană de la sfîrşitul veacului al optsprezecelea.

[30] După ce o ediţie defectuoasă fusese dată la lumină în „Buciumul", de către C. Bolliac, lucrarea a fost editată de N. Iorga, sub titlul *Genealogia Cantacuzinilor* de Banul Mihai Cantacuzino, Bucureşti, 1902.

tre numele de autori care apar deosebim pe un Kinnamos, Choniates, Akropolites, Pachymeres, Gregoras şi Ioan Cantacuzino, iar dintre cei mai noi pe Chalkokondyles şi Sphrantzes. Numai că, după cum însuşi Mihail Cantacuzino ne arată, e vorba de o traducere dintr-o lucrare de genealogie [31] a lui Du Cange, folosită după ediţia veneţiană din 1729 şi unde se aflau referinţele la istoricii bizantini menţionaţi. Tot indirect, un număr de autori bizantini sînt cunoscuţi prin intermediul voluminoasei compilaţii a lui Ioan Stanos (1767) [32], asupra căreia vom reveni mai jos. Colaborator la această importantă operă românească de genealogie, Cantacuzino l-a avut pe „doctorul Chir Saul Arvanitohoritul", adică marele serdar Gheorghe Saul [33], erudit de valoare, care l-a ajutat şi la compulsarea surselor bizantine.

Cît priveşte *Istoria politică şi geografică a Ţării Româneşti*, tipărită în greceşte, la Viena în 1806, cu sprijinul fraţilor Tunusli [34], aceasta reprezintă o redacţie — şi nu cea mai bună — a unei compilaţii alcătuită poate în româneşte, după 1776, şi atribuită îndeobşte banului Mihail Cantacuzino, deşi, în ce ne priveşte o socotim mai degrabă o culegere valoroasă prin materialele pe care le cuprinde, dar altminteri stîngace, datorată unui om de casă al Cantacuzinilor care a utilizat, fără metodă şi fără discernămînt, bogatele informaţii de ordin istoric şi statistic din arhiva lui Pîrvu şi Mihail Cantacuzino. Din cele patru serii de extrase din lucrări moderne de erudiţie, care alcătuiesc primul capitol al compilaţiei, aflăm că Tzetzes îi era cunoscut din *Istoria* stolnicului Cantacuzino, iar Ioan Kinnamos, Nichifor Gregoras, Nichita Choniates şi Ana Comnena sînt pomeniţi într-un paragraf tradus literal din *Geografia* lui Büsching (1788) [35]. Cît de neinformat era compilatorul (sau traducătorul în greceşte al lucrării), o dovedeşte şi faptul că Ana Comnena este socotită ... bărbat (ὁ δὲ Ἄννας ὁ Κομνηνᾶς), iar indicaţia că Choniates i-ar fi socotit pe vlahi descendenţi ai bulgarilor este preluată, fără vreo rectificare, de la Büsching [36]. Numai că geograful german, pentru alcătuirea unei voluminoase geografii universale, a trebuit să recurgă la scrieri de specialitate ale unor învăţaţi contemporani, ca, de pildă, Jos. Sulzer. De la aceştia a preluat — desigur de bună-credinţă — afirmaţii lipsite de orice temei cu privire la români, care — în mod surprinzător — apar neînsoţite de vreo observaţie critică în compilaţia cantacuzinească. Aflăm astfel dintr-însa că „la sudul Dunării vlahii şi bulgarii erau unul şi acelaşi popor, purtînd cînd un nume etnic, cînd pe celălalt, iar mai pe urmă s-au numit mysi"; că „ungrovlahii şi peonodacii (Παννόδακες) sînt un amestec de vlahi şi unguri" sau că românii au primit creştinismul „în formă răsăriteană, odată cu bulgarii, în secolul al IX-lea" [37]. Compilatorul a preluat probabil notele de lectură ale lui Mihail Cantacuzino şi ale altora folosindu-le fără simţ

[31] Opera lui Du Cange, *Familiae Augustae byzantinae seu stemmata imperatorum Constantinopolitanorum*, fusese publicată, împreună cu un studiu asupra topografiei Constantinopolului, în culegerea intitulată *Historia Byzantina duplici commentario illustrata*, Paris, 1680.

[32] Βίβλος Χρονικὴ περιέχουσα τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντίδος, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὸ κοινὸν ἡμέτερον ἰδίωμα παρὰ Ἰωάννου Στάνου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, tom. I – IV, Veneţia, 1767.

[33] Pentru Gh. Saul, vezi comunicarea lui A. Veress, *Istoricul marele serdar Gheorghe Saul, (1743–1785)*, în „Anal. Acad. Rom., Mem. Secţ. lit., seria a III-a", tom. V (1930–1931) p. 83–106.

[34] Ἱστορία τῆς Βλαχίας πολιτικὴ καὶ γεωγραφικὴ ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης αὐτῆς καταστάσεως ἕως τοῦ 1775 ἔτους, ed. Tunusli, Viena, 1806.

[35] A. Fr. Büsching, *Erdbeschreibung, zweyter Theil*, ed. VIII, Hamburg, 1788, p. 770.

[36] Ἱστορία τῆς Βλαχίας *ed. cit.*, p. 12.

[37] *Ibidem*, p. 12–13.

critic şi — cum vom mai avea prilejul să vedem — fără inteligenţă, ca atunci cînd prelucrează unele informaţii din culegerea amintită a lui Ioan Stanos. Oricum, abia după publicarea ediţiei critice a textului grec al *Istoriei Ţării Româneşti* [38] vom fi în măsură să discernem ce aparţine compilaţiei în forma sa primitivă şi ce a adăugat sau deformat copistul (sau traducătorul) redacţiei Tunusli.

Legăturile cronicarului muntean Naum Rîmniceanu cu ceea ce putem numi istoriografia contacuzinească, următoare stolnicului, erau mai de mult cunoscute, dar au fost şi mai apăsat scoase în evidenţă de cercetările lui Şt. Bezdechi, purtate în jurul *Cronicei inedite de la Blaj* a lui Naum [39]. Acesta menţionează în scrierile sale pe Zonaras, Nichita Choniates şi Nichifor Gregoras, pe care însă i-a cunoscut prin mijlocirea *Genealogiei Cantacuzinilor*, opera banului Mihail Cantacuzino, sau din *Geografia veche şi nouă* a lui Meletie al Atenei (secolul al XVII-lea)[40]. Este probabil totuşi ca Naum Rîmniceanu să-i fi folosit pe Zonaras şi Choniates şi pe altă cale. Oricum, Naum rămîne un cronicar — unul din ultimii cronicari munteni — şi folosirea izvoarelor bizantine îi înlesneşte doar alimentarea fondului anecdotic al expunerii sale.

Grec de obîrşie, Dionisie Fotino, care-şi publică la Viena şi în limba greacă, în 1818 — 1819, *Istoria vechii Dacii* în trei volume [41], este un adevărat istoric. Opera sa de reală erudiţie, preţioasă, desigur, mai ales pentru istoria modernă a românilor şi organizarea principatelor către sfîrşitul epocii fanariote, cuprinde informaţii relativ bogate şi asupra perioadei dinainte de întemeierea Ţării Româneşti şi Moldovei. Pentru această epocă, Fotino este însă tributar istoriografiei româneşti şi străine de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Multe informaţii sînt preluate din *Istoria Ţării Româneşti*, atribuită lui Mihail Cantacuzino, de care ne-am ocupat mai sus. Ceea ce complică desluşirea căilor pe care datele izvoarelor — inclusiv ale celor bizantine — i-au parvenit lui Fotino este coexistenţa a două versiuni manuscrise în limba greacă — care privesc istoria veche a românilor pînă la Ioniţă Asan (1197—1207) — anterioare publicării primului volum din *Istoria vechii Dacii* şi care reprezintă probabil, prima formă a porţiunii respective din opera lui Fotino. Cele două versiuni — care, între ele, prezintă neînsemnate deosebiri — sînt, cea dintîi, o *Istorie a Daciei*, atribuită lui Teodor Fotino din Hios (1795), cea de-a doua, o operă aproape identică sub raportul conţinutului şi formei, a cărei paternitate şi-a însuşit-o

---

[38] Cele mai importante contribuţii la elucidarea problemelor foarte delicate ridicate de paternitatea, izvoarele şi limba în care s-a alcătuit *Istoria politică şi geografică a Ţării Româneşti* se datoresc lui N. Iorga, *Cronicele muntene*, în „Anal. Acad. Rom.", Mem. Secţ. ist., seria II-a, tom XXI (1898—1899), p. 410—420 (*A doua cronică a Cantacuzinilor*) şi Ilie Corfus, *În legătură cu opera lui Mihai Cantacuzino*, în „Rev. ist. rom.", XVI (1946), p. 129—141. Deziderátul lui Corfus de a se alcătui cît mai grabnic o ediţie critică a *Istoriei* în textul său grecesc, pe care-l socoteşte forma originară, s-a împlinit. Ediţia a fost întocmită de Ariadna Camariano-Cioran şi Nestor Camariano şi se află în arhiva Institutului de istorie „N. Iorga" din Bucureşti.

[39] *Cronica inedită de la Blaj a protosinghelului Naum Rîmniceanu*, partea I, text însoţit de un studiu introductiv de Şt. Bezdechi, Cluj-Sibiu, 1944.

[40] Vezi *op. cit.*, p. 41 ; cf. şi Naum Rîmniceanu, *Despre originea românilor*, în C. Erbiceanu, *Cronicarii greci carii au scris despre români în epoca fanariotă*, Bucureşti, 1888, p. 244—245.

[41] D. Fotino, Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας τανῦν Τρανσιλβανίας, Βλαχίας καὶ Μολδαυίας, tom. I — III, Viena, 1818—1819.

Emanuil Băleanu [42]. Evident că în fiecare din cele trei versiuni sînt citate şi folosite aceleaşi izvoare bizantine şi anume, pentru secolele XI — XIV : Kedrenos, Zonaras, Ana Comnena, Kinnamos, Choniates, Akropolites şi Pachymeres. În dreptul pasajelor care le utilizează informaţiile, numele acestora — adesea însoţite şi de trimiterea la operă — sînt trecute în marginea paginii. Uneori se dau, în text sau în note, scurte citate literale care privesc îndeosebi pe vlahi, din autori ca Ana Comnena sau Kinnamos.

Un loc aparte în istoriografia de la începutul secolului al XIX-lea ocupă Dimitrie-Daniel Philippide, care-şi imprimă la Leipzig, în 1816, opera sa Ἱστορία τῆς Ῥουμανίας, în care — cum se ştie — apare întîiaşi dată numele de România într-o tipăritură şi care este numai istoria veche a ţării, odată ce cuprinde „cele întîmplate în ţările din stînga Dunării de Jos, de la năvălirea egiptenilor (*sic!*) pînă la înfiinţarea principatelor româneşti din Ţara Românească şi din Moldova". Deşi se sprijină pe un număr important de izvoare eline şi bizantine, Philippide este mai puţin un erudit, cît un cercetător şi un gînditor original, înarmat cu un viu spirit critic şi cu o remarcabilă îndemînare dialectică. Nu foloseşte trimiteri şi citate în subsolul sau în marginea paginii, dar în corpul expunerii găsim cu uşurinţă folosiţi autori precum Kedrenos, Zonaras, Ana Comnena, Kinnamos sau Eustathios al Tesalonicului, ale căror informaţii sînt receptate cu discernămînt. Kedrenos, îndeosebi, este ţinta observaţiilor malıţioase ale lui Philippide, care-i reproşează cifrele exagerate pe care cronicarul bizantin le furnizează pentru efectivele barbarilor în luptă cu Bizanţul [43]. Campania lui Manuil I împotriva maghiarilor, pusă sub anul 1166, este înfăţişată după Kinnamos şi se reproduce textul vestitei inscripţii versificate de pe crucea ridicată de bizantinii biruitori, în care sînt pomeniţi *ausonii*, nume etnic care i-ar desemna pe români [44].

Odată cu al patrulea deceniu al secolului al XIX-lea, ceea ce numim vechea literatură română cedează locul celei moderne, care durează pînă în anii patruzeci ai secolului al XX-lea. Este cu neputinţă să urmărim aci utilizarea izvoarelor bizantine de către cercetătorii tot mai numeroşi, stăpîni pe o informaţie mereu mai extinsă şi folosind metodele de investigare specifice istoriografiei europene contemporane. Vom aminti numai începuturile care — pentru istoria mai veche a ţărilor româneşti — nu depăşesc nivelul de informaţie al istoriografiei mai vechi.

Istoria Daciei, a valahilor transdanubieni şi a Valachiei, opera de tinereţe a lui Mihail Kogălniceanu, apărută în limba franceză la Berlin, într-o primă ediţie în 1837, într-o a doua, neschimbată, în 1854 [45], este — cu drept cuvînt — scocotită „prima istorie naţională" care „a indicat drumul isto-

---

[42] Cele două versiuni se păstrează, în manuscris, în Bibl. Acad. R. S. România, şi anume sub cotele : ms. gr. 972 (Teodor Fotino) şi ms. gr. 2 (Emanuil Băleanu). Precizări importante asupra lor şi a legăturilor respective cu opera lui Dionisie Fotino, în două studii ale lui Nestor Camariano : *Un izvor necunoscut al Istoriei lui Dionisie Fotino*, în „Rev. ist. rom.", X (1940), p. 227—236 şi *Un pretins istoric : Emanuil Băleanu*, în *rev. cit.*, XVI (1946), p. 142—156. Credem, totuşi, că raporturile dintre cele două versiuni manuscrise au nevoie de o reexaminare, care poate aduce elemente noi pentru elucidarea problemei pe care o ridică.

[43] D. Philippide, Ἱστορία τῆς Ῥουμανίας, Leipzig, 1816, p. 330—333, 354. Pentru autor, Kedrenos este ἀγεώγραφος πάντῃ ! (p. 360).

[44] *Ibidem*, p. 364.

[45] Istoria lui Kogălniceanu a apărut pentru prima oară la Berlin, în 1837, sub titlul : *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*. În 1854, aşa-zisa nouă ediţie a scrierii, dată la lumină de asemenea în Berlin, este intitulată : *Histoire de la Dacie, des*

riografiei româneşti pentru un secol", iar autorul ei a fost considerat de un cercetător atît de riguros ca D. Onciul „cel dintîi istoric critic ce-a născut neamul românesc" [46]. Din nefericire, spiritul critic al lui Kogălniceanu nu s-a exercitat şi cînd a fost vorba de exegeza unor izvoare istorice bizantine, şi rezultatele au fost surprinzătoare anacronisme şi interpretări eronate, preluate în mare parte de la Dionisie Fotino [47]. De vină era nu numai lipsa de experienţă a autorului, explicabilă la vîrsta la care şi-a redactat opera, dar şi atmosfera în care se găseau încă studiile bizantine în întreaga Europă. Nu încape îndoială că iniţierea, în 1828, de către Niebuhr a colecţiei de scriitori ai istoriei bizantine — aşa-numitul *Corpus* din Bonn — a contribuit esenţial la edificarea unei baze mai riguroase pentru viitoarele cercetări în acest domeniu [48]. Numai că acestea şi-au luat adevăratul avînt, de atunci neîntrerupt, abia odată cu sfîrşitul celei de-a şaptea decade a secolului al XIX-lea [49], dacă nu chiar în ultimul deceniu al secolului, odată cu publicaţiile capitale ale lui K. Krumbacher, cu întemeierea primelor periodice de specialitate şi cu introducerea bizantinologiei ca disciplină autonomă în învăţămîntul superior [50].

Valaques transdanubiens et de la Valachie (1241–1792). „Noua ediţie — ne avertizează editorul din 1946 al operei — nu e, în realitate, decît vechea ediţie din 1837, prezentată sub un titlu nou", vezi Introducerea lui A. Oţetea la Mihail Kogălniceanu, *Opere, tomul I. Scrieri istorice*, Bucureşti, 1946, p. 21.

[46] A. Oţetea, *op. cit.*, p. 41–42.

[47] Una din cele mai regretabile interpretări greşite a unui istoric bizantin, împrumutată de la Dionisie Fotino, se referă la o invazie a cumanilor la sudul Dunării despre care vorbeşte Choniates (ed. Bonn, p. 123), numindu-i pe aceştia, după obiceiul său, sciţi. Invazia, care a avut loc foarte probabil în 1155 (vezi F. Chalandon, *Les Comnène*, II, Paris, 1912, p. 413, 414), este situată greşit de Fotino în 1123 şi pusă pe seama daco-romanilor din Dacia propriu-zisă (κυρίως) adică a românilor din nordul Dunării (Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας, I, p. 275–276). Kogălniceanu (ed. Oţetea, p. 89), preluînd informaţia de la Fotino, menţionează şi el prada considerabilă cu care „vlahii din Dacia lui Traian" s-au întors în patrie după ce au biruit armata lui Calman (*sic*), de fapt Coloman, guvernatorul Ciliciei. Mai mult, adăugînd de la sine, Kogălniceanu precizează că vlahii, uniţi cu cumanii şi cu alte naţiuni slave (*sic*) trăiesc în războaie cu vecinii, „mais leurs exploits sont toujours les mêmes, dévastations, pillages, massacres". Sîntem în faţa unei grave deformări a adevărului istoric, neautorizată în vreun chip de textul lui Choniates sau al oricărui alt istoric bizantin. Pentru influenţa lui Fotino asupra lui Kogălniceanu, cît priveşte istoria mai veche a românilor, să se vadă şi Aurelian Sacerdoţeanu, *Vechea istorie a românilor după Mihail Kogălniceanu*, în „Arhiva românească", tom. III (1939), p. 59–69.

[48] Iniţiat de B. Niebuhr şi publicat sub auspiciile Academiei regale prusiene de ştiinţe din Berlin, *Corpus scriptorum historiae byzantinae*, numit şi *Corpus* din Bonn, după locul de apariţie, a publicat între 1828 şi 1878 (respectiv 1897), în ediţii de valoare inegală, dar oricum superioare ediţiilor anterioare, un mare număr de istorici ai Bizanţului, în textul original însoţit de traducerea latină.

[49] Se obişnuieşte a se considera drept început al reînvierii interesului pentru studiul ştiinţific al civilizaţiei bizantine anul 1870, cînd Alfred Rambaud şi-a publicat, la Paris, cele două teze ale sale susţinute la Sorbona : *L'empire grec au dixième siècle. Constantin Porphyrogénète* şi *De byzantino hippodromo*.

[50] Din lucrările lui K. Krumbacher, socotit unul din întemeietorii bizantinologiei moderne, vom aminti doar cele două ediţii (1891 şi 1897) din *Geschichte der byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende des oströmischen Reiches (527–1453)*, apărute la München în *Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft* al lui Iwan von Müller. În 1892 apare, sub conducerea lui Krumbacher, prima revistă de specialitate, continuată pînă în prezent : *Byzantinische Zeitschrift*. Doi ani mai tîrziu, Academia imperială rusă de ştiinţe încredinţează lui V. G. Vasilievski şi V. E. Regel direcţia unui periodic consacrat aceluiaşi cîmp de activitate : „Vizantijskij Vremennik". Prima catedră de bizantinologie este înfiinţată la München, în 1892 şi încredinţată amintitului K. Krumbacher.

Este drept că necesitatea recurgerii la izvoarele originale pentru constituirea unei noi istorii naţionale, în care rolul de seamă trebuia să-l deţină însuşi „poporul român cu instituţiile, ideile, simţămintele şi obiceiurile lui în deosebite veacuri" a fost afirmată cu putere de Nicolae Bălcescu în 1845 [51]. Cu pătrunderea sa excepţională, Bălcescu surprinsese importanţa specială pe care izvoarele narative străine o prezintă „mai cu seamă pentru veacurile cele vechi despre cari cronicarii noştri tac" [52]. Cît de numeroase erau aceste izvoare, printre care Bălcescu le aminteşte şi pe cele bizantine, cititorul putea întrevedea şi din „citaţiile vestitei cronice a lui Gheorghe Şincai" [53]. O culegere sistematică a lor şi o publicare potrivit cu exigenţele momentului, aşa cum o întrevedea ilustrul istoric român, nu s-a putut realiza însă în împrejurările pe care le străbătea cultura românească, mai ales după înfrîngerea revoluţiei din 1848 şi moartea lui Bălcescu însuşi.

Cît priveşte izvoarele istorice bizantine, un nou impuls pentru o reconsiderare a lor, cu mijloace apropiate, a fost dat ceva mai tîrziu, pe de o parte prin publicarea peste hotare a unor asemenea izvoare — diplomatice şi narative — inedite, de o importanţă covîrşitoare pentru istoria naţională, pe de altă parte din necesitatea de a se apăra, printr-o studiere mai aprofundată a surselor medievale, tezele capitale ale istoriografiei noastre cu privire la originea românilor şi la aşezările lor în Veacul de Mijloc.

În prima categorie vom înscrie, în primul rînd, editarea, în 1860, de către Fr. Miklosich şi J. Müller, a condicelor patriarhiei din Constantinopol — *Acta Patriarchatus* [54] — în care se dă la lumină, pentru prima oară, corespondenţa oficială dintre Scaunul ecumenic şi cele două ţări româneşti în legătură cu crearea ierarhiei eclesiastice în Ţara Românească şi Moldova în a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Acum posedăm, în sfîrşit, dovezile primelor legături canonice cu biserica bizantină, prin care ţările româneşti intrau în acea ierarhie a statelor, patronată spiritualiceşte de Bizanţ şi care acorda unor tinere formaţiuni politice legitimitatea la care rîvneau.

În al doilea rînd, menţionăm descoperirea şi editarea, în 1881, a operei lui Kekaumenos, care aducea ştiri relativ bogate asupra vlahilor din Elada în veacul al XI-lea [55]. Rapiditatea cu care informaţiile autorului bizantin sînt preluate şi discutate de învăţaţii români, numărul de studii şi comentarii care i se consacră dovedesc importanţa acestei descoperiri pentru promovarea studiilor bizantine în România [56].

Am mai amintit şi o cauză de alt ordin care i-a determinat pe istoricii români să se adreseze din nou, cu o atenţie şi cu mijloace sporite, izvoarelor

---

[51] N. Bălcescu, *Cuvînt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor*, în *Opere*, tom. I, 1, *Scrieri istorice, politice şi economice*, ed. G. Zane, Bucureşti, 1940, p. 107.

[52] *Ibidem*, p. 109.

[53] *Ibidem*.

[54] Actele de cancelarie ale Patriarhiei ecumenice — *Acta Patriarchatus* — sînt cuprinse în primele două volume ale culegerii *Acta et diplomata graeca Medii Aevi sacra et profana*, publicate de cei doi învăţaţi, Miklosich şi Müller, între 1860 şi 1890.

[55] Primul editor al lui Kekaumenos a fost V. Vasilievski care a editat *Strategikonul* lui Kekaumenos în cunoscutul *Jurnal* rusesc al Ministerului Instrucţiei Naţionale. Cea mai bună ediţie — a treia — este cea a lui G. G. Litavrin, *Sovety i rasskazy Kekavmena*, Moscova, 1972.

[56] Vom reveni cu alt prilej asupra interesului arătat în România de cercurile ştiinţifice şi ale oamenilor de cultură pentru Kekaumenos, dintre care, înainte de sfîrşitul secolului al XIX-lea amintim pe Mihail Eminescu, C. Meissner, A. D. Xenopol, Simion Mangiuca, B. P. Hasdeu şi D. Onciul.

istorice bizantine. Este vorba de interesul tot mai viu pe care învățații străini, filologi sau istorici, îl consacră originilor poporului și limbii române și care nu totdeauna se distingea printr-o desăvîrșită obiectivitate. Românii își cîștigaseră, de la începutul celei de-a doua jumătăți a veacului al XIX-lea, o poziție tot mai însemnată în ceea ce începe să se numească concertul european; prestigiul pe care Principatele Unite, apoi tînărul stat independent, România, și-l dobîndise în fața popoarelor celor mai înaintate în cultură a suscitat un număr neobișnuit de studii privind începuturile unei națiuni pentru care izvoarele istorice medievale dădeau numai știri sărace și discordante. De la W. Tomaschek, R. Roesler și J. Jung la Paul Hunfalvy, Jos. Lad. Pić și L. Réthy[57], cercetători străini, mai toți de limbă germană, abordează în ultima treime a veacului al XIX-lea problemele amintite, nu fără să amestece uneori, în argumentările lor, interese de alt ordin decît cel pur științific. Învățații români care le-au răspuns, în frunte cu A. D. Xenopol și D. Onciul[58], vor recurge constant la izvoarele bizantine pentru a apăra tezele tradiționale ale istoriografiei române, așa cum odinioară procedase un Petru Maior în disputa sa cu Sulzer, Eder și Engel. Mai tîrziu, în secolul al XX-lea, cînd discuțiile se duc în jurul primelor formații statale de la Dunărea de Jos și asupra rolului și semnificației imperiului Asăneștilor, istorici și filologi ca N. Iorga, G. Murnu, N. Bănescu și alții vor reveni neîncetat la exegeza pasajelor devenite clasice din autorii bizantini pe care îi cuprinde și volumul de față. O grupare a textelor semnificative sub acest raport din literatura istorică bizantină se făcea astfel tot mai necesară; ea trebuia însă să corespundă exigențelor sporite ale criticii filologice. De cîteva încercări făcute în această direcție, pornite din perspective diverse, cu mijloace și obiective diferite, urmează să ne ocupăm în cele ce urmează.

Este dificil de caracterizat opera postumă a lui Eudoxiu de Hurmuzaki, apărută, începînd din 1878, sub titlul *Fragmente zur Geschichte der Rumänen*. Primul volum, tradus în românește de Mihail Eminescu[59] și publicat în 1879 este, în cea mai mare parte a sa, consacrat istoriei vlahilor balcanici, începînd cu răscoala din 1185 și cu primii Asănești. Hurmuzaki își caută informațiile la autori bizantini de curînd editați în amintitul *Corpus scriptorum historiae byzantinae*, publicat la Bonn de Academia de Științe din Berlin. De la început, dar, vom avea garanția unor texte mai sigur stabilite sub raport filologic. Sînt, astfel, folosiți: Nichita Choniates, George Akropolites, George Pachymeres și Nichifor Gregoras. Pentru prima oară, se pare, în istoriografia română este utilizată și cronica versificată a lui Efrem. Autorul o citează și pe Ana Comnena. N-a fost în in-

[57] Operele învățaților amintiți, în măsura în care discută începuturile poporului român și teritoriul său de baștină, sînt trecute în revistă de Al. Philippide, *Originea românilor*, vol. I. *Ce spun izvoarele istorice*, Iași, 1925, p. 689 și urm.

[58] A. D. Xenopol, *Teoria lui Rösler. Studii asupra stăruinței românilor în Dacia traiană*, Iași, 1884 și D. Onciul, *Teoria lui Roesler. Studii asupra stăruinței românilor în Dacia traiană de A. D. Xenopol. Dare de seamă critică*, în „Convorbiri literare", XIX (1885) și reprodus în Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice*, ed. Aurelian Sacerdoțeanu, I, București, 1968, p. 131–250.

[59] Eudoxiu Cavaler de Hurmuzaki, *Fragmente din istoria românilor*, I, București, 1879. Traducerea, făcută din încredințarea Ministerului de Culte, se datorește lui Mihail Eminescu, care a realizat-o, în 1878, la Florești, în județul Dolj, unde fusese adăpostit de Nicolae Mandrea. Vezi, de pildă, I. Crețu, *Mihail Eminescu. Biografie documentară*, București, 1968, p. 260–261.

tenția lui să ne dea o culegere de izvoare, dar istoria, așa cum o concepuse Hurmuzaki, se înfățișează mai mult ca o parafrază sau rezumare a izvoarelor, dealtfel conștiincios realizată și unde, alături de autorii bizantini, întîlnim și surse apusene, citîndu-se, relativ rar, și autori moderni. Istoria marelui patriot și om de cultură bucovinean — căreia deltminteri autorul nu ajunsese să-i dea forma definitivă — reprezintă astfel, pe mari porțiuni ale sale, o colecție de texte bizantine referitoare la vlahii balcanici, corect rezumate și care mai pot fi încă folosite. Caracterul oarecum arhaic al unei asemenea întreprinderi nu putea, firește, satisface cerințele unor cercetători formați la o școală istorică mai exigentă. Opera lui Hurmuzaki, căzută repede în uitare, merită totuși să fie relevată pentru interesul pe care-l vădește față de romanitatea sud-dunăreană.

Interesul crescînd pentru istoria vlahilor balcanici se vădește și la cercetători mai noi, care vor pune în centrul atenției lor informațiile căpătate de la Nichita Choniates. Astfel Constantin Erbiceanu, într-o comunicare la Academia Română, din 1901, referitoare la epoca lui Isaac al II-lea Anghelos și la romanitatea balcanică de la sfîrșitul secolului al XII-lea[60], folosește largi extrase din Nichita pe care le dă în traducere, dar însoțindu-le uneori și de pasaje citate în limba originalului grec. Erbiceanu mai utilizează și pe Ana Comnena și G. Akropolites, din care iarăși se reproduc largi fragmente. Se reproduce și pasajul binecunoscut din Kinnamos (VI, 3) în care se relevă originea italică a vlahilor, numai că este pus pe seama Anei Comnena[61]! Meritul lui Erbiceanu este că, cel dintîi, se adresează nu numai operelor istorice bizantine în propriul înțeles al cuvîntului, dar și producțiilor retoricei aulice. În această comunicare se reproduc astfel două cuvîntări de la Choniates, cu indicații prețioase la vlahii răsculați[62]. Cercetătorului român nu-i scapă exagerările pompoase ale acestei proze encomiastice, dar știe să desprindă din frazeologia vană a lui Nichita informațiile care întregesc ceea ce cunoaștem din alte surse cu privire la Asănești și la reacția bizantină față de comportamentul acestora.

Cu altă rigoare procedează, în 1905, filologul și istoricul Gh. Murnu, cînd dă la lumină o antologie de texte din Nichita Choniates referitoare la răscoala Asăneștilor[63]. *Istoria* lui Choniates este excerpată cu competență de Murnu; fragmentele selectate sînt prezentate paralel, în forma originală și în traducerea lor românească, aproape totdeauna satisfăcătoare. În anexă se reproduce, de asemenea, în text paralel, „Cuvîntarea împăratului Isac către patriarh și sinod, scrisă de Nichita Acominatos (*sic*)[64] pe cînd acesta era secretar intim și însoțitor în războaie al împăra-

[60] C. Erbiceanu, *Două acte oficiale necunoscute de pe timpul împăratului bizantin Isaac II Angel privitoare la românii din Peninsula Balcanică spre finele secolului XII*, în „An. Acad. Rom. Mem. secț. ist.", seria a II-a, tom. XXIV (1901–1902), p. 1–38.

[61] *Ibidem*, p. 11.

[62] *Ibidem*, p. 26–28, 30–35. Textele sînt traduse după ediția lui C. Sathas, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, I, Veneția, 1872.

[63] Gheorghe Murnu, *Din Nichita Acominatos Honiatul. Traducere a părților privitoare la istoria Asanizilor*, cu introducere și index, în „An. Acad. Rom., Mem., secț. ist.", seria a II-a, tom. XXVIII (1905–1906), p. 357–467.

[64] Istoriile literaturii bizantine, pînă nu de mult, însoțeau numele celor doi frați, Mihail și Nichita Choniates, de ceea ce se socotea a fi patronimul *Akominatos*. La acesta s-a renunțat după ce G. Stadtmüller (1934) și V. Grumel (1953) au arătat că numele Akominatos nu se justifică prin tradiția manuscrisă a operelor celor doi scriitori bizantini.

tului". Este vorba de cea de-a doua cuvîntare tradusă de Erbiceanu pe care o avem astfel într-o nouă şi mai îngrijită traducere integrală. Murnu precede culegerea sa de fragmente din Choniates de o introducere asupra istoriografiei bizantine şi de o schiţă istorică — *Bizanţul pînă la revoluţia Asanizilor* —, care indică situaţia Imperiului bizantin, îndeosebi după moartea lui Manuil I Comnenul (1180). Între fragmente legătura se face prin rezumarea textelor omise. Notele din subsol sînt rare; un indice de nume proprii încheie lucrarea.

Din anii următori primului război mondial vom reţine două culegeri alcătuite cu rosturi şi întinderi deosebite, dar care au adus servicii cercetării istorice româneşti. În documentata sa lucrare din 1936 [65] despre românii în evul mediu şi problema continuităţii, Aurelian Sacerdoţeanu introduce o scurtă dar bine concepută serie de extrase din izvoare medievale, inclusiv bizantine, care vin în sprijinul argumentării sale. Sînt astfel folosiţi: Kekaumenos, Ana Comnena, Choniates, Kinnamos, Pachymeres şi Cantacuzino. Traducerea se dă în text, în subsol reproducîndu-se forma grecească, urmată uneori de discuţii sprijinite pe o largă informaţie.

În sfîrşit, G. Popa-Lisseanu, sub titlul *Dacia în autorii clasici*, ne dă, în 1943 [66], cea mai largă culegere de extrase din autorii elini, latini şi bizantini privitoare la teritoriul Daciei şi popoarele care l-au locuit, de la Herodot şi C. Iulius Caesar pînă la Sphrantzes şi Chalkokondyles. Autorii bizantini sînt cuprinşi în cel de-al doilea volum al culegerii şi, pentru secolele XI — XIV, se dau, în traducere, fragmente din Teofilact al Bulgariei, Kekaumenos, Skylitzes, Kedrenos, Attaliates, Zonaras, Ana Comnena, Nichita Choniates, Eustatie al Tesalonicului, Const. Manasses, Ioan Kinnamos, Efrem, George Akropolites, George Pachymeres şi Ioan Cantacuzino. Textele sînt precedate de o scurtă notiţă biobibliografică şi însoţite de note explicative. Pe alocuri se intercalează în corpul traducerii sau se reproduc în note pasaje sau crîmpeie de frază, în greceşte, din textul original, menite să sprijine traducerea sau interpretarea autorului asupra unor puncte controversate sau de o importanţă specială. G. Popa-Lisseanu se făcuse cunoscut prin editarea unui mare număr de izvoare străine referitoare, în anume părţi ale lor, la istoria medievală a românilor şi intre acestea se numărau şi bizantini ca Priskos (secolul al V-lea) sau Procopiu din Cezareea (secolul al VI-lea); cunoştinţele sale erau, în acest domeniu, întinse şi munca sa de traducător şi comentator al atîtor autori clasici şi medievali a fost utilă şi merită să fie relevată. Totuşi, deficienţa de metodă şi de informaţie, lipsa de acribie filologică de care dă adesea covadă editorul au pus în umbră calităţile reale ale culegerii sale. Lipsa unui *Corpus* complet şi riguros constituit al textelor bizantine privitoare, atît la Dacia şi la românii din stînga Dunării, cît şi la vlahii balcanici se făcea simţită pe măsură ce se extindeau cercetările asupra romanităţii medievale din întreg sud-estul european. O lipsă pe care — măcar pentru vlahii din dreapta Dunării — au recunoscut-o şi istorici străini

[65] Aurelian Sacerdoţeanu, *Consideraţii asupra istoriei românilor în evul mediu. Dovezile continuităţii şi drepturile românilor asupra teritoriilor lor actuale*, Bucureşti, 1936. Pasajele din autorii bizantini sînt date la p. 235 şi urm.

[66] G. Popa-Lisseanu, *Dacia în autorii clasici*, I, *Autorii latini clasici şi postclasici* şi II, *Autorii greci şi bizantini*, Bucureşti, 1943 (Acad. Rom., St. şi cerc., vol. LXI şi LXV).

Să amintim că o culegere restrînsă de excerpte din autori bizantini privind pe vlahii balcanici dăduse, încă în 1912, Karl Dieterich în lucrarea sa cunoscută asupra informaţiilor geografice şi etnografice din izvoarele bizantine ale veacurilor V — XV[67]. Fragmentele reproduse din Kekaumenos, Nichita Choniates şi G. Pachymeres se refereau respectiv la: caracterul şi originea vlahilor, felul lor de a se lupta şi la vlahii în Asia Mică. Pentru românii din Ţara Românească, într-o epocă mai tîrzie, se foloseau două extrase din Chalkokondyles.

Evident că excerptele menţionate, oricît interes ar fi prezentat, erau neîndestulătoare pentru o temeinică explorare a vieţii şi obiceiurilor vlahilor medievali. Sarcina de a întocmi o antologie cuprinzătoare, la care atît izvoarele narative, cît şi cele diplomatice să contribuie la o mai completă cunoaştere a vlahilor balcanici şi-a luat-o un cercetător maghiar care se distinsese printr-un număr însemnat de contribuţii la limpezirea istoriei lor în evul mediu. Matthias Gyóni, un bizantinist de valoare din şcoala lui Gy. Moravcsik, îşi propusese să alcătuiască o vastă lucrare în trei volume, intitulată *Studii asupra izvoarelor istoriei românilor din veacul al V-lea pînă în veacul al XIII-lea* şi, într-o conferinţă ţinută în 1953[68] în Secţia de lingvistică şi istorie literară a Academiei de Ştiinţe a Ungariei, anunţa planul după care izvoarele — bizantine şi de altă provenienţă — urmau să fie repartizate în cele trei volume proiectate. Astfel în primul volum, care trebuia să îmbrăţişeze perioada dintre anii 948 şi 1206, trebuiau puse la contribuţie 17 surse bizantine. Le vom aminti numai pe cele narative: Constantin Porfirogenetul, Ioan Skylitzes, Kekaumenos, Ana Comnena, Ioan Kinnamos, Eustatie al Tesalonicului şi Nichita Choniates. În al doilea volum şi pentru anii 1207—1279 urmau să fie excerpate lucrări ale lui Manuil Holobolos, iar în ultimul volum intrau George Akropolites, George Pachymeres, Efrem şi Nichifor Gregoras. Dacă la aceşti autori adăugăm sursele de natură diplomatică (chrysobule, acte, scrisori etc.) pe care, în acest volum, le-am lăsat la o parte, precum şi foarte numeroasele izvoare în alte limbi decît limba greacă şi asupra cărora Gyóni nu dădea decît puţine amănunte, nu ne putem ascunde regretul că o moarte prematură a împiedicat pe învăţatul maghiar să-şi ducă la capăt o muncă de de care s-ar fi folosit cercetători de pretutindeni.

Culegerea de faţă, care — sub raportul cronologiei — se fixează în mare măsură asupra epocii luate în considerare de M. Gyóni, s-a constituit după un alt plan. Nu numai că a inclus singure izvoarele bizantine, dar s-a limitat la sursele narative, lăsîndu-le pe celelalte în sarcina unor publicaţii viitoare. În schimb, numărul autorilor excerpaţi este considerabil mai mare şi textele selectate nu se referă exclusiv la vlahi, ci şi la teritoriul pe care s-au găsit şi se găsesc astăzi românii, în măsura în care acesta este amintit de izvoare, chiar cînd lipsesc referinţele la români şi se menţionează doar popoarele migratoare care au locuit şi stăpînit vremelnic acest teritoriu. Urmînd o direcţie care s-a manifestat mai demult în istoriografia noastră, au fost luate în considerare nu numai operele cronicarilor şi istoricilor bizantini, ci şi producţii cu un caracter literar mai pronunţat şi îndeosebi

[67] Karl Dieterich, *Byzantinische Quellen zur Länder- und Völkerkunde (5. — 15. Jhd.)*, I — II, Leipzig, 1912. Pasajele amintite se găsesc în vol. II, p. 91—94.

[68] M. Gyóni, *Les sources byzantines de l'histoire des Roumains*, în „Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae", tom. II (1953), p. 225—235.

cele care aparţin retoricii bizantine (cuvîntări festive, panegirice ş.a.). N-au fost lăsate la o parte poemele unui Teodor Prodromos, de mult folosite pentru indicaţii asupra îndeletnicirilor vlahilor, dar şi versificaţii mai puţin utilizate, cu date interesante asupra unor expediţii militare bizantine, de pildă. S-a socotit, de asemenea, util să se reproducă şi texte care sînt parafraza evidentă a unor opere istorice binecunoscute, cum este istoria lui Teodor Skutariotes, care urmează pas cu pas pe Nichita Choniates. S-a plecat de la încredinţarea că unele variante, prezente într-o parafrază, pot arunca o lumină nouă asupra textului parafrazat, aşa cum s-a constatat că versiunea desemnată prin sigla B a textului lui Choniates explică satisfăcător numiri etnice arhaizante (de exemplu, Ταυροσκύθαι) din originalul lui Nichita [69].

O altă trăsătură a prezentei culegeri, care trebuie să ne reţină mai mult atenţia este spaţiul foarte larg care se acordă vlahilor balcanici. În măsura în care izvoarele bizantine care îi menţionează nu atestă — cu una sau două excepţii — prezenţa lor pe teritoriul Ţării Româneşti, Ardealului, Moldovei şi Dobrogei, se poate ridica întrebarea asupra legitimităţii prezenţei lor într-un volum de izvoare medievale ale istoriei României.

Răspunsul l-au dat în primul rînd filologii contemporani. Locul de formare a limbii române comune — din care s-au desprins, ca dialecte, daco-româna vorbită de românii nord-dunăreni, ca şi megleno-româna şi aromâna vorbită de vlahii balcanici — e constituit dintr-un spaţiu foarte extins, care depăşeşte graniţele de stat ale României, cuprinzînd şi teritoriul dintre Dunăre, Marea Neagră, Haemus, linia Jireček-Skok şi o linie care „aproape se suprapune cu graniţa bulgaro-iugoslavă". Unitatea de limbă este expresia unităţii de obîrşie. Strămoşii românilor au trăit pe teritoriul amintit, iar „... contactul dintre populaţiile de pe ambele maluri ale Dunării a fost foarte viu şi nentrerupt" [70].

În aceste împrejurări, comunitatea de origine, de limbă şi contactele neîntrerupte între românii nord-dunăreni şi vlahii balcanici impun o considerare de ansamblu a tuturor izvoarele care vorbesc de vlahi şi teritoriul pe care-l ocupau în perioada indicată, cît şi de teritoriul nord-dunărean şi de locuitorii săi băştinaşi sau de popoarele migratoare, care — mai cu deosebire — atrăgeau atenţia istoricilor, militarilor şi oamenilor politici bizantini. Aceasta cu atît mai mult, cu cît evenimentele politice şi militare din Bizanţ la sfîrşitul secolului al XII-lea pun în centrul atenţiei Μυσία, adică vechea Moesia Inferior.

Comunitatea amintită a vlahilor balcanici cu românii din stînga Dunării este însă mai mult decît rezultatul necontestat la care au ajuns cercetătorii din domeniul filologiei romanice sau al istoriei limbii române; ea se situează deopotrivă şi într-o tradiţie cărturărească pe care, la începutul secolului al XVIII-lea, au ilustrat-o Constantin Cantacuzino stolnicul şi Dimitrie Cantemir. Cel dintîi, ne-a lăsat pătrunzătoarele sale observaţii despre cuţovlahi, mai exact vlahii din Epir şi Albania, atît de asemănători cu românii din nordul Dunării prin caracterele lor somatice, limbă şi obiceiuri [71]. Cantemir nu se sprijină pe observaţii etnografice şi lingvistice, ci pe izvoarele bizantine, e drept interpretate în modul său original, dar din care nu lipseşte mărturia limpede a lui Chalkokondyles că românii din Pind vorbesc aceeaşi limbă ca şi *dacii*, adică românii din Ţara Românească [72]. De la Choniates, Cantemir ştia că patria românilor sud-dunăreni este Mysia şi că mysii din vechime, în vremea istoricului bizantin şi după mărturia lui, se numeau vlahi [73]. Norocul schimbător al luptelor dintre vlahi şi bizantini în anii ce urmează marii răscoale din 1185 îi face pe cei dintîi să se retragă temporar la nordul Dunării, apoi să revină cu ajutoare militare din partea „tătarilor" [74]. Vlahii însă, ne previne Cantemir, „de au şi fost apucat multe locuri în Misia, încă aşezămîntul lor mai de temei, tot peste Dunăre au fost" [75].

Ivanko, ucigaşul lui Asan, este vlahul Ioan care, ajungînd să se încuscrească cu familia imperială a Anghelilor, îşi schimbă numele în Ioan-Alexie, şi, după ce se va despărţi de bizantini, ajunge domn al vlahilor şi va purta războaie victorioase cu latinii din Constantinopol. Cantemir începe să-l numească „Domn al tuturor românilor" şi este evident că îi va pune în seamă acţiunile militare întreprinse de Ioniţă Asan (1197—1207) împotriva vecinilor de la miazăzi [76]. Cînd, în 1236, românii, „învinşi fiind de bulgari şi de latini", trec Dunărea pe cuprinsul viitoarei Ţări Româneşti, Cantemir se întreabă dacă în fruntea lor va mai fi fost sau nu „acel Ioan Vod. Alexie", atestat cu 30 de ani în urmă sau „vre-un ficior sau nepot a lui < . . . > carii Dragoş Vod şi Radul Vod să fie fost multe socoteale sînt carile ne pot adeveri" [77]. Ce credem că trebuie reţinut, dincolo de aceste construcţii atît de pline de fantezie, este încredinţarea învăţatului moldovean că se poate stabili o constinuitate între statul Asăneştilor şi primele formaţii politice româneşti din Moldova şi Ţara Românească.

Dacă asemenea speculaţii erudite, rămase dealtfel în manuscrisele atît de tîrziu publicate ale lui Cantemir, nu au fost resuscitate nici chiar de o anume istoriografie romantică, amatoare de aventură şi culoare locală, tema legăturilor politice dintre Asăneşti şi anume teritorii româneşti de la nord de Dunăre a fost reluată, în alt context, de istoriografia munteană de inspiraţie cantacuzinească. De data aceasta, speculaţiile cărturăreşti pe baza unor texte greşit înţelese se întîlnesc cu unele tradiţii locale pentru a genera o imagine a Olteniei, politic legată de Vlahia Asăneştilor, care a dăinuit în istoriografia românească vreme de peste un secol.

Nu putem prezenta aici decît rezultatele unei anchete care, în alte împrejurări, trebuie să se însoţească de un întreg aparat de texte paralele

[69] Cf. Gy. Moravcsik, *Byzantinoturcica II. Sprachreste der Türkvölker in den byzantinischen Quellen*, ed. a II-a, Berlin, 1958, p. 303.

[70] August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, Bucureşti, 1971, p. 31—32, unde se formulează succint poziţia filologiei române actuale cu privire la locul de formare al poporului şi limbii române.

[71] *Istoria Ţării Rumâneşti* de stolnicul Constantin Cantacuzino, *ed. cit.*, p. 45, 46.

[72] Dimitrie Cantemir, *Hronicul ...*, *ed. cit.*, p. 157, 398.

[73] *Ibidem* p. 156.

[74] *Ibidem*, p. 403.

[75] *Ibidem*.

[76] Metamorfozele lui Ivanko, acum un Ivan, sînt pline de interes. Întîi îşi schimbă numele în Alexie şi se logodeşte cu fata lui Isaac Sevastocratorul (*ibidem* p. 417) şi luptă împotriva vlahilor; apoi, după ce „s-au viclenit", devine duşman Bizanţului (*ibidem*). După cuprinderea Varnei, vine şi „începătura domnii lui Ioan Alexie domnul Vlahilor" (p. 419), de fapt Ioniţă (Caloian). După luarea Constantinopolului de latini, el este „Ioan, domnul românilor" (p. 423) şi-şi păstrează această titulatură pînă ce ajunge „acel al tuturor românilor vestit domn, Ioan" (p. 465).

[77] *Ibidem.*, p. 465. Numele dat de turci Moldovei, Kara-Bogdan, vine de la un Bogdan şi înseamnă „ţările a lui Bogdan cel negru" (p. 474—475). Bogdan, care este tatăl lui Dragoş, ar fi putut fi feciorul lui Ioan Alexie. Cantemir nu este totuşi sigur (p. 474). De ce pare a fi încredinţat, este că Dragoş era sau frate sau văr cu Radu Vodă Negrul (p. 475).

și temeiuri erudite. Autorul bizantin de la care se pornește este, de asemenea, Nichita Choniates și anume cunoscutul său pasaj (ed. Bonn, p. 485 sq.), în care se înfățișează începuturile răscoalei Asăneștilor și folosirea unei presupuse intervenții miraculoase a sf. Dimitrie pentru ațîțarea populației bulgare și vlahe împotriva stăpînirii bizantine. Textul pe care-l găsim în versiuni apropiate, dar nu identice, în *Genealogia Cantacuzinilor* (ed. cit., p. 59–60), în *Istoria Țării Românești* (în redacția Tunusli, p. 17, 18) și la Naum Rîmniceanu (*ed. cit.*, p. 94) reprezintă rezumatul — care a stat la baza celor trei redacțiuni — al unui pasaj mult mai dezvoltat, care însă *nu* este luat direct din Choniates, ci din parafraza în greaca populară (aplà) a lui Choniates, aflătoare în Βίβλος χρονικὴ περιέχουσα τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντίδος a lui I. Stanos din 1767. Într-adevăr, atît Mihail Cantacuzino, cît și Naum Rîmniceanu se referă, înainte de a reproduce rezumatul lor, la *Vizantină* sau *Vizandida*, care n-a putut fi identificată pînă acum, deși Mihail Cantacuzino dăduse indicații suficient de clare despre „acea prescurtată istorie bizantină, tipărită la anul 1767 în limba aplà grecească" (*ed. cit.*, p. 23). Dintre cele trei versiuni amintite, să ne oprim asupra celei care, fiind de timpuriu imprimată, a putut exercita o mai puternică influență asupra istoriografiei românești posterioare, adică la ceea ce putem numi redacția Tunusli. Aceasta preia de la parafraza lui Stanos cîteva elemente, care lipsesc în originalul lui Choniates. Unul se datorește de-a dreptul inculturii compilatorului. Astfel Choniates (*ibidem*) povestește cum, la începutul răscoalei din 1185, bărbați și femei, cuprinși de o adevărată furoare mistică, tocmiți de Petru și Asan să ațîțe poporul, predicau că „Dumnezeul bulgarilor și al vlahilor a binevoit libertate (ἐλευθερίαν ηὐδόκησε) și a încuviințat scuturarea jugului celui de demult". Stanos (*op. cit.*, III, p. 48) parafrazează corect: ηὐδόκησε νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν Σκλαβίαν (*sic* majuscula!). Compilatorul redacției Tunusli, înțelegînd greșit textul, afirmă că românii și bulgarii, încredințați că au sprijinul sf. Dimitrie, ἐπορεύθησαν μετὰ σπουδῆς κατὰ Σλαβίας (*sic*!), ceea ce traducătorul de mai tîrziu, G. Sion, redă prin: „au plecat deîndată asupra Sclaviei", lămurind în notă că „sub acest nume, de bună seamă că a voit să înțeleagă Bulgaria!" [78]. Dacă de această interpretare nu poate fi învinuit Stanos, cînd este vorba însă de apariția tătarilor în toate cele trei redacții arătate, în locul cumanilor (la Choniates: Σκύθαι), echivalentul (Τάρταροι) se datorește lui Stanos. În sfîrșit, și ceea ce ne interesează mai de aproape, Stanos redă Μυσία lui Choniates prin Βλαχία. Explicația nu prezintă dificultăți: Stanos știa de la Choniates că cei ce înainte vreme se chemau mysi, acum se numesc vlahi (οἱ Μυσοὶ πρότερον ὠνομάζοντο νυνὶ δὲ Βλάχοι κικλήσκονται, ed. Bonn, p. 482). Era firesc deci ca și țara lor, Mysia, să sufere o schimbare corespunzătoare de nume și să se cheme Vlahia. Numai că Mihail Cantacuzino și compilatorii de tradiție cantacuzinească de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea au înțeles prin Vlahia lui Stanos viitoarea Ungrovlahie, adică Țara Românească, unde dealtfel vlahii de la sud de Dunăre, din vremea Asăneștilor treceau adesea în căutare de ajutoare. Dacă, așadar, cărturarii români întîlneau la Stanos întoarcerea lui Asan εἰς Βλαχίαν τὴν Πατρίδα του sau deslușeau că tot acolo și-au clădit o biserică cu hramul sf. Dimitrie de unde se întreținea agi-

[78] *Istoria politică și geografică a Țerei Româneşti de la cea mai veche a sa întemeiere pînă a anul 1774* <...> tradusă de G. Sion, București, 1863, p. 10.

tația de care am amintit, biserica va fi fost și ea ridicată undeva, în Țara Românească.

Dintre bisericile străvechi de dincoace de Dunăre, purtînd hramul marelui mucenic din Tesalonic, Cantacuzinii o știau pe cea din Craiova, numită și Biserica bănească. Reconstruită de Matei Basarab, zidită mai înainte vreme, se pare, de Barbu Craiovescu, la origine biserica putea avea și un ctitor mai vechi[79]. De aci pînă a pune ridicarea lăcașului de cult craiovean pe seama lui Petru și Asan, pe care compilatorul *Istoriei Țării Românești* îi socotea „dintre stăpînitorii celor cinci județe ale Craiovei" [80], era un pas ușor de trecut. Aci surprindem confluența cu o tradiție asupra căreia nu putem stărui, dar pe care o întîlnim întîi tot la un cronicar în slujba Cantacuzinilor. Este vorba de începutul ***Istoriei Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini***, unde se amintesc „rumânii carii s-au despărțit de la romani și au pribegit spre miazănoapte", trecînd Dunărea și descălecînd la Turnul Severinului, după care au pus banoveți din neamul Basarabilor [81]. Tradiția se referă, evident, nu la o închipuită imigrare în masă a românilor, ci la o admigrație de proporții restrînse, din motive precumpănitor confesionale pe care o cunosc și cele trei redacțiuni cantacuzinești de la finele secolului al XVIII-lea, pe care le-am menționat și pentru care se manifestă divergențe în ce privește cronologia. Anterioară secolului al XIII-lea, ea a cunoscut însă o repetare în acest veac, după versiunea consemnată de Cantemir. Compilatorul redacției Tunusli vorbește numai de apartenența Asăneștilor la clasa conducătoare din Oltenia, dar Dionisie Fotino abandonează pe Stanos ca izvor istoric și se întoarce la redacția originală a lui Choniates. Ioniță Asan rămîne însă, și pentru el, un stăpînitor al Olteniei, ba chiar întemeietorul Craiovei care în numele ei ar închide amintirea unui vechi crai Iovan, ce nu putea fi decît Ioniță. Acesta dar, și cu frații săi, este și ctitorul, în 1205, al bisericii sf. Dumitru [82]. Nu credem necesar să urmărim cum istoriografia romantică din veacul al XIX-lea a preluat, într-o formă sau alta, această legendă, de la Kogălniceanu la Cesar Bolliac, Papazoglu și Frunzescu. Hasdeu îi amintește, nu fără ironie, pe cei mai mulți, furnizînd pînă la sfîrșit o ipoteză proprie privind originile Craiovei, care însă nu rezistă analizei mai mult decît cea propusă de Fotino[83]. Vom aminti totuși de o licărire, care trebuie subliniată, de spirit critic, în versiunea grecească Fotino-Băleanu a ***Istoriei vechi a Daciei***. Într-o scholie la textul privitor la Ioniță Asan, care ar fi stăpînit Banatul, adică cele cinci județe de peste Olt, autorul, după ce amintește de biserica sf. Dimitrie care ar fi fost ctitorie asănească, remarcă totuși o dificultate (ἀπορία),

[79] Vezi și Ioan Popescu-Cilieni, *Biserica sf. Dumitru din Craiova*, în „Mitropolia Olteniei", XI (1959), p. 581–582.

[80] Ἱστορία τῆς Βλαχίας πολιτικὴ καὶ γεωγραφική, *ed. cit.*, p. 18.

[81] *Istoria Țării Românești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (= *Istoria Țării Românești 1290–1690. Letopisețul cantacuzinesc)*, ed. C. Grecescu și D. Simonescu, București, 1960, p. 1).

[82] D. Fotino, Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας, I, p. 282–283.

[83] B. Petriceicu-Hasdeu, *Originile Craiovei. 1230–1400*, în volumul *Oltenescele*, Craiova, 1884, p. 27 și urm.

fiindcă și în Tîrnova se găsește o biserică a sf. Dimitrie [84]. Dacă această judicioasă observație ar fi fost cunoscută mai multora și dezvoltată, după cuviință, istoriografia noastră ar fi fost scutită, mai devreme, de perpetuarea unei legende.

Oricum, dependența politică a țărilor românești de Vlahia Asăneștilor alcătuiește o temă a istoriografiei naționale, de la Cantemir pînă în ultimul sfert al secolului al XIX-lea și chiar mai departe, dacă amintim și de speculațiile unui învățat cu pătrunderea recunoscută a lui D. Onciul, care — desigur și pe alte considerente — a afirmat-o în scrierile sale [85].

Am socotit că permanența preocupărilor față de vlahii balcanici în istoriografia românească, chiar atunci cînd nu este scutită de interpretări eronate, constituie o îndreptățire pentru cercetătorii contemporani să cunoască pe cît e cu putință mai mult din ce spun izvoarele bizantine despre o ramură a poporului românesc desprinsă de trunchiul viguros care — găsindu-și la vreme potrivită forme proprii de organizare politică — s-a dezvoltat pe teritoriul său de baștină din Dacia.

ALEXANDRU ELIAN

---

[84] Ms. gr. 2 al Bibl. Acad. R.S.R., f. 67. Compilatorul și-a dat astfel seama că biserica ctitorită de Asănești era la sud de Dunăre, în capitala celui de-al doilea imperiu bulgar, și că prin urmare, nu din Craiova sau din Oltenia — presupusă posesiune a Asăneștilor — ar fi pornit marea răscoală a vlahilor și bulgarilor. Compilatorul se ferește totuși să tragă concluziile necesare și persistă în credința că Ioniță Asan a fost întemeietorul Craiovei, pentru care repetă paretimologia amintită.

[85] Convingerile lui D. Onciul privind dominația Asăneștilor asupra unor teritorii la nord de Dunăre merită o discuție mai amplă decît o putem face aici. Să amintim numai că, încă în teza sa de doctorat, susținută la Viena, în 1884, Onciul susținea că „Țara Românească s-a format ca parte a statului româno-bulgar al Asăneștilor. Separația Țării Românești de Bulgaria s-a făcut după invazia tătarilor (1241)", vezi D. Onciul, *ed. cit.*, I, p. 22. În același an susținea că „Asăneștii sînt regi ai Bulgariei și Vlahiei", prin Vlahia înțelegînd greșit Țara Românească și nu Moesia care era de fapt o altă Vlahie la sud de Dunăre. Fără simț critic prelua și o informație dintr-un document — dovedit de Ion Bogdan a fi un fals grosolan — după care „regele Caliman Asan (1241—1245) poartă în titulatura sa și numele de domnitor al „Moldo-Vlahiei" și adaugă: „Nu avem temei a ne îndoi despre autenticitatea acestei din urmă știri" (*op. cit.*, I, p. 101). *Mai tîrziu, înaintea dovezilor* aduse că era vorba de un fals, Onciul se refugiază în tradițiile confuze consemnate în Țarstvenicul lui Paisie de la Hilandar (sec. al XVIII-lea), vezi *ibidem*, p. 414, n. 213, pentru a continua să susțină dominația Asăneștilor dincoace de Dunăre. Onciul este de fapt tributar legendelor create de Cantemir și tradițiilor consemnate de istoriografia cantacuzinească de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea (*ibidem*, p. 615—616, n. 58). El continuă să creadă că „Ei (Asăneștii — Al. E.) au pus temelia statului român la stînga Oltului și lor s-au închinat banii din Oltenia"! (*ibidem*, p. 411). Către sfîrșitul vieții (1919—1920), fără să abandoneze vechea sa teză, Onciul credea totuși că, fără să fie vorba de o dominație nemijlocită „era mai mult o autoritate bisericească exercitată de episcopul de Tîrnova. Din autoritatea bisericească s-a născut cea imperială, fără a fi o stăpînire directă, ci doar voievozii români ce se găseau în Vlahia recunoșteau întru cîtva autoritatea imperială a împăratului vlaho-bulgarilor" (*ibidem*, p. 54). Nu e nevoie să adăugăm că din aceste construcții șubrede și evident anacronice n-a mai rămas nimic. Hasdeu conchidea cu bună dreptate, în 1898, polemizînd cu Onciul că „o stăpînire bulgărească în regiunea Carpaților, nici după Asan, nici înainte de Asan nu înfățișează nici o umbră de probă", vezi B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, tom. IV, *Introducerea*, București, 1898, p. L.

PRESCURTĂRI

Ana Comnena, *Alexiada*	= Anne Comnène, *Alexiade* (*Règne de l'empereur Alexis I Comnène, 1081—1118*), texte établi et traduit par Bernard Leib, Paris, Société d'édition „Les belles lettres", 3 vol., 1937—1945.
Attaliates, Bonn	= Michaelis Attaliotae *Historia*, opus a W. Bruneto de Presle Instituti Gallici socio inventum descriptum correctum recensuit I. Bekkerus, Bonn, 1853.
Bănescu, *Les duchés*	= N. Bănescu, *Les duchés byzantins de Paristrion* (*Paradounavon*) *et de Bulgarie*, București, 1946.
Beck, *Kirche*	= Hans-Georg Beck, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München, 1959.
Bréhier, *Vie et mort de Byzance*	= Louis Bréhier, *Le monde byzantin*, I, *Vie et mort de Byzance*, Paris, 1969 (ediția a doua).
Bryennios, Bonn	= Nicephori Bryennii *Commentarii*, recensuit A. Meineke, Bonn, 1836.
Chronicon Paschale, Bonn	= *Chronicon Paschale*, recensuit L. Dindorf, Bonn, 1832.
CMH	= *Cambridge Medieval History*, IV, 1, *Byzantium and its Neighbours* edited by J. M. Hussey with the editorial assistance of D. M. Nicol and G. Cowan, Cambridge, 1966.
Decei, *Colonisation*	= A. Decei, *Le problème de la colonisation des Turcs seljoukides dans la Dobrogea au XIII-e siècle*, „Tarih araştirmalari dergisi", Ankara, 1968, VI, 10—11.
Diaconu, *Les Petchénègues*	= P. Diaconu, *Les Petchénègues au Bas-Danube*, București, 1970.
DID, II	= Radu Vulpe și Ion Barnea, *Din istoria Dobrogei*, II, *Romanii la Dunărea de Jos*, București, 1968.
DID, III	= Ion Barnea și Ștefan Ștefănescu, *Din istoria Dobrogei*, III, *Bizantini, romani și bulgari la Dunărea de Jos*, București, 1971.
Dieten, *Erläuterungen*	= Jan-Louis van Dieten, *Niketas Choniates. Erläuterungen zu den Reden und Briefen nebst einer Biographie*, Walter de Gruyter, Berlin—New York, 1971.
Dölger, *Regesten*	= Franz Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches* (*Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der neueren Zeit*, Reihe A, Abteilung I), München, 1924—1960, 4 vol.
Erbiceanu, *Două acte*	= C. Erbiceanu, *Două acte oficiale necunoscute de pe timpul împăratului bizantin Isaac II Angel*, „Analele Academiei Române, seria a II-a, tom. XXIV, Memoriile Secțiunii istorice", București, 1901.
Georgios Akropolites	= Georgii Acropolitae, *Opera*, recensuit A. Heisenberg, Leipzig, 1903.

Gregoras, Bonn	= Nicephori Gregorae, *Byzantina historia*, cura L. Schopeni, I–II, Bonn, 1829–1830; Nicephori Gregorae, *Historiae Byzantinae libri postremi* ab I. Bekker nunc primum editi, III, Bonn, 1855.
Grumel, *Chronologie*	= *Traité d'études byzantines*, I, *La chronologie*, par V. Grumel, Paris, 1958.
Hendrickx, *Recherches*	= B. Hendrickx, *Recherches sur les documents diplomatiques non conservés concernant la quatrième croisade et l'Empire latin de Constantinople pendant les premières années de son existence (1200–1206)*, „Byzantina", 2, 1970, Tesalonic, p. 107–184.
Iorga, *Histoire des Roumains*	= N. Iorga, *Histoire des Roumains et de la romanité orientale*, București, 1937, 10 vol.
Jireček, *Geschichte der Serben*	= C. Jireček, *Geschichte der Serben*, Hakkert, Amsterdam, 1967 (= Gotha, 1911–1918), 2 vol.
Izvori	= *Izvori za bălgarskata istoriia*, Sofia.
Kedrenos, Bonn	= Georgius Cedrenus Ioannis Scylitzae ope ab I. Bekkero suppletus et emendatus, Bonn, 1838–1839, 2 vol.
Kekaumenos, ed. Litavrin	= *Sovetî i rasskazî Kekavmena. Socinenie vizantijskogo polkovodța XI veka*, podgotovka teksta, vvedenie, perevod i commentarij G. G. Litavrina, Moscova, 1972.
Kinnamos, Bonn	= Ioannis Cinnami, *Epitome rerum ab Ioanne et Alexio Comnenis gestarum*, recensuit A. Meineke, Bonn, 1836.
Leo Diaconus, Bonn	= Leonis diaconi Caloënsis, *Historiae* libri decem e recensione C. B. Hassi, Bonn, 1828.
Leo Grammaticus, Bonn	= Leo Grammaticus e recensione I. Bekkeri, Bonn, 1842.
Lemerle, *Prolégomènes*	= Paul Lemerle, *Prolégomènes a une édition critique et commentée des „Conseils et Récits" de Kékauménos*, Bruxelles, 1960.
Litavrin	= Kekaumenos, v. *supra*.
Murnu, *Nichita Acominatos*	= G. Murnu, *Din Nichita Acominatos Honiatul, traducere a părților privitoare la istoria Asanizilor*, „Analele Academiei Române, seria a II-a, tom. XXVIII, Memoriile Secțiunii istorice", București, 1906, p. 357–467.
Murnu, *Vlahia Mare*	= G. Murnu, *Istoria românilor din Pind. Vlahia Mare, 980–1259. Studiu istoric după izvoare bizantine*, București, 1913.
Moravcsik, *Byzantinoturcica*	= Gyula Moravcsik, *Byzantinoturcica*, I–II, zweite durchgearbeitete Auflage, Berlin, 1958.
Moravcsik, *Byzantium and the Magyars*	= Gyula Moravcsik, *Byzantium and the Magyars*, Budapesta, 1970.
N. Choniates, *Istoria*	= Nicetae Choniatae, *Historia*, recensuit I. Bekker, Bonn, 1835.
N. Choniates, *Orationes*	= Nicetae Choniatae, *Orationes et epistulae*, recensuit Ioannes Aloysius van Dieten, Walter de Gruyter, Berlin–New York, 1972.
Ostrogorsky, *Geschichte*	= G. Ostrogorsky, *Geschichte des byzantinischen Staates*, München, 1963 (ediția a treia).
Pachymeres, Bonn	= Georgii Pachymeris de Michaele et Andronico Palaeologis, libri XIII, recensuit I. Bekkerus, I–II, Bonn, 1835.
Prinzing, *Bedeutung*	= Günter Prinzing, *Die Bedeutung Bulgariens und Serbiens in den Jahren 1204–1210 im Zusammenhang mit der Entstehung und Entwicklung der byzantinischen Teilstaaten nach der Einnahme Konstantinopels infolge des 4. Kreuzzuges*, München, 1972.

Psellos, *Cronografia*	= Michel Psellos, *Chronographie ou histoire d'un siècle de Byzance (976–1077)*, I–II, texte établi et traduit par Émile Renauld, Paris, Société d'édition „Les belles lettres", 1926–1928.
Skylitzes, ed. Tsolakis	= Ε. Θ. Τσολάκη, Ἡ συνέχεια τῆς χρονογραφίας τοῦ Ἰωάννου Σκυλίτζη (Ioannes Scylitzes Continuatus), Tesalonic, 1968.
Theophanes, de Boor	= Theophanis, *Chronographia*, recensuit C. de Boor, I–II, Leipzig, 1883.
Theophanes continuatus, Bonn	= Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus, recensuit I. Bekker, Bonn, 1838.
Zonaras, Bonn	= Ioannis Zonarae *Annales* ex recensione Mauricii Pinderi, I–II, Bonn, 1841–1844; Ioannis Zonarae *Epitomae historiarum libri XIII–XVIII*, ed. Th. Büttner-Wobst Bonn, 1897.
Zosimos	= Zosimi comitis et exadvocati fisci, *Historia nova*, ed. I. Mendelssohn, Leipzig, 1887.
Zlatarski, *Istoriia*	= V. N. Zlatarski, *Istoriia na bălgarskata dărjava prez srednile vekove*, I–III, Sofia, 1927–1940.

IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNIEI

III

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΜΑΥΡΟΠΟΥΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΕΥΧΑΙΤΩΝ ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑΝ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΤΡΟΠΑΙΟΦΟΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΝΥΝ ΓΕΝΟΜΕΝΗΝ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΒΑΡΒΑΡΟΙΣ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΙΑΝ

p. 80 ‹. . .› Καὶ τὰ μὲν ἐκεῖθεν τοιαῦτα, τὰ δ᾽ἐντεῦθεν πάλιν ὁποῖα; βαρβαρικὰ μὲν κινήματα πολλὰ καὶ πολλάκις καταδραμεῖν ληστρικώτερον τὰ πρὸς δύσιν ἐπιχειρούντων, τὸ δὲ τούτων τέλος οὐδὲν ἢ ὑπόπτωσις ἔνσπονδος καὶ δουλείας ὁμολογία μετὰ τὸ γνῶναι τὸν κρείττονα καὶ φανερῶς πιστεῦσαι θεομαχεῖν τοὺς ἀνθισταμένους τῇ τούτου δεσποτείᾳ καὶ βασιλείᾳ. διὰ τοῦτο κἀντεῦθεν εὐαγγελιζομένων πόδες ταχύνουσι, καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἄγονται πολλαχόθεν αἰχμάλωτοι, οἱ δὲ καὶ προστρέχουσι ποσὶν αὐτομάτοις, χώρας ὅλας παραδιδόντες καὶ ἐξιστάμενοι πόλεων καὶ προσόδων καὶ φόρων, καὶ τῇ πάντων κρατούσῃ ῥωμαϊκῇ δυναστείᾳ καὶ τὰς ἑαυτῶν προστιθέντες καθ᾽ ἅπερ θαλάσσης πελάγει ποταμῶν ῥεύματα.

IOAN MAUROPUS

Ioan Mauropus a fost unul dintre reprezentanții de seamă ai intelectualității bizantine din secolul al XI-lea. S-a născut în Paflagonia, în a doua jumătate a secolului al X-lea. Venit de tînăr la Constantinopol, a deschis o școală particulară. A contribuit mai tîrziu, alături de Psellos și Ioan Xiphilinos, la organizarea Universității, alcătuind statutele școlii de drept și predînd cursuri de retorică (din 1045). În 1046 se călugărește, într-o mănăstire constantinopolitană. A devenit mitropolit al Euhaitelor la o dată necunoscută, prin anii 1048–1053. Data morții sale nu se cunoaște; se pare că nu a supraviețuit cu mult lui Constantin al IX-lea Monomachos (1042–1055).

Opera sa este vastă și variată; ea nu a fost încă studiată cu atenția cuvenită și i se atribuie greșit multe lucrări ale altor autori. A scris numeroase predici, canoane, epigrame, poezii ocazionale, scrisori. A alcătuit o cronică, azi pierdută; i se atribuie un *Lexicon* etimologic în versuri.

Interesante ca izvoare privind istoria noastră și a Europei sud-estice, în general, sînt două cuvîntări ale lui Mauropus în care se vorbește despre raporturile Bizanțului cu pecenegii din nordul Dunării și se fac alte referiri la situația din această regiune.

Ediție folosită: Iohannis Euchaitorum metropolitae, *Quae in codice Vaticano Graeco 676 supersunt*, J. Bollig... descripsit, Paulus de Lagarde... edidit, Göttingen, 1882 (= Abhandlungen der historisch-philologischen Klasse der königlichen Gesellschaft der Wissenschaften in Göttingen, XXVIII, 1881). Am folosit această ediție indirect, prin excerptele făcute din ea de Ivan Duicev, *Izvori za bălgarskata istoriia*, XI, Sofia, 1965, p. 79–87.

A LUI IOAN, PREASFÎNTUL MITROPOLIT AL EUHAITELOR, CUVÎNTARE DE ZIUA POMENIRII MARELUI PURTĂTOR DE BIRUINȚĂ [1] ȘI PENTRU ACUM FĂPTUITA MINUNE CU BARBARII

1048/9. Descrierea pecenegilor. Pecenegii trec Dunărea cotropind o parte din teritoriul bizantin, dar sînt înfrînți în chip miraculos. O parte dintre ei se convertesc la creștinism, supunîndu-se Imperiului bizantin

‹. . .› Acolo[2] lucrurile stăteau deci astfel, dar aici[3] cum oare? Barbarii atacau în repetate rînduri ținuturile apusene, dar ‹atacurile lor› se sfîrșeau prin tratate de supunere și mărturisiri de ascultare, căci ei își dădeau seama ce anume e mai folositor și se încredințau deplin că aceia care se împotrivesc stăpînirii și domniei acestuia [4] au de luptat cu Dumnezeu. De aceea și acum primesc vestea cea bună [5] și își grăbesc pașii și regii neamurilor păgîne sînt mînați în robie, iar alții se zoresc chiar să treacă de bunăvoie ‹de partea împăratului›, predîndu-i țări întregi și eliberînd orașe și dînd daruri și tributuri și adăugînd împărăției romeice, atotstăpînitoare și ‹țările› lor, precum rîurile care-și varsă apele în imensitatea mării. p. 80

[1] Cuvîntarea a fost rostită cu prilejul zilei Sfîntului Gheorghe, la 23 aprilie 1049. Pentru datare și comentariu, vezi Ivan Duicev, *Nahluvaneto na pecenejhiia vojd Tirah v Bălgariia prez 1048/49 g.*, „Sbornik na Bălgarskata Akademiia na naukită i izkustvata" XLI, 1945, 1, Sofia p. 35–39; A. P. Kajdan, *Ioann Mavropod peceneghi i russkie v seredine XI, v.*, „Zbornik, radova vizantoloșkog Instituta" XVIII, 1963, 1, p. 177–184.

[2] În părțile asiatice ale Imperiului bizantin.

[3] În Balcani.

[4] A împăratului Constantin al IX-lea Monomachos (1042–1055).

[5] Adică sînt creștinați, primesc evanghelia (= vestea cea bună).

Ὡς ἂν δὲ τἆλλα παρεὶς τὸ πάντων μάλιστα πρόσφατον καὶ νέον θαυμάσω τῶν θεοῦ τεραστίων, τίνες οὗτοι καὶ πόθεν οἱ ἀλλογενεῖς καὶ ξενόφωνοι; τίς ἀλλόκοτον ὄψιν καὶ ψυχὰς θηριώδεις καὶ σχημάτων ἄτοπον θέαν οὕτω παραδόξως ἡμέρωσε καὶ πρὸς τὸ ἀνθρωπινώτερον ἤμειψε, μεταποιήσας ἀθρόον; τίς λαὸν τῷ κυρίῳ, ὃν οὐκ ἔγνω, προσήνεγκε; τίς εἰσήγαγεν ἔνδον ἐκκλησίας καὶ πόλεως τοὺς ἐχθροὺς θεοῦ τε καὶ βασιλέως; οὗτοι (δότε γὰρ τῷ λόγῳ περὶ αὐτῶν εἰπεῖν τι διὰ βραχέων) ἔθνος μὲν ἦσαν ἄπιστον, ὅπερ ἅπαντες ἴστε, ἔθνος ἀσεβές τε καὶ ἄνομον; Σκύθαι τὸ γένος, νομάδες τὸν βίον, ἀπηγριωμένοι τὸ ἦθος, βδελυροὶ καὶ ἀκάθαρτοι τὴν ζωὴν καὶ τὴν δίαιταν, τἆλλα μὲν (ὡς ἂν
p. 81 εἴποι τις) οὐδενὸς ὄντες ἄξιοι, οὐ λόγον,| οὐ νόμον, οὐ θρησκείαν εἰδότες, οὐδενὶ πολιτείας τρόπῳ στοιχοῦντες, οὐδενὶ πρὸς ὁμόνοιαν δεσμῷ συναπτόμενοι, κακουργῆσαι δὲ χώραν καὶ καταδραμεῖν αἰφνιδίως καὶ τὰ ἐν ποσὶ λείαν θέσθαι καὶ μαχαίρας ἔργον ποιῆσαι μιαιφόνοις χερσὶ τὸ παρεμπεσὸν αὐταῖς ἅπαξ πάντων εὐφυέστατοι καὶ δεινότατοι· οὕτω γοῦν καὶ τὴν χώραν ἐκ λῃστείας ἐκτήσαντε, ἣν κατῴκουν εἰς δεῦρο, ἀσθενεστέρους ὄντας τοὺς ἄνωθεν οἰκήτορας ἐξελάσαντες, ἐφ' οὓς οὐ μικρᾶς τινὸς τοῖς πάλαι κρατοῦσιν ἐδέησε πραγματείας, ἀλλ' ἦν ὁ πρὸς αὐτοὺς πόλεμος ἄπορος ἀεὶ καὶ ἀμήχανος, κλεπτόντων εὐκαίρως τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, εὐκαιρότερον δὲ τὴν ἑαυτῶν φυγὴν καὶ ἀπόδρασιν, καὶ καταδυομένων ἑτοίμως ὥσπερ βατράχων εἰς ἕλη που καὶ νάπας καὶ τέλματα, καὶ νῦν δὲ πολλάκις ἐπείρασαν τὸν Ἴστρον διαβαλόντες, ὃς αὐτοὺς ἀντιπέρας εἶχε προσοίκους, τὴν ἡμετέραν κακῶσαι· ποῦ γὰρ ᾔδεισαν ἄνθρωποι θηρία μᾶλλον ἢ ἄνθρωποι· τὸ νῦν ἐνταῦθα κατέχον, καὶ ὅτι τὸ κράτος οὐκ ἀνθρώπινον ἔτι, ἀλλ' ἐκ θεοῦ τε καὶ θεῖον καὶ τοῦ κακῶς παθεῖν ὑψηλότερον; τὰς μὲν οὖν ἄλλας τούτων ἐφόδους εἰς οὐδὲν ἢ μικρόν τι πάνυ κακὸν ἀποσκηπτούσας ἀνέκοπτε ταχὺ καὶ συνέστελλεν ἡ βασιλέως προμήθεια, τὴν ἐξ ὕψους ἔχουσα συμμαχίαν, τὴν ἐσχάτην δὲ ταύτην καθ'ἡμῶν ἔλασιν ἢ μᾶλλον ἀπέλασις ὡς λόγος τῶν οἴκοι — οὐκ οἶδα τί ποτε φήσω, πότερον αὐτῶν ἀδικίαν πρὸς ἄλλους ἢ ἑτέρων μᾶλλον πλεονεξίαν ἐπενεχθεῖσαν τούτοις ἐκ τύχης; τάχα δὲ πολὺ βέλτιον θειοτέρας καλεῖν οἰκονομίας ἔργον τὸ πρᾶγμα, ἥτις ἄγει σοφῶς καὶ κυβερνᾷ τὰ ἀνθρώπινα, δι'ἑτέρων ἕτερα πλέκουσα καὶ τοῖς ἐναντίοις πολλάκις τὰ ἐναντία περαίνουσα, ὃ κἀνταῦθα προδήλως ἐπὶ τούτων θαυματουργεῖ. οἱ μὲν γὰρ ἐπῆλθον παμπληθεὶ πάντες ἅμα, τὸν ποταμὸν ἀθρόοι πεζεύσαντες ἠπειρωθέντα κρυστάλλῳ, καὶ τὴν ἀπόβασιν κλέψαντες (ὥσπερ νόμος ἐκείνων) τὴν παραποταμίαν ἐκάκωσαν ἐκ μέρους καταδραμόντες. ἡ βασιλικὴ δὲ καὶ νῦν οὐκ ἀπενύσταξε πρόνοια, ἀλλ'ἐν ὅπλοις ἦν παραχρῆμα τὰ Ῥωμαίων στρατεύματα, τέως μὲν τόλμης γέμοντα καὶ τῆς πρὸς τοὺς βαρβάρους περιφρονήσεως. ἐπεὶ δὲ προσῆλθον ἐγγυτέρω τῶν πολεμίων, καὶ τὰς
p. 82 ὄψεις ἐπέβαλον| ἐξαίφνης τῷ στρατοπέδῳ, θάμβους ἅμα καὶ δέους πρὸς τὴν θέαν ἐπλήσθησαν· αὐ γὰρ ἐφικτὸν ὀφθαλμοῖς οὐδ'ἀριθμῷ τὸ πλῆθος περιλεπτόν, ἀλλὰ πάσας ἐκάλυπτε τὰς ὄχθας ἡ στρατία, πρός τε μῆκος ἀόριστον καὶ πλάτος ἐκτεταμένη καὶ ὡς ἄλλη τις ἄμμος ἐπικεχυμένη τῷ ποταμῷ· ἦν οὖν ὁ κίνδυνος δεινὸς τοῖς στρατεύμασιν, οὐχ ὅτι μόνον ὀλίγοι συρρήγνυσθαι πολλαπλασίοσιν ἔμελλον, ἀλλ'ὅτι καὶ πρὸς οὕτω θυμομαχοῦντας, οἳ τὴν

Trecîndu-le pe celelalte cu vederea, mă voi minuna de cea mai nouă şi mai de curînd întîmplată minune a lui Dumnezeu. Cine sînt aceşti străini de neamul şi de limba noastră şi de unde <vin ei>? Cine a îmblînzit în chip neaşteptat ciudata lor înfăţişare şi sufletele lor sălbatice şi moravurile lor stranii şi i-a prefăcut în oameni pe toţi deodată? Cine i-a închinat Domnului un popor pe care nu-l cunoştea? Cine i-a făcut să intre înlăuntrul bisericii şi al cetăţii pe vrăjmaşii lui Dumnezeu şi ai împăratului? Oare ăştia erau — fie-ne îngăduit să spunem pe scurt cîte ceva despre ei — neamul necredincios pe care-l ştiţi cu toţii, neamul lipsit de evlavie şi de lege? Sciţi [6] după neam, nomazi după felul de viaţă, cu moravuri sălbatice, neruşinaţi şi spurcaţi în viaţă şi obiceiuri, iar în rest cu nimic vrednici de luat în seamă — cum ar
putea spune cineva —/ căci nu cunoşteau nici cuvînt, nici lege, nici religie, p. 81
nu-şi rînduiau viaţa după nici un fel de organizare civică, nu erau uniţi prin legătura vreunei înţelegeri, făceau rău ţării şi o cotropeau pe neaşteptate, jefuiau tot ce întîlneau în cale şi treceau prin sabie tot ce le cădea în mîinile pîngărite de crimă, fiind totodată cei mai înzestraţi din fire şi cei mai groaznici dintre toţi <sciţii>. Prin jaf şi-au dobîndit şi ţara pe care o locuiau pînă acum, izgonind dintr-însa pe cei ce sălăşluiseră mai înainte acolo şi care erau mai slabi; faţă de aceştia din urmă stăpînitorii <noştri> din vechime nu şi-au precupeţit grija, dar războiul cu aceia era întotdeauna greu şi cu neputinţă de dus <cu bine> la capăt, căci barbarii îşi făceau pe furiş năvălirile cînd le venea mai bine şi fugeau şi se retrăgeau încă şi mai în voie; ei erau gata să se scufunde ca broaştele în mlaştini şi <să se ascundă> în văi şi în iazuri şi de multe ori au încercat să treacă Istrul, pe malul căruia, de partea cealaltă, locuiau ca să ne strice ţara. Cum de-au aflat ei, care sînt mai mult fiare decît oameni, cine stăpîneşte acum aici şi că stăpînirea <romeilor> nu e de la oameni, ci de Dumnezeu <aşezată> şi divină şi mai presus de suferinţe? Prevederea împăratului a retezat şi a oprit celelalte năvăliri ale lor, făcîndu-le să nu le aducă nici un folos sau numai unul foarte mic, căci <el> era sprijinit în luptă de cer. Dar de această din urmă năvală sau mai curînd, cum se spune la noi, prăvălire <asupra noastră> nu ştiu ce să spun, care din două <a provocat-o>, nedreptatea lor faţă de ceilalţi sau lăcomia întîmplător trezită în ei de bunurile altora? Mult mai bine ar fi să numim lucrul faptă a iconomiei dumnezeieşti, care cu înţelepciune le conduce şi le cîrmuieşte pe cele omeneşti, potrivindu-le unele cu altele şi împlinind adesea unele lucruri prin cele potrivnice lor, aşa cum vădit se întîmplă, în chip minunat, acum cu ei. Căci au năvălit cu toţii deodată, păşind cu toată mulţimea lor în acelaşi timp peste rîul transformat de îngheţ în uscat şi coborînd pe furiş — cum le e obiceiul — au stricat ţinutul de lîngă fluviu, cotropindu-l în parte. Dar împărăteasca purtare de grijă nici acum nu a adormit, ci îndată oştile romeice se înarmau şi erau pline de avînt şi de dispreţ faţă de barbari. Dar după ce s-au apropiat mai mult de duşmani şi
şi-au aruncat privirile/ pe neaşteptate spre tabăra <lor> au fost deodată p. 82
cuprinşi de uimire şi s-au umplut de teamă de ce au văzut. Căci mulţimea <duşmanilor> nu putea fi cuprinsă nici cu ochii, nici numărată, ci acoperea armata <lor> în întregime malurile şi era nemărginită în întindere şi se lăţea în voie ca nisipul vărsat de rîu. Primejdia era prin urmare grozavă

[6] Sciţii=pecenegii.

οἴκαδε μὲν ὑποστροφὴν ἀπεγνώκεισαν, ἐν ταῖς χερσὶ δὲ τὰς πάσας εἶχον ἐλπίδας, ὥστε ἢ πολέμῳ κρατήσαντες τὴν χώραν οἰκῆσαι ἢ κακόν τι δράσαντες μέγα μηδ᾽ἀντιπαθεῖν παραιτήσασθαι. τίς γὰρ φόβος θανάτου ταῖς βαρβάρων ὠμότησιν; οἷς καθ᾽ἅπερ ἄλλο τι τῶν προχείρων καὶ ῥᾴστων καὶ ἡ σφαγὴ παραπαίζεται. οἱ μὲν οὖν ἦσαν ἐν τούτοις, καὶ βασιλεὺς παρεσκεύαζεν ἑτέραν βοήθειαν, ὡς ἐλαττουμένων αὐτῷ κατὰ τὰς συμπλοκὰς τῶν προτέρων· ἤδη γάρ τινες ἐκείνοις συνέστησαν πρὸς τὰς ἐκδρομὰς τῶν βαρβάρων, ἀκροβολισμοὶ καὶ ἀψιμαχίαι, ἐν αἷς ὑστεροῦντες ἀθυμότερον εἶχον. ἀλλὰ τίς ὁ διδοὺς ἐν τοῖς ἀπόροις πόρον ἑτοίμως; τίς ὁ λύων κλαυθμὸν ἑσπερινὸν τὸ πρωΐ; οὗτος ἔτι καλοῦντι τῷ βασιλεῖ παρῆν βοηθός, καὶ ὁ στρατὸς ὁρμῆς πλήρης κατὰ τῶν πολεμίων ἐχώρει, καὶ τὰ τῆς θείας αὐτίκα συμμαχίας ἐφανεροῦτο <. . .>. συμβολὴ γὰρ αὖθις μεγάλη καὶ περὶ τῶν ὅλων ἀγῶν καὶ νικᾷ κατὰ κράτος ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ, θαυμαστῶς ὑπεράνωθεν ἐντυπωθὲν τῷ ἀέρι, ὥσπερ ἤδη καὶ πρότερον ἐπ᾽ἐκείνου τοῦ πρώτου χριστιανῶν βασιλέως καὶ τῷ νῦν θεόθεν κρατοῦντι καὶ κλῆσιν καὶ τὸ σέβας παραπλησίου. γίνεται δὴ φόνος τῶν βαρβάρων πολύς, καὶ πολλῷ πλείων φόβος, ἄγων εἰς αἴσθησιν τοὺς πρὶν ἀναισθήτους καὶ τὸ συμφέρον διδάσκων μετὰ συνεργοῦ τῆς ἀνάγκης. αὐτίκα γὰρ ὡς ὑπὸ τινὸς πρηστῆρος βληθέντες τοὺς θυμοὺς ἐξελύθησαν, καὶ τῶν χειρῶν ἀπορρίψαντες τὰ ὅπλα μακράν, εἰς ἱκεσίαν ταύτας ἐξέτεινον, καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ κράτους βαρβαρικαῖς καὶ ἀσήμοις ἐξεκαλοῦντο φωναῖς· ἡ δὲ τοσοῦτον ἐτάχυνε καὶ οὕτως αὐτοῖς ὑπὲρ ἐλπίδα πᾶσαν ἐχρήσατο, ὥστε μεθ᾽ἡμῶν νῦν ἑστήκασιν εἰς θαῦμα τοῖς θεωμένοις, ἐξ ἀγρίων ὥσπερ θηρίων εἰς ἡμέρους ἀνθρώπους μεταπλασθέντες, ἐκ τῆς πρὶν ἀμορφίας καὶ ἀτοπίας ἐκείνης εἰς τὴν νῦν ἱλαρότητα καὶ χάριν μεταβαλόντες, τὸ δὲ πάντων λαμπρότερον καὶ μεῖζον εἰς ἔκπληξιν, ἐξ ἀσεβῶν καὶ ἀπίστων εὐσεβεῖς καὶ πιστοί, ἄρτι μὲν τοῦ λουτροῦ τῆς ἀφθαρσίας τυχόντες διά τε τὴν τοῦ κράτους φιλοθεΐαν καὶ τὴν θείαν φιλανθρωπίαν, ὑπ᾽ἐκείνου δὲ τῷ φωτὶ σημειωθέντες τῆς χάριτος
p. 83 καὶ τὴν μόρφωσιν ταύτην| καὶ μεταποίησιν παρὰ τοῦ καινοποιοῦ δεξάμενοι πνεύματος· οὕτως οἶδε θεὸς οἰκονομεῖν ἀνθρώποις τὴν σωτηρίαν, οὕτως ὁ κρατῶν τοὺς ἐχθροὺς ἐπικρατήσας ἀμύνεσθαι, ἄκοντας σῴζων, ἀγνοοῦντας δοξάζων, μετὰ δωρεῶν καὶ τιμῶν θεογνωσίαν διδάσκων· καὶ ἰδοὺ ἔθνος ἅγιον τὸ ἄνομον ἔθνος, καὶ λαὸς θεοῦ νέος ὁ παλαιὸς τὴν ἀσέβειαν, καὶ πάλιν ἡ κλῆσις τῶν ἐθνῶν ἐνεργός, καὶ πάλιν ἡ πίστις προσθήκην θαυμαστὴν ἔλαβε, καὶ κατὰ τῶν περάτων τῆς γῆς τὸ εὐαγγέλιον ἴσχυσεν· οὕτω βασιλεὺς τοὺς ἀθέους τῷ ἑαυτοῦ προσάγει θεῷ, οὕτως ὑποτάσσει θεὸς τῷ βασιλεῖ τοὺς ἐχθρούς, καὶ διὰ πάντων παρίστησι τὴν πρὸς αὐτὸν ῥοπὴν ὡς πολλή.

pentru oștile ‹noastre›, nu pentru că numai puțini oameni urmau să se lupte cu mult mai mulți, ci și pentru că față de îndîrjirea acelora, ‹ai noștri› își pierduseră speranța întoarcerii acasă și-și puseseră toată nădejdea în brațele lor, dornici ca fie, învingînd în război, să locuiască țara, fie, după ce vor fi făcut un rău mare, să nu ‹fie aduși› a se ruga să nu pățească la rîndul lor așa ceva. Căci ce e frica de moarte față de cruzimile barbarilor? Pentru ei, asemenea altor lucruri la îndemînă și ușoare și uciderea e un joc. În asemenea stare de spirit se găseau deci unii din soldați, iar împăratul pregătea o altă oaste ajutătoare, căci celelalte îi fuseseră împuținate în ciocnirile de mai înainte. Înainte de atacurile barbarilor, s-au încins unele lupte de departe și mici ciocniri, în care întîrziind, erau cu mai puțin avînt. Dar cine era gata să dea o ieșire din situația fără ieșire? Cine era acel care dimineața risipea plînsul de cu seară? El era de față, spre ajutor, chiar atunci cînd îl chema împăratul și armata plină de avînt năvălea asupra dușmanilor și se făceau cunoscute de îndată ‹dovezile› ajutorului lui Dumnezeu. ‹. . .› Căci mare a fost din nou lupta și crucea lui Hristos, atotcîrmuitoare, învinge din nou, desenîndu-se sus de tot, în văzduh, acum ca și mai înainte, în vremea vestitului cel dintîi împărat al creștinilor, apropiat de cel care prin harul lui Dumnezeu stăpînește ‹acum›, atît prin nume cît și întru evlavie [7]. Măcelul a fost cumplit pentru barbari și frica lor încă și mai mare; ea dă simțire celor ce erau mai înainte nesimțitori și-i învață, cu ajutorul nevoii, ce e folositor. Căci pe loc, loviți parcă de un fulger, ei și-au pierdut avîntul și aruncîndu-și departe armele din mîini și le-au întins pe acestea cerînd ‹îndurare› și cu strigăte barbare și de neînțeles invocau mila Măriei sale. Iar ea a venit atît de repede și ei s-au bucurat de ea dincolo de orice speranță, încît și acum se minunează împreună cu noi de cele văzute, cum au fost transformați cei ce erau ca niște fiare în oameni blînzi, iar urîciunea și necuviința de mai înainte li s-a prefăcut în blîndețea și grația de acum; dar ce e mai strălucit decît orice și mai uimitor, din neevlavioși au devenit evlavioși și din necredincioși — credincioși, învrednicindu-se de baia nestricăciunii [8] datorită dragostei de Dumnezeu a împăratului și dragostei de
oameni a lui Dumnezeu, și însemnați de el cu lumina harului/ au primit p. 83
de la Duhul înnoitor această ‹nouă› înfățișare. Astfel știe Dumnezeu să se îngrijească de mîntuirea oamenilor, astfel știe împăratul să se răzbune pe dușmanii învinși, mîntuindu-i fără de voia lor, cinstindu-i fără ca ei să știe, învățîndu-i prin daruri și cinstiri să-l cunoască pe Dumnezeu. Și, iată, e neam sfînt neamul fără de lege și a devenit popor nou al lui Dumnezeu cel care era vechi în lipsa de evlavie și iarăși sînt chemate ‹la mîntuire› neamurile păgîne și a învins peste marginile pămîntului Evanghelia. Astfel îi conduce împăratul la Dumnezeul său pe cei fără Dumnezeu, astfel îi supune Dumnezeu împăratului pe vrăjmași și prin toate se vădește cît e de mare îndurarea ‹lui Dumnezeu› față de ‹împărat› [9].

---

[7] Aluzie la Constantin cel Mare și tradiția despre miraculoasa sa convertire.

[8] Este vorba de botez.

[9] Evenimentele relatate aici au fost identificate de cercetători cu episodul trecerii lu-Tyrah, șef preceneg din nordul Dunării, în Imperiul bizantin; pentru aceleași fapte vezi Kekaumenos, ed. Litavrin, p. 150–152; Mihail Attaliates, ed. Bonn, p. 30; Kedrenos, ed. Bonn. II p. 585–587; cf. P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 62–65.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΕΥΧΑΙΤΩΝ ΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΣ ΛΟΓΟΣ ΕΠΙ ΤΗι ΚΑΘΑΙΡΕΣΕΙ ΤΗΣ ΤΥΡΑΝΝΙΑΣ. ΕΛΕΧΘΗ ΔΕ ΜΕΤΑ <SIC> ΠΕΜΠΤΗΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ ΗΜΕΡΑΝ

p. 84 <...>ἐπ'ἐκείνους οὖν τῶν πρὸς ἕω τετραμμένων ταγμάτων, τοῖς ἐν δυσμαῖς ἐπετράπη κατὰ χῶραν μένουσι τέως ἡσυχίαν ἄγειν ἀπὸ τῶν ὅπλων· οὐκ ἀναγκαίαν γὰρ εἶναι τὴν αὐτῶν συμμαχίαν τοῖς ἐν πολεμίᾳ συστρατιώταις, ὡς ἐκείνων ἀρκούντων ἑαυτοῖς πρὸς τὴν νίκην μετὰ τῆς τοῦ κρείττονος νεύσεως, —οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ φυλακῆς ἕνεκα τῶν τῆδε πραγμάτων, ὡς ἂν ἐφεδρεύοιεν, ἐνταῦθα καθιδρυμένοι, πρὸς τὰ παρ' ἐλπίδα κινήματα τῶν ἐπὶ τάδε βαρβάρων· τὸ δ'ἀληθέστατον πάντων, βασιλικῇ κατεχρήσαντο φειδοῖ καὶ φιλανθρωπίᾳ, ἣ τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γινομένη διὰ χρηστότητα, καὶ τούτοις ἐφῆκε βουλομένοις οἴκοι διάγειν· καὶ ταυτ' εἴπερ ἤθελε κινεῖν τε καὶ τρύχειν, οὐκ ἂν οὐδ' ἐνθάδε διαμαρτοῦσα προφάσεως, τοῦ παρὰ τὸν Ἴστρον βαρβαρικοῦ οὐ μικρὰ κακοῦντος ἐνίοτε τὴν γείτονα Θρᾴκην ληστρικαῖς ἐκδρομαῖς καὶ παραβόλοις ἐφόδοις, ἵν' ἐάσω τὰ μείζω καὶ βιαιότερα τῶν δυσμικωτέρων ἐθνῶν, οἷς πολλὰ καὶ πολλάκις ἡ Ῥωμαίων παρενοχλεῖται <...>.

p. 85 <...>φεῦ τῆς τῶν Ῥωμαίων αἰσχύνης, εἰ Ἀγαρηνοῖς τε καὶ Σκύθαις, εὐαριθμήτοις ψιλοῖς (κἀκείνων ἐνίοις), τοσαῦτα στρατεύματα ῥωμαϊκὰ συμπεσόντα καὶ παρὰ τὸν ἀγῶνα πλεονεκτήσαντα οὕτω μέγα φρονοῦσι καὶ τοιαῦτα πανηγυρίζουσι. πότε δ'ἂν ἐμετρίσαν οὗτοι, Γαλατῶν ἢ Ἰβήρων πανσυδὶ πρὸς αὐτοὺς ἀντιταχθέντων κρατήσαντες; καὶ οὐδ' ἐκεῖνο σκοποῦσιν ὡς τοῖς οἰκτροῖς βαρβάροις ἐκείνοις ἔστιν ὃ καὶ ὁμόφυλον κακῶς συνδιέφθειραν <...>.

Βασιλεὺς δέ, καὶ τούτων παραδόξως οὕτω συμβάντων, καίτοι φανερᾶς καὶ τελείας τῆς ἐξ οὐρανοῦ τυχὼν βοηθείας, καὶ θαρρῶν αὐτῇ πλέον ἐκ τῆς ἤδη πληροφορίας, οὐδὲ τῆς αὐτῷ προσηκούσης προμηθείας ἀφίστατο· ὃ γὰρ τοῖς ἄλλοις ἐδόκει τῶν κακῶν εἶναι τέλος, οὐ τέλος ἐκεῖνος, ἀλλ' ἀναβολὴν
p. 86 ὑπελάμβανε, καὶ τὴν τῶν ἀποστατῶν ὑποχώρησιν | οὐ φυγὴν ἢ κατάλυσιν, ἀλλὰ στρατηγίαν ἡγεῖτο πανουργοτέραν, εἰς παρασκευήν τινα μείζονα τὰ τῆς μάχης ὑπερθεμένην. διὰ τοῦτο κἀντεῦθεν ὅτι τάχος ἐστρατολόγει, καὶ τὰς ἀπούσας δυνάμεις ἀπὸ τῆς ἑῴας ἀνεκαλεῖτο, βαρβαρικά τε στρατεύματα ἐκ

A LUI IOAN, PREASFÎNTUL MITROPOLIT AL EUHAITELOR, CUVÎNTARE DE MULȚUMIRE PENTRU DOBORÎREA TIRANIEI[10]. A FOST ROSTITĂ ÎN ZIUA A CINCEA DE LA CRĂCIUN

1047, 29 decembrie. Pecenegii au luat parte la tulburările din Imperiul bizantin, dînd ajutor răzvrătitului Leon Tornikios. Ei au fost însă înfrînți de bizantini, aliați și ei cu ,,barbari'' din nordul Dunării

<...> împotriva acelora fiind îndreptate așadar armatele din răsărit[11], p. 84
el[12] a ordonat celor din apus să rămînă pe loc cîtă vreme nu vor fi în stare de luptă. Căci tovarășii lor care duceau război nu aveau nevoie de ajutorul lor, fiind în stare să învingă cu încuviințarea lui Dumnezeu; nu în ultimul rînd însă <trupele din apus trebuiau să rămînă acolo> și pentru pază, ca să vegheze, acolo tăbărîte, <preîntîmpinînd> atacurile barbarilor în aceste ținuturi. Dar cel mai adevărat e că s-au bucurat <astfel> de favoarea și de mărinimia împăratului, care întotdeauna s-a purtat cu toți astfel din bunătate și care le-a îngăduit și lor să rămînă acasă, cum voiau. Și asta deși dacă ar fi dorit să atace și să distrugă nu-i lipsea acum motivul, pentru că barbarii de dincolo de Istru[13] aduceau nu puține daune învecinatei Tracii, cînd și cînd, prin expedițiile lor de jaf și atacurile lor îndrăznețe, ca să nu mai vorbesc de neamurile mai mari și mai violente din apus, de care mult și adesea era tulburată împărăția romeilor <...>.

<...> Vai, rușine pentru romei, că, după ce au atacat cu armate atît p. 85
de mari pe agareni[14] și pe sciți[15], popoare puțin numeroase (și dintre ei numai pe unii) și i-au învins fără luptă, se fălesc atît de mult și sărbătoresc asemenea victorii. Și cînd ar deveni <oare> mai modești, <cînd> i-ar învinge pe galați sau pe iviri, dacă ei le-ar sta împotrivă cu toate forțele lor? Și nu au în vedere nici faptul că împreună cu bieții barbari au pierit și unii dintre cei de același neam cu noi <...>.

Dar împăratul, după ce s-au întîmplat și acestea în chip neașteptat[16], deși ajutorul lui Dumnezeu era vădit și deplin, deși, după certitudinea acum căpătată, se bizuia încă și mai mult pe el, nu a renunțat nici la măsurile de prevedere care-i reveneau lui. Căci ceilalți au crezut că acesta este sfîrșitul nenorocirilor, pe cînd el a socotit că nu e vorba de sfîrșit, ci de o întrerupere
și era de părere că retragerea răzvrătiților/ nu e fugă sau risipire, ci o stra- p. 86
tagemă foarte vicleană, menită să ascundă pregătiri de luptă mai mari. De aceea și acum el aduna cît mai iute armată și a rechemat trupele plecate din părțile răsăritene și punea în mișcare prin scrisori trupele barbare din

---

[10] În Bizanț, prin ,,tiranie'' se înțelege orice uzurpare de putere, orice stăpînire întemeiată pe uzurpare. În cazul de față ,,tiranul'' este Leon Tornikios, răzvrătit împotriva lui Constantin al IX-lea Monomachos, proclamat împărat la Adrianopol, la 14 septembrie 1047, cf. L. Bréhier, *Vie et mort de Byzance*, p. 211.

[11] Este vorba de turcii selgiucizi și de luptele bizantinilor cu ei.

[12] Împăratul Constantin al IX-lea Monomachos (1042—1055).

[13] Pecenegii.

[14] Agarenii = turcii.

[15] Sciții = pecenegii.

[16] Este vorba de ridicarea asediului Constantinopolului de Leon Tornikios.

δυσμῶν καὶ βορρᾶ διὰ γραμμάτων ἐκίνει, καὶ πανταχόθεν συνίστη τὴν τῆς
τυραννίδος καθαίρεσιν, ἅμα μὲν καὶ πᾶν τὸ ὑπήκοον εἰς τὸ παντελὲς προθυ-
μούμενος ἀπολῦσαι τοῦ φόβου, ἅμα δὲ καὶ τὰ δύστηνα τῆς οἰκτρᾶς Θράκης
λείψανα περισῶσαι ζητῶν, ἀγομένης πάλιν καὶ φερομένης ὑπὸ τοῦ ἑαυτῆς
ληστρικοῦ, ὡς μὴ ξένον ἢ ταύτῃ τὸ κακὸν μηδ' ἑτέρωθεν, ἀλλ' οἴκοθέν τε καὶ
ἴδιον, καὶ τὸν ἐχίδνης τρόπον τὰ σπλάγχνα παρὰ τῶν ἑαυτῆς ἐκγόνων σπαράσ-
σηται. πλὴν ὁ τύραννος μὲν μετὰ τοιούτων ἀριστευμάτων ἄνω τε καὶ κάτω
πλανώμενος, ὡς τοὺς νομάδας λέγουσι Σκύθας, ξενικάς τινας ἤδη συμμαχίας
περιεσκέπτετο, καὶ μηχανὰς τειχομάχους τεκτονεύειν διενοεῖτο, καὶ μετ'
ὀλίγον αὖθις ἠκούετο πρὸς τὰ τῇδε μέλλων ἐλαύνειν, καθ' ἅπερ πυρετὸς ὑπο-
στρέφων ἢ πνεῦμα πονηρὸν καὶ ἀκάθαρτον, ὃ λυθὲν (ὡς ὁ λόγος) καὶ ἀπελθὸν τοῦ
ἀνθρώπου, εἶτα πλανηθὲν ἐν ἐρήμοις, πρὸς ἐκεῖνον πάλιν ἐπάνεισι βιαιότερον
καὶ θρασύτερον μετὰ τῶν ἑπτὰ τῆς πονηρίας πνευμάτων, εἴτουν ταγμάτων,
ὡς τῶν ἑπτὰ δηλούντων καὶ πλείω, τὰ τῷ τυράννῳ λέγω συστρατευόμενα. ἐν
τοσούτῳ δ' αἵ τε δυνάμεις ἐκ τῆς ἕω παρῆσαν, τὰ ἐκεῖ καλῶς θέμεναι, καὶ
τὸ ἐγγύθεν συνείλεκτο, ὅσον δ' ἦν ὑπερόριον (τοῦτο δ' ἦν τὸ βαρβαρικὸν) ἐν
ἐξόδῳ κἀκεῖνο ἤδη ὂν ἀπηγγέλλετο. οἷς πᾶσι τὰς χεῖρας ἐπιρρώσας ὁ βασι-
λεὺς δωρεαῖς τε μεγάλαις καὶ ἀξιωμάτων λαμπρότησι καὶ παντοίαις ἄλλαις
φιλοφροσύναις, ὑπὲρ πάντα δὲ μάλιστα χρυσοῦ καταπλήσας (φιλοχρήματον
γὰρ διαφερόντως τοῦτο τὸ γένος), οὕτω τὴν ταχίστην προθύμους ἐπὶ τὸν ἀγῶνα
ἐκπέμπει, ὑποθεὶς μὲν ὡς ἄριστα τὸ πρακτέον, αὐτοῖς ἡγεμόνας δὲ παρασχόμενος
τῶν στρατηγῶν τοὺς κρατίστους καὶ τῷ νικᾶν ἐκ μακροῦ διὰ πολλῶν ἀγώνων
συνειθισμένους. οἱ μὲν οὖν ἐξῄεσαν πρὸς μάχην ἐσκευασμένοι, ἡ δὲ πόλις πάλιν
μετέωρος πρὸς τὸ μέλλον εἱστήκει, καὶ τοῖς μὲν πολλοῖς (ἢ σκαιοῖς) ἐν ἡδονῇ τε ἦν
τὰ δρώμενα, καὶ τῶν ἀντιπάλων τὸν ὄλεθρον ὡσανεὶ προεώρταζον, αὐτῷ γε
μὴν βασιλεῖ καὶ τοῖς ὅσοι τῶν ἄλλων ἐπιεικέστεροί τε καὶ συνετώτεροι, δεινὸν τὸ
πρᾶγμα ἐδόκει καὶ οὐχ ὅπως χαρᾶς, ἀλλὰ καὶ | πολλῶν θρήνων ἄξιον, ἐννοοῦσιν p. 87
εἰς οἵαν ἀτυχίαν κατέπεσε τὸ μέγα Ῥωμαίοις καὶ ἀοίδιμον αὔχημα, ὡς πρὸς
ἑαυτὰ συμπεσεῖν συναναγκάζεσθαι τὰ στρατεύματα καὶ τοὺς συμμαχεῖν εἰωθότας
καὶ συνασπίζειν ἀλλήλοις κατ' ἀλλήλων αἴρειν τὰ ὅπλα καὶ χριστιανικοῖς
αἵμασι, πρὸς δὲ καὶ συγγενικοῖς — χριστιανοὺς φεῦ ἀνθρώπους — τὰς δεξιὰς ἐπεί-
γεσθαι χρᾶναι < . . . > ἅμα τοίνυν ἐντεῦθεν τὸ ῥωμαϊκὸν συνεστράτευε, καὶ τὸ βαρ-
βαρικὸν ἐκ συνθήματος ἐκεῖθεν προσήγγιζεν· ἤδη δὲ καὶ τὸ βόρειον οὐ μακρὰν
ἀφεστηκὸς ἀπηγγέλλετο, τοῦ σοφοῦ βασιλέως τῷ ἀναιδεῖ φυγάδι καὶ πολεμίῳ
μηχανωμένου τὴν κύκλωσιν καὶ ὡς ἐν σαγήνῃ τὸν τύραννον περιλαβεῖν διαστρατη-
γοῦντος. καὶ δὴ συνάπτειν ἐδόκει· καὶ παρῆν ἡ κυρία, καὶ τῷ ἀγῶνι τὸ ἐπιτή-
δειον ὡρίσθη χωρίον, καὶ πρὸς συμπλοκὴν ἐκινεῖτο περιφανῶς τὰ στρατεύματα.

părțile de apus și de nord[17] și a pus la cale distrugerea tiraniei <prin atacuri> din toate părțile, dorind să elibereze de teamă deplin pe toți supușii săi și căutînd totodată să salveze nenorocitele resturi ale Traciei, distrusă de proprii ei locuitori care au jefuit-o; căci nenorocirea nu-i venea de la străini, nici din alte părți, ci de la ai ei și din casă și, precum viperele, propriile ei odrasle îi sfîșiau sînul de mamă. Numai că tiranul, după astfel de fapte de vitejie, rătăcind în sus și în jos, s-a gîndit cu grijă să încheie unele alianțe cu străinii, cu cei numiți sciți-nomazi[18] și plănuia să întocmească mașini pentru asaltul zidurilor; iar după puțin se auzea din nou că e pe punctul de a năvăli încoace, asemenea unei fierbințeli care revine sau precum un duh rău și necurat care, cum se spune, desprinzîndu-se de om pleacă și, după ce rătăcește prin pustii, vine apoi iarăși la el, cu mai multă silnicie și mai multă îndrăzneală, împreună cu cele șapte duhuri ale răutății sau <cu cele șapte> oștiri ale ei, căci șapte se arătau a fi, ba chiar mai multe, cele care luptau alături de tiran. Între timp au venit și trupele din răsărit, bine rînduite acolo și a fost adunată armată și din partea locului, iar cea de dincolo de hotar — aceasta era barbară — și care era și ea acum plecată, a fost chemată. Asupra tuturor acestora împăratul a revărsat daruri mari și demnități strălucite și felurite alte binefaceri, dar mai mult decît orice aur, căci acest neam este deosebit de iubitor de bani. Și astfel, îi trimite cît mai repede la luptă, de care erau dornici, poruncindu-le să facă ce trebuie să facă pe cît se poate de bine și dîndu-le drept conducători pe cei mai de seamă dintre strategi, pe cei obișnuiți, de multă vreme și în urma multor lupte, să învingă. Ei au plecat deci, echipați de luptă, iar orașul a căutat din nou spre viitor; iar cele văzute îi umpleau pe cei mai mulți (sau de rînd) de bucurie și ei sărbătoreau parcă dinainte nimicirea dușmanilor, dar împăratul și cei ce erau mai chibzuiți și mai cu minte au socotit că situația e gravă și vrednică nu de bucurie,/ ci de multe bocete, căci își dădeau seama în ce nenorocire a p. 87
căzut marea și vestita fală a romeilor, de vreme ce sînt siliți să atace propriile lor oștiri și să ridice armele, unii împotriva altora, oameni obișnuiți să fie tovarăși de luptă și aliați și <nevoiți> să-și mînjească mîinile cu sînge de creștin — și de rudă — vai, creștinii! <. . .>. A pornit deci la luptă dintr-o parte [*textual*: de aici] armata romeilor și, în același timp, din partea cealaltă [*textual*: de acolo] s-a apropiat, potrivit înțelegerii, armata barbarilor. A fost chemată și armata din nord[19], care nu se îndepărtase mult, căci înțeleptul împărat punea la cale încercuirea nerușinatului fugar și vrăjmaș, încercînd, prin manevre strategice, să-l prindă pe tiran ca într-un năvod. Și apoi a hotărît să se dea bătălia. A sosit ziua hotărîtoare și a fost hărăzit luptei locul potrivit și armatele s-au pornit la luptă în chip strălucit <. . .>. S-a cutremurat pămîntul (de parcă s-ar fi întîmplat într-adevăr un cutremur), s-au cutremurat neamurile (oștirile răzvrătirii)[20], au înclinat îndată spre

[17] Cf. Dölger, *Regesten*, 883; I. Duicev, *Buntăt na Lăva Tornika, bălgarite i peceneghite*, „Sbornik na bălgarskata Akademiia na naukită i izkustvata", XLI, 1945, p. 32, n. 5, consideră că este vorba de bulgari; A. P. Kajdan, *op. cit.*, p. 183–184, crede că e vorba de ruși; Pentru Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 60, nota 167, aceste trupe barbare sînt „bandele de mercenari francezi și varegi în serviciul împăratului".

[18] Sciții nomazi = pecenegii, cf. Duicev, *Izvori*, XI, Sofia, 1965, p. 86, n. 2; P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 59, n. 167, atribuie greșit învățatului bulgar identificarea sciților nomazi de aici cu bulgarii.

[19] Vezi n. 17.

[20] Duicev, *Izvori*, p. 87, n. 3 le identifică cu pecenegii.

<. . .>ἐσαλεύθη ἡ γῆ (σεισμῷ γὰρ ἄν τις εἰκάσειεν ὀρθῶς τὸ συμβάν), ἐταράχθησαν ἔθνη (τὰ τῆς ἀνταρσίας στρατεύματα), ἔκλιναν εὐθὺς πρὸς φυγήν, οὐκ ἐνεγκόντα τὸν ἄνωθεν ἀντίπαλον καὶ πολέμιον. καὶ ἡ φυγὴ σωτηρία τοῖς φυγοῦσι καθίσταται· καταφυγὴ γὰρ ἦν, οὐ φυγή, τῷ βασιλεῖ τοὺς πρὶν ὑπηκόους εἰς ἀποστασίαν λυττήσαντας πρὸς εὐπείθειαν αὖθις θαυμαστῶς ἐπανάγουσα. τί ἔτι; γυμνοῦται τῶν συμμάχων ὁ τύραννος· ἐκθαμβεῖται πρὸς τὸ γενόμενον· πλήττεται τὰς φρένας τῷ παραδόξῳ· ἀπογινώσκει τὴν σωτηρίαν· φεύγει· καταλαμβάνεται· ὑπὸ δεσμοῖς καὶ κλοιοῖς ἀναπέμπεται θᾶττον ὡς βασιλέα<. . .>.

fugă, neputînd să înfrunte pe cel care de sus le ţinea piept şi care le era duşman. Şi fuga a fost mîntuirea pentru cei ce fugeau. Căci era goană, nu fugă, cea care îi mîna înapoi la împărat, din nou, în chip miraculos <întorcîndu-i> la ascultare pe supuşii mînaţi mai înainte de o furie nebună la răscoală. Ce <să mai spun> încă? Tiranul e lipsit cu totul de aliaţi; rămîne uluit de cele petrecute, cugetul îi este lovit de neaşteptata întîmplare, pierde speranţa mîntuirii, fuge, e prins, e trimis la împărat legat de mîini şi de grumaz [21]<. . .>.

21 Cuvîntarea a fost rostită la 29 decembrie 1047; pentru bibliografie vezi n. 1 şi 17.

ΤΩι ΕΠΙΣΚΟΠΩι ΒΙΔΙΝΗΣ

col. 337 Πράκτορας ἔχεις πικρούς; Ἀλλ' οὐ πικροτέρους τῶν ἐν τούτοις τοῖς μέρεσιν, οἳ τῶν πέντε παιδιῶν, ἓν εἰς δουλείαν ἀπάγουσιν, ὥσπερ ἄλλο τι τῶν ἀποπεμπτουμένων ἢ ἀποδεκατουμένων κτηνῶν. Κομάνους ἔχεις ἔξωθεν ἐπελαύνοντας; Καὶ τί πρὸς τοὺς ἐκ τῆς πόλεως ἡμῖν ἐπικαταβαίνοντας Ἀχριδιώτας; Οὗτοι, οἳ τοῦτο αὐτὸ τὸ εἰς τὴν πόλιν ἀναβῆναι ὡς ὅπλον εὐδοκίας καὶ στεφάνωμα ἔχοντες ἄγουσι πάντα καὶ φέρουσι, «μὴ ὄντος λυτρουμένου μήδε σώζοντος». Τίς γὰρ ὁ τοῖς πολίταις ἀντιστησόμενος; Ἔχεις Καστρηνοὺς πονηρούς; Ἀλλὰ παῖδες οὗτοι πρὸς τοὺς ἡμετέρους Βουλγάρους Καστρηνούς, μᾶλλον δὲ, ἵνα μὴ καταισχύνω τὸ μέγεθος τῆς ἐν κάστρῳ ἡμῶν κακίας, τίνες οἱ σοὶ παμπόνηροι πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἀγροίκους Μοκρηνούς;

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΝΔΟΞΩΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΩΝ ΙΕ' ΤΩΝ ΕΝ ΤΙΒΕΡΙΟΥΠΟΛΕΙ ΤΗι ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΩΣ ΕΠΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗι ΣΤΡΟΥΜΙΤΖΗι ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΝΤΩΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΔΥΣΣΕΒΟΥΣ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΑΒΑΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΝ ΥΠΟ ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΑΣΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ.

col. 190 28. Ἐκ ποδῶν δὲ γενομένου τούτου τοῦ ἔθνους, ἕτερον ἐπεισῆλθεν ἀνομώτατον καὶ ὠμότατον, οἱ λεγόμενοι Βούλγαροι ἐκ τῶν τῆς Σκυθίας μερῶν, ποταμὸν Ἴστρον οὕτω λεγόμενον διαπεράσαντες, καὶ βαρεῖα μάστιξ παρὰ

Născut la o dată necunoscută în insula Eubeea, a trăit o vreme la Constantinopol, unde a slujit și ca diacon al bisericii Sfînta Sofia. Împăratul Mihail al VII-lea Ducas Parapinakes (1071—1078) l-a ales ca educator al fiului său, Constantin. Mai tîrziu a devenit arhiepiscop al Bulgariei, cu sediul la Ohrida (cca 1090—1108), unde s-a simțit ca într-un exil. Deși a încercat, n-a izbutit să revină la Constantinopol, din pricina, se pare, a unor adversități personale.

Teofilact a avut o bogată activitate literară și teologică. A rostit de asemenea discursuri, în calitatea sa oficială. De o deosebită valoare documentară sînt scrisorile sale, foarte numeroase, adresate personalitățior vremii, de care era legat prin prietenie.

Ediție folosită: Migne, *Patrologia Graeca*, vol. 126.

<SCRISOARE> CĂTRE EPISCOPUL VIDINULUI

Cumanii obișnuiesc să atace Vidinul și împrejurimile lui

Ai parte de practori[1] aspri? Dar nu mai aspri <cred> decît cei din col. 337
părțile acestea, care iau în robie un copil din cinci, ca și cum ar lua dajdia de o cincime sau de o zecime din vite. Ai parte de cumani care năvălesc din afară? Și ce sînt ei față de ohridenii care ne vin din Oraș[2]? Aceștia, socotind faptul de a se fi dus în capitală drept platoșe a faimei lor și ca pe o cunună, jefuiesc tot „de nu mai e nici izbăvit, nici izbăvitor"[3]. Căci cine se va împotrivi celor din Constantinopol? Ai <de a face cu> castrieni[4] răi? Dar aceștia sînt ca niște copii față de castrienii noștri bulgari și încă — să nu cumva să fac de rușine măreția ticăloșiei din castrul nostru — cine sînt „ticăloșii" tăi față de bădăranii noștri de mocreniți?

MARTIRIUL SFINȚILOR SLĂVIȚI 15 MARTIRI CARE AU FOST MARTIRIZAȚI ÎN TIBERIOPOLIS NUMIT ÎN LIMBA BULGARĂ STRUMIȚA, ÎN VREMEA DOMNIEI LIPSITULUI DE EVLAVIE IULIAN APOSTATUL, SCRIS DE TEOFILACT, PREASFÎNTUL ARHIEPISCOP AL ÎNTREGII BULGARII

Statornicirea bulgarilor în Balcani, rezistența lor la încercările localnicilor creștini de a-i converti.

28. După ce s-a îndepărtat acest neam[5], a năvălit un altul, preanelegiuit col. 190
și crud, așa numiții bulgari[6] care, venind din părțile Sciției, au trecut fluviul numit Istru și erau ca un bici cumplit aruncat de Dumnezeu asupra ținu-

---

1 Funcționari ai fiscului însărcinați cu strîngerea impozitelor.

2 Din Constantinopol.

3 Cf. *Psalmii*, 49, 22.

4 Vechii *castrenses*, soldați din fortărețele de graniță, sub Iustinian.

5 În rîndurile care precedă acest fragment Teofilact vorbește de prădăciunile „ombrilor", adică ale avarilor.

6 Din text reiese că este vorba de marea invazie bulgară din anii 679—680.

Θεοῦ ἀφεθὲν τοῖς τῆς Δύσεως μέρεσιν. Οἱ Χριστοῦ μὲν ὄνομα οὐδ' ᾔδεσαν
σκυθικῇ δὲ ἀφροσύνῃ δουλεύοντες, ἡλίῳ τε καὶ σελήνῃ καὶ τοῖς λοιποῖς
ἄστροις· εἰσὶ δὲ, οἱ καὶ τοῖς κυσὶ θυσίας προσέφερον.Οὕτως ἐπεσκοτίσθη ἡ
ἀσύνετος αὐτῶν καρδία, καὶ ἐλάτρευσαν τὴν κτίσιν παρὰ τὸν Κτίσαντα. Ἐπεὶ
δὲ πᾶσαν τὴν Ἰλλυρίδα χώραν, τήν τε παλαιὰν Μακεδονίαν, ἄχρι τῆς Θεσσα-
λονικέων πόλεως, τά τε τῆς παλαιᾶς Θρᾴκης, τὰ περὶ Βερόην φημὶ καὶ Φιλιπ-
πούπολιν, τὰ τε ἀνώτερα ὑφ'ἑαυτοὺς ἐποιήσαντο, κατέσχον μὲν τὰς χώρας
ὡς οἰκήτορες βέβαιοι· ἤμειβον δὲ τοὺς ἑκάστης οἰκήτορας, τοὺς μὲν τῶν ἑκα-
τέρων πόλεων εἰς τὰς ἀνωτέρω μετοικίζοντες, τοὺς τούτων δὲ πάλιν εἰς ἐκείνας
μετάγοντες· ὡς δούλοις μέντοι πᾶσιν ἁπλῶς καταχρώμενοι οἱ πάσης ἀπονοίας
δοῦλοι, καὶ τοῦ ἀληθινοῦ Δεσπότου ἀποστάται. Ἀλλ' οἵ γε ὑπὸ τούτους Χρισ-
τιανοί, τὴν πατρῴαν καθαρωτάτην πίστιν κατέχοντες, ἐν ταῖς ἑκάστοτε πρὸς
col. 191 αὐτοὺς ὁμιλίαις | τὸ κατὰ Χριστὸν παρεισήγαγον δόγμα, καὶ τὸ τοῦ Εὐαγγε-
λίου φῶς, ὡς ἐνῆν, αὐτοῖς ἀπεκάλυπτον. Ἐκεῖνοι δὲ «ἐκάμμυσαν τοὺς ὀφθαλ-
μοὺς αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τοῖς ὠσὶν αὐτῶν βαρέως ἤκουσαν», κατὰ τὸ
προφητικὸν λόγιον, τὸ φάσκον· «Βλέποντες γὰρ βλέπουσι, καὶ οὐ μὴ ἴδωσι·
καὶ ἀκούοντες ἀκούσωσι, καὶ οὐ μὴ συνίσουσιν. Πεπώρωται γὰρ αὐτῶν ἡ
καρδία· ἵνα μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἴδωσιν, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ ἐπιστρα-
φῶσι καὶ ἰάσωμαι αὐτούς». Διὸ ὡς οὐδὲ ἐγίνωσκον, οὐδὲ συνίεσαν, ἐν σκότει
διεπορεύοντο.

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΚΥΡΙΟΝ ΑΛΕΞΙΟΝ ΤΟΝ ΚΟΜΝΗΝΟΝ

col. 291 3. Οὐ μὴν ὁ Σκύθης τούτοις προβαίνουσιν ἐπενύσταξεν, ἀλλὰ κρεῖττον
μὲν φρονήσας ἢ κατὰ Βάρβαρον, ἑαυτὸν δὲ νικήσας τῷ βελτίονι σκέμματι,
ὁδὸν ἐβάδιζε τῶν προτέρων καταδρομῶν κερδαλεωτέραν τε πολύ, καὶ τὴν
δεξιὰν οὐ μετὰ ξίφους ἀνέτεινεν, ἀλλ' εἰς δεξιώσεις προέτεινε, καὶ προσκυνεῖν
τὸν βασιλέα ἄοπλον εἵλετο, ὃν ὡπλισμένον φέρειν οὐκ ἴσχυε· καὶ δεσπότην
ἔχειν εἰρηνικόν, ὃν ἀντίμαχον ἐνόμιζεν ἄμαχον. Καίτοι τίς οὐκ οἶδε τὴν τῶν
col. 293 Σκυθῶν ἀτοπίαν, οἷς ὁρμὴ μὲν ὅση καὶ ἀστρα|πῆς; ἀφορμὴ δὲ βαρεῖά τε
ὁμοῦ καὶ ταχεῖα, τὸ μέν, τῷ πλήθει τῆς λείας, τὸ δέ, τῇ περὶ τὸ φεύγειν ὀξύ-
τητι; Ἀεί τε γὰρ ἐπιόντες τὴν φήμην προφθάνουσι, καὶ ἀπιόντες, οὐδ' ἀκούειν
διδόασι περὶ αὐτῶν τοῖς διώκουσι. Τὸ δὲ μεῖζον, ἀλλοτρίαν μὲν κατατρέχουσι,
σφετέραν δ'οὐκ ἔχουσιν· ἀλλὰ κἂν τις εἴη Δαρείου ποῦ Ὑστάσπεως τολμηρό-
τερος, ὡς καὶ ζεῦξαι τὸν Ἴστρον, καὶ Σκύθας ἀναζητεῖν, τοῦτ' ἐκεῖνο, διώξει
φρενοβλαβῶς τὰ ἀκίχητα. Αὐτοὶ μὲν τὰς πέτρας περιβαλοῦνται καὶ ταῖς
λόχμαις ἐνδύσονται· ὁ δὲ οὐδὲν πλέον, ἢ ὄρη τε καὶ δάση περιελεύσεται, μόνα
τῆς τῶν διωκομένων φύσεως ἀγριώτερα, καὶ τῆς πολλῆς δὲ ἐκείνης τῶν Σκυθῶν
ἐρημίας μόνης θεατὴς καταστήσεται, ἣν οὐδὲ ἡ παροιμία ἠγνόησε. Κἂν προσ-
βιάζηται τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, αὐτὸς μὲν ἀπολεῖται, οὐ μᾶλλον ἐλεού-

turilor din Apus [7]. Aceştia nici nu ştiau de numele lui Hristos, fiind slujitori
smintelii scitice : <se închinau> soarelui, lunii şi celorlalte stele. Erau unii
care aduceau jertfe pînă şi cîinilor. Întru atît li s-a întunecat inima lor nesă-
buită, încît au ajuns să slăvească făptura, nesocotind pe Ziditor. După
ce şi-au supus întreaga ţară a Iliriei, vechea Macedonie pînă la Tesalonic şi
ţinuturile Traciei vechi, pe cele din preajma oraşelor Beroe [8] şi Filipopole [9]
şi pe cele mai dinlăuntru, au stăpînit ţările ca nişte locuitori statornici. Iar
pe localnicii fiecăreia i-au schimbat, pe cei din cele două oraşe în părţile
dinlăuntru, iar pe cei de aici strămutîndu-i într-însele, purtîndu-se desigur
faţă de toţi ca faţă de nişte robi, ei, robii a toată nesocotinţa şi răzvrătiţii
împotriva stăpînului celui adevărat. Dar creştinii supuşi lor, păstrîndu-şi
preacurată credinţa strămoşească, făceau să se strecoare în toate convor-
birile pe care le aveau cu ei/ învăţătura lui Hristos şi le descopereau, pe cît col. 191
le sta în putere, lumina Evangheliei. Aceia însă „şi-au închis ochii ca să nu
vadă şi cu urechile lor în silă ascultau" [10], după spusa profetului care zice :
„Privind se uită, dar nu văd şi ascultînd vor auzi şi nu vor înţelege. Căci
inima lor s-a învîrtoşat ; ca să nu vadă cu ochii şi să nu audă cu urechile
şi să nu se întoarcă să-i tămăduiesc" [11]. De aceea, cum nici n-au cunoscut,
nici n-au priceput, umblau în întuneric.

CUVÎNTARE CĂTRE ÎMPĂRATUL KYR ALEXIE COMNENUL

cca 1092. Alexie Comnenul şi-a supus pe pecenegi. Descrierea acestora

3. Scitul [12] nu a trecut cu vederea înaintarea acestora [13] ci, judecînd col. 291
mai sănătos decît e obiceiul barbarilor şi lăsîndu-se biruit de un gînd mai
bun, păşea pe o cale cu mult mai priincioasă decît aceea a năvălirilor de
mai înainte, într-un chip mai frumos, iar dreapta nu şi-o ridica înarmată cu
sabie, ci o întindea spre înţelegere şi a găsit că e mai bine să-i aducă închinare
împăratului neînarmat, pe care de-ar fi fost înarmat nu-l putea înfrunta
şi să aibă drept stăpîn paşnic pe acela pe care socotea că nu-l poate birui
dacă-i stă împotrivă. Dar cine oare nu ştie că sciţii nu stau locului, că
avîntul lor e ca şi al fulgerului ?/ Că se avîntă greoi şi iute totodată, <greoi> col. 293
din pricina mulţimii celor prădate, <iute> prin uşurinţa lor la fugă ? Căci
atunci cînd năvălesc ajung înaintea zvonului <sosirii lor>, iar celor care-i
urmăresc nu le dau putinţă nici să audă despre ei. Dar mai mult, cotropesc
ţara străină, iar ţară a lor n-au. Şi chiar de-ar fi cineva mai îndrăzneţ decît
Darius al lui Histaspe încît să lege un mal al Istrului de celălalt şi să-i
caute pe sciţi, atunci acela n-ar face decît să urmărească ca un smintit
ceea ce nu poate fi atins. Ei se vor încinge cu stînci şi se vor înfunda în
vizuini. Iar el nu va face mai mult decît să dea ocol munţilor şi pădurilor,

---

[7] Din părţile europene ale Imperiului bizantin.
[8] Stara Zagora de azi.
[9] Azi, Plovdiv.
[10] Cf. Matei, 13, 15.
[11] Cf. Marcu, 4, 12 şi Isaia 6, 9—10.
[12] Scitul = pecenegul
[13] Este vorba de ostaşii lui Alexie I Comnenul.

μενος τῆς ἀτυχίας, ἢ τοῦ θράσους μισούμενος· οἱ δὲ Σκύθαι δείξουσι πετρῶν ὄντες καὶ δρυῶν ἔκγονοι, καὶ δράσουσι μόνον, ἀλλ' οὐχὶ πείσονται ὥστε ἔμοιγε εἰ μὴ πάντα τοῖς μύθοις ἐπιτρεπτέον, καὶ ὁ Γύγης ἐκεῖνος Σκύθης ἦν ἐξ ἀφανοῦς βάλλων, αὐτὸς μὴ βαλλόμενος. Τούτοις συμφορὰ μὲν βίος ἀπράγμων, τὸ δὲ ἡσυχάζειν, ἀρρώστημα, καὶ τὰ τῆς εὐδαιμονίας ἄκρα πατεῖν δοκοῦσιν, ὅταν ἢ πολέμου καιρὸν εὔλογον ἔχωσιν, ἢ ταῖς σπονδαῖς ἐνυβρίσωσι. Καὶ οὗτος αὐτοῖς ὁ πολεμικώτερος, ὃς ἂν φανείη βαρβαρικώτερός τε καὶ ἀπιστότερος μαινομένῃ τε χειρὶ θύων, καὶ ἀπονοίᾳ δουλεύων. Καὶ τὸ χείριστον, ὅτι τῷ πλήθει νικῶσι τὰς μελίσσας τοῦ ἔαρος, καὶ οὐδείς ποτε τούτων τὸ ἀναρίθμητον. Ἀλλὰ γὰρ τούτοις, τοῖς τοιούτοις τὴν ὁρμὴν, τοῖς τοσούτοις τὸ πλῆθος, ὁ σὸς φόβος ἀντὶ μυρίων πολέμων ἤρκεσε, καὶ τὸν ἵππον μὲν ἀναπαῦσαι, καταπῆξαι δὲ τὸ δοράτιον, λυσαί τε τῆς ἀσπίδος τὸν πόρπακα πέπεικεν.

singurele care sînt mai sălbatice decît firea celor urmăriți și va fi privitor numai al acelei mari pustii scitice, pe care nici proverbul nu o ignoră[14]. Iar dacă va forța firea lucrurilor, el va pieri fără să fie compătimit pentru nenoroc mai mult decît urît pentru cutezanță. Iar sciții se vor dovedi a fi odrasle ale stîncilor și ale stejarilor și vor face ‹multe›, dar nu vor păți nimic, așa încît, după mine (chiar dacă nu trebuie să ne încredem întotdeauna în legende), și acel vestit Gyges[15], care lovea fără să fie văzut și el însuși nu era lovit, era scit. Pentru aceștia viața liniștită e o nenorocire, iar tihna, boală și li se pare că pășesc pe culmile fericirii fie cînd au prilej binevenit de război, fie cînd își bat joc de tratate. Și pentru ei acela e un războinic mai bun care se arată mai barbar și mai lipsit de cuvînt aducînd jertfe cu smintita-i mînă și slujind nebuniei. Iar lucrul cel mai rău e că mulțimea lor întrece numărul albinelor primăverii și nimeni n-a întrecut vreodată nenumărata lor ‹gloată›. Dar totuși, în loc de nenumărate războaie, a fost destul pentru ei, oricît de grozavi ar fi în atac, oricît de numeroși, frica de tine și i-a convins să-și potolească caii și să-și înfigă ‹în pămînt› lancea și să-și desfacă mînerele scutului.

[14] Aluzie la expresia „pustie scitică", prin care autorii antici și bizantini desemnează un teritoriu complet pustiit de o invazie barbară.
[15] Păstor legendar lidian; găsind un inel fermecat care-i dădea putința să devină invizibil, s-a slujit de el pentru a-l ucide pe regele Lidiei și a-i lua locul pe tron.

ΚΕΚΑΥΜΕΝΟΣ

1

p. 120 <. . .> ὁ γὰρ πλούσιος θεός ἐστιν τοῦ πτωχοῦ διὰ τὸ εὐεργετεῖν αὐτόν. ὅθεν καὶ οἱ Βούλγαροι τὸν πλούσιον βογάτον λέγουσιν, ὅπερ δηλοῖ θεοειδῆ.

KEKAUMENOS

Asupra vieţii şi activităţii acestui scriitor bizantin nu se ştie mai nimic. El nu poate fi identificat, aşa cum au făcut unii cercetători, cu vestitul strateg Katakalon Kekaumenos, a cărui viaţă publică este binecunoscută. E sigur că făcea parte din marea familie tesaliotă Kekaumenos, de origine armeano-georgiană, şi că se înrudea, de asemenea, cu neamurile Polemarchos şi Niculiţa, ai căror membri au deţinut înalte funcţii în administraţia şi armata bizantină.

Kekaumenos este autorul unei lucrări parenetice, numită multă vreme, impropriu, *Strategikon*. Este vorba de o culegere de sfaturi adresate de scriitor fiilor săi, destinaţi a urma obişnuita carieră civilă şi militară a aristocraţilor bizantini. Cei dintîi editori ai manuscrisului în care ni se păstrează această operă, V. Vasilievski şi V. Jernstedt, au separat ultima parte a lucrării, dîndu-i un alt titlu şi anume *Sfaturi către împărat*. Ei au atribuit opusculul astfel delimitat unui autor anonim, altul decît Kekaumenos. Cercetări ulterioare au dovedit că e vorba de o singură lucrare parenetică, aparţinînd unui singur autor şi care ar putea fi intitulată mai potrivit *Sfaturi şi povestiri*. Sub acest titlu a şi fost editată, recent, de bizantinistul sovietic G. G. Litavrin, care a însoţit textul de un excelent comentariu.

Alcătuite între 1075 şi 1078, *Sfaturile şi povestirile* lui Kekaumenos cuprind numeroase informaţii istorice şi etnografice de cel mai mare interes. Deosebit de importante pentru noi sînt paginile referitoare la vlahii din Tesalia, la starea lor socială, ocupaţiile şi modul lor de viaţă, ca şi la răscoala la care au luat parte, alături de bulgari şi de locuitorii greci din Larissa, în anul 1066. Kekaumenos ne transmite unele tradiţii despre originea dacă a românilor şi despre migrarea lor de la nordul spre sudul Peninsulei Balcanice. În sfîrşit, vednice de atenţie sînt şi unele pasaje privind invaziile pecenegilor din nordul Dunării în Imperiul bizantin, în secolul al XI-lea.

Pentru scrierea operei sale, Kekaumenos a folosit şi unele documente din arhiva familiei. El pune de asemenea în valoare amintiri şi impresii personale. Lucrarea sa este o sursă istorică valoroasă, cuprinzînd numeroase informaţii preţioase, scrisă într-un stil simplu, plin de autenticitate. Ea are totuşi, cel puţin în privinţa tonalităţii afective în care e scrisă, un caracter subiectiv. Kekaumenos caută să-şi disculpe ruda, pe Niculiţa Delphinas, care a participat la amintita răscoală din 1066, aruncînd toată vina pe vlahii angrenaţi în această mişcare.

Ediţie folosită: *Sovetî i rasskazî Kekavmena. Socinenie vizantiiskogo polkovodţa XI veka*, podgotovka teksta, vvedenie, perevod i kommentarii G. G. Litavrina, Moscova, 1972.

‹SFATURI ŞI POVESTIRI›

1

Însemnare etimologică despre cuvîntul bulgar „bogat"

<. . .> Căci bogatul este Dumnezeu pentru cel sărac prin aceea că-i acordă binefaceri. De aceea şi bulgarii îl numesc pe cel avut „bogat", ceea ce ar însemna asemănător cu Dumnezeu [1]. p. 120

[1] După G. G. Litavrin, n. 26, p. 332, însemnarea etimologică aici inserată de Kekaumenos e o dovadă că scriitorul cunoştea limba bulgară. Etimologia propusă de el coincide cu cea dată de lingvistica modernă, cf. I. Duicev, *Niakolko beležki kăm Kekavmen*, „Zbornik radova vizantološkog Instituta", 5, 1958, p. 64–65. Am reprodus acest fragment întrucît cuvîntul se găseşte şi în limba română.

2

p. 150 καὶ τί τὰ προσφάτως συμβάντα καταλιπὼν ἐπὶ τὰ ἀρχαῖα ἀνέδραμον;
οἱ γὰρ Πατζινάκοι οὕτως εἰσῆλθον εἰς ῾Ρωμανίαν, καὶ οἶδα ὡς πάντες γινώσ-
κουσι πόσα ἐλεεινὰ καὶ θρήνων ἄξια ἐξ αὐτῶν συνέβησαν. πόθεν δέ ταῦτα
συμβαίνειν εἴωθεν; οἶδα γὰρ ὅτι περισσοτέρως ἐξ ἀπειρίας τῶν ἀκριτῶν.

ἀπειρίαν γὰρ ἐχόντων τῆς στρατηγικῆς γνώσεως καὶ σοφίας καὶ μὴ
p. 152 συλλογιζομέ|νων τί ἐκ τούτου καὶ τί ἐξ ἐκείνου συμβαίνειν εἴωθεν, ἀλλὰ ἀπείρως
τὰ πράγματα διιθυνόντων καὶ τοῖς βασιλεῦσι τὰ πρὸς χάριν ἐπιστελλόντων
καὶ λεγόντων, οὐ μόνον τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα χείρονα συμβαίνουσι. ὅθεν
ἐνταῦθα μεμπτέοι εἰσὶ καὶ κολάσεως ἄξιοι.

3

p. 162 ᾿Εξελθόντων τῶν Πατζινάκων κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ καὶ ἐπιβάντων
τοῖς ὁρίοις τῶν ῾Ρωμαίων ἀπεστάλη Κωνσταντῖνος ὁ ῥαίκτωρ παρὰ τοῦ εὐσε-
βεστάτου βασιλέως τῶν ῾Ρωμαίων τοῦ Μονομάχου μετὰ στρατοῦ καὶ δυνάμεως
πολλῆς πολεμῆσαι τοὺς Πατζινάκους. ῞Ος ἀπελθὼν καὶ θαρρήσας εἰς τὸν ἄπειρον
ἐκεῖνον στρατὸν οὐχ ἐκατούνευσεν οὐδὲ ἔπηξεν τὸν παπυλεῶνα αὐτοῦ καὶ
διανέπαυσεν τὸν στρατὸν κεκμηκότα, ἀλλ' ὥρμησεν εὐθὺς κατ'αὐτῶν εἰς
πόλεμον. οἱ δὲ Πατζινάκοι ἐκπηδήσαντες ἐξ ἀναπαύσεως γαυριῶντες παρετά-
ξοντο κατ'αὐτῶν· εἴωθεν γὰρ ἡ τρυφὴ καὶ ἀνάπαυσις θαρσαλεωτέρους ποιεῖν
καὶ τοὺς ἄγαν ἀτυχεῖς. οἱ δὲ ῾Ρωμαῖοι καὶ οἱ ἵπποι αὐτῶν ἀγανακτήσαντες
πῆ μὲν ἀπὸ τοῦ κόπου τῆς ὁδοιπορίας πῆ δὲ ἀπὸ τοῦ καύματος καὶ τῆς δίψης
οὐδὲ μικρὰν προσβολὴν αὐτῶν ἠδυνήθησαν ὑποστῆναι, ἀλλ' εὐθὺς εἰς φυγὴν
ἐτράπησαν, καὶ γέγονε φόνος μέγας. ἐκεῖσε γὰρ ἔπεσαν οἱ ῥωμαλεώτατοι καὶ

2

1048. Pecenegii invadează Imperiul bizantin. Nepriceperea trupelor de graniță a dăunat mult acestuia

Și de ce, părăsind cele întîmplate de curînd, am revenit către p. 150
lucrurile de demult? Doar așa au pătruns în Románia [2] pecenegii [3] și știu,
cum știu toți, cîte lucruri vrednice de milă și de plîns s-au întîmplat de pe
urma lor. Dar din ce pricină s-au putut întîmpla acestea? Știu bine că mai
ales din pricina nepriceperii oștenilor de la hotar [4]. Căci, dacă ei sînt nepri-
cepuți în știința și chibzuința militară și nu țin seama/ de ce anume poate p. 152
să decurgă dintr-o situație sau din alta, ci procedează fără pricepere și
transmit prin soli și spun împăraților lucruri care să le facă plăcere [5], atunci
nu numai acestea, dar chiar și altele, mai rele, se pot întîmpla. Din care
pricină sînt vrednici atunci de mustrare și de pedeapsă.

3

1049. Pecenegii înfrîng armata bizantină condusă de Constantin Arianites

Ieșind pecenegii ‹din ținuturile lor›, cu îngăduința lui Dumnezeu și p. 162
încălcînd hotarele romeilor, a fost trimis rectorul Constantin [6] de către
preaevlaviosul împărat al romeilor Monomahul [7], cu armată și putere multă
să se războiască cu pecenegii. Acesta a pornit și bizuindu-se pe armata
aceea lipsită de experiență nu și-a așezat tabăra, nici nu a ridicat cortul său,
nici n-a lăsat armata ostenită să se odihnească, ci îndată a pornit la atac
împotriva ‹pecenegilor›. Iar pecenegii, odihniți ‹și› plini de fală s-au așezat
în linie de luptă împotriva lor. Căci se întîmplă ca trufia și odihna să-i facă
mai îndrăzneți chiar pe cei foarte bătuți de soartă. Iar romeii și caii lor,
nervoși fie din pricina oboselii provocate de marș, fie din pricina arșiței
și a setei n-au fost în stare să țină piept, nici micului atac al acelora, ci
îndată au rupt-o la fugă și s-a întîmplat măcel mare. Căci au căzut acolo

---

[2] Románia = denumire dată de bizantini și occidentali Imperiului bizantin. cf. K. Amantos, *Romania*, „Hellenika", Atena, VI, 1933, p. 231 – 235 (în limba greacă); G.G. Litavrin, n. 236, p. 369.

[3] Kekaumenos se referă la trecerea șefului de trib peceneg Kegen, cu oamenii săi, în Imperiul bizantin, unde au fost colonizați, cf. Kedrenos, Bonn, II, p. 581 și urm. Kegen era un adversar al altui șef peceneg, Tyrah. Prezența lui în teritoriul imperiului și atacurile întreprinse împotriva lui Tyrah, la nordul Dunării, au determinat reacția acestuia și au adus Bizanțului mari neplăceri de pe urma năvălirilor pecenege.

[4] Autorul folosește cuvîntul „akrites", termen tehnic, pentru care vezi G. G. Litavrin, n. 237, p. 369–370.

[5] După G. G. Litavrin, n. 239, p. 370 aceste considerații ale lui Kekaumenos sînt o aluzie la comportarea lui Mihail, fiul lui Anastasie, strateg al temei Paristrion. În această calitate el a primit mesajul lui Kegen, care dorea să se refugieze pe teritoriul Paristrionului și l-a transmis împăratului Constantin al IX-lea Monomachos (1042–1055), determinîndu-l pe acesta să încuviințeze așezarea pecenegilor, care urmau să devină un sprijin pentru Bizanț; realitatea a dovedit contrariul, vezi n. 3.

[6] Titlul de rector, unul dintre cele mai înalte din ierarhia bizantină nu este încă suficient de bine lămurit. cf. G. G. Litavrin, n. 342, p. 394 – 395, cu bibliografie. Constantin rectorul este probabil Constantin Arianites, magistru, duce de Adrianopol, învins de pecenegi în bătălia de la Diampolis (Iambol), aici evocată. Identificarea acestui personaj a stîrnit o vie dispută între învățați, pentru care vezi G. G. Litavrin, n. 343, p. 395–400.

[7] Constantin al IX-lea Monomachos (1042–1055).

ἀλκιμώτατοι τῶν 'Ρωμαίων· ἀπώλοντο γὰρ μυριάδες πολλαί, καὶ σχεδὸν πᾶσα ἡ τῶν 'Ρωμαίων χώρα ἐπλήσθη θρήνων.

4

p. 164 ἀλλὰ εἴπω δή σοι τι τοιοῦτον συμβάν. ὁ μοναχὸς Βασίλειος καὶ προνοητὴς Βουλγάρων ἀπεστάλη παρὰ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως τοῦ Μονομάχου πολεμῆσαι τοὺς Πατζινάκας. ἀπελθὼν οὖν καὶ πλησιάσας αὐτοῖς, ἔχων καὶ τὸν ἀκόλουθον Μιχαὴλ σύνεργον αὐτῷ· στρατὸς δὲ ἦν ἀμφοτέρων πολύς· ἀπελθόντες, ὡς εἴρηται, καὶ πλησιάσαντες αὐτοῖς, ἐξ ἀπειρίας οὐκ ἠθέλησαν πολεμῆσαι αὐτοὺς αὐτίκα, ἀλλ'ἐπαρεβίβαζον ἡμέραν ἐξ ἡμέρας. ἐπιλιπούσης δὲ τῆς τροφῆς τῷ στρατῷ καὶ τοῖς ζῴοις· οἱ ἐναντίοι γαυριῶντες ἀπὸ τῆς σπατάλης ἤρχοντο πλησίον τοῦ φοσάτου ἀλαλάζοντες καὶ πάλιν ὑπεχωροῦσαν· οἱ δὲ 'Ρωμαῖοι τὸ μὲν ἀπὸ τῆς σπάνεως τῶν ἀναγκαίων ταλαιπωρήσαντες, τὸ δὲ καὶ δειλιάσαντες ἐκ τοῦ ὁρᾶν αὐτοὺς καθεκάστην καὶ ἐνωτίζεσθαι τοὺς τούτων ἀλαλαγμούς, ἐτράπησαν μόνοι χωρὶς πολέμου. νυκτὸς γὰρ ἐπιβάντες τοῖς
p. 166 ἵπποις ἔφυγον. ἀλλ' οὐ διέφυ|γον τὰς χεῖρας τῶν ὑπεναντίων, καὶ γέγονεν ἑκούσιος καὶ ἐξ ἀπειρίας κατάλυσις τοῦ στρατοῦ. τοῖς γὰρ κόπῳ καὶ καμάτῳ ταλαιπωροῦσι καὶ ἐνδείᾳ εἰ καὶ πολέμου προσδοκία ἐπίκειται, ἄχθος καὶ θόρυβον ταῖς ψυχαῖς ἐμποιεῖ καὶ ἀμαχητὶ τὴν τροπὴν ἐργάζεται. φεῦγε, στρατηγέ, τὰς ἡδονάς, ἵνα μὴ περιπέσεις ὡς ὄρνεον εἰς παγίδα.

cei mai viguroşi şi mai curajoşi dintre romei; căci au pierit multe zeci de mii şi aproape toată ţara romeilor s-a umplut de bocete [8].

4

1053. Armata bizantină condusă de Vasile Monachos şi de Mihail Akoluthos se retrage din faţa pecenegilor

Dar să-ţi vorbesc despre un eveniment de acest fel. Monahul Vasile [9], p. 164
care era şi pronoetes [10] al bulgarilor, a fost trimis de slăvitul împărat Monomahul [11] să lupte împotriva pecenegilor. Plecînd deci, s-a apropiat de ei şi-l avea drept colaborator al său pe Mihail Akoluthos [12]. Armată era de amîndouă părţile multă. Pornind, cum ziceam, şi apropiindu-se de aceia, din nepricepere nu a vrut să se lupte cu ei îndată, ci a tărăgănat lucrurile zi după zi. Lipsea hrana pentru oştire şi pentru animale. Iar duşmanii, veseli [13], veneau aproape de tabără, scoţînd strigăte de luptă şi iar se retrăgeau. Romeii, suferind de lipsa celor necesare, înspăimîntaţi pe deasupra de faptul de a-i vedea pe aceia în fiece zi şi de a le auzi strigătele, s-au retras singuri, fără luptă.

Încălecîndu-şi dar noaptea caii, au fugit. Dar n-au scăpat/ din mîinile p. 166
vrăjmaşilor şi s-a produs o risipire nesilită a armatei de pe urma nepriceperii [14]. Căci acelora care suferă de pe urma oboselii şi a strădaniilor şi a lipsurilor, chiar dacă le stă înainte speranţa victoriei, grija şi tulburarea li se strecoară în suflete şi-i face să se retragă fără luptă. Fugi, strategule, de plăceri, ca să nu cazi ca pasărea în cursă [15].

---

[8] Identificarea bătăliei, nefericite pentru bizantini, cu pecenegii, despre care se vorbeşte în acest pasaj nu este uşor de făcut din pricina obscurităţii izvoarelor, cf. Kedrenos, Bonn, II, p. 586 şi urm.; Attaliates, Bonn, p. 32–33. În cursul anului 1049 bizantinii au suferit din partea pecenegilor trei înfrîngeri: la Diampolis, Diakene şi Adrianopol. Cel mai probabil este că aici autorul se referă la înfrîngerea de la Diampolis. Discuţia întregii probleme, cu ample referiri bibliografice la G. G. Litavrin, n. 343, p. 395–400.

[9] Vasile Monachos, după tradiţie monah, devenit militar şi om politic bizantin, a deţinut, se pare, funcţia de guvernator (duce sau pronoetes) al Bulgariei, cf. N. Bănescu, *Les duchés*, p. 139–141; G. G. Litavrin n. 361, p. 402; vezi şi n. urm.

[10] Pronoetes e numit în general, în literatura istorică bizantină, un personaj notabil care, în schimbul unor servicii, mai ales militare, aduse împăratului, primeşte, pe viaţă, pămînt sau alte venituri. La Kekaumenos, se pare, termenul este identic însă cu cel de strateg sau duce, adică de conducător al unei teme. După Litavrin, nu este sigur că Vasile Monachos era conducătorul militar şi civil al temei Bulgaria, dar e cert că el comanda, în momentul la care se referă autorul, trupele locale sau încartiruite în această regiune. Discuţia asupra termenului şi a personajului cu acest titlu la G. G. Litavrin, n. 360, p. 402.

[11] Constantin al IX-lea Monomachos (1042–1055).

[12] Akoluthos era titlul dat conducătorului armatei de mercenari. Mihail Akoluthos, pomenit şi de alte izvoare (cf. Kedrenos, Bonn, II, p. 603–606), a căzut se pare în dizgraţie după evenimentele relatate de Kekaumenos şi nu mai e amintit în alte surse, cf. G. G. Litavrin, n. 362, p. 402–403, n. 363, p. 403.

[13] Corectarea lui γὰρ ἰόντες, fără sens, din manuscrise cu γαυριῶντες, ,,veseli'' aparţine lui Paul Lemerle şi e acceptată de G. G. Litavrin, cf. n. 364, p. 403.

[14] Povestirea lui Kekaumenos se completează cu aceea a lui Kedrenos, Bonn, II, p. 607–608 şi cu a lui Attaliates, Bonn, p. 37 şi urm.; înfrîngerea a avut loc lîngă Preslav, cf. G. G. Litavrin, n. 366, p. 403–404.

[15] După G. G. Litavrin, n. 367, p. 405 fraza finală nu e de înţeles decît ca o aluzie la înclinaţia lui Vasile Monachos către o viaţă de plăceri.

5

p. 172 ἐγκρατὴς δὲ αὐτῆς γεγονὼς οὗτος ἀπέστειλεν ἐν αὐτῇ στρατιώτην ἀρχαῖον
καὶ ἔμπειρον εἰς τὰ πολέμια (ὁ δὲ στρατηγὸς τῇ τῶν Βουλγάρων διαλέκτῳ
p. 174 τζελνίκος λέγεται) Λυτοβόην τὸν Διαβολήτην, δοὺς αὐτῷ καὶ λαὸν εἰς φυλακὴν τοῦ κάστρου.

6

p. 252 Εἴπω δέ σοι τί ἔπαθεν ὁ Νικουλιτζᾶς ὁ Λαρισσαῖος ἐπὶ τοῦ μακαρίτου βασιλέως τοῦ Δούκα καὶ γὰρ ὁ βασιλεὺς προσεπάθει αὐτῷ καὶ ἐπίστευε τοῖς λόγοις αὐτοῦ. μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν εἶπεν πρὸς αὐτόν· «δέσποτα ἀγαθέ, μοῦλτον ὀφείλει γενέσθαι εἰς ʽΕλλάδα, καὶ εἰ κελεύεις διηγήσομαί σοι πῶς ὀφείλει γενέσθαι». ὁ δὲ σιωπᾶν αὐτὸν ἐπέτρεψεν. αὐτὸς δὲ προσεδόκησεν, ὅτι διὰ τοὺς παρεστῶτας τότε σιωπᾶν αὐτῷ προσέταξεν, καὶ κατέλιπε τοῦτο προσάπαξ.
p. 254 ἐπὶ ἡμέρας οὖν πολλὰς πρὸς τὸν πρωτοσύγκελλον κῦρι Γεώργιον τὸν Κορίν|θιον ἀπερχόμενος ὑπεμίμνησκεν αὐτὸν ἵνα εἴπῃ τῷ βασιλεῖ καὶ συντύχῃ αὐτῷ κατ' ἰδίαν περὶ τῆς μελλούσης γενέσθαι ἀνταρσίας· ὁ δὲ παρεβίβαζεν αὐτὸν ἡμέραν ἐξ ἡμέρας. ἐπὶ τριάκοντα οὖν ἡμέρας κατατριβόμενος ἕνεκε ταύτης τῆς ὑποθέσεως ἐν τῇ πόλει καὶ μὴ τυχὼν ἀποκρίσεως, ἀγανακτήσας ὑπεχώρησεν

5

1040. Însemnare despre cuvîntul bulgar „čelnik"

După ce a luat-o în stăpînire[16], a trimis într-însa un oștean vechi și p. 172
priceput în războaie (iar strategul e numit în graiul bulgarilor „čelnik")[17],
pe Litovoi Diabolites[18],/dîndu-i și armată pentru paza cetății. p. 174

6 X

1066, mai-iunie. Niculița din Larissa avertizează pe împăratul Constantin al X-lea Ducas asupra răscoalei puse la cale în Tesalia de romei, vlahi și bulgari. Avertismentele sale nu sînt luate în seamă

Să-ți spun, dar, ce a pățit Niculița din Larissa[19], în vremea răposa- p. 252
tului împărat Ducas[20], deși împăratul îl îndrăgea și avea încredere în cuvintele lui. Într-o zi îi spuse împăratului: „Bunule stăpîn, o răscoală o să aibă loc în Elada[21] și, dacă poruncești, îți voi înfățișa cum are să pornească". Acela însă i-a poruncit să tacă[22]. Iar el și-a închipuit că i-a poruncit să tacă din pricină că erau de față atunci <și alții> și a părăsit pentru moment subiectul acesta. Deci, după multe zile, ducîndu-se la protosinghelul[23]
Kyr Georgios Korinthios[24]/îi aminti să-i spună împăratului să se întîlnească p. 254
cu el pentru a discuta între patru ochi despre răscoala care se pregătea. Dar acesta l-a amînat de pe o zi pe alta și astfel el a pierdut în oraș[25] treizeci de zile din pricina acestei chestiuni. Și fiindcă nu a căpătat răspuns, supărat,

---

[16] Este vorba de cetatea Demetrias, cucerită, în august-septembrie 1040, de Petru Delian, toparhul bulgarilor, Cf. P. Lemerle, *Prolégomènes*, p. 66; G. G. Litavrin, n. 420, p. 428.

[17] Cuvîntul de origine slavă (vsl. čelo = frunte) celnic nu se mai păstrează în limbile slave actuale, ci numai în dialectul aromân, în care desemnează pe fruntașul unei comunități, mare proprietar de turme, vezi Th. Capidan, *Elementul slav în dialectul aromân*, București, 1925, p. 86 și Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân*, ediția a doua augmentată, București, Edit. Acad., 1974, p. 432. Cf. gr. τσέλιγκας, „chef de bergers".

[18] Numele acestui personaj vine de la localitatea Devol, din Macedonia, situată la vest de Ohrida (gr. Diabolis), cf. G. G. Litavrin, n. 425, p. 430.

[19] Niculița din Larissa era un aristrocrat tesaliot, „cuscru" cu Kekaumenos. După opinia lui P. Lemerle, *Prolégomènes*, p. 47–50, Niculița nu pare a fi ocupat un post oficial în provincie; el se bucura de prestigiu și influență, atît în ținutul său, cît și la curtea din Constantinopol, datorită poziției sale sociale și puterii sale economice; după G. G. Litavrin, n. 909, p. 515–516, Niculița deținea o funcție oficială, reprezentînd autoritatea imperială în calitate, probabil, de strateg. Acest Niculița, supranumit Delphinas, nu trebuie confundat cu Niculița cel bătrîn, „bunicul" lui Kekaumenos, pomenit ceva mai departe.

[20] Constantin al X-lea Ducas (1059–1067).

[21] Este vorba de tema Eladei care cuprindea Atica, Beoția, Locrida, Focida, o parte din Tesalia.

[22] Deoarece, așa cum se va vedea mai departe, motivul răscoalei era o sporire a contribuțiilor fiscale impusă de împărat și acesta se ferea să discute cu Niculița o eventuală renunțare l a asemenea măsură, cf. G. Murnu, *Vlahia Mare*, p. 84.

[23] Protosinghelul era un înalt personaj ecleziastic, apropiat de patriarh, adeseori consilier al său. Începînd din secolul al X-lea acordarea acestui titlu depindea de împărat. El conferea anumite privilegii, ceea ce îi făcea chiar și pe episcopi și mitropoliți să-l solicite insistent, deși în secolul al XI-lea încercarea de a se recunoaște oficial preeminența ierarhilor cu acest titlu față de cei lipsiți de el eșuează. Protosinghelul juca un rol important în viața aulică datorită relațiilor sale personale cu împăratul, cf. G. G. Litavrin, n. 913, p. 517.

[24] Personajul nu este cunoscut decît din acest izvor, cf. G. G. Litavrin, n. 914, p. 517.

[25] În Constantinopol.

μᾶλλον δὲ ἐγένετο καὶ ἀστὴρ κομήτης τότε, ὃν ἔλεγον οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ δοκὸν εἶναι· κακοποιὸν δὲ αὐτὸν ἔφασκον. ὁ δὲ τοιοῦτος ἦν μέγας, παρεμφερὴς δοκῷ, ἀναποδίζων καθεσπέραν ὡς ἡ σελήνη. ἦν δὲ καὶ φημιζόμενον τότε, ὅτι ὁ Ρουμπέρδος ὁ Φράγγος εὐτρεπίζεται ἐλθεῖν καθ' ἡμῶν. καὶ τὸ μὲν λυπηθεὶς ὅτι οὐκ ἠθέλησεν αὐτῷ ὁμιλῆσαι ὁ βασιλεύς, τὸ δὲ φοβηθεὶς καὶ διὰ τὰ ἐπιφημιζόμενα καὶ διὰ τὴν τοῦ τοιούτου ἀστέρος ἐπιφάνειαν, ὑπεχώρησεν. ἀπελθὼν οὖν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ εἰς Λάρισσαν καὶ μαθὼν ἀκριβέστερον περὶ τῆς ἐπιβουλῆς, ἔγραψεν πρὸς τὸν βασιλέα τὴν τοιαύτην πᾶσαν ἐπιβουλήν. ὁ δὲ (πῶς, εἰπεῖν οὐκ οἶδα) ἀπόκρισιν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ. οἱ δὲ τὴν τοιαύτην ἐπιβουλὴν μελετῶντες οὐκ ἐτόλμησαν ἐκφάναι πρὸς αὐτὸν τὸ οἱονοῦν. αὐτὸς δὲ μὴ δεξάμενος ἀπόκρισιν ἀπὸ τοῦ μακαρίτου βασιλέως ἐλυπήθην. βουλόμενος δὲ καὶ κρατῆσαι τοὺς ἐξάρχοντας τῆς πονηρᾶς βουλῆς ἐλογίσατο οὕτως, ὅτι εἰ μὲν κρατήσει αὐτοὺς καὶ οὐ τυφλώσει οὐδὲ ἀποκεφαλίσει τούτους αὐτίκα, ἐξανάγκης ἐπαναστῆναι αὐτῷ ἔχουσιν οἱ ἑταῖροι αὐτῶν (ἦσαν γὰρ ποιήσαντες συνωμοσίαν μετὰ τῶν Βλάχων καὶ τῶν Τρικαλιτῶν) καὶ ἴσως καὶ περιγένωνται αὐτοῦ καὶ ἐκτρίψωσιν αὐτόν· εἰ δὲ καὶ ἀντιστῆναι αὐτοῖς θελήσει καὶ γένηται πόλεμος μέσον αὐτῶν καὶ σφαγῶσί τινες ἢ καὶ κρατήσας τινὰς καὶ τυφλώσει αὐτούς, πάντως ἐρεῖ αὐτῷ ὁ βασιλεύς· « ἐμή ἐστιν ἡ χώρα καὶ οὐχὶ σή· καὶ περὶ τούτων ὑπέμνησάς με καὶ ἅπαξ καὶ δίς, καὶ εἰ ἤθελον, ἤκουσα ἄν σου. σὺ δὲ πρόσταξιν ἐμὴν μὴ ἔχων πῶς ἐτόλμησας ἢ τυφλῶσαι ἢ σφάξαι ἀνθρώπους; ἀλλὰ φθονήσας τὴν εὐπραγίαν αὐτῶν τοῦτο ἐποίησας ». ἦν γὰρ ὁ μακαρίτης βασιλεὺς συμπαθὴς εἰς ταῦτα. ταῦτα οὖν λογισάμενος καὶ ὡς εἰ τοῦτο ποιήσοι, οὐκ εἰς καλὸν αὐτῷ
p. 256 γενήσεται ὡς παρὰ πρόσταξιν τοῦ βασι|λέως ποιήσαντι (πάντως γὰρ τήν τε οἰκίαν αὐτοῦ ἐμπρήσουσιν οἱ ἀποστάται, τοὺς δὲ δύο αὐτοῦ παῖδας καὶ τοὺς δύο ἀδελφοὺς αὐτοῦ, τόν τε Θεόδωρον καὶ τὸν Δημήτριον, ἀποσφάξουσιν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτοῦ, αὐτὸν δὲ εἰς τὴν πόλιν εἰσάξαντες κακοπαθεῖν καταλείψουσιν καὶ λιμῷ διαφθαρῆναι), διέμενεν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ὡς μηδὲν γινώσκων, καίπερ κατασκόπους εἶχεν πολλοὺς δι' ὧν καὶ ἐμάνθανεν τὴν βουλὴν αὐτῶν, ἥτις καὶ ἦν ἥδε·<...>

a plecat. Ba a apărut atunci și o cometă [26], despre care cei pricepuți în asemenea lucruri spuneau că este un meteor aducător de nenorocire. Și era mare, asemănătoare întrucîtva cu o grindă și apărea în fiecare seară ca luna. Se mai zvonea că Robert Francul [27] se pregătește să vină asupra noastră. Și <Niculița>, mîhnit, pe de o parte, de faptul că împăratul nu a vrut să stea de vorbă cu el, temîndu-se, pe de alta, de cele ce se zvoneau și de arătarea acelui astru, a plecat. Ducîndu-se așadar acasă la el, la Larissa, și aflînd mai în amănunt despre uneltire, i-a scris împăratului totul despre ea. Dar acela (nu știu să spun de ce) nu i-a dat răspuns. Iar cei ce pregăteau această revoltă n-au îndrăznit să-i dezvăluiască cum stau lucrurile. Neprimind răspuns de la răposatul împărat, <Niculița> s-a mîhnit. Dar voind el să-i prindă pe urzitorii ticălosului plan, a chibzuit astfel: dacă-i va prinde și nu-i va orbi și nici nu le va tăia capetele îndată, negreșit tovarășii lor se vor scula împotriva lui (căci ei făcuseră o înțelegere cu jurămînt cu vlahii și cu cei din Trikkala) și poate că vor fi mai tari decît el și-l vor ucide; iar dacă va voi să le țină piept și va fi luptă între ei și unii vor fi uciși sau îi va prinde pe cîțiva și-i va orbi, desigur împăratul îi va spune: „Țara este a mea și nu a ta[28]. Și despre aceste lucruri m-ai înștiințat o dată și a doua oară și, dacă aș fi voit, te-aș fi ascultat. Dar tu, fără să ai poruncă de la mine, cum de ai îndrăznit să orbești și să ucizi oameni [29]? Ai făcut asta pentru că-i invidiai pentru buna lor stare". Căci împăratul, răposatul, era înclinat către asemenea lucruri. Gîndindu-se așadar la acestea și <chibzuind> că de va proceda astfel nu-i va fi bine ca unuia care a acționat fără poruncă din partea împăratului/ (căci desigur răzvrătiții aveau să-i dea foc casei, iar pe cei doi fii p. 256
ai săi și pe cei doi frați ai săi, pe Teodor și pe Dimitrie [30] și pe fiicele sale aveau să-i ucidă, iar pe el, ducîndu-l în oraș, aveau să-l lase să sufere acolo și să piară de foame) [31], <Niculița> a rămas în casa lui, de parcă n-ar fi știut nimic, deși avea mulți spioni prin care afla de planul lor, care era următorul [32]: <...>

---

[26] Este vorba de cometa descrisă și de Attaliates, Bonn, p. 91, de Kedrenos, Bonn, II, p. 658 și de Ioan Zonaras, Bonn, III, p. 680. Data apariției cometei, indicată de Attaliates, anume mai, 1066, ajută la datarea mai precisă a prezenței lui Niculița în Constantinopol, cf. G. Murnu, *Vlahia Mare*, p. 85, n. 1; P. Lemerle, *Prolégomènes* p. 47, n. 4; G. G. Litavrin, n. 917, p. 517–518.

[27] Robert Guiscard, conducătorul normanzilor, duce al Apuliei și Calabriei(1057–1085).

[28] G. G. Litavrin remarcă (n. 923, p. 522) faptul că în această vreme autoritățile provinciale, locale, tindeau să scape de sub controlul administrației centrale. Privite în acest context, cuvintele împăratului capătă o importanță deosebită.

[29] G. G. Litavrin, n. 924, p. 522 conchide, pe baza acestui pasaj, că dreptul de a pronunța condamnări la pedeapsa capitală aparținea exclusiv împăratului.

[30] G. G. Litavrin, n. 926, p. 522–523, remarcă faptul că întreaga familie a lui Niculița, cu excepția a doi fii aflați la Constantinopol, se găsea în Larissa. Acest detaliu biografic, important în sine, este însă și un argument folosit de Kekaumenos pentru disculparea rudei sale.

[31] Pasajul este destul de obscur, neînțelegîndu-se clar despre care „oraș" este vorba. *După unii cercetători, autorul se referă la Larissa, ceea ce nu are sens întrucît acolo se găsea* Niculița cu familia sa. G. G. Litavrin crede că e vorba de Constantinopol. În situația arătată, răsculații l-ar fi predat pe Niculița împăratului ca vinovat de izbucnirea mișcării. Pedeapsa cu înfometarea este cunoscută și din alte izvoare, cf. G. G. Litavrin, n. 927, p. 523–524.

[32] Vezi fragmentul imediat următor.

7

p. 256 Βουλὴν γὰρ ἐβουλεύοντο τοιαύτην περὶ αὐτοῦ, ὅτι· «Εἰ μὲν θελήσωμεν χωρὶς αὐτοῦ ποιῆσαί τι, οὐ μὴ δυνηθῶμεν πέρας δοῦναι τῇ βουλῇ· εἰ δὲ πάλιν θελήσωμεν αὐτὸν σφάξαι, καὶ οὕτως οὐδὲν ἀνύσαι δυνηθῶμεν καὶ κακοδιοικηθῆναι ἔχομεν παρ' αὐτοῦ· ἀνθρώπους γὰρ ἔχει καὶ λαὸν ἴδιον, καὶ τὸ κάστρον καὶ ἡ χώρα αὐτῷ πείθεται εἰς ὃ ἂν εἴπῃ. Ἀλλὰ ἂς ἀποκαλύψωμεν αὐτῷ τὰ δόξαντα ἡμῖν». Ὃ δὴ καὶ ἐποίησαν. ἀποστείλαντες γὰρ πρὸς αὐτὸν τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν, τόν τε Ἰωάννην ἀποπρωτοσπαθάριον τὸν Γρημιανήτην καὶ Γρηγόριον τὸν Βαμβακᾶν ἀπεκάλυψαν αὐτῷ πάντα. αὐτὸς δὲ προσεποιήσατο πάντα ἀγνοεῖν καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὅτι· «πάντως εἴ τι ποιήσετε ὑμεῖς, τοῦτο κἀγώ». τὸ ὅλον δὲ ἐσπούδαζεν ἵνα ἀφ'οὗ συνέλθωσι πάντες, εἰ δυνηθείη, διαστρέψαι αὐτούς. ἐκεῖνοι δὲ εἶχον τὸ συναγώγιον αὐτῶν εἰς τὴν αὔριον εἰς τὴν οἰκίαν Βεριβόου τοῦ Βλάχου. ἐπεὶ δὲ ἐμήνυσαν οὗτοι πρὸς τοὺς Βλάχους, ὅτι· «καὶ ὁ πρωτοσπαθάριος Νικουλιτζᾶς ὁ Δελφινᾶς συνῆλθε τῇ βουλῇ ἡμῶν» (πρωτοσπαθάριος γὰρ ἦν τὸ τότε), ἐχάρησαν μεγάλως καὶ ἠβουλήθησαν ἐλθεῖν πάντες πρὸς αὐτόν. αὐτὸς δὲ μὴ μελλήσας προέλαβεν αὐτοὺς καὶ ἀπῆλθεν ἔνθα ἦσαν συνηγμένοι. οἵτινες καὶ ἰδόντες αὐτὸν ἄφνω καταπηδήσαντες ὑπήντησαν αὐτῷ πάντες δουλοπρεπῶς, ἀποβάντος δὲ αὐτοῦ τοῦ ἵππου ἐδέξαντο καὶ εἰσήγαγον αὐτὸν μέσον αὐτῶν, λέγοντες αὐτῷ «ἡμεῖς σε ὡς πατέρα καὶ αὐθέντην ἔχομεν καὶ χωρίς σου οὐδὲν ἠθελήσαμεν ποιῆσαί τι· οὐδὲ γάρ ἐστι δίκαιον. καὶ ἐπεὶ ἦλθες, εἰπὲ ἡμῖν περὶ τῆς βουλῆς ταύτης, τί ἔχομεν ποιῆσαι».

Ἐκείνου δὲ εἰρηκότος πρὸς αὐτοὺς ὡς «οὐκ ἀγαθὸν τοῦτό ἐστιν· προσκρούομεν γὰρ πρῶτον μετὰ τοῦ Θεοῦ ποιοῦντες αὐτὸν ἐχθρόν, ἔπειτα μετὰ
p. 258 τοῦ βασιλέως, ὃς δὴ καὶ παρα | κινῆσαι ἔχει ἔθνη πολλὰ καθ' ἡμῶν καὶ ἐξαλεῖψαι
ἡμᾶς. ἀλλὰ καὶ Ἰούνιος μὴν ἤδη ἐστί, καὶ πῶς ἔχομεν θερίσαι γενομένης

7

1066, iunie-toamna. Niculița devine conducătorul răsculaților. Desfășurarea operațiunilor militare ale armatei sale, alcătuite mai ales din vlahi și bulgari

Căci se sfătuiseră în privința lui [33] în felul următor : ,,Dacă hotărîm p. 256
să întreprindem ceva fără el, nu vom putea să ducem la capăt planul nostru ; iar dacă hotărîm să-l ucidem, nici așa nu vom putea să ducem nimic la capăt și vom fi persecutați de el. Căci are mulți oameni și armată proprie [34], iar cetatea [35] și țara [36] ascultă de el <și fac> orice le-ar spune. Ci să-i dezvăluim hotărîrile noastre''. Ceea ce au și făcut. Trimițînd deci la el pe căpeteniile lor, pe Ioan Gremianites, fost protospatharios [37] și pe Grigorie Bambakas [38], i-au dezvăluit totul. Iar el s-a prefăcut că nu știe nimic și le-a spus : ,,Oricum, ce veți face voi, voi face și eu''. Se străduia însă din răsputeri ca îndată ce se vor aduna cu toții, de va putea, să-i facă să-și schimbe gîndurile. Aceia aveau întrunire a doua zi în casa lui Verivoi Vlahul [39]. Cînd ei au vestit vlahilor că ,,și protospatharios Niculița Delphinás [40] ni s-a alăturat (căci el era atunci protospatharios), aceștia s-au bucurat foarte și voiau chiar să se ducă toți la dînsul. El însă, fără să întîrzie, le-a luat-o înainte și s-a dus unde erau ei adunați. Cînd l-au văzut, aceștia i-au sărit îndată în întîmpinare cu supunere și, după ce a descălecat, l-au salutat și l-au condus în mijlocul lor, spunîndu-i : ,,Noi te avem ca pe un părinte și un stăpîn și n-am vrut să facem nimic fără tine ; căci nici nu este drept. Și fiindcă ai venit, spune-ne în privința planului acesta, ce avem de făcut ?''. Iar el le-a spus că ,,asta nu e lucru bun ; căci în primul rînd îl supărăm pe
Dumnezeu, făcîndu-ni-l dușman, apoi pe împărat care/ poate să pună în p. 258
mișcare împotriva noastră neamuri multe [41], și să ne prăpădească. Și apoi acum e luna iunie și cum avem să secerăm dacă se face răscoală ?'' Și le-a vorbit și vlahilor : ,,Unde vă sînt acum dobitoacele și nevestele ?'' Ei au zis : ,,În munții Bulgariei'' [42]. Căci așa li-e obiceiul, ca dobitoacele și fami-

[33] Este vorba de Niculița.

[34] Autorul se referă la armata încredințată strategului unei teme în virtutea poziției sale oficiale, cf. G. G. Litavrin, n. 930, p. 525, unde se respinge opinia lui P. Lemerle, ***Prolégomènes***, p. 50, n. 4, potrivit căruia ar fi vorba de o armată personală, de oameni aflați în slujba lui Niculița ca mare proprietar. O atare mulțime, cît de mare, nu putea înspăimînta pe răsculați.

[35] Kekaumenos se referă la acropola Larissei, unde, probabil era încartiruită garnizoana orașului, cf. G. G. Litavrin, n. 931, p. 525–526.

[36] Autorul se referă la împrejurimile Larissei și, poate, la toată tema Eladei, aflate sub autoritatea lui Niculița, cf. G. G. Litavrin, n. 932, p. 526.

[37] Titlul de *protospatharios* se acorda *mai* ales *militarilor*; G. G. Litavrin, n. 933, p. 526–527 emite ipoteza că Ioan Gremianites va fi fost vechiul strateg al temei, aflat acum în dizgrație. Este probabil ca titlul de protospatharios să-i fi fost retras, fără a i se da altul în schimb, cum se obișnuia în Bizanț. El rămînea fără rangul și fără veniturile implicate de titlu. De aici aderarea sa la răscoală.

[38] Nu se poate stabili cu exactitate naționalitatea acestui personaj. Deși V. Vasilievski îi consideră vlahi și pe el și pe Gremianites, G. Murnu, *Vlahia Mare*, p. 87 arată că, după nume, e probabil să fie greci ; cf. și G. G. Litavrin, n. 934, p. 527.

[39] Despre Verivoi Vlahul, vezi G. Murnu, *Vlahia Mare*, p. 86–87. Împreună cu Slavota al lui Carmalac (Carmalakes), amintit mai departe, ei sînt ,,primii români care apar în istoria noastră națională'' cu numele lor, vezi G. Murnu, *op. cit.*, p. 91. G. G. Litavrin, n. 938, p. 527 accentuează faptul că aici e vorba de vlahi care au pătruns în viața orășenească, jucînd un rol important și în cea politică.

[40] Asupra numelui Delphinas purtat de Niculița, vezi Litavrin, n. 939, p. 527–528.

[41] Este vorba de trupele de mercenari folosite de bizantini.

[42] Kekaumenos are în vedere tema Bulgariei care cuprindea, în partea ei sudică, munții Pindului și Rodope, cf. G. Murnu, *Vlahia Mare*, p. 57 ; G. G. Litavrin n. 944, p. 528–529.

ταραχῆς;» εἰπόντος δὲ καὶ πρὸς τοὺς Βλάχους «ποῦ εἰσὶ τὰ κτήνη ὑμῶν καὶ αἱ γυναῖκες νῦν;» αὐτοὶ εἶπον· «εἰς τὰ ὄρη Βουλγαρίας» οὕτως γὰρ ἔχουσι τύπον, ἵνα τὰ τῶν Βλάχων* κτήνη καὶ αἱ φαμιλίαι αὐτῶν εἰσὶν ἀπὸ Ἀπριλλίου μηνὸς ἕως Σεπτεμβρίου μηνὸς ἐν ὑψηλοῖς ὄρεσι καὶ ψυχροτάτοις τόποις. «καὶ ἆρά γε, εἶπεν, οὐ μὴ διαρπάσωσι ταῦτα οἱ ἐκεῖσε ὄντες, ὅσοι δηλονότι εἰς μέρος εἰσὶ τοῦ βασιλέως;» καὶ οἱ μὲν Βλάχοι ἀκούσαντες τούτων ἐπείσθησαν τοῖς λόγοις αὐτοῦ, <...> καὶ εἶπον, ὅτι «ἡμεῖς ἀπὸ τῆς βουλῆς ταύτης οὐκ ἐξερχόμεθα καὶ ἀποδεχόμεθα τοῦτο». ὅμως κατέλιπαν πάντα καὶ ἀνεκλίθησαν τοῦ ἀριστῆσαι. ἐγερθέντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἀρίστου καὶ ἀναπαυθέντων, ἐν μεσημβρίᾳ ἦλθον πάλιν πρὸς αὐτὸν πάντες ὁμοῦ, οἵ τε Βλάχοι καὶ οἱ Βούλγαροι, ἀνατραπέντες παρὰ τῶν Λαρισσαίων. οἱ γὰρ Λαρισσαῖοι οἱ συγκαστρῖται αὐτοῦ εἶπαν πρὸς αὐτούς, ὅτι «αὕτη ἡ βουλὴ ἀπὸ τοῦ νῦν οὐ κρύπτεται, μᾶλλον δέ, ὅτι καὶ δύο υἱοὶ αὐτοῦ εἰσὶν ἐν τῇ πόλει, ὅ τε Γρηγορᾶς καὶ ὁ Παγκράτης, καὶ πάντως ἐμποδίζει ἡμᾶς ἵνα μαθὼν τοῦτο ὁ βασιλεύς κρατήσῃ ἡμᾶς». τούτοις οὖν πεισθέντες τοῖς λόγοις λέγουσιν αὐτῷ ὅτι «πάντα ὅσα ἂν λέγῃς καλά εἰσι λίαν, πλὴν οὐ συμφέρει ἡμῖν καταλιπεῖν τοῦτο». αὐτοὶ συνδραμόντες πάντες καὶ κρατήσαντες αὐτὸν εἶπον «σὲ ἔχομεν ἀπὸ τῆς σήμερον κεφαλὴν καὶ αὐθέντην καὶ σὲ προκρίνομεν ἐν τῇ παρούσῃ ἀποστασίᾳ ὅπως προστάσσῃς ἡμῖν τί ὀφείλομεν ποιῆσαι». αὐτὸς δὲ ἀπεκρούσατο αὐτοὺς καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις, ὡς τὴν εἰρήνην ἀσπαζόμενος. εἶτα ἐλθόντες τινὲς τῶν φίλων αὐτοῦ ἐξομνύμενοι αὐτῷ εἰς τὸν Θεὸν λέγουσιν, ὡς· «εἰ μὴ συνέλθῃς τῇ βουλῇ αὐτῶν, ἀποθνήσκεις ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν». ὅθεν καὶ μὴ βουλόμενος γέγονα αὐτοῖς κεφαλή, καὶ βουλόμενος θηρεῦσαι ἐθηράθην. ὅμως ἀναθέντες εἰς ἐκεῖνον πάντες τὴν κακὴν αὐτῶν
p. 260 βουλὴν | ἐποίησαν αὐτὸν ξένον τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν. διὰ δὲ τὸ μὴ ἀπολεσθῆναι καὶ διαφθαρῆναι τὴν γῆν αὐτῶν πᾶσαν καὶ τὸν λαὸν σφαγῆναι καὶ καταδουλωθῆναι διανέστην ὡς πρὸς τὸ πρᾶγμα καὶ ἐπέθηκεν αὐτὸν τῇ φροντίδι πάντων. ἐξῆλθεν δὲ ἀπὸ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἐπὶ τὰ Φάρσαλα καὶ τὸν Πλήρην. ποταμὸς δέ ἐστιν οὗτος ὁ Πλήρης ἔχων πεδιάδα μεγάλην ἔνθεν κἀκεῖθεν, ὃς δὴ καὶ διέρχεται μέσον τῶν Βλάχων διαιρῶν αὐτοὺς ἔνθεν καὶ ἔνθεν. καὶ τεντώσας ἐκεῖσε περιεσώρευσε τούς τε Βλάχους καί Βουλγάρους τοὺς ἐκεῖσε πλησιάζοντας, καὶ ἠθροίσθη πρὸς αὐτὸν λαὸς πολύς. ἀπέστειλεν δὲ καὶ εἰς τὸ Κίτρος παραταγὴν μίαν, προστάξας καταλῦσαι τὸ τοιοῦτον κάστρον· ὃ καὶ ἐγένετον. ἔγραψε δὲ πρὸς τὸν βασιλέα, ὅτι· «πάντως εἰπόν σοι ἀπὸ στόματος, ὅτι μοῦλτον ὀφείλει γενέσθαι, καὶ πάλιν ἔγραψά σοι ἐλθὼν εἰς τὴν οἰκίαν μου περὶ τούτου, καὶ

* Βουλγάρων ms. Sic Vasilievski-Jernstedt, Litavrin.

liile lor [43] să stea din luna aprilie pînă în luna septembrie în munți înalți și în locuri foarte reci. Și le-a zis : ,,Oare pe acestea n-o să vi le prade cei ce sînt acolo, adică aceia care sînt de partea împăratului ?". Și vlahii, auzind acestea, au fost convinși de cuvintele lui <...> și au spus : ,,Noi din hotărîrea aceasta nu ieșim și primim această <situație>. Au lăsat însă totul la o parte și s-au așezat să prînzească. Iar după ce s-au ridicat de la masă și s-au odihnit, la amiază au venit iarăși la el cu toții, și vlahii și bulgarii, ațîțați de larisseni. Căci larissenii, concetățenii lui, le-au spus că : ,,Hotărîrea aceasta <de răscoală> de acum nu mai e ascunsă" și, mai ales, că ,,cei doi fii al lui sînt în oraș [44], și Grigorás și Pancratie, și desigur el nu ne pune opreliști pentru ca împăratul, aflînd de aceasta, să pună mîna pe noi". Convinși de aceste vorbe ei îi spun că : ,,Toate cîte le spui sînt foarte bune, numai că nu ne convine să părăsim această <acțiune>". Și adunîndu-se cu toții și reținîndu-l, i-au spus : ,,Pe tine te avem de azi înainte cap și stăpîn și pe tine te alegem în răscoala de față să ne poruncești ce trebuie să facem". Iar el i-a respins o dată și a doua oară și de mai multe ori ca unul care căuta pacea. Venind apoi unii dintre prietenii lui, îi spun, luînd drept martor pe Dumnezeu, cu jurămînt că : ,,Dacă nu te alături părerii lor, mori de mîinile lor". De aceea, deși nu voia, le-a devenit căpetenie și vrînd să-i vîneze, a fost el cel vînat. Însă încredințîndu-i lui cu toții planul
lor ticălos,/ l-au înstrăinat pe el de poruncile lui Dumnezeu. Dar ca să nu p. 260
fie nimicit și distrus tot pămîntul lor și să nu fie ucis și robit poporul s-a îndepărtat <de aceste porunci> ca pentru o îndatorire grea și și-a asumat grija tuturor [45]. A plecat deci de la casa lui către Farsala [46] și către Pleres [47] ; acest Pleres este un rîu care are de o parte și de alta o cîmpie mare și care trece prin mijlocul vlahilor despărțindu-i. Și așezîndu-și acolo tabăra, a strîns pe vlahii și pe bulgarii din vecinătate și și-a adunat o armată numeroasă. A trimis și către Kitros [48] o unitate, poruncindu-i să distrugă această fortăreață ; ceea ce s-a și întîmplat. Și i-a scris împăratului : ,,Ți-am spus doar, prin viu grai, că stă să pornească o răscoală și ți-am scris despre aceasta cînd m-am întors acasă. Și acum Măriei tale îți vestesc : măcar acum crede că s-au răsculat și m-au făcut pe mine căpetenia lor ; mulțumește așadar lui Dumnezeu că eu țin <în mîna mea> poporul și pot să pun capăt acestei răscoale, dacă mă vei asculta și vei renunța la sporirile de

[43] Latinismul φαμιλίαι, ,,familii", altfel destul de frecvent în greaca populară din epoca bizantină, folosit aici de Kekaumenos, poate fi și o transcriere a arom. *fumél'i* (sg. *fumedl'e*), ce desemnează atît familia în sens restrîns, cît și grupul de familii aflat sub autoritatea unui celnic și care se întovărășesc pentru transhumanță, vezi Tache Papahagi, *op. cit.*, p. 571.

[44] În Constantinopol, cf. G. G. Litavrin, n. 953, p. 532–533.

[45] Explicația dată acțiunii lui Niculița se încadrează în tendința lui Kekaumenos, rudă cu el, de a-l disculpa pentru participarea la răscoală.

[46] Oraș străvechi din Tesalia, la 50 km sud de Larissa. La sfîrșitul secolului al X-lea era reședință episcopală, subordonată mitropoliei din Larissa, cf. G. G. Litavrin, n. 958, p. 533.

[47] G. Murnu, *Vlahia Mare*, p. 92 identifică Pleres cu vechiul Apidanos, azi Farsalitikó. Alți cercetători optează pentru Bliuris, vechiul Pamissos, afluent pe partea dreaptă al Peneiosului, cf. G. G. Litavrin, n. 950, p. 533.

[48] Kitros, vechea Pydna, localitate situată pe malul golfului Tesalonicului. Rațiunea strategică a ocupării Kitrosului, ca și a Serviei, este că ele controlau principalele căi de acces dinspre Macedonia spre Tesalia, cf. Murnu, *Vlahia Mare*, p. 94 ; P. Lemerle, *Prolégomènes*, p. 48, n. 2.

τανῦν δηλῶ τῇ γαληνότητί σου· κἂν νῦν πίστευσον, ὅτι ἐμούλτευσαν καὶ ἐποίησαν ἐμὲ κεφαλὴν αὐτῶν. εὐχαρίστησον οὖν τῷ Θεῷ, ὅτι ἐγὼ ὑπέχω τόν λαὸν καὶ ἔχω καταλῦσαι τὸν τοιοῦτον μοῦλτον, εἴπερ ἀκούσεις μου καὶ ἐκκόψεις ἃς σὺ ἐπ'αὐτοῖς ἐποίησας αὐξήσεις καὶ φανερώσεις». ἦν γὰρ πολλῶν νομισμάτων αὐξήσεις ποιήσας. ὁ δὲ ἔπεμψεν αὐτῷ ὅρκους φρικωδεστάτους, ὅτι «ὅσα ἐποίησα ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐβασίλευσα καὶ ἕως τῆς σήμερον, πάντα συμπαθῶ, καὶ οὐ μὴ ἐξορισθῇ ἄνθρωπος ἀπὸ τοῦ μέρους σου ἢ περιορισθῇ, οὐ ζητηθῇ δημοσιακὴν βλάβην ἢ ἰδιωτικήν, ἀλλὰ πάντα συμπαθῶ μετὰ φόβου Θεοῦ». πρὸ τοῦ δέξασθαι δὲ αὐτὸν τὸν τοιοῦτον ὅρκον ὥρμησεν κατὰ τοῦ κάστρου Σερβίων. τὸ δὲ τοιοῦτον κάστρον ἐστὶν ἐν πέτραις ὑψηλαῖς πάνυ κείμενον καὶ φάραγξιν ἀγρίαις καὶ βαθυτάταις περικυκλούμενον. ἀπῆλθεν οὖν ἐκεῖσε, οὐκ ἤθελον δὲ οἱ ἐκεῖσε ὄντες μετ'αὐτοῦ οὐδε αὐτὸς ὁ μοῦλτος πολεμῆσαι αὐτούς, ἀλλὰ ἀπελθὼν ἐκεῖσε παρέταξεν. στρατοπεδεύσας οὖν ἐνώπιον αὐτῶν ἐν τῇ πεδιάδι κάτωθεν τοῦ κάστρου, ἐμήνυσεν αὐτοῖς κατελθεῖν πρὸς αὐτόν. οἳ καὶ κατῆλθον πάντες ὁμοῦ καὶ ἀποβάντες τῶν ἵππων αὐτῶν ἔστησαν ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν μέσῳ τοῦ
p. 262 στρατοπέδου δεδεμέναις χερσί, | λέγοντες ὅτι «ἡμεῖς δοῦλοί σού ἐσμεν, καὶ εἰ κελεύῃς πολυχρονίζομέν σε νῦν». αὐτὸς δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς, ὅτι· «οἶδα, ἐὰν ἀπολύσω ὑμᾶς καὶ ἀπέλθητε, ἀφ'οὗ εἰσέλθητε εἰς τὸ κάστρον οὐ μὴ φυλάξητε ἃ συνέθεσθέ μοι, καὶ ἥρμοζεν ἵνα κατέχω ὑμᾶς ἐνταῦθα· ἐπεὶ δὲ νόμος ἐστὶ στρατηγικὸς ἀρχαῖος ἵνα ὁ οἰκειογνώμως ἀπερχόμενος εἴτε πρὸς βασιλέα εἴτε πρὸς τύραννον ἢ στρατηγὸν μὴ κατέχηται παρ'αὐτοῦ μὴ βουλόμενος, ἀλλὰ ἀπέρχηται πάλιν πρὸς τὰ οἰκεῖα ἐλευθερίως, τούτου ἕνεκα κἀγώ ἀπολύω ὑμᾶς, καὶ ἀπέλθετε μετὰ χαρᾶς εἰς τὰς οἰκίας ὑμῶν, καὶ εἴπερ οὐ ψεύσεσθε οὐ μὴ φείσομαι ὑμῶν». οἱ δὲ μυρία αὐτῷ ἐπαγγειλάμενοι ὑπεχώρησαν. ἐκείνου δὲ αὐτοὺς προτρέψαντος ἀνελθόντες εἰς τὸ κάστρον ἤρξαντο ὑβρίζειν οἷα ἔθος ἐστὶ τοῖς ἀπαιδεύτοις. λυπεθεὶς δὲ ἐκεῖνος εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν ἤρξατο τοῦ καστροπολεμεῖν αὐτοὺς διὰ τὰς ὕβρεις αὐτῶν· οὐδὲ γὰρ ἤθελεν πολεμῆσαι

dări pe care le-ai impus lor[49]". Căci făcuse sporiri de multe nomismata[50]. Iar împăratul i-a răspuns sub cele mai straşnice jurăminte: ,,cîte <dări> am pus din ziua cînd am început să domnesc şi pînă azi, la toate renunț şi nimeni dintre oamenii tăi nu va fi surghiunit sau înțărcuit sau certat pentru daună adusă statului sau particularilor, ci pe toate le iert, cu frica lui Dumnezeu". Însă mai înainte de a fi primit acest jurămînt, <Niculița> a năvălit asupra fortăreței Servia[51]. Această fortăreață este aşezată pe stînci înalte foarte şi înconjurată de rîpi abrupte şi foarte adînci. S-a dus deci acolo, dar nici cei ce se aflau acolo cu el, nici răzvrătitul nu voiau să lupte cu <servienii>. Ci ducîndu-se acolo, <Niculița> şi-a aşezat oamenii în linie de luptă[52]. După ce şi-a aşezat tabăra înaintea servienilor, în cîmpie, mai jos de fortăreață, i-a poftit să coboare la el. Iar ei au coborît cu toții laolaltă şi dîndu-se jos de pe caii lor au stat înaintea lui, în mijlocul taberei, cu mîinile legate şi
/ i-au spus: ,,Noi sîntem slujitorii tăi şi dacă porunceşti te aclamăm acum"[53]. Iar el le-a spus: ,,Ştiu că dacă vă eliberez şi plecați, de îndată ce veți ajunge în fortăreață nu veți respecta ce mi-ați făgăduit şi că se cuvenea să vă rețin aici. Dar, fiindcă există o veche lege a războiului potrivit căreia cel ce vine de bună voie <să se supună> unui împărat sau unui tiran sau unui strateg nu trebuie să fie reținut de acesta cu sila, ci lăsat să plece iarăşi la casa sa, în libertate, pentru a respecta această lege vă las şi eu liberi; duceți-vă deci cu bucurie la casele voastre, iar dacă mă veți înşela, nu vă voi ierta!". Iar ei, făcîndu-i nenumărate făgăduieli, au plecat înapoi. După ce au intrat însă în fortăreață, au început să-l insulte pe acela care îi îndemnase să se întoarcă, căci aşa obişnuiesc să facă cei neciopliți. Iar el, supărat de purtarea lor, a pornit asaltul asupra fortăreței din pricina insultelor lor. Căci n-ar fi vrut să pornească cu război asupra lor, deoarece nu de bună p. 262

[49] După G. G. Litavrin, n. 965, p. 535 este vorba de ,,sporiri de dări şi revizii'' făcute din ordinul împăratului. Autorul are în vedere revizuirile regulate, dar mai ales neregulate, abuzive ale dărilor datorate de supuşi împăratului. Acelaşi G. G. Litavrin, n. 966, p. 535–536 subliniază faptul că e vorba de sporiri de sarcini fiscale făcute numai pentru regiunea Tesaliei, nu de măsuri apăsătoare luate, *nediferențiat, pentru tot imperiul. După opinia bizantinistului sovietic*, vlahii erau nemulțumiți pentru măsurile fiscale aspre luate împotriva lor ca agricultori şi păstori.

[50] Unitate monetară bizantină.

[51] Localitate situată în nord-vestul Tesaliei.

[52] Fraza este diferit tradusă de cei care s-au ocupat de acest text. După G. G. Litavrin, n. 975, p. 538 (vezi şi traducerea rusă, p. 261), urmat de noi, ,,cei ce se aflau acolo cu Niculița'' ca şi ,,răzvrătitul'' Niculița însuşi nu voia să se lupte cu ,,ei'', adică cu servienii. După H. G. Beck, nici ,,cei din fortăreață'' nu voiau să lupte ,,cu el'', adică cu Niculița, nici ,,răzvrătiții'' nu voiau să lupte împotriva ,,lor'', adică a servienilor. Termenul de ,,răzvrătit'' (ὁ μοῦλτος) folosit de Kekaumenos ridică unele dificultăți de interpretare, fiind mai des întîlnit cu semnificația de ,,răzvrătire''. Pare de asemenea ciudat că, aşa cum reiese din context, autorul îl aplică lui Niculița, pe care în restul operei caută tocmai să-l apere de acuzația răzvrătirii împotriva împăratului, cf. G. G. Litavrin, n. 974, p. 538.

[53] Folosirea verbului πολυχρονίζειν, ,,a aclama urînd ani mulți'', aşa cum se făcea cu prilejul încoronării împăraților şi în alte ocazii, poate să indice intenția răsculaților de a-l proclama împărat pe Niculița. În jurul acestui pasaj s-a iscat o discuție între bizantiniştii Paul Lemerle, G. G. Litavrin şi E. Frances, despre care vezi G. G. Litavrin, n. 929, p. 524–525. Litavrin, care la început susținuse că răsculații doreau să facă din Niculița un împărat al Bulgariei, opunîndu-l Constantinopolului, şi-a nuanțat ulterior punctul de vedere şi, fără să renunțe cu totul la ipoteza sa, consideră posibilă şi ipoteza enunțată de P. Lemerle, urmat de Frances: ar *fi vorba de o mişcare provincială, vizînd instaurarea unui nou împărat* — Niculița — *la* Constantinopol. Mişcarea condusă de Niculița solidariza, în numele aceloraşi interese lezate de Constantin al X-lea Ducas prin politica lui financiară, pe grecii, bulgarii şi vlahii din Tesalia deopotrivă.

αὐτούς, διότι οὐδὲ ἑκουσίως ὑπεισῆλθον τὸ μοῦλτον, ἵνα ἀγωνίζηται εἰς τὸ φημίζεσθαι αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τὸν λαόν, ἵνα μὴ σκανδαλισθέντων ὡς κακοῦργον κατεργάσονται αὐτόν. διὰ δὲ τὰς ὕβρεις καὶ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτῶν εἰσελθὼν εἰς τούτους καὶ πολεμήσας αὐτοὺς ἐν ἡμέραις δυσί, τῇ τρίτῃ παρέλαβεν αὐτούς.

8

p. 262 Μετὰ δὲ ταῦτα κατέλαβεν καὶ ὁ τοῦ μακαρίτου βασιλέως ὅρκος καὶ εἰκών. ἔχων ὅρκους, ἐπαγγελίας ἀξιωμάτων καὶ ἄλλα πολλά. πλὴν οἱ δουλεύοντες τοῖς βασιλεῦσιν κατὰ τὰ θελήματα αὐτῶν λέγουσιν, οὐκ εἰσὶν ἐν ὀρθότητι, ἀλλὰ ψεῦδος καὶ ἀδικία ἐπὶ στόματος αὐτῶν καὶ δολιότης ἐνεδρεύει ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτῶν. ἤθελον γὰρ μὴ γενέσθαι εἰρήνην τότε, ἀλλὰ σφαγαῖς καὶ αἵμασι τῶν χριστιανῶν μολύνεσθαι τὴν γῆν. ὁ συμπέθερός μου δὲ εἰ καὶ εἰς τοιαύτην συμφορὰν ἐνέπεσεν ἀπροσδοκήτως, ηὔχετο τῷ Θεῷ ῥυσθῆναι ταύτης καὶ εἰρηνεῦσαι τὰ πράγματα. ὁ δὲ ἀγαθὸς Θεὸς ἠλέησεν αὐτόν, καὶ τῇ αὐτοῦ χάριτι ἠδυνήθη εἰρηνεῦσαι πάντα ὅσα ἤθελεν. ἔλαβεν οὖν τοὺς ὅρκους καὶ τὴν ἁγίαν εἰκόνα
p. 264 τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ| ἡμῶν καὶ τῆς Θεοτόκου καὶ ἄλλων ἁγίων πολλῶν τῶν ἐν τῇ εἰκόνι ὄντων, ηὐχαρίστησεν τῷ Θεῷ τῷ τὴν εἰρήνην βραβεύοντι, προσκαλεσάμενος δὲ τὸν λαὸν ἐξήνεγκεν καὶ ἐνώπιον πάντων τὰς εἰκόνας καὶ ὑπέδειξεν αὐτοῖς, ὑπανέγνω δὲ αὐτοῖς καὶ τὸν ὅρκον καὶ προέτρεψεν αὐτοὺς εἰρηνεύειν καὶ ἕκαστον εἰς τὰ ἴδια ἀπελθεῖν. οἱ δὲ οὐκ ἤθελον, ἀλλ' ἔλεγον «πόλεμον ἐκίνησας, εἰρήνην μὴ ζήτει». ἐκείνου δὲ ἐνισταμένου τὰ πρὸς εἰρήνην ἐκεῖνοι οὐ κατένευον, φωνὰς ἀφιέντες μεγάλας οἷα λαὸς ἄτακτος ὀφείλει ποιεῖν. προσέταξεν οὖν ἀποκλεισθῆναι ἀπὸ μὲν τῶν Βλάχων τὸν πρόκριτον αὐτῶν ἄρχοντα Σθλαβωτᾶν τὸν Καρμαλάκην, ἀπὸ δὲ τῶν Λαρισσαίων Θεόδωρον Σκρίβονα τὸν Πεταστόν. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἰδόντες τοὺς τοιούτους ἀπαγομένους [τὴν] ἐπὶ θάνατον ἔφριξαν καὶ προσπεσόντες αὐτὸν πάντες ἐζήτουν τὸ συμπαθῆσαι αὐτὸν αὐτούς, λέγοντες· «ποιοῦμεν ὃ ἂν προστάξεις ἡμῖν». ἐπικαμφθεὶς οὖν ἐκεῖνος ταῖς αὐτῶν παρακλήσεσιν συνεπάθησεν αὐτοὺς καὶ ἀναλαβόμενος τοὺς προκρίτους τῶν Βλάχων καὶ τῶν Λαρισσαίων ἀπῆλθεν πρὸς τὸν κατεπάνω Βουλγαρίας Ἀνδρόνικον τὸν Φιλοκάλην, ὃς τὸν ὅρκον αὐτῷ ἔπεμψε τοῦ βασι-

voie luase parte la răscoală, nu ca să lupte pentru a-și face faimă, ci din cauza poporului ca nu cumva, fiind înfruntați, să nu-l ucidă ca pe un făcător de rău. Din pricina ocărilor și a trufiei servienilor a pornit deci asupra lor și, după ce s-a luptat cu ei două zile, în cea de-a treia i-a cucerit.

8

1066, sfîrșitul anului. Potolirea răscoalei. Arestarea șefilor rebeli care se împotrivesc înțelegerii cu împăratul. Niculița pleacă la Constantinopol. Arestarea lui Niculița

După acestea[54] i-au sosit și ‹scrisoarea› cu jurămîntul răposatului p. 262
împărat și icoana[55]. ‹Niculița› avea ‹acum› jurăminte, făgăduieli de slujbe de cinste și multe altele. (Numai că aceia care slujesc împăraților vorbesc potrivit dorințelor lor, nu se află întru dreptate, ci minciuna și nedreptatea stau în gura lor și viclenia sălășluiește pe buzele lor. Și voiau atunci să nu fie pace și pămîntul să fie pîngărit de uciderі și de sîngele creștinilor. Dar cuscrul[56] meu ‹Niculița›, chiar dacă nimerise pe neașteptate într-o atît de mare nenorocire, se ruga lui Dumnezeu să fie scos dintr-însa și să se facă pace. Iar bunul Dumnezeu s-a îndurat de el și prin harul lui s-au putut liniști lucrurile, așa cum voia el). I-au sosit așadar jurămintele și sfînta
icoană a lui Hristos, Dumnezeul/ nostru și a Născătoarei de Dumnezeu p. 264
și a altor mulți sfinți care erau în icoană, a mulțumit lui Dumnezeu care dăruia pacea și convocînd poporul a scos icoanele în fața tuturor și li le-a arătat, le-a citit și jurămîntul și i-a îndemnat să se liniștească și să plece fiecare la ale sale. Ei însă nu voiau, ci spuneau: „Război ai pornit, pace să nu cauți". Și cum el stăruia pentru pace, ei nu încuviințau, scoțînd strigăte puternice cum obișnuiește să facă o mulțime în neorînduială. A poruncit așadar să fie arestați dintre vlahi căpetenia[57] lor, Slavota Carmalakes, iar dintre larisseni Teodor Scribon Petastos[58]. Iar toți ceilalți, văzînd cum asemenea oameni sînt duși la moarte, s-au înspăimîntat și căzînd la picioarele lui l-au rugat toți să se îndure de ei, spunînd: „Facem orice ne vei porunci". Acela, înduplecat de rugămințile lor, s-a îndurat de ei și, luînd cu sine pe căpeteniile vlahilor și larissenilor, s-a dus la katepanul Bulgariei, Andronic Philokales[59], care îi trimisese jurămîntul împăratului.

---

[54] După cucerirea Serviei.

[55] Este vorba de un document pe care era figurat împăratul bizantin, primind binecuvîntarea lui Hristos, potrivit unui obicei larg răspîndit în iconografia și diplomația bizantină. H. G. Beck, bizuindu-se pe rîndurile de mai jos, arată că în imagine erau reprezentați Fecioara Maria și unii sfinți. Bibliografia problemei la G. G. Litavrin, n. 987, p. 540.

[56] O fiică a lui Niculița a fost căsătorită cu unul dintre fiii lui Kekaumenos, cf. G. G. Litavrin n. 990, p. 541–542 cu bibliografie.

[57] Kekaumenos folosește termenul de „arhonte", ceea ce arată că Slavota era unul dintre vlahii de vază, probabil, susține G. G. Litavrin, n. 998, p. 542–543, un celnic.

[58] Deși numele lui Slavota Carmalakes (fiul lui Carmalac?) este de origine slavă, aceasta nu înseamnă că el era slav. G. G. Litavrin, n. 999, p. 543 subliniază pe drept cuvînt acest lucru, arătînd că limba română — printre altele onomastica — a suferit o influență slavă, în urma conviețuirii românilor cu slavii. Tot așa originea latină a numelui Scribon, atestat de altminteri și în Italia meridională (Kedrenos, Bonn, II, p. 721–722), nu indică pentru cel care-l poartă o origine romanică; era, probabil, un grec.

[59] Despre Andronic Philokales, katepanul temei Bulgaria, vezi N. Bănescu, *Les duchés*, p. 144.

λέως. ηὗρεν δὲ αὐτὸν εἰς τὸν Πετερίσκον, συστελλόμενον καὶ φοβούμενον αὐτὸν πολλά. οὐ γὰρ προσεδόκει ἀληθεύειν αὐτὸν τὴν εἰρήνην. κἀκεῖθεν δὲ εἰσῆλθεν πρὸς τὸν μακαρίτην βασιλέα ἐν τῇ πόλει, ὃς ἐδέξατο αὐτὸν καλῶς, καὶ ἐπὶ τέσσαρσι μησὶ περιεπάτει ἐν τῇ πόλει ἀδεῶς μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ εἰσελθόντων προκρίτων Βλάχων καὶ Λαρισσαίων. μετὰ δὲ τοῦτο ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν μακαρίτην πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως κῦρ Ἰωάννην τὸν Ξιφιλῖνον, ὡς εἴπερ βεβηλώσει ὁ πατριάρχης τὸν ὅρκον καὶ ἀθετήσει τὰ συμφωνηθέντα δι'αὐτοῦ, τότε ἵνα τὸν ἐργάσωνται καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ. ὡς δὲ ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης μᾶλλον ἐπεκύρωσε τὸν ὅρκον συμπαθήσας αὐτὸν μετὰ καὶ τῶν σὺν ἐκείνῳ πάντων καὶ ἀπολύσας αὐτὸν τοῦ ἐγκλήματος, ὠργίσθη δὲ φανερῶς ὁ βασιλεὺς καὶ ἐξώρισεν αὐτὸν εἰς τὸ Ἀρμενιακὸν εἰς τὸ κάστρον Ἀμασείας, καθείρξας αὐτὸν
p. 266 ἐν | φυλακῇ τῇ λεγομένῃ Μαρμαρωτῇ. ἐν ᾗ καὶ καθήμενος ἔγραψεν πρὸς τὸν πάππαν* μου τὸν Κεκαυμένον ἅπερ ἔπαθεν ἐν τῷ παντὶ βίῳ.

9

p. 268 Παραγγέλλω δὲ ὑμῖν καὶ τοῖς ἐκ ὑμῶν τοῦτο. ἐπεὶ δὲ τὸ τῶν Βλάχων γένος ἄπιστόν τε παντελῶς καὶ διεστραμμένον, μήτε εἰς Θεὸν ἔχον πίστιν ὀρθὴν μήτε εἰς βασιλέα μήτε εἰς συγγενῆ ἢ εἰς φίλον, ἀλλὰ ἀγωνιζόμενον

* Πάπον ms., πάππον Vasilievski-Jernstedt, πάππαν Buckler.

L-a găsit pe acesta la Peteriskos [60], abătut și temîndu-se foarte de el, căci nu se aștepta să dorească într-adevăr pacea. Și de acolo s-a dus la răposatul împărat în Oraș [61]. Acesta l-a primit bine și timp de patru luni el s-a plimbat prin oraș fără teamă, împreună cu căpeteniile vlahilor și larissenilor care veniseră cu el. După aceea însă, împăratul l-a trimis la răposatul patriarh al Constantinopolului, Domnul Ioan Xiphilinos [62] cu gîndul că, dacă patriarhul va declara nul jurămîntul și va anula înțelegerea dintre ei, să-i pedepsească pe el și pe cei care erau împreună cu el [63]. Cum însă preasfîntul patriarh a mai și întărit jurămîntul, îndurîndu-se de ‹Niculița› și de cei care erau cu el, de toți, și dezlegîndu-l pe el de vină, împăratul s-a mîniat fățiș și l-a surghiunit [64] în tema Armeniakon [65], în castrul Amaseii [66], închizîndu-l în/ închisoarea zisă de „marmoră", în care stînd i-a scris tatălui p. 266
meu Kekaumenos, cîte a pătimit în întreaga lui viață [67].

9

Diatribă împotriva vlahilor. Însemnări despre obiceiurile, caracterul, originea și istoria lor

Vă sfătuiesc deci pe voi și pe urmașii voștri următoarele [68], deoarece p. 268
neamul vlahilor este cu totul necredincios și stricat, neavînd credință dreaptă nici față de Dumnezeu, nici față de împărat, nici față de rudă sau de prieten,

[60] Azi, Petarsko, fortăreață situată la granița de sud a temei Bulgaria, pe malul lacului Peterisk, la sud-vest de lacul Ostrovo, cf. G. G. Litavrin n. 1004, p. 544.

[61] *În Constantinopol.*

[62] Patriarh al Constantinopolului (1064–1075); moare la 2 august 1075, ceea ce ne ajută la datarea acestei părți a textului.

[63] H. G. Beck a emis ipoteza că împăratul intenționa să provoace excomunicarea răsculaților, lucru obișnuit în Bizanț. G. G. Litavrin, n. 1009, p. 545–546 combate această opinie care suprasolicită textul.

[64] Exilarea lui Niculița trebuie situată, după G. G. Litavrin, n. 1011, p. 546, spre sfîrșitul anului 1066–începutul lui 1067. Înțelegerea din Servia fusese încheiată în august-septembrie 1066, după care Niculița, potrivit textului lui Kekaumenos, a mai petrecut 4 luni la Constantinopol, fără să mai socotim șederea la Peteriskos.

[65] Una dintre cele mai importante teme micrasiatice ale Imperiului bizantin.

[66] Oraș în Asia Mică, fostă capitală a regatului Pontului. În vremea lui Kekaumenos era situată la hotarul cu turcii selgiucizi, avînd o importanță militară deosebită, cf. G. G. Litavrin, n. 1013, p. 546–547.

[67] Manuscrisul dă forma τὸν πάππον = bunicului. Majoritatea cercetătorilor propun însă: τὸν πάππαν = tatălui, ceea ce este mult mai plauzibil. La data respectivă bunicul ar fi avut peste 110 ani, cf. Litavrin, n. 1015, p. 547 și 1016, p. 547–548.

[68] Diatriba împotriva vlahilor, care urmează, plină de acuzații evident neîntemeiate și de o violență de limbaj puțin obișnuită, se explică prin încercarea autorului de a-și disculpa ruda, pe Niculița, pentru participarea la răscoala din Tesalia. După el, vina pentru această răscoală aparține vlahilor. Niculița a acceptat conducerea mișcării, silit de aceștia și de ceilalți răsculați, numai cu gîndul de a o controla. Ostilitatea bizantinilor față de acele populații alogene din cuprinsul imperiului care-și păstrau cu tenacitate particularitățile etnice este amplu atestată în istoriografia bizantină, în literatura bizantină în genere. Exemple referitoare la armeni, sîrbi, bulgari la G. Murnu, *Vlahia Mare*, p. 145–158. Violența diatribei este un indiciu al importanței rolului jucat de vlahi în răscoala din Tesalia: ei sînt singurii care se învrednicesc de o atît de întinsă și aspră condamnare. Nu-i de exclus cu totul ipoteza lui G. Murnu, *Vlahia Mare*, p. 109 și urm., care atribuia o origine vlahă lui Niculița; voind să-l disculpe, Kekaumenos condamnă atît de violent pe vlahi pentru a înlătura orice bănuială privind originea rudei sale, eventualele lui simpatii pentru conaționalii săi răsculați.

πάντας καταπραγματεύεσθαι, ψεύδεται δὲ πολλὰ καὶ κλέπτει πάνυ, ὀμνύμενον καθεκάστην ὅρκους φρικωδεστάτους πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ φίλους καὶ ἀθετοῦν ῥᾳδίως ποιοῦν τε ἀδελφοποιήσεις καὶ συντεκνίας καὶ σοφιζόμενον διὰ τούτων ἀπατᾶν τοὺς ἁπλουστέρους, οὐδέποτε δὲ ἐφύλαξε πίστιν πρός τινα, οὐδὲ πρὸς τοὺς ἀρχαιοτέρους βασιλεῖς τῶν ῾Ρωμαίων. πολεμηθέντες παρὰ τοῦ βασιλέως Τραϊανοῦ καὶ παντελῶς ἐκτριβέντες ἑάλωσαν, καὶ τοῦ βασιλέως αὐτῶν τοῦ λεγομένου Δεκαβάλου ἀποσφαγέντος καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ δόρατος ἀναρτηθέντος ἐν μέσῃ τῇ πόλει ῾Ρωμαίων. οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ λεγόμενοι Δᾶκαι καὶ Βέσοι. ᾤκουν δὲ πρότερον πλησίον τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ καὶ τοῦ Σάου, ὃν νῦν ποταμὸν Σάβαν καλοῦμεν, ἔνθα Σέρβοι ἀρτίως οἰκοῦσιν, ἐν ὀχυροῖς καὶ
p. 270 δυσβάτοις τόποις. τούτοις θαρροῦντες ὑπεκρίνοντο ἀγάπην καὶ | δούλωσιν πρὸς τοὺς ἀρχαιοτέρους τῶν ῾Ρωμαίων βασιλεῖς καὶ ἐξερχόμενοι τῶν ὀχυρωμάτων ἐλεΐζοντο τὰς χώρας τῶν ῾Ρωμαίων. ὅθεν ἀγανακτήσαντες κατ᾽αὐτῶν, ὡς εἴρηται, διέφθειραν αὐτούς. οἱ καὶ ἐξελθόντες τῶν ἐκεῖσε διεσπάρησαν ἐν πάσῃ τῇ ᾿Ηπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ, οἱ δὲ πλείονες αὐτῶν ᾤκησαν τὴν ῾Ελλάδα. εἰσὶ καὶ δειλοὶ πάνυ λαγωῶν ἔχοντες καρδίαν, θάρσος δὲ ἔχοντες καὶ τοῦτο ἀπὸ δειλίας. παραγγέλλω οὖν ὑμῖν ἵνα μὴ πιστεύητε τούτοις τὸ σύνολον. καὶ εἰ γένηταί ποτε μοῦλτον καὶ ὑποκρίνονται ἀγάπην καὶ πίστιν, ἐξομνύμενοι εἰς τὸν Θεὸν φυλάξαι ταύτην, μὴ πιστεύητε αὐτοῖς. κρεῖττον γάρ ἐστιν ὑμῖν μὴ ὁρκίσαι αὐτοὺς τὸ σύνολον μήτε ὅρκον δοῦναι, ἀλλὰ παρατηρῆσαι αὐτοὺς ὡς κακούς, ἢ ὀμόσαι ἢ δέξασθαι ὅρκον. χρὴ οὖν μὴ πιστεύειν αὐτοῖς τὸ σύνολον, πλὴν ὑποκρίνου καὶ σὺ φίλος αὐτῶν. εἰ δὲ καί ποτε γενήσεται ἀνταρσία

ci umblă pe toţi să-i înşele şi minte straşnic şi fură mult, jurîndu-se zilnic cu jurăminte preaînfricoşate faţă de prietenii săi şi călcîndu-şi uşor <jurămintele> şi făcînd şi fraţii de cruce şi cumetrii şi închipuindu-şi că prin acestea va înşela pe cei mai simpli şi deoarece n-a păstrat niciodată credinţă faţă de cineva, nici faţă de împăraţii mai de demult ai romeilor [69]. Loviţi cu război de către împăratul Traian şi înfrînţi deplin, au fost supuşi <de acesta>, iar regele lor, numit Decebal, a fost ucis şi capul i-a fost înfipt într-o suliţă în mijlocul oraşului romeilor [70]. Căci aceştia sînt aşa-numiţii daci, <zişi> şi besi. Şi locuiau mai întîi lîngă rîul Dunăre şi Saos, rîu pe care acum îl numim Sava, unde locuiesc mai de curînd sîrbii, în locuri întărite <de natură> şi greu accesibile. Bizuindu-se pe acestea s-au prefăcut că <nutresc> prietenie şi/ că sînt supuşi faţă de împăraţii de mai demult ai romeilor p. 270
şi ieşind din întăriturile <lor> prădau ţinuturile romeilor. Deaceea <romeii> mîniindu-se au pornit, cum am spus, împotriva lor şi i-au zdrobit. Şi aceştia, fugind de acolo, s-au împrăştiat în tot Epirul [71] şi toată Macedonia [72], iar cei mai mulţi dintre ei s-au aşezat în Elada [73]. Sînt şi foarte fricoşi, avînd inimă de iepuri, iar îndrăzneala pe care o au vine şi ea tot din frică. Vă sfătuiesc aşadar pe voi să nu vă încredeţi într-înşii nicidecum. Şi dacă va avea loc vreo răscoală şi ei se vor preface că au <faţă de voi> dragoste şi credinţă, jurîndu-se pe Dumnezeu că vor păzi-o, să nu-i credeţi. Căci e mai sănătos pentru voi ca nici să-i puneţi să jure îndeobşte, nici voi să nu le daţi jurămînt, ci să-i supraveghcaţi <cu grijă> ca pe nişte ticăloşi, fie că jură, fie că primesc jurămînt. Trebuie aşadar să nu ai încredere în ei nicidecum, însă prefă-te şi tu că le eşti prieten. Iar dacă va fi vreodată răscoală în

---

[69] Am păstrat în traducere forma „romei", nu „romani" pentru a sublinia o particularitate psihologică a lui Kekaumenos. El nu face nici o distincţie între împăraţii romani de limbă latină şi împăraţii bizantini, de limbă greacă, succesorii lor, neglijînd totodată originea romană, latină a vlahilor. Pentru el numai romeii de limbă greacă reprezintă în chip legitim multisecularul Imperiu roman, căruia trebuie să i se supună toate popoarele.

[70] În Roma. Dacă, aşa cum s-a arătat, izvorul informaţiilor lui Kekaumenos despre cucerirea Daciei este opera lui Dio Cassius, accesibilă lui prin prelucrarea lui Ioan Xiphilinos sau prin alte prelucrări bizantine, faptul nu constituie o dovadă despre inexistenţa unei tradiţii vii privind originea romană a vlahilor, la această populaţie, aşa cum susţine P. Lemerle, *Prolégomènes*, p. 75, citînd pe Gyóni, *L'oeuvre de Kékauménos source de l'histoire roumaine*, „Revue d'histoire comparée", XXIII, N.S., III, 1945, 1–4, p. 129–180. Relaţia între un text erudit şi o populaţie contemporană, denumită cu alt nume (*vlahi*) decît cel de romani sau daci, de bizantini, nu putea fi stabilită spontan de Kekaumenos. „... identificarea dacilor cu vlahii nu poate să aibă alt temei decît o tradiţie întunecată despre originea daco-românilor de la cucerirea acestei ţări de către romani... Ea este, după toată probabilitatea, tradiţie naţională, pe care Kekaumenos putea s-o cunoască prin contactul său şi al familiei sale cu românii şi bulgarii", arăta D. Onciul, *Teoria lui Roesler*, „Scrieri istorice", Bucureşti, 1968, p. 195; cf. A. Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Bucureşti, Edit. Acad., 1972, p. 19–22.

[71] Epirul, intrat în parte în componenţa Imperiului bulgar al lui Samuil, cuprindea, după realipirea sa la Imperiul bizantin, două teme: Dyrrhachium şi Nicopolis, cf. G. G. Litavrin, n. 1069, p. 562.

[72] Kekaumenos are în vedere, ca şi în cazul Epirului, nu tema Macedoniei, ci regiunea geografică cu acest nume, cf. G. G. Litavrin, n. 1070, p. 562–563.

[73] G. G. Litavrin, n. 1071, p. 563 subliniază importanţa elementului vlah din Elada, regiune prin care Kekaumenos înţelege mai ales Tesalia, parţial integrată temei Eladei. În secolul al XII-lea întreaga Tesalie este numită dealtminteri Vlahia Mare.

εἰς Βουλγαρίαν, καθὼς προείρηται, καὶ εἰ φίλοι σου ὁμολογοῦσιν εἶναι ἢ καὶ ὄμνυνται, μὴ πιστεύσῃς αὐτοῖς. εἰ δὲ καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν εἰσάγωσιν εἰς τὸ κάστρον τῆς ʽΡωμανίας, πρότρεψον εἰσαγαγεῖν αὐτάς, πλὴν ἔνδον τοῦ κουλὰ ἔστωσαν· αὐτοὶ ἔξω ἔστωσαν. καὶ εἴπερ θέλουσιν εἰσέρχεσθαι εἰς τὰς φαμιλίας αὐτῶν, δύο ἢ τρεῖς εἰσερχέσθωσαν· ὁπόταν δέ αὐτοὶ ἐξέλθωσιν, ἄλλοι πάλιν εἰσερχέσθωσάν σοι. ἀκρίβειαν δὲ ἔχε ἐπὶ τῶν τειχέων καὶ ἐπὶ τῶν πυλῶν πολλήν. οὕτως δὲ ποιῶν ἐν ἀσφαλείᾳ ἔσῃ. εἰ δὲ καὶ ἐάσεις πολλοὺς εἰσελθεῖν εἰς τὰς φαμιλίας αὐτῶν, προδοθήσεται τὸ κάστρον παρ᾽ αὐτῶν καὶ δηχθήσῃ ὑπ᾽ αὐτῶν ὡς ὑπὸ ἀσπίδος, καὶ τότε μνησθήσῃ τῶν παραγγελιῶν μου. ἀλλ᾽ ἐὰν φυλάξεις ταῦτα, ἕξεις καὶ αὐτοὺς ὑποχειρίους σου καί σοι τὸ ἀφρόντιστον προσγενήσεται.

10

p. 280 ʽΟ πάππος μου ὁ Νικουλιτζᾶς πολλὰ κοπιάσας ὑπὲρ τῆς ʽΡωμανίας ἔφθασε καὶ δοὺξ ʽΕλλάδος φιλοτιμηθεὶς ὡς πιστὸς παρὰ τῶν κρατούντων. καὶ τὴν μὲν ἐξουσίαν ταύτην εἶχεν ἀδιάδοχον διὰ χρυσοβούλλου, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ δομεστικᾶτον τῶν ἐξκουβίτων τῆς ʽΕλλάδος. προσῆλθε δέ τις ὀνόματι Πέτρος ἀδελφόπαις ὢν τοῦ βασιλέως Φραγγίας πρὸς τὸν μακαρίτην βασιλέα κῦρ Βασίλειον ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ καὶ ἐτίμησεν αὐτὸν

Bulgaria [74], cum s-a spus mai înainte, chiar dacă ei vor mărturisi că-ţi sînt prieteni şi chiar dacă-ţi vor jura <asta>, să nu-i crezi. Şi dacă-şi bagă nevestele şi copii în vreo cetate a Romaniei [75], îndeamnă-i să-i bage, dar să stea înăuntrul zidurilor, iar ei afară. Şi dacă vor voi să intre la familiile lor, să intre numai cîte doi sau trei [76]; iar cînd aceştia vor fi ieşit, să intre iarăşi alţii. Să ai multă grijă de ziduri şi de porţi. Şi procedînd astfel, vei fi în siguranţă. Iar dacă vei lăsa să intre mulţi deodată la familiile lor, cetatea va fi trădată de ei şi vei fi muşcat de ei ca de viperă şi atunci îţi vei aduce aminte de sfaturile mele. Dar dacă vei păzi aceste <îndemnuri>, îi vei avea şi pe ei supuşi şi, pe deasupra, vei fi şi lipsit de grijă [77].

10

979. Împăratul Vasile al II-lea acordă lui Niculiţa cel bătrîn conducerea vlahilor din Elada

Bunicul meu Niculiţa [78], care s-a străduit mult pentru Romania [79], a ajuns să fie cinstit de către stăpînitori, ca om de încredere şi cu titlul de duce al Eladei [80]. El a primit această funcţie prin hrisov, pe viaţă şi fără drept de transmisiune [81], ca şi, încă, slujba de domestic al excubiţilor din Elada [82]. A venit însă la răposatul împărat Domnul Vasile [83], în al patrulea an al domniei sale, unul Petru, nepot de frate al regelui Franciei [84]. Şi <îm- p. 280

[74] Pasajul e oarecum obscur, referirea la o eventuală răscoală în Bulgaria părînd nelalocul ei într-un text care vorbeşte despre o răscoală din Tesalia. După G. G. Litavrin, n. 1074, p. 564 Kekaumenos are în vedere faptul că răscoala pornită din Tesalia s-a extins spre Bulgaria, unde vlahii îşi păşteau turmele şi unde e situată şi Servia. Intenţia răsculaţilor ar fi fost aceea de a ridica împotriva Constantinopolului întreaga Bulgarie, folosindu-se şi de legăturile fireşti ale vlahilor tesalioţi cu cei din această din urmă regiune.

[75] Romania = Imperiul bizantin.

[76] Acelaşi procedeu a fost folosit faţă de ruşi, cărora nu li s-a îngăduit intrarea în Constantinopol, în 907, decît în grupuri de cîte 50 de oameni, cf. G. G. Litavrin, n. 1077, p. 565.

[77] În istoriografia noastră, pasajul din Kekaumenos, deosebit de important pentru afirmaţia unei migrări a românilor de la nordul spre sudul Peninsulei Balcanice, precum şi prin vaga referire la originea poporului nostru, a fost folosit, printre primii, de B. P. Hasdeu, *Strat şi substrat*, Bucureşti, 1892, p. 31–32. O traducere aproape integrală, însoţită de un amplu comentariu, a dat pentru prima dată G. Murnu, *Vlahia Mare*, Bucureşti, 1913, p. 125–158.

[78] Pentru foarte spinoasa problemă a raportului de rudenie între Kekaumenos şi Niculiţa „cel bătrîn", aici amintit, vezi G. G. Litavrin, n. 1142, p. 580–581 cu întreaga bibliografie amănunţit prezentată.

[79] Romania = Imperiul bizantin.

[80] E vorba probabil de funcţia de comandant al tagmelor provinciale, în cazul de faţă din Elada. În perioada la care se referă autorul, ducele era inferior strategului temei, cf. G. G. Litavrin, n. 1143, p. 581.

[81] Numirea pe viaţă era un semn de deosebită cinste. Procedeul se generalizează treptat, din secolul al XI-lea. Pînă atunci e probabil că ducii, ca şi strategii, erau numiţi pe o durată de 3 ani, cf. G. G. Litavrin, n. 1145, p. 582.

[82] Prin domestic al excubiţilor din Elada se înţelege comandantul tagmelor de oşteni numiţi excubiţi; aceştia puteau fi membri ai unei formaţiuni adusă din capitală şi numai încartiruită în Elada sau localnici recrutaţi în regiune. Problema nu a fost definitiv rezolvată în ceea ce îl priveşte pe Niculiţa cel bătrîn, cf. G. G. Litavrin, n. 1148, p. 583–584.

[83] Vasile al II-lea Bulgaroctonul (976–1025).

[84] Petru nu e identificat nici după izvoare bizantine, nici după izvoare occidentale, cf. G. G. Litavrin, n. 1149, 1150, 1151, p. 584–585. Va fi fost o rudă a lui Otto al II-lea (973–983).

σπαθάριον προβαλόμενος αὐτὸν δομέστικον τῶν ἐξκουβίτων ῾Ελλάδος. ἔγραψε
δὲ πρὸς τὸν πάππον μου «γνωστὸν ἔστω σοι, βέστα, ὡς προσῆλθεν εἰς τὴν δού-
λωσιν τῆς βασιλείας Πέτρος ὁ γνήσιος ἀνεψιός τοῦ ρηγὸς Γερμανῶν καὶ, ὡς
λέγει, ἐτύπωσεν εἶναι καὶ ἀποθανεῖν δοῦλος τῆς βασιλείας μου. τούτου τὴν
πίστιν ἀποδεξαμένη ἡ βασιλεία μου ἐτύπωσεν αὐτὸν σπαθάριον ἐπὶ τοῦ χρυ-
σοτρικλίνου. ἐπεὶ δὲ ἐθνικός ἐστιν, οὐ κατεδέξατο ἡ βασιλεία μου προβαλέσθαι
αὐτὸν στρατηγόν, ἵνα μὴ ἀχρειώσωμεν τοὺς ῾Ρωμαίους, ἀλλὰ προεβάλετο
p. 282 αὐτὸν δομέστικον τῶν ὑπὸ σὲ ἐξκουβίτων. γινώσκουσα δὲ ἡ βασιλεία μου ὅτι
ἀπὸ τοῦ μακαρίτου μου πατρὸς ἔχεις τοῦτο διὰ χρυσοβούλλου, ἀντὶ τῶν ἐξκου-
βίτων δωρεῖταί σοι τὴν ἀρχὴν τῶν Βλάχων ῾Ελλάδος». καὶ ἴδε τὴν ἀκρίβειαν
τοῦ πορφυρογεννήτου εἰς τὸν ἐθνικόν, εἰ καὶ νέος ἦν τότε ὁ βασιλεύς.

păratul> l-a cinstit făcîndu-l spatharios şi încredinţîndu-i slujba de domestic
al excubiţilor din Elada. Şi i-a scris bunicului meu : „Să-ţi fie cunoscut,
vestes [85], că a venit în slujba împărăţiei Petru, nepot drept al regelui germa-
nilor şi — după cum spune — s-a hotărît să fie şi să moară slujitor al dom-
niei mele. Domnia mea am primit credinţa acestuia şi am hotărît să-l fac pe el
spatharios al Chrysotriclinului [86]. Deoarece este însă străin, Domnia mea
n-am binevoit să-l fac strateg, ca să nu-i jignim pe romei, ci l-am numit pe el
domestic al/ excubiţilor de sub comanda ta. Ştiind însă Domnia mea că ai prin
hrisov de la răposatul meu tată această slujbă, în locul excubiţilor îţi dăruiesc p. 282
conducerea vlahilor din Elada [87]". Iată cît de scrupulos faţă de străin era
porfirogenetul, deşi pe vremea aceea era tînăr împăratul ! [88].

---

[85] Titlu acordat şi civililor şi militarilor în secolul al XI-ea. La origine, cel ce se ocupa de garderoba imperială.

[86] Un fel de maestru de ceremonii, avînd în sarcină sala tronului.

[87] Este vorba de comanda asupra trupelor (de excubiţi?) recrutate din populaţia vlahă din Elada, cf. G. G. Litavrin, n. 1160 şi 1161, p. 587–588.

[88] Întreg pasajul este menit să susţină ideea că străinilor nu trebuie să li se acorde funcţii şi titluri prea importante, deoarece nu sînt slujitori siguri ai Imperiului bizantin. Acest sfat dat de Kekaumenos poate fi lesne apropiat de precedenta diatribă, reflectînd aceeaşi mentalitate xenofobă, aceeaşi suspiciune faţă de străinul de neam.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ

1

I, XXXI 'Ἀπὸ τοίνυν ὑπερηφάνου καὶ βασκάνου τύχης τὴν βασιλείαν καταβιβάσας, οὐ μόνον λείαν ἑαυτῷ τὴν ὁδὸν εὐτρέπισε τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐξαγωγὰς τῶν διδομένων ἀποφράξας χρημάτων, πολυτάλαν ἑαυτῷ τὸν ὄλβον τῆς βασιλείας πεποίηκε, τὰ μὲν μὴ διδούς, τὰ δὲ καὶ προστιθεὶς ἔξωθεν· ἐς γὰρ μυριάδας εἴκοσι ταλάντων ἔμπλεω τὰ τῶν ἀνακτόρων ταμεῖα πεποίηκε. Τὸν δὲ λοιπὸν χρηματισμὸν τίς ἂν εὐπορήσοι τῷ λόγῳ συναγαγεῖν; ὅσα γὰρ ἐν Ἴβηρσί τε καὶ Ἄραψι, καὶ ὅσα ἀποτεθησαύριστο εἰς Κελτούς, ὁπόσα τε ἡ

Constantin Psellos, călugărit în 1055 sub numele de Mihail, s-a născut la Constantinopol în 1018 și a murit în 1096 sau 1097. A fost un mare cărturar și om de știință și a jucat totodată un însemnat rol politic. A fost secretar împărătesc la început și a ajuns în cele din urmă ministru și sfetnic de taină al împăraților Isaac Comnenul, Constantin Ducas și Mihail al VII-lea Ducas. A fost un profesor celebru, predînd filozofia la Universitatea din Constantinopol. Scrierile sale, al căror stil se caracterizează prin retorism, au fost deosebit de gustate de contemporani și urmași. Ele ating toate ramurile literaturii atît în proză, cît și în versuri. Ni s-au păstrat din opera lui Psellos unele cuvîntări funebre și encomiastice, cîteva sute de scrisori, comentarii, unele tratate de demonologie, astronomie, geometrie, muzică, retorică, cronologie etc., la care trebuie adăugată *Cronografia* sa.

Cronografia lui Psellos duce mai departe povestirea lui Leon Diaconul, și cuprinde istoria anilor 976–1077. La baza acestei scrieri stau în primul rînd propriile amintiri ale autorului. Lăsînd aproape cu totul la o parte istoria externă, Psellos evocă momente și portrete de oameni din zbuciumata istorie internă a Bizanțului, acordînd o atenție deosebită frămîntărilor de la Curte. *Cronografia* cuprinde două părți: cea dintîi, scrisă probabil între 1059 și 1063, îmbrățișează răstimpul de la Vasile al II-lea Bulgaroctonul și pînă la Isaac Comnenul (976–1059); ea pare cu totul vrednică de crezare și nepărtinitoare, știrile privitoare la anii de la Mihail al V-lea mai departe fiind ale unui martor ocular al evenimentelor. A doua parte, istoria perioadei 1059–1077, cuprinzînd evenimentele dintre domnia lui Constantin al X-lea Ducas și cea a lui Mihail al VII-lea Parapinakes, a fost scrisă la cererea acestuia din urmă; ea este mai puțin obiectivă, întrucît Psellos a fost prietenul lui Constantin al X-lea și profesorul lui Mihail al VII-lea, pe care-i laudă excesiv.

Cronografia lui Mihail Psellos, scrisă într-o limbă deosebit de dificilă din pricina retorismului său cărturăresc, are o mare valoare istorică și literară. A fost folosită ca izvor de scriitorii bizantini Nichifor Bryennios, Ana Comnena, Ioan Skylitzes și Zonaras.

Majoritatea celorlalte opere ale lui Psellos sînt încă needitate corespunzător exigențelor științifice, iar unele cu totul inedite.

Ediție folosită: Michel Psellos, *Chronographie ou Histoire d'un siècle de Byzance (976–1077)*, texte établi et traduit par Emile Renauld, 2 vol., Paris, Société d'édition „Les Belles Lettres", 1926 (vol. I), 1928 (vol. II).

CRONOGRAFIA

1

Vasile al II-lea Bulgaroctonul reface tezaurul imperial

Deci, după ce a ferit împărăția de trufia și invidia soartei, nu numai I, XXXI
că și-a făcut lesnicios drumul puterii, dar oprind scurgerile de daruri bănești, și-a îmbogățit avuția imperiului pe de o parte nefăcînd daruri, iar pe de alta adăugînd din afară. Căci a umplut visteriile palatului pînă la 200 000 de talanți. Dar restul cîștigurilor lui cine ar fi în stare prin cuvinte să-l socotească? Căci toate cele adunate de la iviri[1] și de la arabi, cîte comori se aflau la celți[2], cîte le cuprindea țara sciților[3] și, ca să vorbesc pe scurt,

[1] Ivirii = georgienii.

[2] Celții = probabil normanzii din Italia.

[3] Nu este limpede ce popor se ascunde sub denumirea arhaizantă de sciți folosită aici de Psellos. V. Tăpkova-Zaimova, *Izvori*, XI, Sofia, 1965, p. 93 se întreabă dacă nu e vorba cumva de bulgari. În general la scriitorii bizantini, scitice sînt numite populațiile din nordul Dunării, migratorii care vin dinspre nord. Sub Scythia sau țara sciților se poate însă ca Psellos să fi înțeles actuala Dobroge, în antichitate Scythia Minor.

Σκυθῶν εἶχε γῆ, καί, ἵνα συντόμως εἴπω, τὸ πέριξ βαρβαρικόν, πάντα ἐς ταὐτὸ συνενηνοχὼς τοῖς βασιλικοῖς ταμείοις ἀπέθετο·

2

VII,LXVII Τοιούτῳ τοιγαροῦν ἀνδρὶ τὸν ἀπεληλυθότα τιμήσας ὁ βασιλεύς, ἐπειδὴ τοὺς ἑῴους βαρβάρους τῶν ἐπιχειρημάτων ἀνεῖρξε, καὶ τοῦτο δὴ ἀπραγμονέστατον αὐτῷ ἐγεγόνει τὸ τμῆμα, πανστρατιᾷ ἐπὶ τοὺς ἑσπερίους χωρεῖ, οὓς Μυσοὺς μὲν ὁ πάλαι χρόνος ὠνόμαζεν, εἶτα δὲ εἰς ὃ λέγονται μετωνομάσθησαν· νεμόμενοι δὲ ὁπόσα ὁ Ἴστρος πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων διορίζει ἡγεμονίαν, ἀθρόον τε ἀπανέστησαν καὶ πρὸς τὴν ἡμεδαπὴν γῆν μετῳκίσθησαν· αἰτία δὲ αὐτοῖς τῆς ἀπαναστάσεως τὸ τῶν Γετῶν ἔθνος, ὁμοροῦντες μὲν ἐκείνοις, ληστεύοντες δὲ τούτους καὶ ληϊζόμενοι, καὶ πρὸς τὴν μετοικεσίαν ἐκβιαζόμενοι· διὰ ταῦτα ἀποκρυσταλλωθέντι ποτὲ τῷ Ἴστρῳ ὥσπερ ἠπείρῳ χρησάμενοι, ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς μετανίστανται, ὅλον ἔθνος τοῖς ἡμετέροις ἐπιφορτισθέντες ὁρίοις, καὶ οὐκ ἔχοντες οὔθ' ὅπως ἂν ἠρεμήσαιεν, οὔθ'ὅπως τοὺς οἷς προσήγγισαν μὴ ὀχλήσαιεν.

LXVIII Εἰσὶ δὲ καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐθνῶν δύσμαχοί τε καὶ δυσπολέμητοι, οὔτε γενναῖοι τοῖς σώμασιν ὄντες, οὔτε τὴν ψυχὴν θαρραλέοι ἀλλ'οὐδὲ θώρακας ἀμφιέννυνται, οὐδὲ κνημῖδας περίκεινται, οὐδὲ λόφων τισὶ τὰς κεφαλὰς κατασφαλίζονται· ἀσπὶς δὲ αὐτοῖς οὐδ'ἡτισοῦν ἐν χερσίν, οὔτ' ἐπιμήκης ὁποίας δή φασι τὰς Ἀργολικάς, οὔτε περιφερής, ἀλλ'οὐδὲ ξίφη περιζώννυνται, δόρατα δὲ μόνον ἐναγκαλιζόμενοι, τοῦτο δὴ μόνον τὸ ὅπλον πρόβλημα ἔχουσιν. Οὐ διαιροῦνται δὲ κατὰ λόχους, οὐδέ τις αὐτοὺς ἐπιστήμη στρατηγικὴ προάγει εἰς πόλεμον, οὐδ'ἴσασι μετώπου τάξιν, οὐκ εὐώνυμον κέρας, οὐ δεξιόν, ἀλλ' οὐδὲ χάρακας ἑαυτοῖς πήγνυνται, οὐδὲ τὴν πέριξ διορυχὴν ἴσασιν, ἀλλ' ὁμοῦ φύρδην συμπλακέντες ἀλλήλοις καὶ τῇ πρὸς τὸ ζῆν ἀπογνώσει ῥωσθέντες, μέγα τε ὀλολύζουσι καὶ οὕτω τοῖς ἀντιτεταγμένοις ἐμπίπτουσι· κἂν μὲν ἀπώσωσιν, οἷα πύργοι ἐπιρραγέντες αὐτοὺς ἀφειδῶς ἑπόμενοι κατασφάττουσιν, εἰ δὲ ἡ πολεμία φάλαγξ ἀντίσχῃ τὴν ἔφοδον καὶ οὐ ῥαγῇ ἐν ταῖς τῶν βαρβάρων ἐμπτώσεσιν ὁ συνασπισμός, οἱ δὲ αὐτίκα στραφέντες φυγῇ τὴν σωτηρίαν διώ-

lumea barbară dimprejur, pe toate îngrămădindu-le la un loc le-a depus în visteriile imperiale.

2

1059. Expediția lui Isaac Comnenul împotriva pecenegilor. Caracterul și obiceiurile acestora

Așadar împăratul, cinstind pe cel răposat[4] cu un asemenea succesor[5], după ce opri întreprinderile barbarilor din Răsărit[6] — și această oprire a fost pentru el un lucru foarte ușor —, pornește cu toată oastea împotriva celor din Apus, pe care vremea veche îi numea misieni și care în urmă și-au schimbat numele în acela cu care sînt desemnați astăzi[7]. Locuind tot ținutul pe care Istrul îl mărginește înspre împărăția romeilor[8], ei se ridicară deodată și emigrară pe teritoriul nostru. VII. LXVII

Pricina ridicării lor era neamul geților[9], vecinii lor, care jefuindu-i și pustiindu-le țara îi siliră a se strămuta. De aceea odată, cînd Dunărea îngheață, folosindu-se de ea ca de uscat, se strămută de pe malul celălalt la noi, împovărînd ținuturile noastre de hotar cu tot neamul lor și neputînd să rămînă liniștiți și să nu tulbure pe cei cu care au fost vecini[10].

Cu ei este mai greu de luptat și de purtat război decît cu celelalte popoare fiindcă nu sînt viguroși la trup, nici îndrăzneți la suflet; dar nu îmbracă nici platoșă, nici nu încalță cnemide, nici nu-și apără capul cu căști, nici vreun scut oarecare nu au în mîini, nici de cel lung, cum se zice că erau scuturile argiene, nici de cel rotund; dar nici cu sabie nu nu sînt încinși; țin sulițe în mîini și au numai această armă cu care să se apere. Nu se împart în companii și nici vreo știință militară nu-i conduce în război, nu cunosc așezarea în front, nici aripă stîngă nu au nici aripă dreaptă; nici nu-și ridică palisade, nu știu să-și tragă șanț împrejur, ci, amestecîndu-se în dezordine laolaltă, în disprețul lor pentru viață scot strigăte puternice și astfel se aruncă asupra adversarilor. Și, dacă îi resping, ca niște turnuri[11] se aruncă asupra lor și fără cruțare urmărindu-i îi ucid. Dar dacă armata dușmană ține piept năvalei lor și frontul ei strîns nu se sfărîmă de izbirea barbarilor, ei, întorcîndu-se îndată, își caută scăparea LXVIII

[4] Patriarhul Mihail I Cerularios, mort la 2 noiembrie 1058.
[5] Constantin III Lichudes, intronat patriarh la 2 februarie 1059.
[6] Este vorba de turcii selgiucizi.
[7] Psellos se referă la pecenegi, cf. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 208, s.v. *Mysoi*.
[8] Psellos se referă la ținutul din stînga Dunării, actualul teritoriu al Munteniei, simplificînd evident lucrurile. Pecenegii nu au ocupat niciodată *tot* ținutul din stînga Dunării și prezența lor nu exclude existența unei populații locale, românești, pe care ei și-au supus-o. Ca toți scriitorii bizantini, referindu-se la situația din nordul Dunării, Psellos are în vedere în primul rînd factorii dominanți, politici și militari, în cazul de față pecenegii, care constituiau o preocupare pentru oamenii de stat bizantini.
[9] Geții lui Psellos sînt probabil uzii, cf. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 111; M. Gyóni, *Zur Frage der rumänischen Staatsbildungen im XI. Jahrhundert in Paristrion*, Budapesta, 1944, p. 91; V. Tăpkova-Zaimova, *Quelques remarques sur les noms ethniques chez les auteurs byzantins*, „Studien zur Geschichte und Philosophie des Altertums", Budapesta, 1968, p. 403; P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 59, n. 166. I. Barnea, *DID*, III, p. 132 îi identifică cu „românii dintre Carpați și Dunăre". N. Iorga, *Les premières cristallisations d'état des Roumains*, București, 1920, p. 37 credea că acești geți sînt cumanii.
[10] Întreg paragraful a fost reprodus aproape neschimbat de Ana Comnena, *Alexiada*, III, VIII, 6.
[11] „Turnurile" de aici sînt o formație specială de luptă, în careu.

κουσι. φεύγουσι δὲ οὐ τεταγμένως, ἀλλ' ἄλλοις ἄλλος ἄλλοθι διασκεδασθέντες· ὁ μέν τις εἰς ποταμὸν ἑαυτὸν ὤσας ἢ ἀπενήξατο, ἢ κατέδυ ταῖς δίναις περιελιχθείς, ὁ δὲ εἰς ὕλην βαθεῖαν ἐμβεβηκὼς τοὺς τῶν διωκόντων ἐκπέφευγεν ὀφθαλμούς, καὶ ἄλλος ἄλλως· καὶ σύμπαντες ἅμα διασπαρέντες, εἶτ' αὖθις εἰς ταὐτό, ὁ μὲν ἐξ ὄρους, ὁ δὲ ἐκ φάραγγος, ὁ δέ τις ἐκ ποταμῶν, καὶ ἄλλος ἄλλοθεν ἀπροόπτως συνθέουσι. Δεῆσαν δὲ αὐτοῖς πιεῖν, εἰ μὲν ἐντύχοιεν ὕδασιν ἢ πηγαίοις ἢ ποταμίοις, λάπτουσιν αὐτίκα ἐπεισπεσόντες, εἰ δ'οὖν, τοῦ ἵππου ἕκαστος ἀποβὰς ἐξαιματοῦσι τούτους, σιδήρῳ τὰς φλέβας ἀναστομώσαντες, καὶ τὴν δίψαν οὕτως ἰῶνται, ὡς ὕδατι τῷ αἵματι χρώμενοι· εἶτα δὴ καὶ τὸν πιότατον τῶν ἵππων ἀνατεμόντες, καὶ τὴν εὑρημένην ἀνακαύσαντες ὕλην, αὐτοῦ που τὰ ἐντετμημένα τοῦ ἵππου μέλη βραχύ τι διαθερμάναντες μετὰ τοῦ λύθρου λαφύσσουσι, καὶ οὕτως ἑαυτοὺς ἀναλαβόντες ἐπὶ τὰς πρώτας ἵενται καλιάς· καὶ ἐμφωλεύουσιν ὥσπερ ὄφεις φάραγξι βαθείαις καὶ κρημνοῖς ἀποτόμοις, ὁπόσα τείχεσι χρώμενοι.

LXIX Τοῦτο τὸ γένος δειναὶ ξύμπαντες καὶ τὰς γνώμας ὑποκαθήμενοι· οὔτε δὲ συνθῆκαι τούτους φιλίας ἐπέχουσιν, οὔτε κατὰ τῶν θυμάτων ὀμόσαντες τοῖς ὅρκοις ἐμμένουσιν, ἐπεὶ μηδέ τι θεῖον σεβάζονται, ἵνα μὴ λέγω Θεόν, ἀλλ' αὐτόματα τούτοις πάντα συνέστηκε, καὶ τὴν τελευτήν πέρας συμπάσης ὑπάρξεως οἴονται· διὰ ταῦτα ῥᾷστά τε σπένδονται, καὶ πολεμεῖν δεῆσαν, εὐθὺς ἠθετήκασι τὰς σπονδάς· κἂν ἕλῃς ἐν τῷ πολέμῳ, οἱ δὲ πάλιν δευτέρας ἐπικαλοῦνται φιλίας, εἰ δὲ μαχόμενοι ἕλωσι, τοὺς μὲν ἀναιροῦσι, τῶν δὲ λαμπρὰν πεποίηνται ἀγοράν, καὶ τιμῶσι πολλοῦ τοὺς εὐδαίμονας, ἢν δὲ μὴ ταῦτα λάβωσιν, ἀποκτείνουσι.

LXX Τοῦτο δὴ τὸ γένος ἀπελάσαι τῶν 'Ρωμαϊκῶν ὅρων ἐπιχειρήσας ὁ βασιλεὺς 'Ισαάκιος, ἐπ'αὐτοὺς σὺν καρτερᾷ τῇ φάλαγγι ἵεται· καὶ διαιρεθεῖσι μὲν καὶ ἑτερογνώμοσι γεγονόσιν οὐ πάνυ πιστεύει, ἐπὶ δὲ τὸ καρτερώτατον αὐτῶν μέρος καὶ δύσμαχον ὁμοῦ καὶ δυσανάλωτον ἄγει τὴν στρατιάν, καὶ δὴ πλησιάσας αὐτοῖς ἑαυτῷ τε καὶ τῷ στρατοπέδῳ κατέπληξε· πρὸς μὲν γὰρ τὸν οἷα δὴ κεραυνοφόρον ἀντωπεῖν οὐκ ἐτόλμων, τοῦ δὲ στρατοπέδου τὸν ἀρραγῆ συνασπισμὸν βλέποντες αὐτοὶ διελύοντο· ὅθεν καὶ κατὰ μέρη προσβάλλοντες καὶ ἐπωρυόμενοι ταῖς φωναῖς ἀρραγεστέροις αὐτοῖς ἐνετύγχανον· ὡς δ'οὖν εἶχον, οὔτε λοχήσαντες τούτους ἑλεῖν, οὔτε μὴν εἰς τοὐμφανὲς παρατάξασθαι, πόλεμον ἐς τρίτην αὐτοῖς ἀπαγγείλαντες, αὐθημερὸν τὰς σκηνὰς ἀφέντες καὶ ὁπόσοις οὐκ ἐξήρκει φυγεῖν γέρουσί τε καὶ βρέφεσιν, ἀνὰ τοὺς δυσβάτους τόπους διεσκεδάσθησαν. 'Ως δὲ κατὰ τὰ ξυγκείμενα ὁ μὲν βασιλεὺς συντεταγμένην ἔχων ἐξῆλθε τὴν φάλαγγα, τῶν δὲ βαρβάρων οὐδεὶς ἑωρᾶτο, ἕπεσθαι μὲν ἐκείνοις κατόπιν οὐκ ἐδοκίμασε, λόχους τε ἀφανεῖς δεδιὼς καὶ ὅτι πρότριτα προὔλαβον τὴν φυγήν, τὰς δὲ σκηνὰς αὐτοῖς κατασκάψας καὶ τὴν εὑρημένην λείαν ἀπαγαγών, τροπαιοφόρος ἐπάνεισιν. Οὐ δεξιᾷ δὲ τῇ ἐπαναζεύξει χρησάμενος, χειμῶνος ἀθρόον τῷ στρατοπέδῳ ἐξαφθέντος δεινοῦ, πολλοὺς μὲν ἀποβάλλει τῆς στρατιᾶς, ἐπάνεισι δ'οὖν ὅμως τῇ Πόλει, στέμμασιν ἀριστείοις ἀναδεδεμένος τὴν κεφαλήν.

în fugă. Nu fug însă în ordine, ci răzleţindu-se unul aici, altul în altă parte; unul, aruncîndu-se într-un rîu, ori scapă înot, ori se îneacă cuprins de vîrtejuri; altul, intrînd într-o pădure deasă, a şi scăpat de privirile celor care îl urmăreau şi altul altfel procedează. Şi după ce s-au risipit deodată toţi, se adună mai tîrziu iarăşi în acelaşi loc, unul venind din munte, altul dintr-o rîpă, unul din fluviu şi altul din altă parte <răsărind> pe neaşteptate. Dacă au nevoie să bea, cînd dau de apă, fie de izvor, fie de rîu, îndată se aruncă şi sorb cu lăcomie; dacă nu găsesc, fiecare coborînd de pe cal, lasă să se scurgă sîngele cailor din vinele deschise cu fierul şi astfel îşi potolesc setea, folosindu-se de sînge ca de apă. Apoi, tăind calul cel mai gras şi aprinzînd lemnele pe care le-au găsit, încălzesc puţin membrele tăiate ale calului şi le devorează pline de sînge. Şi după ce s-au refăcut în felul acesta se reped la primele colibe care le ies în cale. Şi se ascund ca şerpii în rîpe adînci şi în povîrnişuri repezi de care se folosesc ca de nişte metereze.

Întreg neamul acesta este un neam de oameni groaznici şi pre- LXIX
făcuţi. Nici tratatele de prietenie nu-i reţin, nici, dacă au jurat pe jertfe, nu rămîn credincioşi jurămintelor, căci nu cinstesc nici o divinitate, ca să nu mai vorbim de Dumnezeu; tot ce li se întîmplă vine de la sine, după ei, şi cred că moartea este sfîrşitul oricărei existenţe. De aceea, ei încheie uşor pacea şi îndată ce au nevoie de război, calcă tratatele. Iar dacă ai biruit în război, ei cer din nou o a doua prietenie, iar dacă ei au biruit în luptă, pe unii dintre prizonieri îi ucid, iar cu ceilalţi fac tîrg măreţ şi pun mare preţ pe cei bogaţi; dacă nu iau acest preţ, îi ucid.

Împăratul Isaac, încercînd să alunge acest popor din hotarele ro- LXX
meice, merge împotriva lui cu o puternică oaste. El nu se prea încrede în duşmanii răzleţiţi şi de păreri diferite, dar conduce oştirea împotriva părţii lor celei mai puternice şi totodată greu de combătut şi de prins şi, apropiindu-se de ei, îi înspăimîntă prin propria sa persoană şi prin armata sa. Căci, la vederea celui socotit ca purtător de trăznet, nu îndrăzneau să-l privească în faţă şi, văzînd neclintita întrunire de scuturi a armatei, se răzleţiră. Şi, atacînd în grupuri mici pe ai noştri, se năpusteau asupra lor cu strigăte, dar aceştia erau cu neputinţă de clintit. Şi fiindcă nu erau în stare nici să-i prindă în capcane, nici să-i înfrunte aşezîndu-se în linie de bătaie în cîmp deschis, cei care vestiseră războiul pentru a treia zi, părăsindu-şi în chiar prima zi corturile şi pe toţi bătrînii şi pruncii care nu puteau să fugă, se risipiră prin locuri greu de umblat. Iar cînd împăratul, potrivit regulilor războiului, înaintă cu armata în ordine de bătaie şi nu văzu nici un barbar, el n-a socotit că-i bine să-i urmărească, temîndu-se de cete duşmane ascunse şi pentru că trecuseră trei zile de la fuga lor. Distrugîndu-le corturile şi luînd cu dînsul prada găsită, s-a întors triumfător. Dar nu avu o întoarcere fericită: o furtună teribilă dezlănţuindu-se deodată asupra armatei, îşi pierdu o bună parte din trupe. El se întoarce totuşi la Constantinopol cu capul încins de coroanele vitejiei[12].

---

[12] Ana Comnena, *Alexiada*, III, VIII, 8, adaugă, relatînd aceleaşi evenimente şi ziua în care s-a produs furtuna: 24 septembrie, ziua sfintei Tecla.

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΚΥΡ ΙΩΑΝΝΟΥ ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΚΥΡ ΑΛΕΞΙΟΝ ΤΟΝ ΚΟΜΝΗΝΟΝ

1

p. 19, f. 65v Τῷ μὲν Θεῷ χάρις, ὦ μέγιστε βασιλεῦ (καλὸν γὰρ ἀπὸ Θεοῦ τε ἄρξασθαι καὶ ἐκ προοιμίων εὐθὺς καταθέσθαι τὰ χαριστήρια), ὅτι σε καὶ νῦν ἐκ τῆς στρατείας ἡμῖν ἐπανήγαγεν, ἐκ μέσου τῶν κυκλωσάντων σε κυνῶν ἐξαρπάσας καὶ τῇ οἰκείᾳ ποίμνῃ πάλιν ἀποδοὺς τὸν ποιμένα καὶ πρόμαχον εἰς κοινὸν παραμύθιον, εἰς κουφισμὸν τῆς περιεχούσης ἅπαντας ἀγωνίας, εἰς τὸ μὴ πάντη
f. 66 τῶν/χρηστοτέρων ἐλπίδων ἀποπεσεῖν. Ταῦτα γὰρ ἡμῖν ἡ σὴ παρέσχεν ἐπάνοδος.

Ioan Oxites a fost în anii 1089–1100 patriarh al Antiohiei, sub numele de Ioan al IV-lea sau Ioan al V-lea. A fost depus din funcţia sa la 9 octombrie 1100, în urma conflictului cu împăratul Alexie I Comnenul (1081–1118). S-a retras într-o mănăstire din insula Oxia, una dintre Insulele Principilor din Marmara, în care se pare că trăise şi înainte de înscăunarea sa ca patriarh al Antiohiei. De aici şi numele de Oxites sub care este cunoscut.

Ioan Oxites este una dintre cele mai puternice personalităţi din viaţa ecleziastică a Bizanţului. A apărat cu o dîrzenie puţin obişnuită drepturile bisericii faţă de încercările împăratului de a şi-o subordona. În două discursuri pronunţate în februarie-martie 1091, în faţa împăratului Alexie I Comnenul, Ioan Oxites, reţinut în Constantinopol de blocarea căilor maritime şi terestre de către turcii selgiucizi şi pecenegi, deşi fusese numit de doi ani patriarh al Antiohei, se ridică împotriva intenţiei împăratului de a confisca bunurile ecleziastice în vederea sporirii fondurilor destinate armatei. Primul discurs adresat bazileului cuprinde preţioase referiri la evenimente istorice legate de sud-estul european şi anume la invaziile pecenegilor şi uzilor.

Ioan Oxites a lăsat o bogată operă teologică editată pînă astăzi numai parţial. Este autorul unui tratat despre viaţa monastică, al unui tratat în problema azimelor, al unui tratat despre euharistie etc.

Discursurile mai sus amintite ale lui Ioan Oxites s-au păstrat în codicele 139 din Marea Lavră atonită, astăzi dispărut. Ele a fost editate pentru prima dată de Alexandros Lavriotes, la începutul secolului nostru şi au fost reeditate de curînd de bizantinistul francez Paul Gautier. Din primul discurs, rostit probabil în februarie 1091, fac parte fragmentele ce urmează.

Ediţie folosită : Paul Gautier, *Diatribes de Jean l'Oxite contre Alexis Ier Comnène*, „Revue des études byzantines", XXVIII, 1970, p. 5–55.

A PREASFÎNTULUI PATRIARH AL ANTIOHIEI, A LUI KYR IOAN, CUVÎNTARE ADRESATĂ ÎMPĂRATULUI, KYR ALEXIE COMNENUL

1

1091, februarie. Cu ajutorul lui Dumnezeu, împăratul Alexie I Comnenul a izbutit să scape de încercuirea pecenegilor, revenind la Constantinopol de la Choirobanchoi

Să-i mulţumim lui Dumnezeu, mărite împărat[1], căci este bine să p. 19, f. 65v
începem cu Dumnezeu ‹cuvîntarea noastră› şi să-i aducem încă de la început mulţumiri, că şi acum ni te-a readus din campania militară, smulgîndu-te din mijlocul cîinilor care te înconjurau[2] şi redînd iarăşi turmei sale pe păstorul şi apărătorul ei, spre încurajarea obştească, spre uşurarea de neliniştea care-i stăpînea pe toţi, pentru ca să nu se prăbuşească cu totul/ nădejdile f. 66
de mai bine. Căci acestea ne-au fost date de întoarcerea ta.

---

[1] Împăratul Alexie I Comnenul (1081–1118).

[2] E vorba de pecenegii care-l înconjuraseră pe Alexie I Comnenul la Choirobanchoi aşezare situată în apropiere de Constantinopol, între actualele Küçük-Cekmadié şi Büyük-Cekmadié. La 15 februarie 1091, Alexie atacase pe pecenegi învingîndu-i şi apoi se întorsese la Constantinopol. Luptele cu pecenegii vor continua însă, la fel de grele, cf. Ana Comnena, *Alexiada*, VIII, 1–5; Paul Gautier, *op. cit.*, p. 9.

2

p. 25, f. 69v Καὶ τίς οὐκ οἶδεν ὅτι κατὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων πολύ σοι τὸ ἰσχυρὸν προσυπῆρχε καὶ φοβερόν; Αὐτοὶ γοῦν οἱ Σκῦθαι οἱ νῦν σε θλίβοντες, βασιλεῦ, μᾶλλον δὲ δι'οὓς εἰς ἔσχατον κινδύνου κατέστη <τὰ> καθ'ἡμᾶς, καὶ μόνον τὸ σὸν ἀκούοντες ὄνομα ἔτρεμον.

3

p. 31, f. 71v f. 72 Ὡς γὰρ μετὰ ταῦτα καὶ Σκύθαις ἀποτειχίζειν ἔδει τὰς ἐπὶ τὴν χώραν ἐφό/δους, ἤδη δὲ καὶ τῶν νήσων φροντίζειν δέει τῶν ἀμφὶ τὴν Ἑῴαν βαρβάρων, ἐνταῦθα ποῖος λόγος ἐκτραγῳδήσει τὰς τῶν κακῶν Ἰλιάδας ὅσας ὑπέμενον χριστιανοί, μᾶλλον δὲ ὑπομένουσι ἀεί, στρατιωτικῶν προφάσει δαπανημάτων καθ'ἡμέραν αὐξούσας;

4

p. 35, f. 73v Οὐκ ἦν δὲ οὐδὲ τὸν Θεὸν ἀνέχεσθαι οὐδὲ τὰ πραττόμενα ὁρῶντα συνευδοκεῖν. Οὔκουν οὐδὲ ἠνείχετο, ἀλλὰ κατὰ πόδας ἡ ὀργὴ ἠκολούθει καὶ ἡ δίκη οὐκ ἔμελλεν. Ἑάλω, φεῦ, Χίος· ἀνήρπαστο Μιτυλήνη· ἀφίστατο Κύπρος, Κρήτη, τῶν νήσων αἱ κεφαλαί· τῆς Ἑσπέρας <μὲν> τὸ πλέον ἀγέλαι Σκυθῶν ἐβόσκοντο· τῆς Ἀνατολῆς δὲ οὐδὲ βραχὺ λείψανον ὑπελέλειπτο.

5

p. 35, f. 74 Ὁ μέντοι βασιλεὺς πρὸς μίαν μοῖραν τῶν ἐχθρῶν στρατεύειν ἐγνωκώς· τοὺς Σκύθας τούτους φημί, πλεονάκις μὲν ἐξώρμησε κατ'αὐτῶν, οὐδέποτε δ'ἐπανῄει μὴ τὸ πλεῖστον τῆς στρατιᾶς ἢ καὶ ὁμοῦ πάντας ἀποβαλών. Καὶ

2

1091, februarie. Pecenegii care amenință Imperiul bizantin erau altădată înfricoșați de faima lui Alexie I Comnenul

Și cine nu știe că forța de care dispuneai împotriva tuturor celorlalți p. 25, f. 69v era mare și înfricoșătoare? Înșiși sciții [3] care acum te copleșesc, împărate, din pricina cărora am ajuns chiar în primejdie de moarte, se înfiorau cînd auzeau numele tău.

3

După 1085. Sub pretextul luptei contra pecenegilor, Alexie I Comnenul impune la noi dări pe locuitorii imperiului

Căci, cum trebuia să facem fortificații împotriva sciților [4] și a năvălirilor p. 31, f. 71v <lor> asupra țării/ precum și să ne îngrijim de insule de teama barbarilor f. 72 din Răsărit [5], ce cuvîntare ar putea să deplîngă Iliadele de nenorociri [6] pe care le îndurau creștinii sau mai bine zis pe care le îndură mereu, sub pretextul cheltuielilor militare și care sporesc zi de zi?

4

1090. Insulele egeene sînt ocupate de turcii selgiucizi. Pecenegii ocupă părțile europene ale Imperiului bizantin

Nu era cu putință nici ca Dumnezeu să-și stăpînească <mînia>, nici p. 35, f. 73v ca El, văzînd cele făptuite [7], să le încuviințeze. Și nici nu le suporta, ci mînia Lui urma pas cu pas și pedeapsa nu întîrzia. A fost luat, vai, Chios; a fost smulsă Mitilene; și Ciprul, Creta fruntașele insulelor, s-au răsculat [8]. Turmele sciților [9] pășteau peste cea mai mare parte a Apusului [10]; iar din Răsărit [11] nu mai rămînea nici măcar vreo rămășiță.

5

1091, februarie. Grelele pierderi ale Bizanțului în luptele cu pecenegii. Imperiul e redus la perimetrul Constantinopolului

Desigur, împăratul, hotărînd să lupte împotriva unui detașament al p. 35, f. 74 dușmanilor, vreau să spun împotriva acestor sciți [12], a pornit de mai multe ori asupra lor, dar niciodată nu s-a întors fără să fi pierdut cea mai mare

---

[3] Sciții = pecenegii.
[4] A pecenegilor, care-și încep incursiunile în 1085.
[5] Este vorba de turcii selgiucizi.
[6] Locuțiune retorică, împrumutată de la Demostene: „șir nesfîrșit de nenorociri".
[7] E vorba de spolierea populației, sub pretextul necesităților militare ale apărării imperiului.
[8] Cucerirea insulelor din Marea Egee de către emirul din Smirna, Tzachas, se produce nu mai devreme de sfîrșitul anului 1089-începutul lui 1090. Ele au fost recucerite de bizantini după primăvara lui 1092. În același timp, Karykes, guvernatorul Cretei și Rapsomates, cel al Ciprului, se răzvrătesc împotriva puterii centrale. Restabilirea autorității împăratului în aceste două insule are loc în prima jumătate a anului 1093, cf. Paul Gautier, *op. cit.*, p. 10–15.
[9] Sciții = pecenegii.
[10] Apusul = regiunile europene ale Imperiului bizantin.
[11] Răsăritul = regiunile asiatice ale Imperiului bizantin.
[12] Sciții = pecenegii.

πάλιν οὐδὲ οὕτω τὰς τῆς συμφορᾶς αἰτίας ἐρευνῆσαι τις καὶ μαθεῖν ἀξιοῖ καὶ τὴν θεραπείαν ἐπιζητῆσαι. Ἀλλὰ τὰ μὲν ὅρια τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας πρὸς μὲν ἀνίσχοντα ἥλιον ἡ τοῦ Βυζαντίου ἀκρόπολις, ἡ Πύλη δὲ ἡ Χρυσεία πρὸς δύσιν ἐγενέσθην· ἡμεῖς δὲ ἃ πολλὰ δὲ καὶ πολλάκις ποιήσαντες εἰς τοῦτο περιέστημεν τοῦ κινδύνου, ταῦτα πάλιν οἷα χρηστὰ καὶ σωτήρια καὶ φρονοῦντες καὶ πράττοντες ἐπιμένομεν.

6

p. 41, f. 76 Τὸν μακαρίτην Κωνσταντῖνον ἐπίστασαι, ᾧ Δούκας ἦν τὸ ἐπώνυμον,
f. 76v οὐ γὰρ/ πρὸ πολλοῦ τῆς σῆς βασιλείας καὶ τὴν ἀρχὴν ἅμα καί τὴν ζωὴν ἀπολέλοιπεν· οὗτος, τοῦ Οὐννικοῦ γένους στρατεύσαντος καθ᾽ἡμῶν, ποίοις ὅπλοις ἐχρήσατο; Ποίους δὲ ἤθροισε συμμάχους, πρεσβείας εἰς ἔθνη στέλλων καὶ θησαυροὺς χρημάτων ἐξαναλίσκων καὶ πένητας προφάσει τοῦ πολέμου ἐξονυχίζων καὶ κατὰ Οὔννων Οὔννους ὁπλίζων, ὡς ὑμεῖς Σκύθας κατὰ Σκυθῶν καὶ ἑτέρους τοὺς ἡμῖν πολεμιωτάτους κατὰ τῶν ἐκείνοις οἰκειοτάτων; Οὐχὶ τῆς τοῦ βασιλέως πίστεως ἔργον αἱ πολλαὶ μυριάδες ἐκεῖναι γεγόνασι δάκρυσι πολλοῖς καὶ ἐκτενεῖ προσευχῇ τὸ θεῖον ἐξευμενίσαντος;

parte a armatei, sau chiar pe toți oștenii. Și din nou, cînd lucrurile stau astfel, nimeni nu socotește necesar să caute și să afle cauzele nenorocirii și să încerce a descoperi un mijloc de vindecare. Ci, hotarele împărăției romeilor au ajuns să fie către răsărit acropola Bizanțului, iar către apus Poarta de Aur. Iar noi stăruim să considerăm și să practicăm drept lucruri folositoare și salutare acelea pe care săvîrșindu-le în număr mare și de multe ori, am ajuns într-o stare atît de primejdioasă [13].

6

1065. Constantin al X-lea Ducas a reușit să-i învingă numai prin puterea evlaviei sale pe uzii care năvăliseră în imperiu

Îl știi pe răposatul Constantin, al cărui nume de familie era Ducas [14], p. 41. f. 76
căci nu/cu multă vreme înainte de a te sui tu în scaunul împărăției f. 76v
și-a pierdut și cîrmuirea și viața. Cînd neamul hunilor [15] a pornit război împotriva noastră, de ce fel de arme s-a folosit el? Ce aliați a adunat, trimițînd solii la străini și cheltuind tezaure de bani și spoliind pe săraci sub pretextul războiului și înarmînd huni împotriva hunilor, așa cum voi înarmați sciți împotriva sciților [16] și pe alții care sînt dintre cei mai înverșunați dușmani ai noștri împotriva celor care le sînt cei mai apropiați [17]? Oare distrugerea multelor zeci de mii dintr-acești dușmani n-a fost rodul credinței împăratului care și-a atras bunăvoința lui Dumnezeu prin multe lacrimi și printr-o stăruitoare rugăciune? [18].

---

[13] Este vorba de sporirea dărilor impuse populației și de intenția împăratului de a confisca, pentru acoperirea cheltuielilor de înzestrare a armatei, bunuri ecleziastice.

[14] Constantin al X-lea Ducas (1059–1067).

[15] Hunii = uzii.

[16] Neamul scitic al cumanilor împotriva neamului scitic al pecenegilor. Acest procedeu a fost întrebuințat de Alexie I Comnenul.

[17] Aluzie la alianța lui Alexie I Comnenul cu unii dintre turci, de pildă cu sultanul Niceei, Aboul Kasim, împotriva altora, ca Tzachas, emirul din Smirna.

[18] Cf. Attaliates, Bonn, p. 86; Skylitzes, ed. Tsolakis, p. 113–116.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΣΚΥΛΙΤΣΗΣ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΥΝΕΧΕΙΑ

1

p. 106 Τῶν Οὔγγρων δὲ τὴν πρὸς 'Ρωμαίους εἰρήνην διαλυσάντων καὶ τῶν
Πατζινάκων δὲ ἐξερπυσάντων τῶν φωλεῶν οἷς ἐνεκρύβησαν καὶ τὴν παρα-
κειμένην χώραν σινόντων, τὰ πρὸς τὴν ἐκστρατείαν ἐξαρτύσας ὁ βασιλεὺς
ἔξεισι πασίρρωμος εἰς Τριάδιτζαν. 'Εκεῖσέ τε πρέσβεις πρὸς τῶν Οὔγγρων
p. 107 δεξάμενος, τὴν μετ'αὐτῶν εἰρήνην κυρώσας καὶ ἐμπεδώσας/ὡς ἐνῆν, ἐπὶ
τοὺς Πατζινάκους ἐξώρμησε. Διῃρημένων δὲ αὐτῶν κατὰ γενεὰς καὶ φατρίας,
οἱ μὲν λοιποὶ ἡγεμόνες τῷ βασιλεῖ ὑποκλιθέντες εἰρηνικά τε καὶ φίλια ἐφρό-
νησαν, μόνος δὲ ὁ Σελτὲ χεῖρας δοῦναι τῷ βασιλεῖ οὐκ ἠθέλησε, τοῖς ἕλεσι
τοῦ Ἴστρου οἷς συνέφυγε καὶ τῇ ἐκεῖσε ἀποκρήμνῳ πέτρᾳ ἐπερειδόμενος,
οἷς καὶ θαρρήσας εἰς τὸ πεδίον ἐξῆλθε συρράξαι τῷ βασιλεῖ προθυμούμενος.
Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ τῆς οἰκείας ἀπονοίας ἀποίσατο τὰ ἐπίχειρα· βραχείας γὰρ
μερίδος τῶν βασιλικῶν ἀντιταχθείσης αὐτῷ φυγὰς ᾤχετο, καὶ τὸ κρησφύ-
γετον αὐτοῦ ληφθὲν κατηρειπώθη ἐκ βάθρων αὐτῶν. 'Ο δὲ βασιλεὺς μετὰ
τὸ τοῦτον τροπώσασθαι καὶ ἀφανίσαι ἄρδην, ἀναζεύξας ἐσκήνωσεν ἐν τῷ
Λοβιτζῷ περὶ τοὺς αὐτοῦ πρόποδας. 'Ραγδαῖος δὲ ὄμβρος τῇ παρεμβολῇ ἐπικα-
ταρραγεὶς καὶ νιφετὸς ἔξωρος — Σεπτέμβριος γὰρ ἦν μὴν ἡμέραν ἄγων κδ',
καθ'ἣν ἡ τῆς ἁγίας καὶ πρωτομάρτυρος Θέκλας ἑορτὴ τελεῖται χριστιανοῖς

IOAN SKYLITZES

Originar, se pare, din Asia Mică (tema Tracesienilor), Ioan Skylitzes a trăit pînă spre sfîrşitul secolului al XI-lea, deoarece în 1092 un Ioan Tracesianui (identificat cu el) dedică împăratului Alexie I Comnenul o operă juridică. A ocupat înalte demnități: curopalat, drungar al gărzii (δρουγγάριος τῆς βίγλης). Georgios Kedrenos îl numește Ioan Tracesianul.

Opera sa istorică, intitulată în original Σύνοψις ἱστοριῶν (*Compendiu de istorii*), relatează evenimentele dintre suirea pe tron a lui Mihail I Rangabe (811) și aceea a lui Isaac I Comnenul (1057), respectînd succesiunea lor cronologică. Partea cea mai valoroasă a operei sale este pentru noi cea consacrată primei jumătăți a secolului al XI-lea, pentru care a folosit izvoare necunoscute astăzi și, în parte, tradiții orale și amintiri personale. Această parte a operei lui Skylitzes este considerată ca izvorul istoric fundamental pentru epoca respectivă.

Opera sa ni s-a păstrat încorporată în compilația lui Georgios Kedrenos*. Unii cercetători socotesc că partea păstrată sub numele său, referitoare la evenimentele dintre 1057–1079, reprezintă opera unui anonim, desemnat îndeobște sub numele latin *Skylitzes continuatus* și care parafrazează pe Mihail Attaliates. Recentul editor al acestei opere bizantine, E. Tsolakis, socotește însă, bizuindu-se pe tradiția manuscrisă, pe mărturia lui Ioan Zonaras și pe analiza filologică a textului, că autorul acestei „continuări" este tot Ioan Skylitzes. Tot Tsolakis arată că nu numai Attaliates, ci și Psellos a fost folosit de cronicarul bizantin ca izvor pentru această parte a operei sale.

Ediție folosită: Ε.Θ. Τσολάκη, 'Η συνέχεια τῆς Χρονογραφίας τοῦ 'Ιωάννου Σκυλίτση (Ioannes Scylitzes continuatus), Tesalonic, 1968.

CONTINUAREA CRONOGRAFIEI

1

1059. Isaac Comnenul încheie pace cu ungurii și pecenegii. Zdrobește rezistența șefului peceneg Selté care refuzase să se supună

Fiindcă ungurii au stricat pacea cu romeii și pecenegii s-au tîrît afară p. 106
din bîrlogurile în care se ascunseseră și au jefuit ținutul din apropiere, îm-
păratul, pregătind cele necesare expediției, se duce cu toate forțele la Tria-
dița [1]. Acolo, primind soli din partea ungurilor, după ce a întărit și a sanc-
ționat așa cum se putea pacea cu ei,/ a pornit asupra pecenegilor. Aceștia p. 107
erau împărțiți pe seminții și clanuri și toți șefii lor supunîndu-se împăratului
arătară sentimente de prietenie și de pace, numai Selté nu vru să întindă
mîna împăratului, sprijinindu-se pe bălțile Istrului, în care se refugiase și pe
stînca prăpăstioasă de acolo. Încrezîndu-se în ele, ieși și în cîmpie, cu dorință
vie de a da luptă cu împăratul. Nu și-a luat însă după multă vreme plata
nebuniei sale, căci, după ce o mică parte din oastea împărătească i se opuse
în luptă, el o luă la fugă și adăpostul său fu cucerit și nimicit din temelii.
Iar împăratul, după ce l-a pus pe fugă și l-a nimicit cu desăvîrșire, pornind
la drum înapoi și-a așezat tabăra la Lovitzon [2], lîngă colinele de acolo. Și
cum a prins să cadă asupra taberei o ploaie deasă și ninsoare înainte de
vreme — căci era în luna septembrie, ziua de 24, cînd se prăznuiește de
creștini sărbătoarea sfintei protomartire Tecla — mult necaz și pagubă

* Vezi mai departe p. 121.

[1] Azi, Sofia, capitala Bulgariei.

[2] Azi, Loveč.

— πολλῆς κακώσεως καὶ λύμης ἐνέπλησε τὸ στρατιωτικόν· ἥ τε γὰρ ἵππος σχεδὸν ἅπασα καὶ τῶν παρόντων οἱ πλείους τῷ κρύει καὶ τῷ ὄμβρῳ, γυμνοὶ καὶ ἀπαράσκευοι τυγχάνοντες, τὸ ζῆν ἐναπέρρηξαν. Ἐπιλελοίπασι δὲ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα καὶ τὰ ἐπιτήδεια ποταμίων ῥευμάτων φορᾶς καὶ χειμῶνος γενόμενα πάρεργον. Ἀναστολῆς δὲ μετρίας γενομένης καὶ τῶν νιφετῶν ἀνακωχὴν λαβόντων ἔξῄει ὁ βασιλεύς, πλείστους δὲ τῷ ποταμῷ ἀποβαλὼν ὑπὸ σκίαν ἔστη δένδρου τινὸς ἅμα τῶν ὑπερχόντων τισί. Μετ᾽ὀλίγον δὲ ἠχῆς γενομένης ἐκ τῆς δρυὸς πρόεισι μικρὸν ὁ βασιλεύς, ὅσον μὴ τῷ μήκει ταύτης καταλαμβάνεσθαι, ῥιζόθεν δ᾽αὕτη ἀνασπασθεῖσα ὑπτία τῇ γῇ προσήρεισε. Γέγονε δὲ ἐνεὸς ὁ βασιλεὺς λογισάμενος οἵας τελευτῆς ἐπωδύνου παρὰ μικρὸν τυχεῖν ἔμελλεν. Ἦν δὲ οὐκ ἀγαθὸς οἰωνὸς τὸ συμβάν, ἀλλὰ προοίμιον τῆς μελλούσης αὐτὸν καταλαβεῖν τύχης καὶ τῶν ἤδη γεγενημένων εἴσπραξις καὶ τιμωρία. Εὐχαριστῶν δὲ ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι τῷ Θεῷ ναὸν ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχερνῶν
p. 108 ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς πρωτομάρτυρος Θέκλας ἀνήγειρε κάλ/λιστον.

2

p. 113 Ἐν δὲ τῇ δύσει κατὰ τὴν τρίτην ἰνδικτιῶνα, ἀρχόντων τῶν περὶ τὸν
p. 114 Ἴστρον πόλεων* τοῦ μαγίστρου Βασιλείου τοῦ Ἀποκάπη καὶ τοῦ/μαγίστρου
Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, τὸ τῶν Οὔζων ἔθνος, γένος δὲ καὶ οὗτοι σκυθικὸν καὶ τῶν Πατζινάκων εὐγενέστερον καὶ πολυπληθέστερον, παγγενεὶ μετὰ τῆς ἰδίας ἀποσκευῆς τὸν Ἴστρον περαιωθὲν ξύλοις μακροῖς καὶ λέμβοις αὐτοπρέμνοις καὶ βύρσαις, τοὺς διακωλύοντας τὴν αὐτῶν περαίωσιν στρατιώτας, Βουλγάρους τέ φημι καὶ Ῥωμαίους καὶ λοιποὺς τοὺς ὄντας σὺν αὐτοῖς, κατηγωνίσαντο αἰφνιδίως καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν, τόν τε Ἀποκάπην Βασίλειον καὶ τὸν Βοτανειάτην Νικηφόρον, αἰχμαλώτους ἀπήγαγον καὶ τὴν περὶ τὸν Ἴστρον πᾶσαν ἐπλήρωσαν ὕπαιθρον. Συνεποσοῦτο γὰρ τὸ ἔθνος, ὡς οἱ εἰδότες διεβεβαιοῦντο, εἰς ἑξήκοντα μυριάδας μαχίμων ἀνδρῶν καὶ πολεμιστῶν. Μοῖρα δέ τις αὐτῶν οὐκ ἐλαχίστη, τούτων ἀποτμηθεῖσα, ἄχρι Θεσσαλονίκης καὶ αὐτῆς Ἑλλάδος εἰσήρρεισε καὶ πᾶν τὸ προστυχὸν κατελυμήνατο καὶ

* ποταμὸν VU

s-au abătut asupra oastei. Și aproape toată cavaleria și cei mai mulți dintre cei ce se aflau acolo au încetat din viață, din pricina frigului și a ploii, căci erau neechipați și luați pe nepregătite. Au dispărut pe neașteptate și alimentele, fiind luate de valurile rîului care s-au adăugat <necazurilor> produse de vremea rea. Cînd aceasta s-a potolit puțin și ninsoarea a încetat, împăratul a ieșit <din tabără> și, lăsîndu-i pe cei mai mulți lîngă rîu, s-a oprit la umbra unui stejar împreună cu cîțiva dintre comandanți. După o vreme, producîndu-se un zgomot înăuntrul stejarului, împăratul înaintează puțin, cît să nu-l ajungă arborele <dacă se prăbușește>, iar acesta, smuls din rădăcini, s-a prăvălit la pămînt. A rămas mut împăratul cînd și-a dat seama de ce dureros sfîrșit era cît pe ce să aibă parte. Ceea ce se întîmplase nu era însă de bun augur, ci preludiul loviturilor pe care i le pregătea soarta și semnul prevestitor al celor ce s-au întîmplat și al pedepsei. Mulțumind lui Dumnezeu pentru ceea ce se întîmplase, <împăratul> a înălțat în palatul
Vlachernelor o biserică de o deosebită/ frumusețe [3] cu hramul protomartirei p. 108
Tecla.

2

1065. Conflictele împăratului Constantin Ducas cu uzii care, trecînd Istrul, năvălesc în imperiu. Intervenția divină salvează pe bizantini

Iar în Apus, către a treia indicțiune, pe cînd comandau ținuturile din p. 113
preajma fluviului Istru magistrul Vasile Apokapes [4] și/ magistrul Nichifor p. 114
Botaniates [5], neamul uzilor (o seminție scită și aceștia, mai nobili și mai numeroși decît pecenegii), trecînd Istrul în masă, împreună cu avutul lor, în corăbii lungi și în monoxile și pe burdufuri din piele, învinseră numaidecît pe soldații care le împiedicau trecerea, adică pe bulgari [6] și pe romei și pe ceilalți care erau împreună cu ei, iar pe șefii lor, pe Apokapes Vasile și pe Botaniates Nichifor, i-au luat prizonieri și-au umplut toată cîmpia de lîngă Istru. Căci se urca poporul — cum ne asigură cei ce i-au văzut — la șase sute de mii de bărbați buni de război și dîrji în luptă. Și o parte a lor, nu cea mai mică, despărțindu-se de ei, a năvălit pînă la Tesalonic și pînă în Elada însăși și au devastat și au nimicit tot ce au întîlnit în cale și au luat o pradă uriașă. Dar venind pe neașteptate o iarnă grea, cînd s-au întors

[3] Cf. Attaliates, Bonn, p. 68; Ana Comnena, *Alexiada*, III, VIII, 8—10.

[4] Despre persoana lui Vasile Apokapes, vezi N. Bănescu, *Les duchés*, p. 84 și urm. Pasajul din Skylitzes referitor la cei doi comandanți ai regiunii paristriene, Apokapes și Botaniates a stîrnit o dispută între cercetători cu privire la structura administrativă a Paristrionului și la funcțiile și atribuțiile celor doi demnitari. După unii, Apokapes era guvernator al Paristrionului, iar Botaniates un simplu general, trimis să-l sprijine în luptele cu năvălitorii din nord. După alții, cei doi erau fiecare guvernator într-o temă diferită: Paradunavon-Paristrion, Sirmium sau Bulgaria. În sfîrșit, P. Diaconu a propus o nouă ipoteză: Paristrionul era împărțit în două unități administrative: Paristrionul de est, condus de Botaniates, cu reședința la Dorostolon (Silistra) și Paristrionul de vest, condus de Apokapes, cu reședința la Serdica (Sofia). Mai plauzibilă pare să rămînă vechea interpretare a lui N. Bănescu, potrivit căruia Apokapes era ducele Paristrionului, iar Botaniates al Bulgariei. O prezentare amănunțită a controversei, cu întreaga bibliografie, la P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 82—99; vezi și I. Barnea, *DID*, III, p. 133—134.

[5] Nichifor Botaniates este viitorul împărat bizantin Nichifor al III-lea (1078—1081), cf. N. Bănescu, *Les duchés*, p. 28 și urm.; vezi și nota precedentă.

[6] Prin bulgari trebuie înțelese trupele din ducatul sau tema Bulgariei, prin romei, trupele bizantine trimise din Constantinopol, ori recrutate din Paristrion, cf. N. Bănescu, *Les duchés*, p. 90 și 142—143; I. Barnea, *DID*, III, p. 134—135.

ἐκεράισε καὶ λείαν ἤλασεν οὐκ ἀριθμητήν. Χειμῶνι δὲ περιπεπτωκότες πολλῷ
ὅτε πρὸς τοὺς σφετέρους ὑπέστρεφον, οὐ μόνον τὰ ἀλλότρια, ἀλλὰ καὶ τὰ
ἑαυτῶν σχεδὸν ἀπέβαλον ἅπαντα καὶ δυστυχῶς εἰς τὴν παρεμβολὴν ἐπανέ-
ζευξαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς πυνθανόμενος περὶ τοῦ πληθυσμοῦ ἤσχαλλε μὲν καὶ
ἠδημόνει, στρατιὰν δὲ ἀθροῖσαι καὶ δυνάμεις ἀξιομάχους ἀφεῖναι κατ'αὐτῶν
ὀκνηρότερος ἦν, ὡς μέν τινες ἔλεγον τῶν ἀναλωμάτων φειδοῖ — ἦν γάρ, ὡς
ἔφημεν, φιλοχρήματος καὶ τὸν ὀβολὸν παντὸς προτιμῶν — ὡς δ'ἔνιοι, μὴ
ἀποθαρρῶν πρὸς τοσαύτην ἰσχὺν ἀντιπαρατάξασθαι· ἅπαντες γὰρ ἀπρόσμαχον
τῶν ἐναντίων τὸ πλῆθος διισχυρίζοντο, καὶ ἀμήχανος ἐδόκει πᾶσιν ἡ λύτρωσις
καὶ μετοικίαν ἤδη οἱ πλείους ἐβουλεύοντο. Ὁ δὲ βασιλεὺς πρεσβείαν πρὸς
p. 115 τοὺς ἐθνάρχας/ αὐτῶν ἐσταλκὼς ἐπειρᾶτο ὡς οἷόν τε παρενεγκεῖν αὐτοὺς
καὶ καταστεῖλαι, πολλὰ τούτοις ἀποστείλας ἐπαγωγὰ καὶ θελκτήρια· χαρίσ-
μασι γὰρ ἐνίους αὐτῶν ἁδροῖς ἐδεξιώσατο. Μέγιστον δὲ τὸ ἔθνος ὂν καὶ διὰ
τοῦτο πρὸς πορισμὸν τῶν ἀναγκαίων ὁσημέραι ἐπιρρηγνύμενον ἐν πολλοῖς
μέρεσι τὴν Βουλγαρίαν, ἤδη δὲ τήν τε Θρᾴκην καὶ τὴν Μακεδονίαν συνέθλιβε.
Μὴ φέρων δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ λεγόμενον — ἀνέδην γὰρ παρὰ πάντων ὡς φειδωλὸς
καὶ γλίσχρος διεσύρετο καὶ διεβάλλετο — ἔξεισι τῆς βασιλίδος καὶ περὶ τὸν
τόπον ὃς Χοιροβάκχοι καλεῖται τὴν σκηνὴν πήγνυσιν, οὐ πλείους τῶν ἑκατὸν
πεντήκοντα στρατιωτῶν ἐπαγόμενος μεθ'ἑαυτοῦ. Ὅθεν καὶ πολλοῖς θαυμά-
ζειν ἐπῄει ὅπως μετὰ τοσούτων ἀνδραρίων πρὸς τοσαύτην πληθὺν ἀπεδειλίασεν.
Ἐν τοιαύτῃ δὲ παρασκευῇ ὄντος αὐτοῦ καὶ περὶ συναγωγῆς βουλευομένου
στρατοῦ δρομαῖοι προσελθόντες τινὲς ἐδήλουν τῷ βασιλεῖ τήν τε τῶν ἡγε-
μόνων λύτρωσιν καὶ τοῦ ἔθνους παντὸς τὴν ἀπώλειαν, φράζοντες ὡς οἱ μὲν
ἡγεμόνες αὐτῶν ἐμβάντες σκάφεσι τὸν Ἴστρον διαβεβήκασι, τὸ δὲ περιλειφθὲν
πλῆθος λιμῷ τε καὶ λοιμῷ τοῖς τε παρακειμένοις Βουλγάροις καὶ Πατζινάκοις
καταπολεμηθέντες ἄρδην ἀπώλοντο, Θεοῦ τὸ πᾶν ἐργασαμένου. Λέγεται γὰρ
ὡς ἀπογνοὺς ὁ βασιλεὺς ἐκ πάντων, νηστείαν παραγγείλας τῷ τε πλήθει καὶ
ἑαυτῷ, λιτανείαν ἐκτενῆ ἐποιήσατο, αὐτὸς πεζὸς συμπορευόμενος μετὰ δακ-
ρύων καὶ συντετριμμένης καρδίας, καθ'ἣν ἡμέραν ἐφάνη τοῖς ἐν Τζουρουλῷ
ἐσκηνωμένοις τῶν Οὔζων πλῆθος στρατιωτικὸν ἐπιστὰν ἐναέριον καὶ διᾶττον
σὺν σπουδῇ βέλη ἀφιέναι κατ'αὐτῶν συνεχῆ, ὥστε μηδένα ἐξ αὐτῶν ἀπομεῖναι
ἄτρωτον. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῷ Θεῷ τε καὶ τῇ Θεοτόκῳ θύσας τὰ χαριστήρια
p. 116 εὐθὺ τῆς βασιλίδος πεπόρευτο. Εὗρε δὲ καὶ ταύτην/ἐκπλήξεως γέμουσαν
καὶ σῶστρα τῷ Θεῷ ἐπιθύουσαν. Ἀλλὰ καὶ πάντες ἁπλῶς θεοσημίαν τὸ
γεγονὸς ἐλογίζοντο καὶ τῇ τοῦ βασιλέως περὶ τὸ θεῖον εὐσεβείᾳ τὸ πᾶν
ἀνετίθεσαν, ἀρετῇ καὶ τῇ τοῦ ἄρχοντος ῥοπῇ καὶ περὶ τὸ θεῖον εὐλαβείᾳ τὸ
θεῖον ἐπικλινόμενον.

Προσῆλθον δὲ τούτων τινὲς μετὰ τὸν τοιοῦτον ὄλεθρον τῷ βασιλεῖ, καὶ χώραν λαβόντες δημοσίαν ἀπὸ τῆς μακεδονικῆς τὰ Ῥωμαίων ἐφρόνησαν καὶ σύμμαχοι καὶ ὑπήκοοι τούτων μέχρι τοῦ δεῦρο γεγόνασι καὶ ἀξιωμάτων συγκλητικῶν καὶ λαμπρῶν ἠξιώθησαν. Ἦν δὲ τὸ τηνικαῦτα ἔτος μὲν ἕκτον βασιλεύοντι τῷ Δούκᾳ, ἰνδικτιὼν γ', ἐν τῷ ϛφογ' ἔτει τῆς κοσμικῆς κτίσεως.

la ai lor au pierdut nu numai lucrurile străine luate, ci şi pe ale lor, aproape pe toate. Şi s-au înapoiat, nefericiţi, în tabără. Iar împăratul, aflînd de mulţimea lor, se supăra şi se întrista, dar cam întîrzia să strîngă oaste şi să arunce împotriva lor forţe capabile de luptă, fiindcă — după cum spuneau unii — cruţa cheltuielile, căci era, cum spuneam, avar şi punea banul înainte de orice, iar, după alţii, fiindcă nu îndrăznea să se împotrivească unei puteri atît de mari. Într-adevăr, toţi susţineau cu tărie că mulţimea duşmanilor e de neînvins şi tuturor li se părea izbăvirea cu neputinţă şi cei mai mulţi
îndemnau la emigrare. Dar împăratul, trimiţînd o solie la căpeteniile/neamu- p. 115
lui lor, încerca, pe cît era cu putinţă, să-i ademenească şi să-i potolească, trimiţîndu-le multe lucruri atrăgătoare şi încîntătoare. Într-adevăr, pe unii dintre ei i-a primit cu daruri îmbelşugate. Dar neamul fiind foarte mare şi, din această cauză, năvălind zilnic ca să-şi procure cele de trebuinţă în multe regiuni din Bulgaria, a ajuns să împileze chiar şi Tracia şi Macedonia. Şi împăratul, neputînd răbda cele ce se spuneau (căci era batjocorit şi ponegrit pe faţă, de toţi, ca fiind zgîrcit şi meschin), iese din capitală şi-şi aşează tabăra lîngă locul numit Choirobakhoi, ducînd cu sine nu mai mult de o sută cincizeci de soldaţi; din care cauză mulţi se minunau cum de a îndrăznit să pornească cu atîţia bieţi oameni împotriva unei mulţimi atît de mari. Pe cînd el făcea astfel de pregătiri şi chibzuia cum să strîngă armata, sosind unii în fugă au anunţat împăratului eliberarea comandanţilor şi nimicirea întregului neam <al uzilor>, spunînd că şefii acestora, îmbarcîndu-se în luntri, au trecut Istrul, iar mulţimea rămasă a pierit cu totul de foame şi de ciumă şi învinşi la război de bulgarii şi de pecenegii vecini, totul făcîndu-se din voinţa lui Dumnezeu. Căci se spune că împăratul ne mai nădăjduind de la nimeni nimic, poruncind poporului şi lui însuşi post, a făcut o lungă procesiune, pe care el însuşi a însoţit-o mergînd pe jos, cu lacrimi şi cu inima zdrobită; în aceeaşi zi s-a arătat acelora dintre uzi care-şi aveau tabăra la Tzurulos [7] o mulţime de ostaşi plutind prin văzduh şi care s-a avîntat grabnic asupra lor, aruncînd fără încetare săgeţi, încît nimeni dintre ei n-a rămas nevătămat. Iar împăratul, aducînd rugăciuni de mulţumire lui Dumnezeu şi Maicii Domnului, a plecat de-a dreptul spre capi-
tală. A găsit-o şi pe aceasta/ plină de uimire şi aducînd jertfă lui Dumnezeu p. 116
pentru mîntuire. Dar toţi socoteau ceea ce se întîmplase numai ca un semn dumnezeesc şi puneau totul pe seama pietăţii împăratului faţă de Dumnezeu, care s-a lăsat înduplecat de virtutea şi smerenia împăratului şi de cucernicia faţă de dumnezeire [8].

Cîţiva dintre aceştia <= dintre uzi>, după un asemenea dezastru, veniră la împărat şi, primind pămînt din domeniile statului din Macedonia, trecură de partea romeilor şi deveniră aliaţi şi supuşi ai acestora pînă astăzi şi fură socotiţi vrednici de ranguri senatoriale şi ilustre [9]. Şi era atunci al şaselea an al domniei lui Ducas, indicţiunea a treia, anul 6573 de la zidirea lumii [10].

[7] Fortăreaţă bizantină din Tracia răsăriteană, azi Čorlú.

[8] Ca mulţi alţi scriitori bizantini, Ioan Skylitzes se complace şi el în acceptarea unor asemenea explicaţii mistice ale evenimentelor, care măguleau curtea bizantină, dornică să-şi arate cu ostentaţie pietatea.

[9] Titlul de ilustru (lat. *illustris*) era acordat persoanelor de rang senatorial.

[10] Pentru întreg fragmentul reprodus aici, cf. Attaliates, Bonn, p. 83 şi Zonaras, Bonn, III, p. 678.

3

p. 166 Ἐν δὲ ταῖς παρακειμέναις τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἴστρου πόλεσι τῶν στρατιωτῶν ἠμελημένων οἷα δὴ μηδὲν εἰς διοίκησιν λαμβανόντων, στέλλεται ὁ βεστάρχης Νέστωρ, δοῦλος γεγονὼς τοῦ πατρὸς τοῦ βασιλέως, δοὺξ τῶν Παριστρίων ὀνομασθείς, καὶ συμφωνήσας τῷ Τατοὺς ὡς ὁμογνώμονι, Πατζινάκοις πλείοσιν ὁπλισθέντες εἰς τὴν βασιλεύουσαν παραγίνονται. Καταθεῖναι δὲ τὰ ὅπλα ἐγκελευόμενος μὴ ἂν ἄλλως τοῦτο ποιῆσαι ἔλεγεν, εἰ μὴ τὸν λογοθέτην Νικηφόρον ἐκ μέσου ποιήσοιεν ὡς κοινὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον κοσμικὸν καὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγα λυπήσαντα καὶ τὴν αὐτοῦ περιουσίαν δημεύσαντα. Ἀλλ'ὁ βασιλεὺς οὐκ ἐπείθετο ἅπαξ ἑαυτὸν ταῖς αὐτοῦ γοητείαις καὶ ἀπάταις ἐκδεδωκώς. Ὁ δὲ Νέστωρ ἐπιβουλευθεὶς ὑπὸ τῶν οἰκείων ἀπανίσταται μὲν ἐκεῖθεν, ληίζεται δὲ τήν τε Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην καὶ τὰ παρακείμενα τῆς Βουλγαρίας καὶ εἰς τὴν τῶν Πατζινάκων ὑποχωρεῖ.

3

1072—1073. Revolta vestarhului Nestor, ducele Paristrionului

Iar în orașele așezate pe malul Istrului stratioții erau nebăgați în seamă, neluînd deloc parte la administrație; este trimis vestarhul Nestor [11], fost slujitor al tatălui împăratului, fiind numit duce al orașelor paristriene. Și înțelegîndu-se cu Tatus [12], ca unul ce nutrea aceleași sentimente ca și el, luînd cu sine mai mulți pecenegi înarmați, s-au îndreptat spre capitală. La ordinul de a depune armele zicea că nu va face aceasta decît dacă logofătul Nichifor [13] va fi îndepărtat ca dușman obștesc și vrăjmaș a toată lumea și care-l necăjise și pe el nu puțin și-i confiscase averea. Dar împăratul nu i-a dat crezare, cucerit o dată pentru totdeauna de amăgirile și înșelăciunile aceluia. Și Nestor, deoarece ai săi uneltеau împotriva lui, se ridică de acolo, pustiește Macedonia și Tracia și ținuturile învecinate Bulgariei și se retrage în regiunea pecenegilor [14]. p. 166

[11] Despre persoana lui Nestor, v. Bănescu, *Les duchés*, p. 90—92.

[12] Tatus este o cunoscută căpetenie, probabil pecenegă de la Dorostolon (Dristra, Silistra), citată de Ana Comnena, *Alexiada*, VI, XIV, I unde apare ca „Tatos". După ce N. Iorga a văzut în el conducătorul uneia dintre primele cristalizări de stat românești, în literatura noastră istorică s-a iscat o vie dispută în jurul originii sale etnice și a formațiunii politice conduse de el. Asupra acestei chestiuni vezi I. Barnea, *DID*, III, p. 139-146; N. Ș. Tanașoca, *Les Mixobarbares et les formations politiques paristriennes du XI-e siècle*, "Revue Roumaine d' Histoire" XII, 1, 1973, p. 61-82.

[13] Logothetul Nichifor este cunoscutul om de stat din vremea lui Mihail al VII-lea Ducas Parapinakes, numit și Nicephoritzes. A încercat să instaureze un monopol al grîului în Bizanț și s-a făcut detestat printr-un regim de aspră fiscalitate, cf. G. I. Brătianu, *Etudes byzantines d' histoire économique et sociale*, Paris 1938, p. 141-157.

[14] Pentru întreg pasajul, vezi Attaliates, Bonn, p. 204-206 și Zonaras, Bonn, III, p. 713.

7 — c. 2278

ΜΙΧΑΗΛ Ο ΑΤΤΑΛΕΙΑΤΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ

1

p. 30 Σκύθαι δέ, οὓς Πατζινάκους οἶδεν ὁ δημώδης λόγος καλεῖν, τὸν Ἴστρον παγγενεὶ διαβάντες μετ' οὐ πολὺ τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἐγκατεσκήνωσαν τόποις, γένος ἀντὶ πάσης ἄλλης ἐπιστήμης καὶ τέχνης τὴν μεθ'ὅπλων ἐπιδρομὴν ἠσκηκός, καὶ βίον ἔχον τὸ ἐν ῥομφαίᾳ καὶ τόξῳ καί βέλει συνεχῶς διαζῆν, μυσαρὸν δὲ τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ τὴν ἄλλην διαγωγήν, καὶ μιαροφαγιῶν οὐδαμῶς ἀπεχόμενον.

2

p. 37 Ἐπαρθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐντεῦθεν ἀγωνίσμασί τε καὶ προτερήμασι, δόγμα ἵει πανστρατιᾷ τοῦτον εἰς τὴν τῶν ἐναντίων γενέσθαι παρεμβολήν, ἑτέρᾳ δυνάμει ἑῴᾳ τὴν στρατιὰν ἐξογκώσας. ἐπιτρέπει δὲ καὶ τὸν τῶν Βουλγάρων σατράπην (ἦν δὲ οὗτος τοῖς μοναχοῖς μὲν κατειλεγμένος ἐκτομίας, δόξῃ δὲ διεπτοημένος καὶ διὰ τοῦτο προσηλωμένος τοῖς μὴ προσήκουσι) συνάρασθαι

MIHAIL ATTALIATES

Născut în prima jumătate a secolului al XI-lea în Attalia (Pamphylia), Mihail Attaliates a deţinut importante funcţii în statul bizantin, în calitatea sa de eminent jurist, sub împăraţii Roman al IV-lea Diogenes (1067–1071), Mihail al VII-lea Ducas Parapinakes (1071–1078) şi Nichifor al III-lea Botaniates (1078–1081). A fost patriciu, proedru şi magistru. A luat parte la expediţiile militare ale lui Roman al IV-lea şi Mihail al VII-lea. A alcătuit un compendiu juridic (1072). Ne-a rămas de la el un vestit *Tipicon* ctitoricesc pentru un azil şi o mănăstire pe care le-a ridicat prin 1077. Nu-i ştim anul morţii.

Opera sa istorică, scrisă prin anii 1079–1080, cuprinde naraţiunea evenimentelor dintre 1034 şi 1079. La baza ei stau mai ales amintirile personale ale autorului, de unde şi deosebita ei valoare de izvor contemporan. În schimb, opera este concepută ca un panegiric al lui Nichifor Botaniates, pe care-l înfăţişează în culori exagerat de frumoase. Scriitor arhaizant, Attaliates a avut drept model pe istoricul Agathias, al cărui stil îl imită îndeaproape.

Ediţie folosită : Michaelis Attaliotae, *Historia*. Opus a W. Bruneto de Presle Instituti Gallici socio inventum descriptum correctum recognovit I. Bekkerus. Bonnae, 1853.

ISTORIA

1

1048. Pecenegii trec Dunărea, năvălind în Imperiul bizantin

Iar sciţii, pe care limba populară îi numeşte pecenegi, trecînd Istrul p. 30
cu tot neamul lor, nu după multă vreme şi-au aşezat corturile pe teritoriul romeilor. <Erau un> neam care în locul oricărei alte ştiinţe şi arte s-au exercitat în incursiuni armate, şi-şi petreceau viaţa mînuind neîncetat sabia, arcul şi săgeata. Erau respingători prin felul lor de viaţă şi în toate privinţele; nu se dădeau înlături nicidecum de la mîncări spurcate [1].

2

1053. Constantin al IX-lea însărcinează pe ducele Paristrionului, Roman Diogenes, şi pe ducele Bulgariei, Vasile Monachos, să-i înfrunte pe pecenegi

Fălindu-se deci împăratul [2] cu luptele şi victoriile de aici [3], hotărăşte p. 37
ca acesta [4] să se arate cu toată armata înaintea taberei duşmanilor, după ce-şi va fi sporit forţele cu altă oaste din Orient. Şi porunceşte şi satrapului [5] bulgarilor (acesta era un eunuc trecut în rîndul călugărilor, dar însetat de glorie şi, din această pricină, legat de lucruri nepotrivite <condiţiei sale> [6])

---

[1] Cf. Kekaumenos, ed. G. G. Litavrin, p. 150–151; Kedrenos, Bonn, II, p. 581 şi urm.

[2] Constantin al IX-lea Monomachos (1042–1055).

[3] Attaliates se referă la victoria înregistrată de armatele lui Nichifor Bryennios şi ale lui Mihail Akoluthos asupra pecenegilor la Topliţa, cf. P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 75; vezi şi Kedrenos, Bonn, II, p. 602.

[4] Roman Diogenes, duce al Paristrionului (aprilie 1050–1054). Despre el vezi Bănescu, *Les duchés*, p. 81–84; P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 82–99, cu bibliografie.

[5] Satrap = guvernator. Attaliates foloseşte acest termen arhaizant, împrumutat din literatura greacă clasică, pentru cel de *duce* sau *katepan*.

[6] Este vorba de Vasile Monachos, duce al Bulgariei; despre el, vezi N. Bănescu, *Les duchés*, p. 139–141; moare ucis în luptele cu pecenegii relatate mai departe de Attaliates.

τούτῳ τοῦ πρὸς τοὺς ἐναντίους πολέμου. συναγηοχὼς οὖν οὗτος τοὺς ὅλους, ἁδρᾷ δυνάμει διαβαίνει τὸν ὑπερανεστηκότα βουνὸν καὶ οἷον μεθόριον κείμενον τῆς τε Μακεδονικῆς καὶ τῶν περὶ τὸν Ἴστρον χωρῶν, ὃς καὶ Ζυγὸς διὰ τοῦτο τοῖς ἐπιχωρίοις κατονομάζεται καὶ στενωποὺς ἔχει πολλούς, οὓς ὁ δημώδης λόγος κλεισούρας καλεῖν παρέλαβε. καὶ περὶ τὴν μεγάλην Πραισθλάβαν διημερεύσας τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ηὐτρεπίζετο, βουλευτήριον καθίσας καὶ περὶ τῶν εἰκότων δημηγορῶν.

3

p. 66 Τῶν δὲ πρὸς ἥλιον δύνοντα Σαυροματῶν ταραττομένων, σὺν αὐτοῖς
δὲ καὶ τῶν περὶ τὸν Ἴστρον Σκυθῶν, οὓς Πατζινάκους τὸ πλῆθος κικλήσκουσιν,
ἔγνω λοιπὸν ὁ βασιλεὺς τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις ἐπενεγκεῖν κατ᾽αὐτῶν. καὶ τὰ
p. 67 πρὸς τὸν πόλεμον ἐξαρτύσας, καὶ τὸν στρατιωτικὸν κατάλο/γον ποιησάμενος,
πασίρρωμος ἔξεισι καὶ μέχρι τῆς Σαρδικῆς γενόμενος καὶ καταπλήξας τοὺς Σαυρομάτας εἰς φιλίαν ἐλθεῖν συνηνάγκασε, καὶ συνθήκαις ἐπιρρώσας τὸ εἰρηναῖον μεταστρατοπεδεύει πρὸς τοὺς ἀλλογενεῖς, τοὺς Σκύθας φημί. καὶ διῃρημένων αὐτῶν ἐν ἀρχαῖς ὄντων, οἱ μὲν τῶν ἄλλων ἡγέμονες προσῆλθον αὐτῷ, καὶ τὰ πιστὰ φυλάττειν συνθέμενοι φόβου παντὸς ἀπηλλάγησαν· μόνος δὲ ὁ πρὸς τῷ τοῦ Ἴστρου χείλει περινοστῶν καὶ ἀπότομον πέτραν κεκτημένος κρησφύγετον (Σελτὲ τῷ βαρβάρῳ τὸ ὄνομα) οὐκ ἠθέλησε χεῖρας δοῦναι τῷ βασιλεῖ, ἀλλ᾽ ὑπεροπτικῶς πρὸς τοῦτον διατεθεὶς ἐξῆλθεν εἰς τὸ πεδίον, τοῖς Ῥωμαίοις ἀντιταξόμενος. οὐκ εἰς μακρὰν δὲ τῆς ἰδίας κακονοίας ἀποίσατο τὰ ἐπίχειρα· κατὰ κράτος γὰρ ἡττηθεὶς βραχείας μερίδος ἀντιταχθείσης αὐτῷ φυγὰς ᾤχετο, βαθείᾳ τινὶ ὕλῃ ὥσπερ τις πτὼξ μετὰ τῶν ὑπ᾽αὐτὸν εἰσδύς. καὶ ὁ βασιλεὺς ἑλὼν τὸ κρησφύγετον, καί φρουρὰν καταλιπὼν καὶ στρατηγὸν ἐπιστήσας, τὴν ἐπάνοδον εὐθύμως ἐποιεῖτο.

4

p. 83 Τῆς γ᾽ἰνδικτιῶνος ἐνστάσης, ἐπάρχοντος τῶν κατὰ τὸν Ἴστρον πόλεων
τοῦ τε μαγίστρου Βασιλέως τοῦ Ἀποκάπη καὶ τοῦ μαγίστρου Νικηφόρου τοῦ

să-l ajute în războiul împotriva duşmanilor. Adunîndu-i aşadar pe toţi acesta din urmă, trece cu multă oaste peste culmea mai înaltă decît toate aşezată ca un hotar între Macedonia şi ţinuturile de lîngă Dunăre şi care se şi numeşte din această cauză de către localnici Zygós [7] şi care are multe defileuri pe care limba populară obişnuieşte să le numească clisuri. Şi, petrecînd toată ziua lîngă Preslavul Mare, pregătea cele necesare în vederea războiului, ţinînd sfat şi vorbind în legătură cu cele cuvenite [8].

3

1059. Isaac Comnenul încheie pace cu ungurii şi cu pecenegii. Zdrobeşte rezistenţa ultimului şef peceneg care refuzase să se supună, pe nume Selté

Sauromaţii [9] dinspre Soare-Apune agitîndu-se şi, odată cu ei şi sciţii [10] p. 66
de lîngă Istru, pe care mulţimea îi numeşte pecenegi, împăratul [11] hotărî
să ducă forţele romeilor împotriva lor. Şi după ce a pregătit cele necesare
în vederea războiului şi a făcut şi recrutări de trupe,/ porneşte, cu mare p. 67
desfăşurare de forţe. Ajungînd pînă la Serdica [12] şi înspăimîntînd pe sauromaţi, i-a silit să-i devină prieteni şi, după ce a întărit pacea prin tratate, şi-a reluat marşul împotriva celor de alt neam, anume a sciţilor. Şi deoarece aceştia se găseau împărţiţi sub mai multe stăpîniri, căpeteniile unora dintre ele au venit la dînsul şi, după ce s-au legat să-i păstreze credinţă, au scăpat de orice teamă. Numai cel ce rătăcea pe lîngă ţărmul Istrului şi-şi cîştigase drept loc de refugiu o stîncă prăpăstioasă (Selté era numele barbarului) n-a vrut să întindă mîna împăratului, ci purtîndu-se dispreţuitor faţă de dînsul, a ieşit la şes ca să se împotrivească romeilor. Dar nu după mult timp şi-a luat răsplata pentru duşmănia lui. Căci, biruit pe deplin, deşi îi fusese opusă numai o mică parte din oaste, a luat-o la fugă, strecurîndu-se ca un iepure într-o pădure deasă, împreună cu ai săi. Iar împăratul, cucerind locul de refugiu şi lăsînd o strajă şi punînd în fruntea ei un strateg, s-a întors plin de voie bună [13].

4

1064/1065. Invazia uzilor în Imperiul bizantin

La începutul celei de-a treia indicţiuni, pe cînd cîrmuiau oraşele de p. 83
la Istru magistrul Vasile Apokapes [14] şi vestitul magistru Nichifor Bota-

---

[7] Zygos se traduce în româneşte prin Jugul.

[8] Cf. Kekaumenos, ed. G. G. Litavrin, p. 164–166; Kedrenos, Bonn, II, p. 607; în lupta care urmează, bizantinii sînt înfrînţi, deoarece Tyrah află din vreme de planul lor de retragere, cf. P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 75.

[9] Sauromaţii = ungurii.

[10] Sciţii = pecenegii.

[11] Isaac I Comnenul (1057–1059).

[12] Serdica = Sofia, capitala Bulgariei.

[13] După P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 76–78, stînca de refugiu a lui Selté trebuie situată la Loveč; pasajul întreg a fost parafrazat de Ioan Skylitzes, ed. Tsolakis, p. 66–67; pentru Selté, vezi Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 272.

[14] Despre Vasile Apokapes, duce al Paristrionului, vezi Bănescu, *Les duchés*, p. 84–90. Delimitarea atribuţiilor lui de ale lui Nichifor Botaniates, colegul său la conducerea regiunii, a stîrnit o dispută între cercetători. Pentru stadiul actual al problemei, vezi P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 82–99 şi Barnea, *DID*, III, p. 133–134; cf. şi n. noastră nr. 4 la fragmentele excerpate din Ioan Skylitzes.

περιβοήτου Βοτανειάτου, παγγενεὶ τὸ τῶν Οὔζων ἔθνος μετὰ τῆς ἰδίας ἀπο-
σκευῆς τὸν Ἴστρον διαπεραιωθὲν ξύλοις μακροῖς καὶ λέμβοις αὐτοπρέμνοις
καὶ βύρσαις, τοὺς διακωλύοντας τὴν τούτων περαίωσιν Βουλγάρους καὶ λοιποὺς
στρατιώτας κατηγωνίσαντο, καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν καίτοι διαγωνισαμένους
ἐκθύμως, καὶ μᾶλλον τοῦ Βοτανειάτου, αἰχμαλώτους παρέλαβον, καὶ τὴν
ἐκεῖσε πᾶσαν ἐπλήρωσαν ὕπαιθρον· συνεψηφίζετο γὰρ τὸ ἔθνος εἰς ἑξήκοντα
μυριάδας ἀνδρῶν. μοῖρα δέ τις οὐκ ἐλαχίστη τῶν ἐκεῖ σπουδαίως ἀπάρασα τὸ
Ἰλλυρικὸν ἅπαν ἄχρι Θεσσαλονίκης καὶ αὐτῆς Ἑλλάδος κατέδραμε καὶ
κατεληίσατο, καὶ λείαν ἤλασεν οὐκ ἀριθμητήν. χειμῶνι δὲ πολλῷ πε|ριπεπτω-
p. 84 κότες, ὅτε πρὸς τὰ σφέτερα ἤλαυνον, οἱ τὴν τοιαύτην μοῖραν πληροῦντες
οὐ μόνον τὰ ἀλλότρια ἀλλὰ καὶ τὰ ἑαυτῶν σχεδὸν ἀπέβαλον ἅπαντες, καὶ δυσ-
τυχῶς εἰς τὴν παρεμβολὴν ἐπανέζευξαν.

5

p. 85 δρομαῖοί τινες ἐκ τῶν ἀπεσταλμένων εἰς τὸν Ἴστρον ἐπανελθόντες
παντελῆ τοῦ ἔθνους ἀπήγγειλαν ὄλεθρον. προέφθασαν γὰρ οἱ αἰχμαλωτισθέντες
ἡγεμόνες ῥυσθῆναι τῆς ἐκείνων χειρός, καὶ γνώμας εἰσενεγκόντες τῆς αὐτῶν
καταλύσεως, φράζοντες ὡς οἱ μὲν λογάδες τῶν Οὔζων σκάφεσιν ἐμβάντες πα-
ραινέσει [καὶ] τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀρχῶν τῶν ἐν τοῖς Ἰστρικοῖς χείλεσι πόλεων
τὸν Ἴστρον διαβεβήκεσαν καὶ εἰς τὴν σφῶν αὐτῶν ἐπανέδραμον, οἱ δὲ περι-
λειφθέντες, πλῆθος καὶ οὕτως ἀμύθητον, τὸ μέν τι νόσῳ λοιμικῇ καὶ λιμῷ
καταπονηθέντες καὶ ἡμιθνῆτες τυγχάνοντες, τὸ δὲ καὶ τοῖς παρακειμένοις
Βουλγάροις καὶ τοῖς Πατζινάκοις καταπολεμηθέντες ἄρδην ἀπώλοντο σιδήρῳ/
p. 86 καὶ ὁπλαῖς ἀλόγων ζώων καὶ αὐταῖς ταῖς ἰδίαις ἁμάξαις συμπατηθέντες καὶ
ἀναιρεθέντες παρὰ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἐλπίδα, καὶ εἰς οὐδὲν λογισθέντες οἱ
πάντων κρατήσειν ποτὲ προσδοκώμενοι.

6

p. 87 Τούτου δὲ τοῦ ἔθνους τοῦ Σκυθικοῦ οἱ μὲν τὸν Ἴστρον ἀντιπεραιωθέντες
λιμῷ δυσθεραπεύτῳ διαφθειρόμενοι, διὰ τὸ καὶ σιτίων ἀπορεῖν καὶ μηδὲ καρπῶν
προσδοκίαν ἔχειν ἀσπάρτου καὶ ἀνηρότου τῆς γῆς αὐτῶν ἐαθείσης, εἰς ὀλίγους
ἀπετελεύτησαν. καὶ τούτους φασὶ τῷ τῶν Μυρμιδόνων ἄρχοντι προσρυῆναι
καὶ παρ' αὐτοῦ διασπαρῆναι ταῖς ἀμφ' αὐτὸν πόλεσι, καὶ τὴν ἰδίαν γῆν ἔρημον

niates [15], neamul uzilor trecînd în masă Istrul cu toate bagajele lor, în corăbii
lungi și în monoxile [16] și pe burdufuri de piei, au biruit pe bulgari [17] și pe
ceilalți soldați care le împiedicau trecerea, iar pe comandanții lor, deși s-au
luptat cu înverșunare, și mai cu seamă Botaniates, i-au luat prizonieri și
au umplut cîmpia, căci s-a socotit că poporul se ridica pînă la 600 000 de
oameni. Iar o parte, nu cea mai mică, din cei de acolo, ridicîndu-se în grabă,
au cotropit și au jefuit întreg Illyricum pînă la Tesalonic și pînă chiar în
Elada și au dus cu ei o pradă uriașă. Venind însă o iarnă grea/asupra lor, p. 84
cînd se întorceau spre locurile lor, după ce dobîndiseră atîtea din partea
soartei, nu numai locurile străine, dar chiar și pe ale lor le-au părăsit toți
și s-au înapoiat nefericiți în tabără [18].

5

1065. Nimicirea neașteptată a uzilor de ciumă și foamete ca și în luptele cu pecenegii și cu trupele din tema Bulgariei

Unii din cei trimiși la Istru [19], întorcîndu-se în fugă, au anunțat distru- p. 85
gerea totală a neamului uzilor. Într-adevăr, comandanții căzuți prizonieri
izbutiră să scape din mîinile lor și au adus știri despre nimicirea lor, spunînd
că fruntașii uzilor, îmbarcîndu-se în luntri, după îndemnul căpeteniilor
romeice ale orașelor de pe malurile Istrului, au trecut fluviul și s-au întors
în ținuturile lor; iar cei rămași, o mulțime chiar și așa imensă, copleșiți
pe de o parte de ciumă și de foamete și pe jumătate morți, învinși pe de altă
parte în războiul cu bulgarii și pecenegii vecini, au pierit cu totul, de sabie/ p. 86
și de copitele cailor și călcați chiar de carele lor și nimiciți peste orice aștep-
tare omenească, ajungînd să nu mai însemne nimic în ochii nimănui ei,
care sperau odată că-i vor stăpîni pe toți [20].

6

1065. O parte dintre uzi se refugiază la ruși, alții intră în slujba împăratului bizantin fiind colonizați în Macedonia și primind înalte titluri

Din acest neam de sciți [21], unii, trecînd înapoi Istrul, nimiciți de o p. 87
foamete greu de lecuit, pentru că și hrana lipsea, și nici nădejde de roade
nu aveau, fiindcă pămîntul lor fusese lăsat nearat și nesemănat, au murit
cu puține excepții. Și se spune că aceștia s-au refugiat la stăpînitorul myr-
midonilor [22] și au fost risipiți de el prin orașele sale, iar propria lor țară a

---

[15] Nichifor Botaniates, viitorul împărat Nichifor al III-lea (1078–1081), era după N. Bănescu, *Les duchés*, p. 141–143, duce al Bulgariei; vezi n. precedentă.

[16] Monoxile = bărci scobite într-un singur trunchi de copac.

[17] Prin bulgari se înțeleg trupele din tema Bulgariei, cf. N. Bănescu, *Les duchés*, p. 90 și 142–143.

[18] Cf. Ioan Skylitzes, ed. Tsolakis, p. 113–114, care parafrazează textul lui Attaliates.

[19] Nereușind să strîngă suficientă armată pentru a-i înfrunta pe uzi, Constantin al X-lea Ducas trimisese la Dunăre soli care să încerce a-i atrage de partea sa pe unii dintre șefii dușmanilor.

[20] Cf. Ioan Skylitzes, ed. Tsolakis, p. 115.

[21] Sciții = uzii.

[22] Myrmidonii = rușii. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 207 îi identifică însă pe acești myrmidoni numai cu bulgarii; acestora din urmă numele arhaizant de myrmidoni le este dat într-adevăr în alte surse.

ἀνθρώπων καταλειφθῆναι παντάπασιν. ὅσοι δὲ προσῆλθον τῷ τῶν 'Ρωμαίων
βασιλεῖ (καὶ γὰρ προσῆλθον τινές), χώραν λαβόντες δημοσίαν ἀπὸ τῆς Μακε-
δονικῆς τὰ 'Ρωμαίων ἐφρόνησαν, καὶ σύμμαχοι τούτων ἐξ ἐκείνου μέχρι
τῆς δεῦρο γεγόνασι, καθὰ δὴ καὶ τῶν Πατζινάκων τινές, ὅσοι τούτοις παρω-
μοιωμένως μετέθεντο, καὶ ἀξιωμάτων συγκλητικῶν καὶ λαμπρῶν ἠξιώθησαν.

7

p. 204 'Εθρυλλεῖτο δὲ καὶ τὸ παρὰ τὸν Ἴστρον κατο:κοῦν μιξοβάρβαρον. παρά-
κεινται γὰρ τῇ ὄχθῃ τούτου πολλαὶ καὶ μεγάλαι πόλεις, ἐκ πάσης γλώσσης
συνηγμένον ἔχουσαι πλῆθος, καὶ ὁπλιτικὸν οὐ μικρὸν ἀποτρέφουσαι. πρὸς αἷς
p. 205 οἱ περαιωθέντες Σκύθαι τὸ | πρότερον τὸν Σκυθικὸν ἐπιφέρουσι βίον. παρ' ὧν
καταληιζόμεναι, καὶ τὰς ἐκ τῶν βασιλικῶν ταμείων ἀποστελλομένας ἐτησίως
φιλοτιμίας σπουδῇ τοῦ Νικηφόρου περιεκόπτοντο. καὶ κατὰ τοῦτό τινες τῶν
τοιούτων πόλεων εἰς ἀποστασίαν ἀπέβλεψαν καὶ εἰς τὸ ἔθνος τῶν Πατζινάκων
παρήγγελλον. σκεψάμενοι δ' οἱ περὶ τὸν βασιλέα σατράπην στεῖλαι τῶν οἰκειο-
τάτων αὐτῷ, ἔγνωσαν κατεπάνω τῆς Δρίστρας χειροτονῆσαι Νέστορά τινα
τῷ τῶν βεσταρχῶν μὲν ἀξιώματι τετιμημένον, ἀπὸ 'Ιλλυριῶν δὲ τὸ γένος
ἕλκοντα καὶ δοῦλον πατρῷον γεγονότα τοῦ βασιλεύοντος. ὃν καὶ τῇ τοσαύτῃ
τιμήσας ὁ τηνικαῦτα κρατῶν ἀρχῇ, ἐξαπέστειλε μετὰ τινῶν Δριστρηνῶν
ὑπισχνουμένων τῷ βασιλεῖ τὴν εἰς τοῦτον τοῦ κάστρου μετάθεσιν. ἀπελθὼν
δέ, καί τινα χρόνον διηνυκώς, εὕρισκε μὲν τοὺς ἐγχωρίους μικρόν τι ἢ οὐδὲν
τὴν τοῦ βασιλέως τῶν 'Ρωμαίων κυριότητα ἐπιστρεφομένους, εἰς δὲ τὸν ἐξάρ-
χοντα τούτων (Τατρὺς αὐτῷ ἡ προσηγορία) τὴν ἐξουσίαν τῆς ἄκρας ὁλοσχε-
ρῶς ἀναφέροντας. εἴτε δὲ φόβῳ τούτων ὁ Νέστωρ κατασεισθείς, εἴτε τῷ ὁμοτίμῳ

fost cu totul pustiită de oameni. Iar cîți s-au dus la împăratul romeilor [23] — căci au fost unii care s-au dus — și au devenit aliații lor, de-atunci și pînă azi, ca și unii dintre pecenegi care, asemenea lor, s-au strămutat, au primit pămînt din domeniul public al Macedoniei și au dobîndit demnități senatoriale și ilustre [24].

7

1072—1073. Din pricina regimului de excesivă fiscalitate și austeritate impus de logothetul Nichifor, orașele paristriene se revoltă aliindu-se cu pecenegii. Trimis să potolească revolta, vestarhul Nestor, numit katepan al Dristrei, ia dimpotrivă conducerea răscoalei și se îndreaptă asupra Constantinopolului

Și începuse să cîrtească și populația pe jumătate barbară [25] care locuia p. 204
la Istru, căci sînt așezate pe malul acestui fluviu multe și mari orașe, care
au adunată într-însele o populație de toate limbile și care întrețin nu
puțină oaste. Sciții [26] care au trecut mai înainte ‹fluviul›/le impun p. 205
acestora modul de viața scitic. După ce că erau prădate de ei, li se suprimau din zelul lui Nichifor [27] și darurile trimise anual din tezaurele împărătești. Din care pricină, unele dintre aceste orașe se gîndeau stăruitor să se răscoale și au trecut de partea neamului pecenegilor. Iar cei din jurul împăratului chibzuind să trimită un comandant [28] dintre cei mai devotați acestuia, fură de părere să fie numit katepan al Dristrei unul Nestor, cinstit cu demnitatea de vestarh, care se trăgea după neam din iliri [29] și fusese slujitor al tatălui împăratului. După ce l-a cinstit cu o funcție atît de importantă, împăratul de atunci [30] îl trimise împreună cu cîțiva dristoreni, care-i făgăduiau trecerea cetății de partea lui. Pornind așadar la drum, după o bucată de vreme găsi pe localnici puțin sau ‹chiar› deloc înclinați să accepte stăpînirea împăratului romeilor și oferind cu totul autoritatea asupra cetății căpeteniei pecenegilor [31]

---

[23] Constantin al X-lea Ducas (1059—1067).

[24] Cf. Ioan Skylitzes, ed. Tsolakis, p. 116.

[25] În text se folosește termenul ,,mixobarbarii'', prin care bizantinii, adaptînd un cuvînt din greaca clasică, denumeau pe străinii bizantinizați prin adoptarea limbii grecești și a religiei creștin-ortodoxe sau pe acei bizantini care aveau în ascendența lor străini. Pasajul de față a stîrnit numeroase discuții între cercetători care au încercat să-i identifice pe mixobarbarii paristrieni cu rușii, bulgarii, pecenegii sau românii. Este vorba probabil, așa cum arată autorul însuși în continuare, de o populație diversă din punct de vedere etnic, bizantinizată mai mult sau mai puțin superficial; spațiul paristrian era dominat de pecenegi; pentru detalii și bibliografie vezi N. S. Tanașoca, *Les Mixobarbares et les formations politiques paristriennes du XI-e siècle*, ,,Revue roumaine d'histoire'', 1973, XII, 1, p. 61—82.

[26] Sciții = pecenegii.

[27] Este vorba de logothetul Nichifor, supranumit Nicephoritzes, ministru al împăratului Constantin al X-lea Ducas, celebru prin regimul de aspră fiscalitate pe care l-a introdus în Bizanț. Despre el vezi G. Brătianu, *Etudes byzantines d'histoire économique et sociale*, Paris, 1938, p. 141—157; Attaliates este un adversar fățiș al acestui om de stat.

[28] În text se folosește termenul arhaizant: ,,satrap''.

[29] În general, în literatura bizantină prin iliri sînt desemnați sîrbii; P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 104 emite ipoteza că Nestor ar fi de origine română, vlah din străvechiul Illyricum. Despre Nestor vestarhul, vezi Bănescu, *Les duchés*, p. 90—93.

[30] Mihail al VII-lea Ducas Parapinakes (1071—1078).

[31] În text: τούτων = acestora, pronume demonstrativ de apropiere, care indică pe pecenegii pomeniți mai sus.

τοῦ γένους τῆς ἐκείνων ἐρασθεὶς προαιρέσεως, εἴτ' ἐκ τῆς καταλαβούσης αὐτὸν φήμης δηχθεὶς τὴν ψυχήν, ἥτις ἦν ὡς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ τὴν οὐσίαν τῷ δημοσίῳ ἐγγράφουσι προφάσει τοῦ μὴ καταναλῶσαι τὸ δοθὲν αὐτῷ χρυσίον ἐκ τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν εἰς δέον (καὶ γὰρ δυσμενῶς ἔχων πρὸς αὐτὸν ὁ
p. 206 Νικηφόρος ἔπραττε τοῦτο κακῶς, τῷ φθόνῳ καὶ τῇ κακοηθείᾳ μὴ προτιμᾶν τὸ συμφέρον εἰδώς, καὶ τιμωρῶν ἐπισφαλῶς τὸν ἀκρίτην, ἐν οὕτω συγχύσει τῶν πραγμάτων ὑπαρχόντων, καὶ πρὸ τοῦ δοῦναι λόγον τῆς διοικήσεως), τῆς αὐτῆς ἐκείνοις βουλῆς καὶ γνώμης ἐπὶ συνθήκαις καὶ ὅρκοις κοινωνὸς ἐχρημάτισε, καὶ πρὸς τὰς ὁμολογίας ταύτας καὶ τὸ τῶν Πατζινάκων ἔθνος συναρμοσάμενος πολεμεῖν τοῖς Ῥωμαίοις μετ' αὐτῶν ἀσπόνδῳ τῇ μάχῃ συνέθετο. συγκινήσεως οὖν γενομένης τοιαύτης, τὰ περὶ τὸν πόλεμον καὶ τὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς χώρας ἐπιδρομὴν αὐτοῖς ἐξηρτύετο.

8

p. 209 Οἱ γὰρ ἀποσταλέντες πρέσβεις παρὰ τῶν Πατζινάκων ἀναπεμφθέντες πάλιν εἰς αὐτοὺς ὑπωπτεύθησαν ἔκ τινος ἀπροόπτου αἰτίας ὡς λάθρᾳ διαχειρίσασθαι μέλλοντες τὸν πρωτοσύμβουλον αὐτῶν καὶ συστράτηγον Νέστορα· καὶ φοβηθεὶς ἐκεῖνος τὸν ἀπὸ μηχανῆς κίνδυνον, ταχέως ἐκεῖθεν ἀναστήσας τὴν στρατιὰν ὀπισθόρμητος ἤλαυνε. καὶ διελθὼν τὴν Μακεδονικήν, καὶ τοῖς ἄλλοις Πατζινάκοις συμμίξας, οἳ τὴν χώραν πᾶσαν κατέτρεχον καὶ κατεληίζοντο, οὕτως εἰς τὰ περὶ τὸν Ἴστρον χωρία καὶ τὰς ἐπαύλεις ἀνέδραμε, πολλὴν ἐπαγόμενος λείαν ἀνθρώπων τε καὶ κτηνῶν καὶ τῆς ἄλλης ἀποσκευῆς. ἐκείνου δὲ ταχέως ἀναχωρήσαντος ἀνακωχὴν τὰ πράγματα ἔλαβον, καὶ τῶν γεωργημάτων καὶ τῶν ἄλλων χορτασμάτων ἀδεῶς ἐποίουν οἱ πρὸς ταῦτα τεταγμένοι τὴν εἴσοδον, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν οἱ πλεῖστοι θαυμασίως ἑώρταζον, τῷ θεῷ καὶ τῇ τούτου πανυπερτίμῳ μητρὶ τὰ χαριστήρια νέμοντες.

9

p. 302 Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἴστρον Σκύθαι καὶ αὐτοὶ τῇ φήμῃ τῆς τοῦ βασιλέως εὐγενείας καὶ ἀνδρίας καὶ τῆς συστρεφομένης ἐπ' ἀμφότερα δεξιᾶς, δωρημα-

(numele lui era Tatrys [32]). Fie că a fost cuprins de teama pecenegilor [33], fie că a îndrăgit decizia dristerioților [34] din pricina similitudinii de condiție a neamului său, fie că i-a înfuriat sufletul zvonul care i-a ajuns ‹la ureche›, anume că îi confiscă locuința și averea sub cuvînt că nu a cheltuit cum trebuia banii ce i s-au încredințat din tezaurele imperiale, (căci el a avut de suferit această nenorocire, Nichifor fiindu-i potrivnic și/ neștiind, din invidie și răutate, să acorde întîietate interesului ‹de stat›, p. 206
și năpăstuind la vreme de primejdie pe paznicul graniței, cînd treburile statului erau atît de încurcate, ba chiar înainte ca acela să dea socoteală de gestiunea sa), Nestor s-a făcut părtaș cu tratate și jurăminte la hotărîrea și planul dristerioților și, după ce și-a asociat și neamul pecenegilor la aceste înțelegeri, au hotărît să pornească cu război, fără crutare, împreună cu ei asupra romeilor. După ce s-a produs această răscoală comună, ei s-au apucat să se pregătească de război și pentru invadarea țării romeice [35].

8

1073. Pierzîndu-și încrederea în pecenegi, Nestor ridică asediul Constantinopolului

Căci solii trimiși de pecenegi, fiind trimiși din nou la ei, au fost bănuiți, p. 209
din vreo pricină neașteptată, că uneltesc în ascuns, avînd de gînd să-l ucidă pe primul lor sfetnic și tovarăș la comanda oștirilor, pe Nestor. Și el, temîndu-se de primejdia unei înșelăciuni, s-a ridicat în grabă de acolo, conducîndu-și armata înapoi. Și pe cînd străbătea Macedonia, unindu-se cu ceilalți pecenegi care cutreierau și prădau toată țara, s-a întors așadar repede în ținuturile și la taberele de lîngă Istru, ducînd cu sine mulți prizonieri, pradă multă de vite și de alte lucruri. Și după ce s-a retras în grabă, lucrurile s-au mai liniștit, cei însărcinați cu aceasta încasau ușor impozitele pe pămînturi și fînețuri și cei mai mulți sărbătoreau în chip minunat izbăvirea ‹de primejdie›, aducînd mulțumiri lui Dumnezeu și preaslăvitei sale maici.

9

1078. „Sciții" din preajma Istrului se închină împăratului Nichifor al III-lea Botaniates

Iar sciții [36] de lîngă Istru și dînșii, auzind de noblețea și de vitejia p. 302
împăratului [37] și că dreapta sa e gata să fie în același timp darnică cu slu-

[32] N. Bănescu, *Les premiers témoignages byzantins sur les Roumains du Bas-Danube* „Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher", III, 1922, p. 296—297, demonstrează că este vorba de o transcriere greșită a numelui Tatous care apare la Zonaras, Bonn, III, p. 713 și Ioan Skylitzes, ed. Tsolakis, p. 166 (= Bonn, p. 719). Personajul e identic cu Tatos al Anei Comnena, *Alexiada*, VI, XIV, 1, căpetenie, probabil pecenegă, de la Dorostolon (Dristra, Silistra). N. Iorga a văzut în el pe unul dintre primii dinaști români, deschizînd astfel o vie dispută în istoriografie; vezi pentru bibliografie și amănunțita prezentare a tuturor punctelor de vedere I. Barnea, *DID*, III, p. 139—146; N. Ș. Tanașoca, *op. cit.*, p. 63—66.

[33] În text: τούτων = acestora, pronume demonstrativ de apropiere, desemnînd pe mai sus-pomeniții pecenegi.

[34] În text: ἐκείνων = acelora, pronume demonstrativ de depărtare, desemnînd, potrivit sintaxei grecești, pe locuitorii Dristrei, amintiți înaintea pecenegilor.

[35] Cf. Ioan Skylitzes, ed. Tsolakis, p. 166; Zonaras, Bonn, III, p. 713.

[36] Prin sciți, Attaliates înțelege de obicei pe pecenegi. Pasajul de față este oarecum confuz întrucît face o diferență între acești sciți și pecenegii, numiți ca atare ceva mai jos. Din această pricină el a fost interpretat diferit de cercetători. Este probabil că prin sciți sînt desemnați aici mixobarbarii, locuitorii de origini etnice diferite care trăiau în Imperiul bizantin, lîngă Istru.

[37] Nichifor al III-lea Botaniates (1078—1081).

τικῆς τε ὑπὲρ τῶν οἰκετῶν καὶ δορυβρέμονος κατὰ τῶν ἀντιθέτων ἐχθρῶν,
εἰς διανοίας συνελθόντες εὐσχήμονας πρέσβεις ἀπέστειλαν εἰς αὐτόν, τὰ πιστὰ
καὶ οὗτοι τῆς ἑαυτῶν ὑπακοῆς παρεχόμενοι. καὶ τὴν πληροφορίαν εἰσάγοντες
οἱ πρέσβεις, καί τινας ἀποστάτας συνδυάσαι τοῖς Πατζινάκοις ἐπὶ τοῦ προ-
βεβασιλευκότος διαγνωσθέντας ἐνώπιον αὐτοῦ δεινῶς κατῃκίσαντο, τὸ σχίσμα
p. 303 πάντως παραδεικνύοντες καὶ τὴν ἀπ' ἐκείνου προφανεστά/την ἀπόστασιν. ἔκτοτε
τοίνυν οὐκέτι πρὸς ἐπιδρομὰς καὶ ἁρπαγὰς χωρῆσαι καί τι τῶν Ῥωμαϊκῶν
παραβλάψαι χωρίων ἐτόλμησαν.

jitorii săi şi amenințătoare pentru vrăjmaşii care-i stau împotrivă, întîlnin-
du-se în gînduri cinstite, trimiseră soli la dînsul ca să ofere şi ei garanții
de supunere. Şi solii, dînd asigurări <de supunere>, i-au pedepsit aspru
înaintea lui pe cei dovediți că se răzvrătiseră şi se uniseră cu pecenegii în
vremea precedentului împărat [38], arătînd că s-au despărțit în totul şi s-au
îndepărtat în chipul cel mai lămurit de acesta./De atunci, deci, n-au mai p. 303
îndrăznit să pornească în incursiuni şi la jafuri şi nici să vatăme vreunul
din ținuturile romeilor.

[38] Mihail al VII-lea Ducas Parapinakes (1071–1078).

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Ο ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑΙ

III, 1 <...> ἐπεὶ γοῦν οὕτω ταῦτα συνέβη καὶ ὁ καῖσαρ τὸν εὐκλεῆ βίον εἰς τὸν
p. 100 μοναδικὸν μετήμειψεν, ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ φροντίσι μυρίαις ἐπάλαιε, τῶν τε Σκυθῶν Θράκην τε καὶ Μακεδονίαν κατατρεχόντων, τοῦ τε Σθλαβίνων ἔθνους τῆς δουλείας Ῥωμαίων ἀφηνιάσαντος καὶ τὴν Βουλγαρίαν δῃοῦντός τε καὶ ληϊζομένου. Σκοῦποί τε καὶ Ναΐσος ἐπορθοῦντο, καὶ αὐτὸ δὴ τὸ Σίρμιον καὶ τὰ περὶ τὸν Σαβίαν ποταμὸν χωρία καὶ αἱ παρίστριοι πόλεις αἱ μέχρι Βυδίνης κακῶς διετίθεντο. ἐκεῖθεν δ' αὖθις Χωροβάτοι καὶ Διοκλεῖς ἀποστάντες ἅπαν τὸ Ἰλλυρικὸν κακῶς διετίθουν.

NICHIFOR BRYENNIOS

Născut în 1062, dintr-o veche familie de militari, Bryennios este fiul pretendentului la tron cu acelaşi nume, din perioada tulbure care a dus la alungarea din domnie a împăratului Mihail al VII-lea Ducas. La Constantinopol, tînărul Nichifor va cîştiga încrederea şi afecţiunea noului împărat Alexie I Comnenul (1081–1118) care, în 1197, îl va căsători cu fiica sa, vestita scriitoare Ana Comnena. A jucat roluri de frunte, în cîteva rînduri, în raporturile cu cruciaţii şi a luptat cu succes, în 1116, împotriva selgiucizilor. La moartea socrului său, s-a opus cu hotărîre încercărilor soţiei şi soacrei sale de a face dintr-însul succesorul lui Alexie. Şi-a păstrat astfel influenţa şi sub noul împărat, Ioan al II-lea Comnenul (1118–1143). A încetat din viaţă puţin după întoarcerea sa dintr-o expediţie militară în Siria (1137).

Bryennios şi-a scris *Istoria* la îndemnul Irinei, mama soţiei sale. Lucrarea este intitulată în original Ὕλη ἱστορίας (*Material istoric*). Împărţită în patru cărţi, ea evocă o perioadă scurtă din istoria Bizanţului (anii 1070–1079) şi are mai curînd caracterul unei cronici de familie. Poziţia oficială şi relaţiile de care dispunea autorul i-au îngăduit însă să ia cunoştinţă de rapoarte oficiale şi de alte informaţi de prima mînă pe care le-a folosit în opera sa alături de propriile sale amintiri. Datorită preciziei şi bogăţiei detaliilor, lucrarea lui Bryennios rămîne de aceea deosebit de valoroasă. Stilul folosit e al unui clasicizant moderat care îşi ia drept model mai degrabă simplitatea unui Xenofon.

O ediţie critică a lucrării lui Bryennios ne lipseşte încă.

Ediţie folosită: Nicephori Bryennii *Commentarii*, recognovit Augustus Meinecke, Bonn, 1836.

ISTORII

Îndoliat, în urma morţii celor doi fii ai săi, cezarul Ioan Ducas se retrage în viaţa monahală. Împăratul Mihail al VII-lea Ducas Parapinakes, nepotul său, are de înfruntat atacurile pecenegilor şi revolta slavilor balcanici

<...> După ce s-au petrecut deci acestea aşa cum am arătat[1], iar cezarul[2] III, 1
şi-a schimbat strălucita-i viaţă pe cea călugărească, împăratul Mihail[3] p. 100
se lupta cu griji nenumărate: căci sciţii[4] făceau incursiuni în Tracia şi Macedonia, iar neamul slavilor, revoltîndu-se împotriva sclaviei în care erau ţinuţi de romei, devasta şi prăda Bulgaria. Ei jefuiau Scoplje şi Nişul şi chiar şi Sirmium[5] şi bîntuiau ţinuturile de lîngă rîul Sava şi oraşele de pe Istru, pînă la Vidin. Apoi croaţii şi diocleii[6], răsculîndu-se, bîntuiau întregul Illyricum[7].

---

[1] Autorul se referă la pasajul precedent în care descrisese felul în care au încetat din viaţă fiii lui Ioan Ducas, Constantin şi Andronic.

[2] Cezarul Ioan Ducas, fratele împăratului Constantin al X-lea Ducas.

[3] Mihail al VII-lea Ducas Parapinakes, împărat între 1071–1078, fiul lui Constantin al X-lea Ducas.

[4] Sciţii = pecenegii care, sub Mihail al VII-lea, ajung să asedieze Constantinopolul.

[5] Oraş pe rîul Sava, capitala Panoniei. Azi Mitroviţa.

[6] Populaţia slavă din Diocleea, regiune de pe coasta răsăriteană a Mării Adriatice, numită mai tîrziu Muntenegru.

[7] Jumătatea apuseană a Peninsulei Balcanice.

ΑΛΕΞΙΑΣ

1

I, V, 2 <. . .>῎Εξωθεν δὲ τοῦ τάγματος ὅλου ὡσανεὶ δυεῖν σταδίων διάστημα Σκύ-
θαι τινὲς ἦσαν σύμμαχοι βαρβαρικοῖς κεκοσμημένοι τοῖς ὅπλοις. Παρήγγελτο δέ,
ἐπειδὰν οἱ πολέμιοι προφανεῖεν καὶ ἡ σάλπιγξ πολέμιον ἀλλαλάξειεν, εὐθὺς
κατὰ νώτων ἐμπίπτειν καὶ βάλλειν τοὺς Σκύθας τοῖς πολεμίοις καὶ θλίβειν
αὐτοὺς τοῖς πυκνοῖς καὶ συνεχέσι τοξεύμασι, τοὺς δὲ λοιποὺς πυκνὰ συνασπι-
3 σαμένους ἐμπίπτειν κατὰ τὸ καρτερώτατον. Οὕτω μὲν οὗτος τοὺς ἀμφ᾿αὐτὸν
διετάξατο. ὁ δέ γε ἐμὸς πατὴρ ὁ Κομνηνὸς ᾿Αλέξιος τοῦ τόπου τὴν θέσιν κατα-
σκεψάμενος τὸ μὲν τοῦ στρατεύματος κατέστησεν ἔν τισι κοιλάσι, τὸ δ᾿ἀντιμέ-
τωπον ἔστησε τῆς στρατιᾶς Βρυεννίου <. . .> τῶν δὲ Χωματηνῶν καὶ Τούρκων
ἔξαρχον τὸν Καταkαλὼν κατέστησε καὶ πρὸς τὸ Σκυθικὸν ἅπαν ἔχειν τὸν

Anna Comnena era fiica împăratului Alexie I Comnenul şi a Irinei Ducas. S-a născut la 2 decembrie 1083. A fost căsătorită cu Nichifor Bryennios. După moartea acestuia, renunţă cu totul la ambiţia de a juca un rol politic — dorise să obţină tronul pentru soţul ei — şi se retrage într-o mănăstire. Acolo, îşi elaborează opera istorică închinată domniei tatălui ei, continuînd dealtfel scrierea începută de Nichifor Bryennios. Intitulată *Alexiada*, opera a fost terminată în anul 1148. Nu cunoaştem data încetării din viaţă a autoarei.

Alexiada este o operă de mare întindere, cuprinde 15 cărţi şi relatează în amănunţime toate evenimentele domniei lui Alexie I Comnenul, din anul 1069 pînă în 1118, anul morţii împăratului. Este izvorul cel mai însemnat pentru studierea acestei perioade. Deşi Ana Comnena pretinde că a scris o lucrare obiectivă, însuşi titlul cu rezonanţă homerică ne indică intenţia panegirică a scriitoarei. Este însă tot atît de adevărat că ea a folosit numeroase izvoare de toate categoriile, de la scrierile istoricilor bizantini (Skylitzes, Attaliates, Psellos, Bryennios), la amintirile oamenilor de stat, ale ofiţerilor şi chiar ale soldaţilor de rînd care au trăit şi au luptat alături de Alexie, la actele de cancelarie ale vremii şi, în sfîrşit, la propriile ei amintiri.

Înzestrată cu o cultură puţin obişnuită pentru o femeie din vremea în care ea a trăit, Ana Comnena scrie într-o limbă ce o imită îndeaproape pe aceea a clasicilor elenismului şi face numeroase aluzii la domeniile cele mai diferite ale ştiinţei epocii : teologie, medicină, astronomie şi astrologie. *Alexiada* s-a bucurat de o mare preţuire din partea lumii bizantine şi a fost privită de posteritate ca unul din cele mai de seamă monumente ale literaturii Bizanţului.

Ediţie folosită : Anne Comnène, *Alexiade* (*Règne de l'Empereur Alexis I Comnène, 1081—1118*), texte établi et traduit par Bernard Leib, Paris, 1937—1945 (3 volume).

ALEXIADA

1

1078. Alexie Comnenul, general şi mare domestic, înfrînge pe generalul răzvrătit Nichifor Bryennios şi-l face prizonier. Unul dintre factorii care influenţează rezultatul luptei este comportarea puţin disciplinată a aliaţilor pecenegi ai răzvrătitului

<. . .> În afară de toată oastea regulată, ca la două stadii[1] distanţă, I, V, 2
se aflau unii aliaţi sciţi[2] echipaţi cu armele lor barbare. Li se poruncise
ca îndată ce duşmanii se vor ivi şi trîmbiţa de război va răsuna, să se arunce
îndată din spate asupra inamicilor şi să-i copleşească cu dese şi necontenite
lovituri de săgeţi ; iar celorlalţi li se poruncise ca în rînduri dese, strîns aco-
periţi de scuturi, să-i atace pe duşmani cu cea mai mare vigoare. Astfel 3
îi orînduise acesta[3] pe cei din jurul lui ; iar tatăl meu, Alexie Comnenul,
după ce a cercetat situaţia terenului, a aşezat o parte din armată în nişte
vîlcele, iar restul l-a dispus faţă în faţă cu armata lui Bryennios <. . .>, iar
în fruntea chomatinilor[4] şi a turcilor l-a pus comandant pe Katakalon[5]

---

1 1 stádion (măsură de lungime atică) = 177,6 m.

2 Sciţi = pecenegi, aflaţi probabil în nordul Dunării.

3 Nichifor Bryennios.

4 Chomatinii erau ostaşi din Choma, regiune din Asia Mică, situată între Laodiceea Frigiei şi Apamea.

5 Acest Katakalon, necunoscut altfel, nu trebuie confundat cu Katakalon Tarchaniotes din armata răzvrătitului Bryennios, aşa cum face, dintr-o inadvertenţă, B. Leib în indicele ediţiei folosite de noi. Turcii de sub comanda sa sînt selgiucizi aliaţi.

6 νοῦν καὶ τὰς διεκδρομὰς αὐτῶν ἀπαλλάττειν παρεκελεύσατο <...>. Μήπω δὲ
τοὐμοῦ πατρὸς ἐκεῖθεν ἑαυτὸν ὑπεξαγαγόντος οἱ Σκύθαι τοὺς περὶ τὸν
Κατακαλὼν Χωματηνοὺς ἐκλόνουν βοῇ πολλῇ καὶ ἀλαλαγμῷ χρώμενοι. Καὶ
ἐπειδὴ καὶ τούτους ἀπώσαντο καὶ εἰς φυγὴν εὐκόλως ἐτρέψαντο, πρὸς
λαφυραγωγίαν ἀπέβλεψαν [καὶ φυγὴν] καὶ τὰς ἑαυτῶν ἀνεζήτουν διατριβάς.
Τοιοῦτον γὰρ τὸ ἔθνος τὸ Σκυθικόν· μήπω καθαρῶς τρεψάμενοι τὸν ἀντίπαλον
καὶ τὸ κράτος ἀναδησάμενοι διαφθείρουσι τὴν νίκην τῇ λαφυραγωγίᾳ. Τὴν
γὰρ οὐραγίαν τοῦ Βρυεννικοῦ στρατεύματος καταλαβὸν ἅπαν τὸ θητικὸν
ταῖς τάξεσιν αὐτῶν ξυνεμίγνυτο φόβῳ τῶν Σκυθῶν τοῦ μή τι παθεῖν ἕνεκα
παρὰ τούτων· ἀεὶ δέ τι συρρέον ἐπὶ τούτους, ὅσον ἐξέφυγε τὰς χεῖρας τὰς Σκυ-
θικάς, σύγχυσιν οὐ μικρὰν ταῖς τάξεσιν ἐνεποίησε τῶν σημαιῶν ἀναμιχθεισῶν
9 ἀλλήλαις <....>. Οἵ τε γὰρ Σκύθαι νόστου μνησάμενοι καὶ οἴκαδε ἀπιόντες
οὐκ ἔμελλον ἔτι ἐπιδιώκειν, ἀλλὰ πόρρω τῶν στρατευμάτων ἀμφοῖν γεγονότες
μετὰ τῆς λείας αὐτοῦ περιπεπλάνηντο.

2

III, VIII, 5 <...> Ἐκείνη τοίνυν τὴν βασιλείαν, ὡς ἔφημεν, διιθύνουσα οὐδὲ τὴν πᾶσαν
ἡμέραν ταῖς κοσμικαῖς φροντίσιν ἀφώριστο, ἀλλὰ τὰς ἐκ τύπου λειτουργίας
εἰς τὸ ἱερὸν τέμενος τῆς μάρτυρος Θέκλης ἀπεπλήρου, ὅπερ ὁ αὐτοκράτωρ
Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς καὶ ἀνδράδελφος αὐτῆς ἐξ αἰτίας τοιαύτης ἐδείματο.
6 Ἐπεὶ γὰρ ἅς πάλαι εἶχον οἱ τῶν Δακῶν ἀρχηγέται μετὰ τῶν Ῥωμαίων σπον-
δὰς τηρεῖν εἰσέτι οὐκ ἤθελον, ἀλλὰ παρασπονδήσαντες διέλυσαν, τούτου δὲ
δήλου τοῖς Σαυρομάταις γεγονότος, οἱ πρὸς τῶν πάλαι Μυσοὶ προσηγορεύοντο,
οὐδὲ αὐτοὶ τοῖς ἰδίοις ὁρίοις ἐμμένοντες ἤθελον ἡσυχάζειν, νεμόμενοι πρότερον
ὁπόσα ὁ Ἴστρος πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων διορίζει ἡγεμονίαν, ἀλλ' ἀθρόον ἀπαναστάν-
τες πρὸς τὴν ἡμεδαπὴν γῆν μετῳκίσθησαν. Αἰτία δὲ τῆς τούτων μετοικήσεως
ἡ τῶν Γετῶν κατ' αὐτῶν ἄσπονδος ἔχθρα ὁμορούντων μὲν ἐκείνοις, τούτους
δὲ ληστευόντων. Διὰ ταῦτα καιρὸν ἐπιτηροῦντες, ἐπεὶ τὸν Ἴστρον ἀποκρυσταλ-
λωθέντα εἶδον, ὥσπερ ἠπείρῳ τούτῳ χρησάμενοι ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς μετανί-
στανται ὅλον ἔθνος τοῖς ἡμετέροις ἐπιφορτισθὲν ὁρίοις καὶ δεινῶς ἐλῄζοντο

şi i-a poruncit să observe cu toată atenţia pe sciţi şi să respingă năvălirile
lor <...>. Şi tatăl meu nu se retrăsese de acolo[6] cînd sciţii cu larmă multă 6
şi strigăte de război răspîndeau tulburare în rîndul chomatinilor din jurul
lui Katakalon. Şi după ce i-au respins şi i-au pus cu uşurinţă pe fugă
şi pe aceştia, şi-au întors privirile spre pradă şi-şi căutau sălaşurile lor.
Căci aşa este neamul sciţilor: nici n-au biruit încă sigur pe adversar, nici
nu şi-au întărit izbînda şi îşi şi zădărnicesc biruinţa umblînd după jaf.
În adevăr, toţi oamenii din aparatul auxiliar al armatei, venind în arier-
garda oştirii lui Bryennios, s-au amestecat în rîndurile soldaţilor de frica
sciţilor, să nu păţească ceva din partea lor. Şi cum necontenit curgeau
într-acolo adăugîndu-li-se alţii, cîţi scăpaseră de bandele sciţilor, s-a produs
nu puţină tulburare în rînduri, steagurile amestecîndu-se unele cu altele
<...>. Iar sciţii care se gîndeau la întoarcere şi o porniseră înspre casă nu se 9
pregăteau să-i mai urmărească[7] ci, departe de amîndouă oştirile, rătăceau
la întîmplare cu prada lor.

2

1058. Expediţia victorioasă a împăratului Isaac Comnenul împotriva ungurilor şi a pecenegilor

<...> Ea[8], cîrmuind împărăţia, cum spuneam, nu-şi închina ziua întreagă III, VIII, 5
treburilor lumeşti, ci lua parte la slujbele rînduite după tipic, în sfînta
biserică a mucenicei Tecla[9], pe care o ridicase împăratul Isaac Comnenul[10],
fratele bărbatului ei, din următoarea pricină. Cînd conducătorii dacilor[11] 6
nu mai voiră să respecte tratatele pe care le încheiaseră odinioară cu romeii,
ci le-au pus capăt, iar lucrul ajunse la cunoştinţa sauromaţilor[12], cei ce
erau numiţi misieni de către cei vechi, nici aceştia n-au mai vrut să rămînă
liniştiţi înlăuntrul graniţelor lor — locuiau mai înainte ţinuturile pe care
Istrul le desparte de împărăţia romeilor —, ci ridicîndu-se în masă se
strămutară pe pămîntul nostru. Iar pricina strămutării lor a fost duşmănia
de neîmpăcat faţă de ei a geţilor[13], vecinii lor, care îi prădau. De aceea,
pîndind prilejul, cînd văzură Istrul îngheţat, trecînd pe el ca pe uscat,
s-au strămutat de pe malul celălalt la noi cu întreg poporul, împovărînd
ţinuturile noastre de graniţă şi devastînd cumplit oraşele şi ţinuturile înve-

---

[6] Din vîltoarea bătăliei, din apropierea armatei lui Bryennios, de unde pleacă pentru a reorganiza rîndurile propriei sale armate.

[7] Pe ostaşii lui Alexie.

[8] Ana Dalassena, mama împăratului Alexie I Comnenul; plecînd la război împotriva normanzilor, Alexie îi încredinţase printr-un hrisov regenţa. Relatînd aceste împrejurări, Ana Comnena face un portret al bunicii ei, ceea ce îi permită să rupă firul cronologic al evenimentelor, întorcîndu-se înapoi în timp. Izvorul principal al scriitoarei pentru faptele relatate în acest fragment este *Cronografia* lui Psellos, VII, LXVII –LXX; cf. şi Skylitzes, ed. Tsolakis, p. 106–108; Zonaras, Bonn, III, p. 671–672.

[9] Biserica se găsea în cartierul Vlacherne.

[10] Isaac I Comnenul (1057–1059).

[11] *Dacii = ungurii, cf. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 116; ca majoritatea scriitorilor* bizantini, Ana Comnena denumeşte popoarele străine pornind de la denumirea antică a teritoriului asupra cărora se întinde stăpînirea lor politică şi nu are în vedere în primul rînd caracterul lor etnic.

[12] Sauromaţii = pecenegii, cf. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 270.

[13] Geţii = uzii, cf. Psellos, VII, LXVII; Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 111; după Barnea, *DID*, III, p. 132, geţii de aici sînt românii dintre Carpaţi şi Dunăre; N. Iorga îi identifica cu cumanii; vezi n. 9 la fragmentele excerpate din Psellos.

7 τὰς παρακειμένας πόλεις καὶ χώρας. Τοῦτ' ἐνωτισθεὶς ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος δέον ἔκρινε τὴν Τριάδιτζαν καταλαβεῖν. Ἐπεὶ τοὺς ἑῴους βαρβάρους τῶν ἐπιχειρημάτων φθάσας ἀνεῖρξε, καὶ τοῦτο δὴ ἀπραγμονέστατον αὐτῷ ἐγεγόνει τὸ τμῆμα. Καὶ δὴ τὸ ὁπλιτικὸν ἅπαν συλλεξάμενος τῆς πρὸς τὰ ἐκεῖσε φερούσης ὁδοῦ ἥψατο ἀπελάσαι βουλόμενος τῶν Ῥωμαϊκῶν ὅρων αὐτούς. Καταστήσας δὲ τὸ ὁπλιτικὸν ἅπαν ἐν εὐταξίᾳ στρατηγὸς κατ' αὐτῶν ἵεται. Οἱ δὲ τοῦτον θεασάμενοι εὐθὺς διαιρεθέντες διαφόρου γνώμης γεγόνασιν. Ὁ δὲ οὐ πάνυ πιστεύειν αὐτοῖς ἔχων ἐπὶ τὸ καρτερώτατον καὶ δυσμαχώτερον μέρος αὐτῶν σὺν καρτερᾷ τῇ φάλαγγι ἵεται καὶ δὴ πλησιάσας αὐτοῖς ἑαυτῷ τε καὶ τῷ στρατοπέδῳ κατέπληξε. Πρὸς μὲν γὰρ τὸν οἷα δὴ κεραυνοφόρον ἀντωπεῖν οὐκ ἐτόλμων, τοῦ δὲ στρατοπέδου τὸν ἀρραγῆ συνασπισμὸν βλέποντες αὐτοὶ διελύοντο. Ὑποχωρήσαντες οὖν πρὸς μικρόν, πόλεμον ἐς τρίτην αὐτῷ ἐπαγγειλάμενοι τὰς σκηνὰς αὐθήμερον ἀφέντες φυγαδείᾳ ἐχρήσαντο. Ὁ δὲ καταλαβών, ἔνθα οὗτοι ηὐλίζοντο, καὶ τάς τε σκηνὰς αὐτῶν κατασκάψας καὶ τὴν εὑρημένην λείαν ἀπαγαγὼν τροπαιοφόρος ἐπάνεισι.

3

V, II, 5 Ὡς δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς πολλάκις μὲν ἡττηθεὶς καὶ μυριάκις αὖθις κατατολμήσας τῶν Κελτῶν Θεοῦ νεύσει νικηφόρος στεφανίτης ἐπανεληλύθει, ἐπεὶ καὶ αὖθις ἄλλο νέφος ἐχθρῶν, τοὺς Σκύθας φημί, κατ' αὐτοῦ ἐξορμῶν ἤδη μεμαθήκοι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ συλλογὴ τῶν χρημάτων, καὶ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ μεγαλοπόλει ἐνδημοῦντος, ἐφ' ὁμοίαις αἰτίαις ἐσπουδάζετο, ὁ ἀρχιερεὺς ἐκεῖνος ἀναιδέστερον προσέπεσε τῷ αὐτοκράτορι.

4

V, V, 3 <. . .> Εἶτα καρτερῶς ὁπλίσας ἅπαντας ἔξεισι τῆς Κωνσταντίνου. Καὶ τοῖς μέρεσι τῆς Λαρίσσης ἐγγίσας καὶ διελθὼν διὰ τοῦ βουνοῦ τῶν Κελλίων καὶ τὴν δημοσίαν λεωφόρον δεξιόθεν καταλιπὼν καὶ τὸν βουνὸν τὸν οὑτωσὶ ἐγχωρίως καλούμενον Κίσσαβον κατῆλθεν εἰς Ἐζεβάν· χωρίον δὲ τοῦτο Βλαχικὸν τῆς Ἀνδρω-

cinate. Auzind de aceasta, împăratul Isaac a socotit că trebuie să meargă la Triadița[14]. Deoarece apucase să-i respingă pe barbarii răsăriteni, și această întreprindere i-a fost foarte ușoară. Într-adevăr, după ce și-a adunat toată armata, a apucat drumul care duce într-acolo, vrînd să-i izgonească pe aceștia din hotarele romeilor. Și, așezîndu-și întreaga oaste în ordine de luptă, pornește ca general împotriva lor. Iar ei, văzîndu-l, îndată s-au dezbinat, susținînd păreri deosebite. Dar <împăratul>, neputîndu-se încrede într-înșii prea mult, se avîntă cu puternica-i falangă împotriva părții celei mai puternice și mai greu de învins a <armatei> lor și apropiindu-se de ei îi înspăimîntă atît prin propria sa înfățișare, cît și prin aceea a armatei sale. Căci nu îndrăzneau a-l privi în față pe cel ce părea un purtător de trăznet și văzînd frontul de neînfrînt al scuturilor armatei, lipite unul lîngă celălalt, se tulburară. Îndepărtîndu-se așadar puțin, după ce-l vestiră că vor da bătălia a treia zi, și-au părăsit chiar în aceeași zi tabăra și au luat-o la fugă. <Isaac> însă, înaintînd pînă în locul unde-și aveau tabăra, le-a distrus corturile și, ducînd cu sine prada găsită, se întoarce biruitor. 7

3

1086. Din pricina unei noi năvăliri a pecenegilor, Alexie Comenul e nevoit să recurgă, pentru procurarea banilor necesari înarmării, la confiscarea unor bunuri ecleziastice

Înfrînt adesea, împăratul pornise de nenumărate ori iarăși, cu îndrăzneală împotriva celților[15] și se întorsese, prin voia lui Dumnezeu, încununat cu biruință; atunci cînd a aflat că din nou un alt puhoi de dușmani, adică de sciți[16], se aruncă asupra lui și, de aceea, chiar pe cînd el se afla în capitală, stringerea banilor se grăbea din pricini asemănătoare[17], acel ierarh l-a atacat pe împărat cu mai multă nerușinare[18]. V, II, 5

4

1083, primăvara. Pornind împotriva lui Bohemund, împăratul trece prin Epir, unde se găsesc sate de vlahi

<. . .> Apoi, după ce și i-a înarmat puternic pe toți, Alexie pleacă din Constantinopol. Și apropiindu-se de părțile Larissei și trecînd muntele Kellion[19], lăsînd pe dreapta drumul public și muntele numit de localnici Kissavon, a coborît la Ezevan; acesta este un sat de vlahi așezat foarte V, V, 3

[14] Triadița este actuala Sofia, capitala Bulgariei.

[15] Celții = normanzii.

[16] Sciții = pecenegii.

[17] Asemănătoare cu cele care l-au determinat pe Alexie să adune fonduri în vremea primejdiei normande din 1081.

[18] Este vorba de Leon, mitropolitul Chalcedonului, care opusese o vie rezistență împotriva confiscării bunurilor ecleziastice de către împărat, atît în timpul războiului cu normanzii, cît și de această dată. Diferendul se va sfîrși prin depunerea lui de către sinod și, apoi, surghiunul său (1086), ordonat de împărat.

[19] „Muntele Kellion" s-ar putea traduce prin „Muntele Chiliilor"; era într-adevăr acoperit de mănăstiri.

νίας ἔγγιστα διακείμενον. Ἐκεῖθεν δὲ καταλαβὼν ἑτέραν αὖθις κωμόπολιν Πλαβίτζαν συνηθῶς καλουμένην, ἀγχοῦ που τοῦ οὑτωσί πως καλουμένου ποταμοῦ † ῥέοντος διακειμένην, τὴν σκηνὴν κατέθετο ἀποχρῶντα τάφρον διορύξας. Καί ἐγερθεὶς ἐκεῖθεν ὁ βασιλεὺς ἀπῆλθεν ἄχρι τῶν κηπουρείων τοῦ Δελφινᾶ κἀκεῖθεν εἰς τὰ Τρίκαλα.

5

VI, IV, 3 Οὐ διέλαθε τοῦτο τὸν Τραυλὸν καὶ τηνικαῦτα ὁπόσοις φθάσας τὸ ἀπόρ-
ρητον ἀνεκάλυψε, πρὸς ἑαυτὸν ἑσπέρας μεταπέμπεται. Καὶ ὁπόσοι δὲ ἐκ
συγγενείας ἦσαν αὐτῷ προσήκοντες, ἐς αὐτὸν συνεληλυθότες, καταλαμβά-
νουσι τὴν Βελιάτοβαν. πολίχνιον δὲ τοῦτο διακείμενον κατὰ τὴν ἀκρολοφίαν
τοῦ κατὰ ταυτηνὶ τὴν Βελιάτοβαν τέμπους. Ἄοικον δὲ τοῦτο ἐφευρηκότες
ὥσπερ ἴδιόν τι λάχος λογισάμενοι ἐν αὐτῷ τὰς οἰκήσεις ἐποιοῦντο, εἶτα τὰς
καθ᾽ἑκάστην ἐκεῖθεν ἐκδρομὰς ποιούμενοι καὶ μέχρι τῆς σφετέρας φθάνοντες
4 πόλεως Φιλίππου λείαν πολλὴν ἀναλαμβανόμενοι ἐπανέστρεφον. Ὁ δὲ Τραυλὸς
τούτοις μὴ ἀρκούμενος σπονδὰς μετὰ τῶν τὸ Παρίστριον νεμομένων Σκυθῶν
ἐποιεῖτο τοὺς περὶ τὴν Γλαβινίτζαν καὶ Δρίστραν ἡγεμόνας καὶ τὰ ταύταις
παρακείμενα ὑποποιούμενος, μνηστευσάμενος ἅμα ἑαυτῷ καὶ τῶν λογάδων
Σκυθῶν ἑνὸς θυγατέρα, σπεύδων ὅλῃ χειρὶ λυπῆσαι τὸν αὐτοκράτορα διὰ τῆς
τῶν Σκυθῶν ἐπελεύσεως. Ταῦτα δὲ ὁ βασιλεὺς καθ᾽ ἑκάστην μανθάνων τὸ
μέλλον προμηθευσόμενος ἔσπευδεν ὑποποιεῖσθαι τοῦτον διὰ γραμμάτων καὶ
ὑποσχέσεων ὑφορώμενος τὸ ἐξ αὐτοῦ τεχθησόμενον κακόν. Ἀλλὰ καὶ χρυσό-
βουλλον λόγον ἀπαθείας καὶ πάσης ἐλευθερίας ἐκθέμενος ἐκπέπομφε πρὸς
αὐτόν. Ἀλλ᾽ ὁ καρκίνος ὀρθὰ βαδίζειν οὐκ ἐμάνθανεν. ὁ αὐτὸς δὲ ἦν ὁ χθὲς
καὶ πρότριτα τούς τε Σκύθας ὑποποιούμενος καὶ πλείονας ἐκ τῶν σφετέρων
μεταπεμπόμενος χωρῶν καὶ ληζόμενος τὰ παρακείμενα ἅπαντα.

aproape de Andronia [20]. De acolo, ajungînd din nou la un alt sat numit în chip obișnuit Plavița, ce se află destul de aproape de rîul ce se cheamă <. . .> [21], și-a așezat cortul, după ce a săpat un șanț cît trebuia de mare. Și pornind de acolo împăratul s-a dus pînă la grădinile lui Delphinas, iar de acolo la Trikkala.

5

1084. Pavlichianul Traulos, om de casă al împăratului Alexie Comnenul, se refugiază împreună cu un grup de eretici aparținînd aceleiași secte la Veliatova, care devine cartierul general al unei răzvrătiri. Traulos se aliază cu pecenegii din Paristrion pe care-i stîrnește la expediții de jaf împotriva romeilor

Aceasta nu i-a scăpat însă lui Traulos și atunci cheamă seara la VI, IV, 3
dînsul pe toți aceia cărora mai înainte le dezvăluise taina sa [22]. Și cîți îi
erau rude de sînge adunîndu-se la el, împreună merg și ocupă Veliatova [23].
Acesta este un orășel așezat pe o înălțime deasupra văii care coboară de la
această Veliatova. Și fiindcă l-au găsit nelocuit, socotindu-l al lor, și-au
făcut într-însul locuințele; pe urmă, năvălind de acolo în fiecare zi și ajun-
gînd pînă în orașul lor, Filipopole, se întorceau încărcați de multă pradă.
Dar Traulos, căruia nu-i ajungeau acestea, a încheiat înțelegerea cu sciții 4
care locuiesc în Paristrion [24], atrăgînd de partea sa căpeteniile din regiunea
Glaviniței și a Dristrei [25] și din părțile vecine lor; s-a căsătorit în același
timp cu fiica unuia dintre fruntașii sciților, silindu-se din răsputeri să aducă
daune împăratului prin năvălirea sciților. Împăratul, aflînd zi de zi toate
aceste lucruri, cu grijă de viitor, își dădea silința să-l cîștige prin scrisori
și făgăduieli, prevăzînd răul ce se va ivi de pe urma lui. Ba, chiar și un
hrisov de iertare și deplină libertate alcătuind, i l-a trimis. Dar racul nu
învață să meargă drept înainte; așa și el rămînea același, care ieri și alaltă-
ieri atrăgea pe sciți și chema încă mai mulți din ținuturile lor și prăda
toate împrejurimile.

---

[20] M. Gyóni, *Egy vlách falu neve Anna Komnene Alexiasdban*, „Egyetemes Philologiai Közlöny'', 71, 1948, p. 22 identifică acest sat cu actualul Nezeros, situat în vecinătatea muntelui Ossa. Identificarea e acceptată de G. C. Souris, *The Thessalian Vlachia*, „Zbornik radova vizantološkog Instituta'', 8, 1963, 1, p. 271. Totuși, remarcă G. G. Litavrin, *Vlahi vizantiiskih istočnikov X–XIII vv.*, „Iugo-vostočnaia Evropa v srednie veka'', I, Chișinău, 1972, p. 108, n. 2, Ossa e situat la nord-vest de Larissa, astfel încît localizarea nu corespunde textului Anei Comnena, care indica așezarea satului pe drumul urmat de Alexie de la Larissa la Trikkala. Oricum, pasajul e important deoarece menționează prezența unei așezări de vlahi în cîmpia Tesaliei în anul 1043. Despre importanța elementului vlah din Tesalia — viitoarea Vlahie Mare — în secolul al XI-lea ne vorbește întreaga operă a lui Kekaumenos.

[21] Lacună în text.

[22] Aflînd că Alexie I Comnenul a pornit o acțiune de persecutare a pavlichienilor, căreia îi căzuseră victimă surorile sale, Traulos se hotărîse să fugă. A fost însă denunțat de propria sa soție, o slujitoare devotată a împărătesei.

[23] Veliatova e situată la nord de Filipopole, pe valea Mariței.

[24] Sciții din Paristrion sînt pecenegii. Ei ocupaseră treptat această regiune, profitînd de dificultățile prin care trecea Imperiul bizantin.

[25] Azi, Silistra.

6

VI, XIII, 4 ῏Ην γὰρ ὁ βασιλεὺς οὗτος ἄντικρυς ἱερατικώτατος καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν λόγον, ὡς εἰπεῖν, εὐσεβίας ἁπάσης ἀρχιερεύς. Διδασκαλικώτατός τε γὰρ ἦν τοῦ ἡμετέρου δόγματος καὶ ἀποστολικὸς τὴν προαίρεσιν καὶ τὸν λόγον καὶ εἴσω τῆς ἡμετέρας πίστεως ποιῆσαι βουλόμενος οὐ μόνον τοὺς νομάδας τουτουσὶ Σκύθας, ἀλλὰ καὶ τὴν Περσίδα πᾶσαν καὶ ὁπόσοι τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Λιβύην νέμονται βάρβαροι καὶ ταῖς τοῦ Μωάμεθ τελεταῖς ὀργιάζουσιν.

XIV, 1 ᾿Αλλὰ περὶ μὲν τούτων ἅλις· βουλομένη δὲ δεινοτέραν καὶ μείζονα τῆς προλαβούσης κατὰ τῆς τῶν ῾Ρωμαίων ἀρχῆς ἔφοδον διηγήσασθαι εἰς ἀρχὴν αὖθις καθιστῶ τὸν λόγον· ἄλλα γὰρ ἐπ᾿ἄλλοις διεκυμάνθησαν. Γένος τι Σκυθικὸν παρὰ τῶν Σαυροματῶν καθ᾿ἑκάστην σκυλευόμενοι ἀπάραντες τῶν οἴκοι κατῆλθον πρὸς τὸν Δάνουβιν. ῾Ως δὲ πρὸς ἀνάγκης ἦν αὐτοῖς μετὰ τῶν κατὰ τὸν Δάνουβιν οἰκούντων σπείσασθαι, τούτου συνδόξαντος πᾶσιν εἰς ὁμιλίαν ἦλθον μετὰ τῶν ἐκκρίτων, τοῦ τε Τατοῦ τοῦ καὶ Χαλῆ ὀνομαζομένου καὶ τοῦ Σεσθλάβου καὶ τοῦ Σατζᾶ (χρὴ γὰρ καὶ τῆς ἐπωνυμίας μεμνῆσθαι τῶν κατ᾿αὐτοὺς ἀρίστων ἀνδρῶν, εἰ καὶ τὸ σῶμα τῆς ἱστορίας τούτοις καταμιαίνεται), τοῦ μὲν τὴν Δρίστραν κατέχοντος, τῶν δὲ τὴν Βιτζίναν καὶ τἄλλα. Σπεισάμενοι γοῦν μετ᾿αὐτῶν ἀδεῶς τοῦ λοιποῦ διαπερῶντες τὸν Δάνουβιν ἐλῄζοντο τὴν παρακειμένην χώραν, ὡς καὶ πολίχνιά τινα κατασχεῖν. Κἀντεῦθεν
2 ἐκεχειρίαν τινὰ σχόντες ἀροτριῶντες ἔσπερον κέγχρους τε καὶ πυρούς. ῾Ο
δὲ Τραυλὸς ἐκεῖνος Μανιχαῖος μετὰ τῶν συνεφεπομένων αὐτῷ καὶ οἱ τὸ

6

1086. Alungaţi de cumani, pecenegii trec la sud de Dunăre, înţelegîndu-se în prealabil cu conducătorii locali, Tatos, Sesthlav şi Satza. Ciocniri bizantino-pecenege terminate cu victoria bizantinilor.

Era cu adevărat acest împărat [26] cu totul sfînt în privinţa virtuţii VI, XIII, 4
şi a vorbirii, că să spun aşa, un arhiereu al evlaviei desăvîrşite. Căci era foarte capabil să înveţe pe alţii doctrina noastră şi avea stăruinţa şi graiul unui apostol, dornic fiind să aducă la credinţa noastră nu numai pe nomazii aceştia sciţi [27], ci şi toată Persia şi pe barbarii cîţi locuiesc în Egipt şi în Libia şi celebrează riturile lui Mahomed.

Dar despre acestea destul. Voind să povestesc o năvălire împo- XIV, 1
triva împărăţiei romeilor mai groaznică şi mai mare decît cea dinainte, iau lucrurile din nou de la început; căci s-au amestecat ca valurile mării. Un neam scitic, prădat zi de zi de sarmaţi [28], părăsindu-şi sălaşele, a coborît la Dunăre. Cum aveau nevoie să se înţeleagă cu cei care locuiesc la Dunăre, căzînd de acord asupra acestui lucru, au intrat în tratative cu conducătorii lor, cu Tatos, numit şi Chalis, şi cu Sesthlav şi cu Satza [29] — căci trebuie să amintesc şi numele celor mai de seamă dintre dînşii, deşi trupul istoriei se murdăreşte cu aceştia [30] —, unul, ţinînd în stăpînirea sa Dristra, ceilalţi Vicina şi celelalte. După ce s-au înţeles cu aceştia, trecînd Dunărea fără teamă de acum încolo, prădau ţinutul învecinat, ocupînd
chiar şi unele orăşele. Apoi, bucurîndu-se de oarecare tihnă, au arat pă- 2
mîntul semănînd mei şi grîu. Dar acel Traulos maniheanul [31], cu cei ce-l urmaseră şi cei ce nutreau aceleaşi gînduri ca şi el şi stăpîneau orăşelul de pe culmea Veliatovei, despre care am vorbit mai pe larg cînd a fost prilejul, aflînd de faptele sciţilor, au dat la iveală ceea ce clociseră mai înainte.

---

[26] Alexie I Comnenul (1081–1118).

[27] Este vorba de pecenegi.

[28] Sarmaţii = cumanii; vezi însă Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 270 (uzii).

[29] Pasajul a generat o bogată literatură ştiinţifică privind caracterul acestor formaţiuni politice şi apartenenţa etnică a conducătorilor lor, amintiţi de Ana Comnena, ca şi a populaţiei peste care stăpîneau. Un istoric al problemei, obiectiv şi amănunţit la I. Barnea, *DID*, III, p. 139–146; N. Iorga, *Cele dintîi cristalizări de stat ale românilor*, „Revista istorică", V, 1919, p. 103–113 a văzut în aceste formaţiuni primele creaţiuni politice româneşti, deschizînd astfel o discuţie pe această temă în istoriografia noastră. Ţinînd seama de indicaţiile altor izvoare, unde se vorbeşte despre Tatos (Tatus) ca despre un şef peceneg (Attaliates, Bonn, p. 204–206; Skylitzes, ed. Tsolakis, p. 166; Zonaras, Bonn, III, p. 713) şi despre compoziţia etnică foarte amestecată a populaţiei de la Dunărea de Jos (Attaliates, Bonn, p. 204), putem afirma că în apariţia acestor formaţiuni pecenegii au deţinut rolul de factor militar şi politic dominant. Expansiunea lor spre sudul Dunării, unde se instalează treptat, ajungînd în cele din urmă la un război de lungă durată cu Alexie I Comnenul, a fost determinată de presiunea cumanilor din nord şi favorizată de criza Imperiului bizantin. Între elementele crizei se numără şi nemulţumirea populaţiei de la Dunăre — inclusiv a românilor — afectată de măsurile financiare apăsătoare luate de puterea centrală bizantină. Nici Ana Comnena, nici ceilalţi autori nu ne dau suficiente indicaţii pentru stabilirea exactă a etniei locuitorilor supuşi de pecenegi; cf. şi N. Ş. Tanaşoca, *Les Mixobarbares et les formations politiques paristriennes du XI-e siècle*, „Revue roumaine d'histoire", XII, 1973, 1, p. 61–82.

[30] Ca majoritatea autorilor bizantini, Ana Comnena nutreşte un profund dispreţ pentru celelalte popoare, considerate barbare. Această atitudine se repercutează negativ asupra valorii de izvor istoric a operei sale. Ea neglijează, cum se vede din propriile-i cuvinte, detalii vrednice de cel mai mare interes pentru cercetarea ştiinţifică.

[31] Ana Comnena dă numele arhaizant de manihei pavlichienilor şi bogomililor.

κατὰ τὴν ἀκρολοφίαν τῆς Βελιατόβης πολίχνιον κατασχόντες ὁμόφρονες,
περὶ ὧν ὁ λόγος φθάσας πλατύτερον ἐδίδαξε, τὰ κατὰ τοὺς Σκύθας
μεμαθηκότες ὃ πάλαι ὤδινον εἰς φῶς ἐξήγαγον καὶ κατασχόντες τὰς τραχείας
ὁδοὺς καὶ στενωποὺς μετεκαλοῦντο τοὺς Σκύθας, κἀντεῦθεν τὴν ἅπασαν
῾Ρωμαίων ἐλῄζοντο χώραν. Γένος γὰρ οἱ Μανιχαῖοι φύσει μαχιμώτατον
3 καὶ αἵμασιν ἀνθρώπων λαφύσσειν καθαπερεὶ κύνες ἀεὶ ἱμειρόμενον. Ταῦτα
ὁ βασιλεὺς ᾿Αλέξιος μεμαθηκὼς παρακελεύεται τῷ δομεστίκῳ τῆς ἑσπέρας
Πακουριανῷ γινώσκων αὐτὸν ἱκανώτατον οἰκονομῆσαι στράτευμα καὶ κατὰ
φάλαγγα στῆναι καὶ παράταξιν διαμηχανήσασθαι ποικιλώτατα σὺν αὐτῷ τῷ
Βρανᾷ (ἀνὴρ δὲ καὶ οὗτος μαχιμώτατος) τὰς δυνάμεις ἀναλαβόμενον κατ᾿αὐτῶν
ἀπελθεῖν. Καταλαβὼν δὲ τοὺς Σκύθας διελθόντας τοὺς στενωποὺς καὶ τῆς
Βελιατόβης ἔνθεν τὸν χάρακα πηξαμένους, πλῆθος ἀναρίθμητον τούτους
θεασάμενος, πρὸς τὸν μετ᾿αὐτῶν εὐθὺς ἀπενάρκησε πόλεμον βέλτιον νομίζων τὰς
ἰδίας τὸ παρὸν ἀμαχητὶ διασῶσαι δυνάμεις ἢ τὸν μετὰ τῶν Σκυθῶν ἀναδησάμενον
πόλεμον καὶ ἡττηθέντα πολλοὺς ἀπολωλεκέναι. ᾿Αλλὰ τῷ Βρανᾷ φιλοκινδυνοτάτῳ
τε καὶ θρασεῖ ὄντι ταῦτ᾿οὐκ ἤρεσκεν. ῾Ο δέ γε δομέστικος, ἵνα μὴ δειλίας ὑποψία τις
κατ᾿αὐτοῦ ἀναβαλλομένου τὸν πόλεμον δοθῇ, ἐνεδίδου ταῖς ὁρμαῖς τοῦ Βρανᾶ καὶ
θωρήξασθαί τε ἅπασι κελεύσας καὶ πολέμου σχῆμα διατυπώσας κατὰ τῶν
Σκυθῶν ἐχώρησε τὸ μεσαίτατον αὐτὸς διέπων τῆς φάλαγγος. ᾿Επεὶ δὲ οὐδὲ
τὸ πολλοστὸν τὸν πλήθους τῶν ἀντιτεταγμένων τὸ ῥωμαϊκὸν ἔσῳζε στράτευμα
ἐκ μόνης ὄψεως περιδεεῖς ἐγεγόνεισαν ἅπαντες . Προσβαλόντες δ᾿ὅμως τοῖς
Σκύθαις ἀναιροῦνται μὲν πολλοὶ ἐν τῷ μάχεσθαι, πίπτει δὲ καιρίαν πληγεὶς
ὁ Βρανᾶς. ῾Ο δέ γε δομέστικος ἐκθύμως μαχόμενος καὶ σφοδρὰς τὰς κατὰ
τῶν ἐναντίων ἱππασίας ποιούμενος φηγῷ προσκεκρουκὼς ἀφῄρηται παραχρῆμα
τὴν ψυχήν. Τὸ δὲ ἐπίλοιπον τοῦ στρατοῦ ἄλλος ἀλλαχοῦ διεσπάρησαν.
4 Ταῦτ᾿οὖν μεμαθηκὼς ὁ αὐτοκράτωρ ἐπένθει μὲν τοὺς πεπτωκότας ἅπαντας
ἰδίᾳ καὶ καθ᾿ἕκαστον καὶ ὁμοῦ· ἐπὶ δὲ τῷ τοῦ δομεστίκου θανάτῳ μάλα
στενάζων κρουνοὺς ἠφίει δακρύων. ᾿Εφίλει γὰρ ἐξόχως τὸν ἄνδρα καὶ πρὸ τῆς
ἀναρρήσεως. Οὐ μέντοι διὰ ταῦτα ἀναπέπτωκεν, ἀλλὰ μεταπεμψάμενος τὸν
Τατίκιον μετὰ χρημάτων ἱκανῶν ἐκπέμπει πρὸς ᾿Αδριανούπολιν, ἐφ᾿ᾧ τοῖς
μὲν στρατιώταις τοὺς ἐπετείους διδόναι μισθούς, συλλέγειν δὲ καὶ ἁπανταχόθεν
δυνάμεις, ἵνα στράτευμα ἀξιόμαχον αὖθις συστήσηται. Τὸν δὲ Οὐμπερτόπουλον
εἰς Κύζικον φρουρὰν ἀξιόμαχον καταλιπόντα μετὰ μόνων τῶν Κελτῶν εἰς τὸν
Τατίκιον γοργῶς ἐφθακέναι παρεκελεύσατο. Οὗτος δὲ τοὺς Λατίνους καὶ τὸν
Οὐμπερτόπουλον θεασάμενος καὶ τεθαρρηκώς, ἐπεὶ καὶ ἱκανὸν προεφθάκει
5 συλλέξασθαι στράτευμα, κατευθὺ Σκυθῶν ἐχώρει παραχρῆμα. Καταλαβὼν
δὲ τὰ περὶ τὴν Φιλιππούπολιν παρὰ τῷ χείλει τοῦ κατὰ τὸν Βλίσνον ῥέοντος

Punînd stăpînire pe drumurile înguste şi pietroase, au chemat pe sciţi şi
de aici au jefuit toată ţara romeilor. Căci maniheii sînt din fire un neam
foarte războinic şi întotdeauna dornic, ca şi cîinii, a se înfrupta din sîngele 3
oamenilor. Cînd împăratul Alexie a aflat aceasta, porunceşte domesticului
Apusului Pakurianos, pe care-l cunoştea ca pe un om foarte capabil, să se
ocupe de armată şi să o aşeze în linie de bătaie şi să se folosească în luptă
de diferite stratageme, ca împreună cu Vranas — şi acesta bărbat foarte
priceput la război — să-şi adune trupele şi să meargă împotriva lor. Şi,
ajungînd pe sciţii care străbătuseră trecătorile şi-şi fixaseră tabăra din-
coace de Veliatova, văzîndu-i mulţime nenumărată, a renunţat îndată să
pornească bătălia cu ei, socotind că e mai bine pentru moment să-şi păs-
treze trupele tefere fără bătălie, decît să înceapă lupta cu sciţii şi să fie
învins cu mari pierderi de oameni. Dar aceste intenţii nu au fost pe placul
lui Vranas, care era iubitor foarte de primejdii şi îndrăzneţ. Şi domesticul,
ca nu cumva să cadă asupra lui bănuială că din laşitate amînă lupta, a
cedat în faţa avîntului lui Vranas şi, după ce a poruncit tuturor să se înar-
meze şi a întocmit formaţia de luptă, a pornit asupra sciţilor, conducînd
el însuşi centrul falangei. Dar, deoarece oastea bizantină nu egala nici cea
mai mică parte din mulţimea duşmanilor, numai vederea acestora i-a îngro-
zit pe toţi. Aruncîndu-se totuşi asupra sciţilor, mulţi sînt răpuşi în luptă,
iar Vranas cade rănit de moarte. Iar domesticul, luptînd cu îndîrjire şi
năvălind călare, cu furie, în rîndurile duşmanilor, izbindu-se de un stejar
pe loc şi-a dat sufletul. Şi restul oştirii s-a risipit, apucînd care încotro.
Împăratul, aflînd acestea plînse pe toţi cei căzuţi, pe fiecare în parte şi 4
pe toţi laolaltă; dar îndurerat foarte de moartea domesticului, a udat-o
cu rîuri de lacrimi. Căci îl iubea deosebit de mult pe omul acesta, încă
dinainte de înscăunarea sa. Dar nu s-a descurajat din această pricină ci, che-
mîndu-l pe Tatikios [32], l-a trimis cu bani destui la Adrianopol, pentru ca să
dea oştenilor soldele lor anuale şi pentru ca să adune totodată de pretu-
tindeni trupe caj să întocmească o armată gata curînd de luptă. Iar lui
Humbertopulos [33] i-a poruncit ca, lăsînd la Cizic o garnizoană puternică,
să meargă în grabă numai cu celţii să-l întîlnească pe Tatikios. Acesta,
văzîndu-i pe latini [34] şi pe Humbertopulos şi prinzînd curaj, cum se adunase
şi destulă armată, îndată porni asupra sciţilor [35]. Ajungînd lîngă Filipopole, 5
îşi aşeză tabăra lîngă malul rîului care curge pe lîngă Blisnos [36]. După ce
văzu pe sciţii care se întorceau de la jaf cu pradă multă şi cu robi, deşi
abia îşi pusese bagajele înăuntrul întăriturilor, desprinde un număr îndestu-

[32] Tatikios este unul dintre cei mai de seamă militari din anturajul lui Alexie I Comnenul. Era de origine străină, fiul unui prizonier turc. A ajuns un intim al împăratului. Ana Comnena explică, de pildă, boala de picioare a lui Alexie printr-o lovitură primită de acesta, din greşeală, cînd juca cu Tatikios un joc cu mingea, vezi *Alexiada*, XIV, IV, 2.

[33] Constantin Humbertopulos, unul dintre comandanţii militari de origine occidentală ai lui Alexie I Comennul; era nepotul lui Robert Guiscard. A fost implicat, mai tîrziu, într-o conspiraţie contra împăratului, dar în cele din urmă a fost iertat şi restabilit în drepturile sale.

[34] Latini = catolici, nume folosit de bizantini pentru desemnarea occidentalilor care foloseau în biserică şi administraţie limba latină.

[35] Sciţi = pecenegi.

[36] Blisnos, localitate situată între Adrianopol şi Filipopole.

ποταμοῦ χάρακα πήγνυται. Ἐπὰν δὲ τοὺς Σκύθας ἐκ προνομῆς ἐπανερχομένους ἐθεάσατο λείαν πολλὴν καὶ δορυαλώτους συνεπαγομένους, μήπω σχεδὸν τὰς σκευὰς εἴσω τοῦ χάρακος καταθέμενος ἱκανοὺς ἀποτεμόμενος κατ'αὐτῶν ἐκπέμπει. Αὐτός δε ὁπλισάμενος καὶ πάντας θωρήξασθαι κελεύσας τὰς φάλαγγας καταστησάμενος τοῖς προπεμφθεῖσι παρείπετο στρατιώταις. Θεασάμενος δε τοὺς Σκύθας μετὰ τῶν λαφύρων καὶ τῶν δορυαλώτων τῷ ἐπιλοίπῳ στρατεύματι τῶν Σκυθῶν ἑνωθέντας κατὰ τὸν Εὔρου ὄχθον, διχῇ τὸ στράτευμα διελὼν καὶ τὸ ἐνυάλιον ἑκατέρωθεν ἠχῆσαι κελεύσας, σὺν ἀλαλαγμῷ καὶ βοῇ πολλῇ προσβάλλει τοῖς βαρβάροις. Καὶ καρτερᾶς τῆς μάχης γενομένης πίπτουσι τῶν Σκυθῶν οἱ πλείονες, πολλοὶ δὲ καὶ διασπαρέντες ἐσώθησαν. Ὁ δὲ τὴν λείαν πᾶσαν
6 ἀναλαβόμενος νικητὴς τὴν Φιλιππούπολιν καταλαμβάνει. Κεῖθι δὲ τὸ ὁπλιτικὸν ἅπαν καταθέμενος, ἐσκόπει ὅθεν χρὴ καὶ ὅπως τοῖς βαρβάροις αὖθις προσβαλεῖν. Ἀπειροπληθεὶς δὲ τὰς αὐτῶν γινώσκων δυνάμεις σκοποὺς ἁπανταχόσε ἐξέπεμψεν, ἵν'ἐκεῖθεν ἔχοι τὰ κατὰ τοὺς Σκύθας συχνάκις μανθάνειν. Ἐπαναδεδραμηκότες δὲ οἱ σκοποὶ πλῆθος βαρβάρων ἔλεγον πολὺ περὶ τὴν Βελιάτοβαν ἐνδιατρίβειν καὶ τὰ πέριξ λῄζεσθαι. Καὶ ὁ Τατίκιος προσδόκιμον τὴν τῶν Σκυθῶν ἔλευσιν ἔχων καὶ πρὸς τοσούτους μὴ ἀποχρώσας ἔχων δυνάμεις τὸ παράπαν ἀλύων
7 τοῖς λογισμοῖς ἐν ἀμηχανίᾳ καθειστήκει. Ἀλλ' ὅμως καὶ τὸ σιδήριον ἔθηγε καὶ πρὸς μάχας ἐθάρρυνε τὸ στράτευμα. Καταλαβὼν δέ τις τὴν τῶν βαρβάρων κατ'αὐτοῦ ἔλευσιν διεμήνυε καὶ φθάνειν ἤδη ἰσχυρίζετο. Ὁ δὲ εὐθὺς ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν καὶ ἅπαν τὸ στράτευμα ἐξοπλίσας τὸν Εὖρον παραχρῆμα διαπεράσας τὰς φάλαγγας ἰλαδὸν καταστήσας εἱστήκει πολέμου σχῆμα διατυπώσας αὐτὸς δὲ τὸ μέσον εἶχε παρατάξεως. Καὶ οἱ βάρβαροι Σκυθικῶς παραταξάμενοι καὶ τὰς αὐτῶν δυνάμεις πρὸς μάχην καταστησάμενοι ἐῴκεσαν μὲν πόλεμον ἀναζητεῖν καὶ τοὺς ἀντιπάλους ἐρεθίζειν οἷον πρὸς μάχην. Ἐδεδίεσαν δὲ ὅμως καὶ ἄμφω τὰ στρατεύματα καὶ τὴν συμπλοκὴν ἀνεβάλλοντο, τὸ μὲν Ῥωμαϊκὸν τὸ ὑπερπληθὲς τῶν Σκυθῶν ὑποπτῆσσον, τὸ δὲ Σκυθικὸν τεθωρακισμένους ἅπαντας ὁρῶν τάς τε σημαίας καὶ τὸ λαμπρὸν τῶν ἀμφίων καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀποπαλλομένην αἴγλην πρὸς τὴν ἀστρῴαν βολὴν ἀντιστίλβουσαν. Μόνοι δὲ ἁπάντων οἱ τολμητίαι Λατῖνοι καὶ θρασεῖς τὴν μάχην προαρπάζειν ἤθελον θήγοντες ὀδόντας ὁμοῦ καὶ σιδήρια. Ἀνέστελλε δ'αὐτοὺς ὁ Τατίκιος· ἀνὴρ γὰρ οὗτος εὐσταθὴς καὶ τοῦ μέλλοντος ῥᾷστα καταστοχάσασθαι δυνατός. Ἱσταμένων οὖν ἀμφοτέρων τῶν στρατευμάτων καὶ οἷον ἑτέρου τὴν ἐξ ἑτέρου κίνησιν ἀπεκδεχομένου καὶ μηδ'οὑτινοσοῦν τῶν στρατιωτῶν κατὰ τὸ μεσαίχμιον ἐξ οὐδετέρου τῶν στρατευμάτων ἱππάσασθαι κατατολμῶντος, ἐπεὶ ἐν δυσμαῖς ἤδη ὁ ἥλιος ἦν, ἕκαστος τῶν στρατηγῶν ἐπὶ τὴν ἰδίαν παρεμβολὴν ἐπάνεισι. Τούτου ἐπὶ δυσὶν ἡμέραις γεγονότος καὶ πρὸς μάχην εὐτρεπιζομένων τῶν δημαγωγῶν καὶ πολέμου σχῆμα καθ'ἑκάστην διατυπούντων, ἐπεὶ μηδεὶς τὴν πρὸς ἕτερον ἀπεθάρρησε μάχην, κατὰ τὸ τῆς τρίτης περίορθρον ἀναχωροῦσιν οἱ Σκύθαι. Αἰσθόμενος δὲ ὁ Τατίκιος τούτου παραχρῆμα κατόπιν αὐτῶν ἤλαυνεν· ἀλλὰ πεζός φασι παρὰ Λύδιον ἅρμα. Προφθάσαντες γὰρ οἱ Σκύθαι διῆλθον τὴν Σιδηρᾶν· τέμπη δ'οὕτως εἰσὶ κατονομαζόμενα· κἀκεῖσε δὲ τούτους μὴ καταλαβὼν ἀναλαβόμενος τὰς ὅλας δυνάμεις πρὸς Ἀδριανούπολιν ἐπαναζεύγνυσι. Καὶ τοὺς μὲν Κελτοὺς αὐτοῦ που καταλιπών, τῶν δὲ στρατιωτῶν οἴκοι πορευθῆναι ἕκαστον κελεύσας μετά τινος μερίδος τῆς στρατιᾶς αὐτὸς ἐπαναζεύγνυσι πρὸς τὴν βασιλεύουσαν.

lător de oameni şi-i trimite împotriva lor. După ce el însuşi s-a înarmat şi a poruncit tuturor să-şi pună platoşele, aşezîndu-şi falangele în ordine, a pornit pe urmele ostaşilor trimişi înainte. Cînd văzu că sciţii cu prada şi cu captivii s-au unit cu restul armatei sciţilor pe malul rîului Eurus [37], împărţindu-şi oştirea în două şi poruncind să se dea din amîndouă părţile strigătul de război, cu chiot şi multă larmă se aruncă asupra barbarilor. Şi lupta, ajungînd îndîrjită, cad cei mai mulţi dintre sciţi, dar mulţi iarăşi,
împrăştiindu-se, au scăpat. Iar el <Tatikios>, punînd mîna pe toată prada, 6
soseşte biruitor la Filipopole. Aşezîndu-şi acolo toată armata, cercetă de unde şi cum trebuie să atace iarăşi pe barbari. Ştiind că forţele lor erau foarte numeroase, trimise iscoade în toate părţile pentru ca de acolo să se poată informa necontenit asupra sciţilor. Şi, întorcîndu-se în grabă, iscoadele spuneau că o mare mulţime de barbari se găseşte în preajma Veliatovei şi pradă împrejurimile. Tatikios, care se aştepta la sosirea sciţilor şi nu avea trupe îndeajuns faţă de atîţia, cu totul neliniştit în calculele sale, era în încurcătură. Cu toate acestea el îşi ascuţea spada şi îndemna oastea la luptă. Abia sosit, cineva a anunţat venirea barbarilor asupra lui
şi a arătat limpede că ajung îndată. Pe loc <Tatikios> se înarmă şi, înar- 7
mîndu-şi toată oştirea, trecînd imediat Eurul, îşi aşeză trupele pe batalioane, punîndu-le în ordine de luptă. Şi el ţinea mijlocul frontului. Iar barbarii, aşezaţi în front după obiceiul scitic şi orînduindu-şi oştile pentru bătălie, păreau că într-adevăr caută ciocnirea şi aţîţă pe duşmani la luptă. În realitate, ambele oşti se temeau şi amînau încăierarea, cea a romeilor fiind înfricoşată de mulţimea covîrşitoare a sciţilor, iar cea scitică deoarece îi vedea pe toţi <inamicii> împlătoşaţi şi steagurile şi strălucirea veşmintelor şi scînteierea lor asemănătoare razelor unui astru. Singuri între toţi, latinii, curajoşi şi îndrăzneţi, voiau să încingă ei întîi lupta, ascuţindu-şi în acelaşi timp dinţii şi paloşele. Dar Tatikios îi reţinea, căci era un bărbat calm şi în stare să prevadă uşor desfăşurarea viitoare a faptelor. Stînd deci faţă în faţă ambele armate ca şi cum una aştepta mişcarea celeilalte, iar nici unul dintre soldaţi neîndrăznind a călări în intervalul dintre ele, după ce soarele a ajuns la asfinţit, fiecare dintre generali se întoarce în tabăra sa. Acest lucru s-a petrecut două zile <la rînd>; comandanţii se pregăteau de luptă şi îşi alcătuiau ordinea de bătaie în fiecare zi, dar deoarece nici unul nu îndrăznea să pornească lupta cu celălalt, în zorii celei de-a treia zile sciţii se retrag. Îndată ce a aflat de acest lucru, Tatikios a pornit în goană după ei; dar <părea>, cum se spune, un pedestraş după un car lidian [38]. Într-adevăr, luînd-o înainte, sciţii străbătură Sidera [39]; acesta este numele unui defileu. Şi cum nu-i ajunsese acolo, <Tatikios>, luîndu-şi oştile toate, se întoarce la Adrianopol. Lăsîndu-i acolo pe celţi şi poruncind ca fiecare ostaş să se întoarcă la casa lui, el se înapoiază cu o parte din oaste în capitală.

[37] Numele rîului a făcut obiect de controversă. În unele manuscrise apare ca Pyros, respins pe baza contextului.
[38] Proverb antic, cf. Plutarh, *Moralia*, 65 B.
[39] Sidera = Porţile de Fier, trecătoare în Balcani, azi Dobrol.

7

VII, I, 1 Ἔαρος δὲ ἐπιφανέντος διελθὼν ὁ Τζελγοὺ τὰ ὑπερκείμενα τοῦ Δανούβεως τέμπη (ἡγεμὼν δὲ οὗτος ὑπερέχων τοῦ Σκυθικοῦ στρατεύματος) σύμμικτον ἐπαγόμενος στράτευμα ὡσεὶ χιλιάδας ὀγδοήκοντα ἔκ τε Σαυροματῶν καὶ Σκυθῶν καὶ ἀπὸ τοῦ Δακικοῦ στρατεύματος οὐκ ὀλίγους, ὧν ὁ οὕτω καλούμενος Σολομὼν δημαγωγὸς ἦν, τὰς κατὰ τὴν Χαριούπολιν παρακειμένας πόλεις ἐλῄζετο. Καὶ εἰς αὐτὴν δέ φθάσας τὴν Χαριούπολιν καὶ λείαν πολλὴν ἀναλαβόμενος κατέλαβε τόπον τινὰ Σκοτεινὸν καλούμενον. Μεμαθηκὼς τοῦτο ὁ Μαυροκατακαλὼν Νικόλαος καὶ ὁ Βεμπετζιώτης τὴν ἐπωνυμίαν ἀπὸ τῆς ἐνεγκαμένης λαχὼν μετὰ τῶν ὑπ'αὐτοὺς δυνάμεων καταλαμβάνουσι τὸ Πάμφυλον. Ὁρῶντες δὲ τοὺς περὶ τὰς κωμοπόλεις τῶν παρακειμένων χωρῶν πρὸς τὰς πόλεις καὶ τὰ φρούρια συνελαυνομένους διὰ πτοίαν πολλὴν ἀπάραντες τοῦ οὑτωσὶ καλουμένου Παμφύλου τόπου καταλαμβάνουσι τὸ τοῦ Κούλη πολίχνιον τὸ ἅπαν συνεπαγόμενοι στράτευμα. Ὄπισθεν δὲ τούτων ἐρχόμενοι καὶ τὸν οὑτωσὶ καλούμενον κοπὸν* τοῦ ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος (λέξις δὲ αὕτη συνήθης τοῖς στρατιώταις) εὑρόντες οἱ Σκύθαι παρείποντο ἰχνηλατοῦντες
2 οἷον τὸ ῥωμαϊκὸν στράτευμα. Αὐγαζούσης δὲ ἤδη τῆς ἡμέρας τὰς ἰδίας ὁ Τζελγοὺ καθιστᾷ δυνάμεις καὶ τὸν κατὰ τοῦ Μαυροκατακαλὼν ἐβουλεύετο πόλεμον. Ἐκεῖνος δὲ κατὰ τὸν ὑπερκείμενον τῆς πεδιάδος αὐχένα ἀνῆλθε μετά τινων λογάδων κατασκοπήσων τὰς βαρβαρικὰς δυνάμεις. Ὁρῶν δὲ τὸ πλῆθος τῶν Σκυθῶν ἐσφάδαζε μὲν τὴν συμπλοκὴν τοῦ πολέμου, ἀνεβάλλετο δὲ τὴν ῥωμαϊκὴν στρατιὰν κατανοῶν μηδὲ τὸ πολλοστὸν σῴζουσαν τῆς τῶν βαρβάρων δυνάμεως. Ἐπανελθὼν δὲ μετὰ τῶν λογάδων τοῦ ὁπλιτικοῦ παντὸς καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰωαννάκη διεσκοπεῖτο, εἰ χρὴ προσβαλεῖν τοῖς Σκύθαις. Τῶν δὲ πρὸς τοῦτο ἐποτρυνόντων, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς πρὸς τοῦτο μᾶλλον κατάρροπος ἦν τριχῇ διελὼν τὰς δυνάμεις καὶ τὸ ἐνυάλιον ἠχῆσαι κελεύσας ξυμμίγνυται τοῖς βαρβάροις. Πολλοὶ μὲν οὖν τηνικαῦτα τρωθέντες πίπτουσι, κτείνονται δὲ οὐχ ἧττους· καὶ αὐτὸς ὁ Τζελγοὺ γενναίως μαχόμενος καὶ ὅλας συνταράσ-

* σκοπὸν Epit.

7

1087–1090. Războiul bizantinilor cu pecenegii. Înfrîngerea lui Tzelgu, șeful pecenegilor și respingerea acestora dincolo de Balcani. Expediția lui Alexie pe uscat și pe Dunăre împotriva pecenegilor. Armistițiul de scurtă durată. Asedierea Dristrei de trupele bizantine. Tatos trece Dunărea, revenind cu ajutoare cumane. Pierderile suferite de bizantini în ciocnirea cu pecenegii. Conflictul între pecenegi și cumani îi determină pe cei dintîi să ajungă la o înțelegere cu împăratul Alexie

La ivirea primăverii, Tzelgu (acesta era comandantul suprem al armatei scitice), trecînd prin văile care domină Dunărea în fruntea unei armate amestecate de vreo 80 000 de oameni, formată din sauromați [40] și sciți [41] și nu puțini oameni din armata dacică [42], cărora le era comandant așa-numitul Solomon [43], prădă orașele din preajma Chariopolisului [44]. Și ajungînd chiar la Chariopolis și luînd multă pradă, ocupă un loc numit Skoteinos. Aflînd aceasta, Nikolaos Mavrokatakalon și Vebetziotes, care-și trăgea numele de la locul său de baștină [45], sosesc la Pamphilon [46], cu oștile de sub comanda lor, ocupîndu-l. Dar văzîndu-i pe oamenii din ținuturile învecinate alergînd cu multă spaimă spre orașe și fortărețe, pornesc din așa-numitul Pamphilon și ocupă orășelul Kule [47], cu toată armata. În spatele lor însă veneau sciții care-i observară pe așa zișii „codași" ai armatei romeice — acesta e un termen obișnuit de al soldaților — și care se țineau îndeaproape, ca să zic așa, de urmele lor. După ce s-a luminat de ziuă, Tzelgu își așeză oștile și dorea să dea lupta împotriva lui Mavrokatakalon. 2
Acela se urcă pe o coamă de deal situată deasupra cîmpiei, împreună cu cîteva căpetenii, ca să observe forțele barbare și, văzînd mulțimea sciților, se aprindea de dorința luptei, dar o amîna, dîndu-și seama că armata romeică nu reprezenta nici măcar o mică parte din numărul armatei barbarilor. Întorcîndu-se deci, împreună cu căpeteniile întregii armate și cu însuși Ioannakis [48], examină dacă trebuie să atace pe sciți. Cum ei îl îndemnară în acest sens și cum el însuși era înclinat mai mult spre luptă, după ce-și împărți trupele în trei părți și porunci să răsune strigătul de război, se încăieră cu barbarii. Mulți cad atunci răniți și nu mai puțini sînt uciși; și însuși Tzelgu, care luptase vitejește și înspăimîntase toate falangele, rănit de moarte, și-a dat sufletul. Cei mai mulți însă, pe cînd fugeau, căzînd în rîulețul dintre Skoteinos și Kule, se înecară, călcîndu-se în picioare unii

[40] Sauromați = uzi.
[41] Sciți = pecenegi.
[42] Armata dacică = armata ungară, vezi *supra*, n. 11.
[43] Solomon, în cronicile ungare scrise în latină — Salomon sau Salamon, rege ungar (1063—1074), alungat din scaun de Geza I (1074—1077). Solomon reprezenta curentul filogerman din regatul maghiar, în vreme ce Geza era reprezentantul tendinței filobizantine, prin el biruitoare, cf. Moravcsik, *Cambridge Medieval History*, IV, 1, 1966, Cambridge, p. 578—579.
[44] Azi, Irebol, nu departe de Rodosto.
[45] Oraș situat în regiunea Eufratului.
[46] Localitate situată între Demotika și Rodosto, în apropiere de actualul Uzun kiupriu, cf. Zlatarski, *Istoriia*, II, p. 189, n. 2; *Izvori*, XV, p. 58, n. 1.
[47] Fortăreața situată pe drumul între Aenos și Constantinopol.
[48] Vasile Kurtikios, supranumit Ioannakis, nepot, se pare, al lui Nichifor Bryennios, este unul dintre militarii de frunte și dintre oamenii de încredere ai lui Alexie I Comnenul. A fost folosit și ca ambasador la turci. A fost unul dintre apărătorii persoanei împăratului în luptele cu pecenegii.

σων φάλαγγας καιρίαν πληγεὶς ἀφήρηται τὴν ψυχήν. Οἱ πλείους δὲ ἐν τῷ φεύγειν πίπτοντες εἰς τὸν ἀναμεταξὺ τοῦ καλουμένου Σκοτεινοῦ καὶ τοῦ Κούλη ῥύακα ἀπεπνίγοντο ὑπ'ἀλλήλων συμπατούμενοι. Λαμπρὰν τοίνυν τὴν κατὰ τῶν Σκυθῶν νίκην ἀράμενοι οἱ τοῦ βασιλέως εἰσῆλθον εἰς τὴν μεγαλόπολιν. Δωρεὰς δὲ καὶ τιμὰς ἀπὸ τοῦ βασιλέως δεξάμενοι κατὰ τὸ ἀνάλογον ὑπέστρεψαν μετὰ τοῦ τηνικαῦτα προχειρισθέντος μεγάλου δομεστίκου τῆς δύσεως Ἀδριανοῦ Κομνηνοῦ καὶ αὐταδέλφου τοῦ αὐτοκράτορος.

II, 1 Οὕτως δὲ τῶν κατὰ Μακεδονίαν καὶ Φιλιππούπολιν μερῶν ἀπελαθέντες περὶ τὸν Ἴστρον αὖθις ἐπαναστρέψαντες ηὐλίζοντο καὶ ὥσπερ ἰδίαν τὴν ἡμεδαπὴν ἀνέτως πάντη παροικοῦντες ἐλῄζοντο. Ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἀκούων οὐκ ἠνείχετο τῶν ῥωμαϊκῶν ὁρίων εἴσω τοὺς Σκύθας παροικεῖν, ἅμα δὲ καὶ δεδιώς, μὴ διὰ τῶν στενωπῶν διελθόντες αὖθις χείρονα τῶν προτέρων ἀπεργάσωνται. Ἔνθεν τοι καὶ παρεσκευασμένος καὶ καλῶς ἐξοπλίσας τὸ στράτευμα καταλαμβάνει τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸν Λαρδέαν ἄπεισιν ἐν μεταιχμίῳ τῆς Διαμπόλεως καὶ Γολόης διακείμενον. Κἀκεῖσε προχειρισάμενος ἡγεμόνα Γεώργιον τὸν Εὐφορβηνὸν κατὰ τῆς Δρίστρας διαπόντιον
2 ἐξέπεμψεν. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέραις αὐτοῦ που ἐγκαρτερῶν τὰς ἀπανταχόθεν δυνάμεις μετεπέμπετο. Ἱκανὸν δὲ συνειλοχὼς στράτευμα, ἐβουλεύετο εἰ χρὴ τὰς κλεισούρας διεληλυθότα τὴν μετὰ τῶν Σκυθῶν ἀναδέξασθαι μάχην, « Οὐ χρή » λέγων « ἐκεχειρίαν ὅλως τοῖς Σκύθαις δίδοσθαι », εἰκότως τοῦτο περὶ τουτωνὶ τῶν βαρβάρων σκοπήσας. Οὐδὲ γὰρ ἀπό τινος καιροῦ τῶν τεττάρων καταρξάμεναι αἱ τῶν Σκυθῶν προνομαὶ εἰς τὸν ἐφεξῆς κατέληγον, θέρους τυχὸν εἰς τὸν καιρὸν τῆς ὀπώρας ἢ καὶ χειμῶνος ἐν φθινοπώρῳ παυσάμεναι. Οὐδὲ κύκλος εἷς ἐνιαύσιος τουτὶ τὸ κακὸν περιέγραψεν, ἀλλ'ἐφ' ἱκανοῖς ἔτεσι τὰ Ῥωμαίων ἐκυμαίνετο, κἂν ἐκ πολλῶν ὀλίγων τινῶν αὐτοὶ ἐπεμνήσθημεν. Οὐδὲ διπλοῖς ἐμερίσθησαν λογισμοῖς κἂν ὁ αὐτοκράτωρ πολλάκις διὰ παντοίων τούτους ἐφείλκετο, ἀλλ' οὐδέ τις λαθὼν πρὸς τὸν βασιλέα
3 ἀπηυτομόλησεν, ἔτι ἀμετάθετον τέως τὴν γνώμην ἔχοντες. Ὁ μὲν οὖν Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος καὶ ὁ Μαυροκατακαλὼν Γρηγόριος ὃν τιμῆς τεσσαράκοντα χιλιάδων ὁ βασιλεὺς παρὰ τῶν Σκυθῶν ἑαλωκότα ἐπρίατο, οὐδαμῶς τὸν μετὰ τῶν Σκυθῶν κατὰ τὸ Παρίστριον συνεχώρουν πόλεμον· ὁ δέ γε Παλαιολόγος Γεώργιος καὶ Νικόλαος ὁ Μαυροκατακαλὼν καὶ ὁπόσοι ἄλλοι νέοι καὶ ἀκμάζοντες τῷ τοῦ βασιλέως προσκείμενοι θελήματι ἐπέτρεπον τὰ τέμπη τοῦ Αἵμου διελθεῖν καὶ κατὰ τὸ Παρίστριον τὴν μετὰ τῶν Σκυθῶν ἀναδέξασθαι μάχην. Σὺν οἷς καὶ οἱ δύο υἱεῖς Διογένους τοῦ αὐτοκράτορος, Νικηφόρος τε καὶ Λέων, οἳ μετὰ τὸ ἀνενεχθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν τῆς βασιλείας περιωπὴν ἐν τῇ πορφύρᾳ ἐξ αὐτοῦ ἐτέχθησαν κἀντεῦθεν πορφυρογέννητοι προσηγορεύθησαν < . . . >.

5 Ἀλλ'ὅπερ ἔλεγον, ὡς οὖν ἡ σάλπιγξ μέγα ἠχήσασα ἅπαντας τὴν πρὸς τὸν Αἷμον ὁδὸν οἱονεὶ κατὰ τῶν Σκυθῶν προὐτρέπετο, ὁ Βρυέννιος πολλὰ κωλύων τὸν αὐτοκράτορα τοῦ ἐγχειρήματοξ, ὡς οὐκ ἔπειθεν, ἐπιφωνηματικῶς φησιν·

pe alții. După ce au dobîndit așadar o strălucită victorie asupra sciților, oștenii împăratului intrară în capitală. Și primind daruri și cinstiri potrivite cu faptele lor, plecară din nou, cu Adrian Comnenul, fratele împăratului, care fusese numit atunci mare domestic al Occidentului.

Alungați astfel din părțile Macedoniei și ale Filipopolului, <sciții>, II. 1
întorcîndu-se din nou lîngă Dunăre, și-au așezat tabăra și locuind în țara noastră de parcă ar fi fost a lor, jefuiau peste tot în deplină libertate. Aflînd acestea, împăratul nu suporta <gîndul> că sciții locuiesc înăuntrul hotarelor romeice, dar totodată se temea ca nu cumva, trecînd prin pasurile <Balcanilor> să săvîrșească iarăși lucruri și mai rele decît cele de mai înainte. Prin urmare, după ce și-a pregătit și și-a înarmat bine oastea, vine la Adrianopol și de acolo pleacă spre Lardea, care e situată între Diampolis[49] și Goloe[50]. Și acolo, numindu-l comandant pe Georgios Euphorbenos, l-a trimis pe
mare la Dristra. Iar împăratul, rămînînd acolo patruzeci de zile, a chemat 2
trupe de pretutindeni. Și după ce a strîns destulă oaste se sfătui dacă trebuie ca, trecînd clisurile[51], să primească lupta cu sciții. „Nu trebuie", spunea, „să se dea deloc răgaz sciților" și avea deplină dreptate gîndind astfel în privința acestor barbari. Căci incursiunile sciților nu încep într-unul dintre cele patru anotimpuri pentru ca să se sfîrșească în cel următor, <ca de pildă>, dacă încep vara, devreme, să se sfîrșească toamna sau chiar iarna, cînd se strîng ultimele roade. Și nici un singur an încheiat nu închidea în sine tot prăpădul acesta, ci împărăția romeilor a fost bîntuită ani îndelungați, deși n-am amintit, în ce ne privește, decît puține din cele multe <întîmplate>. Nici prin vicleșuguri nu puteau fi dezbinați, deși împăratul adeseori căuta să-i atragă în toate felurile, dar nici unul nu a trecut, nici măcar în ascuns de partea împăratului, într-atît sînt de încăpățînați. Nichifor Bryennios 3
și Grigore Mavrokatakalon, care fusese luat prizionier de sciți și pe care împăratul îl răscumpărase cu prețul de patruzeci de mii, nu erau nicidecum de acord să se ducă războiul cu sciții în Paristrion. Dar Georgios Paleologul și Nikolaos Mavrokatakalon și atîția alți tineri și oameni în puterea vîrstei, alăturîndu-se voinței împăratului, îndemnau să se treacă prin văile Haemusului[52] și să se dea lupta cu sciții în Paristrion. Cu aceștia erau și cei doi fii ai împăratului Diogenes[53], Nichifor și Leon care s-au născut după înălțarea lui pe tron, în Porphyra[54] și de aceea au fost numiți porfirogeneți <. . .>.

<Urmează descrierea sălii numită Porphyra din palatul imperial>

Dar, cum spuneam, cînd trîmbița răsună puternic îndemnîndu-i pe toți la 5
drum către Haemus, împotriva sciților, Bryennios care, deși se străduise mult să-l oprească pe împărat de la această faptă, nu îl convinsese, spuse

[49] Iambol.

[50] Cetate situată lîngă actualul Lazarevo, în valea Tundjei, cf. *Izvori* XV, p. 59, n. 4.

[51] Clisuri = defilee.

[52] Haemus = Balcanii.

[53] Roman al IV-lea Diogenes (1068–1071).

[54] Porphyra era sala împodobită cu plăci de porfir din palatul imperial unde se nășteau membrii familiei imperiale. De aici, numele lor de porfirogeneți.

«"Ισθι, ὦ βασιλεῦ, εἰ τὸν Αἶμον διέλθητε, τοὺς δρομικωτέρους τῶν ἵππων
δοκιμάσεις». 'Ερωτήσαντος δέ τινος, τί ὁ λόγος οὑτοσὶ βούλεται, «'Εν τῷ φεύ-
γειν» φησὶν «ἅπαντας». Οὗτος γὰρ ὁ ἀνήρ, εἰ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς δι'ἀποστα-
σίαν ἐξεκέκοπτο, ἀλλὰ τό γε εἰς στρατηγικωτάτην βουλὴν καὶ παράταξιν
δεινότατος τῶν πολλῶν καὶ ποικιλώτατος ἐγνωρίζετο. "Ωπως δὲ τῶν ὀμμάτων
ὁ προμνημονευθεὶς Βρυέννιος ἀπεστέρητο δι'ἀποστασίαν ἢ ἐπανάστασιν κατὰ
τοῦ αὐτοκράτορος Βοτανειάτου καὶ ὅτι παρὰ τοῦ Κομνηνοῦ 'Αλεξίου τότε
μεγάλου δομεστίκου τυγχάνοντος τῶν δυτικῶν τε καὶ ἀνατολικῶν στρατευ-
μάτων κατασχεθεὶς τῷ Βορίλῳ παρεδόθη τὰς ὄψεις ἀβλαβεῖς ἔχων,
τοὺς ἐθέλοντας λεπτομερέστερον μαθεῖν παραπέμπομεν εἰς τὸν μέγιστον
Καίσαρα <. . .>.
'Επεὶ δὲ τὸν Εὐφορβηνὸν Γεώργιον μεθ' ἱκανῆς στρατιᾶς καὶ στόλου διὰ
7 τοῦ "Ιστρου ἐρχόμενον κατ'αὐτῶν οἱ Σκύθαι ἐθεάσαντο (ὁ δὲ ποταμὸς οὗτος
ῥεῖ μὲν ἄνωθεν ἀπὸ τῶν δυτικῶν ὀρῶν, ἐκδίδοται δὲ διὰ τῶν καταρρακτῶν
καὶ μετὰ ταῦτα διὰ πέντε τινῶν στομάτων εἰς τὸν Πόντον τὸν Εὔξεινον, μέγας
τε καὶ πολὺς διὰ πολλῆς πεδιάδος ἐρχόμενος καὶ ναυσίπορος ὤν, ὡς καὶ τῶν
πλοίων τὰ μέγιστά τε καὶ φορτηγότατα τούτῳ τῷ ποταμῷ ἐπινήχεσθαι· οὐ
μίαν δὲ προσηγορίαν λαμβάνει, ἀλλὰ τὰ ἀνωτέρω μὲν καὶ πρὸς τὰς πηγὰς
Δάνουβις τούτῳ τὸ ὄνομα, τὰ κάτω δὲ καὶ πρὸς τὰς ἐκβολὰς "Ιστρος ἐπονο-
μάζεται), ἐπειδὴ τοίνυν διὰ τούτου τοῦ ποταμοῦ τὸν Εὐφορβηνὸν Γεώργιον
ἡ τῶν Σκυθῶν μερὶς ἐθεάσατο, ἐξ ἠπείρου δὲ καὶ τὸν αὐτοκράτορα μετὰ στρα-
τεύματος πλείστου αὐτοὺς ἤδη καταλαμβάνοντα μεμαθήκεσαν, ὡς ἀμήχανον
τὴν μεθ'ἑκατέρων μάχην εὑρίσκοντες τρόπον ἐπεζήτουν δι'οὗ γένοιτ' ἂν αὐτοῖς
τὸ ὀξὺ τοῦ κινδύνου διεκφυγεῖν. Πέμπουσι τοίνυν πρέσβεις ἑκατὸν πρὸς τοῖς
πεντήκοντα Σκύθας ἐπερωτῶντας τάχα τὰ περὶ εἰρήνης, ἅμα δὲ καὶ ἀπειλήν
τινα μεταξὺ τῶν λόγων παρενείροντας, ἔστιν οὗ καὶ ὑπισχνουμένους, εἰ ταῖς
τούτων αἰτήσεσι κατανεῦσαι θελήσειε, μεθ'ἱππέων χιλιάδων τριάκοντα συμ-
8 μαχεῖν τῷ αὐτοκράτορι, ὁπηνίκα βούλοιτο. 'Ο δὲ αὐτοκράτωρ τὴν ἀπάτην
διαγνοὺς τῶν Σκυθῶν καὶ ὅτι τὸν ὑπόγυον κίνδυνον φεύγοντες τοιαῦτα διαπρεσβεύ-
ονται, καὶ εἰ ἀδείας ὅλως τύχοιεν, τὸν ὑποκρυπτόμενον τῆς αὐτῶν κακίας σπιν-
θῆρα εις πυρσὸν ἀνάψουσι μέγαν, τὴν πρεσβείαν οὐκ ἐδέχετο. Τούτων δὲ τῶν
λόγων συνειρομένων Νικόλαός τις τῶν ὑπογραμματευόντων τῷ αὐτοκράτορι προ-
σελθὼν πρὸς τὸ οὖς καὶ ὑποψιθυρίσας φησί· «Κατὰ ταυτηνὶ τὴν ὥραν, βασιλεῦ,
ἔκλειψιν τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς προσδόκει γενήσεσθαι». Τοῦ δὲ διαπιστοῦντος ἐκεῖνος
ἐπώμνυτο μὴ διαψεύσασθαι. 'Οποῖος δὲ ὁ αὐτοκράτωρ γοργὸς περὶ τὰς ἐνθυ-
μήσεις, ἐπιστραφεὶς φησι τοῖς Σκύθαις· «Θεῷ τὴν κρίσιν ἀνατίθημι καὶ εἰ μέν
τι σημεῖον ἐξ οὐρανοῦ κατὰ ταυτηνὶ τὴν ὥραν ἔκδηλον γένηται, εἴσεσθε πάντως
ὡς ἐγὼ μὲν ὕποπτον οὖσαν τὴν ὑμῶν πρεσβείαν εὐλόγως οὐ δέχομαι, ὅτι οὐκ
ἐπ'ἀληθείας οἱ φαλαγγάρχαι ὑμῶν τὰ περὶ εἰρήνης διαπρεσβεύονται· εἰ δ'οὔ,
διαμαρτὼν αὐτὸς τοῦ στοχασμοῦ ἐλεγχθήσομαι». Δύο οὔπω παρῆλθον ὧραι
καὶ τὸ ἡλιακὸν φῶς ἐπιλέλοιπεν, ὡς ἀφεγγῆ τὸν ὅλον δίσκον γενέσθαι ὑποδ-
ραμούσης αὐτὸν τῆς σελήνης. Καὶ οἱ μὲν Σκύθαι τηνικαῦτα ἔκθαμβοι γεγό-
9 νασιν, ὁ δέ γε αὐτοκράτωρ παραδίδωσιν αὐτοὺς Λέοντι τῷ Νικερίτῃ (ἐκτομίας

sentențios: „Să știi, împărate, dacă treceți Haemusul vei pune la încercare caii cei mai iuți". Și, cum cineva l-a întrebat ce înseamnă această vorbă, zise: „Că vor fugi cu toții". Căci acest bărbat, deși își pierduse ochii din pricina răzvrătirii, era recunoscut de cei mai mulți drept cel mai strașnic și mai iscusit sfătuitor în privința strategiei și a tacticii. Și cum a fost lipsit de vedere mai sus-amintitul Bryennios din pricina răzvrătirii sau complotului împotriva împăratului Botaniates [55] și cum a fost el prins de Alexie Comnenul, pe atunci mare domestic și al trupelor din Răsărit și al celor din Apus și predat, cu ochi nevătămați, lui Boril, pe cei ce doresc să afle mai amănunțit <toate acestea> îi trimitem la mărețul cezar [56] <. . .>.

<Urmează o digresiune referitoare la socrul și la soțul Anei Comnena>

După ce sciții văzură pe Georgios Euphorbenos venind împotriva lor 7
pe Istru cu multă oaste și flotă (fluviul acesta curge de sus, din munții Apusului și se varsă, după trecerea cataractelor, prin cinci guri în Pontul Euxin, fiind mare și bogat <în ape> și trecînd printr-o vastă cîmpie și e navigabil, încît chiar și cele mai mari vase și cele mai împovărate plutesc pe acest rîu; și nu are numai o singură denumire, ci în părțile mai de sus, de către izvoare, are numele de Danubiu, iar în cele de jos, dinspre gurile sale, i se spune Istru), după ce așadar o parte din sciți îl văzură pe acest rîu pe Georgios Euphorbenos și aflară că și împăratul, cu armată foarte numeroasă, sosește acum pe uscat împotriva lor, găsind că o luptă cu amîndoi este cu neputință, căutau un mijloc prin care să poată scăpa din această grea primejdie. Trimit deci o solie de 150 de sciți pentru a întreba căpeteniile despre pace, strecurînd totodată și oarecare amenințare în cuvinte și, pe de altă parte, <însărcinîndu-i> să și promită, dacă împăratul ar aproba cererile lor, că vor lupta alături de el ca aliați cu treizeci de mii de călăreți,
oricînd ar voi el. Împăratul însă, cunoscînd bine înșelăciunea sciților și 8
dîndu-și seama că pentru a scăpa de primejdia iminentă îi trimit asemenea solii și că, de s-ar ivi prilejul, ei ar aprinde într-o mare vîlvătaie scînteia ascunsă a răutății lor, nu primi solia. Pe cînd se desfășurau aceste convorbiri, Nikolaos, unul dintre ajutorii de secretari, apropiindu-se de împărat, îi șopti la ureche spunînd: „Așteaptă-te, împărate, ca îndată să se producă o eclipsă de soare". Și fiindcă el se arăta neîncrezător, i-a jurat că nu se înșeală. Atunci împăratul, cu spontaneitatea sa, întorcîndu-se spre sciți le spune: „Las judecata în seama lui Dumnezeu; și dacă se va arăta acum un semn din cer, veți ști că eu nu primesc solia voastră ca fiind amăgitoare, pentru că șefii voștri nu trimit solie de pace cu adevărat. Iar dacă nu, voi purta vina că m-am înșelat în bănuiala mea". Nu trecură două ceasuri și lumina soarelui pieri, întregul său disc fiind întunecat de trecerea lunii
prin fața lui. Și sciții se înspăimîntară, dintr-odată, iar împăratul îi predă 9
lui Leon Nikerites (acesta era un eunuc care din copilărie trăise în mijlocul soldaților și era foarte prețuit), cu porunca de a-i duce sub pază bună pînă la regina orașelor [57]. Iar el, cu mult avînt, apucă drumul către Constan-

[55] Nichifor al III-lea Botaniates (1078–1081).

[56] Adică la opera istorică a lui Nichifor Bryennios, cezarul, soțul Anei Comnena, cf. Bryennios, Bonn, IV, 1–18. Despre aceleași evenimente vezi *Alexiada*, I, IV–VI. Evident, Ana Comnena încearcă să prezinte într-o lumină favorabilă atît pe tatăl, cît și pe socrul ei, odinioară dușmani de moarte.

[57] Denumire retorică a Constantinopolului, foarte frecventă la scriitorii bizantini.

δὲ οὗτος καὶ τοῖς στρατιωτικοῖς νηπιόθεν ἐνδιατρίψας καὶ ἀναφανεὶς δοκιμώτατος)
ἐπισκήψας μεθ'ἱκανῶν διασῶσαι τούτους μέχρι τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων. Ὁ
δὲ μάλα προθύμως τῆς πρὸς τὴν Κωνσταντίνου ἥψατο. Οἱ δὲ βάρβαροι διὰ
παντὸς τῆς ἑαυτῶν φροντίζοντες ἐλευθερίας, ἐπὰν τὴν μικρὰν Νίκαιαν ἔφθασαν,
νυκτὸς ἀναιροῦσι τοὺς φύλακας ἀμελῶς περὶ τὴν αὐτῶν διατεθέντας φυλακὴν
καὶ διά τινων σκολιωτέρων ἀτραπῶν ἐπαναστρέφουσι πρὸς τοὺς πέμψαντας. Ὁ δὲ
Νικερίτης μετὰ τριῶν μόγις σωθεὶς καταλαμβάνει τὸν αὐτοκράτορα εἰς Γολόην.
III, 1 Ταῦτα μεμαθηκὼς ὁ βασιλεὺς καὶ πτοηθεὶς μὴ οἱ πρέσβεις τὸ ἅπαν
Σκυθικὸν στράτευμα κατ'αὐτοῦ ἐρεθίσαντες ἐπεισπέσωσιν αὐτῷ, οὐκ ὀνείρου
δεηθεὶς πρὸς μάχην αὐτὸν ἐποτρύνοντος καθάπερ ποτὲ τὸν Ἀτρέως Ἀγαμέμ-
νονα, ἀλλ'ἀναζέσας πρὸς μάχην τὴν Σιδηρᾶν μετὰ τῶν ταγμάτων διελθὼν
τὸν χάρακα περὶ Βιτζίναν ἐπήξατο· ποταμὸς δὲ οὗτος ἀπὸ τῶν παρακειμένων
ὀρῶν ῥέων. Πολλοὶ δὲ τηνικαῦτα χορταγωγίας χάριν τοῦ χάρακος πορρωτέρω
γενόμενοι ἀνῃρέθησαν, πολλοὶ δὲ καὶ κατεσχέθησαν. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ κατὰ
τὸ περίορθρον ταχὺ καταλαμβάνει τὴν Πλίσκοβαν κἀκεῖθεν εἰς ἀκρολοφίαν
τινὰ τοῦ Συμεῶνος καλουμένην ἄνεισιν, ἣ καὶ Βουλευτήριον τῶν Σκυθῶν
ἐγχωρίως ὠνομάζετο. Τὰ αὐτὰ δὲ πάλιν τοῖς τῶν χρειωδῶν συγκομιδῆς χάριν
τῆς παρεμβολῆς μακρὰν γενομένοις συνέβαινε. Τῇ δὲ μετ'αὐτὴν παρά τινα ποτα-
2 μὸν ἔρχεται ἀγχοῦ τῆς Δρίστρας ῥέοντα καὶ ὡσεὶ σταδίους εἴκοσι πρὸς τοῖς
τέσσαρσιν ἀπέχοντα κἀκεῖσε τὰς σκευὰς καταθέμενος τὸν χάρακα πήγνυται.
Ἐπεισπεσόντες δὲ ἀθρόον οἱ Σκύθαι τῇ τοῦ βασιλέως σκηνῇ ἐξ ἑτέρου ἀνεῖλον
μὲν τῶν ψιλῶν τοῦ στρατοῦ ἱκανούς, κατέσχον δὲ καί τινας τῶν ἐκθυμότερον
ἀγωνισαμένων Μανιχαίων. Καὶ θόρυβος ἐπὶ τούτοις τοῦ στρατεύματος ἦρτο πολὺς
καὶ σύγχυσις, ὡς καὶ τὴν βασιλικὴν καταπεσεῖν σκηνὴν ἐξ'αἰτίας τῶν ἀτάκτως
θεόντων ἵππων, ὅπερ τοῖς μὴ εὔνως πρὸς τὸν αὐτοκράτορα διακειμένοις κακὸς
οἰωνὸς ἔδοξεν. Ἀλλ' ὁ μὲν βασιλεὺς τοὺς ἐπεισπεσόντας βαρβάρους διά τινος
στρατιᾶς ἐξελάσας πόρρω που τῆς σκηνῆς, ὅπως μὴ θορυβοῖεν, εὐθὺς ἐποχηθεὶς
ἐκεῖθεν καὶ καταστείλας τὸν θόρυβον σὺν αὐταῖς δυνάμεσι μετ'εὐταξίας τὴν
πορείαν ποιησάμενος καταλαμβάνει τὴν Δρίστραν (πόλις δὲ αὕτη τῶν περὶ
τὸν Ἴστρον διακειμένων περιφανής) πολιορκήσων ταύτην δι'ἑλεπόλεων. Καὶ
δῆτα ἔργου ἁψάμενος καὶ πανταχόθεν ταύτην πολιορκῶν καὶ καταρράξας
3 μίαν τῶν ταύτης πλευρῶν εἰσῄει μετὰ παντὸς τοῦ στρατεύματος. Αἱ δὲ
δύο ἀκροπόλεις τῆς ῥηθείσης πόλεως ἔτι παρὰ τῶν συγγενῶν κατείχοντο τοῦ
καλουμένου Τατοῦ ἐκείνου προφθάσαντος ἀπελθεῖν ἐφ'ᾧ ἐπενδύσασθαι Κομάνους
καὶ ἐπαναστρέψαι εἰς ἀρωγὴν τῶν Σκυθῶν. Ὅς ἐν τῷ ἐκεῖθεν ὑποχωρεῖν
συντασσόμενος τοῖς ἰδίοις ἔφη ὡς· «Ἐγὼ μὲν ἀκριβῶς οἶδα τὸν βασιλέα τουτὶ
τὸ κάστρον πολιορκῆσαι μέλλοντα. Ἐπὰν οὖν αὐτοὶ τοῦτον θεάσησθε τὴν
πεδιάδα ταύτην καταλαβόντα, σπεύσατε ὑμεῖς προκαταλαβεῖν εἰς τὸν ὑπερκεί-
μενον αὐχένα ἐπικαιρότατον ὄντα τῶν ἄλλων κἀκεῖσε τὸν χάρακα πήξασθαι,
ὡς μὴ ἐκεχειρίαν ἔχειν τὸν αὐτοκράτορα πολιορκεῖν τὸ φρούριον, ἀλλὰ καὶ
ὄπισθεν ὁμῶς ἔχειν τὸν νοῦν τὴν ἐξ ὑμῶν ὑφορώμενον βλάβην. Ὑμεῖς δὲ
πανήμεροι καὶ παννύχιοι κατ'αὐτοῦ πέμποντες ἀμοιβαδὸν στρατιώτας μὴ
ἐνδιδόατε». Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ στοχασάμενος τοῦ δέοντος καταλιπὼν τὴν τῶν
ἀκροπόλεων πολιορκίαν κἀκεῖθεν ἐξελθὼν περί τινα ῥύακα ἀγχοῦ τοῦ Ἴστρου δι-
ακείμενον τὸν χάρακα ἐπήξατο βουλευόμενος εἰ χρὴ προσβαλεῖν τοῖς Σκύθαις.
4 Ὁ μὲν οὖν Παλαιολόγος καὶ ὁ Μαυροκατακαλὼν Γρηγόριος τὸν μετὰ
τῶν Πατζινάκων ἀνεβάλλοντο πόλεμον, ὁπλισαμένους δὲ συνεβούλευον τὴν
μεγάλην Περισθλάβαν καταλαβεῖν. «Οἱ γὰρ Σκύθαι οὕτω πορευομένους ἡμᾶς

tinopol. Barbarii însă, care se gîndeau mereu la libertatea lor, cînd au ajuns la Niceea Mică, ucid noaptea pe paznicii neglijenţi în îndeplinirea pazei lor şi se întorc pe nişte drumuri cotite la cei care-i trimiseseră <în solie>. Iar Nikerites, salvîndu-se numai cu trei oameni, vine la împărat, la Goloe.

Auzind acestea, împăratul, speriat ca nu cumva solii, aţîţînd împotriva III, 1
sa întreaga armată scitică, să cadă asupră-i, fără să mai aibă nevoie — ca odinioară fiul lui Atreu, Agamemnon — de vis care să-l îndemne la luptă, ci fierbînd de dorinţa de a se lupta, trece cu armata lui Sidera şi-şi aşează tabăra lîngă Vicina[58]; aceasta este un rîu ce curge din munţii învecinaţi. Şi mulţi, ieşind atunci din tabără şi îndepărtîndu-se pentru a aduce furaje, au fost ucişi şi au fost şi mulţi prinşi. Iar împăratul, în zori de zi, ajunge în grabă la Pliskova[59] şi de acolo urcă pe o înălţime numită ,,a lui Simeon'' sau, cum îi spuneau localnicii, ,,Sfatul sciţilor''. Şi aceleaşi lucruri li s-au întîmplat iarăşi celor care s-au dus departe de tabără pentru strîngerea
celor trebuincioase. Iar în ziua următoare soseşte la un rîu care curge în 2
preajma Dristrei, la o distanţă de vreo 24 de stadii de ea, şi, depunîndu-se acolo echipamentul, îşi aşează tabăra. Dar sciţii, aruncîndu-se deodată din spate asupra cortului împăratului, uciseră nu puţini dintre soldaţii uşor înarmaţi şi capturară şi pe cîţiva dintre maniheii care se luptaseră mai cu înverşunare. În urma acestora, se produce în armată multă învălmăşeală şi dezordine, încît şi cortul împărătesc se prăbuşi din pricina cailor care alergau la întîmplare, ceea ce li se păru un semn rău prevestitor celor care nu erau binevoitori faţă de împărat. El însă, după ce a respins cu o parte din oaste departe de cortul său pe barbarii care atacaseră, ca să nu se mai producă tulburare, încălecînd îndată şi potolind tumultul înaintează cu trupele sale în bună ordine şi ajunge la Dristra (aceasta e un oraş vestit dintre cele aşezate lîngă Istru) ca s-o asedieze cu maşini de asediu. Apucîndu-se aşadar de lucru şi împresurînd-o din toate părţile şi dărîmîndu-i una din
laturi pătrunde înăuntru cu toată oastea. Dar cele două fortăreţe ale numi- 3
tului oraş erau încă în stăpînirea rudelor celui numit Tatos, care apucase să plece mai înainte ca să-şi cîştige de partea sa pe cumani şi să se întoarcă cu ei în ajutorul sciţilor. Cînd era să plece, luîndu-şi rămas bun de la ai săi, el le spusese : ,,Eu ştiu sigur că împăratul are să asedieze cetatea aceasta. Îndată, deci, ce-l veţi vedea că ajunge în cîmpia aceasta, grăbiţi-vă să ocupaţi voi mai întîi înălţimea care o domină, fiindcă este cea mai avantajoasă <poziţie> din toate şi aşezaţi-vă acolo tabăra pentru ca să nu aibă răgaz împăratul să asedieze fortăreaţa, ci să se îngrijească deopotrivă şi de ce se întîmplă în spatele lui, temîndu-se de paguba pe care i-o puteţi aduce. Iar voi, toată ziua şi toată noaptea să nu încetaţi a trimite împotriva lui ostaşi, unii după alţii''. Iar împăratul, chibzuind la ceea ce era necesar, părăsi asediul fortăreţelor şi, plecînd de acolo, îşi aşeză tabăra lîngă un rîu din apro-
pierea Istrului, sfătuindu-se dacă trebuie să dea asalt asupra sciţilor. Paleo- 4
logul şi Grigore Mavrokatakalon amînau bătălia cu pecenegii şi îndemnau ca, înarmîndu-se, să ocupe Marele Preslav. ,,Căci sciţii, văzîndu-ne mergînd

[58] Vicina pare să fie rîul Tiča, cf. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 114, n. 398.
[59] Pliska.

καθωπλισμένους μετ'εὐκοσμίας θεώμενοι οὐδαμῶς τὸν καθ' ἡμῶν ἀποθαρρήσουσι πόλεμον» ἔλεγον. « Εἰ δὲ καὶ οἱ ἱππεῖς ἄτερ τῶν ἁμαξῶν τοῦ πολέμου κατατολμήσειαν, εὖ ἴσθι, ἡττηθήσονται καὶ ἡμεῖς τοῦ λοιποῦ ὀχύρωμα ἐρυμνότατον τὴν μεγάλην ἕξομεν Περισθλάβαν». Πόλις δὲ αὕτη περιφανὴς περὶ τὸν Ἴστρον διακειμένη, ποτὲ μὲν οὐ τοὔνομα τοῦτο ἔχουσα τὸ βαρβαρικόν, ἀλλ' ἑλληνίζουσα περὶ τὴν προσηγορίαν, μεγάλη πόλις καὶ οὖσα καὶ λεγομένη. Ἀφ' οὗ δὲ Μόκρος ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς καὶ οἱ ἐξ ἐκείνου γενόμενοι καὶ προσέτι γε Σαμουὴλ ὁ τελευταῖος τῆς Βουλγαρικῆς δυναστείας, καθάπερ ὁ Σεδεκίας τῶν Ἰουδαίων, τῆς ἑσπέρας κατέδραμον, σύνθετον ἐκτήσατο τὴν προσηγορίαν ἀπό τε τῆς ἑλληνικῆς σημασίας μεγάλη ἐπονομαζομένη καὶ τὴν ἀπὸ τῶν Σθλαβογενῶν ἐπισυρομένη λέξιν, μεγάλη Περισθλάβα παντα-
5 χόθεν τούτοις φημιζομένη. « Ταύτην τοίνυν κρησφύγετον ἔχοντες» οἱ ἀμφὶ τὸν Μαυροκατακαλὼν ἔλεγον « καὶ ὁσημέραι δι'ἀκροβολισμῶν τοῖς Σκύθαις προσβάλλοντες οὐ παυσόμεθα ζημιοῦντες αὐτοὺς μηδ'ὅλως τούτους τῆς οἰκείας παρεμβολῆς χορταγωγίας χάριν ἢ τῆς τῶν χρειωδῶν συγκομιδῆς συγχωροῦντες ἐξεληλυθέναι». Τούτων οὖν τῶν λόγων τριβομένων ἀποβάντες οἱ τοῦ Διογένους υἱοὶ τῶν σφετέρων ἵππων, οἷα νέοι καὶ τῆς τῶν μόθων κακότητος ἄγευστοι, ὅ τε Νικηφόρος καὶ ὁ Λέων, τοὺς χαλινοὺς ἀφελόμενοι πλήξαντές τε αὐτοὺς κατὰ τῶν κέγχρων ἐξήλασαν ἐπειπόντες « Μὴ δέδιθι, βασιλεῦ· αὐτοὶ γὰρ τοὺς ἀκινάκεις σπασάμενοι διαμελίσομεν αὐτούς».

6 Ὁ δὲ βασιλεὺς φιλοκινδυνότατος ὢν καὶ προαρπάζειν πεφυκὼς τὰς μάχας οὐδ'εἰς νοῦν ὅλως τῶν ἀπειργόντων αὐτὸν τοὺς λόγους ἐβάλετο, ἀλλὰ τὴν βασιλικὴν σκηνὴν καὶ τὰς σκευὰς ἁπάσας ἀναθέμενος τῷ Κουτζομίτῃ Γεωργίῳ πρὸς τὸ Βέτρινον ἐξέπεμψε, τὸ δὲ στράτευμα ἐπέταξε μὴ λύχνον μηδὲ πῦρ ἀνάψαι τὸ παράπαν κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, ἀλλὰ τοὺς ἵππους κατέχοντας ἐγρηγορέναι μέχρις ἡλίου ἀνατολῆς. Αὐτὸς δὲ κατὰ τὸ περίορθρον ἔξεισι τῆς παρεμβολῆς καὶ τὰς δυνάμεις διελὼν καὶ τὰς φάλαγγας εἰς πολέμου καταστησάμενος σχῆμα παραθέων ἐθεᾶτο τὸ στράτευμα. Εἶτα τὴν μέσην τῆς παρατάξεως χώραν εἶχεν αὐτὸς συμπληρουμένην ἀπό τε τῶν ἐξ αἵματος καὶ ἀγχιστείας προσηκόντων αὐτῷ συγγενῶν καὶ τἀδελφοῦ Ἀδριανοῦ τῶν Λατίνων τῷ τότε ἡγεμονεύοντος καὶ ἑτέρων γενναίων ἀνδρῶν. Τοῦ δέ γε ἀριστεροῦ κέρως κατῆρχε Νικηφόρος Καῖσαρ ὁ Μελισσηνὸς ὁ ἐπ'ἀδελφῇ γαμβρὸς αὐτοῦ. Κατὰ δὲ τὸ δεξιὸν ἡγεμόνες ἵσταντο ὅ τε Κασταμονίτης καὶ ὁ Τατίκιος. τῶν δὲ ἐθνικῶν ὅ τε Οὐζᾶς καὶ ὁ Καρατζᾶς οἱ Σαυρομάται. Ἓξ δὲ τὸν ἀριθμὸν διελόμενος τὴν αὐτοῦ φυλακὴν ἐπέτρεψε πρὸς αὐτόν τε ὁρᾶν παραγγείλας καὶ μηδενὶ τὸ παράπαν προσεσχηκέναι ἑτέρῳ, τούς τε δύο υἱούς φημι Ῥωμανοῦ τοῦ Διογένους καὶ Νικόλαον τὸν Μαυροκατακαλὼν πολλὴν ἐκ μακροῦ πεῖραν τῶν πολέμων ἐσχηκότα καὶ τὸν Ἰωαννάκην καὶ τὸν ἄρχοντα Βαραγγίας Ναμπί-
7 την καὶ Γουλήν τινα καλούμενον πατρῷον θεράποντα. Ἀλλὰ καὶ οἱ Σκύθαι σχῆμα πολέμου διατυπώσαντες ἐκ φυσικῆς ἐπιστήμης πολεμεῖν εἰδότες καὶ κατὰ φάλαγγα ἵστασθαι καὶ λόχους καθίσαντες καὶ τὰς τάξεις τοῖς τακτικοῖς

astfel în arme şi într-o perfectă ordine, nu se vor încumeta nicidecum să poarte război împotriva noastră", ziceau ei. ,,Iar dacă vor îndrăzni călăreţii lor să lupte fără care, bine să ştiţi, ei vor fi învinşi şi noi vom deţine de acum înainte o întăritură foarte puternică : Preslavul Mare". Acesta este un oraş vestit, aşezat lîngă Dunăre, care nu avea odinioară numele acesta barbar, ci purta un nume elenic şi era şi se numea ,,cetatea cea mare" (Megalopolis). Dar de cînd Mokros, regele bulgarilor şi cei născuţi dintr-însul şi încă şi Samuil, care, precum Sedechia la Iudei, a fost cel din urmă din dinastia bulgară, năvăliră în Occident, oraşul a căpătat un nume compus, fiind numit *Mare* după denumirea grecească, dar cu adăugirea cuvîntului de la
slavi, încît e numit pretutindeni de ei Marele Preslav [60]. ,,Avîndu-l, deci, 5
drept loc de refugiu" ziceau cei din jurul lui Mavrokatakalon ,,şi atacînd pe sciţi în fiecare zi, prin lupte de hărţuire, nu vom înceta să le aducem pierderi, nedîndu-le voie nici într-un chip să iasă din tabăra lor după furaje sau ca să-şi strîngă cele de trebuinţă". Pe cînd se tot purtau aceste discuţii, fiii lui Diogenes, Nichifor şi Leon, ca nişte tineri ce se aflau, necunoscători ai necazurilor luptelor, coborîră de pe caii lor şi, scoţîndu-le frîiele şi lovindu-i, i-au gonit în semănăturile de mei, adăugînd : ,,Nu te teme împărate, căci noi, trăgînd săbiile îi vom tăia în bucăţi".

Împăratul care era foarte iubitor de primejdii şi din fire obişnuit 6
să aibă iniţiativa luptelor, n-a luat în seamă cuvintele celor care-l îndemnau <să se abţină de la atac>, ci, încredinţînd cortul împărătesc şi bagajele toate lui Georgios Cutzomites, îl trimise la Vetrinon, iar armatei îi porunci să nu aprindă nici felinar, nici foc, cu nici un chip în seara aceea, ci, ţinîndu-şi caii <pregătiţi> să vegheze necontenit pînă la răsăritul soarelui. Iar el, în zori, iese din tabără şi, împărţindu-şi forţele şi aşezîndu-şi falangele în linie de bătaie, inspecta în goană armata. Apoi se opri alegîndu-şi loc în mijlocul frontului alături de rudele sale de sînge şi prin alianţă şi de fratele său, Adrian, care avea atunci comanda peste latini, precum şi de alţi bărbaţi viteji. Iar aripa stîngă o comanda cezarul Nichifor Melissenos, cumnatul său după soră. Aripa dreaptă avea drept comandanţi pe Kastamonites şi pe Tatikios, iar străinii (ethnikoi) pe sarmaţii Uzas şi Caragea [61]. Şi alegînd inşi şase la număr, împăratul le-a încredinţat propria-i pază, poruncindu-le să se uite spre dînsul şi nimănui altuia să nu-i dea nici o atenţie; aceştia erau cei doi fii ai lui Roman Diogenes, Nikolaos Mavrokatakalon, care dobîndise în îndelungă vreme mare experienţă militară, Ioannakis şi comandantul varegilor, Nampites,
şi unul numit Gules, slujitor al tatălui său. Dar şi sciţii şi-au alcătuit dispo- 7
zitivul de luptă ca unii care, printr-o îndemînare înnăscută, ştiau să lupte

---

[60] Megalopolis înseamnă în limba greacă oraşul (ἡ πόλις) cel mare (μεγάλη). Explicaţia etimologică dată de Ana Comnena nu este exactă. Dealtfel, ea confundă, se pare, Marele Preslav, fosta capitală a statului bulgar, care nu era situat pe Dunăre, cu Micul Preslav sau Preslaveţ. Fantezistă este şi referirea la aşa-numitul Mokros : cf. Mihail Voinov, ΜΟΚΡΩΣ et ΓΕΦΥΡΑ *chez Anne Comnène et* ΚΟΤΟΚΙΟΣ *dans la vie détaillée de St. Clément d'Ochride*, ,,Recherches de géographie historique", Sofia, 1970, p. 95–101; P. Ş. Năsturel, *Peut-on localiser la Petite Preslav à Păcuiul lui Soare? Commentaire à Anne Comnène, Alexiade, VII*, ,,Revue des études sud-est européennes", III, 1965, 1–2, p. 17–36.

[61] Comandanţi de origine uzi destinaţi unei strălucite cariere în anturajul lui Alexie I Comnenul.

δεσμήσαντες σφίγμασι καὶ καταπυργώσαντες οἱονεὶ ταῖς ἁρμαμάξαις τὸ στρά-
τευμα ἰλαδὸν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ᾔεσαν καὶ ἠκροβολίζοντο πόρρωθεν. Ὁ
δὲ αὐτοκράτωρ συναρμόσας ταῖς ἴλαις τὸ στρατόπεδον τῶν ὁπλιτῶν οὐδενὶ
προπηδᾶν ἐνετέλλετο οὐδὲ τὸν συνασπισμὸν λύειν, μέχρις ἂν ἀγχέμαχοι τοῖς
Σκύθαις γένωνται· εἶτ'ἐπειδὰν τὸ μεσαίχμιον ἀποχρῶν πρὸς χαλινὸν ἕνα ἀμφοτέ-
ρων τῶν στρατευμάτων κατ'ἀλλήλων ἱεμένων θεάσοιντο, ὁμόσε κατὰ τῶν ἐναντίων
8 χωρῆσαι. Οὕτω τοίνυν τοῦ αὐτοκράτορος ἑτοιμαζομένου πόρρωθεν ἀνεφάνησαν
οἱ Σκύθαι σὺν αὐταῖς ἁρμαμάξαις καὶ γυναιξὶ καὶ παισὶν ἐρχόμενοι. Συρραγέν-
τος δὲ τοῦ πολέμου ἀπὸ πρωΐας μέχρι δείλης ἑσπέρας ἀνδροκτασία γέγονε
πολλὴ ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν πιπτόντων συχνῶν. Ὁπηνίκα καὶ Λέων ὁ τοῦ
Διογένους υἱὸς σφοδρότερον κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐξιππασάμενος καὶ πλέον
τοῦ δέοντος πρὸς τὰς ἁμάξας παρασυρεὶς καιρίαν πληγεὶς πέπτωκεν. Ἀδριανὸς
δὲ ὁ τοῦ κρατοῦντος ἀδελφός, ὁ καὶ τὴν τῶν Λατίνων ἡγεμονίαν ἐμπεπιστευ-
μένος τότε, τὴν τῶν Σκυθῶν ὁρμὴν ἀνύποιστον θεασάμενος ὅλους ῥυτῆρας
ἐνδοὺς καὶ μέχρι τῶν ἁμαξῶν ἑαυτὸν ἐμβαλών, ἔπειτα γενναίως ἀγωνισάμενος
μετὰ ἑπτὰ καὶ μόνων ἐπανέστρεψε τῶν ἄλλων ἁπάντων παρὰ τῶν Σκυθῶν
ἀποσφαγέντων, τῶν δὲ κατασχεθέντων. Τῆς δὲ μάχης ἐπὶ τρυτάνης ἱσταμένης
ἔτι ἐκθύμως ἄμφω τῶν στρατευμάτων μαχομένων, ἐπεὶ λοχαγοί τινες τῶν
Σκυθῶν μετὰ τριάκοντα πρὸς ταῖς ἓξ χιλιάδων πόρρωθεν ἐρχόμενοι ἀνεφά-
νησαν, οὐκέτι στέγειν πρὸς τοσούτους οἱ Ῥωμαῖοι ἔχοντες τὰ νῶτα τηνικαῦτα
διδόασιν < . . . >.

IV, 4 < . . . > οἱ δέ γε τῶν Σκυθῶν λογάδες οὓς κατεῖχον δορυαλώτους ἀποκτεῖναι
ἐβουλεύοντο, τὸ δὲ πλῆθος τοῦ κοινοῦ τὸ παράπαν τοῦτο οὐ συνεχώρει βου-
λόμενοι ἀπεμπολῆσαι τούτους τιμῆς. Ταύτης γοῦν τῆς βουλῆς κυρωθείσης
δίδοται γνῶσις τῷ βασιλεῖ διὰ γραμμάτων τοῦ Μελισσηνοῦ, ὃς πολλὰ πρὸς
τοῦτο, κἂν δορυάλωτος ἦν, τοὺς Σκύθας ἠρέθιζεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰς Βερόην
ἔτι ἐνδιατρίβων τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων χρήματα ἱκανὰ μετακομίσας ἐπρίατο
τοὺς δορυαλώτους.

V, 1 Καταλαμβάνει δὲ τηνικαῦτα καὶ ὁ Τατοὺ τὸν Ἴστρον μεθ'ὧν ὑπεποιήσατο
Κομάνων, οἳ τὴν τοσαύτην λείαν καὶ τὸ πλῆθος τῶν δορυαλώτων θεασάμενοι
τοῖς ἡγεμόσι τῶν Σκυθῶν ἔφασαν ὡς «Ἡμεῖς μὲν τὰ οἴκοι καταλιπόντες εἰς
ὑμετέραν ἤλθομεν βοήθειαν τὴν τοσαύτην ὁδὸν διηνυκότες ἐφ'ᾧ καὶ τοῦ κιν-
δύνου καὶ τῆς νίκης συγκοινωνοὶ γενήσεσθαι. Τὸ γοῦν ἡμέτερον ἅπαν συνεισ-
ενεγκόντας οὐ χρὴ κενοὺς αὖθις ἀποπεμφθῆναι. Οὐ γὰρ ἐκ προαιρέσεως τοῦ
πολέμου κατόπιν καιροῦ ἔφθημεν ἐθηλυθότες οὐδὲ αὐτοὶ τούτου αἴτιοί ἐσμεν,
ἀλλ'ὁ προαρπάσας τὸν πόλεμον βασιλεύς. Ἢ γοῦν κοινῇ μεθ'ἡμῶν τὴν λείαν
πᾶσαν διαμερίσασθε ἢ ἀντὶ συμμάχων πολεμίους ἡμᾶς ἕξετε». Πρὸς τοῦτο
ἀνένευσαν οἱ Σκύθαι· τῶν δὲ Κομάνων τοῦτο μὴ φερόντων σφοδρὸς ἀνὰ μέσον
αὐτῶν ἀναρρήγνυται πόλεμος καὶ κατὰ κράτος οἱ Σκύθαι ἡττηθέντες εἰς
τὴν καλουμένην Ὀζολίμνην μόλις ἐσώθησαν· στενούμενοι δὲ παρὰ τῶν Κομάνων
2 ἐφ'ἱκανὸν διέτριβον τὴν μετάβασιν μὴ ἀποθαρροῦντες. Ἡ δὲ νῦν παρ'ἡμῖν
Ὀζολίμνη κατονομαζομένη μεγίστη μέν ἐστι καὶ τὴν διάμετρόν τε καὶ περί-
μετρον καὶ τῶν ὅπου δήποτε φημιζομένων παρὰ τοῖς γεωγράφοις λιμνῶν
μηδεμιᾶς εἰς μεγέθους λόγον ἐλλείπουσα. Κεῖται δὲ τῶν Ἑκατὸν Βουνῶν ὑπερ-

și să se așeze în linie de bătaie ; și după ce au pregătit curse și au unit rîn-
durile prin legături tactice și și-au fortificat armata cu ajutorul carelor
acoperite, merseră pe companii împotriva împăratului, aruncînd săgeți
de departe. Împăratul însă, potrivindu-și armata sa cu <aceste> unități,
porunci ca nici un pedestraș să nu se avînte și nici să desfacă acoperișul
de scuturi, pînă nu vor fi în luptă de aproape cu sciții ; apoi, cînd vor vedea
că distanța între cele două armate care mergeau una împotriva celeilalte
e de ajuns pentru o fugă de cal, să înainteze împotriva vrăjmașilor. Pe cînd
împăratul se pregătea astfel, din depărtare apărură sciții venind cu carele 8
lor acoperite, cu femeile și copiii lor. Și încingîndu-se lupta, de dimineața
pînă seara a fost mare măcel, din amîndouă părțile căzînd un mare număr.
Atunci și Leon, fiul lui Diogenes, repezindu-se mai cu avînt călare asupra
sciților și înaintînd mai mult decît trebuia spre care, a căzut rănit de moarte,
iar Adrian, fratele împăratului, însărcinat pe atunci cu comanda latinilor,
văzînd iureșul de neînfruntat al sciților, dînd drumul frîului și năpustindu-se
pînă la care și pe urmă luptîndu-se vitejește, se întoarse numai cu șapte
inși, toți ceilalți fiind măcelăriți de sciți sau luați, unii din ei, prizonieri.
Bătălia era în cumpănă, iar amîndouă armatele se luptau cu înverșunare,
cînd apărură venind de departe cîteva căpătenii ale sciților, cu treizeci și
șase de mii de oameni. Romeii, nemaiputîndu-se apăra față de atîția, au dat
atunci dosul .<. . .>.

<Urmează descrierea vitejiei împăratului și a oamenilor săi de încredere>.

<. . .>Iar căpeteniile sciților doreau să-i omoare pe cei pe care-i prin-
seseră, dar mulțimea de rînd nu îngăduia nicicum aceasta, vrînd să-i vîndă IV, 5
pe preț de răscumpărare. După ce această dorință s-a impus, se dă de știre
împăratului prin scrisori ale lui Melissenos, care, prizonier chiar fiind, îi
îndemna pe sciți stăruitor în acest sens. Iar împăratul zăbovind încă la
Beroe, trimițînd să se aducă bani îndestulători din împărăteasa orașelor [62],
a răscumpărat pe prizonieri.

Atunci sosește și Tatos la Istru, cu cumanii pe care și-i cîștigase de
partea sa ; aceștia, după ce au văzut atîta pradă și mulțimea captivilor au V, 1
spus căpeteniilor sciților : „Noi ne-am părăsit casele și bunurile și am venit
în ajutorul vostru, pentru ca, după atîta drum, să fim părtași și la primej-
die și la biruință. Participînd deci cu ce avem, nu trebuie să fim trimiși
înapoi cu mîinile goale. Căci nu într-adins am lipsit, venind după încheierea
bătăliei și nici nu sîntem noi vinovați de aceasta, ci împăratul care a luat-o
înainte cu lupta. Așadar, sau împărțiți cu noi întreaga pradă, sau, în loc de
aliați ne veți avea dușmani". Sciții se împotriviră. Iar cumanii nesuferind
<împotrivirea lor>, o luptă înverșunată se încinge între ei. Și sciții cu desă-
vîrșire biruiți au scăpat cu greu la așa-numita Ozolimne [63]. Strîmtorați
de cumani, au rămas acolo multă vreme, fără să îndrăznească a se strămuta.
Ceea ce se cheamă acum la noi Ozolimne este un lac foarte mare ca diame-
tru și ca perimetru și care, sub raportul mărimii, nu stă mai prejos de nici 2
unul dintre lacurile de oriunde despre care vorbesc geografii. Și e situat

[62] Constantinopol.

[63] Pentru localizarea Ozolimnei, problemă care a stîrnit numeroase discuții, vezi P. Dia-
conu *Les Petchénègues*, p. 121–129 și 66–69. Aici ne mărginim să arătăm că Ozolimna a
fost deplasată de diferiți cercetători de la gurile Dunării pînă la Pliska.

θεν καί εἰς αὐτὴν μέγιστοί τε καὶ κάλλιστοι συρρέουσι ποταμοί· καὶ κατὰ
νώτου πολλάς τε καὶ μεγάλας καὶ φορτηγούς ἐστιν ἀνέχουσα νῆας, ὡς εἶναι
κἀντεῦθεν δῆλον τὸ βάθος τῆς λίμνης ὁπόσον τί ἐστιν. 'Οζολίμνη δὲ κατωνόμα-
σται, οὐχ ὅτι κακοῦ τινος καὶ βαρυόδμου ἀναδίδωσιν ἀποφοράν, ἀλλ' ὅτι
Οὐννικῆς ποτε στρατιᾶς ἐπιφοιτησάσης τῇ λίμνῃ (τούτους δὲ τοὺς Οὔννους
Οὔζους ἀπεκάλεσεν ἡ ἰδιῶτις γλῶσσα) καὶ περὶ τοὺς ὄχθους τῆς λίμνης
αὐλισαμένης Οὐζολίμνην τὴν τοιαύτην προσηγορεύκασι λίμνην μετὰ προσ-
θήκης οἶμαι καὶ τοῦ υ φωνήεντος. Καὶ ἀπὸ μὲν τῶν παλαιῶν συγγραμμάτων
οὐχ εὕρηταί πω συνελαθὲν ἐνταῦθα Οὐννικὸν στράτευμα, ἐπὶ δὲ τοῦ αὐτοκρά-
τορος 'Αλεξίου τότε πάντες ἁπανταχόθεν ἐκεῖσε συνερρωγότες τῷ τόπῳ δεδώ-
3 κασι τοὔνομα. ‹ . . . › Τοσαῦτα μὲν περὶ τῆς ἄνωθεν εἰρημένης 'Οζολίμνης
ἐπερρίφθω ἱστορικώτερον. Οἱ δὲ Κόμανοι, ἐπεὶ σπάνιν τῶν χρειωδῶν εἶχον, πα-
λινδρομοῦσιν εἰς τὰ ἴδια ἐφ' ᾧ τὰ χρειώδη συγκομισάμενοι αὖθις κατὰ τῶν
Σκυθῶν ἐπαναστρέψαι.

VI, 1 Συνάγεται ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς κείμενος εἰς Βερόην, ἐξοπλίζει
τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν ὁπλιτικόν. Τότε καὶ ὁ Φλάντρας κόμης
ἐξ 'Ιεροσολύμων ἐπανερχόμενος ἐκεῖσε καταλαμβάνει τὸν αὐτοκράτορα καὶ
τὸν συνήθη τοῖς Λατίνοις ἀποδίδωσιν ὅρκον ὑποσχόμενος ἅμα τῷ τὰ οἴκοι
καταλαβεῖν συμμάχους ἀποστεῖλαί οἱ ἱππεῖς πεντακοσίους. Φιλοτιμησάμενος
τοίνυν τὸν τοιοῦτον ὁ βασιλεὺς πρὸς τὰ σφέτερα χαίροντα προέπεμψεν. 'Απάρας
οὖν ἐκεῖθεν ὁ αὐτοκράτωρ μεθ' ὧν αὖθις συνελέξατο δυνάμεων καταλαμβάνει
2 τὴν 'Αδριανούπολιν. Οἱ δὲ Σκύθαι διεληλυθότες τὰ μεταξὺ τέμπη μέσον
Γολόης καὶ Διαμπόλεως κατὰ τὴν λεγομένην Μαρκέλλαν τὸν χάρακα ἐπήξαντο.
'Ο δέ γε αὐτοκράτωρ τὰ κατὰ τοὺς Κομάνους μεμαθηκώς, ἐπεὶ προσδόκιμοι
ἐπαναστρέψαι ἦσαν, ἐδεδίει τὴν ἐκείνην ἔλευσιν ὑφορώμενος. Μεταπεμψάμενος
τοίνυν τὸν Συνέσιον καὶ τοῖς πρὸς τοὺς Σκύθας χρυσοβούλλοις λόγοις ἐφοδιάσας
ἐκπέμπει παραγγείλας ὡς εἰ μὲν πεισθεῖεν σπείσασθαι καὶ δοῖεν ὁμήρους,
ἀναχαιτίσαι αὐτοὺς τῆς ἐπὶ τὸ πρόσω φορᾶς καὶ παρασκευάσαι μένειν ἐν
ᾧ προκατέλαβον τόπῳ καὶ οὕτω χορηγεῖν αὐτοῖς δαψιλῆ τὰ χρειώδη.
'Εσκόπει γὰρ τούτοις κατὰ τῶν Κομάνων χρήσασθαι, εἰ τὸν ῎Ιστρον αὖθις
καταλαβόντες πρὸς τὰ πρόσω χωρεῖν ἐπιχειρήσαιεν. Εἰ δέ γε οἱ Σκύθαι
3 μὴ πείθονται, αὐτοῦ που καταλιπεῖν αὐτοὺς καὶ ὑποστρέψαι. Κατέλαβε
τούτους ὁ ῥηθεὶς Συνέσιος καὶ τὰ εἰκότα προσομιλήσας ἔπεισεν ὑποσπόνδους
γενέσθαι τῷ βασιλεῖ. Κἀκεῖσε προσκαρτερῶν πάντας αὐτοὺς θεραπείας ἠξίου
πᾶσαν περιαιρῶν σκανδάλου πρόφασιν. 'Επαναστρέψαντες δὲ αὖθις οἱ Κόμανοι
παρεσκευασμένοι πρὸς τὸν κατὰ τῶν Σκυθῶν πόλεμον καὶ μὴ ἐντυχόντες
αὐτοῖς, ἀλλὰ μεμαθηκότες τὴν τούτων διὰ τῶν κλεισουρῶν ἔλευσιν καὶ ὅτι
τὴν Μαρκέλλαν καταλαβόντες εἰς εἰρηνικὰς ἦλθον μετὰ τοῦ βασιλέως σπονδάς,
ἐξαιτοῦνται διελθεῖν τὰς κλεισούρας καὶ προσβαλεῖν τοῖς Σκύθαις. 'Ο δὲ

dincolo de cele „o sută de movile" și rîuri foarte mari și foarte frumoase se varsă într-însul; iar spre miazăzi poartă corăbii multe și mari, de transport, încît se vede de aici limpede cît de mare este adîncimea lui. A fost numit Ozolimne nu pentru că răspîndește un miros rău și pătrunzător, ci pentru că venind cîndva la lac o oaste hunică (pe acești huni limba populară îi numește uzi) și punîndu-și tabăra pe malul lacului, au numit acest lac Uzolimne, cu adăugarea cred și a vocalei *u* [64]. Dar din scrierile vechi nu se poate afla încă nimic despre faptul că o armată hunică ar fi ajuns aici; ci abia sub domnia împăratului Alexie, atunci toți, din toate părțile adunîndu-se acolo, au dat locului numele ‹. . .›.

‹Urmează considerații despre originea toponimelor. Alexie este comparat din acest punct de vedere cu Alexandru cel Mare a cărui epocă, bogată în evenimente și personalități, a lăsat urme în toponimie›

Atîta ajunge să fie spus în treacăt, dar mai precis, despre mai sus-amintita
Ozolimne. Iar cumanii, deoarece duceau lipsă de cele trebuincioase, se întorc 3
iarăși acasă, pentru a-și aduna cele de trebuință și a se întoarce din nou
împotriva sciților.

Între timp, împăratul, aflat la Beroe, adună oștile, înarmează pe captivii
răscumpărați și tot restul pedestrimei. Atunci și comitele Flandrei [65], VI, 1
întorcîndu-se de la Ierusalim, întîlnește acolo pe împărat și face jurămîntul obișnuit latinilor, făgăduind că, odată cu sosirea sa acasă, va trimite într-ajutor 500 de călăreți. Primindu-l deci cu cinste, împăratul l-a slobozit să meargă bucuros spre patrie [66]. Plecînd deci de acolo, împăratul cu oștile pe care din nou le adunase ajunge la Adrianopol [67]. Iar sciții, după
ce au străbătut trecătoarea dintre Goloe și Diampolis, și-au așezat tabăra 2
lîngă localitatea numită Markella. Și împăratul, care aflase ce se petrecuse cu cumanii, deoarece erau așteptați să se întoarcă, se temea, cu bănuială, de sosirea lor. Chemînd deci pe Synesios și încredințîndu-i hrisoave pentru sciți [68], îl trimite cu însărcinarea ca, dacă s-ar îndupleca aceștia să încheie pace și să dea ostateci, să-i oprească să înainteze mai departe și să facă astfel încît ei să rămînă pe locul pe care l-au ocupat mai înainte și să le dăruiască, după ce se va fi îndeplinit aceasta, din belșug cele de trebuință. Căci avea de gînd să se folosească de ei împotriva cumanilor, dacă, ajungînd din nou la Istru, aceștia ar fi încercat să înainteze mai departe. Dacă însă sciții nu se lasă convinși, să-i părăsească acolo unde sînt și să se în-
toarcă. Amintitul Synesios ajunse la aceștia și, spunîndu-le cele cuvenite, 3
i-a convins să încheie un tratat cu împăratul. Și rămînînd mai multă vreme acolo, a socotit că merită să li se poarte de grijă, înlăturînd orice pretext de jignire. Dar cumanii, întorcîndu-se pregătiți pentru războiul împotriva sciților și neîntîlnindu-i, după ce au aflat de trecerea lor prin clisuri și că, ajunși la Markella [69], au încheiat pace cu împăratul, cer să străbată clisurile

[64] În greacă: Οὐζολίμνη.
[65] Robert I conte de Flandra.
[66] Cf. Dölger, *Regesten*, 1152.
[67] În 1088.
[68] Cf. Dölger, *Regesten*, 1144.
[69] După Zlatarski, *Istoriia*, II, p. 169, n. 1, Markella trebuie identificată cu satul Vaojnik. După I. Duicev, *Markellai-Marcellas. Un toponyme latin inconnu*, „Revue des études sud-est européennes", IV, 1966, 1–2, p. 371–375 ea trebuie situată pe rîul Karnobaski-Hisarlîk; cf. P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 124, n. 438; *Izvori*, XV, p. 69, n. 4.

πρὸς τοῦτο ἀνένευσε προεφθακὼς σπείσασθαι μετὰ τῶν Σκυθῶν εἰπὼν ὡς «Οὐ χρεία τὸ παρὸν βοηθείας ἡμῖν· λαβόντες ἱκανὰ ἐπαναστρέψατε». Καὶ φιλοφρονησάμενος τοὺς πρέσβεις δῶρά τε ἱκανὰ ἐπιδοὺς μετ'εἰρήνης ἀπέστειλε. Τοῦτο θάρσος τοῖς Σκύθαις ἐνέβαλε καὶ παρασπονδήσαντες τῆς προτέρας ἀπανθρωπίας εἴχοντο ληζόμενοι τὰς παρακειμένας πόλεις καὶ χώρας. Ἀστατεῖ γὰρ ὡς ἐπίπαν ἅπαν τὸ βάρβαρον καὶ σπονδὰς φυλάττειν οὐ πέφυκε.
4 Τοῦτο θεασάμενος ὁ Συνέσιος ἐπανέρχεται πρὸς τὸν βασιλέα αὐτεπάγγελτος μηνυτὴς γεγονὼς τῆς τῶν Σκυθῶν ἀγνωμοσύνης καὶ παραβάσεως.

8

VIII, III 4 <...> Παραχρῆμα τοίνυν τὸν καίσαρα Νικηφόρον τὸν Μελισσηνὸν ἀποστείλας μετεκαλεῖτο θᾶττον ἢ λόγος τὴν Αἶνον καταλαβεῖν. Ἔφθασε γὰρ διὰ γραμμάτων δηλώσας συλλέξασθαι ὁπόσους ἂν δυνηθείη οὐκ ἀπὸ τῶν ἤδη ἐστρατευμένων (ἐκείνους γὰρ φθάσας εἰς τὰς πόλεις ἁπανταχῇ τῆς ἑσπέρας διέσπειρεν ἐφ' ᾧ φρουρεῖν τὰ κυριώτερα τῶν πολιχνίων), ἀλλὰ κατὰ μέρος νεολέκτους καταλέγων, ὁπόσοι τε ἐκ Βουλγάρων καὶ ὁπόσοι τὸν νομάδα βίον εἵλοντο (Βλάχους τούτους ἡ κοινὴ καλεῖν οἶδε διάλεκτος) καὶ τοὺς ἄλλοθεν ἐξ ἁπασῶν τῶν χωρῶν ἐρχομένους ἱππέας τε καὶ πεζούς.

9

VIII, VI, 3 Τῶν δὲ Κομάνων οἱ πλείους πτοηθέντες, μή τι δεινὸν καὶ κατ'αὐτῶν ὁ αὐτοκράτωρ νυκτὸς μελετήσειε, τὴν λείαν πᾶσαν ἀναλαβόμενοι νυκτὸς ᾤχοντο τὴν πρὸς τὸν Δάνουβιν φέρουσαν ὁδεύοντες. Αὐτὸς δὲ αὐγαζούσης ἡμέρας φεύγων τὴν τῶν νεκρῶν σωμάτων δυσωδίαν ἀπάρας ἐκεῖθεν ἔρχεται ἐπί τινα τόπον Καλὰ Δένδρα καλούμενον σταδίους δέκα πρὸς τοῖς ὀκτὼ ἀπέχοντα τῶν Χοιρηνῶν. Ἀπερχόμενον δὲ ἐκεῖσε κατέλαβεν ὁ Μελισσηνός. Οὐ γὰρ ἔφθασε παραγενέσθαι ἐν τῷ καιρῷ τῆς μάχης ἀσχολούμενος, τὴν πληθὺν ἐκείνην τῶν νεολέκτων ἀποστεῖλαι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Ἀλλήλους τοίνυν ἀσπα-

și să se arunce asupra sciților. Împăratul nu a îngăduit acest lucru, deoarece apucase să încheie pace cu sciții și le-a spus : „Nu avem nevoie în clipa de față de ajutor. Luați daruri îndestulătoare și înapoiați-vă !". Și tratîndu-i cu prietenie pe soli și dîndu-le daruri nu puține, i-a trimis cu pace îndărăt. Aceasta a dat sciților curaj ; călcînd tratatul, ei se înverșunau în neomenia de mai înainte, prădînd orașele și ținuturile vecine. Căci barbarii toți sînt în general nestatornici și nu stă în firea lor să respecte un tratat. Văzînd 4
aceasta, Synesios se întoarce la împărat și dă pe față, de la sine, nerecunoștința și perfidia sciților.

8

1091, martie. Alexie I Comnenul ordonă cezarului Nichifor Melissenos să înroleze în armata destinată a lupta împotriva pecenegilor, bulgari și vlahi

<...> Trimițînd deci <un mesaj>, însărcină pe cezarul Nichifor Melissenos [70] să ajungă mai iute decît gîndul la Aenos [71]. Căci mai înainte îi făcuse cunoscut prin scrisori să adune cît de mulți oameni îi stă în putință, nu dintre cei ce mai fuseseră înrolați în armată — căci pe aceștia îi și împrăștiase pretutindeni prin orașele Apusului [72], pentru ca să păzească cetățuile mai importante —, ci să înroleze, rînd pe rînd, noi recruți și dintre bulgari și dintre cei ce duc o viață nomadă [73] — pe aceștia limba populară îi numește vlahi — și pe călăreții și pedestrașii veniți din alte părți, din toate ținuturile. VIII, III, 4

9

1091, noaptea de 29–30 aprilie. După marea bătălie de la Lebunion, unde pecenegii sînt desființați ca factor politic și militar de primă importanță în sud-estul Europei, cumanii, aliații bizantinilor învingători, temîndu-se de dușmănia acestora, pleacă în ascuns la sălașele lor din nordul Dunării. Alexie I Comnenul le trimite însă a doua zi răsplata promisă și-i cinstește în tot felul pe cei rămași, înainte de a se despărți de ei

Dar cei mai mulți dintre cumani, temîndu-se ca împăratul să nu pregătească în timpul nopții și împotriva lor ceva cumplit, după ce și-au luat toată prada, au pornit de cu noaptea, apucînd drumul care duce spre Dunăre. Iar împăratul, pe cînd se lumina de ziuă, ferindu-se de mirosul urît al cadavrelor, pleacă de acolo, îndreptîndu-se către un loc numit Kala Dendra [74], situat la o distanță de optsprezece stadii de Choirenoi. Pe cînd se îndrepta într-acolo, l-a ajuns Melissenos. Căci el nu izbutise să sosească la vreme pentru luptă, întrucît se îngrijise să trimită la împărat mulțimea aceea de noi VIII, VI, 3

[70] Nichifor Melissenos, cumnat al împăratului, îi fusese rival la tron, dar după reușita revoltei Comnenilor se mulțumise cu titlul de cezar. A fost unul dintre apropiații lui Alexie I Comnenul.

[71] Cetate situată la gurile actualei Marița.

[72] Prin Apus se înțeleg regiunile europene ale Imperiului bizantin.

[73] Ana Comnena se referă nu la nomadismul propriu-zis, ci la fenomenul transhumanței tipic pentru viața păstorilor vlahi. E vorba de deplasarea lor, cu turmele și familiile lor, în timpul verii la munte, iar de acolo, iarna, la șes. Chiar autorii care susțin că numele de vlahi desemnează în izvoarele bizantine nu numai grupul etnic al aromânilor, ci pe păstori în genere, recunosc că acest lucru nu se întîmplă pînă la sfîrșitul secolului al XIII-lea, vezi M. Gyóni, *Le nom de „Vlachoi" dans l'Alexiande d'Anne Comnène*, „Byzantinische Zeitschriff", 44, 1951, p. 244 și urm. ; G. G. Litavrin, *Vlahi vizantiiskih istočnikov X–XIII vv.*, „Iugo-vostocnaia Evropa v srednie veka", Chișinău, 1972, p. 96–97.

[74] În traducere : Copacii Frumoși.

σάμενοι καὶ συγχαρέντες, ὡς εἰκός, τὸ λοιπὸν τῆς ὁδοιπορίας περὶ τῶν συμπεσόντων ἐπὶ τῇ τῶν Σκυθῶν ἥττῃ ὡμίλουν.

4 Μεμαθηκὼς δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, ὁπηνίκα τὰ Καλὰ Δένδρα κατέλαβε, τὸν δρασμὸν τῶν Κομάνων, ὁπόσα τούτοις ἀνῆκε πρὸς λόγον τῶν συμφωνηθέντων αὐτοῖς, ἐπισάξας ἐν ἡμιόνοις ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς ἐντειλάμενος σπεῦσαι καταλαβεῖν αὐτοὺς καὶ πέραθεν εἰ δυνηθεῖεν Δανούβεως καὶ δοῦναι τὰ ἀποσταλέντα. Βαρὺ γὰρ ἦν αὐτῷ διὰ παντὸς μὴ μόνον ψεύσασθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ δόξαι ψεύσασθαι ὁμιλίαν ἱκανὴν πρὸς ἅπαντας περὶ ψεύδους ποιουμένῳ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τῶν πεφευγότων· τοὺς δέ γε λοιποὺς ἐφεπομένους αὐτῷ εἱστία τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας δαψιλῶς. Δέον δὲ ἐλογίσατο μὴ τηνικαῦτα τοὺς ἀνήκοντας δοῦναι μισθούς, αλλὰ μεθεῖναι τούς εἰς ὕπνον τραπέντας καταπέψαι τὸν οἶνον καὶ οὕτω τὸ φρονοῦν τῆς ψυχῆς συλλεξαμένους ἐν ἐπιγνώσει γενέσθαι τοῦ πραττομένου. Τῇ μετ᾽αὐτὴν οὖν μετακαλεσάμενος ἅπαντας οὐ τὰ προϋπεσχημένα δίδωσι μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλείονα. Σκεψάμενος δέ, ἐπεὶ ἀπολύειν τούτους οἴκαδε ἐβούλετο, μὴ ἐν τῷ ἀπιέναι εἰς προνομὴν σκεδασθέντες οὐ μικρὰν ταῖς κατὰ τὴν ὁδὸν παρακειμέναις κωμοπόλεσι τὴν βλάβην ἐπάξωσιν, ὁμήρους ἐξ ἐξ αὐτῶν λαμβάνει. Αἰτησαμένων δὲ καὶ αὐτῶν τὰ κατὰ τὴν ὁδὸν αὐτοῖς ἀσφαλίσασθαι δίδωσιν αὐτοῖς τὸν Ἰωαννάκην (ἀνὴρ δὲ οὗτος ἀνδρείᾳ καὶ φρονήσει διαφέρων) τὴν τῶν ἁπάντων οἰκονομίαν ἀναθέμενος καὶ τὴν μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ζυγοῦ τῶν Κομάνων εὐθέτησιν.

10

VIII, VII, 2 Λογοποιουμένην δὲ Κομάνων ἔφοδον μανθάνων ὁ αὐτοκράτωρ, ἐκεῖθεν δὲ καὶ τὸν Βοδῖνον καὶ αὐτοὺς Δαλμάτας παρασπονδῆσαί τε καὶ κατὰ τῆς ἡμεδαπῆς χωρῆσαι βουλομένους, ἐμερίζετο τοῖς λογισμοῖς πρὸς ὁπότερον ἂν ἀπονεύσειε τῶν ἐχθρῶν. Δέον οὖν αὐτῷ ἐδόκει κατὰ τῶν Δαλματῶν πρώτως ἐξοπλίσασθαι καὶ προκαταλαβεῖν τὰ ἀναμεταξὺ τῆς ἡμεδαπῆς καὶ αὐτῶν διακείμενα τέμπη καὶ ὡς ἐνὸν ἀσφαλίσασθαι.

11

VIII, IX, 7 <. . .> Ἐρωτηθεὶς δὲ ἀπήγγειλε πάντα ἐκ ψιλῆς ἐπερωτήσεως τούς τε συνίστορας ὁμολογήσας καὶ τὰ βεβουλευμένα ἅπαντα. Αὐτοῦ μὲν οὖν καταψηφισάμενος παραδίδωσι πρὸς τὸν δοῦκα Φιλιππουπόλεως Γεώργιον τὸν Μεσοποταμίτην, ὥστε ἔμφρουρον τοῦτον τηρεῖν δεσμώτην ἐν τῇ ἀκροπόλει. Γεώργιον

recruţi[75]. Îmbrăţişîndu-se aşadar şi felicitîndu-se unul pe altul, cum era firesc, <cei doi> vorbeau în timpul călătoriei despre cele întîmplate în vremea înfrîngerii sciţilor. Şi, aflînd împăratul, cînd ajunse la Kala Dendra, de fuga cumanilor, încărcînd pe catîri cele ce le aparţineau potrivit înţelegerii cu ei, le-a trimis la dînşii, poruncind <oamenilor săi> să se grăbească a-i ajunge din urmă, chiar dincolo de Dunăre dacă s-ar putea, şi să le dea cele trimise. Căci îi era greu întotdeauna nu numai să mintă, ci să pară numai că minte, lui care faţă de toţi vorbea mereu împotriva minciunii. Dar astea le-a făcut pentru cei care plecaseră; pe ceilalţi, care-l urmau, i-a ospătat din belşug tot restul zilei. A socotit însă că nu trebuie să le dea atunci soldele cuvenite, ci să-i lase pe cei covîrşiţi de somn să se dezmeticească după beţie şi astfel să se reculeagă şi să-şi dea seama de <binefacerea> ce li s-a făcut. În ziua următoare, chemîndu-i pe toţi, nu le dă numai ce le făgăduise mai înainte, ci cu mult mai mult. Şi cînd a hotărît să-i trimită la casele lor, îngrijindu-se ca nu cumva, la întoarcere, aceştia să se risipească după pradă şi să aducă nu puţină pagubă localităţilor aşezate de-a lungul drumului, ia de la ei ostateci. Cum şi ei au cerut să le fie garantată siguranţa drumului, le dă pe Ioannakis (acesta era un bărbat deosebit de viteaz şi de chibzuit)[76], care e însărcinat să poarte grijă de toate şi de buna starea cumanilor ce ajung la Zygos. 4

10

1091, mai. Împăratul Alexie I Comnenul află că, simultan cu răzvrătirea principelui sîrb Constantin Bodin, s-ar fi produs o invazie cumană

Aflînd că se vorbeşte de o invazie a cumanilor şi, totodată, că Bodin[77] şi dalmaţii vroiau să calce tratatele şi să năvălească pe teritoriul nostru, împăratul era frămîntat de gînduri şi <se întreba> înspre care dintre cei doi duşmani ar trebui să se îndrepte. A socotit deci că trebuie să pornească mai întîi cu război asupra dalmaţilor şi să ocupe înaintea lor văile care se găsesc între teritoriul nostru şi ei şi să le fortifice, cum îi stătea în puteri. VIII, VII, 2

11

1091, după luna mai. Pedepsind pe complicii rebelului Grigore Gavras, Alexie I Comnenul trimite pe unul dintre ei, George fiul lui Dekanos, în Paradunavon, pentru a fi sub supravegherea ducelui Leon Nikerites.

<Grigore Gavras>[78], anchetat, povesti totul îndată ce fu întrebat, mărturisind cine i-au fost complici şi toate cîte plănuiseră. După ce-l osîndi, <împăratul> îl predă ducelui de Filipopole, Georgios Mesopotamites, pentru a-l ţine sub pază, în lanţuri în fortăreaţă. Iar pe Georgios, fiul lui Dekanos, VIII, IX, 7

[75] E vorba de recruţii bulgari şi vlahi, vezi *supra* n. 73.

[76] Vezi *supra*, n. 48.

[77] Constantin Bodin, fiul principelui sîrb Mihail Voislav, a fost conducătorul unei importante mişcări antibizantine, care eşuează din pricina discordiilor interne.

[78] Grigore Gavras era fiul lui Teodor Gavras, ducele Trapezuntului. Logodit mai întîi cu fiica sebastocratorului Isaac Comnenul, hărăzit apoi uneia dintre fiicele lui Alexie I Comnenul Grigore era de fapt ostatec la Constantinopol, întrucît tatăl său dăduse dovadă de veleităţi de independenţă faţă de împărat. După o încercare nereuşită de a părăsi capitala, Grigore şi complicii săi, tineri din aristocraţia constantinopolitană, au fost aspru pedepsiţi.

δὲ τὸν τοῦ Δεκανοῦ μετὰ γραμμάτων πρὸς Λέοντα τὸν Νικερίτην δοῦκα τῷ τότε τοῦ Παραδουνάβου τυγχάνοντα πέπομφεν, ὡς δῆθεν καὶ αὐτὸν σὺν ἐκείνῳ τὰ περὶ τὸν Δάνουβιν φυλάττειν, τὸ δὲ πᾶν, ἵνα μᾶλλον ἐκεῖνος παρὰ τοῦ Νικερίτου ἐπιτηροῖτο. Ἐμφρούρους δὲ καὶ αὐτὸν Εὐστάθιον τὸν τοῦ Καμύτζη καὶ τοὺς λοιποὺς περιορίσας εἶχεν.

12

X, II, 3 Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, ἐπεὶ μετὰ δευτέραν καὶ τρίτην παραίνεσιν ὁ λῆρος
ἐκεῖνος οὐχ ἡσύχαζεν, ἐς Χερσῶνα τοῦτον ἀποστείλας ἔμφρουρον εἶναι παρε-
κελεύσατο. Ἐκεῖσε δὲ παραγενόμενος, νυκτὸς ἀνερχόμενος διὰ τοῦ τείχους
καὶ προκύπτων, τοῖς συνήθως φοιτῶσι Κομάνοις ἐμπορίας χάριν καὶ τοῦ
τὰ πρὸς χρείαν ἐκεῖθεν κομίζεσθαι ἅπαξ καὶ δὶς ὁμιλήσας καὶ πίστεις
δοὺς καὶ λαβὼν διὰ καλῳδίων νυκτὸς ἑαυτὸν δεσμήσας ἐχαλάσθη τοῦ
4 τείχους. Συμπαραλαβόντες δὲ τοῦτον οἱ Κόμανοι πρὸς τὴν ἰδίαν ἀπήεσαν
χώραν. Συναυλιζόμενος δὲ τούτοις ἐφ'ἱκανόν, ἐς τοσοῦτον συνήλασεν ὡς καὶ
βασιλέα αὐτὸν κατονομάζειν ἤδη. Οἱ δὲ αἵμασιν ἀνθρώπων λαφύξαι ἱμειρό-
μενοι καὶ κρεῶν ἀνθρωπείων ἐμφορηθῆναι καὶ λείαν πολλὴν ἐκ τῆς ἡμεδαπῆς
ἐπισυνάξαι, Πάτροκλον εὑρηκότες τοῦτον πρόφασιν κατὰ τῆς Ῥωμαίων παν-
στρατιᾷ χωρῆσαι ἐβουλεύοντο ὡς δῆθεν τῷ πατρῴῳ τοῦτον ἐγκαθιδρῦσαι θρόνῳ.
Καὶ ἀπαιωρουμένην εἶχον τέως ταυτηνὶ τὴν βουλήν· οὐκ ἔλαθε ταῦτα τὸν αὐτο-
κράτορα. Ἔνθεν τοι καὶ τὰς δυνάμεις ὡς δυνατὸν ἐξώπλιζέ τε καὶ πρὸς τὴν τῶν
βαρβάρων ἡτοιμάζετο. Τὰ γὰρ τέμπη, ἅπερ κλεισούρας ἡ ἰδιῶτις οἶδε γλῶττα
καλεῖν, ὡς ἔφαμεν, φθάσας ἤδη κατωχυρώσατο,. Καιροῦ δὲ παρεληλυθότος
ἐπεὶ τὸ Παρίστριον τοὺς Κομάνους μετὰ τοῦ ψευδωνύμου καταλαβεῖν μεμα-
θήκοι, τοὺς τὰ πρῶτα τοῦ στρατιωτικοῦ συντάγματος φέροντας καὶ αὐτοὺς
δὴ τοὺς καθ'αἷμα καὶ ἐξ ἀγχιστείας αὐτῷ προσήκοντας συναγαγών, εἰ χρὴ
5 κατ'αὐτῶν ἐξιέναι ἐβουλεύετο. Πάντες δὲ πρὸς τοῦτο αὐτὸν ἀπεῖργον. Τοίνυν
αὐτὸς ἑαυτῷ πιστεύειν οὐκ εἶχεν οὔτε μὴν τοῖς οἰκείοις ἤθελε λογισμοῖς
χρήσασθαι, ἀλλὰ τὸ πᾶν τῷ θεῷ ἀναθέμενος ἐξ ἐκείνου τὴν κρίσιν ᾐτεῖτο.
Τοιγαροῦν ἅπαντας μετακαλεσάμενος τοῦ ἱερατικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ καταλόγου
εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν ἑσπέρας φοιτᾷ καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ
πατριάρχου Νικολάου παρόντος < . . . >

l-a trimis cu scrisori [79] la Leon Nikerites, care era atunci duce de Paradunavon [80] chipurile pentru ca să păzească cu acela ținuturile de lîngă Dunăre, dar de fapt ca să fie mai curînd el supraveghiat de Nikerites. Și deportîndu-i, i-a întemnițat pe Eustathios, fiul lui Kamytzes și pe ceilalți.

12

1094. Apare un pretins fiu al împăratului Roman Diogene. Împăratul e nevoit să-l exileze la Cherson. Impostorul furnizează cumanilor la care se refugiază pretextul de a năvăli asupra Imperiului bizantin pentru a-l înscăuna împărat. Un vlah, Pudilă, informează despre trecerea Dunării de către cumani ; alți vlahi, în schimb, indică invadatorilor locurile de trecere peste Balcani

Deoarece nici după prima, nici după a doua mustrare, nebunul X, II, 3
nu s-a potolit, împăratul l-a trimis la Cherson și a poruncit să fie întemni-
țat [81]. Odată însă ajuns acolo, acela, cățărîndu-se noaptea pe zidul cetății
și aplecîndu-se peste ‹marginea lui›, a legat în mai multe rînduri conversații
cu cumanii care obișnuiau să vină prin partea locului pentru comerț și
pentru procurarea celor trebuincioase ; după ce a schimbat jurăminte de
credință cu ei, la vreme de noapte, s-a legat cu frînghii și și-a dat drumul
în jos, de pe zid. Cumanii, luîndu-l cu ei, au plecat în țara lor. Și după ce a 4
locuit mai multă vreme în mijlocul lor, a ajuns la atîta prețuire din partea
acestora, încît îl numeau acum împărat. Și cum erau doritori să înghită
sîngele oamenilor și să se îndoape cu carne de om și să adune pradă multă
din țara noastră, găsind în acesta un pretext de felul celui al lui Patroclu [82]
au hotărît să meargă cu toată oastea împotriva romeilor, pentru ca să-l
așeze chipurile pe tronul părintesc. Și au ținut o vreme în suspensie această
hotărîre ; lucrul nu i-a rămas ascuns împăratului. Își înarma deci trupele
în măsura posibilităților și se pregătea de lupta cu barbarii. În adevăr,
trecătorile pe care limba populară le numește clisuri, cum am spus, apucase
să le întărească. După o bucată de vreme, îndată ce a aflat că, împreună
cu impostorul, cumanii au ocupat Paristrionul, adunînd pe cei mai înalți
demnitari militari și pe cei înrudiți cu dînsul prin sînge și prin alianță, se
sfătuia dacă trebuie să iasă împotriva lor [83]. Cum nu avea obiceiul să se 5
încreadă în sine însuși și nici nu voia să se ia după propriile sale calcule,
lăsînd totul în voia lui Dumnezeu, cerea de la El hotărîrea. Chemîndu-i
deci pe toți, cler și armată, merse seara în marea biserică a lui Dumnezeu,
fiind de față însuși patriarhul Nikolaos‹. . .›

---

[79] Cf. Dölger, *Regesten*, 1162, unde se stabilește și cronologia.

[80] Leon Nikerites, duce de Paradunavon (Paristrion), înalt demnitar din vremea lui Alexie I Comnenul, despre care, vezi N. Bănescu, *Les duchés*, p. 93–95.

[81] În afară de cei doi fii mai sus-amintiți, Leon și Nichifor, Roman al IV-lea Diogenes a mai avut unul, pe Constantin, căsătorit cu Teodora, sora lui Alexie I Comnenul. Încă înaintea suirii lui Alexie pe tron, acest Constantin murise la Antiohia, în luptele cu turcii selgiucizi. Potrivit Anei Comnena, Teodora, retrasă acum într-o mănăstire, a fost cea care a pus capăt comediei reapariției lui Constantin. În manuscrisele *Alexiadei*, din eroarea vreunui copist sau poate chiar dintr-un *lapsus calami* al autoarei, numele acestui al treilea fiu al lui Roman apare ca Leon. La Bryennios, Bonn, 1, 6 apare numele real, Constantin ; cf. Leib. n. 1, p. 155–158 la *Alexiada*, IV, V, 3, în volumul I al ediției sale, folosite de noi.

[82] Aluzie erudită, tipică pentru stilul Anei Comnena la *Iliada*, XIX, v. 302, unde se vorbește despre femeile care, plîngînd moartea lui Patroclu, își plîngeau de fapt propria durere.

[83] Nu este întîmplătoare folosirea verbului „a ieși". Se punea problema „ieșirii" din fortăreață naturală pe care Balcanii o închideau spre sud. Nu toți comandanții erau de acord asupra oportunității acestei manevre.

6 <...> Νυκτὸς δὲ καταλαβόντος Πουδίλου τινὸς ἐκκρίτου τῶν Βλάχων
καὶ τὴν τῶν Κομάνων διὰ τοῦ Δανούβεως διαπεραίωσιν ἀπαγγείλαντος, δέον
ἔκρινεν αὐγαζούσης τῆς ἡμέρας μετακαλεσάμενος τοὺς ἐκκρίτους τῶν συγγενῶν
τε καὶ ἡγεμόνων βουλεύσασθαι ὅ τι δεῖ ποιεῖν. Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν Ἀγχίαλον
πάντες παραγενέσθαι δεῖν ἔλεγον, παραχρῆμα τὸν μὲν Καντακουζηνὸν καὶ τὸν
Τατίκιον εἰς τὰ καλούμενα Θερμὰ ἐξαπέστειλε μετὰ καί τινων ἐθνικῶν,
τοῦ τε Σκαλιαρίου τοῦ Ἐλχὰν καὶ ἑτέρων τῶν ἐκκρίτων, ἐφ᾽ ᾧ τὴν φυλακὴν
7 τῶν ἐκεῖσε ποιεῖσθαι μερῶν. Αὐτὸς δὲ ἀπέρχεται εἰς Ἀγχίαλον. Ἐπεὶ δέ,
πρὸς Ἀδριανούπολιν τὸ ὅρμημα τῶν Κομάνων μεμαθήκοι, μεταπεμψάμενος
τοὺς ἐκκρίτους τῶν Ἀδριανουπολιτῶν ἅπαντας, ὧν ὑπερέχοντες ὅ τε
Κατακαλὼν ὁ Ταρχανειώτης λεγόμενος καὶ Νικηφόρος ὁ υἱὸς τοῦ πάλαι
τυραννήσαντος Βρυεννίου, καὶ αὐτὸς τυραννήσας καὶ τῶν ὀφθαλμῶν
στερηθείς, τούτοις πολλὴν τὴν τοῦ κάστρου φυλακὴν ἐνετείλατο ποιεῖσθαι
καὶ τῶν Κομάνων καταλαβόντων μὴ μετὰ μικροψυχίας τὸν μετ᾽ αὐτῶν συναί-
ρεσιν πόλεμον, ἀλλὰ μετὰ σκοποῦ καὶ ἐκ διαστήματος τὰς κατ᾽ἐκείνων βολὰς
ποιεῖσθαι, τὰ δὲ πλεῖστα κεκλεισμένας τὰς πύλας ἔχειν, πολλὰς ὑποσχόμενος
εὐεργεσίας εἰ τὰ προστεταγμένα τηρήσαιεν. Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τὸν Βρυέννιον
καὶ τοὺς ἄλλους ὁ αὐτοκράτωρ παρεγγυησάμενος οἷον μετὰ χρηστῶν τῶν ἐλ-
πίδων πρὸς Ἀδριανούπολιν ἐκπέπομφε. Τῷ δέ γε Κατακαλὼν τῷ Εὐφορβηνῷ
Κωνσταντίνῳ διὰ γραμμάτων προσέταξεν ἀναλαβέθαι τὸν καλούμενον Μονασ-
τρᾶν (μιξοβάρβαρος δὲ οὗτος ἀνὴρ πολλὴν τὴν περὶ τὰ στρατιωτικὰ ἐμπειρίαν
κεκτημένος) καὶ Μιχαὴλ τὸν Ἀνεμᾶν μετὰ τῶν ὑπ᾽αὐτοὺς τεταγμένων στρατι-
ωτῶν, καὶ ἐπὰν τοὺς Κομάνους τὰς κλεισούρας διελθόντας μάθοιεν, παρέσ-
πεσθαι ὄπισθεν αὐτῶν καὶ ἀξυμφανῶς αὐτῶν ἀποπειρᾶσθαι.
Τῶν γοῦν Κομάνων παρὰ τῶν Βλάχων τὰς διὰ τῶν κλεισουρῶν ἀτρα-
III, 1 πούς μεμαθηκότων καὶ οὕτω τὸν Ζυγὸν ῥᾳδίως διεληλυθότων ἅμα τῷ τῇ Γολόῃ
προσπελάσαι εὐθὺς οἱ ἔποικοι ταύτης δεσμήσαντες τὸν τὴν φυλακὴν τοῦ
κάστρου πεπιστευμένον παραδεδώκασι τοῖς Κομάνοις, αὐτοὶ δὲ εὐφημήσαντες
ἄσμενοι τούτους ὑπεδέξαντο. Ὁ δὲ Κατακαλὼν Κωνσταντῖνος ἐναύλους τὰς
τοῦ βασιλέως ὑποθημοσύνας ἔχων Κομάνοις ἐντυχὼν εἰς προνομὴν ἐξερχομέ-
νοις καὶ προσβαλὼν θαρσαλέως ζωγρίαν εὐθὺς ἐκ τούτων ἄγει εἰς ἑκατὸν
ποσουμένους. Τοῦτον ὁ βασιλεὺς ὑποδεξάμενος εὐθὺς τῷ τοῦ νωβελλισίμου
τιμᾷ ἀξιώματι. Κατασχόντας δὲ τὴν Γολόην τοὺς Κομάνους θεασάμενοι οἱ
τῶν παρακειμένων πόλεων ἔποικοι, Δαμπόλεώς τε καὶ τῶν λοιπῶν, προσελη-

<Se procedează, după ceremonii religioase, la tragerea la sorți în biserică. Sorții indică lupta. Împăratul înaintează spre Balcani. Se oprește lîngă Anhialos>

În timpul nopții, sosind un oarecare Pudilă, fruntaș al vlahilor și 6
aducînd vestea trecerii cumanilor peste Dunăre[84], socoti că trebuie să cheme
în zorii zilei la el pe cei mai de seamă dintre rude și generali, pentru a se
sfătui ce e de făcut. Fiindcă toți îi spuneau că trebuie să ocupe Anhialos,
a trimis numaidecît pe Cantacuzino și pe Tatikios la locul numit Therma,
împreună și cu unii mercenari, cu Skaliarios fiul lui Elhan și cu alți fruntași,
pentru a face de pază acelor ținuturi. Iar el pleacă la Anhialos. După ce 7
află de înaintarea cumanilor spre Adrianopol, chemînd pe toți fruntașii
adrianopolitani, dintre care mai de frunte erau Katakalon numit și Tarhaniotes și Nichifor, fiul fostului uzurpator Bryennios — care, deoarece s-a răzvrătit, a fost lipsit de vedere —, le-a poruncit să păzească cu multă grijă cetatea, iar cînd vor sosi cumanii, să nu dea lupta cu ei fără curaj, ci să tragă la țintă asupra lor și din depărtare și să țină cît mai mult porțile închise și le-a făgăduit multe binefaceri dacă vor ține seama de cele poruncite. După ce le-a recomandat deci acestea, lui Bryennios și celorlalți, împăratul i-a trimis cu cele mai frumoase speranțe la Adrianopol; iar lui Constantin Katakalon Euphorbenos îi porunci prin scrisori să ia cu el pe Monastras (acesta era un mixobarbar[85], care avea multă experiență militară) și pe Mihail Anemas, cu soldații de sub comanda lor și, după ce va fi aflat că au trecut cumanii clisurile, să-i urmărească îndeaproape și să-i atace prin surprindere.

Îndată ce cumanii, care au aflat de la vlahi[86] potecile ce străbat III, 1
clisurile, au trecut cu ușurință prin Zygos și s-au apropiat de Goloe, locuitorii acestuia, legînd numaidecît pe cel căruia i se încredințase paza fortăreții, l-au predat cumanilor. Iar ei i-au primit cu veselie, aclamîndu-i. Dar Constantin Katakalon, care-și aducea aminte bine de sfaturile împăratului, întîlnind niște cumani care mergeau după furaje și atacîndu-i cu îndrăzneală, făcu îndată prizonieri cam vreo sută. Primindu-l, împăratul îl cinsti pe loc cu titlul de nobilisim. În schimb, locuitorii orașelor învecinate, ai Dampolisului și ai celorlalte, cînd văzură că Goloe e în stăpînirea cumanilor,

[84] Pasajul ne dă o indicație, e drept, foarte vagă despre stratificarea socială a vlahilor în această vreme, care coincide cu arătările mai ample ale lui Kekaumenos. Pe de altă parte, așa cum s-a remarcat încă de N. Iorga, *Histoire des Roumains*, III, p. 191 este vorba de un vlah din zona Dunării, dovadă a existenței unei populații românești pe malurile fluviului în secolul al XI-lea. Numele de Pudilă, poate o transcriere imperfectă a formei Budilă, a fost apropiat de I. Barnea, *DID*, III, p. 155, n. 270 de acela al „dealului Bădila" situat în apropiere de Isaccea, în nordul Dobrogei, adică tocmai în zona de trecere a cumanilor în 1094.

[85] Monastras era de origine turcă. Prin mixobarbar se înțelege un străin bizantinizat sau un bizantin care are între ascendenții săi apropiați un străin. Cuvîntul e un arhaism și se poate traduce prin: pe jumătate barbar, cf. Attaliates, Bonn, p. 204.

[86] Acest pasaj indică prezența unei populații românești, de vlahi, în zona Balcanilor. Coroborată cu știrea mai sus-citată despre Pudilă, informația Anei Comnena ne ajută să dovedim existența unei populații vlahe în toată zona dintre Balcani și Dunăre. Cunoscători ai drumurilor din Balcani, pe care le indică și cumanilor, acești vlahi sînt deci locuitori statornici ai regiunii. Îi vom regăsi în secolul al XII-lea în mișcarea Asăneștilor. Ca și în cazul acestei mișcări și de data aceasta constatăm că unii dintre vlahi colaborează cu cumanii împotriva Bizanțului, alții nu. Textul nu ne permite însă să analizăm mai circumstanțiat aceste împrejurări.

λυθότες αὐτοὺς ἄσμενοι ὑπεδέχοντο καὶ παρεδίδουν τὰς πόλεις ἐπευφήμουν τε τὸν ψευδώνυμον Διογένην. Ὃς μετὰ τὸ πάντων ἐγκρατὴς γενέσθαι ἀναλαβόμενος ἅπαν τὸ Κομανικὸν στράτευμα καταλαμβάνει τὴν Ἀγχίαλον ἀποπειρᾶσθαι τάχα βουλόμενος τῶν ταύτης τειχῶν < . . . >

13

X, V, 6 < . . . > Κἀκεῖνοι μὲν οὕτως εἶχον προθυμίας τε καὶ ὁρμῆς καὶ πᾶσα λεωφόρος τούτους εἶχε· συνεπῄει δὲ τοῖς στρατιώταις ἐκείνοις Κελτοῖς καὶ ψιλὸν ὑπὲρ τὴν ἄμμον καὶ τὰ ἄστρα πλῆθος φοίνικας φέρον καὶ σταυροὺς ἐπ'ὤμων, γύναιά τε καὶ τέκνα τῶν σφῶν ἐξεληλυθότα χωρῶν. Καὶ ἦν ὁρᾶν αὐτοὺς καθάπερ τινὰς ποταμοὺς ἁπανταχόθεν συρρέοντας καὶ διὰ τῶν Δακῶν ὡς ἐπίπαν [πρὸς τὰς] πρὸς ἡμᾶς ἐπερχομένους πανστρατιᾷ < . . . >

14

XIV, IV, 3 Τίς οὐκ οἶδε τὰ ἄπειρα τῶν Κελτῶν ἐκεῖνα πλήθη τῶν τὴν βασιλίδα πόλιν κατειληφότων, ὁπότε τῆς ἑαυτῶν ἁπανταχόθεν ἀπαναστάντες πρὸς ἡμᾶς ὥρμησαν; Τότε γὰρ οὗτος εἰς πέλαγος ἀχανὲς φροντίδων ἐμπεπτωκώς, ἐκ πολλοῦ συνιδὼν αὐτοὺς τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν ὀνειρώττοντας, ὑπὲρ τὴν ἄμμον δὲ καὶ τὰ ἄστρα τὴν αὐτῶν πληθὺν ὁρῶν, τὰς δὲ ῥωμαϊκὰς ἁπάσας δυνάμεις οὐδὲ πρὸς πολλοστημόριον τούτων ἐξισουμένας, εἰ καὶ εἰς ἓν συναφθεῖεν, πολλῷ γε μᾶλλον διεσπαρμένων τῶν πλειόνων ὄντων καὶ τῶν μὲν τὰ περὶ τὴν Σερβίαν τέμπη καὶ Δαλματίαν ἐπιτηρούντων, τῶν δὲ τὰ περὶ τὸν Ἴστρον ὡς τὰς τῶν Κομάνων καὶ Δακῶν ἐφόδους φυλαττομένων, πολλῶν δὲ καὶ τὴν τοῦ Δυρραχίου φρουρὰν ἐμπιστευομένων ὡς μὴ ὑπὸ τῶν Κελτῶν καὶ αὖθις ἁλῴη, ταῦτα συνορῶν ὁ αὐτοκράτωρ ὅλος γίνεται τῶν Κελτῶν τἆλλα πάντα ἐν δευτέρῳ
4 θέμενος. Καὶ τὸ μὲν πέριξ ὑποκινούμενον βαρβαρικὸν καὶ μήπω ἐς φῶς ἐκρῆξαν τὴν ἔχθραν ἀξιώμασιν ἀνεῖργε καὶ δωρεαῖς, τῶν δὲ Κελτῶν τὴν ἔφεσιν παντοίαις μεθοδείαις ἀναστέλλων καὶ τῶν οἴκοι τὴν στάσιν οὐχ ἧττον, ὅτι μὴ καὶ μᾶλλον ὑφορώμενος παντοίως φυλάττεσθαι ἔσπευδεν ἐντέχνως τούτων ἀπείργων τὰ βουλεύματα.

merseră la ei și-i primiră cu veselie și le predară orașele, aclamîndu-l pe falsul Diogenes. Acesta, după ce a luat în stăpînirea sa toate <localitățile amintite>, se îndreaptă cu întreaga armată cumană către Anhialos, vrînd chipurile să-i atace zidurile <. . .>.

<Urmează descrierea asediului Anhialosului și a Adrianopolului, prinderea prin viceșug a falsului fiu al lui Roman Diogenes și înfrîngerea cumanilor>

13

1096. Înaintarea oamenilor primei cruciade în Imperiul bizantin

<. . .> Și acei oameni aveau atîta însuflețire și avînt, încît toate drumurile erau pline de ei; și îi urmau pe acești oșteni celți [87] și o mulțime de oameni neînarmați, mai numeroși decît nisipul și decît stelele, purtînd ramuri de finic și cruci pe umeri și femei și copii care-și părăsiseră țările lor. Văzîndu-i, ai fi zis că niște fluvii, curgînd din toate părțile și adunîndu-și la un loc apele, vin spre ținuturile noastre; mai ales prin părțile dacilor [88] veneau cu toată armata <. . .>. X, V, 6

14

1098. Grijile împăratului Alexie I Comnenul în momentul pătrunderii cruciaților în Imperiul bizantin. Printre ele se numără și preocuparea de a preveni atacurile cumanilor și ale altor barbari din nordul Dunării

Cine nu știe de acele mulțimi nenumărate de celți [89] care au ajuns în orașul împărătesc [90], cînd, ridicîndu-se de pretutindeni din țările lor, au năvălit la noi? Atunci <împăratul> s-a prăvălit într-o genune de griji, ca unul care-și dăduse mai de mult seama că ei visează la împărăția romeilor; cînd a văzut mulțimea lor mai mare decît a grăunțelor de nisip și a stelelor, <cînd și-a dat seama> că forțele romeilor toate nu egalează nici cea mai mică parte a lor, chiar dacă ar fi adunate la un loc, cu atît mai mult cînd erau împrăștiate cele mai multe dintre ele, unele păzind văile dinspre părțile Serbiei și ale Dalmației, altele veghind asupra ținuturilor de la Istru ca să respingă năvălirile cumanilor și ale dacilor [91], multe iarăși fiind încredințate cu paza Dyrrachiumului, ca nu cumva să fie ocupat iarăși de celți [92]. Luînd toate acestea în considerare, împăratul era preocupat cu totul de celți, lăsînd pe planul al doilea toate celelalte. Și pe barbarii care se agitau împrejur, fără a-și da la lumină dușmănia încă, îi potolea prin acordarea de demnități și de daruri, iar avîntul celților îl potolea prin felurite mijloace și, temîndu-se nu mai puțin — ba chiar mai mult — de agitația propriilor săi supuși, se silea în tot chipul să se păzească și să curme cu dibăcie comploturile puse la cale de ei.

XIV, IV, 3 (margin, beside first line); 4 (margin, beside "prejur, fără a-și da la lumină")

[87] Celții = francii.
[88] Dacii = ungurii, vezi *supra*, n. 11.
[89] Celții = francii.
[90] Constantinopolul.
[91] În general prin daci Ana Comnena desemnează pe unguri. Nu este însă exclus ca în cazul de față să fie cuprinși sub această denumire și românii și pecenegii din nordul Dunării, vezi *supra*, n. 11.
[92] Prin celți sînt înțeleși aici normanzii, deși mai sus același nume arhaizant desemnează pe franci. Cuvîntul e folosit de scriitoare nu totdeauna foarte exact, pentru denumirea cruciaților. Dyrrachium a fost cucerit de normanzi de la bizantini în 1085.

15

XIV,VIII, 1 Οὔπω ἐνιαυτὸς εἷς παρεληλύθει καί, λογοποιουμένην ἀκηκοὼς αὖθις περὶ τῶν Κομάνων διὰ τοῦ Ἴστρου διαπεραίωσιν, ὀγδόης ἤδη ἐπινεμήσεως ἐφισταμένης ἀρχομένου φθινοπώρου κατὰ μῆνα Νοέμβριον ἔξεισι τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων καὶ τὰς δυνάμεις ἁπάσας μεταπεμψάμενος κατατίθησι τούτους εἴς τε Φιλιππούπολιν καὶ εἰς τὸν λεγόμενον Πετριτζὸν καὶ Τριάδιτζαν καὶ εἰς τὸ θέμα τοῦ Νίσου μέχρι καὶ τῆς παρίστρας Βουρανιτζόβης, ἐπισκήψας πολλήν τε περὶ τοὺς ἵππους αὐτῶν ἐνδείκνυσθαι ἐπιμέλειαν ὥστε πίονας γεγονότας ἐν καιρῷ μάχης δύνασθαι φέρειν τοὺς ἐπιβάτας, αὐτὸς δὲ κατὰ τὴν Φιλιππούπολιν ἐνδιατρίβει < . . . >.

IX, 1 Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐτελεῖτο καὶ ἡ λογικὴ ἐκείνη μετὰ τῶν Μανιχαίων συνεκροτεῖτο ἅμιλλα, φθάσας τις ἀπὸ τοῦ Ἴστρου τὴν τῶν Κομάνων ἀπήγγελλε διαπεραίωσιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς μὴ μελλήσας ὅλως πρὸς τὸν Δάνουβιν ἤλαυνε τοῖς περιτυχοῦσι στρατιώταις συγχρησάμενος. Καὶ τὴν Βιδύνην καταλαβὼν καὶ τοὺς βαρβάρους μὴ εὑρηκώς (προέφθασαν γὰρ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἔλευσιν μεμαθηκότες εἰς τοὐπίσω διαπερᾶσαι) παραχρῆμα στρατιώτας γενναίους ἀποδιελόμενος τὴν τῶν βαρβάρων ἐπιδίωξιν ἐπέτρεψεν. Οἱ δὲ κατόπιν τούτων παραχρῆμα ἤλαυνον τὸν Ἴστρον διαπεράσαντες. Καὶ ἐπὶ τρισὶ διώκοντες νυχθημέροις, ἐπεὶ τοὺς Κομάνους ἐθεάσαντο δι᾽ ὧν ἐπεφέροντο σχεδιῶν τὸν ἐκεῖσε τοῦ Δανούβεως ῥέοντα ποταμὸν διαπεράσαντας, ἄπρακτοι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐπα-
2 νέστρεψαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἠνιάθη μὲν ὅτι μὴ κατελήφθησαν παρὰ τῶν στρατευμάτων οἱ βάρβαροι, ὅμως μέντοι καὶ τοῦτο μέρος νίκης ἡγήσατο, ὅτι ἐξ ἀκοῆς καὶ μόνης τοὺς βαρβάρους ἀπῶσε καὶ ὅτι πολλοὺς τῶν ἀπὸ τῆς Μανιχαϊκῆς αἱρέσεως εἰς τὴν ἡμετέραν μετήνεγκε πίστιν, διπλοῦν στησάμενος τρόπαιον καὶ κατὰ βαρβάρων ἀπὸ τῶν ὅπλων καὶ κατὰ τῶν αἱρετικῶν ἀπὸ τῶν εὐσεβεστάτων λόγων. Ὑποστρέψας τοίνυν καὶ αὖθις εἰς Φιλιππούπολιν καὶ μικρὸν διαναπαύσας ἑαυτὸν πάλιν ἀγώνων εἴχετο

16

XIV,VIII, 6 Ὁ δ᾽ Αἷμος οὗτος ὄρος ἐστὶ μακρότατον κατὰ γραμμὴν παράλληλον τῇ Ῥοδόπῃ κείμενον. Ἄρχεται μὲν ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου τὸ ὄρος καὶ μικρὸν παραμείβων τοὺς καταρράκτας μέχρις αὐτῶν Ἰλλυρικῶν διήκει· οἶμαι δ᾽ ὅτι καὶ διακοπτόμενον τῷ Ἀδριαντικῷ πελάγει, πάλιν εἰς ἀντιπέραν ἤπειρον ἀναλαμβάνει καὶ μέχρις αὐτῶν Ἑρκυνίων δρυμῶν ἀποτελευτᾷ. Ἑκατέρωθεν δὲ τῶν καταρρύτων αὐτοῦ πολλὰ καὶ πλουσιώτατα ἔθνη νέμεται, Δακῶν μὲν ὄντων βορειοτέρων καὶ τῶν Θρακῶν, νοτιωτέρων δὲ Θρακῶν τε αὐτῶν καὶ Μακεδόνων. Τοῦτον τὸν Αἷμον διαπερῶντες οἱ νομάδες Σκύθαι κατὰ τοὺς ἀνέκαθεν χρόνους, πρὶν ἢ τοῦ Ἀλεξίου τὸ δόρυ καὶ οἱ πολλοὶ ἀγῶνες εἰς πανωλεθρίαν κατήνεγκαν, πανστρατιᾷ τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἐκάκουν καὶ μάλιστα τὰς ἐγγυτέρους πόλεις, ὧν προὐκάθητο ἡ πάλαι πολυθρύλλητος Φιλλιππούπολις.

15

1114, noiembrie. O nouă incursiune cumană

Nu trecuse încă un an și auzind că iarăși se zvonește de o trecere a cumanilor peste Istru, la începutul indicțiunii a opta, pe la începutul toamnei, în luna noiembrie, <împăratul> iese din împărătescul oraș și chemîndu-și toate trupele le așează la Filipopole și în locul numit Petritzos și la Triadița și în tema Nișului pînă la Branicevo pe Istru, recomandînd ostașilor să aibă multă grijă de caii lor pentru ca să fie viguroși în momentul luptei și să-și poată duce călăreții; iar el poposește la Filipopole[93] <. . .>. XIV,VIII, 1

<Între timp Alexie se ocupă de combaterea ereziei maniheene>

Dar pe cînd se petreceau aceste lucruri și se ducea acea dispută dialectică cu maniheii[94], cineva sosit de la Istru anunța traversarea fluviului de către cumani. Împăratul, fără să mai zăbovească deloc, a alergat la Dunăre cu soldații pe care-i avea la dispoziție. Și ajungînd la Vidin și negăsindu-i pe barbari (căci apucaseră să treacă înapoi pe malul celălalt, îndată ce auziseră de venirea împăratului), pe loc alege cîțiva oșteni viteji și-i trimite să-i urmărească. Ei se aruncă îndată pe urmele acelora, trecînd Istrul. După ce i-au urmărit trei zile și trei nopți și au văzut că, pe plutele pe care le aveau cu ei, cumanii au trecut un afluent al Dunării de prin acele locuri, s-au întors IX, 1
la împărat fără vreo ispravă. Împăratul pe de o parte s-a întristat că armatele 2
sale nu i-au ajuns pe barbari, socoti însă, pe de altă parte, că e în felul ei o victorie faptul de a-i fi izgonit pe aceștia numai prin zvonul <venirii sale> și de a fi adus la credința noastră pe mulți dintre maniheii eretici; dobîndise un îndoit trofeu: cu armele asupra barbarilor și cu foarte pioasele-i argumente — asupra ereticilor. Întorcîndu-se prin urmare din nou la Filipopole și odihnindu-se puțin, se apucă din nou de lupte.

16

Descrierea Munților Balcani[95]

Acest Haemus este un munte care se întinde pe o lungă distanță, așezat XIV,VIII, 6
paralel cu Rodope. Începe de la Pontul Euxin și, îndepărtîndu-se puțin de cataracte, se întinde pînă în Illyricum; cred că, deși e tăiat de marea Adriatică, se ridică din nou pe malul dimpotrivă și se sfîrșește în pădurile hercynice. De ambele părți ale sale locuiesc neamuri multe și foarte bogate, la nord — dacii și tracii, la sud — aceiași traci și macedonenii. Trecînd peste acest Haemus, în vremurile de demult, mai înainte ca lancea și multele lupte ale lui Alexie să-i fi nimicit cu desăvîrșire, sciții nomazi[96] cu toată armata lor au pricinuit daune împărăției romeilor și mai ales orașelor celor mai apropiate de acest munte dintre care vestitul odinioară Filipopole este cel mai de seamă.

---

[93] Cf. Zonaras, Bonn, III, p. 731 cu o diferență de datare: expediția ar fi avut loc primăvara, înainte de cea din 1113 împotriva turcilor.

[94] Manihei sînt denumiți de Ana Comnena, aici, bogomilii.

[95] Descrierea este inserată între cele două părți ale fragmentului anterior.

[96] Sciții = pecenegii, după cum reiese clar din context. Celelalte popoare sînt denumite în stil arhaizant, pornindu-se de la regiunea geografică pe care o ocupă și denumirea ei antică. Acest obicei al scriitorilor bizantini, în general, și mai ales al Anei Comnena face dificilă identificarea etnică a populațiilor despre care se vorbește.

ΓΕΟΡΓΙΟΣ Ο ΚΕΔΡΗΝΟΣ

ΣΥΝΟΨΙΣ ΙΣΤΟΡΙΩΝ

1

I, p. 517 Ἐκ τούτων οὖν τῶν λίθων ἔργον ποιήσας ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλε τοῖς πέραν τοῦ Δανουβίου ἔθνεσιν, ἐπιγράψας τῷ μείζονι τὸ δῶρον· ὅπερ γέγονεν αὐτοῖς ὀλέθρου αἴτιον διὰ τὴν ἐπιγραφήν.

2

I, p. 517 Τῷ κβ′ ἔτει Κωνσταντῖνος ὁ εὐσεβέστατος κατὰ Γερμανῶν καὶ Σαυροματῶν καὶ Γότθων στρατεύσας νίκην ἤρατο κραταιὰν διὰ τῆς τοῦ σταυροῦ δυνάμεως, καὶ τούτους εἰς ἐσχάτην ἤγαγε δουλείαν.

3

I, p. 517 Τῷ κγ′ καὶ δ′ καὶ ε′ ἔτει τὸ ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀκτάγωνον κυριακὸν ἤρξατο οἰκοδομεῖσθαι. καὶ αὐτὸς τὸν Δάνουβιν περάσας γέφυραν ἐν αὐτῷ λιθίνην πε-
p. 518 ποίηκε, καὶ τοὺς Σκύθας ὑπέταξε, | καὶ τὸν φόρον ἔκτισε μετά γε τῶν δύο

GEORGIOS KEDRENOS

Georgios Kedrenos a trăit în secolele XI–XII. Se bănuiește că era un călugăr. A alcătuit o cronică universală, intitulată în original Σύνοψις ἱστοριῶν (*Compendiu de istorii*). Așa cum reiese și din titlu, lucrarea lui Kedrenos nu este decît o compilație. Izvoarele ei sînt azi, în cea mai mare parte, identificate. Principalul a fost cronica anonimă, cunoscută și sub denumirea de cronica lui Pseudo-Simeon. Ea însăși nu este altceva decît tot o compilație din lucrări anterioare, anume din Teofan Mărturisitorul, Georgios Monachos, din cronica anonimă folosită și de Ioan Zonaras, din așa-numita *Epitome* folosită în redacțiunea B și din alte lucrări de sorginte ecleziastică. Kedrenos a folosit de asemenea, direct, cronica lui Teofan și alte izvoare. Pentru perioada anilor 811–1057 el copiază aproape literă cu literă opera istorică a lui Ioan Skylitzes. Din această cauză cronica lui Kedrenos este citată, pentru această perioadă, sub numele Skylitzes-Kedrenos. Nu dispunem încă de o ediție corespunzătoare a operei lui Skylitzes, ceea ce ne pune în imposibilitate de a aprecia contribuția, cît de redusă, a lui Kedrenos la realizarea acestei părți a operei *.

Compilația lui Georgios Kedrenos cuprinde narațiunea evenimentelor istorice de la facerea lumii la anul 1057, cînd își începe domnia Isaac I Comnenul (1057–1059).

Ediție folosită : Georgius Cedrenus Ioannis Scylitzae ope ab I. Bekkero suppletus et emendatus, I–II, Bonnae, 1838–1839.

COMPENDIU DE ISTORII

1

327. Printr-un dar, Constantin cel Mare stîrnește discordie între neamurile din nordul Dunării

Din aceste pietre prețioase, deci, împăratul[1] a făcut un obiect <de podoabă> și l-a trimis neamurilor de dincolo de Dunăre, gravînd pe el inscripția „darul aparține celui mai mare"; acest obiect a devenit pricină de măcel între ei, din cauza inscripției[2]. I, p. 517

2

328. Constantin cel Mare învinge pe goți

În al douăzeci și doilea an <de domnie>, preacucernicul Constantin, pornind la luptă împotriva germanilor și a sarmaților și a goților, a dobîndit o mare victorie, prin puterea crucii și i-a adus pe aceștia în cea mai de pe urmă sclavie[3]. I, p. 517

3

329–331. Constantin cel Mare construiește un pod peste Dunăre și învinge pe goți

În al douăzeci și treilea și al douăzeci și patrulea și al douăzeci și cincilea an <de domnie>, <Constantin cel Mare> a început să construiască biserica octogonală din Antiohia și, trecînd Dunărea, a făcut un pod de piatră I, p. 517

---

* Volumul de față era cules cînd ne-a parvenit mult așteptata ediție critică a operei lui Skylitzes: Ioannis Scylitzae *Synopsis historiarum*, editio princeps, recensuit Ioannes Thurn, Berlin–New York, 1973.

[1] Constantin cel Mare (306–337).

[2] Cf. Leo Grammaticus, Bonn, p. 86.

[3] Cf. Theophanes, de Boor, p. 27–28.

μεγάλων ἐμβόλων, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ φόρῳ κίονα μονόλιθον καὶ ὁλοπόρφυρον ἔστησεν, ἐκ ῾Ρώμης ἀγαγών, ἐκδήσας αὐτὸν διὰ χαλκῶν ζωνῶν γεγραμμένων. ἱδρύσατο δὲ ἐπάνω αὐτοῦ ἀνδρίαντα ἐπ᾽ὀνόματι αὐτοῦ, ἐν ᾧ γέγραπται «Κωνσταντῖνος». ἔλαμψεν ἡλίου δίκην, ὅς ἦν ἔργον μὲν Φειδίου, ἤχθη δὲ ἐξ ᾽Αθηνῶν. καὶ τὰς ἑπτὰ σπυρίδας καὶ τοὺς ιβ᾽ κοφίνους, ἐν οἷς Χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν ἐθαυματούργησεν, ὑπὸ τὴν βάσιν τοῦ κίονος ἔθετο.

4

I, p. 542 τότε καὶ Χαλκηδόνος τὰ ὑπολειφθέντα τείχη καθεῖλεν, ὑπερασπι-
p. 543 ζομένων τῶν Χαλκηδονίων τοῦ Προκοπίου· ὧνπερ κατα|λυομένων εὑρέθη εἰς τὰ θεμέλια ἐπὶ πλακῶν γεγραμμένος χρησμὸς οὗτος·

ἀλλ᾽ὅτε δὴ νύμφαι ἱερὴν κατὰ ἄστυ χορείην
τερπόμεναι στήσονται ἐϋστεφέας κατ᾽ἀγυιὰς
καὶ τεῖχος λουτροῖσι πολύστομον ἔσσεται ἄλκαρ
δὴ τότε μυρία φῦλα πολυσπερέων ἀνθρώπων,
ἄγρια, μαργαίνοντα, κακὴν ἐπιειμένα ἀλκήν,
῎Ιστρου Κιμμερίοιο πόρον διαβάντα σὺν αἰχμῇ
καὶ Σκυθικὴν ὀλέσει χώραν καὶ Μυσίδα γαῖαν.
Θρηϊκίης δ᾽ἐπιβάντα σὺν ἐλπίσι μαινομένῃσιν
αὐτοῦ μεν βιότοιο τέλες καὶ πότμον ἐπίσποι.

5

I, p. 547 ἐπὶ αὐτοῦ οἱ Γότθοι περάσαντες τὴν Μαιώτιδα λίμνην ἐλάφου ἡγησαμένης αὐτοῖς ἦλθον εἰς τὴν Θρᾴκην, καὶ δύο γεγονότες μέρη ἀλλήλοις ἐμάχοντο. καὶ συμμαχίαν αἰτήσαντες οἱ τοῦ ἑνὸς μέρους παρὰ Οὐάλεντος ἔτυχον ὑποσχέσει τοῦ Χριστιανοὺς γενέσθαι· ὅθεν καὶ βαπτισθέντες ᾽Αρειανοὶ ἀποκατέστησαν, καθὼς ἦν καὶ Οὐάλης. μετὰ τοῦτο οὖν ἐν Συρίᾳ τοῦ Οὐάλεντος

peste ea [4] și a supus pe sciți [5] / și a construit forul cu cele două mari tribune p. 518
și în acest for a așezat o coloană monolită, toată din porfir, adusă din Roma [6], încingînd-o cu brîuri de aramă pe care erau gravate inscripții. Și a așezat în vîrful ei o statuie închinată lui, pe care scria : „Constantin". A strălucit ca soarele, căci era opera lui Fidias și a fost adusă din Atena. Iar la baza statuii a pus cele șapte coșuri și cele douăsprezece coșuri, în care s-a făcut minunea de Hristos, Dumnezeul nostru [7].

4

367. În zidurile Calcedonului Valens descoperă o profeție veche despre năvălirea goților

Atunci [8] a dărîmat și zidurile care mai rămăseseră în picioare ale Calce- I, p. 542
donului, deoarece calcedonienii apăraseră pe Prokopios [9]. După ce ele au fost/
dărîmate, a fost descoperită în temelii următoarea profeție, scrisă pe niște p. 543
plăci :

Dar cînd nimfele vor încinge o horă veselă prin orașul sacru
Pe străzile împodobite cu ghirlande
Și zidul va fi un sprijin cu multe guri [10] <de apă> pentru băi,
Atunci nenumărate seminții de oameni din toate neamurile
Sălbatice, turbate, pline de o malefică vigoare,
Trecînd peste Istrul Cimerian cu război
Vor distruge și țara scitică și pămîntul misian.
Și intrînd în Tracia cu speranțe nebunești,
Își vor găsi aici sfîrșitul vieții și moartea

5

375—378. Creștinarea goților ca arieni, sub Valens

În vremea lui [11] goții, conduși de o căprioară, au trecut Maeotida [12] I, p. 547
și au venit în Tracia, și împărțindu-se în două grupuri, se luptau între ei și cei dintr-un grup, cerînd să facă alianță cu Valens, au promis că vor deveni creștini ; de aceea și botezîndu-se au devenit arieni, cum era și Valens. După aceea, în vreme ce Valens se afla în Siria, sciții trecînd <Dunărea> s-au în-

---

[4] Cf. Aurelius Victor, *De Caesaribus*, 41, 18 și *Epitome de Caesaribus*, 41, 13 ; Chronicon Paschale, Bonn, I, p. 527 ; Theophanes, de Boor, p. 28—29 ; podul lega Oescus de Sucidava (Celei), vezi Barnea, *DID*, III, p. 388—389 ; E. K. Chrysos, *To Byzantion kai oi Gothoi*, Tesalonic, 1972, p. 31—32.

[5] Sciții = goții.

[6] Pentru coloana de porfir, vezi H. Zilliacus, *Zum Kampf der Weltsprachen im Oströmischen Reich*, Amsterdam, 1965, p. 40—41.

[7] Aluzie la cunoscuta înmulțire a pîinilor și a peștilor din Noul Testament.

[8] Kedrenos indică anul al treilea al domniei lui Valentinian (364—375).

[9] Este vorba de Prokopios, uzurpator, înfrînt de coimperatorul Valens (364—375), v itorul împărat (375—378) ; Prokopios a fost executat în 366.

[10] În text : πολύστονος (= jalnic). Am emendat în πολύστομος (= cu multe guri), care mi se pare mai potrivit, cf. Zonaras, Bonn, III, p. 79 ; în volumul de față, p. 201, n. 36 (Al. E.).

[11] În timpul domniei lui Valens (375—378).

[12] Marea de Azov.

διατρίβοντος, οἱ Σκῦθαι περάσαντες κατὰ τῆς πόλεως εἰσέφρησαν, τὰς σπονδάς μὴ φυλάξαντες μετὰ τὸ βαπτισθῆναι αὐτούς.

6

I, p. 548 Τῷ τρίτῳ ἔτει πάλιν ἐξῆλθον οἱ Γότθοι εἰς τὴν ῾Ρωμαίων γῆν καὶ ἠρήμωσαν πολλὰς ἐπαρχίας, Σκυθίαν Μυσίαν Θρᾴκην Μακεδονίαν ᾿Αχαΐαν
p. 549 καὶ πᾶσαν τὴν ῾Ελλάδα, ὑπὲρ τὰς εἴκοσιν ἐπαρχίας <...>. μαθὼν | δὲ ἐν ᾿Αντιοχείᾳ Οὐάλης περὶ τῶν Γότθων ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. ὕβριζον δὲ αὐτὸν οἱ Βυζάντιοι ὡς ἄνανδρον καὶ φυγοπόλεμον. ἐξερχομένου δὲ αὐτοῦ πρὸς τὸν τῶν Γότθων πόλεμον, ᾿Ισαάκιός τις μοναχὸς τῶν μεγάλων κρατήσας τοῦ χαλινοῦ τοῦ ἵππου Οὐάλεντος ἔφη πρὸς αὐτόν «ποῦ ἐξέρχῃ, βασιλεῦ, κατὰ θεοῦ στρατευόμενος καὶ θεὸν ἔχον ἀντίπαλον;» τοῦτον ὀργισθεὶς Ουάλης φρουρᾷ παρέδωκεν, ἀπειλήσας θάνατον εἰ ἐπανέλθοι <...>καὶ μετὰ μικρὸν ἐξῆλθε τῆς Θρᾴκης πολεμήσων τοῖς Σκύθαις. καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς καὶ ἡττηθεὶς κατὰ κράτος φεύγει ἔν τινι χωρίῳ, καὶ εἰσελθών, ἐν ἀχυρῶνι μετὰ τῶν συνόντων ἐκρύπτετο. τῶν οὖν Σκυθῶν πῦρ ἐμβαλόντων ἀγνοίᾳ τῶν κεκρυμμένων, πάντες οἱ ἐν τῷ οἰκήματι προσεπεφευγότες ἀπετεφρώθησαν, γεγονότες πυρίκαυστοι.

7

I, p. 684 Τῷ θ'ἔτει ἦλθον οἱ ῎Αβαρες εἰς τὸν Δάνουβιν, καὶ ἐνίκησαν τοὺς ῾Ρωμαίους. καὶ ὁ Πέρσης ᾿Αρταβὰν ἐξήλασε κατὰ τῶν ῾Ρωμαίων, καὶ πολλὴν αἰχμαλωσίαν λαβὼν ὑπέστρεψεν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν, παραλαβὼν καὶ τὸ Δάρας

8

I, p. 691 πρεσβέουσι δὲ οἱ ῎Αβαρες πρὸς τὸν βασιλέα, οἱ πρὸ ὀλίγου τὸ Σίρμιον χειρωσάμενοι, πόλιν τῆς Εὐρώπης ἐπίσημον, καὶ ἠξίουν ταῖς ὀγδοήκοντα χιλιάσι τοῦ χρυσίου, ἃς ἐτησίως ἐλάμβανον παρὰ ῾Ρωμαίοις, προστεθῆναι ἄλλας κ'. καὶ ὁ βασιλεὺς εἰρήνης ἐφιέμενος τοῦτο κατεδέξατο. ᾔτησαν δὲ καὶ ἐλέφαντα, ζῷον ᾿Ινδικόν, ἐκπεμφθῆναι αὐτοῖς πρὸς θέαν, καὶ κλίνην χρυσῆν·
p. 692 ὧν καὶ πεμφθέντων | ἀμφότερα ἀντέστρεψαν, τὴν κλίνην εὐτελίσαντες. ᾐτοῦντο δὲ πάλιν ἄλλας κ' πρὸς ταῖς ἑκατόν. τοῦ δὲ βασιλέως μὴ καταδεξαμένου, στρα-

dreptat asupra orașului[13], nerespectînd înțelegerile făcute odată cu botezarea lor[14].

6

378. Goții, trecînd Dunărea, pradă provinciile bizantine. Lupta dezastruoasă de la Adrianopol. Moartea lui Valens

În anul al treilea al domniei lui Valens iarăși au venit goții pe pămîntul romeilor și au pustiit multe provincii, Sciția, Misia, Tracia, Macedonia, Ahaia I, p. 548
și toată Elada, peste douăzeci de provincii <...>/. Valens, <care era> în Antiohia, aflînd despre goți, a venit la Constantinopol. Bizantinii îl insultau ca pe un om lipsit de bărbăție și laș. Plecînd deci el la război cu goții, un monah, dintre cei mari, pe nume Isaac, ținînd frîul calului lui Valens, i-a spus acestuia: „unde ai pornit-o, împărate, tu care te lupți cu Dumnezeu și-l ai vrăjmaș pe Dumnezeu?". Mîniat de aceste cuvînte, Valens l-a încredințat <pe monah> gărzii și l-a amenințat cu moartea dacă se va întoarce <...> Și după puțin a plecat din Tracia, ca să lupte cu sciții[15]. Și ciocnindu-se cu ei și fiind învins straşnic, fuge într-un sat și s-a ascuns împreună cu tovarășii săi într-o claie de fîn. Iar sciții, dîndu-i foc fără să știe de cei ascunși, toți cei care se refugiaseră în adăpost au căzut pradă focului și s-au prefăcut în cenușă[16]. p. 54

7

573. Avarii înving pe bizantini

În anul al nouălea <al domniei lui Iustin>[17] au venit avarii la Dunăre și i-au înfrînt pe romei. Și persul Artaban a pornit asupra romeilor și luînd mulți prizonieri s-a întors în țara lui, luînd și Dara[18]. I, p. 684

8

583. După tratative nereușite, avarii provoacă mari pierderi bizantinilor, cucerind printre altele Singidunum. Mauriciu încheie pace cu ei

Avarii, care cu puțin timp înainte cuceriseră și Sirmium, oraș vestit din Europa, trimit soli la împărat[19] și-i cereau ca la cele optzeci de mii de galbeni pe care îi luau de la romei anual să se adauge alte douăzeci <de mii>. Împăratul care urmărea pacea a primit acest lucru. Cereau și un elefant, animal din India, să le fie trimis ca să-l vadă și un pat de aur. După ce le-au fost trimise acestea,/și unul și celălalt le-au fost înapoiate <romeilor>, patul l-au privit cu dispreț. Cereau iarăși alte douăzeci de mii <de galbeni> pe lîngă cele o sută. Deoarece împăratul nu a acceptat <cererea lor>, haganul a pornit I, p. 691
p. 692

[13] Asupra Constantinopolului.

[14] Creștinarea goților nu s-a făcut așa cum arată Kedrenos, vezi Chrysos, *op. cit.*, p. 77–93 și 109–134. Legenda căprioarei care-i conduce pe goți își are originea la Sozomenos, ***Historia ecclesiatica*** VI, 37; Cf. Leo Grammaticus, Bonn, p. 98.

[15] Sciți = goți.

[16] Despre lupta de la Adrianopol (9 august 378), dezastruoasă pentru bizantini și despre moartea lui Valens, vezi Ammianus Marcellinus, XXXI, 13 și urm; Kedrenos urmează pe Theophanes, de Boor, p. 64–65.

[17] Iustin al II-lea (565–578).

[18] Cetatea Dara din Mesopotamia a fost cucerită de perși în noiembrie 573.

[19] Mauriciu (582–602).

τεύσας ὁ χαγάνος τὴν Σιγιδῶνα πόλιν κατέστρεψε καὶ ἑτέρας πόλεις ἐχειρώσατο καὶ τὴν ᾿Αγχίαλον, ἠπείλει δὲ καὶ τὰ μακρὰ τείχη καταστρέψαι. ὁ δὲ βασιλεὺς ᾿Ελπίδιον τὸν πατρίκιον σὺν Κομμεντιόλῳ πρέσβεις πρὸς τὸν χαγάνον ἀπέστειλε, καὶ ὁ βάρβαρος ἐπὶ ταῖς τῶν πάκτων συνθήκαις εἰρήνην ἄγειν καθωμολόγει.

9

I, p. 692 τοῦ δὲ χαγάνου τὴν εἰρήνην ἀθετήσαντος καὶ τῷ μακρῷ τείχει ληϊζομένου, ὡς προσεπέλασεν ὁ στρατηγὸς τῶν ῾Ρωμαίων Κομμεντίολος, τούτοις ἀθρόως ἐπεισπεσὼν πολλὰ πλήθη ἀνεῖλε καὶ τούτους ἀπήλασεν. ἐλθὼν δὲ ἐν ᾿Αδριανουπόλει ᾿Ανδραγάστῳ περιπίπτει τῷ Σθλαβίνων στρατηγῷ αἰχμαλωσίαν ἐπιφερομένῳ· καὶ τούτῳ ἐπεισπεσὼν τὴν αἰχμαλωσίαν διέσωσε καὶ νίκην μεγάλην περιεβάλετο.

10

I, p. 696/697 Τῷ ι´ ἔτει τοῦ χαγάνου ἐπελθόντος κατὰ τὸ Σίρμιον, ὁ βα|σιλεὺς στρατηγὸν Εὐρώπης τὸν Πρίσκον χειροτονεῖ. ὁ δὲ Πρίσκος Σαλβανιανὸν ὑποστράτηγον ποιήσας προτρέχειν ἐκέλευσε, καὶ κατὰ τῶν βαρβάρων χωρήσαντες συγκροτοῦσι πόλεμον καὶ νικῶσι ῾Ρωμαῖοι. ὁ δὲ χαγάνος τοῦτο ἀκηκοώς, ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις ἐχώρει πρὸς πόλεμον, καὶ εἰς ᾿Αγχίαλον ἐλθὼν ταύτην κατέκαυσεν. εἶτα εἰς τὸ Δριζὶν περᾷ. ὁ δὲ Πρίσκος μὴ θέλων θεωρεῖν τὰ πλήθη τῶν βαρβάρων εἰς Τζουρουλὸν εἰσελθὼν ἠσφαλίσατο. ὁ δὲ βάρβαρος τὸν Πρίσκον πολιορκεῖν ἐπεχείρει. ταῦτα δὲ ἀκηκοὼς Μαυρίκιος διηπόρει τί δράσει· εὐβουλίᾳ δὲ καταστρατηγεῖ τῆς ἀπείρου δυνάμεως, καὶ ἕνα τῶν ἐξκουβιτώρων μεγάλαις δωρεαῖς καὶ ὑποσχέσεσι πείθει ἑκοντὶ περιπεσεῖν τοῖς βαρβάροις, καὶ δίδωσιν αὐτῷ πρὸς Πρίσκον γραφὴν περιέχουσαν τάδε «τῷ ἐνδοξοτάτῳ στρατηγῷ Πρίσκῳ. τὴν ἀλιτηρίαν τῶν βαρβάρων ἐγχείρησιν μὴ δειλιάσῃς· πρὸς γὰρ ἀπώλειαν αὐτῶν τοῦτο γέγονε. γίνωσκε γὰρ ὅτι μετὰ πολλῆς αἰσχύνης ἔχει ὁ χαγάνος ὑποστρέψαι εἰς τὴν ἀφιερωθεῖσαν αὐτῷ παρὰ ῾Ρωμαίων χώραν. διὰ τοῦτο καρτερησάτω ἡ σὴ ἐνδοξότης ἐν τῇ Τζουρουλῷ περιρέμβουσα αὐτούς. πέμπω γὰρ διὰ θαλάσσης πλοῖα, καὶ αἰχμαλωτίζομαι τὰς φαμιλίας αὐτῶν, καὶ ἀναγκάζεται μετ᾿αἰσχύνης καὶ ζημίας εἰς τὰ ἴδια ὑποστρέψαι». ὁ δὲ χαγάνος κρατήσας τὰ γράμματα καὶ ἀναγνοὺς γίνεται περιδεής, καὶ συνθήκας πρὸς τὸν Πρίσκον διαθέμενος καὶ εἰρηνεύσας ἐπὶ δώροις ὀλίγοις καὶ ἀναξιολόγοις εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐπανέζευξε γῆν μετὰ φυγῆς κραταιᾶς.

cu război şi a distrus oraşul Singidunum şi a cucerit şi alte oraşe precum şi Anhialos. Şi pornise să distrugă chiar şi zidurile cele lungi [20]. Iar împăratul a trimis soli la hagan pe Elpidius patriciul şi pe Commentiolus şi barbarul a făgăduit să menţină pacea, pe baza înţelegerilor cu privire la tribut [21].

9

584. Avarii împreună cu slavii invadează din nou teritoriul imperiului; sînt respinşi de Commentiolus

Iar haganul, încălcînd tratatul de pace şi prădînd ‹ţara› s-a apropiat de zidul cel lung, cînd Commentiolus, generalul romeilor, căzînd pe neaşteptate asupra lor, a ucis multă mulţime şi i-a respins. Şi mergînd la Adrianopol, cade asupra lui Adragast, căpetenia slavilor, care ducea cu dînsul prizonieri; şi aruncîndu-se asupra lui i-a salvat pe captivi şi s-a acoperit de mare victorie [22]. I, p. 692

10

592. Conflicte bizantino-slave, soldate cu victoria bizantinilor

În anul al zecelea [23], cînd haganul a pornit asupra Sirmiumului,/ împăratul [24] numeşte strateg al Europei pe Priscus. Iar Priscus făcînd ajutor de strateg pe Salvanianus, a ordonat înaintarea şi pornind asupra barbarilor se încinge o luptă şi înving romeii. Iar haganul auzind de aceasta, luîndu-şi armatele a pornit la război şi ajungînd la Anhialos l-a incendiat. Apoi înaintează spre Drizin [25]. Iar Priscus, care nu voia să se năpustească asupra mulţimilor de barbari, a intrat în Tzurulos şi s-a fortificat ‹acolo›. Iar barbarul a început să-l asedieze pe Priscus. Mauriciu, după ce a auzit acestea, era în încurcătură, ‹neştiind› ce să facă. Dar învinge printr-un vicleşug oastea fără număr ‹a barbarilor›; căci convinge prin daruri mari şi promisiuni pe unul dintre excubitori [26] să cadă de bunăvoie în mîinile barbarilor şi-i dă lui o scrisoare către Priscus, cuprinzînd următoarele: „Slăvitului strateg Priscus. Să nu te temi de atacul blestemat al barbarilor; căci acesta a fost spre pierderea lor. Află că haganul va trebui să se retragă cu mare ruşine în ţara hărăzită lui de romei. De aceea să aştepţi cu răbdare şi tărie excelenţa ta la Tzurulos, fără să-i ici în seamă. Căci trimit pe mare corăbii şi le luăm în robie familiile şi îi silim să se întoarcă cu ruşine şi pagubă în ţinuturile lor". Iar haganul interceptînd scrisorile şi citindu-le se înspăimîntă şi încheind cu Priscus înţelegeri şi făcînd pace în schimbul a puţine şi nevrednice daruri s-a înapoiat în ţara sa cu mare repeziciune [27]. I, p. 696/697

[20] Zidurile cele lungi ale Constantinopolului construite de Anastasie I (491–518).

[21] Cf. Theophanes, de Boor, p. 252–253; Moravcsik, *Byzantinoturcica*, I p. 71.

[22] Cf. Theophanes, de Boor, p. 254.

[23] În anul al zecelea al domniei lui Mauriciu, adică în 592.

[24] Este vorba de împăratul Mauriciu (582–602).

[25] De fapt Drizipera, oraş situat între Adrianopol şi Constantinopol, Kedrenos a citit şi transcris greşit izvorul folosit.

[26] Excubitori = soldaţi din garda imperială.

[27] Cf. Theophanes, de Boor, p. 269–270.

11

I, p. 697/698 Τῷ ια' ἔτει Πρίσκος μεγάλως ἐπὶ τοῖς Σθλαβίνοις ἠνδρα|γάθησε καὶ φόνον πολὺν τῶν βαρβάρων εἰργάσατο. τῷ αὐτῷ ἔτει Παῦλος ὁ τοῦ βασιλέως πατὴρ ἐτελεύτησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ Ἀναστασία Αὐγοῦστα ἡ πενθερὰ Μαυρικίου, γυνὴ δὲ Τιβερίου, καὶ ἐτάφη μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς.

12

I, p. 698 Τῷ ιβ' ἔτει τοῦ Πρίσκου πάλιν τὸν Ἴστρον καταλαβόντος καὶ τὰ Σθλαβίνων ἔθνη πραιδεύσαντος καὶ πολλὴν αἰχμαλωσίαν τῷ βασιλεῖ πέμψαντος, γράφει αὐτῷ ἐκεῖσε παραχειμάσαι. τῷ δ' αὐτῷ ἔτει Φιλιππικὸς κτίζει τὴν ἐν Χρυσουπόλει μονὴν τῆς παναχράντου θεοτόκου καὶ τὰ παλάτια πρὸς τὸ ὑποδέχεσθαι τὸν βασιλέα καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ <...>.

13

I, p. 698 Τῷ ιγ' ἔτει εἰς τὰ τοῦ Βυζαντίου προάστεια τίκτονται τέρατα, παιδίον τετράπουν καὶ ἄλλο δικόρυφον· λέγεται δὲ μὴ σημαίνειν ἀγαθὰ ταῖς πόλεσιν ἐν αἷς γίνονται ταῦτα. καὶ ὁ βασιλεὺς Πρίσκον τῆς στρατηγίας ἀποπαύει, Πέτρον δὲ τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν στρατηγὸν τῆς δυνάμεως Ῥωμαίων ποιεῖ.

Τῷ ιδ' ἔτει Πέτρος ὁ στρατηγὸς τοὺς Σθλαβίνους ἐπιφερομένους Ῥωμαϊκὴν αἰχμαλωσίαν τρέπει, καὶ οἱ βάρβαροι τὴν αἰχμαλωσίαν ἀποσφάξαντες ἔφυγον· ὀλίγους δὲ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι κρατήσαντες ἐπὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ ὑπέστρεψαν.

14

I, p. 699 Τῷ ιε' ἔτει Πέτρος κακῶς ὑπὸ τῶν Σθλαβίνων τὸ στράτευμα ἀφανίσας διαδέχεται ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ πάλιν Πρίσκος στρατηγὸς Θρᾴκης ἀποστέλλεται.

11

593. Priscus înregistrează victorii asupra slavilor

În anul al unsprezecelea <al domniei lui Mauriciu>, Priscus a înfăptuit lucruri mari, <luptînd> împotriva slavilor și/a provocat multă moarte între barbari. În același an a murit Paulus, tatăl împăratului, la Constantinopol și Anastasia Augusta [28], soacra lui Mauriciu, soția lui Tiberiu și a fost înmormîntată alături de soțul ei [29]. I, p. 697 p. 698

12

594. Priscus trece Dunărea și înregistrează victorii asupra slavilor. Mauriciu îi cere să ierneze la nord de fluviu

În anul al doisprezecelea <al domniei lui Mauriciu>, ajungînd la Istru, Priscus a prădat neamurile slavilor și a trimis împăratului mulți prizonieri; <împăratul> i-a scris să ierneze acolo. Iar în același an, Philippicus construiește mănăstirea din Chrysopolis a preacuratei Născătoare de Dumnezeu și palatul pentru primirea împăratului și a copiilor săi [30] <...>. I, p. 698

13

595–596. Priscus e înlocuit la conducerea armatei cu Petru, fratele împăratului Mauriciu Acesta se ciocnește în luptă cu slavii, fără prea mare succes

În anul al treisprezecelea <al domniei lui Mauriciu>, în suburbiile Bizanțului [31] se nasc monștri: un prunc cu patru picioare și altul cu două capete; se spune că aceste <făpturi> nu vestesc lucruri bune pentru orașele în care apar. Și împăratul îl îndepărtează din funcția de strateg pe Priscus și-l face strateg al armatei romeilor pe propriul său frate, Petru [32].

Iar în anul al patrusprezecelea, Petru strategul cade asupra slavilor care duceau cu ei pradă și prizonieri romei, iar barbarii au ucis pe prizonieri și au fugit; prinzînd și romeii cîțiva <barbari> s-au întors în ținuturile romeilor [33].

14

597. Petru este învins de slavi și e înlocuit iarăși cu Priscus la conducerea armatei

În anul al cincisprezecelea <al domniei lui Mauriciu>, armata lui Petru a fost nimicită cumplit de slavi și el a fost înlocuit de împărat și Priscus e trimis iarăși ca strateg al Traciei [34]. I, p. 699

---

[28] Aelia Anastasia, soția lui Tiberiu al II-lea (578–582), mama Constantinei, soția lui Mauriciu.

[29] Cf. Theophanes, de Boor, p. 270–271.

[30] Cf. *ibidem*, p. 272.

[31] Constantinopolului.

[32] Cf. Theophanes, de Boor, p. 273.

[33] Cf. *ibidem*, p. 274.

[34] Cf. *ibidem*, p. 275.

11–c. 2273

15

I, p. 699 Τῷ ιζ' ἔτει συναθροίσας ὁ χαγάνος τὰς περὶ αὐτὸν δυνάμεις ἐπὶ τὴν Δαλματίαν ἐχώρησε, καὶ καταλαβὼν τὴν Βάλβην καὶ τὰς περὶ αὐτὴν τεσσαράκοντα πόλεις ταύτας ἐπόρθησεν. ὁ δὲ Πρίσκος ταῦτα μαθὼν Γουνδούην ἐπὶ κατασκοπῇ τῶν πραττομένων ἀπέστειλεν· ὃς καταλαβὼν τοὺς βαρβάρους διὰ δυσβάτων χωρίων βαδίζοντας, περιτυγχάνει δύο ἐξ αὐτῶν τῷ οἴνῳ κεκαρωμένους, οἳ καὶ ἔφασαν δισχιλίοις ὁπλίταις τὴν αἰχμαλωσίαν τὸν χαγάνον παραδεδωκέναι καὶ πρὸς τὰ οἰκεῖα ἀποστεῖλαι. ταῦτα ὁ Γουνδούης μεμαθηκὼς κρύπτεται ἐν μικρᾷ φάραγγι, καὶ ἑωθινὸς ἐπὶ τὰ νῶτα τούτων γενόμενος ἀθρόως πάντας ἀνεῖλε καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν πρὸς τὸν Πρίσκον ἤγαγεν. ὁ δὲ χαγάνος τὰ τῆς ἀποτυχίας μαθὼν εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐπανέζευξε χώραν, καὶ ὁ Πρίσκος ὑπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια.

16

I, p. 699/700 Καὶ τῷ ιη' ἔτει λαβὼν τὰς δυνάμεις ἐπὶ τὴν Σιγιδῶνα παρα|γίνεται. ὁ δὲ χαγάνος συναθροίσας τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἄφνω τῇ Μυσίᾳ ἐφίσταται. τῆς δὲ ἑορτῆς τοῦ πάσχα καταλαβούσης ἀμφότεροι μετ' εἰρήνης ἡσύχασαν· καὶ τῆς ἑορτῆς πληρωθείσης διαχωρίζονται ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων οἱ βάρβαροι, καὶ ποικίλου διωγμοῦ ἐξ ἀλλήλων τῶν μερῶν γενομένου πλῆθος Ῥωμαίων τὸ μὲν κατασφάττεται τὸ δὲ αἰχμαλωτίζεται. τότε δὲ ὁ χαγάνος κατὰ Μαυρικίου ὡς αἰτίου τῆς σφαγῆς τοῦ λαοῦ καταβοῶν εἶπε διδόναι τοὺς αἰχμαλώτους ἀνὰ νομίσματος, καὶ πάλιν δύο τοῦ νομίσματος, καὶ πάλιν ἀνὰ κεράτια δ'. ὁ δὲ Μαυρίκιος οὐδὲ οὕτως τούτους ἠθέλησεν ἀγοράσαι. ὅθεν θυμωθεὶς ὁ χαγάνος πάντας ἀπέκτεινεν. ἦσαν δε χιλιάδες ιβ', ἀνεβιβάζετο δὲ ἡ τιμὴ αὐτῶν ἀνὰ μιλιαρισίων δύο ,βθλγ'. καὶ οὕτως ποιήσας ὁ χαγάνος εἰς τὰ ἴδια ὑπέστρεψε, ν' χιλιάδας ταῖς Ῥωμαίων σπονδαῖς ἐπιθείς. ὁ δὲ στρατὸς ἔπεμψε κατὰ Κομμεντιόλου ὡς προδοσίαν ἐν τῷ πολέμῳ ποιήσαντος <. . . >.

17

I, p. 701/702 λυθείσης δὲ | τῆς πρὸς τοὺς βαρβάρους εἰρήνης πάλιν ὁ χαγάνος ἐπὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ χωρεῖ. τοῖς δὲ τέσσαρσιν αὐτοῦ υἱοῖς παραδοὺς ἑτέρας δυνάμεις

15

599. O victorie bizantină asupra avarilor care au năvălit în Dalmația

În anul al șaptesprezecelea <al domniei lui Mauriciu>, haganul și-a dus trupele asupra Dalmației și ocupînd Balba și cele patruzeci de orașe din jurul ei, le-a prădat. Iar Priscus, aflînd aceste lucruri, l-a trimis pe Gundues să observe cele făptuite. Acesta ajungîndu-i pe barbarii care mergeau prin niște ținuturi anevoie de străbătut, întîlnește doi dintre ei, beți; ei i-au spus că haganul îi încredințase pe cei prinși la două mii de pedestrași și îi trimisese în țara sa. Aflînd acestea, Gundues se ascunde într-o mică rîpă și dimineața sărindu-le pe neașteptate în spate i-a ucis pe toți și i-a dus pe prinși la Priscus. Iar haganul, aflînd nenorocirea, s-a înapoiat în țara lui și Priscus s-a întors în ținuturile sale. I, p. 699

16

600, luna martie. Priscus înaintează spre Singidunum. Întrerupte de sărbătorile Paștelui, luptele cu avarii reîncep după trecerea lor. Avarii măcelăresc pe prinși deoarece Mauriciu refuză să-i răscumpere cu prețul cerut. Bizantinii înfrînți se obligă la plata unei sume mari de bani; ei acuză de trădare pe Commentiolus

Și în anul al optsprezecelea <al domniei lui Mauriciu>, <Priscus>, I, p. 699
luîndu-și trupele, apare în preajma Singidunumului. /Iar haganul, adunîn- p. 700
du-și armata, pătrunde îndată în Misia. Venind însă sărbătoarea Paștelui și unii și alții s-au potolit, stînd în pace. Iar după ce a trecut sărbătoarea, barbarii se despart de romei[35] și se hărțuiesc în tot chipul dintr-o parte și din cealaltă și o mulțime de romei sînt uciși, iar alții sînt prinși. Atunci haganul, acuzîndu-l cu glas mare pe Mauriciu că a fost pricina măcelăririi poporului, a spus că-i va da pe prinși pentru cîte o monedă <de aur> de cap de om, iar apoi <a spus că-i va da> pentru o monedă <de aur> doi oameni, iar apoi <că-i va da> pentru cîte patru carate[36] <de fiecare om>. Dar Mauricius nici așa n-a vrut să-i răscumpere. Așa încît, înfuriat din această pricină, haganul i-a ucis pe toți. Și erau 12 000, iar prețul lor se urca (cîte doi miliaresii[37] de fiecare) la 2000[38]. Și astfel procedînd, haganul s-a întors în ținuturile lui, după ce a impus romeilor să-i dea 50 000. Iar armata a trimis <soli la împărat> împotriva lui Commentiolus, <acuzîndu-l> că a trădat în timpul războiului[39] <. . . >.

17

601. Victorii bizantine asupra avarilor, la nord și la sud de Dunăre. Între aliații avarilor sînt gepizi și slavi. Mauriciu restituie avarilor pe prinșii dintre ei, ignorînd victoria lui Priscus

După ce a fost ruptă/pacea cu barbarii[40], din nou haganul pornește asupra teritoriilor romeice. Și încredințînd restul trupelor celor patru fii ai I, p. 701/702

[35] Kedrenos prescurtează textul din Theophanes, de Boor, p. 278, unde se arată că înainte de reluarea luptelor bizantinii au petrecut împreună cu avarii sărbătoarea Paștelui.

[36] Carata (keration) este 1/24 dintr-o monedă de aur (nomisma).

[37] Miliaresion este o monedă de argint echivalentă cu 1/2 dintr-o nomisma sau cu 2 carate.

[38] Indicația din textul ediției Bonn este greșită (2933), vezi n. precedentă.

[39] Cf. Theophanes, de Boor, p. 280.

[40] Prin acțiunile lui Priscus și ale lui Commentiolus împotriva Viminaciumului, cf. Theophanes, de Boor, p. 281.

παρέστησο φρουρεῖν τὰς διαβάσεις τοῦ Ἴστρου. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι σχεδίας ποιήσαντες τὸν ποταμὸν διεπέρασαν· καὶ μετὰ τῶν υἱῶν τοῦ χαγάνου συμβαλὼν ὁ Πρίσκος ἀπὸ πρωῒ ἕως ἑσπέρας, τριακοσίων Ῥωμαίων ἀναιρεθέντων, τέσσαρας χιλιάδας τῶν βαρβάρων ὤλεσε, καὶ τῇ ἐπιούσῃ πάλιν ὀκτὼ χιλιάδας τῶν βαρβάρων ἀνεῖλε. τῇ δὲ τρίτῃ ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐχώρησαν, καὶ τούτους τρέψαντες ἐπὶ τὰ ὕδατα τῆς λίμνης ἤλασαν, πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἀποπνίξαντες, ἐν οἷς καὶ οἱ τοῦ χαγάνου παῖδες ἀπεπνίγησαν, καὶ νίκην οἱ Ῥωμαῖοι περιφανῆ ἀνεδήσαντο. ὁ δέ χαγάνος πάλιν συναθροίσας δυνάμεις πολλὰς κατὰ Ῥωμαίων ἦλθε. πολέμου δὲ κροτηθέντος τρέπονται οἱ βάρβαροι καὶ νίκην ποιοῦνται Ῥωμαῖοι πασῶν ἐπισημοτέραν. ὁ δὲ Πρίσκος τέσσαρας χιλιάδας συντάξας τὸν Τίσσον ποταμὸν περᾶσαι ἐκέλευσεν εἰς τὸ κατασκοπῆσαι τὰ τῶν βαρβάρων σκηνώματα. οἱ δὲ βάρβαροι μηδὲν τῶν γεγονότων ἐγνωκότες ἑορτάζοντες ἐσυμποσίαζον. τούτοις οἱ Ῥωμαῖοι ἀπροόπτως ἐπεισπεσόντες μέγιστον φόνον εἰργάσαντο· τριάκοντα γὰρ χιλιάδας Γηπέδων καὶ ἑτέρων βαρβάρων ἀπέκτειναν, καὶ πλείστην αἰχμαλωσίαν λαβόντες πρὸς τὸν Πρίσκον ὑπέστρεψαν. ὁ δὲ χαγάνος πάλιν ϱυνάμεις ἀθροίσας ἐπὶ τὸν Ἴστρον παραγίνεται καὶ συμβαλόντες πόλεμον ἡττῶνται οἱ βάρβαροι καὶ εἰς τὸν ποταμὸν ἀποπνίγονται. συναπόλλυνται δὲ τούτοις
p. 703 καὶ ·βθλαβίνων πλήθη. ζῶντας δὲ ἐκρά|τησαν Ἄβαρας μὲν ,γσ', βαρβάρους δέ, β. ὁ δὲ χαγάνος πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα ἀπέστειλεν, ἀναλαβέσθαι τοὺς ζωγρηθέντας βουλόμενος. ὁ δὲ Μαυρίκιος μ ήπω μαθὼν τὴν περιφανῆ τῶν Ῥωμαίων νίκην, γράφει τῷ Πρίσκῳ ἀποδοῦναι τῷ χαγάνῳ τοὺς βαρβάρους καὶ μόνους.

18

I, p. 705 Τῷ δὲ Πέτρῳ στρατηγῷ ὄντι γράφει Μαυρίκιος τὸν Ἴστρον διαπερᾶσαι καὶ ἐν ξένῃ χώρᾳ τὸν λαὸν παραχειμάσαι. ὅπερ ἀκοῦσαν τὸ πλῆθος ἐστασίασε καὶ προβάλλονται ἔξαρχον Φωκᾶν τὸν κένταρχον, καὶ ἐπὶ ἀσπίδι τοῦτον ὑψώσαντες εὐφήμησαν ἔξαρχον. τοῦτο ὁ Πέτρος ἀκηκοὼς εἰς τὸ Βυζάντιον φεύγει
p. 706 καὶ πάντα ἀναγγέλλει | τῷ βασιλεῖ.

19

I, p. 766 Τῷ ι' ἔτει οἱ Βούλγαροι ἐπῆλθον τῇ Θρᾴκῃ καὶ τοῦ βασιλέως κατ'αὐτῶν στρατεύσαντος ἡττῶνται Ῥωμαῖοι καὶ πολλοὶ πίπτουσι. βουλόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ἔχειν εἰρήνην μετὰ πάντων στοιχεῖ πάκτα, καὶ ὑποχωρεῖ εἰς αἰσχύνην τὰ τῶν Χριστιανῶν τῇ τούτου ἀβελτηρίᾳ.

20

I, p. 770 Τῷ ια' ἔτει τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος διαπερᾶσαν τὸν Δάνουβιν, καὶ ἀποχωρισθὲν τῶν ὁμοφύλων αὐτοῦ, ἐσκήνωσεν ἐν Βάρναις ἔν τισι ὀχμαῖς* καὶ ὄρεσι. τοῦ δὲ βασιλέως ἐξελθόντος σὺν ναυσὶ καὶ στρατῷ, καὶ δὴ καὶ ἐπελθόντος

* Lui ὀχμή, „mîner de scut" din text, i-am prefera aici ὄχμος (cf. Lycophron, 443) „loc întărit, fortificație", deci: ὄχμοις. Dar nici o emendație în ὄχθαις (ὄχθη, „rîpă, mal, colină") nu mi se pare de refuzat, cu toate dificultățile de ordin paleografic (A. E.).

săi, le-a poruncit să păzească trecerile peste Istru. Iar romeii, făcînd poduri plutitoare, au trecut fluviul. Și ciocnindu-se Priscus în luptă cu fiii haganului, de dimineață pînă-n seară a nimicit patru mii de barbari, fiind uciși trei sute de romei și în ziua următoare a ucis iarăși opt mii de barbari. Iar în a treia zi romeii au pornit asupra barbarilor de pe niște coline și lovindu-i i-au gonit către apele lacului și au înecat pe mulți dintre ei, printre care și fiii haganului s-au înecat, și romeii au dobîndit o victorie strălucită. Iar haganul adunîndu-și din nou multe trupe a pornit împotriva romeilor. Se încinge război, barbarii sînt respinși și romeii cîștigă <o> victorie mai strălucită decît toate. Iar Priscus, adunînd laolaltă patru mii <de oșteni> le-a poruncit să treacă rîul Tisa pentru ca să cerceteze taberele barbarilor. Iar barbarii neștiind nimic despre cele întîmplate chefuiau veselindu-se. Romeii, căzînd pe neașteptate asupra lor, au făcut mare măcel. Căci au ucis treizeci de mii de gepizi și de alți barbari și luînd un foarte mare număr de prizonieri s-au înapoiat la Priscus. Haganul, strîngînd din nou armată vine la Istru și se încinge lupta și sînt învinși barbarii și se îneacă în fluviu. Sînt nimiciți împreună cu aceștia
și o mulțime de slavi. Au fost prinși de vii/3 200 de avari, 2 000 de barbari. p. 703
Iar haganul a trimis soli la împărat, voind să-i reia pe cei prinși. Iar Mauriciu, neștiind încă de strălucita victorie a romeilor, scrie lui Priscus să-i predea haganului numai pe barbari[41].

18

602. Răscoala militară de la Istru; trupele proclamă împărat pe Phocas

Iar lui Petru, care era strateg, îi scrie Mauriciu să treacă Istrul și să I, p. 705
ierneze cu armata în țară străină. Auzind aceasta, mulțimea s-a răsculat și-l proclamă conducător pe Phocas centurionul și ridicîndu-l pe scut l-au aclamat, declarîndu-l conducător. Petru, îndată ce a auzit aceasta, fuge la Bizanț
și anunță/ împăratului toate <cele petrecute>[42]. p. 706

19

679. Bulgarii năvălesc în Tracia. Romeii, învinși, încheie pace cu ei, consimțind să plătească tribut

În anul al zecelea <al domniei lui Constantin al IV-lea> bulgarii au I, p. 766
năvălit în Tracia și împăratul[43] pornind cu armată asupra lor, romeii sînt înfrînți și cad mulți. Împăratul, dornic să aibă pace cu toți, consimte să le plătească tribut și, din pricina prostiei lui, creștinii se fac de rușine[44].

20

680. Victoria definitivă a bulgarilor asupra bizantinilor și stabilirea lor în sudul Dunării

În anul al unsprezecelea <al domniei lui Constantin al IV-lea>, neamul I, p. 770
bulgarilor au trecut Dunărea și, despărțindu-se de cei din aceeași seminție cu ei, au poposit în <regiunea> Varnei în niște locuri adăpostite (?) și în

[41] La Theophanes, de Boor, p. 282: „numai pe avari", cum pare și firesc; pentru întreg pasajul, cf. Theophanes, de Boor, p. 281–283.

[42] Cf. *ibidem*, p. 286–287.

[43] Constantin al IV-lea (668–685).

[44] Cf. Theophanes, de Boor, p. 356–359 cu un lung excurs asupra bulgarilor și a istoriei lor și mai puțin sever față de împărat.

κατ'αὐτῶν, οἱ Βούλγαροι τοῦτο ἀθρόως θεασάμενοι, τὴν ἑαυτῶν ἀπεγνωκότες σωτηρίαν, εἴς τι ὀχύρωμα καταφεύγουσι καὶ ἑαυτοὺς ἀσφαλίζονται. τῶν δὲ ῾Ρωμαίων μὴ δυναμένων συνάψαι πόλεμον διά τε τὰ πάλματα* καὶ τὴν τοῦ τόπου δυσχωρίαν ἐθρασύνθη τὸ μιαρὸν ἔθνος. συνέβη δὲ <lacună în text> καὶ τὸν βασιλέα φεύγειν διαφημίσαντες φυγῇ ἐχρήσαντο μηδενὸς διώκοντος. ὅπερ θεασάμενοι οἱ Βούλγαροι ἐδίωξαν ὄπισθεν αὐτῶν καὶ πολλοὺς ἀνεῖλον. καὶ ἔκτοτε διαπεράσαντες πάντες καὶ θρασυνθέντες καὶ ἐμπλατυνθέντες τὴν ῾Ρωμαϊκὴν χώραν ᾐχμαλώτιζον. ὅθεν καὶ ἀναγκασθεὶς ὁ βασιλεὺς εἰρήνευσε μετ'αὐτῶν, ὡς λέλεκται. ἠρεμήσας δὲ ἐκ πάντων ἥνωσε τὰς ἐκκλησίας, καὶ τὴν προλεχθεῖσαν ἁγίαν ἕκτην σύνοδον συναθροίσας ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν τῶν Μονοθελητῶν αἵρεσιν ἀνεθεμάτισε.

21

II,p.254/255 Τῷ τοιούτῳ δὲ | πάθει καὶ τῷ προπηλακισμῷ τοῦ Συμεὼν περιαλγὴς γενόμενος ὁ βασιλεὺς Νικήταν πατρίκιον τὸν τὴν ἐπωνυμίαν Σκληρὸν διὰ τοῦ Ἴστρου πρὸς Τούρκους τοὺς Οὔγγρους καλουμένους ἀπέστειλεν, ἐφ'ᾧ περαιώσασθαι τὸν ποταμὸν καὶ τὴν Βουλγαρίαν τὸν ἐνόντα τρόπον λυμήνασθαι. ὁ δὲ τοῖς Τούρκοις συμμίξας καὶ πείσας κατὰ τῶν Βουλγάρων ὅπλα κινεῖν, ὁμήρους τε λαβών, εἰς βασιλέα ὑπέστρεψεν. ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς διά τε γῆς καὶ θαλάττης ἐγνώκει Βουλγάροις πολεμεῖν. διὰ μὲν οὖν θαλάσσης Εὐστάθιον ἐκπέμπει τὸν πατρίκιον καὶ δρουγγάριον, διὰ δὲ γῆς τὸν πατρίκιον Νικηφόρον τὸν Φωκᾶν, προβαλόμενος αὐτὸν μετὰ τὸν Ἀνδρέου θάνατον δομέστικον τῶν σχολῶν. ὧν μέχρι Βουλγαρίας ἀφικομένων ὁ βασιλεὺς ἔτι τὴν εἰρήνην στέργων τὸν κοιαίστωρα Κωνσταντινάκιον ἐκπέμπει πρὸς Συμεών· ὃν οὗτος κατασχὼν τίθησιν ἐν φρουρᾷ, δολίως πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι νομίσας. ἀσχολουμένου δὲ περὶ τὸ στράτευμα τὸ περὶ τὸν Φωκᾶν τοῦ Συμεών, οἱ Τοῦρκοι περαιωθέντες τὸν ποταμὸν πᾶσαν τὴν Βουλγαρίαν ἐληΐσαντο. ὅπερ ὡς ἠγγέλθη τῷ Συμεών, τὸν Φωκᾶν ἀφεὶς κατὰ τῶν Τούρκων ἐτράπετο. γλιχόμενοι δὲ καὶ αὐτοὶ συμπλακῆναι Βουλγάροις, περαιωθέντες τὸν Ἴστρον τούτοις προσβάλ-

* τέλματα Bekker.

munți. Iar împăratul a pornit cu corăbii și cu armată și a năvălit asupra lor, iar bulgarii, văzînd acest atac în masă, au pierdut nădejdea în salvarea lor, s-au refugiat într-un loc întărit și s-au pus în siguranță. Cum romeii nu puteau să dea lupta din pricina mlaștinilor[45] și a dificultăților terenului, spurcatul neam a prins curaj. S-a întîmplat însă... <lacună în text>... Și răspîndindu-se între ei vestea că împăratul a fugit, romeii au luat-o la fugă, fără să-i urmărească nimeni. Bulgarii, văzînd acest lucru, i-au urmărit din spate și au ucis pe mulți dintre ei. Și de atunci, trecînd cu toții <Dunărea> și prinzînd tot mai multă îndrăzneală și întinzîndu-se în teritoriul romeilor, l-au robit. De aceea și împăratul a fost silit să încheie pace cu ei, cum s-a spus <mai sus>. Liniștindu-se deci în toate privințele, a unit bisericile și, adunînd la Constantinopol mai susamintitul al șaselea sfînt sinod, a anatemizat erezia monoteliților[46].

21

895. Împăratul Leon al VI-lea se aliază cu ungurii în războiul împotriva bulgarilor. Țarul Simion e nevoit să se retragă la Dristra. El reușește totuși să-i învingă pe unguri în cele din urmă

Profund zguduit de această întîmplare/și de ocara adusă de Simeon[47], II,p.254/255
împăratul[48] l-a trimis pe patriciul Nichita, numit și Skleros, peste Dunăre, la turcii numiți unguri[49] pentru a-i convinge să treacă fluviul și să prăpădească pe cît le stă în putință Bulgaria. Iar el, intrînd în contact cu turcii, după ce i-a convins să ridice armele împotriva bulgarilor, a luat și ostateci și s-a întors la împărat. Dar însuși împăratul a hotărît să lupte și el împotriva bulgarilor pe uscat și pe mare. Trimite dar pe mare pe Eustathios patriciul și drungarul, iar pe uscat pe patriciul Nichifor Phocas, pe care l-a numit, după moartea lui Andrei, domestic al sholelor. Aceștia ajung în Bulgaria, dar împăratul, dornic încă de pace, trimite la Simeon pe cvestorul Konstantinakios. <Simeon> oprindu-l, îl pune sub pază, deoarece credea că a venit cu înșelăciune la el. Și pe cînd Simeon se ocupa de armata lui Phocas, turcii trec fluviul și pradă întreaga Bulgarie. Simeon, îndată ce a aflat acest lucru, părăsindu-l pe Phocas, s-a întors împotriva turcilor. Arzînd de dorința de a se bate cu bulgarii, aceștia, la rîndul lor, trec Istrul, se aruncă asupra bul-

45 În text: *πάλματα*, cuvînt fără sens, corectat de editorul său, I. Bekker, în *τέλματα* = mlaștini.

46 Kedrenos reia de fapt povestirea faptelor relatate de Theophanes, de Boor, p. 358–359, sub anul 679, rezumînd și inversînd ordinea evenimentelor. „Despărțirea" bulgarilor este împărțirea moștenirii hanului Kubrat între fiii săi. Tratatul pomenit în fragmentul anterior a fost încheiat după eșecul expediției navale și continentale a lui Constantin al IV-lea, relatate în fragmentul de față, cf. Nicephori, *Breviarium*, ed. de Boor, Leipzig, 1880, p. 34–35; Dölger, *Regesten*, 243 (ianuarie 979). Sinodul al șaselea ecumenic a avut loc între 7 noiembrie 680 și 16 septembrie 681.

47 Kedrenos se referă la începutul războiului bulgaro-bizantin din 894–896, terminat cu victoria bulgarilor. Bizantinii luaseră măsuri economice care lezau interesele comerciale bulgare. Ei instituiseră un monopol asupra acestui comerț, acordîndu-l la doi negustori bizantini și mutaseră „piața bulgară" la Tesalonic. Simeon, țarul Bulgariei (893–927), invadează teritoriul imperiului, înfrînge trupele bizantine și-i trimite la Constantinopol pe cei prinși, după ce le tăiase nasurile, cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 212–213.

48 Leon al VI-lea „cel Înțelept" (886–912).

49 Ungurii locuiau în ținutul numit Etel-küzü, la nord de gurile Dunării. Ei veniseră aici, alungați de pecenegi din vechea lor patrie, dintre Don și Nipru, cf. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 77; idem, *Byzantium and the Magyars*, p. 50 și urm.

λουσι καὶ νικῶσι κατὰ κράτος, μόλις τοῦ Συμεὼν ἐν Δοροστόλῳ σωθέντος, ὃ καὶ Δρίστα καλεῖται.<...>

p. 256 ἐκστρατεύσας δὲ βαρεῖ στρατῷ κατὰ τῶν Τούρκων, μὴ δυνηθέντος τοῦ βασιλέως διὰ τὸ αἰφνίδιόν τε καὶ ἀπροσδόκητον βοήθειαν αὐτοῖς παρασχεῖν, αὐτούς τε ἐτρέψατο καὶ τὴν χώραν πᾶσαν κατέδραμε.

22

II, p. 372 Τετάρτῳ δὲ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἔτει, μηνὶ 'Ιουνίῳ, τῆς ι' ἰνδικτιῶνος τὰς ἐν τῇ Θρᾴκῃ πόλεις ἐξῄει ἐπισκεψόμενος, καὶ γενόμενος ἄχρι τῆς λεγομένης μεγάλης σούδας ἔγραψε Πέτρῳ τῷ Βουλγαρίας ἄρχοντι μὴ ἐᾶν τοὺς Τούρκους διαπερᾶν τὸν Ἴστρον καὶ τὰ Ῥωμαίων λυμαίνεσθαι. τούτου δὲ μὴ προσέχοντος ἀλλὰ παντοίαις ἀφορμαῖς παρακρούοντος, τὸν τοῦ ἐκ Χερσῶνος πρωτεύοντος υἱὸν ὁ Νικηφόρος τὸν Καλοκυρὸν πατρικιότητι τιμήσας πρὸς τὸν ἄρχοντα Ῥωσίας ἐκπέμπει Σφενδοσθλάβον, δωρεῶν ὑποσχέσεσι καὶ φιλοτιμιῶν οὐκ ὀλίγων ἀναπείθων ἐκστρατεῦσαι κατὰ Βουλγάρων. πεισθέντες οὖν οἱ Ῥῶς καὶ ἐπελθόντες τῇ Βουλγαρίᾳ κατὰ τὸν Αὔγουστον μῆνα, τῆς ια' ἰνδικτιῶνος, πέμπτῳ τῆς βασιλείας ἔτει τοῦ Νικηφόρου, πολλὰς πόλεις καὶ χώρας ἠδάφισαν τῶν Βουλγάρων, καὶ λείαν ὅτι πλείστην περιβαλόμενοι ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. καὶ τῷ ἕκτῳ δὲ πάλιν τῆς βασιλείας αὐτοῦ χρόνῳ ἐπεστράτευσαν κατὰ Βουλγαρίας, καὶ τὰ ὅμοια τῶν προτέρων ἢ καὶ χείρονα διεπράξαντο.

23

II, p. 398 Οἱ δὲ Ῥῶς ἐνέδραν εὐλαβηθέντες πρόσω μὲν οὐκέτι ἐχώρουν, πολλῶν δὲ πληγέντων καί τινων δὲ πεσόντων ἐκκλίναντες ἐς τὰ πλησίον σκεδάννυνται ὄρη καὶ τὰς ἐκεῖσε νάπας βαθείας καὶ ἀμφιλαφεῖς τυγχανούσας, καὶ διὰ τῆς ὀρεινῆς ἐπὶ τὴν Δρίστραν ἐπανασῴζονται. ἦσαν δὲ τὸ πλῆθος οὗτοι ἑπτακισχίλιοι, οἱ δὲ τούτοις συμπλακέντες καὶ τρεψάμενοι Ῥωμαῖοι τὸν ἀριθμὸν τρια-

garilor și-i înving strașnic. Simeon s-a salvat cu greutate <refugiindu-se> la Dorostolon, care se numește și Drista<...>.

<Simeon cere pace, împăratul trimite pe Leon Choirosphaktes pentru încheierea tratatelor, dar țarul îl aruncă pe acesta în închisoare și, profitînd de răgaz, pornește împotriva ungurilor>

Plecînd cu o mare armată împotriva turcilor, Simeon îi pune pe fugă și jefuiește toată țara, fără ca împăratul să le poată da acelora ajutor, din pricina caracterului brusc și neașteptat al atacului [50]. p. 256

22

967—969. Instigați de împăratul Nichifor al II-lea Phocas, rușii lui Sviatoslav al Kievului atacă pe bulgari și-i înfrîng

Iar în al patrulea an al domniei sale [51], în luna iunie, indicțiunea a zecea, a pornit să cerceteze orașele din Tracia și ajungînd pînă la așa-numita mare fortificație, i-a scris lui Petru, domnul Bulgariei [52], să nu-i lase pe turci [53] să treacă Istrul și să devasteze ținuturile romeilor. Acesta însă nu lua în seamă cele spuse și se eschiva prin felurite pretexte <să le îndeplinească>; deci Nichifor trimite la Sviatoslav [54], domnul Rusiei pe Kalokyros, fiul cîrmuitorului din Cherson, pe care-l investise cu demnitatea de patriciu, pentru ca, prin făgăduieli de multe daruri și onoruri, să-l convingă să pornească la luptă împotriva bulgarilor. Odată convinși, rușii au atacat Bulgaria în luna august, indicțiunea a unsprezecea, în anul al cincilea al domniei lui Nichifor [55] și au distrus multe orașe și ținuturi ale bulgarilor și, luînd cît mai multă pradă, s-au înapoiat în țara lor. Și în anul al șaselea al domniei acestuia [56], iarăși au pornit cu armată împotriva Bulgariei și au făcut lucruri asemănătoare, ba chiar și mai rele decît cele dinainte. II, p. 372

23

971. Războiul bizantino-rus. Lupta de la Dristra. Victoria bizantinilor. Asediul Dristrei. Cetățile de la nord de Dunăre revin la ascultare față de împăratul Ioan Tzimiskes

Iar rușii, temîndu-se de o cursă, nu mai înaintau deloc și fiindcă mulți fuseseră răniți, iar unii căzuseră, abătîndu-se <de la drumul urmat> se risipesc prin munții din apropiere și prin pădurile adînci și dese care se găseau pe acolo și, prin ținutul muntos, caută scăpare la Dristra. Erau mulțime ca la șapte mii, iar romeii care se luptau cu ei și care îi puseseră pe fugă erau trei II, p. 398

[50] Ungurii au fost înfrînți în 896.

[51] Anul al patrulea al domniei lui Nichifor al II-lea Phocas (16 august 963 — 10 decembrie 969), deci în iunie 967.

[52] Petru, țarul bulgarilor (927--969).

[53] Turcii = ungurii. Prin tratatele încheiate cu bizantinii, după înfrîngerea lor de către Simeon, bulgarii se obligau să păzească imperiul de eventualele atacuri ale ungurilor. Bizantinii se obligau să le verse un tribut anual. Bizanțul dorea însă să-și ia revanșa, readucînd hotarul la Dunăre. Profitînd de criza internă a statului bulgar, unde Petru avea de înfruntat opoziția boierimii, Nichifor al II-lea, în alianță cu Sviatoslav, încearcă să realizeze acest scop. Nerespectarea clauzei din tratat de către partea bulgară este, desigur, numai un pretext.

[54] S viatoslav I Igorevici, mare cneaz al Kievului (957—973).

[55] În anul 968.

[56] În anul 969. Plecarea lui Sviatoslav după expediția sa din 968 a fost determinată de un atac peceneg asupra statului său, cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 242; pentru întregul fragment, cf. Leo Diaconus, Bonn, p. 63 și urm.

κόσιοι. ἑνωθέντες δ'οἱ Σκύθαι τῷ Σφενδοσθλάβῳ, καὶ τοῦτον ἐκεῖθεν ἀναστή-
σαντες μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ, πρὸ δώδεκα τοῦ Δοροστόλου μιλίων αὐλίζονται,
ἐς τριακοσίας καὶ τριάκοντα χιλιάδας ἀριθμούμενοι καὶ τὸν βασιλέα ἐπιόντα
ἐκθύμως καὶ ῥωμαλέως ἐκδεχόμενοι. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ταῖς ἐξ ὑπογύου νίκαις
γαυρούμενοι καί τὴν τὰ πάντα κρῖναι μέλλουσαν μάχην προσδεχόμενοι, εἰδότες
δ'ὅτι καὶ | θεὸν συλλήπτορα ἕξουσιν, οὐ τοῖς ἀδίκων χειρῶν ἄρχουσι φιλοῦντα p. 399
ἀλλὰ τοῖς ἀδικουμένοις διὰ παντὸς ἐπαρήγειν, οὐ μόνον οἱ εὐψυχότεροι, ἤδη
δὲ καὶ οἱ καταπλῆγες καὶ μαλακοὶ τὰς ψυχὰς πρόθυμοι καὶ θαρραλέοι ἐγί-
νοντο καὶ πρὸς τὴν συμπλοκὴν λίαν ἐσφάδαζον. εἰς ὄψιν δὲ τῶν στρατευμάτων
ἀλλήλοις γενομένων, καὶ λόγοις παρακλητικοῖς τοῦ τε βασιλέως καὶ τοῦ Σφεν-
δοσθλάβου τοὺς οἰκείους ἐπιρρωσάντων καὶ τὰ τῷ καιρῷ πρόσφορα παρακελευ-
σαμένων, ὡς αἱ σάλπιγγες τὸ ἐνυάλιον ἤχησαν, συρρήγνυται ἀλλήλοις τὰ πλήθη
τὴν αὐτὴν ἔχοντα προθυμίαν. καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην προσβολὴν οἱ Ῥωμαῖοι
μετὰ ῥύμης ἐπενεχθέντες σφοδρᾶς καὶ πολλοὺς καταβαλόντες τὰς βαρβαρικὰς
τάξεις κατέσεισαν· οὐ μήν γε καὶ ὑπαγωγὴ τῶν ἐναντίων ἐγένετο οὔτε τῶν
Ῥωμαίων λαμπρὸς διωγμός, ἀλλ' ἐπιρρώσαντες πάλιν ἑαυτοὺς οἱ Σκύθαι
αὖθις ἐπῆλθον μετ'ἀλαλαγμοῦ τοῖς Ῥωμαίοις. καὶ μέχρι μέν τινος ἰσοπαλὴς
ἦν ὁ ἀγών, ἤδη δὲ περὶ δείλην ὀψίαν τῆς ἡμέρας οὔσης οἱ Ῥωμαῖοι παρα-
καλέσαντες ἀλλήλους καὶ τρόπον τινὰ στομώσαντες ταῖς παραινέσεσιν ἐπέ-
βρισαν τῷ εὐωνύμῳ κέρατι τῶν Σκυθῶν, καὶ πολλοὺς τῷ ἀνυποστάτῳ κατέ-
βαλον τῆς ὁρμῆς. συνισταμένων δὲ τῶν Ῥῶς ἐπὶ τὸ πεπονηκός, τῶν περὶ αὐτὸν
ὁ βασιλεὺς εἰς ἐπικουρίαν ἐκπέμπει τινάς, κατόπιν δὲ καὶ αὐτὸς εἵπετο ἀνα-
κεκαλυμμένοις τοῖς παρασήμοις τῆς βασιλείας, τὸ δόρυ διηγκωνισμένος, τόν
τε ἵππον κεντρίζων θαμὰ καὶ τῇ βοῇ διεγείρων τοὺς στρατιώτας. ἀγῶνος δὲ
καρτεροῦ συστάντος καὶ πολλὰς μετακλίσεις δεξαμένης τῆς μάχης (δυοκαίδεκα
γάρ φησι τροπὰς / δέξασθαι τὸν ἀγῶνα) μόλις οἱ Ῥῶς ἀπειρηκότες πρὸς τοὺς p. 400
κινδύνους ἀκόσμῳ φυγῇ πρὸς τὸ πεδίον ἐσκίδναντο· οἷς οἱ Ῥωμαῖοι ἑπόμενοι
τοὺς καταλαμβανομένους ἀνήλισκον. ἔπεσον οὖν πολλοί, καὶ πλείους ἑάλωσαν.
ὅσοι δὲ διαδρᾶναι τὸν κίνδυνον ἴσχυσαν, εἰς τὸ Δορόστολον διασώζονται.

Ὁ δὲ βασιλεὺς τὰ ἐπινίκια θύσας τῷ καλλινίκῳ μάρτυρι Γεωργίῳ
(ἦν γὰρ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς αὐτοῦ μνήμης συρράξας τοῖς πολεμίοις)
τῇ ἐπιούσῃ καὶ αὐτὸς τῆς πρὸς τὸ Δορόστολον ἥψατο, ἐκεῖσέ τε γενόμενος
στρατοπεδείαν ἐπήξατο ὀχυράν. οὐ μέντοι γε καὶ πολιορκίας ἥψατο, δεδιὼς
μή πως ἀφυλάκτου τοῦ ποταμοῦ τυγχάνοντος ἀποδρᾶσαι μετὰ τῶν νηῶν δυνη-
θεῖεν οἱ Ῥώς, αὐλισάμενος δὲ προσέμενε τὸν Ῥωμαϊκὸν στόλον. ἐν τῷ μεταξὺ
δὲ ὁ Σφενδοσθλάβος οὓς κατεῖχε ζωγρίας Βουλγάρους, ἀμφὶ τὰς κ' χιλιάδας
ἀριθμουμένους, σιδηροπέδαις καὶ ἄλλοις δεσμοῖς ἠσφαλίσατο, ἐπανάστασιν
φοβηθείς, καὶ πρὸς ὑποδοχὴν ηὐτρεπίζετο τῆς πολιορκίας. ἤδη δὲ καὶ τοῦ
στόλου καταλαβόντος ἐπεχείρει τῇ τειχομαχίᾳ ὁ βασιλεύς, καὶ πολλάκις ἐπεκ-
δραμόντας τοὺς Σκύθας ἐτρέψατο. μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν σκεδασθεῖσι τοῖς Ῥωμαίοις
εἰς ἄριστον περὶ δείλην ὀψίαν οἱ βάρβαροι, εἰς δύο διαιρεθέντες μέρη, ἱππεῖς
καὶ πεζοὶ ἐκ πυλίδων δύο τῆς πόλεως, τῆς τε κατὰ ἀνατολάς, ἣν φρουρεῖν
ἐτέτακτο Πέτρος ὁ στρατοπεδάρχης μετὰ Θρᾳκῶν καὶ Μακεδόνων, καὶ τῆς πρὸς
δύσιν, ὅπου | Βάρδας ὁ Σκληρὸς μετὰ τῶν ἑῴων δυνάμεων τὴν φυλακὴν ἐπε- p. 401
τέτραπτο, ἐξῆλθον παραταξάμενοι, τότε πρῶτον φανέντες ἔφιπποι· τὰς γὰρ
προηγησαμένας μάχας πεζοὶ διηγωνίσαντο. οὓς εὐρώστως οἱ Ῥωμαῖοι δεξά-

sute la număr. Făcînd sciţii [57] joncţiunea cu Sviatoslav şi luîndu-l pe acesta de acolo cu toată armata, îşi aşează tabăra la douăsprezece mile înainte de Dorostolon [58]; erau trei sute trei zeci de mii la număr şi-l aşteptau cu curaj şi dîrzenie pe împărat [59] să vină. Iar romeii, mîndrindu-se cu biruinţele cîştigate pe nepregătite, aşteptînd ca bătălia apropiată să fie hotărîtoare, ştiau că-l/vor avea în ajutor chiar pe Dumnezeu care întotdeauna ţine să ajute p. 399
nu pe cei care comit agresiuni, ci pe cei care sînt nedreptăţiţi, <aşa încît> nu numai cei mai curajoşi <dintre ei> dar chiar şi mai temători şi mai slabi de înger s-au umplut de avînt şi de îndrăzneală şi fremătau foarte în aşteptarea luptei. Armatele au ajuns una în faţa celeilalte şi împăratul şi Sviatoslav i-au însufleţit fiecare pe ai săi cu cuvinte de mîngîiere şi i-au îndemnat la cele cerute de împrejurări şi, îndată ce trîmbiţele au sunat semnalul de luptă, mulţimile se izbesc mînate şi una şi cealaltă de acelaşi avînt. Şi, la prima ciocnire, romeii, aruncîndu-se cu mare avînt şi doborînd pe mulţi, clătinară rîndurile barbarilor. Dar nu s-a produs nici retragerea duşmanilor, nici vreo strălucită fugărire a lor de către romei, ci recăpătîndu-şi curajul, sciţii s-au năpustit iarăşi cu strigăt de război asupra romeilor. Şi cîtăva vreme lupta rămase nedecisă, dar în sfîrşit, seara tîrziu, romeii, îmbărbătîndu-se unii pe alţii şi întărindu-se oarecum prin îndemnuri, s-au aruncat asupra aripei stîngi a sciţilor şi pe mulţi i-au doborît prin avîntul lor irezistibil. Şi cum ruşii îşi concentraseră forţele la locul primejdiei, împăratul a trimis în sprijin pe cîţiva dintre cei din jurul său, în urma cărora venea şi el, cu însemnele împărăţiei scoase la lumină, cu lancea ameninţătoare, dînd adesea pinteni calului şi îmbărbătîndu-şi cu strigăt ostaşii. Şi bătălia a fost crîncenă şi de multe ori balanţa victoriei s-a înclinat (căci se spune că de 12 ori/s-au p. 400
ciocnit şi respins adversarii); în cele din urmă ruşii, cedînd cu greu în faţa primejdiei, s-au împrăştiat pornind spre cîmpie în fugă dezordonată. Romeii, urmărindu-i, îi ucideau pe cei pe care-i ajungeau. Au căzut aşadar mulţi; încă şi mai mulţi au fost luaţi prizonieri. Iar cîţi au reuşit să scape de primejdie, s-au refugiat la Dorostolon.

Iar împăratul, după ce a adus rugăciuni de mulţumire pentru victorie muceniclui biruitor Gheorghe (căci în ziua pomenirii acestuia s-a luptat cu duşmanii), a doua zi a luat şi el drumul spre Dorostolon şi, ajungînd acolo, a instalat o tabără fortificată. N-a început totuşi asediul, de teamă ca nu cumva fluviul nefiind păzit ruşii să poată fugi cu corăbiile, ci, rămînînd în tabără, aştepta flota bizantină. Între timp, Sviatoslav, temîndu-se de o răscoală, puse în siguranţă, în cătuşe de fier şi alte legături, pe bulgarii pe care-i avea captivi, în număr de vreo douăzeci de mii. Şi se pregătea în aşteptarea asediului. Şi, îndată ce a sosit flota, împăratul a început asediul şi în repetate rînduri a pus pe fugă pe sciţii care ieşeau din cetate. Într-una din zile, către asfinţit, pe cînd romeii se împrăştiaseră să cineze, barbarii, împărţiţi în două cete, călăreţi şi pedestraşi, au ieşit în ordine de luptă pe două porţi mici ale oraşului, una dinspre răsărit, pe care fusese pus să o păzească Petru stratopedarhul cu traci şi macedoneni şi alta, dinspre apus, unde / paza fusese încredinţată lui Bardas Skleros cu trupele din răsărit; au ieşit p. 401
în ordine de luptă; atunci pentru întîiaşi dată <barbarii> apăreau călări, căci în luptele precedente au luptat pedeştri. Romeii primindu-i cu vigoare se

[57] Sciţii = ruşii.
[58] Dorostolon sau Dristra, azi, Silistra.
[59] Ioan I Tzimiskes (969–976).

μενοι ἐκθύμως ἐμάχοντο· καὶ μέχρι πολλοῦ ἰσοτάλαντος ἦν ὁ ἀγών. τέλος δὲ τῇ
σφετέρᾳ ἀρετῇ ʽΡωμαῖοι τρέπουσι τοὺς βαρβάρους καὶ πρὸς τεῖχος συγκλείου-
σι, πολλῶν κἀν τῷ ἀγῶνι τῷδε πεσόντων, καὶ μᾶλλον ἱππέων, μηδενὸς δὲ
τῶν ʽΡωμαίων τραυματισθέντος, ἀλλ' ἢ μόνων ἵππων πεσόντων τριῶν. οὕτω
δὲ θραυσθέντες οἱ βάρβαροι καὶ εἴσω τείχους συνελαθέντες νυκτὸς ἐπιγενομένης
διενυκτέρευον ἄγρυπνοι, καὶ τοὺς ἐν τῇ μάχῃ πεσόντας ἀπωλοφύροντο ἀγρίοις
καὶ φρικώδεσιν ὀδυρμοῖς, ὡς δοκεῖν τοὺς ἀκούοντας θηρίων εἶναι βρυχηθμοὺς
καὶ ὠρυγάς, ἀλλ'οὐ θρήνους ἀνθρώπων καὶ οἰμωγάς. ἡμέρας δὲ ἄρτι διαγελώσης
πάντας τοὺς ἔν τισι φρουρίοις εἰς φυλακὴν ἐσκεδασμένους ἀνεκαλοῦντο ἐς τὸ
Δορόστολον, καὶ ταχέως ἧκον μετακληθέντες. καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ ἀνειληφὼς
ὅλην τὴν δύναμιν ἦλθεν εἰς τὸ πρὸ τῆς πόλεως πεδίον, καὶ πρὸς πόλεμον ἠρέ-
θιζε τοὺς βαρβάρους. ἐπεὶ δὲ μὴ ἐξῄεσαν, εἰς τὸ στρατόπεδον ὑποστρέψας
ἡσυχίαν ἦγε. καὶ προσῆλθον αὐτῷ πρέσβεις ἐκ Κωνσταντείας καὶ τῶν ἄλλων
φρουρίων τῶν πέραν ἱδρυμένων τοῦ Ἴστρου, ἀμνηστίαν κακῶν αἰτούμενοι
καὶ ἑαυτοὺς ἐγχειρίζοντες σὺν τοῖς ὀχυρώμασιν· οὓς προσηνῶς δεξάμενος ἀπέσ-
τειλε τοὺς παραληψομένους τὰ φρούρια καὶ στρατιὰν ἀποχρῶσαν εἰς τὴν
αὐτῶν φυλακήν. ἤδη δὲ ἑσπέρας καταλαβούσης τὰς πάσας πύλας τῆς πόλεως
p 402 ἀναπετάσαντες οἱ | ʽΡώς, πολλῷ τῶν προτέρων πλείονες ὄντες, ἐπιπίπτουσι
τοῖς ʽΡωμαίοις ἀνελπίστως διὰ τὴν νύκτα διάγουσι· καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην
συμβολὴν ἔδοξαν προτερῆσαι, μετὰ μικρὸν δὲ ὑπερέσχον ʽΡωμαῖοι. ὡς γὰρ
συνέβη πεσεῖν τὸν Σφάγελλον ἡρωϊκῶς ἀγωνιζόμενον, συνεχύθησαν τῇ τοῦ
πεσόντος στερήσει καὶ τὰς ὁρμὰς ἐχαυνώθησαν. ὅμως ἀνένδοτοι παρ'ὅλην τὴν
νύκτα διέμειναν καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν μέχρι σταθηρᾶς μεσημβρίας. τότ
δὴ τοῦ βασιλέως δύναμιν πεπομφότος ἐφ'ᾧ τοῖς βαρβάροις ἀποκλεῖσαι τὴ
εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον, γνόντες οἱ ʽΡὼς ἔκλιναν εἰς φυγήν, καὶ τὰς πρὸς τὴ
πόλιν εἰσόδους ἐπιτετειχισμένας εὑρόντες ἔφευγον διὰ τοῦ πεδίου καὶ καταλαμ
βανόμενοι ἀνῃροῦντο. ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος νυκτὸς ἐπιγενομένης διώρυγι βαθείᾳ
τὸ τῆς πόλεως ἐστεφάνωσε τεῖχος, ἵνα μὴ εὐχερῶς ἔχοιεν οἱ ʽΡωμαῖοι μεθ'
ὁρμῆς τῷ τῆς πόλεως τείχει προσπελάζειν. καὶ οὕτω τὴν πόλιν ἀσφαλισάμενος
ἔγνω δεῖν εὐψυχότατα τὴν πολιορκίαν προσδέχεσθαι. ἐπεὶ δὲ τὸ πλέον τῆς
στρατιᾶς διέκειντο κακῶς ἀπὸ τῶν τραυμάτων, συνεπελάμβανε δὲ καὶ λιμὸς
ἤδη τῶν ἀναγκαίων δαπανηθέντων αὐτοῖς, καὶ μηδ' ἔξωθεν τὰ πρὸς χρείαν
συνεχωροῦντο αὐτοῖς εἰσκομίζεσθαι παρὰ τῶν ʽΡωμαίων, νύκτα βαθεῖαν καὶ
ἀσέληνον ἐπιτηρήσας ὁ Σφενδοσθλάβος, καθ'ἣν ὑετός τε ῥαγδαῖος ἐξ οὐρανοῦ
κατηνέχθη καὶ χάλαζα φοβερὰ ἐπερράγη καὶ βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ φρικωδέσ-
ταται, μονοξύλοις ἐμβὰς μετὰ δισχιλίων ἀνδρῶν ἔξεισιν εἰς ἐπισιτισμόν. συλλε-
p. 403 ξάμενοι δὲ ὅθεν εὐπόρηκεν | ἕκαστος σῖτον καὶ κέγχρον καὶ εἴδη ἄλλα συνεκ-
τικὰ τῆς ζωῆς, ἀνήγοντο διὰ τοῦ ποταμοῦ τοῖς μονοξύλοις εἰς τὸ Δορόστολον.
ἐν δὲ τῷ ἀναπλεῖν θεασάμενοι κατὰ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ θεράποντας οὐκ

luptau înverşunat şi multă vreme soarta luptei a rămas nedecisă. Dar în
sfîrşit, prin vitejia lor romeii înving pe barbari şi-i înghesuie spre ziduri, după
ce au căzut mulţi şi în lupta aceasta şi mai cu seamă călăreţi, iar dintre romei
nici unul nu a fost rănit, ci numai trei cai au căzut. Barbarii fiind astfel
zdrobiţi şi împinşi înlăuntrul zidurilor şi făcîndu-se noapte, ei au petrecut-o
fără să doarmă şi-i jeleau pe cei căzuţi în luptă cu bocete sălbatice şi înfrico-
şătoare, încît celor ce-i auzeau li se părea că sînt răgete şi urlete de fiare, nu
plînsete şi bocete de oameni. Şi cînd s-a luminat de zi, a chemat la Doros-
tolon pe toţi cîţi erau răspîndiţi pentru pază în unele fortăreţe şi în grabă au
venit cei chemaţi. Şi împăratul, luîndu-şi toată oastea, veni pe cîmpia din
faţa oraşului şi-i provocă la luptă pe barbari; şi fiindcă ei nu ieşeau, întor-
cîndu-se în tabără, stătea liniştit. Şi au venit la dînsul din Constanteia [60] şi
din alte fortăreţe ridicate dincolo de Istru soli, care cereau iertare pentru
faptele rele săvîrşite, predîndu-se împreună cu acele fortăreţe; primindu-i
cu blîndeţe, <împăratul> a trimis oameni să preia fortăreţele şi oaste îndes-
tulătoare pentru paza lor. Făcîndu-se acum seară, ruşii, deschizînd toate
porţile oraşului / şi în număr cu mult mai mare decît mai înainte, se aruncă p. 402
pe neaşteptate asupra romeilor, care-şi petreceau noaptea. Şi, la prima cioc-
nire, părea că vor învinge; după puţin însă i-au întrecut romeii. Căci îndată
ce s-a întîmplat să cadă Sphagellos, care luptase eroic, barbarii s-au tulburat
de lipsa celui căzut şi şi-au potolit avîntul. Au rămas totuşi fără să se plece
în tot timpul nopţii şi a doua zi pînă în plină amiază. Atunci, împăratul a
trimis o trupă ca să le închidă barbarilor intrarea în oraş; ruşii, aflînd acest
lucru, au luat-o la fugă şi, găsind intrările spre oraş blocate, fugeau prin
cîmpie şi, odată prinşi, erau ucişi. Iar Sviatoslav, la căderea nopţii, a încon-
jurat zidul oraşului cu un şanţ adînc, ca romeii în avîntul lor să nu poată să
se apropie cu uşurinţă de zidul oraşului. Şi după ce a întărit astfel oraşul, a
înţeles că trebuie să primească cu foarte mult curaj asediul. Fiindcă cei mai
mulţi din armată se simţeau rău din pricina rănilor şi se ivea acum şi foa-
mete, deoarece alimentele fuseseră consumate şi nici de afară nu le era îngă-
duit de romei să aducă cele trebuincioase, Sviatoslav, pîndind o noapte
adîncă şi fără lună, în care o ploaie furioasă s-a abătut din cer şi o grindină
înfricoşătoare s-a dezlănţuit şi tunete şi fulgere foarte înspăimîntătoare,
îmbarcîndu-se cu două mii de oameni în monoxile [61], au plecat după provizii.
Şi adunînd de unde a putut/fiecare grîu şi mei şi altele necesare întreţinerii p. 403
vieţii, plutiră pe fluviu, cu monoxilele, pînă la Dorostolon. Pe cînd navigau
înapoi, au văzut pe malul fluviului nu puţini slujitori ai soldaţilor <romei>,
dintre care unii adăpau caii, alţii strîngeau nutreţ, alţii adunau lemne; iar

[60] Constanteia e identificată de unii cercetători cu Constantiana Daphne, asupra localizării căreia se poartă încă discuţii, cf. I. Barnea, *DID*, III, p. 73—74; alţii o identifică cu actuala Constanţa, cf. I. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 23—24; vezi şi Em. Popescu, *Constantiana — un problème de géographie historique de la Scythie Mineure*, „Byzantinische Zeitschrift'', 66, 1973, p. 359—382; E. Stănescu, *Byzance et les Pays Roumains aux XI-e — — XV-e siècle, Actes du XIV-e Congrès international des études byzantines*, Bucureşti, 1974, I, p. 398, consideră că în text e vorba în chip sigur de Constanţa, care ar fi fost centrul unui „jupanat''. Intervenţia unui copist ar fi reunit într-o singură frază referiri la două evenimente distincte: solia Constanteii şi solia cetăţilor de dincolo de Dunăre pe care autorul acestei contribuţii le situează prin vestul Transilvaniei, fie în Banat, fie în Crişana.

[61] Monoxilele erau luntri scobite într-un singur trunchi de copac.

ὀλίγους τῶν στρατιωτῶν τοὺς μὲν ἵππους ποτίζοντας τοὺς δὲ χορτολογοῦντας, ἄλλους δὲ καὶ ξυλευόντας, ἀποβάντες τῶν πλοίων διὰ τῆς ὕλης ἀψοφητὶ βαδίζοντες ἀδοκήτως ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ἐμπίπτουσιν αὐτοῖς, καὶ πολλοὺς μὲν τούτων ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐπὶ τὰς πλησίον λόχμας σκεδασθῆναι ἠνάγκασαν. αὖθις δ'εἰς τὰς σκάφας ἐμβάντες καὶ οὐρίῳ φερόμενοι πνεύματι πρὸς τὸ Δορόστολον φέρονται. τοῦτο δὲ γνωσθὲν εἰς μεγάλην ἀνίαν ἐμβάλλει τὸν βασιλέα, καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στόλου ἐν αἰτίᾳ μεγάλῃ ἔσχεν, ὅτι μὴ ἐπῄσθοντο τοῦ ἐκ Δοροστόλου τῶν βαρβάρων ἀπόπλου· ἐπηπείλησε δὲ καὶ θάνατον αὐτοῖς εἰ ἔτι ἅπαξ λάθῃ τοιοῦτόν τι γενέσθαι. καὶ οἱ μὲν τὰς παρ'ἑκάτερα ὄχθας τοῦ ποταμοῦ ἐτήρουν ἐπιμελῶς, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐφ' ὅλας πέντε καὶ ἑξήκοντα ἡμέρας τῇ πολιορκίᾳ χρησάμενος, καὶ καθ'ἑκάστην πολεμῶν καὶ μὴ ἀνιείς, δέον ἐνόμισε διὰ προσεδρείας καὶ λιμοῦ ἀποπειρᾶσθαι τῆς πόλεως. διὸ καὶ πάντοθεν τάφροις τὰς ὁδοὺς ἀποκλείσας καὶ φύλακας ἐπιστήσας αὐταῖς, ὡς μή τις ἐξίοι τὰ ἐπιτήδεια κομίσων, ἐκάθητο ἠρεμῶν.

24

II,p. 411 Ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος πᾶσαν μετελθὼν μηχανὴν καὶ διὰ πασῶν ἐλαττού-
p. 412 μενος, ὡς ἔγνω μηδεμίαν αὐτῷ ὑπολελεῖφθαι | ἐλπίδα, πρὸς συνθήκας ἀπέβλεψε. πέμπει οὖν πρὸς βασιλέα πρεσβευτὰς πίστεις ἐξαιτούμενος, ἐφ'ᾧ συμμάχοις καὶ φίλοις Ῥωμαίων καταλεγεὶς ἀσινὴς συγχωρηθῇ ἐπ' οἴκου ἀναχωρῆσαι μετὰ τῶν ἀμφ'αὐτόν, ἀδεῶς τε τὸν βουλόμενον Σκύθην ἐμπορείας χάριν φοιτᾶν· δεξάμενος δὲ τὴν πρεσβείαν ὁ βασιλεύς, καὶ τὸ ᾀδόμενον λόγιον ἐπειπών, ὡς ἔθος Ῥωμαίοις τοὺς πολεμίους πλέον εὐεργεσίαις ἢ ὅπλοις νικᾶν, πάντα τὰ αἰτούμενα ἐβεβαίωσε. γενομένων δὲ τῶν σπονδῶν ὁ Σφενδοσθλάβος καὶ εἰς ὄψιν ἐλθεῖν καὶ ὁμιλίαν τῷ βασιλεῖ ἐδεήθη. ἐπινεύσαντος δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ἀφίκετο. καὶ συμμίξαντες ἀλλήλοις, καὶ διαλεχθέντες περὶ ὧν ἂν ἐβούλοντο, ἀπηλλάγησαν. ὁ δὲ βασιλεύς, αἰτήσαντος καὶ τοῦτο τοῦ Σφενδοσθλάβου, καὶ πρὸς Πατζινάκας διαπρεσβεύεται, εἰ βούλονται, φίλους αὐτοὺς καὶ συμμάχους ἀξιῶν ἔχειν, καὶ μὴ διαπερᾶν τὸν Ἴστρον καὶ τὰ Βουλγάρων ληΐζεσθαι, παραχωρῆσαι δὲ καὶ τοῖς Ῥῶς ἀκωλύτως διελθεῖν τὴν αὐτῶν γῆν καὶ οἴκαδε ἀπελθεῖν. ἀπεπλήρου δὲ τὴν πρεσβείαν Θεόφιλος ὁ τῶν Εὐχαΐτων ἀρχιερεύς. οἱ δὲ τὴν πρεσβείαν δεξάμενοι, τὴν διάβασιν μόνην ἀπαγορεύσαντες τῶν Ῥῶς, πρὸς τἄλλα σπονδὰς ἔθεντο. τῶν δὲ Ῥῶς ἀποπλευσάντων, τῶν παρὰ ταῖς ὄχθαις τοῦ ποταμοῦ φρουρίων καὶ πόλεων πρόνοιαν θέμενος ὁ βασιλεὺς καὶ φρουρὰν
p. 413 καταλιπὼν τὴν ἀρκοῦσαν ἐς ἤθη τὰ Ῥωμαίων ἀνέζευξεν <...>/. ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος εἰς τὰ οἰκεῖα ἤθη ὑποστρέφων ἐν τῷ διιέναι τὴν τῶν Πατζινάκων γῆν περιπίπτει ἐνέδραις ἤδη προευτρεπισθείσαις καὶ ὑποδεχομέναις αὐτόν, καὶ ἄρδην αὐτός τε καὶ τὸ συνὸν αὐτῷ ἀπόλλυται πλῆθος, μηνιώντων αὐτῷ τῶν Πατζινάκων διὰ τὰς εἰς τοὺς Ῥωμαίους σπονδάς.

ei, coborînd din bărci şi mergînd fără zgomot prin pădure, s-au aruncat pe neaşteptate şi în ascuns asupra lor şi pe mulţi dintre ei îi uciseră, iar pe ceilalţi îi siliră să se risipească prin hăţişurile din apropiere. Şi, intrînd din nou în bărci, se duc la Dorostolon, purtaţi de un vînt priincios. Cînd a aflat <cele petrecute>, împăratul fu cuprins de mare mîhnire; el socotea că sînt foarte vinovaţi conducătorii flotei, deoarece nu băgaseră de semă plecarea pe apă din Dorostolon a barbarilor. I-a ameninţat şi cu moartea, dacă o singură dată se va întîmpla aşa ceva, într-ascuns. Şi ei păzeau cu grijă malurile fluviului, de amîndouă părţile [62], iar împăratul, după un asediu de 65 de zile încheiate, în care luptase, zilnic şi fără o clipă de destindere, a socotit că trebuie să hărţuiască oraşul şi prin asediu şi prin înfometare. De aceea, închizînd din toate părţile drumurile cu şanţuri şi punîndu-le şi gărzi, ca să vegheze să nu iasă cineva să aducă cele de trebuinţă, a stat liniştit.

24

971, iulie. Sviatoslav capitulează şi încheie pace cu împăratul Ioan I Tzimiskes. Pecenegii refuză să garanteze securitatea trupelor ruseşti în trecerea lor spre casă, dar încheie un tratat cu bizantinii, în urma ambasadei lui Teofil, mitropolit al Euhaitelor. Sviatoslav e ucis de pecenegi

Iar Sviatoslav, după ce a încercat toate manevrele şi a fost înfrînt II,p.411
pe toată linia, cînd şi-a dat seama că nu-i mai rămîne nici o speranţă / s-a p. 412
gîndit la o înţelegere. Trimite deci soli la împărat, cerînd garanţii, cu condiţia ca, fiind socotit între aliaţii şi prietenii romeilor, să i se îngăduie să se întoarcă acasă nevătămat, împreună cu ai săi şi să se permită oricărui scit [63] care ar dori-o, să facă fără teamă negoţ. Împăratul primind solia şi rostind vorba înţeleaptă că obiceiul romeilor e să-i biruie pe duşmani mai mult prin binefaceri decît prin puterea armelor, a încuviinţat toate cele cerute. Şi după ce s-au făcut tratatele, Sviatoslav a cerut să se şi întîlnească şi să stea de vorbă cu împăratul. Împăratul a primit şi s-a ajuns şi la acest lucru. Şi după ce s-au întîlnit şi au stat de vorbă despre ce au voit, s-au despărţit. Iar împăratul, deoarece Sviatoslav ceruse şi asta, trimite solie şi la pecenegi, <cerîndu-le> să aibă bunăvoinţa — pentru că îi socotea prieteni şi aliaţi — şi să nu treacă Istrul ca să prade ţinuturile bulgarilor şi să îngăduie ruşilor să treacă fără piedică prin ţara lor şi să meargă acasă. Solia o îndeplinea Teofil, mitropolit al Euhaitelor. Iar aceia, primind solia, au încheiat tratate pentru toate celelalte, respingînd numai trecerea ruşilor. Iar după ce ruşii au plecat cu corăbiile, împăratul, întărind cetăţile şi oraşele de pe malurile fluviului şi lăsînd garnizoană îndestulătoare, s-a întors în ţara romeilor <...>/.
Iar Sviatoslav, întorcîndu-se spre patrie, în timpul trecerii prin teritoriul p. 413
pecenegilor cade în curse pregătite de mai înainte şi care-l aşteptau; şi el şi mulţimea celor ce erau cu el sînt ucişi fără nici o excepţie, deoarece pecenegii le purtau pică pentru tratatele <încheiate> cu romeii [64].

---

[62] Pasajul constituie o dovadă a faptului că bizantinii continuau să controleze ambele maluri ale fluviului.

[63] Scit = rus.

[64] Cf. Leo Diaconus, Bonn, p. 156 şi urm; asupra războiului bizantino-rus şi a cronologiei sale vezi Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 245–246; pentru tratatul bizantinilor cu Sviatoslav, vezi Dölger, *Regesten*, 739.

25

II, p. 434 τῶν δὲ Βουλγάρων ἅμα τῇ τελευτῇ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἀποστατησάντων, ἄρχειν αὐτῶν προχειρίζονται τέσσαρες ἀδελφοί, Δαβὶδ Μωϋσῆς Ἀαρὼν καὶ Σαμουήλ, ἑνὸς τῶν παρὰ Βουλγάροις μέγα δυνηθέντων κόμητος ὄντες
p. 435 παῖδες καὶ | διὰ τοῦτο κομητόπουλοι κατονομαζόμενοι. τῶν γὰρ κατὰ γένος προσηκόντων τῷ Πέτρῳ οἱ μὲν ἄλλοι θανάτῳ διεκόπησαν, Βορίσης δὲ καὶ Ῥωμανὸς οἱ τούτου υἱοὶ εἰς τὴν πόλιν εἰσαχθέντες, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται, ἔμενον ἐν αὐτῇ, ὁ μὲν μάγιστρος παρὰ τοῦ βασιλέως τιμηθεὶς Ἰωάννου, ὁ δὲ Ῥωμανὸς ἐκτμηθεὶς τὰ παιδουργὰ μόρια παρὰ τοῦ παρακοιμωμένου πρότερον Ἰωσήφ. καὶ ἐπεὶ συνέβη τὸν βασιλέα Ἰωάννην ἀποθανεῖν, ἐκεῖθεν ἀποδιδράσκουσι, καὶ τὴν Βουλγαρίαν φθάσαι ἠπείγοντο. καὶ ὁ μὲν Βορίσης τόξῳ βληθεὶς ἐν τῷ διιέναι κατά τινα λόχμην παρά τινος Βουλγάρου νομίσαντος αὐτὸν Ῥωμαῖον εἶναι (ἐνεδέδυτο γὰρ στολὴν Ῥωμαϊκήν) ἀπόλλυται, Ῥωμανὸς δὲ διασώζεται, καὶ χρόνῳ ὕστερον ἐπάνεισι πάλιν εἰς τὴν βασιλίδα, ὡς ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ λελέξεται. τούτων δὲ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν Δαβὶδ μὲν εὐθὺς ἀπεβίω ἀναιρεθεὶς μέσον Καστορίας καὶ Πρέσπας καὶ τὰς λεγομένας Καλὰς δρῦς παρά τινων Βλαχῶν ὁδιτῶν, Μωϋσῆς δὲ τὰς Σέρρας πολιορκῶν λίθῳ ἀπὸ τοῦ τείχους βληθεὶς ἐτελεύτησε· καὶ τὸν Ἀαρὼν δὲ τὰ Ῥωμαίων, ὡς λέγεται, φρονοῦντα ἢ τὴν ἀρχὴν εἰς ἑαυτὸν σφετεριζόμενον ἀνεῖλεν ὁ ἀδελφὸς Σαμουὴλ παγγενεί, κατὰ τὴν ιδʹ τοῦ Ἰουλίου μηνός, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῆς Ῥαμετανίτζας, μόνου Βλαδοσθλάβου τοῦ καὶ Ἰωάννου διασωθέντος, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, παρὰ Ῥαδομηροῦ τοῦ καὶ Ῥωμανοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαμουήλ. καὶ καθίσταται μόναρχος Βουλγαρίας ἁπάσης ὁ Σαμουήλ. οὗτος πολεμικὸς ἄνθρωπος ὢν καὶ μηδέποτε εἰδὼς ἠρεμεῖν, τῶν Ῥωμαϊκῶν στρα-
p. 436 τευμάτων ταῖς πρὸς τὸν Σκληρὸν μάχαις | ἀσχολουμένων ἀδείας τυχὼν κατέδραμε πᾶσαν τὴν ἑσπέραν, οὐ μόνον Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν καὶ τὰ τῇ Θεσσαλονίκῃ πρόσχωρα, ἀλλὰ καὶ Θετταλίαν καὶ Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον.

25

976. Revolta Comitopulilor și înscăunarea lui Samuil ca ţar al bulgarilor. David, fratele său, este ucis de vlahi

Iar bulgarii, îndată după moartea împăratului Ioan [65], se răscoală alegîndu-și drept conducători patru frați, pe David, Moise, Aaron și Samuil, II, p. 434
fiii unui comite dintre cei foarte puternici între bulgari și / care erau numiți
din această cauză Comitopuli. Căci dintre cei ce erau rude de sînge cu Petru [66] p. 435
unii au dispărut prin moarte, iar Boris și Roman, fiii săi, duși, cum s-a spus mai înainte, la Constantinopol, locuiau acolo, cel dintîi fiind cinstit de Ioan împăratul cu demnitatea de magistru, iar Roman fiind scopit de fostul parakimomen Iosif. Și dacă s-a întîmplat să moară împăratul Ioan, ei au fugit de acolo și s-au grăbit să ajungă în Bulgaria. Și Boris, pe cînd treceau printr-o pădurice, lovit cu o săgeată de către un bulgar care credea că este romeu (căci purta veșmînt de-al romeilor), piere, iar Roman scapă și după un timp se reîntoarce în capitală, cum s-a spus la locul potrivit. Iar dintre acești patru frați, David a murit curînd, ucis de niște vlahi călători [67] între Castoria și Prespa și așa-numiții „Stejari frumoși"; iar Moise, pe cînd asedia orașul Serres, muri lovit de o piatră aruncată de pe zid. Și pe Aaron care — cum se spune — ținea cu romeii l-a ucis împreună cu tot neamul său, pentru asta sau pentru că voia să-și însușească pentru sine puterea, fratele său, Samuil, la 14 ale lunii iulie, în localitatea Rametanitza, de a scăpat numai Vladislav zis și Ioan [68], fiul său, datorită lui Radomir, zis și Roman, fiul lui Samuil. Și rămîne singur stăpînitor al întregii Bulgarii Samuil [69]. Acesta fiind un bărbat războinic și care nu știa niciodată să stea liniștit, bucurîndu-se de libertatea de acțiune pe care i-o dădea faptul că armatele romeilor erau angajate în luptele duse cu Skleros [70],/a năvălit asupra întregului Apus [71], nu
numai în Tracia și în Macedonia și în ținuturile din vecinătatea Tesalonicu- p. 436
lui, ci și în Tesalia și în Elada și în Peloponez. Și și-a rînduit multe fortărețe,

[65] Ioan I Tzimiskes moare la 10 ianuarie 976.

[66] Petru, țarul bulgarilor (927—969).

[67] Incidentul aici relatat de Kedrenos constituie cel mai vechi eveniment istoric în care sînt implicați, după cunoștințele noastre actuale, românii, sub numele de vlahi. După Thurn, recentul editor al lui Skylitzes, știrea despre vlahi nu aparține acestui scriitor, ci unui interpolator contemporan de la care a preluat-o Kedrenos. Nu este suficient de clar termenul de „călători" (ὁδῖται), calificativ ce le este aplicat de scriitorul bizantin. Pentru unii cercetători este vorba de vlahi „nomazi", scriitorul avînd în vedere transhumanța ce caracterizează viața păstorilor vlahi, cf. P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 122—123; pentru alții, termenul se leagă de ocupația de chervangii a vlahilor, cf. I. Barnea, *DID*, III, p. 87—88; în sfîrșit, termenul de „călători"a fost pus în legătură cu termenul mai recent „kjelatori" întîlnit în documente sîrbești; vlahii-călători alcătuiau o categorie socială bine definită, de cărăuși și paznici ai drumurilor, cf. Silviu Dragomir, *La patrie primitive des Roumains*, „Balcania", VII, 1944, 1, p. 73—74. După opinia lui Silviu Dragomir, *op. cit.*, vlahii pomeniți în acest pasaj nu erau necesarmente originari din regiunea incidentului, ci, dimpotrivă, din zona septentrională a Peninsulei Balcanice. Pentru istoricul problemei și alte aspecte ale ei vezi Eugen Stănescu, *Byzantinovlachica, I: Les Vlaques à la fin du X-e siècle — début du XI-e siècle et la restauration de la domination byzantine dans la Péninsule Balkanique*, „Revue des études sud-est européennes", VI, 1968, 3, p. 424—428; vezi și G. G. Litavrin, *op. cit.*, p. 114—115.

[68] Ioan Vladislav, viitorul țar al bulgarilor (1015—1018).

[69] Samuel, țar al bulgarilor (980—1014).

[70] Este vorba de luptele împotriva lui Bardas Skleros, general bizantin care s-a răzvrătit împotriva împăratului Vasile al II-lea (976—1025). Răscoala a durat trei ani (976—979), cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 247—248.

[71] Adică asupra provinciilor europene ale Imperiului bizantin.

καὶ πολλὰ φρούρια παρεστήσατο, ὧν ἦν τὸ κορυφαῖον ἡ Λάρισσα, ἧς τοὺς ἐποίκους μετῴκισεν εἰς τὰ τῆς Βουλγαρίας ἐνδότερα πανεστίους, καὶ τοῖς καταλόγοις τῶν ἑαυτοῦ κατατάξας στρατιωτῶν συμμάχοις ἐχρῆτο κατὰ Ῥωμαίων. μετήγαγε δὲ καὶ τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Ἀχιλλείου, ἐπισκόπου Λαρίσσης χρηματίσαντος ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου κἀν τῇ μεγάλῃ καὶ πρώτῃ συνόδῳ παρόντος σὺν Ῥηγίνῳ Σκοπέλων καὶ Διοδώρῳ Τρίκκης, καὶ εἰς τὴν Πρέσπαν ἀπέθετο, ἔνθα ἦσαν αὐτῷ τὰ βασίλεια.

26

II, p. 457 Ὁ δὲ βασιλεὺς οὐ διέλιπε καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰσιὼν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ τὰ ἐν ποσὶ κείρων τε καὶ δηῶν. ὁ Σαμουὴλ δὲ μὴ δυνάμενος τῶν ὑπαίθρων ἀντιποιεῖσθαι μηδὲ πρὸς ἐμφανῆ μάχην ἀντιστῆναι τῷ βασιλεῖ, ἀλλὰ πάντοθεν θραυόμενος. καὶ τὴν οἰκείαν ἀκμὴν ἀποβάλλων, ἔγνω τάφροις καὶ θριγγοῖς ἐπιτειχίσαι τούτῳ τὴν εἰς τὴν Βουλγαρίαν εἴσοδον. εἰδὼς οὖν ὡς ἔθος ἀεὶ τῷ βασιλεῖ διὰ τοῦ λεγομένου Κίμβα* Λόγγου καὶ τοῦ Κλειδίου ποιεῖσθαι τὰς διελεύσεις, ταύτην ἔγνω τὴν δυσχωρίαν ἐπιτειχίσαι καὶ τῷ βασιλεῖ ἀποκλεῖσαι τὴν εἴσοδον.

27

II, p. 465 ἔαρος ἐπιστάντος ἄρας ἐκ Μοσυνουπόλεως εἴσεισιν εἰς Βουλγαρίαν, καὶ περικαθίσας φρούριον τὸ λεγόμενον Λογγὸν** εἷλε πολιορκίᾳ.

28

II, p. 465 ἐδέξατο γὰρ καὶ γράμμα τοῦ στρατηγοῦντος ἐν τῷ Δοροστόλῳ Τζιτζικίου, τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρικίου Θευδάτη τοῦ Ἴβηρος, ὡς ὁ Κρακρᾶς λαὸ ὅτι πλεῖστον ἀθροίσας καὶ τῷ Ἰωάννῃ ἑνωθείς, προσλαβόμενοι δὲ καὶ Πατζινάκας, μέλλουσιν εἰσβολὴν κατὰ Ῥωμαίων ποιήσασθαι. τούτῳ τῷ γράμματ θορυβηθεὶς ἐπανῄει διὰ ταχέων. ἐν τῷ παριέναι δὲ τό τε φρούριον εἷλε τὰ Βοσό

* κίαμα C.
** λογγᾶν C.

în fruntea cărora stătea Larissa, pe ai cărei locuitori i-a mutat cu familiile lor în regiunile din interiorul Bulgariei și, înrolîndu-i în rîndurile soldaților săi, se folosea de ei ca de niște aliați împotriva romeilor [72]. A mutat și moaștele sfîntului Ahile, care fusese episcop al Larissei în vremea lui Constantin cel Mare și care luase parte la marele și cel dintîi sinod împreună cu Reginus al Scopljei și Diodorus al orașului Trikka și le-a așezat în Prespa, unde era capitala lui.

26

1014. Samuil blochează împăratului Vasile al II-lea trecătorile prin care acesta pătrundea în Bulgaria, printre care și Kimba Longos (Cîmpulung?)

Iar împăratul nu contenea să pătrundă în fiecare an în Bulgaria și să prade și să ucidă tot ce întîlnea în cale. Iar Samuil nu era în stare să dea luptă în cîmp deschis, nici să i se împotrivească împăratului într-o luptă față-n față, ci era hărțuit din toate părțile. Și părăsindu-și fortăreața, a socotit că trebuie să-i blocheze <împăratului> intrarea în Bulgaria cu șanțuri și fortificații. Știind așadar că împăratul obișnuiește să-și facă incursiunile prin așa numitul Kimba Longos [73] și Kleidion [74] a hotărît să ridice forturi în acest ținut greu de străbătut și să-i închidă împăratului intrarea. II. p. 457

27

1014. Împăratul Vasile al II-lea cucerește prin asediu fortăreața Longos

La venirea primăverii, <împăratul> plecînd din Mosynopolis intră în Bulgaria și, înconjurînd fortăreața numită Longos [75], a cucerit-o prin asediu. II, p. 465

28

1017. Vasile al II-lea este informat printr-o scrisoare de Tzitzikios, strategul Dristrei, că șeful bulgar Krakras împreună cu Ioan Vladislav și în alianță cu pecenegii se pregătesc să atace imperiul. Pecenegii nu participă însă la acest atac. Împăratul pune pe fugă pe adversari

Căci primi și scrisoare din partea strategului din Dorostolon, Tzitzikios, fiul patriciului Teodat Ivirul [76], care <îl vestea> că Krakras [77], adunînd armată cît a putut mai multă, unindu-se cu Ioan [78] și asociindu-și și pe pecenegi, sînt gata să năvălească împotriva romeilor. Tulburat de această scrisoare, se întoarse repede [79]. În drum, cuceri și fortăreața Bosograd și o incendie și, fortificînd cu noi construcții Veria, dar jefuind și dărîmînd îm- II, p. 465

[72] Cucerirea Larissei de către Samuil e relatată și de Kekaumenos, ed. G. G. Litavrin p. 249–252. După G. G. Litavrin, n. 899, p. 510–512, care dă și întreaga literatură a problemei, Larissa a căzut între 982–986.

[73] Transcriere a românescului Cîmpulung? Cf. G. G. Litavrin, *Vlahi vizantiiskih istočnikov X–XIII vv.*, p. 109. Pentru datarea episodului vezi Bréhier, *Vie et mort de Byzance*, p. 192. Kimba Longos se situează în munții Albaniei, între văile Strumei și Vardarului.

[74] Kleidion, în traducere românească Cheița.

[75] Vezi și n. 73.

[76] Tzitzikios, fiul lui Teodat Ivirul este al doilea strateg cunoscut al Dristrei, cf. N. Bănescu, *Les duchés*, p. 70.

[77] Krakras, căpetenie bulgară cu reședința la Pernik, cf. N. Bănescu, *Les duchés*, p. 48.

[78] Ioan Vladislav, fiul lui Aaron, țar al bulgarilor (1015–1018), ocupă tronul prin asasinarea vărului său Gabriel Radomir (1014–1015).

[79] Din expediția împotriva Castoriei, asediată zadarnic.

γραδα καὶ ἐνέπρησε, καὶ τὴν Βέρροιαν ἐπικτίσας, δηώσας δὲ καὶ κατερειπώσας τὰ πέριξ Ὀστροβοῦ καὶ Μολισκοῦ, ἔστη τοῦ προσωτέρω ἰέναι· ἀπηγγέλη γὰρ
p. 466 αὐτῷ ὡς ἡ μελετωμένη τῷ Κρακρᾷ καὶ τῷ | Ἰωάννῃ κατὰ Ῥωμαίων ἔφοδος ἐνεποδίσθη, τῶν Πατζινάκων μὴ δόντων συμμαχίαν αὐτοῖς. διὸ καὶ ὑποστρέψας πολιορκεῖ φρούριον ἄλλο τὴν Σέταιναν, ἐν ᾗ βασίλεια ἦσαν τοῦ Σαμουὴλ καὶ σῖτος ἀπέκειτο πολύς, ὃν τῷ λαῷ διαρπάσαι κελεύσας τἆλλα πάντα κατέφλεξεν. ἐξέπεμψε δὲ καὶ κατὰ Ἰωάννου οὐ μακρὰν ἀπέχοντος τὸ τάγμα τῶν σχολῶν τῆς δύσεως καὶ τὸ τῆς Θεσσαλονίκης, ἡγεμόνα ἔχοντα Κωνσταντῖνον τὸν Διογένην. τούτοις ἀπιοῦσιν ἐνήδρευεν ὁ Ἰωάννης. μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ βασιλεὺς καὶ μή τι πάθοιεν φοβηθείς, παρὰ τοῦ λαοῦ ἐξιππασάμενος, καὶ μηδὲν ἄλλο εἰπὼν ἀλλ' ἢ μόνον «ὅστις πολεμιστής, ἀκολουθείτω μοι», ἀπῄει κατὰ σπουδήν. τοῦτο γνόντες οἱ τοῦ Ἰωάννου σκόποι μετὰ φόβου πρὸς τὸ τοῦ Ἰωάννου στρατόπεδον ἔρχονται, καὶ δειλίας καὶ ταραχῆς τοῦτο ἐνέπλησαν, μηδὲν ἄλλο βοῶντες εἰ μὴ «βεζεῖτε, ὁ Τζαῖσαρ». πάντων οὖν φευγόντων ἀκόσμως σὺν τῷ Ἰωάννῃ, οἱ περὶ τὸν Διογένην ἀναθαρρήσαντες κατόπιν ἐδίωκον.

29

II, p. 483 Τούτῳ τῷ ἔτει καὶ Πατζινάκαι εἰσβολὴν ἐποιήσαντο κατὰ Βουλγαρίας, καὶ πλεῖστον λαὸν καὶ στρατηγοὺς καὶ ταγματάρχας ἔσφαξαν καὶ ἐζώγρησαν· διὸ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τὸν Διογένην ἄρχοντα Σιρμίου ὑπάρχοντα καὶ δοῦκα τῆς Βουλγαρίας ἐποίησεν, ὃς συμπλακεὶς πολλάκις αὐτοῖς διεσπαρμένοις ἐτρέψατο καὶ ἠνάγκασε περαιωθέντες τὸν Ἴστρον ἡσυχίαν ἄγειν.

30

II, p. 512 Περαιωθέντες δὲ καὶ τὸν Ἴστρον οἱ Πατζινάκαι πᾶσαν ἐληΐσαντο τὴν Μυσίαν ἄχρι Θεσσαλονίκης <. . .>.

31

II, p. 514 ἀφορήτου δὲ παγετοῦ γενομένου καὶ τοῦ Ἴστρου κρυσταλλωθέντος οἱ Πατζινάκαι περαιωθέντες οὐ μικρῶς τὴν Μυσίαν καὶ Θρᾴκην μέχρι Μακεδονίας ἐκάκωσαν. ἐπῆλθε δὲ πάλιν ἀκρὶς τοῖς Θρᾳκησίοις, καὶ κακῶς διέθετο τοὺς καρπούς.

32

II p. 514 Τῷ ͵ςφμδ' ἔτει, ἰνδικτιῶνος ιδ', διὰ τοῦ ἔαρος τρεῖς εἰσβολὰς ποιησάμενοι οἱ
p. 515 Πατζινάκαι κατὰ Ῥωμαίων ἄρδην τὰ παρα|τυχόντα ἠφάνισαν, ἡβηδὸν τοὺς

prejurimile Ostrovului și ale Moliskului, s-a oprit să meargă mai departe. Căci i s-a comunicat că atacul pregătit de Krakras și de/ Ioan împotriva p. 466
romeilor a fost împiedicat, deoarece pecenegii nu le-au dat ajutor. De aceea și asediază la întoarcere altă fortăreață, Setaina, în care era reședința lui Samuil și era <acolo> mult grîu, pe care porunci armatei să-l ia, iar apoi a incendiat tot ce se mai găsea acolo. A trimis și împotriva lui Ioan, care nu se afla la o mare distanță, tagma sholelor din Apus și tagma Tesalonicului, avînd drept comandant pe Constantin Diogenes[80]. Ioan le-a întins acestora, după ce porniseră, o cursă. Aflînd acest lucru, împăratul, fără să se teamă că va păți ceva, ieșind călare în fața armatei și spunînd numai : „cine e războinic, să mă urmeze !", pleacă în grabă. Cercetașii lui Ioan, aflînd aceasta, se duc cu frică la armata lui Ioan și au umplut-o de spaimă și tulburare, nestrigînd nimic altceva decît : „fugiți, Cezarul" [81]. În vreme ce toți fugeau în dezordine împreună cu Ioan, oamenii lui Diogenes prinzînd din nou curaj îi urmăreau din spate.

29

1027. Pecenegii năvălesc în Imperiul bizanzin. Sînt respinși de ducele Bulgariei, Constantin Diogenes

În acest an și pecenegii au năvălit în Bulgaria și au ucis și au robit II. p. 483
multă oaste și strategi și tagmatarhi[82]. De aceea împăratul[83] Constantin l-a făcut pe arhontele Sirmiumului, Diogenes, și duce al Bulgariei ; acesta după ce s-a ciocnit în luptă cu ei — risipiți, cum erau — de mai multe ori, i-a pus pe fugă și i-a silit să treacă Istrul și să se potolească[84].

30

1034. Pecenegii invadează Imperiul bizantin, ajungînd pînă la Tesalonic

Trecînd Istrul, pecenegii au prădat întreaga Moesie, pînă la Tesa- II, p. 512
lonic. <. . .>.

31

1035. Pecenegii trec Istrul înghețat și devastează Moesia și Tracia

A fost un ger de nesuportat și Istrul a înghețat, iar pecenegii, trecîn- II, p. 514
du-l, nu puțin rău au făcut Moesiei și Traciei, pînă în Macedonia. Au venit, iar lăcustele peste cei din Tracia și au vătămat recoltele.

32

1036. Pecenegii năvălesc în trei rînduri în Imperiul bizantin, luînd printre alții prizonieri cinci strategi

În anul 6544[85], indicțiunea 14, primăvara, pecenegii, făcînd trei incursi- II, p. 514
uni împotriva romeilor, au distrus cu totul ce le-a stat în cale / ucigînd în p. 515

[80] Viitor duce al Bulgariei (1026), cf. N. Bănescu, *Les duchés*, p. 135—137.
[81] În text se reproduce expresia bulgară *bejite* = fugiți.
[82] Comandanți de unități militare, numite tagme (*tagmata*).
[83] Constantin al VIII-lea (1025—1028).
[84] N. Bănescu, *Les duchés*, p. 121—122 fixează invazia pecenegilor aici amintită către anul 1026 ; P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 39 și urm. și I. Barnea, *DID*, III, p. 123 o așează în 1027.
[85] Se indică anul de la Facerea lumii, după era bizantină, corespunzător anului 1036 al erei noastre.

ἁλισκομένους ἀναιροῦντες καὶ τιμωρίαις τοὺς αἰχμαλώτους ὑποβάλλοντες ἀνεκδιηγήτοις. εἷλον δὲ καὶ στρατηγοὺς πέντε ζωγρίας, Ἰωάννην τὸν Δερμοκαΐτην, Βάρδαν τὸν Πέτζην, Λέοντα τὸν Χαλκοτούβην, Κωνσταντῖνον τὸν Πτερωτὸν καὶ τὸν Στραβοτριχάρην Μιχαήλ.

33

II, p. 581 ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο, καὶ ἡ τῶν Πατζινάκων ἐπισυνέβη κίνησις· πῶς δὲ καὶ τίνα τρόπον, λεκτέον.

Τὸ ἔθνος τῶν Πατζινάκων Σκυθικὸν ὑπάρχον, ἀπὸ τῶν λεγομένων βασιλείων Σκυθῶν, μέγα τέ ἐστι καὶ πολυάνθρωπον, πρὸς ὃ οὐδὲ ἓν αὐτὸ καθ'ἑαυτὸ Σκυθικὸν γένος ἀντιστῆναι δύναται. διήρηται δὲ εἰς τρισκαίδεκα γενεάς, αἵτινες καλοῦνται μὲν πᾶσαι τῷ κοινῷ ὀνόματι, ἔχουσι δὲ ἑκάστη καὶ ἴδιον ἀπὸ του
p. 582 αὐ|τῆς προγόνου καὶ ἀρχηγοῦ τὴν προσηγορίαν κληρωσαμένη. νέμονται δὲ τὰς πέραν Ἴστρου ἀπὸ τοῦ Βορυσθένους ποταμοῦ καὶ μέχρι Παννονίας ἡπλωμένας πεδιάδας, νομάδες τε ὄντες καὶ τὸν σκηνίτην διὰ παντὸς ἀσπαζόμενοι βίον. τούτου τοῦ γένους ἀρχηγὸς ἦν τῷ τότε Τυρὰχ ὁ τοῦ Κιλτὲρ υἱός, εὐγενείας ἥκων ἐς τὸ ἀκρότατον, ἀμβλὺς δὲ ἄλλως καὶ τὴν ἡσυχίαν φιλῶν, ἦν δὲ καὶ ἄλλος τις ἐν τῷ ἔθνει τὴν κλῆσιν Κεγένης, υἱὸς τοῦ Βαλτζάρ, τὸ μὲν γένος ἄσημος καὶ σχεδὸν ἀνώνυμος, περὶ δὲ τὰ πολεμικὰ καὶ τὰς στρατηγίας κάρτα δραστηριώτατος, ὃς καὶ πολλάκις ἐπιόντας κατὰ τῶν Πατζινάκων τοὺς Οὔζους (γένος δὲ Οὐννικὸν οἱ Οὖζοι) ὑποστὰς ἐτρέψατο καὶ ἀπώσατο, τοῦ Τυρὰχ οὐχ ὅπως ἀντεπεξελθεῖν μὴ θαρρήσαντος, ἀλλὰ καὶ καταδύντος εἰς τὰ παρὰ τῷ Ἴστρῳ ἕλη καὶ τὰς λίμνας. τὸν μὲν οὖν Τυρὰχ οἱ Πατζινάκαι ἐτίμων διὰ τὸ γένος, τὸν δὲ Κεγένη ἠσπάζοντο διαφερόντως διὰ τὸ τῆς ἀνδρίας ὑπερβάλλον καὶ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις δεινότητα. ἅπερ ἀκούων καὶ βλέπων ὁ Τυρὰχ ἐδάκνετο τὴν ψυχήν, δεδιὼς περὶ τῆς ἀρχῆς, καὶ τρόπον ἐζήτει ὅπως ἂν τὸν Κεγένην ἀποσκευάσηται. ἐφίστησιν οὖν αὐτῷ λόχους πολλάκις, ἐγίνοντο δὲ πάντες ἀργοί. ἐπεὶ δὲ πολλάκις ἐπιχειρήσας κρυφίως ἠστόχησεν, ἔγνω δεῖν μὴ διαμέλλειν ἀλλ' ἐπιχειρεῖν φανερῶς. διὸ καὶ πλῆθος πέμψας καταλαβεῖν ἐκέλευσε τὸν ἄνδρα καὶ ἀνελεῖν. ὁ δὲ προγνοὺς τὴν ἐπιβουλὴν φυγὰς πρὸς τὰ ἕλη γίνεται τοῦ Βορυσθένους, καὶ οὕτω διαφυγγάνει τὸν ὄλεθρον. ἐκεῖθεν δὲ κρυπτόμενος
p. 583 καὶ |λάθρᾳ πέμπων μηνύματα πρός τε τοὺς ἑαυτοῦ συγγενεῖς καὶ τὴν φυλήν, ἠδυνήθη τήν τε ἰδίαν γενεὰν ἀποστῆσαι τῆς τοῦ βασιλέως εὐνοίας (ἦν δὲ ἡ Βελεμαρνὶς) καὶ πρὸς ταύτῃ καὶ ἄλλην τὴν Παγουμανίδα· καὶ δύναμιν προσλαβόμενος ἀντιπαρατάττεται μετὰ τῶν δύο γενεῶν πρὸς τὸν Τυρὰχ τὰς ια' τχοντα. καὶ ἐπὶ πολλὰς μὲν ἀντισχὼν ὥρας, ὅμως ὑπὸ τοῦ πλήθους καταπονηθεὶς ἔρέπεται. περιπλανώμενος δὲ ἐν τοῖς ἕλεσι καὶ σωτηρίαν ζητῶν μίαν ἔγνω

masă pe cei prinși și supunînd la chinuri de nepovestit pe cei robiți. Au luat în captivitate și cinci strategi, pe Ioan Dermokaites, pe Bardas Petzes pe Leon Chalkotubes, pe Constantin Pterotos și pe Mihail Strabotrichares.

33

1048—1053. Războiul bizantino-peceneg. Descrierea pecenegilor. Conflictul dintre conducătorii pecenegi Tyrah și Kegen. Kegen se refugiază cu două triburi pecenege în Imperiul bizantin, unde toți sînt creștinați și înrolați, ca aliați, în armata bizantină. Tyrah, hărțuit de Kegen, trimite o solie la Constantin al IX-lea Monomahul, cerîndu-i să pună capăt incursiunilor adversarului său. Refuzul împăratului declanșează ostilitățile. Victoria bizantinilor și colonizarea pecenegilor lui Tyrah în imperiu

Și pe cînd se petreceau acestea [86] s-a întîmplat și răscoala pecenegilor; II, p. 581
cum și în ce chip, rămîne să spunem.

Neamul pecenegilor, un neam scit din așa-zișii sciți împărătești, este mare și numeros; acestuia nici o singură seminție scită nu poate să i se împotrivească prin ea însăși. Și se împarte în treisprezece triburi, care sînt numite toate cu numele comun <de pecenegi>; au însă și cîte un nume particular/, moștenindu-și fiecare denumirea de la p. 582
strămoșul și întemeietorul lor. Și locuiesc în cîmpiile care se întind dincolo de Istru, de la fluviul Borysthenes [87] și pînă în Pannonia; sînt nomazi și le place să-și petreacă mereu viața în corturi. Conducătorul acestui neam era pe atunci Tyrah, fiul lui Kilter [88], <un bărbat> din cea mai înaltă stirpe, dealtminteri însă molatec și iubitor de tihnă. Era însă în acest neam și un altul, cu numele de Kegen, fiul lui Baltzar, de neam neînsemnat și aproape necunoscut, dar în ale războiului și în conducerea oștilor foarte întreprinzător; năvălind de mai multe ori împotriva pecenegilor uzii (un neam de huni sînt uzii), acesta împotrivindu-li-se i-a biruit și i-a alungat, pe cînd Tyrah nu numai că nu îndrăznea să-i înfrunte, dar chiar se ascunsese în mlaștinile și lacurile de lîngă Istru. Pe Tyrah deci pecenegii îl cinsteau pentru obîrșia sa, dar pe Kegen îl iubeau cu deosebire pentru vitejia sa neîntrecută și pentru strășnicia sa în războaie. Tyrah, care auzea și vedea toate astea, își simțea sufletul ros <de grijă>, temîndu-se <să nu-și piardă> domnia și căuta în ce chip să scape de Kegen. I-a întins așadar adeseori curse, dar toate au fost zadarnice. Fiindcă prin numeroasele sale uneltiri ascunse nu-și atinse scopul, socoti că trebuie să-l atace fățiș, fără întîrziere. Așa încît, trimițînd după el o mulțime de oameni, le-a poruncit să-l prindă și să-l ucidă. Dar <Kegen>, aflînd din vreme de uneltire, fuge spre mlaștinile rîului Borysthenes și așa scapă de la pieire. De acolo de unde era ascuns/ trimițînd în taină indicații rudelor și tribului său, a izbutit să alunge din p. 583
tribul acesta bunăvoința față de rege (era tribul Belemarnis [89]) și, pe lîngă el, să mai <răzvrătească> și alt trib, Pagumanis. Și strîngîndu-și oaste, se așează în linie de bătaie cu cele două triburi împotriva lui Tyrah, care avea

[86] Kedrenos se referă la luptele lui Constantin al IX-lea cu turcii selgiucizi, care-și încep năvălirile în Imperiul bizantin în 1048.

[87] Niprul.

[88] Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 90 și 160, preferă forma *Biltar* sub care apare numele acestui șef peceneg în unele manuscrise ale lucrării lui Kedrenos.

[89] Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 89, preferă forma *Belermanis* sub care apare numele acestui trib în alte manuscrise.

ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, τὴν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων καταφυγήν. διὸ καὶ πρὸς τὸ Δορόστολον ἀφικόμενος, καὶ ἔν τινι ποταμίᾳ νησίδι περικλείσας ἑαυτὸν διὰ τὸ ἀνεπιβούλευτον μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ (ἦσαν δὲ ἀμφὶ τὰς κ'χιλιάδας), διαμηνύεται τῷ τῆς χώρας ἄρχοντι (ἦν δὲ Μιχαὴλ ὁ τοῦ Ἀναστασίου υἱός) καὶ γνωρίζει ὅστις τε εἴη καὶ οἵας διαδιδράσκων τύχας ἀφῖκται, καὶ ὅτι αὐτόμολος βούλεται γενέσθαι τῷ βασιλεῖ, ὑπισχνούμενος δὲ καὶ εἰ προσδεχθείη, εἰς μεγάλην ὄνησιν ἔσεσθαι τοῖς τούτου πράγμασιν. ὁ δὲ τὰ μηνύματα λόγου θᾶττον πρὸς τὸν βασιλέα διαπορθμεύσας διὰ ταχέων κελεύεται τὸν ἄνδρα μετὰ τῶν συνόντων αὐτῷ προσδέξασθαι, καὶ τούτοις μὲν τὰ ἐπιτήδεια χορηγεῖν, αὐτὸν δὲ ἐνδόξως ἐς τὸ Βυζάντιον πεπομφέναι. καὶ ὁ μὲν ὡς ἐκελεύσθη διεπράξατο, ὁ δὲ Κεγένης εἰς τὴν βασιλίδα φοιτήσας καὶ ἐς λόγους ἐλθὼν τῷ βασιλεῖ φιλοφρόνως τε καὶ μεγαλοπρεπῶς ὑπεδέχθη, καὶ ὑποσχόμενος αὐτός τε τὸ ἅγιον δέξασθαι βάπτισμα, παραπεῖσαι δὲ καὶ τοὺς συνόντας αὐτῷ τοῦτο
p. 584 ποιῆσαι, | εἰς πατρικιότητά τε ἀνήχθη, καὶ φρούρια τρία ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς ὄχθαις ἱδρυμένων τοῦ Ἴστρου εἰλήφει καὶ γῆς πολλὰ στάδια, καὶ τοῦ λοιποῦ τοῖς φίλοις ἐνεγράφη καὶ συμμάχοις Ῥωμαίων. τὸ πλέον δ'ὅτι καὶ ὡς ὑπέσχετο ἀνεδέξατο τὸ ἅγιον βάπτισμα αὐτός τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, Εὐθυμίου τινὸς εὐλαβοῦς μοναχοῦ πεμφθέντος, τοῦ τὰ τοῦ θείου λουτροῦ παρὰ τῷ Ἴστρῳ ποταμῷ ἐκτελέσαντος καὶ πᾶσι μεταδόντος τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

Γενόμενος δὲ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ, καὶ τὰς αἰφνιδίους ἐφόδους ἀσφαλισάμενος, πρὸς ἄμυναν ἐτράπετο τοῦ ἐχθροῦ, καὶ περαιούμενος τὸν Ἴστρον νῦν μὲν σὺν χιλίοις, εἶτα σὺν δισχιλίοις καὶ αὖ σὺν πλείοσιν ἢ ἐλάττοσι, καὶ ἐξ ἐφόδου προσπίπτων, τὰ μέγιστα ἐκάκου καὶ ἐλυμαίνετο τοὺς περὶ τὸν Τυρὰχ Πατζινάκας, ἄνδρας μὲν τοὺς προσπίπτοντας ἀναιρῶν, γύναια δὲ καὶ παῖδας ἀνδραποδιζόμενος καὶ πωλῶν τοῖς Ῥωμαίοις. ταύτας δὲ τὰς λαθραίας ἐπιθέσεις τοῦ Κεγένους μὴ φέρων ὁ Τυρὰχ διαπρεσβεύεται πρὸς τὸν βασιλέα, μηνύσας,ὡς ἔδει τὸν μέγαν βασιλέα, σπονδὰς ἔχοντα μετὰ τοῦ γένους τῶν Πατζινάκων, μηδὲ προσδέξασθαι ὅλως τὸν ἀποστάτην αὐτῶν, ἐπεὶ δὲ προσεδέξατο, κωλύειν μὴ διαπερᾶν καὶ τοὺς ὑποσπόνδους λυμαίνεσθαι· ἢ οὖν κωλυθήτω ὁ ἀνὴρ τὰ τοιαῦτα πράττειν, ἢ μηδεμιᾶς τυχέτω συμμαχίας, ἢ γινωσκέτω ὁ βασιλεὺς ὡς καθ'ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς ἑαυτοῦ χώρας ἐφέλκεται βαρύτατον πόλεμον. καὶ
p. 585 ταῦτα μὲν τὰ μηνύματα τοῦ Τυράχ, | ὁ δὲ βασιλεὺς τὰς ἀγγελίας δεξάμενος πρὸς ταύτας μὲν καὶ ἐπεκάγχασεν, εἰ διὰ Πατζινάκου ἀπειλὰς προδότης γένοιτο τοῦ εἰς αὐτὸν προσφυγόντος, καὶ κωλύειν τοῦ μὴ κακοῦν τοὺς κακώσαντας τοὺς δὲ πρεσβευτὰς ἀπράκτους ἐξέπεμψε. γράμματα δὲ πρός τε Μιχαὴλ τὸ

unsprezece. Și după ce i-a ținut piept multe ceasuri, copleșit, totuși, de mulțimea <adversarilor>, fuge. Rătăcind însă prin bălți și căutînd o scăpare, n-a găsit decît una pentru el și pentru ai săi : refugiul la împăratul romeilor. De aceea, apropiindu-se de Dorostolon și închizîndu-se într-o insuliță a fluviului[90] — ca să nu fie victimă vreunei manevre ostile el și ai săi (erau ca la douăzeci de mii), dă de știre guvernatorului ținutului (era acesta Mihail, fiul lui Anastasios[91]) și face cunoscut cine este și de ce nenorociri fugind a sosit și că vrea să treacă de bunăvoie în serviciul împăratului[92], făgăduind că, dacă va fi primit, îi va fi de mare folos în acțiunile sale. Și, după ce <Mihail> a transmis împăratului — mai repede ca gîndul — cele anunțate, i se dă grabnic poruncă să-l primească pe <acest> bărbat, împreună cu cei ce se aflau cu dînsul și să le procure cele de trebuință, iar el să fie trimis cu cinste la Bizanț. Mihail a făcut cum i s-a poruncit, iar Kegen, mergînd în capitală și vorbind cu împăratul, a fost primit cu bunăvoință și măreție și, făgăduind el că va primi și sfîntul botez și că-i va convinge și pe oamenii săi să facă acest lucru,/ a fost ridicat la demnitatea de patriciu și a p. 584
căpătat trei fortărețe din cele ridicate pe malurile Istrului[93] și mai multe stadii de pămînt și a fost trecut de-acum înainte printre prietenii și aliații romeilor ; mai important e însă faptul că a primit după cum făgăduise sfîntul botez el și oamenii lui, fiind trimis un anume Eftimie, călugăr cucernic, să săvîrșească dumnezeiască cufundare în fluviul Istru și să-i facă pe toți părtași la sfîntul botez[94].

Fiind în siguranță și la adăpost de atacuri neașteptate, <Kegen> și-a îndreptat gîndul spre răzbunare asupra dușmanului <său> și, trecînd Istrul cînd cu o mie, cînd cu două mii de <oameni> și iarăși, ba cu mai mulți, ba cu mai puțini, și năpustindu-se pe neașteptate a păgubit și a vătămat cumplit pe pecenegii lui Tyrah, omorînd pe bărbații întîlniți, iar pe femei și pe copii robindu-i și vînzîndu-i romeilor. Tyrah, neputînd să mai sufere aceste atacuri pe furiș ale lui Kegen, trimite soli la împărat ca să-i spună că marele mpărat, care are încheiate tratate cu neamul pecenegilor, nu trebuia să-l primească în nici un caz pe un răzvrătit împotriva lor, iar dacă l-a primit, trebuie să-l oprească să mai treacă fluviul și să-i păgubească pe cei cu care el a încheiat tratate. Așa dar, sau să fie împiedicat Kegen de a mai face asemenea lucruri, sau să nu se mai bucure de nici un ajutor, sau să știe împăratul că atrage un război foarte greu împotriva sa și a țării sale. Acestea au fost cele transmise de Tyrah/ ; iar împăratul, primind mesajul, și-a bătut p. 585
joc de cele transmise : oare din pricina amenințărilor pecenegilor se va face el trădătorul celui ce s-a refugiat la dînsul și-l va opri să nu facă rău

[90] Insula a fost identificată la un moment dat de P. Diaconu cu cea de la Păcuiul lui Soare. Identificarea a fost împărtășită și de N. A. Oikonomides, *Recherches sur l'histoire du Bas-Danube aux X-e—XI-e siècles*, „Revue des études sud-est européennes'', III, 1965, 1—2, p. 78. Ulterior, P. Diaconu a revenit la opinia mai veche a lui C. Brătescu, *Pecenegii. Pagini de istorie medievală : sec. XI*, „Analele Dobrogei'', V—VI, 1924, p. 146, n. 1, potrivit căreia este vorba de regiunea uscată din Balta Ialomiței, cf. P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 57, n. 161.

[91] Despre Mihail, fiul lui Anastasie, strateg al Paristrionului, vezi N. Bănescu, *Les duchés*, p. 78—81.

[92] Constantin al IX-lea Monomachos (1042—1055).

[93] În legătură cu amplasarea și regimul administrativ-juridic al celor trei fortărețe, situate de unii cercetători în nordul Dobrogei, de alții în regiunea Silistrei, vezi P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 58 cu întreaga bibliografie a problemei.

[94] Cf. Dölger, *Regesten*, 888, 889.

ἄρχοντα τῶν παριστρίων πόλεων, ἔτι δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Κεγένην ἐκπέμπει, φυλάττειν ἀκριβῶς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ· εἰ δέ τις ἐπίῃ βαρεῖα δύναμις, γράμμασι μηνύειν, ἵνα καὶ ἀπὸ τῶν δυτικῶν ταγμάτων ἐκπεμπόμενά τινα σὺν αὐτοῖς εἴργωσι τοῖς Πατζινάκαις τὴν τοῦ ποταμοῦ διάβασιν. ἔπεμψε δὲ καὶ τριήρεις ἑκατόν, ἐπισκήψας παραπλεῖν τὸν Ἴστρον καὶ πειρωμένους διακωλύειν τοὺς Πατζινάκας περᾶν. ἐπανηκόντων δ' ἀπράκτων τῶν αὐτοῦ πρέσβεων, ὁ Τυρὰχ ἐχαλέπαινε καὶ ὠργίζετο καὶ θᾶττον ηὔχετο καταλαβεῖν τὸν χειμῶνα. ἤδη δὲ τῆς φθινοπωρινῆς ληγούσης ὥρας καὶ τοῦ χειμῶνος ἐπιστάντος, τοῦ ἡλίου ὄντος ἐπὶ τὸν αἰγοκέρωτα, ἄνεμος ἔπνευσεν ἀπαρκτίας πολύς, ὡς ἀποκρυσταλλωθῆναι μέχρι πεντεκαίδεκα πήχεων ἐς βάθος τὸν ποταμόν. πάσης οὖν φυλακῆς σχολασάσης, δραξάμενος ἀδείας ἧς ἐπιτυχεῖν ηὔχετο ὁ Τυρὰχ διαπερᾷ τὸν Ἴστρον μετὰ πάντων τῶν Πατζινάκων, ὄντων, ὡς ἐλέγετο, χιλιάδων ὀκτακοσίων, καὶ ἐς τὴν περαίαν ἱδρύετο, κείρων καὶ ἀφανίζων τὰ παραπίπτοντα. γράμματα δὲ πρὸς τὸν βασιλέα ἐστέλλετο βοηθεῖν δεόμενα τὴν ταχίστην. ὁ δὲ μηδ' ὅλα
p. 586 τὰ γράμματα ἀναγνοὺς τῷ δουκὶ Ἀδριανουπόλεως γράφει (ἦν δὲ Κωνσταντῖνος μάγιστρος ὁ Ἀριανίτης) τὰς Μακεδονικὰς εἰληφότι δυνάμεις, ἔτι δὲ καὶ πρὸς Βασίλειον Μοναχὸν τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας τὴν Βουλγαρικὴν εἰληφότα χεῖρα ἀφικέσθαι καὶ ἑνωθῆναι τῷ Μιχαὴλ καὶ τῷ Κεγένῃ καὶ μετ' αὐτῶν πρὸς τοὺς Πατζινάκας διαγωνίσασθαι. ὧν κατὰ τὸ βασιλικὸν ποιησάντων ἐπίταγμα καὶ πάντων ὑφ' ἓν γενομένων, ἀναλαβὼν ὁ Κεγένης τὰς Ῥωμαϊκὰς φάλαγγας ἐν τοῖς ὑπαίθροις στρατοπεδεύεται, καὶ καθ' ἑκάστην ἐπιὼν ἐξ ἐφόδου οὐ μικρὰ τοὺς Πατζινάκας ἐλύπει. τούτοις γὰρ ἅμα τῇ τοῦ ποταμοῦ διαβάσει ἀφθονίαν ζῴων εὑροῦσι πολλὴν καὶ οἴνου καὶ τῶν ἐκ μέλιτος κατασκευαζομένων πομάτων, ὧν οὐδὲ ἀκοὴν ἔσχον πώποτε. καὶ ἀνέδην τῶν τοιούτων ἐμφορουμένοις νόσος ἐσπίπτει κοιλιακὴν διάθεσιν ἔχουσα, καὶ ἀπώλλυντο ἑκάστης ἡμέρας ἀναρίθμητα πλήθη. ὅπερ πυθόμενος ὁ Κεγένης διά τινος αὐτομόλου, καὶ καιρὸν ἐπιτήδειον κρίνας τοῦτον εἶναι τοῖς ἐχθροῖς ἐπιθήσεσθαι, ὁπότε καὶ χειμῶνι καὶ νόσῳ πιέζονται, ἀναπείσας καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὀκνοῦντας καὶ δεδιότας πρὸς τοσαύτας ἀντιπαρατάττεσθαι μυριάδας, προσρήγνυται τοῖς ἐχθροῖς. οἱ δὲ τὴν ὀξεῖαν ἔλευσιν ἐκπλαγέντες καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἀποδειλιάσαντες, ῥίψαντες τὰ ὅπλα αὐτός τε ὁ Τυρὰχ καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος ἑαυτοὺς ἐγχειρίζουσιν. ὁ μὲν οὖν Κεγένης συνεβούλευε καὶ διεμαρτύρατο πάντας ἡβηδὸν ἀποσφάξαι, ἔλεγε δὲ καὶ παροιμίαν βάρβαρον μὲν νοῦν δὲ πολὺν ἔχουσαν,
p. 587 ὡς ἔτι χειμῶνος ὄντος δεῖ τὸν ὄφιν ἀπο|κτεῖναι, ὁπηνίκα τὴν κέρκον κινεῖν οὐ δύναται· ὑπὸ ἡλίου γὰρ θαλφθεὶς κόπους ἡμῖν παρέξει καὶ πράγματα. τοῦτο δὲ τοῖς ἄρχουσιν οὐκ ἐδόκει Ῥωμαίων, ἀλλὰ βαρβαρικὸν τὸ ἔργον καὶ ἀνόσιον ἐνομίζετο καὶ Ῥωμαϊκῆς ἀνάξιον ἡμερότητος. μᾶλλον μὲν οὖν συμφέρον ἐνόμιζον διασκεδάσαι τούτους ἐν ταῖς ἐρήμοις τῆς Βουλγαρίας πεδιάσι καὶ ἄλλους ἀλλαχοῦ ἐγκατοικίσαι καὶ φόρους αὐτοῖς ἐπιθεῖναι· ἔσεσθαι γὰρ οὐκ εὐαρίθμητον τὸν ἀπὸ τῶν τοιούτων δασμόν· εἰ δεήσει δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ στρατοῦ πρός τε τοὺς Τούρκους καὶ πρὸς ἄλλα ἑτερόφυλα γένη, καθοπλίζειν ἀπ' αὐτῶν.

celor care i-au făcut rău? Iar pe soli i-a trimis înapoi, fără ca ei să fi obținut ceva. Și trimite scrisori către Mihail, guvernatorul orașelor paristriene și către însuși Kegen, <poruncindu-le> să păzească cu străşnicie malurile fluviului. Iar dacă vreo armată puternică s-ar apropia, să-l vestească prin scrisori, pentru ca, trimițîndu-se și din tagmele apusene cîteva, împreună cu ei să-i împiedice pe pecenegi să treacă fluviul. A trimis și o sută de trireme, poruncindu-le să navigheze de-a lungul Istrului și să încerce să-i împiedice pe pecenegi să-l traverseze. Cînd solii s-au întors fără rezultat, Tyrah s-a supărat și s-a mîniat și dorea să vină cît mai repede iarna. Sfîrșindu-se acum toamna și începînd iarna, cînd soarele era în zodia Capricornului, un vînt din nord bătu tare, încît fluviul a înghețat pînă la cincisprezece coți adîncime. Cum lipsea orice fel de pază, Tyrah, bucurîndu-se de libertatea de acțiune pe care o dorise, trece Istrul cu toți pecenegii, care erau — după cum se spune — opt sute de mii și se instalează în ținutul de dincoace de fluviu, pustiind și nimicind tot ce întîlnea în cale [95]. S-au trimis deci scrisori către împărat, cerîndu-i-se ajutor cît mai grabnic. Iar acesta,
fără să mai citească toate scrisorile, scrie ducelui de Adrianopol/(acesta p. 586
era Constantin Arianites, magistrul), ca să ia forțele macedonene, ca și lui Vasile Monachos, ducele Bulgariei, ca să-și ia trupele bulgare [96] și să vină să se unească cu Mihail și cu Kegen și împreună cu ei să lupte împotriva pecenegilor. Procedînd așa dar după porunca împărătească, ei s-au adunat la un loc, iar Kegen luă falangele romeilor și își așeză tabăra sub cerul liber și, atacînd în fiecare zi pe neașteptate, nu puțină vătămare făcea pecenegilor. Aceștia, odată cu trecerea fluviului, găsiseră mare belșug de vite și de vin și de băuturi preparate din miere, de care nici nu auziseră vreodată și, cum se tot îmbuibau fără nici un fel de măsură cu asemenea lucruri, o boală de pîntece îi apucă de piereau, zilnic, mulțimi nenumărate. Aflînd de acestea printr-un dezertor și socotind că acum este momentul potrivit pentru a năvăli asupra dușmanilor, cînd sînt copleșiți și de iarnă și de boală, Kegen, convingînd și pe romei care șovăiau și se temeau să lupte împotriva unei mulțimi atît de uriașe, se aruncă asupra dușmanilor. Iar aceștia, îngroziți de venirea lor rapidă și temîndu-se să dea piept cu ei, își aruncă armele și însuși Tyrah și toate căpeteniile și restul mulțimii se predau. Iar Kegen îi sfătuia <pe romei> și se ruga stăruitor <de ei> să-i ucidă pe toți, de-a valma. Spunea și un proverb barbar, dar plin de noimă,
că trebuie să omori șarpele cît e încă iarnă,/ cînd nu poate să-și miște coada ; p. 587
căci, încălzit de soare, ne va aduce <zicea> osteneli și griji. Acest lucru nu li se părea bun comandanților romeilor, ci socoteau că e faptă barbară și nelegiuită și nevrednică de blîndețea romeică. Mai folositor deci socoteau să-i risipească pe aceștia prin cîmpiile pustii ale Bulgariei, să-i așeze pe unii într-o parte, pe alții în altă parte și să le impună dări; căci dajdia de la asemenea oameni nu avea să fie puțină; iar dacă împăratul avea să aibă nevoie și de armată împotriva turcilor și împotriva altor seminții de alt

[95] Cf. pentru această campanie P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 62–65. Alte izvoare: Attaliates, Bonn, p. 30; Kekaumenos, ed. G. G. Litavrin, p. 150–151.

[96] Despre Vasile Monachos, ducele Bulgariei (1048–1053) vezi N. Bănescu, *Les duchés*, p. 139–14 După cum arată N. Bănescu, *op. cit.*, prin „macedoneni" și „bulgari" sînt desemnate trupele din tema Bulgariei și cele din tema Macedoniei, nu etnia oștenilor.

πολλῶν οὖν λόγων ῥηθέντων ἐνίκησεν ἡ τῶν 'Ρωμαίων γνώμη· καὶ ὁ μὲν Κεγένης ὅσους ἔλαβε ζωγρίας, πλὴν ὧν ἀπημπόληκε, τοὺς πάντας ἀποσφάξας ὑπενόστησεν οἴκαδε, τὰς δὲ τῶν Πατζινάκων μυριάδας ὁ τῆς Βουλγαρίας παραλαβὼν ἄρχων Βασίλειος ὁ Μοναχὸς ἐγκαθιδρύει ἀνά τε τὰς πεδιάδας τῆς Σαρδικῆς, τῆς Ναϊσοῦ καὶ Εὐτζαπέλου διασπείρας πάντας καὶ πᾶν ὅπλον ἀφελόμενος διὰ τὸ ἀνεπιβούλευτον. ὁ δὲ Τυρὰχ καὶ σὺν αὐτῷ ἄνδρες ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα ἄγονται εἰς τὴν βασιλέα· οὓς φιλοφρόνως οὗτος ἀποδεξάμενος καὶ βαπτίσας καὶ μεγίστοις ἀξιώμασιν ἐπάρας ἐν εὐπαθείαις κατεῖχεν.

34

II, p. 741 'Εν ὅσῳ δὲ τὰ στρατεύματα εἰς τὴν περὶ τὸν Βασιλάκιον ἠσχολοῦντο ἐκστρατείαν, Πατζινάκοι ἀναμὶξ Κομάνοις τῇ 'Αδριανουπόλει ἐπῆλθον, ὀργιζόμενοι διὰ τὸ παρὰ τοῦ Βρυεννίου ἀναιρεθῆναί τινας αὐτῶν. πυρὰν οὖν ὑφάψαντες πολλὰ τῶν ἐκεῖσε οἰκημάτων κατέπρησαν, καὶ μηδὲν ἄξιον λόγου πεπραχότες ὑπέστρεψαν.

neam, să înroleze dintre dînşii [97]. După ce s-au rostit multe vorbe, învinse părerea romeilor. Şi Kegen pe cîţi i-a luat în robie, afară de cei pe care i-a vîndut, i-a omorît pe toţi şi s-a întors acasă. Iar pe zecile de mii de pecenegi luîndu-i ducele Bulgariei, Vasile Monachos, îi aşeză prin cîmpiile de lîngă Sardica, Naissos şi Eutzapelon [98], împrăştiindu-i pe toţi şi luîndu-le toate armele ca să nu uneltească. Iar Tyrah şi împreună cu el o sută patruzeci de bărbaţi sînt duşi la împărat; acesta primindu-i cu bunăvoinţă şi botezîndu-i şi înălţîndu-i la mari demnităţi, i-a ţinut într-o viaţă plăcută. [99].

34

1078. O incursiune pecenego-cumană în Imperiul bizantin

Pe cînd armatele erau ocupate cu expediţia împotriva lui Basilakios [100], pecenegii împreună cu cumanii năvăliră asupra Adrianopolului, mîniaţi pentru uciderea unora dintre ei de Bryennios [101]. Punînd deci foc, incendiară multe din locuinţele de acolo şi, fără să facă nimic vrednic de amintit, s-au înapoiat [102]. II, p. 741

[97] În realitate, blîndeţea bizantinilor, la care face aluzie Kedrenos era, aşa cum reiese din chiar cuvintele sale, efectul unui calcul politic. Caracterizarea făcută „cîmpiilor Bulgariei" de scriitor, ca fiind pustii, trebuie primită cu rezerve. Ca întotdeauna în asemenea cazuri, cînd este vorba de colonizări de barbari, scriitorul caută să nu pomenească de inconvenientele ce decurgeau din această politică demografică pentru ceilalţi locuitori ai imperiului. Realitatea apare mai clar la Attaliates, Bonn, p. 204 şi urm. care vorbeşte despre „felul de viaţă scitic" al pecenegilor şi despre nenorocirile pe care aveau să le îndure din partea lor localnicii.

[98] Sardica = Sofia, Naissos = Niş, Eutzapelon = Ovčepolje, cf. N. Bănescu, *Les duchés*, p. 128.

[99] Cf. Dölger, *Regesten*, 890. După mărturia cronicarului, din paginile următoare, se vede că Kegen a avut dreptate. Trimişi în Bitinia pentru a lupta cu turcii selgiucizi, pecenegii lui Tyrah se răzvrătesc înapoindu-se în Europa şi, după ce ocupă Preslavul Mare, se angajează într-un război de lungă durată cu bizantinii. Aceştia vor fi înfrînţi de trei ori. Pacea se încheie în 1053, în condiţii relativ grele pentru imperiu, cf. Dölger, *Regesten*, 909; P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 77–78.

[100] Nichifor Basilakios se revoltase în 1078, la începutul domniei lui Nichifor Botaniates (1078–1081), proclamîndu-se împărat. Este înfrînt de Alexie Comnenul, pe atunci numai general, viitorul împărat Alexie I (1081–1118). Basilakios fusese duce de Dyrrhachium, înlocuind în acest post pe Nichifor Bryennios, după ce şi acesta se răzvrătise, cf. Bréhier, *Vie et mort de Byzance*, p. 236.

[101] Nichifor Bryennios, cel mai bun general bizantin din vremea lui Mihail al VII-lea Ducas Parapinakes (1071–1078), persecutat de logothetul Nicephoritzes, se revoltă şi e proclamat împărat la 3 octombrie 1077, la Traianopolis. Răscoala sa este înfrîntă de Alexie Comnenul, dar beneficiarul victoriei va fi Nichifor al III-lea Botaniates, alt general răzvrătit, care determină pe Mihail al VII-lea să abdice şi domneşte între 1078 şi 1081, cf. Bréhier, *op. cit.*, p. 235–236.

[102] Cf. Attaliates, Bonn, p. 301; P. Diaconu, *op. cit.*, p. 110–111. Avem aici prima menţiune a prezenţei cumanilor în sudul Dunării.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ο ΚΑΤΑΣΚΕΠΕΝΟΣ

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΗ ΘΑΥΜΑΤΩΝ ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΕΩΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ ΚΑΤΑΣΚΕΠΕΝΟΥ

1

p. 63 Πάλιν εἶπε ὅτι· Ἀπήλθομέν ποτε εἰς τὰ παρὰ Δάνουβιν φρούρια διά τινα πραγματείαν. Καὶ ἀνύσαντες αὐτὴν ὑπεστρέφομεν οἴκαδε.

NIKOLAOS KATASKEPENOS

Se ştiu foarte puţine lucruri despre viaţa şi activitatea acestui scriitor bizantin. Născut către sfîrşitul secolului al XI-lea, a trăit, ca monah, într-o mănăstire din Tracia, în preajma oraşului Derkos, ctitorie a familiei sfîntului Chiril din Philea. A fost unul dintre apropiaţii lui Chiril. În 1110 s-a îngrijit de înmormîntarea sfîntului şi mai tîrziu a redactat o *Viaţă* a acestuia. A scris şi alte opere teologice, pubicate numai în parte. Au rămas de la el şi unele scrisori. Cînd împăratul Manuel I Comnenul construieşte mănăstirea Katasképe, pe malul Bosforului şi adună într-însa pe cîţiva dintre cei mai aleşi reprezentanţi ai monahismului vremii, Nikolaos intră şi el în acest grup. De la mănăstire vine şi numele Kataskepenos pe care l-a adoptat, potrivit obiceiului călugărilor bizantini. Nu se cunoaşte anul morţii sale.

Interesantă ca izvor istoric este, dintre operele lui Nikolaos Kataskepenos, *Viaţa sfîntului Chiril din Philea*. Chiril din Philea (Phileotul) a fost una dintre personalităţile de frunte ale monahismului bizantin din secolele XI—XII. S-a născut în 1015 la Philea, în Tracia răsăriteană. S-a căsătorit în 1035. Între 1042—1045 a lucrat pe o corabie. Prin 1051—1056 se retrage în mănăsirea ctitorită de familia sa. S-a bucurat de reputaţia unui sfînt şi a fost vizitat şi consultat în probleme spirituale de personalităţi ilustre, printre care împăratul Alexie I Comnenul însuşi. A murit la 2 decembrie 1110.

Aparţinînd unui contemporan al sfîntului Chiril, *Viaţa lui Chiril din Philea* cuprinde preţioase informaţii relative la situaţii şi evenimente istorice din secolele XI—XII. Ne interesează îndeosebi cele care privesc legăturile Imperiului bizantin cu ţinuturile noastre, pe Dunăre, precum şi cele referitoare la pecenegi, popor care s-a instalat în nordul Dunării, pe teritoriul de azi al României, de unde a invadat în repetate rînduri Bizanţul.

Ediţie folosită: *La vie de Saint Cyrille le Philéote, moine byzantin († 1110)* Introduction, texte critique, traduction et notes par Etienne Sargologos, F.S.C., ,,Subsidia Hagiographica, 39'', Bruxelles, 1964.

VIAŢA ŞI FAPTELE ŞI POVESTIREA UNOR MINUNI ALE SFÎNTULUI PĂRINTELUI NOSTRU CHIRIL DIN PHILEA SCRISĂ DE SFÎNTUL NIKOLAOS KATASKEPENOS

1

1031—1043. Sfîntul Chiril din Philea călătoreşte ca marinar la cetăţile de pe malul Dunării

5, 9. Şi a mai spus[1]: ,,Am plecat odată spre cetăţile de la Dunăre, pentru o afacere. Şi ducînd-o la capăt, ne-am întors acasă''[2]. p. 63

---

[1] Este vorba de sfîntul Chiril din Philea.

[2] Pasajul dovedeşte existenţa unei vieţi comerciale în aşezările de la Dunărea de Jos, în strînsă legătură cu Bizanţul. În concordanţă cu mărturiile arheologice, scurta ştire din acest text dovedeşte că în perioada la care el se referă invaziile pecenege încetează temporar. Cf. în acest sens P. Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 50—51; I. Barnea, *DID*, III, p. 125. Folosirea expresiei ,,cetăţile de lîngă Dunăre'' şi nu a obişnuitului ,,cetăţile paristriene'' poate indica, după I. Barnea, *DID*, III, p. 95, influenţa populaţiei locale româneşti, care numea fluviul Dunărea şi nu Istru. Pasajul a fost semnalat în istoriografia noastră, pentru prima dată de G. I. Brătianu, *Recherches sur Vicina et Cetatea Albă*, Bucureşti, 1935, p. 23; vezi şi H. Mihăescu, ,,Revue des études sud-est européennes'', I, 1963, 3—4, p. 348; P. Ş. Năsturel, în aceeaşi revistă, IV, 1966, 3—4, p. 653.

2

p. 106 22,1. ᾿Εγένετο δέ τις ἐθνῶν ἐπιδρομὴ κατὰ τὸ θρᾳκῷον μέρος. Καὶ πάντων τοῖς φρουρίοις προσφευγόντων διὰ τὸν φόβον αὐτῶν, προσέφυγε καὶ ὁ ἀββᾶς
p. 107 Ματθαῖος μετὰ τῶν συν|αδελφῶν αὐτοῦ εἰς τὸ φρούριον Δέρκου. ῾Ο δὲ ὅσιος αὐτάδελφος αὐτοῦ διὰ τὴν τοῦ πλήθους ὄχλησιν οὐκ ἠθέλησε συνεισελθεῖν, ἀλλ᾿εἰς ἐρημικώτερον τόπον τῆς λίμνης ἀπελθὼν καὶ εἰς ἕλος μικρὰν καλύβην πηξάμενος ἐκεῖσε ἦν, ἕως οὗ ὁ Θεὸς τοὺς θεηλάτους ἐκείνους ἐχθροὺς ἐκ τῆς χώρας ἀπήλασεν.

3

p. 127 29,1. ῞Οτε δὲ τὸ τῶν Σκυθῶν μυσαρώτατον γένος ἐξῆλθε παγγενῆ ληΐζον τὴν δύσιν, ἔφθασε καὶ μέχρι τοῦ θρᾳκῴου μέρους. Πάντων δὲ καταφευγόντων ἐν τοῖς φρουρίοις διὰ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, οὐκ ἠθέλησεν ὁ ὅσιος διὰ τὴν ὄχλησιν ἀπελθεῖν ἐν τῷ φρουρίῳ Δέρκου <. . .>.

4

p. 135 29,11. ῏Ην δὲ τῷ τότε καὶ ὁ τῶν Σκυθῶν ἀφόρητος χειμὼν ἐκεῖνος τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ καὶ τῇ τοῦ κρατοῦντος συνεργίᾳ εἰς γαλήνην μεταβληθείς<. . .>.

5

p. 230 47,7. Εἰ θελήσω λοιπὸν μνημονεῦσαι οὓς διὰ τῆς θεοσόφου σου διδαχῆς ἐκ πασῶν γλωσσῶν προσῆξας Χριστῷ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἐπιλείψει με διηγούμενον ὁ χρόνος, καὶ μᾶλλον τοὺς Σκύθας· λύκους γὰρ ὄντας ποτέ, τῇ τοῦ Θεοῦ συνεργίᾳ καὶ χάριτι αἰσθητῶς καὶ νοηθῶς κατατροπωσάμενος πρόβατα πεποίηκας ἅπαντας καὶ τῇ ποίμνῃ τοῦ Χριστοῦ συνηρίθμησας διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας.

2

Înainte de anii 1051–1056. În timpul unei invazii pecenege, sfîntul Chiril nu se refugiază în cetatea Derkos, cum au făcut alți laici și călugări p. 106

22, 1. A avut loc o năvălire a străinilor [3] asupra regiunii Tracia. Și cum toți se refugiau în cetăți de frica lor, s-a refugiat și ava Matei împreună cu frații/săi de călugărie în cetatea Derkos [4]. Dar cuviosul frate al lui [5] n-a vrut să meargă împreună cu ei din pricină că-l supăra prezența mulțimii, ci s-a dus într-un loc mai liniștit de lîngă lac și, înălțîndu-și o colibă în părțile acelea mlăștinoase, a rămas acolo pînă ce Dumnezeu i-a izgonit din țară pe acei dușmani cu care ne pedepsise. p. 107

3

1064 (sau 1078–1081). În timpul unei invazii pecenege, sfîntul Chiril refuză din nou să se refugieze în Derkos p. 127

29, 1. Iar cînd neamul preascîrnav al sciților [6] a pornit în masă să prade Apusul [7], a ajuns chiar pînă în părțile Traciei. Și în vreme ce toți se refugiau în cetăți din pricina primejdiei care-i amenința, cuviosul n-a vrut să meargă în cetatea Derkos, din pricina mulțimii ‹care-l supăra› <. . .>.

‹Sf. Chiril se retrage la o mănăstire de lîngă Bosfor›

4

29 aprilie 1091. Victoria lui Alexie I Comnenul asupra pecenegilor p. 135

29, 11. Atunci, cu ajutorul lui Dumnezeu și prin împreună lucrarea împăratului a fost potolită și bîntuirea de nesuportat dezlănțuită de sciți <. . .> [8].

5

După 1091. Sfîntul Chiril a convertit la creștinism pecenegi

47, 7. Dacă aș vrea, așadar, să amintesc pe cîți i-ai apropiat de Hristos, prin sfîntul botez, folosindu-te de cuvîntul tău de învățătură pătruns de înțelepciunea lui Dumnezeu, oameni de toate limbile, mi-ar lipsi timpul să povestesc. Și mai ales pe sciți [9]. Căci, prin împreună lucrarea și harul lui Dumnezeu, în chip sensibil și inteligibil, pe ei care erau lupi, transformîndu-i, i-ai făcut oi, pe toți și i-ai adăugit turmei lui Hristos, trecîndu-i prin baia nașterii din nou [10]. p. 230

[3] Este vorba de una dintre frecventele năvăliri ale pecenegilor din nordul Dunării.
[4] Cetate din Tracia răsăriteană, întemeiată în 507 de Anastasie I (491–518); important centru strategic și ecleziastic.
[5] Adică Sf. Chiril din Philea, fratele avei Matei-Mihail care fondase mănăstirea.
[6] Sciții = pecenegii, aflați în nordul Dunării.
[7] Apusul = regiunile europene ale Imperiului bizantin.
[8] Sciții = pecenegii.
[9] Sciții = pecenegii.
[10] Autorul se referă la convertirea la creștinism a pecenegilor supraviețuitori bătăliei de la Lebunion (29 aprilie 1091). Fragmentul face parte din conversația sfîntului Chiril cu împăratul Alexie I Comnenul.

ΝΕΙΛΟΣ Ο ΔΟΞΟΠΑΤΡΗΣ

ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΩΝ ΘΡΟΝΩΝ

Νῦν οὖν κατέχει ὁ θεοφρούρητος θρόνος Κωνσταντινουπόλεως, ὃν ὁ
col. 1105 πρωτόκλητος 'Ανδρείας ἐνίδρυσε πρῶτος, ἐπίσκοπον ἐν αὐτῷ καταστήσας τῆς
πόλεως, ἔτι Βυζαντίου οὔσης, μέρος οὐκ ὀλίγον τῆς Εὐρώπης, καὶ τῆς 'Ασίας,
καθὼς ἑξῆς δηλώσομεν, τὰ περὶ τοῦ 'Αδριατικοῦ πελάγους, τὰ ἀπὸ τοῦ 'Ιλλυ-
ρικοῦ ἕως τῆς Προποντίδος, ὅπου ἡ Κωνσταντινούπολις, ἐκεῖσέ τε ἄχρι καὶ
Χερσῶνος, καὶ Χαζαρίας, καὶ Γοτθίας, καὶ Χαλδίας, καὶ 'Αβασγίας, καὶ
'Ιβηρίας, καὶ 'Αλανίας. καὶ γὰρ μητροπολῖται ἐν αὐτῇ στέλλονται παρὰ τοῦ
πατριάρχου. 'Αλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ παρίστριοι πόλεις αὐτῷ ὑπόκεινται, ἤτοι

NIL DOXOPATRIS

Nikolaos — pe numele din călugărie Nil — Doxopatris a deținut, în vremea lui Ioan al II-lea Comnenul (1118—1143) importante funcții în serviciul bisericii. A fost diacon al Marii Biserici (Sfînta Sofia), notar patriarhal, protoproedru al protosinghelilor și nomophylax al împărăției romeilor. Se pare că a intrat în călugărie după moartea împăratului Ioan; a ajuns tot atunci la curtea regelui Roger al II-lea al Siciliei. La cererea acestuia, Nil a alcătuit o lucrare de geografie ecleziastică intitulată în original: *A lui Nil Doxopatris, rînduiala Scaunelor patriarhicești. Scriere alcătuită de Nil arhimandritul Doxopatris după porunca preanobilului mare rege Roger, despre cele cinci Scaune patriarhicești și despre arhiepiscopiile care le sînt supuse, și mitropoliile și episcopiile de sub mitropolii și despre enoriile fiecărui Scaun patriarhicesc și cum și cînd s-a întemeiat fiecare Scaun patriarhicesc și despre rînduiala lor și despre numele particulare ale fiecăruia și ce loc ocupă. S-a alcătuit în anul 6651, indicțiunea 6 (1143).* G. Mercati îi atribuie și o altă lucrare teologică, despre care se credea că a fost scrisă de un Ioan Doxopatris și care nu ne interesează aici. A mai scris comentarii la operele Sfîntului Atanasie și ale lui Grigore din Nazianz.

Rînduiala lui Nil Doxopatris are și caracterul unei scrieri de polemică anticatolică. Autorul se împotrivește pretențiilor papalității asupra anumitor regiuni. Apariția acestei lucrări a fost pusă în legătură cu politica regelui normand Roger al II-lea care, nutrind ambiții foarte înalte, ar fi dorit să se instituie protector al ortodoxiei pentru a-și asigura sprijinul populației grecești de sub stăpînirea sa. Ipoteza nu e lipsită de verosimilitate.

Rînduiala a fost tradusă și în limba armeană.

Ediție folosită: Migne, *Patrologia Graeca*, tom. CXXXII, c. 1083—1114.

RÎNDUIALA SCAUNELOR PATRIARHICEȘTI

1143. Orașele paristriene se află sub oblăduirea Patriarhiei din Constantinopol

Acum, așa dar, de Dumnezeu păzitul Scaun al Constantinopolei, pe col. 1105
care, primul, l-a întemeiat Andrei <apostolul>, întîiul chemat [1], orînduind acolo episcop al orașului, încă de pe cînd era Byzantion [2], stăpînește o parte nu puțină din Europa și din Asia, după cum vom arăta mai departe, ținuturile din jurul Mării Adriatice, cele de la Iliria pînă la Propontida, unde este și Constantinopolul și de acolo pînă la Cherson și Chazaria și Gothia și Chaldeia și Abasgia și Iberia și Alania; fiindcă acolo mitropoliții sînt trimiși de către patriarh. Dar și toate orașele paristriene [3], adică cele

[1] În rivalitate cu Scaunul papal, care-și întemeia printre altele pretenția la supremație ecleziastică universală pe originile sale apostolice, Constantinopolul a oficializat legenda întemeierii episcopatului său de către apostolul Andrei, înaintea celui orînduit de Petru la Roma, cf. Dölger, *Rom in der Gedankenwelt der Byzantiner*, în *Byzanz und die europäische Staatenwelt*, Darmstadt, 1964, p. 111—115.

[2] Byzantion era numele străvechiului oraș pe locul căruia s-a ridicat Constantinopolul.

[3] Dependența ecleziastică a orașelor paristriene de patriarhia constantinopolitană a fost subliniată, pe baza acestui izvor, de G. I. Brătianu, *Recherches sur Vicina et Cetatea Albă*, București, 1935, p. 29, n. 7 cu indicarea greșită a tomului din *Patrologia Graeca* unde se află pasajul. Greșeala s-a perpetuat, trecînd la alți istorici care nu au mai consultat direct izvorul (de pildă la Barbu Cîmpina, *Scrieri istorice*, I, București, 1973, p. 22, n. 44, care consideră că Paristrionul fusese transformat într-un feud ecleziastic). *Rînduiala* lui Nil Doxopatris fusese de fapt tradusă în românește încă din 1908 de Constantin Erbiceanu, *Ordinea scaunelor patriarhale de Nil Doxopatri*, „Biserica ortodoxă română", XXXI, 1907—1908, 11, p. 1220—1231 și 12, p. 1339—1354. N. Iorga, recenzînd lucrarea lui G. Brătianu, în „Revue historique du sud-est européen", 12, 1935, p. 162, plasează greșit informația în 1243.

αἱ τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ, καὶ αἱ τῆς Καππαδοκίας πόλεις, καὶ μέρη τῆς Ἀρμενίας, καὶ αἱ Κυκλάδες νῆσοι, καὶ αἱ λοιπαὶ ἅπασαι αἱ ὑπὸ τὴν βασιλείαν Κωνσταντινουπόλεως πολλαί τινες οὖσαι, καὶ αἱ μεγίσται δύο νῆσοι, ἡ Κρήτη καὶ Εὔβοια, ὅπου ὁ Εὔριπος, ἀλλὰ καὶ ἡ Πελοπόννησος, καὶ ἡ Ἑλλάς· ἡ γὰρ Κύπρος αὐτοκέφαλός ἐστιν ὡς προεγράφη. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μεγάλην Ῥωσίαν ἀπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως στέλλεται μητροπολίτης.

de pe fluviul Dunărea, i se supun şi oraşele Capadociei şi părţi din Armenia şi insulele Ciclade şi celelalte toate, cîte sînt, multe încă, sub împărăţia din Constantinopol şi cele două insule mai mari, Creta şi Eubeea, unde se află Eurypos, dar şi Peloponezul şi Elada, căci Ciprul este autocefal, cum s-a scris mai sus. Dar şi în Marea Rusie se trimite mitropolit de către patriarhul Constantinopolei.

ΜΙΧΑΗΛ Ο ΓΛΥΚΑΣ

ΒΙΒΛΟΣ ΧΡΟΝΙΚΗ

1

p. 583 Κατ'ἐκεῖνο δὲ καιροῦ περὶ δευτέραν ὥραν τῆς νυκτὸς χύσις ἐγένετο
p. 584 ἀστέρος ἀπὸ μεσημβρίας | πρὸς ἄρκτον πᾶσαν τὴν γῆν περιαστράψαντος., ἐφ' ᾧ
καὶ μετὰ μικρὸν ἀγγέλλονται τὰ κατασχόντα τὴν Ῥωμαίων ἀτυχήματα,
Ἄραβες λῃϊσάμενοι τὴν Μεσοποταμίαν ἄχρι Μελιτηνῆς, Πατζινάκαι δὲ τὸν
Ἴστρον διαβάντες καὶ τὴν Μυσίαν κακῶς διαθέμενοι. Τηνικαῦτα δὲ καὶ ἡ
ἰδιογράφος ἐπιστολὴ τοῦ δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ πρὸς Αὔγαρον
πεμφθεῖσα τὸν τοπάρχην, ἐστάλη πρὸς τὸν βασιλέα.

2

p. 604 Ὁ δὲ Δούκας οὐδενὸς ἄλλου ἐφρόντιζεν ἢ λόγων σεκρετικῶν δικανικῶν
συκοφαντικῶν, ἐφ'ᾧ κἀν ταῖς δίκαις προσεδρεύων ἦν ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ

MIHAIL GLYCAS

Originar dn insula Corfu, cronicarul bizantin Mihail Glycas s-a născut la o dată necunoscută în primii treizeci de ani ai secolului al XII-lea și a trăit pînă către sfîrșitul acestuia. Despre viața sa știm foarte puține lucruri. În 1159 a adresat, din temnița în care fusese închis din motive necunoscute nouă, o suplică în versuri, în limba populară, împăratului Manuil I Comnenul. Ceva mai tîrziu, în 1164, îi trimite aceluiași o culegere de proverbe, însoțită de un poem. Glycas s-a ocupat și de teologie și de științe, iar spre sfîrșitul vieții a întreținut o bogată corespondență cu diferite personalități mai mult sau mai puțin importante ale vremii; într-însa se oglindesc variatele sale preocupări.

Cea mai importantă lucrare a lui Glycas este însă *Cronica* sa, care povestește evenimentele de la facerea lumii pînă la moartea lui Alexie I Comnenul (1118). Deși compoziția ei respectă modelul cronografelor bizantine inițiate de Malalas, cronica lui Glycas se distinge totuși prin trăsături vădit originale : alegerea subiectelor dezvoltate în povestire, interesul pentru unele probleme de teologie și de „știință", tonul parenetic al autorului care se adresează fiului său îi sînt caracteristice. Limba folosită este accesibilă păturilor largi ale populației bizantine. Fără să aibă o valoare deosebită ca izvor istoric, cronica lui Glycas pune în valoare o informație relativ bogată, datorată unor surse pe care, dealtfel, le cunoaștem (Skylitzes, Kedrenos, Mihail Psellos, Zonaras, Constantin Manasses).

Intitulată în original Βίβλος χρονική, cronica lui Glycas a fost editată uneori sub alt nume decît al adevăratului autor.

Ediție folosită : Michaelis Glycae *Annales*, recognovit Io. Bekker, Bonn, 1886.

CRONICĂ

cca 943. Amer, fiul emirului din Alep, vine la Roman Lecapenos cu daruri pentru reînnoirea păcii. Teofilact Atenianul, protospatar, e trimis să întărească tratatul. Pecenegii nord-dunăreni năvălesc pentru pradă în imperiu

În vremea aceea, pe la al doilea ceas din noapte, s-a pornit o ploaie p. 583
de stele de la miazăzi/ spre miazănoapte, făcînd să strălucească întreg pă- p. 584
mîntul; ea prevestește nenorocirile care năpădesc, după puțină vreme, țara
romeilor : arabii devastează Mesopotamia pînă la Melitene, pecenegii trec
Istrul și bîntuie Mysia. Atunci i se trimite împăratului [1] și scrisoarea scrisă
de Domnul nostru Iisus Hristos cu mîna sa și trimisă toparhului Abgar [2].

2

1065. Năvălirea uzilor în Imperiul bizantin, în zilele împăratului Constantin al X-lea Ducas. În pofida slabei pregătiri militare a bizantinilor, uzii sînt nimiciți, prin grija lui Dumnezeu, de foame și de ciumă

Iar Ducas [3] nu se îngrijea de nimic altceva decît de cuvîntările secre- p. 604
tarilor, ale avocaților și ale delatorilor, pentru care lucru și cu judecățile

---

[1] Roman I Lecapenos (920–944).

[2] Glycas confundă două evenimente legendare : aducerea de la Edessa a icoanei cu chipul „autentic" al lui Hristos (celebrul „mandilion") și aducerea unei scrisori care ar fi fost adresată de Hristos regelui Abgar. Mandilionul a fost adus în Constantinopol în anul 943, în urma expediției victorioase a lui Ioan Kurkuas în Asia Mică.

[3] Constantin al X-lea Ducas (1059–1067).

p. 605 αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας τὰ στρατιωτικὰ καταλεῖψαι | καὶ λόγους δικανικοὺς ἐκπαιδεύεσθαι, ὃ δὴ καὶ τοὺς Τούρκους ἠρέθισε κατὰ Ῥωμαίων χωρεῖν καὶ ἀδεῶς τὰ ἐκείνων ληΐζεσθαι. καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν ἀνατολὴν οὕτως εἶχε, κατὰ δέ γε τὴν δύσιν ἔθνος Οὐζικὸν (Σκύθαι δὲ οὗτοι) καὶ τῶν Πατζινακῶν οἱ εὐγενέστεροι τὸν Ἴστρον διαπεραιώσαντες, ὡσεὶ μυριάδες ξ', καταδρομὴν ὅτι πολλὴν τῶν Ῥωμαίων ἠπείλουν. μανθάνει ταῦτα ὁ βασιλεύς, καὶ οἷα φιλοχρήματος καὶ τὸν ὀβολὸν παντὸς προτιμῶν, κἀντεῦθεν μηδὲ στρατὸν ἀξιόλογον ἔχων, ἐξέρχεται εἰς Χοιροβάκχους, μεθ'ἑαυτοῦ φέρων οὐχί πλείους ἢ ρν' στρατιώτας. πλὴν κελεύσει αὐτοῦ νηστείας καὶ προσευχαῖς καὶ λιτανείαις πρὸς θεὸν πάντες ἐχρήσαντο, ἐφ'ᾧ καὶ μετ'οὐ πολὺ ὁ τῶν βαρβάρων μηνύεται ὄλεθρος, λοιμῷ καὶ λιμῷ θείᾳ προμηθείᾳ κατεργασθέντων αὐτῶν. ταῦτα δὲ συνέβη ἔτος ἕκτον τοῦ Κωνσταντίνου βασιλεύοντος.

într-atît se îndeletnicea încît pînă și soldații își părăseau exercițiile militare/
ca să învețe cuvîntări avocățești. Acest fapt a îndemnat și pe turci să por- p. 605
nească împotriva romeilor și să pustiască fără teamă ținuturile acestora. Aceasta era deci situația în părțile răsăritene, iar în apus neamul uzilor (sciți erau aceștia) împreună cu cei de neam mai bun dintre pecenegi, trecînd Istrul în număr de vreo șase sute de mii, amenințau pe romei cu o năvălire cum nu se poate mai mare. Împăratul află de acestea și, ca un avar ce era, iubitor mai mult decît de orice de bani și nedispunînd din această cauză de o armată cît de cît importantă, se duce la Choirobakhoi, luînd cu sine nu mai mult de 150 de soldați. Numai că din porunca lui toată lumea se îndeletnicea cu posturi și rugăciuni și cîntări lui Dumnezeu, drept care — și nu după multă vreme — se vestește distrugerea barbarilor, nimiciți de foamete și de ciumă, din dumnezeiască purtare de grijă. Acestea s-au întîmplat în anul al șaselea al domniei lui Constantin [4].

[4] Cf. Attaliates, Bonn, p. 85; Zonaras, Bonn, III, p. 678–679; Skylitzes, ed. Tsolakis, p. 113–116.

ΜΑΝΟΥΗΛ Ο ΣΤΡΑΒΟΡΩΜΑΝΟΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΣΤΡΑΒΟΡΩΜΑΝΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΑΛΕΞΙΟΝ ΤΟΝ ΚΟΜΝΗΝΟΝ

p. 189 'Αλλὰ Καίσαρι μὲν ἥ τε κατάσχεσις τῶν πραγμάτων ἐγένετο τῆς ἀρχῆς
f. 245ᵛ παρὰ τὸν νόμον, οἶμαι, καὶ τὸν ὅρκον τὸν πάτριον καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ βασιλείας
καὶ Νέρων κεκληρονόμηκε. 'Απ' ἐκείνου γε μὴν ἡ 'Ρωμαίων ἀρχὴ λεληθότως
ἀρξαμένη νοσεῖν καὶ διαρρεῖν καὶ κατὰ τοὺς φθινάδι νοσοῦντας κατὰ μικρὸν
ἀεὶ μαραινομένη καὶ ὑποφθίνουσα, ἁπάντων ἤδη γυμνωθεῖσα πραγμάτων,
f. 246 ἐς ὄνομα μόνον ἀπετελεύτησεν. 'Ασία μὲν γὰρ καὶ | Λυβίη πᾶσα, ἃς ἡ καθ'
ἡμᾶς θάλασσα ἀπ' ὠκεανοῦ διὰ τῶν Γαδείρων εἰσβάλλουσα περὶ τὸ δεξιὸν
ἀφορίζει καὶ ἀποτέμνεται, τὼ ἠπείρω δὴ τούτω, τὸ μέν τι πάλαι, τὸ δέ τι ὑπο-
γύως καὶ ὁλοκλήρως, ὑπὸ τοῖς βαρβάροις γεγόνατον. Εὐρώπης δέ, ἣ κεῖται
μὲν ἐν εὐωνύμῳ τῆς ἐκροῆς, τρίτην δὲ μοῖραν τῆς ξυμπάσης γῆς ταύτην ἀριθ-
μοῦσιν οἱ γεωγράφοι, περιλέλειπτο μὲν οὐ βραχύ τι τῆς ὅλης πολλοστημόριον |
p. 190 καὶ τούτου δὲ ὅσον ἐπεῖχον αἱ πόλεις· τὰ γὰρ ἔξω τειχῶν λεία καθημερινὴ τοῖς
πολεμίοις ὑπέκειτο. Φράγγοι μὲν πορθμὸν τὸν 'Ιόνιον διαρθέντες, 'Ιλλυρίους
καὶ 'Ηπειρώτας κατέσχον. 'Ακαρνάνας ἐπόρθουν· Θεσσαλοὺς ἐληΐζοντο· τοῖς

MANUEL STRABOROMANOS

Manuel Straboromanos este un scriitor bizantin de importanță redusă, descoperit de curînd de cercetătorul francez Paul Gautier, care i-a evocat viața și i-a editat opera păstrată in codicele Coislinianus 136, f. 243–249ᵛ, de la Biblioteca națională, din Paris.

Născut în 1070 într-o familie de rang relativ înalt, dar sărăcită, Manuel e nevoit să încerce a împăca aspirațiile sale literare cu îndatoririle unei cariere publice de pe urma căreia să-și poată cîștiga existența. A intrat în garda palatină a lui Alexie I Comnenul (1081–1118), ajungînd mare eteriarh.

Opera păstrată a lui Manuel Straboromanos este compusă din : două discursuri adresate lui Alexie I Comnenul, un discurs funebru în amintirea protostratorului Mihail Ducas și unele poezii. Talentul său poetic a fost apreciat în chip favorabil de Teodor Prodromos care-l pomenește într-una din poemele sale.

Aluziile la evenimente istorice care ne-au determinat să includem un fragment din opera lui Manuel în acest volum sînt interesante mai curînd pentru cunoașterea felului în care aceste evenimente s-au reflectat în conștiința contemporanilor decît pentru informația istorică pe care ne-o transmit.

Ediție folosită : Paul Gautier, *Le dossier d'un haut fonctionnaire d'Alexios I-er Comnène, Manuel Straboromanos*, „Revue des études byzantines", XXIII, 1965, p. 168–204.

CUVÎNTAREA LUI MANUEL STRABOROMANOS CĂTRE ÎMPĂRATUL ALEXIE COMNENUL

După 1103. Alexie I Comnenul restaurează imperiul aflat într-o stare jalnică, de decădere. Între altele el eliberează teritoriile ocupate de pecenegi și cumani

Dar Cezar a dobîndit, cred, puterea supremă în stat prin încăl- p. 189
carea legii și a tradiției strămoșești, iar Nero a moștenit această împărăție. f. 245ᵛ
Iar din vremea lui statul romeilor a început pe nesimțite să bolească și să
se descompună și, tot împuținîndu-se și stingîndu-se puțin cîte puțin, ase-
menea celor ce zac pe patul morții, lipsit acum de orice putere, a ajuns în
cele din urmă să-și păstreze numai numele. Căci Asia și/ întreaga Libie, pe f. 246
care marea noastră [1], care pătrunzînd din ocean prin Gadeire [2] le desparte
și le delimitează pe partea ei dreaptă, aceste două continente, unul mai de
demult, celălalt de curînd au fost ocupate în întregime de barbari [3]. Iar
din Europa, care se întinde de partea stîngă a șuvoiului — geografii socotesc
că aceasta este a treia parte a întregului pămînt [4] — a mai rămas numai
o mică bucată/ și anume atît cît ocupă cetățile. Căci teritoriul din afara p. 190
zidurilor e zilnic pradă <năvălirilor> dușmanilor. Francii, trecînd peste
Marea Ionică, i-au supus pe iliri și pe epiroți. I-au cotropit pe acarnanieni ;
i-au jefuit pe tesalieni ; i-au robit pe cei din Elada [5]. Nu e multă vreme
de cînd pecenegii, trecînd Istrul, prădau cîmpiile misienilor, ba chiar, repe-

---

[1] Marea Mediterană.
[2] Gibraltar.
[3] E vorba de arabi și de turcii selgiucizi.
[4] Potrivit geografiei antice, preluată de bizantini, pămîntul se împărțea în trei părți : Libia, Europa și Asia.
Este vorba de cuceririle lui Bohemund în Macedonia și Elada în anii 1081–1085.

ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἐπεκηρύσσοντο. Πατζινάκαι δὲ οὐ πολύ τι πρὸ ἡμῶν Ἴστρον ποταμὸν διαβάντες καὶ τὰ Μυσῶν πεδία νεμόμενοι, θαμὰ δὴ τὸν Αἷμον διεξελαύνοντες καὶ διὰ τῶν ἐκείνου στενῶν εἰσχεόμενοι, τοῖς ἐπὶ τάδε χωρίοις ληστρικῶς διερρήγνυντο. Οὕτως ἔσχε τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ τὰ πράγματα.

Πάλαι μὲν πονήρως ἐχούσῃ καὶ οἷον δυσθαναθούσῃ, τότε δέ πνεούσῃ τὰ ἔσχατα, ἀλλ'οὔπω γὰρ ἦν βουλομένῳ Θεῷ τὴν σιδηρὰν ἀρχὴν καταλῦσαι, ἐφίστησι τοῖς πράγμασί σε Θεὸς Ἀλέξιον ὡς ἀληθῶς καὶ σωτήριον, ὃς οὕτω τὴν βασιλείαν παραλαβὼν ψυχορραγοῦσαν καὶ ἀποπνέουσαν (τὰ μὲν γὰρ αὐτὴν περιέρρει τῶν ἐσχάτων κακῶν, τὰ δὲ ἦν ἐν παρασκευῇ τοῦ ῥυήσεσθαι), ἐς τὸ νῦν ὁρώμενον αὐτὴν μεθηρμόσω κάλλος καὶ μέγεθος, τῶν προσπολεμούντων ἐθνῶν τὰ μὲν μετὰ κινδύνων φυγεῖν ὁρίων τῶν σῶν βιασάμενος, τὰ δὲ ἀγαπᾶν ἀναγκάσας, εἰσυγχωρεῖς αὐτοῖς ἄνευ κινδύνων τὴν ἑαυτῶν οἰκεῖν τε καὶ νέμεσθαι, τὰ δὲ ὅλως ἀπαλείψας ἐκ τοῦ βιβλίου τῶν ἐθνικῶν ὀνομάτων, τοῖς μὲν φόβον ἐνσείων, τοῖς δὲ ἐργαζόμενος πόθον, μᾶλλον δὲ τοῖς αὐτοῖς φοβερὸς ὢν ὁμοῦ καὶ θαυμάσιος, πλήττων μὲν τῇ δυνάμει τῶν ὅπλων παρακινούντων ἐς τὸ νεώτερον, καταπλήττων δέ τῶν λογισμῶν τῇ συνέσει καὶ τῶν τρόπων τῇ χάριτι. Εὐρώπης ἡμῖν τὴν μὲν πολεμουμένην εἰρήνευσας, τῆς δὲ ἀφαιρεθείσης οὐκ ὀλίγην προσέθηκας ὅση τε ἐντὸς Αἵμου καὶ Ἴστρου ἄνωθεν ἀπὸ τῶν Γετικῶν ὁρίων εἰς τὸν Εὔξεινον διακεῖται καὶ ἀφορίζεται· καὶ ὅσα παρὰ τὸν Κιμμέριον
p. 191 Βόσπορον, ἤδη δὲ καὶ ὅσα Σέρβοι κατεῖχον καὶ Σκυθικὸν ἔθνος καὶ | δουλικὸν
Δαλμάτας τοὺς ἔχοντας ἀφελόμενον, τῆς τε Ἀσίας ὅση παράλιος ἀπὸ Κιλικίας ἀρχομένη καὶ μέχρι τῶν Κολχικῶν ὁρίων τῇ καθ'ἡμᾶς θαλάττῃ συναπολήγουσα· τῶν τε μεσογείων τὰ μὲν αὐτὸς ἤδη βεβαίως ἔχεις, τοὺς ἐχθροὺς ἀφελόμενος, τὰ δὲ σὺ μὲν τέως ἔχειν οὐκ ἐδοκίμασας, τούς τε μὴν πολεμίους ἀφείλου· τοῦτο δὴ τὸ καινὸν καὶ θαυμάσιον.

zîndu-se în număr mare, în goana cailor, asupra Haemusului și revărsîndu-se prin trecătorile acestuia asupra ținuturilor de dincoace le sfîrtecau tîlhărește și le jefuiau [6]. Aceasta era starea împărăției romeilor.

Era de mult într-o jalnică stare și mai mult moartă decît vie, dar atunci era gata chiar să-și dea ultima suflare <împărăția noastră>; ci Dumnezeu nu voia încă să distrugă <această> împărăție vajnică și te-a așezat pe tine, Alexie [7], în fruntea statului, ca pe un adevărat izbăvitor. Preluînd, deci, împărăția care se lupta cu moartea și era gata să-și dea duhul (căci era năpădită de cele mai cumplite nenorociri, iar altele se pregăteau să o copleșească), tu ai readus-o la frumusețea și măreția pe care astăzi le vedem. Ai constrîns unele dintre neamurile care veneau cu război asupră-i să se îndepărteze de primejdioasele tale hotare; ai silit pe altele să ne fie prietene, îngăduindu-le să locuiască la adăpost de primejdie în ținuturile lor și să și le administreze; altora le-ai șters cu desăvîrșire numele din Cartea neamurilor păgîne; unora le-ai vîrît frica <în oase>, altora le-ai trezit dragostea, fiind mai degrabă pentru aceiași oameni, totodată vrednic de temut și de admirat, îngrozindu-i, pe de o parte, prin puterea armelor cînd se înfurie, aducînd nenorocire, înmărmurindu-i pe de altă parte, prin chibzuința judecăților și prin farmecul purtărilor <tale>. Acea parte a Europei care era bîntuită de război, ne-ai pacificat-o, iar din aceea care ne fusese răpită nu puțin ne-ai readus înapoi și <anume> teritoriul care se întinde și se cuprinde între Haemus și Istru, din sus, de la munții getici, pînă la Pontul Euxin [8]; și ținuturile din preajma Bosforului Cimerian [9], ca și pe cele pe care le stăpîneau sîrbii și cel pe care neamul vrednic de robie al sciților [10]/
îl ocupase înlăturîndu-i pe dalmații care-l stăpîneau; iar din Asia ținutul p. 191
de coastă din Cilicia și pînă la hotarele Colchidei, învecinat cu marea noastră. Iar dintre teritoriile situate înlăuntrul continentului, pe unele le stăpînești în siguranță, căci i-ai înlăturat pe dușmani, pe altele pînă acum n-ai încercat să le dobîndești, pe dușmani însă i-ai îndepărtat. Acesta este lucrul nou și minunat.

---

[6] Manuel Straboromanos se referă la invaziile pecenege din secolul al XI-lea, fără să aibă în vedere pe una dintre ele anume.

[7] Alexie I Comnenul (1081–1118).

[8] În urma victoriei hotărîtoare de la Lebunion (29 aprilie 1091), Alexie I Comnenul elimină pericolul peceneg din sudul Dunării și recucerește ținuturile dintre Balcani, Dunăre și Marea Neagră ocupate sau controlate multă vreme de pecenegi. Izvorul confirmă informațiile noastre despre restabilirea autorității bizantine în Dobrogea, despre care vezi I. Barnea, *DID*, III, p. 153–156.

[9] Bosforul Cimerian este strîmtoarea care leagă Marea de Azov de Marea Neagră.

[10] Sciții = cumanii.

ΛΟΓΟΣ ῾ΡΗΤΟΡΙΚΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΥΡ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΦΛΩΡΟΝ ⟨sic!⟩ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΚΥΡ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΝ ΚΟΜΝΗΝΟΝ

Regel, p. 94 Καὶ τὸν μὲν Σκύθην ἔχω μαθὼν καὶ οὔ μὲ ξενίζει θέᾳ, Παίονες δὲ καὶ
f. 148 Δαλμάται καὶ πᾶν ὅσον τούτοις πρόσοικον, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐθάδες ὁμόδουλοι
p. 95 μέν, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ / εἰς δούλους ἡμῖν αὐτοῖς ἐγγεγραμμένοι, οὓς αὐτὸς αἰχμαλωσίᾳ παραστησάμενος τῷ δουλεύειν τετίμηκας.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΤΟ ΓΡΑΦΕΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΟΙΔΙΜΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣΙ ΚΥΡΙΝ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΝ ΚΟΜΝΗΝΟΝ. ΟΠΕΡ ΟΤΙ ΟΥ ΤΥΧΟΝΤΩΣ ΜΕΘΩΔΕΥΤΑΙ Ο ΠΕΠΑΙΔΕΥΜΕΝΟΣ ΔΙΑΚΡΙΝΕΙ. ΠΟΛΛΩΝ ΓΑΡ ΑΛΛΩΣ ΓΡΑΨΑΝΤΩΝ ΕΣΤΡΥΦΝΩΘΗ ΠΡΟΣ ΔΙΑΦΟΡΑΝ Ο ΠΑΡΩΝ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ.

Tafel, p. 199 17. Συγκροῦσαι δὲ πολεμίους ἀλλήλοις, καὶ ἡμᾶς ἐν ἀταράχῳ καὶ οὕτω καταστῆσαι, καὶ τὸ ἐν εἰρήνῃ γαλήνιον καταπράξασθαι, τίς ἄρα κατ᾽ἐ-

Eustathios Kataphloros a fost una dintre figurile cele mai de seamă ale clerului bizantin din secolul al XII-lea. S-a născut, se pare, în 1125, la Constantinopol. A primit o educaţie aleasă. A intrat de tînăr în călugărie. A deţinut importante funcţii bisericeşti (diacon al Sfintei Sofia, profesor de retorică la şcoala Patriarhiei, mitropolit al Mirelor) ajungînd în 1175 mitropolit al Tesalonicului. A depus o intensă activitate de reformator al vieţii monahale. Data morţii lui se situează între 1193 şi 1198.

Opera lui Eustathios e vastă şi variată. Ea numără lucrări de teologie (exegetice, ascetice, predici, canoane etc.) precum şi scrieri cu caracter laic: comentarii la unele opere ale scriitorilor din antichitate (*Iliada*, *Odiseea*, comediile lui Aristofan, poemele lui Pindar, opera lui Dionisie Periegetul), o istorie a cuceririi Tesalonicului de normanzi (1185), scrisori şi cuvîntări. Fără să reprezinte un izvor fundamental al istoriei ţării şi poporului nostru, unele din scrierile lui Eustathios cuprind informaţii vrednice de atenţie în acest sens. Este vorba, în primul rînd, de o menţiune a răscoalei vlahilor şi bulgarilor din vremea Anghelilor, apoi de referirile la cumani, la obiceiurile şi raporturile lor cu Bizanţul.

Ediţii folosite: W. Regel, *Fontes rerum Byzantinarum*, I, 1, Petropoli, 1892, p. 24–131; T.L.F. Tafel, *Eustathii metropolitae Thessalonicensis opuscula*, Frankfurt, 1832 (cuvîntarea funebră pentru Manuel Comnenul şi cuvîntarea adresată lui Isaac Anghelos); *Geographi Graeci Minores*, II, Paris, 1882, p. 201–407.

CUVÎNTARE A PREASFÎNTULUI MITROPOLIT AL TESALONICULUI, KYR EUSTATHIOS KATAPHLOROS[1] CĂTRE ÎMPĂRATUL KYR MANUEL COMNENUL

1174. Eustathios al Tesalonicului elogiază pe Manuel I Comnenul pentru victoriile obţinute între altele, asupra cumanilor, intraţi apoi în slujba lui

‹...› Am aflat şi de ‹neamul› sciţilor[2] şi, nu sînt surprins să văd Regel, p. 94
‹asta› şi de peoni[3] şi de dalmaţi şi de toţi cei ce sînt vecini cu ei, ‹că› f. 148
şi aceştia ‹sînt› tovarăşi îmblînziţi de robie, iar nu puţini au fost / înscrişi p. 95
în rîndul slujitorilor noştri din voinţa lor, ‹oameni› pe care tu supunîndu-i şi făcîndu-i prizonieri i-ai cinstit apoi cu ‹rangul› de slujitori.

A ACELUIAŞI ‹CUVÎNTARE› SCRISĂ PENTRU RĂPOSATUL ÎNTRU SFINŢII ÎMPĂRAŢI KYR MANUEL COMNENUL. DESPRE CARE CEL CE E CULTIVAT ÎŞI VA DA SEAMA CĂ NU A FOST COMPUSĂ LA ÎNTÎMPLARE, CĂCI EPITAFUL DE FAŢĂ SE DEOSEBEŞTE DE MULTE CARE AU FOST SCRISE ALTFEL, PRIN AMĂRĂCIUNEA ‹AUTORULUI›

1180. Eustathios aduce laude lui Manuel Comnenul pentru calităţile militare şi politice dovedite în luptele şi raporturile sale cu cumanii şi alţi „barbari" de la nord de Dunăre: a pus pe barbari să se lupte între ei, slăbindu-i, i-a colonizat pe alţii în imperiu, civilizîndu-i, a dus campanii victorioase la nordul Dunării

17. Oare cine e mai priceput ca el[4] să-i facă pe duşmani să se bată Tafel, p. 199
unii cu alţii şi pe noi să ne facă astfel să avem linişte şi să ne făurească

[1] Cf. Beck, *Kirche*, unde se dă numele lui Eustathios în această formă.
[2] Sciţii = cumanii.
[3] Peonii = ungurii.
[4] Este vorba de împăratul Manuel I Comnenul (1143–1180).

ἐκεῖνον δεινότατος; Μέθοδον γὰρ καὶ ταύτην στρατηγικὴν ἐτέχνου, τὸ μὲν ὑπήκοον φυλάττειν ἀναίμακτον ἐπὶ μεγίσταις τροπαίων ἀναστάσεσι, προσαράσσειν δὲ τοὺς πολεμίους ἑαυτοῖς, καὶ ἐκπολεμοῦν τοῖς ἀλλοφύλοις τὸ σφίσιν αὐτοῖς ὁμόφυλον, ὡς καὶ ἐντεῦθεν αὔξεσθαι μὲν τὰ ἡμέτερα, μειονεκτεῖσθαι δὲ τὸ πολέμιον, καὶ τὸν Ἐνυάλιον μηκέτι ξυνὸν εἶναι, μηδ' ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν φθισήνορα, ἡμῖν τε καὶ τοῖς ὅσοι ἐξῆσαν εἰς ἀντίπαλον, μόνοις δὲ τοῖς πολεμίοις ἀπονενεμῆσθαι τὸν βροτολοιγόν. Οὕτω Πέρσαι Πέρσαις ἀντίμαχοι μεθόδοις βασιλικαῖς · καὶ ἡμεῖς εἰρηναῖον ἐπαιανίζομεν. Οὕτω Σκύθαι Σκύθας εἰς γῆν κατεστρώννυον · καὶ ἡμεῖς ὄρθιοι < . . . >.

p. 200 19. Τὸ δὲ καινότερον· καὶ ἄνδρας τούτων ἔτι πλείους ἐκ πρὶν ἀρχεκάκων μεταγαγὼν ἀμύνης λόγῳ ἐπὶ τὰ Ῥωμαϊκά, τῷ ἐκείνων ἀγρίῳ τὸν καθ' ἡμᾶς ἥμερον ἐνεκέντρισεν, καὶ εἰς χρηστότητα μετεποίησεν, ἣν θεῖος ἂν παράδεισος οἰκειώσηται. Καὶ οὐ λέγω μόνους τοὺς ἐκ τῆς χέρσου, τοὺς τῆς Ἄγαρ, τὸ Σκυθικόν, τὸ Παιονικόν, τοὺς ὑπὲρ Ἴστρον, καὶ ὅσοις ἀκραιφνὴς βορρᾶς ἐπιπνεῖ < . . . >.

p. 210 64. < . . . > Σκυθικὴν δὲ ἀγριότητα οὐ μόνος ὁ πολυαριστεὺς πατὴρ ἡμερώσατο, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐπ' οὐδὲν ἔλαττον. Ἴστρου δὲ τὰ πέραν οὕτω κατέδραμεν, ὡς εἰ καὶ ἀδεῶς τις περιῳκοδομημένα θηρία κυνηγετῶν, τὰ μὲν ἁλίσκει, τὰ δ' εἰς φόβον κινεῖ· καὶ αὐτὸ οὐκ εἰσάπαξ. Ἀλεξάνδρου γὰρ τοῦτο πάθος, κατισχύσαντος μόγις τῆς τοιαύτης γενέσθαι περαίας, καὶ ἅμα πεφευγότος ἀμεταστρεπτί.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΟΣ ΛΑΛΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΙΣΑΑΚΙΟΝ ΤΟΝ ΑΓΓΕΛΟΝ ΕΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΙ, ΟΤΕ ΔΥΟ ΝΥΚΤΕΡΟΥΣ ΕΚΔΡΟΜΑΣ ΕΠΟΙΗΣΑΤΟ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΣΚΥΘΩΝ ΑΝΑΙΔΕΥΣΑΜΕΝΩΝ ΤΗΝΙΚΑΔΕ ΩΡΑΣ ΕΠΙ ΠΡΟΝΟΜΗι ΤΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

p. 42 4. Καὶ ἔσχον μὲν ἐκπλαγῆναι, ὁπηνίκα ἡ τῆς μεγάλης κυριωνύμου προδραμοῦσα νύξ, καθ' ἣν ἡ κυριακὴ ἀνάστασις ὕμνου θείου τὰ στόματα ἡμῖν ἐνέπλησεν, οὐκ ἀνέπαυσε καὶ τοὺς σοὺς κροτάφους, ἀλλὰ τῶν ἄλλων ἡδὺ κοι-

nouă tihna păcii? Căci a închipuit și această metodă strategică, să-i păzească pe supușii săi de însîngerare în cele mai mari înălțări la victorii și să-i facă pe dușmani să se ciocnească în bătălii cu ei înșiși și să lupte cu străinii <de noi> cei de același neam cu ei, încît și întru aceasta noi să creștem, iar dușmanul să scadă, iar Enyalios [5] să nu fie niciodată alături de ei și să nu aducă moarte atît în rîndurile noastre, cît și în acelea ale celor care au pornit să lupte împotriva noastră, ci numai vrăjmașilor <noștri> să li se dea ceea ce e fatal pentru muritori. Astfel, perșii se luptau împotriva perșilor [6] datorită stratagemelor împăratului, iar noi sărbătoream victoria cu cîntece, în pace. Astfel sciții [7] culcau la pămînt sciți, iar noi stăteam neclintiți în picioare <. . .>.

19. Dar lucrul cel mai nou <e următorul>: a mutat sub motiv de p. 200
pedepsire în ținuturile romeice și pe unii bărbați dintre aceștia, care izvodeau rele mai mari încă decît cei dinainte și a introdus <astfel>, în sălbăticia lor blîndețea noastră și i-a transformat, dîndu-le simplitatea pe care divinul paradis o are. Și nu vorbesc numai de cei de pe continent, de fiii Agarei [8], de sciți [9], de peoni [10], de cei de dincolo de Istru [11] și de cei asupra cărora suflă vîntul proaspăt din nord <. . .>.

64. <. . .> Iar sălbăticia scitică nu numai preaviteazul tată [12] <al p. 210
împăratului> a îmblînzit-o, ci și acesta nu mai puțin. Iar ținuturile de dincolo de Istru le-a lovit cu război, de parcă ar fi fost un vînător care merge în voie după fiare încercuite, și pe unele le prinde, iar pe altele le înspăimîntă. Și asta nu numai o dată. Căci cel ce așa a pățit a fost doar Alexandru [13] care abia a izbutit să ajungă pe acest mal și îndată a fugit fără să se mai întoarcă <vreodată>.

A ACELUIAȘI CUVÎNTARE IMPROVIZATĂ CĂTRE ÎMPĂRATUL ISAAC ANGHELOS, ROSTITĂ ÎN FILIPOPOLE, CÎND <ACESTA> A FĂCUT DOUĂ ATACURI PE TIMP DE NOAPTE ASUPRA SCIȚILOR [14] CARE AVUSESERĂ NERUȘINAREA SĂ PORNEASCĂ ÎN ACEL CEAS LA JEFUIREA <OAMENILOR> LUI DUMNEZEU [15].

1191, săptămîna Paștelui. Împăratul Isaac al II-lea Anghelos a respins în timpul nopții, luînd personal parte la luptă, două incursiuni de pradă ale cumanilor, în preajma orașului Filipopole. Descrierea cumanilor. Eustathios face o aluzie la luptele bizantinilor cu vlahii și bulgarii din Haemus, mai grele decît cele cu cumanii

4. Și eram cuprins de uimire, deoarece noaptea de dinaintea marii p. 42
zile cu numele Domnului, în care învierea Domnului ne-a umplut gurile

[5] Enyalios = războinicul, supranume al zeului Ares.

[6] Perșii = turcii selgiucizi.

[7] Sciții = aici, popoarele nomade ale stepei în general.

[8] Turcii.

[9] Cumani.

[10] Peoni = unguri.

[11] Este vrednică de reținut diferența pe care o face Eustathios între sciții = cumanii de la nordul Dunării și alți locuitori, socotiți și ei barbari, din această regiune. E posibil ca acești anonimi locuitori, nici unguri, nici cumani, să fie românii. Pasajul nu a fost încă analizat de cercetători.

[12] Ioan al II-lea Comnenul (1118–1143).

[13] Aluzie la încercarea lui Alexandru cel Mare de a cuceri ținuturile de la nordul Dunării.

[14] Sciții = cumanii.

[15] Adică a romeilor.

μωμένων αὐτὸς ἱππασάμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ ἡμῶν διεξιφίσω τοῖς πολεμίοις, οἳ σκότος νυκτερὸν εἰς ἀποκρυφὴν ἐνδυσάμενοι, κατέτρεχον λῃστρικῶς τὰ τοῦ ποταμοῦ ἀντιπέραν, ὃς τὴν ἐνταῦθα κλύζει περίχωρον. Οὐχ ἥκιστα δὲ εἰς βυθὸν κατέδυν ἐκπλήξεως, ἧς οὔπω ἀνανεῦσαι δεδύνημαι, ὅτι οὔπω διέσχον ἔκτοτε ἡμέραι τέσσαρες ὅλαι, καὶ ἄεθλος βαρύτερος ἕτερος μετεκαλέσατό σε.

5. Τὸ γὰρ Σκυθικὸν λῃστρικὸν τῆς ἑτέρας περαίας τοῦ ποταμοῦ καταπηδῆσαν, δεινὰ ποιήσειν μεμελέτηκεν, ἐπιτετηρηκὸς καιρὸν ὅμοιον μὲν τῷ ἔναγχος φθάσαντι τά γε εἰς νύκτα ὑετῷ πολλῷ διάβροχον ἐκείνην καὶ σκοτομήνιον, τῷ παντὶ δὲ ἄλλως ἐκείνου χείρονα. Βροχή τε γὰρ κατεῤῥήγνυτο παννύχιος, οὐκ ἂν εἴποι τις τῶν περιτετυχηκότων, ὡς οὐ δριμυτέρα χίονος, καὶ ἄνεμος δὲ αὐτὴν ἐκμαίνων ἐπέσπερχε κατὰ προσώπων ἐλαύνων, ὡς καὶ ὀφθαλμοὺς ἐπαχλύεσθαι, μὴ βλέποντας, ὅπη βαδιστέον· θλίβεσθαι δὲ καὶ τοὺς στρατιωτικοὺς ἵππους τὰ πέριξ μὲν πυκνουμένους ἀέρι ψύχοντι, τὰ κάτω δὲ σφαλλομένους, οἷς ἡ γῆ ἐτελματοῦτο, πολλοῦ τοῦ ὕδατος πίνουσα.

6. Ἦσθα δὲ ἄρα καὶ ἐνταῦθα σύ, κράτιστε βασιλεῦ καὶ στρατηγὲ καὶ στρατιῶτα, προεξάρχων τοῦ τε ὁπλισμοῦ καὶ τῆς ἐκδρομῆς καὶ τῆς λοιπῆς ἁπάσης εὐκοσμίας, ὁπόση περισώζειν οἶδε στρατόν, ὅσους δὲ ἡ τοῦ Φιλίππου πόλις ἐντὸς ἴσχει, καὶ ὅσοι κύκλῳ αὐτὴν ἀμφινέμονται, οἷς ἔλαχον συνειλέχθαι. Νῦν καὶ αὐτὸς οὐκ ἔχω μὲν σταθερῶς εἰπεῖν, ὡς φόβῳ ἅπαντες ἑάλωσαν· ἐμὲ γοῦν οὐχ εἷλε δέος τὸν γηραλέον καὶ οὐδὲ εὐθαρσῆ· πολλούς δέ γε, μήπου δὲ καὶ τοὺς πλείονας, τεθορύβηκεν ἡ περιπέτεια οὐχὶ μετρίως. Καὶ εἶχε λόγον τὸ πάθος. Ἐπτοοῦντο μὲν γὰρ ἐκεῖνοι, ὅσοις ἀνέβαινον εἰς καρδίαν διαλογισμοὶ τοῦ παθεῖν κακῶς· ἔμενον δὲ ἀπτόητοι, ὅσοις ἡ βασιλικὴ εὐβουλία καὶ ῥωμαλεότης καὶ ἀνδρία διαθερμαίνουσα τὰς ψυχάς, ἐλπίδας ἀγαθὰς ὑπέτεινεν. Ὁμοῦ μέντοι πᾶσιν εὐχαὶ ἀνεπέμποντο πρὸς τὸν βασιλέα θεὸν μεμιγμέναι θαύματι, καὶ συχνὰ ὁ κύριος προεκαλεῖτο αὐτοῖς εἰς ἔλεον ἀπορουμένοις, τί δὴ ταῦτα, καὶ μέχρι τίνος ὁ αὐτοκράτωρ πρῶτος καὶ μόνος πρὸ πάντων καὶ ὑπὲρ πάντων πονήσεται; <. . .>.

p. 43 10. Τί δὲ οὐ μέλλουσιν οὕτω πάσχειν οἱ τὴν Σερβικὴν ἰσχὺν καὶ ὀφρὺν χθές που πρὸ βραχέων μαθόντες καταπεπατημένην τῷ βασιλεῖ ἡμῶν ὡσεὶ καὶ ἅλωνα δραγμάτων πλήρη, καὶ λεπτυνθεῖσαν καθὰ καὶ ἀχυρμιάν, καὶ διαβιβάζουσαν φόβον ὅμοιον καὶ / ἐπ' αὐτούς; Εἰ δὲ καὶ γῆν ταύτην βλέπουσιν ἔναγχος
p. 44 μὲν ἔτους τοῦ πέρυσιν ἔθνει μεγάλῳ βεβριθυῖαν τῷ κατὰ τοὺς Ἀλαμανοὺς πολυμόρφῳ κακῷ ἐκείνῳ, βαρεῖ λαῷ, στρατῷ δυσαντήτῳ, ὑπούλῳ μὲν τὴν κακίαν, δυσμάχῳ δέ, εἴπου αὐτὴν ἐκφήνωσι θρασυνάμενοι, ἄρτι δὲ ἀπηλλαγμένην ἐκείνων βασιλικῇ προμηθείᾳ καὶ πολυμεθόδῳ συνέσει καὶ ἀνδρίᾳ πολύχειρι, καὶ ὅσοις ἄλλοις τρόποις πῇ μὲν πόλεμος βριθὺς ἐξαρτύεται, πῇ δὲ κουροτρόφος εἰρήνη παῤῥησιάζεται· τί οὐκ ἂν ποιήσαιεν, ἢ πάντως πραγματεύσονται σώζεσθαι καὶ αὐτοί, λόγῳ μὲν τοῦ κατ' ἔθνος ἤθους δεινῶς ἐκθη-

de imnuri divine[16], nu a adus odihnă și tîmplelor tale, ci, în vreme ce <toți> ceilalți dormeau <somn> dulce, tu[17], ai pornit călare să lupți cu sabia pentru izbăvirea noastră, împotriva dușmanilor care, înveșmîntîndu-se, pentru a se ascunde, în întunecimea nopții, bîntuiau jefuind ținuturile de dincolo de rîul ce bate cu valurile sale această regiune. Deloc mai puțin m-a uimit însă — și încă nu pot să-mi revin — faptul că încă n-au trecut de atunci patru zile și o altă luptă, mai grea, te-a chemat din nou.

5. Căci sciții, neam de tîlhari, au sărit pe malul cestălalt al rîului, pregătindu-se să făptuiască lucruri îngrozitoare ; timpul era asemenea celui în care s-a petrecut recentul incident, era noapte, ploaie multă și întunecime, ba, pe de altă parte, chiar mai rău decît atunci. Căci a plouat din belșug toată noaptea și nimeni n-ar putea spune că <ploaia aceea> nu era mai pătrunzătoare decît ninsoarea și un vînt turbat o arunca cu putere peste fețele <oamenilor>, încît și ochii erau orbiți de nu puteai să vezi pe unde trebuie să mergi. <Ploaia> îi obosea și pe caii soldaților, căci din pricina vîntului rece, coastele li se înfiorau, iar picioarele le alunecau, deoarece pămîntul înghițind multă apă, devenise sub ele mocirlă.

6. Dar și aici erai tu, preaputernice împărat și strateg și ostaș, conducînd și înarmarea și marșul și rînduind bine totul, astfel încît să izbăvești <de la pieire> și armata și pe cei care sînt înăuntrul orașului lui Filip[18] și pe cei ce locuiesc în împrejurimile lui, împărtășindu-le soarta. Acum, nici eu nu pot să spun sigur că pe toți i-a cuprins frica. Dar pe mine, care sînt bătrîn și lipsit de îndrăzneală, nu m-a cuprins teama. Pe mulți însă, dacă nu chiar pe cei mai mulți, i-au tulburat nu puțin cele petrecute. Și tulburarea lor nu era neîntemeiată[19]. Căci erau înspăimîntați la gîndul că vor suferi. Au rămas însă neînfricați cei cărora le-au trezit speranțele de mai bine chibzuința și vigoarea și vitejia împăratului, încălzindu-le sufletele. Și toți laolaltă înălțau către Dumnezeu-împăratul rugăciuni amestecate cu uimire și adesea Dumnezeu era implorat de ei, care se aflau la strîmtoare și <întrebat> de ce oare s-au întîmplat acestea și pînă cînd avea să se trudească în primul rînd și numai el singur, împăratul, în locul tuturor și pentru <binele> tuturor? <. . .>.

10. De ce nu se pregătesc să pățească la fel cei care[20] mai ieri au p. 43
aflat că forța și trufia sîrbească au fost călcate în picioare de împăratul nostru ca și o arie plină de spice și tocate ca grămada de paie[21], făcîndu-i
și pe ei să se teamă de așa ceva? / Ei ar putea să-și îndrepte privirile și p. 44
către pămîntul acesta, care a fost de curînd, acum un an, îngreunat de un popor mare, de acel rău cu numeroase fețe, cum <sînt> alamanii[22], popor apăsător, armată grozavă, oameni care-și ascund răutatea, dar care sînt greu de înfruntat cu război atunci cînd îndrăznesc să și-o dea la iveală ;

[16] Este vorba de Duminica Paștelui.
[17] Isaac al II-lea Anghelos (1185–1195).
[18] Filipopole, azi Plovdiv.
[19] În text, un joc de cuvinte greu de redat : „și pasiunea lor nu era lipsită de rațiune".
[20] Este vorba de sciți, adică de cumani.
[21] Aluzie la o victorie bizantină asupra sîrbilor, care nu poate fi cea de la rîul Morava. Pentru bibliografia problemei și alte detalii privind cronologia evenimentelor relatate în acest discurs, vezi Dieten, *Erläuterungen*, p. 83–86.
[22] Alamanii = germanii, cruciații lui Frederic Barbăroșie.

ριούμενοι, φόβῳ δὲ τῆς βασιλικῆς χειρός, εἰ καὶ μὴ τέλεον τιθασσευόμενοι, ἀλλ' οὖν ὑφιέντες τῆς ἀγριότητος οὐ καθ'ἑκούσιον; καὶ ἔσονται οὕτω ποιοῦντες ἀναγκαίως αὐτοῖς, ἕως ἂν ὧδε καὶ ἐκεῖ πηδῶντες ἀπωλείας περικύρσωσι λάκκῳ, ὃν αὐτοὶ ὀρύττουσι καθ'ἑαυτῶν, ἀνασκάλλοντες τὰ πρὸς οἰκεῖον ὄλεθρον. Καὶ μὴν πάλαι ἂν ἐπεπόνθεισαν οὕτω, εἰ μὴ τὴν ἀντιπρόσωπον εὐλαβούμενοι μάχην ἐξέκλινον, βραχὺ μὲν ἡμῖν ἐμβλέποντες, ταχὺ δὲ μεταβαλλόμενοι καὶ κατανωτιζόμενοι, ἔθνος αὐτοὶ οὐ στάσιμον, οὐ μόνιμον, οὐ κατοικεῖν ἐπιστάμενον, δι'αὐτὸ δὲ οὐδὲ πολιτικόν· πάσης μὲν ἐφιέμενον γῆς, ἐγκαθήμενον δὲ οὐδεμιᾷ, διὸ καὶ πολυπλάνητον· πετόμενοι ἄνθρωποι, καὶ διὰ τοῦτο δυσθήρατοι· ἀπόλιδες, καὶ οὐδὲ κώμας εἰδότες· οἷς δὴ καὶ τὸ θηριῶδες ἀκολουθεῖ. Οὐδὲ γύπες εἶεν ἂν τοιοῦτοι, τὸ σαρκοβόρον γένος καὶ παμμίσητον· γρύπες ἂν εἶεν τοιοῦτοι, οὓς καὶ αὐτοὺς ἡ φύσις καθὰ καὶ τοὺς Σκύθας εὖ ποιοῦσα εἰς τοὺς ἀοικήτους ἀφώρισε. Νόμοι λύκων τοὺς τοιούτους ἐξέθρεψαν· λύκος γὰρ ἐπιτρέχων καὶ λαφύσσων, ἀνὰ πόδα τρέχειν οἶδεν, εἴποθεν ἀνακύψειε φόβητρον.

11. Καὶ ὁ Σκύθης ὄχλος οὐκ ἔφθη δραμὼν ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν, καὶ λυγισθείς, εἴ τινες ἀντισταῖεν πρὸς γενναιότητα, ἐπαφίεισι τὰς ὄψεις τοῖς ὄπισθεν, καὶ τοῦ φεύγειν γίνεται· ἅμα ἤγγισε, καὶ ἀνὰ πόδας ἐχώρησεν. Ἥρπασε· καὶ πρινὴ τὰς χεῖρας πληρῶσαι, δράττεται χαλινοῦ, καὶ τὸν ἵππον κεντρίζει τὰ μὲν πτέρναις, τὰ δὲ μάστιγι· καὶ ἀνέμοις εἰς φυγὴν δίδωσιν ἑαυτόν, εὐχόμενος καὶ αὐτός, θᾶσσον ἱεράκων ἐκπέτεσθαι. Οὔπω τεθέαται, καὶ τὰς τῶν ἰδόντων ὄψεις κρύπτεται. Οὕτω κύνες ἐμπηδῶντες ἐρειπίοις νεκρῶν σωμάτων σπαράττουσι μὲν καὶ λάπτουσι σαρκῶν τε καὶ αἵματος μὴ προσλιπαρήσαντες δὲ τῷ ἐφετῷ, ἀνίστανται, τὰ σφίσι φίλα μολπάζοντες· καὶ τοῦτο συχνὰ ποιοῦσιν, ἕως ἢ καθ'ἡσυχίαν κορέσονται, ἢ ἀλλά ποθεν ἐπιβουλευθέντες, νεκροὶ συμπεσοῦνται καὶ αὐτοί.

12. Τοιοῦτοι δὴ ὄντες οἱ δρομάδες νομάδες οὗτοι Σκύθαι, ὡς οὕτως εἰπεῖν, ἄτοποι, οἱ ἐν ἀνθρώποις θῆρες, οἱ ἐν θηρίοις, ὡς ἂν τολμήσας εἴποι τις, ἄνθρωποι, οὐκ ἔχουσιν ἐνδιδόναι λαβὰς τοῖς ἐγκρατῶς ἐθέλουσι δράττεσθαι· διὸ καὶ ἐκ τῶν βασιλικῶν χειρῶν ἐξολισθαίνουσι τά γε εἰς ὁλότητα. Ἑτέρως γάρ, τοι καθὰ τὸν κόσμον οἱ φιλοσοφοῦντες οἴδασι τοῖς μέρεσιν ὡς ἑκάστοτε φθείρεσθαι, οὕτω καὶ αὐτοὶ κατὰ ἴλας, κατὰ στίχας, κατὰ στίφη, κατὰ λεγεῶνας ὑπὸ τῷ κραταιῷ βασιλεῖ συνεχεῖς πίπτουσι, καταστρωννύντες τὴν ἐπιτρεχομένην γῆν, καὶ τοῦτό γε μόνιμοι γινόμενοι, καὶ χώρᾳ στοιχοῦντες μιᾷ. Καὶ οὐδὲ λήξουσιν οὕτω πάσχοντες, ἕως ἂν σὺν κακῷ μαθόντες, ὃ δὴ λέγεται, φρόνησιν ἀναλάβωσι, καὶ οἰκτίσωνται ἑαυτοὺς τῆς ὁσημέραι πτώσεως καὶ ὀλιγώσεως.

13. Εἰ δὲ καί ποτε χρόνοις ὕστερον ἀναπαυσάμενοι τοῦ πίπτειν, καὶ χυδαῖοι τῷ πληθυσμῷ γενόμενοι, ἀνασφήλωσι τοῦ μετὰ βραχὺ καὶ ὅσον οὐκ ἤδη συμβησομένου πτώματος, καὶ ἀναπαλαῖσαι θελήσουσιν· ἀλλ'εὑρήσουσι πάντως εἰσαῦθις τὸν καὶ τότε καταπαλαίσοντα. Οὔτε γὰρ τῷ ἀρχεκάκῳ ἐπιλείψουσι θῆρες ἄγριοι τοῖς τοῦ θεοῦ λυμαινόμενοι ποιμνίοις, οὐδὲ τῷ τῶν Χριστιανῶν ἀρχιποίμενι θεῷ δυσεύρετος ἔσται, ὅτι μὴ καὶ μάλα εὐπόριστος, ὁ ἀντιταξόμενος, καὶ ἐκ μέσου ἀπάξων αὐτούς, εἴ τι χρὴ τοῖς πάλαι φθάσασι τεκμήρασθαι τὰ εἰσέπειτα.

ci ea a fost îndepărtată prin grija și iscusința și vitejia aprigă a împăratului și *prin alte felurite mijloace* <de care el se folosește> fie că se pregătește de război greu, fie de pacea care-i face să crească pe copii. Și <atunci> ce-ar putea oare să facă altceva decît să se străduiască din toate puterile ca să se salveze și ei, pentru că, <deși> sînt îngrozitor de sălbateci de neamul lor, de frica mîinii împăratului, chiar de nu se vor îmblînzi cu totul, vor lăsa de o parte sălbăticia, fără voia lor. Și vor face asta de nevoie, pînă ce, tot năpustindu-se ici și colo, vor da peste groapa pieirii, pe care ei înșiși și-o sapă, căutîndu-și singuri nimicirea. Demult ar fi pățit astfel, dacă nu fugeau de lupta deschisă ferindu-se; doar că ne priveau și se și întorceau luînd-o la fugă înapoi. Sînt un neam nestatornic, nesedentar, care nu știe să se așeze undeva și de aceea nu au nici un fel de organizare politică. Ci, bîntuind pe tot pămîntul, nu se opresc nicăieri și rămîn veșnic rătăcitori. Oameni înaripați și de aceea greu de vînat! Sînt lipsiți de orașe și nu știu ce sînt acelea satele. De aci li se trage și sălbăticia. Nici vulturii, această specie de mîncători de leșuri, cu totul și cu totul uricioasă, nu sînt asemenea lor. Numai grifonii ar putea fi asemuiți cu ei, căci pe aceștia ca și pe sciți, natura i-a așezat cu drept cuvînt între viețuitoarele lipsite de locuință statornică. Asemenea <făpturi> au crescut după legile lupilor, căci se reped și înhață, dar știu să o ia la goană îndată ce-și face apariția ceva înfricoșător.

11. Și gloata de sciți, nu apucă să cotropească ținutul ce i se întinde înainte, că se și repliază, dacă cineva o înfruntă cu îndrăzneală și, întorcîndu-și privirile înapoi, o rupe la fugă. Abia s-a apropiat și se și retrage în goană. Au înhățat cîte ceva, dar încă înainte de a-și încărca mîinile <cu pradă>, apucă frîul și-și îmboldesc caii, cînd cu călcîile, cînd cu biciul. Și se lasă în voia vîntului, rugîndu-se să zboare mai iute decît ulii. Nu au fost nici măcar bine zăriți și se și ascund vederii celor care-i privesc. Ca niște cîini <sînt>, care se reped la leșurile morților, de le sfîșie și le golesc de carne și de sînge. Fără să se fi săturat, se ridică și cîntă melodiile care le plac. Și fac asta des pînă ce, satisfăcuți, se domolesc sau cad și ei uciși <de mîna> altora care au uneltit ceva împotriva lor.

12. Astfel fiind acești sciți, nomazi alergători, ca să zic așa, făpturi nestatornice, fiare între oameni și între fiare — dacă ar putea îndrăzni cineva să-i numească astfel — oameni, nu dau prilej să-i prindă celor care vor să o facă de-a binelea. Așa se face să au scăpat pe nesimțite și din mîinile împăratului, întrucît e vorba de neamul lor ca atare. Căci, altminteri, firește — erudiții o știu — lumea e supusă distrugerii în ce privește părțile ei în orice moment și tot astfel și ei cad necontenit pe pîlcuri pe rînduri, pe cete, pe legiuni datorită puternicului împărat, acoperind pămîntul pe care năvălesc și astfel devin sedentari și se așează într-o țară. Și nu vor înceta să pățească astfel pînă ce nu vor învăța, cum se spune, din nenorocirea lor și nu vor dobîndi înțelepciune și nu li se va face milă de ei înșiși din pricina decăderii și împuținării lor zilnice.

13. Chiar dacă însă vreodată, cu ani mai tîrziu, vor înceta să se împuținеze și, devenind numeroși, se vor ridica din decăderea de scurtă durată și nu atît de mare ca aceea de acum, care li se va întîmpla, și vor voi să se refacă printr-o nouă luptă, ei vor găsi desigur din nou pe unul care să-i învingă și atunci. Dacă e să deducem din cele întîmplate demult pe pe cele ce vor veni, nici cel ce izvodește răul nu va duce lipsă de fiare

14. Καὶ ἀφίημι ἀναπολεῖν εἰς νοῦν τὸν τῆς Κομνηνικῆς βασιλείας παμφαῆ ἀστέρα Ἰωάννην, ὃν οὐ θέμις ἐν κακοῖσιν ἀκούειν, καθά τις ἔφη, ἀλλὰ διὰ μυρίου θαύματος ἄγεσθαι· ὃς πολλὰ καὶ παθὼν καὶ ποιήσας, τὸν Σκύθην ἐκεῖνον ἀπειροπληθῆ ὅμιλον παρεστήσατο, οὗ τῆς ἀπαγωγῆς ὕμνους ἐτησίους ἀντηλλαξάμεθα τῷ θεῷ. Ἀνατρέχω δὲ τῷ λόγῳ ἐς ὕψος χρόνου πλεῖον, καθ᾽ὃν ἡ παλαιὰ συγγραφὴ πανσπερμίαν σκυθικὴν κατασπαρῆναι μυριαχοῦ τῆς Θράκης ἱστόρησε, καὶ ἕως καὶ εἰς αὐτὴν Μελαντιάδα, ἣν ἡ παρεφθορυῖα γλῶττα Μελιτίδα ἐθέλει καλεῖν. Καὶ οὔπω μέγα οὐδὲ τοῦτο κακὸν τῇ τῶν Ῥωμαίων γῇ, εἴ τις τὴν Βουλγαρικὴν καὶ ἅμα Βλαχικὴν ἔφοδον ἄγει ἀναιδευσαμένην ἣν ὅτε καὶ κατ᾽αὐτῆς ἐν χρῷ τῆς Μεγαλοπόλεως ‹. . .›.

ΠΑΡΕΚΒΟΛΑΙ

GGM, p. 271 v. 305 ‹. . .› Φέρεται δὲ ἱστορία, καὶ νοτιωτέρους τοῦ Ἴστρου Δάκας εἶναι· φασὶ γὰρ ὅτι Αὐρηλιανὸς τοὺς περὶ τὴν Δακίαν ἀπῳκισμένους Ῥωμαίους ἐκεῖθεν ἐξαγαγὼν διὰ τοὺς ἐν τῇ περαίᾳ τοῦ Ἴστρου κινδύνους ἐν μέσῃ τῇ Μυσίᾳ καθίδρυσε, τὴν χώραν ὀνομάσας Δακίαν.

sălbatice care să vatăme turma lui Dumnezeu, nici lui Dumnezeu, arhipăstorul creştinilor, nu-i va fi greu — ci chiar foarte lesne — să găsească pe cineva care să le stea împotrivă şi să-i alunge.

14. Si-mi îngădui să-mi reamintesc de steaua cea strălucitoare a dinastiei Comnenilor, de Ioan [23], pe care, aşa cum spunea cineva, nu se cuvine să-l vorbim de rău, ci, dimpotrivă, trebuie să-l socotim vrednic de cea mai mare admiraţie. Care, multe îndurînd şi multe înfăptuind, a oprit acea mulţime scitică nemăsurat de mare, pentru a cărei pieire noi ridicăm în fiecare an imnuri de slavă lui Dumnezeu. Mă întorc însă cu povestirea şi mai mult în urmă în timp, cînd, după cum istorisesc scrierile vechi, toată seminţia scitică s-a revărsat, cu zeci de mii de oameni, peste Tracia, ‹ajungînd› chiar pînă la Melantida, numită de limba coruptă ‹a poporului› Melitida. Şi această nenorocire nu pare nici ea mare pentru pămîntul romeilor, dacă te gîndeşti la năvala nereuşinată a bulgarilor şi a vlahilor, care au ajuns cîndva, în preajma Megalopolisului ‹. . .› [24].

COMENTARII

‹LA „ÎNCONJURUL LUMII" DE DIONISIE PERIEGETUL›

v. 305 ‹. . .› Istoria transmite că şi la sud de Istru sînt daci. Căci se spune că Aurelian [25], scoţîndu-i din Dacia pe romanii colonizaţi acolo, din pricina primejdiilor din ţinutul de dincolo de Istru, i-a aşezat în mijlocul Misiei, numind ţara Dacia [26]. GGM, p. 271

---

[23] Ioan al II-lea Comnenul (1118—1143). Aluzie la victoria din 1122 a lui Ioan al II-lea asupra ultimilor năvălitori pecenegi în Imperiul bizantin. Atunci s-a instituit aşa-numita sărbătoare „a pecenegilor", cf. N. Choniates, Bonn, p. 19—23.

[24] Pasajul, important pentru că vorbeşte limpede despre colaborarea românilor — vlahii — cu bulgarii în cadrul celui de al II-lea ţarat al Asăneştilor, face aluzie la necontenitele lupte ale bizantinilor cu aceştia, în anii de după 1185.

[25] Lucius Domitius Aurelianus (270—275).

[26] După cum se ştie, „retragerea" romană din Dacia, din vremea lui Aurelian, nu a implicat mutarea tuturor cetăţenilor romani din nordul Dunării. Eustathios preia în chip mecanic *informaţia tendenţioasă despre mutarea tuturor romanilor din Dacia* de la Eutropius, IX, 15, 1, al cărui *Breviar*, tradus în greceşte, a avut o largă circulaţie în Bizanţ. Pasajul este important numai ca o mărturie despre perpetuarea în mediile culte bizantine a tradiţiei istorice bazate pe Eutropius. Pe de altă parte, tradiţia adevărată a lăsat urme în istoriografia bizantină la autori ca Ioan Kinnamos sau Laonikos Chalkokondyles. Despre cele două tradiţii, vezi Vl. Iliescu, *Părăsirea Daciei în lumina izvoarelor literare*, *SCIV*, 22, 1971, 3, p. 425—442.

ΤΙΜΑΡΙΩΝ Η ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤ'ΑΥΤΟΝ ΠΑΘΗΜΑΤΩΝ

p. 46 5. Ἑορτὴ δή ἐστι τὰ Δημήτρια, ὥσπερ ἐν Ἀθήνῃσι Παναθήναια, καὶ Μιλησίοις τὰ Πανιώνια· γίνεται δὲ καὶ παρὰ Μακεδόσι μεγίστη τῶν πανηγύρεων. Συρρεῖ γὰρ ἐπ'αὐτὴν οὐ μόνον αὐτόχθων ὄχλος καὶ ἰθαγενής, ἀλλὰ πάντοθεν καὶ παντοῖος, Ἑλλήνων τῶν ἁπανταχοῦ, Μυσῶν τῶν παροικούντων γένη παντοδαπὰ Ἴστρου μέχρι καὶ Σκυθικῆς, Καμπανῶν, Ἰταλῶν, Ἰβήρων, Λυσιτανῶν καὶ Κελτῶν τῶν ἐπέκεινα Ἄλπεων.

TIMARION

Datorat unui autor anonim de la mijlocul secolului al XII-lea—identificat de unii cercetători cu un presupus retor, Timarion, de alții fie cu poetul Teodor Prodromos, fie cu Nikolaos Kallikles—, *Timarion* este un dialog în maniera lui Lucian din Samosata, cuprinzînd relatarea aventurilor eroului cu același nume pe pămînt și în Hades, unde coboară. Ne interesează prin informația pe care ne-o dă despre participarea locuitorilor din părțile Dunării, și chiar de la nordul ei la tîrgul de Sfîntul Dumitru de la Tesalonic.

Ediție folosită: *Timarion's und Mazaris' Fahrten in den Hades nach Hase's und Boissonade's Recension und erster Ausgabe des Textes, griechisch und deutsch mit Einleitung und Anmerkungen* herausgegeben von A. Ellissen, Leipzig, 1860, p. 41—186 (= Analekten der mittel- und neugriechischen Literatur, IV) *.

TIMARION ȘI PĂȚANIILE LUI

Mijlocul secolului al XII-lea. La tîrgul de Sfîntul Dumitru, de la Tesalonic, vine lume de pretutindeni, printre alții oameni de la Dunăre și din ținuturile de la nordul ei

5. Sărbătoarea sfîntului Dumitru este ca Panateneele la Atena și p. 46
Panionienele la milesieni [1]. Ea este cea mai mare sărbătoare la macedoneni [2]. Căci vin cu prilejul ei nu numai mulțime de autohtoni de aceleași neam, ci <oameni> de pretutindeni și de toate felurile, elini [3] de pretutindeni, neamurile felurite ale misienilor [4] vecini pînă la Istru și în Sciția [5], campani, italici, liberi, lusitani și celți de dincolo de Alpi [6].

---

* Prezentul volum era definitivat cînd ne-a parvenit excelenta ultimă ediție a lui *Timarion*: Pseudo—Luciano *Timarione*, testo critico, introduzione, traduzione, commentario e lessico a cura di Roberto Romano, Napoli, 1974.

[1] După modelul antic, autorul lui *Timarion* numește sărbătoarea de ziua sfîntului Dumitru *Dimitrienele*.

[2] Macedoneni = locuitorii Macedoniei.

[3] Este probabil ca aici *elini* să însemne greci, bizantini și nu numai locuitori ai Eladei propriu-zise.

[4] Misieni = locuitori ai Moesiei.

[5] Sciția = ținutul de dincolo de Dunăre.

[6] Cf. D. Zakythinos, *Crise monétaire et crise économique à Byzance du XII-e au XIV-e siècle*, Atena, 1948, p. 44.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ο ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ

ΣΤΙΧΟΙ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΤΩΧΟΠΡΟΔΡΟΜΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΝ Α'
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΚΥΡΙΟΝ ΜΑΝΟΥΛ ΤΟΝ ΚΟΜΝΗΝΟΝ

1

p 5 v. 115. Γείτοναν ἔχω πετζοτήν, τάχα ψευδοτζαγγάρην·
Πλὴν ἔνε καλοψουνιστής, ἔνε καὶ χαροκόπος.
Ὅταν γὰρ ἴδῃ τὴν αὐγὴν περιχαρασσομένην,
Λέγει, Ἂς βράσει τὸ κρασίν, καὶ βάλε καὶ πιπέριν.
Εὐθὺς τὸ βράσειν τὸ θερμόν, λέγει πρὸς τὸ παιδίν του,
Νὰ τό, παιδίν μου, ἀγόρασε χορδόκοιλα δουκάτον
Φέρε καὶ Βλάχικον τυρὶν ἄλλην σταμεναρέαν
Καὶ δός με νὰ προγεύσομαι, καὶ τότε νὰ πετζόνω.

2

p. 13 v. 361. Κάπα μου, πάλιν κάπα μου, παλιοχαρβαλομένη,
Κάπα μου, ὄνταν σἔθεκεν ἡ Βλάχα νὰ σέ φάνῃ,
Πολλὰ δάκρυα σὲ γέμισεν καὶ στεναγμοὺς μεγάλους.
'Εσὲν 'ἔχω καὶ πάπλωμαν, κάπα, καὶ ἀπανωφόριν,
'Εσέναν καὶ ποκάμισον, ἐσὲν καὶ ἐπιβαλτάριν.

TEODOR PRODROMOS

Teodor Prodromos este unul dintre cei mai însemnați și fecunzi poeți bizantini. A trăit în mediul curții constantinopolitane sub împărații Ioan al II-lea (1118–1143) și Manuel I Comnenul (1143–1180). A murit în preajma anului 1166, ca monah. Opera lui Teodor Prodromos e foarte întinsă și variată, cuprinzînd lucrări în versuri și proză, romane, scrieri alegorice, parodii, bucăți satirice, cuvîntări, dialoguri, epigrame.

Sub numele său, mai precis sub pseudonimul Ptochoprodromos, care înseamnă ,,săracul Prodromos'' ni s-au păstrat și unele poeme în limba vulgară, în greaca vorbită din secolul al XII-lea, avînd conținut satiric. Ele abundă în detalii privind viața de toate zilele. Între altele, sînt pomenite aici țesăturile făcute de femeile vlahilor și brînza, o specialitate a păstorilor vlahi, apreciată pe piața constantinopolitană. Nu e sigur însă dacă Ptochoprodromos și Prodromos sînt una și aceeași persoană.

Poemele și celelalte lucrări prodromice nu au fost încă grupate într-o ediție integrală, multe sînt inedite. Volumul de față era definitivat cînd ne-a parvenit ediția critică și comentată, cu o amplă introducere, a poemelor de interes istoric ale scriitorului: Wolfram Hörandner, Theodoros Prodromos, *Historische Gedichte*, Viena, 1974. Nu am putut include aici cele cîteva aluzii la raporturile Bizanțului cu zona Dunării, la luptele cu pecenegii și alți ,,barbari'' cuprinse în aceste poeme.

Ediție folosită: Adamantios Coray, *Atakta*, I, Paris, 1828 (cu un comentariu foarte amplu).

STIHURI ALE LUI TEODOR PTOCHOPRODROMOS
CARTEA I
<ÎNCHINATĂ> ÎMPĂRATULUI KYR MANUEL COMNENUL

1

1143–1166. La Constantinopol se mănîncă brînză vlahă

v. 115 și urm. Am de vecin un cîrpaci, un așa-zis cizmar, chipurile; numai că-i plac mîncărurile bune și-i om de viață. Cînd vede, deci, zorile cum se ivesc în juru-i, grăiește : ,,Să fiarbă vinul și pune și piper !'' Și îndată ce fierbe apa, îi spune copilului său : ,,Na, copile, un franc pentru mațe. Cumpără și brînză vlahă de un ban și dă-mi-le să iau o gustare și apoi să cîrpesc !''. p. 5

2

1143–1166. Femeile vlahe țes mantale pentru piața constantinopolitană

v. 361 și urm. Mantaua mea, iarăși mantaua mea, veche și ruptă, mantaua mea, cînd te-a pus <femeia> vlahă[1] <la război>, să te țească, cu multe lacrimi te-a umplut și cu suspine adînci. Pe tine, manta, te am și de plapumă și de pelerină, pe tine și de cămașă, pe tine și de veston ! p. 13

[1] D. Russo, *Elenizmul în România. Epoca bizantină și fanariotă*, ,,Studii istorice greco-române'', București, 1939, vol. II, p. 521, n. 1, consideră că aici *Vlaha*, redat de noi prin ,,femeia vlahă'' poate fi un apelativ, fără sens etnic.

ΠΤΩΧΟΠΡΟΔΡΟΜΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΝ Β′
ΚΑΤΑ ΗΓΟΥΜΕΝΩΝ

p. 22 v. 198. <...> Αὐγὰ κἂν δεκατέσσαρα καὶ κρητικὸν τυρίτζιν,
Ἀθότυρα κἂν τέσσαρα καὶ βλάχικον ὀλίγον,
Καὶ λίτραν μίαν ἔλαιον, πιπέριν φούκταν μίαν,
Σκόρδα κεφάλια δώδεκα καὶ τζήρους δεκαπέντε,
Ἀπαλαρέα μουχρούτινος, γλυκὺν κρασὶν ἀπάνω <...>.

A LUI PTOCHOPRODROMOS
CARTEA A II-A
<ÎNCHINATĂ> ACELUIAŞI ÎMPĂRAT
ÎMPOTRIVA EGUMENILOR

1143—1166. Teodor Ptochoprodromos notează o reţetă culinară care prevede şi brînza vlahă

v. 198 şi urm. <Să se pună> <...> şi paisprezece ouă şi brînză de p. 22
Creta şi patru caşuri şi puţină <brînză> vlahă şi o litră de untdelemn şi o mînă de piper, douăsprezece căpăţîni de usturoi şi cincisprezece ţîri şi o lingură bună de vin dulce pe deasupra <...>.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΖΩΝΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΚΟΝ

1

II, p. 408 X,32. Καὶ ὁ Κράσσος ὁ Μάρκος κατὰ τούτους τοὺς χρόνους εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Θρᾴκην καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα πεμφθεὶς πολλοῖς ἐπολέμησεν ἔθνεσι, καὶ τὰ μὲν ἐνίκησε τὰ δὲ προσηγάγετο. τὰ δ'ἔθνη ταῦτα πάλαι μὲν Μυσοί τε καὶ Γέται ἐκέκληντο, πᾶσαν τὴν μεταξὺ τοῦ τε Αἵμου καὶ τοῦ Ἴστρου οὖσαν νεμόμενοι, προϊόντος δὲ τοῦ χρὸνου τινὲς αὐτῶν καὶ ἄλλοις ὀνόμασιν ἐπεκλήθησαν. καὶ μετὰ ταῦτα πάνθ'ὅσα ὁ ποταμὸς ὁ Σαῦος εἰς τὸν Ἴστρον ἐμβάλλων ὑπὲρ τῆς Δαλματίας καὶ τῆς Μακεδονίας τῆς τε Θρᾴκης ἀπὸ τῆς

IOAN ZONARAS

Ioan Zonaras a trăit în prima jumătate a secolului al XII-lea. A ocupat funcții de răspundere în ierarhia curții bizantine : a fost mare drungar al gărzii imperiale și prim-secretar (protasecretis) al cancelariei imperiale. Mai tîrziu s-a retras în viața monahală, într-o mănăstire de pe insula Sfînta Glykeria, azi, Niandro, una dintre Insulele Principilor din Marea de Marmara. Nu se cunoaște anul morții sale.

Ioan Zonaras a scris, după retragerea sa la mănăstire, o cronică universală, intitulată în original Ἐπιτομὴ ἱστοριῶν (*Rezumat de istorii*). Ea cuprinde istoria omenirii de la Facerea lumii pînă în anul 1118, data suirii pe tron a lui Ioan al II-lea Comnenul (1118—1143). Pentru alcătuirea cronicii sale, Zonaras a folosit numeroase izvoare antice și bizantine, unele dintre ele astăzi pierdute. Primele 12 cărți ale operei sînt consacrate istoriei lumii de la Creație pînă la domnia lui Constantin cel Mare (324—337). Pentru redactarea lor Zonaras a folosit drept surse *Biblia*, operele lui Iosephus Flavius, Eusebius, Teodoret, Petru Patriciul, Herodot, Xenofon, Arian, Plutarh și, mai ales, opera lui Dio Cassius atît în versiunea ei originală, cît și în prelucrarea patriarhului Ioan Xiphilinos (secolul al XI-lea). Primele 21 cărți din opera lui Dio Cassius ne sînt cunoscute numai prin intermediul lui Zonaras. Pentru perioada de după suirea pe tron a lui Constantin cel Mare, Zonaras a folosit ca surse operele lui Malalas, Procopius, Teofan Mărturisitorul, Nichifor Patriarhul, Georgios Monachos, Georgios Kedrenos, Simion Magistros, Ioan Skylitzes, Mihail Attaliates, Mihail Psellos și ale altora. A folosit, de asemenea, unele izvoare astăzi pierdute care au inspirat și pe Georgios Kedrenos și Ioan Skylitzes.

Informația lui Zonaras este bogată și orizontul său istoric destul de larg. Din nefericire prelucrarea surselor nu este suficient de critică. Adeseori el încearcă numai să armonizeze pasaje rezumate sau extrase din diferiți alți autori, chiar dacă ei se contrazic unul pe altul.

Limba în care scrie Zonaras reprezintă un compromis între tendințele arhaizante și limba populară, vorbită. Stilul său este simplu și curgător. Zonaras s-a bucurat de o largă răspîndire în lumea bizantină, ca și — prin traduceri — în lumea slavă și în cea occidentală.

În afara operei sale istorice, Ioan Zonaras a mai scris importante lucrări teologice, de drept canonic, hagiografice și omiletice, exegeze ale poeziei ecleziastice, poezii cu conținut teologic, precum și un *Lexicon* important, între altele, pentru lămuririle ce le dă în legătură cu numele arhaizante de popoare folosite de scriitorii bizantini.

Ediții folosite : Ioannis Zonarae, *Annales* ex recensione Mauricii Pinderi, I—II, Bonn, 1841—1844 ; Ioannis Zonarae, *Epitomae historiarum libri XIII-XVIII*, ed. Th. Büttner-Wobst, Bonn, 1897.

CRONICA

1

29 î.e.n. Marcus Crassus cîștigă victorii asupra neamurilor din Macedonia, Tracia și Elada
Despre numele de misieni și geți

X,32. Și Marcus Crassus, trimis în această vreme în Macedonia și II, p. 408
Tracia și Elada, s-a luptat cu multe neamuri și pe unele le-a învins, pe altele și le-a apropiat pe cale pașnică. Iar aceste neamuri se numeau altădată misieni și geți, locuind ținutul întreg dintre Haemus și Istru ; cu trecerea timpului, unele dintre ele s-au numit și cu alte nume. Și după aceea tot

Παννονίας ἀφορίζει, εἰς τὸ τῆς Μυσίας προκεχώρηκεν ὄνομα. καὶ ἐν αὐτοῖς ἄλλα τε πολλά εἰσιν ἔθνη καὶ οἱ Τριβαλλοὶ προσαγορευθέντες οἵ τε κεκλημένοι Δαρδάνιοι.

2

II, p. 425 X,37. Ὁ δέ γε Τιβέριος τά τε τῶν πολέμων διῴκει καὶ εἰς τὴν Ῥώμην συνεχῶς εἰσεφοίτα, φοβούμενος μὴ ὁ Αὔγουστος ἄλλον τινὰ ἀπόντος αὐτοῦ προτιμήσῃ. κινηθέντων δὲ τῶν Δακῶν καὶ Σαυροματῶν καὶ ἄλλων Παννονικῶν ἐθνῶν, ὁ Τιβέριος πρὸς αὐτοὺς ἀνέστρεψεν ἐκ τῆς Κελτικῆς. καὶ τὸν Γερμανικὸν δὲ ὁ Αὔγουστος ἐκεῖ ἔπεμψεν, ὡς τάχα τοῦ Τιβερίου ταχέως αὐτῶν κρατῆσαι δεδυνημένου, ἑκουσίως δὲ τὸν καιρὸν τρίβοντος, ἵν'ἐν τοῖς ὅπλοις εἴη διὰ τὸν πόλεμον. ἔπεμψε δὲ τὸν Γερμανικόν, ὅτι ὁ Ἀγρίππας ἀπεκηρύχθη ὡς μὴ σωφρονιζόμενος. καί ἥ τε οὐσία αὐτοῦ τῷ στρατιωτικῷ ταμείῳ ἀπενεμήθη, κἀκεῖνος εἰς νῆσον περιωρίσθη. πολλὰ μέντοι καὶ ποιήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τοῖς τῶν ἐθνῶν τούτων πολέμοις, οὐ μείω δὲ καὶ παθόντες, τέλος τὰ μὲν ὁμολογίᾳ ὑπηγάγοντο τὰ δὲ μάχαις ἐνίκησαν. ὁ δὲ Τιβέριος ἐς τὴν Ῥώμην ἐπανελήλυθε, καὶ αὖθις παρὰ τοῦ Αὐγούστου εἰς Δαλματίαν ἐστάλη ἀνταιρόντων ἐκεῖ τινων· οὓς μόλις μὲν καὶ σὺν κινδύνοις, τέως δ'οὖν ἐχειρώσατο, καὶ ὁ Γερμανικὸς ὁμοίως ἑτέρους.

3

II. p. 508 IX,21. <. . .> Ἐστράτευσε μέντοι ἐπὶ Δάκας, ἢ Δακοὺς κατὰ Ἴωνας, ὡς ὁ Ἀππιανὸς ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ λόγῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας φησί, μήτε χρήματα ἃ ἐπετείως ἐλάμβανον διδόναι αὐτοῖς ἀνεχόμενος, καὶ δίκας εἰσπράξασθαι τῶν πεπραγμένων αὐτοῖς ἱμειρόμενος. πυθόμενος οὖν ὁ Δεκέβαλος, ὃς Δακῶν ἦρχε, τὴν τοῦ Τραϊανοῦ κατὰ τοῦ ἔθνους ὁρμήν, ἔδεισεν, εἰδὼς τὸν ἄνδρα στρα-
p. 509 τηγικώτατον. καὶ πολέμου συρραγέντος σφίσι πολλοὺς μὲν | τῶν πολεμίων ἀπέκτειναν οἱ Ῥωμαῖοι, οὐ μείους δὲ καὶ αὐτῶν ἐτραυματίσθησαν. τοσοῦτοι δ'ἦσαν οἱ τραυματίαι, ὡς ἐπιλιπόντων τῶν ἐπιδέσμων μηδὲ τῆς ἑαυτοῦ ἐσθῆτος φείσασθαι τὸν Τραϊανόν. ἐπεὶ δὲ τά τε ἄκρα, δυσχερῶς μέν, κατέλαβε δέ, καὶ πέλας τῶν βασιλείων ἦλθεν αὐτῶν, πρέσβεις ὁ Δεκέβαλος πέπομφε, συντιθέμενος τά τε ὅπλα καὶ τὰ μηχανήματα καὶ τοὺς μηχανοποιοὺς παραδοῦναι, καὶ ἅπαν ἕτερον ὃ ἂν ἀπαιτοῖτο ποιῆσαι· καὶ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐλθὼν ἐς οὖδας κατακλιθεὶς αὐτῷ προσεκύνησεν. εἶτα εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Τραϊανὸς ἀναζεύξας καὶ τοὺς τοῦ Δεκεβάλου πρέσβεις ἐπήγετο. οἵπερ εἰσαχθέντες εἰς τὸ συνέδριον, τὰ ὅπλα ἀποθέμενοι καὶ τὰς χεῖρας συνάψαντες ἐν αἰχμαλώτων σχήματι, πολλά τε εἶπον καὶ ἱκέτευσαν· καὶ οὕτω σπονδῶν τυχόντες αὖθις τὰ ὅπλα ἀπέλαβον. Τραϊανὸς δὲ καὶ ἐθριάμβευσε καὶ Δακικὸς ὠνομάσθη. οὐχ ὡς ἀρήϊος δὲ τῶν ἄλλων ἠμέλει ἢ ἧττον ἐδίκαζεν ἀλλὰ καὶ πολλαχοῦ καὶ πολλάκις ἐπὶ βήματος ἔκρινεν.

teritoriul pe care rîul Sauos[1] vărsîndu-se în Istru, mai sus de Dalmaţia şi de Macedonia şi de Tracia îl desparte de Pannonia, şi-a luat denumirea de Misia. Şi între ele sînt şi alte multe neamuri şi cei numiţi tribali şi aşa-zişii dardani[2].

2

12 — 9 î.e.n. Luptele lui Tiberius cu dacii şi sarmaţii, pacificarea Dalmaţiei

X,37. Iar Tiberius se ocupa de războaie şi a venit în grabă la Roma, II, p. 425
temîndu-se ca nu cumva Augustus să-i prefere pe altcineva în timpul absenţei sale. Dar deoarece dacii şi sauromaţii şi alte popoare din Pannonia s-au pus în mişcare, Tiberius s-a îndreptat împotriva lor, plecînd din provincia celtică[3]. Dar şi pe Germanicus l-a trimis Augustus acolo, căci, deşi chipurile Tiberius putea să-i învingă pe aceia repede, pierdea timpul cu bună-ştiinţă, pentru ca să fie în fruntea armatelor, din pricina războiului. L-a trimis deci pe Germanicus, căci Agrippa fusese demis din pricina relei sale conduite; iar averea lui a fost trecută în tezaurul armatei, iar el a fost exilat într-o insulă. După ce romanii au înfăptuit multe în războaiele cu aceste neamuri şi au suferit nu mai puţine, în cele din urmă pe unele le-au supus prin înţelegere, pe altele le-au învins prin lupte. Iar Tiberius s-a întors la Roma şi din nou a fost trimis de Augustus în Dalmaţia, deoarece acolo se răzvrătiseră unii. Pe aceştia cu greu şi înfruntînd primejdii în cele din urmă i-a învins, iar Germanicus, de asemenea, i-a învins pe alţii[4].

3

101—106. Luptele lui Traian împotriva dacilor lui Decebal. Cucerirea Daciei de către romani

XI,21. <. . .> A pornit deci cu război împotriva dacilor, pe care II, p. 508
ionienii îi numesc „dakoi", după cum spune Apian în cartea a douăzeci şi treia a *Istoriei romane*, nemaidorind să le dea banii pe care îi luau anual şi voind să-i pedepsească pentru faptele lor. Aşadar Decebal, care îi cîrmuia pe daci, aflînd de expediţia iniţiată de Traian împotriva neamului <său>, s-a temut, căci ştia că bărbatul este foarte priceput în treburile militare.
Şi încingîndu-se lupta între ei, romanii au ucis mulţi|duşmani, dar nu mai p. 509
puţini şi dintre ai lor au fost răniţi. Atît de mulţi răniţi erau încît, lipsind feşele pentru bandaje, Traian nu şi-a cruţat nici propria sa haină. Iar după ce, cu greutate, a cucerit culmile şi a ajuns aproape de capitala lor, Decebal a trimis soli, promiţînd că va preda şi armele şi maşinile şi pe meşteri şi că va face tot ce i se va cere; şi venind la împărat i s-a închinat, plecîndu-se pînă la pămînt. Traian, plecînd apoi în Italia i-a luat cu el şi pe solii lui Decebal. Aceştia au fost introduşi în senat şi, depunînd armele şi împreunîndu-şi mîinile în felul prizonierilor, au spus şi au cerut cu rugăminţi multe lucruri. Şi astfel, după ce au căpătat tratate, din nou şi-au luat armele. Iar Traian a primit onorurile triumfului şi a fost numit Dacicus. Şi, din pricina războiului, nu a neglijat celelalte treburi şi nu a făcut mai puţin dreptate, ci în multe locuri şi adeseori a judecat de pe tribună.

[1] Rîul Sava.
[2] Cf. Dio Cassius, LI, 22—23 şi 27, 1—3.
[3] Din Gallia.
[4] Cf. Dio Cassius, LV, 27.

'Ως δὲ ἀπηγγέλλετο αὐτῷ ὁ Δεκέβαλος αὖθις νεωτερίζων καὶ ταῖς συν-
θήκαις οὐκ ἐμμένων, αὐτὸς καὶ πάλιν πρὸς ἐκεῖνον ἐστράτευσε. καὶ ὁ Δεκέ-
βαλος ἡττώμενος ἰσχΰϊ, δόλῳ αὐτοῦ περιγενέσθαι διεμελέτησε. καὶ εἰδὼς
εὐπρόσιτον ὄντα Τραϊανόν, καὶ τὸν βουλόμενον εἰς ὁμιλίαν δεχόμενον, ψευδαυ-
τομόλους ἀπέστειλεν, ἵν' εἰ δυνηθεῖεν αὐτὸν διαχρήσαιντο. εἷς δ'ἐκείνων ὑπ-/
p. 510 οπτευθεὶς συνελήφθη, καὶ ἐτασθεὶς ἐξέφηνε τὸ ἀπόρρητον. γεφυρώσας δὲ τὸν
Ἴστρον ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ ἔργον τοῦτο διαπραξάμενος μήτε θαυμασθῆναι
ἀξίως μήτ'ἐξηγηθῆναι δυνάμενον, διὰ τῆς γεφύρας τε ταύτης τὸν ποταμὸν
περαιωθείς, μόλις μὲν καὶ κινδυνωδῶς ἐκράτησε τῶν Δακῶν, ἐκράτησε δ'οὖν.
καὶ ὁ Δεκέβαλος ἀπογνοὺς διεχειρίσατο ἑαυτόν. κἀντεῦθεν τὸ ἔθνος τὸ τῶν
Δακῶν καὶ ἡ χώρα σφῶν 'Ρωμαίοις ὑπήκοος γέγονε. καὶ τοὺς θησαυροὺς
δ'εὗρε τοὺς Δεκεβάλου, καίτοι δυσχεροῦς οὔσης τῆς τούτων εὑρέσεως. ποταμὸν
γάρ, ὃς τοῖς βασιλείοις αὐτοῦ παρέρρει, μετοχετεύσας ὁ βάρβαρος, τὴν γῆν
ἐφ'ἧς διῄει τὸ ὕδωρ ὤρυξεν εἰς βάθος πολύ, καὶ πλεῖστον μὲν χρυσόν, πλείω
δὲ ἄργυρον, καὶ ἄλλα τῶν τιμίων ὅσα μὴ πέφυκεν ἐξ ὑγρότητος φθείρεσθαι,
καταθέμενος τῷ ὀρύγματι, πλαξί τε κατέστρωσε τὴν ἐκεῖ γῆν καὶ χοῦν ταύταις
ἐπήνεγκε, καὶ οὕτως αὖθις τὸ ὕδωρ εἰς τὴν πρώτην μετέστρεψε δίοδον· καὶ ἐς
σπήλαιον δὲ πολλὰ ἐναπέθετο. ταῦτα δ'ἐποίει μή τινος ἄλλου παρόντος ἢ αἰχ-
μαλώτων οἳ περὶ ταῦτα ἐπόνουν· καὶ μετὰ τὴν κατάκρυψιν τοὺς αἰχμαλώτους
ἐκτίννυεν, ἵνα μὴ ἔκφορα τὰ παρ'αὐτῶν γεγονότα ποιήσωσιν. εἷς δέ τις ἑταῖρος
τοῦ Δεκεβάλου συνειδὼς τὰ τεθησαυρισμένα, ὑπέδειξεν αὐτά.

4

II, p. 533 XII, 4. < . . . > 'Εγένοντο δὲ καὶ πόλεμοι αὐταρχοῦντος αὐτοῦ πρός τε τοὺς ὑπὲρ τὴν Δακίαν βαρβάρους καὶ μέγιστος ὁ Βρεττανικός < . . . >

5

II, p. 584 XII, 19. < . . . > Οὗτος δ'ὁ αὐτοκράτωρ Φίλιππος πρὸς Σκύθας ἀράμενος πόλεμον εἰς 'Ρώμην ἐπανῆλθεν. ἐν δὲ Μυσοῖς Μαρῖνός τις ταξιάρχης ὢν παρὰ τῶν στρατιωτῶν βασιλεύειν ᾑρέθη < . . . >.

6

II, p. 589 XII, 21. < . . . > Κρατήσας τοίνυν τῆς τῶν 'Ρωμαίων ὁ Γάλλος ἀρχῆς, σπένδεται τοῖς βαρβάροις ἐπὶ συνθήκαις τοῦ λαμβάνειν ἐκείνους παρὰ 'Ρω-

Cînd i s-a dat de veste că Decebal din nou se răzvrăteşte şi nu respectă tratatele, iarăşi a pornit cu război împotriva lui. Decebal, fiindu-i inferior în forţă, s-a pregătit cu grijă să-l învingă prin înşelăciune. Şi ştiind că Traian este un om binevoitor şi că primeşte pe cel ce vrea să stea de vorbă cu el, a trimis nişte pretinşi dezertori care, de va fi cu putinţă, să-l ucidă. Dar unul dintre ei a fost bănuit/şi prins şi, supus cercetărilor, a mărturisit taina. p. 510
Împăratul, după ce a construit un pod peste Istru, lucrare mai presus de orice admiraţie şi cu neputinţă de descris, a trecut fluviul pe acest pod şi i-a înfrînt pe daci, cu greu şi înfruntînd primejdii, dar i-a înfrînt. Şi Decebal, pierzînd orice nădejde, şi-a făcut singur seama. Şi de atunci neamul dacilor şi ţara lor au devenit supuse romanilor. Şi a găsit şi tezaurul lui Decebal, deşi această descoperire era greu de făcut. Căci bărbatul, după ce abătuse din albia sa un rîu care curgea prin apropierea capitalei sale, săpase adînc foarte în pămîntul peste care trecea apa şi aşezase în groapă foarte mult aur şi încă şi mai mult argint şi alte lucruri de preţ care nu sînt distruse de umezeală şi a acoperit cu lespezi groapa şi a pus pe deasupra pămînt şi prundiş şi astfel din nou a readus apa în albia de mai înainte. Şi într-o peşteră depusese multe lucruri. A făcut acestea nefiind nimeni altcineva de faţă decît prizonierii care lucrau în acest scop; iar după ascunderea <bogăţiilor> i-a ucis pe prizonieri, ca să nu dezvăluiască cele făcute de ei. Dar unul dintre prietenii lui Decebal, avînd şi el cunoştinţă de <locul unde se afla> tezaurul, l-a arătat [5].

184. Commodus luptă cu barbarii de dincolo de hotarele Daciei

XII,4. < . . . > În vremea domniei lui au avut loc şi războaie cu barbarii de dincolo de hotarele Daciei şi războiul foarte mare din Britania < . . . > [6]. II, p. 533

5

245 248. Filip Arabul învinge pe carpi

XII, 19. < . . . > Acest împărat Filip[7], pornind război împotriva sciţilor [8], s-a întors la Roma. Iar în Moesii, un oarecare Marinus[9], care era ofiţer, a fost ales de soldaţi împărat < . . . > [10]. II, p. 584

6

251—253 Trebonianus Gallus încheie pace cu goţii şi alte popoare barbare coalizate împotriva Imperiului roman (251). Marcus Aemilius Aemilianus îi înfrînge pe goţi şi e ales împărat (253)

XII, 21. < . . . > Domnind, aşadar, Gallus [11] peste împărăţia romanilor, încheie un tratat cu barbarii [12] ca să ia ei de la romani un tribut anual şi să II, p. 589

[5] Cf. *ibidem*, LXVIII, 6,1—14,5 Este probabil că şi citatul din Apian a fost făcut tot prin intermediul lui Dio Cassius.

[6] Cf. *ibidem*, LXII, 8,1. Este vorba de războaiele cu dacii liberi sau cu sarmaţii.

[7] Filip Arabul (244—249).

[8] Sciţii=carpii şi sprijinitorii lor, goţii. Sînt înfrînţi de Filip Arabul în 246—247, în urma unor lupte grele. Filip primeşte titlul de Carpicus Maximus şi Germanicus Maximus.

[9] Ti. Claudius Marinus Pacatianus, comandantul armatelor romane din cele două Moesii şi din Pannonia Inferioară. La scurtă vreme de la proclamarea sa ca împărat, este ucis de aceiaşi soldaţi care-l aleseseră.

[10] Cf. Zosimos, I, 20; R. Vulpe, *DID*, II, p. 240—242.

p. 590 μαίων δασμὸν ἐνιαύσιον καὶ μὴ τὰ 'Ρωμαίων ληΐζεσθαι. <...> καὶ Σκύθαι δὲ εἰς τὴν 'Ιταλίαν εἰσέβαλον, πλῆθος ὄντες σχεδὸν ὑπερβαῖνον καὶ ἀριθμόν, καὶ Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ 'Ελλάδα κατέδραμον. λέγεται δὲ τούτων μοῖράν τινα διὰ Βοσπόρου παρελθοῦσαν καὶ τὴν Μαιώτιδα λίμνην ὑπερβᾶσαν ἐπὶ τὸν Εὔξεινον γενέσθαι πόντον καὶ χώρας πορθῆσαι πολλάς. καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ τῶν ἐθνῶν τότε κατὰ τῆς 'Ρωμαϊκῆς ἐπικρατείας ὡρμήκεσαν. ἀλλὰ καὶ λοιμὸς τότε ταῖς χώραις ἐνέσκηψεν, ἐξ Αἰθιοπίας ἀρξάμενος καὶ πᾶσαν σχεδὸν ἐπινεμηθεὶς χώραν ἑῴαν τε καὶ ἑσπέριον, καὶ πολλὰς τῶν πόλεων τῶν οἰκητόρων ἐκένωσεν, ἐπὶ πεντεκαίδεκα διαρκέσας ἐνιαυτούς. οἵ γε μὴν Σκύθαι τεταγμένα παρὰ 'Ρωμαίων κατὰ συνθήκας λαμβάνοντες ἐπετείως, ἥκασι ταῦτα ληψόμενοι, καὶ ἧττονα λέγοντες εἶναι τῶν ὑπεσχημένων τὰ σφίσι διδόμενα, ἀπῄεσαν ἀπειλούμενοι. Αἰμιλιανὸς δέ τις Λίβυς ἀνήρ, ἄρχων τοῦ ἐν Μυσίᾳ στρατεύματος, τοῖς στρατιώταις δώσειν πάντα τὰ τοῖς Σκύθαις διδόμενα ἐπηγγείλατο, εἰ τοῖς βαρβάροις συνάψειαν πόλεμον. οἱ δὲ ἀπροόπτως ἐπελθόντες τοῖς Σκύθαις, ἄτερ ὀλίγων ἀπέκτειναν ἅπαντας, καὶ λάφυρα ἐξ ἐκείνων πλεῖστα συνήγαγον, τὴν χώραν καταδραμόντες αὐτῶν. ἐντεῦθεν ὁ Αἰμιλιανὸς ὑπερφρονήσας τῷ κατορθώματι, μέτεισι τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας· καὶ 'Ρωμαίων αὐτὸν ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορα.

7

II, p. 591 XII, 22. 'Αναρρηθεὶς δὲ οὕτως αὐτοκράτωρ ὁ Αἰμιλιανὸς ἐπέστειλε τῇ συγκλήτῳ, ἐπαγγελλόμενος ὡς καὶ τὴν Θρᾴκην ἀπαλλάξει βαρβάρων καὶ κατὰ Περσῶν ἐκστρατεύσεται καὶ πάντα πράξει καὶ ἀγωνίσεται ὡς στρατηγὸς αὐτῶν, τὴν βασιλείαν τῇ γερουσίᾳ καταλιπών.

8

II, p. 593 XII, 23. <...> 'Εθνῶν οὖν καὶ ἐπὶ τούτου γενομένης ἐπαναστάσεως, κακῶς εἶχον 'Ρωμαίοις τὰ πράγματα. Οἵ τε γὰρ Σκύθαι τὸν Ἴστρον διαβάντες καὶ αὖθις τὴν Θρᾳκῴαν χώραν ἠνδραποδίσαντο, καὶ πόλιν περιφανῆ τὴν Θεσσαλονίκην ἐπολιόρκησαν μέν, οὐ μέντοι καὶ εἷλον. εἰς δέος δὲ τοσοῦτον ἅπαντας περιέστησαν, ὡς 'Αθηναίους μὲν ἀνοικοδομῆσαι τὸ τεῖχος τῆς ἑαυτῶν πόλεως, καθῃρημένον ἐκ τῶν τοῦ Σύλλα χρόνων, Πελοποννησίους δὲ διατειχίσαι τὸν 'Ισθμὸν ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν.

nu prade teritoriile romanilor[13] / <...>. Și sciții[14] au pătruns în Italia, în mulțime nenumărată, și au năvălit și în Macedonia și în Tesalia și în Elada. Se spune că o parte dintre ei, trecînd Bosforul[15] și lacul Meotidei, au ajuns la Pontul Euxin și au prădat multe ținuturi. Și multe alte neamuri s-au năpustit atunci asupra împărăției romanilor. Dar atunci și ciuma a năpădit <multe> țări; a pornit din Etiopia și a bîntuit aproape întreg Răsăritul și Apusul și a pustiit de locuitori multe orașe, stăruind vreo cincisprezece ani. Iar sciții care luau în fiecare an cele orînduite de romani prin tratate, au venit să le ia și, spunînd că ce li s-a dat e mai puțin decît li s-a promis, au plecat amenințînd. Iar Aemilianus[16], un libian, care comanda armata din Moesia, a făgăduit că va da soldaților tot ce se dădea sciților, dacă se vor lupta cu barbarii. Iar ei au năvălit pe neașteptate asupra sciților și i-au ucis, cu puține excepții, pe toți și au luat de la ei pradă multă, cotropindu-le țara. Aemilianus, trufindu-se cu ceea ce înfăptuise, stăruie pe lîngă soldații de sub comanda sa și ei îl proclamă împărat al romanilor[17]. p. 590

7

253. Aemilianus făgăduiește senatului că va izgoni pe barbari din Tracia

XII, 22. Proclamat, deci, astfel, împărat, Aemilianus a scris senatului, făgăduind că va izbăvi Tracia de barbari[18] și că va lupta și împotriva perșilor și că toate le va înfăptui și se va lupta ca general al senatorilor, lăsînd senatului cîrmuirea statului[19]. II, p. 591

8

258. Goții împreună cu alte popoare barbare trec Dunărea și asediază fără succes Tesalonicul

XII, 23. <...> Deoarece și în vremea acestuia[20] s-a produs o răscoală a neamurilor, romanii erau într-o situație grea. Căci sciții[21], trecînd Istrul, au robit din nou Tracia și au asediat mîndrul oraș al Tesalonicului, însă nu l-au și cucerit. Au vîrît însă atîta spaimă în toți încît atenienii au refăcut zidul orașului lor, distrus încă din vremea lui Sylla, iar peloponezienii au ridicat un zid de-a curmezișul istmului, din mare-n mare[22]. II, p. 593

---

[11] Caius Vibius Trebonianus Gallus (251–253).

[12] Este vorba de coaliția „scitică" condusă de regele got Kniva, care atacă Imperiul roman prin Moesia, în anii 249–250.

[13] Tratatul a fost încheiat în anul 251.

[14] Sciții = goții.

[15] Este vorba de Bosforul Cimerian, strîmtoarea dintre Marea de Azov și Marea Neagră

[16] Marcus Aemilius Aemilianus, guvernator al celor două Moesii și al Pannoniei Inferioare

[17] Aemilianus, proclamat împărat în iulie 253, va fi ucis de proprii săi soldați în același an, în septembrie. Pentru tot pasajul cf. Zosimos, I, 23 și I, 28: R. Vulpe, *DID*, II, p. 244–251.

[18] Barabarii = goții și alți aliați ai lor.

[19] Cf. R. Vulpe, *DID*, p. 251.

[20] A lui Publius Licinius Valerianus (253–260).

[21] Sciții = goții, carpii și alte neamuri din nordul Dunării.

[22] Cf. Zosimos, I, 34; R. Vulpe, *DID*, II, p. 254.

9

II, p. 597 XII, 24. <. . .> Αὐρίολος δὲ ἐκ χώρας ὢν Γετικῆς τῆς ὕστερον Δακίας ἐπικληθείσης, καὶ γένους ἀσήμου (ποιμὴν γὰρ ἐτύγχανε πρότερον), τῆς τύχης δὲ αὐτὸν εἰς μέγα βουληθείσης ἐπᾶραι, ἐστρατεύσατο, καὶ περιδέξιος γεγονώς, τῶν βασιλικῶν ἵππων φροντιστὴς προκεχείριστο <. . .>.

10

II, p. 604 XII, 26. <. . .> Ἐν Ῥώμῃ δέ γε ἡ σύγκλητος μαθοῦσα τὴν τοῦ Γαλιήνου ἀναίρεσιν, τὸν ἀδελφὸν ἐκείνου καὶ τὸν υἱὸν ἐθανάτωσαν. τοῦ μέντοι Ποστούμου τυραννοῦντος ἔτι, καὶ βαρβάρων διὰ τῆς Μαιώτιδος διαβάντων λίμνης εἰς Ἀσίαν τε καὶ Εὐρώπην καὶ ληϊζομένων αὐτάς, βουλῆς τε προτεθείσης τίνι πρότερον ἐπιχειρητέον πολέμῳ, ὁ Κλαύδιος ἔφη ὡς "ὁ πρὸς τὸν τύραννον πόλεμος ἐμοὶ διαφέρει, ὁ δὲ πρὸς τοὺς βαρβάρους τῇ πολιτείᾳ, καὶ χρὴ προτιμηθῆναι τὸν τῆς πολιτείας".

p. 605 Οἱ βάρβαροι δὲ πολλὰς μὲν κατέδραμον χώρας, τὴν δέ γε Θεσσαλονίκην ἐπολιόρκουν· ἣ πάλαι μὲν Ἠμαθία καλεῖσθαι λέγεται, Θεσσαλονίκη δὲ μετονομασθῆναι ἐκ τῆς Φιλίππου μὲν θυγατρὸς Κασάνδρου δὲ γυναικὸς Θεσσαλονίκης. ἀλλ' ἐκείνης μὲν/τῆς πόλεως ἀπεκρούσθησαν, ἐπελθόντες δὲ ταῖς Ἀθήναις εἷλον αὐτάς. καὶ συναγαγόντες πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει βιβλία, καῦσαι ταῦτα ἠβούλοντο. εἷς δέ τις τῶν συνετῶν παρ' αὐτοῖς δοκούντων ἀπεῖρξε τοὺς ὁμοφύλους τοῦ ἐγχειρήματος, φάμενος ὡς περὶ ταῦτα οἱ Ἕλληνες ἀσχολούμενοι πολεμικῶν ἀμελοῦσιν ἔργων καὶ οὕτως εὐχείρωτοι γίνονται. Κλεόδημος δὲ Ἀθηναῖος ἀνὴρ διαδρᾶναι ἰσχύσας, καὶ πλῆθος συναγαγών, μετὰ πλοίων ἐκ θαλάσσης ἐπῆλθεν αὐτοῖς, καὶ πολλοὺς ἀνεῖλεν, ὡς καὶ τοὺς περιλειφθέντας ἐκεῖθεν φυγεῖν. Κλαύδιος δὲ κατὰ τούτων ὁρμήσας ἐν πολλαῖς σχεδασθέντων χώραις, ποτὲ μὲν ναυμαχίαις ποτὲ δὲ κατὰ γῆν συνισταμέναις μάχαις ἐνίκησε. καὶ χειμῶνες δὲ αὐτοὺς ἐκάκωσαν καὶ λιμὸς ἐπίεσε καὶ διέφθειρεν.

11

II, p. 624 XII, 34. Μαξιμῖνος δὲ κοινωνὸν τῆς ἀρχῆς τὸν Λικίννιον προσειλήφει, ἐκ Δακῶν ἕλκοντα τὴν τοῦ γένους σειράν, καὶ γαμβρὸν ὄντα ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. κοινωνὸν δὲ τῆς βασιλείας αὐτὸν ποιησάμενος τὸν μὲν ἐν τῷ

9

După 260. Aureolus, colaborator al lui Gallienus, era la origine un păstor din Dacia

XII, 24. <. . .> Aureolus, care era <de loc> din țara getică numită mai tîrziu Dacia și de neam neînsemnat (căci fusese mai înainte păstor), cum soarta hotărîse să-l înalțe, a intrat în armată și, fiind foarte priceput, a fost numit îngrijitor al cailor împăratului [23] <. . .>. II, p. 597

10

269. Victoria lui Claudius asupra goților și a celorlalte popoare nord-danubiene și nord-pontice aliate cu ei

XII, 26. <. . .> În Roma, senatul aflînd de uciderea lui Gallienus, a omorît și pe fratele și pe fiul aceluia. Deoarece Postumus [24] își exercita încă domnia nelegitimă, iar barbarii [25] trecuseră peste lacul Maeotidei în Asia și în Europa și le prădau, senatul se întreba cu cine trebuie să se dea mai întîi lupta, iar Claudius [26] spuse : „războiul cu urzurpatorul mă privește pe mine, iar războiul cu barbarii privește statul și trebuie să se dea întîietate aceluia care privește statul". II, p. 604

Iar barbarii au cotropit multe ținuturi și au asediat Tesalonicul. Acesta se spune că se numea în vechime Emathia și că i s-a schimbat denumirea în aceea de Tesalonic, după fiica lui Filip [27], soția lui Casandru, Thessalonike. Dar <barbarii> au fost respinși în asediul acelui oraș și, îndreptîndu-se asupra Atenei, au cucerit-o. Și adunînd toate cărțile din oraș, voiau să le ardă. Dar unul dintre cei mai vestiți înțelepți ai lor i-a împiedicat pe cei de un neam cu dînsul de la asemenea faptă, spunînd că grecii nesocotesc faptele de arme din pricină că se ocupă de aceste <cărți> și astfel au ajuns ușor de învins. Iar Cleodemos, un atenian, izbutind să fugă și adunînd mulțime <de oameni>, a venit asupra lor cu nave, pe mare și i-a ucis pe mulți, încît și cei care au scăpat de moarte au fugit de acolo. Iar Claudius năvălind asupra lor, după ce se risipiseră în mai multe ținuturi, i-a învins cînd în lupte navale, cînd în lupte purtate pe uscat. Și furtunile le-au pricinuit suferințe, iar foametea i-a chinuit și i-a distrus [28].

11

Licinius era de origine din părțile Daciei

XII, 34. Maximinus și-a luat părtaș la domnie pe Licinius [29], care se trăgea din neamul dacilor și era cumnat după soră al marelui Constantin. II, p. 624

[23] Cf. R. Vulpe, *DID*, II, p. 255; Aureolus ajunge general, e proclamat împărat, dar ucis de Claudius, *ibidem*, p. 260.

[24] Marcus Cassianus Latinius Postumus, învingătorul francilor și al alamanilor (258), este proclamat împărat de armată și creează în Gallia un imperiu regional, tolerat de Gallienus din pricina situației grele pe care trebuia s-o înfrunte în Balcani și Italia. Claudius are, de fapt, de luptat cu urmașii lui Postumus, anume cu Tetricus, *ibidem*, p. 262.

[25] Este vorba de coaliția formată din goți, heruli, gepizi, bastarni, sarmați, *ibidem*, p. 263.

[26] Marcus Aurelius Claudius (268—270) numit și Claudius al II-lea Gothicus.

[27] Filip al II-lea, regele Macedoniei (359—336 î.e.n.), tatăl lui Alexandru cel Mare.

[28] Cf. Zosimos, I, 42; R. Vulpe, *DID*, II, p. 263—267, prezentînd pe larg această invazie „scită", o caracterizează drept „cea mai mare sforțare a populației de la nord de gurile Dunării de a sfărîma tăria Imperiului roman".

[29] Flavius Valerius Licinianus Licinius (307/308—324).

Ἰλλυρικῷ καταλέλοιπεν ἵν᾽ἀμύνῃ τοῖς Θρᾳξὶν ὑπὸ βαρβάρων ληϊζομένοις, ἐκεῖνος δ᾽εἰς Ῥώμην ἀφίκετο μαχόμενος πρὸς Μαξέντιον.

12

III, p. 13 XIII, 2, 42. Σαρματῶν δὲ καὶ Γότθων κατὰ τῆς Ῥωμαίων ὑπηκόου κεκινημένων καὶ τὴν Θρᾳκῴαν μοῖραν ληιζομένων, διανίσταται κατ᾽αὐτῶν Κωνσταντῖνος ὁ μέγιστος· καὶ τὴν Θρᾴκην καταλαβὼν τοῖς βαρβάροις συρρήγνυται καὶ κατ᾽ αὐτῶν ἵστησι λαμπρότατον τρόπαιον.

13

III, p. 77 XIII, 16, 16. Σκυθῶν δὲ τὴν Θρᾳκῴαν καὶ Μακεδονικὴν κατατρεχόντων
p. 78, 17 χώραν ἐξῄει τούτοις ἀντιταξόμενος. ὅτε καὶ ὁ μέγας πατὴρ / Ἰσαάκιος ἐφ᾽ἵππῳ
αὐτῷ ἐντυχὼν "ἀπόδος" ἔφη "τὰς ἐκκλησίας τοῖς ὀρθοδόξοις, ὦ βασιλεῦ,
καὶ ἴσθι ὡς ἐπανήξεις νενικηκώς· εἰ δὲ κατὰ θεοῦ στρατεύῃ, οὐκ ἐπανήξεις
18 ἐκεῖθεν". ὠργίσθη ἐπὶ τούτοις ὁ δυσσεβέστατος βασιλεὺς καὶ φρουρεῖσθαι
19 προστάττει τὸν ἅγιον, ἕως ἐπανελεύσεται. ὁ δὲ "εἰ σὺ ὑποστρέψεις" ἔφη "οὐ
λελάληκεν ἐν ἐμοὶ ὁ θεός" <...>.
24 <...> στρατεύσας οὖν κατὰ Σκυθῶν καὶ περὶ τὴν Θρᾴκην αὐτοῖς συμ-
βαλὼν αἰσχρῶς ἡττήθη καὶ φεύγων ἐν οἰκήματι κατεκρύφθη· παρ᾽ᾧ ἀχυρώδης
p. 79, 25 σεσώρευτο συρφετό. τῶν οὖν Σκυθῶν μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ βα|σιλέως τὴν χώραν
ἐκείνην ληιζομένων καὶ ἐμπιπρώντων καὶ τὰς οἰκίας, κἀκεῖνο τὸ οἴκημα κατα-
26 πέπρηστος καὶ ὁ Οὐάλης διέφθαρτο ἐν αὐτῷ. ὁ μέντοι ἅγιος Ἰσαάκιος καθειργ-
μένος τὴν κατάφλεξιν τοῦ Οὐάλεντος ἐγνώκει τῷ πνεύματι καὶ εἶπε τοῖς
παρατυχοῦσιν ἐκεῖ ὡς "Οὐάλης ἄρτι θνήσκει διὰ πυρός".

14

III, p. 79 XIII, 16, 31. Καθῃρέθη δὲ τότε καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως Χαλκηδόνος, ὡς
32 τῶν αὐτῆς πολιτῶν τὰ Προκοπίου φρονούντων· ὧν καθαιρουμένων εὑρέθη πλὰξ
ἐν τοῖς θεμελίοις αὐτῶν ἔχουσα γεγραμμένα ταυτί/.

p. 80 ἀλλ᾽ὅτε δὴ Νύμφαι ἱερὸν κατὰ ἄστυ χορείην
τερπόμεναι στήσονται ἐϋστεφέας κατ᾽ἀγυιάς,
καὶ τεῖχος λουτροῖσι πολύστομον ἔσσεται ἄλκαρ,
δὴ τότε μυρία φῦλα πολυσπερέων ἀνθρώπων
ἄγρια μαργαίνοντα, κακὴν ἐπιειμένα ἀλκήν,

După ce şi l-a făcut părtaş la domnie, l-a lăsat în Illyricum ca să-i apere pe tracii prădaţi de barbari, iar el pleacă la Roma ca să lupte cu Maxentius [30].

12

328. Constantin cel Mare învinge pe goţi şi sarmaţi

XIII, 2, 42. Deoarece sarmaţii şi goţii au pornit asupra stăpînirii III, p. 13
romanilor şi prădau Tracia, se ridică împotriva lor Constantin cel Mare [31]. Şi ajungînd în Tracia, se ciocneşte <în luptă> cu barbarii şi cîştigă asupra lor o foarte strălucită victorie [32].

13

378. Goţii, trecînd Dunărea, pradă provinciile bizantine. Înfrîngerea bizantinilor la Adrianopol. Moartea lui Valens

XIII, 16, 16. Deoarece sciţii năvăliseră în ţinuturile Traciei şi Ma- III, p. 77
cedoniei, porneşte[33], pregătindu-se de luptă, împotriva lor. Atunci şi marele 17
părinte / Isaac, întîlnindu-l pe cînd mergea călare, i-a spus : „Dă înapoi p. 78
ortodocşilor bisericile, împărate şi să ştii că te vei întoarce învingător !
Iar dacă te vei război cu Dumnezeu, nu te vei înapoia de acolo !" S-a mîniat 18
la aceste <cuvinte> preanecucernicul împărat şi porunceşte să fie pus sub
pază sfîntul pînă ce el se va întoarce. Acesta însă zise : „Dacă te vei întoarce, 19
<înseamnă> că n-a vorbit în mine Dumnezeu" <...>.
<...> După ce a pornit aşadar în campanie împotriva sciţilor [34] şi 24
ciocnindu-se <în luptă> cu ei în Tracia, fu învins în chip ruşinos, a fugit şi s-a
ascuns într-o căsuţă, lîngă care se adunase un morman de paie. Cum sciţii, 25
după înfrîngerea împăratului, au jefuit acea regiune şi au dat foc caselor,
a ars şi căsuţa aceea şi Valens a pierit într-însa. Iar sfîntul Isaac, care era 26
închis, a aflat cu duhul arderea lui Valens şi a spus celor ce se întîmplaseră
acolo că „Valens moare acum de foc"[35].

14

367. În zidurile Calcedonului, Valens descoperă o profeţie veche despre năvălirea goţilor. Adeverirea ei

XIII, 16, 31. A dărîmat atunci şi zidurile oraşului Calcedon, deoarece III, p. 79
locuitorii săi erau de partea lui Procopius. După dărîmarea lor s-a găsit 32
în temelii o placă pe care erau scrise următoarele :/

Dar cînd nimfele vor încinge vesele o horă prin oraşul sacru, p. 80
Pe străzile împodobite cu ghirlande
Şi zidul va fi un sprijin cu multe guri [36] de apă pentru băi,
Atunci nenumărate seminţii de oameni de toate neamurile
Sălbatice, turbate, pline de o malefică vigoare,

[30] Pasaj confuz, necorespunzător realităţilor istorice ; izvoarele lui nu ne sînt cunoscute.
[31] Constantin cel Mare (306–337).
[32] Cf. Kedrenos, Bonn, I, p. 517.
[33] Este vorba de împăratul Valens (364–378).
[34] Sciţii = goţii.
[35] Cf. Kedrenos, Bonn, I, p. 548–549.
[36] Oracolul, în limbajul său obscur, prevesteşte că zidul Calcedonului (din ale cărui materiale se va construi în 372–373 vestitul apeduct al lui Valens) va alimenta prin multe guri (conducte) termele Constantinopolului. Manuscrisele dau πολύστονος (=jalnic). Am emendat în πολύστομος (=cu multe guri), cu un înţeles mai satisfăcător (A. E.)

῞Ιστρου Κιμμερίοιο πόρον διαβάντα σὺν αἰχμῇ
Σκυθικὴν ὀλέσει χώραν καὶ Μυσίδα γαῖαν.
Θρηικίης δ'ἐπιβάντα σὺν ἐλπίσι μαινομένησιν
αὐτοῦ κεν βιότοιο τέλος καὶ πότμον ἐπίσποι.

33 ὁ μὲν οὖν Οὐάλης τῇ τῶν τειχῶν τῆς Χαλκηδόνος ὕλῃ εἰς οἰκοδομὴν
34 ὁλκοῦ ἐχρήσατο ὕδατος, ὃν ἀγωγὸν ἡ δημώδης ὀνομάζει φωνή, καὶ
τοῦτον Οὐάλεντα ἐπωνόμασε, δι'οὗ πεποίηκεν εἰς τὴν πόλιν ὕδωρ εἰσάγεσθαι
35 ἵν'ἀφθονία ὕδατος εἴη αὐτῇ καὶ πρὸς ἄλλην χρῆσιν καὶ πρὸς λουτρά. ὁ δὲ τῆς
πόλεως ἔπαρχος Νυμφαῖον ἐν τῷ καλουμένῳ Ταύρῳ κατεσκευάκει, τὰς ἐκ
36 τοῦ τῶν ὑδάτων ὁλκοῦ χάριτας ἐκ τούτου παραδεικνύς. οἷς εἵπετο καὶ ἡ τῶν
p. 81 βαρβάρων ἐπέλευσις κατὰ τὰ γεγραμμένα | ἐν τῇ πλακί, οἳ ἐληίσαντο μὲν τὴν
Θρᾴκην, περὶ δὲ αὐτὴν κατηναλώθησαν ὕστερον.

15

III, p. 122 XIII, 25, 37. Καὶ οἱ μὲν ἐκ Θρᾳκῶν τὸ γένος ἕλκειν αὐτὸν λέγουσιν, ἄλλοι δὲ ἐκ Δακῶν τῶν ἐν Ἰλλυριοῖς.

16

III, p. 137 XIV, 3, 26. Κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἱστορεῖται τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν Θρᾴκην καταδραμεῖν, μήπω πρὶν γινωσκόμενον.

17

III, p. 181 XIV, 11, 18. Ἐπὶ τούτου τοῦ βασιλέως ὁ Χαγάνος ὁ τῶν Ἀβάρων
ἀρχηγὸς ᾐτήσατο σταλῆναι αὐτῷ οἰκοδόμους, ἵνα αὐτῷ δομήσωνται λοετρόν.
19 σταλέντων δὲ γέφυραν παρὰ τὸν Δάνουβιν ᾠκοδόμησε, βιασάμενος πρὸς τοῦτο
αὐτούς, ἵνα δι' αὐτῆς ἀπόνως περαιούμενος τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους ληίζηται.

18

III, p. 183 XIV, 12, 4. Χαγάνος δέ, ὁ τῶν Ἀβάρων ἀρχηγός, τὸ Σίρμιον χειρωσάμενος
ἐζήτησε προστεθῆναι ταῖς ὀγδοήκοντα χιλιάσι ταῖς ἐτησίως αὐτῷ παρεχομέναις
5 καὶ ἑτέρας εἴκοσι· καὶ ὁ βασιλεὺς εἰρηνεύειν ἐθέλων τὴν προσθήκην
6/7 ταύτην ἐποίησεν. ὁ δὲ καὶ ἐλέφαντα ᾔτησε, μήπω τὸ ζῷον ἰδών. τὸν μείζονα
8 τοίνυν ὧν εἶχεν ὁ βασιλεὺς αὐτῷ πέπομφεν. ὁ δὲ Χαγάνος ἀπληστευόμενος ἢ

Trecînd peste Istrul cimerian cu război
Vor distruge și țara scitică și pămîntul misian.
Și intrînd în Tracia cu speranțe nebunești
Își vor găsi aici sfîrșitul vieții și moartea.

Iar Valens a folosit materialul zidurilor Calcedonului pentru construi- 33
rea unui apeduct, pe care limba populară îl numește „agogós" (conductă) și
l-a numit „al lui Valens", cu ajutorul căruia a făcut să se aducă apă în oraș, 34
pentru ca acesta să aibă din belșug apă și pentru alte nevoi și pentru băi.
Iar prefectul orașului a construit un nymphaeum, în așa-numitul Taurus, 35
exprimînd astfel recunoștința pentru aducerea apei. Acestor lucruri le-a 36
urmat și invazia barbarilor [37], potrivit celor scrise / pe placă. Ei au prădat p. 81
Tracia, dar mai tîrziu au fost distruși undeva, prin apropiere [38].

15

457. Originea împăratului Leon I era tracă sau iliro-dacă

XIII, 25, 37. Și unii spun că se trăgea [39] după neam din traci, alții III, p. 122
din dacii din Illyricum [40].

16

502. Bulgarii invadează Tracia și Illyricum

XIV, 3, 26. În acest timp se povestește că neamul bulgarilor a cotropit III, p. 137
Illyricum și Tracia ; el nu fusese cunoscut mai înainte [41].

17

580. Baian, haganul avarilor, construiește un pod peste Dunăre pentru a ataca Imperiul bizantin

XIV, 11, 18. În vremea acestui împărat [42], haganul, conducătorul III, p. 181
avarilor [43] a cerut să i se trimită arhitecți ca să-i construiască o baie. Dar 19
după ce i-au fost trimiși, a construit un pod peste Dunăre, constrîngîndu-i
pe ei în acest scop, pentru ca, trecînd peste el cu ușurință, să prade țara
romeilor [44].

18

583–584. După tratative nereușite, avarii provoacă mari pierderi Imperiului bizantin. Mauriciu încheie pace cu ei. În anul următor (584), avarii împreună cu slavii atacă din nou imperiul, dar sînt respinși de Commentiolus

XIV, 12, 4. Iar haganul, conducătorul avarilor, după ce a cucerit III, p. 183
Sirmium, a cerut să se adauge la cei optzeci de mii <de galbeni>, care-i erau

[37] Barbarii = goții.
[38] Cf. Kedrenos, Bonn, I, p. 542.
[39] Împăratul Leon I (457–474).
[40] Cf. Ernest Stein, *Histoire du Bas-Empire*, I, Paris, 1959, p. 354. Se pare că Leon I era coborîtor dintr-un trib al bessilor.
[41] Cf. Theophanes, de Boor, p. 143. În realitate bulgarii își fac apariția în orizontul politic al bizantinilor în 480, cînd Zenon se folosește de ei împotriva goților. În 493 și 499 ei devastează Tracia, cf. Ernest Stein, *op. cit.*, II, Paris, 1949, p. 17, 89–90.
[42] Tiberius al II-lea (578–582).
[43] Baian, haganul avarilor (cca 568–582).
[44] Cf. Theophanes, de Boor, p. 250. În realitate se pare că este vorba de un pod peste rîul Sava, cf. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, I, p. 71.

προφάσεις τοῦ μὴ εἰρηνεύειν ζητῶν, ἑτέρας εἴκοσι χιλιάδας ταῖς ἑκατὸν προσ-
9 τεθῆναι ἀπήτησε. μὴ καταδεξαμένου δὲ καὶ ταύτην τὴν προσθήκην τοῦ βασι-
λέως ἐστράτευσε κατὰ Ῥωμαίων ἐκεῖνος καὶ πόλεις πολλὰς τοῦ Ἰλλυρικοῦ
10 ἐχειρώσατο· ἠπείλει τε καὶ τὸ Μακρὸν καταστρέψαι τεῖχος. στείλας οὖν πρέσ-
p. 184, 11 βεις πρὸς τὸν βάρβαρον ὁ Μαυρίκιος σπονδὰς ἔθετο. ὁ μέντοι Χαγάνος/ἄπληστος
καὶ ἄπιστος ὤν, δόλῳ κατὰ Ῥωμαίων ἐγίνετο, αὐτὸς μὲν ἡσυχάζων, ἔθνη δέ
τινα τῶν Σκλαβηνῶν παρασκευάσας τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους λῃίζεσθαι, οἳ καὶ
12 μέχρι τοῦ Μακροῦ τείχους πεφθάκασιν. ὁ βασιλεὺς δὲ Κομεντίολον στρατηγὸν
προβαλόμενος καὶ δι᾽αὐτοῦ τοῖς βαρβάροις ἀθρόως ἐπεξελθών, τῶν Ῥωμαϊκῶν
αὐτοὺς ὁρίων ἀπήλασεν, ἀναιρεθέντων πολλῶν, καὶ τὴν λείαν ὅσην ἔλαβον
καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐπανεσώσατο.

19

III, p. 189 XIV, 12, 49. Εἰρήνης δὲ γεγονυίας πρὸς Πέρσας, τὰς δυνάμεις ἐξ ἑῴας ἐπὶ
p. 190 τὴν Θρᾴκην μετήνεγκε καὶ αὐτὸς/ἐξῆλθε τῆς Βυζαντίδος τὰ ὑπὸ τῶν βαρβάρων
50 κατεστραμμένα θεάσασθαι. ὅτε καὶ ὁ ἥλιος ἐσκιάσθη, καὶ γυνή τις ἐν Θρᾴκῃ
παιδίον ἔτεκεν οὔτε ὀφθαλμοὺς οὔτε βλέφαρα ἔχον οὔτε χεῖρας οὔτε βραχίονος,
51 ἰχθύος δὲ οὐραῖον πρὸς τῷ ἰσχίῳ προβεβλημένον. τοῦ μέντοι Χαγάνου τῇ Θρᾴκῃ
ἐπελθόντος μετὰ πλήθους ἀπείρου, ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς Πρίσκος
δείσας εἰς τὸ φρούριον Τζουρουλοῦ συνέκλεισεν ἑαυτόν. ὁ δέ βάρβαρος πολιορ-
52 κεῖν αὐτὸ ἡτοιμάζετο. τότε κατεστρατήγησεν ἐκείνου Μαυρίκιος τρόπῳ τοιούτῳ·
γράμμα πρὸς Πρίσκον συντίθησιν ἀντέχειν αὐτὸν παραινοῦν· μικρὸν γὰρ ὅσον
53 τοὺς βαρβάρους μετ᾽αἰσχύνης ἀναχωρῆσαι. στέλλεσθαι γὰρ πλοῖα εἰς τὴν χώραν
αὐτῶν σὺν στρατεύματι λῃίσασθαι τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς
54 παῖδας αὐτῶν δορυαλώτους ἑλεῖν. τοῦτο τὸ γράμμα δίδωσί τινι, ἐπισκήψας
55 αὐτῷ περιπεσεῖν τοῖς βαρβάροις ἐν τῷ πρὸς Πρίσκον δῆθεν πορεύεσθαι. οὗ
γενομένου, τὴν ἐπιστολὴν ὁ βάρβαρος ἀναγνοὺς καὶ δείσας περὶ τοῖς οἰκείοις,/
p. 191, 56 σπένδεται πρὸς Πρίσκον ἐπὶ δώροις ὀλίγοις καὶ ἄπεισιν. ἔκτισε δὲ Φιλιππικὸς
ἐν Χρυσοπόλει μονὴν ἐπ᾽ὀνόματι τῆς Θεοτόκου καὶ οἶκον ἐν ταύτῃ λαμπρό-
τατον, ἵν᾽ ἐν αὐτῷ τὸν Μαυρίκιον ὑποδέχοιτο.

20

III, p. 191 XIV, 13, 7. Ὁ Χαγάνος μέντοι καὶ αὖθις πρὸς τὰ Ῥωμαίων ἐχώρησε. καὶ
p. 192 τούτῳ τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων ἀντιταττομένων, ποτὲ/μὲν ἐκράτει, ἐνίοτε
8 δ᾽ἥττητο. ἐν μιᾷ δὲ ἡμέρᾳ υἱοὶ αὐτοῦ ἑπτὰ ἐκ νόσου λοιμικῆς καὶ πυρετοῦ
9 ἐτελεύτησαν. Κομεντίολον δὲ στείλας ὁ βασιλεὺς κατὰ Χαγάνου μετὰ πολυ-
πληθοῦς στρατιᾶς λέγεται ἐντείλασθαι αὐτῷ προδοῦναι τοῖς ἐναντίοις τὸ
10 στρατιωτικὸν διά τινας στάσεις καὶ ἀταξίας τούτοις μνησικακῶν. καὶ συμ-
βαλὼν τοῖς βαρβάροις ἀσυντάκτως ὁ Κομεντίολος, αὐτὸς μὲν μετὰ τῶν περὶ

oferiți anual, încă alți douăzeci <de mii>. Și împăratul [45] care dorea să păstreze 5
pacea, a făcut această adăugire. <Haganul> a cerut și un elefant, deoarece 6
nu văzuse încă acest animal. Împăratul i l-a trimis pe cel mai mare din 7
cîți avea. Iar haganul, nesățios sau căutînd pretexte pentru a strica pacea, a 8
pretins să fie adăugate alte douăzeci de mii la cele o sută. Deoarece împăratul 9
nu a acceptat și acest adaos, <haganul> a pornit cu război împotriva romeilor
și a cucerit multe orașe din Illyricum ; amenința să distrugă și Marele Zid [46]. 10
Trimițînd deci soli la barbar, Mauriciu a încheiat tratate <de pace>. Dar 11
haganul,/ nesățios și fără cuvînt, s-a ridicat cu vicleșug împotriva romei- p. 184
lor; el stătea liniștit, dar a pus la cale unele treburi ale slavilor să
devasteze țara romeilor. Aceștia au ajuns chiar pînă la zidul cel lung.
Iar împăratul, numindu-l strateg pe Commentiolus și atacîndu-i, prin el,
pe neașteptate pe barbari, i-a îndepărtat de hotarele romeilor. Au fost
uciși mulți și a luat îndărăt pradă multă și i-a salvat pe prizonieri [47].

19

592. Prin abilitatea împăratului Mauriciu, Priscus scapă de încercuirea avarilor și slavilor, care fac pace cu bizantinii

XIV, 12, 49. Făcîndu-se pace cu perșii, <împăratul> [48] a mutat armatele III, p. 189
din Răsărit în Tracia și a pornit el însuși din/Bizanț [49], ca să vadă distrugerile p. 190
făcute de barbari. Atunci și soarele s-a întunecat și o femeie din Tracia a 50
născut un copil care nu avea nici ochi, nici pleoape, nici mîini, nici brațe,
iar în spate îi atîrna o coadă de pește. Cum haganul a năvălit în Tracia 51
cu o mulțime nenumărată, Priscus, strategul romeilor, temîndu-se, s-a închis
în fortăreața Tzurulos. Iar barbarul se pregătea să-l asedieze. Atunci Mauri- 52
ciu l-a învins pe barbar în felul următor : compune o scrisoare către Priscus
prin care-l sfătuiește să reziste, căci peste puțin barbarii se vor retrage în
chip rușinos. Căci s-au trimis corăbii spre țara lor, cu armată, ca să le prade 53
casele și să le ia în robie femeile și copiii. Dă această scrisoare cuiva, poruncin- 54
du-i să cadă în mîinile barbarilor, în timp ce se îndreaptă spre Priscus.
După ce lucrul s-a întîmplat, barbarul, citind epistola și temîndu-se de ce 55
li se va întîmpla alor săi,/încheie pace cu Priscus, cu daruri puține, și pleacă. p. 191
Iar Philippikos a clădit în Chrysopolis o mănăstire închinată Născătoarei 56
de Dumnezeu și în aceasta o casă prea strălucită ca să-l primească într-însa
pe Mauriciu [50].

20

600. Avarii înving armata bizantină, dar sînt siliți să se retragă, decimați de ciumă. Împăratul Mauriciu refuză să-i răscumpere pe bizantinii prizionieri, care sînt măcelăriți de avari

XIV, 13, 7. Haganul din nou a pornit asupra țării romeilor. Iar III, p. 191
oștile romeice i-au stat împotrivă și uneori/au învins, alteori au fost înfrînte. p. 192
Într-o zi șapte fii ai lui au murit de boala ciumei și de febră. Trimițînd 8/9
împăratul pe Commentiolus împotriva haganului, cu oaste multă, se spune
că i-a poruncit să predea dușmanilor pe ostași, din pricina unor răzvrătiri
și dezordini, plin de ciudă împotriva lor. Și Commentiolus, angajînd lupta 10
cu barbarii fără rînduială, el însuși și cu cei din jurul lui au luat-o la fugă,

[45] Mauriciu (582—602).
[46] Zidul cel mare al Constantinopolului.
[47] Cf. Kedrenos, Bonn, I, p. 691—692 ; Theophanes, de Boor, p. 252—254.
[48] Mauriciu (582—602).
[49] Bizanț = Constantinopol.
[50] Cf. Kedrenos, Bonn, I, p. 696—697 ; Theophanes, de Boor, p. 269—270.

11 αὐτὸν εἰς φυγὴν ἐτράπη, πρὸς τοῦτο προπαρασκευασάμενος. τῶν δὲ λοιπῶν
οἱ μὲν ἔπεσον, οἱ δ'ἐζωγρήθησαν. εἶναι δὲ τοὺς ζωγρηθέντας φασὶ περὶ δώδεκα
12 χιλιάδας. καὶ ὁ Χαγάνος τῇ νίκῃ ταύτῃ ἐξογκωθεὶς ἄχρι τοῦ Μακροῦ τείχους
13 ἀφίκετο. συλλέξας δὲ ὁ βασιλεὺς λαὸν εἰς φυλακὴν τοῦ τείχους τούτους ἐκπέ-
14 πομφεν. ἐκ δὲ τῆς λοιμικῆς νόσου οὐ μόνοι οἱ τοῦ Χαγάνου υἱοί, ὡς εἴρηται,
15 ἔθανον, ἀλλὰ καὶ πλῆθος τῶν 'Αβάρων πολύ· ὅθεν ἀθυμήσας ὁ βάρβαρος ἔσ-
16 πευδεν εἰς τὰ οἰκεῖα ἐπαναζεῦξαι. δηλοῖ οὖν τῷ Μαυρικίῳ ἐξωνήσασθαι τοὺς
17 αἰχμαλώτους, ἓν ἐφ'ἑκάστῳ διδόντι νόμισμα· ὁ δὲ βασιλεὺς οὐ κατένευσε. καὶ
ὁ Χαγάνος ᾔτησε λαβεῖν εἰς ἕκαστον τῶν αἰχμαλώτων ἀνὰ ἥμισυ τοῦ νομίσ-
p. 193, 18 ματος. ὁ δέ/οὐδὲ οὕτως τοὺς ἁλόντας ἠθέλησε πρίασθαι, τὸ μέν τι ἐκ φειδωλίας
19 (ἥττητο γὰρ χρημάτων), τὸ δέ τι τοῖς στρατιώταις μνησικακῶν. ἐκμανεὶς
20 οὖν ὁ βάρβαρος πάντας ξίφεσιν ἐξεθέρισε καὶ ἀνέζευξεν. ἐντεῦθεν πᾶσι μῖσος
κατὰ τοῦ βασιλέως ἐφύετο καὶ πρὸς πάντων ἐλοιδορεῖτο <. . .>.

21

III, p. 195 XIV, 13, 40. Τῷ γοῦν ἀδελφῷ αὐτοῦ Πέτρῳ στρατηγοῦντι τότε ἐπιστέλλει ὁ
βασιλεὺς διαβάντι τὸν Ἴστρον μετὰ τῆς στρατιᾶς ἐκεῖθεν αὐτῇ τὰ πρὸς τὴν χρείαν
41 πορίζεσθαι. ἦν δὲ τοῦτο διὰ φιλαργυρίαν οἰκονομούμενον, ἵνα ληιζόμενον τὸ ὁπλι-
42 τικὸν ἀποτρέφοιτο καὶ αὐτὸς κερδήσοι τὸ στρατιωτικὸν σιτηρέσιον. τοῦτο στά-
σιν τῇ στρατιᾷ ἐνεποίησε· καὶ αὐτίκα βασιλεὺς παρ'αὐτῶν ὁ Φωκᾶς ἀνηγό-
43 ρευτο· ἐτύγχανε δ'ὢν ἑκατόνταρχος. ὁ δὲ στρατηγὸς Πέτρος τοῦτο μαθὼν ἔφυγε
καὶ τῷ βασιλεῖ αὐτάγγελος τοῦ γεγονότος ἐγένετο.

22

III, p. 200 XIV, 1, 27. 'Εν δὲ τῇ Εὐρώπῃ Ἄβαροι τὴν Θρᾴκην ἐδῄωσαν, καὶ τὰ
'Ρωμαϊκὰ στρατόπεδα, ἃ ἐν ἀμφοτέροις ἦσαν τοῖς τμήμασι, διεφθάρησαν.

23

III, p. 204 XIV, 15, 3. Καὶ τὴν Εὐρώπην οἱ Ἄβαροι καὶ οἱ Σκύθαι ἠρήμωσαν.
4 διὸ καὶ ἠπόρει ὁ βασιλεὺς 'Ηράκλειος ὅ,τι καὶ δράσει.

24

III, p. 205 XIV, 15, 16. Διὸ καὶ ἔσπευδε θέσθαι πρὸς τὸν Χαγάνον σπονδάς, μὴ
17 ἀφιστάμενον τοῦ τὴν Θρᾴκην ληίζεσθαι. στείλας τοίνυν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην ᾔτει·
p. 206, 18 καὶ ὁ βάρβαρος οὐκ ἀνένευσεν. ἡσθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς ἐξῆλθε τῆς πό/λεως καὶ ἔξω
τοῦ Μακροῦ τείχους ηὐλίσατο μετὰ τῆς βασιλικῆς πολυτελείας καὶ δορυφο-

după ce s-au pregătit de mai înainte pentru acest lucru. Iar dintre ceilalţi 11
unii au căzut, alţii au fost luaţi prizonieri. Se spune că erau cam 12 000 de 12
prizonieri. Şi haganul, plin de trufie din pricina acestei victorii, a ajuns
pînă la Zidul cel Mare. Împăratul a adunat oaste pentru paza zidului şi i-a 13
respins <pe barbari>. Iar din pricina ciumii au murit nu numai fiii haganu- 14
lui, cum spuneam, ci şi multă mulţime de avari. Descurajat din această cauză, 15
barbarul se grăbea să se întoarcă în patrie. I-a făcut cunoscut deci lui Mauriciu 16
să-i răscumpere pe prizonieri, dînd pentru fiecare cîte o nomisma [51], dar
împăratul nu a încuviinţat. Şi haganul a cerut pentru fiecare dintre prizo- 17
nieri cîte o jumătate de nomisma. Dar acela / nici aşa n-a vrut să-i cumpere p. 193, 18
pe prinşi, pe de o parte din zgîrcenie (căci era supus banului), pe de alta din
resentiment faţă de soldaţi. Înfuriindu-se deci barbarul i-a secerat pe toţi 19
cu săbiile şi a plecat spre casă. Din această pricină în toţi s-a născut ură 20
împotriva împăratului şi de toţi era ocărît [52] <. . .>.

21

602. Răscoala militară de la Istru. Trupele proclamă împărat pe Phocas

XIV, 13, 40. Iar fratelui său Petru, care era atunci strateg, împăratul III, p. 195
îi trimite poruncă să treacă Istrul cu armata şi să-i procure de acolo cele
necesare ei. Proceda astfel din pricina dragostei pentru bani, pentru ca armata 41
să se hrănească din pradă, iar el să cîştige de pe urma alimentelor pentru
soldaţi. Acest fapt a produs o răscoală în armată. Şi îndată a fost proclamat 42
împărat de către oşteni Phocas. Era centurion. Iar strategul Petru, aflînd 43
aceasta, a fugit şi a ajuns el însuşi să vestească împăratului cele petrecute [53].

22

(?). Avarii năvălesc din nou în Tracia

XIV, 14, 27. Iar în Europa, avarii au devastat Tracia şi au nimicit III, p. 200
armatele romeice.

23

(?). Avarii şi slavii invadează Tracia

XIV, 15, 3. Iar avarii şi sciţii [54] au pustiit Europa. De aceea împăratul III, p. 204
Heraclius nu ştia ce are de făcut. 4

24

619. Heraclius încheie un tratat cu avarii care invadaseră Tracia

XIV, 15, 16. De aceea s-a grăbit să încheie un tratat cu haganul, III, p. 205
fără să-l oprească de a prăda Tracia. Trimiţînd deci <soli> la acesta, cerea
pace [55]. Şi barbarul nu a refuzat. Împăratul a ieşit deci bucuros din Constanti- 17/18
nopol / şi şi-a aşezat tabăra în afara Zidului celui Lung cu fast imperial şi cu p. 206

[51] Nomisma = monedă bizantină de aur de cca 4,48 g.
[52] Cf. Kedrenos, Bonn, I, p. 699–700; Theophanes, de Boor, p. 279–280.
[53] Cf. Kedrenos, Bonn, I, p. 705; Theophanes, de Boor, p. 286–287.
[54] Sciţii = slavii.
[55] Împăratul Heraclius (610–641).

19 ρίας καὶ χρημάτων πολλῶν, ἃ τῷ Χαγάνῳ δῶρα ἐκόμιζεν. ὁ δὲ βάρβαρος
20 ἀλογήσας τῶν ὅρκων τε καὶ τῶν συνθηκῶν ὥρμησε τὸν βασιλέα συσχεῖν. ἀλλὰ τούτου μὲν οὐκ ἐπέτυχεν (ἔφθη γὰρ διαδράς), τὴν μέντοι βασιλικὴν ἀποσκευὴν καὶ τὴν δορυφορίαν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ χρήματα καὶ δορυαλώτων χιλιάδας πολλὰς
21 κατὰ πᾶσαν ἄδειαν εἰληφὼς ὑπέστρεψεν. αὖθις οὖν ὁ Ἡράκλειος πρεσβείαν ἔθετο πρὸς αὐτόν, ἐπεγκαλῶν αὐτῷ ἀπιστίαν καὶ πρὸς εἰρήνην αὐτὸν ἐφελκόμενος. ὁ δὲ σπένδεται.

25

III, p. 208 XIV, 16, 1. Ἐν τούτοις παρασπονδήσας ὁ Χαγάνος ἐπῆλθε τῇ Βυζαντίδι, καὶ πρὸ τοῦ τείχους αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ἐστρατοπεδεύσαντο, δῃοῦσαι σύμπαντα τὰ ἐκτός.
2 ὅθεν οἵ τε τῆς πόλεως καὶ ὁ πατριάρχης καὶ ὁ πατρίκιος Βῶνος (τούτους γὰρ
p. 209 ἄμφω κηδε/μόνας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου καταλελοίπει καὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων διοικητὰς ἀποδημῶν ὁ Ἡράκλειος) ἑτοιμασάμενοι πλῆθος ἀνδρῶν γενναίων κατὰ τῶν βαρβάρων ἀφροντιστούντων, ὡς μὴ παρόντος στρατεύματος,
3 ἀπροσδοκήτως ἐξέπεμψαν καὶ πολλὰς αὐτῶν χιλιάδας διέφθειραν. οἱ δέ γε περιλειφθέντες αἰσχρῶς φεύγοντες ἐς ἤθη τὰ ἑαυτῶν ὑπενόστησαν.

26

III, p. 226 XIV, 21, 10. Τὸ δὲ τῶν Βουλγάρων ἔθνος εἰς τὰς Ῥωμαϊκὰς χώρας τὰς πέραν
p. 227, 11 τοῦ Ἴστρου γενόμενον ταύταις ἀκρατῶς ἐλυμαίνετο./ἐκστρατεύει τοίνυν κατ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν, στόλον πολὺν ἐκ τῆς
12 θαλάσσης εἰσαγαγὼν εἰς τὸν Δάνουβιν. οἱ δὲ βάρβαροι τὴν τῶν Ῥωμαίων ἰδόντες παρασκευὴν ἐδειλίασαν καὶ εἰς ὀχύρωμά τι ποταμοῖς στεφανούμενον
13 καὶ τενάγεσι κατακλείσαντες ἑαυτοὺς ἠρέμουν· ἀλλ' οὐδ' ἡ Ῥωμαϊκὴ στρατιὰ
14 τούτοις προσέβαλεν. ἐφ' ἡμέραις οὖν τισιν οὕτω διατιθεμένων τῶν ἐναντίων
15 ἀμφοῖν, μαλακίαν οἱ βάρβαροι τῶν Ῥωμαίων κατέγνων. ἐπισυμβέβηκε δὲ καί
16 τι ὃ θάρσος ἐκείνοις ἐνῆκε τῆς προτέρας δειλίας ἀντίθετον. ὁ γὰρ βασιλεὺς ἐκ ποδαλγίας νοσήσας καὶ δριμυτέραις ἀλγηδόσι βαλλόμενος, λουτροῖς χρησάμενος σὺν πέντε δρόμωσι μετὰ τῆς θεραπείας εἰς Μεσημβρίαν (χώρα δ' ὑπὸ Ῥωμαίους τελοῦσα αὕτη ἐστί) τὸν ἔκπλουν πεποίητο, τὴν στρατιὰν καὶ τοὺς στρατάρχας ἐκεῖσε καταλιπὼν καὶ ἐπισκήψας πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀκροβο-
17 λίζεσθαι, ἵν' οὕτως αὐτοὺς εἰς πόλεμον ἐπισπάσωνται. φήμης δὲ γενομένης εἰς τὸ στρατόπεδον φόβῳ τῶν πολεμίων διαδιδράσκειν τὸν αὐτοκράτορα, αἰσχρῶς
18 ἅπαντες μηδενὸς διώκοντος ἔφευγον. τοῦτο τοῖς Βουλγάροις ἀπροσδοκήτως γενόμενον μένος ἐνέπνευσε καὶ παρέθηξεν εἰς ἀλκήν, καὶ ὀπίσω διώκοντες
p. 228 πολλοὺς μὲν/ἀνῄρουν, οὐ μείους δ' ἐζώγρησαν καὶ τὸν Ἴστρον περαιωθέντες
19 ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐπήξαντο τὰς σκηνάς. καὶ οὐ διέλιπον ἐξ ἐκείνου τὴν ὑπὸ
20 Ῥωμαίους ἅπασαν ληϊζόμενοι. ὅθεν βιασθεὶς ὁ κρατῶν σπονδὰς ἔθετο πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ συνθήκαις τοῦ δασμὸν αὐτοῖς καταβάλλειν ἐτήσιον, εἰς αἰσχύνην

gărzi şi cu multe bogăţii pe care le aducea ca daruri pentru hagan. Dar 19
haganul, neţinînd seama de jurăminte şi de tratate a năvălit asupra împăratului pentru a-l prinde. Dar nu a izbutit (căci acela a apucat să fugă), şi 20
luînd bagajele împăratului şi garda, ca şi banii şi multe mii de prizonieri
s-a întors fără nici o piedică <în ţinuturile lui>. Din nou i-a trimis solie 21
Heraclius, reproşîndu-i lipsa de cuvînt şi îndemnîndu-l să facă pace. Iar acesta încheie tratatul [56].

25

626. Avarii asediază Constantinopolul, dar sînt respinşi

XIV, 16, 1. În acest timp, călcînd tratatul, haganul a pornit împotriva III, p. 208
Bizanţului [57] şi şi-a aşezat trupele înaintea zidurilor lui, devastînd ţinuturile
din preajmă. De aceea, cei din oraş, patriarhul [58] şi patriciul Bonos (căci pe 2
aceştia doi îi lăsase Heraclius, cînd plecase [59], ca protectori/ai fiului său p. 209
Constantin şi ca să se îngrijească de treburile obşteşti) au pregătit o mulţime de oameni viteji şi cărora nu le păsa de barbari şi, în lipsa armatei, i-au trimis pe neaşteptate <asupra duşmanului> şi au nimicit multe mii dintre
aceia. Iar cei care au rămas în viaţă au fugit în chip ruşinos şi s-au întors la 3
casele lor [60].

26

679—681. Bulgarii se aşează la sud de Dunăre. Împăratul Constantin al IV-lea încheie cu ei un tratat prin care le recunoaşte statul şi se obligă la plata unui tribut

XIV, 21, 10. Iar neamul bulgarilor, sosind de dincolo de Istru în III, p. 226
ţinuturile romeice, le prădau în voie./Porneşte atunci împotriva lor împăra- 11 p. 227
tul Constantin [61], pe uscat şi pe mare, făcînd să intre pe Dunăre, dinspre
mare, multă flotă. Iar barbarii, văzînd preparativele romeilor, s-au înspăi- 12
mîntat şi, închizîndu-se într-un loc întărit, înconjurat de rîuri şi de mlaştini,
stăteau liniştiţi. Dar nici armata romeilor nu s-a năpustit asupra lor. După ce 13/14
duşmanii au stat astfel şi unii şi ceilalţi mai multe zile, barbarii şi-au dat
seama de slăbiciunea romeilor. S-a mai întîmplat ceva care le-a dat curaj, 15
potrivnic fricii de mai înainte. Căci împăratul, care suferea de podagră, 16
fiind cuprins de dureri mai mari, a pornit pe mare cu dromoane şi suita sa,
către Mesembria (această localitate este supusă romeilor), ca să facă băi.
El a lăsat oastea şi pe comandanţi acolo <unde era>, poruncindu-le să-i
hărţuiască pe barbari, pentru ca astfel să-i atragă în război. Cum însă 17
în armată s-a răspîndit zvonul că împăratul a fugit de frica duşmanilor,
toţi au fugit în chip ruşinos, deşi nimeni nu-i urmărea. Acest fapt, întîmplat 18
pe neaşteptate, a insuflat bulgarilor curaj şi i-a aţîţat la luptă şi urmărindu-i
<pe romei> din spate, pe mulţi / i-au ucis şi nu mai puţini au fost făcuţi p. 228
prizonieri; şi trecînd Istrul şi-au aşezat corturile în ţara romeilor. Şi n-au 19
încetat de atunci să devasteze toată ţara romeilor. Silit de această situaţie, 20
împăratul a încheiat un tratat cu ei cu condiţia de a le plăti anual o dare

[56] Cf. Theophanes, de Boor, p. 301—302; Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 84.
[57] Împotriva Constantinopolului.
[58] Patriarhul Sergios I (610—638).
[59] Heraclius era plecat împotriva perşilor.
[60] Cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 85—86 cu bibliografie. Această luptă marchează începutul declinului puterii avarilor în sud-estul Europei.
[61] Constantin al IV-lea (668—685).

τῆς τῶν ῾Ρωμαίων ἀρχῆς. καὶ ἦν οὕτως πάντοθεν εἰρηνεύοντα τοῖς ῾Ρωμαίοις
21 τὰ πράγματα ἕως τῆς τελευτῆς τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος. ἐτελεύτησε δὲ ἐπὶ
22 διαδόχῳ τῷ υἱῷ ᾿Ιουστινιανῷ, βασιλεύσας ἐνιαυτοὺς ἑπτακαίδεκα.

27

III, p. 278 XV, 7, 4. Αὖθις δὲ ὁ Κοπρώνυμος μετὰ σφόδρα πολλῶν τριηρῶν καὶ
p. 279 δρομώνων κατὰ Βουλγάρων ἐξώρμησε, βουλόμενος διά/τοῦ ῎Ιστρου εἰς Βουλγαρίαν
5/6 ἐμβαλεῖν. εἶτα δεδειλιακὼς ἀναζεῦξαι διεμελέτα. οἱ Βούλγαροι δὲ δείσαντες πέμψαντες πρὸς αὐτὸν σπονδὰς θέσθαι πρὸς εἰρήνην ἐζήτησαν καὶ ἐσπείσαντο ἐπὶ συνθήκαις τοῦ μήτε Βουλγάρους τὰ ῾Ρωμαίων λῄζεσθαι μήτε μὴν ῾Ρωμαίους ἐπιέναι κατὰ Βουλγάρων. καὶ ἐπὶ τούτοις ἐπανελήλυθε.

28

III, p. 442/443 XVI, 12, 19. Τούτοις περιαλγήσας ὁ βασιλεὺς δώροις τοὺς Τούρ/κους ἔπεισε τοὺς περὶ τὸν ῎Ιστρον, οἳ καὶ Οὖγγροι καλοῦνται, τοῖς Βουλγάροις ἐπεξελθεῖν καὶ
20 ὅση δύναμις κακῶσαι αὐτούς. καὶ αὐτὸς δέ ὁ βασιλεὺς διά τε θαλάσσης καὶ
διὰ γῆς ἡτοίμαστο ὅπλα κινῆσαι κατὰ τῶν Βουλγάρων, τῷ πατρικίῳ Νικηφόρῳ
τῷ Φωκᾷ τὸν κατ᾽αὐτῶν ἀναθέμενος πόλεμον, δομέστικον τῶν σχολῶν αὐτὸν
21 προβαλόμενος. πρὸ τοῦ πολέμου δὲ τὸν κοιαίστωρα στέλλει ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς
22 Συμεὼν περὶ εἰρήνης πρεσβεύσοντα. ὁ δὲ βάρβαρος δόλῳ τοῦτον ὑποτοπήσας
23 ἐλθεῖν καθείργνυσι καὶ δεσμεῖ καὶ τῷ Φωκᾷ ἀντεμάχετο. ἐκείνου δὲ περὶ τοῦτον
24 ἀσχολουμένου οἱ Οὖγγροι τὴν χώραν αὐτοῦ ἐληίσαντο. διὸ τὸν Φωκᾶν λιπὼν
κατ᾽ἐκείνων ἐξώρμησε καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς ἥττητο, πολλῶν μὲν σφαγέντων
Βουλγάρων, πλειόνων δ᾽ἁλόντων, αὐτοῦ δὲ τοῦ Συμεὼν μόλις ἐν Δοροστόλῳ
25 φυγόντος· τοῦτο δ᾽ἡ Δρίστρα ἐστί. τοὺς δ᾽αἰχμαλώτους Βουλγάρους ὁ βασιλεὺς
26 παρὰ τῶν Οὔγγρων ἐπρίατο καὶ ὁ Συμεὼν περὶ εἰρήνης ἱκέτευε. καὶ πιστεύσας
τοῖς λόγοις ἐκείνου ὁ βασιλεὺς τὸν Χοιροσφάκτην ἀπέστειλε σπονδὰς ποιη/σόμε-
p. 444 νον, ὃν ὁ βάρβαρος κατέσχε τε καὶ ἐδέσμησεν. αὐτὸς δὲ τοῖς Τούρκοις ἐπῆλθε
27 καὶ ἐτρέψατό τε αὐτοὺς καὶ τῇ χώρᾳ σφῶν ἐλυμήνατο. εἶτα ἐπέστειλε τῷ Λέοντι
28 μὴ ἄν ποτε σπείσασθαι, εἰ μὴ τοὺς αἰχμαλώτους Βουλγάρους λήψοιτο πρό-
29 τερον· καὶ τούτους λαβὼν οὐκ ἐσπείσατο. ὁ γοῦν βασιλεὺς τοῖς τε τάγμασι

spre ruşinea împărăţiei romeilor. Şi astfel s-a făcut pace pretutindeni în 21
împărăţia romeilor, pînă la moartea acestui împărat. Şi a murit, lăsînd ca 22
moştenitor pe fiul său Iustinian [62], după ce a domnit 17 ani [63].

27

773. Împăratul Constantin al V-lea Copronymos trimite o flotă spre Dunăre pentru a lupta cu bulgarii. Speriaţi, ei cer şi obţin încheierea unui tratat de pace

XV, 7, 4. Iarăşi Copronymos [64], cu mare mulţime de triere şi dromoane [65], III, p. 278
a pornit împotriva bulgarilor, voind să năvălească/pe Istru în Bulgaria. Apoi, 5, p. 279
temîndu-se, se gîndea să se retragă. Bulgarii, însă, înspăimîntaţi, au trimis 6
la el soli, cerînd să încheie tratate de pace şi au stipulat în tratate ca nici bulgarii să nu prade teritoriile romeilor, nici romeii să nu atace pe bulgari. Şi după aceea s-a întors [66].

28

X *895–896. Războiul bizantino-bulgar. Împăratul Leon al VI-lea se aliază cu ungurii. Înfrîngerea bizantinilor şi a ungurilor*

XVI, 12, 19. Împăratul, îndurerat de aceste fapte [68], convinse pe turcii III, p. 442/443
de lîngă Istru, care sînt numiţi şi unguri, să pornească împotriva bulgarilor
şi să le dăuneze, pe cît le stă în putinţă. Şi însuşi împăratul se pregătea să 20
pună în mişcare trupe pe mare şi pe uscat împotriva bulgarilor, însărcinîndu-l
cu conducerea războiului împotriva lor pe patriciul Nichifor Phocas, pe care-l
numeşte domestic al sholelor. Înainte însă de începerea războiului, împăratul 21
trimite la Simeon [69] pe cvestor [70], ca sol de pace. Barbarul, bănuind că acesta 22
vine cu vicleşug, îl închide şi-l pune în lanţuri şi i se împotriveşte lui Phocas.
În vreme ce acela era ocupat cu acestea, ungurii îi devastară ţara. De aceea, 23/24
părăsindu-l pe Phocas, <Simeon> s-a năpustit împotriva lor şi încleştîndu-se
în luptă cu ei a fost învins; au murit mulţi bulgari, încă şi mai mulţi au fost
luaţi prizonieri şi însuşi Simeon abia a reuşit să fugă la Dorostolon. Acesta
este Dristra. Pe prizonierii bulgari împăratul i-a cumpărat de la unguri şi 25
Simeon a cerut pace. Şi, încrezîndu-se în cuvintele lui, împăratul l-a trimis 26
pe Choirosphaktes ca să încheie un tratat./Pe acesta barbarul l-a reţinut şi p. 444
l-a pus în lanţuri. Iar el a pornit împotriva turcilor şi i-a pus pe fugă şi le 27
pustiia ţara. Apoi i-a trimis vorbă lui Leon că nu va face pace, decît dacă 28
mai întîi va căpăta pe prizonierii bulgari. Şi după ce i-a căpătat, n-a încheiat 29

[62] Iustinian al II-lea Rhinotmetos (685–695 şi 705–711).
[63] Cf. Kedrenos, Bonn, I, p. 770; Theophanes, de Boor, p. 358–359; Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 105–106. Contrar afirmaţiilor lui Theophanes, urmat de Zonaras prin Kedrenos, se pare că războiul cu bulgarii a durat pînă în vara lui 681 şi nu s-a întins numai în anii 679–680, cf. şi Dölger, *Regesten*, 243.
[64] Constantin al V-lea Copronymos (741–775).
[65] Tipuri de nave bizantine.
[66] Cf. Theophanes, de Boor, p. 446–447; Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 141; I. Barnea, *DID*, III, p. 12.
[67] Împăratul Leon al VI-lea „cel Înţelept'' (886–912).
[68] Este vorba de represaliile iniţiate de Simeon al Bulgariei în urma mutării „pieţei bulgare'' de grîne de la Constantinopol la Tesalonic.
[69] Simeon, ţarul bulgarilor (893–927).
[70] Cvestorul Konstantinakios.

τοῖς ἑῴοις καὶ τοῖς ἑσπερίοις ὁμοῦ συνελθοῦσι κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐχρήσατο, ἀλλ'ἡττήθησαν ἅπαντα τῷ Συμεών, προσβαλόντα. καὶ τὰ μὲν τῶν Βουλγάρων τοῦτον εἶχε τὸν τρόπον.

29

III, p. 464 XVI, 17,1. Ἰωάννης δὲ ὁ Βογᾶς ἐστάλη Πατζινάκους εἰς συμμαχίαν ἀγαγεῖν
κατὰ τῶν Βουλγάρων, καὶ ὁ πατρίκιος Ῥωμανὸς ὁ Λακαπηνός, δρουγγάριος ὢν
τῶν πλωίμων, ὡρίσθη μετὰ τοῦ στόλου παραπλεῖν, ἅμα μὲν εἰς συνεργίαν τοῦ τῶν
σχολῶν δομεστίκου, ἅμα δὲ καί, εἰ ἀχθεῖεν σύμμαχοι παρὰ τοῦ Βογᾶ, διαπε-
2/3 ραιώσασθαι σφᾶς. ἧκεν οὖν ὁ Βογᾶς μετὰ τῶν συμμάχων. στάσεως δ'ἐμπεσούσης
αὐτῷ τε καὶ τῷ Λακαπηνῷ, ὁρῶντες οἱ Πατζινάκοι αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους
p. 465 διαπληκτιζομένους/καὶ ἀμελῶς περὶ τὴν αὐτῶν διακειμένους διάβασιν εἰς τὰ
4 ἑαυτῶν ἐπανήλθοσαν. οἱ μὲν οὖν οὕτω ταῦτά φασι καὶ τὴν ἧτταν τῶν Ῥωμαίων
ἐντεῦθεν συμβῆναι, μὴ τυχόντων τῆς συμμαχίας, οἱ δὲ ἀλλοίως τὸπρᾶγμα
ἱστόρησαν.

30

III,p.512/513 XVI, 27,13. Τῶν δὲ Τούρκων, τῶν Οὔγγρων δηλαδή, τὰ Θρᾳκῷα ληι/ζομέ-
νων, τῷ Βουλγαρίας ἔγραψεν ἄρχοντι ὁ βασιλεὺς Νικηφόρος μὴ παραχωρεῖν αὐτοῖς
14 διαβαίνειν τὸν Ἴστρον καὶ τῇ Ῥωμαίων λυμαίνεσθαι. ὁ δὲ οὐχ ὑπήκουσε,
λέγων ὡς "ὅτε καθ'ἡμῶν οὗτοι ἐστράτευον, παρακαλούμενος συμμαχῆσαι
15 ἡμῖν οὐκ ἠθέλησας. καὶ νῦν ὅτε βιασθέντες σπονδὰς ἐθέμεθα πρὸς αὐτούς,
ἀξιοῖς ἡμᾶς παρασπονδῆσαι ὅπλα τε κατ'ἐκείνων ἄρασθαι καὶ κινῆσαι πό-
16 λεμον ἀπροφάσιστον". ἀποκρουσθεὶς τοίνυν ἐντεῦθεν εἰς τὸν ἄρχοντα Ῥωσίας
τὸν Σφενδοσθλάβον διεπρεσβεύσατο, ἐξορμῶν κατὰ Βουλγάρων αὐτόν· διὸ
καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἐν Χερσῶνι πρωτεύοντος τὸν Καλοκυρὸν πρὸς Ῥωσίαν ἐκπέ-
17 πομφεν. ἐπιστρατεύει τοίνυν κατὰ Βουλγάρων σύνταγμα Ῥωσικὸν καὶ χώραν
18 αὐτῶν πολλὴν ἐληίσατο καὶ λείαν οὐκ εὐαρίθμητον ἐκεῖθεν ἀπήλασε. καὶ τῷ
ἐπιόντι δ'ἐνιαυτῷ οὐχ ἧττον τῶν προτέρων οἱ Ῥῶς τὰ Βουλγάρων ἐκάκωσαν.

31

XVII, 1, 17. Οἱ δέ γε Ῥῶς τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος καὶ τὴν χώραν αὐτῶν
III, p. 522 ὑφ'ἑαυτοὺς ποιησάμενοι καὶ τοὺς ἡγεμόνας τοῦ ἔθνους τὸν Βορίσην/τε καὶ τὸν Ῥω-
p. 523 μανὸν οὐκέτι τῶν οἴκοι ἐμέμνηντο, ἀλλ' ἤθελον αὐτοῦ που μένειν τὴν χώραν κατέ-
18 χοντες. πρὸς τοῦτο δ'αὐτοὺς καὶ ὁ Καλοκυρὸς ἀνηρέθιζεν· "εἰ γὰρ βασιλεὺς
Ῥωμαίων ἀναρρηθήσομαι παρ'ὑμῶν", ἔλεγε "τῆς τε τῶν Βουλγάρων χώρας
παραχωρήσω ὑμῖν καὶ διαθήσομαι πρὸς ὑμᾶς εἰρήνην διαιωνίζουσαν καὶ τὰ
19 ὑπεσχημένα παρέξω κατὰ τὸ πολλαπλάσιον". οἱ δὲ τῇ τε τῶν χωρῶν ἀρετῇ

tratatul. Iar împăratul a chemat să vină împotriva bulgarilor și oștile din Răsărit și cele din Apus [71], dar ele au fost învinse de atacul lui Simeon. Și astfel stăteau lucrurile în ceea ce-i privește pe bulgari [72].

29

917. Bizantinii cheamă în ajutor pe pecenegi în lupta contra bulgarilor; Roman Lakapenos se îndreaptă împotriva bulgarilor cu flota. Din pricina certurilor între comandanții bizantini, pecenegii se retrag și bulgarii înving

XVI, 17, 1. A fost trimis Ioan Bogas să-i aducă pe pecenegi ca aliați III, p. 464
împotriva bulgarilor, iar patriciul Roman Lakapenos, care era drungar al
flotei, a fost desemnat să meargă cu flota pe lîngă țărm, atît în ajutorul
domesticului sholelor, cît și pentru ca să-itreacă de pe un mal pe altul pe aliați,
dacă Bogas îi va aduce. Bogas a venit cu aliații, dar o ceartă a izbucnit
între el și Lakapenos; pecenegii văzîndu-i că se ceartă / și că nu se îngrijesc 2
de trecerea lor de pe un mal pe celălalt, s-au întors în țara lor. Unii spun 3 p. 465
că astfel s-au petrecut lucrurile și că de aici a venit înfrîngerea romeilor, 4
care nu au avut parte de aliați, alții însă au istorisit lucrurile altfel [73].

30

967–969. Instigați de împăratul Nichifor al II-lea Phocas, rușii lui Sviatoslav al Kievului îi atacă pe bulgari și-i înfrîng

XVI, 27, 13. Deoarece turcii, adică ungurii, devastau ținuturile
Traciei, / împăratul Nichifor [74] scrise cîrmuitorului Bulgariei [75] să nu-i lase III, p. 512
să treacă Istrul și să prade țara romeilor. Dar acesta nu l-a ascultat, spunînd p. 513
că „atunci cînd ei năvăleau împotriva noastră și te-am rugat să ne vii în 14
ajutor, n-ai vrut. Și acum cînd, siliți, am încheiat tratate cu ei, ceri să
încălcăm înțelegerea și să ridicăm armele împotriva lor și să pornim război 15
fără pricină". Respins deci din această parte, <împăratul> trimise solie la
cîrmuitorul Rusiei, la Sphendosthlavos [76], cerîndu-i să năvălească el împo- 16
triva bulgarilor. De aceea l-a trimis și pe fiul conducătorului Chersonului,
pe Kalokyros, în Rusia. Un corp de trupe pornește deci din Rusia împotriva
bulgarilor și le-a prădat o mare parte din țară și a dus de acolo pradă ne- 17
numărată. Și în anul următor, rușii au făcut nu mai puțină pagubă decît
înainte țării bulgarilor [77]. 18

31

970. Războiul bizantino-rus. Rușii lui Sviatoslav refuză să se întoarcă în țara lor. Alianța rușilor cu pecenegii și ungurii. Campania lui Bardas Skleros

XVII, 1, 17. Iar rușii, după ce și-au supus neamul bulgarilor și țara lor
și pe conducătorii neamului, pe Boris / și pe Roman [78], nu se mai gîndeau III, p. 522
la casele lor, ci voiau să rămână acolo, stăpînind țara <aceea>. Îi ațîța la p. 523 18

[71] Din părțile asiatice și din cele europene ale Imperiului bizantin.
[72] Cf. Kedrenos, Bonn, II, p. 254–255.
[73] Cf. Theophanes Continuatus, Bonn, p. 389: I. Barnea, *DID*, III, p. 13.
[74] Nichifor al II-lea Phocas (963–969).
[75] Petru, țarul bulgarilor (927–969).
[76] Sviatoslav I Igorevici, mare cneaz al Kievului (957–973).
[77] Cf. Kedrenos, Bonn, II, p. 372.
[78] Boris al II-lea (969–972) și Roman (979–997), fiii țarului bulgar Petru (927–969).

θελχθέντες καὶ τοῖς λόγοις τοῦ Καλοκυροῦ χαυνωθέντες οὔτε τῷ βασιλεῖ
πάντα ποιήσειν ἐπιτελῆ τὰ παρὰ τοῦ Νικηφόρου σφίσιν ὑπεσχημένα ἐπείθοντο
20 γράφοντι καὶ τοῖς πρέσβεσιν ὡμίλησαν ἀλαζονικώτερον. ἐντεῦθεν ἄρασθαι
κατ᾽αὐτῶν ὅπλα ἠνάγκαστο καὶ ταῖς Ῥωμαϊκαῖς δυνάμεσιν ἐπιστήσας στρα-
τάρχην, ὃν στρατηλάτην ὠνόμασε, Βάρδαν μάγιστρον τὸν Σκληρόν, τῆς
ἤδη θανούσης αὐτοῦ γαμετῆς αὐτάδελφον ὄντα, ὁρμῆσαί οἱ κατὰ τῶν Ῥῶς
21 ἐνετείλατο. καὶ ὁ μὲν ἀπῄει· οἱ βάρβαροι δὲ τοῦτο μαθόντες καὶ ὁ τούτων ἔξαρ-
χος ὁ Σφενδοσθλάβος, τούς τε Βουλγάρους ὁπλίσαντες καὶ συμμάχους προσει-
ληφότες Σκύθας, οἳ Πατζινάκαι κικλήσκονται, καὶ τοὺς τὴν Πανονίαν
p. 524 οἰκοῦντας Τούρκους καὶ στρατιὰν εἰς / τριάκοντα μυριάδας ἀριθμουμένην
22 συστησάμενοι τὴν Θράκην ἅπασαν ἐληΐζοντο. τούτοις οὖν μὴ θαρρῶν ὁ Σκληρὸς
συμμῖξαι καὶ κατὰ συστάδην μαχέσασθαι (πολλοστὸν γὰρ ἦν πρὸς τὸ πλῆθος
ἐκείνων τὸ μετ᾽αὐτοῦ στρατιωτικόν) στρατηγικαῖς μεθόδοις τοὺς βαρβάρους
23 κατηγωνίσατο. καὶ πρῶτον μὲν λόχους καθίσας καὶ μόνοις τοῖς Πατζινάκαις
ἐπελθὼν καὶ εὐφυῶς αὐτοὺς περιαγαγὼν εἰς τοὺς λόχους, τοὺς μὲν ἀνεῖλε,
τοὺς δ᾽εἷλε ζῶντας· εἶτα καὶ τοῖς ἄλλοις συμμίξαντι μέχρι μέν τινος ἰσόρροπος
24 ἦν ἡ μάχη αὐτῷ· ὡς δέ τις τῶν Σκυθῶν καὶ ὄγκῳ σώματος καὶ ψυχῆς παραστή-
ματι γενναῖος εἶναι δοκῶν καὶ τῶν ὁμογενῶν ἁπάντων ὑπερτερεῖν, ὁρῶν τὸν
Σκληρὸν ἔφιππον διιόντα τὰς ὑφ᾽ἑαυτὸν τάξεις καὶ ταύτας εἰς ἀλκὴν διεγεί-
ροντα, ὥρμησε κατ᾽ἐκείνου καὶ κατήνεγκε τὸ ξίφος κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ
25 ἀνδρός· τὸ δὲ τῇ τοῦ κράνους ἰσχύϊ καὶ τῇ λειότητι οὐχ ἥψατο αὐτοῦ. ὁ Σκληρὸς
αὖθις κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸν Σκύθην ἀντέπληξε, καὶ ἡ τοῦ ξίφους καταφορὰ
εἰς τοσοῦτον γέγονεν ἐνεργὸς ὡς διχῇ τμηθῆναι τὸν βάρβαρον καὶ ἡμίτομα
26 τοῦ ἵππου τὰ μέρη αὐτοῦ ἐκπεσεῖν. οἱ βάρβαροι δὲ τὸ ἔργον ἐκπλαγέντες εἰς
p. 525 δειλίαν ἐνέπεσον καὶ εἰς φυγὴν αὐτίκα ἐτράπησαν, οἷς οἱ / Ῥωμαῖοι κατόπιν
27 ἐλαύνοντες πολλοὺς μὲν ἀνῄρουν, πολλοὺς δ᾽ἐζώγρουν. ἔπαυσε τῆς διώξεως τοὺς
περὶ τὸν Σκληρὸν ἐπελθοῦσα ἡ νύξ· τέως δὲ καὶ ὅσοι περιελείφθησαν τραυμα-
τίαι ἦσαν.

32

III, p. 527 XVII, 2, 16 Ἔτει δὲ δευτέρῳ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἔαρος ἀναλάμψαντος
17 ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Ῥῶς σὺν στρατεύμασι πλείοσι καὶ στόλῳ περιφανεῖ· καὶ
ἀπιόντι συναντῶσιν αὐτῷ πρεσβευταὶ δῆθεν τῶν Σκυθῶν· οἱ δέ κατοπτῆρες ἦσαν
18 καὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἰσχύος κατάσκοποι, ὃ οὐδὲ τὸν βασιλέα διέλαθε. προστάξας
οὖν περιαχθῆναι αὐτοὺς κατὰ πᾶν τὸ στρατόπεδον καὶ τοῦτο καταμαθεῖν,
ἐκέλευσεν ἀπαλλάττεσθαι.

aceasta și Kalokyros. ,,Dacă voi fi ales de voi împărat al romeilor'', spunea el,
,,vă voi lăsa vouă țara bulgarilor și voi încheia cu voi pace veșnică și vă voi da
de cîteva ori mai mult ce v-am făgăduit. Iar ei, încîntați de calitatea ținutu- 19
rilor și amețiți de cuvintele lui Kalokyros, nu se încredeau în împărat [79],
care le-a scris că va împlini întocmai tot ce le făgăduise Nichifor [80] și vorbiră
mai trufaș solilor. De aceea <împăratul> a fost silit să ridice armele împotriva 20
lor și, numind în fruntea armatelor romeice pe magistrul Bardas Skleros,
pe care l-a numit stratelat și care era fratele de curînd răposatei sale soții,
i-a poruncit să pornească împotriva rușilor, iar el a plecat. Barbarii, aflînd 21
de aceasta ca și conducătorul lor Sphendosthlavos [81], i-au înarmat pe bulgari
și i-au luat ca aliați pe sciți, care sînt numiți pecenegi și pe turcii care
locuiesc în Pannonia [82] și, alcătuind o armată / de vreo 300 000 de oameni, p. 524
prăda toată Tracia. Skleros, neîndrăznind să-i atace și să se lupte cu ei 22
corp la corp (căci armata lui era cu totul neînsemnată față de mulțimea
acelora) i-a învins pe barbari prin anumite procedee strategice. Și mai întîi 23
întinzînd curse și pornind numai împotriva pecenegilor și conducîndu-i
pe aceștia cu măiestrie către curse, pe unii i-a ucis, iar pe alții i-a prins de vii.
Apoi, încăierîndu-se cu ceilalți, pînă la o vreme lupta rămînea nehotărîtă.
Cînd unul dintre sciți [83], care părea că e viteaz și prin vigoarea trupului și 24
prin tăria sufletului și că depășește pe toți cei de un neam cu el, văzîndu-l
pe Skleros cum merge călare și îndeamnă la luptă trupele de sub comanda lui,
se năpustește asupra lui și ridică sabia să-l lovească în cap. Casca fiind însă
tare și lunecoasă nu izbuti s-o pătrundă. La rîndul său, Skleros îl lovi pe scit 25
în cap și izbitura săbiei fu atît de puternică încît îl tăie în două pe barbar și
cele două jumătăți ale corpului lui căzură de pe cal. Barbarii, înmărmuriți 26
de acest fapt fură cuprinși de spaimă și îndată o luară la fugă ; / romeii p. 525
urmărindu-i din spate i-au ucis pe mulți și pe mulți i-au luat prizonieri.
Venirea nopții i-a făcut pe oamenii lui Skleros să-și înceteze urmărirea.
Pînă atunci și cei care scăpaseră cu viață erau răniți [84]. 27

32

971. Împăratul Ioan I Tzimiskes se pregătește să trimită o flotă pe Dunăre împotriva rușilor. El prinde cîțiva spioni ai dușmanului

XVII, 2, 16. În al doilea an al domniei lui [85], la venirea primăverii, III, p. 527
pornește împotriva rușilor cu armată mai multă și cu o flotă mîndră. Și pe 17
cînd pleca se întîlnește cu niște soli, chipurile, ai sciților [86]. Aceștia însă erau
spioni și iscoditori ai forței romeilor, ceea ce nu i-a scăpat nici împăratului.
Poruncind deci ca aceștia să fie purtați de-a lungul întregii tabere și să o 18
observe, a dat ordin să fie sloboziți [87].

---

[79] Împăratul Ioan I Tzimiskes (969–976).
[80] Nichifor al II-lea Phocas (963–969).
[81] Sviatoslav I Igorevici, mare cneaz al Kievului (957–973).
[82] Adică pe unguri.
[83] Sciții = aici, nu numai pecenegii, ci și rușii și bulgarii.
[84] Cf. Kedrenos, Bonn, II, p. 384–388.
[85] Ioan I Tzimiskes (969–976).
[86] Prin sciți sînt înțeleși aici rușii, dar și aliații lor, pecenegii.
[87] Cf. Bréhier, *Vie et mort de Byzance*, p. 175.

33

III, p. 529 XVII, 2, 28 Καὶ οὕτως μὲν τὸ τῆς Περσθλάβας ἄστυ Ῥωμαίοις κατέστη ἁλώ-
29 σιμον, ἔνθα καὶ ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς ὁ Βορίσης ἑάλω· ᾧ καὶ πᾶσι δὲ τοῖς
Βουλγάροις ἐπιεικῶς ὁ αὐτοκράτωρ ἐχρήσατο, ἀνέτους αὐτοὺς ἀφιείς, οὐ κατὰ
30 Βουλγάρων λέγων ἄρασθαι ὅπλα, κατὰ δέ γε τῶν Ῥῶς. πολλῶν δὲ Σκυθῶν
31 εἰς ὀχύρωμά τι προσπεφευγότων, ἐξελεῖν καὶ τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσεν. οἱ
32 δὲ στρατιῶται διὰ τὸ τοῦ τόπου δυσάλωτον ἦσαν ἀπρόθυμοι. ὃ γνοὺς ὁ Ἰωάννης,
αὐτὸς πρὸ τῶν ἄλλων πεζὸς ἀπῄει πρὸς τὸ ὀχύρωμα, κἀντεῦθεν ἐκεῖ συνέθεον
ἅπαντες· καὶ ἥλω κἀκείνων σπουδῇ τὸ ὀχύρωμα καὶ τῶν ἐν αὐτῷ οἱ μὲν διε-
φθάρησαν, ἔνιοι δὲ καὶ ἁλωτοὶ Ῥωμαίοις ἐγένοντο.

34

III,p.529/530 XVII, 2,33. Τούτῳ μὲν οὖν τῷ ἄστει φρουρὰν ἐγκατ/έστησεν ὁ βασιλεὺς
ἀξιόμαχον, ἐκεῖνος δὲ ἀπῄει πρὸς τὸ Δορόστολον, ὃ καὶ Δρίστρα καλεῖται, καὶ
τινας πόλεις ἑλὼν κατὰ πάροδον καὶ φρούρια ἐκπορθήσας ἐφθάκει πρὸς τὸ Δορόσ-
34 τολον. ἦν δὲ πρὸ τῆς πόλεως ταύτης ἐστρατοπεδευκὼς ὁ τῶν Ῥῶς ἀρχηγὸς ὁ Σφεν-
35 δοσθλάβος. ὡς οὖν εἶδον ἀλλήλας αἱ στρατιαί, συνερράγησαν ἐπ' ἀλλήλας εὐθύς,
καὶ τὸ μὲν πολὺ τῆς ἡμέρας ἀγχωμάλως ἐμάχοντο, περὶ δὲ δείλην ὀψίαν ἀπει-
36 ρηκότες οἱ Ῥῶς ἐνέκλιναν πρὸς φυγήν· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐδίωκον, πλεῖστοι
μὲν οὖν τῶν βαρβάρων ἀπώλοντο, οὐ μείους δὲ ἐζωγρήθησαν, οἱ δ' εἰς τὸ Δορόσ-
37 τολον ἐπανήλθοσαν· καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸ τῆς πόλεως πηξάμενος χάρακα τὰς
τριήρεις τὸν Ἴστρον φυλαξούσας προσέμενεν, ἵνα μὴ οἱ Ῥῶς ἀποδράσαιεν.
38 ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος οὓς κατεῖχε Βουλγάρους, εἰς εἴκοσι χιλιάδας ὄντας, ὡς
λέγεται, πάντας ὑπὸ δεσμοῖς ἐποιήσατο, δείσας μὴ ἐπανασταῖεν αὐτῷ ἢ τῷ
39 βασιλεῖ προσχωρήσωσιν. ὡς δὲ καὶ ὁ στόλος παρῆν, ἐπολιόρκει τὴν πόλιν ὁ
40 βασιλεύς. ἐκ Κωνσταντείας δὲ καὶ φρουρίων ἑτέρων πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα
ἀφίκοντο αἰτοῦντες συγγνώμην καὶ ἑαυτοὺς παραδιδόντες αὐτῷ καὶ τὰ φρούρια.
p. 531, 41 καὶ ταῦτα μὲν οἱ Ῥωμαῖοι παρέλαβον, ἡ δὲ τοῦ Δοροστόλου/πολιορκία ἐφ'
ἡμέρας διήρκεσε πλείονας, τῶν βαρβάρων εὐψύχως ἀνταγωνιζομένων.

35

III, p. 534 XVII, 3, 19. Ὁ δὲ βάρβαρος Σφενδοσθλάβος πάντοθεν ἀπογνοὺς διεπρεσ-
βεύσατο πρὸς τὸν βασιλέα, συγγνώμην αἰτῶν καὶ εἰς τὰ οἰκεῖα ἐπανελθεῖν ἐξαιτού-
μενος καὶ τοῖς συμμάχοις Ῥωμαίων συντάττεσθαι καὶ τὸν βουλόμενον Σκύθην

33

971. Războiul bizantino-rus. Ioan I Tzimiskes cucerește Preslavul Mare și altă cetate „scitică”

XVII, 2, 28. Și astfel cetatea Preslavului a căzut în mîinile romeilor ; III, p. 529
acolo a fost prins și Boris, țarul bulgarilor. Împăratul se purtă foarte blînd 29
cu acesta și cu toți bulgarii, lăsîndu-i liberi și spunînd că nu împotriva
bulgarilor a ridicat armele, ci împotriva rușilor. Fiindcă mulți sciți [88] se 30
refugiaseră într-o fortăreață, împăratul a poruncit să fie și aceasta luată cu
asalt. Dar soldații, din pricina dificultății terenului, erau lipsiți de 31
avînt. Înțelegînd acest lucru, Ioan mergea el însuși pe jos către fortăreață 32
și din acel moment toți alergau într-acolo. Și fortăreața fu luată prin rîvna
lor, iar dintre cei dintr-însa unii fură uciși, iar alții fură luați prizonieri
de romei [89].

34

971. Războiul bizantino-rus. Luptele de la Dristra. Cetățile de la nord de Dunăre revin la ascultare față de împăratul bizantin. Flota bizantină acționează pe Dunăre

XVII, 2, 33. În această cetate [90] împăratul [91] instală o garnizoană III, p. 529/530
capabilă de luptă iar el plecă spre Dorostolon, care se numește și Dristra, și
după ce, în drum, a cucerit cîteva orașe și a distrus cîteva fortărețe, a ajuns
la Dorostolon [92]. În fața acestui oraș își așezase tabăra conducătorul rușilor, 34
Sphendosthlavos. Cînd s-au văzut așadar unii pe alții, oștenii celor două 35
armate s-au aruncat îndată unii asupra celorlalți și o bună parte din zi
lupta rămase nehotărîtă ; iar către seară, tîrziu, rușii cedară și o luară la
fugă. Iar romeii îi urmăreau și cei mai mulți dintre barbari au fost nimiciți, 36
dar nu mai puțini au fost luați prizonieri și unii s-au înapoiat în Dorostolon.
Și împăratul, instalîndu-și tabăra înaintea orașului, aștepta să vină triremele 37
pe Istru, ca să vegheze să nu fugă rușii. Iar Sphendosthlavos i-a pus pe toți 38
bulgarii pe care-i avea captivi în lanțuri — erau, după cum se spune, vreo
douăzeci de mii — de teamă să nu se răzvrătească împotriva lui sau să nu
treacă de partea împăratului. Îndată ce apăru și flota, împăratul începu să
asedieze orașul. Iar din Constanteia și din alte fortărețe vin soli la împărat, 40
cerînd iertare și predîndu-se pe ei și fortărețele. Și pe acestea le preluară 41
romeii, iar asediul Dorostolonului / dură foarte multe zile, deoarece barbarii p. 531
luptau cu curaj împotriva lor [93].

35

971. Sviatoslav al Kievului capitulează și încheie pace cu Ioan I Tzimiskes. Bizantinii încheie un tratat de alianță cu pecenegii. Aceștia refuză să garanteze securitatea trupelor rusești pe drumul spre patrie. Sviatoslav e ucis de pecenegi

XVII, 3, 19. Iar barbarul Sphendosthlavos, cu totul descurajat, a III, p. 534
trimis soli la împărat, cerîndu-i să-l ierte și să-i dea voie să se întoarcă în
ținuturile sale și să fie socotit între aliații romeilor și orice scit [94] ar dori să

[88] Sciții = rușii lui Sviatoslav.
[89] Cf. Kedrenos, Bonn, II, p. 397.
[90] Este vorba de Preslavul Mare.
[91] Ioan I Tzimiskes (969–976).
[92] Azi, Silistra.
[93] Cf. Kedrenos, Bonn, II, p. 398–403.
[94] Scit = rus.

p. 535,20 ἰέναι πρὸς τὰ ῾Ρωμαίων ἤθη καὶ/ἐν αὐτοῖς ἐμπορεύεσθαι. καὶ ὁ βασιλεὺς τὰς
21 αἰτήσεις προσήκατο καὶ πάσας ἐπλήρωσεν· εἶτα καὶ αὐτὸς ὁ Σφενδοσθλάβος
ἀφίκετο πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ αὐτῷ συνωμίλησεν ᾐτήσατό τε τοῖς Πατζι-
νάκαις δηλῶσαι μὴ κωλῦσαι τοῖς ῾Ρῶς οἴκαδε ἀπιοῦσι διὰ τῆς σφετέρας χώρας
22 τὴν δίοδον. καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦτό τε ἐκείνους ποιῆσαι ἠξίωσε καὶ συμμάχους
23 ἔχειν αὐτούς, μηδὲ διαβαίνειν τὸν Ἴστρον καὶ τὴν Βουλγαρίαν ληίζεσθαι. οἱ
δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις συνέθεντο, πρὸς δὲ τὴν δίοδον τῶν ῾Ρῶς ἀπηγόρευσαν <. . .>.
p. 536 XVII, 4,5. ὁ μέντοι Σφενδοσθλάβος μετὰ τῶν ῾Ρῶς ἐπ᾽οἴκου ἀνα-
ζευγνὺς λόχοις περιπίπτει τῶν Πατζινάκων, καὶ πάντες ἀθρόοι ἀπώλοντο.

36

III, p. 547 XVII,6,2. Τὰ δὲ Βουλγάρων αὖθις κεκίνητο· ὡς γὰρ ἡ τοῦ Τζιμισκῆ κατηγ-
γέλτο τελευτή, τέσσαρσιν ἀδελφοῖς ἀνατιθέασι τὴν σφετέραν ἀρχήν, Δαβίδ, Μωυσῆ,
᾽Ααρών τε καὶ Σαμουήλ, οἳ κομητόπωλοι ὠνομάζοντο, ὅτι υἱοὶ γεγόνασιν ἑνὸς
3 τῶν παρ᾽αὐτοῖς ἐπισήμων καὶ λεγομένων κομήτων. οἱ γὰρ ἐκ τοῦ βασιλείου
γένους σφίσιν ἐπιλελοίπασι, μόνου περιλειφθέντος ἑνὸς τῶν παίδων τοῦ Πέτρου,
4 φημὶ δῆτα τοῦ ῾Ρωμανοῦ, ὃς ἐκτομίας ἦν, τῶν δὲ τεσσάρων συγγόνων τῶν
κομητοπώλων ὁ μὲν Δαβὶδ τάχιστα τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησεν, ὁ δέ γε Μωυσῆς
5 τὰς Σέρρας πολιορκῶν λίθῳ βάλλεται καὶ θνήσκει εὐθύς. τὸν δ᾽᾽Ααρὼν παγγενῆ
τοῦ βίου ἐξήγαγεν ὁ ἀδελφὸς Σαμουήλ, ἢ τὴν ἀρχὴν ἑαυτῷ μόνῳ περιποιού-
μενον ἢ τὰ ῾Ρωμαίων αἱρούμενον (λέγεται γὰρ καὶ ἀμφότερα), ἑνὸς μόνου
p. 548 τῶν παίδων ἐκείνου περισω/θέντος, ὃς Σφενδοσθλάβος καὶ ᾽Ιωάννης διωνύμως
ἐκέκλητο. καὶ ἡ τῆς Βουλγαρίας ἀρχὴ εἰς μόνον περιέστη τὸν Σαμουήλ, <. . .>.

37

III, p. 571 XVII, 10,12. Τὰ δ᾽ἐκτὸς συμπεσόντα διεξίτω ὁ λόγος. οἱ Πατζινάκαι, Σκύθαι
δ᾽οὗτοι ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται, διαβάντες τὸν Ἴστρον τῇ χώρᾳ τῆς Βουλγαρίας οὐ
13 μικρῶς ἐλυμήναντο· ἀλλὰ τούτοις ἀντεπελθὼν Κωνσταντῖνος ὁ Διογένης ὁ τοῦ
Σιρμίου κρατῶν, ὃς καὶ δοὺξ ὠνομάσθη τῆς Βουλγαρίας, ἐτρέψατό τε αὐτοὺς
14 καὶ ἠρεμεῖν ἠνάγκασε τὸν Ἴστρον διαπεράσαντας. τοῦ βασιλέως δὲ Βασιλείου

meargă în țara romeilor și / să facă acolo negoț să aibă această îngăduință. p. 535
Iar împăratul a acceptat cererile și le-a împlinit pe toate. Apoi, însuși 20/21
Sphendosthlavos a venit la împărat și a stat de vorbă cu el și i-a cerut să
comunice pecenegilor să nu-i împiedice pe ruși să plece acasă prin ținuturile
lor. Iar împăratul le-a cerut acelora să facă și acest lucru și să-i fie aliați și să 22
nu treacă Istrul și să nu prade Bulgaria. Iar ei au căzut de acord asupra 23
celorlalte lucruri, dar au refuzat trecerea rușilor <. . .>.
XVII, 4, 5. Iar Sphendosthlavos, pe cînd se întorcea cu rușii
spre casă, cade în cursele pecenegilor și toți au pierit în chip groaznic [95]. p. 536

36

976. Revolta Comitopulilor și înscăunarea lui Samuil ca țar al bulgarilor. Soarta fraților săi

XVII, 6, 2. Iar neamul bulgarilor iarăși s-a răsculat. Căci, îndată III, p. 547
ce s-a făcut cunoscută moartea lui Tzimiskes [96], statul lor a fost restaurat
de patru frați, David, Moise, Aaron și Samuil, care erau numiți Comitopuli,
deoarece erau fiii unuia dintre fruntașii lor și care sînt numiți comiți.
Căci le lipseau descendenți din neamul lor împărătesc, supraviețuind nu- 3
mai unul dintre fiii lui Petru [97], vreau să spun Roman, care era eunuc.
Iar dintre cei patru frați comitopuli, David și-a pierdut foarte repede 4
viața [98], iar Moise, pe cînd asedia <orașul> Serres, e lovit de o piatră și
moare îndată. Iar pe Aaron, împreună cu tot neamul său, l-a ucis Samuil, 5
fratele său, fie pentru că își pregătea puterea numai pentru sine, fie pentru
că acela ținea cu romeii (căci se spune și una și alta), de a scăpat numai
unul dintre copiii lui, care purta/ două nume — Sphendosthlavos și Ioan. p. 548
Iar stăpînirea asupra bulgarilor i-a revenit numai lui Samuil < . . . > [99].

37

1027. Pecenegii năvălesc în Imperiul bizantin. Sînt respinși de ducele Bulgariei, Constantin Diogenes

XVII, 10, 12. Dar să povestim și evenimentele externe. Pecenegii, III, p. 571
— aceștia sînt, așa cum am spus mai sus, sciți — trecînd Istrul, aduceau
nu puține daune ținutului Bulgariei. Ci pornind împotriva lor Constantin 13
Diogenes, guvernatorul din Sirmium, care a fost numit și duce al Bulgariei,
i-a pus pe fugă și i-a silit să treacă Istrul și să se potolească. Iar după 14
moartea împăratului Vasile [100], timp de doi ani, birurile au rămas neplă-

---

[95] Cf. Kedrenos, Bonn, II, p. 411–412; Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 245–246; Dölger, *Regesten*, 739.

[96] Ioan I Tzimiskes (969–976) moare la 10 ianuarie 976.

[97] Petru, țarul bulgarilor (927–969).

[98] La Kedrenos, Bonn, II, p. 435 se specifică : „ucis de niște vlahi călători". Am reprodus acest pasaj din Zonaras pentru importanța știrii din izvorul compilat de el, referioare la vlahi. Este primul eveniment din istorie la care participă vlahii, desemnați ca atare de o sursă aproape contemporană. Referirea la vlahi din Kedrenos care compilează pe Skylitzes nu figura la acesta din urmă. Ea este, după recentul editor al lui Skylitzes, J. Thurn, o interpolare datorată unui contemporan. Pare deci probabil ca Zonaras să fi folosit drept izvor textul inițial al lui Skylitzes, fără interpolare.

[99] Cf. Kedrenos, Bonn, II, p. 434–435.

[100] Vasile al II-lea Bulgaroctonul (976–1025).

θανόντος δύο ἐνιαυτῶν ἦσαν φόροι ἀνείσπρακτοι (ἐδίδου γὰρ ἐκεῖνος ὑπέρθεσιν
15 ταῖς εἰσπράξεσι, φειδόμενος τῶν ὑποτελῶν)· οὗτος δὲ καὶ τὰ τῶν παρελθόντων ἐνιαυτῶν καὶ τὰ τῶν ἐφ᾽οἷς αὐτὸς ἦρξε τριῶν ὄντων ἀσυμπαθῶς εἰσεπράξατο,/
p. 572 καὶ ταῦτα αὐχμοῦ συμβάντος πολλοῦ ἐφ᾽ὅλῳ τῷ χρόνῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ· ὅθεν οἱ πένητες ἐξετρίβησαν.

38

III, p. 579 XVII, 12,9. Τότε μέντοι Ἄραβες μὲν τὴν Μεσοποταμίαν κατέδραμον, οἱ δέ γε Πατζινάκοι τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν τοῦ Ἰλλυρικοῦ παράλιον οἱ Ἀγαρηνοί.

39

III, p. 589 XVII, 14.26. Ἑάλω δὲ τότε τοῖς μὲν ἐκ τῆς Ἄγαρ τὰ Μύρα καὶ τοῖς Πατζινάκαις λεία γέγονε τὰ Μυσῶν.

40

III, p. 590 XVII, 14,30. Πολλάκις δ᾽οἱ Πατζινάκαι τὸν Ἴστρον διαβαίνοντες τὰ Ῥωμαίων κακῶς διετίθεντο, τοὺς ἁλισκομένους ἡβηδὸν ἀναιροῦντες.

41

III, p. 641 XVII, 26,1. Τὸ δὲ τῶν Πατζινάκων ἔθνος αὖθις κατὰ τὴν Εὐρωπαίαν μοῖραν
2 κεκίνητο· Σκυθικὸν δὲ τὸ ἔθνος καὶ πολυάνθρωπον, πέραν Ἴστρου νεμόμενον. ἦν δὲ τότε τοῦ ἔθνους ἄρχων Τυράχ, ἀνὴρ τὸ μὲν γένος παρὰ τὸ ἔθνος λαμπρός, τὸ δὲ
3 ἦθος νωθής. ἕτερος δέ τις Κεγένης καλούμενος, ἄσημος μὲν ὅσον εἰς γένους ἀναφοράν, ἀνὴρ δὲ ῥέκτης τε καὶ δραστήριος ὢν καὶ πολλάκις ἐν πολέμοις
4 ἀνδραγαθήσας, παρὰ τοῦ ἔθνους πεφίλητο. διὸ καὶ παρὰ τοῦ Τυρὰχ ἐλοχᾶτο,
5 ζητοῦντος αὐτὸν ἀνελεῖν. ὁ γνοὺς ἐκεῖνος καὶ δύο τῶν φυλῶν προσεταιρισάμενος, οὐσῶν πασῶν δέκα ἐπὶ τρισί, σὺν αὐταῖς διέβη τὸν Ἴστρον καὶ ἐπὶ τὰ Ῥωμαίων ὅρια γέγονεν, αὐτόμολος ἥκειν λέγων τῷ βασιλεῖ καὶ οὐκ ἔσεσθαί οἱ ἀσυντελής.
6 ἐμηνύθη ταῦτα τῷ Μονομάχῳ, καὶ ὁ τῆς χώρας ἄρχων κελεύεται δέξασθαι
7 τοὺς Σκύθας. ὁ δὲ Κεγένης εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων φοιτήσας ἐς ὄψιν
p. 642 ἦλθε/τῷ βασιλεῖ καὶ τὸ σωτήριον δεξάμενος βάπτισμα ἐτιμήθη πατρίκιος.
8 ἔπεισε μέντοι καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ Σκύθας τοῦ θείου τούτου λουτροῦ μετασχεῖν.
9 ποιούμενος δὲ τὰς διατριβὰς κατὰ τὰ παρίστρια καὶ διαβαίνων τὸν ποταμὸν
10 ἀθρόον ἐκάκου τοὺς τοῦ Τυράχ, ἀναιρῶν τε καὶ ληιζόμενος. πρεσβείαν τοίνυν ὁ Τυρὰχ πρὸς τὸν βασιλέα ἀπεσταλκὼς ᾐτιᾶτο ὅτι τὸν ἀποστάτην τοῦ ἔθνους ἐδέξατο, καὶ εἰ μὴ κωλύσει κακοῦν τὸ ἔθνος τὸν πρόσφυγα, τὸ ἔθνος ὅλον
11 ἕξει πολέμιον. πρὸς ταῦτα δ᾽ὁ αὐτοκράτωρ « οὔτε προδότης» ἔφη «τοῦ προσελ-

tite (căci acela făcuse o amînare a plăților, cruțîndu-i pe contribuabili). Acesta însă[101] i-a obligat să plătească atît sumele cuvenite pentru anii 15
trecuți, cî și cele pentru anii de cînd el împărățea, trei fiind, fără îndurare./Și asta, deși se întîmplase o secetă mare în tot timpul domniei lui. p. 572
Din această pricină săracii erau copleșiți[102].

38

1032. Pecenegii pradă Bulgaria

XVII, 12, 9. Atunci arabii au cotropit Mesopotamia, iar pecenegii III, p. 579
Bulgaria și agarenii coasta ilirică.

39

1034. Pecenegii pradă în Imperiul bizantin

XVII, 14, 26. Atunci scoborîtorii din Agar au luat Mirele și pecenegii III, p. 589
au făcut pradă de misieni <. . .>[103].

40

1036. Pecenegii năvălesc în mai multe rînduri în Imperiul bizantin

XVII, 14, 30. Pecenegii, trecînd Istrul de mai multe ori, au adus III, p. 590
mari daune țării romeilor, ucigîndu-i pe cei prinși în floarea vîrstei[104].

41

1048—1053. Războiul bizantino-peceneg. Conflictul provocat de refugiul lui Kegen în Imperiul bizantin. Colonizarea pecenegilor lui Tyrah care nu luptă satisfăcător cu turcii selgiucizi. Pacea cu pecenegii

XVII, 26, 1. Iar neamul pecenegilor din nou a pornit asupra părții III, p. 641
europene < a imperiului >. Era un neam scitic și foarte numeros, care locuia dincolo de Istru. Conducător al neamului era atunci Tyrah, un bărbat 2
strălucit între ai săi prin obîrșie, dar greoi din fire. Iar altul, numit Kegen, 3
după neam neînsemnat, dar bărbat activ și energic și care adesea în războaie se arătase viteaz, era iubit de popor. De aceea și Tyrah întindea curse, 4
căutînd să-l ucidă. Aflînd acela și asociindu-și două triburi (toate erau 5
treisprezece), a trecut împreună cu ele Istrul și a ajuns la hotarele romeilor, spunînd că vine ca transfug la împărat și că va plăti tribut. I s-au dat 6
de știre acestea lui Monomachos[105] și i s-a poruncit arhontelui ținutului să-i primească pe sciți. Iar Kegen, mergînd în cetatea împărătească, se 7
înfățișă împăratului și primind botezul mîntuitor fu cinstit cu titlul de p. 642
patriciu. Îi convinse și pe sciții care erau cu el să se împărtășească din 8
acest dumnezeiesc botez. Așezîndu-se în ținuturile de lîngă Istru și trecînd 9
fluviul pe neașteptate făcea multă pagubă oamenilor lui Tyrah, ucigîndu-i și jefuindu-i. Tyrah a trimis atunci solie la împărat învinuindu-l că a primit 10
pe răzvrătitul din neamul său și <spunînd că> de nu-l va împiedica pe fugar să aducă daune neamului, tot neamul îi va fi dușman. La acestea, împăra- 11

[101] Constantin al VIII-lea (1025—1028).
[102] Cf. Kedrenos, Bonn, II, p. 483.
[103] Expresie proverbială, „pradă făcută în voie", cf. Kedrenos, Bonn, II, p. 512.
[104] *Ibidem*, p. 514—515. După Kedrenos este vorba de trei năvăliri succesive.
[105] Împăratul Constantin al IX-lea Monomachos (1042—1055).

12 θόντος γενήσομαι οὔτε κωλύσω μὴ ἀμύνασθαι τοὺς ἐπιβουλεύσαντας». τούτων
τῶν μηνυμάτων τῷ Τυρὰχ κομισθέντων, ἐπεὶ χειμὼν ἐπέστη καὶ ὁ Ἴστρος
ἐξ ὄχθης εἰς τὴν ἑτέραν τῷ κρύει πηγνύμενος κεκρυστάλλωτο, πεζῇ διέβη
τὸν ποταμὸν σὺν τῷ ἔθνει παντὶ καὶ τὴν Ῥωμαΐδα χώραν καταλαβὼν τὰ ἐν
13 ποσὶν ἐκεράϊζεν. ὁ δέ γε βασιλεὺς τοῦτο μαθὼν στρατιὰν αὐτίκα τῷ τῆς χώρας
14 ἄρχοντι καὶ τῷ Κεγένῃ ἐπίκουρον ἔπεμψεν. οἱ μέντοι Πατζινάκαι τροφῶν ἀφ-
θονίαν εὑρόντες καὶ οἴνου καὶ ἄλλων πομάτων ἐσκευασμένων ἐκ μέλιτος καὶ
15 περὶ ταῦτα ἀπληστευσάμενοι, νοσήματι κοιλιακῷ περιέπεσον. καὶ τοῦτο ἐξ
p. 643 αὐτομόλου γνοὺς ὁ/Κεγένης ἀναπείθει καὶ τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις ἐπιθέσθαι
16 τοῖς ἐναντίοις. ὡς γοῦν εἶδον οἱ βάρβαροι τὴν κατ᾿αὐτῶν τῶν Ῥωμαίων ἐπέ-
λευσιν, κατειργασμένοι τῇ νόσῳ τυγχάνοντες ἰλιγγίασαν καὶ ἀποδειλιάσαντες
μεθῆκαν τὰ ὅπλα καὶ ἱκέται γεγόνασι καὶ τοῖς ἐχθροῖς παρέδωκαν ἑαυτούς.
17 τούτων ὅσοι μὲν ὑπὸ τὸν Κεγένην γεγόνασιν, οἱ μὲν ξίφεσι παρεδόθησαν, οἱ
18 δὲ πρὸς δουλείαν χρυσοῦ ἀπεδόθησαν. τὸ πλῆθος δὲ τὸ λοιπὸν χρήσιμον ἐνο-
μίσθη γενέσθαι Ῥωμαίοις, εἰ τὰ ὅπλα ἀφαιρεθὲν εἰς τὴν τῶν Βουλγάρων
χώραν κατοικισθείη, ἔρημον οὖσαν τὴν πλείονα, πρὸ μικροῦ τοῦ ἔθνους ἐκείνου
19 καταλυθέντος· ὃ καὶ γέγονε τοῦ βασιλέως κελεύσαντος. ὁ δέ γε Τυρὰχ σὺν τοῖς
ἐξόχοις τοῦ ἔθνους ἤχθη πρὸς τὸν κρατοῦντα καὶ τοῦ θείου καταξιωθέντες
20 βαπτίσματος ἀξιώμασι λαμπροῖς ἐτιμήθησαν. ὡς δὲ μάχαι τότε Ῥωμαίοις
μετὰ τῶν Τούρκων ἦσαν κατὰ τὴν ἑῴαν, πεντεκαίδεκα χιλιάδας Πατζινάκων
ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιλεξάμενος καὶ καθοπλίσας αὐτοὺς ἵππους τε παρασχόμενος
καὶ ἐπιστήσας στρατάρχας αὐτοῖς ἐκ τῶν ὁμογενῶν ἐν Χρυσοπόλει διεπέρασεν
21 εἰς Ἰβηρίαν κελεύσας ἀπελθεῖν, τάξας αὐτοῖς καὶ προηγήτορα τῆς ὁδοῦ. ὡς
δ᾿οὖν περὶ τὸν Δαματρὺν ἥκασιν, ἔστησαν καὶ πρόσω προβαίνειν οὐκ ἤθελον·
p. 644 εἰς/τοὐπίσω δὲ χωρήσαντες καὶ ἄχρι τοῦ πορθμοῦ ἐφθακότες σὺν τοῖς ἵπποις
τὴν θάλασσαν διαπορθμευσάμενοι κατὰ τὴν τοῦ ἁγίου Ταρασίου μονήν, αὐτίκα
22 συντεταμένην ποιησάμενοι τὴν ὁδοιπορίαν τοῖς ὁμογενέσι προσήνωντο· καὶ
ἐπεὶ ὁμοῦ συνηθροίσθησαν, ἀπῆλθον καὶ ἐν τοῖς παριστρίοις πεδίοις ἐπήξαντο
23 τὰς σκηνάς, ἐκεῖθεν δ᾿ὁρμώμενοι τὰ Θρᾳκῷα κατέτρεχον. πολλάκις δὲ τοῦ
βασιλέως κατ᾿αὐτῶν στρατεύματα πέμψαντος, ἐπικρατέστεροι ἦσαν οἱ βάρ-
βαροι, ὥστε καὶ ἀδεῶς κατὰ πάσης τῆς Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας σκεδάννυσθαι
24 καὶ λείαν ἅπαντα τίθεσθαι καὶ οὐ τὰ πόρρω μόνον, ἀλλὰ μέντοι καὶ τὰ
τῇ πόλει ἀγχίθυρα. τέλος δὲ σπένδονται Ῥωμαίοις τριακοντούτεις σπονδάς.
καὶ οὕτως ὁ τῶν Πατζινάκων ἔληξε πόλεμος.

42

III, p. 671 XVIII, 6, 1. Ὁ δὲ Κομνηνὸς κατὰ τῶν Οὔγγρων καὶ τῶν Σκυθῶν οἳ Πατζι-
νάκαι λέγονται, ἐκστρατεύσας τοῖς μὲν Οὔγγροις εἰρήνην αἰτησαμένοις ἐσπείσατο.
2 κατὰ δὲ τῶν Σκυθῶν ὁρμήσαντι οἱ μὲν ἄλλοι ὑπέκυψαν καὶ εἰρήνευσαν (οὐ
γὰρ ὑφ᾿ἕνα πάντες ἡγεμόνα ἐτάττοντο), εἷς δ᾿αὐτῶν ὁ Σελτὲ θρασυνθεὶς καὶ
μοίρᾳ τινὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεως συμβαλὼν ἥττητο καὶ τὸ πολὺ τῶν
3 οἰκείων ἀποβαλὼν μετὰ τῶν περιλειφθέντων ἀπέδρα. ἀναζευγνὺς δ᾿ἐκεῖθεν
ὁ βασιλεὺς ἐσκήνωσεν ἐν τῷ Λοβιτζῷ, ἤδη τοῦ τέλους ὄντος ἐγγὺς τοῦ
4 Σεπτεμβρίου μηνός. ὄμβρου δὲ ῥαγδαίου καταρραγέντος καὶ χιόνος πεσούσης
πρὸ ὥρας πολλῆς, τῆς ἵππου τε τὸ πλέον διέφθαρτο καὶ στρατιῶται

tul spuse : „Nu voi fi nici trădătorul celui care a venit la mine, nici nu-l
voi împiedica să se apere împotriva uneltitorilor ‹pieirii sale›". Aceste decla- 12
rații au fost transmise lui Tyrah și după ce a venit iarna și Istrul a înghețat
din mal în mal, din pricina frigului, el a trecut fluviul pe jos împreună
cu tot neamul său și, ajungînd în țara romeilor, pustiia tot ce întîlnea în
cale. Împăratul, aflînd aceasta, a trimis îndată arhontelui ținutului armată 13
spre ajutor, pentru el și pentru Kegen. Pecenegii, găsind belșug de hrană 14
și de vin și de alte băuturi preparate din miere și îndopîndu-se nesățios cu
acestea, căzură pradă unei boli de pîntece. Și, aflînd acest lucru de la un 15
dezertor, / Kegen convinge și trupele romeice să năvălească asupra duș- p. 643
manilor. Cînd barbarii văzură năvala romeilor asupra lor, chinuiți cum 16
erau de boală, s-au cutremurat de spaimă și au aruncat armele și au prins
să se roage și s-au predat dușmanilor. Dintre aceștia, cîți au ajuns în 17
mîinile lui Kegen, unii au fost trecuți prin sabie, alții au fost vînduți ca
sclavi pe bani. Iar mulțimea rămasă s-a socotit că va fi de folos romeilor, 18
dacă, după ce va fi lipsită de arme, va fi colonizată în țara bulgarilor, care
era pustie în cea mai mare parte a ei, deoarece neamul acela fusese de curînd
nimicit. Ceea ce s-a și întîmplat, din porunca împăratului. Iar Tyrah cu 19
cei mai de seamă din neamul său au fost duși la împărat și învrednicindu-se
de dumnezeiescul botez, au fost cinstiți cu demnități strălucite. Cum însă 20
atunci romeii aveau lupte cu turcii în Răsărit, împăratul a ales 15 000 de
pecenegi și, înarmîndu-i și dîndu-le cai și așezînd comandanți dintre cei de
același neam cu ei, i-a trecut la Chrysopolis, poruncindu-le să meargă în
Iberia, după ce le-a dat și călăuză de drum. Și cum au ajuns la Damatrys, 21
s-au oprit și n-au mai vrut să meargă înainte. Ci / retrăgîndu-se și ajungînd p. 644
pînă la strîmtoare, au trecut marea cu caii pînă la mănăstirea sfîntului
Tarasie și îndată urmîndu-și călătoria s-au unit cu cei de un neam cu ei.
Și, după ce s-au adunat la un loc, au plecat și și-au așezat corturile în cîm- 22
piile de lîngă Istru și de acolo năvăleau și prădau prin părțile Traciei. Deși 23
împăratul a trimis de mai multe ori oști împotriva lor, erau mai tari bar-
barii, încît s-au răspîndit fără teamă prin toată Tracia și Macedonia și
prădau tot și nu numai regiunile îndepărtate, ci chiar pe cele apropiate
de porțile Orașului[106]. În cele din urmă încheie un tratat cu romeii pe trei- 24
zeci de ani. Și astfel, a încetat războiul cu pecenegii[107].

42

1059. Isaac Comnenul face pace cu ungurii și pecenegii . Zdrobește rezistența șefului peceneg Seltè care refuzase să se supună

XVIII, 6, 1. Iar Comnenul[108], pornind cu oastea asupra ungurilor III, p. 671
și a sciților care se numesc pecenegi, încheie pacea cu ungurii care o ceru-
seră. Și îndreptîndu-se împotriva sciților, unii dintre ei se supuseră și 2
încheiară pace (căci nu erau toți supuși unui singur conducător) ; dar unul
dintre ei, Seltè, care prinsese îndrăzneală, se ciocni în luptă cu o parte din
armata romeilor și fu învins și pierdu cea mai mare parte a oamenilor săi
și fugi împreună cu cei care supraviețuiseră. Întorcîndu-se de acolo, împă- 3
ratul își așeză tabăra la Lovitzos ; era aproape de sfîrșitul lunii septembrie.

---

[106] Ale Constantinopolului.
[107] Cf. Kedrenos, Bonn, p. 581–591.
[108] Isaac I Comnenul (1057–1059).

πολλοὶ τῷ ψύχει κεκινδυνεύκασι, καὶ ποταμοὶ δ'ὑπερχειλεῖς γεγονότες καὶ
πελαγίσαντες τὰ ἐπιτήδεια σφῶν ἀθρόον παρέσυραν, ὡς καὶ τῷ στρατιω-
p. 672,5 τικῷ καὶ τοῖς ὑποζυγίοις αὐτοῦ τὰ ἀναγκαῖα ἐπι/λιπεῖν. εἶτα τοῦ ὕειν τε καὶ
τοῦ νίφειν ἐπὶ μικρὸν παυθέντων τῆς βασιλείου σκηνῆς προῆλθεν ὁ βασιλεὺς
καὶ ὑπὸ δρῦν ἔστη παμμεγέθη, ἐκεῖ που ἑστῶσαν· καί τινες τῶν ἐν ὑπεροχαῖς
6 αὐτὸν περιίστανται. βοῆς δ'ἐν τῷ τόπῳ συμβάσης, μετέστησαν τῆς δρυὸς ὁ
βασιλεύς τε καὶ οἱ περὶ αὐτόν, ἡ δ'αὐτίκα ῥιζόθεν ἐκσπασθεῖσα κατέπεσεν.
7 ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐπανελθὼν εἰς τὴν μεγαλόπολιν καὶ ἀποτιννὺς ὑπὲρ τῆς σω-
τηρίας ταύτης τὰ χαριστήρια τῷ θεῷ ναὸν ἐντὸς τῶν βασιλείων ἀνήγειρε τῇ
8 πρωτομάρτυρι Θέκλᾳ· κατὰ τὴν ἡμέραν γάρ, ἐν ᾗ τελεῖται ἡ μνήμη ταύτης,
τὸν ἐκ τῆς δρυὸς ἐξέφυγε κίνδυνον.

43

III, p. 678 XVIII,9,1. Καὶ τὰ μὲν πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον οὕτως εἶχον κακῶς, τὰ δ'ἑσ-
2 πέρια καὶ ταῦτα κακῶς ἔπασχε διὰ στρατιωτῶν καὶ σπάνιν καὶ ἀχρειότητα. τοῦ γὰρ
τῶν Οὔζων ἔθνους (Σκύθαι δὲ τοῦτό ἐστι τῶν Πατζινάκων καὶ κατὰ γένους ὑπε-
ροχὴν καὶ κατὰ πλήθους ὑπερβολὴν παρὰ τοῖς Σκυθικοῖς προτιμώμενον
ἔθνεσι) τὸν Ἴστρον παγγενῆ διαβαίνοντος, ἐπειράθησαν μὲν οἱ τῶν παριστρίων
πόλεων ἄρχοντες (ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ μάγιστρος Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης καὶ ὁ
3 μάγιστρος Βασίλειος ὁ Ἀποκάπης) ἀπεῖρξαι αὐτοῖς τὴν διάβασιν, οὐ μέντοι
γε ἠδυνήθησαν. ἀλλὰ συμμίξαν σφίσι τὸ βάρβαρον τήν τε συνοῦσαν αὐτοῖς
κατηγωνίσατο στρατιὰν καὶ τοὺς εἰρημένους ἄνδρας καὶ ἄμφω δορυαλώτους
ἀπήγαγον καὶ διαβάντες τὸν Δάνουβιν τὴν περὶ αὐτὸν χώραν ἐπλήρωσαν
4 ἅπασαν. ἦσαν γάρ, ὡς λόγος, ὑπὲρ ἑξήκοντα χιλιάδας οἱ αἴρειν ὅπλα δυνάμενοι·
ὅθεν ὁρμώμενοι τήν τε Μακεδονίαν ἐληίζοντο καὶ μέχρις Ἑλλάδος προῄεσαν.
5 ταῦτα ἀθυμίαν ἐνεποίει τῷ βασιλεῖ, συλλέξαι δὲ δυνάμεις ὤκνει καὶ ἀνεβάλλετο,
6 ἵνα μὴ πρόηται ὀβολόν. ἐκεῖνος δ'ἔλεγεν ὅτι ἀκαταγώνιστον τὸ ἔθνος ἐστί
p. 679 πρέσβεις δὲ πρὸς τοὺς αὐτῶν/ἡγεμονεύοντας ἐσταλκὼς μετὰ δώρων ἐπειρᾶτο
7 τούτοις πεῖσαι τὸ βάρβαρον σπείσασθαι. πάντων δὲ ἀναφανδὸν λοιδορουμένων
τῷ βασιλεῖ ὡς διὰ φειδωλίαν μὴ κατὰ τῶν βαρβάρων ἐπεξιόντι, τῆς μὲν πόλεως
ἐξεδήμησε, περὶ δὲ Χοιροβάκχους ἐσκήνωσεν, οὐ πλείους, ὡς λέγεται, τῶν
ἑκατὸν πεντήκοντα μεθ'ἑαυτοῦ ἐπαγόμενος, φροντίζων δὲ περὶ στρατεύματος
8 συλλογῆς. ἐν τούτοις δ'ἠγγέλη αὐτῷ ἡ τοῦ ἔθνους καταστροφή. ἐνσκήψαντος
γὰρ ἐκείνῳ λοιμοῦ, καὶ κακωθέντι σφοδρῶς ἐξ αὐτοῦ οἵ τε Πατζινάκαι καὶ οἱ
παρακείμενοι Βούλγαροι ἠσθενηκότι ἐπέθεντο καὶ ἄρδην αὐτὸ διεφθάρκασι,
9 μόλις τῶν ἡγεμόνων μετ'ὀλίγων δυνηθέντων διαβῆναι τὸν Ἴστρον. ἦν δὲ τὸ
σύμπαν τοῦ στρατηγήματος τῆς θείας δυνάμεως· ἀπογνοὺς γὰρ ὁ βασιλεὺς
πάντοθεν πρὸς τὸ θεῖον κατέφυγε, δάκρυσι καὶ συντριβῇ καρδίας τούτου δεό-
μενος καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐκκαλούμενος ἀρωγήν.
10 Ταῦτα δ'ἐν τῷ ἕκτῳ ἔτει ἐπράχθη τῆς βασιλείας τούτου τοῦ αὐτοκρά-
11 τορος. πρὸ δὲ τούτου σεισμὸς ἐγένετο μέγας κατὰ τὴν κγ'τοῦ Σεπτεβρίου
p. 680,12 μηνός, ὑφ'οὗ καὶ ναοὶ καὶ οἰκίαι / πολλαχοῦ ἠρειπώθησαν. ὅτε καὶ τὸ κατὰ

Şi s-a dezlănţuit o ploaie furioasă şi a căzut şi multă zăpadă înainte de 4
vreme, încît o mare parte din cai au pierit şi mulţi soldaţi au fost puşi în
primejdie de frig şi rîuri s-au revărsat şi, inundînd <regiunea> au luat cu
ele pe neaşteptate alimentele lor, încît lipseau şi cele necesare armatei
şi cele necesare vitelor de povară ale acesteia. / După ce a încetat puţin 5, p. 672
să plouă şi să ningă, împăratul a ieşit din cortul imperial şi s-a oprit sub
un stejar uriaş care era acolo. Şi cîţiva dintre cei mai de vază stăteau în
jurul lui. Făcîndu-se zgomot mare prin partea locului, atît împăratul, cît şi 6
cei care erau cu el s-au mutat de sub stejar, iar acesta deodată s-a smuls
din rădăcini şi s-a prăbuşit. Iar împăratul, întorcîndu-se în oraşul cel mare 7
şi aducînd mulţumirile cuvenite lui Dumnezeu pentru această salvare,
a construit o biserică în palatul imperial, pentru prima mucenică Tecla.
Căci în ziua în care se face pomenirea acesteia, a scăpat de primejdia cu 8
stejarul [109].

43

1065. Năvălirea uzilor în Imperiul bizantin. Nimicirea lor

XVIII, 9, 1. Către Soare-Răsare lucrurile stăteau prost, aşa <cum am III, p. 678
arătat>, iar către Apus de asemenea prost, din pricina lipsei soldaţilor şi a
nevolniciei lor. Căci neamul uzilor (aceştia sînt sciţi şi au întîietatea faţă de 2
pecenegi între neamurile scitice atît prin nobleţea neamului, cît şi prin mulţi-
mea lor foarte mare) trecînd Istrul în masă, cîrmuitorii oraşelor paristriene
(aceştia erau magistrul Nichifor Botaniates şi magistrul Vasile Apokapes) au
încercat să le oprească trecerea, dar nu au izbutit. Ci, luîndu-se la luptă 3
cu ei, barbarii au învins armata pe care aceştia o aveau şi i-au luat prizo-
nieri şi pe amîndoi aceşti bărbaţi şi, trecînd Dunărea, au umplut tot ţinutul
din preajma ei. Căci erau, după cum se spune, mai mult de 60 000 de oameni 4
în stare să ia armele. Năvălind de acolo, prădau Macedonia şi înaintau
pînă în Elada. Aceste lucruri îl descurajau pe împărat [110], iar el şovăia să 5
strîngă oşti şi amîna ca să nu cheltuiască un ban. El spunea însă că neamul 6
acesta e invincibil. Şi trimiţînd soli cu daruri la conducătorii lor / încerca p. 679
să-i convingă prin acestea pe barbari să încheie pace. Deoarece toţi îl 7
ocărau pe împărat, pe faţă, că din zgîrcenie nu merge împotriva barbarilor
cu război, el a plecat din oraş şi şi-a aşezat tabăra în apropiere de Choiro-
bakchoi, avînd cu el, se spune, nu mai mult de 150 <de oameni> şi
îngrijindu-se de strîngerea armatei. Între timp i se vesti pieirea neamului 8
<uzilor>. Căci asupra lor se abătuse o molimă şi după ce aceasta le-a făcut
mult rău, pecenegii şi bulgarii din vecinătate s-au năpustit asupra lor, care
erau slăbiţi şi i-au nimicit cumplit, astfel încît numai conducătorii lor cu
puţini oameni au putut să treacă Istrul. Dar totul s-a petrecut din iscu- 9
sinţa puterii dumnezeieşti. Căci împăratul pierzîndu-şi cu totul nădejdea, a
alergat către Dumnezeu, rugîndu-se de el cu lacrimi şi cu zdrobirea inimii
şi implorîndu-i ajutorul.
Acestea s-au făcut în anul al şaselea de domnie a acestui împărat. 10
Şi mai înainte a fost un cutremur mare în ziua de 23 a lunii septembrie, 11
din pricina căruia s-au ruinat în multe părţi şi biserici şi case. / Atunci s-a p. 680, 12

[109] Cf. Skylitzes, ed. Tsolakis, p. 107–108. Sfînta Tecla e prăznuită în biserica ortodoxă la 24 septembrie.

[110] Constantin al X-lea Ducas (1059–1067).

Κύζικον Ἑλληνικὸν κατέπεσε τέμενος, ἔργον κάλλιστόν τε καὶ θαύματος ἄξιον, καὶ ὁ ἐν Νικαίᾳ τῶν ἁγίων πατέρων μέγιστός τε καὶ περιώνυμος κατεσείσθη ναός.

44

III, p. 684 XVIII, 10, 12. Δοὺξ γὰρ παρὰ τοῦ Δούκα τῆς Σαρδικῆς γεγονὼς καὶ
Πατζινάκοις ἐκεῖ που περιτυχὼν καὶ τούτοις συμβαλών, πολλούς τε διώλεσε καὶ οὐ
μείους ἐζώγρησεν, ὧν τοὺς μὲν ἑαλωκότας ζωούς, τῶν δ᾽ ἐσφαγμένων τὰς κεφαλὰς
13 στείλας τῷ βασιλεῖ βεστάρχης τετίμητο, γράψαντος τοῦ κρατοῦντος αὐτῷ
ὡς « οὐ δῶρον, ὦ Διόγενες, τὸ ἀξίωμα, τοῦ δ᾽ ἀνδραγαθήματος ἀμοιβή».

45

III, p. 699 XVIII, 13, 22. <. . .> ἕωθεν δὲ Οὔζων τι σύνταγμα πρὸς τοὺς πολεμίους
23 ἀπηυτομόλησε. καὶ τοῦτο ὕποπτον καὶ τὸ μεῖναν ἔτι πλῆθος τῶν Οὔζων ἐποίησεν.

46

III, p. 713 XVIII, 17, 3. Δοῦλος δέ τις τοῦ πατρὸς τούτου τοῦ αὐτοκράτορος Νέστωρ
ὄνομα, βεστάρχης δὲ τὸ ἀξίωμα, δοὺξ τῶν Παριστρίων προχειρισθεὶς ἦρεν ὅπλα
4 κατὰ τοῦ βασιλέως. ὁμαιχμίαν γὰρ θέμενος μετά τινος ἀρχηγοῦ Πατζινάκων,
ὃς ἐκαλεῖτο Τατούς, εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν παρεγένοντο καὶ παρενέ-
5 βαλον πρὸ αὐτῆς. καταθέσθαι δὲ τὰ ὅπλα τοῦ βασιλέως δηλοῦντος αὐτῷ,
ἐκεῖνος ἕτοιμος εἶναι ποιῆσαι τοῦτο ἔλεγεν, εἰ αὐτῷ ὁ λογοθέτης Νικηφόρος
ἐκδοθείη ἢ τέως ἐκ μέσου γένηται, ὡς κοινὴ συμφορὰ καὶ κακὸν ἐπιδήμιον.
6 τοῦτο δὲ τοῦ βασιλέως μὴ ποιοῦντος, ἀπανίσταται μὲν τῆς πόλεως, τὰ τῶν
p. 714 Θρᾳκῶν / δὲ καὶ τὰ τῶν Μακεδόνων ληίζεται καὶ ὅσα τούτοις τῆς Βουλγαρίας
παράκεινται καὶ εἰς τὴν τῶν Πατζινάκων μεταχωρεῖ.

47

III, p. 717 XVIII, 18, 1. Ἐν τοσούτῳ δὲ καὶ Πατζινάκων πλῆθος ἐπῆλθε κατὰ Ἀδριανουπόλεως καὶ περὶ ταύτην παρεμβαλόντες τὴν πέριξ αὐτῶν ἐληίζοντο χώραν, οὓς ὁ Βρυέννιος δεξιωσάμενος χρήμασι μεταναστῆναι τῆς πόλεως ἔπεισε.

prăbuşit şi templul elen de la Cizic, lucru preafrumos şi vrednic de admiraţie şi s-a dărîmat şi biserica cea mare şi vestită a Sfinţilor părinţi de la Niceea[111].

44

(?). Meritele lui Roman Diogenes în luptele cu pecenegii

XVIII, 10, 12. Căci, fiind făcut duce al Sardicei de către Ducas[112] III, p. 684
şi întîlnindu-se acolo cu pecenegii şi angajînd lupta cu ei, pe mulţi i-a
nimicit şi nu mai puţini a făcut prizonieri; iar pe cei prinşi i-a trimis vii
împăratului şi i-a trimis şi capetele celor ucişi şi a fost cinstit cu demnitatea
de vestarh. Şi împăratul i-a scris <cu acest prilej> : „Nu e un dar, Diogenes, 13
demnitatea, ci o răsplată a vitejiei tale"[113].

45

1071. Uzi din armata bizantină trec de partea turcilor selgiucizi în lupta de la Mantzikert

XVIII, 13, 22. <. . .> Dimineaţa însă o unitate de uzi a dezertat la III, p. 699
duşmani. Şi acest lucru a făcut suspectă şi mulţimea de uzi care rămăsese. 23

46

1072—1073. Răscoala vestarhului Nestor, ducele Paristrionului

XVIII, 17, 3. Un slujitor al tatălui acestui împărat[114], pe nume III, p. 713
Nestor, după rang vestarh, care fusese investit mai înainte duce al oraşelor
paristriene, ridica armele împotriva împăratului. Încheind deci o alianţă 4
cu un conducător al pecenegilor, care se numea Tatús, ajungeau la cetatea
cetăţilor[115] şi îşi aşezau oastea în linie de luptă înaintea ei. Cînd împăratul 5
i-a trimis vorbă să depună armele, el spuse că e gata să o facă, dacă logothetul Nichifor îi va fi predat lui sau va fi înlăturat, ca o primejdie publică
şi ca un rău obştesc. Cum împăratul nu a făcut acest lucru, el pleacă din 6
faţa capitalei, dar pradă ţinuturile Traciei/ şi ale Macedoniei şi cele învecinate cu acestea ale Bulgariei şi se întoarce în ţara pecenegilor[116]. p. 714

47

1078. Pecenegii năvălesc spre Adrianopol. Sînt convinşi de Nichifor Bryennios, cu daruri, să se retragă

XVIII, 18, 1. În acest timp şi o mulţime de pecenegi s-au îndreptat III, p. 717
asupra Adrianopolului şi aşezîndu-şi tabăra în apropierea acestuia prădau ţinutul din preajmă. Bryennios, primindu-i cu bani, i-a convins să se îndepărteze de oraş[117].

---

[111] Cf. Ioan Skylitzes, ed. Tsolakis, p. 113—116.
[112] Constantin al X-lea Ducas (1059—1067).
[113] Evenimentul are loc spre sfîrşitul domniei lui Constantin al X-lea, cf. Skylitzes, ed. Tsolakis, p. 121; Attaliates, Bonn, p. 97.
[114] Al împăratului Mihail al VII-lea Ducas Parapinakes (1071—1078).
[115] Constantinopolul.
[116] Cf. Attaliates, Bonn, p. 204 şi urm.; Skylitzes, ed. Tsolakis, p. 166.
[117] Cf. Attaliates, Bonn, p. 262; Skylitzes, ed. Tsolakis, p. 184.

48

III, p. 723 XVIII, 19, 17. Ἔνθα μαθὼν ὡς ὁ Βοτανειάτης βεβασιλεύκει, ἐκείνῳ μὲν ἐπέστειλε δουλικῶς, λάθρα δὲ τὰ τῆς ἀποστασίας ἐτύρευε καὶ πρὸς συμμαχίαν μετεπέμπετο Πατζινάκας.

49

III, p. 740 XVIII, 23, 1. Κατὰ τούτους τοὺς χρόνους καὶ τοῦ τῶν Πατζινάκων ἔθνους
συγκίνησις γέγονεν, ἐκ τῶν σφετέρων ἠθῶν μεταναστεύσαντος εἰς χώραν Ῥωμαϊκὴν
2 καὶ τὴν Θρᾴκην πᾶσαν καὶ τὴν Μακεδονίαν ληιζομένου. κατὰ τούτων ἐκστρατεύσας
3 ὁ βασιλεύς, τῶν στρατιωτῶν ἀλαζονευομένων, αἰσχρῶς ἥττητο. εἶτ' αὖθις
ἄπεισι κατὰ τῶν βαρβάρων, ταπεινωθείσης τῆς στρατιᾶς καὶ τὸ πᾶν τῆς θείας
4 ἐξαρτώσης ῥοπῆς, καὶ προσβάλλει τοῖς πολεμίοις. οἱ δὲ οὐδὲ τὴν ἔφοδον ὑπο-
μείναντες τὰ ὅπλα κατὰ γῆς ἐρρίπτουν καὶ οἰμωγαῖς τοὺς Ῥωμαίους ἐξεκα-
5 λοῦντο πρὸς ἔλεον. ᾤλετο μὲν οὖν πολύ τι τοῦ Σκυθικοῦ, οἱ λοιποὶ δὲ συνελαμ-
βάνοντο καὶ ἦσαν ὑπὸ δεσμοῖς καὶ εἰς δουλείαν οἱ αἰχμαλωτεύσαντες αὐτοὺς
p. 741, 6 ἀπεδίδοντο. ὁ δ' αὐτοκράτωρ πλῆθος/ἀπολεξάμενος σφριγώντων καὶ ῥωμαλέων
εἰς τὸ τῶν Μογλένων θέμα τούτους σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις κατῴκισε καὶ
7 τάγμα τούτους κατέστησεν ἰδιαίτατον· οἳ καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο κατὰ διαδοχὰς
διαμένουσιν, εἰς ἐπίθετον σχόντες τὸν τόπον, ἐν ᾧ κατῳκίσθησαν, καὶ Πατζι-
νάκοι Μογλενῖται καλούμενοι.

50

III, p. 744 XVIII, 23, 26. Αὖθις δ' ἐπανάστις ἑτέρα κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος γέγονε, καὶ ὁ
ταύτην συστησάμενος υἱὸν ἔλεγεν ἑαυτὸν εἶναι τοῦ βασιλεύσαντος Διογένους, ὃς
Κομάνων πλῆθος ἑταιρισάμενος εἰς τἀπὶ Θρᾴκης τε χωρία γενόμενος καὶ τὴν χώραν
κεραΐζων καὶ ληιζόμενος ἀπῄτει τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι δέχεσθαί τε αὐτὸν καὶ
27 ἀξιοῦν βασιλικῆς ἀναρρήσεως. εἶτα εἴς τι πολίχνιον τῶν Θρᾳκικῶν ἀπελθὼν
ἀπατηθείς τε παρὰ τῶν ἐν αὐτῷ καὶ ἀναρρηθεὶς εἰσελθών τε μετ' ὀλίγων ἐντὸς
28 συνεσχέθη καὶ ἐξεκόπη τοὺς ὀφθαλμούς. καὶ οὕτως ἡ ἐπιχειρηθεῖσα παρ' αὐτοῦ
τυραννὶς διελέλυτο, τῶν Κομάνων, ὅσοι μὴ διεφθάρησαν, εἰς τὰ ἤθη πα-
λινοστησάντων τὰ σφέτερα.

48

1078. Rebelul Nichifor Basilakios se aliază cu pecenegii

XVIII, 19, 17. Cînd a aflat că Botaniates[118] a luat domnia, i-a scris în chip slugarnic, pe ascuns însă pregătea răscoala și trimitea la pecenegi mesaje pentru alianță[119]. III, p. 723

49

După 1091. Alexie I Comnenul colonizează pecenegi în regiunea Moglenei

XVIII, 23, 1. În acești ani s-a petrecut migrația neamului pecenegilor III, p. 740
care s-au strămutat din ținuturile lor în țara romeică și prădau toată
Tracia și Macedonia. Împăratul[120] a pornit împotriva acestora, dar a fost 2
înfrînt în chip rușinos, din pricina lăudăroșeniei soldaților. Apoi din nou 3
pornește împotriva barbarilor, după ce oastea s-a smerit și a lăsat să atîrne
totul de ajutorul dumnezeiesc și se aruncă asupra dușmanilor. Aceștia fără 4
să facă măcar față atacului, aruncau armele la pămînt și-i rugau, cu bocete,
pe romei să aibă milă. A pierit așadar o mare parte din neamul scitic, 5
iar cei care au rămas erau luați captivi și puși în lanțuri și cei care îi făcu-
seră prizonieri îi vindeau ca sclavi. Iar împăratul,/ alegînd o mulțime 6, p. 741
<de sciți> viguroși și vînjoși i-a colonizat împreună cu nevestele și copiii
<lor> în tema Moglena și a alcătuit dintr-înșii o *tagma* foarte aparte.
Aceștia dăinuiesc pînă astăzi, prin urmași, și au ca poreclă locul în care au 7
fost colonizați și sînt numiți pecenegi mogleniți[121].

50

1094. Încercarea de uzurpare a falsului Constantin Diogenes. Impostorul se aliază cu cumanii, năvălind în Tracia

XVIII, 23, 26. Din nou a fost o răscoală împotriva împăratului[122] III, p. 744
și cel care a stîrnit-o spunea că este fiul împăratului Diogenes[123]. Întovără-
șindu-se cu o mulțime de cumani, acesta veni asupra ținuturilor Traciei și,
pustiind și jefuind țara, cerea ca cei din orașe să-l primească și să-l cinstească
cu aclamațiile cuvenite unui împărat. Apoi, mergînd într-un orășel din 27
Tracia, a fost înșelat de cei dinăuntru care l-au aclamat și după ce a intrat
<în orășel> a fost prins și i s-au scos ochii. Și astfel uzurparea pusă la cale 28
de el a luat sfîrșit, iar cumanii, cîți n-au fost nimiciți, s-au înapoiat la sălașele lor[124].

[118] Nichifor al III-lea Botaniates (1078–1081).
[119] Cf. Skylitzes, ed. Tsolakis, p. 182.
[120] Alexie I Comnenul (1081–1118).
[121] Colonizarea pecenegilor în Moglena s-a făcut după bătălia de la Lebunion (29 aprilie 1091).
[122] Alexie I Comnenul (1081–1118).
[123] Uzurpatorul pretindea că este Constantin, fiul împăratului Roman al IV-lea Diogenes (1067–1071), mort în realitate în luptele din Asia Mică ale tatălui său cu turcii selgiucizi.
[124] Cf. Ana Comnena, *Alexiada*, X, II, 2 – IV, 5.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΚΙΝΝΑΜΟΣ

ΕΠΙΤΟΜΗ

1

p. 7 I, 3. Βασιλεὺς δὲ ἐκεῖθεν μεταβὰς Ἱερακορυφίτην τε εἷλε τὸ φρούριον καὶ πλείστων ἄλλων ἃ τῇδε ἵδρυται τῇ Ἀττάλου ἐπὶ πλεῖστον ἀγχιθυροῦντα, οὕτω τε λοιπὸν ἐς Βυζάντιον ἀνακομίζεται. οὗ δὴ ἐπ᾽ὀλίγον διατρίψας ἐπὶ τὴν Μακεδονικὴν ἐχώρει. Σκύθαι γὰρ πανστρατὶ τὸν Ἴστρον διαβάντες εἰς τὰ Ῥωμαίων εἰσέβαλον ὅρια. ἀλλὰ τότε μὲν χειμῶνος ἐπιλαβομένου ἐνταῦθά που περὶ πόλιν Βερόην διεχείμαζε, τὸ μὲν τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξαρτύων, τὸ δὲ πλέον ἤθελε τῶν ἐν σφίσι φυλάρχων τινὰς ἑταιρίσασθαι, ὡς ἂν οὕτω τοὺς ἄλλους χωρὶς ἀπολαβὼν οὐ σὺν πόνῳ καταγωνίσηται. ἔαρος δὲ πολλοὺς ἤδη διὰ πρεσ-

IOAN KINNAMOS

Ioan Kinnamos s-a născut după moartea împăratului Ioan al II-lea Comnenul (1143). După studii făcute, probabil, sub îndrumarea cunoscutului retor al vremii Nichifor Basilakes, Kinnamos a ajuns să ocupe funcția de secretar imperial (βασιλικὸς γραμματικός) și a devenit unul dintre apropiații tînărului suveran Manuel I Comnenul pe care l-a însoțit în campaniile sale împotriva selgiucizilor și ungurilor. După moartea lui Manuel (1180), Kinnamos a stat în preajma lui Andronic I Comnenul. Trăia, în orice caz, și sub Isaac al II-lea Anghelos (*1185–1195*), căruia i-a dedicat o cuvîntare.

Scrierea sa istorică, intitulată Ἐπιτομὴ τῶν κατορθωμάτων τῷ μακαρίτῃ Βασιλεῖ καὶ Πορφυρογεννήτῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ. Καὶ ἀφήγησις τῶν πραχθέντων τῷ ἀοιδίμῳ υἱῷ αὐτοῦ τῷ Βασιλεῖ καὶ Πορφυρογεννήτῳ κύρῳ Μανουὴλ τῷ Κομνηνῷ πονηθεῖσα Ἰωάννῃ βασιλικῷ γραμματικῷ τῷ Κιννάμῳ și citată de obicei prin prescurtarea Ἐπιτομή, înfățișează evenimentele din vremea domniilor lui Ioan al II-lea și a lui Manuel I Comnenul. Partea care privește epoca lui Ioan e tratată mai sumar, fiind cunoscută numai indirect de Kinnamos. Toată atenția se acordă astfel epocii lui Manuel pe care istoricul bizantin o cunoaște din propria sa experiență; el a cunoscut, de asemenea, și unele izvoare de arhivă, documente pe care le putea consulta în calitatea sa oficială. Din nefericire, opera lui Kinnamos nu ne-a parvenit în forma sa completă; narațiunea se oprește la anul 1176 și nu, așa cum ne este îngăduit să presupunem pentru textul originar, la *1180*, anul morții lui Manuel.

Oricum, lucrarea istorică a lui Kinnamos se remarcă prin precizia informației, prin exactitatea și competența cu care el prezintă evenimentele militare, prin obiectivitate și imparțialitate.

Luîndu-și ca model, după toate aparențele, pe Procopiu din Cezareea, istoricul epocii lui Iustinian, Kinnamos folosește o limbă arhaizantă. El numește, de pildă, popoarele străine cu etniconuri desprinse din izvoarele istorice clasice, antice.

Pentru istoria noastră, lucrarea lui Kinnamos are o importanță deosebită. Vorbind despre participarea vlahilor la una din expedițiile militare ale lui Manuel Comnenul împotriva ungurilor, scriitorul menționează că ei sînt „urmașii coloniștilor romani''. Această afirmație categorică despre originea romană a românilor este unică în felul ei în literatura bizantină. Lucrarea lui Kinnamos cuprinde și alte știri importante despre pecenegii și cumanii care au controlat teritoriul de la nord de Dunăre.

Ediție folosită: Ioannis Cinnami, *Epitome rerum ab Ioanne et Alexio* (*sic!*) *Comnenis gestarum* ad fidem codicis Vaticani recensuit Augustus Meineke, Bonn, 1836.

EPITOMA

1

1122. Pecenegii, trecînd Dunărea, năvălesc în Imperiul bizantin, dar sînt înfrînți de Ioan al II-lea Comnenul

I, 3. Împăratul [1], plecînd de acolo [2], ocupă fortăreața Hierakoryphites p. 7
și, dintre multe altele care se află acolo, pe cele așezate mai aproape de Attalia și se întoarce apoi în Bizanț. Și după ce a zăbovit cîtăva vreme, a pornit spre Macedonia, căci sciții [3], trecînd cu toată oastea Istrul, năvăleau în cuprinsul hotarelor romeilor. Fiind însă surprins de iarnă, a iernat acolo, lîngă orașul Beroe, pregătindu-se pe de o parte de luptă, dar mai ales dorind să-și facă aliați pe unii dintre conducătorii triburilor scitice, pentru ca astfel să-i poată ataca pe ceilalți separat și să-i înfrîngă fără

[1] Ioan al II-lea Comnenul (1118–1143).
[2] Din Asia Mică unde cucerise de la turcii selgiucizi orașul Sozopolis.
[3] Sciții = pecenegii.

βειῶν αὐτῷ προσχωρῆσαι ἀναπείσας ἐπὶ τοὺς λοιποὺς ἐχώρει, πολέμῳ κρῖναι
p. 8 θέ/λων τὰ πράγματα. συρραγέντων τοίνυν ἀλλήλοις τῶν στρατευμάτων, μέχρι
μέν τινος ἰσοτάλαντος ἡ μάχη ἐγίνετο, ὅτε καὶ αὐτὸς βασιλεὺς βέλει τὸν πόδα
ἐπλήγη· τῶν δὲ 'Ρωμαίων εὐθύμως ἀγωνιζομένων ἡττῶνται κατὰ κράτος οἱ
Σκύθαι, καὶ αὐτῶν οἱ μὲν ἔπεσον, οἱ δὲ ζωγρείᾳ ἑάλωσαν. μοῖρα δέ τις οὐκ ἀγε-
νὴς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐπανιοῦσα οὐκέτι φεύγειν ἠξίου, ἀλλ'αὐτοῦ σὺν γυναι-
ξὶ καὶ τέκνοις τοῖς αὐτῶν τὸν κίνδυνον ὑποστῆναι εἵλοντο προπονούμενοι
τῶν ἁμαξῶν, ἃς βοείοις ἄνωθεν βύρσαις περιλαβόντες ἐς τὸ ἀκριβές τε ἁρμο-
σάμενοι ἐπ'αὐτῶν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα ἐνέθεσαν. αὖθις οὖν μάχη συνί-
σταται καρτερὰ καὶ φόνος ἀμφοτέρωθεν γίνεται. Σκύθαι γὰρ ὥσπερ ἐπιτει-
χίσματι ταῖς ἁμάξαις χρησάμενοι μεγάλα 'Ρωμαίοις ἐλύπουν. ὁ βασιλεὺς
ἐννοησάμενος ἤθελε μὲν αὐτὸς τοῦ ἵππου ἀποβὰς πεζῇ σὺν τοῖς στρατιώταις
τὸν ἀγῶνα διαθλῆσαι. 'Ρωμαίων δὲ οὐδαμῆ ἐπαινούντων ἐκέλευε τοῖς ἀμφ'
αὐτὸν πελεκυφόροις (ἔθνος δέ ἐστι τοῦτο Βρεταννικὸν βασιλεῦσι 'Ρωμαίων
δουλεῦον ἀνέκαθεν) πελέκεσιν ἐπιστάντας διακόπτειν αὐτάς. τῶν δὲ αὐτίκα ἔργου
ἐχομένων, οὕτω δὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ Σκυθῶν στρατοπέδου ἐγκρατὴς βασιλεὺς γί-
νεται. ὅτε καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσαντο, οἱ πλείους
τῷ φίλτρῳ τῶν ἑαλωκότων αὐτόμολοι βασιλεῖ γεγονότες, εἰς ἤθη τε τὰ 'Ρω-
μαίων ἀπήχθησαν καὶ στρατιωτικοῖς ἐγγραφέντες καταλόγοις ἐπὶ μακρὸν
διετέλεσαν./
p. 9 4. 'Η μὲν οὖν τῶν Σκυθικῶν ἐθνῶν ἐς 'Ρωμαίων διάβασις ταύτῃ πη
ἔσχε·

2

p. 93 III, 3. Ἄρτι δὲ περὶ τὴν πόλιν Φιλίππου γεγονότι τῷ αὐτοκράτορι
φήμη περιέπτη, ὅτι δὴ στρατεύματα Σκυθικὰ Ἴστρον περαιωσάμενα κείρουσί
τε τὰ ἐν ποσὶ καὶ ληΐζονται πάντα, καὶ εἷλόν γε καὶ πόλιν λόγου ἀξίαν, τῶν
Ἴστρου καὶ αὐτὴν πίνουσαν ναμάτων. τὰ μὲν δὴ τῆς φήμης ἐν τούτοις ἦν. ὁ δὲ
βασιλεὺς ἐκεῖθεν ἀποκλίνας, τὴν ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἐφέρετο, ναῦς ἐκ Βυζαντίου
δι''Αγχιάλου πόλεως ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἀναχθῆναι κελεύσας. οὔπω δ'ἐκείνων
ἀφικομένων, ἐν τούτῳ τὰς ταύτῃ περιῄει θηρευόμενος πεδιάδας. συμβαίνει γὰρ
αὐταῖς ἅτε ἐρήμοις παντάπασι καὶ ἀοικήτοις ἐκ παλαιοῦ προκειμέναις ἀγε-
ληδὸν ἀγρίων τι χρῆμα ζώων ἐντρέφεσθαι. ἐν ᾧ δὲ πρὸς τούτοις ἦν, ἠγγέλη
αὐτῷ ὅ τι δὴ Σκύθαι λείαν ἐκ τῆς 'Ρωμαίων ἐπαγόμενοι τὸν Ἴστρον ἄρτι
που διέβησαν, οὐ μακράν τε ἄποθεν ἐσκηνωκότες αὐλίζονται. ἅπερ ἐπειδὴ
ἤκουσεν, ὡς εἶχε τάχους αὐτίκα ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐφέρετο. ἔνθα λεμβαδίῳ
περιτετυχηκώς, ὁποῖα πρὸς ταῖς τῇδε ὀχθαῖς ἑστάναι εἴθισται ξύλου πεποιη-
μένα ἑνός, ἐκέλευεν ἄγεσθαι τοῦτο πρὸς αὐτόν. ἀλλ'ἦν ἰσχυρογνώμων ὁ πορ-
θμεὺς καὶ βασιλέα μεταπέμπεσθαι τοῦτον ἀκούων «εἰ βασιλεῖ τῶν καθ'ἡμᾶς
ἔμελεν», εἶπεν, «οὐκ ἂν ὅ τε Δεμνίτζικος ἑάλω (οὕτω γὰρ τὸ τοῖς Σκύθαις,
ὥσπερ εἴρηται, αἱρεθὲν ὠνομάζετο φρούριον) καὶ τὰ καθ'ἡμᾶς πρὸς τῶν βαρβά-

osteneală. Iar în primăvară, după ce-i convinsese pe mulți prin solii, să
treacă de partea lui, pornea împotriva celorlalți, / dornic să hotărască p. 8
lucrurile prin război. Ciocnindu-se deci oștile, pînă la o vreme lupta fu ne-
hotărîtă ; atunci chiar împăratul a fost rănit la picior de o săgeată. Dar cum
romeii luptau cu curaj, sciții au fost biruiți cu desăvîrșire și unii dintre
ei au căzut uciși, alții au fost prinși de vii. Iar o unitate nu lipsită de noblețe,
întorcîndu-se în tabără, au socotit că nu se cuvine să fugă, ci au preferat
să înfrunte acolo primejdia împreună cu femeile și copiii lor ; pregătind
carele pe care le-au acoperit cu piei de bou și le-au potrivit cu mare pri-
cepere, au așezat într-însele pe femei și pe copii. Se încinge așadar din nou
o luptă crîncenă și se face măcel de amîndouă părțile. Căci sciții, care se
foloseau de care ca de metereze, au vătămat mult pe romei. Împăratul,
dîndu-și seama de acest lucru, voia să coboare el însuși de pe cal și să lupte
pe jos împreună cu soldații. Dar cum romeii dezaprobau cu totul <această
dorință>, el a poruncit halebardierilor din jurul lui (aceștia sînt de neam
britanic și slujesc din vremuri îndepărtate împăraților romei) ca, apropiin-
du-se <de care> cu bărzile, să le sfărîme. Și ei apucîndu-se îndată de treabă,
în acest chip pune și împăratul stăpînire pe însăși tabăra sciților. Atunci și
dintre ceilalți, care își găsiseră salvarea în fugă, cei mai mulți au venit de
bunăvoie să se supună împăratului, din dragoste pentru cei prinși și au
trecut la obiceiurile romeilor și, fiind înscriși în rîndul stratioților, au rămas
pentru multă vreme în slujba împăratului /.
4. Cam așa s-a petrecut deci trecerea neamurilor scitice în Imperiul p. 9
romeilor [4].

2

1148. Trecînd Dunărea, cumanii pradă teritoriile bizantine. Manuel I Comnenul între-prinde cu succes o expediție de pedepsire împotriva lor, la nord de Dunăre

III, 3. Pe cînd tocmai ajunsese lîngă Filipopole, împăratului [5] îi ajunge p. 93
zvonul că oști de sciți [6] au trecut Istrul și distrug ce întîlnesc în cale și pradă
totul și că au cucerit și un oraș însemnat care se adapă și el din undele Istru-
lui. Așa era zvonul. Deci împăratul, plecînd de acolo, lua drumul către Istru,
după ce poruncise să fie aduse corăbii de la Bizanț [7] către Istru, pe la Anhialos.
Dar cum acelea nu sosiseră, el cutreiera cîmpiile de prin partea locului,
umblînd după vînat. Căci se întîmplă ca pe aceste <cîmpii>, ca pe unele care
sînt cu totul pustii și din vechime nelocuite, să se hrănească turme de animale
sălbatice. Pe cînd <împăratul> se îndeletnicea cu asemenea lucruri, i se dădu
de știre că sciții, care prădaseră țara romeilor, tocmai trecuseră Istrul și
așezîndu-și corturile își făcuseră tabăra nu departe. Cum auzi acestea, el se
îndreptă cît putea de repede spre fluviu. Dînd acolo peste o barcă — bărci
de felul acesta, făcute dintr-un singur trunchi se găsesc în chip obișnuit la
malurile din această regiune — a poruncit să-i fie adusă. Barcagiul însă era
un om dintr-o bucată și, cînd a auzit că împăratul a trimis după dînsul, zise :

[4] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 19—23.
[5] Manuel I Comnenul (1143—1180).
[6] Sciții = cumanii.
[7] De la Constantinopol.

ρων κατ'ἐξουσίαν ἤγετό τε καὶ ἐφέρετο». λέγεται τοίνυν πρὸς ταῦτα διηγανακ-
τηκότα τὸν βασιλέα«ναὶ δὴ» φάναι «μὴ ἂν αὐτὸς εἴη», ᾧ τὰ ʽΡωμαίων θεόθεν
p. 94 ἐπιτέτραπται πράγματα, εἰ μὴ αὐτίκα/τῶν τετολμημένων Σκύθαι δώσουσι
δίκας.» διὸ δὴ τὸ μὲν λοιπὸν τοῦ στρατεύματος αὐτοῦ που καὶ ἐπὶ ταῖς
ὄχθαις ἐνστρατοπεδευσόμενον ἔλιπεν, αὐτὸς δὲ τῶν νεῶν οὔπω καθάπερ
εἴρηται ἀφικομένων τοὺς λέμβους ἀλλήλοις ξυνδήσας καὶ ἁρμοσάμενος σὺν
πεντακοσίοις τῶν ἀμφ'αὐτὸν τὸν Ἴστρον διέβη· μέλλων τε ἐπίπροσθεν ἰέναι δυσὶν
ἄλλοις ἐντυγχάνει ποταμοῖς ναυσιπόροις. ὡς οὖν οὐδαμῇ λεμβάδιον ἐνταῦθα
διεφαίνετο, ᾧ χρήσαιτο ἄν τις ἐς τὴν περαίωσιν, ἐκέλευε τοῖς περὶ αὐτὸν τοῖς
τῶν ἵππων οὐραίοις τὰ ἐπὶ τῷ Ἴστρῳ ἀκάτια ξυνδήσαντας εἰς τοὺς εἰρημένους
μετάγειν τῶν ποταμῶν. οὗ γεγονότος ἀμογητὶ διέβαινον, χῶρόν τέ τινα δολι-
χὸν διαμείψαντες ἄχρι καὶ ἐπὶ ὄρος Τένου ὅρμον ἦλθον, ὅπερ ἀγχοῦ τῶν
Ταυροσκυθικῆς ὁρίων ἀνέχει. ἔνθα τὸ τῶν Σκυθῶν στρατόπεδον ἀνδρῶν παν-
τάπασιν ἔρημον εὑρηκότες (ᾤχοντο γὰρ οὐ πολλῷ πρότερον ἀπιόντες) προσω-
τέρω ἐχώρουν. ἐπεὶ δὲ ἀμφὶ μέσην ἡμέραν ἤδη ἦν καὶ οὐδεὶς οὐδαμῇ πολε-
μίων διεφαίνετο, Σκύθας τοὺς ὅσοι ʽΡωμαίοις ξυνεστράτευον ἀπολεξάμενος
βασιλεὺς ὑποστρατηγοῦντι Γιφάρδῳ, ἀνδρὶ πολέμων ἐμπείρῳ πολλῶν, αὐτοὺς
μὲν ὀπίσω τῶν πολεμίων ἰέναι ἔπεμψεν, ἰχνοσκοπήσοντάς τε καὶ ὅπῃ δυνατὰ
ἔσται μαχησομένους, αὐτὸς δὲ κατόπιν ἐπορεύετο σχολαιότερον. οὐκ εἰς μακρὰν
οὖν ὁ Γιφάρδος τοῖς πολεμίοις ἐντετυχηκώς, ἐπειδὴ μὴ ἐθάρρει τῇ συμβολῇ
(τὸ γὰρ βαρβάρων πλῆθος ἀριθμοῦ κρεῖσσον αὐτῷ κατεφάνη), πέμψας ἐπὶ τὸν
βασιλέα ἥκειν αὐτὸν τὴν ταχίστην ἐδεῖτο. ταῦτα ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤκουσεν
p. 95 αὐτός τε/πρὸς τοῖς ὅπλοις αὐτίκα ἐγένετο καὶ τὸ στράτευμα ἐξώπλιστο ἅπαν.
ὀπίσω τε Σκυθῶν διώξαντες εἰς χεῖρας ἤδη ἦλθον αὐτοῖς. Σκύθαι τοίνυν
τὸ μὲν πρῶτον ἔστησάν τε ὡς ὑποδεξόμενοι σφᾶς καὶ ἐς φάλαγγα ταξάμενοι
βοήθειαν σφῶν τε αὐτῶν καὶ ὧν ἐπήγοντο λαφύρων προπονεῖσθαι ἤθελον,
ἥ τε ξυμβολὴ ἑκατέρωθεν σὺν ὠθισμῷ καὶ βίᾳ ἐγίνετο. ὅτε δὴ πολλοὶ μὲν καὶ
ἄλλοι ʽΡωμαίων ἄνδρες ἐγένοντο ἀγαθοί, βασιλεὺς δὲ πάντων μάλιστα. τῶν γὰρ

„Dacă împăratul se îngrijea de <nevoile> noastre, nici Demnitzikos [8] n-ar fi
fost cucerit (căci așa se numea cetatea luată, cum s-a spus, de sciți) și nici
bunurile noastre n-ar fi fost luate și duse de barbari după bunul lor plac !''.
Se spune că atunci împăratul supărat de aceste <vorbe> a spus : „Să nu fiu
eu acela căruia Dumnezeu i-a încredințat conducerea romeilor, dacă / sciții p. 94
nu vor plăti îndată pentru îndrăzneala lor ! ''. Așadar, a lăsat restul oștirii
tăbărîtă pe malurile fluviului, iar el — deoarece, cum spuneam, nu sosiseră
încă corăbiile — , legînd și așezînd bărcile una lîngă alta, trecu Istrul cu cinci
sute din soldații săi. Trebuind să înainteze a dat peste alte două rîuri navi-
gabile. Cum aici nu se vedea de loc vreo barcă de care să se poată folosi cineva
pentru trecerea <rîurilor>, a poruncit alor săi ca, legînd bărcile de pe Istru
de cozile cailor, să le aducă la rîurile amintite. Ceea ce făcîndu-se, au trecut
fără osteneală și străbătînd apoi un ținut întins ajunseră pînă la muntele
Tenuormon [9], care înaintează pînă la hotarele Taurosciției [10]. Acolo, găsind
tabăra sciților cu totul deșartă de oameni (plecaseră cu puțin mai înainte),
și-au continuat înaintarea. Și fiindcă era acum pe la amiază și nu se arăta
nicicum vreun dușman, împăratul, luîndu-i pe sciții care luptau alături de
romei, i-a dat hypostrategului Giphardos, bărbat încercat în multe lupte,
ca să meargă după dușmani, urmărindu-i pas cu pas și, unde va fi cu putință,
să se lupte cu ei. Iar el venea mai în urmă, pe îndelete. Giphardos dădu
peste dușmani nu departe <de locul din care pornise> și, fiindcă nu îndrăznea
să-i atace (căci i se părea că barbarii sînt mai numeroși), trimise vorbă
împăratului, rugîndu-l să vie cît mai repede. Auzind acestea, împăratul / se p. 95
înarmă îndată el însuși și pregăti de luptă și întreaga armată. Și aruncîndu-
se din spate asupra sciților, se încleștară în luptă cu ei. La început, sciții se
opriră ca să le țină piept și, așezîndu-se în ordine de luptă, voiau să-și rîndu-
iască apărarea lor înșile și a prăzilor pe care le cărau cu ei, iar ciocnirea fu de
amîndouă părțile tumultuoasă și violentă. Atunci și mulți alți bărbați dintre

[8] Demnitzikos a fost localizat diferit de cercetători. Tomaschek, Vasilievski, Iorga, Bănescu și alții cred că este vorba de Zimnicea ; Grot de S(v)iștov, situat în dreptul Zimnicei, pe malul opus ; Zlatarski îl identifică cu Glavinița din *Alexiada*, situînd această localitate lîngă Turtucaia (Tutrakan) ; A. Bolșacov-Ghimpu opinează pentru Dinogeția (Bisericuța-Garvăn), iar P. Ș. Năsturel propune identificarea cu Turnu Măgurele. Pentru această problemă și bibliografia ei vezi P. Ș. Năsturel, *Valaques, Coumans et Byzantins sous le règne de Manuel Comnène*, „Byzantina'', 1, Tesalonic, 1969, p. 170—175 ; I. Barnea, *DID*, III, p. 158—160.

[9] Nici cu privire la identificarea muntelui Tenuormon, cercetătorii nu cad de acord între ei. Vasilievski, Grot, Iorga, Bănescu, Mutafciev, Zlatarski și alții situează „muntele'' în regiunea Teleorman-Ilfov bazîndu-se pe apropierea de nume. Hasdeu, Tomaschek, Bolșacov-Ghimpu au în vedere nordul Dobrogei, nord-estul Munteniei și sudul Moldovei. Xenopol crede că e vorba de un munte din nordul Moldovei, lîngă frontiera cu Galiția. Corespunzător acestor localizări și cele două rîuri amintite de Kinnamos sînt identificate diferit. S-au propus : Argeșul și Dîmbovița (Vasilievski), Prutul și Siretul (Tomaschek), Argeșul și un braț lateral al Dunării (Grot), Vedea și Teleormanul (Bănescu), Bîrladul și Siretul (Bolșacov-Ghimpu). Pentru problema localizării evenimentelor v. I. Barnea, *DID*, III, p. 157—160 cu întreaga bibliografie.

[10] Prin Taurosciția se înțelege cnezatul de Halici. Pornind de la textul lui Kinnamos, coroborat cu un pasaj din N. Choniates, *Istoria*, p. 171 despre fuga lui Andronic Comnenul în Galiția, unii istorici fixează frontiera cnezatului de Halici la Dunăre (Zlatarski, *Istoriia*, II, p. 384—385 ; N. Derjavin, *Istoriia Bolgarii*, II, Moscova- Leningrad, 1946, p. 112 ; E. Frances, *Les relations russo-byzantines au XII-e siècle et la domination de Galicie au Bas-Danube*, „Byzantinoslavica'', XX, 1, 1959, p. 56 ; cf. I. Barnea, *DID*, III, p. 159). Opinia aceasta e respinsă de G. G. Litavrin, *Vlahi vizantijskih istočnikov X—XIII vv.*, „Iugovostočnaja Evropa v srednie veka'', Chișinău, 1972, p. 163, pentru care între Halici și Bizanț se întindea un teritoriu stăpînit de cumani și de vlahii locali.

πολεμίων ἔγγιστα ἐγκειμένων ἰσχυρῶς, αὐτὸς σὺν τῷ δόρατι ἐπελαύνων τὸν συνασπισμὸν αὐτοῖς ἔλυεν, οὐ καθ'ἕνα μόνον, ἀλλ'ἤδη καὶ σύνδυο πολλοὺς ἐκείνων ἀποκτιννύς. ὅθεν καὶ τῷ ἀνυποστάτῳ τῆς βασιλέως παρακεκινημένων ὁρμῆς, 'Ρωμαῖοι ὁλοσχερέστερον κατ'αὐτῶν ἐπιβρίσαντες λαμπρὰν ἤδη τὴν ἐπαγωγὴν ἐποίουν. πολλοὶ μὲν οὖν βαρβάρων ἔπεσον, ἑάλωσαν δὲ καὶ εἰς ἑκατὸν μάλιστα, ἐν οἷς καὶ Λάζαρος ἦν, ἀνὴρ ἐπὶ πλεῖστον μὲν ἀνδρείας ἥκων, ἐπὶ τοῖς ἐν σφίσι φυλάρχοις ἀπόβλεπτος ὤν· τοὺς δ'ἄλλους ἵππων τε ἀρετὴ καὶ τὸ τῶν ὀρῶν διεσώσατο λάσιον, ἃ τῇδε πολλὰ παρατέταται. 'Ρωμαῖοι δὲ τὰ ἐκ προνομῆς ἀνελόμενοι πάντα ὀπίσω λοιπὸν ἀνεχώρουν, ὅτε δὴ καὶ Σότας ἐκεῖνος, ὃν πλούτῳ τε καὶ γένει καθάπερ εἴρηται διενεγκότα ἀνδραποδισθῆναι Σκύθαις ξυνέβη, ἀδείας λαβόμενος φυγὰς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἦλθε.

3

p. 133 III, 19. <...> ἔαρος δὲ τὰς δυνάμεις ἁπανταχόθεν ἀγείρας ἐπὶ τὴν Οὐννικὴν αὖθις ἐχώρει, ὁρμὴν ἔχων ἐς αὐτά που τὰ τῆς χώρας διαβῆναι μέσα. ὁ μὲν οὖν ἄρτι πρὸς ταῖς Ἴστρου πανστρατὶ αὐλισάμενος ἔμενεν ὄχθαις, καὶ αἱ νῆες ἐκ Βυζαντίου ἀναχθεῖσαι ἐστήκεσαν ἀθρόαι ἀναβαίνειν μένουσαι τὸ ὁπλιτικόν. ὁ δὲ Παιόνων ῥὴξ ἐπειδήπερ ἐν στενῷ κομιδῇ τὰ κατ'αὐτὸν ἔγνω, ἐπὶ τὴν πρεσβείαν λοιπὸν ἔβλεψεν.

4

p. 201 IV, 24. <...> πυθόμενος δὲ Σκύθας τὸν Ἴστρον διαβῆναι ἐφ'ᾧ 'Ρωμαίων καταδραμεῖσθαι, τῆς ἐπὶ Βυζάντιον φερούσης ἀφέμενος ἐπὶ τὸν ἀγχοῦ πόλεως 'Αβύδου ἐχώρει πορθμόν, ἔνθα ἐπιθαλασσίδιόν τι ἐπὶ Θρᾴκης πόλισμα κεῖται, ἀπὸ Καλλίου τοῦ 'Αθηναίων οἶμαι στρατηγοῦ τὴν προσηγορίαν ἐσχηκός.
p. 202 ἐνταῦθα περαιωσάμενος ἐπὶ Σκύθας ἐφέρετο·/ἀλλ' οὔπω ἔφθη τὸν Ἴστρον καταλαβεῖν, κἀκεῖνοι τὴν 'Ρωμαίων ἀκούσαντες ἔφοδον ταχὺ συσκευασάμενοι ἀνεχώρησαν.

romei s-au arătat viteji, dar mai mult decît toți — împăratul. Căci, amenințat de aproape de dușmani, el se năpustea asupra lor cu lancea, risipindu-le frontul și omorîndu-i pe mulți dintre ei, nu numai cîte unul, dar chiar și cîte doi deodată. Drept urmare, romeii însuflețiți de atacul irezistibil al împăratului și aruncîndu-se asupra barbarilor, au dat un atac strălucit. Au căzut mulți barbari și au fost prinși ca la o sută, între care era și Lazăr [11], bărbat de foarte mare vitejie, cu vază între căpeteniile lor. Pe ceilalți i-au scăpat vrednicia cailor și desișurile munților, foarte numeroase în acest ținut. Iar romeii, ridicînd toată prada, s-au întors înapoi; atunci și acel Sotas, om însemnat prin bogăție și obîrșie, pe care, cum s-a spus, îl luaseră prizonier sciții, dobîndindu-și libertatea s-a refugiat în tabără [12].

3

1156. Regele Ungariei, Geza al II-lea, intimidat de apariția bizantinilor, ajutați de flotă, la Dunăre, încheie pace cu Manuel I Comnenul

III, 19. <...> Iar în primăvară, adunînd trupele de pretutindeni, pornea [13] p. 133
din nou împotriva țării hunilor [14], hotărît să străbată pînă chiar în inima țării. Și el, deci, care tocmai poposise, cu toată oastea, pe țărmurile Istrului, ședea pe loc, iar corăbiile aduse din Bizanț [15] s-au oprit cu toatele, așteptînd să se îmbarce pe ele pedestrimea. Iar regele peonilor [16], deoarece și-a dat seama că se găsește într-o situație cu totul dificilă, s-a gîndit atunci la o solie <de pace> [17].

4

1156/1157. Cumanii, intimidați de apariția armatelor bizantine în Tracia, se retrag în nordul Dunării, de unde veniseră

IV, 24. <...> Aflînd că sciții [18] au trecut Istrul ca să năvălească asupra p. 201
romeilor, <împăratul> [19], părăsind drumul care ducea spre Bizanț, se îndreaptă spre strîmtoarea din preajma orașului Abydos, unde se găsește, în Tracia, pe țărmul mării, o mică cetățuie al cărei nume și l-a căpătat, cred, de la Kallias, strategul atenian [21]. După ce a trecut marea pe acolo, se îndreptă împotriva sciților. / Dar nici n-a apucat să ajungă la Istru și aceia, p. 202
auzind de înaintarea romeilor, și-au strîns repede tabăra și s-au retras.

---

[11] Numele, neobișnuit pentru un cuman, al acestui șef local, i-a făcut pe unii cercetători să creadă că este vorba fie de un feudal român supus cumanilor, fie de un cuman creștinat sub influența supușilor săi, cf. N. Iorga, *Histoire des Roumains*, III, p. 70; P. Ș. Năsturel, *op. cit.*, p. 175; I. Barnea, *DID*, III, p. 158.

[12] Pentru discuțiile purtate de învățați asupra acestui pasaj vezi P. Ș. Năsturel, *op. cit.*, p. 169—176 cu indicații bibliografice bogate.

[13] Este vorba de Manuel I Comnenul (1143—1180).

[14] Hunii = ungurii.

[15] Din Constantinopol.

[16] Peonii = ungurii. E vorba de regele Geza al II-lea (1141—1162).

[17] Cf. Moravcsik, *Byzantium and the Magyars*, p. 82.

[18] Sciții = cumanii.

[19] Manuel I Comnenul (1143—1180).

[20] Constantinopol.

[21] Este vorba de orașul Galipoli și de strîmtoarea Dardanelelor.

5

p. 236 V, 12. <...> κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ Βλαδίσθλαβος, εἷς ὢν τῶν ἐν Ταυροσκυθικῇ δυναστῶν, σὺν παισί τε καὶ γυναικὶ τῇ αὐτοῦ δυνάμει τε τῇ πάσῃ αὐτόμολος ἐς Ῥωμαίους ἦλθε, χώρα τε αὐτῷ παρὰ τὸν Ἴστρον δεδώρηται, ἣν δὴ καὶ Βασιλίκᾳ πρώτερον τῷ Γεωργίου παιδί, ὃς τὰ πρεσβεῖα τῶν ἐν Ταυροσ-
p. 237 κυθικῇ φυλάρχων εἶχε, / προσελθόντι βασιλεὺς ἔδωκε.

6

p. 259/260 VI, 3. <...> ταῦτα μὲν οὖν οὕτω συνηνέχθη γενέσθαι, βασιλεὺς δὲ/ἐσφάδαζε μὲν διὰ ταῦτα καὶ ἤθελεν αὐτὸς καὶ πάλιν ἐπὶ Οὐννικῆς ἰέναι, ἐπίδειξιν δὲ μᾶλλον τῆς Ῥωμαίων ἰσχύος ποιεῖσθαι θέλων αὐτοῖς, τοιάδε τινὰ ἐνενόει. Ἀλέξιον μέν, ᾧ τὴν θυγατέρα ἠγγύα, στρατεύμασιν ἅμα πολλοῖς, ὧν Ἀλέξιος ἦρχεν ὃς πρωτοστράτωρ ἐτύγχανεν ὤν, ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἔπεμπε δόκησιν ἐμποιήσοντα Οὔννοις ὡς ἐκ τῶν συνήθων καὶ πάλιν αὐτοῖς ἐπιτεθήσεται χωρίων, Λέοντα δέ τινα Βατάτζην ἐπίκλησιν ἑτέρωθεν στράτευμα ἐπαγόμενον ἄλλο τε συχνὸν καὶ δὴ καὶ Βλάχων πολὺν ὅμιλον, οἳ τῶν ἐξ Ἰταλίας ἄποικοι πάλαι εἶναι λέγονται, ἐκ τῶν πρὸς τῷ Εὐξείνῳ καλουμένῳ πόντῳ χωρίων ἐμβαλεῖν ἐκέλευεν εἰς τὴν Οὐννικήν, ὅθεν οὐδεὶς οὐδέποτε τοῦ παντὸς αἰῶνος ἐπέδραμε τούτοις. Ἀλέξιος μὲν οὖν καὶ τὸ ἄλλο Ῥωμαίων στράτευμα ἐπὶ τοῦ Ἴστρου γεγονότες δέος ὑπέτεινον Οὔννοις ὡς ἐκεῖθεν αὐτίκα περαιωσόμενοι, ὁ Βατάτζης δὲ ὅθεν εἴρηται προσβαλὼν ἔκειρέ τε ἀφειδῶς πάντα καὶ ξυνεπάτει τὰ παραπίπτοντα. ἀνθρώπων τε οὖν πολὺν εἴργαστο φόνον καὶ ἀνδραποδισμὸν οὐκ ἐλάσσω πεποίητο. πρὸς δὲ καὶ ζώων ἀγέλας ἵππων τε καὶ ἄλλων παντοδαπῶν ἐκεῖθεν ἐλάσας ἐπὶ βασιλέα ἦλθεν. ὁ δὲ καὶ δευτέραν ἐπιθεῖναι σφίσι θέλων πληγὴν στράτευμα καὶ πάλιν ἐπ'αὐτοὺς ἔπεμψεν ἐπιστείλας ἄνωθέν ποθεν

5

1164 (1165?). Principele galițian Vladislav se refugiază în Imperiul bizantin, dobîndind proprietăți la Dunăre

V, 12. <...> În același an și Vladislav, unul dintre dinaștii din Taurosciția[22] p. 236
s-a refugiat împreună cu copiii, cu soția și cu toată oastea lui la romei și i s-a dăruit un ținut lîngă Istru, pe care împăratul îl dăduse mai înainte lui Vasilko, fiul lui Gheorghe[23], care avea întîietatea între ceilalți cîrmuitori din Taurosciția,/ atunci cînd venise la el. p. 237

6

1166. Conflicte militare ungaro-bizantine. Din ordinul împăratului Manuel I Comnenul Leon Vatatzes atacă pe unguri dinspre Marea Neagă, avînd în subordine și o mare mulțime de vlahi, în vreme ce protostratorul Alexie conduce trupele bizantine pe frontul de la Dunăre. După încă un atac bizantin, ungurii sînt înfrînți, iar victoria e consemnată pe o cruce de aramă. Vlahii sînt descendenții coloniștilor romani

VI, 3. <...> Iar împăratul[24] / fierbea din această pricină[25] și voia să por- p. 259/260
nească din nou el însuși asupra țării hunilor[26]; dar dorind mai curînd să le dovedească forța romeilor, iată ce plănuia. Pe Alexie, pe care-l logodise cu fiica sa, îl trimitea la Istru cu armate multe, comandate de el, care era protostator, pentru ca să-i facă pe huni să creadă că vor fi atacați iarăși din locurile obișnuite; iar lui Leon, numit și Vatatzes, care aducea altă oaste numeroasă din altă parte, ba chiar și o mare mulțime de vlahi, despre care se spune că sînt colonii de demult ai celor din Italia, îi poruncea să năvălească în țara hunilor dinspre ținuturile de lîngă Pontul zis Euxin, de unde nimeni niciodată nu a năvălit asupra lor[27]. Alexie și cealaltă armată a romeilor, ajungînd deci la Istru, stîrneau groaza hunilor, făcîndu-i să creadă că-l vor trece în curînd, iar Vatatzes, năpustindu-se de unde am spus, nimicea totul fără cruțare și călca în picioare tot ce întîlnea în trecerea sa. Și a săvîrșit mare măcel de oameni și a făcut nu puțini prizonieri. Pe deasupra a mînat de acolo și cirezi de vite, de cai și de altele, de tot felul și apoi a venit la împărat. Iar acesta dorind să le dea <hunilor> și o a doua lovitură a mai trimis împotriva lor încă o

---

[22] Cnezatul de Halici.

[23] Iuri Dolgoruki, mare cneaz al Kievului (1154–1157).

[24] Manuel I Comnenul (1143–1180).

[25] Din pricina victoriilor înregistrate de unguri în cursul conflictelor militare din 1166. Despre acestea, vezi Moravcsik, *op. cit.*, p. 83–85 cu bibliografie.

[26] Hunii = ungurii.

[27] Originea geografică a vlahilor înrolați în armata lui Leon Vatatzes a fost stabilită diferit de cercetători. Th. Uspenskij, L. Pić, D. Onciul, N. Iorga, V. Zlatarski și alții îi consideră români de la nordul Dunării; J. Chr. Engel, R. Roesler, B. P. Hasdeu, J. Jung, N. Bănescu, Gy. Moravcsik socotesc că e vorba de români din sudul Dunării, din Balcani sau din Paristrion (Dobrogea). În vremea din urmă cele două poziții au fost reprezentate, prima de E. Stănescu, *Les „Blachoi" de Kinnamos et Choniates et la présence militaire byzantine au Nord du Danube sous les Comnènes*, „Revue des études sud-est européennes", IX, 1971, 3, p. 588–593, iar cea de a doua de P. Ș. Năsturel, *op. cit.*, p. 177–180 și I. Barnea, *DID*, III, p. 160–162, unde și bibliografia problemei. E probabil că în text este vorba de românii din Paristrion, zonă aflată în cuprinsul Imperiului bizantin și de unde se puteau face recrutări regulate și sigure de oșteni. Indiferent de localizarea acestor vlahi în spațiu, conștiința originii lor romane este dovedită peremptoriu de textul în discuție. Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, București, 1972, p. 24–25, vede în el prima dovadă despre conștiința romanității la românii din nordul Dunării

ἐς τοὺς προσοικοῦντας τὴν Ταυροσκυθικὴν ἐμβαλεῖν Οὔννους. ἡγοῦντό τε τοῦ
στρατεύματος τούτου Ἀνδρόνικός τε ὁ Λαμπαρδᾶς καὶ Νικηφόρος ὁ Πετραλοί-
φας ἄλλοι τε ἱκανοί. πᾶσι μέντοι ἐφίστατο Ἰωάννης, οὗ πολλάκις ἤδη ἐμνήσ-
p. 261 θην, ὁ Δούκας· οἳ καὶ οὐκ/εἰς μακρὰν δολιχούς τινας καὶ δυσεμβόλους διαμεί-
ψαντες χώρους ἀνθρώπων τε παντάπασιν ἔρημον διελθόντες γῆν ἐμβάλλουσι
τῇ Οὐννικῇ, κώμαις τε πολυανθρωποτάταις ἄγαν ἐντετυχηκότες πολλαῖς
μέγα τέ τι λαφύρων περιεβάλλοντο χρῆμα καὶ ἀνθρώπων πολλοὺς ἔκτειναν,
πλείστους δὲ καὶ ἠνδραποδίσαντο. μέλλοντές τε ἤδη ἐκεῖθεν ἀπαίρειν σταυρὸν
χαλκοῦ πεποιημένον ἐνταῦθα ἀναστήσαντες τοιάδε τινὰ ἔγραψαν.

Ἐνθάδε Παννονίης ποτὲ ἄκριτα φῦλα γενέθλης
Δεινὸς Ἄρης καὶ χεὶρ ἔκτανεν Αὐσονίων.
Ῥώμης ὁππότε κλεινῆς δῖος ἄνασσε Μανουήλ,
Κομνηνῶν κρατόρων εὖχος ἀριστονόων.

armată, poruncindu-i să atace de undeva de sus pe hunii care locuiau în
vecinătatea Taurosciției. Această oaste era condusă de Andronic Lampar-
das și de Nichifor Petraloiphas și de alți mulți. Iar în fruntea tuturor se afla
Ioan Ducas, de care am amintit de mai multe ori pînă acum. Aceștia, / după ce p. 261
au parcurs neîntîrziat niște întinderi mari și greu de atacat și au străbătut o
regiune cu desăvîrșire pustie de oameni [28], năvălesc în țara hunilor, unde dau
peste sate numeroase și foarte populate; au pus mîna pe multă pradă și au
ucis mulți oameni, iar pe cei mai mulți i-au robit. Și înainte de a pleca de
acolo, ridicînd în acel loc o cruce de aramă, au scris pe ea următoarele:

Aici cîndva cumplitul Ares și brațul ausonilor [29]
Au ucis nenumărate vlăstare ale neamului panonic[30].
Pe cînd în glorioasa Romă [31] domnea divinul Manuel.
Mîndria stăpînitorilor Comneni, cei minunat înzestrați.[32]

---

[28] Autorul are probabil în vedere cîmpia Munteniei, cu așezări situate la mare distanță una de alta.

[29] Ausonii = romanii, deci bizantinii care se considerau ei înșiși singurii continuatori legitimi ai Imperiului roman.

[30] Ale ungurilor.

[31] Este vorba de „noua Romă" cum era numit Constantinopolul. Animat de gîndul restaurării Imperiului roman în toată vechea lui întindere din timpul lui Iustinian, Manuel a cultivat mult sentimentul roman în Bizanț.

[32] Cf. în volumul de față, p. 544–545, o epigramă referitoare la aceleași evenimente.

ΝΙΚΗΤΑΣ Ο ΧΩΝΙΑΤΗΣ

NICHITA CHONIATES

. Nichita Choniates s-a născut pe la mijlocul secolului al XII-lea, în orașul Chonai (azi Khonas) din Frigia, în Asia Mică. Și-a făcut studiile la Constantinopol, sub îndrumarea fratelui său, Mihail, viitorul mitropolit al Atenei și scriitor. A avut o strălucită carieră publică, deținînd înalte demnități în Imperiul bizantin. A fost, printre altele, mare logothet și guvernator al temei Filipopole. După cucerirea Constantinopolului de latini (1204) s-a refugiat la Niceea, unde a deținut funcții importante la curtea Lascarizilor. A încetat din viață prin 1213.

De la Nichita Choniates ni s-au păstrat numeroase opere cu caracter atît religios cît și laic. Principala sa lucrare istorică este *Istoria*, alcătuită din 21 cărți în care el relatează, în general obiectiv, evenimentele dintre 1118 și 1206, grupîndu-le după perioadele de domnie ale împăraților care s-au succedat în acest răstimp. Nichita Choniates s-a bizuit, pentru scrierea acestei opere, mai ales pe tradiții orale, pe mărturii contemporane și pe propriile sale impresii și amintiri. Pentru redactarea *Istoriei* el și-a folosit chiar variantele scrise ale propriilor sale cuvîntări, rostite cu diferite prilejuri, în fața împăraților pe care i-a slujit. Cercetătorii mai noi au putut demonstra că scriitorul a folosit de asemenea ca izvoare scrise : opera lui Eustathios al Tesalonicului despre căderea acestui oraș sub normanzi și opera istorică a contemporanului său Ioan Kinnamos, pe care se pare că a consultat-o în manuscrisul-autograf al autorului, înainte de difuzarea ei, în formă definitivă, în public.

Istoria lui Nichita Choniates ni s-a păstrat într-o versiune scurtă, probabil prima elaborată de autor și o alta, lărgită. Manuscrisele sînt numeroase și prezintă diferențe considerabile, care îngreuiază elaborarea unei ediții critice. Există între ele și o parafrază neogreacă, datînd din secolul al XIV-lea, notată îndeobște cu sigla *B*. Recent, Jan-Louis van Dieten a alcătuit prima ediție critică a acestei opere ; ea nu ne-a fost, din păcate, accesibilă.

Valoarea *Istoriei* lui Nichita Choniates ca izvor al istoriei poporului nostru este cu totul deosebită. Autorul prezintă în detaliu răscoala Asăneștilor și întemeierea Imperiului vlaho-bulgar, punînd în lumină rolul capital jucat în aceste evenimente de vlahi. Importanța operei lui Choniates pentru noi este cu atît mai mare cu cît el a luat parte direct, în calitate de secretar imperial, la campaniile lui Isaac al II-lea Anghelos împotriva răsculaților vlahi și bulgari și a aliaților lor cumani.

Importante ca izvoare istorice sînt și discursurile rostite cu diverse prilejuri de scriitor. Fără să aducă întotdeauna informații noi despre evenimentele cunoscute din *Istorie*, ele reflectă mai direct și mai viu decît aceasta din urmă reacțiile bizantinilor față de amintitele mișcări din Balcani. Mai puțin obiective, dat fiind caracterul lor economiastic, ele confirmă de cele mai multe ori, datele cunoscute de noi din *Istorie*.

Nichita Choniates este un scriitor arhaizant și foarte afectat. El scrie într-un stil tortuos, folosește perioade ample, numeroase figuri retorice, recurge adesea la citate din clasicii antici și din *Biblie*. De aceea traducerea operei sale e foarte dificilă. Sîntem adeseori nevoiți, pentru a da un text inteligibil, să nu respectăm întocmai litera originalului.

Discursurile lui Nichita Chonitates au fost publicate de curînd într-o admirabilă ediție critică de același Jan-Louis van Dieten care le-a însoțit de un comentariu amănunțit, de un neprețuit ajutor pentru noi.

Ediții folosite : Nicetae Choniatae, *Historia*, recensuit I. Bekker, Bonn, 1835 ; Nicetae Choniatae, *Orationes et epistulae*, recensuit Ioannes Aloysius van Dieten, Walter de Gruyter, Berlin-New York, 1972 (comentariul e publicat separat : *Niketas Choniates. Erläuterungen zu den Reden und Briefen nebst einer Biographie*, Walter de Gruyter, Berlin-New York, 1971).

ΙΣΤΟΡΙΑ

1

p. 19 4. <...> Περὶ δὲ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς αὐτοῦ βασιλείας Σκυθῶν διαβάντων
τὸν Ἴστρον καὶ τὰ Θρᾳκῷα μέρη ληϊζομένων καὶ τὰ ἐν ποσὶν ἀφανιζόντων
τοῦ τῶν ἀκρίδων ἀκριβέστερον ἔθνος, ἔξεισι κατ'αὐτῶν τὰς Ῥωμαϊκὰς ἀθροί-
σας δυνάμεις καὶ ὡς ἐνῆν ὁπλισάμενος γενναιότερον, οὐ διὰ τὸ πλῆθος μόνον
p. 20 τῶν πολεμίων μηδ'ὑποπῖπτον σχεδὸν ἀριθμῷ, ἀλλὰ καὶ διὰ/τὸ χρᾶσθαι μεγα-
λαυχίᾳ καὶ σὺν κόμπῳ τραχύτερον ἐπιέναι τὸ βάρβαρον, εἰς μνήμην ἄγων,
ὡς ἔοικε, τὰ πονηθέντα οἱ πρότερον, ἡνίκα τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα διεῖπεν
ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος, ὅτε εἴχετο Θρᾴκη καὶ τὰ πλεῖστα τῆς Μακεδονίας
ἠρήμωτο. τὰ μὲν οὖν πρῶτα στρατηγικῇ μεθόδῳ χρώμενος ὁ βασιλεὺς δι'ἀποσ-
τολῆς ὁμογλώττων τοῦ τῶν Σκυθῶν ἀποπειρᾶται στρατεύματος, εἴ πως ἐς
ὁμολογίας ξυμβαῖεν καὶ τοῦ διὰ μάχης χωρεῖν ἀποσταῖεν πάντες ἢ γοῦν ἔνιοι,
εἰς πλείους διῃρήμενοι φυλὰς καὶ διακριδὸν στρατήγια βάλλοντες. ἐφελκυσά-
μενος οὖν τόνδε τὸν τρόπον τινὰς τῶν παρ'αὐτοῖς τὰ πρῶτα φερόντων, πᾶσαν
φιλοφροσύνην ἐπ'αὐτοῖς ἐπιδείκνυται, οὐ μόνον περιττὰς ἑστιάσεις αὐτοῖς
παραθέμενος, ἀλλὰ καὶ σηρικοῖς καταγοητεύσας ἱματισμοῖς καὶ κυπέλλοις
καὶ λέβησιν ἀργυρέοις ὑπαγαγόμενος. καὶ τοῖς δελέασι τούτοις τὰ τῶν Σκυθῶν
ὑποχαυνώσας φρονήματα, ἔγνω μὴ καιρὸν εἶναι μελλήσεως, ἀλλ'ἐπάγειν
αὐτοῖς τὰς δυνάμεις κἀκ τοῦ αὐτίκα συντάξασθαι, ἕως ἔτι τὰς γνώμας ἔχοντές
εἰσιν ἀμφιβόλους καὶ ῥέπουσι πρὸς ἀμφότερα, καὶ Ῥωμαίοις μὲν διανοούμενοι
σπείσασθαι διὰ τά σφισιν ἐπαγγελλόμενα, θαρροῦντες δὲ καὶ τὸν πόλεμον ὡς
τοῦ νικᾶν ἐθάδες πάλαι· γενόμενοι· ἄρας τοίνυν ἐκ τῶν τῆς Βερόης μερῶν (ἐκεῖσε
γὰρ ἐστρατοπεδεύετο) κνεφαῖος τοῖς Σκύθαις συρρήγνυται. γίνεται τοίνυν
φρικαλέα τις συμβολή, καὶ καταπληκτικωτέρα τῶν πώποτε μάχη συνίσταται·
οἵ τε γὰρ Σκύθαι γενναίως ἐδέξαντο τὸ ἡμέτερον στράτευμα τῇ τῶν ἵππων
p 21 ἐπελάσει καὶ τῇ / τῶν τοξευμάτων ἐπαφέσει καὶ ταῖς βοαῖς ἐν ταῖς ἐμβολαῖς
δυσαντίβλεπτοι δεικνύμενοι, καὶ Ῥωμαῖοι καθάπαξ ἐν τῷ ἀγῶνι γενόμενοι
ὡς ἡττήσοντες ἢ θανούμενοι προύθεντο μάχεσθαι. καὶ αὐτὸς δὲ βασιλεὺς
τοὺς ἑταίρους ἔχων μεθ'ἑαυτοῦ, καὶ ὅσον περὶ τὴν τοῦ σώματος φυλακὴν
ἀποτέτακτο, ἀεί πως ἐπεβοήθει τοῖς κάμνουσι μέρεσιν. αὐτὸ μέντοι τὸ Σκυθικὸν
κατὰ τόνδε τὸν πόλεμον τοιοῦτόν τι ἐκακοτέχνησεν ἐκ προσκέψεως, ποριζούσης
αὐτῷ τῆς ἀνάγκης τὰ δέοντα. συναγαγὸν δὴ πᾶσαν ἅμαξαν εἰς σχῆμα περι-
φερὲς αὐτὰς διατίθησι, καὶ τούτων ἄνωθεν στήσαντες μοῖραν οὐκ ὀλίγην
ἐκ τοῦ σφῶν στρατεύματος ὅσα καὶ χαρακώματι ἀπεχρῶντο τῷ μηχανήματι,
καὶ πολλὰς δι'αὐτῶν ἐγκαρσίους παρόδους ῥυμοτομήσαντες, βιαζόμενοι μὲν
ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ τὰ νῶτα πρὸς τὴν τάξιν τῶν προσώπων μετατιθέντες ὥσπερ
τεῖχος ἐχυρὸν τὰς ἁμάξας εἰσέτρεχον καὶ διετίθουν οὕτω τὴν φυγὴν πρὸς τὸ
εὖ, εἶτ'αὖθις ἐκεῖθεν μετ'ἀνοχὴν ὡσεὶ διὰ πυλῶν ἀνακλινομένων ἐκπίπτοντες
ἔργα χειρὸς ἀνδρείας ἐδείκνυον. καὶ ἦν τὸ γινόμενον τοῦτο τειχομαχία τις
ἀκριβὴς ἐν μέσῃ πεδιάδι σχεδιασθεῖσα παρὰ Σκυθῶν, ὡς συμβαίνειν ἐκ τοῦ

ISTORIA

1

1122. Victoria lui Ioan al II-lea Comnenul asupra ultimei năvăliri pecenege în Imperiul bizantin

Despre Ioan Comnenul, 4. <...> Iar în al cincilea an al domniei sale [1], de- p. 19
oarece sciţii [2] au trecut Istrul şi prădau prin părţile Traciei şi, neam mai
distrugător decît al lăcustelor, nimiceau tot ce le ieşea în cale, <împăratul>
porneşte împotriva lor, după ce a strîns oştile romeilor şi le-a înarmat cît se
putea de bine nu numai din pricina mulţimii duşmanilor care mai că nu putea
fi numărată, / ci şi deoarece barbarii erau plini de trufie şi năvăleau mai p. 20
sălbatic, iar el îşi aducea aminte, probabil, de cele suferite mai înainte, pe
cînd Alexie Comnenul cîrmuia împărăţia romeilor şi cînd Tracia era ocupată
şi cea mai mare parte din Macedonia pustiită. Mai întîi deci, folosindu-se de o
stratagemă, împăratul pune la încercare armata sciţilor, trimiţînd o solie
alcătuită din oameni de aceeaşi limbă cu ei, să vadă dacă ar putea cumva
ajunge la o înţelegere, renunţînd la luptă fie toţi <sciţii>, fie numai unii
măcar dintre ei, căci erau împărţiţi în mai multe triburi şi ascultau de diferiţi
conducători. După ce a atras astfel de partea sa pe cîteva din căpeteniile lor,
le arată toată bunăvoinţa, nu numai oferindu-le ospeţe îmbelşugate, ci
îmbiindu-i şi cu haine de mătase şi ademenindu-i cu pocale şi vase de argint.
Iar după ce a zădărnicit oarecum cu aceste momeli planurile trufaşe ale
sciţilor, şi-a dat seama că nu e momentul să mai întîrzie, ci trebuie să por-
nească împotriva lor cu oştile, aşezîndu-le pe dată în linii de bătaie cîtă
vreme ei nu sînt încă hotărîţi şi ezită între două gînduri : fie să încheie pace
cu romeii, îndemnaţi de făgăduielile ce le fuseseră făcute, fie să pornească
la luptă, ca unii ce erau de mult obişnuiţi să învingă. Ridicîndu-se dar
din părţile Beroei [3] (căci acolo îşi aşezase tabăra), se azvîrle înainte de
ivirea zorilor împotriva sciţilor. Are loc atunci o grozavă ciocnire şi
se încinge o luptă mai groaznică decît a fost alta vreodată. Căci sciţii au
întîmpinat dîrz armata noastră ; se năpusteau cu caii, / azvîrleau săgeţi,
slobozeau strigăte în timpul atacurilor în aşa fel încît nu le puteai ţine piept p. 21
uşor. La rîndul lor, romeii, îndată ce au intrat în luptă, şi-au propus să în-
vingă sau să moară în bătălie. Şi însuşi împăratul, avîndu-şi în preajmă
tovarăşii şi garda destinată pazei sale, dădea sprijin mereu acolo unde
oştenii erau osteniţi. Dar în timpul acestui război, sciţii, cărora nevoia le-a
furnizat cele de trebuinţă, au născocit următorul lucru : adunînd toate carele
le aşează în formă de roată şi nu puţini dintre ei se urcă în ele, folosindu-se
de ceea ce meşteriseră ca de nişte metereze ; au croit apoi printre ele multe
drumuri oblice. Iar cînd erau constrînşi de romei să o ia la fugă, dînd dosul,
alergau în <această incintă> avînd carele ca un zid de neclintit şi astfel şi-au
orînduit cît mai prielnic retragerea. Apoi, odihniţi, năpustindu-se de acolo
ca pe nişte porţi deschise, făceau isprăvi vitejeşti. Aşa se face că sciţii au
improvizat în mijlocul cîmpiei o adevărată luptă la metereze, din care pricină

[1] A împăratului Ioan al II-lea Comnenul (1118–1143) ; al **cincilea an al domniei sale** începe la 16 august 1122.

[2] Sciţii = pecenegii.

[3] Azi Stara Zagora, în Bulgaria.

δε τὰ ʿΡωμαίων ἐπ'ἀτελέστοις μογεῖν. ἦν οὖν τηνικαῦτα τὸν ʾΙωάννην ὁρᾶν
σοφόν τι χρῆμα τοῖς ὑπ'αὐτὸν καθιστάμενον· οὐ γὰρ ἀγαθὸς μόνον καὶ ποικίλος
τὸ ἦθος ἐδείκνυτο σύμβουλος, ἀλλὰ καὶ πρῶτος παρεῖχε πέρατι ὁπόσα στρα-
p. 22 τηγοῖς καὶ τάγμασιν ὑπετίθετο. τὸ δὲ δὴ καινὸν καὶ πολλὴν/ἐκείνῳ μαρτυ-
ροῦν τὴν εὐσέβειαν, ὁπότε τῶν ʿΡωμαίων αἱ φάλαγγες ἔκαμνον ἐπιβριθόντων
τῶν πολεμίων καὶ συμπιπτόντων παραβολώτερον, τὴν τῆς θεομήτορος εἰκόνα
παρεστῶσαν ἔχων, μετ'οἰμωγῆς ἐμβλέπων, ἐλεεινοῖς τοῖς σχήμασι θερμότερα
τῶν ἐναγωνίων ἱδρώτων κατέλειβε δάκρυα. καὶ ἦν οὔκουν εἰς κενὸν διαπρατ-
τόμενος οὑτωσί, ἀλλ' ἐκ τοῦ μάλα αὐτίκα τὴν ἐξ ὕψους θωρακιζόμενος δύ-
ναμιν τὰς Σκυθικὰς ἐτροποῦτο παρεμβολάς, ὡς Μωϋσῆς πρότερον τῇ τῶν
χειρῶν ἐκτάσει τὰς ʾΑμαληκίτιδας ἴλας ἐνέκλινεν. ἀναλαβὼν δὲ καὶ τοὺς ὑπα-
σπιστάς, οἳ περιμήκεσιν ἀσπίσι καὶ πέλυξιν ἑτεροστόμοις φράγνυνται, ὡσεὶ
τεῖχος ἄρρηκτον τοῖς Σκύθαις ἀντιπροβάλλεται. ἀμέλει καὶ ὑπ'αὐτῶν διαλυ-
θέντος τοῦ ἐκ τῶν ἁμαξῶν ἐρύματος, καὶ εἰς χεῖρας οὕτω τοῦ πολέμου συνερ-
χομένου, γίνεται τῶν ἐναντίων τροπὴ καὶ φυγὴ ἀκλεὴς καὶ ʿΡωμαίων εὐθαρ-
σὴς ἐπιδίωξις. Κατὰ χιλιοστύας τοίνυν πίπτει τὸ ἁμαξόβιον, καὶ διαρπάζονται
χάρακες· τὸ δὲ συλληφθὲν δορυάλωτον καὶ ἀριθμοῦ κρεῖττον ὁρᾶται, ὥσπερ
καὶ τὸ προσρυὲν αὐτόμολον τῷ πόθῳ τῶν ζωγρηθέντων ὁμογενῶν, ὡς ἐκ τούτου
καὶ κώμας συνοικισθῆναι καθ'ἑσπέριόν τινα λῆξιν ʿΡωμαϊκήν, ὧν καὶ εἰσέτι
μικρά τινα ἐμπυρεύματα σώζονται, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ εἰς σπείρας καταλεγῆ-
ναι συμμαχικάς, ἀποδοθῆναι δὲ καὶ μοίρας πλείονας συνειλημμένας ὑπὸ τῆς
στρατιᾶς.

p. 23 5. Τοιαύτην νίκην περιφανῆ κατὰ Σκυθῶν ὁ ʾΙωάννης/ἀράμενος καὶ
μέγιστον στήσας τρόπαιον τὰς εὐχὰς τῷ θεῷ ἀποδίδωσι, τὴν τῶν Πατζι-
νάκων λεγομένην ἐς ἡμᾶς τελετὴν εἰς ἀναμνηστήρια ἀποτάξας τῶν πεπραγ-
μένων καὶ χαριστήρια.

2

p. 24 5. ‹...› τῷ δ'ἐπιόντι καιρῷ πρὸς παρασκευὴν τῶν οἰκείων καὶ ἄμυναν τῶν
πολεμίων χρησάμενος τὰς δυνάμεις συνήθροισε καὶ νῆας ταχυναντούσας ἡτοί-
μασε, καὶ ταύτας ἐς τὸν ʺΙστρον διὰ τοῦ Πόντου κατακολπίσας ὑδραῖος ὁμοῦ
p. 25 καὶ χερσαῖος τοῖς/ἀντιπάλοις ἐφίσταται. Διελθὼν δὲ τὸν ποταμὸν μετὰ τῆς
στρατηγίδος τριήρους, καὶ τὸν στρατὸν καταστησάμενος ἐς τὸ πέραν, ἱππο-
μαχίᾳ καὶ δοράτων ἀγκοινήσει τὸ συνελθὸν Οὐννικὸν διεσκέδασε. χρονίσας
δ'ἐν τῇ πολεμίᾳ καὶ καρτερικώτατος φανεὶς ἑαυτοῦ τοῦ τε Φραγγοχωρίου ἐκρά-
τησεν, ὅπερ ἐστὶ τῆς τῶν Οὔννων γῆς τὸ πιότατον, ἐς πεδία ὑπτιάζον ἱππήλατα,
μεταξὺ τῶν ποταμῶν Σαούβου καὶ ʺΙστρου ἀναπεπταμένον, καὶ τὸ Ζεύγμινον
παρεστήσατο ‹...›.

romeii erau să sufere nespus de mult. S-a putut vedea cum Ioan a făcut
un lucru înțelept pentru supușii lui. Căci nu se arăta numai un bun și inge-
nios sfătuitor, ci el, cel dintîi, ducea la capăt ceea ce poruncea strategilor și
armatelor. Și întorsătura/luptei, a dovedit multa lui evlavie; pe cînd falan- p. 22
gele romeilor se chinuiau din pricina dușmanilor care se revărsau și năvăleau
asupra lor cu mai multă îndrăzneală, ‹împăratul› avea înainte-i icoana
Maicii Domnului și, cătînd la ea cu suspine, făcea gesturi îndurerate, iar
lacrimile pe care le vărsa erau mai fierbinți decît sudoarea luptătorilor.
Și n-a făcut nicidecum în zadar aceasta; căci îndată, împlătoșat cu putere
de sus, respingea atacurile sciților, așa cum mai înainte Moise întinzîndu-și
mîinile a respins oștile amaleciților. Luînd cu sine pe oștenii cu paveze, care
cu scuturile lor lungi și cu securile lor cu un singur tăiș se strîng unul lîngă
altul asemenea unui zid de neclintit, pornește împotriva sciților. Cum din
lipsa de grijă a acestora se stricase și întăritura de care și s-a ajuns la luptă
corp la corp, dușmanii sînt înfrînți și o iau la fugă rușinoasă, iar romeii îi
urmăresc plini de avînt. Cad atunci cu miile ‹nomazii› trăitori în căruțe,
iar întăriturile lor sînt nimicite. Mulțimea prizonierilor se arată a fi nenu-
mărată, întocmai cu aceea a fugarilor de același neam veniți de dorul lor
încît cu unii dintre ei s-au făcut și colonizări de sate într-una din regiunile
occidentale ale împărăției romeilor. Dintre ei cîteva rămășițe dăinuiesc pînă
astăzi. Și nu puțini ‹sciți› au fost înrolați în unitățți de aliați, dar cei mai
mulți dintre prizonierii făcuți de armată au fost vînduți.

5. Dobîndind o victorie atît de strălucită asupra sciților / și ridicînd p. 23
cel mai mare trofeu, Ioan aduce rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu,
rînduind o sărbătoare numită pînă în zilele noastre a „pecenegilor" în
amintirea celor înfăptuite și spre mulțumire lui Dumnezeu [4].

2

1128. Expediția lui Ioan al II-lea Comnenul, pe uscat și pe Dunăre, împotriva regelui Ungariei Ștefan al II-lea

Despre Ioan Comnenul, 5. ‹. . .›. Iar în anotimpul următor [5] ‹împăra- p. 24
tul›, îngrijindu-se de echiparea alor săi în vederea pedepsirii dușmanilor,
adună oștile și pregăti corăbii repezi și făcîndu-le să intre pe Istru, prin
Pont, amenință pe dușmani de pe apă și de pe uscat în același timp. / Trecînd p. 25
fluviul pe nava-amiral și ridicîndu-și armata pe țărmul dimpotrivă, prin
lupte de cavalerie și prin atac cu lăncile, i-a împrăștiat pe hunii [6] care se
adunaseră. Zăbovind în țara dușmană și arătîndu-se foarte stăruitor, a pus
stăpînire și pe Francohorion, care e ținutul cel mai roditor din țara hunilor,
are cîmpii prielnice și e cuprins între rîurile Sava și Istru; și a supus și
Zeugminul [7]‹. . .›.

---

[4] Cf. Kinnamos, Bonn, p. 7; Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 312.

[5] În toamna anului 1128; în paragraful precedent se vorbise despre expediția regelui Ștefan al II-lea (1114–1131) al Ungariei împotriva Imperiului bizantin, din vara aceleiași an. Asupra conflictului bizantino-maghiar din vremea lui Ioan al II-lea, provocat de amestecul acestuia în luptele interne din regatul maghiar, vezi Ostrogorsky *Geschichte*, p. 312, cu indicații bibliografice referitoare la discuția în jurul cronologiei — controversate — a evenimentelor

[6] Hunii = ungurii.

[7] Azi, Zemun, oraș în Iugoslavia.

3

p. 103 II, 2. <. . .> ὁ γὰρ βασιλεύτατος τῷ ὄντι καὶ στρατηγικώτατος Ἰωάννης,
ὁ τοῦ Μανουὴλ τοκεύς, οὐδὲ τἄλλα μὲν ἐσχεδίαζεν ὅσα κοινὴν εἰσέφερε λυσι-
τέλειαν, τῶν δὲ στρατιωτικῶν καταλόγων διαφερόντως ἐφρόντιζε μάλιστα,
συχνοῖς τε πιαίνων φιλοδωρήμασι, καὶ ταῖς καθ᾽ὥραν γυμνασίαις ὑπαλείφων
πρὸς ἔργα πολέμια. οὕτω τοίνυν, καὶ ὡς ᾤετο, καλῶς τὰ κατὰ τὸν Σικελικὸν
πόλεμον παρασκευασάμενος ἀνάγεσθαι μὲν κελεύει τὸν στόλον τοῖς ἐρέταις
καὶ κελευσταῖς λύσασι τὰ καρχήσια, μέγαν δούκαν προβαλόμενος τὸν
ἐπ᾽ἀδελφῇ γαμβρὸν τὸν Κοντοστέφανον Στέφανον, ἀπαίρειν δὲ καὶ τὴν πεζὴν
στρατιὰν ὑπ᾽ἀρχηγοῖς ἑτέροις, ἀλλὰ δὴ καὶ Ἰωάννῃ τῷ Ἀξούχῳ τῷ μεγάλῳ
δομεστίκῳ, περὶ οὗ φθάσαντες ἐν πλείστοις παρεδηλώσαμεν <. . .>. μετὰ
βραχὺ δὲ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς ἔξεισι μετὰ τῆς στρατιᾶς. ἐξ ἐφόδου δὲ τοὺς
p. 104 Σκύθας διαθροήσας, οἳ τὸν Ἴστρον διαβάντες τὰ περὶ/τὸν Αἷμον ἐσίνοντο,
ἄρας ἐκ τῆς Φιλίππου τὴν εὐθὺ Κερκύρας ἐβάδιζεν.

4

p. 123 II, 7.<. . .>Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Σκυθῶν τὸν Ἴστρον διαπεραιωσαμένων καὶ τὰ
περὶ τὸν ποτάμὸν τοῦτον ληϊζομένων Ῥωμαϊκὰ φρούρια, στέλλεται κατ᾽αὐτῶν
Καλαμάνος τις. ἀλλ᾽οὗτος μὴ δεξιῶς διαστρατηγήσας τὸν κατὰ Σκυθῶν
p. 124 πόλεμον ἡττήθη τε/ὑπ᾽αὐτῶν κατὰ κράτος, ὡς αἱ τάξεις ἐρρώγεσαν, καὶ
ἄνδρας ἀγαθοὺς ἀπεβάλετο, καὶ αὐτὸς δὲ καιρίας ἐς τὸ σῶμα δεξάμενος τὸ
ζῆν μετήλλαξεν. οἱ δὲ Σκύθαι κατὰ τὸν αὐτοῖς εἰωθότα τρόπον λείαν τὰ ἐν
ποσὶ θέμενοι καὶ ἀναθέμενοι τοῖς ἵπποις τὰ λάφυρα νόστου ἐμνήσαντο. ῥᾴων
δὲ αὐτοῖς ἡ τοῦ Ἴστρου περαίωσις, εὐχερεστέρα δὲ καὶ ἡ κατὰ προνομὴν
ἐπέλευσις, οὐ κοπηρά τε καὶ ἐργώδης ἡ ἀναχώρησις. ὁπλισμὸς γὰρ αὐτοῖς
γωρυτὸς ἐπὶ τῆς ἰξύος ἐξηρτημένος πλάγιος καὶ καμπύλα τόξα καὶ ἄτρακτοι.
εἰσὶ δ᾽οἳ καὶ δοράτια κραδαίνουσι περιελίσσουσί τε κατὰ τὸν πόλεμον. ὁ δ᾽αὐτὸς
ἵππος καὶ τὸν Σκύθην ὀχεῖ, διὰ πολέμου φέρων τοῦ πολυάϊκος, καὶ τροφὴν
χορηγεῖ σχαζομένης τῆς φλεβός, ὡς δέ φασι, καὶ ὀχευόμενος, εἰ ἔστιν ὁ ἵππος
θηλυκός, τὴν ἄλογον ἀφροδίτην τοῦ βαρβάρου ἀποκενοῖ. σχεδιάζει δὲ τοῖς

3

1148. Manuel I Comnenul respinge pe cumani la nord de Dunăre

Despre Manuel Comnenul, II, 2. <. . .>. Căci cel cu adevărat foarte p. 103
maiestuos şi preapriceput în războaie Ioan [8], tatăl lui Manuel [9], nu trata cu
uşurinţă nici celelalte lucruri care priveau folosul obştesc, dar în chip cu
totul deosebit s-a îngrijit de recrutarea soldaţilor ; pe de o parte îi îmbogăţea
prin daruri frecvente, pe de alta îi punea la exerciţiile potrivite pentru acţiuni
de război. Astfel acum, după ce s-a pregătit bine — precum socotea — pentru
războiul din Sicilia, <Manuel> porunceşte să fie pornită flota de vîslaşi şi
de şefii de echipaje care să desfacă pînzele [10], iar ca mare duce îl numeşte
pe cumnatul său, după soră, pe Stephanos Kontostephanos. <Porunceşte> să
pornească şi armata pedestră, sub alţi comandanţi, printre care şi Ioan
Axuchos, marele domestic, despre care am pomenit de mai multe ori la
momentul potrivit <. . .>. Şi, după puţin, porneşte şi împăratul însuşi cu
armata. De la prima ciocnire a pus pe fugă pe sciţii [11] care, trecînd Istrul,
devastau ţinuturile din preajma / Haemusului, apoi, plecînd de la Filipopole, p. 104
se duce drept spre Kerkyra [12].

4

1150. Trecînd Dunărea, cumanii pradă în Imperiul bizantin şi înving oastea lui Kalamanos, trimisă împotriva lor

Despre Manuel Comnenul, II, 7. <. . .> În acest timp [13], deoarece sciţii p. 123
trecuseră Istrul şi prădau cetăţuile romeice din preajma acestui fluviu, e
trimis împotriva lor un oarecare Kalamanos [15]. Dar cum acesta nu a condus
cu pricepere războiul împotriva sciţilor, a fost înfrînt straşnic/de către ei, p. 124
aşa încît rîndurile <armatei sale> se rupseră şi pierdu bărbaţi viteji şi chiar
el îşi pierdu viaţa, din pricina unei răni mortale pe care o primise. Iar sciţii,
după obiceiul lor, prădînd tot ce le ieşea în cale şi încărcînd prăzile pe cai,
se gîndeau la întoarcere. Căci pentru ei trecerea Istrului e uşoară, iar expe-
diţia după pradă şi mai uşoară şi nici întoarcerea nu le este anevoioasă şi
obositoare. Căci armamentul lor constă dintr-o tolbă atîrnată pieziş la şold
şi din arcuri încovoiate şi săgeţi. Sînt şi unii care, în luptă, agită şi învîrtesc
în jurul lor şi suliţe. Şi acelaşi cal îl şi poartă pe scit, ducîndu-l prin vîltoarea
luptei şi îi dă şi hrană, din vinele deschise [16], după cum se spune, ba chiar,
dacă e vorba de o iapă, împlineşte, se pare, şi pofta animalică a barbarului.
Pentru trecerea fluviului, sciţii se folosesc de un burduf de piele, umplut cu

---

[8] Ioan al II-lea Comnenul (1118—1143).

[9] Manuel I Comnenul (1143—1180).

[10] În text : să dezlege scripeţii de pe catarge, pe care se înfăşoară funiile.

[11] Sciţii = cumanii, cf. Kinnamos, Bonn, III, 3.

[12] Cucerirea Kerkyrei (Corfu), ocupată de Roger al II-lea al Siciliei (1130—1154) în 1147, are loc în urma campaniei din iarna 1148—1149. Manuel era aliat cu veneţienii, cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 316 ; Bréhier, *Vie et mort de Byzance*, p. 271.

[13] În paginile precedente se relatase despre luptele lui Manuel I Comnenul cu sîrbii şi ungurii, în toamna anului 1150, cf. Jireček, *Geschichte der Serben*, I, p. 247—249 : Moravcsik, *Byzantium and the Magyars*, p. 80—81.

[14] Sciţii = cumanii.

[15] Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 146 îl identifică cu Boris, fiul regelui maghiar Koloman, indicînd drept an al morţii sale „cca 1156”, în contradicţie cu acest pasaj.

[16] Pentru obiceiul nomazilor „scitici” de a-şi potoli setea cu sîngele propriilor lor cai, cf. Psellos, *Cronografia*, LXVIII.

Σκύθαις τοῦ ποταμοῦ τὴν διάβασιν κάρφης πλήρης διφθέρα, λίαν ἐς τὸ ἀκριβὲς σύσπαστος, ὡς μηδὲ βραχὺ λιβάδιον ἐπεισρέειν ἔσωθεν. οὐκοῦν ταύτην περιβὰς ὁ Σκύθης ἱππείας ἐξημμένην οὐρᾶς, καὶ τὴν ἀστράβην ἐπαναθεὶς καὶ ὅσα τοῦ πολέμου ὄργανα, ῥᾷον διαπλωΐζεται, οἷα σκάφος λαίφει τῷ ἵππῳ χρώμενος καὶ τὸ τοῦ Ἴστρου διανηχόμενος πέλαγος.

5

p. 170 IV, 2. <. . .> καὶ τὸ Μελίβοτον καταλαβὼν καὶ τῶν ἐκεῖσε ἵππων ἐπιβάς,
p. 171 οἵπερ ἐκείνῳ πρὸς ἀπόδρασιν ἠτοιμά/σθησαν, τὴν εὐθὺ τῆς Ἀγχιάλου ἵεται. ἔνθα δὴ γεγονὼς καὶ τῷ Πουπάκῃ ἑαυτὸν ἐμφανίσας, ὃς πρῶτος, ὡς ἤδη ἐρρέθη μοι, τὴν κατὰ Κορυφὼ ἐσανέβη κλίμακα, καὶ παρ᾽ἐκείνου λαβὼν τὰ ἐφόδια καὶ ἡγεμόνων ὁδοῦ εὐπορήσας τὴν ἐς Γάλιτζαν ἐπορεύετο. ἀλλ᾽ὅτε τοῦ δειμαίνειν ἀπεῖχεν Ἀνδρόνικος ὡς ἤδη τὰς χεῖρας τῶν διωκόντων λαθὼν καὶ τῶν τῆς Γαλίτζης ὁρίων λαβόμενος, πρὸς ἣν ὡς εἰς σῶζον κρησφύγετον ὥρμητο, τότε θηρευτῶν ἐμπίπτει ταῖς ἄρκυσι· συλληφθεὶς γὰρ παρὰ Βλάχων, οἷς ἡ φήμη τὴν αὐτοῦ φθάσασα φυγὴν ὑφηγήσατο, ἐς τοὐπίσω πρὸς βασιλέα πάλιν ἀπήγετο.

paie, foarte bine închis, astfel încît nici cea mai mică picătură <de apă> să nu se poată strecura înăuntru. Suindu-se așadar pe acest <burduf> și luîndu-și cu el și șeaua și toate cele necesare la război, scitul îl leagă de coada calului și, folosindu-se de cal precum corabia de pînze, navighează lesne și trece de pe o parte pe cealaltă a întinderii de ape a Istrului.

5

1164. Evadat din temniță, Andronic Comnenul se îndreaptă spre Galiția, dar este prins și predat de vlahi împăratului Manuel I Comnenul

Despre Manuel Comnenul, IV, 2. <. . .>. Și ajungînd [17] la Meliboton p. 170
și încălecînd pe caii care-i fuseseră pregătiți / pentru fugă, ia drumul drept p. 171
spre Anhialos. După ce a sosit acolo și s-a arătat lui Pupakes [18] — acela care, după cum am spus mai înainte, suise cel dintîi scara în Corfu — și a luat de la el merinde de drum și a căpătat călăuze, a pornit spre Galiția [19]. Dar cînd Andronic a încetat să se mai teamă, ca și cum scăpase de mîinile urmăritorilor și ajunsese la hotarele Galiției [20], către care se repezise ca spre un azil mîntuitor, atunci cade în capcanele vînătorilor. Căci prins de vlahi, la care ajunsese zvonul despre fuga lui, era dus din nou înapoi, la împărat [21].

---

[17] Este vorba de Andronic Comnenul, vărul lui Manuel I Comnenul, și viitorul împărat Andronic I (1183—1185). A fost aruncat în temniță în 1154, sub acuzația de complot împotriva lui Manuel. Despre el și politica sa vezi Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 326—331; Ch. Diehl, *Figures byzantines*, II, Paris, 1925, p. 86—133 (= *Figuri bizantine*, București, 1969, II, p. 128—165).

[18] Pupakes, unul dintre oștenii din garda marelui domestic Ioan Axuchos, se distinnsese în luptele pentru cucerirea Kerkyrei (Corfu). El fusese primul care izbutise să se cațere pe scara sprijinită de bizantini de zidul fortăreței asediate. După fuga lui Andronic, așa cum arată mai departe Nichita Choniates, el a fost aspru pedepsit de împărat.

[19] Cnezatul Haliciului, condus de Iaroslav Osmomîsl (1153—1187).

[20] Am adoptat în traducere interpretarea lui G. Murnu, *Românii din Bulgaria medievală*, București, 1939, p. 5, n. 1, potrivit căreia Andronic nu trecuse încă de hotarele Galiției, ci considera numai că a scăpat de primejdie „ca și cum ... ajunsese la hotarele" acesteia. După G. Murnu, *loc. cit.*, Andronic nu se putea găsi în momentul la care se referă textul foarte departe de Anhialos.

[21] După punerea lui sub pază, Andronic reușește să evadeze din nou și se refugiază în Halici. Originea geografică a valahilor amintiți în text a constituit obiect de controversă în istoriografie. După unii cercetători (W. Tomaschek, R. Roesler, A. D. Xenopol, D. Onciul C. C. Giurescu) este vorba de români din nordul Dunării și anume chiar din Moldova de nord, După alții (G. Murnu, C. Litzica, Al. Elian, H. Mihăescu, C Daicoviciu) textul nu ne permite să afirmăm dacă e vorba de români nord-dunăreni, ba chiar ne îndreaptă, mai curînd, către românii din sudul Dunării, către vlahii supuși în chip direct autorității împăratului bizantin. E. Stănescu, *Les „Blachoi" de Kinnamos et Choniatès et la présence militaire byzantine au nord du Danube sous les Comnènes*, „Revue des études sud-est européennes", IX, 1971, 3, p. 589—593, a susținut că Andronic a fost prins de unități militare bizantine aflate la nord de Dunăre, în Moldova de nord, formate din vlahi sud-dunăreni la care s-au adăugat însă probabil și români din nordul fluviului, pe baza afinității de limbă și origine. Bibliografia problemei la E. Stănescu, *op. cit.*, p. 585—588; G. G. Litavrin, *Vlahi vizantijskih istočnikov x—XIII vv.*, „Iugovostočnaia Evropa v srednie veka", Chișinău, 1972, p. 162—163, arată că e vorba fie de vlahi din sudul Dunării, trimiși în misiune pe malul nordic al fluviului, fie de vlahi din nordul fluviului, din spațiul dominat de cumani dintre Bizanț și Halici, supuși unor toparhi vasali imperiului, fie pur și simplu de vlahi de pe același mal stîng al Dunării, care doresc să dobîndească o recompensă de la împăratul bizantin, prinzîndu-l și predîndu-l pe fugar. Litavrin respinge ipoteza lui E. Frances, *Les relations russo-byzantines au XII-e siècle et la domination de Galicie au Bas-Danube*, „Byzantinoslavica", XX, 1, 1959, p. 59—60, după care textul lui Choniates dovedește că Haliciul își avea hotarul de sud la Dunăre. El arată că între Halici și Bizanț exista un teritoriu locuit de cumani și de vlahi locali, cf. G. G. Litavrin, *op. cit.*, p. 163.

6

p. 172 IV, 2. <. . .> Ἀλλὰ τὴν τοῦ ἐξαδέλφου φυγὴν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐνεγκα/μένης
p. 173 ἀπαλλοτρίωσιν οἰκεῖον ὄνειδος κρίνων ὁ βασιλεὺς Μανουήλ, καὶ ἄλλως δὲ ὑφορώμενος τὸ τούτου ἐπὶ πλεῖστον ἀπόδημον, ἐπεὶ καὶ ᾔδετο παλεύειν μυρίαν Σκυθίδα ἵππον ὡς ἐς τὰ Ῥωμαίων ὅρια ἐσβάλῃ, ἔργον, ὅ φασι, τίθησιν ἀσχολίας ἀνώτερον ἐπανελθεῖν Ἀνδρόνικον. 3. Οὐκοῦν μετάπεμπτον ἐκεῖθεν ποιεῖται, πίστεις δοὺς καὶ λαβών, καὶ τοῦ πλάνου τοῦτον ἐναγκαλίζεται, καθ' ὅν, ὡς ἔφην, καιρὸν οἱ Παίονες τὰς σπονδὰς ἀθετήσαντες τὴν παρίστριον Ῥωμαίων κατέτρεχον ἐπικράτειαν. συμβαλόντες δὲ καὶ τοῖς στρατηγοῖς τῷ τε Γαβρᾷ Μιχαὴλ καὶ τῷ Βρανᾷ Μιχαήλ, κατὰ κράτος τούτους ἐτρέψαντο καὶ λείαν ὅτι πλείστην ἤλασαν.

7

p. 230 VI, 1. <. . .> Διὰ ταῦτα τοίνυν τάς τε οὔσας συνεκρότει δυνάμεις ὁ βασιλεύς, καὶ νεωστὶ ἐπὶ ταύταις ἄλλας συνέταττεν· ἐστρατολόγει δὲ καί ξενικὸν οὐκ ὀλίγον, καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ γένους μάλιστα τῶν Λατίνων καὶ ἀπ' αὐτῶν δὴ τῶν παριστρίων Σκυθῶν. καὶ δὴ ἐς μυριάδας τὸ οἰκεῖον ἀριθμήσας στράτευμα ὡς ἀφανίσων ἐπῄει τὸ Περσικὸν καὶ αὐτοῖς ἀναρπάσων τείχεσι τὸ Ἰκόνιον, καὶ τὸν σουλτάνον ληψόμενος ὑποχείριον, καὶ κατὰ τοῦ τραχήλου τοῦτον πατήσων ἐν τῷ ὑποθεῖναι δίκην θρανίδος ταῖς βάσεσιν ἑαυτοῦ.

8

p. 481 I, 4. <. . .> Ἠρεμησάντων δὲ καὶ τῶν ἑῴων ἐθνῶν ἄλλοις τε προσκαίροις φιλοτιμήμασιν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐτησίων ἀπολήψεσι φόρων (οὕτω γὰρ οἱ ἐς ἡμᾶς ὑπερκαθήμενοι Ῥωμαίων μετιέναι ἴσασι τὸ ἀλλόφυλον, τὴν οἰκουρίαν μεταδιώκοντες ἴσα καὶ θαλαμηπόλοις νεάνισιν, αἳ περὶ ταλασίαν διαπονοῦνται), ἠθέλησεν ἐξ ἀλλοεθνοῦς γένους ἑαυτῷ μνηστεύσασθαι γαμετήν· ἣν γὰρ ἐμνησ-

6

1166. Andronic se pregătește să vină împotriva Bizanțului cu trupe cumane. Împăcarea lui Manuel I cu Andronic Comnenul

Despre Manuel Comnenul, IV, 2. <. . .> Dar împăratul Manuel, socotind p. 172
că fuga și înstrăinarea vărului său / îi aduc lui însuși dezonoare și, pe deasu- p. 173
pra, temîndu-se de lipsa preaîndelungată din țară a acestuia [22], deoarece se zvonea că atrage de partea sa călărime scită [23] în număr mare ca să năvălească înăuntrul hotarelor romeilor, pune mai presus de orice altă preocupare întoarcerea lui Andronic. 3. Il face așadar să se întoarcă de acolo, dînd și primind garanții și-l îmbrățișează pe fugarul întors din pribegie, în vremea cînd, așa cum spuneam, peonii [24], încălcînd tratatele [25], năvăleau în ținuturile de lîngă Dunăre stăpînite de romei. Angajînd lupta cu strategii, Mihail Gabras și Mihail Branas, ei îi învinseră deplin și luară o pradă uriașă [26].

7

1176. La expediția lui Manuel I Comnenul împotriva sultanatului de Iconion participă și trupe cumane din zona Dunării

Despre Manuel Comnenul, VI, 1. <. . .> Din aceste motive, împăratul p. 230
a adunat și oștile existente și mai în urmă a adăugat la acestea și altele; și înrola nu puțină oaste de străini, mai ales din neamul latinilor [27] și chiar dintre sciții [28] de lîngă Istru. Și după ce și-a adunat o armată uriașă, pornea ca să-i nimicească pe perși [29] și să năruiască Iconion cu zidurile lui cu tot și să-l supună pe sultan [30] și să calce pe grumazul lui, așezîndu-l ca pe un scăunel sub tălpile sale [31].

8

1185, toamna. Începutul revoltei vlahilor balcanici, sub conducerea fraților Asan și Petru. Cauzele revoltei au fost: sporirea dărilor și refuzul împăratului Isaac al II-lea Anghelos de a acorda celor doi frați dreptul de pronoia

Despre Isaac Anghelos, I, 4. <. . .> Iar după ce s-au potolit și neamurile p. 481
din Răsărit [32], <primind> atît daruri întîmplătoare, cît și dări anuale (căci așa știu cîrmuitorii romeilor din zilele noastre să-și cîștige bunăvoința străinilor, năzuind după tihnă, asemenea slujnicelor tinere care se îndeletnicesc cu torsul), <Isaac> vru să-și ia soție de neam străin, căci pe aceea pe care o

---

[22] Andronic Comnenul se găsea în Halici, refugiat la cneazul Iaroslav Osmomîsl (1153–1187); vezi fragmentul precedent.

[23] Sciții = cumanii.

[24] Peonii = ungurii.

[25] Este vorba de tratatele încheiate de bizantini cu regele Ștefan al III-lea al Ungariei (1162–1172) în anii 1163–1164, cf. Dölger, *Regesten*, 1454, 1455.

[26] Asupra acestui episod din conflictele lui Manuel I Comnenul cu ungurii, vezi Moravcsik, *Byzantium and the Magyars*, p. 83–84.

[27] Latini = occidentali catolici.

[28] Sciții = cumanii.

[29] Perșii = turcii selgiucizi.

[30] Sultanul din Iconion, Kilidj Arslan al II-lea (1155–1192).

[31] Expediția lui Manuel se termină prin dezastrul bizantin de la Myriokephalon (17 septembrie 1176), cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 322–323.

[32] În paginile precedente scriitorul relatase despre incursiunile sultanului din Iconion în tema Tracesienilor, în luna septembrie 1185. Isaac s-a grăbit să încheie un tratat de pace în condiții, cum se va vedea mai departe, puțin avantajoase pentru Bizanț.

τεύσατο πρότερον, θανάτῳ ἀπεβάλετο. καὶ δὴ κοινολογησάμενος διὰ πρεσβέων
τῷ τῆς Οὐγγρίας ῥηγὶ τῷ Βελᾷ ἄγεται εἰς γυναῖκα τὴν ἐκείνου θυγατέρα, τῆς
δεκαετηρίδος οὔπω ἀκριβῶς ἁψαμένην. τὰ δὲ γαμοδαίσια θύειν ἀπὸ χρημάτων
p. 482 δημοσίων σμικρολογούμενος ἀμισθὶ ταῦτα ἐκ τῶν/οἰκείων συνέλεγε χώρων·
καὶ ἔλαθε διὰ σμικροπρέπειαν καὶ ἄλλας μὲν πόλεις καλαμησάμενος, αἳ κατ'
Ἀγχίαλον συνῳκίζοντο, ἑαυτῷ δὲ μάλιστα καὶ Ῥωμαίοις ἐκπολεμώσας
τοὺς κατὰ τὸν Αἷμον τὸ ὄρος βαρβάρους, οἳ Μυσοὶ πρότερον ὠνομάζοντο, νυνὶ
δὲ Βλάχοι κικλήσκονται. οὗτοι γὰρ ταῖς δυσχωρίαις πεποιθότες, καὶ τοῖς
φρουρίοις θρασυνόμενοι ἃ πλεῖστά τέ εἰσι καὶ ὀρθὰ κατ'ἀποτόμους κείμενα
πέτρας, καὶ ἄλλοτε μὲν κατὰ Ῥωμαίων ἐμεγαλαύχησαν, τότε δὲ πρόφασιν
εὑρηκότες, ὃ δὴ λέγεται, Πάτροκλον τὴν τῶν οἰκείων θρεμμάτων ἀπαγωγὴν
καὶ κάκωσιν ἑαυτῶν, ἐς ἀποστασίαν λαμπρὰν ἀνεσκίρτησαν. ἦσαν δὲ οἱ τοῦ
κακοῦ πρωτουργοὶ καὶ τὸ ἔθνος ὅλον ἀνασείσαντες Πέτρος τις καὶ Ἀσὰν
ὁμογενεῖς καὶ ταυτόσποροι, οἳ καὶ μὴ δρῶντες τὴν νεωτέρισιν ἀπροφάσιστον
προσίασι βασιλεῖ σκηνουμένῳ ἐν τοῖς Κυψέλλοις, αἰτούμενοι συστρατολογη-
θῆναι Ῥωμαίοις καὶ διὰ βασιλείου γράμματός σφισι βραβευθῆναι χωρίον
τι βραχυπρόσοδον κατὰ τὸν Αἷμον κείμενον. ἀλλ' ἀπέτυχον τοῦ αἰτήματος·
ἦν γὰρ ἡ θεία ἐπικρατεστέρα κίνησις. ὑπετονθόρυσαν οὖν ὡς παροφθέντες,
εἰκαίως δὲ καὶ τὴν αἴτησιν ἐπανατεινάμενοι παρέπτυσάν τι καὶ ῥῆμα θερμό-
τερον, τὴν ἀποστασίαν ὑπεμφαῖνον καὶ ὅσα ἐπανιόντες οἴκαδε δράσουσι, καὶ
τούτων μάλιστα ὁ Ἀσὰν ὁ καὶ θρασύτερος καὶ ὠμότερος, ὃς καὶ τύπτεται κατὰ
p. 483 τῶν προσώπων ἐπιταγῇ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου, ἐπιπλη/χθεὶς εἰς ἀναί-
δειαν. καὶ οἱ μὲν ἄπρακτοι οὕτως ἐπανῆλθον καὶ περιύβριστοι· ὅσα δὲ κατὰ
Ῥωμαίων οἱ ἀνοσιουργοὶ οὗτοι καὶ μιαροὶ διεπράξαντο, τίς ἂν ἐφίκοιτο λόγος,
ἢ ποία διήγησις τοσαύτας κακῶν Ἰλιάδας συμπεριλήψεται; ἀλλὰ μήπω
περὶ τούτων, τὸ δὲ λέγειν προβαινέτω μοι καθ' εἱρμόν.

9

p. 485 I,5.‹. . .› Τῶν δὲ Μυσῶν ἀποστασίαν μελετησάντων περιφανῆ, καὶ ἀρχηγῶν
τοῦ κακοῦ τοῦδε ὧν εἴρηκα γεγενημένων, ἔξεισι βασιλεὺς κατ' αὐτῶν. χρὴ δὲ κά-
κεῖνα μὴ παριδεῖν ἀνιστόρητα. οἱ Βλάχοι ὤκνουν τὰ πρῶτα καὶ ἀπεπήδων
πρὸς τὴν ἀπόστασιν εἰς ἣν ἐνήγοντο πρὸς τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἀσάν, τὸ τοῦ
πράγματος μέγεθος ὑφορώμενοι. τῆς δὲ δειλίας ταύτης τοὺς ὁμογενεῖς ἀπά-

avusese o pierduse prin moarte. Intrînd dar în tratative, prin solii, cu Bela,
regele Ungariei [33], ia de soție pe fiica aceluia, care nu împlinise încă zece
ani [34]. Dar zgîrcindu-se să cheltuiască pentru serbările de nuntă din banii
vistieriei, / îi aduna fără cruțare din propriile-i ținuturi; și a jecmănit, din p. 482
meschinărie, și alte orașe din părțile Anhialosului, pe furiș, dar mai ales și
i-a făcut sieși și romeilor dușmani pe barbarii din muntele Haemus, care mai
înainte se numeau misieni, iar acum se cheamă vlahi. Aceștia, încredințați
de inaccesibilitatea ținutului ‹în care locuiau› și bizuindu-se pe fortărețele
‹lor›, care sînt și foarte numeroase și ridicate pe stînci abrupte, s-au sumețit
și altădată împotriva romeilor; atunci însă, găsind așa-numitul pretext al
lui Patroclu [35] în răpirea turmelor lor și în oprimarea lor înșile, au dezlănțuit
o răscoală violentă. Și erau izvoditori ai nenorocirii și agitatori ai întregului
neam, unul Petru și ‹cu› Asan, de același neam și obîrșie. Aceștia, ca să
nu facă răzvrătirea fără motiv, se înfățișează împăratului, care se afla în
tabără la Kypsela [36], cerîndu-i să fie înrolați în armată împreună cu
romeii și să li se acorde prin carte împărătească un domeniu cu ceva venit
situat pe muntele Haemus [37]. Dar cererea lor n-a fost împlinită; căci a
biruit voința lui Dumnezeu [38]. Murmurară deci că nu sînt luați în seamă și,
tot stăruind în cererea lor, au mai scăpat și cîte un cuvînt mai înfierbîntat,
care lăsa să se vadă răzvrătirea și ce vor face cînd se vor întoarce acasă și
asta ‹o făcea› mai ales Asan, care era și mai colțos și mai aspru. Acesta este
și lovit peste față din porunca sebastocratorului Ioan [39], ca pedeapsă /
pentru nerușinare. Și astfel, ei s-au înapoiat fără să fi înfăptuit nimic și p. 483
acoperiți de ocară. Iar cîte ‹rele› au săvîrșit acești ‹oameni› nelegiuiți și
spurcați ce cuvînt ar izbuti ‹să o spună› ori ce povestire ar putea să cuprindă
atîtea Iliade de nenorociri [40]? Dar încă nu e timpul să vorbesc despre aces-
tea, să continui deci să le povestesc ‹pe toate› pe rînd.

9

1186. Întinderea răscoalei lui Petru și Asan în Balcani. Bulgarii și vlahii se unesc sub conducerea lor, iar Petru se proclamă împărat. Prima expediție a lui Isaac al II-lea Anghelos împotriva răsculaților. Alianța acestora cu cumanii din nordul Dunării. Campaniile conduse de sebastocratorul Ioan Anghelos, de Ioan Cantacuzino și de Alexie Branas

Despre Isaac Anghelos, I, 5. ‹. . .› După ce misienii [41] au început să p. 485
acționeze fățiș ca niște răzvrătiți, începători ai acestei fărădelegi fiind cei

---

[33] Bela al III-lea (1172–1196).

[34] Fiica lui Bela al III-lea se numea Margareta. Căsătoria a avut loc la sfîrșitul anului 1185 sau începutul lui 1186. Cu acest prilej Nichita Choniates însuși a rostit o cuvîntare și a scris o scurtă poemă omagială. Pentru cronologie și controversele asupra ei, vezi Dieten, *Erläuterungen*, p. 87–90.

[35] Locuțiune împrumutată din *Iliada*, XIX, 302 de mai mulți autori bizantini, aluzie la femeile care, plîngînd moartea lui Patroclu, își plîng de fapt propriile lor dureri.

[36] Azi Ipsela. Împăratul se găsea aici din pricina operațiunilor militare din războiul cu normanzii, cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 333. Întîlnirea cu Asan și Petru s-a produs, deci, fie înainte, fie nu mult după 7 noiembrie 1185, cînd normanzii sînt înfrînți la Dimitrica și alungați din Tracia, cf. Dieten *Erläuterungen*, p. 70.

[37] Este vorba de integrarea lui Petru și a lui Asan în sistemul pronoiar bizantin, formă caracteristică a feudalității bizantine, cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 333.

[38] În text: „căci mișcarea divină era mai puternică".

[39] Sebastocratorul Ioan Anghelos, unchiul împăratului.

[40] Locuțiune împrumutată din Demostene, „șir nesfîrșit de nenorociri".

[41] Misienii = vlahii.

γοντες οἱ ταυτόαιμοι εὐκτήριον ἐδείμαντο οἶκον ἐπ'ὀνόματι Δημητρίου τοῦ
καλλιμάρτυρος, εἰς ὃν* πολλοὺς τῶν δαιμονολήπτων συνηθροικότες ἐξ ἑκατέρου
γένους, αἱμωποὺς καὶ διαστρόφους τὰς κόρας, λυσιχαίτας, καὶ τἆλλα ἀκριβῶς
διασώζοντας ὁπόσα οἱ τοῖς δαίμοσι κάτοχοι διαπράττονται, τοιάδε τούτοις
ἐνθουσιῶσιν ὑπετίθουν φθέγγεσθαι, ὡς ὁ θεὸς τοῦ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν
Βλάχων γένους ἐλευθερίαν ηὐδόκησε καὶ τοῦ χρονίου ζυγοῦ ἐπένευσεν ἀπαυ-
χένισιν, οὗ χάριν καὶ τὸν Χριστομάρτυρα Δημήτριον ἀπολιπεῖν μὲν τὴν Θεσ-
σαλονικέων μητρόπολιν καὶ νεὼν τὸν ἐκεῖ καὶ τὰς παρὰ Ῥωμαίοις διατριβάς,
ἐς δ'αὐτοὺς ἀφικέσθαι ὡς ἐπαρήξοντα καὶ συλλήπτορα τοῦ ἔργου ἐσόμενον./
p. 486 ἀνακωχευόμενοι δὲ πρὸς βραχὺ οἱ παράφοροι οὗτοι, καὶ αἴφνης τὸ πνεῦμα
πλεῖον συλλέγοντες, ἐπιληπτευόμενοι αὖθις διεσοβοῦντο καὶ ἐβόων ἐνθεαστικὸν
καὶ διάτορον μὴ εἶναι τὸ ἀπὸ τοῦδε ἕδρας ἀκμήν, ἀλλ'ὅπλα μετὰ χεῖρας λαβεῖν
καὶ Ῥωμαίοις ὁμόσε χωρεῖν, τοὺς δέ γε συλλαμβανομένους κατὰ πόλεμον
μὴ ζωγρεῖν ἀλλ'ἀποσφάττειν καὶ κατακαίνειν ἀνηλεῶς, μηδ'ἐπὶ λύτροις
ἀφιέναι, μηδ' ἐπικάμπτεσθαι δεήσεσι, μηδὲ γονυκλισίαις θηλύνεσθαι, ἀλλ'
ὥσπερ τινὰς ἀδάμαντας πρὸς πᾶσαν ἀνενδότους εἶναι παράκλησιν καὶ φθείρειν
ἀπαξάπαντας τοὺς συλληφθέντας. ὑπὸ θεοπρόπων οὖν τοιούτων ὅλον τὸ γένος
ἐξομιληθέντες τῶν ὅπλων ἅπαντες γίνονται. καὶ ὡς αὐτίκα εὐημερήθη τούτοις
τὰ τῆς ἀποστασίας, ἔτι μᾶλλον ἔθεντο τῇ ἐλευθερίᾳ σφῶν ἐπευδοκεῖν τὸν
θεόν. καὶ μικρὸν** ἡγησάμενοι τὸ καθ'ἑαυτοὺς ἄνετον καὶ ἀπόλυτον, καὶ κατὰ
τῶν ἄποθεν τοῦ Αἵμου κωμοπόλεων καὶ συγκτήσεων ἐμπλατύνονται. ἅτερος
δὲ τῶν ὁμαιμόνων ὁ Πέτρος καὶ στεφανίσκῳ χρυσέῳ διαδεῖται τὴν κεφαλήν,
καὶ τοῖς ποσὶν ὑπορράπτει καὶ περιτίθησι κοκκοβαφὲς*** πέδιλον. τῇ δὲ Πρισ-
θλάβᾳ**** προσβαλόντες (πόλις δ'αὕτη ὠγυγία, ἐκ πλίνθου πᾶσα ὀπτῆς, καὶ
πλείστην ὅσην περὶ τὸν Αἷμον τὴν περίμετρον ἔχουσα) ὡς οὐκ ἀκίνδυνον ἑώρων
τὴν πολιόρκησιν, αὐτὴν μὲν ἀντιπαρέρχονται, τὸν δ'Αἷμον ὑποκατέρχονται,/
p. 487 Ῥωμαϊκαῖς δ'ἑτέραις ἐπικαταρραγέντες ἀπροσδόκητοι κωμοπόλεσι πολλὰ
μὲν σώματα Ῥωμαίων ἐλεύθερα πολλοὺς δὲ βόας καὶ ὑποζύγια καὶ τῶν ἄλλων
βοσκημάτων χρῆμά τι οὐκ ἐλάχιστον διαρπάζουσιν. ἔξεισι τοίνυν κατ'αὐτῶν
Ἰσαάκιος. οἱ δὲ τῶν δυσχωριῶν καὶ ἀπροσβάτων αὖθις ἐπιλαβόμενοι ἀντέσχον
ἐπὶ πολύ. γνόφου δὲ παρὰ δόξαν ἀναβάντος ὑπὸ θεοῦ, ὃς σκότος τίθησι τὴν
οἰκείαν ἀποκρυβήν, καὶ τὰ ὄρη καλύψαντος ἃ ἐτήρουν οἱ βάρβαροι τὰς τῶν

* καὶ ἐν αὐτῷ πολλοὺς δαιμονολήπτους, ἅτινα καὶ ψυχάρια ὀνομάζουσι; περισυνάξαντες ἀπὸ διαφόρων γενῶν, καὶ ἑτέρους ἀναξομαλίους καὶ κουτρουλοὺς κωραγίους, πράττοντος ὅσα καὶ οἱ δαιμονιακοὶ ποιοῦσι, τύπτοντες ἑαυτοὺς μετὰ σιδήρων B.

** καὶ μικρὸν] ὅθεν οὐδὲ ἀνέχονται ἐν τοῖς τόποις εἶναι αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ ἔξω λεγομένου ζυγοῦ ἐξέργονται B.

*** κοκκοβαφὲς] ὑποδήματα κόκκινα A

**** Πρισθλάβᾳ] Πρεσθλάβα B

despre care am vorbit, împăratul [42] porneşte împotriva lor. Trebuie însă să
nu le ocolim, lăsîndu-le nepovestite, nici faptele <care au precedat expediţia
lui>. La început vlahii se codeau şi fugeau de răscoala la care erau împinşi de
Petru şi de Asan, temîndu-se de o acţiune atît de însemnată. Încercînd
să-i elibereze de această teamă pe cei din acelaşi neam cu ei, consîngenii
construiră un lăcaş de rugăciune, cu hramul sfîntului mucenic Dimitrie, în
care [43] adunară mulţi stăpîniţi de demoni, de ambele sexe [44], cu ochii injectaţi
şi privirile rătăcite, cu părul în dezordine şi care se înfăţişau aidoma celor
stăpîniţi de demoni şi în toate celelalte privinţe. Îi învăţară pe aceşti exaltaţi
să spună că Dumnezeu a hotărît libertate pentru neamul bulgarilor şi
al vlahilor şi a încuviinţat scuturarea jugului celui îndelung purtat; din
care cauză şi Dimitrie, mucenicul lui Hristos, a părăsit cetatea tesaloni-
cenilor [45] şi biserica-i de acolo şi petrecerea lui printre romei şi a venit la ei
ca să-i ajute şi să le fie părtaş la faptă. / S-au potolit apoi puţin smintiţii p. 486
aceştia şi iarăşi, brusc, cu şi mai mare însufleţire, au prins să se agite cuprinşi
de furii şi strigau cu glas pătrunzător şi inspirat <chipurile> că nu-i acum
vremea de şedere, ci să ia armele în mîini şi să pornească împotriva romeilor;
iar pe cei prinşi în război să nu-i ţină robi, ci să-i măcelărească şi să-i ucidă
fără milă şi să nu-i elibereze primind răscumpărare, nici să se plece la
rugăminţi, nici să se înmoaie la îngenunchierile lor, ci să fie tari ca oţelul în
faţa oricărei rugăciuni şi să-i nimicească laolaltă pe toţi cei prinşi. Convinşi
de asemenea profeţi, neamul întreg, iau armele. Şi cum răscoala îndată le-a
izbîndit, încă şi mai mult îşi vîrau în minte că Dumnezeu doreşte libertatea
lor. Şi socotind că puţin lucru [46] e propria lor descătuşare şi eliberare, se
lăţesc şi spre tîrgurile şi aşezările mai depărtate de Haemus. Iar unul dintre
cei doi fraţi, Petru, îşi încununează capul cu o coroniţă de aur şi-şi meştereşte
şi îşi pune în picioare încălţăminte de culoare roşie [47]. Îndeptîndu-se apoi spre
Preslav (acesta este o cetate străveche, toată de cărămidă arsă şi cea mai
întinsă din cele de prin părţile Haemusului) vedeau că asedierea lui nu era
lipsită de primejdie; îşi urmează deci drumul ocolindu-l şi coboară încet
Haemusul. / Şi aruncîndu-se pe neaşteptate asupra altor aşezări ale romeilor, p. 487
răpesc mulţi romei liberi şi mulţi boi şi vite de povară şi multe alte dobitoace.
Porneşte atunci împotriva lor Isaac [48]. Iar ei, apucînd din nou prin locuri

[42] Isaac al II-lea Anghelos (1185–1195).

[43] Ms. B: „şi într-însul, adunînd mulţi oameni stăpîniţi de demoni, cărora li se spune şi „duhuri", de neamuri diferite şi pe alţii cu părul în dezordine şi pe unii pleşuvi ca nişte participanţi la misterele zeiţei Kora, care făceau tot ce fac demonizaţii, lovindu-i pe ei cu săbiile. . .".

[44] În text: ἐξ ἑκατέρου γένους. Aceste cuvinte sînt traduse diferit de cercetători şi au iscat o polemică exagerată între savanţi români şi bulgari. Unii traduc prin „de ambele sexe", alţii prin „din ambele popoare" (adică din vlahi şi din bulgari). Ambele interpretări ni se par la fel de uşor de admis sau de respins. Dealtfel, aşa cum arată N. Bănescu, *Un problème d'histoire médiévale: création et caractère du second Empire bulgare, (1185)*, Bucureşti, 1943, p. 59–60, locul este neesenţial pentru stabilirea etniei răsculaţilor şi a şefilor lor, Petru şi Asan.

[45] Sfîntul Dimitrie este patronul Tesalonicului unde, îi este consacrată o celebră biserică. Distrusă şi refăcută de mai multe ori actuala biserică datează din secolul al VII-lea, după alţii din al IX-lea vezi şi *Introducerea*.

[46] Ms. B: „de aceeea nu se opresc mulţumindu-se să stăpînească ţinuturile lor, ci trec şi dincolo de aşa-numitul Zygos".

[47] Încălţămintea de culoare roşie era îngăduită numai împăraţilor bizantini.

[48] Prima expediţie a lui Isaac împotriva vlahilor are loc în 1186 şi durează pînă în vară. Un punct de sprijin pentru stabilirea cronologiei îl constituie mai jos pomenita ardere de către bizantini a „clăilor de grîne" ale vlahilor, aflate pe cîmp, cf. Dieten, *Erläuterungen*, p. 71–73

παρόδων στενὰς προλοχίσαντες, ἔλαθον ʽΡωμαῖοι λάθρᾳ αὐτοῖς ἐπιστάντες, καὶ διασκεδάζουσιν οὕτω καταπλῆγας θέμενοι. καὶ οἱ μὲν ἀρχηγοὶ τοῦ κακοῦ καὶ τῆς στρατιᾶς, ὁ Πέτρος δηλαδὴ καὶ ʼΑσάν, καὶ ὅσον περὶ αὐτοὺς ἑταιρικὸν ἀποστατικόν, κατὰ τὴν τῶν εὐαγγελικῶν χοίρων ἀγέλην ὡς εἰς θάλασσαν τὸν ῎Ιστρον ὥρμησαν, καὶ τοῦτον διαπλωϊσάμενοι τοῖς ἐκ γειτόνων Σκύθαις προσέμιξαν· ὁ δὲ βασιλεὺς κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν πᾶσαν* τὴν Μυσίαν ἔχων περιελθεῖν καὶ φρουρὰν ἐπιστῆσαι ταῖς ἐκεῖσε πόλεσιν, αἳ πολλαὶ μέν εἰσι κατὰ τὸν Αἷμον, αἱ δὲ πλείους ἢ γοῦν ἅπασαι σχεδὸν ἐπὶ πετρῶν ἀποτόμων καὶ περινεφῶν γηλόφων πεπολισμέναι, τοιοῦτον μέντοι οὐδέν τι καὶ διαπέπραχε, πυρὶ δὲ τὰς θημωνίας τῶν καρπῶν παραδοὺς καὶ τοῖς** τῶν ὀφθέντων Βλάχων φενακισμοῖς ὑπαχθεὶς παλίμπους ἐκ τοῦ παραυτίκα γίνεται, ἔτι ὠδίνοντα παρεὶς τὰ ἐκεῖσε. ὅθεν εἰς πλατύτερον μᾶλλον ἐπῆρε τοὺς βαρβάρους κατὰ ʽΡωμαίων μυκτῆρα καὶ πλειόνως ἠρρένωσεν./

p. 488 6. ʽΟ μὲν γὰρ τὴν βασιλίδα καταλαβὼν ἐπὶ τοῖς κατωρθωμένοις ἦν βρενθυόμενος, ὡς καί τινα τῶν ἐπὶ τῷ δικάζειν (ἦν δὲ οὗτος ὁ Μοναστηριώτης Λέων) παθήνασθαι εἰπόντα*** τὴν τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ψυχήν, ὅτι τὸ τυπικὸν αὐτοῦ βασιλεὺς παρεβλέψατο καὶ ὅσα ἐπὶ τῇ τοῦ Σωσθενίου μονῇ ἐκεῖνος διέθετο, καὶ κατὰ τοῦτο νεωτερίσαι τοὺς Βλάχους, ἐρεσχελῶν καὶ διασύρων οὐ καθυφῆκε βραχὺ ὡς δῆθεν σφαλέντα περὶ τὴν πρόρρησιν, φάσκων ὡς αὐτὸς αὖθις εἰς τὴν προτέραν ὑποταγὴν καὶ δουλείαν τοὺς ἀποστάτας συνέπεισέ τε καὶ ἐπανήγαγεν ἀκαριαίως οὕτως ὡς οὐδὲ χρονίως ἐκεῖνος, καὶ μάτην αὐτὸν ὡς ἀπὸ δαφνηφάγου λαιμοῦ καὶ Δελφικοῦ μαντικοῦ τρίποδος ἀπερεύγεσθαι τὰ τοῦ ψεύδους ὀδωδότα καί διάκενα θεοπρόπια. οἱ δὲ περὶ τὸν ʼΑσὰν βάρβαροι τὸν ῎Ιστρον διαβάντες καὶ τοῖς Σκύθαις συμμίξαντες, πλεῖστον ἐκεῖθεν συμμαχικόν, καθὼς ἠροῦντο, στρατολογήσαντες ἐς τὴν πατρίδα Μυσίαν ἐπανῆκον, καὶ σεσαρωμένην ἀτεχνῶς εὑρόντες αὐτὴν καὶ ʽΡωμαϊκοῦ κεκενωμένην στρατεύματος μετὰ κόμπου ἐπεισέφρησαν μείζονος, οἷα λεγεῶνας
p. 489 πνευμάτων τὴν ἐκ Σκυθῶν ἐπαγόμενοι σύναρσιν. ὅθεν οὐδʼ/ἠγάπων εἰ τὰ ἑαυτῶν ἔχουσι σώζειν καὶ τὴν τῆς Μυσίας**** μόνην περιβαλοῦνται τοπάρχησιν, ἀλλʼεἰ μὴ καὶ τὰ ʽΡωμαίων μέγιστα βλάψουσι καὶ τὴν τῶν Μυσῶν καὶ τῶν Βουλγάρων δυναστείαν εἰς ἓν συνάψουσιν ὡς πάλαι ποτὲ ἦν, οὐδαμῶς ἠνεί-

* πᾶσαν] τὴν ὅλην ζαγορὰν διελθεῖν B

** τοῖς τῶν προσκυνησάντων αὐτῶν ἀπατηλοῖς λόγοις ἀπατηθεὶς B

*** λυπηθῆναι ἔφη εἰπόντα τοῦ βασιλέως βουλγαροκτόνου ψυχήν. ἐκεῖνος γὰρ ὅτε τούτους εἰς τέλος διέφθειρε, διετάξατο, εἴπερ πάλιν εἰς ἀποστασίαν ποτὲ τραπῶσιν οἱ Βλάχοι, οὕτως ὀφείλει ὁ μέλλων καταπολεμῆσαι αὐτοὺς ποιῆσαι τὰ αὐτοῦ κατουνοτόπια καὶ εἰσελθεῖν εἰς αὐτούς, καὶ τὴν τοιαύτην διάταξ.ν ἐν τῇ τοῦ Σοσθενίου μονῇ ἔθηκεν. ἐψεύσατο γοῦν ἡ τοιαύτη διάταξις καθότι σὺ βασιλεῦ, ἃ διὰ πολλῶν χρόνων ἐκεῖνος διετάξατο πληρωθῆναι, οὕτω, συντόμως διῆλθες ὡς οὐδὲ εἰς ἐνθύμησιν ἀνέβη ἐκείνου ποτέ, γελῶν δῆθεν, καὶ ἐμπαίζων τὰ παρʼἐκείνου διατεταγμένα B.

**** τῆς Μυσίας], τῆς ὅλης ζαγορᾶς B

anevoioase și greu de străbătut, au ținut piept multă vreme. Dar ridicîndu-se pe neașteptate o ceață, din voința lui Dumnezeu, care-și face din întuneric ascunzătoare, și acoperind munții pe care-i păzeau barbarii, pîndind la trecătorile înguste, romeii le ies înainte pe ascuns și-i împrăștie, înspăimîntîndu-i. Iar capii răului și ai armatei, adică Petru și Asan și tovarășii lor de răscoală, cîți erau, ca și turma de porci despre care se spune în Evanghelie că s-au aruncat în mare[49], s-au năpustit spre Istru și trecîndu-l s-au unit cu sciții[50] din vecinătate. Împăratul, ținînd seama că nu era nimeni care să-l împiedice, trebuia să străbată toată[51] Moesia și să pună străji în cetățile de acolo, care sînt numeroase prin Haemus, iar cele mai multe, ba chiar aproape toate, sînt clădite pe stînci abrupte și pe culmi învăluite în nori, <împăratul>n-a făcut însă nimic de felul acesta, ci, dînd foc la clăile de grîne[52], amăgit de vorbele înșelătoare ale vlahilor pe care i-a văzut[53], face îndată cale-ntoarsă, fără să mai se îngrijească de situația încă gravă a regiunii. Astfel, el a făcut pe barbari să-i batjocorească și mai tare pe romei și i-a îmbărbătat și mai mult. /

6. Sosind în capitală, ‹împăratul› se fălea cu izbînda lui, iar atunci cînd unul dintre judecători (acesta era Leon Monasteriotes) a spus că sufletul lui Vasile Bulgaroctonul[54] este întristat pentru că împăratul n-a ținut seama de așezămîntul și de dispozițiile lăsate de el pentru mănăstirea Sosthennios[55] și că de aceea s-au răsculat vlahii, el nu se dete înapoi să-l ia în rîs și să-l tot batjocorească, spunînd că de acum înainte prevestirea e greșită[56], că el într-o clipă i-a readus pe răsculați în starea de supunere și ascultare de mai înainte așa cum Vasile n-a izbutit să o facă nici după mai îndelungată vreme și că în deșert, ca dintr-un gîtlej hrănit cu laur și ca de pe trepiedul oracolului delfic, și-a rostit profețiile mincinoase și zadarnice. Iar barbarii lui Asan care au trecut Istrul și s-au unit cu sciții, după ce au înrolat de acolo, în voie, o mare mulțime de aliați, se întoarseră în patria lor, în Moesia. Și deoarece au găsit-o pur și simplu părăsită și golită de armata romeilor, au intrat într-însa cu și mai multă semeție, aducînd — ca pe niște legiuni de duhuri — trupele ajutătoare de sciți. Și nu / s-au mai mulțumit să poată păstra ce era al lor și să dobîndească doar toparhia Moesiei[57], ci nu mai îndurau să nu aducă daune împărăției romeilor și să nu unească domnia

p. 488

p. 489

[49] Aluzie la parabola evanghelică despre vindecarea demonizaților și trimiterea demonilor în turma de porci, Matei, 8,28—32; Marcu, 5,1—16; Luca, 8,27—35.

[50] Sciții = cumanii.

[51] Ms. B: „să străbată întreagă Zagora”.

[52] Vezi n. 48.

[53] Ms. B: „amăgit de vorbele înșelătoare ale celor care au venit să i se închine”.

[54] Vasile al II-lea Bulgaroctonul (976—1025).

[55] Mănăstirea cu hramul sfîntului Mihail, așezată pe malul european al Bosforului, în proasteionul Sosthenion, cf. H. G. Beck, *Kirche*, p. 217; vezi, *infra*, n. 56.

[56] Explicația reproșului lui Leon Monasteriotes ne este dată în ms. B.: „spunînd că este întristat sufletul împăratului bulgarocton. Căci el, cînd i-a distrus cu desăvîrșire pe aceștia, a poruncit ca, dacă vreodată iarăși se vor răscula vlahii, cel care urmează să dea lupta împotriva lor trebuie să procedeze astfel, să-și facă corturile < lacună? > și să intre la ei (sic); și a lăsat această poruncă în mănăstirea Sosthenios. A fost încălcată însă porunca aceasta, căci tu, împărate, ce a poruncit el să se împlinească în decursul multor ani, ai făcut în puțin timp fără să-ți vină în minte vreodată ceva din porunca lui, luînd așadar în rîs și-n joacă cele poruncite de el”. Potrivit notei lui H. Wolf, din ediția Bonn, textul este foarte corupt în acest loc în ms. A; traducerea sa latină folosește ms. B. Pasajul a intrat prin Cantemir și Șincai în istoriografia noastră. Vezi Dölger, *Regesten*, 511.

[57] Ms. B: „a întregii Zagora”.

χοντο. καὶ ἦν ἂν δισσούμενα τὰ καλά, εἴπερ αὐτὸς καὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς κατὰ τῶν ἀποστάντων ἐξώρμησε. πλὴν ἀλλ' αὐτὸς μὲν τὴν οἰκείαν ὁρμὴν εἰς ἕτερον καιρὸν ὑπερέθετο, τὴν δ'ἀρχηγίαν τῷ πρὸς πατρὸς ἐνεχείρισε θείῳ τῷ σεβαστοκράτορι Ἰωάννῃ. ὁ δὲ οὐκ ἐπισφαλῶς ἀλλ'ὡς ἄγαν ἐπαινετῶς διακυβερνήσας τὴν στρατιάν, καὶ τοὺς πολεμίους ἐν τῷ συμβαλεῖν λυπήσας οὐχὶ βραχέα εἰς ὁμαιχμίαν συσπειραθέντας καὶ εἰς πεδία ὑποκαταβάντας ἱππήλατα, μετὰ μικρὸν τὸν στρατηγὸν ἀποζώννυται, ὑποβλεπόμενος βασιλειᾶν. διαδέχεται δὲ τὴν ἡγεμονίαν ὁ Καῖσαρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, γαμβρὸς ὢν
p. 490 τοῦ βασιλέως ἐπ' ἀδελφῇ. ἀνὴρ δ'οὗτος* / ἀξιοθέατος τὸ εἶδος καὶ πλουτῶν ἐμπειρίαν τῶν τακτικῶν, τότε δὲ οὐ καλῶς τὸν κατὰ Βλάχων διεστρατήγησε
p. 491 πόλεμον./ὅθεν διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν ὁ Βρανᾶς Ἀλέξιος.

10

p. 510 I,9. <. . .> πολλοὶ δὲ καὶ τῷ Ἀσὰν καὶ τῷ Πέτρῳ προσερρύησαν· ἀλλὰ καὶ οὗτοι γράμμασι βασιλικοῖς μετὰ μικρὸν ἐπανήλθοσαν.

11

p. 515 II,1. Βασιλεὺς δὲ διασεύει κατὰ Μυσῶν ὑστεροβουλίᾳ πληττόμενος, ὅτι μὴ κατὰ τὴν προτέραν αὐτοῦ ἐμβολὴν τὰ τῆς πολεμίας εὖ διέθετο γῆς, ἀλλ' ἀναστὰς ᾤχετο ἐκεῖθεν ὡς εἰ πολέμιοι ἐπέκειντο βάλλοντες, μήτε τοῖς φρουρίοις Ῥωμαίους ἐπιστήσας φύλακας μήτε ὅμηρα λαβὼν τὰ τῶν βαρβάρων φίλτατα. καὶ τότε μὲν αὐτὸς μετὰ τῶν συνόντων οἱ ὀλίγων ἐξῄει τῆς πόλεως· ἠκηκόει

* ἀνὴρ δὁὗτος etc.] ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ τὴν ἡλικίαν μακρὸς καὶ ἀνδρεῖος τὴν ψυχὴν καὶ μεγαλόφωνος καὶ ἐν πολέμοις δόκιμος, ἀεί ποτε δὲ ἐδυστύχει ἐν τοῖς πολέμοις δι'ἣν εἶχε θρασύτητα καὶ ἀλαζονίαν· ἐξωρύχθη δὲ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς παρὰ Ἀνδρονίκου μετὰ τῶν ἄλλων. ὅθεν καὶ τοὺς βαρβάρους ὁ Καῖσαρ ἀκούων ἐν ὄρεσι διάγειν καὶ μὴ εἰς τὸν κάμπον κατέρχεσθαι, μὴ διαλογισάμενος ὅτι διὰ τὴν αὐτῶν ἀνάπαυσιν καὶ ἀσφάλειαν ἐν τοῖς τοιούτοις εὑρίσκονται ὄρεσιν, ἀλλὰ δειλίαν τοῦτο κρίνας αὐτῶν, μέσον τοῦ κάμπου ἐποίει τὰ αὐτοῦ κατουνοτόπια, μήτε φυλακὰς ἔχων ἀκριβεῖς ἢ βίγλας, μήτε μὴν βάλλων χάρακα. νυκτὸς οὖν αὐτῷ οἱ βάρβαροι ἐπιθέμενοι, μόλις αὐτὸς διασώζεται, καὶ τὸ σράτευμα πολυτρόπως ἐκάκωσαν· οἱ μὲν γὰρ ἐξ αὐτῶν ἐν ταῖς τένταις κείμενοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καταλαμβανόμενοι ἐφονεύοντο, οἱ δὲ ἀναρμάτωτοι φεύγοντες ἐζωγροῦντο. ὅσοι δὲ φυγεῖν ἠδυνήθησαν καὶ πρὸς τὸν τοῦ Καίσαρος κατοῦναν ἐλθεῖν, πικρότερον αὐτὸν ὑπὲρ τῶν πολεμίων εὕρισκον, ὑβρίζοντα καὶ διαβάλλοντα ὡς προδότας αὐτούς. θέλων γοῦν ὁ Καῖσαρ τὴν ἑαυτοῦ νίκην ἀνακαλέσασθαι, ἡρματώθη καὶ ἐκαβαλλίκευσε Ἀραβικὸν φαρήν, καὶ ἔλαβε καὶ κοντάριον εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ὥρμησε κατὰ μέσον τῶν πολεμίων κράζων καὶ λέγων „ἀκολουθεῖτέ μοι", μὴ βλέπων, μηδὲ γινώσκων ὅπῃ πορεύεται ἢ τί ἐν τῷ στρατῷ γίνεται. νικηθέντων οὖν οὕτω τῶν Ῥωμαίων καὶ φευγόντων, ἡρπάγησαν παρὰ τῶν βαρβάρων αἱ κατοῦναι πᾶσαι καὶ τὰ χρυσοϋφῆ ῥοῦχα τοῦ Καίσαρος, τὰ μετὰ τῶν γερανέων χρωμάτων σεσημειωμένα, καὶ τὰ φλάμουλα, ἅτινα καὶ ἐνεδύσαντο ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἀσὰν προπορευόμενοι ἔμπροσθεν τοῦ στρατοῦ αὐτῶν. καὶ ἐπὶ τὸν κάμπον ἔκτοτε κατελθόντες τὰς τέντας αὐτῶν ἐκεῖ ἔστησαν καὶ κατεσκήνωσαν. παραλυθεὶς δὲ ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς ὁ Καντακουζηνὸς Καῖσαρ, ἀνηγορεύθη στρατηγὸς τοῦ ὅλου στρατεύματος ὁ Βρανᾶς Ἀλέξιος <. . .>.

misienilor [58] și a bulgarilor într-una singură, așa cum fusese odinioară. Și ar fi fost poate de două ori mai bine dacă împăratul ar fi pornit din nou el însuși împotriva răsculaților. Numai că el și-a amînat atacul pentru alt moment și a încredințat comanda unchiului său după tată, sebastocratorului Ioan. Și după ce acesta a condus armata fără să o expună primejdiilor și în chipul cel mai vrednic de laudă și a hărțuit pe dușmani în luptă — ei se concentraseră într-o armată deloc mică și coborîseră în șesurile bune pentru călărime — , după puțină vreme e destituit din funcția de strateg, fiind bănuit că aspiră la coroană. Îi urmează deci la comandă cezarul Ioan Cantacuzino, cumnatul după soră al împăratului. Acesta era un bărbat [59] / cu p. 490
o înfățișare falnică și cu o bogată experiență în conducerea operațiilor militare, dar atunci n-a condus bine războiul împotriva vlahilor. / De aceea p. 491
îi urmează la comandă Alexie Branas [60].

10

1187. O parte dintre participanții la revolta lui Alexie Branas se refugiază, după înfrîngere, la Asan și Petru

Despre Isaac Anghelos, I, 9. <. . .> Iar mulți <dintre răzvrătiți> s-au p. 510
refugiat și la Asan și Petru; dar și aceștia, după puțin, se întoarseră, în urma unor scrisori împărătești.

11

1187. Împăratul Isaac al II-lea Anghelos pornește în a doua expediție împotriva vlahilor și a cumanilor

Despre Isaac Anghelos, II, 1. Iar împăratul pornește a doua oară împo- p. 515
triva misienilor [61], cuprins de tîrzia remușcare că nu a rînduit cum trebuie lucrurile în țara dușmană în vremea primei sale expediții, ci, ridicîndu-se, a plecat de acolo de parcă dușmanii stăteau să se arunce asupră-i, fără să așeze

[58] Misieni = vlahi.

[59] Ms. B: „Iar bărbatul era mare de stat și cu suflet viteaz, avea o voce puternică și era priceput la războaie, dar mai întotdeauna nu avea noroc în lupte din pricină că era îndrăzneț și trufaș; a și fost orbit de către Andronic împreună cu alții. Cînd a auzit că barbarii stau în munți și că nu coboară în cîmpie, el nu s-a gîndit că ei se găsesc în acești munți pentru liniștea și siguranța lor, ci socotind că acesta e un semn de frică din partea lor, și-a așezat tabăra în mijlocul cîmpiei, fără să-și pună paznici atenți ori gărzi și fără să facă o întăritură. Deci noaptea barbarii năvălind asupra lui, el însuși abia scapă, iar armata au lovit-o în fel și chip. Căci aceia dintre ei <dintre oștenii romei> care se aflau în corturi au fost surprinși de dușmani și uciși. Cei care fugeau neînarmați erau prinși. Iar aceia care au putut să fugă și să ajungă în tabăra împăratului, l-au găsit mai aspru decît dușmanii, căci se mîniase și-i acuza de trădare. Vrînd dar cezarul să-și redobîndească victoria, s-a înarmat și a încălecat pe un cal arab și a luat și o suliță în mînă și s-a năpustit drept în mijlocul dușmanilor, strigînd și spunînd „urmați-mă", fără să vadă, fără să știe pe unde va înainta ori ce se întîmplă în armată. Fiind astfel învinși romeii și luînd-o la fugă, au fost jefuite de barbari toate corturile și luate și hainele brodate cu aur ale cezarului, cele care se distingeau prin culorile lor asemenea mușcatelor, și flamurile au fost luate și Petru și Asan s-au înfășurat în ele mergînd înaintea armatei lor. Și plecînd de acolo prin cîmpie și-au așezat acolo corturile lor și și-au făcut tabără. După ce Cantacuzino cezarul a fost înlăturat din această funcție de comandă, a fost numit strateg pentru întreaga armată Alexie Branas<. . .>".

[60] Numirea lui Alexie Branas în fruntea oștirii a avut loc probabil după vara lui 1186. În loc să lupte cu vlahii și bulgarii Branas se revoltă împotriva împăratului, se proclamă el însuși împărat la Adrianopol și provoacă astfel un grav război civil, cf. Dieten, *Erläuterungen*, p. 73 și urm.; G. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 334.

[61] Misieni = vlahi.

γὰρ μηκέτι τοὺς Μυσοὺς τὰ ὄρη περιπαπταίνειν καὶ τοὺς βουνούς, ἀλλ'ὁπλι-
τικὸν ξενολογήσαντας Σκυθικὸν ἐς τὰ τῆς 'Αγαθοπόλεως μέρη παραβαλεῖν
καὶ ταῦτα κατὰ κράτος ληΐζεσθαι, κακὰ ἐργαζομένους Τερμέρεια· τὸ δὲ λοιπὸν
ἐκ προσκλήσεως συνήγετο στράτευμα. πρὸς γὰρ τὴν ἄελπτον καὶ ὀξεῖαν ἔφοδον
τῶν βαρβάρων καὶ αὐτός τι τοιουτότροπον ἐμεθόδευσε, καὶ συστολὴν ἐντεῦθεν
p. 516 τοὺς ἐχθροὺς παθεῖν προμηθούμενος, καὶ/τοὺς οἰκείους μὴ ἀπαυθαδήσειν ἐς τὴν
παρὰ πόδας καὶ δευτέραν κατὰ τῶν Βλάχων ἐξόρμησιν, εἰ κατὰ τούτων πρῶτος
αὖθις αὐτὸς τὰ ὅπλα ἤρατο καὶ τὸν ἵππον ἀνέβη τὸν πολεμιστήριον. καὶ ὁ μὲν
κατὰ τὸν Ταυρόκωμον γενόμενος (κτησείδιον δέ ἐστιν οὗτος οἰκούμενον κω-
μηδὸν καὶ μὴ πάνυ πόρρω τῆς 'Αδριανοῦ κείμενον) ἐπέμενε τὰς δυνάμεις
συνελθεῖν, ἐπέσκηψε δὲ καὶ τὸν Καίσαρα Κορράδον μηδέν τι μελλήσαντα ἐξελ-
θεῖν.

12

p. 517 II,1. <...> 'Αλλ'ὁ μὲν βασιλεὺς περὶ δισχιλίους ἐπιλέκτους ἀποκρίνας, καὶ
τούτοις ὅπλα καὶ ἵππους ὠκύποδας διαδούς, ὥρμησεν ἐκ τοῦ Ταυροκώμου πρὸς τὸ
p. 518 πολέμιον, τὴν δ'ἀποσκευὴν πᾶσαν καὶ/τὸν ὑπηρετικὸν ὄχλον ἐς 'Αδριανούπολιν
ἱκέσθαι διατετάχει· οἱ δὲ ἠγγέλλοντο παρὰ τῶν ὀπτήρων τὰ περὶ τὸν Λαρδέαν
κατατρέχειν χωρία, καὶ πλείστους μὲν ἀπεκτονέναι οὐκ ἐλάττους δὲ συνει-
ληφέναι, καὶ ὡς ἐπαναζευγνύειν ἐγνώκασι πολλῶν ἐμπεπλησμένοι ὠφελειῶν.
ἐννύχιος τοίνυν ὑπὸ σάλπιγγι τὸν ἵππον ἀναβὰς ἐπορεύετο, καὶ κατὰ τόπον
τινὰ Βαστέρνας λεγόμενον ἀφιγμένος διανέπαυσεν ἐκεῖσε τὴν στρατιάν, μὴ
ἐπιφαινομένων τῶν πολεμίων. μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας ἐκεῖθεν ἀπάρας τῆς εὐθὺ
τῆς Βερρόης ἐπορθμευσάμενος ἥπτετο. ἀλλ'οὔπω παρασάγγας παρῆλθε τέσ-
σαρας, καί τις εὔζωνος ἐφίσταται ἀνήρ, τὸ τῆς ἀγγελίας ἔχων ἐπὶ τοῦ προσώπου
κακόν, καὶ ἔλεγε τὸ πνεῦμα συχνάκις ἀνακαλούμενος ἀγχοῦ που μετ'αἰχμα-
λωσίας τὸ ἀντίπαλον ὑποστρέφειν, ἀνειμένην τὰ πλεῖστα τὴν πορείαν κατ'

în cetăţui gărzi romeice şi fără să ia ca ostateci pe cei care le erau mai dragi barbarilor. Şi atunci pleacă din oraş [62] cu puţini însoţitori. Căci auzise că misienii nu mai cată la culmi şi la munţi, ci, năimind oaste de mercenari sciţi [63], năvălesc în părţile Agathopolisului [64] şi pradă cumplit <ţinuturile> acestea, făptuind rele termeriene [65]. Iar restul armatei, la chemarea <împăratului>, începu să se adune. Căci, faţă de năvălirea neaşteptată şi rapidă a
barbarilor, folosi şi el o tactică oarecum asemănătoare ; şi se îngrijeşte dinain- p. 516
te ca duşmanii să fie puşi într-o situaţie grea, / iar oştenii săi să nu-şi piardă capul din trufie în această a doua năvală asupra vlahilor, ce avea să aibă loc îndată, dacă el însuşi, cel dintîi, ia din nou armele împotriva lor şi încalecă pe calul de luptă. Şi sosind la Taurokomos (acesta este un sat mic aşezat nu departe de Adrianopol), aştepta să se adune armata şi a poruncit şi cezarului Conrad [66] să pornească fără nici o întîrziere [67].

12

1187—1188. A doua campanie a lui Isaac al II-lea Anghelos în Balcani. Victoria de la Lardeea (11 octombrie 1187). În timpul iernii împăratul se retrage la Constantinopol, iar armata rămîne lîngă Sofia. Campania din primăvara lui 1188. Asediul neizbutit al Loveciului. Capturarea soţiei lui Asan şi luarea ca ostatic a lui Ioniţă

Despre Isaac Anghelos, II, 1. <...> Iar împăratul, alegînd vreo două p. 517
mii de oşteni mai deosebiţi şi dîndu-le arme şi cai iuţi de picior, s-a repezit
din Taurokomos asupra duşmanului ; poruncise ca toate bagajele / şi mul- p. 518
ţimea slujitorilor să se îndrepte spre Adrianopol. Se vestea însă de către cercetaşi că ţinuturile din jurul Lardeei [68] sînt bîntuite de vrăjmaşi şi că foarte mulţi oameni au fost ucişi şi nu puţini au fost prinşi şi că aceia se întorc încărcaţi cu multă pradă. Deci, în timpul nopţii, la sunetul trîmbiţei, încălecînd a pornit înainte şi ajungînd la un loc numit Basternai [69], a lăsat armata să se odihnească, căci duşmanii nu se arătaseră. Iar după trei zile, plecînd, apucă drumul care duce spre Beroe [70]. Dar încă nu străbătuse patru parasange [71], cînd îi iese înainte un bărbat uşor înarmat care, avînd

[62] Din Constantinopol.

[63] Sciţi = cumani.

[64] Azi Ahtopol, în Bulgaria, port la Marea Neagră, la sud de Burgas.

[65] „Rele termeriene", expresie folosită pentru a desemna acte de tîlhărie sîngeroasă. *Termeros era, în mitologia greacă, un vestit tîlhar din Tesalia care strivea capetele prinşilor săi.* A fost ucis în acelaşi fel de Heracles.

[66] Conrad (Corrado) marchiz de Montferrat, căsătorit cu Teodora, sora lui Isaac al II-lea Anghelos şi creat de acesta cezar al Imperiului bizantin. Nu a răspuns chemării cumnatului său, ci s-a îndreptat spre Palestina, unde îl aşteptau îndatoririle sale de cavaler cruciat. Schimbul de mesaje între Isaac şi Conrad ca şi plecarea acestuia spre Palestina ridică probleme complicate de cronologie, pentru care vezi Dieten, *Erläuterungen*, p. 74—78.

[67] A doua expediţie a lui Isaac al II-lea Anghelos împotriva răsculaţilor din Balcani face şi obiectul unei scrisori redactate de Nichita Choniates, în numele împăratului şi adresate patriarhului şi sinodului, vezi acest text în volumul de faţă, p. 336—347 ; cf. Dieten. *Erläuterungen*, p. 65—79.

[68] Localitate încă neidentificată în Bulgaria.

[69] Localitate situată de Zlatarski între Iambol şi Elhovo.

[70] Azi Stara Zagora, în Bulgaria.

[71] 1 parasangă = 30 stadii sau aproape 6 kilometri. Parasanga este o unitate de măsură folosită de vechii perşi, des întîlnită, pentru indicarea distanţelor, în opera lui Herodot şi în cea a lui Xenofon. De aici prezenţa ei la Choniates şi la alţi scriitori bizantini, imitatori ai stilului şi limbii antice.

ἄμφω ποιούμενον, ὅτι τε οὐδένα ἑώρακεν ἀντίμαχον, καὶ ὡς ἔμφορτον παμπόλ-
λων ληϊσμῶν. αὐτίκα γοῦν εἰς ἡγεμόνας τὸ συνὸν ἐκείνῳ διελὼν στράτευμα,
καὶ σχῆμα παρατάξεως θέμενος, ὥδευεν ἐκείνην ἣν ὁδοιπορεῖν ἐλέγετο τὸ
πολέμιον. ἐπεὶ δὲ εἴδομέν τε καὶ ἐθεάθημεν (συνειπόμην γὰρ καὶ αὐτὸς βασιλεῖ
ὑπογραμματεύων), οἱ μὲν Σκύθαι καὶ Βλάχοι τὴν λείαν παραδόντες τισὶν ἐξ
αὐτῶν μοίραις ἐκέλευσαν τὰς ἐπιτομωτέρας ἀναλέγεσθαι τῶν ὁδῶν καὶ τὴν
πορείαν ἐπιτείνειν, ἕως ἂν ἐφάψωνται τῶν ὀρειαίων· οἱ δ'ἄλλοι συστραφέντες
p. 519 ἐδέχοντο εὐπε/τῶς τοὺς κατ'αὐτῶν ἱππαζομένους Ῥωμαίους, τὸν πάτριον αὐτοῖς
καὶ ἠθάδα τρόπον μαχόμενοι· ἐπιόντες γὰρ ἠφίεσαν βέλεμνα καὶ δόρασι προσε-
πλέκοντο, μετὰ βραχὺ δὲ μεταβαλόντες τὴν ὁρμὴν εἰς φυγὴν καὶ καταδιώ-
κειν ὀπίσω σφῶν ὡς φυγάδων τὸ ἀνθιστάμενον ἐρεθίζοντες, αὖθις ὡς οὐδὲ
πτηνὰ τὸν ἀέρα τέμνοντα τὰ νῶτα εἰς τὴν τῶν ὄψεων μετατιθέμενοι χώραν
ἐνώπιοι τοῖς ἐπιοῦσιν ἐμάχοντο καὶ πολλῷ γενναιότερον συνεπλέκοντο. καὶ
τοῦτο πολλάκις πεποιηκότες, ὡς ἤδη τῶν Ῥωμαίων ἦσαν ἐπικρατέστεροι,
οὐκέτ'ἐμέμνηντο τῶν ἑλίξεων, ἀλλὰ τὰ ξίφη γυμνώσαντες καί τινα βοὴν ἐκ-
πληκτικωτάτην ἐκρήξαντες μικροῦ καὶ ἐννοήματος τάχιον Ῥωμαίοις ἐνέπεσον,
καὶ τὸν μαχόμενον ὁμοίως καὶ τὸν δειλαινόμενον καταλαμβάνοντες ἐξεθέριζον.
καὶ ταχ'ἂν τὴν τότε ἡμέραν οἱ Σκύθαι* μέγα κλέος ἀράμενοι κατεκαυχήσαντο
ἡμῶν καὶ λαῷ ἄφρονι ὄνειδος παρεδόθημεν, εἰ μὴ αὐτὸς ἐπεβοήθησε βασιλεὺς
ἔτι τὴν περὶ αὐτὸν ἔχων ἀκραιφνῆ φάλαγγα, αἵ τε σάλπιγγες ἐπίτορον ἀλαλά-
ξασαι καὶ αἱ χαλκόστομοι κώδωνες διηχήσασαι τά τε τῶν δρακόντων ὀφθέντα
εἰκάσματα, ἃ ἐπὶ δοράτων ἠώρηνται περισοβούμενα πνεύμασι, τοὺς πολεμίους
κατέπληξαν φαντασίαν παρασχόντα μείζονος στρατιᾶς. τότε μὲν οὖν βασιλεὺς
βραχύ τι τῆς αἰχμαλωσίας ὡς ἐκ στόματος θηρῶν ἀφαρπάσας κατέλαβε τὴν
Ἀδριανούπολιν, ἣν βαδίζειν προὔθετο παρεικώς· τῶν δὲ βαρβάρων οὐκ ἠρε-
p. 520 μούντων, ἣν / παρῆκε τρέχειν αὖθις εἵλετο. καὶ δὴ γενόμενος κατὰ Βερρόην
τὰς τῶν Σκυθῶν καὶ Μυσῶν ἀνέστελλεν ἐκδρομὰς καὶ δι'ἀνδρῶν μὲν ἠκρι-
βωκότων τὸ στρατηγεῖν, καὶ δι'ἑαυτοῦ δὲ οὐχ ἥκιστα. οἱ δὲ καίπερ ὑφορώμενοι
Ῥωμαίους καὶ βασιλέως παρόντος ἐπιστρεφόμενοι, ὅμως αὖ πάλιν ἐπετίθεντο
λαθραίως, ὡδέ πῃ ἐμβάλλοντες ὡς πολεμησείοντες καὶ καραδοκεῖν ὡς ἐπιόντας
αὐτοὺς παρεχόμενοι, ἄλλοθι δὲ μεταβαίνοντες καὶ ἀεί τι δρῶντες ἐπιτυχές. ἦν
δ'ὅτε καὶ βασιλεὺς μὲν εἰς Ἀγαθόπολιν ἤλαυνεν, ἐπισχήσων τοὺς βαρβάρους τῶν
ἐκδρομῶν, αὐτοὶ δὲ τὰς κώμας ἔκειρον αἳ ἄγχιστα ἦσαν τῆς Φιλιππουπόλεως.
κἀκείνου πρὸς τὸ πάσχον ἐπιόντος ἐκεῖνοι αὖθις ἐπήλαυνον ἐξ ὧν ὁ βασιλεὺς
ἀπανίστατο. ταῦτα δ'ἐποίει ἅτερος τῶν ἀδελφῶν ὁ Ἀσάν, ἀγχίνους ὢν διαφε-
ρόντως κἀν τοῖς ἀπόροις ἐπινοῆσαι τὰ ξύμφορα ἱκανώτατος. ἐγνώκει οὖν ὁ
βασιλεὺς καὶ πάλιν εἰς τὴν Ζαγορὰν εἰσελθεῖν, καὶ ὡς οἷόν τε πειράσασθαι
παραστήσασθαι τοὺς Μυσούς. καὶ δὴ ἐξάρας ἀπὸ Φιλιππουπόλεως εἰς Τριά-

* οἱ Σκύθαι omisit *A*.

zugrăvită pe față trista veste, îi spune, gîfîind că dușmanii se întorc prin
altă parte cu prizonierii, înaintînd foarte în voie, călare și pe jos, deoarece n-au
dat peste nimeni care să le stea împotrivă și sînt încărcați cu foarte multă
pradă. Îndată <împăratul>, împărțindu-și oastea care-l însoțea la căpeteniile
<militare> și așezînd-o în ordine de luptă, a pornit pe drumul pe care se zicea
că o luaseră dușmanii. După ce i-am văzut și noi și ne-au văzut și ei (căci
și eu îl urmam atunci pe împărat în calitate de ajutor de secretar), sciții [72] și
vlahii, încredințînd prada unora dintre ai lor, le-au poruncit să aleagă cele
mai scurte căi și să-și grăbească înaintarea, pînă ce vor ajunge în munți.
Iar ceilalți, regrupîndu-se, întîmpinau / cu îndrăzneală pe romeii ce năvăleau p. 519
călare asupra lor, luptîndu-se în felul lor obișnuit, moștenit din străbuni.
Adică, apropiindu-se, aruncau săgeți și se încăierau lovind cu sulițele, după
puțin însă își preschimbau năvala în fugă și-i provocau pe adversari să-i
urmărească din spate ca pe niște fugari; și iarăși întorcîndu-se, mai repede
decît păsările care taie văzduhul, se băteau cu dușmanii, încăierîndu-se mai
vîrtos decît înainte. Și după ce au făcut astfel de mai multe ori, cum dobîn-
diseră superioritatea asupra romeilor, își conteniră întoarcerile și, scoțîndu-și
săbiile și slobozind un strigăt foarte înspăimîntător, se repeziră aproape mai
iute ca gîndul asupra romeilor. Și secerau deopotrivă pe cine ajungeau din
urmă, și pe cel care lupta și pe cel care fugea, cuprins de spaimă. Și poate că
în ziua aceea sciții [73] ar fi dobîndit multă glorie și ar fi rîs de noi și am fi
devenit obiect de batjocură al unui popor fără minte [74], dacă însuși împăratul
nu ar fi dat ajutor <armatei sale>, avînd încă neatinsă falanga celor din preaj-
ma sa. Și vuietul cumplit al trîmbițelor și sunetul gurilor de aramă ale clopo-
telor și ivirea chipurilor de balauri care, atîrnate de vîrful sulițelor, se clă-
tinau în vînt i-au înspăimîntat pe dușmani, făcîndu-i să-și închipuie că
armata e mai mare. Atunci împăratul, după ce a smuls <din mîinile barbari-
lor> ca din gura unor fiare sălbatice o mică parte din prizonieri, s-a îndreptat
spre Adrianopol, renunțînd să apuce calea pe care și-o propusese mai înainte.
Dar cum barbarii nu se potoleau, / a luat-o iarăși pe drumul pe care renun- p. 520
țase să meargă. Și după ce a ajuns la Beroe, a oprit năvălirile sciților și ale
misienilor atît cu ajutorul unor oameni foarte pricepuți în războie, cît și,
deloc mai puțin, prin el însuși [75]. Dar <dușmanii>, deși se temeau de romei
și se dădeau înapoi din fața împăratului, tot mai năvăleau pe furiș și aici se
năpusteau să dea luptă, aici pîndeau, așteptînd să-i lovească pe următorii
lor, aci se deplasau în altă parte, dar mereu întreprindeau cîte ceva cu succes.
Iar cînd împăratul alerga spre Agathopolis ca să-i oprească pe barbari în
năvălirile lor, ei jefuiau satele cele mai apropiate de Filipopole [76]. Și cînd

[72] Sciții = cumanii.

[73] În ms. A cumanii sînt omiși.

[74] La fel ca majoritatea scriitorilor bizantini, Nichita Choniates nutrește un profund dispreț pentru popoarele străine, „barbare". Acest dispreț se manifestă cu atît mai mult cu cît, în cazul de față, este vorba de străini aflați în război cu Bizanțul. În virtutea aceleiași mentalități, Choniates interpretează înfrîngerile bizantine în fața unor asemenea adversari, socotiți inferiori, ca semne ale mîniei lui Dumnezeu, care vrea să-i pedepsească pe bizantini pentru păcatele lor.

[75] Bătălia de la Lardeea a avut loc la 11 octombrie 1187. După această bătălie a scris Nichita Choniates amintita scrisoare, în numele împăratului, către patriarh și sinod, cf. Dieten, *Erläuterungen*, p. 75, vezi și *supra*, n. 67.

[76] Azi Plovdiv, în Bulgaria.

δitζαν παραγίνεται· ἐκεῖθεν γὰρ ἠκηκόει μὴ δυσπορεύτους εἶναι κατὰ πολὺ τὰς εἰς τὸν Αἷμον πορείας ἀλλ᾽ἔσθ᾽ὅπη καὶ ἐς εὐθείας ἀνοίγεσθαι, καὶ ὕδωρ εἶναι εἰς ἄντλημα ἱκανώτατον καὶ χιλὸν τοῖς ὑποζυγίοις ἐνόδιον, εἰ κατὰ καιρὸν
p. 521 ἐκεῖ τις πορεύοιτο. ὡς δ᾽εἰς χειμέριον τροπὴν παρεγκλίνας ἤλαυνεν / ἥλιος, καὶ ποταμοὶ μὲν ὑπὸ ψύχους ἐπήσσοντο καὶ ἄλλως βορείου καὶ ψυχροῦ τοῦ ἐκεῖσε κλίματος ὄντος, χιὼν δὲ πλείστη κατενεχθεῖσα τὸ τῆς γῆς ἠφάνισε πρόσωπον, οὐ μόνον πλήσασα φάραγγας ἀλλὰ καὶ θύρας οἰκημάτων ἐπιζυγώσασα, ὑπερέθετο τὸ ἔργον εἰς ἀνάφανσιν ἔαρος, καὶ δὴ τὴν μὲν στρατιὰν αὐλίζεσθαι διαφῆκε κατὰ τὴν ἐκεῖθι ἐπαρχίαν, αὐτὸς δ᾽εὔζωνος τὴν βασιλίδα καταλαβὼν διεχεῖτο ἵππων ἁμίλλαις καὶ θεωρείοις ἐγάννυτο. ἅμα δ᾽ἦρι φανέντι ἔξεισιν αὖθις καὶ μέτεισι τοὺς Μυσούς. ὅλους οὖν μῆνας τρεῖς ἐξηνυκώς, καὶ περὶ τὴν τοῦ φρουρίου κατάσχεσιν ὃ Λοβιτζὸς ἐπικέκληται πλεῖστα πεπονηκώς, ἀτελὲς τὸ ἐγχείρημα καὶ πάλιν ἀπολιπὼν ἐκεῖθεν μεθίσταται καὶ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων εἴσεισιν· αἱ γὰρ τῆς Προποντίδος χάριτες καὶ τὰ ἐπιτερπῆ κατ᾽αὐτὴν σκηνώματα τά τε κυνηγέσια καὶ ἱππάσια, ἁλυσιδοῦντα οἷον τοὺς ἐς ἡμᾶς αὐτοκράτορας, οὐκ εἴων ἐπὶ μακρὸν θυραυλεῖν, ἀλλ᾽ὡς ῥιψάσπιδας γινομένους ἔπειθον αὐτομολεῖν εἰς αὐτά. τότε δὲ καὶ τὴν τοῦ Ἀσὰν γυναῖκα κατέσχεν ὁ βασιλεύς, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ θάτερον τὸν Ἰωάννην εἰς ὅμηρον εἴληφεν. ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐπὶ τὰ χείρω τὰ πράγματα προύβαινε.

13

p. 560 III,2. < . . . > Οὐ τὸν Ἀλέξιον δὲ καὶ τὸν Ἀνδρόνικον οὕτω διέθετο Ἰσαάκιος· ἀλλὰ καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Ἀσπιέτην, ὑπερφθεγξάμενον τοῦ στρατεύματος οὗ ἡγεμόνευε τὸν κατὰ τῶν Βλάχων μετιὼν πόλεμον, καὶ φήσαντα μόνον ὡς οὐ φέρειν ἔχουσιν οἱ στρατιῶται λιμῷ καὶ Βλάχοις διαμιλλᾶσθαι, δυσὶ δυσαπαντήτοις κακοῖς, ἀλλὰ χρεὼν αὐτοῖς παρασχεθῆναι τὰ ἐπέτεια σιτηρέσια, τὸν θυμὸν ἐκκόψαι μὴ δυνηθεὶς κατέσχε τε αὐτίκα μεταστήσας τῆς ἀρχηγίας καὶ τοῦ φωτὸς τῶν ὀμμάτων ἐστέρησεν, ἀναταράττειν ὑποπτεύσας τὸν ἄνδρα τὴν στρατιὰν τῷ τῆς ὑπερηγορίας προσχήματι.

14

p. 561 III,3. Ὡς δὲ τὰ κατὰ δύσιν χειρόνως εἶχον ἀεὶ καὶ οἱ Βλάχοι ληϊζόμενοι μετὰ Κομάνων καὶ δῃοῦντες τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους ἐπήεσαν συνεχῶς, ἔξεισιν αὖθις ὁ βασιλεὺς κατ᾽αὐτῶν, καὶ δὴ τὴν Ἀγχίαλον παραλλάξας ἐκ περιελεύσεως τὸν

el se îndrepta către locul în suferință, ei iarăși alergau spre ținuturile din care plecase împăratul. Acestea le făcea unul dintre cei doi frați, Asan, care era deosebit de isteț și foarte capabil să născocească ce era de folos în situațiile fără ieșire. Împăratul hotărî deci să pătrundă încă o dată în Zagora și să încerce să facă tot ce-i stătea în putință ca să-i supună pe misieni. Deci, plecînd din Filipopole, se duce la Triadița [77]. Căci auzise că de acolo drumul spre Haemus nu este greu, ba chiar că prin unele locuri se deschideau căi drepte și că se găsea apă din belșug și fîn pentru vite de-a lungul drumului, dacă cineva pornea acolo la vremea potrivită. Dar cum soarele se îndrepta către solstițiul de iarnă/, iar rîurile începuseră să înghețe din pricina frigului p. 521
— de altfel regiunea era friguroasă, ca una ce era situată spre nord — și zăpada se adunase în troiene mari acoperind fața pămîntului și umplînd prăpăstiile și zăvorînd chiar porțile caselor, <împăratul> amînă acțiunea pînă la ivirea primăverii. Și armata o lăsă în tabără în acea provincie, iar el, întorcîndu-se voios în capitală, petrecea la alergările de cai, desfătîndu-se cu spectacole. Și odată cu ivirea primăverii, pornește din nou asupra misienilor. Iar după ce s-au scurs trei luni întregi, vreme în care foarte mult s-a ostenit pentru cucerirea cetății care se numește Lovitzon [78], lăsînd iar treaba neisprăvită, se întoarce în cetatea cetăților [79]. Căci farmecele Propontidei și clădirile minunate de pe malurile ei și vînătorile și întrecerile de cai înlănțuindu-i parcă pe împărații noștri, nu-i lăsau să stea multă vreme departe de ele ci, transformîndu-i în lepădători de arme, îi convingeau să li se predea de bunăvoie. Atunci împăratul a prins-o și pe soția lui Asan, iar pe celălalt frate al acestuia, pe Ioan [80], l-a luat ca ostatic. Dar chiar și așa lucrurile s-au înrăutățit mai departe.

13

1190. Constantin Aspietes, fost comandant al armatei bizantine în luptele împotriva vlahilor, este orbit de Isaac al II-lea Anghelos pentru a fi cerut plata soldelor

Despre Isaac Anghelos, III, 2. <. . .> Dar Isaac s-a purtat astfel nu p. 560
numai cu Alexie și cu Andronic [81], ci și cu Constantin Aspietes care a luat cu vigoare apărarea armatei pe care o comanda, în vremea războiului împotriva vlahilor, spunînd numai că soldații nu trebuie să se lupte și cu foamea și cu vlahii, două nenorociri greu de înfruntat, ci trebuie să li se dea soldele anuale. <Împăratul>, neputîndu-și stăpîni mînia, l-a arestat îndată și, luîndu-i comanda, l-a lipsit și de lumina ochilor, bănuindu-l că răscoală armata, sub cuvînt că îi ia apărarea.

14

1190. A patra expediție a lui Isaac al II-lea Anghelos în Balcani se termină fără succes

Despre Isaac Anghelos, III, 3. Cum însă în Apus [82] situația se înrăutățea p. 561
mereu și vlahii împreună cu cumanii năvăleau necontenit în țara romeilor

---

[77] Azi Sofia, capitala Bulgariei.
[78] Azi Lovec, în Bulgaria, la sud de Pleven.
[79] În text: ,,împărăteasa cetăților'', epitet aplicat Constantinopolului.
[80] Ioan, Ioniță sau Caloian, viitorul împărat al vlahilor și al bulgarilor (1197 – 1207).
[81] Andronic Comnenul, ducele Tesaliei, și Alexie Comnenul, sebastocrator, fiul lui Manuel Comnenul, au fost acuzați de tentativă de uzurpare și aspru pedepsiți de Isaac al II-lea Anghelos.
[82] În regiunile europene ale Imperiului bizantin.

Αἶμον εἴσεισι. μηδέν τι δὲ ἔχων παρουσίας βασιλέως ἄξιον διαπράξασθαι δυσὶ
μησὶ τὴν ἐκστρατείαν ἀφώρισε· τὰ γὰρ ἐκεῖσε φρούρια καὶ πολίχνια ἰσχυρο-
τέραν πολλῷ τῆς προτέρας εὗρε περιβεβλημένα ἰσχὺν καὶ τείχεσι νεοδμήτοις
καὶ ἀρτιστεφέσι προσδιειλημμένα βάρεσι, καὶ τοὺς ἔξωθεν ἀμυνομένους ὡσεὶ
καὶ ἐλάφους ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ τοὺς πόδας ἱστῶντας καὶ δίκην αἰγῶν κρημνοβα-
τοῦντας καὶ τὴν μὲν εἰς χεῖρας συμπλοκὴν ἀλυσκάζοντας. τὸ δὲ καὶ Σκυθῶν
p. 562 ἐπιδρομὴν ὑφορᾶσθαι τὸν αὐτοκράτορα (ἦν γὰρ καὶ ὁ καιρὸς εἰς τὴν τού/των
περαίωσιν οὐκ ἀνάρσιος) ὀξεῖαν τὴν ἐκεῖθεν ἠνάγκασε ποιῆσαι μετάβασιν.
οὐκοῦν μὴ δι'ἐκείνης ἀναχωρήσειν προθέμενος δι'ἧς εἰσελήλυθεν, ἀλλ' ἐπι-
τομωτέραν ἄλλην μεταλλῶν καὶ ἣν τέμνων εἰς Βερρόην διὰ τῶν ἐκεῖσε τεμπῶν
ὑποκαταβήσεται, τό τε πλεῖον ἀπώλεσε τοῦ στρατεύματος, καὶ εἰ μὴ κύριος
ἦν ἐν αὐτῷ, καὶ αὐτὸς τῷ ᾅδῃ παρῴκησεν ἄν. δέον γὰρ διὰ τῆς εὐρυνομένης
ἐνιαχοῦ καὶ ἐνδιδούσης ἱκανῶς ἐνιππάζεσθαι πορευθῆναι, ὁ δὲ τρυμαλιᾷ δυσ-
βάτων χωρίων καὶ ὀρεινῶν παρόδων αὐλῶνι παρενέβυσεν ἑαυτὸν καὶ τὴν στρα-
τιάν. παρέρρει δὲ κατὰ τὸν ἐκεῖ χῶρον καὶ ὑδάτιον ἐκ χειμάρρου. προῆγον μὲν
οὖν ὁ πρωτοστράτωρ Μανουὴλ ὁ Καμύτζης καὶ ὁ Κομνηνὸς Ἰσαάκιος ὁ τοῦ
ὕστερον βασιλεύσαντος Ἀλεξίου γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρί, ὀπισθοφυλάκει δὲ ὁ
σεβαστοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Δούκας ὁ πρὸς πατρὸς θεῖος τοῦ βασιλέως. τὸ δὲ
μέσον ἐπεῖχε τῆς φάλαγγος, ἧς ἐπίπροσθεν ὥδευε τὰ σκευοφόρα καὶ τὸ ἑπό-
μενον ἔξω τάξεως ὑπηρετικόν, αὐτός τε ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος καὶ ὁ τούτου αὐτά-
δελφος ὁ σεβαστοκράτωρ Ἀλέξιος. οἱ δὲ βάρβαροι παρ'ἑκάτερα τῆς στενῆς
ἐκείνης παρόδου φαινόμενοι δῆλοι ἦσαν ἀεί τι τελέσοντες δεινόν. τὰ μὲν οὖν
προπορευθέντα παρῆλθοσαν ἀμαχεί, μή πω τῶν Βλάχων ἀπηντηκότων κατὰ
p. 563 τὰ στενὰ τῆς ὁδοῦ, καὶ ἄλλως δὲ κρινάντων ἐπιεικῶς ὠφέλιμον τοὺς πρώ/τους
παριόντας ἀναιμωτὶ τὰς ἄκρας ὑπερβαλεῖν, τῷ δὲ μέσῳ συνεπιστῆναι καὶ
προσαράξαι σφᾶς τῆς φάλαγγος, καθὸ πάρεστι βασιλεὺς καὶ ἡ τούτου θερα-
πεία καὶ ὁπόσον αὐτῷ κατὰ γένος ἐπίσημον προσεφέπεται. καὶ οὐκ ἐψεύσθησαν
τῶν κατὰ σκοπόν. ἐπειδὴ γὰρ προυχώρησεν εἰς πολὺ τοῦ χαλεποῦ ἐκείνου
τόπου καὶ μηδαμῇ διάφευξιν ἔχοντος ὁ αὐτοκράτωρ, οἱ βάρβαροι τηνικαῦτα
μεθ'ὅτι πλείστου ὁμάδου ἐπέθεντο. ἀλλ'οὐδ'οἱ τοῦ πεζικοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρα-
τεύματος ἐπὶ τούτοις ἠμέλουν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ μὴ ἐγκυκλωθῆναι σπεύδοντες,
πρὸς τὸ ἄναντες ἐφορμῶντες τοῦ χώρου ἀνέστελλον, εἰ καὶ πονήρως μάλα
καὶ ἐπικινδύνως, τοὺς ὑποκατιόντας τῶν ἀκρωρειῶν βαρβάρους. ὡς δ'ἐβιάζοντο
τῷ πλήθει καὶ τοῖς ἐπικυλιομένοις λίθοις κακῶς οἱ Ῥωμαῖοι ἔπασχον, ἐνε-
δίδοσαν εἰς τροπήν, πλὴν ὑφειμένως καὶ τότε οὐδ'ὑπεράγαν, καὶ τοῦτο οὐκ
ἐπὶ πολύ· τὸ γὰρ ἀεί τι τοὺς ἀλλοθρόους πλεονεκτεῖν, ἐπιβρίθοντάς τε καὶ κατὰ
πλείονας ἐγκειμένους, ἐπικατέβαλε σφᾶς ἀκόσμως τῇ στρατιᾷ. τὸ δ'ἀπὸ τοῦδε
συγχύσεως γενομένης καὶ πάντων σώζειν ἑαυτοὺς προθεμένων, ὡς θρέμματα
κατακλεισθέντα σηκῷ κατῄκιζον οἱ πολέμιοι τὸν ἐπικαταλαμβανόμενον καὶ
ἀεὶ τοὺς ἐν χερσὶν ἔκτεινον. ἀμύνων δὲ οὐδεὶς ἦν, οὐδ'ἠδύνατο. βασιλεὺς δὲ
αὐτός, ὡς ἐν ἄρκυσι μέσος ληφθείς, πολλάκις μὲν ἀπώσασθαι τὸ καθ'αὐτὸν
p. 564 ἐπιὸν ἀπεπειράσατο βάρβαρον, σὺν δὲ / τῷ μηδὲν ἀνύειν καὶ τὸν τῆς κεφαλῆς
ἀπεβάλετο κάσιν. πολλῶν δὲ καὶ κρατίστων συνειλεγμένων περὶ αὐτόν, καὶ
πολλὰ μὲν ἀνῃρηκότων ὑποζύγια, ὡς δέ φασι καὶ στρατιώτας Ῥωμαίους,

jefuind-o și pustiind-o, împăratul pornește din nou împotriva lor. Și ocolind
Anhialos intră, după un ocol, în Haemus. Dar neputînd înfăptui nimic vred-
nic de prezența unui împărat, în două luni și-a terminat campania. Căci a
găsit cetățuile și micile orașe de acolo înconjurate cu întărituri mai puternice
decît cele de dinainte și cu ziduri de curînd ridicate și întrerupte din loc în loc
de turnuri, iar pe cei care le apărau de afară <i-a găsit> umblînd ca niște
căpriori pe înălțimi și agățîndu-se asemenea caprelor de rîpe și ferindu-se
de încăierare. Și pe deasupra teama împăratului de năvălirea sciților [83] (căci
era tocmai vremea potrivită pentru / trecerea lor <peste Dunăre>) l-a silit p. 562
să plece repede de acolo. Dar, preferînd să nu se întoarcă pe drumul pe care
venise, ci căutînd o altă cale, mai scurtă, pe care să coboare la Beroe [84],
prin văile de acolo, și-a pierdut cea mai mare parte din oaste și, dacă Domnul
n-ar fi fost cu dînsul, ar fi pierit și el. Căci, ar fi trebuit să meargă pe un
drum care se lărgea pe alocuri și care îngăduia trecerea călărimii, dar el s-a
vîrît împreună cu armata într-o văiugă greu de trecut și în strîmtorile
munților. Curgea prin locul acela și apă, umflată de ploi și de zăpadă. Înain-
tea tuturor mergeau protostratorul Manuel Kamytzes și Isaac Comnenul,
ginerele viitorului împărat Alexie [85]; iar în capătul din urmă al coloanei,
asigurîndu-i apărarea, mergea sebastocratorul Ioan Ducas, unchiul după
tată al împăratului. Iar împăratul Isaac însuși și fratele său, sebastocratorul
Alexie [86], conduceau partea de mijloc a falangei, precedată de furgoane și de
slujitorimea de rînd. Dar barbarii, apărînd de amîndouă părțile acelei
înguste trecători, arătau că sînt întotdeauna gata să înfăptuiască un lucru
cumplit. Ostașii din fruntea coloanei au trecut fără luptă, căci nu-i întîlni-
seră încă pe vlahi, cînd trecuseră prin acea strîmtoare. Dealtminteri, au
socotit poate că e folositor / să-i lase pe cei dintîi să treacă munții fără p. 563
vărsare de sînge, iar ei să se atînă și să se arunce asupra părții din mijloc a
oștirii, unde se găsea împăratul cu suita sa și cu cei de neam mare care îl
însoțeau. Și nu se înșelară în planurile lor. Căci, după ce împăratul a înaintat
mult în locul acela greu de străbătut și nu mai avea pe unde să se retragă,
barbarii atacară atunci în număr foarte mare. Dar nici pedestrimea romeilor
nu a rămas cu brațele încrucișate, ci și ea, silindu-se să scape de încercuire,
se repezea în sus, pe pantă și respingea pe barbarii care coborau de pe culmi,
deși lucrul era greu și primejdios. Dar cum erau covîrșiți de mulțimea
<dușmanilor> și sufereau rău din pricina pietrelor rostogolite asupră-le,
romeii au luat-o la fugă, dar domol și nici atunci chiar fără măsură și nu
pentru multă vreme. Ci, faptul că dușmanii își păstrau mereu superioritatea
asupra lor, copleșindu-i și hărțuindu-i și fiind mai numeroși decît ei, i-a
făcut să se repeadă în neorînduială spre propria lor armată. Și de aici a ieșit
învălmășeală și fiecare căuta mai întîi să se salveze pe sine, astfel încît duș-
manii îi chinuiau pe cei prinși ca pe niște vite îngrămădite într-un țarc și-i
ucideau fără încetare pe aceia care le cădeau în mînă. Nu era nimeni să-i
ajute și nici nu era cu putință. Și împăratul însuși, ca prins într-o capcană,
a încercat de multe ori să-i respingă pe barbarii care năvăleau asupra lui, /
dar n-a izbutit să ducă pînă la capăt nimic, ba și-a pierdut și coiful de pe cap. p. 564

[83] Sciții = cumanii.
[84] Azi Stara Zagora, în Bulgaria.
[85] Este vorba de viitorul împărat Alexie al III-lea Anghelos (1195–1203), frate cu Isaac al II-lea.
[86] Alexie Anghelos purta la data evenimentelor aici relatate titlul de sebastocrator.

ὁπόσοι τῇ παρόδῳ διὰ τὴν συμπίλησιν προσίσταντο, οὕτως αὐτῷ ἡ ἔξοδος
διηυμάριστο, καὶ σέσωστο μόνος ἀπολωλότων πολλῶν. καὶ ὁ μὲν τοῖς προηγη-
σαμένοις συναφθεὶς τάγμασιν ἔθυε σῶστρα Δαυιδικῶς τῷ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν
αὐτοῦ κατὰ τὸν τότε πόλεμον ἐπισκιάσαντι θεῷ· ὁ δὲ σεβαστοκράτωρ ὁ Δούκας
μὴ βατὰ καθορῶν τὰ ἐν ὄψεσιν ἄλλην ἐβάδισεν, ἀγαθοῦ τινὸς ἡγεμόνος εὐ-
πορήσας, ὃν τοῦ κατ᾽αὐτόν τις στρατεύματος Λιτοβόης τοὔνομα ἐκ τοῦ τῶν
βαρβάρων τάγματος προσδιαλεξάμενος ἐπεσπάσατο, καὶ δι᾽ἐκείνης ἀπείρατος
ἐξῆλθε κακοῦ. βασιλεὺς δὲ διὰ τοῦ λεγομένου Κρηνοῦ πρὸς τὴν Βερρόην ἀπο-
σωθεὶς εὗρε τὴν προεξελθοῦσαν ἀπαθῶς στρατιὰν οὐκ ἀγαθὰ φανταζομένην
περὶ ἑαυτοῦ· διεθρυλεῖτο γὰρ ὡς καὶ αὐτὸς τῷ λοιπῷ συναπολώλει στρατεύματι.
διὰ γοῦν τὸ τῆς φήμης ἄγνωμον ὁ βασιλεὺς ὀλίγας ἡμέρας τοῖς ἐκεῖ που προσ-
διατρίψας μέρεσι πρὸς τὴν τῶν πόλεων ἐπάνεισι βασιλίδα. ἡ μέντοι ἀπευκταῖα
περὶ τοῦ κρατοῦντος ᾄδουσα φήμη ὑφ᾽ἑτέρας ἀγγελίας παρηυδοκίμητο, ἣν
p. 565 πτερώσας ὁ βασιλεὺς ἀφῆκε κατὰ τὸν Καρχηδόνιον Ἄννωνα τὰς / πόλεις ἐπι-
οῦσαν νικητὴν αὐτὸν ἀναγορεύειν. ἀλλ᾽οὔτε Ἄννων ἐπὶ πολὺ ἀπώνατο τῆς
τῶν ᾠδικῶν ὀρνίθων συλλογῆς, οὓς μετὰ τὸ διδαχθῆναι διὰ μειρακυλλίων
ὡς Ἄννων θεὸς ἐνδελεχῶς παρακαθημένων αὐτοῖς καὶ τοῦτο ὑποβαλλόντων
ἀεὶ μάθημα διαφῆκεν ἄλλοσε ἄλλον, ὡς ἁπανταχῇ διαρρεύσῃ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ
τῶν ὀρνίθων μέλος· λύσαντες γὰρ τὸ πτερὸν οὐκέτι Ἄννων ᾖδον θεός, ἀλλὰ
τὰ τῶν ὀρνίθων καὶ πάλιν ἐμουσούργουν ὡς πρότερον· οὔτε μὴν ὁ βασιλεὺς
ἐς μακρὸν τῆς εὐαγγέλου φήμης ἀπέλαυσεν· ἡ γὰρ πτῶσις πολυάνθρωπος γενο-
μένη τὰς πόλεις ἐπιστεναχούσας ἐδείκνυ καὶ τοὺς ἀγροὺς κῶμον κωμάζοντας
ἄγριον. εἰσιὼν δὲ τὴν τῶν πόλεων ἄρχουσαν ὑπεχάλασέ τι μικρὸν τῆς ὀφρύος,
καὶ ἦν ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι τούτοις δακνόμενος. πρώην δὲ οὐχ οὕτω διέκειτο
ἀλλ᾽ἀπαίρων κατὰ βαρβάρων, τὰ προφητικὰ ἐκεῖνα εἰς ἑαυτὸν ἐφελκόμενος
ῥήματα, ᾤετο ἐν εὐφροσύνῃ ἐξελεύσεσθαι καὶ μετὰ χαρμονῆς εἰσελεύσεσθαι,
καὶ ὡς τὰ ὄρη καὶ οἱ βουνοὶ ἐξαλοῦνται προσδεχόμενοι αὐτὸν ἐν χαρᾷ, καὶ
πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ ἐπικροτήσει τοῖς κλάδοις, καὶ ἀντὶ στοιβῆς ἀναβή-
σεται κυπάρισσος, ἀντὶ δὲ κνύζης ἀναβήσεται μυρρίνη, ἐπεὶ καὶ ἀλλοκότοις
p. 566 δόξαις περὶ ἑαυτοῦ συγ/κεκρότητο, καὶ πολλάκις τὰ ἐν μυχῷ καρδίας ἐπη-
λυγαζόμενα ἐκφέρων ἐφθέγγετο μὴ διὰ τὰ κοινῶς ὑφ᾽ἡμῶν ἡμαρτημένα καὶ τὸ
θεοῦ κρίσιν πάντας καταλιπεῖν βαρυνθῆναι τὸ οὖς κυρίου τοῦ μὴ ἀκούειν
ἡμῶν καὶ παραδοθῆναι ἡμᾶς εἰς μαστίγωσιν λαῷ μωρῷ καὶ οὐχὶ σοφῷ, ἀλλὰ
τίνοντας δίκην τοῦ ὀπίσω τοῦ Βρανᾶ πορευθῆναι ἀποστασίαν κατ᾽αὐτοῦ
νοσήσαντος τοιούτοις ἐκδεδόσθαι τοὺς προνομευομένους κακοῖς. ὢ τῶν τοῦ
πονηροῦ σκεμμάτων τε καὶ ὑφηγημάτων, εἰ οὕτω τῶν ἀρχόντων τινὲς ὑπει-

Cum însă în jurul lui se adunaseră mulți și foarte puternici ostași, aceștia,
ucigînd multe vite de povară și <după>, cum se spune, <chiar> și oșteni
romei care înghesuindu-se îi împiedicau trecerea, i-au deschis drum de ieșire
și astfel el a scăpat singur, în vreme ce mulți au pierit. Și ajungînd la tag-
mele care trecuseră mai înainte nevătămate, i-a mulțumit, asemenea lui
David, lui Dumnezeu, care-i ocrotise capul în timpul acestei lupte. Iar
sebastocratorul Ducas, văzînd că înainte nu e cu putință să meargă, a luat
alt drum, după ce izbutise să-și facă rost de o bună călăuză, pe care unul din
armata sa, pe nume Litovoi, stînd de vorbă cu el, îl atrăsese din armata
barbarilor. Și astfel izbuti să iasă nevătămat <de acolo>. Iar împăratul, scăpînd
teafăr și ajungînd prin Crenos [87] la Beroe, a găsit oastea care ieșise mai înainte
nevătămată frămîntată de gînduri rele în privința soartei lui; căci se zvonea
că și el pierise laolaltă cu restul armatei. Așadar, din pricina acelui zvon
neadevărat, după ce a zăbovit cîteva zile în părțile acelea, împăratul se
întoarce în cetatea cetăților [88]. Dar zvonul cel rău care se răspîndise în legă-
tură cu soarta suveranului a fost depășit de altă veste pe care, asemenea lui
Hanno Cartagineanul, împăratul a înzestrat-o cu aripi și a lăsat-o / să p. 565
zboare prin orașe și care-l declara învingător. Dar nici Hanno n-a tras multă
vreme folos de pe urma păsărilor cîntătoare pe care le strînsese și, după ce
pusese pe niște tineri să le învețe să cînte lecția de le ei învățată că „Hanno este
un zeu", le dăduse drumul să zboare care-ncotro ca să răspîndească pretu-
tindeni cîntecul despre el. Căci, o dată eliberate, păsările nu cîntau „Hano
este un zeu", ci, din nou, ca mai înainte, tot cîntecul lor păsăresc [89]. Nici
împăratul nu s-a bucurat multă vreme de pe urma zvonului celui bun.
Căci căzuseră <în lupte> mulți oameni așa încît orașele erau pline de tristețe
și ogoarele răsunau de bocete amarnice. Și cînd a intrat în cetatea cetăților
i-a mai pierit puțin din trufie și era cuprins de remușcări pentru cele întîm-
plate. Nu așa fusese mai înainte; ci, pornind împotriva barbarilor, își apli-
case sieși cuvintele profetului, socotind că va ieși cu bucurie și va veni
înapoi cu veselie și că munții și dealurile vor sălta primindu-l cu voie bună
și toți copacii pădurii vor clătina ramurile lor în cinstea lui și în loc de iarbă
va răsări chiparos, iar în loc de mărăcini va răsări mirt [90]. Căci își formase și
păreri stranii despre sine / și adesea, dezvăluind cele ascunse în adîncul inimii p. 566
lui, spunea că nu pentru păcatele săvîrșite de noi toți laolaltă și pentru că
am părăsit hotărîrile lui Dumnezeu s-a făcut surd Domnul la rugăciunile
noastre și ne-a dat spre biciuire unui popor nesocotit și nu unuia înțelept [91], ci
că prin relele suferite își plătesc faptele aceia care s-au luat după Branas, cînd
el a căzut în boala răzvrătirii împotriva lui [92]. O, cum se lasă prinși de cap-
canele și de povețele diavolului acei stăpînitori care cred că Dumnezeu lasă

[87] Localitate situată la nord-vest de Stara Zagora, în dreptul pasului Șipka.
[88] În Constantinopol.
[89] Cf. Aelianus, *Varia historia*, 14, 30.
[90] Cf. Isaia, 55, 12–13.
[91] Vezi *supra*, n. 74.
[92] Aluzie la răscoala uzurpatorului Alexie Branas, fost strateg al armatei trimise împotriva răsculaților din Balcani, în 1186.

λήφασιν, ὡς εὐσεβῶν μυριάδας τῆς ὁποιασοῦν ὑπό τινος αὐτῶν παροινήσεως ἀντάλλαγμα καὶ ἀντίψυχον ἐκδίδωσιν ὁ θεὸς συγκινηθεῖσιν ἔθνεσι καὶ ὡς πρόβατα σφαγῆς παρίησιν αὐτοὺς ἀπάγεσθαί τε καὶ ἀποκτείνεσθαι.

15

p. 568 III, 4. Οἱ μέντοι Βλάχοι τῷ ἀεὶ νικᾶν Ῥωμαίους ὀφρυαζόμενοι, καὶ πλοῦτον ἁβρὸν καὶ παντοῖον ὁπλισμὸν ἐκ τῶν Ῥωμαϊκῶν λαφυρῶν περιβαλλόμενοι, ἀκατάσχετοι τοῦ λοιποῦ ταῖς ὁρμαῖς ἐγεγόνεισαν, καὶ οὐκέτι κώμας καὶ ἀγροὺς ἐληΐζοντο ἐπιόντες, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν εὐπύργων ἐφωπλίζοντο πόλεων. τήν τε οὖν Ἀγχίαλον ἐξεπόρθησαν καὶ τὴν Βάρναν παρεστήσαντο, καὶ κατὰ τὴν Τριάδιτζαν ἀφικόμενοι, ἥ ἐστιν ἡ πάλαι λεγομένη Σαρδική, τὸ πλεῖον αὐτῆς
p. 569 μέρος ἠφάνι/σαν, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Στούμπιον τῶν ἐνοικούντων ἐκένωσαν. ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Νῖσον ἀφικόμενοι λείαν κἀκεῖθεν οὐκ ὀλίγην ἀνθρώπων τε καὶ ζώων ἐπεσπάσαντο. μὴ ἔχων δ' ὁ βασιλεύς, ὡς οἷα ὑπὸ μελισσῶν κηρίον κυκλούμενος, τίνι τῶν κακῶς πασχόντων ἐπαρήξει πρότερον ἢ τίνι τελευτῶν βραβεύσει τὴν σύναρσιν εἰς ἀρχηγοὺς μερίζει τὴν στρατιάν. ἀμέλει καὶ τὴν Βάρναν ἀνέκτισε, καὶ ἐπύργωσε τὴν Ἀγχίαλον, καὶ φρουρὰν αὐταῖς ἐγκατέστησε. καὶ ἐδόκει μὲν οὐκ ἄπο προμηθείας εἶναι ταῦτα βασιλικῆς, ἦσαν δὲ καὶ οὕτω τὰ τῶν ἐναντίων αὖθις ἐπικρατέστερα. ἐξιὼν δὲ καὶ αὐτὸς κατὰ τὰς μετοπωρινὰς τροπὰς περὶ τὴν Φιλίππου ἐπαρχίαν, καὶ τὴν γυναικωνῖτιν συνεπαγόμενος, ὡς ἐνόν, ἀνέστελλε τὰς τῶν Βλάχων καὶ Σκυθῶν ἐπιδρομάς. ἀλλὰ καὶ τοῦ τῶν Σέρβων Ζουπάνου κακουργοῦντος καὶ τὰ Σκόπια φθείροντος, κατ' ἐκείνου ἐξώρμησε· καὶ ὡς συνερρώγεσαν αἱ τάξεις κατὰ τὸν Μοράβον λεγόμενον ποταμόν, ἐνέκλιναν οἱ βάρβαροι, καὶ καταδιώξεως γενομένης οὐκ ὀλίγοι τούτων ἀφανισμῷ παρεδόθησαν, ὕδασι καταβαπτιζόμενοι καὶ δόρασι διαπειρόμενοι. παρελθὼν δὲ καὶ τὸν Νῖσον καὶ περὶ τὸν Σάουβον γενόμενος ποταμὸν τῷ οἰκείῳ συνέμιξε κηδεστῇ τῷ τῆς Οὐγγρίας ῥηγὶ τῷ Βελᾷ. καὶ συχνὰς ἐκεῖσε διατρίψας ἡμέρας ἐπάνεισιν αὖθις εἰς Φιλιππούπολιν, κἀκεῖθεν τὴν μεγαλόπολιν εἴσεισιν, ἐκκλίνων τὴν εἰς τὸν Αἶμον πάροδον./

p. 570 Εἰς δ' ἑτέραν τῶν κατὰ Φιλιππούπολιν χωρῶν ἀπιδὼν κυβέρνησιν, ὡς τῶν ἐκεῖσε μάλιστα πασχόντων κακῶς ἀεί, στέλλει τὸν οἰκεῖον ἐξάδελφον Κωνσταντῖνον, ὃν καὶ δοῦκα τοῦ στόλου προυβάλετο, εἰς στρατηγὸν ἀποτάξας. ὁ δὲ κἂν οὔπω ὑπερανεβεβήκει τὸν μείρακα, τὸ γοῦν θυμοειδὲς παραδεικνύων ὡς οἱ τῶν λεόντων σκύμνοι τὴν ὀφρὺν εὐθὺς ἐκ γενέσεως καὶ τῆς ἐπαυχενίου κόμης τὸ λάσιον καὶ τὰς τῶν ὀνύχων ἀκωκάς, οὕτω πρὸς ὑπακοὴν καὶ δέος τὸ συνὸν αὐτῷ ἐρρύθμισε στράτευμα ὡς νεύματι μόνῳ πείθεσθαί οἱ καὶ ἐννοήματι καὶ πρὸς τὰ ἐπιταττόμενα ῥᾳδίως ὑπάγεσθαι. ἐστρατήγει οὖν μετὰ τῆς

în voia neamurilor răsculate zeci de mii de oameni evlavioşi pentru ispăşirea şi răscumpărarea nebuniei vreunuia dintre ei şi că îngăduie ca ei să fie mînaţi şi ucişi asemenea vitelor duse la tăiere ! [93].

15

1190 (1191 ?). Ofensiva lui Petru şi a lui Asan în Peninsula Balcanică. Bizantinii înfrîng pe sîrbii lui Ştefan Nemania la rîul Morava. Întîlnirea împăratului Isaac al II-lea Anghelos cu regele Bela al III-lea al Ungariei. Isaac al II-lea întăreşte tema Filipopole şi numeşte ca strateg pe vărul său, Constantin

Despre Isaac Anghelos, III, 4. Iar vlahii, trufindu-se din pricina fap- p. 568
tului că-i învingeau mereu pe romei şi dobîndind multă avuţie şi felurite arme ca pradă de la aceştia, deveniseră acum de neînfrînat în atacurile lor şi, năvălind, nu prădau numai sate şi ogoare, ci se înarmau şi în vederea atacării unor oraşe încinse cu turnuri. Au cucerit aşadar Anhialos şi au supus Varna şi ajungînd la Triadiţa, care este cea numită în vechime Sardica [94], au dis-
trus / cea mai mare parte dintr-însa şi au golit de locuitori şi Stumpion [95]. p. 569
Şi sosind şi la Niş au tîrît şi de acolo nu puţină pradă de oameni şi de animale. Iar împăratul, ca un fagure împresurat de albine, neştiind pe cine dintre cei loviţi de rele să-l ajute mai întîi şi cui să-i dea sprijinul la sfîrşit, îşi împarte armata între comandanţi. Refăcu desigur şi Varna şi întări cu turnuri Anhialosul şi aşeză într-însele garnizoane. Şi i se părea că toate acestea sînt într-adevăr dovezi de grijă împărătească, dar totuşi duşmanii au fost din nou mai puternici. Deci a pornit el însuşi, la sfîrşitul toamnei, în provincia Filipopolei, luînd cu sine şi muieretul <curţii>, pe cît era cu putinţă şi a încercat să respingă năvălirile vlahilor şi ale sciţilor [96]. Dar şi jupanul sîrbilor [97] făcea stricăciuni şi distrugea Skoplje şi de aceea a pornit împotriva lui. Şi, cum armatele s-au ciocnit la rîul numit Morava, barbarii au dat înapoi şi, fiind puşi pe goană, nu puţini dintre ei au pierit înecaţi în ape şi străpunşi cu suliţele. Trecînd deci dincolo de Niş <împăratul> a ajuns la rîul Sava unde s-a întîlnit cu socrul său, regele Ungariei, Bela [98]. Şi după ce a petrecut acolo multe zile, se întoarce din nou la Filipopole şi de acolo se îndreaptă spre marele Oraş [99], ocolind trecerea peste muntele Haemus. /
Avînd în vedere o nouă cîrmuire a ţinutului Filipopolei, care suferea p. 570
foarte mult şi fără încetare, trimite ca strateg pe propriul său văr, Constantin, pe care-l făcuse şi duce al flotei. Acesta, deşi nu depăşise încă vîrsta primei tinereţi, vădea curaj, asemenea puilor de leu care, îndată după naştere, îşi vădesc mîndria şi desimea coamei de pe grumaz şi ascuţimea ghiarelor. Într-atît şi-a deprins armata să-l asculte şi să se teamă de dînsul, încît îl asculta numai la un semn şi chiar la un gînd şi lesne îndeplinea cele poruncite.

---

[93] A patra expediţie a lui Isaac al II-lea în Balcani şi înfrîngerea „de la Beroe'' sînt fixate de unii cercetători în 1190, de alţii în 1191. Am adoptat anul 1190, îndeobşte acceptat, vezi Dieten, *Erläuterungen*, p. 62–64. Cu prilejul plecării împăratului în campanie, Nichita Choniates a rostit o cuvîntare reprodusă de noi în volumul de faţă, p. 348–355. În această cuvîntare, autorul pomeneşte şi de trimiterea unei flote militare bizantine pe Dunăre, amănunt neînregistrat în *Istorie*.

[94] Azi Sofia, capitala Bulgariei.

[95] Azi Stob, localitate în Bulgaria, la sud de Sofia.

[96] Sciţii = cumanii.

[97] Ştefan Nemania, mare jupan al Serbiei (1168–1195).

[98] Bela al III-lea, regele Ungariei (1172–1196).

[99] Spre Constantinopol.

φυσικῆς ὀξύτητος· εἰ δέ που ἡ νεότης σφαδάζουσα ἐξέπιπτε τοῦ καθήκοντος, ἡ τῶν ἐκείνῳ συνεζευγμένων ὑποστρατήγων ἐμπειρία ταύτην ἀνασειράζουσα μὴ ὅρους ὑπερβαίνειν ὑπετίθει τοὺς τακτικούς. ἔπτηξαν οὖν αὐτὸν οἱ ἀποστάται Βλάχοι ὅσον οὐδ'αὐτὸν τόν βασιλέα ἐποπτανόμενον κατεπλάγησαν, καὶ πολλάκις ὁ Πέτρος σὺν τῷ 'Ασὰν κείρειν τὰ κατὰ Φιλιππούπολιν καὶ Βερρόην προθέμενοι οὐκ ἔλαθον ἐξιόντες τὸν Κωνσταντῖνον, ἀλλ'ἐφέποντα εἶχον καὶ τὰς ἐκείνων κλονοῦντα φάλαγγας, ὥστε οὐχ ὡς πρότερον συχνὰς ἐποίουν τὰς ἐκδρομάς.

16

p. 572 III, 4. <...> Τοσοῦτον δ'εὐφράνθησαν* οἱ Βλάχοι καὶ ἠγαλλιάσαντο Πέτρος
τε καὶ 'Ασὰν ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι τούτοις τῷ Κωνσταντίνῳ, ὥστε κἀκεῖνον
ἐπὶ τοῦ ἑαυτῶν ἔθνους τῇ βασιλείᾳ ἐπιβαλεῖν, καὶ βασιλέα μὴ ἔχοντα μειζόνως
εὐεργετήσειν ἄλλως τοὺς Βλάχους ἢ τὰς κόρας ἐκκόψαι τοῦ Κωνσταντίνου,
p. 573 θυμοσο/φοῦντες ἐν τοῖς τοιούτοις, καί τὰ 'Ρωμαίων μυκτηρίζοντες πράγματα
ἐπὶ τὸ κάταντες ἀεὶ προχωροῦντα καὶ τοῖς χείροσι μέρεσιν ὑπενδιδόντα. οἱ δ'αὐτοὶ καὶ τοῖς ἐκ φύτλης τῶν 'Αγγέλων τὴν τῶν 'Ρωμαίων χειρίζουσιν ἀρχὴν πολυετὲς ἐπηύχοντο κράτος, μηδὲ ἰδεῖν ποτὲ θάνατον, εἰ δυνατόν, ἐξελιπάρουν τὸ θεῖον, ἢ ἀφαίρεσιν τῆς βασιλείας παθεῖν· καὶ τὴν αἰτίαν προστιθέντες ἐχρησ-τηρίαζον οἱ κατάρατοι ὡς αὐτῶν βασιλευόντων ἔτι καὶ ἔτι τὰ τῶν Βλάχων προσεπιδώσουσί τε καὶ μεγεθυνθήσεται, καὶ χώρας δὲ καὶ πόλεις ἀλλοτρίας ἐπικτήσονται, καὶ ἄρχοντες ἐξ αὐτῶν καὶ ἡγούμενοι ἐκ τῶν μηρῶν αὐτῶν ἐξελεύσονται, οὐκ οἶδ'ὅθεν καὶ ὅπως τὰ ἐσπουδασμένα ταῦτα διεξιόντες. ἔνθεν τοι καὶ οἱ μὲν ὡς ἐπί τι ἐκπορθήσοντες φρούριον ἢ κώμας ἀναρπάστους θησόμενοι ἢ πόλεις ἀναστάτους δείξοντες μετὰ φάλαγγος ἐπῄεσαν Σκυθικῆς, καὶ τὸ προστυχὸν ἅπαν ἐσίνοντο, ποτὲ μὲν τῇ Φιλίππου ἐπιόντες, ποτὲ δὲ τῇ Σαρδικῇ ἐφεδρεύοντες, ἐνίοτε δὲ κατὰ τὴν 'Αδριανούπολιν ἐπερχόμενοι· οἱ δὲ 'Ρωμαῖοι νωθέστερον ἐπεξῄεσαν, εἰ δέ ποτε καὶ ἀντετάχθησαν ἢ συνεπλάκησαν, κατὰ μετρητοὺς ἐκάκουν τοὺς ἀντιπάλους.

17

p. 587 III, 8. Μὴ φέρειν γὰρ ἔχων τὰς μετὰ Σκυθῶν ἐπιδρομὰς καὶ λῃστείας τῶν Βλάχων, πληττομένος δὲ καὶ τῷ τὸν Γίδον 'Αλέξιον καὶ τὸν Βατάτζην Βασί-

* πολλὰ δὲ ηὐφράνθησαν οἱ βλάχοι καὶ ἐχάρησαν, καὶ ἐπὶ πλέον ὁ Πέτρος καὶ ὁ 'Ασάν, εἰς τὴν τοῦ Κωνσταντίνου τύφλωσιν· ὑπελάμβανον γὰρ ὅτι εἰ τῆς βασιλείας ὁ Κωνσταντῖνος ἐγκρατὴς γενήσεται, ἡ τῶν Βουλγάρων ἀρχὴ ἐκ τοῦ παραυτίκα διαλυθήσεται. καὶ ἔλεγον ὅτι μεγαλωτέραν εὐεργεσίαν οὐ μὴ ἠδυνήθημεν παρὰ τοῦ βασιλέως εὑρεῖν ποτὲ ὅσην ἀρτίως ἐποίησεν εἰς ἡμᾶς, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύξας τοῦ Κωνσταντίνου διὰ τὴν ἡμετέραν ὠφέλειαν, γελῶντες καὶ ἐξουδενοῦντες τοὺς βασιλεῖς τῶν 'Ρωμαίων ὅτι τοσαύτας ἐστερήθησαν χώρας B.

Conducea armata cu fireasca-i agerime. Iar dacă vreodată avîntul tinereţii îl făcea să nu respecte măsura, experienţa ofiţerilor subordonaţi lui îl domolea impunîndu-i să nu depăşească hotarele legilor ostăşeşti. Răzvrătiţii vlahi se temeau aşadar de el cît nu se temuseră nici de împărat însuşi. Şi adeseori Petru şi Asan, vrînd să prade ţinutul Filipopolei şi Beroei, nu puteau porni fără să afle Constantin, ci-l aveau pe urmele lor şi le punea pe fugă trupele încît nu mai făceau năvăliri atît de des ca înainte[100].

16

1193. Satisfacţia lui Petru şi Asan pentru reaua cîrmuire a Bizanţului de Angheli

Despre Isaac Anghelos, III, 4. <. . .> Atît de mult s-au bucurat vlahii[101] p. 572
şi s-au veselit Petru şi Asan de aceste lucruri ce i s-au întîmplat lui Constan-
tin[102], de parcă el le-ar fi pus în primejdie împărăţia propriului lor neam,
iar împăratul n-ar fi putut să le facă vlahilor un bine mai mare decît să-i
scoată ochii lui Constantin /. Dădeau dovadă de înţelepciune judecînd astfel p. 573
şi-şi băteau joc de statul romeilor care mereu înainta spre cădere şi mergea din rău în mai rău. Ei doreau domnie îndelungată celor din neamul Anghelilor care cîrmuiau împărăţia şi se rugau de Dumnezeu ca, de e cu putinţă, aceştia să nu cunoască vreodată moartea şi să nu piardă cumva domnia. Şi adăugînd şi cauza, blestemaţii, prooroceau că atîta timp cît vor împărţi Anghelii, domnia vlahilor va creşte şi va spori din ce în ce mai mult şi vor dobîndi ţinuturi şi oraşe străine şi vor ieşi dintr-înşii domni şi din coapsele lor se vor naşte stăpînitori. Nu ştiu de unde şi cum spuneau ei aceste lucruri pe care le doreau fierbinte. Deci, ca să prade vreo cetate sau ca să jefuiască satele sau ca să distrugă oraşe, năvăliră cu o oaste de sciţi[103] şi nimiciră tot ce le ieşea în cale, acum năvălind asupra Filipopolei, acum aţiindu-se asupra Sardicei, uneori chiar năpustindu-se şi asupra Adrianopolului. Iar romeii ieşeau împotriva lor tot mai anevoie, iar dacă vreodată le-au stat împotrivă ori s-au încleştat în luptă cu ei, prea puţin i-au vătămat pe duşmani.

17

1195, martie. După noi insuccese ale armatelor bizantine în luptele cu Petru şi Asan, Isaac al II-lea Anghelos porneşte împotriva acestora, avînd şi sprijinul Ungariei. Este detronat însă de fratele său, Alexie

Despre Isaac Anghelos, III, 8. Împăratul nu mai putea suporta năvă- p. 587
lirile şi prădăciunile pe care le făceau vlahii împreună cu sciţii[104] şi era afectat

[100] Cu prilejul victoriei împăratului asupra sîrbilor, Nichita Choniates a rostit şi un discurs. În comentariul ce i-l consacră, Dieten discută şi cronologia evenimentelor relatate în acest pasaj, vezi Dieten, *Erläuterungen*, p. 83–86.

[101] În ms. B: „Mult s-au mai bucurat vlahii şi s-au înveselit şi mai cu seamă Petru şi Asan de orbirea lui Constantin. Căci îşi dădeau seama că, de va pune Constantin mîna pe împărăţie, statul bulgarilor îndată se va destrăma. Şi spuneau că „nu putem dobîndi vreodată o binefacere mai mare din partea împăratului decît aceea pe care tocmai ne-a făcut-o, scoţîndu-i ochii lui Constantin, spre folosul nostru" şi luau în rîs pe împăraţii romeilor şi-i bajocoreau pentru că au pierdut atîtea ţinuturi".

[102] Constantin Anghelos, numit strateg la Filipopole (vezi fragmentul precedent) se răzvrătise împotriva vărului său, Isaac al II-lea, proclamîndu-se împărat. Fusese pedepsit cu orbirea.

[103] Sciţii = cumanii.

[104] Sciţii = cumanii.

p. 588 λειον, ὧν ὁ μὲν τῶν ἑῴων / ἡγεῖτο ταγμάτων ὁ δὲ Βατάτζης τῶν ἑσπερίων
προυκάθητο, συμπλακέντας τοῖς πολεμίοις ἔγγιστά που τοῦ πολίσματος οὗ
δομήτωρ Ἀρκάδιος μὴ μόνον οὐδέν τι κατωρθωκέναι χρηστόν, ἀλλὰ τὸν μὲν
Γίδον ἀκόσμως φυγεῖν ἀπολωλεκότα τὸ κρεῖττον τῆς στρατιᾶς, τὸν δὲ συμ-
φθαρῆναι ταῖς ὑπ'αὐτὸν τάξεσιν, ἔγνω καὶ πάλιν δι'ἑαυτοῦ κατὰ τῶν ἀντιπάλων
ἐξενέγκασθαι πόλεμον. συλλογαὶ οὖν καὶ ἀπογραφαὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν
ἐγίνοντο στρατευμάτων, οὐκ ἀχρεῖον δὲ καὶ τὸ μισθοφορικὸν συνελέγετο.
πέμψας δὲ καὶ πρὸς τὸν ἐκείνου πενθερὸν τὸν ῥῆγα τῶν Οὔννων δι'ἐπικούρων
ἠτεῖτο σύναρσιν· ὁ δὲ ἀσμένως ἐπαρήξειν ἐπένευσε, καὶ διὰ τῆς Βιδίνης ἐκπέμ-
ψειν ἴλας συνέθετο στρατιώτιδας. ἀποχρῶσαν οὖν τὴν τοῦ στρατοπέδου ξυλλο-
γὴν ἐργασάμενος, καὶ πέντε μὲν πρὸς τοῖς δέκα χρυσίου ἐνσκευασάμενος κεντη-
νάρια, ἀργυρίου δ'ἐνθέμενος ὑπὲρ τὰ ἑξήκοντα, καὶ ἕτερ'ἄττα τῇ στρατιᾷ
ἐφοδιασάμενος χρήσιμα, κατὰ τὰς Μαρτίου ἡμέρας τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων
ἔξεισιν, ἀφεὶς ἑαυτὸν θεῷ, καὶ κατὰ τῶν βαρβάρων στηρίξας τὸ ἴδιον πρόσωπον
καὶ θεὶς ὡσεὶ πέτραν αὐτὸ στερεάν, καὶ ὅρον τῆς ἐπαναστροφῆς θέμενος τὸ
πέρας τῶν ἔργων ὧν χάριν κατὰ τῶν ἀποστατῶν ἐξεστράτευεν, εἰ μὲν δεξιὸν
εἴη τοῦτο, ἐπανατιθεὶς τῷ θεῷ, εἰ δ'ἀπαίσιον, ὅπερ ἀπηύχετο, καὶ οὕτω τῶν
ἐκείνου κριμάτων ἐξαρτῶν εἰσέτι δοκιμάζοντος τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν ῥάβδον
p. 589 πατάσσειν τὸν / κλῆρον τῶν δικαίων. καὶ ὁ μὲν ἀπαίρει τοιοῦτον τρέφων τὸ
πρόθυμον καὶ ὁμόσε τῇ ἀκμῇ τοῦ κινδύνου χωρῶν· ἡ δ'ὑπερκειμένη πάντων
χεὶρ καὶ ῥοπὴ ἔτι ἦν ὑψηλή, οὐδ'ὁ τοῦ κρείττονος ἀπεστράφη θυμός, ὡς
ἔδειξεν, ἐπὶ πᾶσιν οἷς οἱ Βλάχοι κραταιωθέντες προηγωνίσαντο.

18

p. 600 I, 1. <. . .> Οὕτω δὲ ταῦτα πάντα τετελεκὼς ἢ μᾶλλον συντετελεκώς,
οἰκειότερον εἰπεῖν, ὡς χαρίζεσθαι τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασι βιαζόμενος
διαφίησιν ἔπειτα τὰ στρατεύματα εἰς ἤθη τὰ οἰκεῖα ἐπανελθεῖν, μηδένα
θέμενος λόγον εἰ τὰ ἐν ποσὶν οἱ Βλάχοι ληΐζονται μετὰ Σκυθῶν ἐπιόντες.

de faptul că Alexie Gidos și Vasile Vatatzes, dintre care unul conducea tru-
pele din Răsărit, / iar Vatatzes era în fruntea celor din Apus, nu numai că
n-au izbutit să facă nimic folositor, ba chiar Gidos a fugit în dezordine, după p. 588
ce a pierdut cea mai mare parte din oaste, iar celălalt a pierit împreună cu
trupele de sub comanda sa, atunci cînd ei s-au ciocnit cu dușmanii undeva
în apropiere de orășelul întemeiat de Arcadius[105]. De aceea hotărî să por-
nească din nou el însuși la război împotriva dușmanilor. Se făceau deci
adunări și înrolări de trupe romeice și aduna, de asemenea, trupă de merce-
nari nu de rînd. Și trimițînd și la socrul său, regele hunilor[106], îi cerea ajutor
de trupe de aliați. Iar acesta a primit bucuros să-l ajute și s-a învoit să-i
trimită prin Vidin cete de ostași. După ce a strîns așadar oaste îndestulă-
toare și a pregătit cincisprezece chentenare de aur și peste șaizeci de argint
și s-a încărcat cu toate celelalte lucruri necesare armatei, iese din cetatea
cetăților[107] în zilele lui martie, încredințîndu-se pe sine lui Dumnezeu și
întărindu-se împotriva barbarilor și așezîndu-se pe sine însuși ca o stîncă
tare în calea lor. Iar ca termen pentru întoarcere așează sfîrșitul acțiunilor
pentru care pornea cu oaste împotriva răzvrătiților; dacă acesta avea să fie
fericit, el avea să-l atribuie lui Dumnezeu, dacă avea să fie nefericit, lucru
pe care căuta să-l îndepărteze prin rugăciuni, de asemenea avea să-l lege de
judecățile Aceluia care îngăduie ca toiagul păcătoșilor să lovească / moște-
nirea celor drepți[108]. Iar el pornește, nutrind un asemenea avînt și se îndreap- p. 589
tă către ținuturile aflate în cea mai mare primejdie. Dar mîna și puterea
care stă deasupra tuturor lucrurilor era încă înălțată și mînia celui preapu-
ternic nu s-a îndepărtat, așa cum s-a văzut, după toate <luptele> în care vlahii
luptînd se arătaseră mai puternici.

<Isaac al II-lea Anghelos e înlăturat din tron de fratele său Alexie>

18

1195. Alexie al III-lea Anghelos, fără să țină seama de năvălirile vlahilor și ale cumanilor, permite trupelor bizantine să revină acasă

Despre Alexie Anghelos, I, 1. <. . .> După ce <împăratul>[109] a rînduit p. 600
astfel toate lucrurile acestea, sau, mai bine spus, a plătit toate aceste dări[110],
ca unul ce era constrîns de vremuri și de stările de fapt să se facă plăcut
<celorlalți>, îngăduie trupelor să se întoarcă acasă, fără să țină seama că
vlahii, năvălind împreună cu sciții[111], prădă tot ce li se ivește în cale.

---

[105] Este vorba de Arcadiopolis, azi Liule Burgas, în Bulgaria.

[106] Bela al III-lea, regele ungurilor (hunilor, în text) (1172–1196).

[107] În text: „împărăteasa cetăților", adică Constantinopolul.

[108] Cf. *Psalmul* 124, 3.

[109] Alexie al III-lea Anghelos (1195–1203).

[110] Este vorba de măsurile luate de Alexie al III-lea, îndată după suirea sa pe tron, pentru a-și răsplăti partizanii.

[111] Sciții = cumanii.

19

p. 612 I, 4. Ἐπὶ πᾶσι δ'οἷς Ἀλέξιος ἐπειράσατο βασιλεύσας, εἴ πως σπείσαιτο Βλάχοις, καὶ πρέσβεις πέπομφε πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἀσάν. ἐπέρανε δ'οὐδ'ὅλως τὴν εἰρήνην καὶ τὰς σπονδάς, οἷα τῶν ἀνδρῶν τούτων ὑπερόγκους τὰς ἀποκρίσεις ποιησαμένων, κἀκεῖνα προσθεμένων ὑπὲρ εἰρήνης ἃ Ῥωμαίοις ἀδύνατά τε καὶ ἄτιμα δήπουθεν ἦν. ἀμέλει τοι τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν ἕω διατρίβοντος προσβάλλουσι τοῖς περὶ τὰς Σέρρας Βουλγαρικοῖς θέμασι, καὶ
p. 613 τὸ αὐλιζόμενον / ἐκεῖσε Ῥωμαϊκὸν σύνταγμα ἡττηκότες ἄλλους τε πλείστους κακῶς εἰργάσαντο, καὶ δὴ καὶ αὐτὸν εἷλον ζωγρίαν τὸν Ἀσπιέτην Ἀλέξιον ὃς ἀρχηγεῖν Ῥωμαίοις προυβέβλητο. κρατοῦσι δὲ καὶ πολλῶν ἐκ τῶν ἐκεῖθι φρουρίων, καὶ αὐτὰ μὲν εἰς τὸ ἐπικρατὲς ἠσφαλίσαντο, αὐτοὶ δ'ἐπανῆκον οἴκαδε λείαν ἐληλακότες οὐ σταθμητήν. βασιλεὺς δὲ μὴ καὶ μετέπειτα τοιοῦτόν τι διαπραχθείη προμηθούμενος, μεθ'ἱκανῆς ἐξέπεμψε στρατιᾶς τὸν ἑαυτοῦ γαμβρὸν Ἰσαάκιον τὸν σεβαστοκράτορα, ὅτε δὴ καὶ Ἀσὰν πρὸς τοὺς εἰσάγοντας παραίνεσιν Βλάχους μηκέτι τὰς κατὰ Ῥωμαίων ἐπελεύσεις μετὰ θερμότητος τίθεσθαι, μεμνῆσθαι δὲ καὶ μεθόδων στρατηγικῶν (ἄρχειν γάρ, ὡς πυνθάνονται, ἄνδρα πολεμικὸν καὶ λίαν τοῦ ἀδελφοῦ προφερέστερον), μετὰ κόμπου ἀπεκρίνατο μὴ δεῖν ἀεὶ ταῖς φήμαις ἐπικλίνειν τὸ οὖς, μήτε δ'ὃν ἀνδρεῖον αὕτη διαθρυλεῖ, ὡς ἤδη καὶ τοιοῦτον ὄντα τοῦτον κατεπτηχέναι, οὔθ'ὃν διέξεισι δειλὸν καὶ ἀνάλκιδα, πρὸ τῆς πείρας ἀθερίζειν καὶ ἀποπέμπεσθαι, ἀλλὰ τὴν μὲν φήμην μὴ πάμπαν ἀποστρέφεσθαι, ὅτι μηδ'ἐς ἅπαν ἀπόλλυται, καὶ μάλιστα ἣν πλεῖστοι λαοὶ φημίζουσιν, ἐπάγειν δ'ὡς λίθον Μάγνησσαν τὰς πράξεις τῶν ἐνδιαβαλλομένων εἴτε μὴν κροτουμένων παρ'αὐτῆς ἀνδρῶν, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἱζάνειν τῶν φημιζομένων δικαστήν, καὶ οὕτω προσίεσθαι τὴν φήμην ὡς ἀληθῆ ἢ γοῦν μύροις ἀλείφειν ὡς ψευδῆ καὶ ἄλλοθί που ἀφιέναι
p. 614 πέτεσθαι. „τὰ γὰρ ὦτα οὐκ οἶδε τὰ / δρώμενα, ἀλλὰ γλώττης ὄχλον εἰσοικιζόμενα φύλακές εἰσιν ἀλλοτρίων, καὶ τούτων ἐναντίων πολλάκις ἐνηχημάτων. ἀσφαλὴς δέ ἐστι τῶν γινομένων διαιτητὴς ὀφθαλμός, καὶ μάρτυς ὧν τεθέαται ἀπαραλόγιστος, οὐχ ἑτέρωθεν εἰσχεομένην ἔχων τὴν πίστιν ὡς τὴν τῶν λεγομένων εἰς ἐνοίκησιν ἀκοήν. μὴ οὖν δὴ καὶ ὑμεῖς θροεῖσθε ὡς ὁ νῦν Ῥωμαίων βασιλεύων γενναῖος ὑπὸ φήμης κηρύττεται, ἀλλ'εἰ τοιοῦτός ἐστιν ὁποῖος ᾄδεται χρεὼν σκέψασθαι. ὁδηγὸς δὲ ὑμῖν εἰς τοῦτο ἔστω βίος ὁ πρότερος, καὶ καθηγητὴς ἀκριβὴς τοῦ ἀνδρὸς καθιστάσθω. ἀτὰρ εἰ φιλοκρινήσετε, οὐκ

19

1195—1197. Eșecul încercărilor lui Alexie al III-lea Anghelos de a ajunge la încheierea unei păci cu Petru și Asan. Ofensiva vlahilor, capturarea strategului Alexie Aspietes. Cuvîntarea lui Asan către oamenii săi. Înfrîngerea trupelor sebastocratorului Isaac Comnenul; prinderea acestuia. Asan refuză să-l elibereze pe un preot robit care i se adresase în limba vlahilor. Ivancu ucide pe Asan, se pune în fruntea unei revolte și ia în stăpînire Tîrnovo. Tratativele lui Ivancu cu împăratul Alexie al III-lea Anghelos. Eșecul expediției militare bizantine conduse de Manuel Kamytzes împotriva lui Petru, în sprijinul lui Ivancu. Alte eșecuri bizantine. Ivancu se refugiază la Constantinopol și e logodit cu nepoata împăratului. Petru, ucis de un om din neamul său, e urmat în domnie de Ioan (Ioniță)

Despre Alexie Anghelos, I, 4. După ce a ajuns împărat, Alexie[112] a p. 612
încercat în tot felul să încheie pace cu vlahii[113] și a trimis soli la Petru și Asan. Dar nu a izbutit să facă pace, nici să încheie tratate, deoarece oamenii aceștia au dat răspunsuri trufașe, iar condițiile pe care le propuneau romeilor pentru pace erau de neacceptat și jignitoare. Pe cînd împăratul se afla în Răsărit, ei năvălesc în temele bulgare dinspre Serrai[114] și înving oastea romeică ce tăbărîse acolo / ; omoară o mulțime de oameni și iau prizonier pe p. 613
Alexie Aspietes, comandantul romeilor. Cuceresc și multe dintre cetățile de acolo și, după ce le întăresc puternic, se întorc acasă aducînd pradă nenumărată. Împăratul, luînd măsuri de prevedere ca un asemenea lucru să nu se mai întîmple în viitor, a trimis cu armată destulă pe ginerele său, Isaac sebastocratorul[115]. Atunci unii îi sfătuiau pe vlahi să nu se năpustească orbește asupra romeilor, ci să-și aducă aminte și de metodele strategice, căci, socoteau ei, domnește acum un bărbat foarte priceput la războaie și cu mult superior fratelui său, dar Asan le-a răspuns cu trufie că urechea nu trebuie să se plece întotdeauna la zvonuri și nici nu trebuie să te înspăimînți îndată de un om despre care se zvonește că e viteaz de parcă ar fi așa cum se spune, nici să-l nesocotești și să nu-l iei în seamă, înainte de a-l pune la încercare, pe unul despre care se zice că ar fi fricos și laș ; totuși nu trebuie deloc nesocotit un zvon, cînd nu dispare cu totul și mai ales cel pe care multă lume îl susține[116], ci trebuie luate ca piatră de încercare faptele bărbaților defăimați sau lăudați de el și, de multe ori, trebuie să fie pus judecător al celor ce se zvonesc ochiul și astfel să fie acceptat zvonul ca adevărat, <dacă e întemeiat> sau respins ca mincinos și lăsat să zboare în altă parte[117]. „Căci urechile" <spunea el> „nu văd faptele / ci, prinzînd de veste din gura mulți- p. 614
mii <felurite lucruri> sînt paznici ai unor vorbe străine, deși acestea adeseori se contrazic unele pe altele. Iar judecător temeinic al celor petrecute este numai ochiul; și el e martorul de neînșelat al faptelor pe care le-a văzut, căci nu din altă parte îi este insuflată încredințarea pe care o are, așa cum se întîmplă cu auzul și cu vorbele pe care acesta le prinde. Așadar nu vă temeți cînd se zvonește că împăratul de acum al romeilor este viteaz, ci noi trebuie să cercetăm dacă este într-adevăr așa cum se spune că este. Călăuză pentru aceasta să vă fie vouă viața pe care el a dus-o mai înainte <de a ajunge împărat> și ea să vă fie învățător priceput despre <firea> acestui bărbat.

[112] Alexie al III-lea Anghelos (1195—1203).
[113] Cf. Dölger, *Regesten*, 1631.
[114] Oraș în valea Strymonului; azi are același nume.
[115] Sebastocratorul Isaac Comnenul, primul soț al Anei, una dintre fiicele lui Alexie al III-lea Anghelos.
[116] Cf. Hesiod, *Munci și zile*, v. 763.
[117] Textual: „sau să-l ungi cu unsori ca pe un mincinos și să-l lași" etc.

ἂν ἐφ'ὁτιοῦν εὐδοκιμηκότα εἴσεσθε τουτονί· οὔτε γὰρ πολέμοις ὡμίλησε καὶ
κινδύνοις ὑπὲρ Ῥωμαίων παρενεβλήθη συστρατευόμενος καὶ συγκάμνων τῷ
ἀδελφῷ, ὅσα γε αὐτὸς ἴσημι κείρων ἀεὶ καὶ κατατρέχων τὴν πολεμίαν καὶ
νίκας ἐπὶ νίκαις ἀναιρούμενος καὶ τροπαίοις ἐπιστοιβάζων τὰ τρόπαια, οὔτε
μὴν μισθὸν καμάτων τὴν ἁλουργίδα καὶ τὸν βασίλειον εἴληχε στέφανον, ἀλλ'ὡς
ἐκ τῶν ἔργων ὑπέδειξε, τύχης ἀγνώμονος πέττευμα τὰ σκῆπτρα παρείληπται.
οὗτος τοίνυν, ὃς οὐ τεθέαταί μοι μαχόμενος οὐδὲ φωνῇ καὶ χειρὶ καὶ βουλῇ
τὰ Μυσῶν παραλυπήσας ἐνίοτε, ὅπως ἐξαίφνης εἰς ἅπαν τοὐναντίον μεταπε-
ποίηται, ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω καὶ συνιδεῖν. ἵνα δὲ καὶ δι'ὑποδείγματος, καθ'ὅσον
ἔξεστι, τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα τουτονὶ καὶ τὸ λοιπὸν αὐτῷ γένος διασαφήσαιμι,
p. 615 ὁρᾶτε τὰ ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ / δόρατος ἀπαιωρούμενα καὶ ἀνεμούμενα διάφορα ταῖς
χροιαῖς, εἰ καὶ μὴ ταῖς ὑφαῖς, νήματα. ταῦτα μιᾶς μὲν προελήλυθεν ὕλης,
καὶ εἷς ὑφάντης αὐτὰ ἐμηρύσατο· τοῖς δὲ χρώμασι διαλλάττοντα διεστάναι
δοκοῦσι καὶ κατὰ τὸ τοῦ εἶναι ποιητικὸν αἴτιον. ἀλλ'οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν.
Ἰσαάκιος οὖν καὶ Ἀλέξιος οἱ ὁμαίμονες, ὧν ὁ μὲν τῆς βασιλείας ἤδη καθήρηται,
ὁ δὲ τηβεννοφορεῖ νῦν καὶ διαδεῖται ἀρχικῷ στεφανώματι, ἕνα τοκέα ἔσχον,
τῆς αὐτῆς νηδύος ἐξώλισθον, κατὰ τὴν αὐτὴν γεγένηνται γῆν, τὰ πάνθ'ὅμοια
ἐκληρώσαντο, κἂν ἅτερος τούτων Ἀλέξιος τῷ χρόνῳ προήκων ἑώραται. ὅθεν
οὐδὲ κατὰ τοὺς πολέμους διαφέροιεν ἄν, ὡς ἔμοιγε γοῦν δοκεῖ καὶ ὡς ἐν πείρᾳ
πάντες γνωσόμεθα. χρῆναι τοίνυν φημὶ μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ προτέρας προθέσεως
καὶ πάλιν τῶν κατὰ πόλεμον ἅπτεσθαι, εἰδότας ὡς οἷς καὶ πρότερον ἐξ ἐναντίας
μοίρας καὶ νῦν στησόμεθα, ἵνα μὴ καὶ χείροσιν εἴποιμι ἀφορῶν μὲν καὶ πρὸς
τὸ καταβεβλημένον καὶ ἀτονώτερον ἤδη φρόνημα τῶν Ῥωμαίων, οἳ πολλάκις
ὑφ'ἡμῶν τροπωθέντες οὐδ'ἅπαξ τὰ κατ'αὐτοὺς ἀναλαβεῖν ἐσχήκασι πράγματα,
ἐννοῶν δὲ καὶ ἣν θεόθεν ἐπεσπάσαντο οἶδε μῆνιν, τὸν αὐτοὺς βαρείας τυραννίδος
ἀπηλλαχότα Ἰσαάκιον βασιλείας ἐννόμου καθῃρηκότες· οἱ γὰρ οὕτω κατὰ
τῶν σεσωκότων ὁπλισάμενοι οὐκ ἂν φθάνοιεν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ὡς παράσπονδοι
p. 616 ἀναιρούμενοι". τοιαύταις γνώμαις ὁ βάρβαρος τὰ τῶν ὑπ' / αὐτὸν ἀναστήσας
φρονήματα μετὰ κόμπου μείζονος ἐπῄει κατὰ τῶν περὶ Στρυμόνα τε καὶ Ἀμφί-
πολιν ἐπαρχιῶν*. ἐπεὶ δὲ καὶ ταῖς Σέρραις ἐμβαλεῖν Ἰσαακίῳ ἤκουσται τῷ
σεβαστοκράτορι, νέος ὢν οὗτος καὶ προσεχεῖ τινὶ τῶν Βλάχων ἐπαρθεὶς πταίσ-
ματι, μὴ προεξετάσας τὴν τῶν πολεμίων δύναμιν, τῇ δ'ἀκοῇ συνάψας τὴν
κατ'αὐτῶν ἐξόρμησιν, ἀνίστησί τε παραχρῆμα τὴν στρατιὰν τῆς σάλπιγγος
ἐνδούσης τὸ σύνθημα καὶ τὸν πολεμιστήριον ἵππον πρῶτος ἀναβὰς καὶ θωρα-
κισάμενος κατ'ἐπειγωλήν, οὐχὶ βάδην, τὸ δόρυ κατὰ τῶν ἀντιπάλων τιταίνων
ἔξεισιν ὡς εἴπερ ἐλάφων αὐτῷ κυνηγέσιον προηυτρέπιστο ἢ θηρευτικὰ ἐκεῖ που
ἀθύρματα προητοίμαστο. διελθὼν οὖν ἀνέτῳ ῥυτῆρι ὡσεὶ σταδίους τριάκοντα**

* κατὰ τὸν τόπον τοῦ Στρυμόνος περὶ τὴν σήμερον λεγομένην Πωπωλίαν B.
** μίλια ἓξ B.

Ci, dacă o să vă placă să judecați în adîncime lucrurile, nici măcar atîtica n-o
să-l mai prețuiți pe acesta. Căci nu a luat parte la războaie și nu s-a expus la
primejdii, luptînd și trudindu-se pentru romei alături de fratele său[118],
după cîte știu eu care mereu atac și devastez țara dușmanului și adun
victorie după victorie și grămădesc trofee peste trofee. Nici nu a dobîndit
hlamida de purpură și coroana împărătească drept răsplată pentru truda sa
ci, așa cum s-a văzut din fapte, a căpătat sceptrul prin jocul orb al soartei.
Eu nu pot să pricep cum s-a transformat pe neașteptate în ceva cu totul opus
acest om, care nu a fost niciodată văzut luptîndu-se și care nici cu glasul,
nici cu brațul, nici cu sfatul n-a adus vreo pagubă misienilor[119]. Dar pentru
ca printr-o pildă să lămuresc, atît cît e cu putință, <situația și firea> acestui
bărbat și a restului neamului său, priviți / aceste flamuri diferite la culoare, p. 615
dar nu și prin firul țesăturii, care atîrnă de vîrful suliței mele și flutură în
vînt. Ele au fost făcute dintr-o singură materie și un singur țesător le-a
țesut. Dar deoarece se deosebesc prin culori, ele par că au și o cauză
diferită. Ci nu așa, nu așa stau lucrurile. Așadar frații Isaac și Alexie, cel
care a pierdut domnia și cel care poartă acum hlamida de purpură și e încu-
nunat cu coroana de conducător, au avut un singur părinte, au ieșit din
același pîntece, s-au născut în aceeași țară, au moștenit lucruri asemănătoare,
chiar dacă unul dintre ei, Alexie, e mai vîrstnic. De aceea, nici în războaie
nu vor fi fiind deosebiți unul de altul, după cum mi se pare mie și după cum
toți vom afla din experiență. Vă spun deci că trebuie să pornim la război din
nou, cu aceeași stare de spirit ca și mai înainte; știm doar că avem de înfrun-
tat și acum aceiași dușmani ca și în trecut, ca să nu zic chiar pe unii mai
slabi. Căci trebuie să avem în vedere descurajarea și slăbiciunea romeilor,
care au fost învinși de mai multe ori de noi, dar nici măcar o dată n-au să-și
refacă forțele și să luăm aminte la mînia dumnezeiască pe care și-au atras-o
asupra lor răsturnîndu-l din domnia-i legiuită pe Isaac, cel ce-i scăpase de o
grea tiranie[120]. Iar cei care au ridicat astfel armele împotriva salvatorilor lor
nu vor întîrzia să fie uciși de dușmani, ca niște nelegiuiți". După ce și-a
îmbărbătat supușii cu asemenea cuvinte / barbarul a pornit cu și mai mare p. 616
semeție împotriva provinciilor din părțile Strymonului[121] și Amphipolisu-
lui[122]. Iar cînd sebastocratorul Isaac[123] a auzit că el năvălește și asupra
orașului Serrai, cum era tînăr și mîndru de o victorie dobîndită de curînd
asupra vlahilor, n-a stat să cerceteze mai întîi puterea dușmanilor, ci, îndată
ce a auzit de venirea lor, a pornit împotrivă-le. La semnalul de adunare al
trîmbiței, ridică armata pe loc și el, cel dintîi, înzăuat, se urcă pe calul de
luptă în grabă, nu agale, năpustindu-se cu lancea întinsă asupra dușmanilor,
de parcă mergea la vînătoare de cerbi sau i se pregătiseră acolo jocuri vînă-
torești. Străbătînd deci, în goana calului, căruia-i dase frîu liber, ca la vreo

118 Alături de împăratul Isaac al II-lea Anghelos (1185–1195).

119 Misieni = vlahi.

120 Isaac al II-lea se suise pe tronul Bizanțului, înlăturînd pe uzurpatorul Andronic I Comnenul (1183–1185).

121 Azi Strymonul, al cărui curs străbate Bulgaria și Grecia, este numit Struma de bulgari și și-a păstrat vechiul nume la greci.

122 În ms. B: „în ținutul Strymonului, pe la numita azi Popolia". Amphipolis, situat în apropiere de vărsarea Strymonului în Marea Egee, este astăzi numai un punct arheologic.

123 Sebastocratorul Isaac Comnenul, ginerele lui Alexie al III-lea; vezi n. 115.

τό τε ἱππικὸν ἀποκναῖσαι πεποίηκεν, ὡς ἀχρεῖον εἶναι κατὰ τὴν ὥραν τῆς
προσβολῆς, καὶ τὸ πεζικὸν ἐκλυθὲν ἐς οὐδὲν γεγονέναι μετέπειτα χρήσιμον.
ὡς δὲ ἤγγισεν ἔνθα παρενέβαλε τὸ πολέμιον, τοῦ μὲν Ἀσὰν τὸ πλεῖστον καὶ
κράτιστον στράτευμα εἰς ἐνέδρας καὶ λόχους διαμερίζεται, ὁ δ' Ἰσαάκιος μὴ
τὸ στρατήγημα τοῦτο καὶ τὸν δόλον κατανοήσας, ὡς ἡττήσων καὶ τροπωσό-
μενος βακχευτικῷ ἐπῆλθεν ὁρμήματι· διὸ καὶ τῶν ἐν τοῖς λόχοις ἐπιθεμένων,
ὡς ἐν μέσοις συσχεθεὶς ἄρκυσι, πολλοὺς μὲν ἀπέβαλε τῶν ἰδίων, τέλος δέ καὶ
αὐτὸς ἑάλω ζωγρίας ὑπὸ Σκυθῶν. ἐκ δέ τούτων συμβέβηκεν ὡς ἐν κτήνεσι
λέοντα πρός τε τὰς ἐπελεύσεις ἀδεεστάτως καὶ τὰς προνομὰς τὸν βάρβαρον
p. 617 ἐφορμᾶν, οἷα μηδενὸς ἀντεξιόν/τος ἔτι ἐκ τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ πάντων ἀπο-
δειλιασάντων καὶ τῇ πόλει ταῖς Σέρραις μετ' ἀνέτων ἡνιῶν εἰσρυέντων, ὅσοι τέως
μὴ ξίφους ὤφθησαν πάρεργον ἐν τῇ συμβολῇ. ὁ δὲ συνειληφὼς τὸν σεβαστο-
κράτορα Σκύθης* παντοίως αὐτὸν περιέκρυπτεν, ὡς εἴη ἀφώρατος τῷ Ἀσάν,
ὑποσαινόμενος ἐλπίσι μή τινων ἐνδεεστέραις, ὡς εἰ τοὺς Βλάχους διελθὼν
εἰς τὰ οἰκεῖα ἤθη τοῦτον ἀπενέγκαι, πλεῖστα ἂν αὐτῷ κατάθοιτο λύτρα ὁ
βασιλεὺς τῆς δὲ φήμης κατειπούσης συλληφθῆναι τὸν στρατηλάτην, ἐπιμε-
λοῦς γεγενημένης ἐρεύνης δῆλος γίνεται καὶ τῷ Ἀσὰν ἐμφανίζεται.

5. Καὶ τῇδε μὲν ἀπέβη ταῦτα· τότε δὲ καὶ τῶν δοριαλώτων τις ἱερέων,
εἰς τὸν Αἷμον** αἰχμάλωτος ἀπαγόμενος, δεῖται τοῦ Ἀσὰν ἀφεθῆναι, δι' ὁμο-
φωνίας ὡς ἴδρις τῆς τῶν Βλάχων φωνῆς εἰς ἔλεον αὐτὸν ἐκκαλούμενος. ὁ δ' ἀνα-
νεύσας ἔφατο μηδέ ποτε προθέσθαι Ῥωμαίους ἀπολύειν, ἀλλ' ἀπολλύειν·
τοῦτο γὰρ καὶ θεὸν βούλεσθαι. πρὸς ὃ τὸν θύτην λέγεται ἀνθυπενεγκεῖν, στε-
νάξαντα βύθιον καὶ δακρύοις τὰ ὄμματα τέγξαντα, μηδ' αὐτῷ θεὸν ὑπολείπεσθαι
οἰκτίρμονα ἀνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθη ποιῆσαι ἔλεος μετὰ πένητος ἀνδρὸς διὰ ἱερω-
σύνης θεῷ πλησιάζοντος, ἐγγὺς δὲ οἱ παρεστάναι καὶ τὸ τῆς ζωῆς τέρμα, καὶ
τοῦτο μὴ ὡς ἐν μαλακῷ ὕπνῳ τῷ φυσικῷ μόρῳ ἐπελευσόμενον, ἀλλ' ὡς εἴωθε
p. 618 τὰ πλεῖστα τοῖς σφάττειν ἐν μαχαίρᾳ προτιθεμένοις. καὶ οὐ / διέπεσε τοῦ
θυηπόλου τὸ πρόρρημα· μικρῷ γὰρ ὕστερον εἰς τὴν Μυσίαν ἐπανηκὼς παρά
τινος τῶν οἰκείων διαχειρίζεται. ἦν δὲ ὁ τρόπος οὗτος τῆς αὐτοῦ ἀναιρέσεως.
ἀνήρ τις ὁμοφυὴς αὐτῷ καὶ ὁμότροπος καὶ ᾧ πάνυ προσέβλεπεν ἥμερον (Ἰβάγκος
ὄνομα τῷδε, σημαίνει δὲ ἡ λέξις τὸν Ἰωάννην), τῇ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ κασιγ-
νήτῳ λάθρᾳ συνήρχετο. πυθόμενος οὖν τὰ τῆς μίξεως ἐκεῖνος τὰ μὲν πρῶτα
εἰς εὐθύνας ἦγε τὴν ὁμευνέτιν, καὶ θανάτου ἐτίμα τὴν ἐπὶ τοῖς δρωμένοις
παρασιώπησιν· ὡς δ' ἄλλοις τε αὐτὸν ἡ γυνὴ λόγοις τοῦ φονίου κατηύναζε
βλέμματος καὶ ὁρμήματος, ἀλλὰ δὴ καὶ τῷ προσάγειν ὕστερον ὡς εἰκαίως
χολᾷ κατ' αὐτῆς, ἀκριβῶς γὰρ κἀκεῖνον τὰ περὶ τὴν μῖξιν ταυτηνὶ συνειδέναι,
τὸν κατὰ τῆς ὁμολέκτρου χόλον εἰς Ἰβαγκὸν μετατίθησι, καὶ δὴ μεταπέμπεται
τὸν ἄνδρα τῶν νυκτῶν ἀωρί, μηδὲν καθυφεὶς τῆς ὁρμῆς. ὁ δὲ τὸ τῆς χρείας
ἔξωρον οὐκ ἀναίτιον καὶ ἀνεύθυνον οἰηθεὶς ἐς τὴν αὔριον τὴν ἄφιξιν ὑπερ-
τίθεται. ἐκείνου δ' αὖ πάλιν ἐγκειμένου καὶ μὴ φέρειν ἔχοντος τὴν ῥαστώνην
ὡς παρόρασιν, κοινοῦται τοῖς καθ' αἷμα καὶ φίλοις τὸ ποιητέον ὁ Ἰβαγκός, εἰς

* Σκύθης] Κόμανος B.
** τὸν Αἷμον] τὴν Ζαγορὰν B.

30 de stadii[124] și-a spetit și calul, făcîndu-l să fie nefolositor în ceasul atacului
și și-a istovit și pedestrimea într-atît încît nu i-a mai fost de nici un ajutor
mai tîrziu. Iar cînd s-a apropiat de locul unde dușmanul își așezase tabăra,
Asan și-a împărțit trupele mai numeroase și mai bune pe la ambuscade și
ascunzători, iar Isaac, fără să-și închipuie această stratagemă vicleană,
s-a năpustit într-o năvală nebunească ca unul ce avea să-l înfrîngă și să-l
pună pe fugă. Atunci, cei ce se găseau în ascunzători i-au prins <pe romei>
ca într-o plasă și <Isaac> a pierdut pe mulți dintre ai săi, iar în cele din urmă
a fost și el însuși prins de viu de sciți[125]. Ca urmare a tuturor acestor lucruri,
barbarii s-au năpustit după pradă asemenea unui leu asupra unor vite[126],
fără să-i stînjenească nimeni, căci nu era nimeni / din partea romeilor ca să p. 617
le țină piept, ci toți cîți au scăpat de sabie în vîltoarea luptei, înspăimîntați,
s-au repezit în goana cailor în orașul Serrai. Scitul[127] care-l prinsese pe sebas-
tocrator îl ascundea cu grijă în fel și chip, ca să nu fie văzut de Asan, nutrind
speranța, deloc neîntemeiată, că, dacă strecurîndu-se printre vlahi îl va aduce
pe acesta înapoi la casa lui, ar putea să primească de la împărat o răsplată
foarte mare. Dar s-a răspîndit vestea că strategul a fost prins și s-a făcut
cercetare amănunțită; el e descoperit și dus în fața lui Asan.

5. Astfel s-au sfîrșit acestea. Atunci însă și unul dintre preoții prizo-
nieri, care era dus, ca prins de război, în Haemus[128] îl roagă pe Asan să-i dea
drumul; îi cerea îndurare vorbindu-i în limba sa, căci era cunoscător al graiu-
lui vlahilor. Respingîndu-i rugămintea, acela însă i-a spus că nu și-a propus
vreodată să elibereze romei, ci <numai> să-i nimicească[128b]. Căci acest lucru l-ar
vrea și Dumnezeu. Se spune că, față de acest răspuns, preotul ar fi spus la
rîndul lui, suspinînd adînc și cu ochii scăldați în lacrimi, că nici de <Asan>
nu va avea milă Dumnezeu, pentru că nu a vrut să-și facă milă de un om
sărman care era aproape de Dumnezeu prin preoție și că sfîrșitul vieții lui îi
stă înainte, aproape, și că acesta nu-i va veni în chip de moarte firească, ca
într-un somn blînd, ci așa cum se întîmplă de cele mai multe ori în cazul
celor cărora le place să ucidă cu sabia. Și nu / a fost greșită profeția preotului. p. 618
Căci peste puțină vreme, întors în Misia, Asan e ucis de unul dintre ei săi.
Iar uciderea lui s-a petrecut în felul următor: un bărbat de același neam
și cu același caracter ca și el și pe care îl protejase foarte mult (numele aces-
tuia era Ivancu, iar cuvîntul înseamnă Ioan), avea în taină legături cu sora
soției lui <Asan>. Acesta, aflînd de concubinaj, a învinuit-o mai întîi pe soția
sa și a socotit-o vrednică de osînda cu moartea pentru că a păstrat tăcerea
asupra celor petrecute. Dar cum femeia i-a potolit cu ajutorul multor cuvinte
intenția și pornirea de omor, adăugînd mai apoi și argumentul că degeaba
se mînie împotriva ei, căci și el însuși știuse foarte bine de legătura aceasta,
<Asan> își trece asupra lui Ivancu mînia împotriva soției și trimite pe cineva
să-l cheme la el în puterea nopții pe acesta, fără să fi dat cu nimic înapoi
din pornirea sa. Dar <Ivancu>, dîndu-și seama că vremea nepotrivită a
chemării nu e fără pricină și nici străină de o intenție vinovată, își amînă
venirea pentru a doua zi. Dar cum celălalt trimise din nou după el, căci nu

[124] Cca 5 km; în ms. B: „6 mile".
[125] Sciți = cumani.
[126] Cf. Miheia, 5,7.
[127] În ms. B: „cumanul".
[128] În ms. B: „în Zagora".
[128b] Joc de cuvinte în text: ἀπολύειν, „a elibera", ἀπολλύειν, „a nimici".

νοῦν ὀψέ ποτε βαλὼν τὸ τῆς ἀφίξεως αἴτιον. οἱ δ' ὑποτιθέασι τούτῳ τὴν προτενῆ περιζώσασθαι μάχαιραν, καὶ ταύτην τῷ ἱματίῳ ἐνθάψαντα εἰσελθεῖν, τοῦ καὶ μὲν Ἀσὰν ἠρέμα προσεπιπλήττοντος καὶ τὸ τοῦ θυμοῦ κατ' αὐτοῦ βράττον
p. 619 ὕβρεσι συμμετροῦντος, καὶ / τοῖς λοιποῖς ἃ μὴ λυμήνηται τὸ σῶμα τὴν κόλασιν ἀφορίζοντος, φέρειν γενναίως καὶ τὴν ἐφ' οἷς ἑάλω παραλύπησιν συγγνώμην αἰτεῖν, εἰ δ' ἐκεῖνος διφώῃ τὸ ξίφος κατ' αὐτοῦ, τηνικαῦτα κἀκεῖνον ἀνδρίζεσθαι καὶ σπεύδειν ὥστε φθάσειν ὃ μελλήσας αὐτίκα πείσεται, καὶ πάσας καιρίας ἐπάγειν καὶ καταγούσας εἰς ᾅδου τὸν ἀναιδῆ καὶ φιλαίματον. ὃ καὶ εἶχεν ὧδε διαπραξάμενος· μηδὲν γὰρ ἐπ' αὐτῷ διανοουμένου μέτριον τοῦ βαρβάρου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν πρώτην εὐθὺς θέαν ἐκθηριωθέντος καὶ τὸν σφαγέα ζητοῦντος κνώδοντα, κατὰ τοῦ βουβῶνος, οὗτος φθάσας ἐκεῖνον πλήττει καὶ ἀναιρεῖ. οὐκοῦν καὶ διαδρὰς Ἰβαγκὸς παραχρῆμα πρόσεισι τοῖς τοῦ ἔργου συνίστορσι καὶ μηνύσας τὸ γεγονὸς ἔγνω αὐτοῖς ἅμα πρὸς ἀποστασίαν ἰδεῖν· μηδὲ γὰρ ἠρεμήσειν τοὺς τοῦ πεσόντος ὁμαίμονας καὶ ὅσον αὐτῷ πρὸς γένους καὶ φίλιον. κἂν μὲν προχωροίη τὰ κατὰ σκοπόν, καὶ χώρας ἐκείνους καὶ Μυσίας ἄρξειν αὐτῆς τοῦ Ἀσὰν δικαιότερόν τε καὶ ἐννομώτερον. καὶ μὴ τῷ ξίφει τὰ πάντα ὡς ὁ πεσὼν διοικεῖν, καὶ ὅπερ ἂν ὑποβάλλῃ θυμός, τοῦτο καὶ διαπράττεσθαι· εἰ δ' ἄλλως αὐτοῖς μεταρριφείη τὰ διαβούλια μήτε μὴν ὅλως προβαίνουσι τὰ κατ' ἔφεσιν, πρὸς ἄλλον μετασκευάσασθαι πλοῦν, τοῖς τὰ Ῥωμαίων πράγματα κυβερνῶσι τὰ κατ' αὐτοὺς ἐπιτρέψαντες. ἔτι τοίνυν οὔσης νυκτὸς οὐ μόνον τὴν σκέψιν ταύτην ἐκράτυναν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς παρώξυναν τῶν βουλευμάτων αὐτοῖς συλλαβέσθαι. ὅθεν κρατήσαντες τοῦ Τερνόβου (ὁ δέ ἐστιν ἡ ἐρυμνοτάτη ἅμα
p. 620 καὶ προφερεστάτη τῶν κατὰ τὸν / Αἷμον ἁπασῶν πόλεων, τείχεσί τε ἰσχυροῖς περιβεβλημένος καὶ ῥεύματι ποταμείῳ διειλημμένος καὶ ὄρους ἀκρωνυχίᾳ πεπολισμένος) τοῖς περὶ τὸν Πέτρον ἀντέστησαν· ἡ γὰρ φήμη ἅμα ἕῳ οὐκ ἐπ' ἄκρων μόνον τῶν τοῦ Τερνόβου τειχέων ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔξω καὶ πόρρωθεν τὸν τοῦ Ἀσὰν περιεσάλπιζε θάνατον. ὡς δ' οὔθ' ὁ Πέτρος ῥᾳδίαν εὕρισκε τὴν Ἰβαγκοῦ καταστροφὴν οὔθ' οὗτος ἀποκρούσασθαι Πέτρον ἠδύνατο, ὁ μὲν χρονοτριβεῖν ἐπεβάλετο καὶ μίαν ταύτην ᾤετο προσδοκίαν καταπαλαίσασαν τὸν ἀντίδικον Ἰβαγκόν, ὁ δὲ τῷ τῶν Ῥωμαίων προσρυῆναι βασιλεῖ δεῖν ἔγνωκε καὶ διὰ τῆς ἐκεῖθεν συνάρσεως περιγενέσθαι τῶν διαφόρων. ἐλέγετο δὲ καὶ ὑποθήκαις Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος ἀναιρεθῆναι πρὸς Ἰβαγκοῦ τὸν Ἀσάν, ἄλλαις τε πλείσταις ὑποσχέσεσι πρὸς τοῦτο ἐπιρρωσθέντος, καὶ προσέτι γε μὴν πτερωθέντος τῷ κατ' ἐπιγαμίαν συναρμόσασθαί οἱ καθυποσχέσθαι τὴν οἰκείαν θυγατέρα τὴν Θεοδώραν. πλὴν ὁ μὲν ἐναφῆκε τοῖς δεσμοῖς τὴν ψυχήν, καὶ μηδέπω τοῦ φόνου κατεργασθέντος· 6. ὁ δ' Ἰβαγκὸς δηλώσας βασιλεῖ τὸ γινόμενον στεῖλαί τινα μετὰ στρατιᾶς διηρέθιζε τὸν παραληψόμενόν τε τὸν Τέρνοβον καὶ σὺν αὐτῷ περὶ τῆς ὅλης Μυσίας ἀγωνισόμενον. καὶ τάχ' ἂν τετέλεστό τι τοῖς Ῥωμαίοις σωτήριον, εἰ βασιλεὺς αὐτίκα προθύμως πρὸς τὴν ἀγγελίαν ταύτην πραξικοπεῖν ἐπεβάλετο, ἐπειδήπερ καὶ εἰ Τέρνοβον εἷλεν, εἶχεν ἂν εὐμαρῶς καὶ ἀπόνως Μυσίαν ἅπασαν. νῦν δὲ ὁ μὲν βλακευσά-
p. 621 μενος ἐνέφυ τοῖς / ἀρχείοις καὶ πάλιν κατὰ τὸν εἰς τὸ κέλυφος βυόμενον σκώληκα, στέλλει δὲ τὸν πρωτοστράτορα Μανουὴλ τὸν Καμύτζην, ἀνειπὼν στρατηγόν. ὁ δ' ἀπάρας ἐκ τῆς Φιλίππου μετὰ τῶν ἑπομένων ἐκείνῳ δυνάμεων, καὶ τῶν ὅρων* τῆς Μυσίας ἄκροις ποσὶν ἐφαψάμενος, παλίσσυτος γίνεται παρὰ δόξαν.

* τῶν ὅρων] τῶν βουνῶν τῆς Ζαγορᾶς ἀναβαίνειν ἀρξάμενος B.

putea suporta încetineala lui pe care o privea ca pe o lipsă de considerație, Ivancu se sfătuiește cu rudele și prietenii săi ce e de făcut și într-un tîrziu își dă seama de pricina chemării. Iar ei îl îndeamnă să-și prindă la cingătoare pumnalul cel lung și să-l ascundă sub manta și <astfel> să se ducă. Și dacă Asan îl va mustra cu calm și-și va revărsa mînia asupra lui, măsurîndu-și cuvintele violente și / își va limita pedeapsa numai la lucruri care nu vatămă p. 619
trupul, să îndure cu tărie și să ceară iertare pentru faptele cu care l-a supărat; dar dacă acela va ridica sabia asupra lui, atunci să se poarte și el ca un bărbat și să se grăbească să împlinească ceea ce urma să pățească el îndată și să-l lovească de moarte și să-l trimită în iad pe <acel om> nerușinat și iubitor de vărsare de sînge. Ceea ce acesta a și făcut. Căci barbarul nu s-a purtat față de el cu măsură, ci, îndată ce l-a văzut, a izbucnit ca o fiară, căutînd sabia ucigătoare; luîndu-i-o înainte, <Ivancu> îl lovește în pîntece și-l ucide[129]. Apoi, fugind de acolo, se duce la cei ce știau de lucrul pus la cale și le vestește ce s-a petrecut, îndemnîndu-i totodată la răscoală. Căci <susținea el> frații celui ucis nu aveau să stea liniștiți și nici cei care-i sînt apropiați prin rudenie sau prietenie. Și dacă își va atinge scopul, ei vor conduce țara, această Misie, mai drept și mai după lege decît Asan. Și nu vor cîrmui totul, asemenea celui ucis, cu sabia și nu vor face ceea ce le dictează mînia. Dacă însă planurile lor vor fi răsturnate și lucrurile nu vor merge după dorința lor, atunci trebuie să-și îndrepte corabia în altă parte, încredințîndu-și soarta celor care cîrmuiesc statul romeilor. Încă în timpul nopții, nu numai că au luat această hotărîre, dar i-au făcut pe mulți să o îmbrățișeze. Apoi, ocupînd Tărnovo[130] (aceasta este cea mai bine fortificată și totodată cea mai de frunte dintre / toate cetățile din Haemus, și e înconjurată de ziduri puternice și e împărțită p. 620
în două de cursul unui rîu și așezată în vîrf de munte), s-au <pregătit să se> împotrivească oamenilor lui Petru. Căci în zori vestea morții lui Asan s-a răspîndit nu numai înăuntrul zidurilor Tărnovului, ci și în afara lor, pînă departe. Cum însă nici lui Petru nu-i era ușor să-l răstoarne pe Ivancu, nici acesta nu putea să-l înfrîngă pe Petru, cel dintîi a lăsat să se scurgă vremea, socotind că numai așteptarea aceasta îl face să-l biruiască pe potrivnicul său Ivancu, iar acesta din urmă și-a dat seama că trebuie să se îndrepte către împăratul romeilor și cu ajutor de la el să-i învingă pe dușmani. Se spunea chiar că Asan a fost omorît de Ivancu la sfaturile sebastocratorului Isaac, care-l îndemnase cu multe făgăduieli la aceasta, dar mai ales îl înflăcărase prin promisiunea că-l va căsători cu fiica lui, Teodora. Numai că el își dăduse sufletul, în lanțuri fiind, și anume înainte de a se fi săvîrșit omorul. 6. Ivancu, făcînd cunoscut împăratului ce se întîmplase, îl îndemna să trimită pe cineva cu oaste ca să preia Tărnovo și împreună cu el să se lupte pentru a cuceri întreaga Misie. Și poate că s-ar fi săvîrșit atunci un lucru salvator pentru romei, dacă împăratul, la această veste, ar fi acționat cu elan și repede, căci dacă lua Tărnovo, putea să cucerească lesne și fără trudă întreaga Misie. Însă el, irosindu-și timpul fără să facă nimic, s-a înfundat / în palat din nou, p. 621
ca viermele <de mătase> care se înfășoară în gogoașa lui, și-l trimite pe protostratorul Manuel Kamytzes, numindu-l strateg. Plecînd din Filipopole cu

[129] Asan este ucis în 1196.

[130] Azi Tărnovo, în Bulgaria. A fost capitala celui de-al doilea țarat bulgar, întemeiat de Asănești ca Imperiu vlaho-bulgar.

τὸ γὰρ στράτευμα ἐπαναστὰν „ποῖ ἄγεις ἡμᾶς" ἔλεγον, "ἢ τίσι συμπλακήσεσθαι
μέλλομεν; οὐ πολλάκις τὰς ὁριαίας ταύτας ὁδοὺς διήλθομεν, καὶ μὴ μόνον
οὐδέν τι κατωρθώκειμεν βέλτιον, ἀλλὰ καὶ μικροῦ προαπολώλειμεν ἅπαντες;
ἀνάστρεφε τοίνυν, ἀνάστρεφε, καὶ ἡγοῦ τῆς ἐπὶ τὰ σφέτερα". ἐπὶ δὴ τούτοις
καὶ δείμασιν ἀλόγοις ἐκταραχθέντες, ὥσπερ κατὰ νώτου τινῶν ἐγκειμένων
καὶ παντοίοις ὅπλοις βαλλόντων, ἀκόσμως ᾤχοντο. καὶ αὖθις οὖν πρὸς τοῦ
βασιλέως ἡ πρᾶξις αὕτη μετὰ στρατιᾶς ἐπεκρίνατο μείζονος. ἐνίκα δ'ἐσαεὶ
τὰ χείρονα, μηδενὸς εἰς χεῖρας ἐλθεῖν καὶ συμμῖξαι τοῖς βαρβάροις ἐν τῷ
ἐπαρήγειν 'Ιβαγκῷ δοκιμάζοντος. ἀπειρηκὼς τοίνυν οὗτος καὶ τοῖς κατὰ τὸν
Τέρνοβον δυσχρηστούμενος πράγμασιν, οἷα τῶν περὶ τὸν Πέτρον κρατυνομένων
ἀεὶ καὶ στρατιᾶς προσθήκαις ἐπαυξομένων, ἔξεισιν ἐκεῖθεν λαθραίως καὶ
πρόσεισι βασιλεῖ, καὶ μετῆλθεν οὕτω καθαρῶς πρὸς τὸν Πέτρον πάλιν ἡ
ἀρχηγία Μυσῶν. πλὴν οὐδ'οὗτος θανάτῳ φυσικῷ ἐπαπῆλθεν, ἀλλὰ μικρῷ
p. 622 ὕστερον παρά του τῶν ὁμογενῶν ξίφει διελαθεὶς κατέστρεψεν οἰκτρῶς/τὴν
ζωήν, ἡ δὲ ἡγεμονία τῶν Βλάχων βλέπει πρὸς 'Ιωάννην τὸν τρίτον τῶν ἀδελφῶν.
τότε δ'οὖν ὁ Πέτρος συλλήπτορα τῶν πόνων καὶ μερίτην τῆς δυναστείας 'Ιωάννην
προσελόμενος τὸν ὁμαίμονα, ὃς ἐφ'ἱκανὸν ὡμήρησεν ἐν 'Ρωμαίοις ἡνίκα εἶχε
βασιλεὺς 'Ισαάκιος δισσεύσας κατὰ Μυσῶν, ἀποδρὰς δέ, ὡς πρὸς τὰ οἴκοι
πάλιν ἀφίκετο, οὐκ ἐξ ἀντιθέτου τῷ τεθνεῶτι 'Ασὰν τὰ 'Ρωμαίων ἔκειρε
προνομεύων· ἡ γὰρ φύσις καὶ τούτῳ οὐδέν τι πρὸς τὰ ἡμέτερα διεβράβευσε
μέτριον. ὑπήντα δὲ τῷ Πέτρῳ ἐξ ἡμῶν οὐδείς, οὐδ'ἠδύνατο, ἀλλὰ τοσούτων
καὶ τηλικούτων τοῖς ἐναντίοις κατωρθωμένων ἐπὶ πλείστοις ἐνιαυτοῖς, καὶ τοῦ
κακοῦ τοῦδε τῶν 'Ρωμαίων ἐσαεὶ διακυμαίνοντος πράγμασιν, οὐδέ ποτε βρα-
χεῖα νίκη 'Ρωμαίοις διαγεγελάκει οὐδέ τι παρυφέστη τροπαιουχήματος ἴν-
δαλμα. τὴν δ'ἐκ θεοῦ παρόρασιν ταύτην καὶ τελείαν μικροῦ ἐγκατάλειψιν
οὐδεὶς τῶν ὑψιθρόνων ἀρχιερέων καὶ τὰς πρώτας καρπουμένων τιμὰς ἢ τῶν
τὴν ἐρέαν τῆς κεφαλῆς μέχρι καὶ ῥινὸς διαχαλώντων βαθυπωγώνων μοναστῶν
ἐν νῷ βαλλόμενος ἦν, ἢ διδάσκων πρὸς ταύτην ἀντιπράττειν ὁποσονοῦν, ἢ ἐν
τῷ παρρησιάζεσθαι βασιλέως ἐνώπιον 'Ρωμαίοις διαμηχανώμενος τὰ σωτήρια·
ἀλλ'ὡς εἰ πάντες ἐξέκλινάν τε ἅμα καὶ ἠχρειώθησαν, ἀνεπαισθήτως εἶχον
p. 623 τῶν γινομένων καὶ οἷον ἀντέβαινον ταῖς ἐκ θεοῦ μαστιγώσεσιν. "Ελ/ληνες δὲ
τὴν αἰτίαν ἐζήτησαν τοῦ λοιμοῦ, καὶ τοῦ μάντεως πυθόμενοι Κάλχαντος οὐκ
ἀφῆκαν τὸ κακὸν ἀθεράπευτον, παρ'οὐδὲν θέμενοι εἰ βαρυμηνιᾶν ἔμελλεν ὁ
πρώτιστος καὶ κράτιστος τοῦ στρατεύματος. ὅγε μὴν 'Ιβαγκὸς τῷ βασιλεῖ
προσρυεὶς ἀσμένως προσδέδεκτο, καὶ γέγονεν ἐς οὐκ ὀλίγα χρήσιμος 'Ρωμαίοις,
εὐμήκης ὢν τὴν ἡλικίαν καὶ ἀγχίνους μάλιστα καὶ τὴν ῥώμην ἀκμαῖος τοῦ
σώματος· τὸν δέ γε ἄνδρα τῶν αἱμάτων τῷ τοῦ εἴδους ἀκροχόλῳ καὶ τῷ τῆς γνώ-
μης ἀποκρότῳ σαφῶς διεχάραττε, 'Ρωμαίοις μὲν συναυλιζόμενος, μεταρρυ-
θμιζόμενος δὲ μηδαμῶς πρὸς τὸ τοῦ φρονήματος ὁμαλὸν καὶ εὐένδοτον. ὁ μέντοι

oştile care-l urmau şi ajungînd la hotarele Misiei [131], acesta se întoarce înapoi
deodată, dincolo de orice aşteptare. Căci armata, răzvrătindu-se, i-a spus:
„Unde ne duci şi cu cine avem să ne luptăm? N-am străbătut oare de multe
ori aceste drumuri de munte şi nu numai că n-am izbutit să facem nimic
bun, ci puţin a lipsit ca să pierim toţi? Întoarce-te, întoarce-te şi du-ne la
casele noastre!". Şi pe lîngă acestea, cuprinşi de temeri fără noimă, fugeau
în dezordine, de parcă îi gonea cineva din spate, lovindu-i cu felurite arme.
Şi din nou împăratul a decis să se repete aceeaşi acţiune cu o oaste mai mare.
Dar mereu biruia ce era mai rău, căci nimeni nu încerca să se lupte şi să se
înfrunte cu barbarii pentru a-l ajuta pe Ivancu. Atunci acesta, deznădăjduind
şi găsindu-se într-o situaţie foarte grea la Tărnovo, deoarece oamenii lui
Petru prindeau mereu puteri şi-şi sporeau armata, iese în ascuns şi se duce la
împărat şi astfel stăpînirea asupra misienilor i-a revenit din nou, deplin,
lui Petru. Numai că nici acesta nu a murit de moarte firească ci, puţin mai
tîrziu, şi-a pierdut viaţa în chip vrednic de milă, străpuns de sabia unuia
dintre oamenii din neamul său, / iar stăpînirea asupra vlahilor îi revine lui p. 622
Ioan [132], al treilea dintre fraţi. Petru îl luase de mai înainte ca ajutor în
truda sa şi ca părtaş la domnie pe fratele său Ioan, care, după ce fusese
destulă vreme ostatic la romei, pe cînd împăratul Isaac pornise a doua oară
împotriva *misienilor* [133], fugise şi, întorcîndu-se înapoi acasă, nu altfel decît
răposatul Asan prăda şi devasta ţinuturile romeilor. Căci firea nu-l dăruise
nici pe acesta cu ceva mai multă măsură faţă de noi. Nimeni dintre noi nu a
mers împotriva lui Petru, nici nu putea să o facă; ci, în vreme ce de-a lungul
multor ani duşmanii au dobîndit victorii atît de multe şi de însemnate şi
năpasta aceasta a tulburat neîncetat statul romeilor, nici măcar o mică
victorie nu i-a înveselit pe romei vreodată şi nici de aparenţa unei victorii
‹n-au avut parte›. Iar această trecere cu vederea de către Dumnezeu şi
aproape deplină părăsire ‹din partea Sa›, nimeni dintre arhiereii aşezaţi pe
cele mai înalte tronuri şi care culeg cele dintîi dovezi de cinstire, nimeni
dintre călugării cu bărbi lungi care-şi lasă lîna capului să le atîrne pînă la nas
nu o lua în seamă şi nu ne învăţa în ce fel trebuie să reacţionăm faţă de ea
şi nici nu încercau să găsească drumul izbăvirii vorbind deschis în faţa
împăratului, de dragul romeilor. Ci, ca şi cum toţi căzuseră şi nu mai erau
buni de nimic, rămîneau nesimţitori la cele întîmplate şi mergeau parcă în
întîmpinarea biciului lui Dumnezeu. / Elinii au căutat pricina pacostei p. 623
‹abătute asupra lor› şi, aflînd-o de la ghicitorul Calchas, n-au lăsat răul
nevindecat, neţinînd cîtuşi de puţin seamă de mînia grea ce avea să-l cu-
prindă pe cel dintîi şi cel mai puternic din armată [134]! Fugind la împărat,
Ivancu a fost primit cu bucurie şi s-a arătat nu la puţine lucruri folositor
romeilor. Era înalt de stat, ager la minte şi în culmea vigorii trupeşti.
Înfăţişarea-i de om aprig şi asprimea gîndurilor lui îl vădeau limpede pe
bărbatul iubitor de vărsări de sînge. Deşi a trăit în mijlocul romeilor, nu s-a
transformat deloc, ‹nu a luat› nimic din armonia şi înălţimea de cuget şi din

---

[131] În ms. B: „începînd să urce munţii Zagorei".
[132] Ioan, Ioniţă sau Caloian, ţarul vlahilor şi al bulgarilor (1197–1207).
[133] A doua expediţie a lui Isaac al II-lea Anghelos a avut loc în anii 1187–1188.
[134] Aluzie la un episod din timpul războiului Troiei. Adunate în Aulida, corăbiile grecilor nu puteau porni deoarece Artemis, supărată dintr-un motiv oarecare, făcuse vîntul să stea. Consultat, Calchas, profetul, a arătat că trebuie jertfită fiica lui Agamemnon, Iphigenia. După ce Iphigenia a fost sacrificată, corăbiile au putut porni la drum.

βασιλεὺς οὐκ ἀνάξιον κρίνας τὸν ἄνδρα τῶν εἰς αὐτὸν γενομένων γαμικῶν ἐγγυ-
ήσεων τὴν μὲν παστάδα ἐς τὸν νόμιμον καιρὸν ἀνεβάλετο (ἔτι γὰρ* ἐψέλλιζεν
ἡ νύμφη τὰ παιδικά), αὐτὸν δὲ τοῖς μέγα δυναμένοις συγγενέσιν ἐνέγραφεν,
οὐδενὸς τῶν εἰς θεραπείαν ἀρχικὴν καὶ πλοῦτον βαθὺν παρεικὼς στέρεσθαι.
ὁ δὲ πρὸς τὸ κατηγγυημένης αὐτῷ θυγατρόπαιδος τοῦ βασιλέως ἀτελὲς ὁρῶν,
καὶ τῇ τοῦ κάλλους ῥοδωνιᾷ τῇ τῆς τεκούσης αὐτὴν Ἄννης ἐν χηρείᾳ ἔτι
οὔσης περιέργως ἐνατενίζων, καὶ γάμους φανταζόμενος μείζονας, "τί μοι καὶ
τῷ ἐν γάλαξιν" ἔφασκεν, "ἀρνειῷ ἀμνάδος πρὸς ὀχείαν καὶ αἰγὸς τελείας ἐπι-
p. 624 δεομένῳ;" τὰ/πλεῖστα μὲν οὖν ὁ ἀνὴρ οὗτος τοῖς περὶ τὴν Φιλίππου ἐπόνει
μέρεσι, καὶ ἦν ἀγαπητὸν Ῥωμαίοις ἀντίφραγμα τῶν ἐκ τοῦ γένους ἐκείνου
μετὰ Σκυθῶν συνάρσεως ἐξιόντων καὶ κειρόντων τὸ προσπεσόν, ἐνίοτε δὲ καὶ
βασιλεῖ συστρατεύων διαφερόντως ἐδόκει δραστήριος. τίς δ' ἂν καὶ ἀριθμεῖν
δύναιτο ὅσαι καὶ ὅτε τοῦ ἔτους Σκυθῶν καὶ Βλάχων ἐγίνοντο ἔφοδοι, καὶ οἷα
ἔργα ἔδρων ἀνόσια; μαρτυροῦσι δήπου τὰ πεπραγμένα ἡ τῶν πρὸς Αἷμον χωρῶν
ἐρημία Μακεδονίας τε καὶ Θρᾴκης οἱ ληϊσμοὶ στηλῶν καὶ κύρβεων ἀκριβέσ-
τερον καὶ ξυμπάσης ἱστορίας τρανότερον.

20

p. 643 II, 3. Καὶ βασιλεὺς μετὰ τοῦτο τῆς προκειμένης ἐχόμενος ἄπεισι πρὸς τὰ
Κύψελλα, σωτήριόν τι ταῖς Θρᾳκίαις πόλεσιν ἐργασόμενος, ἃς οἱ Βλάχοι καὶ
Σκύθαι κακῶς ἐτίθεσαν, ἔπειτα δὲ συλλαβεῖν τὸν Χρύσον προθέμενος ἢ γοῦν
ἀνακόψαι τῶν ἐκδρομῶν** ἃς ἐποίει λαθραίως τὰ περὶ τὰς Σέρρας κείρων χωρία.
p. 644 ἦν δ' ὁ Χρύσος οὗτος Βλάχος τὸ γένος, τὴν / ἡλικίαν συνεσταλμένος, μὴ συμ-
φρονήσας μὲν ἀφισταμένοις Ῥωμαίων Πέτρῳ καὶ τῷ Ἀσάν, ὅτι μὴ καὶ μᾶλλον
κατ' αὐτῶν ἀράμενος ὅπλα μεθ' ὧν εἶχε πεντακοσίων ὁμογενῶν, καὶ Ῥωμαίων
γεγονὼς ἔνσπονδος. οὐ πολλῷ δ' ὕστερον ἁλοὺς ὡς ῥέπων πρὸς τὸ ὁμόφυλον, τῷ
πρόσω βαίνων διὰ παντὸς καὶ δυναστείαν ἑαυτῷ μνηστευόμενος, φρουρᾷ παραδί-
δοται. εἶτα*** ἀνεθεὶς καὶ σταλεὶς ἐπὶ τῷ φρουρῆσαι τὴν Στρούμμιτζαν τὸν μὲν
ἐκεῖσε πεπομφότα βασιλέα τῶν ἐλπίδων ἐψεύσατο, τῇ δὲ γνώμῃ χρησάμενος
ἦν τοῖς ἐκ γειτόνων Ῥωμαίοις κἀκεῖνος κακὸν ἀδυσώπητον. πρὸς τοῦτον τοίνυν
ἐξορμήσας ὁ βασιλεὺς καὶ στράτευμα ἱκανὸν ἐς τὰ Κύψελλα ἠθροικώς, μετὰ
βραχὺ ἀποστὰς τῆς προθέσεως ἐρᾷ ἐπανόδου, ὡς μάτην μὲν ἐκεῖ που τὴν στρα-

* ἔτι γὰρ] ἀκμὴν ὀρθῶς λαλεῖν, οὐκ ἠδύνατο, τεσσάρων οὖσα χρόνων. εἶχε δὲ τὴν τιμὴν καὶ τὴν στάσιν καθὼς γαμβρός B.

** τῶν ἐκδρομῶν] ἐξερχόμενον καὶ κουρσεύοντα τὰ περὶ τὰς Σέρας καὶ τὸν Στρυμόνα. ἦν δὲ οὗτος ὁ Χρῦσος τὸ μὲν γένος Βλάχος, τὴν ἡλικίαν μέτριος, ὁμογνωμονήσας μὲν μετὰ τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἀσὰν εἰς ἣν ἐποίησαν ἀποστασίαν, μὴ θελήσας δὲ ἀκολουθῆσαι αὐτοὺς μεθ' ὧν εἶχε τότε πεντακοσίων B.

*** εἶτα] ὀμόσας ἀπολύεται τῆς φυλακῆς καὶ εἰς τὸ κεφαλαττίκιον τῆς Στρουμπίτζης πέμπεται B.

îngăduința <acestora>. Iar împăratul nu l-a socotit nevrednic pe acest bărbat
de făgăduielile de căsătorie ce-i fuseseră făcute, dar a amînat pînă la sorocul
legiuit nunta (căci mireasa era încă în vîrsta copilăriei [135]), iar pe el l-a
înscris în rîndul preaputernicelor sale rude, neîngăduind să fie lipsit cu nimic
de cinstea cuvenită unui conducător, precum și de bogăție multă. Dar
<Ivancu>, văzînd că ceea ce privea logodna sa cu nepoata împăratului rămăsese
neîmplinit, ațintindu-și privirea cu interes asupra frumuseții asemenea unui
trandafir a mamei ei, Ana, care mai era văduvă și visînd o căsătorie mai
strălucită, a spus: „Ce să fac eu cu o mielușea de lapte, cînd am nevoie de
oiță bună de împerecheat și de capră împlinită?" / Și bărbatul acesta a depus p. 624
cele mai mari eforturi în părțile Filipopolei și era pentru romei ca un stăvilar
îndrăgit în calea năvălitorilor din neamul lui, care cu ajutorul sciților prădau
ce le cădea în cale; uneori, luptînd alături de împărat, s-a arătat deosebit de
viteaz. Dar cine ar putea socoti de cîte ori și cînd <anume> în cursul anului
s-au produs năvăliri ale sciților și ale vlahilor și ce fapte nelegiuite au făcut?
Mărturisesc desigur faptele însele, pustiirea ținuturilor de lîngă Haemus,
prădăciunile din Macedonia și din Tracia, mai exact decît coloanele funerare
și monumentele și mai limpede decît orice istorie.

20

1197(1198?). Alexie al III-lea Anghelos renunță la expediția împotriva lui Chrysos, pentru care se pregătise

Despre Alexie Anghelos, II, 3. După aceasta, împăratul, urmîndu-și
drumul stabilit, se îndreaptă spre Kypsella [136], ca să înfăptuiască ceva p. 643
pentru salvarea orașelor din Tracia, pe care le stricaseră vlahii și sciții [137]
și ca să-l prindă apoi pe Chrysos [138] sau să pună capăt măcar năvălirilor [139]
pe care el le făcea în ascuns, prădînd ținuturile din jurul orașului Serrai.
Acest Chrysos era vlah după neam, / mic de stat și nu se înțelesese cu Petru
și Asan cînd ei s-au răsculat împotriva romeilor, ba chiar ridicase armele p. 644
împotriva lor, împreună cu cei cinci sute de oameni din același neam cu el,
pe care-i avea și devenise un aliat al romeilor. Nu mult după aceea, surprins
că înclină către cei de un neam cu el, înaintînd mereu <pe acest drum> și
năzuind să dobîndească pentru sine o putere <autonomă>, e aruncat în
închisoare. Apoi [140], fu eliberat și trimis să păzească Strumitza [141]; dar a
înșelat speranțele împăratului care l-a trimis acolo și și-a pus în gînd să fie și
el pentru romeii din vecinătate o pacoste nerușinată. Împăratul a pornit deci
asupra lui, după ce a strîns la Kypsella armată destulă, dar, după scurtă
vreme, renunțînd la planul său, vrea să se întoarcă, încît zadarnică a fost

[135] În ms. B: „nu putea să vorbească bine, căci era numai în vîrstă de patru ani. El avea însă rangul și situația de ginere".

[136] Azi Ipsela, în Turcia europeană.

[137] Sciții = cumanii.

[138] Dintr-o cuvîntare a lui Nichita Choniates, știm că Chrysos se numea și Dobromir; despre el, vezi Dieten, ***Erläuterungen***, p. 131 cu întreaga bibliografie.

[139] În ms. B.: „năvălind și prădînd ținuturile din jurul orașului Serrai și al Strymonului. Era acest Chrysos vlah de neam, de statură mijlocie, avea aceleași sentimente ca Petru și Asan în privința răscoalei pe care ei au făcut-o, dar nu voise să-i urmeze cu cei cinci sute de oameni de care dispunea atunci".

[140] În ms. B: „este eliberat sub jurămînt din închisoare și trimis în funcția de comandant al Strumitzei".

[141] Azi oraș cu același nume, în sudul R. S. Macedonia.

τιὰν ἁλισθῆναι, εἰκαίως δὲ καὶ αὐτὸν τὴν ἐς τὰ Κύψελλα πορείαν ἑλέσθαι. οὐκοῦν τὰ κατὰ τὴν ἑσπέραν ἀφεικὼς φέρεθαι ὡς πρώην εἶχον καὶ ἔπασχον, ἐς τὸ Βυζάντιον ἐπανέζευξε μηδὲ δύο μῆνας ἀνασχόμενος θυραυλῆσαι.

21

p. 662 II, 5.<...>'Ο δὲ δὴ αὐτοκράτωρ μήπω καθαρῶς ἀνασφήλας τῆς νόσου μηδ'ἐπὶ
τῶν ποδῶν στῆναι δυνάμενος ἔξεισι καὶ ἄπεισι πρὸς τὰ Κύψελλα, ἐξαρτύσας
p. 663 ὅσα πρὸς πόλεμον ἄραρεν. / αὐτοῦ δ'ὄντος ἐν καχεξίᾳ, Σκύθαι μετὰ μοίρας
Βλάχων τὸν Ἴστρον διαβάντες τοῖς Θρᾳκικοῖς πολίσμασιν, ὁπόσα περὶ Μεσήνην καὶ Τζουρουλόν, καὶ τὰ ἔτι τούτων ἐχόμενα ἐξ ἐφόδου ἔκειρον κατ'αὐτὴν τὴν ἐτήσιον μνήμην Γεωργίου τοῦ χριστομάρτυρος. ἦν μὲν οὖν, ὡς ἤδετο, τοῖς βαρβάροις σκέμμα καὶ σύνθημα πρὸς τῶν ἡγεμόνων τῆς ὁδοῦ δοθὲν ἐς τὸ Κουπέριον ἀφικέσθαι (τὸ δέ ἐστιν ἐκ γειτόνων τῆς Τζουρουλοῦ διακείμενον, ἔνθα ἤγετο τηνικαῦτα τῷ μάρτυρι ἑορτὴ καὶ πανήγυρις συγκεκρότητο), ὁμίχλης δὲ περισπασθείσης ἕωθεν χαμαιφερῶς τὸ μὲν πολὺ τῶν βαρβάρων τῆς προκειμένης ἀπορραγὲν εἰς χωρία μετέρρευσεν ἕτερα, μέχρι καὶ τοῦ παράλου Ῥαιδεστοῦ κατιόν, μοῖρα δέ τις αὐτῶν περὶ τὸ Κουπέριον ἐνσκήψασα εἰς μὲν τὸν ναὸν καὶ τὸ περίαυλον οὐκ εἰσήλθοσαν· τὸ γὰρ συνελθὸν πλῆθος ἐπὶ τῷ τὰ ὅσια τελέσαι τῷ μάρτυρι, δρᾶσαί τι μᾶλλον φθάσαν ἢ παθεῖν ἀναμεῖναν κεκρικὸς δέον, ἁμάξας ἀγηοχὸς καὶ τὸν νεὼν περιφραγμῶσαν κατὰ τὴν πρώτην εὐθὺς τῶν βαρβάρων ἐπέλευσιν τὰ ἐκεῖσε πεποίηκεν ἄβατα ἄλλως τε* καὶ τοῖς Σκύθαις ἀπείρητα τειχομαχεῖν τὰ ἐν κώμαις ἐκτρεπομένοις ἐς δεῦρο καὶ πόλεσιν ὀχυρώματα, ὡς οἷα πρὸς τὴν πρώτην ὁρμὴν κατὰ λαίλαπος κίνησιν ἀναρριπτόντων τὰ ἐν ποσὶ καὶ πρὸς ἤθη τὰ οἰκεῖα μεταχωρούντων. τοὺς δέ γε τοῦ νεὼ ἀφεμένους καὶ πρὸς τὸ / πόλισμα τὸν Τζουρουλὸν ὡς ἔχον σῶσαι μετα-
p. 664 χωρήσαντας πανδημεὶ ἠχμαλώτευσαν, μὴ λαβέσθαι φθάσαντες τοῦ ἐρύματος. ἦσαν δ'ἂν ἅπαντες τοῦ κακοῦ τῆς αἰχμαλωσίας ἀπείρατοι, εἰ μὴ ὁ κάκιστ'ἀπολούμενος ῥακενδύτης ὃς ἐκ τῆς Ἀντιγόνου μονῆς ἐκεῖσε ἀφίκετο τελωνήσων τὴν πανήγυριν, παρ'οὐδὲν ἔθετο ὅσα ἦν ἐπιστείλας ὁ Βρανᾶς Θεόδωρος, ὃς τῶν ἐκεῖθι χωρῶν ἡγεμόνευεν, ἀπαγορεύσαντα μὲν τὴν τῶν πολλῶν ἐς τὸ Κουπέριον συνδρομήν, τὴν δ'ἐπιδρομὴν τῶν Σκυθῶν ἀπαγγέλλοντα καὶ προ-

* ἄλλως τε δὲ ὅτι οὐδὲ οἱ Κόμανοι κάστρα ἤθελον μάχεσθαι, ἐπεὶ ἕτερα χωρία κουρσεύειν χωρὶς μάχης ηὕρισκον B.

adunarea armatei acolo, zadarnică şi deplasarea sa către Kypsella. Lăsînd aşadar ţinuturile dinspre Apus în aceeaşi stare de suferinţă în care fuseseră şi mai înainte, s-a întors în Bizanţ[142], fără să suporte viaţa de tabără nici două luni.

21

1199, 23 aprilie. Cumanii şi vlahii pradă oraşele din Tracia. Armata bizantină din Bizya îi alungă, dar cumanii revin, profitînd de faptul că bizantinii nu ştiu să-şi fructifice victoria

Despre Alexie Anghelos, II, 5. <...> Iar împăratul[143], deşi nu se ridicase p. 662
deplin după boală şi nici nu se putea ţine pe picioare, pleacă şi se îndreaptă
spre Kypsella, pregătind cele necesare pentru război; / pe cînd el se găsea p. 663
încă în convalescenţă, sciţii[144] cu o ceată de vlahi, trecînd Istrul, prădau în primul lor atac, chiar în ziua pomenirii anuale a mucenicului lui Hristos Gheorghe[145], oraşele din Tracia, cele aflate în preajma Mesenei[146] şi a Tzurulosului[147] ca şi pe cele din apropierea acestora. După cum se zvonea, planul barbarilor şi cuvîntul de ordine dat călăuzelor era să ajungă la Kuperion[148] (acesta era învecinat cu Tzurulos şi se prăznuia atunci acolo sărbătoarea mucenicului şi se făcea tîrg); dar, cum încă din zori s-a lăsat o ceaţă deasă pe pămînt, cea mai mare parte a barbarilor s-au abătut din drum şi s-au revărsat asupra altor ţinuturi, coborînd chiar pînă la Rhaidestos[149], pe malul mării, iar o altă parte din ei, năpustindu-se asupra Kuperionului n-au izbutit totuşi să pătrundă în biserică şi nici în curtea din jurul ei. Căci mulţimea adunată să-l prăznuiască pe mucenic a socotit că e mai bine să acţioneze cumva dinainte decît, aşteptînd, să aibă de suferit şi, aducînd căruţe şi împrejmuind cu ele biserica, au făcut-o de la bun început inaccesibilă barbarilor; mai ales fiindcă[150] sciţii nu se pricep să ducă război de împresurare şi de aceea ei ocolesc pînă azi întăriturile satelor şi ale oraşelor, ca unii ce sînt în stare <doar> să distrugă din primul iureş, asemenea furtunii, ce li se iveşte în cale, pentru ca apoi să se întoarcă la casele lor. Dar pe cei care au părăsit
biserica şi s-au îndreptat spre / oraşelul Tzurulos, crezînd că putea să le p. 664
asigure salvarea, i-au robit pe toţi înainte ca ei să ajungă să intre în cetate. Şi ar fi putut să scape toţi <romeii> de nenorocirea robirii, dacă blestematul de calic[151] care venea de la mănăstirea Antigonos ca să ia vama pentru tîrg ar fi ţinut seama de dispoziţiile date de Teodor Branas, guvernatorul ţinuturilor de acolo; acesta interzisese îngrămădirea multor oameni în Kuperion, dîndu-le de ştire despre năvala sciţilor şi avertizîndu-i să aleagă:

142 În Constantinopol; pentru datarea evenimentelor din acest fragment, vezi Dieten, *Erläuterungen*, p. 131.
143 Alexie al III-lea Anghelos (1195–1203).
144 Sciţii = cumanii.
145 Adică în ziua de 23 aprilie; pentru cronologia evenimentelor, vezi Dieten, *Erläuterungen*, p. 99–100.
146 Oraş situat între Arcadiopolis şi Tzurulos.
147 Azi Çorlu, în Turcia europeană.
148 Oraş în Tracia răsăriteană.
149 Azi Rodostos, port la Marmara.
150 În ms. B: „şi de altminteri nici cumanii nu voiau să lupte împotriva unor fortăreţe, deoarece găseau alte ţinuturi de prădat fără luptă".
151 Traducerea latină care însoţeşte textul grecesc în ediţia Bonn face din epitetul dat de Choniates călugărului în cauză un nume propriu, Rakendytes, cf. G. Murnu, *Nichita Acominatos*, p. 54 şi 109–110.

τιθέντα αἵρεσιν, ἢ κακῶν ἀπαθεῖς εἶναι τοὺς συνελθόντας τῶν ἐντελλομένων ἀκούσαντας ἢ τεθνάναι παρακούσαντας. νῦν δὲ ὁ τοῖς ἐν κόσμῳ ἐπίπαν ἀποταξάμενος καὶ λαμπρῶς τῶν κάτω ἀπορραγείς, τὸ δὲ κατὰ Χριστὸν τριβώνιον ἐθελοντὴς ὑποδύς, δείσας μὴ χάλκεος στατὴρ αὐτὸν διαδράσειε τοῦ λεὼ διασπαρέντος, τὴν μὲν δέλτον τῷ κόλπῳ ἐνέβυσε καὶ ὡς ἐν σκότει τῇ μελανειμονίᾳ παρέπεμψε, τοῖς δ'ἀγειρομένοις προύλεγεν, ὡς εἰ καὶ προφήτου ἦν περισσότερος ὁ τῆς ἐννοίας, ἔνθα τὸ κέρδος, ἐμπορικὸς καὶ δριμύτατος, ὡς οὐδέν τι πείσονται ἀηδὲς καὶ ὁποῖον αἱ φῆμαι τὰ πολλὰ τὴν ἀλήθειαν τυραννοῦσαι μὴ διακριδὸν καταγγέλλουσι. καὶ οὕτω μὲν οἱ Σκύθαι λείαν ἐλάσαντες πολλὴν ἀνεζεύγνυον, ὁ δὲ τὴν Βυζίην φυλάσσων 'Ρωμαϊκὸς στρατός, μαθὼν ἐπανιέναι τοὺς Σκύθας, τὴν ἐπ'αὐτοὺς ἐτράπετο. ἐπεὶ δὲ καὶ συνέβαλον ἀμφότερα τὰ στρατεύματα, κρατεῖ τὸ ἡμέτερον, φόνος τε καὶ τροπὴ γίνεται τῶν Σκυθῶν
p. 665 καὶ τὸ τῆς αἰχμα / λωσίας πλεῖστον ἀνίεται, καὶ τοῦτ'ἐπὶ βραχύ· ἡ γὰρ σύμφυτος καὶ μανιώδης κἀπὶ τοῖς μηδαμῶς καθήκουσιν ἀμετάθετος 'Ρωμαίων λίχνευσις τὴν νίκην διέφθειρεν. ὅλοι γὰρ τοῦ ἀφαρπάζειν καὶ μεταφέρειν γινόμενοι ἅπερ ἦγον οἱ Σκύθαι τὰς 'Ρωμαϊκὰς χώρας πορθήσαντες, τὸ ἀπιὸν καὶ δραπετεῦον πολέμιον ἐπέστρεψε καθ'ἑαυτό, καὶ παλίωξιν ἐντεῦθεν εἰργάσαντο.

22

p. 665 III, 1. Καὶ τῇδε μὲν καὶ ταῦτα συμβέβηκε, βασιλεὺς δ'ἀπάρας ἐκ τῶν Κυψέλλων τῇ Θεσσαλονίκῃ ἐφίσταται, κἀκεῖθεν ἀναστὰς κατὰ τοῦ Χρύσου ὁρμᾷ. οὗτος γὰρ τὴν Στρούμιτζαν ἰδιωσάμενος, Βλάχος ὢν τὸ γένος*, καὶ φρούριόν τι ἀπολαβὼν λεγόμενον Πρόσακον ἐς τυραννεῖον ἑαυτῷ κατεσκεύασε,
p. 666 κρατύνας παντοίως τὸ ἔρυμα, ὅπερ ἡ μὲν φύσις ἀρχῆθεν / φιλοτίμως ἐξεῦρέ τε καὶ ἀνέδωκε· πέτραι γάρ εἰσιν** ἀπορρῶγες δισχιδεῖς, συνεπτυγμέναι ἀλλήλαις, μία δ'ἐς αὐτάς ἐστιν ἄνοδος στενὴ καὶ βίαιος καὶ ἀμφίκρημνος, ἡ δὲ λοιπὴ περίμετρος τῶν πετρῶν αἰγίλιψ ἅπασα καὶ ἀπρόσβατος, καὶ ποταμὸς βαθυδίνης ὁ 'Αξιὸς ἀμφιπερικλώμενος ἐπιτειχίζει ταύτας παραλογώτερον· ἐλθοῦσα δ'εἰς ὕστερον ἡ τέχνη ἀνθαμιλλήτρια τῇ φύσει ἀναλώτους αὐτὰς μικροῦ ἐτεκτήνατο· τείχη γὰρ ἀρραγῆ διειληφυῖα κατὰ τὴν ἐνδοθεῖσαν ἄνοδον ὑπερφυὲς τετέλεκεν ὁρμητήριον. ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἔρυμα τὸν Πρόσακον 'Ρωμαῖοι μὲν πάλαι παρεῖδον Βουλγάρων ἀφροντιστοῦντες, καὶ κατέλιπον ἔρημον, ὁ δὲ Χρύσος ἐπιποιήσας εἶχε κατὰ 'Ρωμαίων ἀπρόσμαχον οἰκητήριον, πᾶν ὅτι περ ὅπλοις τρόφιμον

* Βλάχος ὢν τὸ γένος om. A, habet B

** πέτραι γὰρ εἰσι συγκεκωλυμμέναι ἀλλήλαις, σχίσμα μέσον ἔχουσαι, ἄνοδον δὲ μίαν στενὴν καὶ βιαστικὴν καὶ κρημνώδη. γύρωθεν δὲ ὁμαλαὶ αἱ πέτραι καὶ ἀπίαστοι διὰ τῶν χειρῶν. περιτριγυρίζει δὲ ταύτας ὁ 'Αξειὸς ποταμὸς ὁ νῦν Βαρδάριος λεγόμενος βαθὺς καὶ ἀπάτητος B.

fie să-i asculte poruncile şi să rămînă neatinşi de rele, fie să i le nesocotească şi să moară. Dar ‹acest călugăr› care se lepădase cu totul de cele lumeşti şi se desprinsese cu hotărîre de cele pămîntene, îmbrăcînd de bunăvoie, asemenea lui Hristos, haina sărăciei, de teamă ca nu cumva să-i scape vreun bănuţ de aramă dacă poporul se va împrăştia, a vîrît în sîn scrisoarea ‹guvernatorului› şi a părăsit-o în bezna rasei sale negre, iar celor adunaţi le-a prevestit, de parcă ar fi ştiut mai multe decît un profet, el care atunci cînd era vorba de cîştig avea minte de negustor preaviclean, că nu vor păţi nimic neplăcut şi nimic din ceea ce vestesc zvonurile cele tulburi, care de cele mai multe ori se răzvrătesc împotriva adevărului. Şi, astfel, sciţii, după ce au adunat multă pradă, s-au înapoiat spre ţinuturile lor; dar oastea romeică ce păzea Byzia, aflînd că sciţii se întorc spre casă, a pornit după ei. Şi cum cele două armate s-au ciocnit în luptă, a noastră învinge şi se face măcel mare şi sciţii fug şi cea mai mare parte din cei prinşi / scapă, dar pentru scurtă vreme. Căci p. 665
lăcomia înnăscută şi nebunească şi de neclintit a romeilor după lucruri care nicidecum nu li se cuvin le-a stricat victoria. Toţi s-au apucat să smulgă şi să care prăzile făcute de sciţi din ţinuturile romeice, iar duşmanii, în vremea asta, s-au oprit din fugă şi s-au întors atacîndu-i din nou.

22

1199. Expediţia nereuşită a împăratului Alexie al III-lea Anghelos împotriva lui Chrysos care s-a întărit în Strumitza şi Prosakos. Alexie refuză să-i elibereze pe vlahii robiţi de aliaţii săi turci. Încheierea păcii cu Chrysos care primeşte de soţie pe fiica lui Manuel Kamytzes

Despre Alexie Anghelos, III, 1. Şi după aceste întîmplări împăratul [152], p. 665
plecînd din Kypsella, vine la Tesalonic şi, de aici, porneşte asupra lui Chrysos. Vlah de neam [153], acesta îşi însuşise Strumitza şi cucerise şi cetăţuia numită Prosakos [154] şi-şi înjghebase acolo reşedinţă de tiran [155], întărind în fel şi chip fortăreaţa pe care dintru-nceput/firea o născocise şi o dăruise din plin; căci sînt p. 666
acolo stînci abrupte [156], despicate, încălecate una peste alta şi o singură cărare duce spre ele, îngustă şi anevoioasă şi primejdioasă din pricina prăpăstiilor, iar restul împrejurimilor acestor stînci e tot rîpos şi nebătut de picior de om şi un rîu cu vîrtejuri adînci, ‹numit› Axios [157], încovoindu-se în jurul stîncilor le ocroteşte în chip şi mai uimitor. Venind apoi meşteşugul ‹omului› şi luîndu-se la întrecere cu firea le-a făcut să fie aproape cu neputinţă de cucerit. Căci înălţîndu-se ziduri puternice de-a curmezişul potecii existente s-a înfăptuit un adăpost minunat întărit. Dar romeii au neglijat de multă vreme această fortăreaţă, Prosakos, deoarece nu-şi făceau griji despre partea bulgarilor şi au părăsit-o, lăsînd-o pustie, iar Chrysos, refăcînd-o, avea

[152] Alexie al III-lea Anghelos (1195–1203).

[153] În ms. A lipsesc cuvintele: „vlah de neam".

[154] Cetate situată pe malul Vardarului, în R. S. Macedonia. Poziţia ei nu a fost exact determinată.

[155] Prin *tiranie* bizantinii înţeleg orice putere obţinută prin uzurpare, orice domnie nelegitimă.

[156] În ms. B: „Căci sînt acolo stînci aglomerate unele peste altele, care au la mijloc o despicătură şi o singură cale de suiş, îngustă şi anevoioasă şi mărginită de prăpăstii; iar de jur împrejur stîncile sînt netede şi nu pot fi prinse cu mîinile. Le înconjoară rîul Axios, numit acum Vardar, adînc şi de netrecut".

[157] Azi rîul este numit de greci Axios, de bulgari şi de locuitorii R. S. Macedonia — Vardar.

ἐκεῖσε συνηλικώς, ἀφετήριά τε ὄργανα περιστήσας καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐνθέμενος ἄφθονα, ποίμνιά τε καὶ βουκόλια, κατ'ἀγέλας ταῖς ἀκρωνυχίαις ἀνεὶς νέμεσθαι· οὐ γὰρ εὐπερίληπτος ἡ τοῦ φρουρίου τοῦδε περίμετρος, ἀλλ'ἐς ὅτι πλεῖστον εὐρύνεται καὶ μηκύνεται, καὶ ἄλσεσιν ἐξ ὄμβρων κομᾷ, καὶ χωρίοις δρυμώδεσι βέβριθεν. Ἑνὸς δέ τινος καλοῦ, καὶ τούτου ἀπαραιτήτου, καλλίστου
p. 667 καὶ κρατίστου τὸ φρούριον στέρεται· οὐδὲ γὰρ βραχεῖά τις ὕδατος λιβὰς ἐκεῖ που ἐκδίδωσιν, οὐδὲ φρεάτιά εἰσιν ὀρυκτά, ἀλλὰ δεῖ ἐς τόν ποταμὸν κατιέναι καὶ ὑδρίαις / ἀρύσασθαι τὸν ποτόν. τοιούτου τοίνυν ἐρύματος ἐγκρατὴς ὁ Χρύσος γενόμενος πρὸς οὐδὲν ὅτι κατ'αὐτοῦ βασιλεὺς ἔπεισιν ἐτετάρακτο, ἀλλ'ὡς ἀντιταξόμενος ἡτοιμάσατο. τοῖς μὲν οὖν ἐν πείρᾳ πολέμου Ῥωμαίοις, εἴ τίς που τέως καὶ ὑπολέλειπτο, καὶ οἷς ἡ τῶν ἐκεῖσε θέσις χωρῶν οὐδαμῶς ἠγνόητο δέον ἐκρίνετο καὶ τῷ βασιλεῖ συνεβούλευον παραλλάξαι μὲν τὸν Πρόσακον, μετελθεῖν δὲ τὰ λοιπὰ πολίσματα καὶ τὰς κώμας ὁπόσαι κατήκοοι Χρύσῳ γεγόνασι, μετὰ δὲ τὴν τούτων χείρωσιν τῷ Προσάκῳ παρεμβαλεῖν· οὕτω γὰρ ἐσεῖσθαι καὶ τὸ στράτευμα εὐθαρσέστερον, τὰ εὐχείρωτα καταστρεψάμενον πρότερον καὶ λείαν ἐκεῖθεν περιβαλόμενον, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Χρύσον τῇ βίᾳ τῶν πραγμάτων ἀγχόμενον μεταβουλεύσασθαί τι χρηστότερον, ἐνδόντα τοῦ ἄγαν ἢ καὶ ἀπογνόντα τῶν καθ'αὑτόν. τοῦ δέ γε κατὰ τὴν πρώτην ὁρμὴν τοῖς ἀπροσμάχοις εὐθὺς προσβαλεῖν καὶ πρὸς ὄρη διαμιλλᾶσθαι ἀπότομα, μὴ καὶ εἶναι μάταιον ἔλεγον, καὶ ἄλλως ἱδρῶτας ὁρᾶν αἱματόεντας καὶ προσκείμενον πόνον πολύν, καὶ φαντάζεσθαι κόρσας ἀναύχενας τῶν μαχουμένων ἀνδρῶν. καὶ οἱ μὲν ταῦτα παρῄνουν, ἀντέστησαν δὲ γενναιότερον οἱ μὴ ἐνόρχαι τοῦ βασιλέως πρόκοιτοι, ὧν ἐπρωτίστευεν ὁ Οἰναιώτης Γεώργιος, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς θεραπείας λειογένεια μειράκια. οὗτοι γὰρ περιστάντες τὸν βασιλέα παλαιοὶ καὶ πανδέξιοι ἔπεισαν ἐς τὸν Πρόσακον εὐθυώρως ἄγειν τὴν στρατιάν, καὶ κατ'
p. 668 αὐτοῦ τοῦ Χρύσου ἀντίον τὰ ὅπλα ἄγειν καὶ τὸ δό/ρυ διαγκωνίζεσθαι, ὡς „εἰ οὗτος ἁλώσεται, οὐκ ἔστιν ὅστις ἐς τὸ ἑξῆς ἀντιστήσεται. καὶ ἄλλως δὲ τί τὸ προσιστάμενον μὴ κατὰ τοῦ καιρίου μέρους αὐτίκα χωρεῖν, ἀλλ'ἐκ περιόδων καὶ κύκλων μετέρχεσθαι τὸ πολέμιον; πρὸς δὲ τούτοις τίς ἂν ἀνέξεται ὅλως ταῖς βαρβαρικαῖς ταύταις καὶ ἀχαριτώτοις χώραις διατρίβειν ἐπὶ πολὺ δι'οὐδὲν ἢ μικρὸν ὄφελος, τῆς τῶν συκίων καὶ τῶν πεπόνων ὥρας ἐφισταμένης καὶ τῶν ἄλλων περκαζόντων ὡραίων τῆς γῆς, οἷς ὑπερβέβριθε Προποντὶς ὅσα καὶ παράδεισος χειρὶ θεοῦ φυτευθείς. εἴθε ὑπὸ πλακὶ Ῥηγίου γενοίμεθα καὶ Ἀφάμειαν θεασαίμεθα, ὅπως προσείποιμεν τὴν ἱερὰν Κωνσταντινούπολιν, κἀκεῖθεν ἐς τὰ τοῦ πρὸ τοῦ Πόντου τρυφερὰ χωρία προσαναπλεύσαιμεν, ἔνθα πραεῖά τις αὔρα βόρειος καὶ ζωογόνος προσβάλλει διὰ παντός, καὶ ἰχθύες νεαλεῖς περισκαίρουσι, καὶ δελφῖνες ἥδιστον ἀναθρώσκουσι λουτρῶν τε χάριτες διαγελῶσιν ἁπανταχῇ, καὶ ἀργύρεα πλανώμενα ὕδατα τὸν θεατὴν διαχέουσι, καὶ τὰς ἀκοὰς τῶν δεῦρο κἀκεῖσε περιφοιτώντων ἑστιῶσι κατακηλοῦσαι κωτίλλουσαι χελιδόνες καὶ μελεάζουσαι ἀηδόνες καὶ πᾶν ἕτερον ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ τρύζον ἐν ταῖς λόχμαις καὶ τιτυβίζον μουσικὸν πτερόν". ὅλῳ τοίνυν ῥυτῆρι πρὸς τὸν Πρόσακον φέρεται βασιλεύς, εἴπερ ἐς ἴσον αὐτῷ κατέστη τῇ θέᾳ ὁ λόγος. ὅθεν τινὰ μὲν

<acum> un adăpost cu neputință de cucerit de romei; adunase acolo cu ajutorul armelor tot felul de bucate, așezase de jur împrejur mașini aruncătoare <de pietre>, și-și procurase din belșug cele necesare traiului, lăsînd să pască, pe culmi, turme de oi și cirezi de vite. Căci cuprinsul acestui loc întărit nu e restrîns, ci se lățește și se întinde foarte mult și e acoperit de crînguri <hrănite> de ploi și e bogat în locuri împădurite. Numai de un singur lucru bun și anume de unul care e neapărat trebuincios, prea bun și foarte important e lipsit acest loc întărit; că nu există pe acolo nici un firicel de apă, nici puțuri săpate în pămînt, ci trebuie să cobori la rîu și să aduci de acolo,
cu gălețile, / apă de băut. Luînd în stăpînire așadar o asemenea fortăreață, p. 667
Chrysos nu s-a înspăimîntat deloc cînd împăratul a pornit împotriva lui, ci s-a pregătit să-l înfrunte. Acei romei care se pricepeau la război, dacă mai rămăsese vreunul, ca și cei cărora nu le erau nicicum necunoscute locurile de pe acolo, au crezut de cuviință și l-au sfătuit pe împărat să ocolească Prosakos și să lovească celelalte cetățui și sate care intraseră sub ascultarea lui Chrysos și abia după cucerirea acestora să vină spre Prosakos. Căci astfel și armata avea să aibă mai multă îndrăzneală, după ce va fi stricat mai întîi <localități> mai ușor de cucerit și va fi luat pradă de acolo și, pe de altă parte, Chrysos, silit de stările de fapt, își va schimba gîndul spre binele <romeilor>, va da înapoi din fața unui <efort> prea mare și va renunța chiar la planurile sale. Pe cînd încercarea de a lua cu asalt, de la primul atac, locuri cu neputință de cucerit și de a se lua la trîntă cu munții abrupți nu era numai un lucru zadarnic — spuneau ei — dar nu însemna altceva decît să vezi <curgînd> sudori de sînge și multă suferință pe deasupra și să ai înaintea ochilor capetele desprinse de trup ale luptătorilor. Acestea erau sfaturile pe care le dădeau; dar li s-au împotrivit cu mai multă vigoare eunucii care păzeau camera împăratului, în fruntea cărora se găsea Georgios Oinaiotes și băiețandrii imberbi din gardă. Aceștia stăteau de multă vreme în preajma împăratului și se arătau plini de bunăvoință față de el și l-au convins să-și ducă armata drept la Prosakos, să meargă împotriva lui Chrysos însuși cu
război /, sub cuvînt că „dacă el va fi prins, nu mai e cine să i se împotrivească p. 668
<împăratului> în viitor. Și, dealtfel, ce-i împiedică să meargă îndată asupra locului celui mai important, în loc să-l urmărească pe dușman cu ocolișuri și tărăgănări? Și afară de astea toate, cine ar răbda să stea multă vreme în aceste ținuturi barbare și sălbatice, pentru nimic sau pentru folos puțin, cînd a și sosit vremea smochinelor și a pepenilor și a celorlalte roade ale pămîntului care se coc acum, de care e plină Propontida ca o grădină a raiului însămînțată de *mîna lui Dumnezeu*? O, de-am fi la poalele platoului de la Region [158] și am privi Aphameia [159], ca să salutăm sfințitul Constantinopol și de acolo să plutim spre ținuturile pline de dulceață din fața Pontului, unde mereu bate dinspre miazănoapte o boare blîndă și dătătoare de viață și sar pești iuți și saltă delfinii atît de plăcut și surîd pretutindeni farmecele băilor și rătăcitoare ape argintii înveselesc pe privitor și unde auzul celor ce hoinăresc ici și colo e încîntat ca de o vrajă de ciripitul rîndunelelor și de cîntecul

[158] Azi Küçükçekme, pe malul Mării de Marmara, în apropiere de Constantinopol. Aici obișnuiau să-l salute pe împărat, la întoarcerea sa în capitală, cînd venea din părțile europene ale imperiului, eparhul Constantinopolului, patriarhul ecumenic și senatorii.

[159] Castel aflat în preajma Regionului. Aici, după sosirea împăratului din călătorie sau din expediții militare, se organiza o recepție și de aici pleca el a doua zi pentru a-și face intrarea solemnă în capitală.

ἐρύματα πάρεργον ὁδοῦ κατεστράφησαν, θημωνίαι τε καρπῶν καὶ λήϊα πυρο-
φόρα κατηθαλώθησαν, καὶ παρὰ Περσῶν ἑάλωσαν Βλάχοι δορύκτητοι, οὓς
p. 669 ὁ τῆς πόλεως / Ἀγκύρας σατράπης ἐπικούρους ἀπέσταλκε βασιλεῖ, ὅτε καὶ τὸ
μὲν περὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ὑγιὲς καὶ θηρμότερον τὸν βασιλέα ἐξελιπάρησε
μὴ συγχωρῆσαι ὅλως τοῖς Τούρκοις οἴκαδε ἀνθρώπους μετενεγκεῖν θεὸν
ὃν ἡμεῖς πρεσβεύομεν σεβομένους, ἵνα μὴ τὴν πίστιν ἄκοντες μεταθέμενοι
τὸ θεῖον κατὰ τῶν ἐκδόντων ἐκμήνωσιν, ἀλλὰ τὸ μὲν Βλαχικὸν αἰχμάλωτον
ἐς οἰκετικὸν ἀποδοθῆναι Ῥωμαίοις, αὐτοὺς δὲ τοὺς χειρωσαμένους Πέρσας
φιλοφρονηθῆναι δεξιώσεσιν ἑτέραις βασιλικαῖς· ὁ δὲ οὐδ'ὅλως ἐπένευσεν. ἐπεὶ
δὲ καὶ ἐς αὐτὸν ἐφθάκει τὸν Πρόσακον, βαλὼν ἐκεῖ που στρατήγιον ἔγνω τοῦ
φρουρίου αὐτίκα πειράσασθαι. καὶ ἦν ἔργα πρὸς Ῥωμαίων τηνικαῦτα τελού-
μενα κατιδεῖν γέρατος καὶ θαύματος ἄξια· ὑπὲρ γὰρ ἐλπίδας διηγωνίσαντο.
οἱ μὲν γὰρ θυρεοῖς καὶ γυμνοῖς φραξάμενοι ξίφεσιν, οἱ δὲ τόξα καὶ βέλη φέ-
ροντες περὶ τὰ ἀνάντη τοῦ φρουρίου ἀνερριχῶντο γεώλοφα, καὶ τοῖς ἀπὸ τει-
χῶν καὶ τῆς ἄκρας μαχομένοις ἐπεγχρίπτοντες ἔβαλλον. ἀμέλει καὶ μετὰ
κάματον καὶ φόνον πολὺν ἐξέκρουσαν τοὺς βαρβάρους τοῦ προτειχίσματος,
ὅπερ προφύλαγμα τῶν ἐκεῖσε πυλῶν ἐπῳκοδόμητο νεωστί. ἦσαν δ'οἳ καὶ διὰ
τῶν κρημνωδῶν ἀνιμώμενοι ἀνόδων ἠκροβάτουν ὡς αἴγαγροι, πειρώμενοι
γενέσθαι εἴσω τειχῶν καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἄκραν ἀναδραμεῖν. ἀλλ'ὅτε τι διανύσαι
ἔργον ᾠήθησαν σωτήριόν τε ἅμα καὶ κάλλιστον, τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀμυ-
νομένους τρεψάμενοι καὶ εἴσω συγκλείσαντες, τότε εἰκαίως διαπονούμενοι
p. 670 ἔγνωσαν· αἰτήσαντες γὰρ σκαπάνας εἰς τὴν τῶν περιβόλων κα/θαίρεσιν οὐδένα
εἶχον τὸ αἰτηθὲν ὅπλον προσάγοντα. ἐπιμένοντες δὲ καὶ οὕτω τῷ μόχθῳ καὶ
κατὰ τῶν ἐπὶ τῶν βασιλικῶν ὅπλων ἀγανακτοῦντες, χερσί τε καὶ ξίφεσιν ὡς
ἀμάλαις χρώμενοι, τοὺς λίθους ἀπέσπων τῆς ἁρμογῆς καὶ τὰ θωράκια καθῄ-
ρουν ἀναθορνύμενοι. σχολαίτερον δὲ τοῦ ἔργου προβαίνοντος, καὶ αὐτῶν προσ-
πασχόντων κακῶς ἐκ τῶν ἐπικειμένων ἄνωθεν ἀντιπάλων, ὀψὲ καὶ βραδέως
ὁ τοῖς ὅπλοις ἐφεστὼς θλαδίας ἀφίκετο, σκαπάνας κομίζων εἰς ἕνα ὁρμαθὸν
διὰ μηρίνθου συμβεβλημένας. δέον οὖν αὐτίκα καταποντισθῆναι τὸν ἐπίρρητον,
ἢ γοῦν δυσφόρως καὶ χαλεπῶς τὸν κρατοῦντα ὑπενεγκεῖν τὸ πραχθὲν εἰς βρα-
χεῖαν ἀνάψυξιν τῶν μάχῃ καὶ δίψει καὶ πνίγει κακουχουμένων διὰ τὸν ἐξ
ἡλίου καύσωνα, ὁ δὲ μόνῃ ἐπιπλήξει, καὶ ταύτῃ ἀκκισμῷ κατεχούσῃ, καὶ τῇ
περιψοφήσει τῶν χειλέων τὸν ἀγανακτοῦντα ὑποκρινάμενος κατέβαλεν οὕτω
τὰ τῶν γενναίων ἐκείνων ἀνδρῶν φρονήματα. ἐπὶ δὲ τούτῳ καὶ κλίμακας αἰ-
τησάμενοι, ὅπως δι'αὐτῶν ἐς τὰ ἄνω γένωνται τῶν τειχῶν, οὐδὲ τούτων αὐτίκα
ηὐμοίρησαν. ὅθεν μὴ ἐπ'ἀνηνύτοις εἰσέτι μογεῖν ἀνεχόμενοι μετέβησαν ἐκεῖθεν
οὐχ ἑκοντί. ἐκ τοῦ ἀναμφιλέκτου δ'ἄν, ὡς οἱ τειχομαχούμενοι Βλάχοι διετεί-
νοντο ὕστερον, ἑάλω τὸ φρούριον καὶ ὁ Χρύσος συνείληπτο καὶ Ῥωμαίοις,
p. 671 εὔφημον τὸ ἔργον τόδε γεγένητο καὶ πολλῶν ἐσέπειτα / καμάτων ἀναίρεσις,
εἰ τὰ πρὸς τὴν καθαίρεσιν τοῦ τείχους ὄργανα προητοίμαστο καὶ κατὰ καιρὸν
αἰτουμένοις παρείχετο. νῦν δὲ ἡ τῶν καθηκόντων ἀμέλεια ἢ καὶ θεὸς αὐτὸς
(ἀλλ'ἡμῖν ἱλήκοι θεός, εἰ ἐμπλήκτως τοῖς αὐτοῦ ἐπιβάλλομεν κρίμασι) μὴ ἐν
τοῖς τότε ἀνθρώποις ἐπευδοκῶν προσέστη τοῖς ἀγωνίσμασι. καὶ κατ'ἐκείνην

privighetorilor şi de gunguritul şi ciripitul tuturor celorlalte păsări cîntătoare
răspîndite ici-colo, în tufişuri". Se repede atunci împăratul în goana calului
spre Prosakos, de parcă ar fi şi văzut ce i se spusese. Au fost dărîmate, în
drum, unele cetăţui, au fost arse grămezi de bucate şi mai mulţi vlahi au
fost luaţi prizonieri de perşii[160] pe care satrapul oraşului / Ancyra[161] îi p. 669
trimisese în ajutor împăratului; atunci cei care nutreau întreagă şi mai
fierbinte dreapta credinţă, l-au rugat pe împărat să nu îngăduie turcilor să
ducă în ţara lor oameni care cinstesc pe acelaşi Dumnezeu ca şi noi, ca nu
cumva ei schimbîndu-şi fără de voia lor credinţa, să nu se mînie din această
pricină Dumnezeu împotriva celor care i-au predat ‹turcilor›, ci vlahii
prinşi să fie daţi romeilor ca slujitori, iar perşii care i-au capturat să fie
dăruiţi cu alte daruri împărăteşti. Dar ‹împăratul› n-a încuviinţat nici-
decum acest lucru. Iar după ce a ajuns chiar la Prosakos, aşezîndu-şi tabăra
acolo, a hotărît să atace îndată fortăreaţa. Şi puteai să vezi atunci înfăptuin-
du-se de către romei fapte vrednice de cinstire şi de admiraţie. Căci au luptat
peste orice aşteptare. Şi unii înarmaţi cu scuturi lungi şi cu săbii goale,
alţii purtînd arcuri şi săgeţi se căţărau pe colinele dinaintea fortăreţei şi-i
atacau pe cei care luptau de pe ziduri şi de pe înălţime. După multă trudă şi
multă ucidere de oameni, i-au respins pe barbarii de la prima întăritură care
fusese construită de puţină vreme pentru paza porţilor de acolo. Erau chiar
unii care agăţîndu-se de colţurile de stîncă se căţărau pe suişurile prăpăstioase
asemenea caprelor sălbatice şi încercau să intre în interiorul zidurilor şi să
ajungă chiar la fortăreaţă. Dar tocmai cînd crezură că au înfăptuit un lucru
care să-i salveze şi totodată foarte frumos, gonindu-i pe cei care îi atacau de
pe ziduri şi închizîndu-i înăuntrul ‹cetăţii›, şi-au dat seama că se osteniseră
în zadar. Căci, cerînd tîrnăcoape pentru dărîmarea zidurilor înconjurătoare /
lor, deşi erau furioşi pe cel însărcinat cu grija pentru utilarea armatei imperia- p. 670
le, s-au folosit de mîini şi de săbii ca de nişte unelte şi scoteau pietrele ziduri-
lor din îmbucăturile lor şi distrugeau crenelurile sărind ‹peste ele›. Lucrul
mergea însă încet şi ei sufereau rău de pe urma loviturilor primite de la
duşmanii aşezaţi mai sus; într-un tîrziu a sosit şi eunucul însărcinat
cu purtarea de grijă pentru arme, aducînd tîrnăcoape legate cu frînghie
într-un mănunchi. Şi, deşi trebuia ca blestematul să fie înecat pe dată
sau măcar împăratul să se mînie şi să nu îndure uşor fapta lui, spre a da o
mică uşurare celor chinuiţi de luptă şi de sete şi de arşiţa soarelui care ardea,
el nu i-a adus decît o mustrare şi aceasta prefăcută, făcînd pe mîniosul din
vîrful buzelor şi astfel a slăbit avîntul acelor bărbaţi viteji. Pe lîngă asta,
cînd ei au cerut şi scări, ca să se urce pe ziduri cu ajutorul lor, nici de acestea
nu au avut parte îndată. Din care pricină, nemaisuportînd să se chinuie în
zadar, au plecat de acolo, fără să o fi vrut. Fără îndoială, aşa cum afirmau
mai tîrziu vlahii care luptaseră pe ziduri, fortăreaţa ar fi fost cucerită şi
Chrysos ar fi fost prins şi romeii ar fi înfăptuit un lucru vrednic de laudă şi ar
fi scăpat apoi de multe chinuri, / dacă erau pregătite din vreme uneltele p. 671
necesare pentru surparea zidului şi dacă ele ar fi fost date la timp celor care

---

[160] Perşii = turcii selgiucizi.

[161] Este vorba de emirul Ankarei (Ancyra), Muhyi al-Din, numit de Nichita Choniates Masout. Despre raporturile lui cu Alexie al III-lea, vezi Charles M. Brand, *Byzantium confronts the West. 1180–1204*, Cambridge, Massachusetss, 1968, p. 135–139.

μὲν τὴν ἡμέραν οὕτω ʽΡωμαῖοι διημιλλήθησάν τε καὶ διελύθησαν, τὴν δ'ἐπι-
οῦσαν αὖθις πρὸς δευτέραν ἐξῄεσαν συμπλοκήν, εὗρον δὲ μετὰ φρονήματος καὶ
κόμπου τὸ ἀνθιστάμενον ἁμιλλώμενον διὰ τὰ συνενεχθέντα χθιζά. ἀλλὰ καὶ
τὰ πετροβόλα μηχανήματα οἷς ἐχρῶντο οἱ βάρβαροι ἀνῄρουν οὐχὶ βραχεῖς,
ἐπιτυχῶς καὶ ἀφ' ὕψους τοὺς λίθους διακοντίζοντες· ἦν γὰρ καὶ ὁ ταῖς τῶν
πετρῶν ἀφέσεσιν ἐφεστὼς καὶ τὸν λύγον περιάγων καὶ τὴν σφενδόνην διατιθεὶς
ἐν μηχανουργοῖς ἄριστος, ʽΡωμαίοις μὲν ἐπὶ μισθῷ τὰ πρῶτα ὑπηρετούμενος,
τότε δὲ πρὸς Χρύσον ἀπονοστήσας ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν τὸν μισθὸν χορηγούμενον.
οὐ μόνον δὲ οἱ ἐξ ἀφετηρίων ἀποσφενδονούμενοι σφαιρωτοὶ λίθοι κακῶς ἐτί-
θουν τὸ στράτευμα, ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ πρανοῦς ἐπικυλιόμενοι ἄνωθεν. ἐν πολλοῖς
δὲ καὶ τὰ μὴ ἐφικνούμενα σωμάτων ἐκ τῶν μηχανῶν χερμάδια εἰς θάνατον
κατῆγον οἷς προσεπέλαζον· ταῖς γὰρ ἀνεστηκυίαις πέτραις προσαρασσόμενα,
εἶτα τῇ τοῦ ἀφεικότος βέλους σφοδρότητι πρὸς πλεῖστα διαιρούμενα τμήματα
p. 672 τῇδέ τε κἀκεῖσε διακρι/δὸν σκεδαννύμενα θανατηφόρον ἦσαν κακόν. καὶ νυκτὸς
δὲ λάθρᾳ τοῦ ἐρύματος ἐξιόντες οἱ βάρβαροι τάς τε μηχανὰς διέλυσαν ἃς ἐπὶ
τῶν ἐκεῖσε γηλόφων διέστησαν ʽΡωμαῖοι, καὶ τὸ νυκτοφυλακοῦν διαθροήσαντες
στράτευμα τῇ τοῦ πρωτοβεστιαρίου Ἰωάννου σκηνῇ φεῦγον ἐπικατέλαβον,
ὡς καὶ τοῦτον θορυβηθέντα ἐξαναστῆναί τε αὐτίκα τοῦ λέχους, ὡς εἶχε κατα-
δαρθάνων, καὶ δρασμῷ χρήσασθαι ὠρακιῶντα καὶ ὑπὸ δέους βαλλόμενον.
ἀμέλει καὶ τὰ ἐν τῇ σκηνῇ διελόμενοι, ἐν οἷς ἦν καὶ τὰ βατράχεια τὸ χρῶμα
πέδιλα τοῦ πρωτοβεστιαρίου, ὅλην ἐκείνην τὴν νύκτα ἐν μωκείᾳ καὶ γέλωτι
τὰ ʽΡωμαίων ἐτίθεσαν πράγματα. ἔτι δὲ καὶ οἴνων δοχεῖα τυμπανοειδῆ ἐκ λύγων
διάκενα διαχαλῶντες ἄνωθεν ἐξίστων τῷ δούπῳ τὸ στράτευμα, μὴ εἰδὸς ὡς ἐν
σκότει τὸ γινόμενον. ταύτῃ τοι καὶ βασιλεὺς τὰ κατὰ σκοπὸν οὐχ ὁρῶν περαι-
νόμενα, ἄλλως τε μηδὲ χρονοτριβεῖν ἐκεῖσε προθέμενος, ἐς ξυμβάσεις τρέπεται.
τοῦ τε οὖν Προσάκου καὶ τῆς Στρουμίτζης καὶ τῶν χωρῶν τῶν πέριξ Χρύσῳ
ἐξίσταται, καὶ μίαν τῶν ἐκ τοῦ γένους συνευνάσαι οἱ συντίθεται, μὴ γυναικὸς
σπανίζοντι. ἀμέλει καὶ εἰσιὼν τὸ Βυζάντιον τὴν τοῦ πρωτοστράτορος θυγατέρα
τοῦ συνοικοῦντος ἀπέζευξε, καὶ τῷ Χρύσῳ ταύτην ἐκπέπομφε, νυμφαγωγὸν
ἀναδείξας τὸν σεβαστὸν Κωνσταντῖνον τὸν ʽΡαδεινόν. τελεσθέντων δὲ τῶν
p. 673 νυμφευμάτων καὶ τῆς γαμηλίου δαιτὸς παρατεθείσης ὁ μὲν Χρύ/σος ἐζωρο-
πότει καὶ ἤσθιε τονθευόμενος, ἡ δέ γυνὴ τὸν τῶν νεονύμφων αἰδουμένη νόμον
ἐγκρατῶς εἶχε τῶν παρακειμένων. ἐπιταχθεῖσα δὲ πρὸς τοῦ νυμφίου συμμε-
τέχειν ἐκείνῳ βρώσεως, καὶ μὴ οὕτως αὐτίκα δράσασα, εἰς ὀργὴν ἐκμαίνει
τὸν ἄνδρα. ἀμέλει καὶ πλεῖστα καθ' ἑαυτὸν ὑποβαρβαρίσας καὶ θυμομαχήσας
ἐφ' ἱκανόν, μεθ' ὑπεροψίας ἔφησεν ὕστερον „μὴ φάγῃς μηδὲ πίῃς" ʽΕλληνίδι
φωνῇ.

2. Τότε δὲ καὶ Σκυθῶν ἔφοδος ἐγεγένητο μεγίστη τε καὶ φρικαλεωτέρα
τῶν πρότερον· εἰς γὰρ τέσσαρα διαιρεθέντες στρατεύματα πᾶσαν τὴν Μακε-
δονίαν* ἐπῆλθον, ἀποπειρασάμενοι καὶ πόλεων εὐτειχίστων καὶ κορυφὰς
ἐπανιόντες ὀρῶν, ὥστε καὶ τὸ Γάνος τὸ ὄρος διερευνησάμενοι πολλὰ φροντισ-

* πᾶσαν τὴν Θράκην ἐκούρσευον B.

le cereau. Acum însă lipsa de grijă pentru cele cuvenite ori poate chiar însuşi Dumnezeu (ci ierte-ne Dumnezeu dacă ne amestecăm în chip stupid în judecăţile Sale), care nu era mulţumit de oamenii de atunci, a stat împotriva luptătorilor. Astfel s-au luptat şi au fost înfrînţi romeii în acea zi; iar în ziua următoare din nou au pornit la al doilea atac, dar l-au găsit pe vrăjmaş <gata> să lupte cu avînt şi trufie din pricina celor petrecute în ziua precedentă. Dar şi maşinile azvîrlitoare de pietre de care se foloseau barbarii ucideau nu puţini <oameni>, aruncînd pietrele la ţintă şi de sus. Căci şi cel care conducea aruncările şi învîrtea tija şi potrivea praştia era cel mai bun dintre meşteri; el slujise mai înainte cu leafă la romei, dar atunci trecuse la Chrysos, din pricină că nu îşi primise banii. Nu numai bolovanii rotunzi azvîrliţi de maşini dăunau armatei <romeice>, ci şi cei rostogoliţi de sus pe povîrnişuri. De multe ori chiar şi pietrele azvîrlite de maşini care nu ajungeau să atingă trupurile aduceau moarte celor care se apropiau <de fortăreaţă>; căci, lovindu-se de stîncile proeminente, îndată se sfărîmau — din pricina vigorii izbiturii — în foarte multe bucăţi, care se răspîndeau fără greş ici şi colo, / purtînd cu ele cumplita moarte. Şi ieşind în timpul nopţii, pe p. 672
ascuns, din fortăreaţă, barbarii au distrus maşinile pe care romeii le aşezaseră pe culmile de acolo; şi înspăimîntînd garda de noapte, au ajuns-o din urmă pe cînd fugea spre cortul lui Ioan protovestiarul, încît şi acesta, tulburat de zgomot, s-a ridicat îndată din pat, aşa cum se culcase şi a luat-o la fugă galben la faţă şi cuprins de frică. După ce au luat lucrurile aflate în cort, printre care erau şi încălţările de culoarea broaştei ale protovestiarului, <barbarii> şi-au bătut joc şi au rîs toată noaptea de starea în care se găseau romeii. Pe lîngă asta, dînd drumul de sus vaselor pentru vin, goale, îmbrăcate în nuiele şi avînd forma tobelor, înspăimîntau cu zgomotul lor oştirea <romeilor> care nu ştia ce se întîmplă în întuneric. Împăratul, văzînd atunci că nu şi-a atins scopul şi, pe de altă parte, nedorind să-şi mai piardă timpul acolo, se îndreaptă spre o înţelegere. Şi cedează lui Chrysos Prosakos şi Strumitza şi ţinuturile din jurul lor şi consimte să-i dea de soţie — deşi nu era fără soţie — pe una din femeile din neamul său. Şi intrînd în Bizanţ[162], despărţi pe fiica protostratorului[163] de soţul ei şi i-o trimise lui Chrysos, desemnînd ca însoţitor al miresii pe sebastosul Constantin Radeinos. După ce s-a săvîrşit cununia şi s-a aşternut ospăţul de nuntă, Chrysos / bea şi p. 673
mînca fără măsură, dar femeia, respectînd datina mireselor, se stăpînea şi nu se atingea de cele puse înainte-i. Cum mirele i-a poruncit să-l întovărăşească la mîncare şi ea, nici aşa, nu a făcut îndată ce i se poruncise, l-a făcut să-şi iasă din minţi de furie pe bărbat. Şi după ce a murmurat pentru sine multe în limba barbarilor şi s-a agitat furios destulă vreme, <Chrysos> i-a spus cu dispreţ, în limba elenă: „Nu mînca şi nu bea".

2. Atunci s-a produs şi o năvală a sciţilor[164], foarte mare şi mai groaznică decît cele de mai înainte. Căci, împărţindu-se în patru corpuri de oaste, au năvălit în toată Macedonia[165], atacînd şi oraşe fortificate şi urcînd pînă

[162] În Constantinopol.
[163] Este vorba de protostratorul Manuel Kamytzes.
[164] Sciţii = cumanii. Invazia de care este vorba aici pare să fi avut loc în toamna anului 1199. Tratatul cu Chrysos a fost încheiat în vara aceluiaşi an, cf. Dölger, *Regesten*, 1653; Dieten, *Erläuterungen*, p. 100–101.
[165] Este vorba de tema Macedoniei, unitate administrativă ce se întindea pînă la Marea Marmara. În ms. B: „au prădat toată Tracia".

τήρια ἐσκύλευσαν καὶ μονάζοντας ἀπέκτειναν, μηδενὸς εἰς χεῖρας τολμῶντος ἰέναι διὰ δέος, ὅτι καὶ μετ'ἐλαττόνων ἔμελλον πρὸς πλείους συμπλέκεσθαι καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἑαυτῶν ἐρᾶν οὐκ εἶχον ψυχῆς.

23

p. 675 III, 2. <...> 'Αλλ'οὔπω ἀκριβῶς διηγώνιστο τὰ μειρακιώδη ταῦτα ἀθύρματα, καὶ οἰκτρά τις ἀγγελία τὴν ἐν τούτοις διαδέχεται χαρμονήν. ἡ δὲ ἦν τὸ ἀποστῆναι
p. 676 τὸν 'Ιβαγκὸν κατὰ τὴν Φι/λιππούπολιν. ὡς γὰρ ἄνωθεν εἴπομεν, μετονομασθεὶς ὅδε 'Αλέξιος καὶ γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρόπαιδι τῷ βασιλεῖ γεγονὼς καὶ πλείω τῆς δεούσης ἰσχὺν ὑποδὺς στρατηγεῖν εἰλήφει καὶ προεστάναι τῶν τάξεων αἳ τοῖς ὁμογενέσιν αὐτῷ Βλάχοις περὶ τὴν Φιλίππου ἐπαρχίαν ἀντεκάθηντό τε καὶ ἀντεφέροντο. ἀμέλει καὶ τῶν ἐκεῖσε χωρῶν φανεὶς κύριος ἦγε τὰ πάντα καὶ ἔφερεν, ἀγχίστροφος ὢν καὶ δραστήριος πρὸς ἅπαν σύνδρομον ἔργον τοῖς ἐν τῇ ψυχῇ κινήμασι καὶ βουλεύμασιν. ἤσκει τε εἰς πόλεμον τὸ περὶ αὐτὸν ὁμόφυλον, δωρεαῖς πιαίνων καὶ ὁπλισμοῖς κρατύνων, καὶ φρουρίων ἐρυμνῶν ἀνεγέρσεσι τὰ ἀντικείμενα τῷ Αἵμῳ ὄρει ἀνεπιχείρητα μικροῦ ἀπειργάζετο. Βασιλεὺς μὲν οὖν ἐπῄνει ταῦτα μανθάνων, καὶ δι'αἰδοῦς ἐτίθετο τὸν 'Αλέξιον, πολλαῖς καὶ μεγίσταις φιλοφρονούμενος αὐτὸν δωρεαῖς, ἡδέως τε αὐτοῦ ἤκουε, καὶ τὰς αἰτήσεις ἐξεπέραινε ῥᾷδιον· τὰ δὲ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς τοῦδε πραττόμενα οἱ περὶ τὸν βασιλέα συνορῶντες καλὰ μὲν ἀπεφαίνοντο εἶναι καὶ ἀρίστως ἔλεγον δρᾶσθαι, οὐ μὴν καὶ ἐπὶ σκοπῷ 'Ρωμαίοις συνοίσοντι παρὰ τοῦ πράττοντος γίνεσθαι, ὅθεν καὶ παραινέσεις εἰσῆγον τῷ αὐτοκράτορι παραλῦσαι τῆς ἀρχῆς τὸν 'Αλέξιον· μηδὲ γὰρ ἂν βάρβαρον ἄνδρα μὴ πάνυ πρώην 'Ρωμαίοις πολεμιώτατον οὕτως ἐξαίφνης μεταπεσεῖν εἰς ἀκραιφνῆ διάθεσιν, ὡς φρούρια καὶ πολίχνια ἐν τοῖς ἐπικαίροις νεουργεῖν τόποις, καὶ αὔξειν μὲν τὸ ἐμφύλιον αὐτῷ
p. 677 στράτευμα, σμικρύνειν δὲ τὸ 'Ρωμαϊκόν, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ / ὡς δύσχρηστον τιθέναι ἀπόμαχον, εἰ μή τις αὐτῷ ἐνέσπαρτο τοῦ τυραννίδι ἐπιβαλεῖν ἔννοια, ἐπεὶ μηδὲ τά τινων ἐννοήματα φιλεῖν πως ἀεὶ ὡς διὰ πυλῶν τῶν χειλέων ἐκφέρεσθαι, ἀλλ'ἐν πολλοῖς καὶ φωνῆς τρανότερον ὅσα κέκευθεν ἡ φρὴν αἱ πράξεις ἐξαγγέλλουσιν. οὐ μὴν εἰς ὦτα ἀκουόντων τὰς σοφὰς ταύτας γνώμας ἦσαν εἰσηγούμενοι· ὁ γὰρ βασιλεὺς ἐχέγγυον εἰς πίστιν τὸν τῆς υἱωνοῦ Θεοδώρας γάμον καθάπαξ ὑπολαβὼν οὐκ ἔστιν ὅπως ἐπὶ πᾶσιν οὐκ ἀσφαλῆ τὰ πρὸς εὔνοιαν καὶ ἀπρόσκοπον ἔκρινε τὸν 'Αλέξιον, καταγοητευούσης, οἶμαι, κἀνταῦθα τῆς κακοποιοῦ δυνάμεως τῆς ἐπὶ τὸ κάταντες ἀεὶ φερούσης τὰ 'Ρωμαίων πράγματα. ὡς δ'οὐ πολλῷ ὕστερον εἰς ἔργον τὸ δέος ἐκβέβηκεν, ἐννεὸς ἐπὶ τοῖς ἠκουσμένοις φανεὶς καὶ μὴ ἔχων ὅ τι καὶ δράσειεν ὡς ἀναρραγέντος τοῦδε τοῦ κακοῦ ἀπροόπτως, καὶ ὅτι τῶν στρατευμάτων ἐργώδης ἡ συλλογή, ἐν μὲν τῷ παραυτίκα στέλλει πρὸς τὸν ἀποστάτην θλαδίαν τινά, τὰ πρῶτα τῶν ᾠκειωμένων αὐτῷ, ὑπομνήσοντα τοῦτον τῶν συνθηκῶν καὶ τοῦ μηδέν τι πώποτε παθεῖν ἀηδὲς καὶ τῶν ἐλπίδων ἀνάξιον, ἐξ ὅτου περ αὐτῷ προσκεχώρηκεν·

pe culmile munţilor, astfel încît au cercetat şi muntele Ganos[166], prădînd multe mănăstiri şi ucigînd călugări; şi nimeni nu îndrăznea, de teamă, să se lupte cu ei, căci ar fi trebuit ca un număr mai mic de oameni să-i înfrunte pe mai mulţi şi de aceea nu puteau să se îngrijească de sufletul lor.

23

1200, primăvara. Răzvrătirea lui Ivancu. Expediţia ginerilor împăratului, Alexie Paleologul şi Teodor Lascaris şi a protostratorului Manuel Kamytzes împotriva lui. Ivancu capturează pe Manuel Kamytzes. Extinderea stăpînirii sale în Peninsula Balcanică

Despre Alexie Anghelos, III, 2. <. . .> Dar încă nu fuseseră duse pînă la capăt aceste jocuri copilăreşti[167] şi o jalnică veste urmează veseliei. Era vestea că Ivancu se răzvrătise la Filipopole. / Cum am spus mai sus[168], acesta îşi schimbase numele în Alexie, devenise ginere după nepoată al împăratului[169] şi, dăruit cu putere mai multă decît se cuvenea, ajunsese strateg şi comanda trupelor aşezate în provincia Filipopolei pentru a ţine piept vlahilor, cei de acelaşi neam cu el. Fireşte, de cum s-a văzut domn peste ţinuturile de acolo, pe toate le sucea şi le-nvîrtea, căci era un om abil şi energic în orice lucru ce venea în întîmpinarea năzuinţelor şi voinţei lui. Şi pe cei dintr-un neam cu dînsul îi învăţa meşteşugul războiului, îmbogăţindu-i prin daruri şi întărindu-i cu armament şi, refăcînd fortăreţele, a făcut aproape de necucerit ţinuturile din faţa Haemusului. Împăratul, aflînd acestea, îl lăuda şi-l cinstea pe Alexie, învrednicindu-l cu multe şi foarte însemnate daruri şi-l asculta cu plăcere şi-i împlinea uşor cererile. Dar cei din jurul împăratului, văzînd cele înfăptuite de <acest> bărbat, spuneau că într-adevăr sînt frumoase şi că prea bine lucrează, dar nu le-a făcut ca să fie de folos romeilor. Căci nu se poate ca un barbar, care nu cu foarte multă vreme mai înainte fusese cel mai înverşunat duşman al romeilor, să se schimbe aşa, dintr-o dată, într-un prieten sincer, încît să refacă fortăreţe şi cetăţui în locurile cele mai potrivite şi să sporească oastea celor din neamul său, micşorînd-o pe a romeilor, pe care uneori / îi socoteşte chiar netrebnici şi incapabili de luptă, dacă nu cumva i-a încolţit în suflet gîndul uzurpării puterii; căci gîndurilor unor oameni nu le place întotdeauna să se exprime prin porţile buzelor, ci de multe ori faptele fac cunoscute mai limpede decît glasul pe cele ascunse în adîncul sufletului. Dar cei ce dădeau aceste sfaturi înţelepte nu erau ascultaţi. Căci împăratul, considerînd drept chezăşie de credinţă o dată pentru totdeauna căsătoria <lui Ivancu> cu nepoata sa Teodora, gîndea că nu se poate nicicum ca bunăvoinţa şi devotamentul lui Alexie să nu fie sigure; era vrăjit, cred, şi aici de malefica putere care ducea neîncetat spre pieire statul romeilor. Dar cînd, nu peste multă vreme, lucrul de care se temeau s-a înfăptuit, <împăratul> a rămas ca trăsnit de cele auzite şi nu avea ce să facă deoarece nenorocirea aceasta izbucnise pe neaşteptate şi stringerea oştilor era anevoioasă; trimite deci îndată pe un eunuc, fruntaş între casnicii lui, la răzvrătit ca să-i amintească de tratatele încheiate între ei

[166] Munte în Tracia de sud-est azi Ganos-dagh, în Turcia europeană.

[167] Este vorba de petrecerile prilejuite de nunţile celor două fete ale lui Alexie al III-lea, Irina, căsătorită cu Alexie Paleologul şi Ana, căsătorită cu Teodor Lascaris, viitorul împărat Teodor I Lascaris (1204–1222).

[168] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 623–624.

[169] Ivancu fusese logodit cu Teodora, fiica Anei a lui Alexie al III-lea, din prima ei căsătorie cu Isaac Comnenul.

οὐδὲ γὰρ ἦν ἀπογινώσκων τὴν τῆς γνώμης μεταβολήν. τοῦ δὲ κατόπιν καὶ οἱ
νεόνυμφοι γαμβροὶ τοῦ βασιλέως συνεξῄεσαν μετά γε παντὸς τοῦ οἰκιδίου καὶ
συγγενικοῦ πληρώματος καὶ τῶν τότε ἐν τῷ παλατίῳ εὑρ σκομένων στρατιωτῶν.
p. 678 ἀφιγμένος οὖν ὁ βέβη/λος εὐνοῦχος πρὸς τὸν Ἀλέξιον οὐ μόνον οὐδέν τι πρὸς
τὴν ὑπόθεσιν ὠράθη διαπραξάμενος, ἀλλὰ καὶ προσεπέρρωσε μᾶλλον ἐκεῖνον
τῇ ἰδίᾳ παρουσίᾳ εἰς ἔργον τὸ ἐν χερσί, προσημάνας προπετῶς τὴν κατ'αὐτοῦ
τῶν Ῥωμαίων ὅσον οὐδέπω ἐπέλευσιν, καὶ διδάξας οἷς εἴρηκεν ἀποσχέσθαι μὲν
τῶν πεδινῶν ἐπιλαβέσθαι δὲ τῶν ὀρεινῶν, ὡς ἐκείνων σῴζειν ἐχόντων καὶ τὸ
συναποστὰν ὁμόφωνον σύνταγμα. οἱ δὲ περὶ τοὺς γαμβροὺς τοῦ βασιλέως καὶ τὸν
πρωτοστράτορα Μανουὴλ τὸν Καμύτζην ἐδίωξαν μὲν ὀπίσω ἱκανῶς τοῦ ἀντάρ-
του, καὶ ἦν θαυμαστή τις ἡ προθυμία, καὶ πρωταγωνιστεῖν ἠβούλοντο ξύμπαν-
τες· τὴν δὲ τοῦ καιροῦ ῥοπὴν ἀπολέσαντες ἐκ τοῦ διασοβηθῆναι τὸ θήραμα τὸ
πρόθυμον ἔσχασαν. τοῖς μὲν οὖν θερμοτέροις ἐπιδιώκειν καὶ οὕτως ἐδόκει καὶ
διερευνᾶν ἐφέποντας οἷ τῶν ὀρέων ἀπέδρα Ἀλέξιος, τοῖς δ'ἀσφαλεστέροις οὐχ
ἥνδανεν ὅλως ἀετοῦ ἴχνη ἀναδιφᾶν ἐπιποτωμένου πάγοις καὶ ὄρεσιν, ἢ μεταλλᾶν
ἑρπυσμὸν ὄφεως ἐπὶ πέτραν, ἢ ἐκμαίνειν εἰς συμπλοκὴν χαυλιόδοντα μονιόν,
πολλάκις τὸ στῆθος εἰς διακόντισιν προτεινάμενον, περιελθεῖν δὲ τὰ πολίχνια
ὁπόσα ἐπεσκεύασε καὶ ἀνήγειρεν ὁ Ἀλέξιος, καὶ θέσθαι βασιλεῖ κατήκοα.
καὶ τῆς βουλῆς ταύτης ὡς ἀμείνονος κυρωθείσης, τῷ φρουρίῳ προσβάλλουσιν
ὃ καθ'ὑπόβασιν ὄρους ἐν τόπῳ Κριτζιμῷ λεγομένῳ ἐδομήσατο ὁ Ἀλέξιος·
ἔνθα καὶ πλεῖστα Ῥωμαῖοι καμόντες καὶ φιλοκινδύνως ἁμιλλησάμενοι οὐκ
p. 679 ὀλίγους ἄνδρας ἀγαθοὺς ἐν τῷ προσάγειν τῷ / τείχει τὰς κλίμακας ἀπεβάλοντο,
ὧν ἦν πρώτιστος ὁ Παλαιολόγος Γεώργιος. ὀψὲ δ'ἐξελόντες τὸ ἔρυμα καὶ ἕτερ'
ἄττα πολίσματα ἐπὶ τῷδε συναφῶς ἐχειρώσαντο, πῇ μὲν μεθ'αἵματος πῇ δὲ
καὶ ὁμολογίᾳ τούτων περιγινόμενοι. εὐμήχανος δ'ὢν ὁ Ἀλέξιος καὶ πολύχους
εἰς ἔργα πολέμια ἄλλα τε πλεῖστα κατὰ Ῥωμαίων ἔργα στρατηγικῆς ἐμπειρίας
πλήρη μαχόμενος ἐπεδείξατο, τέλος δὲ καὶ τοιόνδε τι μεθόδευμα μετιὼν δε-
ξιώτατον σὺν ἄλλοις καὶ αὐτὸν χειροῦται τὸν πρωτοστράτορα. πλεῖστα γὰρ
ὅσα τῶν ἀγελαίων ζῴων ἐκ τῶν περιωπῶν εἰς τὸ πεδίον* μετενεγκών, καὶ ταῦτα
παραδοὺς τοῖς πρὸς Αἶμον ἀπάξουσιν ὁμοφύλων μετὰ καὶ μοίρας αἰχμαλώτων
Ῥωμαίων ὥσπερ τι σκύλων ἀφαίρεμα καὶ ἀπόδασμα τῷ ἄρχοντι τῆς Ζαγορᾶς
Ἰωάννῃ καὶ χάριν ἀμοιβὸν ἐσόμενα, ἐπεὶ καὶ σπεισάμενος Ἀλεξίῳ ἐκεῖνος
κατὰ Ῥωμαίων διαθήκας διέθετο, λόχους ἔκτοτε ὑποκαθίσας Ῥωμαίους
ἐπάλευεν· ᾔδει γὰρ τὸ ἁρπαλέον καὶ πρὸς κέρδος ἑτοιμοτρεχὲς τῶν ἀνδρῶν,
οὐδ'ἦν ἀγνοῶν ὡς αὐτίκα μάλα τοῖς φιλικοῖς ἐντυχόντες σφίσι Ῥωμαῖοι
τὰς ψυχὰς αὐτοῖς ἐπιθήσουσιν ἐξερεθισθέντες καὶ μηδένα λόγον τῆς σωτηρίας
ἑαυτῶν ποιησάμενοι. ἀμέλει καὶ εἶχε Ῥωμαίους μετὰ μικρὸν αὐτὰ ταῦτα
διαπραττομένους, ὁπόσα κατὰ νοῦν ἔστρεφεν. ὁ γὰρ δὴ πρωτοστράτωρ ἅμα
τῇ ἀκοῇ τῶν δρομένων ἐκ τοῦ Βατραχοκάστρου ἀπάρας, ἔνθα ἦν σκηνού-
p. 680 μενος, ἐς τὸ Βακτού/νιον παραγίνεται. καὶ τῷ φαινομένῳ προσσχών, τὸ δὲ σόφισμα
τοῦ Ἀλεξίου παραδραμών, τὰ ἐν ὀφθαλμοῖς σκυλεύειν διαφῆκε τὸ στράτευμα
καὶ αὐτὸς δὲ μὴ πολεμιστηρίῳ ἵππῳ ἔποχος ὢν ἐπιπαριὼν ἐθεᾶτο τὰ δρώμενα.
ἐκ δὲ τούτου τῶν λόχων ἀνακύψας Ἀλέξιος ὡς ἐς κύκλωμα τὸν πρωτοστρά-
τορα περίεισι, καὶ ὥσπερ ἀμφίβληστρον ἢ σαγήνην τὸ περὶ αὐτὸν ἐκτείνας
ὁπλιτικὸν αὐτόν τε τὸν στρατηγοῦντα ζωγρεῖ, καὶ τὸ κλέμμα τοῦτο τοῦ ἀπος-

* ἀπὸ τῶν βουνῶν εἰς τὸν κάμπον B.

și că niciodată n-a pățit vreun lucru neplăcut și nevrednic de speranțele sale, din clipa în care a trecut de partea sa. Căci nu pierduse speranța că acela avea să-și schimbe gîndul. Iar în urma acestuia au pornit și ginerii de curînd căsătoriți ai împăratului[170] cu toate slugile lor și o droaie de rude și cu ostașii
care se găseau atunci în palat. Ajungînd / la Alexie, spurcatul eunuc s-a p. 678
dovedit nu numai că n-a dus la capăt nimic din treaba cu care fusese însărcinat, ci, prin prezența lui, l-a încurajat și mai mult în acțiunea sa, vestindu-l la repezeală că s-a pornit împotriva lui o expediție a romeilor cum n-a mai fost vreuna și îndemnîndu-l, prin cele spuse, să se retragă din ținuturile de șes și să urce în munții care puteau să-l salveze pe el și oastea celor de o limbă cu el cu care se răzvrătise împreună. Iar oamenii ginerilor împăratului și cei ai lui Manuel Kamytzes l-au urmărit destulă vreme pe răzvrătit ; și rîvna lor era vrednică de admirație și toți voiau să fie cei dintîi în luptă. Dar, pierzînd momentul potrivit, le-a scăzut avîntul în urmărirea vînatului. Cei cu sîngele mai aprins voiau, chiar și așa, să-l urmărească și să-l caute pe Alexie, suind munții unde aceasta se refugiase ; dar celor mai serioși nu le plăcea deloc să caute urme de vultur care zboară peste dealuri și munți sau să cerceteze tîrîșul șarpelui pe stîncă sau să se ciocnească nebunește în luptă cu mistrețul colțos, care și-a expus de multe ori pieptul lăncii, ci <doreau> să pornească spre cetățuile pe care le întărise și le refăcuse Alexie și să le supună împăratului. Și cum această hotărîre le-a învins pe celelalte, ca mai bună, ei atacă fortăreața pe care Alexie o construise la poalele muntelui, în locul numit Kritzimos [171]. Acolo romeii s-au trudit foarte mult și s-au întrecut în îndrăzneală și au pierdut nu puțini bărbați viteji, pe cînd apro-
piau / scările de zid, între care cel mai de frunte a fost Georgios Paleologul. p. 679
Într-un tîrziu au luat cetatea și împreună cu ea și alte cetățui au cucerit atunci, cînd cu vărsare de sînge, cînd prin bună înțelegere. Dar Alexie, fiind un bărbat dibaci și foarte inventiv în ale războiului, după ce a făcut și multe alte lucruri doveditoare de pricepere militară luptînd împotriva romeilor, în cele din urmă, folosindu-se și de un procedeu foarte iscusit, capturează printre alții chiar și pe protostrator. Căci a mutat din înălțimi în cîmpie cele mai multe dintre turmele de vite și încredințîndu-le unor oameni din neamul său să le ducă spre Haemus împreună cu o parte dintre prizonierii romei ca și cum ar fi fost partea din prada de război și dovada de mulțumire cuvenită lui Ioan, domnul Zagorei [172], deoarece acesta încheiase cu Alexie pace și se înțelesese prin tratate să lupte împotriva romeilor, a atras în felul acesta în cursă pe romei. Căci cunoștea firea hrăpăreață și în goană după cîștig a oamenilor și nu-i era necunoscut faptul că, îndată ce vor da peste cei dragi lor, romeii mînioși își vor da sufletul pentru ei și nu vor acorda nici o importanță propriei lor salvări. Într-adevăr, după puțin, romeii aveau să facă întocmai ceea ce gîndise el. Căci protostratorul, îndată ce auzi de cele săvîrșite <de Ivancu>, plecînd din Batrachocastron [173], unde își așezase
tabăra, se duce la Bactuni/on [174]. Și dînd crezare aparenței, dar nedîndu-și p. 680
seama de vicleșugul lui Alexie, a lăsat armata să prade ce avea în fața ochilor, iar el însuși, descălecîndu-și calul de luptă, stătea de o parte și privea ce se

[170] Vezi *supra* n. 167.
[171] Azi Kričim, în Bulgaria, pe rîul Vača, la sud-vest de Plovdiv.
[172] Ioniță, țarul vlahilor și al bulgarilor (1197–1207).
[173] Localitate neidentificată în Tracia.
[174] Azi Batkun, sat în Bulgaria.

τάτου καὶ διανόημα τὴν μὲν περιλειφθεῖσαν ῾Ρωμαϊκὴν στρατιὰν ἐξενεύρισε
τέλεον, τὸ δ' ἀποστατικὸν ἐπτέρωσε πλήρωμα. οὐκέτι γοῦν ηὐχρήστουν ῾Ρω-
μαῖοι ἢ γοῦν ἀπεθάρρουν ἀντιμέτωποι στῆναι τῷ ᾽Αλεξίῳ κατὰ μάχην ἀγχώ-
μαλοι, ἀλλὰ περὶ τὴν Φιλίππου στρεφόμενοι ἠγάπων εἰ μὴ καὶ ταύτην ᾽Αλέξιος
παραστήσεται. ὁ δὲ πρὸς τὸ δοκοῦν οἱ καταστησάμενος ὅσα πολισμάτιά τε καὶ
φρούρια εἰς ὀρῶν ὑπερβολὰς ἀνεστήκασιν ἀντικαθιστάμενα τῷ Αἵμῳ καὶ
ἀνυψούμενα καὶ ταῖς δυσχωρίαις οὐχ ἧττον φιλοτιμούμενα, οὐδὲ τὰ λοιπὰ
μένειν ἐπὶ χώρας κατέλιπεν, ἀλλ' ἦν ὑπονοθεύων καὶ ἀφιστῶν ῾Ρωμαίων
ὁπόσα εἰς Μοσυνόπολιν ἐπινένευκε, μέχρι καὶ Ξανθείας αὐτῆς, καὶ πρὸς ὄρος
τὸ Πάγγαιον καὶ ἐπ' ῎Αβδηρα παρατείνουσιν. ἀμέλει καὶ τὸ θέμα τῶν Σμολένων
ὑπεποιήσατο, καὶ τὰ ὅμορα ἐπενέμετο κατὰ καχέκτημα διαδόσιμον, ἐξαιρῶν
p. 681 μὲν ῾Ρωμαίους καὶ ἀναιρῶν, ἀπ' ἐνίων δὲ καὶ λύτρα διαλαμ / βάνων, τοὺς δ' ὁμο-
γενεῖς ἐκείνῳ προστιθεμένους ἑκόντας ἐπὶ τῶν σφετέρων μένειν ἐῶν. καὶ ὁ
μὲν ἐμπλατυνόμενος ἦν ἀεὶ καὶ μακρῷ κακίων τῶν πρώην ἀποστατῶν, ἐπεὶ
καὶ ἐς τοσοῦτον ὠμότητος ἤλασεν, ἣν ἀνδρείαν οἱ πλεῖστοι τῶν βαρβάρων
οἴονται, ὡς τοὺς ἐν πολέμῳ ζογρουμένους ῾Ρωμαίους κατὰ πότον μελιστὶ
διαιρεῖν· ὁ δὲ βασιλεύς, ὡς ἐξ ὧν ἔδρασε καθυπέδειξεν, ἕρμαιόν τε καὶ χάριεν
καὶ κάλλιστον τύχης βράβευμα τὴν τοῦ πρωτοστράτορος ᾠήθη κατάσχεσιν,
ὅθεν τῇ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιθέμενος οὐσίᾳ ῥυηφενεῖ καὶ τυραννικῇ ἄντικρυς οὔσῃ,
καὶ μηδὲν αὐτῆς ἀναψηλάφητον ἢ ἀνεξερεύνητον ἀφεικώς, ἀλλὰ καὶ τὴν
γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν ὑποδικάσας φρουρᾷ, οὐκ οἶδ' ὅ τι δοκοῦν, ἔαρος ὑπολή-
γοντος ἔξεισι καὶ ἄπεισιν εἰς τὰ Κύψελλα, (3) ὅτε καὶ τὸ περὶ τῶν θείων μυστη-
ρίων ἀνακαλυφθὲν δόγμα πρὸς μοίρας ἐναντίας διέστησε τὸ Χριστώνυμον,
καὶ λαμπρῶς ἐπ' ἀγορᾶς καὶ τριόδων παρὰ τοῦ βουλομένου παντὸς τὰ τιμῆς
ὁμοῦ καὶ σιγῆς ἐξεφαυλίζετο ἄξια.

24

p. 685 III, 4. ῞Ο γε μὴν βασιλεὺς τῇ κρείττονι προστεθεὶς δόξῃ παραγέγονεν, ὡς
ἔφην, ἐς τὰ Κύψελλα, καὶ τὸ συναθροισθὲν ἐκεῖσε παρειληφὼς στράτευμα ἄνεισιν
εἰς ᾽Ορεστιάδα· ἔνθα καὶ πλείους ἡμέρας ἐνδιατρίψας ἀμηχανίᾳ συνείληπτο,
τὸν μὲν ἀποστάτην ὁρῶν δυσμαχώτατον, τὸ δὲ συνὸν αὐτῷ στράτευμα ἀντιθέτως
ἔχον καὶ πρὸς μόνην ἐκθνῇσκον τὴν τῶν πολεμίων ἐνήχησιν. τοῖς δὲ πολλοῖς
καὶ ὄνομα χλευαζόμενον ἡ βασίλειος ἐκεῖθεν ἀνελογίζετο ἄφιξις, καὶ μηδέν
τι μηδαμῶς χρηστὸν κατορθοῦν, καὶ τὸν βάρβαρον μᾶλλον ἐν τῷ ὑποστέλλεσθαι
p. 686 προσεπαίρεσθαι εἰς θρασύτητα. ὁ δὲ τὸ τῶν / πραγμάτων ἄγριον καὶ δυσπρό-

întîmpla. Atunci Alexie, ieşind din ascunzători, îl împresoară pe protostrator şi desfăşurînd parcă în jurul armatei lui o plasă sau un năvod îl prinde de viu pe strateg însuşi. Şi această stratagemă a răzvrătitului a descurajat cu totul restul armatei romeice, iar mulţimii răzvrătiţilor le-a dat aripi. Şi romeii nu mai erau buni de nimic sau cel puţin nu mai aveau curajul să facă faţă lui Alexie în luptă egală, ci s-au întors la Filipopole şi ar fi fost bucuroşi dacă această cetate nu avea să cadă în mîinile lui Alexie. Acesta, după ce a orînduit după cum i s-a părut lui că trebuie, cetăţuile şi fortăreţele pe care le ridicase pe înălţimile munţilor din faţa muntelui Haemus şi pe cele din locuri înalte şi pe cele din locuri greu de străbătut, nu a lăsat să rămînă în pace nici restul ţinuturilor, ci şi-a atras de partea sa şi a despărţit de romei toate regiunile care se întind pînă la Mosynopolis[175] şi chiar pînă la Xantheia[176] şi la muntele Pangaion[177] şi la Abdera[178]. Şi-a supus negreşit şi tema Smolenon[179] şi se întindea în împrejurimi ca o boală molipsitoare, robind şi ucigînd
pe romei, luînd de la unii chiar bani de răscumpărare / şi lăsînd să p. 681
rămînă la casele lor pe aceia din neamul său care i se alăturau de bunăvoie. Şi se lăţea mereu şi era mult mai rău decît răzvrătiţii dinaintea lui, căci ajunsese la atît de mare cruzime, pe care cei mai mulţi dintre barbari o cred vitejie, încît pe romeii prinşi în război îi ucidea, tăindu-i în bucăţi la ospeţe. Iar împăratul, aşa cum s-a arătat din faptele sale, a socotit robirea protostratorului drept un chilipir şi un dar plăcut şi foarte frumos al soartei; căci repezindu-se asupra averii sale, care era foarte mare şi întru totul asemenea aceleia a unui domnitor, n-a lăsat nimic din ea neatins ori necercetat, ba chiar şi pe soţia şi pe fiul lui i-a azvîrlit în închisoare, nu ştiu sub ce motiv; iar la sfîrşitul primăverii pleacă şi se duce la Kypsella. 3. Atunci şi învăţătura dată la iveală despre tainele dumnezeieşti a despărţit creştinătatea în părţi învrăjbite între ele şi în piaţă şi la răscruci oricine dorea înjosea pe faţă pe cele vrednice de veneraţie şi, totodată, de tăcere[180].

24

1200, vara. Expediţia lui Alexie al III-lea Anghelos împotriva lui Ivancu. După ce consimte să încheie un tratat cu acesta, împăratul îl atrage pe Ivancu într-o cursă şi-l aruncă în temniţă

Despre Alexie Anghelos, III, 4. Împăratul, alăturîndu-se părerii celei p. 685
mai întemeiate[181], se duse, cum am spus, la Kypsella şi luînd cu sine armata adunată acolo, porneşte spre Orestiada[182]. După ce a stat acolo mai multe zile, a fost cuprins de nedumerire, văzînd că răzvrătitul e foarte greu de învins şi că oastea cu care venise el însuşi îi stătea împotrivă şi numai la auzul duşmanilor se da de ceasul morţii. Mulţi socoteau şi venirea împăratului acolo drept un lucru vrednic de batjocură, deoarece el nu izbutea nicicum să înfăptuiască ceva folositor şi şovăirea lui înteţea şi mai mult îndrăzneala

[175] Azi Gümiurgina, în sudul Rodopilor, în Grecia de nord.
[176] Azi Xanthi, în Grecia de nord.
[177] Azi Kuşnica, munte situat în sudul Bulgariei.
[178] Azi Abdera, în Grecia de nord, la sud de Xanthi.
[179] Temă situată la sud de actualul Plovdiv, în Rodopi.
[180] Este vorba de erezia lui Sikidites (Mihail Glycas), privind natura coruptibilă a trupului lui Hristos în euharistie. Erezia a fost condamnată de un sinod ţinut în 1199–1200, cf. Dieten, *Erläuterungen*, p. 101 şi 108–109.
[181] Este vorba de hotărîrile sinodului care a condamnat erezia lui Sikidites, vezi *supra*, n. 180.
[182] Adrianopol.

σιτον, ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου, περιποππύζων καὶ διασαίνων παντοῖος ἐγίνετο, καὶ τοὺς αὐτῷ οἰκειοτάτους βιβλιοφόρους ἔπεμπε πρὸς Ἀλέξιον, ἐς συμβάσεις αὐτὸν προσκαλούμενος. ἔστι δ'ὅπῃ καὶ δολοφονίας ἐφρόντιζε, μηδὲ τοῦ πολέμου παντάπασι μεθιστάμενος. τῷ τοι καὶ τὴν στρατιὰν ἀναλαβὼν καὶ τὴν Φιλίππου ἐπαρχίαν καταλαβὼν περὶ τὸ φρούριον στρατοπεδεύεται τὸν Στενίμαχον, εἰς ὃ πολλοὶ τῶν βαρβάρων συνέφυγον, καὶ διειληφὼς αὐτὸ τοῖς στρατεύμασιν ἐξεῖλέ τε κατὰ κράτος καὶ τοὺς ἐνόντας ἠνδραποδίσατο. ὁ δ'ἀποστάτης ἀφιχέσθαι μὲν ἐς βασιλέα οὐδαμῶς συνετίθετο, ἀλλὰ μηδ'ἂν ἑτέρως σπείσασθαι διετείνετο, εἰ μὴ χωρῶν καὶ πόλεων ἐγγράφως αὐτῷ βασιλεὺς ὑπεκσταίη ὁπόσας αὐτὸς ἐχειρώσατο, καὶ τὴν κατηγγυημένην αὐτῷ Θεοδώραν μετὰ τῶν ἀρχικῶν ἐκπέμψειε παρασήμων. τῶν δὲ συνθηκῶν ὀψέ ποτε καὶ τῶν ὅρκων τετελεσμένων ὡς ᾔτεῖτο Ἀλέξιος, βουλεύεταί τι μετέπειτα βασιλεὺς οὐκ οἶδα εἰ στρατηγοῖς καὶ βασιλεῦσιν ἁρμόδιον, οὓς παρὰ πᾶν ἕτερον τὸ εὐορκεῖν τιθέναι περὶ πλείστου χρεών· τὸν γὰρ Ἀλέξιον* θείων ἀκουσμάτων ἀποστολαῖς διὰ τοῦ πρεσβυτέρου τῶν γαμβρῶν Ἀλεξίου πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκυσάμενος μετὰ τὴν τῶν ὅρκων, ὡς ἔφην, συμπλήρωσιν, συνειληφὼς / εἶχεν ἐν δεσμοῖς, τὴν
p. 687 „μετὰ ὁσίου ὅσιος ἔσῃ καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψῃς" Δαβιδικὴν φωνὴν οὐχ ὡς ἐρρέθη ἐπενεγκών. κἀκ τοῦδε τῶν τε πόλεων καὶ φρουρίων ἀπονητὶ περιγίνεται ὧν ἦρχεν Ἀλέξιος, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μῖτον φυγάδα τίθησι. καὶ τοιαῦτα δράσας ἐπάνεισιν ἐς τὸ Βυζάντιον.

25

p. 691 III, 5. Τῷ δ'ἐφεξῆς ἔτει μετὰ Κομάνων πάλιν ἐπεξιόντες οἱ Βλάχοι, καὶ τὰ κράτιστα τῆς χώρας κείραντες ἀσινεῖς ἐπανέλυσαν. τάχα δ'ἂν καὶ ταῖς χερσαίαις πύλαις τῆς βασιλίδος προσήγγισαν, ἐπ'αὐτὴν τραπόμενοι, εἰ μὴ τὸ χριστιανικώτατον οἱ Ῥὼς γένος καὶ οἱ τούτων ἀρχικῶς προεδρεύοντες, τοῦτο μὲν κατ'αὐθαίρετον ὁρμὴν κινηθέντες τοῦτο δὲ ταῖς τοῦ ἀρχιποίμενος αὐτῶν λιταῖς ὑπενδόντες, ἀξιάγαστον οἷον τὸ πρόθυμον ἐπὶ τοῖς Ῥωμαίων ἐπεδείξαντο πράγμασι, καὶ διὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ λαὸν τὸν κακῶς ὑπὸ τῶν βαρβάρων πάσχοντα ταῖς τοῦ ἔτους πολλάκις ἀπαγωγαῖς καὶ ταῖς ἀποδόσεσι τούτων

---

* τὸν γὰρ Ἰβαγγὸν μετὰ τὸ τοὺς ὅρκους συμπληρωθῆναι, πέμψας ὁ βασιλέα ἕνα τῶν ἱερέων αὐτοῦ μετὰ τοῦ θείου καὶ ἁγίου εὐαγγελίου ἀλλαγμένον ὡς ἵνα αὐτὸν φέρῃ πρὸς τὸ τὴν αὐτοῦ εὐλογηθῆναι ἐγγόνην, ἐλθόντα τὸν Ἰβαγγὸν ἐκράτησε καὶ ἐν φυλακῇ ἔβαλε B.

barbarului. A încercat deci / cu vorbe dulci şi momeli să îmblînzească p. 686
asprimea şi dificultatea situaţiei şi a trimis la Alexie [183] pe cei mai apropiaţi secretari ai săi, ca să-l roage să ajungă la o împăcare. Se gîndea însă chiar şi la un asasinat, căci nu renunţase cu totul la război. Luîndu-şi apoi oastea şi ajungînd în provincia Filipopolei, îşi aşează tabăra în preajma fortăreţei Stenimachos [184] în care se refugiaseră mulţi dintre barbari şi împresurînd-o cu soldaţii săi a cucerit-o prin forţă, iar pe cei dinăuntru i-a luat prizonieri. Răzvrătitul nu a consimţit nicidecum să vină la împărat, ci se încăpăţîna să nu facă pace altminteri decît dacă împăratul ar renunţa în scris în favoarea lui la ţinuturile şi oraşele pe care el le cucerise şi i-ar trimite pe logodnica lui, Teodora, împreună cu însemnele de conducător. Încheindu-se, într-un tîrziu, tratatele şi jurămintele aşa cum ceruse Alexie [185], mai pe urmă împăratul ia o hotărîre despre care nu ştiu dacă era demnă de un general sau de un împărat; căci aceştia trebuie mai ales să aşeze mai presus de orice respectarea jurămintelor. A trimis aşadar la Alexie [186], cu dumnezeieştile Evanghelii, pe cel mai în vîrstă dintre ginerii săi şi l-a atras la sine şi, după ce, aşa cum spuneam, s-au făcut jurămintele, l-a prins şi / l-a pus în lanţuri, p. 687
tălmăcind altfel decît în sensul în care au fost spuse cuvintele lui David „cu cel cuvios, cuvios vei fi şi cu cel strîmb, te vei face strîmb"[187]. Şi apoi îşi supune oraşele şi fortăreţele pe care le cîrmuia Alexie, fără greutate, iar pe fratele acestuia, pe Mitos, îl face să fugă. Şi după ce a înfăptuit asemenea lucruri, se întoarce în Bizanţ [188].

25

1200, după 1 septembrie — 1201, înainte de 1 septembrie. Vlahii şi cumanii năvălesc în Imperiul bizantin. Intervenţia ruşilor lui Roman Mstislavici, cneazul Haliciului, duce la înfrîngerea cumanilor. Rolul acestora în conflictele dintre Roman şi Riuric al Kievului

Despre Alexie Anghelos, III, 5. Iar în anul următor, vlahii au năvălit p. 691
din nou împreună cu cumanii şi, după ce au prădat cele mai importante regiuni ale ţării, s-au înapoiat <în ţinuturile lor> nevătămaţi. Poate că s-ar fi apropiat chiar de porţile dinspre continent ale capitalei, dacă neamul preacreştin al ruşilor şi conducătorii lui, atît dintr-un impuls spontan cît şi ca urmare a rugăminţilor arhipăstorului lor, n-ar fi arătat o rîvnă vrednică de admiraţie faţă de statul romeilor, supăraţi de faptul că poporul lui Hristos suferea rău din pricina barbarilor, care de mai multe ori în cursul anului

---

183 La Ivancu, numit şi Alexie, cf. Dölger, *Regesten*, 1656 care confundă însă pe Ivancu cu Ioniţă-Caloian, corectat de Dieten, *Erläuterungen*, p. 101, n. 115.

184 Oraş în Tracia, situat la sud de Plovdiv.

185 Cf. Dölger, *Regesten*, 1657, cu aceeaşi confuzie între Ivancu şi Ioniţă, semnalată mai sus, n. 183.

186 În ms. B: „Iar după ce s-au depus jurămintele, împăratul l-a chemat pe Ivancu să-i aducă nepoata, chipurile ca să şi-o binecuvînteze, trimiţînd pe unul dintre preoţi cu dumnezeiasca şi sfînta Evanghelie şi, venind Ivancu, l-a prins şi l-a azvîrlit în temniţă".

187 Cf. *Psalmul*, 17, 28–29.

188 În Constantinopol; pentru cronologie vezi Dieten, *Erläuterungen*, p. 100–102.

p. 692 εἰς ἔθνη τὰ μὴ χριστώνυμα δυσχε/ράσαντες. ὅθεν καὶ διὰ ταχέων παρασκευασάμενος ὁ τῆς Καλίτζης* ἡγεμὼν Ῥωμανός, ἀγαθήν τε καὶ πολλὴν ἠθροικὼς στρατιάν, κατὰ Κομάνων ἐξώρμησε, καὶ τὴν γῆν αὐτῶν κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν ἐπιὼν ἔφθειρε καὶ ἠφάνισε. καὶ τοῦτο φιλοφρόνως εἰς καύχημα καὶ μεγαλωσύνην τῆς τῶν Χριστιανῶν ἀμωμήτου πίστεως πολλάκις διαπραξάμενος, ἧς καὶ τὸ βραχύτατον καὶ ὅσον κόκκος σινάπεως μεθίστησιν ὄρη καὶ μετατίθησι τὰ μετέωρα, τὰς τῶν Κομάνων ἐφόδους ἔστησε καὶ τοῖς ἀνήκεστα πάσχουσι Ῥωμαίοις ἀνακωχὴν ἐβράβευσε τοῦ κακοῦ, ἀνυπονόητος ἀρωγὴ καὶ ἀσυλλόγιστος συνασπισμὸς καὶ φάλαγξ ὡς εἰπεῖν θεοσύλλεκτος ἔθνει ὁμοπίστῳ φανείς. πλὴν οὐδὲ τὰ κατὰ τοὺς Ταυροσκύθας τούτους ὁ τότε χρόνος παρέδραμεν ἀστασίαστα, κατὰ δ'ὁμοφύλου σφαγῆς τὸ ξίφος ἔβαψεν ὅ τε Ῥωμανὸς οὗτος καὶ ὁ διέπων τὸ Κίαβα Ῥούρικας· νίκην δ'ὁ Ῥωμανὸς ἀπενεγκάμενος, ῥωμαλέος ὢν τὸ σῶμα καὶ τὰς χεῖρας δραστήριος, πολλοὺς καὶ τότε τῶν Κομάνων κατέτρωσεν, οἳ συνεφήψαντο τῆς μάχης τῷ Ῥούρικα, κρατίστη καὶ γενναιοτάτη φάλαγξ περὶ αὐτὸν ὁρώμενοι.

26

p. 706 III, 7. ‹. . .› Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τούτους ἔξεισι τῆς Μυσίας ὁ Ἰωάννης μεγίστῳ τε καὶ παγχάλκῳ στρατεύματι, καὶ διειληφὼς τὴν Κωνστάντιαν χειροῦται ταύτην κατὰ πᾶσαν εὐπέτειαν, διάσημον οὖσαν ἐν τοῖς τῆς Ῥοδόπης σχοινίσμασι. καὶ καθελὼν τὸν ταύτης περίβολον ἐκεῖθεν ἀπανίσταται καὶ περὶ τὴν Βάρναν στρατοπεδεύεται, καὶ πολιορκεῖ γενναίως καὶ ταύτην κατὰ τὴν ἕκτην τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἡμέραν. παντοίαν δ'ἔνστασιν ἐνδεικνυμένων τῶν ἔνδοθι, κρατίστων ὄντων τῶν πλείστων κἀκ τοῦ Λατινικοῦ στίφους συγκεκροτημένων, τετράπλευρον συντίθησι μηχανὴν συμμηκιζομένην τῷ εὔρει

* Γαλίτζης B, omisso Ῥωμανός.

luau în robie ‹romei› şi-i vindeau la popoare necreştine[189]. / Aşadar, după ce p. 692
s-a pregătit grabnic, Roman[190], conducătorul Galiţiei[191], a strîns o armată vitează şi numeroasă şi a pornit împotriva cumanilor şi cu multă uşurinţă năvălind asupra ţării loı le-a stricat-o şi risipit-o. Şi deoarece a procedat astfel de mai multe ori, din prietenie, spre slava şi mărirea credinţei neîntinate a creştinilor, din care chiar şi cea mai mică parte, fie ea cît bobul de muştar, mută munţii din loc şi clatină stîncile cele mai înalte, a pus capăt năvălirilor cumanilor şi le-a dăruit romeilor, care sufereau rele de nevindecat, uşurare de nenorociri; s-au vădit ‹a fi ruşii› nebănuit ajutor şi negîndiţi tovarăşi de luptă şi, ca să zic aşa, oaste de Dumnezeu adunată în sprijinul neamului de aceeaşi credinţă. Numai că vremea aceasta n-a trecut fără să tulbure situaţia din statul acestor taurosciţi[192], ci şi acest Roman şi cîrmuitorul Kievului, Riuric[193], şi-au pătat sabia ucigînd oameni din acelaşi neam cu ei. A dobîndit victoria Roman, care era un om viguros şi energic; şi a ucis atunci mulţi cumani, care au luat parte la luptă alături de Riuric, vădindu-se a fi cea mai puternică şi mai vitează parte a oastei lui.

26

1201, martie—1202, martie. Ioniţă atacă Imperiul bizantin cucerind printre altele Constanteia şi Varna. Manuel Kamytzes cere să fie răscumpărat de împăratul Alexie al III-lea Anghelos din robie, dar e refuzat. Răscumpărat de Chrysos, se aliază cu acesta şi atacă imperiul, provocînd grele pierderi bizantinilor. Împăratul Alexie al III-lea se conciliază cu Chrysos, pe care-l căsătoreşte cu nepoata sa Teodora şi încheie un tratat cu Ioniţă, recucerind multe din teritoriile ocupate

Despre Alexie Anghelos, III, 7. ‹. . .› În vremea aceasta porneşte Ioan, p. 706
‹domnul› Misiei[194], cu o armată foarte mare şi toată în aramă înveşmîntată şi înconjurînd Constantia[195] cucereşte cu multă uşurinţă această cetate vestită în părţile Rodopei. Şi dărîmînd zidul ei împrejmuitor, pleacă de acolo şi îşi aşează tabăra în preajma Varnei şi o asediază şi pe aceasta cu tenacitate în a şasea zi a Patimilor lui Hristos. Deoarece cei dinăuntru i se împotriveau în fel şi chip, fiind oameni foarte puternici în cea mai mare parte şi adunaţi din rîndurile armatei latine[196], ‹Ioan› alcătuieşte un dispozitiv cu patru feţe, lung cît lăţimea şanţului şi deopotrivă ca înălţime cu zidul cetăţii şi

[189] Nichita Choniates se referă la intervenţia ruşilor lui Roman Mstislavici (1199—1205), cneazul Haliciului şi al Volyniei. El idealizează, desigur, motivele acestei acţiuni a cneazului rus. În realitate, cneazul era interesat în deblocarea drumului comercial dintre principatul său şi Bizanţ, drum aflat acum sub controlul cumanilor. Roman trimisese cinci ambasade la Constantinopol pentru stabilirea unei înţelegeri şi a unei acţiuni comune. De eforturile lui se leagă, se pare, acţiunea diplomatică a mitropolitului Antonie al Novgorodului, prezent în această vreme la Constantinopol, cf. Charles M. Brand, *op. cit.*, p. 132; G. G. Litavrin şi A. P. Kajdan, *Otnoşeniia Drevnei Rusi i Vizantii v XI — pervoi polovine XIII v.*, Oxford, 1966, p. 11 cu bibliografie.

[190] Roman Mstislavici, cneazul Haliciului şi al Volyniei (1199—1205).

[191] În ms. B e omis numele lui Roman.

[192] Tauroscițîi = ruşii.

[193] Riuric al II-lea, cneaz al Cernigovului (1174, 1180, 1195—1202), mare cneaz al Kievului (1203—1210). La Choniates, atribuirea lui Riuric pentru această dată a titlului de cîrmuitor al Kievului este probabil rezultatul unei inadvertenţe; pentru cronologia evenimentelor, vezi Dieten, *Erläuterungen*, p. 125—127.

[194] Ioniţă, ţarul vlahilor şi al bulgarilor (1197—1207).

[195] Cetate în Rodopi, în apropiere de actualul Kosteneţ.

[196] Este vorba de armata cruciaţilor.

τῆς τάφρου καὶ ἰσοϋψῆ τῷ τείχει τῆς πόλεως, καὶ ταύτην ὑπότροχον οὖσαν τῆς τάφρου ἄγχιστα στήσας, εἶτα ἀνατρέψας ἀμφοτέρων τῶν περάτων ἐπιλαμβάνεται, καὶ τῷ αὐτῷ καὶ ἑνὶ μηχανήματι ζεύγματί τε τῆς τάφρου χρησάμενος καὶ κλίμακι ἐξικνουμένῃ τοῦ ὕψους τῆς πόλεως τρισὶν ἡμέραις τῆς Βάρνας κρατεῖ. οὔτε δὲ τῆς ἡμέρας τὴν δύναμιν ὁ βάρβαρος πτοηθεὶς (ἦν δὲ τὸ ὑπερευλογημένον σάββατον καθ'ὃ ὕπνωττεν ἐν τάφῳ Χριστός) οὔτε τὸν Χριστιανὸν αἰδεσθείς, ὃν μόνοις περιέφερε χείλεσιν, ἀλλὰ φιλαιμάτοις δαίμοσιν ἐλαστρούμενος πάντας οὓς συνείληφε ζῶντας κατὰ τῆς τάφρου ὠθεῖ, καὶ χοῦν ἐς ἰσόπεδον ἐπιχέας πολυάνδριον τὸν τόπον δείκνυσιν. ἔπειτα καὶ τὰ τείχη καταστρεψάμενος εἰς Μυσίαν ἐπάνεισιν, ἐναγίσμασι τοιούτοις καὶ τε-
p. 707 λεταῖς μυσα/ρωτάταις τὴν μίαν τῶν σαββάτων καὶ τῶν ἡμερῶν κυρίαν τετιμηκώς.

Καὶ τῇδε μὲν καὶ ταῦτα ἐφέρετο· ὁ δέ γε πρωτοστράτωρ Μανουὴλ ὁ Καμύτζης, χρόνιος ἐν Μυσίᾳ καθειργνύμενος, δεῖται τοῦ ἐξαδέλφου καὶ βασιλέως ἐκ τῆς οἰκείας οὐσίας λυθῆναι μηδ'ὡς κακοῦργος ἐπὶ πολὺ παροφθῆναι παρὰ βαρβάροις δορύκτητος. οὐκ εἶχε δὲ καὶ πείθειν δι'ὧν ἐπέστελλεν. ἀπειρηκὼς οὖν τὸν κηδεστὴν μέτεισι Χρύσον, καὶ παρ'αὐτοῦ δεῖται λυθῆναι, καὶ ὡς εἶχε τὰ ἠτημένα πεπερασμένα, ἐκ Μυσίας ἐς Πρόσακον ἄπεισιν. ἀλλ'οὐδ'ἐκεῖσε γενόμενος καθυφῆκε τοῦ βασιλέως δεόμενος, εἴ πως τῷ Χρύσῳ τὰ λύτρα κατάθοιτο, εἰς δύο ποσούμενα χρυσοῦ κεντηνάρια, πολλαπλασίονα τούτων ἀφαιρεθῆναι φάσκων πλὴν τῶν ἀργυρέων καὶ χρυσέων σκευῶν τῶν Σηρικῶν τε νημάτων καὶ τῶν περιφανῶν ἐσθημάτων, οἷς ὑπερεκόμα ῥυηφενέστατος ἀνθρώπων φανείς. ὁ δὲ τὴν σχέσιν τοῦ πρωτοστράτορος ἐν πλάστιγγι μιᾷ τοῦ τῆς φρενὸς ζυγοῦ καταθείς, ἐν δὲ θατέρᾳ τὰ τούτου χρήματα, καὶ ταλαντεύων ἀμφότερα, πολλῇ τῇ ῥοπῇ βαρυτέραν τὴν δευτέραν εὕρισκεν, ὅθεν οὐδ'ἄκροις ὠσὶν
p. 708 εἰσῳκίζετο τὰ ὑπ'ἐκείνου γραφόμενα. ἀπειπὼν οὖν ὁ/ Καμύτζης ἔγνω σὺν Χρύσῳ τοῖς ἀγχιτέρμοσιν Προσάκῳ ῾Ρωμαϊκοῖς ἐπιθέσθαι τέρμασιν. εὐμαρῶς οὖν Πελαγονίαν χειροῦνται, καὶ ῥαδίως ὑπάγονται Πρίλαπον, ἐπιφύονται τὰ ἑξῆς, ἀφιστῶσι τὰ πόρρωθεν, διεκπίπτουσι Τεμπῶν τῶν Θετταλικῶν, τῶν πεδιάδων ἐπιλαμβάνονται, παρακινοῦσι τὴν ῾Ελλάδα, παλίμβολον τιθέασι τὴν τοῦ Πέλοπος <...>/.

p. 709 ῾Η δὲ τοῦ πρωτοστράτορος ἀντιστασία ἐφ'ἱκανὸν μὲν διήρκεσε χρόνον, αἴσιον δὲ καὶ αὕτη πέρας ἐδέξατο. ὁ γὰρ βασιλεὺς ἄλλαις τε μεθόδοις ἐχρήσατο μεθ'ὑπουλίας μετιὼν τὸν Χρύσον, καὶ δὴ καὶ τὴν θυγατρόπαιδα Θεοδώραν, ἣν τῷ 'Ιβαγκῷ κατηγγύησεν, ἐμνήστευσεν αὐτῷ εἰς εὐνέτιν, ἐκ Βυζαντίου μεταπεμψάμενος. καὶ τούτοις τοῖς μεθοδεύμασιν ἀνασώζεται Πελαγονίαν καὶ Πρίλαπον, καὶ Θετταλίας ἀπανίστησι τὸν Καμύτζην, πῇ μὲν πολέμῳ κατατροπούμενον, πῇ δὲ φυγῆς ἐθελόντι ἁπτόμενον. ὕστατα δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Στανοῦ μετανάστην δείκνυσιν, εἰς ὃν ὡς εἰς ἀνάλωτον ἀπέδρα κρησφύγετον. καὶ τοιούτοις ἔργοις ἑαυτὸν περιανθίσας, ἐπὶ μακρὸν ὀφθέντα οἰκουρὸν

după ce îl trage pe roate și-l oprește în apropiere de șanț, îl răstoarnă apoi, unind cu ajutorul lui cele două maluri; și folosindu-se de acest singur dispozitiv și ca punte peste șanț și ca de o scară ce atingea înălțimea <zidului orașului>, pune stăpînire pe Varna în trei zile. Insensibil la însemnătatea zilei — era în preabinecuvîntata sîmbătă în care Hristos era adormit în mormînt — și lipsit de respect pentru numele de creștin, pe care numai din buze îl rostea [197], împins de demoni iubitori de sînge, aruncă în șanț pe toți cei prinși de vii și umplîndu-l apoi cu pămînt face din acel loc cimitir. Și după ce a distrus apoi și zidurile, se întoarce în Misia, săvîrșind cinstirea prin asemenea
jertfe și ceremonii preapîngăritoare / a celei mai însemnate dintre sîmbete p. 707
și a doamnei tuturor zilelor.

Astfel s-au petrecut aceste lucruri. Iar protostratorul Manuel Kamytzes, întemnițat de multă vreme în Misia, îl roagă pe vărul și împăratul său să-l elibereze plătind răscumpărarea din propria sa avere și să nu-l mai treacă cu vederea multă vreme, lăsîndu-l prizonier la barbari, ca pe un făcător de rău. Dar nu reușea să-l convingă prin scrisorile pe care le trimitea. Renunțînd deci, se pune în legătură cu ginerele său, Chrysos, și-i cere acestuia să-l răscumpere și, cum cererea i-a fost îndeplinită, pleacă din Misia la Prosakos. Odată sosit acolo, n-a renunțat să-l roage pe împărat să-i plătească lui Chrysos prețul răscumpărării, în valoare de două chentenare de aur, spunînd că i s-a luat de mai multe ori pe atît, în afară de obiectele de argint și de aur și de țesăturile de mătase și de veșmintele scumpe, din care avusese din belșug, fiind cel mai avut dintre oameni. <Împăratul> însă, așezînd într-unul din talgerele balanței minții sale legătura pe care o avea cu protostratorul, iar în celălalt averile acestuia și cîntărindu-le pe amîndouă, a găsit că cele din urmă atîrnau cu mult mai greu, din care pricină nici n-a vrut să audă de
cele scrise de protostrator. Pierzînd așadar orice speranță, / Kamytzes a p. 708
hotărît să năvălească împreună cu Chrysos în ținuturile romeice învecinate cu Prosakos. Ei cuceresc lesne Pelagonia [198] și supun cu ușurință Prilapos [199], iau în stăpînire și celelalte orașe din apropiere, le răzvrătesc pe cele mai depărtate, trec prin Tempele tesaliene, cuprind șesurile, pun în mișcare Elada, răzvrătesc Peloponezul <...>.

<Urmează relatarea despre răscoala lui Ioan Spyridonakes, guvernatorul temei Smolenon și înăbușirea acestei mișcări>

Împotrivirea protostratorului a durat destulă vreme, dar s-a sfîr- p. 709
șit în chip favorabil <împăratului>. Căci acesta s-a folosit și de alte mijloace ca și de înșelăciune pentru a și-l apropia pe Chrysos și i-a dat de soție și pe nepoata lui, pe Teodora, pe care o logodise cu Ivancu, trimițînd să o aducă din Bizanț. Și cu astfel de tertipuri redobîndește Pelagonia și Prilapos și-l izgonește pe Kamytzes din Tesalia, cînd biruindu-l în luptă, cînd făcîndu-l de la sine să fugă. În cele din urmă îl silește să plece și din Stanos [200], unde se refugiase ca într-un adăpost cu neputință

---

[197] Este vorba de sîmbăta Paștelui. Scriitorul se folosește de această coincidență pentru a înnegri și mai mult imaginea lui Ioniță, dușmanul bizantinilor. În realitate, bizantinii înșiși erau puțin sensibili la însemnătatea unor sărbători religioase, atunci cînd era vorba de distrugerea unei armate dușmane.

[198] Azi Bitola, în R. S. Macedonia.

[199] Azi Prilep, în R. S. Macedonia.

[200] Azi Kalabaka.

καὶ ἀπόλεμον, εἰς Βυζάντιον ἐπανέδραμε. τότε δὲ καὶ τῆς Στρουμμίτζης ἐκράτησεν, ἀπάτῃ κἀνταῦθα τὸν Χρύσον περιελθών, καὶ τὰς πρὸς Ἰωάννην σπονδὰς ἐξεπέρανεν.*

27

p. 808 9. <...> Ἦν ἂν οὖν τῶν Ῥωμαίων Ἀσιανά τε καὶ ἑσπέρια ὅρια μηδὲ τελείου ἔτους παριππευκότος τοῖς Λατινικοῖς ἀπαξάπασι γένεσι δουλοπρεπῶς ὑποκύψαντα (ἤδη γὰρ καὶ ὁ εἰς βασιλέα χρισθεὶς Βαλδουῖνος κατὰ Νικαίας καὶ Προύσης τὸ δόρυ διαγκοινήσασθαι προύθετο), εἰ μή γε ὁ βουλὰς ἀθετῶν κύριος, καὶ διασκορπίζων ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα, ὑπέλαβεν ἡμᾶς εἰς τέλος ἐκλείποντας. ὁ γὰρ δὴ φυγὰς βασιλεὺς εἰς ὄψιν τῷ μαρκεσίῳ ἐλθὼν ἄρτου μετρειτοῦ καὶ κοτύλης κεράσματος τὰ τῆς βασιλείας ἀνταλλάττεται σύμβολα, καὶ εἰς χῶρον τῇ τύχῃ φερώνυμον (Ἁλμυρὸς ὁ χῶρος κικλήσκεται) τὰς διατριβὰς τελέσων ἐκπέμπεται σὺν Εὐφροσύνῃ τῇ ὁμευνέτιδι. 10. οἱ τῷ βασιλεῖ τοίνυν συναποδράντες Ῥωμαῖοι (ἦσαν δὲ τούτων οἱ πλείους ἐπίσημοι τὸ γένος καὶ οὐκ ἄδοξοι τὰ πρὸς πόλεμον, καὶ πατρίδας τὰς ἐν Θράκῃ πόλεις αὐχοῦντες) ἤθελον συνεῖναι καὶ οὗτοι τῷ μαρκεσίῳ καὶ τὰ δυνατὰ ὑπουργεῖν· ὁ δὲ μὴ χρείαν φάμενος ἔχειν Ῥωμαίων στρατιωτῶν οὕτως αὐτοὺς ἀπεπέμψατο. τῷ βασιλεῖ δ' ἔπειτα Βαλδουίνῳ περὶ τοῦ προσδεχθῆναί οἱ προτείνουσι δέησιν. ὡς δ' ἦσαν, ὅ φασι, καὶ πάλιν κενὴν ᾄδοντες, τῷ Ἰωάννῃ προσῄεσαν, ὃς τραφεὶς ἐν τῷ Αἵμῳ καὶ γεννηθεὶς μικροῦ πᾶσαν τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους ἑσπέριον ἐπικράτειαν διέφθειρε καὶ ἠφάνισε πολέμοις ἀπολιχμῶν, Σκυθικαῖς ἐφόδοις ἐξερημῶν καὶ πολυτρόποις ἐκτρίβων κακώσεσιν. ὁ δὲ τούτους ἀσμένως
p. 809 προσ/δέχεται· ἦν γὰρ τὸ τῶν Λατίνων ἀγέρωχον φρόνημα ὑφορώμενος καὶ τὴν τούτων λόγχην ὡς φλογίνην ῥομφαίαν ὑποβλεπόμενος, ἐπεὶ καὶ περὶ φιλίας στείλας πρέσβεις οὐχ ὡς βασιλεὺς φίλοις ἀλλ' ὡς ὑπηρέτης δεσπόταις προσδιαλέγεσθαι σφίσιν ἐν τοῖς πρὸς αὐτοὺς ἐπετάττετο γράμμασιν, ἢ μὴν ἀπεκδέχεσθαι σφᾶς κατ' αὐτοῦ τὰ ὅπλα βαστάζοντας καὶ κείροντας κατ' εὐπέτειαν τὴν Μυσίαν, ἣν μὴ δέον καρποῦται τοῖς κυρίοις Ῥωμαίοις ἐπαναστάς, κἀκεῖνον εἰς τὴν προτέραν τύχην ἐπαναλύοντας. διαφίησι τοίνυν ἐς τὰς πατρίδας ἐπανιέναι τοὺς ἐπήλυδας αὐτῷ Ῥωμαίους ὁ Ἰωάννης, καὶ δρᾶν ὃ δύνανται κακὸν τοὺς Λατίνους μετ' εὐμεθόδων τῶν ἐγχειρήσεων, ἕως τὰ κατ' αὐτοὺς ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐκεῖνος διάθοιτο. ἐπανηκότες οὖν ἐς τὰ σφέτερα τὰς τῶν Θρακῶν καὶ Μακεδόνων πόλεις διαφιστῶσι, συναιρομένων σφίσι τῶν Βλάχων. πλεῖστοι

* καὶ τὰς] ἐπλήρωσε δὲ καὶ τὴν εἰρήνην μετὰ τῶν Βλάχων B.

de cucerit. După ce s-a acoperit de glorie prin asemenea fapte, văzîndu-se liniştit şi scutit de lupte pentru multă vreme, s-a întors în Bizanţ. A cucerit atunci şi Strumitza, învingîndu-l şi de astă dată pe Chrysos prin înşelăciune şi a încheiat tratate cu Ioan [201].

27

1203–1205. Fuga împăratului Alexie al III-lea Anghelos din Constantinopol şi refugiul său la Almyros. Romeii din armata sa intră în serviciul lui Ioniţă. Conflictul lui Ioniţă cu latinii. Răscoala Traciei şi a Macedoniei împotriva stăpînirii latine. Luptele bizantinilor răzvrătiţi, aliaţi cu vlahii şi cumanii, împotriva latinilor. Victoria celor dintîi şi capturarea lui Balduin de Flandra, împăratul latin al Constantinopolului, de către Ioniţă.

După cucerirea oraşului, 9. <...> Nu trecuse nici un an şi ţinuturile din Asia şi din Apus ale romeilor ar fi intrat toate sub stăpînirea neamurilor latine — căci acum Balduin [202], care fusese uns împărat, se pregătea să-şi arunce lancea asupra Niceei şi a Prusei —, dacă Domnul care nimiceşte planurile şi risipeşte popoarele ce voiesc războaie [203] nu ne-ar fi sprijinit pe noi, cei ce ajunsesem aproape de pieire. Căci împăratul fugar [204], înfăţişîndu-se marchizului [205] schimbă pe o bucată de pîine şi pe un pahar de vin prost însemnele împărăţiei şi e trimis împreună cu soţia sa, Eufrosina, să-şi sfîrşească zilele într-un loc ce purta numele soartei sale (Almyros se numea locul) [206]. 10. Romeii care fugiseră împreună cu împăratul (cei mai mulţi dintre aceştia erau de neam strălucit şi vestiţi în războaie şi se trăgeau din oraşele Traciei) voiau să se unească şi ei cu marchizul şi să-l slujească după puterile lor. Dar el, spunînd că nu are nevoie de oşteni romei, i-a îndepărtat. Atunci ei s-au rugat de împăratul Balduin să-i primească. Dar cum şi de data aceasta au cîntat, după vorba ce se zice, în zadar, s-au îndreptat spre Ioan [207], cel crescut în Haemus şi care ajunsese să distrugă aproape toată partea de apus a împărăţiei romeilor şi să o pustiască prin războaie şi cu ajutorul năvălirilor scitice [208] şi o copleşea cu felurite nenorociri. Iar acesta îi primeşte cu plăcere. / Căci el se temea de gîndurile trufaşe ale latinilor şi p. 808
privea cu suspiciune lancea acestora ca pe o sabie de foc; deoarece trimiţîndu-le solii de prietenie i s-a poruncit ca în scrisorile lui către ei să vorbească nu ca un împărat către nişte prieteni, ci ca un slujitor către stăpîni, iar de nu, să priceapă că ei vor ridica armele împotriva lui şi vor devasta cu uşurinţă Misia, pe care el o stăpîneşte fără a avea dreptul, în urma răzvrătirii împotriva stăpînilor săi, romeii şi îl vor readuce în situaţia de mai înainte. Ioan îi trimite deci pe romeii care veniseră la el să se întoarcă în locurile lor de baştină şi să facă latinilor rău, atît cît pot, lucrînd cu dibăcie, pînă ce el va orîndui cum este mai bine situaţia din ţinuturile lor. Întorcîndu-se deci în ţinuturile lor, p. 809

[201] Cf. Dölger, *Regesten*, 1661; Dieten, *Erläuterungen*, p. 129–136. Cu prilejul revenirii împăratului la Constantinopol, Nichita Choniates a ţinut cuvîntarea de salut, reprodusă şi tradusă în volumul de faţă, p. 362–371. În ms B: „a încheiat şi pacea cu vlahii".

[202] Balduin I de Hainaut, conte de Flandra, primul împărat latin al Constantinopolului (1204–1205).

[203] Cf. *Psalmii*, 67, 32.

[204] Alexie al III-lea Anghelos (1195–1203). După cucerirea Constantinopolului de latini, împăratul se refugiază la marchizul Bonifaciu de Montferrat.

[205] Bonifaciu de Montferrat, regele latin al Tesalonicului (1204–1207).

[206] Almyros (ἁλμυρός) înseamnă în limba greacă „amar".

[207] Ioniţă, ţarul vlahilor şi al bulgarilor (1197–1207).

[208] Sciţii = cumanii.

γοῦν ἐντεῦθεν τῶν τὰς πόλεις διανειμαμένων Λατίνων ἐς αὐτὸ ζημιοῦνται τὸ
ζῆν, οἱ δὲ φυγάδες ἐς Βυζάντιον ἐπανήκουσιν. ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν Διδυμοτοίχῳ δια-
χειρίζονται, καὶ οἱ ἐν Ὀρεστιάδι μετανάσται γίνονται. καὶ τοῦτο τὸ ἔργον ἐλευ-
θεροῖ μὲν τὴν ἕω Λατίνων παρὰ πᾶσαν δόκησιν, ἐπανηκόντων εἰς τὸν καθ'ἑσπέ-
p. 810 ραν πόλεμον, ἐκκρούει / δὲ τοῦ ἄγαν καὶ πρὸς βραχὺ μετριόφρονας τίθησι τοὺς
κατασχόντας τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ Πέλοπος ἔδαφος. καὶ ἵνα καθ'εἱρμὸν τῷ
λέγειν δοίημεν ὁπόσα ἐνθένδε ξυμβέβηκε, Ῥωμαῖοι μὲν τὴν ἐξ Ἀδριανοῦ τὴν
κλῆσιν λαχοῦσαν καί γε τὸ Διδυμότοιχον κρατοῦντες κατὰ χώραν ἔμενον,
οὐ μικρὰν ἀπὸ τῶν Βλάχων σύναρσιν ἔχοντες· ὁ δέ γε Ἰωάννης τὰς οἰκείας
τάξεις καὶ τὸ ἐκ Σκυθῶν ἐπίκουρον ἐπαγόμενος, μηδ'ἀριθμῷ σχεδὸν ὑπο-
πῖπτον, λεληθέναι τὰ πολλὰ τοὺς Λατίνους ἐτίθει διὰ σπουδῆς. ὡς δ'εἶχε τὴν
τῶν Ῥωμαίων ἐνωτισάμενος ἐπανάστασιν ὅ τε βασιλεὺς Βαλδουῖνος καὶ ἡ τῶν
ἄλλων ἀρχηγῶν τριττὺς (ὁ γὰρ δὴ κόμης τοῦ ἁγίου Παύλου ἀπεγεγόνει θανάτῳ,
καὶ τέθαπται κατὰ τὴν μονὴν τῶν Μαγγάνων ἐν τῷ τῆς σεβαστῆς τῆς Σκλη-
ραίνης μνήματι), ἐκ μὲν τοῦ αὐτίκα στέλλεται στρατιὰ τὰς πόλεις μετελευσο-
μένη τὰς ἀποστάσας. Βιζύη μὲν οὖν καὶ Τζουρουλὸς ἐπανήλθοσαν καὶ ὡς πρῴην
ὑπέκυπτον· τὴν δὲ πολισθεῖσαν Ἀρκαδίῳ κενωθεῖσαν εὗρον τοῦ ἐν πλούτῳ
καὶ δόξῃ λεώ. νυκτὸς δ'ἐπιθεμένων σφίσι Ῥωμαίων, οἷς ἡ πόλις ἥδε πατρὶς
καὶ οἳ συνεληλύθασι τούτοις ἐπίκουροι, πρῶτον μὲν ἡσύχασαν ἐν ὅπλοις γενό-
μενοι, καὶ πρὸς φρουρὰν τὰ τείχη διείλοντο· ὑποφαυσάσης δὲ τῆς ἕω Ῥωμαίους
p. 811 κατασκεψάμενοι μήτε πα/ρατάξει μήτε μὴν μεθόδοις χρωμένους στρατηγικαῖς,
ἀλλ'οὐδ'ἐς ἀκρίβειαν ὡπλισμένους, συντεταγμένην τὴν δύναμιν ὡς ἐς μάχην
ἐξάγειν ἐγνώκεσαν. ὡς δ'ἀπήντων αὐτοῖς Ῥωμαῖοι μετὰ θάρσους τοῖς τεί-
χεσιν ἐπεγχρίπτοντες (ᾤοντο γὰρ δειλίαν τὴν τῶν Λατίνων ἀσφάλειαν), διεκ-
χέονται τῶν πυλῶν καὶ σφισι συμπλέκονται, καὶ πρὸς μικρὸν ἀντισχόντες
Ῥωμαῖοι τρέπονται, καὶ γίνεται τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐλεεινὸν καὶ οἴκτιστον
θέαμα· μηδενὸς γὰρ λαβόντες οἱ Λατῖνοι φειδώ, κατὰ δὲ πάντων τῷ ξίφει χρη-
σάμενοι, τὴν γῆν ἐπίαναν αἵμασι, καὶ τῶν πεσόντων οὐδεὶς ὁσίας τετύχηκε.
ταυτὶ μὲν οὖν ἡ προεξιοῦσα δέδρακε στρατιά· οὐδὲ γὰρ περαιτέρω χωρεῖν
τεθάρρηκε, Ῥωμαίων μὲν καὶ Βλάχων μετὰ μοίρας Σκυθικῆς περιιόντων,
τῶν δ'ἄλλων ἐς τὴν Ἀδριανοῦ συνδραμόντων ὡς εἰς σῶζον κρησφύγετον. κατὰ
δέ γε μῆνα τὸν Μάρτιον ἔξεισιν ὁ βασιλεὺς Βαλδουῖνος καὶ ὁ Πλέης κόμης
Δολόϊκος, ἐπὶ δ'αὐτοῖς ὁ δοὺξ Βενετίας Ἐρίκος Δάνδουλος, μετὰ τῶν οἰκείων
ἕκαστος τάξεων. ἀμέλει καὶ κατειληφότες τὴν Ἀδριανοῦ, καὶ βαλόντες ἐκεῖσέ
πῃ στρατήγιον ἐς ὅσον μὴ εἶναι βέλους ἐντός, τῇ ὑστεραίᾳ τὰς δυνάμεις προσῆ-
γον τῷ τείχει καὶ ἵστων τὰς μηχανάς. τῶν δ'ἐντὸς ἀμυνομένων εὐρώστως, οὐδέν
p. 812 τι πλέον ἐφ'ἡμέραις ἐπέραι/νον πλείοσι τοῦ βάλλεσθαι καὶ βάλλειν διὰ τὴν τῶν
τειχῶν ἐχυρότητα. οὐκοῦν τὰ βάθρα τῶν τειχῶν ἀνεμόχλευον, ἀφανῶς ὑπο-
σαλεύειν τὰ τείχη πειρώμενοι, ἐς ὅτι μήκιστον ὑπονομεύοντες καὶ τὸν χοῦν
λεληθότως ἀναφέροντες καὶ ὑπερείσματα ἐκ ξύλων εὐπρήστων ταῖς ὀρυγαῖς
ἐφιστῶντες καὶ πολυχειρίᾳ τὸ ἔργον ἀνύοντες. ἦσαν δὲ καὶ Ῥωμαῖοι πρὸς

ei răzvrătesc, ajutați de vlahi, orașele din Tracia și Macedonia. Foarte mulți
dintre latini, care-și împărțiseră între ei orașele, își pierd atunci viața, iar cei
care ‹izbutesc› să fugă se refugiază în Bizanț [209]. Dar pier și cei din
Didymotoichos [210], iar cei din Orestiada [211] ajung să pribegească. Acest
lucru eliberează, dincolo de orice așteptare, Răsăritul de latini, care se
îndreaptă către războiul din Apus și-i oprește / de la excese, și-i face să devină p. 810
întrucîtva mai modești pe cei ce cuceriseră Elada și țara lui Pelops [212].
Și ca să redau pe rînd cele întîmplate după aceea, romeii au luat în stăpînire
orașul care-și trage denumirea de la Adrian [213], ca și Didymotoichos și au
rămas acolo, avînd nu puțin ajutor și din partea vlahilor. Iar Ioan a venit
aducîndu-și propriile sale oști și pe cele nenumărate, ale sciților care-i
dădeau ajutor, străduindu-se să rămînă cît mai neobservate de latini. Cînd
împăratul Balduin și ceilalți trei comandanți (căci contele de Saint Pol
murise [214] și a fost îngropat în mănăstirea Manganelor, în mormîntul sebastei
Skleraina) au auzit de răscoala romeilor, au trimis îndată armată împotriva
orașelor răsculate. Așadar Bizya [215] și Tzurulos [216] au revenit și s-au supus ca
mai înainte. Dar orașul întemeiat de Arcadius l-au găsit pustiu de oameni
bogați și nobili. Iar în timpul nopții au venit asupra lor romeii, de baștină
din acest oraș, împreună cu cei ce le veniseră în ajutor; la început ‹latinii›
au stat liniștiți, înarmați fiind, și și-au împărțit locurile de pază, pe ziduri.
Dar la ivirea zorilor, cînd au văzut că romeii / nu erau așezați în ordine de p. 811
bătaie și nu se foloseau de căile obișnuite de luptă și nici nu erau înarmați
cu grijă, au hotărît să-și adune armata ca să pornească la luptă. Cum romeii
îi întîmpinau cu îndrăzneală, atacînd zidurile (căci socoteau semn de frică
prevederea latinilor), ‹aceștia› năvălesc pe porți și se ciocnesc în luptă cu ei,
iar romeii, după ce le țin piept o vreme, o iau la fugă și ziua aceea oferă o
priveliște vrednică de milă și de jale. Căci latinii n-au cruțat pe nimeni, ci pe
toți i-au trecut prin sabie și au îngrășat pămîntul cu sînge și nimeni dintre
cei căzuți nu a avut parte de înmormîntare după lege. Aceasta făcu așadar
armata care ieșise din cetate. Iar mai departe n-a îndrăznit să înainteze,
deoarece romeii și vlahii și o parte din sciți bîntuiau pe acolo, în timp ce
ceilalți fugiseră la Adrianopol ca la un adăpost mîntuitor. În luna martie [217]
împăratul Balduin pornește împreună cu contele Ludovic de Blois, iar după ei
dogele Veneției, Enrico Dandolo, fiecare cu trupele sale. Ajungînd la Adria-
nopol, și-au așezat tabăra în apropiere, nici cît la o aruncătură de săgeată
de oraș, iar în ziua următoare și-au dus oștile lîngă ziduri și și-au instalat
mașinile ‹de luptă›. Cum cei dinăuntru se apărau cu dîrzenie, iar zidurile
erau puternice, timp de mai multe zile n-au izbutit să facă mai mult / decît p. 812
să-i lovească pe cei din cetate și să fie loviți de ei. Au început deci să sape
temeliile zidurilor, încercînd să le surpe fără să fie văzuți; făceau galerii cît

[209] În Constantinopol.
[210] Azi Didimotichon, oraș în Tracia, la granița dintre Grecia și Turcia.
[211] Adrianopol.
[212] Peloponezul.
[213] Adrianopol.
[214] Hugo de Saint Pol, unul dintre conducătorii celei de-a patra cruciade.
[215] Azi Viza, în Turcia europeană.
[216] Azi Čorlu, în Turcia europeană.
[217] În anul 1205.

ταῦτα διατεχνώμενοι τὰ τῇ πόλει σωτήρια. ἀλλ'οὔπω συχνοὶ περίππευσαν
ἥλιοι, καὶ μοῖραν διαφεὶς ὁ Ἰωάννης Σκυθικοῦ στρατεύματος τοῖς ζώοις τῆς
διαίτης καὶ τοῖς ὀχήμασιν ἐντέλλεται προσβαλεῖν, ἃ περὶ τὸ στρατόπεδον τῶν
Λατίνων τὰ χλωρὰ τῆς ὕλης ἐδρέποντο, διὰ τοῦ μεθοδεύματος γνῶναι βου-
λόμενος ὁποῖα τὰ τῶν πολεμίων εἰσὶ διαβούλια καὶ ὅπως τὰς εἰς πόλεμον ἐκτάσεις
τιθέασιν. οἱ δὲ καὶ πρὸς τὴν πρώτην τῶν Σκυθῶν θέαν ἐνθουσιώδους πλησ-
θέντες ὁρμήματος πρὸς τοῖς ἵπποις καὶ τοῖς δόρασι γίνονται. καὶ οἱ μὲν τῆς
ἐπὶ Σκύθας κατὰ κράτος εἴχοντο, οἱ δὲ τὰ νῶτα μεταβαλόντες συντόνου δρασμοῦ
ἥπτοντο, ἐς τοὐπίσω τὰ βέλη πέμποντες καὶ μηδ'οὕτω τοῦ φεύγειν προτροπάδην
ἐπιλαθόμενοι· οἱ δὲ* ἐπέκειντο καὶ οὕτως διώκοντες, κἂν οὐδὲν ἤνυον πτηνώδεσι
καὶ κούφοις διὰ τὴν ὅπλισιν ἀνδράσιν ἐφεπόμενοι. καὶ τοιοῦτον μὲν πέρας τὰ τῆς
p. 813 τόθ'ἡμέρας εἰλήφεσαν· ἐκ δὲ τούτου Ἰωάννης μὲν τὸ οἰκεῖον στράτευμα / ἔχων
αὐλῶσιν ἐνελόχα καὶ φάραγγας ὑπεδύετο καὶ τόποις ἐπηρμένοις εἰς γήλοφα
παρεδύετο, μηδ'εἰ πάρεστιν εἰδέναι σπεύδων τοὺς ἀντιπίπτοντας, ἐκ δὲ τῆς
Σκυθίδος φάλαγγος ἧς ὁ Κοτζᾶς ἡγεμόνευεν, αὖ πάλιν ἐπελαύνειν τῷ στρατο-
πέδῳ τῶν Λατίνων διαφῆκε συχνούς, καὶ ταὐτὰ τοῖς πρότερον δρᾶν ἐγκελεύεται,
κἀκείνης ἔχεσθαι τῆς πορείας ἐπαναστρέφοντας ἧς καὶ πρότερον εἴχοντο.
οἱ δὲ ὡς τοὺς Σκύθας αὖθις θεάσαιντο, πρὸς σπουδὴν καὶ αὐτίκα μάλα καθο-
πλισάμενοι καὶ ὑπὲρ τὴν ἔναγχος εὐρώστως ἐπέκειντο, τὰ δόρατα σείοντες,
κἀπὶ τὸ μᾶλλον τὸν δρόμον ἐπέτεινον. ὡς δὲ τὸ Σκυθικὸν προῆγεν εὐπετῶς, τὰ
πολλὰ μηδὲ τοξεῦον ὄπισθεν, ὡς μὲν κούφως ἐσταλμένον, ὡς δὲ καὶ δρομικω-
τέροις ἵπποις ὀχούμενον, ἔλαθον εἰς πλεῖστον ὅσον οἱ Λατῖνοι ἐξιππασάμενοι
καὶ τῶν χωρίων ἁψάμενοι ἀμαθῶς ἐν οἷς αἱ πάγαι καὶ οἱ λόχοι καὶ τὰ ἔνεδρα
διεσκεύαστο. ἀμέλει καὶ Σκυθικοῖς ἀκμῆσι περιπεπτωκότες στρατοῖς αὐτοὶ
τῆς ὁδοῦ τῇ συντονίᾳ ἐκτονωθέντες καὶ λαμπρῶς ἤδη σφίσι τῶν ἵππων ἀπο-
κναισάντων, ἐν μέσῳ ἀπολαμβάνονται· οἱ γὰρ Σκύθαι ὡς ἐς κύκλωσιν αὐτοὺς
περιήεσαν. οἱ δέ, ὡς ἐν χερσὶν ἦν ὁ ἀγών, τῷ πλήθει τῶν Σκυθῶν βιαζόμενοι
ἀνετρέποντο τῶν ἵππων, πολλῶν ἕνα περιιόντων, καὶ δρέπανα καὶ βρόχους
ἐδέχοντο κατὰ τῶν αὐχένων οἱ σκληροτράχηλοι, καὶ τὸ χρῆμα τῶν ἵππων
κατῃκίζετο· ὡς γὰρ μέλαν νέφος καὶ συνεχὲς τῶν Σκυθῶν ἐπεισπεπτωκότων
p. 814 οὔτε ἵππων ἐξελιγμοῖς χρήσασθαι / εἶχον οὔτε διαφυγὰς δρᾶν. ἔπεσον οὖν
ὁπόσον τοῦ Λατινικοῦ στίφους ἐπίλεκτον καὶ ταῖς τῶν δοράτων ἀγκοινήσεσι
περιώνυμον. πίπτει δὲ καὶ ὁ τῆς Πλέης κόμης Δολόϊχος. ὁ δὲ Βαλδουῖνος χει-
ροῦται καὶ ζωγρίας εἰς Μυσίαν ἀπάγεται, κἀκεῖθεν εἰς Τέρνοβον κομισθεὶς
εἱρκτῇ παραδίδοται καὶ δεσμὰ ἕως τραχήλου ὑφίσταται. τὸ δ'ἀρχαιότατον
καὶ πολυτροπώτατον κακόν, καὶ τῶν ἀπευκταίων πάντων Ῥωμαίοις πρωτουρ-
γὸν αἴτιον, ὁ τῆς Βενετίας δοὺξ Δάνδουλος, ὕστατος ἐλαύνων κἀκ τῶν φυγάδων
τὴν τοῦ στρατεύματος ἧτταν ἐνωτισάμενος ἐκ τοῦ αὐτίκα μεταστρέψας τὰ
χαλινὰ ἐς τὸ στρατόπεδον φέρεται. ὡς δὲ καὶ νὺξ ἐπῆλθε (περὶ γὰρ δείλην ὁ
πόλεμος γέγονε), φῶτα εἰσενέγκασθαι ταῖς σκηναῖς ἐπισκήπτει καὶ πλείστους
αἴρειν πυρσοὺς εἰς ἔμφασιν τοῦ μὴ πᾶσαν ἐκτριβῆναι τὴν στρατιὰν μηδὲ σφᾶς
ἀποδειλιᾶσαι τὸν πόλεμον. περὶ δὲ πρώτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἀναστὰς ἐκεῖθεν
εἰς τὴν παράλιον ἵκετο Ῥαιδεστόν, καὶ συμμίξας Ἐρρῆ τῷ τοῦ Βαλδουίνου κασιγ-
νήτῳ ἄρτι ἐξ Ἀτραμυττίου ἐπανήκοντι μετὰ τῶν ἐκ Τροίας Ἀρμενίων, οἵπερ
αὐτῷ συνεστράτευον, ἐς τὸ Βυζάντιον ἐπανέζευξε, διερρηγμένος τὸν στήμονα
τῶν ἐντέρων τοῖς πολλοῖς παρασάγγαις οὓς ἐν τῷ φεύγειν διίπευσε, καὶ διῳ-
δηκὼς ἐπὶ μέγα τὸν κυλινδροφύλακα θύλακον.

* οἱ δὲ] οἱ Κόμανοι δὲ στραφέντες καὶ τοξεύοντες ἐξόπισθεν ἔφευγον μηδ'ὅλως γυρίζοντες ἢ μόνον σαγίτας πρὸς τὴν τάξιν αὐτῶν σύρνοντες B.

mai largi şi scoteau în ascuns pămîntul, le umpleau cu mănunchiuri de lemne
uşor inflamabile şi îndeplineau astfel un lucru care avea nevoie de multe
braţe de muncă. Dar şi romeii, faţă de acestea, întreprindeau ceva pentru
salvarea oraşului. Nu a apus soarele de multe ori pînă ce Ioan, slobozind o
parte din oastea scitică, îi porunceşte să atace animalele de hrană şi de povară,
care păşteau verdeaţa pădurii din preajma taberii latinilor; el voia să afle
pe această cale ce planuri au duşmanii şi cum se aruncă în luptă. Iar ei,
îndată ce i-au văzut pe sciţi, cuprinşi de un avînt nebun, se aruncă la cai şi la
suliţe. Şi pornesc vijelios după sciţi, iar aceştia [218], dînd dosul, o iau la
goană, azvîrlind săgeţi în urma lor, fără să-şi încetinească însă fuga cea iute.
Ceilalţi continuau chiar şi aşa să-i urmărească, deşi nu izbuteau să facă
nimic alergînd după nişte oameni care parcă zburau, deoarece erau înarmaţi
uşor. Astfel s-a sfîrşit şi acea zi. Apoi, Ioan şi-a aşezat propria armată / la p. 813
pîndă şi şi-a vîrît-o prin văgăuni şi şi-a strecurat-o prin locuri ridicate, pe
coline, străduindu-se ca duşmanii să nu prindă de veste că e acolo şi a poruncit
mai multor oameni din armata scitică, pe care o comanda Kotzas, să năvă-
lească din nou asupra taberei latinilor şi să facă aceleaşi lucruri ca şi mai
înainte şi să se întoarcă pe acelaşi drum pe care o luaseră şi prima dată.
Iar ‹latinii› cum i-au văzut din nou pe sciţi, iarăşi se înarmară în grabă şi
porniră după ei cu mai multă vigoare decît înainte, clătinîndu-şi lăncile şi au
gonit mai multă cale. Şi cum sciţii înaintau lesne şi nu mai trăgeau cu
arcurile în urmă, căci erau înarmaţi uşor şi erau purtaţi de cai mai iuţi,
latinii, fără să-şi dea seama, merseră foarte departe, încît ajunseră pe negîn-
dite în locurile în care le erau pregătite cursele şi unde duşmanii stăteau la
pîndă. Şi dînd peste trupele scitice odihnite, tocmai cînd ei erau istoviţi de
osteneala drumului, iar caii abia de mai puteau să răsufle, sînt prinşi în
încercuire. Căci sciţii i-au împresurat. Şi cînd s-a dat lupta, ‹latinii› erau
răsturnaţi de pe cai sub presiunea mulţimii sciţilor, care se repezeau mai
mulţi asupra unuia singur şi oamenii aceştia cu gîtul ţeapăn erau prinşi de
grumaz cu securi şi lanţuri şi a fost ucisă şi o mare parte din cai. Căci sciţii
veneau asupra lor asemenea unui nour negru şi des încît ei nu puteau nici să
îşi desfăşoare cavaleria, / nici să fugă. A căzut aşadar floarea trupelor latine p. 814
şi cei mai vestiţi luptători ai lor cu lancea. A căzut şi contele Ludovic de
Blois. Iar Balduin e prins şi dus în robie în Misia, iar de acolo e trimis la
Tărnovo şi aruncat în închisoare şi pus în lanţuri pînă la grumaz. Iar cel mai
vechi şi mai iscusit în rele, pricina tuturor nenorocirilor romeilor şi cel
dintîi izvoditor al lor, dogele Veneţiei, Dandolo, care venise cel din urmă şi
aflase de la fugari de înfrîngerea armatei, îndată s-a întors din drum şi s-a
dus la tabără. Cum a sosit şi noaptea (căci lupta avusese loc spre seară),
el porunceşte să fie aduse lumini în corturi şi să se aprindă cît mai multe
focuri ca să dea aparenţa că nu toată armata a fost nimicită şi că nu le este
frică de luptă. Iar la prima strajă a nopţii, plecînd de acolo se duce la Rai-
destos, pe ţărmul mării, şi întîlnindu-se cu Henric, fratele lui Balduin, care
tocmai sosise de la Atramyttion împreună cu armenii din Troia ce luptau
alături de el, s-a întors în Bizanţ cu măruntaiele zdruncinate de numeroasele
parasange pe care le parcursese călare în goană şi cu boaşele umflate foarte
de zdruncinătură.

[218] In ms. B: „Iar cumanii, întorcîndu-se şi aruncînd săgeţi în urma lor, fugeau, fără să se întoarcă cu totul, ci numai slobozind săgeţile spre linia lor de luptă''.

28

p. 815 11. ‹...› Τῇ δὲ πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός, τῆς ὀγδόης ἰνδικτιῶνος, ὑπὸ Σκυθῶν Λατῖνοι κατηγωνίσθησαν. ἀλλὰ τίνα τὰ ἐφεξῆς; ἑτέρα μάστιξ στιλβοῦται Ῥωμαίοις, βαρύστονός τις καὶ πολυσύμφορος. ὁ γὰρ Μυσὸς Ἰωάννης, ἐχθρὸς ἅμα καὶ ἐκδικητὴς Ῥωμαίοις δεικνύμενος, ἐκδίδωσι τοῖς Σκύθαις εἰς προνομὴν ὅσαι κωμοπόλεις τῷ Βυζαντίῳ ἐγγίζουσαι φόρους τοῖς Λατίνοις εἰσέφερον. καὶ ἦν ἰδεῖν ἀλλότροπόν τι κακὸν καὶ ἀσύνηθες καὶ πᾶσαν ὑπερπαῖον θεοκίνητον μάστιγα. τὴν γὰρ αὐτὴν γῆν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος ἐδῄουν γένη
p. 816 διττά, πῇ μὲν / ἑκάτερα πῇ δὲ θάτερον παρὰ θάτερον ἐπεισπίπτοντα. Σκύθαι τε γὰρ τὰ ἐν ποσὶν ἐπιόντες ἔκειρον καί τινας τῶν κάλλει διαπρεπῶν αἰχμαλώτων μετὰ μαστίγωσιν τοῖς ἑαυτῶν ἐπέθυσαν δαίμοσιν ἀναρτήσαντες, καὶ Λατῖνοι τῇ κατὰ σφῶν ἐπαναστάσει Ῥωμαίων καὶ τῷ πρὸς Σκυθῶν ἡττηθῆναι διαπριόμενοι οὐδὲν ἔλαττον Ῥωμαίους ἐδῄουν. οὐδεὶς τοίνυν τόπος σώζων ἦν καὶ λυτρούμενος, ἠπείρου μὲν κακῶν ἀπείρων πληθούσης καὶ τῶν ὀλεθρίων οὔσης ὀλεθριωτέρας, μονοκρότων δὲ σκαφῶν καθ᾿ἅλα περιπλεόντων Λατινικοῦ συντάγματος, λῃστείᾳ τε καὶ πειρατείᾳ κακῶς τιθέντων τὸ ὁθενοῦν ἀναγόμενον. ὁ δὲ Ἰωάννης ταῖς Θρᾳκίαις μὴ ἐμβραδύνας πόλεσιν ἐς Θεσσαλονίκην ἵεται, πρὸς τὸ δοκοῦν ἐκείνῳ τὰ ἐκεῖσε καταστησόμενος πράγματα, καὶ τὰς πόλεις ἀποστήσων τῶν Λατίνων καὶ μεθαρμόσων πρὸς ἑαυτόν. οὐκοῦν ἀφιγμένος εἰς Σέρρας μετὰ τῶν ἐκεῖσε Λατίνων συρρήγνυσι πόλεμον, καὶ μεθ᾿αἱμάτων ῥεύσεις πολλὰς καὶ τούτων νικητὴς ἀναδείκνυται. οἱ γὰρ Λατῖνοι τῷ σφετέρῳ τε ἀκριβεῖ πρὸς τὰς μάχας καὶ τῷ τῆς αὐτεμβολῆς ἑτοίμῳ τὸν Ἰωάννην δεξάμενοι πολλοὺς τῶν ὑπ᾿αὐτὸν κατέτρωσαν· μετ᾿ οὐ πολὺ δὲ ἡττηθὲν τὸ Λατινικὸν καὶ πρὸς τὴν πόλιν τὰς Σέρρας τραπόμενον οὐκ ἔφθη συγκλεῖσαι τὰς Σέρρας, καὶ εἴσω τῶν τειχισμῶν συνεισπίπτουσιν οἱ τῶν φευγόντων ὀπίσω φερόμενοι Βλάχοι τε καὶ Ῥωμαῖοι. καὶ οὕτως ἡ πόλις εἵχετο. εἶτα ἡ μὲν ἦν ἐν πυρὶ καὶ τῇ
p. 817. τῶν τειχῶν καθαιρέσει, τὸ δὲ / συλληφθὲν ἐν ἀπαγωγαῖς καὶ δεσμοῖς. τοῦ δὲ Λατινικοῦ στρατεύματος ὁπόσον μὴ κατὰ τὸν πόλεμον ἀπεγένετο, ὃ μὲν ὡς ἑκάστοις προυχώρει σέσωστο, ὃ δὲ τῆς ἄκρας* λαβόμενον ἔνδον ἐπέμενε. τῇ δ᾿ὑστεραίᾳ περιελθὼν** τὴν ἄκραν ὁ Ἰωάννης τοῖς ἐς αὐτὴν ξυμφυγοῦσι Λατίνοις παραδοῦναί οἱ τὸ χωρίον καὶ σώζεσθαι διακηρυκεύεται. οἱ δὲ οὐδὲν ἐφρόνουν ἐνδόσιμον, τὴν ἀπὸ τοῦ μαρκεσίου καραδοκοῦντες σύναρσιν***. καὶ ἐν τούτῳ κλίμακας ὁ Ἰωάννης ηὐτρέπισε, καὶ κατὰ λόφον**** ἀντικείμενον τῇ ἄκρᾳ μεγίστην ἐπιστήσας ἑλέπολιν τὰ τείχη ἔτυπτεν. οἱ δ᾿ἐπὶ τῆς ἄκρας ὁπόσα τῶν τειχῶν ἀμυντήρια προπετάσαντες καὶ προεκτείναντες ἐπέμενον ἀνθιστάμενοι. ἐπεὶ δὲ θεάσαιντο τὸν Ἰωάννην ὡς ἐν πυρὶ τειχισμῷ τὴν ἄκραν διειληφότα παντὶ τῷ στρατεύματι καὶ πᾶσαν ἀποκλείσαντά σφισι πάροδον ὡς μηδὲ ποσὶ δύνασθαί τινα κλέψαι τὴν εἰς τὸν μαρκέσιον ἄφιξιν, ἐνδοῦναί οἱ τὴν ἄκραν ἤθελον, εἴ

---

* τῆς ἄκρας] κάστρου τοῦ λεγομένου κουλᾶ B.
** περιελθὼν] ἔξωθεν σταθεὶς τοῦ κουλᾶ B.
*** post σύναρσιν B: περὶ γὰρ τὴν Θεσσαλονίκην ἐκεῖνος ἦν
**** καὶ κατὰ] καὶ ἐς τὸν καταντικρὺ τοῦ κουλᾶ ἕτερον βουνὸν κείμενον ξύλα στήσας μηχανικὰ τὰ τείχη ἔκρουσεν B.

28

1205. Tracia supusă latinilor e prădată de cumanii aliați cu Ioniță. Ioniță cucerește și distruge orașul Serrai; latinii care-l ocupau pleacă în Ungaria. Vlahul Čusmen ocupă o vreme Tesalonicul, dar este înfrînt de latini. Ofensiva lui Ioniță în Macedonia

După cucerirea orașului, 11. ‹...› Latinii au fost înfrînți de către p. 815
sciți [219] în ziua de 15 a aceleiași luni, indicțiunea a opta [220]. Dar care au fost faptele care au urmat? O altă pacoste s-a abătut asupra romeilor, aducătoare de grele suspine și de numeroase nenorociri. Căci Ioan misianul [221], care se arătase a fi vrăjmaș și răzbunător față de romei, îngăduie sciților să prade tîrgurile aflate în apropierea Bizanțului [222] ce plăteau dări latinilor. Și puteai să vezi o năpastă nouă și neobișnuită, ce depășea orice altă pedeapsă trimisă de Dumnezeu. Căci două neamuri devastau același pămînt și un
același popor,/năvălind cînd fiecare în parte, cînd amîndouă laolaltă. Sciții, p. 816
înaintînd, nimiceau tot ce întîlneau în cale și jertfeau demonilor lor pe unii dintre cei prinși, mai frumoși la înfățișare, spînzurîndu-i după ce-i biciuiseră; iar latinii, la rîndul lor, mîniați de răscoala romeilor împotriva lor și de faptul că sciții îi învinuiseră, nu mai puțin îi ucideau pe romei. Nu mai exista nici un loc, unde să scapi și să te izbăvești, pămîntul era plin de nesfîrșite nenorociri și mai primejdios decît primejdia, iar pe mare bîntuiau corăbiile cu un singur rînd de vîsle ale armatei latine, dedîndu-se la jaf și la piraterie oriunde se aduceau. Ioan, fără să mai întîrzie în orașele din Tracia, se duce la Tesalonic, hotărît să devină stăpînul situației și acolo și să răzvrătească împotriva latinilor orașele ‹din regiune›, făcîndu-și-le favorabile sieși. Ajuns la Serrai, se ciocnește în luptă cu latinii de acolo și după multă vărsare de sînge îi învinge și pe ei. Căci latinii, cu priceperea lor în lupte și cum erau mereu gata de atac, înfruntîndu-l pe Ioan, i-au ucis mulți oameni. Însă după scurtă vreme, oastea latină a fost înfrîntă și s-a îndreptat în fugă spre orașul Serrai, fără să apuce să-i încuie porțile și s-au năpustit ‹astfel› înăuntrul zidurilor vlahii și romeii ce veneau pe urma fugarilor.
Și astfel a fost cucerit orașul. Apoi el fu ars și zidurile dărîmate, / iar cei p. 817
prinși fură duși în lanțuri. Cei din armata latină care nu au pierit în luptă, parte au scăpat cum a putut fiecare, parte au intrat în fortăreața [223] ‹orașului› și au rămas înăuntru. A doua zi, Ioan, împresurînd [224] fortăreața, trimite vorbă latinilor care fugiseră într-însa, să i-o predea și că astfel vor scăpa. Dar ei nu l-au ascultat cîtuși de puțin, căci așteptau ajutor din partea marchizului [225]. Între timp Ioan a pregătit scări și, așezînd pe colina [226] din fața cetății o mașină de asediu foarte mare, bombarda zidurile. Cei din fortăreață, desfășurîndu-și trupele de apărare de care dispuneau la ziduri, continuau să-l înfrunte. Cînd au văzut însă că Ioan cu întreaga sa armată le împresoară cetatea asemenea unui zid de foc și că le-a închis orice

---

[219] Sciții = cumanii.
[220] 15 aprilie 1205. După Villehardouin, infringerea s-a produs la 14 aprilie 1205, cf. Dieten, *Erläuterungen*, p. 164, n. 179.
[221] Ioniță, țarul vlahilor și al bulgarilor (1197–1207); misian = vlah.
[222] Bizanț = Constantinopol.
[223] În ms. B: „castrul numit culă".
[224] În ms. B: „oprindu-se în afara culei".
[225] În ms. B: „căci acela era în preajma Tesalonicului". Este vorba de marchizul Bonifaciu de Montferrat, regele latin al Tesalonicului (1204–1207).
[226] În ms. B: „așezînd mașini de lemn pe celălalt munte care era situat în fața culei, lovea zidurile".

σφισι σπένδοιτο καὶ συγχωροίη τὴν ἔξοδον ἀπαθῶς, ὡς ὅπλων καὶ τῶν ἵππων ἔχουσι. τοῦ δὲ μηδ'ἄκροις ὠσὶ τὰς ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ταύταις παραδεξαμένου σπονδάς, αἰτοῦνται τὴν εἰς τὰ σφέτερα ἤθη μεθ'ἡγεμόνων ὁδοῦ μέχρι τῶν Παιονικῶν ὁρίων ἀπόπεμψιν. καὶ ὡς προύβησαν ἐπὶ τούτοις ὅρκια, ὁ μὲν εἶχε τὴν ἄκραν, οἱ δ'ἀκίνδυνον τὴν ἐξέλευσιν./

p. 818 Ἀλλ'οἷα καὶ τὰ κατὰ τὸν ἡγεμόνα σφῶν τὸν μαρκέσιον; χρεὼν γὰρ μηδὲ ταῦτα παρελθεῖν ἀνιστόρητα. ἔτι τοῖς κατὰ τὴν νῆσον τοῦ Πέλοπος διαπονούμενος πράγμασι καὶ διὰ μάχης χωρῶν τῷ Σγουρῷ, γράμματά οἱ τῆς γυναικὸς χειρίζεται τοὺς Θεσσαλονικεῖς νεωτερίσαι διασαφοῦντα, καὶ αὐτὴν μὲν ἐξωσθεῖσαν τῆς πόλεως εἰς τὴν ἀκρόπολιν* ἀναδραμεῖν καὶ συχνὰς ἡμέρας ἤδη πολιορκεῖσθαι, τὴν δὲ πόλιν εἰσιόντα κατέχειν Βλάχον τινά, 'Ετζυϊσμένον τὴν κλῆσιν, φρουροῦντα τὸν Πρόσακον καὶ ὅσα τῶν ἐκεῖθι τῷ 'Ιωάννῃ κατήκοα. ὡς οὖν πύθοιτο ταῦτα μαρκέσιος, ἔγνω τὴν ταχίστην ἀρήγειν, καὶ τὴν πορείαν ἐπανιὼν ἐπέτεινε. μήπω δὲ τῇ Θεσσαλονίκῃ ἐγγίσας συμβάλλει τοῖς ἀγγέλλουσι τὴν τῶν πολεμίων ἧτταν καὶ ἀποσόβησιν καὶ τὴν ἐσαῦθις ἠρεμίαν τῆς πόλεως. ἀμέλει καὶ τοῖς τοιούτοις ἀκούσμασιν ἐνησθεὶς καὶ φιλενδεικτῶν πρὸς τοὺς οἰκείους, μεταστρέψας τὰ ἡνία τῶν Σκοπίων ἰθὺ φέρεται, τὸν 'Ιωάννην ἀμύνασθαι θέλων τῶν εἰς αὐτὸν γεγονότων. ἀλλ'οὔπω ἔφθη ἐπιβαλεῖν οἷς ὤδινε πράγμασι, καὶ ἄγγελος ἕτερος ἐφίσταται τὴν τοῦ κόμητος Πλέης ἀναδιδάσκων ἀπώλειαν καὶ τὴν τοῦ βασιλέως Βαλδουίνου κατάσχεσιν. ἣν οὖν ὥδευε πρότερον πάλιν ἁψάμενος, τὴν Θεσσαλονίκην εἴσεισι· καὶ γνοὺς ἀληθῆ ὅσα διὰ γραμμάτων πέπυστο πρότερον, ἐπικαλαμᾶται τὸ μὴ ἀκριβῶς ἀμηθὲν ἐκ τοῦ ληΐου τῆς
p. 819 πόλεως ἐν τῷ ἀμήτῳ τοῦ πολέμου ὃς πρὸ τῆς ἐκείνου/συνέστη ἀφίξεως. οὓς μὲν γὰρ τῶν πολιτῶν ζημιώσας εἰς χρήματα γυμνοτέρους ὑπέρου διαφῆκε τῆς πόλεως, οὓς δὲ ἀπέκτεινεν, οὓς δὲ ἀπεκρέμασεν ἐκ τοῦ λαώδους πλήθους καὶ τοῦ ἱερωμένου θεῷ τάγματος, καὶ τὸν δυσπραγῆ ἐν βασιλεῦσιν 'Αλέξιον καὶ τὴν τούτου σύνευνον Εὐφροσύνην διαποντίους τῷ τῶν 'Αλαμανῶν ἐξέπεμψεν ἄρχοντι. φεῦ φεῦ τοῦ καινοῦ τοῦδε καὶ ἀνηκούστου παρὰ 'Ρωμαίοις ἀκούσματος, εἰπεῖν δὲ καὶ ἀθεάτου ἐς δεῦρο θεάματος. ταῖς δὲ Σέρραις ἐμβαλεῖν τὸν 'Ιωάννην ἐνωτισάμενος, μήπω δὲ καὶ τὸ πέρας τοῦ συστάντος ἐκεῖσε πρότερον πολέμου πυθόμενος, στέλλει τοὺς συναρήξοντας τοῖς ἐν ταῖς Σέρραις ὁμοφύλοις. οἱ δ'ἐν τῷ ἀπιέναι τὰ ξυνενεχθέντα μαθόντες τὸν μὲν πόλεμον οὐδαμῶς διελύσαντο, ὡς ἤδη ἐν τῷ δεινῷ καθεστῶτες, καίπερ εἰδότες γενησόμενον πρὸς πολὺ περιόντα πολέμιον· συρρήξαντες δὲ τοῖς ἐναντίοις κατὰ κράτος ἡττῶνται καὶ τρέπονται, Σκυθῶν** αὐτοῖς προσβαλλόντων οὕτω συχνῶν κἀκ τῶν ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ ἐκπιπτόντων ὡς ἔστι καὶ τὰ σμήνη θεάσασθαι τῶν σίμβλων προϊόντα καὶ τοὺς σφῆκας ἐξιπταμένους τῶν ἐνοδίων χηραμῶν. οὐκοῦν τοιαῖσδε μάχαις διτταῖς τὸ ἧττον

* εἰς τὴν ἀκρόπολιν] εἰς τὸν κουλᾶν B.

** Σκυθῶν] Κομάνων ἐπεισπεσόντων αὐτοῖς. καὶ ἕτεροι δὲ οἱ πρότερον τῷ μαρκεσίῳ ὑποταγέντες κατ'αὐτοῦ ὡς σφῆκες διηγέρθησαν B.

trecere încît nimeni dintre ei n-ar mai putea să se furişeze şi să ajungă la marchiz, voiau să-i predea fortăreaţa, dacă el făcea tratat de pace şi le îngăduia să plece nestingheriţi, păstrîndu-şi armele şi caii. Cum însă el nici nu voia să audă de încheierea unui tratat în asemenea condiţii, cer să-i trimită în ţara lor, dîndu-le călăuze de drum pînă la hotarele Pannoniei [227]; şi după ce au încheiat înţelegere sub jurămînt asupra acestor lucruri, <Ioan> luă fortăreaţa, iar ei <putură> să iasă fără primejdie <dintr-însa>[228]. /

Dar ce s-a întîmplat cu conducătorul lor, marchizul? Căci nu trebuie p. 818
să le trecem cu vederea, lăsîndu-le nepovestite, nici lucrurile acestea. Pe cînd mai purta încă de grijă de treburile din insula lui Pelops [229] şi pornise la luptă împotriva lui Sguros [230], i se înmînează scrisoarea soţiei sale, prin care era înştiinţat că tesalonicienii s-au răsculat şi că ea, alungată din oraş, s-a refugiat în acropolă [231] şi că de multe zile e asediată <acolo>, iar oraşul e stăpînit de un vlah care a pătruns în el, pe nume Čusmen [232], însărcinat cu paza oraşului Prosakos şi a tuturor ţinuturilor din partea aceea, supuse lui Ioan. Cum a aflat acesta, marchizul a hotărît să alerge în ajutor cît mai repede şi luă calea înapoi [233]. Dar încă nu se apropiase de Tesalonic, cînd se întîlneşte cu cei trimişi să-i anunţe înfrîngerea duşmanilor şi îndepărtarea lor şi că acum în oraş e linişte. Bucurîndu-se, fireşte, de cele auzite şi fălindu-se faţă de cei din jurul lui, schimbîndu-şi drumul se îndreaptă către Scoplje, dornic să se răzbune pe Ioan pentru cele ce i se întîmplaseră. Dar nu ajunse să-şi îndeplinească gîndurile şi apare un alt crainic care-l înştiinţează despre moartea contelui de Blois şi prinderea împăratului Balduin [234]. Luînd aşadar din nou drumul pe care pornise mai înainte, se duce la Tesalonic. Şi aflînd că lucrurile despre care luase cunoştinţă prin scrisoare sînt adevărate, adună ceea ce rămăsese nesecerat cu grijă din ogorul oraşului în secerişul războiului
ce avusese loc înaintea / sosirii sale. Căci pe unii dintre cetăţeni, despuindu-i p. 819
de averile lor, i-a gonit din oraş mai goi decît pilugul, pe alţii i-a ucis <cu sabia>, iar pe alţii, atît din mulţimea laicilor, cît şi din tagma consacrată lui Dumnezeu, i-a spînzurat şi pe nefericitul împărat Alexie [235] şi pe soţia sa, Eufrosina i-a trimis peste mare la conducătorul alamanilor [236]. Vai, vai, ce veste rea şi nemaiauzită de romei fu aceasta şi, aş putea spune, ce privelişte nemaivăzută pînă acum! După ce auzi că Ioan a năvălit asupra oraşului Serrai şi fără să fi aflat încă sfîrşitul bătăliei date acolo, trimite ajutoare celor din acelaşi neam cu el aflaţi la Serrai. Deşi aflară în drum cele petrecute, aceştia nu renunţară nicidecum la război, ca unii ce se şi aflau în primejdie, cu toate că ştiau că aveau de luptat cu un duşman mult mai

[227] Ungariei.

[228] După Villehardouin, latinii şi-au păstrat caii şi armele. Înţelegerea a survenit între 29 mai şi începutul lui iunie 1205, cf. Hendrickx, *Recherches*, p. 162–163.

[229] Este vorba despre Peloponez.

[230] Leon Sguros, arhontele Corintului (1204–1208), a opus rezistenţă încercărilor lui Bonifaciu de a cuceri Peloponezul.

[231] În ms. B: „în culă".

[232] Cf. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 126–127; Prinzing, *Bedeutung*, p. 50, 65, 66. Numele e de origine cumană; este posibil să fi avut titlul de *sebastos*.

[233] Scrisoarea Mariei de Ungaria, soţia lui Bonifaciu de Montferrat, este datată 29 mai – începutul lui iunie 1205, cf. Hendrickx, *Recherches*, p. 139–140.

[234] *Ibidem*, p. 163–164.

[235] Alexie al III-lea Anghelos, fostul împărat (1195–1203).

[236] Alamani = germani, cf. Prinzing, *Bedeutung*, p. 51.

ἀπενεγκάμενος ὁ μαρκέσιος αὐτὸς μὲν εἴσω τῆς Θεσσαλονίκης ἐγκλείεται, ὁ δέ γε Ἰωάννης κατὰ πᾶσαν ἄδειαν ἐς Βέρροιαν ἄπεισι, καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις ὅσαι μαρκεσίῳ ὑπέκυπτον ἑαυτῷ προσῳκείωσεν.

29

p. 820 11. <...> ἔδοξε τοίνυν ἅπασι χωρεῖν ἐπὶ πόλεμον καὶ τὴν δύναμιν ἄγειν κατὰ τῶν Θρᾳκίων πόλεων, ὁπόσαι Λατίνων ἀπέστησαν, ἕως ἔτι θερμὸς τῶν πολλῶν ὁ ζῆλος καὶ Ῥωμαίων Ἰωάννης ἀποδιίσταται, πολέμοις ἐναπειλημμένος ἄλλοις κἀκείνοις τὴν ἅπασαν σχολὴν χαριζόμενος <...>. 12. ἐξιὼν δὲ καὶ αὐτὸς Ἐρρῆς, τὴν Ἀρκαδιούπολιν ὡς ἀνέμοις μόνον οἰκήσιμον παραλλάξας, τὴν δὲ εἴσοδον τοῦ Ἄπρω βιασάμενος, ἀνημέρως τοῖς ἐκεῖ προσφέρεται, τὸ ἐνοικοῦν ἐνδοὺς εἰς σφαγήν, ὡς εἰ ποίμνιον ἦν καὶ βουκόλιον ἀλλ' οὐ Χριστώνυμον τὸ
p. 821 κτεινόμενον, καὶ βίᾳ μᾶλλον ἢ πειθοῖ τοῖς Βλάχοις ὑποκύψαν μηδὲ / προσχωρῆσαν ἑκουσιότητι <...>.

p. 823 12. <...> ἀλλὰ κἀκ τῶν ἔξωθεν στρατεύματα Βλάχων τε καὶ Σκυθῶν περιιόντα τὸν χάρακα οὐκ εἴων ἐς τὴν παρεμβολὴν εἰσάγεσθαι τὰ βιώσιμα <...>.

p. 824 12. <...> ἀλλὰ καὶ οἵτινες αὐτοῖς συμμῖξαι καὶ συνελθεῖν ἀπεθάρρησαν ἐξιόντες τῆς πόλεως, Βλαχικοῖς καὶ Σκυθικοῖς κατὰ τὴν ὁδὸν ἐγκύρσαντες τάγμασι μικροῦ δεῖν ἅπαντες διεφθάρησαν.

30

p. 829 13. <...> Καὶ τῇδε μὲν τὰ πρὸς ἕω ἐφέρετο· ὁ δὲ Μυσὸς Ἰωάννης τῇ Φιλιππουπόλει ἐπιστρατεύσας αἱρεῖ ταύτην καὶ καθαιρεῖ προνομεύσας, καὶ πολλοὺς τῶν ἔνδον ὑποδικάζει τοῖς ξίφεσι, καὶ πάλαι μὲν ἐνσκολιευόμενος τῇ πόλει καὶ τῇ

puternic. Încleştîndu-se deci în luptă cu vrăjmaşii sînt înfrînţi straşnic şi fug, căci atît de mulţi sciţi [237] s-au năpustit asupra lor, venind din toate părţile încît puteai să zici că vezi roiurile <de albine> ieşind din stupi sau viespile zburînd din viesparele lor de pe marginea drumului [238]. Aşadar marchizul, după ce a avut de îndurat înfrîngerea în aceste două lupte, se închide în Tesalonic, iar Ioan pleacă în toată liniştea la Veria, dobîndind şi celelalte oraşe supuse marchizului.

29

1205, iulie. Expediţia de pedepsire a oraşelor răsculate din Tracia, condusă de Henric de Flandra şi de Marino Zeno. Măcelul de la Apros. Latinii asediază zadarnic Adrianopolul. Neajunsurile aduse lor de vlahi şi cumani

După cucerirea oraşului, 11. <...> Au hotărît deci cu toţii [239] să pornească război şi să-şi ducă armata împotriva oraşelor din Tracia, care se rupseseră de latini, cîtă vreme era încă fierbinte zelul celor mai mulţi şi Ioan [240] era departe de romei, fiind ameninţat de alte lupte şi acordîndu-le acelora tot timpul şi preocupările sale <...>. 12. Pornind <la luptă> aşadar însuşi Henric [241], după ce a ocolit Arcadiopolis, căci se schimbase acum într-un lăcaş doar pentru vînturi, a intrat cu forţa în Apros [242], purtîndu-se fără milă cu cei de acolo, măcelărindu-i pe locuitori, de parcă cei ucişi erau o turmă de oi sau o cireadă de vite şi nu creştini şi deşi mai mult cu sila decît din convingere se supuseseră vlahilor şi nu se/uniseră cu ei de bună p. 820 p. 821
voie <...>.

<Urmează descrierea asediului Adrianopolului>

12. <...> Dar şi din afară, trupele vlahilor şi ale sciţilor [243], bîntuind prin preajma taberei, nu îngăduiau să se aducă alimente într-însa [244]. p. 823

<Latinii primesc ajutoare de la Constantinopol, dar în tabăra lor izbucneşte o molimă, care-i sileşte să se retragă, renunţînd la asediu>

12. <...> Dar şi cei care, ieşind din oraş, au îndrăznit să se unească şi să meargă împreună cu ei, întîlnindu-se în drum cu trupe de vlahi şi de sciţi, au fost nimiciţi aproape toţi [245]. p. 824

30

1205—1206. Ioniţă cucereşte Filipopole şi pedepseşte cumplit pe locuitori pentru a se fi pus sub autoritatea lui Alexie Aspietes, proclamat împărat. La instigaţia lui Ioniţă, cumanii pradă oraşele din Tracia, ajungînd pînă la Constantinopol. Ioniţă asediază fără succes Didymotoichos

După cucerirea oraşului, 13. <...> Astfel se petreceau lucrurile în p. 829
Răsărit. Iar Ioan misianul [246] pornind cu armată asupra Filipopolei, o

[237] În ms. B: „căci cumanii s-au năpustit asupra lor. Şi alţii, care mai înainte se supuseseră marchizului, s-au ridicat împotriva lui ca nişte viespi".

[238] Cf. *Iliada*, 16, 259 şi urm.

[239] Este vorba de întrunirea căpeteniilor latine, în frunte cu Henric de Flandra şi Marino Zeno, *podestà* al veneţienilor în Constantinopol.

[240] Ioniţă, ţarul vlahilor şi al bulgarilor (1197—1207).

[241] Henric de Hainaut, conte de Flandra, fratele lui Balduin şi succesorul lui pe tronul latin al Constantinopolului (1206—1216). La data evenimentelor aici relatate nu fusese încă încoronat; el ţinea numai locul lui Balduin, captiv la Tărnovo.

[242] Azi Kestrige, în Turcia europeană.

[243] Sciţi = cumani.

[244] Este vorba de tabăra asediatorilor latini.

[245] Cf. Prinzing, *Bedeutung*, p. 45 şi 52—53.

[246] Ioniţă, ţarul vlahilor şi al bulgarilor (1197—1207).

ταύτης ἐφεδρεύων ἁλώσει, καὶ βαρυμηνιῶν τοῖς οἰκήτορσιν ὡς μηδ'ὅλως αὐτῷ
ὑποκύπτουσι μηδ'ὡς βασιλεῖ προσέχουσιν ἀλλ'ὡς αἱμάτων ἄνδρα ἐκτρεπομένοις,
καὶ τότε δὲ πρὸς πλείονα θυμὸν ἐκκαυθεὶς ὑπὸ βαρβάρου φρονήματος οἷς τὸν
'Ασπιέτην 'Αλέξιον εἰσῳκίσαντο, κἀκείνῳ μὲν ὡς ἀρχηγῷ ὑπέκειντο σφῶν,
αὐτὸν δ'ἐπιόντα μεθ'ὅπλων πολλαχῇ ἀπεκρούσαντο. ἦν δ'ἂν ἡ πόλις ἧδε κακῶν
ἀθιγής, εἰ καθ'ἑαυτὴν διεξήγετο, τοῦτο μὲν ἠπίως προσφερομένη Λατίνοις,
τοῦτο δὲ τὸν Μυσὸν 'Ιωάννην οὐκ ἐκτρεπομένη παντάπασι. νῦν δ' ἑπομένη τῇ
μητρὶ παῖς, ἐξ ὧν ἀκροσφαλὴς ἐκείνη γέγονε καὶ εὐάλωτος βασιλὶς οὖσα καὶ
πασῶν ὑπερκειμένη πόλεων, ἐκ τούτων δὴ καὶ αὕτη χείροσι κακοῖς προσω-
μίλησε, καθ'ὅσον προνομαῖς ἐκδοθεῖσα καὶ μαχαίρας στόματι ἔτι καὶ προσ-
καθήρηται καὶ εἰς περιφανὲς ἐρείπιον κατηδάφισται, καθ'ἓν μόνον τοὺς ὀφθαλ-
μοὺς διαχέον τῶν θεωμένων, τὸ ἐκ ποδῶν ἀνηρτῆσθαι τὸν 'Ασπιέτην ἐπ'ἰθυ-
τενοῦς σκόλοπος, διατετορημένον τοὺς ἐπισφυρίους τένοντας καὶ κάλως ἐπὶ
τούτων δεξάμενον. τὰ δ'ἐπὶ τούτοις, οὐκ ἔλαθον τὸν 'Ιωάννην οἱ τῷ 'Ασπιέτῃ
p. 830 σύμφρονες καὶ πρὸς ὕψος βασιλείας ἐκεῖνον κουφίσαντες, / ὅθεν ὑφορώμενοι
μὴ δίκας δοῖεν ὡς ἀλλοπρόσαλλοι, ἀφίστανται λαμπρῶς. ἀμέλει καὶ ἐκποδὼν
χωρισθέντες οἱ μὲν προσίασι Θεοδώρῳ τῷ Λάσκαρι, τῶν ἑῴων κρατοῦντι πό-
λεων, οἱ δὲ συνδραμόντες ἐς 'Ορεστιάδα, ἄλλοι δ'εἰσιόντες τὸ Διδυμότοιχον
Λατίνοις σπένδονται. καὶ πέμψαντες ἀγγέλους σφίσι στρατηγὸν ἐξαιτοῦνται
τὸν Βρανᾶν Θεόδωρον. βραχὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ τὴν Μυσίαν εἰσιὼν ὁ 'Ιωάννης καὶ
τἀκεῖ πρὸς τὸ εὖ διαθέμενος, καὶ κολάσεσι βαρείαις καὶ θανάτοις καινοῖς
τοὺς ἀποστάντας ὑπενεγκών, ἔγνω μετ'ὀργιλώδους καὶ φονίου βλέμματος καὶ
γνώμης ἀσυμπαθοῦς ἐπιστρατεύειν 'Ρωμαίοις, οὐκέτι φάσκων τὰς σφῶν
δολοφροσύνας ὑφίστασθαι καὶ τὸ ἄπιστον ἦθος καὶ τὸ τῆς αὐτῆς ὥρας πολλάκις
παλιμπετὲς φρόνημα. τοίνυν ἀναρραγεὶς εἰς ὀργὴν στρατευμάτων Σκυθικῶν
μελισσῶνας τοῖς ἐαρινοῖς ἀνθαμίλλους ἄνθεσι διαφίησι. τινὰ μὲν οὖν αὐτῶν
ὡς οὐδὲ μυρμήκων στρατεύματα τὰς ἱερὰς ἅλως ἀμφιποτώμενα τὴν 'Αδριανοῦ
διειλήφασι, τινὰ δὲ προσπελάσαντα τῷ 'Ρουσίῳ πρὸς ἀντιμάχησιν ἐπισπῶνται
τὸ τῇ πόλει ταύτῃ ἐφεδρεῦον ἐκ Λατίνων ὁπλιτικόν. κράτιστον δὲ ἦν τοῦτο δια-
φερόντως τῶν ἄλλων, καὶ ὑψηλὸν μὲν τὰ σώματα, θαυμαστὸν δὲ ταῖς μελέταις
ταῖς κατὰ πόλεμον, καὶ παρά τινος Τερῆ στρατηγούμενον, ἀνδρὸς τῶν πάνυ
ἐπισήμων καὶ εὐγενῶν. τὸ μὲν οὖν ὁπλισάμενον ᾔει τὴν ταχίστην, ἔνθα ἐξ
ὀπτήρων ἐπύθετο τοὺς Σκύθας κατασκηνοῦν· οἱ δὲ τὴν ἐς αὐτοὺς τῶν Λατίνων/
p. 831 φθάσαντες ἔφοδον εἰς τὸν τῷ 'Ρουσίῳ παρακείμενον τόπον λεληθότως παρεσ-

cucerește, o pradă și o distruge și pe mulți dintre locuitori îi trece prin sabie,
căci de multă vreme el supraveghea orașul și pîndea momentul potrivit
pentru cucerirea lui, nutrind puternice resentimente împotriva locuitorilor
săi fiindcă nu-l recunoșteau împărat și nu i se supuneau nicidecum, ci îl
evitau ca pe un bărbat iubitor de vărsare de sînge. Iar atunci era încă și mai
aprins de mînie împotriva lor, la gîndul barbar că ei l-au primit să se așeze în
cetate pe Alexie Aspietes [247] și i s-au supus ca unui conducător al lor, iar pe el
l-au respins de mai multe ori, cînd a venit asupra lor cu armele. Orașul ar fi
rămas însă neatins de rele, dacă și-ar fi văzut de treburile lui și întîi s-ar fi
purtat cu moderație față de latini, apoi nu l-ar fi evitat cu totul pe Ioan
misianul. Dar, urmînd capitala ca un copil pe mama sa, din aceleași pricini
din care aceea — deși era capitală și mai presus de toate orașele — a ajuns
pe marginea prăpastiei și era ușor de cucerit, și <acest oraș> a avut de îndurat
nenorociri încă și mai rele, căci a fost lăsat pradă jafurilor și trecut prin
ascuțișul săbiilor și distrus și transformat într-o vădită ruină; un singur
lucru odihnea ochii privitorilor: <imaginea> lui Aspietes, spînzurat de
picioare de un par drept, cu gambele străbătute deasupra gleznelor de o
frînghie de care era atîrnat. După aceea, partizanii lui Aspietes, care-l
proclamaseră pe acela împărat, n-au rămas necunoscuți lui Ioan /; temîndu-se p. 830
deci să nu fie pedepsiți, ca niște oameni care țineau cînd cu unul cînd cu altul,
ei se răscoală pe față. Unii dintre ei, fugind, se duc la Teodor Lascaris [248],
cel ce stăpînea orașele răsăritene; alții se refugiază în Orestiada [249], alții
ducîndu-se la Didymotoichon fac pace cu latinii. Și trimițînd soli cer drept
strateg pentru ei pe Teodor Branas [250]. Între timp Ioan se duce pentru scurtă
vreme în Misia și pune rînduială acolo, supunînd la grele pedepse și la noi
ucideri pe răzvrătiți [251]; apoi a hotărît, plin de mînie fiind și nutrind gînduri
de ucidere și hotărît să nu ierte pe nimeni, să pornească cu armata împotriva
romeilor, spunînd că nu mai suporta vicleniile lor și firea lor necredincioasă
și faptul că își schimbă sentimentele de mai multe ori pe ceas. Cuprins
așadar de mînie, sloboade roiurile de oști scitice, ce se întreceau în număr
cu florile de primăvară [252]. Dintre acestea, unele au împresurat Adrianopo-
lul mai vîrtos decît oștile de furnici care se învîrtesc deasupra ariilor sacre [253],
altele, apropiindu-se de Rusion [254], fac să iasă la luptă armata latină care
era în garnizoană în acel oraș. Această armată era deosebit de puternică
față de celelalte; era alcătuită din oameni înalți și admirabili în exercițiile
de luptă, conduși de un anume Teres [255], bărbat dintre cei mai însemnați și
mai nobili. Luîndu-și armele deci, s-au repezit cît mai repede spre locul unde
aflaseră de la iscoade că și-au așezat tabăra sciții. Aceștia însă, / luînd-o p. 831

[247] Fost guvernator al orașului Serrai, creează în Filipopole o formațiune politică independentă, opusă lui Ioniță și e proclamat împărat, *ibidem*, p. 55–56.

[248] Teodor I Lascaris, întemeietorul Imperiului grec din Niceea (1204–1222).

[249] Adrianopol.

[250] Despre rolul lui Branas, numit de venețieni „dominus et capitanus" în Adrianopol, *ibidem* p. 61–62.

[251] Nu dispunem de suficiente date despre răscoala pe care Ioniță a trebuit să o potolească în propriul său domeniu de autoritate, Misia, *ibidem*, p. 57.

[252] Oști scitice = trupe cumane; pentru comparație cf. *Iliada*, II, 89 și urm.

[253] Cf. *Iliada*, 5, 499; ariile sacre aparțin Demetrei.

[254] Azi Keșan, în Turcia europeană.

[255] La Villehardouin, Tieris. Este vorba de Dietrich von Tenremonde, conetabil al Romaniei.

βάλλουσι, καὶ δὴ ἐπανιοῦσι τοῖς Λατίνοις ὀφθέντες τῷ τε τῆς θέας ἀδοκήτῳ
διαθροοῦσι καὶ φαντάζεσθαι τὰ μὴ χρηστὰ τῷ πλήθει διδόασιν ἀμέλει καὶ
συμπλοκῆς καρτερᾶς γενομένης, καὶ ταῖς ἀνδραγαθίαις ἐξισουμένων ἑκατέρων,
τελευτῶν πολλὰ δράσαντες οἱ Λατῖνοι σχεδὸν ἀπέθανον ἅπαντες. τῆς δὲ μάχης
ταύτης οὕτω γεγενημένης, ἕτεραι Σκυθῶν ἀποσπάδες μυριάριθμοί τε καὶ
μάχιμοι περὶ τὸν Ἄπρων ἐλάσασαι τοῦτον εὐπετῶς χειροῦνται καὶ ὅλον αἱ-
ροῦσιν αὐτοβοεί, καὶ τὸν μὲν καθεῖλον, τοῦ δ'ἐνόντος πλήθους ὃ μὲν ἀπέκτειναν
οἱ Σκύθαι, ὃ δ'ἀπήνεγκαν εἰς λαφυροπώλησιν συνδοῦντες καὶ τὰς χεῖρας
ἀποστρέφοντες. πολλοὺς δὲ καὶ πυρὶ παρέδοσαν, νικῶντες, οὐ μὴν καὶ ταῖς
νίκαις ἀνθρωπίνως χρώμενοι.

14. Ἐκ δὲ τῆς θερμῆς ταυτησὶ μάχης ἐπὶ τὴν παράλιον τραπόμενοι
Ῥαιδεστόν, τὸν μὲν Βρανᾶν Θεόδωρον, ὃς ἡγεμόνευε τῶν ἐς Ὀρεστιάδα, στελ-
λομένων Λατίνων, καὶ πρὸ τοῦ ἐπιστῆναί σφας ἐκεῖθι φυγάδα δεδείχασιν,
ὥσπερ καὶ τὸ συνεπόμενον ἐκείνῳ στράτευμα, τὴν δὲ πόλιν ὁλοσχερῶς καὶ
κατὰ κράτος ἑλόντες ἠνδραποδίσαντο. εἶτα καὶ εἰς ἔδαφος βάλλουσιν, ἀθάνατον
τὴν πρὸς ἡμᾶς ἔχθραν ὑπὸ Βλάχων ἔχειν δεδιδαγμένοι, καὶ πρὸς παῖδας ἀπὸ
παίδων παραπέμπειν ἀείμνηστον. τὸ δὲ πρόθυμον μὴ καταψύξαντες, ἀπηντη-
p. 832 κότες ἐκεῖθεν εἰς Πέρινθον, ἐκ δὲ ταύτης εἰς τὸ Δαόνιον οὐδε/νὸς ἐς χεῖρας
ἰόντος διὰ τὸ τῆς τόλμης παράβολον, καθ'ἡλικίαν αὐτὰς ᾐχμαλώτευσαν καὶ τὰ
τείχη κατήρειψαν. οὐ μόνα δὲ τὰ πρὸς θάλασσαν οὕτως ἔπραττον ταῖς τῶν
Σκυθῶν εὐχειρίαις καὶ γενναιότησι καὶ τῶν ἑπομένων σφίσιν ἐκ τοῦ Βλαχικοῦ
συστήματος, οἱ καὶ μᾶλλον τοῖς περιβόλοις τῶν πόλεων ἐπεβούλεον, σκαπάνας
καὶ πτύα χειριζόμενοι, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἅλμης ἀφιστάμενα πάντα τοῖς αὐτοῖς
καὶ χείροσι κακοῖς προσεπάλαιον, μηδεμιᾶς ἐλπίδος εἰς σωτηρίαν ὑποκειμέ-
νης, ἐπεὶ καὶ ἀήθως ἐκ δουλείας ἐλευθερίας ηὐμοιρηκότες, τῶν μεγίστων
ἀεὶ ἐφιέμενοι οὐδένα μὲν τοῦ δυσπραγήσειν αὖθις λόγον τιθέασι, ταῖς δὲ παρα-
τυχούσαις τύχαις καὶ νίκαις ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἐπεξερχόμενοι τῶν μὲν πρώην
τέλεον ἐπιλήθονται, τοῖς δ'ἐνεστῶσι γήθονταί τε καὶ ἐνυβρίζουσι. διὰ ταῦτα
τοίνυν ἥ τε λαχοῦσα πολιστὴν τὸν Ἀρκάδιον καὶ Μεσήνη ἐπὶ τῇδε καὶ πρὸς
αὐτῇ Τζουρουλὸς τὰ τῶν δεινῶν πεπόνθασιν ἔσχατα, καὶ ἀγροὶ καὶ κῶμαι καὶ
τἆλλα ὁπόσα ταῖς πόλεσι ταύταις ὑπέκυπτον πρότερον, καὶ ὅσα ἐς αὐτὴν τὴν
πόλεων πασῶν προεδρεύουσαν παρατείνουσι, ταῖς Σκυθικαῖς χερσὶ καθυπέ-
κυψαν. ἐπὶ πᾶσι καὶ οἱ τὸ πόλισμα τὸν Ἀθύραν οἰκοῦντες ὀλέθροις ἀνηκέστοις
περιεπάρησαν. τὰ μὲν γὰρ πρῶτα ἐπὶ χρήμασι τοῖς Σκύθαις συνέβησαν, καὶ
ἦσαν οἱ ἐκ Σκυθῶν ἀφιγμένοι τὰ ἐκ χρυσοῦ εἰσέπραττον κόμματα· πρὸς δ'ἑσπέ-
ραν ἐνίων ἐκεῖθεν ἀπαντησάντων ἐκεῖσε τοῦ Λατινικοῦ συντάγματος ὃ συνῆν
ἐν Ῥαιδεστῷ τῷ Βρανᾷ κεχαρισμένως σφίσιν ἀλλ'οὐ προσάντως οἱ ἐν Ἀθύρᾳ
p. 833 προσφέ/ρονται· ᾤοντο γὰρ ὡς συμπαραμενοῦσιν ἐκεῖθι καὶ τὸν κατὰ Σκυθῶν
ἀγῶνα ἐπαποδύσονται. ἀλλ'οἱ μὲν περὶ πρώτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἐκεῖθεν
μεθίστανται, λαθεῖν τοὺς Σκύθας καὶ παρελθεῖν σπουδὴν τιθέμενοι, κἂν

înaintea latinilor ce veneau asupra lor, pătrund fără să fie observați într-un
loc din preajma orașului Rusion. Și apărînd înaintea latinilor care se întorceau,
îi înspăimîntă ivindu-se pe neașteptate și-i fac negreșit să se gîndească,
dată fiindu-le mulțimea, că nu le va merge bine. S-a încins o luptă încordată
și unii și alții se băteau deopotrivă de vitejește, dar în cele din urmă latinii,
după ce au înfăptuit multe, au murit aproape toți [256]. Lupta aceasta a luat
sfîrșit în felul arătat; apoi alte trupe de sciți, nenumărate și alcătuite din
buni luptători, merg către Apros [257] și de la primul asalt îl cuceresc în între-
gime, cu ușurință; orașul l-au distrus, iar din mulțimea locuitorilor o parte
au ucis-o sciții, altă parte au luat-o cu ei pentru vînzare, legîndu-i cu mîinile
la spate. Pe mulți i-au azvîrlit chiar în foc; erau învingători, dar nu se folo-
seau de victoriile lor în chip omenesc.

14. După această bătălie crîncenă, îndreptîndu-se spre orașul Raidestos,
de pe țărmul mării, l-au făcut să fugă chiar înainte de apariția lor acolo
atît pe Teodor Branas, care îi conducea pe latinii trimiși la Orestiada, cît și
armata ce-l urma; iar orașul l-au cucerit și l-au robit cu totul, în chip cumplit.
Apoi l-au făcut una cu pămîntul, căci învățaseră de la vlahi să aibă față de
noi o ură fără moarte și să o transmită spre veșnică amintire din generație în
generație. Fără să-și slăbească zelul, pleacă de acolo la Perinthos [258], iar de
aici la Daonion [259] și fără ca nimeni / să-i atace, din pricina îndrăznelii lor p. 832
dezlănțuite, i-au robit pe locuitorii de toate vîrstele din aceste orașe și
zidurile lor le-au surpat. Dar nu numai ținuturile de lîngă mare sufereau
atît de mult din pricina iscusinței și vitejiei sciților și a celor ce le umblau
pe urme, din rîndurile vlahilor, care atacau mai ales zidurile împrejmuitoare
ale orașelor, mînuind tîrnăcoape și lopeți, ci și cele îndepărtate de mare,
toate au avut de îndurat aceleași necazuri, ba chiar și unele mai mari, fără să
le mai rămînă nici o speranță de scăpare; căci aceia care, fără a fi fost obișnuiți
cu libertatea, au dobîndit-o după ce au stat în sclavie, năzuiesc mereu la
bunurile cele mai mari și nu țin seamă deloc că ‹s-ar putea› să cadă iar în
starea rea de mai înainte și, căutînd să profite cît mai mult de norocul și
de victoriile de care au parte întîmplător, uită cu totul de trecut și se bucură
de prezent și comit excese vinovate. Din pricinile ‹arătate› și Arcadiopolis
și Mesene și după aceea și orașul Tzurulos, din preajmă, au suferit așadar
cele mai mari nenorociri; și ogoare și sate și toate celelalte care aparținuseră
mai înainte acestor orașe și toate localitățile care se întind pînă la însăși
cetatea ce stă în fruntea tuturor cetăților [260] au căzut în mîinile sciților.
Dar mai ales locuitorii orășelului Athyra [261] au avut de îndurat nenorocirile
cele mai cumplite. Căci mai întîi s-au înțeles cu sciții cu ajutorul banilor și
sciții veniseră să ia galbenii ‹făgăduiți›. Dar către seară au venit acolo unii
din armata latină care era împreună cu Branas în Raidestos, iar cei din
Athyra i-au primit cu bucurie și nu li s-au împotrivit. / Căci credeau că ei p. 833
vor rămîne acolo și vor lupta cu sciții. Dar pe la prima strajă a nopții, aceștia
pleacă, avînd grijă să nu fie observați de sciți și să-i ocolească, scop pe care

[256] Lupta a avut loc la 1 februarie 1206.
[257] Azi Kestrige, în Turcia europeană.
[258] Azi Eregli, pe țărmul Mării Marmara, în Turcia europeană.
[259] Localitate situată pe malul Mării Marmara, la sud de Eregli-Perinthos.
[260] Constantinopolul.
[261] Localitate situată pe țărmul Mării Marmara, la nord de Perinthos.

ἐξέπεσον τῶν κατὰ σκοπόν, Σκυθῶν ἑτέραις μοίραις προελασάσαις ἐγκύρσαντες
κατ'αὐτὸ τὸ 'Ρήγιον, καὶ πάντες ὡς διὰ βραχέος ἐς τὸ ζῆν κινδυνεύσαντες. οἱ
δὲ Σκύθαι μετὰ τὴν Λατίνων ἀπονόστησιν ὑπὸ τῶν τὰ χρήματα συλλεγόντων
ὁμογενῶν λάθρᾳ περὶ μέσας νύκτας διὰ τοῦ τείχους ἀνιμηθέντες, καὶ τῶν
πυλῶν ἐγκρατεῖς γενόμενοι, τὰ ξίφη σπασάμενοι σὺν ἀλαλαγῇ φρικαλέᾳ τοῖς
πλείστοις ἔτι καταδαρθάνουσιν ἐπεισπίπτουσιν, ὅτε μὴ διαδρᾶναι ῥᾴδιον ἦν.
γίνεται οὖν τῆς νυκτὸς ἐκείνης ἔργον χρῇζον δακρύων κατὰ ποταμοὺς ῥεόντων
ἀέναα· οὐ γὰρ μόνον ἄρρενές τε καὶ θήλειαι τοῦτο μὲν ἀνηρέθησαν τοῦτο δὲ
ἀπήχθησαν δορυάλωτοι, ἀλλ'οὐδὲ τὰ ὑπομαστίδια τῶν παίδων τοῦ κακοῦ
ἐφάνη ἀνώτερα, ἀλλ'ἀπεθερίσθη καὶ ταῦτα κατὰ χλόην καὶ ἄνθος εὐμάραντον
ὑπὸ τῶν ἐλέῳ ἀναλώτων ἐκείνων ἀνδρῶν, καὶ μηδαμῶς εἰδότων ὡς ἀδικεῖ τὴν
φύσιν καὶ θεσμὸν ἀθετεῖ τὸν ἀνθρώπινον ὁ περαιτέρω τῆς νίκης καὶ τοῦ κρατεῖν
τῶν ἐναντίων θυμῷ χρώμενος. τὸ δὲ δὴ μείζονος πένθους ἄξιον, προκατειλη-
φότες οἱ ἄσπονδοι τὰς ἠόνας τοὺς ἐπ'αὐτὰς συνδραμόντας οὓς μὲν διήλαυνον
ξίφεσιν, οὓς δὲ ἀπῆγου ὀπίσω, οὓς δὲ κατὰ βυθὸν ἠνάγκαζον φέρεσθαι καὶ τοῖς
p. 834 ὕδασιν ἐναπόλλυσθαι. βραχεῖς δὲ καὶ σκαφῶν λαβόμενοι διεσώθησαν, / ἦσαν
δ'οἳ καὶ διαμαρτόντες τῆς ἀναβάθρας εἰς τὰς παρεξειρεσίας ὤλισθον καὶ παρερ-
ρύησαν εἰς τὴν θάλασσαν. οὕτω μέγα ἦν τὸ δεινὸν καὶ πολυειδές, καὶ μικροῦ
πανώλεια τῶν ἐκεῖ. ἐκ δὲ τούτου κατὰ συναγωγὰς καὶ στρατόπεδα τοῖς ἔμπροσ-
θεν προβαῖνον τὸ βάρβαρον ὡσεὶ καὶ σφοδρά τις λαῖλαψ διεφόρει τὸ πᾶν, ἢ
γοῦν ὡσεὶ πῦρ ὃ διαφλέγει δρυμὸν τὰ ἐν ποσὶν ἐπενέμετο. ἦν δὲ τῶν πάντων
οὐδὲν ἀνεξερεύνητόν τε καὶ ἀπρονόμευτον, ἀλλ'ἐκ πλείστων καὶ μεγίστων
πόλεων ἀσκυλευτοί τε καὶ ἀκαθαίρετοι Βιζύη τε καὶ Σηλυβρία παρὰ Σκυθῶν
ὑπελείφθησαν· μόναι γὰρ αὗται οὐχ ὅπως ἰσχυροῖς διειλημμέναι τείχεσιν ἀλλὰ
καὶ τῇ τῶν τόπων θέσει μάλιστα κρατυνόμεναι τὸν παντελῆ διέδρασαν ὄλεθρον,
μηδ'ἄλλως ἀπὸ Λατίνων οὖσαι ἀνεπισκόπητοι. 'Ιταλοὶ μὲν οὖν ἐπὶ τούτοις
εἰς ἀγενὲς καταβληθέντες φρόνημα ὡς εἰς μάνδραν τὴν Κωνσταντίνου ἐνει-
λοῦντο, καὶ τῶν ὅσα τοῖς πολιορκουμένοις χρήσιμα ἐπεμέλοντο, τὰ πρὸς
χέρσον τείχη διανειμάμενοι, καὶ 'Ρωμαίοις ἐνέδοσαν ἔνθα σφίσι βουλητὸν
ἀπανίστασθαι. τὸ δὲ πολέμιον χρονίσαν ἐν τοῖς μικρὸν ἄποθεν τῆς πόλεως
χωρίοις, πολλάκις δὲ καὶ τοῖς τείχεσι προσεγγίσαν ἐν τῷ μάχης ἅπτεσθαι,
ἔστι δ'ὅτε καὶ διὰ τῆς λεγομένης τοῦ ἁγίου 'Ρωμανοῦ πύλης κατ'ὀλιγίστους
ἐπεισιὸν πρὸς ἀνδρείας ἐπίδειξιν, εἰπεῖν δὲ καὶ τύχης, ἥτις ἐν ταῖς τότε πρά-
p. 835 ξεσι αὐτοῖς συνεφείπετο, καὶ μετὰ φόνον τῶν ἐν / ταῖς πύλαις αὐτίκα μάλα
ἐπαναλῦσαν, εἰς τὰ οἴκοι πάλιν πανστρατὶ ἐπανέζευξε, κατὰ μὲν ἀγέλας κτη-
νῶν τὸ αἰχμάλωτον, κατὰ δὲ τῶν ἄστρων τὴν πολυπλήθειαν τὰ ὑπὸ ζυγὸν
καὶ δίαιταν ζῷα ἐληλακός.

῎Επειτα μετὰ πλείστων καὶ κρατίστων δυνάμεων ἐξιὼν ὁ 'Ιωάννης παντὸς
ἔργου κρεῖττον καὶ προυργιαίτερον τίθησι τὴν 'Αδριανοῦ χειρώσασθαι καὶ
καταστρέψαι τὸ Διδυμότοιχον, κρίνων τάσδε τὰς πόλεις ἆθλον τοῦ πολέμου
παντός, καὶ ὡς εἴη ἅμα οὕτως αὐτῷ τῆς Θρᾴκης ἀπαναστήσειν 'Ρωμαίους
καὶ θηρίοις ἀνεικέναι μόνοις αὐτὴν εἰς ἐνοίκησιν. περὶ τοίνυν τὸ Διδυμότοι-
χον καταστρατοπεδευσάμενος, καὶ τὸ χωρίον ὁρῶν ὑπερδέξιον χαλεπόν τε καὶ
ἄπορον αἱρεθῆναι, μεταφέρειν τὸν ποταμὸν ῞Εβρον ἐπεβάλετο, περικλώμενον
τῷ φρουρίῳ καὶ διὰ καθόδων τοῖς πολλοῖς ἀγνώστων τοὺς ἔνδον ποτίζοντα.
καὶ μηχανὰς περιστήσας τὸ τεῖχος ἔτυπτεν, ἐν οἷσπερ εἴκαζε μὴ πάμπαν εἶναι
τοῖς προσβάλλουσιν ἀκατάσειστον, οὔτε μὴν προεκλύοιντο τὰ διαφιέμενα τῶν
λίθων βάρη τῷ διαστήματι. οἱ δ'ἔνδον τὸν 'Ιωάννην ἐκμειλισσόμενοι παραλογάς

nu l-au atins însă, căci la Region dădură peste alte cete de sciți, care ajunsese-
ră acolo mai înainte și fură toți cît pe ce să-și piardă viața. După plecarea
latinilor, la miezul nopții, sciții fură trași peste zid, pe furiș, de consîngenii lor
care adunau banii și, punînd mîna pe porți și scoțîndu-și săbiile se reped cu
un strigăt înfricoșător asupra locuitorilor — cei mai mulți încă dormeau —
încît nu era ușor nici măcar să fugi. Se întîmplă deci în noaptea aceea un
lucru vrednic de plîns cu rîuri nesfîrșite de lacrimi. Căci nu numai bărbați și
femei au fost uciși sau luați în robie, dar nici țîncii de țîță n-au scăpat de
moarte, ci erau și ei secerați ca iarba și ca floarea cîmpului de acei oameni
lipsiți de milă și care nu știau nicicum că se ridică împotriva firii și încalcă
legea omeniei cel care continuă să se arate violent în mînia lui și după ce a
dobîndit victoria și i-a supus pe vrăjmași. Dar, ceea ce era încă și mai
vrednic de jale, neînfrînații aceia au ocupat țărmul mării înaintea celor
care se refugiau într-acolo ; și dintre aceștia pe unii îi străpungeau cu săbiile,
pe alții îi mînau înapoi, pe alții îi sileau să se arunce în adînc și să piară în ape.
Numai puțini au scăpat, luînd bărci. / Erau chiar unii care, neizbutind să se p. 834
urce în bărci, cînd încercau să o facă, lunecau pe marginile lor și cădeau
în mare. Astfel, nenorocirea era mare și cu felurite înfățișări și puțin a lipsit
să piară toți cei de acolo. Apoi barbarii înaintînd, în pîlcuri și gloate, distru-
geau totul ca o furtună puternică și ca un foc ce mistuie o pădure, nimiceau
tot ce întîlneau în cale. Nimic n-a rămas neatins și neprădat de ei ; ci, dintre
orașele mai populate și mai mari, Bizya și Selybria au rămas neprădate și
nedărîmate de sciți. Căci numai acestea au scăpat de la desăvîrșită nimicire
nu pentru că erau încinse cu ziduri puternice, ci mai ales datorită așezării lor
în locuri întărite <în chip natural>, cu toate că nu rămăseseră nevizitate de
latini. După acestea, italicii, descurajați, s-au înghesuit în Constantinopol
ca într-un țarc și se îngrijeau de cele necesare unor asediați, împărțindu-și
<spre apărare> zidurile dinspre continent și le-au îngăduit romeilor să se ducă
unde vor ei. Iar dușmanii, zăbovind în ținuturile puțin depărtate de oraș,
s-au apropiat de multe ori de ziduri ca să se ia la luptă, ba chiar s-a întîmplat
să pătrundă în grupuri foarte mici și prin poarta numită a sfîntului Roman ;
spre a-și arăta vitejia, aș spune însă și norocul, care-i însoțea în faptele lor
atunci și după uciderea celor / <ce păzeau> porțile, întorcîndu-se îndată în p. 835
grabă, au pornit cu toată oastea din nou spre casă, ducînd cu ei pe cei prinși,
ca pe niște cirezi de vite și mînînd o mulțime mare ca a stelelor de dobi-
toace de povară și de tăiere.

Apoi Ioan, pornind cu o armată foarte numeroasă și puternică, soco-
tește că lucrul cel mai însemnat și mai folositor e să cucerească Adrianopolul
și să distrugă Didymotoichon, gîndind că aceste orașe ar fi pentru el răsplată
pentru întreg războiul și că în felul acesta ar putea totodată să-i izgonească
din Tracia pe romei și să o lase spre sălășluire numai fiarelor. Așezîndu-și,
deci, tabăra în preajma Didymotoichonului și dîndu-și seama că orașul e
bine fortificat prin așezarea sa și cu neputință de cucerit, s-a apucat să abată
din albie rîul Hebru [262], care înconjura cetatea și-i alimenta cu apă pe cei
dinăuntru prin niște canale necunoscute mulțimii. Și, așezînd de jur împrejur
mașini de asediu, lovea zidul în locurile în care i se părea că nu e cu totul
de neclintit de către atacatori și unde pietrele azvîrlite nu își slăbeau efectul
izbiturii din pricina depărtării. Cei dinăuntru, ca să-l îmblînzească pe Ioan,

[262] Azi Marița.

τινας καὶ φάσεις εὐπρεπεῖς καὶ παρακλήσεις αἱμύλους προσῆγον καὶ πόρρωθεν,
καὶ ὡς βασιλέα σφῶν ἀνευφήμουν ἐφιστάμενοι ταῖς ἐπάλξεσι, καὶ φόροις
ὑποκεῖσθαι καθωμολόγουν, καὶ πάντα δρᾶν συνετίθεντο προθύμως ὁπόσα
ἂν ἐκεῖνος ἔχῃ διατάττεσθαι, πλὴν τοῦ δέξασθαι αὐτὸν τῷ πολίσματι. ὁ δὲ
p. 836 πρὸς ὀργὴν ἐκφερόμενος καὶ χαλεπαίνων οὐδαμῶς αὐτοὺς/ἐπὶ τούτοις προσίετο,
ἀλλ' ὑπεκστῆναί οἱ τοῦ φρουρίου πολὺς ἐγκείμενος, ὡς καὶ μόνον οὕτω σπεισό-
μενος, κατ' οὐδὲν ὑφίετο τοῦ ἀγῶνος, ἐπάλξεις ἀποσύρων τῇ βίᾳ καὶ τῷ ῥοίζῳ
καὶ τῷ μεγέθει τῶν ἀφιεμένων χερμάδων, καὶ γωνίας πύργων κατασπῶν, καὶ
καταρρηγνὺς τὰ τούτων θωράκια. οἱ δ' ἐντὸς δρυφάκτους καὶ γέρρα πηξάμενοι
νεόδορα νάκη τοῖς τείχεσι προπετάσαντες, ὡς περιολισθαίνειν αὐτοῖς κολπου-
μένοις ὅσα αἱ μηχαναὶ διηφίεσαν, ἕως μὲν οὖν ἀνοχὴν τῷ μαχισμῷ παρεῖχεν
ὁ Ἰωάννης, καὶ οὗτοι σχήμασιν ἱλασίμοις καὶ ῥήμασιν ἐναισίμοις ἐπλάττοντο
τὸν ὑποβαίνοντα καὶ ἐτέχναζον· ἡνίκα δ' ἐκεῖνος ἀποβιβάζων τῶν ἵππων τὸ
γενναῖον τῆς στρατιᾶς κατὰ τὰ παρερρωγότα μέρη τοῦ τείχους τοῦτο διέταττε
πεφραγμένον τοῖς ὅπλοις πάντοθεν, ᾗ καὶ πρὸς ἐπιβατηρίους ἔβλεπε μηχανάς,
καὶ τὸ λοιπὸν ἀντιπαρεξέτεινε στράτευμα πανταχῇ, τότε καὶ αὐτοὶ τὰ τῶν
ὑποπιπτόντων ἀποδυόμενοι προσωπεῖα καὶ τὸν λαμπρὸν πολέμιον παραφαί-
νοντες, ἐν οἷς εἶχον ἠμύνοντο, ἐν τοῖς τείχεσι κειμένην ὁρῶντες τὴν σωτηρίαν
καὶ μηδὲν τῆς ἀνάγκης βιαιότερον ἕτερον κρίνοντες, ἀπογνώσει τε καὶ θυμῷ
στρατηγούμενοι οὐκ ἐλάσσω ἔδρων ὧν ἔπασχον, χειρῶν καὶ τόλμης ἔργα ἐπι-
δεικνύμενοι. ἱκανῶς οὖν ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ ταύτῃ χρονοτριβήσας ὁ βάρβαρος
ἐπάνεισιν ἐς Μυσίαν, περισβεσθεὶς μὲν καὶ τὴν ὁρμὴν ἀπορίᾳ ὡς καὶ ὕλης ἐκ-
λειπούσης φλόξ, ἀλλὰ δὴ καὶ περιψοφηθεὶς ὑπὸ φήμης, ἑτέρῳ ἐξ ἑτέρου
p. 837 παραδιδούσης καὶ πολλαχῇ δια/τρεχούσης Λατινικόν στῖφος* ἔντροφον πολέμῳ
πρὸς ἐπικουρίαν τῶν ἐκεῖθι μέλλον ἀφίξεσθαι. τότε δὲ μαλακῷ θανάτῳ τὸν
βίον προήκατο καὶ ὁ πατριάρχης Ἰωάννης ὁ Καματηρός, καταλελυκὼς πλάνης
καὶ ἄποικος ἐς τὸ Διδυμότοιχον.

31

p. 837 15. < . . . > Τοιαῦτα δ' ἦν τὰ ὑπὸ Σκυθῶν καὶ Βλάχων ἐν ταῖς τότε διαπραχ-
θέντα ἐπιδρομαῖς, ὁποῖα οὖς οὐκ ἤκουσεν οὔτε ὀφθαλμὸς ἑώρακε πώποτε, οὔτε μὴν
ἐπὶ καρδίαν τινὸς ἀναβέβηκε. πόλεις μέγισται πρὶν καὶ περίπυστοι, μυριάνθρωποι,
κωμοπόλεις ἀξιοθέατοι, ἀγροὶ καὶ λειμῶνες καλλιφύτευτοι, παράδεισοι εὐθαλεῖς,
ἀειρρύτοις νάμασιν ἀγλαόκαρποι, ὑψόροφοι δόμοι καὶ οἰκήσεις περίβλεπτοι, ἐς
ὑπερβολὴν πε/φιλοτεχνημέναι καὶ χρώμασι πολυειδέσι διηνθισμέναι, παντοδαπαί
p- 838 τε χάριτες βαλανείων καὶ καρποβριθεῖς ἡμερίδες καὶ λήϊα τῷ σίτῳ ἀκμάζοντα
καὶ ἄλλ' ἕτερα μυρία, ὁπόσα φύουσιν ὧραι καὶ τὸν ἡμέτερον βίον ἀγάλλουσι καὶ
τιθέασιν ἐπιτερπὲς καὶ πάσαις χάρισι περιστεφὲς καὶ πολυάρατον τὸ περίγειον,
ταῦτα δὴ πάντα ἔρημα ἀνθρώπων ὁρώμενα ἐχίνοις μόνοις καὶ θηρίοις οἰκήσιμα ἦν.
εἶπεν ἄν τις ἐπιστὰς ἐκείνοις καὶ πλεῖστα κοψάμενος καὶ δακρυ χεάμενος καὶ κόνιν
πασάμενος καταστροφὴν ὁρᾶν τοῦ παντός, ἢ γοῦν τῶν ὄντων ἑτέραν παραγωγήν,

* στῖφος] φοσσάτον B.

îi adresau cuvinte măgulitoare și frumoase și rugăminți lingușitoare, de departe și, apărînd pe metereze, îl aclamau ca pe împăratul lor și promiteau că-i vor plăti dări și se arătau gata să facă cu zel orice le-ar porunci acela, în afară de a-l primi în cetate. Iar el, furios și plin de mînie, nu dorea nici-decum / să stea de vorbă cu ei asupra acestor lucruri, ci îi grăbea să-i predea p. 836
cetatea, <spunînd> că numai în aceste condiții va face pace; nu renunța de loc la luptă, năruindu-le meterezele prin violența și forța și mărimea bolovanilor aruncați și rupîndu-le colțurile turnurilor și stricînd acoperișurile acestora. Iar cei dinăuntru făceau apărători de lemn și de nuiele împletite, întindeau pe ziduri piei proaspăt jupuite pentru ca proiectilele aruncate de mașini să alunece pe suprafața lor bombată, așteptînd momentul în care Ioan avea să înceteze lupta și prin gesturi de împăcare și prin cuvinte măgulitoare se prefăceau că se supun, încercînd să-l înșele. Dar cînd acela a poruncit ca partea cea mai aleasă a armatei să coboare de pe cai și să se îndrepte spre părțile distruse ale zidului înarmîndu-se strașnic și și-a îndreptat atenția și spre dispozitivele de escaladat zidurile și și-a desfășurat în linie de atac și restul armatei, pretutindeni, atunci și ei, lepădîndu-și măștile de învinși și arătîndu-se dintr-o dată pe față dușmani, prinseră să se apere așa cum puteau; și văzînd că salvarea lor stă în ziduri și dîndu-și seama că nimic nu e mai constrîngător decît nevoia, luptîndu-se cu disperare și cu mînie, l-au făcut pe dușman să sufere nu mai puțin decît au suferit ei, înfăptuind lucruri ce dovedeau forță și îndrăzneală. După ce destulă vreme a pierdut cu acest asediu, barbarul se întoarce în Misa, cu avîntul stins din pricina situației fără ieșire în care se găsea asemenea unei flăcări care e lipsită de lemnul de ars, dar și pentru că auzise zvonul tot mai insistent, care umbla din om în om și se împrăștia pretutindeni,/că o armată latină, pregătită de război, era gata p. 837
să vină în ajutorul celor de acolo. Atunci a părăsit viața aceasta, printr-o moarte blîndă și patriarhul Ioan Kamateros [263], care încetase să mai pribegească și se așezase la Didymotoichon [264].

31

1206. Tînguire pentru prădarea Traciei de către vlahi și cumani

După cucerirea orașului, 15. < . . . > Asemenea lucruri au făptuit sciții [265] p. 837
și vlahii în năvălirile lor de atunci, lucruri de care ureche n-a auzit și pe care ochi nu le-a văzut vreodată și nimeni nu și le-a putut închipui. Orașe cîndva foarte mari și vestite, cu nenumărați oameni într-însele, tîrguri vrednice de a fi privite, ogoare și livezi frumos lucrate, grădini înfloritoare, adăpate de pîraie mereu curgătoare și pline de rod bogat și case înalte și locuințe strălucite, lucrate foarte meșteșugit / și împodobite cu tot soiul de culori, băi p. 838
încîntătoare, de toate felurile și vii încărcate de struguri și lanuri îmbelșugate de grîne și atîtea altele care cresc în fiecare anotimp și care ne bucură viața și ne-o fac plăcută și pămîntul încununat cu toate desfătările și atît de dorit, toate acestea se goliseră de oameni, se prefăcuseră în sălașe pentru arici numai și pentru fiarele sălbatice [266]; cine le-ar fi văzut ar fi putut zice, frîngîndu-și mîinile de jale și vărsînd lacrimi și presărîndu-și cenușă pe cap,

[263] Ioan al X-lea Kamateros, patriarh ecumenic (1198–1206); moare la 26 iunie 1206.
[264] Pentru întregul fragment, vezi Prinzing, *Bedeutung*, p. 54–63.
[265] Sciții = cumanii.
[266] Cf. Isaia, 14,23.

καθ'ἣν μὲν ὁ θεὸς ἀπεφαίνετο χόρτον καὶ βοτάνην καὶ σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος τε καὶ καθ'ὁμοιότητα ἐκ τῶν λαγόνων τῆς γῆς ἀναδίδοσθαι, ὁ δ'ἄνθρωπος οὔπω ἦν ὁ τούτοις χρησόμενος. πόθεν ἂν ἐπλούτησα γλῶτταν εἰς τοσούτων κακῶν διαρκῆ καὶ φιλότιμον ἀπαρίθμησιν, ἢ φωνῆς μέγεθος διαπεμπούσης τοῖς πόρρωθεν τὰ γραφόμενα; ὡς δυστυχὴς ἐγὼ συγγραφεύς, οἵοις κακοῖς ἐταμιευόμην, οἵοις ἐμοῖς τε καὶ τῶν φυλετῶν δυσπραγήμασι τὸν λόγον χαρίζομαι. τίς γὰρ ἂν καὶ σχοίη ὅλως ὑπενεγκεῖν τοιαῦτα θεώμενος τρόπαια πρὸς τῶν πολεμίων ἀνεγειρόμενα; οἱ μὲν γὰρ πάλαι τῆς μάχης κρατοῦντες, ἀνθρώπινα φρονοῦντες οὐδ'ἀθάνατα μίση τηρεῖν δοκιμάζοντες, διὰ ξύλων καὶ βραχέων λίθων ἀνίστων τρόπαια, ὅπως ὀλίγον χρόνον διαμεμενηκότα παρέρχηται, ὡς
p. 839 μηδὲ φιλίας ὑπο/μνήματα ὄντα ἀλλ'ἔχθρας καὶ προχύσεως αἱμάτων ἐμπυρεύματα. νυνὶ δὲ πόλεων κατασκαφαὶ καὶ τοῦ παντὸς ἀφανίσεις δείγματα τῆς νίκης πρὸς τῶν βαρβάρων ἐξεύρηνται, οἷς θεόθεν εἰς μαστίγωσιν ἐκδεδόμεθα. οὐκ ἀνεχόμενοι δὲ εἰ μὴ καὶ τὸν κολοφῶνα τῶν ἀτοπημάτων προσεπιθήσουσι καὶ προσεπάγωσι τὰ παλαμναιότατα, καί γε τῶν Ῥωμαίων τινὰς συγκατέχωσαν ζῶντας τοῖς ἢ φυσικῷ μόρῳ ἢ καὶ νόμῳ πολεμίῳ καταστρέψασι τὸ ζῆν ὁμοφύλοις ἐκείνοις, συνεντυμβεύσαντές σφισιν ἱππάρια δρομικὰ οἷς ἐπεκάθηντο καὶ τόξα κερουλκὰ καὶ ἀμφήκη φάσγανα, μὴ ὄντος λυτρουμένου μηδὲ σώζοντος. οὕτω παρὰ βαρβάροις οὐ φειδώ τις καὶ συστολὴ τῶν ἀνομοίων τῇ φύσει πράξεων. ἦσαν δ'ἡμέραι πασχάλιοι, τῆς ἐνάτης* διιπεούσης ἐπινεμήσεως, τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ τετάρτου καὶ δεκάτου ἔτους, ἡνίκα τὰ οἰκτρὰ ταῦτα καὶ πᾶσαν ἀκοὴν καὶ θέαν δεινὴν ὑπερπαίοντα συνηνέχθησαν. παιάνων τοίνυν καὶ στεναγμάτων ξύμπας ἐπεπλήρωτο χῶρος ὃν ἐπῆλθε τὸ Σκυθικόν, καὶ θρῆνος καὶ οὐαὶ καὶ κλαυθμὸς τὸν ἦχον ὑπερεφώνει τὸν ἑορτάσιμον. καὶ ὅτε τάφων κένωσις καὶ ᾅδου καθαίρεσις καὶ τὰ ἐκ νεκάδων ἀνεγερτήρια τοῖς εὐσεβοῦσιν ᾔδετο, τότε εἰς κευθμῶνας γῆς καὶ τὰ τοῦ ᾅδου ζοφερὰ καὶ φοβερὰ σκηνώματα κατὰ συνόδους αἱ πόλεις καθίεντο. τὰς δ'ἀπαγωγάς, τὰς δὲ προνομάς, τὴν δ'ἐναπερριμμένην ταῖς τριόδοις ἄωρον ἡλικίαν καὶ τοὺς
p. 840 διαξιφισμοὺς / τῶν προηκόντων χρόνῳ σωμάτων τίς οὕτω πολύδακρυς καὶ πολύθρηνος ἐν ἀνθρώποις ὡς ἀξίως καὶ πενθῆσαι καὶ δεξιώσασθαι δάκρυσι; πρὸ δὲ τῆς ἐπιδρομῆς τῆσδε τῆς Σκυθικῆς περὶ τὰ Θρᾳκικὰ πεδία κορωνῶν καὶ κοράκων στρατόπεδα, ἃ μὲν ἀπὸ** μερῶν τῶν βορείων ἃ δ'ἐκ τῶν νοτίων, κατ' ἐξαισίαν τινὰ καὶ μὴ αὐτόματον συνδρομὴν εἰς ἕνα συνεληλυθότα χῶρον ἀλλήλοις συνέρραξαν, καὶ κατευμεγεθήσαντες οἱ κόρακες τὰς τῶν ἐκ*** νότου κολοιῶν ἐτρέψαντο φάλαγγας.

* τῆς ἐνάτης] κατὰ τὴν ἐννάτην τοῦ ἀπριλλίου μηνός B.
** ἃ μὲν ἀπὸ] τὰ μὲν ἀπὸ τῆς δύσεως ἐρχόμενα τὰ δὲ ἐξ ἀνατολῆς B.
*** τὰς τῶν ἐκ] τὰς ἐξ ἀνατολῶν κορώνας B.

că vede sfîrşitul lumii ori a doua creaţie a făpturilor, cînd Dumnezeu a făcut să apară verdeaţă şi iarbă şi semănînd sămînţă le-a făcut să răsară după rudenie şi asemănare din măruntaiele pămîntului, dar că nu există încă omul care să se folosească de ele [267]. Cum să-mi îmbogăţesc limba ca să pot înşira îndestul şi după cuviinţă nenorociri atît de mari? De unde glas atît de puternic încît să poată vesti celor de departe cele scrise? O, nefericit scriitor ce sînt, ce nefericiri am adunat, căror suferinţe ale mele şi ale celor din neamul meu le hărăzesc cuvîntul! Cine oare ar putea să îndure să vadă atîtea trofee ridicate de vrăjmaşi? Căci aceia care biruiau odinioară în luptă gîndeau ca nişte oameni şi socoteau că nu trebuie să păstreze ura veşnică; ei ridicau trofee de lemn şi din piatră puţină ca să rămână puţină vreme spre amintire,
căci nu erau monumente ale prieteniei / ci jăratec în care mocnea focul urii p. 839
şi al vărsării de sînge. Acum însă barbarii, cărora le-am fost daţi spre pedeapsă de Dumnezeu, născocesc drept semne ale biruinţei ruina oraşelor şi nimicirea a tot ce există. Şi nu s-au stăpînit să nu adauge la acestea şi culmea nelegiuirilor şi cea mai cruntă mînjire de sînge: îngroparea de vii a unor romei alături de aceia din neamul lor care şi-au pierdut viaţa fie de moarte firească, fie după rînduiala războiului, punînd în mormînt totodată şi armăsarii pe care-i încălecaseră şi pe deasupra şi arcurile lor încordate şi săbiile cu două tăişuri, fără să fie nimeni care să-i răscumpere ori să-i scape. Astfel, barbarii nu cunosc îndurarea şi nu dau înapoi de la fapte potrivnice firii. Era în zilele Paştelui, indicţiunea a noua [268], anul 6714, cînd s-au întîmplat aceste lucruri jalnice, care întrec orice grozăvie auzită sau văzută vreodată. Pretutindeni pe unde au trecut sciţii, ţinutul s-a umplut de cîntece de jale şi de suspine şi bocetul şi vaietul şi tînguirea înăbuşeau cîntarea de sărbătoare. Şi cînd cei evlavioşi cîntau golirea mormintelor şi nimicirea iadului şi învierea morţilor, oraşe întregi coborau în adîncurile pămîntului şi în întunecatele şi înfricoşătoarele lăcaşuri ale iadului. Dar ducerile în robie, dar jafurile, dar aruncarea prunci-
lor la răspîntii şi înjunghierea / bătrînilor, ce om este atît de îndestulat în p. 840
lacrimi şi bocete încît să le jelească şi să le dea cinstire lăcrămînd, aşa precum se cuvine? Înainte de această năvălire a sciţilor, în şesurile Traciei s-au adunat într-un singur loc, venind care dinspre [269] miazănoapte, care dinspre miazăzi, nu întîmplător, ci ca un semn nespus de rău, cîrduri de ciori şi de corbi şi s-au luat la luptă; şi fiind mai puternici prin mărime corbii au alungat ciorile venite dinspre miazăzi [270].

[267] Cf. *Facerea*, 1,11.

[268] În ms. B: „în ziua a noua a lunii aprilie''. Este vorba de o evidentă inadvertenţă. Năvălirea a avut loc în zilele Paştelui – 2–4 aprilie – din anul 1206. *indicţiunea* a noua. În text anul este indicat, potrivit aşa-numitei ere bizantine, „de la Facerea lumii''.

[269] În ms. B: „care din apus venind, care din răsărit''.

[270] În ms. B: „ciorile venite dinspre răsărit''. Dincolo de actele de cruzime, specifice războiului medieval la care face aluzie Choniates, tînguirea sa cuprinde, fireşte, exagerări retorice care au drept scop să-i facă detestaţi pe duşmanii „barbari'' ai Bizanţului. Totodată tonul acestei părţi lirice din *Istorie* ne face să ne dăm seama de dimensiunile conflictului între Imperiul bizantin pe de o parte, vlahi şi cumani pe de alta. Aceeaşi impresie se degajă şi din cuvîntările lui Choniates, reproduse în întregime sau în parte în paginile următoare ale acestui volum.

32

p. 846 16. < . . . > Οὕτωσὶ δὲ πραττομένων τούτων οἱ τὴν 'Αδριανοῦ κατειληφότες Λατῖνοι τὰ μὲν πρῶτα περὶ αὐτὴν ἐνηυλίσαντο, καὶ ἀγορὰ τῆς πόλεως ἔξω πεποίητο· εἶτα καὶ συναιχμίαν μετὰ 'Ρωμαίων ἀποδειξάμενοι τῶν πόλεων τινας περιέρχονται κακῶς παθούσας ὑπὸ Σκυθῶν, καὶ ταύτας, ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου, καταστησάμενοι εἶτα καὶ τῶν τῆς 'Ροδόπης σχοινισμάτων ἅπτονται < . . . >

p. 847 < . . > ὁ δὲ τοῦ Βαλδουίνου θάνατος οὕτω συμβέβηκεν. ἐν τῷ Σκυθικῷ συλληφθεὶς πολέμῳ καὶ δεσμοῖς ὑποβληθείς, ὡς ἐρρέθη μοι, συχνὸν ἤδη χρόνον καθείργνυτο ἐς τὸν Τέρνοβον. ἀποστάντος δὲ τοῦ 'Ασπιέτου Λατίνοις θυμῷ ὑπερζέσας ὁ 'Ιωάννης, καὶ τοῦ πάθους ἀεὶ ἐπίτασιν λαμβάνοντος, εἰς μανιώδη σχεδὸν ἐξώκειλε διάθεσιν· ὅθεν τῆς εἱρκτῆς τὸν ἄνδρα ἐξαγαγὼν κελεύει τοὺς μὲν πόδας ἀπὸ γόνατος τὰς δὲ χεῖρας ἐκ βραχιόνων Τενεδίῳ ἄντικρυς πελέκει ἀποκοπῆναι, εἶτα καὶ κατὰ κεφαλῆς ἐπὶ φάραγγος ὠθισθῆναι. οὐκοῦν καὶ τρεῖς ἐξαρκέσας ἡμέρας, βορὰ προκείμενος ὄρνισιν, ἐλεεινῶς τὸν βίον /
p. 848 κατέστρεψεν. οὐ τοῦτον δὲ μόνον ἀπανθρώπως οὕτω τοῦ ζῆν ἐξήγαγεν, ἀλλὰ καὶ οὓς καθεῖρξε 'Ρωμαίους οἰκτρῶς ἀπώλεσε, μὴ φωνὴν μηδ'ἱκεσίαν ἐξ αὐτῶν ὅλως ἀνασχόμενος ἐνωτίσασθαι. ἐν οἷς καὶ τὸν τοῦ δρόμου λογοθέτην Κωνσταντῖνον τὸν Τορνίκην, ὑποδρηστεύσαντα μὲν ἀκοντὶ τὸ πλέον μετὰ τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν τῷ βασιλεῖ Βαλδουίνῳ, καὶ τὸν ἐκ πολέμου διαδράντα κίνδυνον καθ'ὃν ὑπὸ Σκυθῶν ἐκεῖνος ἑάλωκεν, προσρυέντα δ'ἔπειτα τῷ 'Ιωάννῃ καὶ παρὰ τούτῳ δυνηθῆναι τὰ μέγιστα φανταζόμενον οἷς πολλάκις παρ'ἐκεῖνον ἀπὸ 'Ρωμαίων πρέσβις ἐπιπεφοίτηκε, ξενίαν δ'εὑράμενον τὸ πολλὰς ὑπὸ ξιφῶν κατὰ παντὸς τοῦ σώματος δέξασθαι καὶ μηδ'ὁσίας τυχεῖν μετὰ τὴν ἀναίρεσιν.

33

p. 852 17. <...> ὁ δέ γε 'Ερρῆς βασιλεύσας ἐπεὶ πύθοιτο παρὰ τῶν εἰς 'Ορεστιάδα καταλειφθέντων ὁμογενῶν Σκυθῶν αὖθις καὶ Βλάχων ἐξιέναι στρατεύματα, καὶ τὸ μὲν Διδυμότοιχον καθελεῖν, αὐτὴν δὲ τὴν ἐξ 'Αδριανοῦ καλουμένην ὑπονοθεύειν,

32

1206. Latinii refac unele orașe din Tracia distruse de cumani. Relatare despre moartea lui Balduin de Flandra

După cucerirea orașului, 16. < . . . > După ce lucrurile s-au întîmplat astfel, latinii, ajungînd la Adrianopol, și-au așezat mai întîi tabăra în preajma orașului și și-au făcut tîrg în afara lui. Apoi, înțelegîndu-se cu romeii, se duc într-unele din orașele ce avuseseră de suferit de pe urma sciților [271] și le refac, atît cît o îngăduiau împrejurările, apoi se îndreaptă spre ținutul Rodopilor < . . . >. p. 846

<Sînt relatate operațiile latinilor și încoronarea lui Henric de Flandra ca împărat latin al Constantinopolului, la 20 august 1206>

< . . . > Iar moartea lui Balduin, astfel s-a întîmplat. Prins în războiul p. 847
cu sciții și pus în lanțuri, așa cum am spus, era ținut de multă vreme în temniță, la Tărnovo. Cînd Aspietes [272] s-a răsculat, Ioan [273] fu cuprins de nemăsurată mînie împotriva latinilor și era mereu stăpînit de încordarea patimii, încît a ajuns aproape de nebunie. De aceea, scoțîndu-l pe bărbat din temniță, poruncește ca în fața lui să i se reteze cu o secure de Tenedos picioarele de la genunchi, iar brațele de la cot și apoi să fie azvîrlit într-o prăpastie. După ce a zăcut astfel trei zile, hrană păsărilor, <Balduin> a
murit în chip vrednic de milă. / Dar nu numai pe el l-a făcut <Ioan> să-și p. 848
dea duhul într-un chip atît de neomenos, ci și pe romeii pe care-i luase prizonieri i-a ucis în chinuri, neîngăduind să se dea ascultare nici unui glas, nici unei rugăminți din partea lor. Între aceștia era și Constantin Tornikes, logofătul dromului, intrat mai mult fără voia lui în slujba lui Balduin, împăratul după cucerirea Constantinopolului și care scăpase de primejdie în războiul în care acesta fusese prins de sciți, refugiindu-se apoi la Ioan și închipuindu-și că va ajunge foarte puternic în preajma acestuia, căci de mai multe ori îl vizitase ca sol al romeilor. Dar în loc de ospeție a primit multe lovituri de sabie pe tot trupul și, după ucidere, n-a avut parte nici măcar de înmormîntare creștinească [274].

33

1206, toamna. Vlahii și cumanii atacă din nou Didymotoichos, dar sînt respinși de Henric de Flandra. Ofensiva latinilor e încununată de succes.

După cucerirea orașului, 17. < . . . > Odată ajuns împărat, aflînd de la cei p. 852
de un neam cu el pe care-i lăsase în Orestiada [275] că sciții [276] și vlahii au pornit iarăși cu armate și au cucerit Didymotoichon și încearcă să pună mîna, prin vicleșug și pe Adrianopol, de vor putea, Henric [277], fără să se teamă de

---

[271] Sciții = cumanii.
[272] Cf. Prinzing, *Bedeutung*, p. 55–56.
[273] Ioniță, țarul vlahilor și al bulgarilor (1197–1207).
[274] Nichita Choniates încearcă să-l prezinte pe Ioniță, principalul dușman al Bizanțului în Balcani, ca pe un sadic. Evident, textul cuprinde lucruri neverosimile și exagerate. Georgios Akropolites va adăuga alte amănunte, la fel de neverosimile, iar imaginația populară, reflectată și în inconografia bizantină provincială, va îmbogăți în același sens portretul suveranului balcanic.
[275] Adrianopol.
[276] Sciții = cumanii.
[277] Henric de Hainaut, conte de Flandra, împărat latin al Constantinopolului (1206–1216), fratele lui Balduin.

εἴ πως καὶ ταύτης περιγενήσονται, μὴ πρὸς τὸ πλῆθος δείσας τῶν ἀντιπάλων μηδ᾽ἐν νῷ βαλόμενος ὅλως τὰ τῶν προτέρων πολέμων ἀτυχήματα καὶ πάλιν τὴν ἔξοδον ἀπεθάρρησε, καὶ τοὺς τῷ Βρανᾷ συνεκδήμους ὁμοφύλους ἐκσῶσαι γλιχόμενος καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων περιθάλψειν ἐγκαταλείμματα, οἳ περὶ τὰς οὐχ ἑκὰς τῆς πόλεως κωμοπόλεις αὖθις συνδεδραμήκασι. περὶ τὴν Ἀδριανοῦ τοίνυν κατηντηκὼς καὶ τοὺς Βλάχους κατωπτευκὼς περὶ τὴν ὄψιν τῶν Λατίνων ἀποδειλιάσαντας, μήτε σώματα λαβόντων μείζονα τῶν προτέρων μηδὲ ψυχὰς κτησαμένων ἀλκιμωτέρας, τὸ δὲ σύνηθες θράσος καὶ τὴν ἐν πολέμοις ἕξιν οὐκ ἀπολωλότων οἷς πεπόνθασι, μέχρι Κρηνοῦ καὶ Βορέης ἐλάσας, ἐκ δὲ τούτων τὴν Ἀγαθόπολιν διελθὼν καὶ παρεμβαλὼν ἐς Ἀγχίαλον, καὶ πολλὰ μὲν δρά-
p. 853 σας ἐξ ὧν καὶ χρή/ματα καὶ σώματα καὶ ζώων ἀγέλας ἔλαβεν, οὐδὲν δέ τι καθυπομείνας δεινόν, ἀπαθὴς ὑπέστρεψε καὶ τὴν Κωνσταντίνου κατέλαβεν.

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ· ΕΠΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ· ΕΓΡΑΦΗ ΔΕ ΕΤΙ ΟΝΤΟΣ ΑΥΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΕΚΣΤΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙ

p. 6 Χάρις καὶ πάλιν Θεῷ τῷ κατὰ τῶν ἀνθεστηκότων καὶ ἀλλοτρίων υἱῶν τῶν Σκυθῶν ἐπιφιλοτιμησαμένῳ νῖκος τῇ βασιλείᾳ μου· εἴη δὲ ηὐλογημένον
p. 7 καὶ τὸ αὐτοῦ ὄνομα, τοὺς ἐχθρούς μου διδόντος νῶτον / καὶ πάντα πολέμιον ταπεινοῦντός μοι· ὁ γὰρ παντοκρατορικῇ περιέπων τὴν βασιλείαν μου δεξιᾷ ἐν πολέμῳ, ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ, ἐν τοῖς ἔνδον καὶ θυραίοις κακοῖς, τοσοῦτον ἐμεγάλυνε τοῦ ποιῆσαι μετ᾽αὐτῆς ἔλεος, ὡς ἔτι τὴν ἐπὶ τοῖς προτέροις αἴνεσιν αὐτοῦ τῷ στόματι φέρουσαν καὶ μήπω καθαρῶς εὐχαριστήσασαν ἐπ᾽αὐτοῖς, ἑτέροις κατὰ πόδας καινοτέροις ὑψοῦν καὶ κατὰ βαθμίδωσιν ἀνάγειν οἷον τοῖς μείζοσιν, ὡς μὴ εἶναι ὅτε οὐχί.

Πρότριτα μὲν γάρ, καθάπερ φθάσαντες ἐνηχήθητε εἰς ἀκοὴν ὠτίου ἀνελιχθέντων τῶν χαροποιῶν ἐκείνων καὶ εὐαγγέλων γραμμάτων τῆς βασιλείας μου, ἡνίκα ἡ τῶν πόλεων βασιλὶς παιάνων ἔμπλεως ἦν καὶ παρὰ στενωποῖς τε καὶ ἀγυιαῖς ἐθύετο Θεῷ χαριστήρια, ἐφ᾽ὑψηλὰ ἐτίθει τοὺς πόδας μου καὶ πάντα βουνὸν ἐταπείνου τῇ βασιλείᾳ μου μετατιθεὶς εἰς εὐθέα τὰ σκολιὰ καὶ παρέχων εὐπόρευτα τὰ δυσπόρευτα, καὶ ψηλαφητὸν οἷον τοῖς ἀποστάταις

mulţimea vrăjmaşilor şi fără să ţină seamă de loc de înfrîngerile pe care le suferiseră ‹latinii› în luptele de mai înainte, s-a încumetat să pornească din nou în campanie, însufleţit de dorinţa fierbinte de a-i salva pe cei din acelaşi neam cu dînsul ce-l însoţeau pe Branas şi, totodată, de a se îngriji de rămăşiţele romeilor care se refugiaseră din nou în oraşele din preajma Cetăţii [278]. Ajuns la Adrianopol şi văzînd că vlahii se tem să dea ochii cu latinii, deşi aceştia nu dobîndiseră nici trupuri mai mari, nici suflete mai viteze decît înainte, însă nici nu-şi pierduseră obişnuita îndrăzneală şi priceperea în luptă, merge pînă la Crenos şi Beroe [279], iar de aici la Agathopolis pe care străbătîndu-l ajunge la Anhialos; şi după ce a înfăptuit multe şi / a p. 853
luat şi bani şi robi şi cirezi de vite, fără să întîmpine nici o primejdie, s-a întors nevătămat şi a ajuns la Constantinopol.

*

CUVÎNTĂRI ŞI SCRISORI

A ACELUIAŞI [280]. SCRISOARE DESCHISĂ CĂTRE PATRIARH ŞI SINOD. A FOST SCRISĂ PE CÎND EL ERA ÎNCĂ SECRETAR ÎMPĂRĂTESC ŞI-L ÎNSOŢEA ÎN RĂZBOI PE ÎMPĂRAT

1187, octombrie. În numele împăratului Isaac al II-lea, Nichita Choniates relatează patriarhului şi sinodului despre succesele acestuia în luptele cu vlahii, bulgarii şi cumanii

Să-i aducem încă odată mulţumiri lui Dumnezeu care m-a învrednicit p. 6
pe Domnia mea cu biruinţă asupra potrivnicilor şi străinilor ‹de noi› fii ai sciţilor [281]! Fie binecuvîntat şi numele Lui [282], care a făcut ca duşmanii să o ia la fugă / şi l-a făcut să se smerească pe tot duşmanul meu. Căci El, p. 7
care cu dreapta-i atotputernică poartă de grijă Domniei mele în război, în război şi în pace, faţă de relele dinlăuntru, ca şi faţă de cele dinafară, într-atît s-a proslăvit milostivindu-se de noi [283], încît încă pentru cele săvîrşite mai înainte îi aducea laudă gura mea şi nici nu-i mulţumisem după cuviinţă pentru ele şi m-a înălţat prin altele mai noi şi m-a făcut să urc treptat, ca să zic aşa, la cele mai înalte, aşa cum nu s-a mai văzut.

Căci cu trei zile mai înainte, precum repede aţi aflat deschizînd scrisorile îmbucurătoare şi de binevestitoare ale Domniei mele, cînd regina cetăţilor [284] era plină de cîntece de biruinţă şi pe toate uliţele şi străzile se aduceau mulţumiri lui Dumnezeu [285], el a făcut să se plece înaintea Domniei mele tot muntele, făcînd drepte pe cele strîmbe şi lesnicioase pe cele greu de străbătut [286] şi întuneric gros de să-l pipăi cu mîna a răspîndit peste

[278] Constantinopolul.

[279] Evident, o inadvertenţă în text. Este vorba de fapt de Beroe, azi Stara Zagora, în Bulgaria. Crenos era situat la nord-vest de Beroe, în dreptul pasului Şipka.

[280] Adică a lui Nichita Choniates. În manuscrise, ca şi în ediţia lui Dieten, cuvîntările şi scrisorile nu sînt înşiruite în ordine cronologică, aşa cum facem noi, ci oarecum arbitrar. Numele autorului apare numai în titlul primului text din manuscris.

[281] Sciţii = cumanii.

[282] Cf. *Psalmii*, 71, 17. Toate identificările de citate sau aluzii la texte clasice şi scripturistice din cuvîntările lui Choniates aparţin editorului lor, J. L. van Dieten.

[283] Cf. *ibidem* 125,3; 33,2; Luca, 1,58.

[284] Constantinopolul.

[285] Cf. *Psalmii*, 17,34.

[286] Cf. Isaia, 40,4.

σκότος κατεσκεδάζετο τῷ ποιοῦντι κατὰ τὸν προφήτην ὄρθρον καὶ ὀμίχλην καὶ ἐπιβαίνοντι ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς. καὶ οἱ μὲν τῶν ὑπεναντίων μαχαίρας ἔργον γενόμενοι ἔκειντο κατὰ βοσκήματα σφακελίζοντες, οἱ δὲ δεσμοὺς ἕως τραχήλου ὑπήνεγκαν καὶ δραπέταις οἰκέταις ἐπίσης ᾐκίζοντο, οἱ δὲ φυγῇ τὴν σωτηρίαν πριάμενοι, τέλος ἐλέῳ περισωθέντες τῆς βασιλείας μου, ἃ δι'εὐχῆς οὐκ ἤλπιζον ἔχοντες, ταῦτα καὶ ὑπὲρ εὐχὴν ἀπροσδοκήτως ἐλάμβανον.

Καὶ χθὲς μὲν καὶ πρὸ τρίτης τοιούτοις ἐθαυμάστωσε Κύριος τὰ ἡμέτερα· τὰ δὲ νῦν πάντα, εἰ μὴ καινότερα, τοῖς γοῦν προλαβοῦσι κατάλληλα καὶ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν ἐμφαίνοντα· ὅσῳ καὶ ἡ τῶν τότε βαρβάρων ὁμήγυρις αὖθις ἀπιδοῦσα πρὸς ἔργα νεώτερα τοῖς αὐτοῖς οἷς καὶ πρότερον περιπέπτωκε δυσπραγήμασι καὶ οἱ κατ'ἐπικουρίαν ἔξωθεν αὐτοῖς συναράμενοι κακοὶ κακῶς συναπώλοντο. ὁ γὰρ δαιμονόληπτος τῷ ὄντι Πέτρος, ὁ κακῇ μοίρᾳ τῶν κατὰ τὸν Αἶμον οἰκούντων βαρβάρων καὶ φὺς καὶ τραφεὶς καὶ εἰς ἀποστασίαν ἰδών, ὡς μὴ ὤφελε, τὴν δίκην τῇ προτεραίᾳ διαδρὰς καὶ παραλόγως διασωθεὶς τὸν σύνοικον αὐτῷ μιμεῖται δαίμονα· οὐ φέρει τῶν συνήθων διατριβῶν, ὡς ἐκεῖνος τοῦ ἀνθρωπείου σώματος, ἀποσπώμενος· οὐκοῦν καὶ τὸν ἐν ποταμοῖς γλυκεῖαν θάλασσαν
p. 8 Δάννουβιν διελθὼν ἀνδράσι / χοιρώδεσι τοῖς Σκύθαις συμμίγνυται, φθέγγεται ὅσα οἱ βουλομένῳ ἦν. ἦσαν δὲ ταῦτα· ὡς ἡ μὲν βασιλεία μου ἤδη γέγονε παλιμπόρευτος καὶ ὁ Ῥωμαϊκὸς οἴκαδε στρατὸς ἐπανέζευξε, φρουρὰ δέ τις περὶ τὰ κατὰ τὸν Αἶμον ἐγκαταλέλειπται φρούρια μόνη μὲν πρὸς μόνους τοὺς ἐκεῖ ἀπρόσμαχος, εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ συναρήξαιεν, οὐκ ἀρκέσουσα. καταλέγει καὶ μισθὸν ἐπὶ τούτοις αὐτοῖς (ὁ δὲ ὡς λίαν τῇ γνώμῃ τῶν βαρβάρων συμβαίνων τε καὶ ἀσπάσιος) διεκχυθῆναι μὲν ἀπραγμόνως τῶν τοῦ Αἵμου τεμπῶν, ἀναπετασθῆναι δὲ καὶ Πύλας τὰς Σιδηρᾶς, καὶ τὸ Μακρὸν Τεῖχος ἀπαρεμποδίστως ἐκείνους παραδραμεῖν καὶ διὰ στενῆς ταύτης καὶ δυσεξόδου παρόδου εἰς πλατυσμὸν προελθεῖν καὶ καταδραμεῖν τὰς χώρας τῆς βασιλείας μου, κἀντεῦθεν τὰ δράγματα Ῥωμαίων τίλλειν τοῖς ξίφεσιν καὶ τὰς κτήσεις αὐτῶν ληΐζεσθαι, μὴ κάρπωμα διδόντας τοῖς ἡγεμόσι τῆς ὁδοῦ, μὴ κατατιθεμένους μίσθωμα· αὐτὸν

răzvrătiți [287] El care, după vorba profetului, a făcut zorile și negura și pășește peste înălțimile pămîntului [288]. Și unii dintre vrăjmași, căzuți pradă săbiei, zăceau asemenea vitelor înjunghiate care încep să putrezească alții erau legați în lanțuri pînă la grumaz[289] și chinuiți ca niște robi care au încercat să fugă, iar alții, găsindu-și mîntuirea în fugă, au fost salvați în cele din urmă prin mila Domniei mele, <căci> ceea ce nu nădăjduiau să capete prin rugă, au căpătat peste așteptări, pe negîndite.

Prin astfel de fapte a săvîrșit Domnul minuni față de noi cu puțină vreme mai înainte [290]. Iar cele de acum, toate, chiar dacă nu sînt ceva nou, sînt pe măsura celor de mai înainte și vădesc grija lui Dumnezeu față de noi. Căci adunătura de barbari de atunci care <acum> iarăși s-au îndreptat către răzvrătire, au căzut în aceleași nenorociri ca și mai înainte și ticăloșii care le-au venit în sprijin au pierit împreună cu ei în chip ticălos [291]. Iar Petru, omul cu adevărat stăpînit de demoni, cel care spre nenorocirea barbarilor, locuitori al Haemusului s-a născut și a crescut și a căutat spre răzvrătire, așa cum nu se cuvenea, după ce a scăpat atunci de pedeapsă și s-a mîntuit în chip neașteptat, îl imită acum pe demonul care întrînsul sălășluiește[292]. El nu suportă să rămînă în ținuturile lui precum acela în trupul omenesc, ci se smulge <dintr-însele>. Așadar, trecînd Dunărea, care este între rîuri o mare dulce, se unește cu oameni asemenea / porcilor [293], p. 8
cu sciții, spunîndu-le ceea ce el dorea, anume : că Domnia mea a făcut cale întoarsă și armata romeică s-a întors acasă, iar drept pază pentru cetățuile din regiunea Haemusului a fost lăsată numai o garnizoană ce nu poate fi înfruntată în luptă de cei de acolo, dar că, de vor veni și ei într-ajutor, ea nu va mai fi îndestulătoare. Le făgăduiește pe deasupra și leafă (atît de mare cît le convenea barbarilor și le plăcea lor) și că se vor strecura fără trudă prin văile Haemusului și că se vor deschide și Porțile de Fier [294] și că vor trece fără piedică Marele Zid [295] și că prin această trecere îngustă și greu de străbătut vor ieși la loc larg [296] și vor cotropi țările Domniei mele și vor reteza cu săbiile lanurile romeilor și vor jefui bunurile lor, fără să dea

[287] Cf. *Ieșirea*, 10,21 ; N. Choniates, *Istoria*, p. 487.
[288] Cf. Amos, 4,13.
[289] Cf. Avacum, 3,13.
[290] Textual : „și ieri și cu trei zile mai înainte", homerism, cf. *Iliada*, 2, 303.
[291] Cf. Aristofan, *Plutos*, 65 ; Matei, 21,41.
[292] Cf. Luca, 11, 24–26 ; N. Choniates, *Istoria*, p. 488, 16–19.
[293] Cf. Matei, 8,31. Considerîndu-i pe bizantini drept un popor ales, poporul dreptcredincios al lui Dumnezeu, Nichita Choniates, ca majoritatea scriitorilor bizantini, dă o interpretare religioasă conflictelor care opun Bizanțul altor popoare. Orice dușman al imperiului devine în ochii lui, mai ales dacă e un adversar victorios, un dușman al religiei creștine ortodoxe și, ca atare, un stăpînit de demoni. Succesele sale nu pot fi interpretate decît ca un semn al supărării lui Dumnezeu față de păcatele bizantinilor. În acest spirit, Choniates identifică fapte și personaje istorice cu fapte și persoane din *Biblie*, încercînd să interpreteze în lumina modelului sacru oferit de *Scriptură* situațiile contemporane. De aici și frecvența citatelor, „adaptate" din *Noul* și *Vechiul Testament*. În cazul de față, cumanii sînt asemuiți cu porcii în care, potrivit Evangheliei, Hristos i-a trimis pe demonii cuibăriți în trupul demonizaților vindecați de el. Porcii s-au aruncat în mare ; de aici, probabil, compararea Dunării cu o „mare dulce".
[294] Prin Porțile de Fier scriitorii bizantini din secolele IX-XIII înțeleg îndeobște actualul pas Dobrol din Balcani. După opinia lui Dieten, *Erläuterungen*, p. 79 însă aici poate fi vorba de Porțile de Fier de la Orșova.
[295] Este vorba de Zidul lui Anastasie care se întindea de la Selymbria la Marea Neagră cf. Dieten, *Erläuterungen*, p. 79.
[296] Cf. *Psalmii*, 17,20.

δὲ ὡς ἀλάστορα δαίμονα αἵμασι καὶ θρήνοις διακεχύσθαι χριστιανῶν καὶ
θέλγειν ἐντεῦθεν τὸ τῆς ψυχῆς ἡδόμενον.

Καὶ ὁ μὲν Πέτρος τοιαῦτα τοῖς Σκύθαις καὶ ἐπηγγείλατο καὶ ἐφθέγξατο·
οἱ δὲ ὡς ἕρμαιον τὰς τοῦ ἀποστάτου εἰσηγήσεις δεξάμενοι ἀγεληδὸν καὶ κατὰ τὰς
ἐαρινὰς μελίσσας ὡρμήθησαν. ἔθνος δέ εἰσιν οὗτοι ἀσεβὲς ὁμοῦ καὶ πολυσεβὲς
καὶ χειροτονοῦν θεὸν τὸ πρώτως ὀφθέν· πτωχικὸν μὲν καὶ σισυροφόρον, μαχι-
μώτατον δὲ καὶ βίον τὴν λῃστείαν ποιούμενον καὶ θανάτου παντὸς ὑπεροπτικόν·
σκευὴ δὲ αὐτοῖς ἐν πολέμῳ γωρυτὸς ἐπὶ τῆς ἰξύος ἐγκάρσιος καὶ τόξον παλίντο-
νον· ἐνστάντος δὲ τοῦ μάχεσθαι καιροῦ, ἱππασμὸς ὁμοῦ καὶ βοὴ καὶ βολή· ἐπι-
όντας ὑποφεύγουσι καὶ ἀπιόντες φθάνουσι καὶ παρὰ τὴν φυγὴν αὐτὴν ἀπεσ-
τραμμένοις εἰς τοὐπίσω τοῖς τόξοις βάλλουσι· τῷ δ' αὐτῷ ἵππῳ φέρβονταί τε
καὶ φέρονται.

Εἰς χιλιάδας οὖν ἀριθμηθέντες καὶ παραμείψαντες τὸν Αἷμον ταῖς ἐπὶ
τῶν αὐτοῦ κρασπέδων ἡμετέραις προσβάλλουσι κωμοπόλεσιν· ἡγεμόνες δὲ
αὐτοῖς τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς μάχης συλλήπτορες οἱ ἐκ τῶν Βλάχων ἀπιδόντες εἰς τὸν
πρότερον ἔμετον, οἱ μεταστραφέντες εἰς τόξον στρεβλόν, εἰς οὓς ὡς εἰς πετρῶδες
p. 9 καὶ ἄνικμον γήδιον ἡ βασιλεία / μου τὸν ἔλεον σπείρασα τὴν τούτου ἀνηνύτως
πεποιήκει καταβολήν, ἡ ἄπιστος αὕτη καὶ μοιχαλὶς γενεά, ἡ ὡς δάμαλις παροι-
⟨στ⟩ρήσασα, ἡ ὑβρίστρια, ἐφ' ἣν καὶ Θεὸς ὁ τῶν ἐκδικήσεων Κύριος οὐ χρονιεῖ
παρρησιαζόμενος ὡς μηκέτι τῶν ἀνοσίων ἔργων αὐτῆς ἀνεχόμενος. λεηλατοῦσιν
οὖν τὰ ἐν ποσί, πᾶν εἶδος κακῶν ἐπάγουσι, σφάττοντες, ἀπόλλοντες, πυρὸς
τιθέμενοι παρανάλωμα· ἐν δὲ τῷ καὶ θᾶττον ἀκοῆς κατὰ τῶν ἡμετέρων παρεμ-
βαλεῖν χωρῶν μηδένα γενναῖον ἐκ τοῦ σχεδὸν ἀντίπαλον ἐφευρίσκοντες ἐμ-
πλατύνονται καὶ κατὰ τῶν ἐν τοῖς πεδίοις συγκτήσεων, καὶ γίνονται καὶ τούτων
τινὲς ἀνάστατοι παρ' αὐτῶν.

Μαθοῦσα δὴ ταῦτα ἡ βασιλεία μου ἀγαθὸν οὐδὲν ἐπὶ τοῖς μέλλουσι
προορωμένη καὶ ὡς εἰς κίνδυνον ἐλαύνει τὸν ἔσχατον τὰ παρὰ τῶν ἐθνῶν γινό-
μενα τουτωνί, τῇ ἀκοῇ τῶν ἀπευκταίων ἐπισυνάπτει τὴν ἔξοδον, μηδ' ἀσπά-
σασθαι τὰ ἐξιτήρια ἢ δεξιὰν γοῦν φθάσασα ἐμβαλεῖν, οἷς ἔδει καὶ τοῦτο ποιῆσαι
τὴν βασιλείαν μου, εἴτ' οὖν ἐπηῦχθαι παρ' ὑμῶν αὐτοψεὶ μετὰ βελτίονος τῆς
νίκης ἐπανελθεῖν, ἀλλὰ τὰ τῆς ἀποδημίας, καθάπερ καὶ ὑμεῖς ἴστε, ὡς εἶχεν
εὐθὺς σχεδιάσασα μηδὲ τοὺς ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτῆς ἀναμείνασα· ἡ γὰρ
μέριμνα τοῦ ἔθνη ἄνομα εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ κληρονομίαν καὶ δι' αὐτοῦ τῆς βασι-
λείας μου εἰσελθεῖν οἷά τις δαλὸς ἐπίπρα τὴν βασιλείαν μου· ἀμέλει καὶ συνήλ-
γει τοῖς κακουμένοις κἂν τῷ ἀπεῖναι καὶ τοῖς πάσχουσι κακῶς ὑπὸ βαρβάρων
συνεπαθαίνετο. καὶ ἡ μὲν βασιλεία μου συντείνειν ἠβούλετο τὴν πορείαν καί,
εἰ οἷόν τε ἦν, τέτρασιν ἡμέραις καταλήψεσθαι τοὺς βαρβάρους ἠπείγετο καὶ
συμβαλεῖν αὐτοῖς ἐπὶ συμμάχῳ Θεῷ ἐγλίχετο· οἱ δὲ συνεπόμενοι ταύτῃ βραχεῖς
τὸν ἀριθμὸν προσγενεῖς καὶ τὸ ἄλλως ὑπουργικὸν ἐπέσχον τῆς συντόνου ὁρμῆς,

vreo răsplată călăuzelor de drum, și nici să le dea simbrie; iar el ca un demon
răzbunător va face să curgă sîngele și lacrimile creștinilor și atunci se va
desfăta de bucurie sufletul său.

Acestea le-a făgăduit și le-a spus Petru sciților. Iar ei, primind propune-
rile răzvrătitului ca pe un dar neașteptat, s-au năpustit ca o turmă de
vite și ca albinele primăvara [297]. Ei sînt un neam lipsit de credință și
care se închină totodată la mulți zei, căci consacră drept zeu orice li se ivește
înaintea ochilor mai întîi. Sînt niște săracani, îmbrăcați în blănuri grosolane,
dar foarte războinici, viața lor e jaful și disprețuiesc cu totul moartea.
Drept echipament de luptă au tolba atîrnată la șold și arcul încordat. Iar la
vreme de luptă, călăresc, strigă și săgetează în același timp. Fug atunci cînd
sînt urmăriți și cînd se retrag îi întrec pe ceilalți și, din această fugă, se întorc
pe loc și trag înapoi cu arcurile. Și de același cal sînt hrăniți și purtați [298].

În număr de mai multe mii, ei au trecut Haemusul și s-au aruncat
asupra orășelelor noastre de la poalele lui. Drept călăuze de drum și aliați
de luptă îi aveau pe acei vlahi care s-au întors la vărsătura lor de mai
înainte [299], care s-au prefăcut în arc strîmb [300], asupra cărora Domnia mea
necontenit mi-am revărsat mila / așa cum ai arunca sămînța pe un ogor p. 9
pietros și uscat [301], neam necredincios și stricat [302], asemănător unei junci
turbate [303], neobrăzat [304] împotriva căruia nici Dumnezeu, Domnul răzbună-
rii, nu va întîrzia să se rostească nemairăbdînd faptele lui nelegiuite [305].
Pradă deci tot ce le stă în cale, săvîrșesc tot felul de rele, ucigînd, nimi-
cind, dînd totul pradă flăcărilor. Și cum în năvălirea lor, mai iute decît
zvonul, asupra ținuturilor noastre nu găsesc pe nimeni îndeajuns de
viteaz ca să li se împotrivească, se lățesc și peste moșiile de prin cîmpii
și sînt devastate de ei și o parte dintre acestea.

Aflînd acestea Domnia mea și prevăzînd că nimic bun nu se va întîmpla
în viitor și că faptele săvîrșite de aceste neamuri păgîne ne duc la primejdia cea
de pe urmă, m-am așternut la drum îndată ce am auzit de grozăviile
făptuite [306], fără să mai ajung să îmbrățișez de rămas bun sau să strîng mîna
cui trebuia și fără ca voi să vă fi rugat cu mine de față să mă întorc încu-
nunat de cea mai frumoasă biruință; ci, după cum știți și voi, m-am pregă-
tit cum am putut, în pripă, de plecare fără să-mi aștept măcar garda.
Căci, grija ca nu cumva neamurile fără de lege să pătrundă în moștenirea
lui Dumnezeu și — prin El — a Domniei mele [307], ardea ca un tăciune aprins
‹sufletul› Domniei mele. Luam parte totodată și la durerea celor vătămați,
deși eram departe de ei și împărtășeam suferințele celor chinuiți de bar-
bari. Și voiam Domnia mea să grăbesc înaintarea și, pe cît era cu putință
mă străduiam să-i ajung pe barbari în patru zile și doream să mă lupt cu ei,
avînd întru ajutor pe Dumnezeu. Dar cei care mă urmau, puțini la număr și

[297] Cf. *Iliada*, 2,87–89; N. Choniates, *Istoria*, p. 124.
[298] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 124.
[299] Cf. *Pildele* lui Solomon, 26, 11; vezi n. 293.
[300] Cf. *Psalmii*, 77,63.
[301] Cf. *Macar.*, 7,6.
[302] Cf. Luca, 9, 41; Matei, 12,39.
[303] Cf. Osea, 4, 16.
[304] Cf. Ieremia, 27 (50), 31; N. Choniates, *Istoria*, p. 616.
[305] Cf. *supra*, n. 293.
[306] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 616.
[307] Cf. *Psalmii*, 78, 1.

μὴ ἐξεῖναι σφίσι τῇ βασιλείᾳ μου συμπορεύεσθαι φήσαντες, οἷα τῶν σκευοφόρων ἡμιόνων καὶ τῶν ἵππων, οἷς ἐποχοῦνται, τληπαθησάντων, καὶ αὐτῶν δὲ ἀποκναιόντων πρὸς παρασάγγας τοσαύτης ὁδοῦ.

Οὕτως οὖν σχολαίτερον μὲν τῆς προθυμίας, συντονώτερον δὲ τῶν συνήθων ἡμερησίων σταθμῶν μέχρι καὶ ἐς αὐτὴν τὴν Ἀλλαγὴν διοδεύσασα (κτησείδιον δέ ἐστιν αὕτη κατὰ τὴν Θράκην κείμενον, παραρρεῖ δὲ αὐτῇ ποταμὸς Ταυρόκανος ὄνομα) ἀγγελιαφόρῳ περιτυγχάνει, ὃς οὐκ ἐκ περιόδων οὐδὲ κυκλούμενος τοῖς λόγοις, ἀλλὰ βραχυλογῶν ἐφθέγγετο φάλαγγα Κομάνων κατὰ Βαστέρνας αὐλίζεσθαι. καὶ ἡ βασιλεία μου σημάνασα τῇ σάλπιγγι μὴ περαιτέρω πορευθῆναι τὴν σκηνὴν αὐτῆς τῷ ἐπιλοίπῳ μὲν τῆς ἡμέρας ἐκείνης
p. 10 χρᾶται πρὸς παρασκευὴν / τῶν παρευρεθέντων εὐαριθμήτων στρατιωτῶν μεταδοῦσα ἵππων ταχυπόδων τοῖς μὴ ἔχουσι· τῇ δ'ἐπιούσῃ, ἦγε δὲ τότε ὀγδόην ὁ παρὼν ὀκτώβριος μήν, οὐδ'εἰς βραχὺ γοῦν ὑπερθεμένη πρωϊαίτερον τῆς κατὰ τῶν ἐναντίων φερούσης ἅπτεται τὰ ἱππάσιμα μόνον ἐπαγομένη· οὔτε γὰρ σκηνὴ βασίλειος, οὔτε κλίνη χρυσόπαστος, οὔτε σκίμπους βασιλικός, οὔτε πέπλοι χρυσοϋφεῖς συνεπήγοντο· ἀλλ'εὐζωνότερον ὡς εἶχεν ἐπήλαυνε τῷ τάχει τὴν ἀπόδρασιν τῶν πολεμίων φθάσαι θέλουσα. ἀλλ'ἦν, ὡς ἔοικε, τὸ βάρβαρον καὶ προσβαλεῖν ὀξὺ καὶ ἀποδρᾶναι ταχύτερον καὶ ἀκοῇ μόνῃ τῷ δέει ἐκθνῇσκον, ὡς ἔδειξεν· ὑπὸ γὰρ τῆς ἀπτέρου φήμης ἐνωτισθέν, ὡς ἐγγὺς αὐτῶν καὶ κατὰ πόδας ἡ βασιλεία μου ἔπεισι, προτροπάδην καὶ ἀκόσμως ὡς ἑνὶ ῥυτῆρι καὶ πνεύματι ἔφυγον τρέχοντες τὸν περὶ ψυχῆς καὶ ἀγαπητὸν κρίνοντες, εἰ τὰς ἡμετέρας χεῖρας διαδράσουσι κακῶν ἀθιγεῖς. ἡ γοῦν βασιλεία μου τὰ κατ'αὐτοὺς οὕτως ἔχειν ἐκ τῶν ἀποσταλέντων ὀπτήρων καταμαθοῦσα τῇ συλλογῇ τῶν στρατευμάτων ἔτι μᾶλλον προσανέχουσα ἦν. τοίνυν καὶ μέρος δασαμένη τῆς στρατιᾶς καὶ τῷ πανσεβάστῳ σεβαστῷ γαμβρῷ τῆς βασιλείας μου κυρῷ Ἀνδρονίκῳ τῷ Καντακουζηνῷ παραδοῦσα καὶ πρὸς φυλακὴν τῶν κατ''Αγχίαλον χωρῶν τῆς βασιλείας μου τοῦτον ἐκπέμψασα τῆς εἰς Βερρόην ἀγούσης εἴχετο εὖ διαθησομένη καὶ τὰ ἐκεῖ.

Ἀλλ'οὔπω παρασάγγας διηνύκει τέσσαρας, καὶ ἕτερος ἄγγελος τῇ βασιλείᾳ μου πρόσεισι χλωρὸς ὑπὸ δέους καὶ τὸ ἆσθμα συχνάκις ἀνακαλούμενος κἀπὶ τοῦ προσώπου φέρων τὸ τῆς ἀγγελίας κακόν· καὶ ἔλεγε καὶ αὐτὸς ἁπλῶς καὶ σαφῶς Σκυθῶν ἔφοδον περίπου τοὺς χιλίους γεγονέναι κατὰ τὸν Λαρδέαν μὴ εἰδὼς ὃ ἐλάλει· οὗτοι γὰρ καὶ ὑπὲρ τοὺς ἑξακισχιλίους ἦσαν, ὡς ἐσύστερον δέδεικται. αὖθις οὖν ἐκκλίνασα ἣν ἐβάδιζε, τὴν εἰς τοὺς πολεμίους ἐτράπετο, μηδὲ καθαρῶς τῶν ἀγγελομένων κατακοῦσαι προσμείνασα, τὸ τοῦ σταυροῦ δὲ σημεῖον διατυπώσασα ἑαυτῇ καὶ τοῖς παροῦσιν ἕπεσθαι διαγγείλασα· ἕρμαιον γὰρ τὴν τῶν βαρβάρων ἡγεῖτο θρασύτητα καὶ πεποιθυῖα ἦν τῷ Θεῷ, ὡς καὶ παρὰ πρώτην ἐμβολὴν αὐτοὺς ἡττήσασα διαχρήσεται. εὐθὺς οὖν εἰς μοίρας τὸ παρατυχὸν στρατιωτικὸν διελοῦσα καὶ τὸ μὲν τῷ περιποθήτῳ ἐξαδέλφῳ τῆς βασιλείας μου τῷ πρωτοστράτορι κὺρ Μανουὴλ τῷ Καμύτζῃ,
p. 11 τὸ δὲ ἄλλοις συμπαρεῖναι κελεύσασα, καὶ / διελθοῦσα ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα σταδίους καταλαμβάνει περί τι χωρίον τὸ βάρβαρον αὐλισθὲν καὶ τὴν λείαν

slujitorimea s-au oprit din înaintarea grabnică, spunînd că nu pot să țină pasul cu Domnia mea, întrucît catîrii încărcați cu poveri și caii pe care călăreau erau istoviți și că ei înșiși erau sleiți de oboseală după atîtea parasange [308] de drum.

Astfel încît, mai încet decît ne era dorința, dar mai repede decît de obicei făcînd popasurile zilnice, am străbătut drumul pînă la Allage (acesta este un cătun situat în Tracia și curge pe lîngă el un rîu cu numele Taurokanos) ; ‹aici› ne-am întîlnit cu un crainic care, fără vorbe multe și ocolite, ci pe scurt ne-a spus că armata cumanilor a tăbărît lîngă Basternai [309]. Și Domnia mea, dînd semn din trîmbiță ca să nu mai înainteze mai departe oștirea, m-am folosit de restul zilei aceleia pentru pregătirea / puținilor p. 10
ostași ce se găseau acolo, dînd cai iuți de picior celor care nu aveau. Iar în ziua următoare, era atunci a opta zi a lunii în curs octombrie, fără să mai întîrziem cîtuși de puțin, foarte devreme, am luat drumul care ducea spre dușmani, ducînd ‹cu mine› numai cavaleria. Nu aveam cu mine nici cort împărătesc, nici pat de aur, nici litieră împărătească, nici veșminte țesute cu aur. Ci, cît mai ușor echipat puteam să fiu, m-am grăbit la drum, avînd să preîntîmpin fuga vrăjmașilor. Dar barbarul era, cum s-a văzut, iute la atac și încă și mai iute la fugă și numai la auzul ‹sosirii noastre› a murit, pe cît se pare, de frică. Căci, preveniți de vestea fără aripi [310] că Domnia mea e aproape și se aține după ei, agitați și în dezordine, dînd drumul frîielor și într-o suflare au fugit, grăbindu-se să-și salveze viața [311] și socotindu-se mulțumiți să scape teferi din mîinile noastre. Domnia mea, aflînd prin iscoade că astfel stau lucrurile cu ei, eram încă și mai atent la strîngerea oștirilor. Atunci, despărțind o parte din armată, am dat-o preacinstitului sebast ginere al Domniei mele, lui kyr Andronic Cantacuzino și l-am trimis să păzească ținuturile din jurul Anhialosului, iar Domnia mea am luat drumul care duce la Beroe [312], pentru ca să orînduiesc lucrurile și acolo.

Dar încă nu parcursesem patru parasange și apare înaintea Domniei mele un alt crainic, galben de frică și trăgîndu-și abia răsuflarea și care purta ‹înscrisă› pe față vestea cea rea. Și a spus și acesta simplu și limpede că vreo mie de sciți au pornit la atac asupra Lardeei, fără să știe ce spune. Căci ei erau ‹de fapt› mai mult de șase mii, cum s-a văzut mai tîrziu. Schimbînd iarăși drumul pe care mergeam, ne-am îndreptat pe cel care ducea spre dușmani, fără să mai așteptăm măcar să ascultăm bine veștile, făcîndu-ne semnul crucii și poruncind celor de față să ne urmeze. Căci socoteam că îndrăzneala barbarilor ne cade bine și ne puneam în Dumnezeu credința că vom izbuti să-i batem de la prima ciocnire. Am împărțit îndată oastea pe care o aveam la îndemînă în ‹două› și o parte am poruncit să fie sub ascultarea iubitului văr al Domniei mele, protostratorul kyr Manuel Kamytzes, iar cealaltă, sub alții. Și / după ce am parcurs mai mult de 50 de stadii [313], îi ajungem pe barbari p. 11
care poposiseră într-un loc cu prăzile așezate de jur împrejur. Era mulțimea

[308] 1 parasangă = 6 km. Este vorba de o unitate de măsură persană, frecvent întîlnită în operele lui Herodot și Xenofon și ajunsă la Choniates, ca și la alți scriitori bizantini, prin imitarea stilului și a limbii acestora.

[309] Localitate situată între Iambol și Elhovo, în Bulgaria.

[310] Cf. Eschil, *Agamemnon*, 276 ; aici expresia are sensul de „veste grabnică".

[311] Proverb, cf. Herodot, 9, 37, 2; N. Choniates, *Istoria*, p. 32.

[312] Azi Stara Zagora, în Bulgaria.

[313] Cca 8,5 km.

κύκλῳ παραθέμενον· ἦν οὖν τὸ μὲν πλῆθος τῶν ἀπαγομένων ἀνθρώπων ὑπὲρ χιλιάδας τὰς ιβʹ, τὸ δὲ τῶν ζῴων ὑπὲρ ἄστρων τὴν πολυπλήθειαν, ὡς μέχρι καὶ τῶν ἕξ σταδίων τὴν σειροειδῆ τούτων ἀπαγωγὴν ἐκτείνεσθαι, ἡνίκα διακεκινήκει τὸ βάρβαρον τραπόμενον εἰς φυγήν. ὡς δὲ ἐθεασάμεθά τε καὶ ἐθεάθημεν, παραδόντες οἱ Σκύθαι τὴν αἰχμαλωσίαν τοῖς κατ'ἐπειγωλὴν ἀπάξουσιν αὐτήν, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν οἱ λοιποὶ τοῖς ἡμετέροις συμπλέκεσθαι ἤρξαντο ὑποφεύγοντες ἅμα καὶ ἐπιτιθέμενοι, ὥσπερ δὴ τρόπος αὐτοῖς ἐν τῷ μάχεσθαι. ἤνυον δὲ οὐδέν· τὸ γὰρ ἡμέτερον παντοίοις ὁπλομαχίας εἴδεσι κατ'αὐτῶν ἐπιὸν καὶ ἐκ τόξων αὐτοὺς ἀνῄρουν καὶ διέπειρον δόρασι καὶ γυμνοῖς τοῖς ξίφεσιν ὡς δράγματα κατέβαλλον ἐπὶ γῆς· καὶ τέλος ἀπογνόντες τὴν σωτηρίαν ἀνὰ κράτος ἔφευγον μὴ μόνον τῆς ἀπαγωγῆς τῶν σκύλων οὐδένα λόγον θέμενοι, ἀλλὰ καὶ τὰ οἰκεῖα προσαποβαλλόμενοι· ἦν γὰρ ἰδεῖν ἵππον μὲν ἐνταῦθα ἄνετον Σκυθικόν, ἐκεῖθι πῖλον παρερριμμένον, ὧδέ που ἀναβολέα, ἀναξυρίδα σύνεγγυς· ὑπὸ γὰρ δέους εἰς τὸ ταῦτα δρᾶν συνηλάθησαν· παρετάθη δὲ αὐτῶν ἡ ἐπιδίωξις καὶ ἀναίρεσις καὶ ὑπὲρ σταδίους ἑξήκοντα.

Καὶ τάχ'ἂν τελέως ἀναίμακτον τρόπαιον ἡ βασιλεία μου ἔστησε μηδένα τῶν αὐτῆς ἀποβαλομένη καὶ οὐδὲ πυρφόρος διέσωστό τις τῶν πολεμίων, εἰ μὴ τὸ μὲν ἡμέτερον ἀναθαρρῆσαν κατὰ σύνδυο καὶ σύντρεις καὶ ὀλιγίστους ὀπίσω τῶν Σκυθῶν κατέθεον σποράδες τοὺς βαρβάρους διώκοντες, καὶ ταῦτα τῆς βασιλείας μου πολλάκις ἀνακαλεσαμένης αὐτοὺς καὶ κατὰ συνασπισμόν τε καὶ συνδρομὴν ὑποθεμένης ποιεῖσθαι τὰς συμπλοκάς, τοῖς δὲ ἡττημένοις Σκύθαις ἑτέρα τις μοῖρα κατὰ τύχην ἐπεβοήθησε ξύμφυλος εἰς χιλίους καὶ ἔτι πρὸς προσουμένη καὶ ἐπιθεμένη ἀπροόπτως τοῖς ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀσυντάκτως ἐπιδιώκουσιν· ἐκ γὰρ δὴ τῆς τούτων ἀπροσδοκήτου βοῆς τε καὶ ἐπελεύσεως ὁ τῆς βασιλείας μου στρατὸς διαταραχθεὶς πτοίας ἐπέπληστο καὶ τὰ νῶτα μετέβαλεν· οἱ δὲ ἐπέκειντο ἤδη λαμπρῶς καταθέοντες καὶ γυμνώσαντες τὰ ξίφη καὶ τοῖς ἵπποις ἐγκελευσάμενοι κατέφερον οἷς ἂν προσεπέλαζον· κἂν εἰς χείριστόν τι τὰ τότε μετήμειπτο καὶ ἀντίποινα ἂν ἐπεπόνθειμεν ὧν ἐδράσαμεν, εἰ μὴ μέγα τι καὶ ἀθρόον ἡ βασιλεία μου ἐκβοῆσαι τοῖς συνεπομένοις βραχέσιν ὑπέθετο καὶ τῇ κατ'αὐτῶν ὁρμῇ καὶ τῷ δούπῳ τῶν ἀσπίδων τὸ βάρβαρον κατεβρόντησε καὶ ἀγαθὸν καὶ τούτοις τέλος ἐπέθηκεν· ἐκ γὰρ τῶν βασιλικῶν σημείων, ὁπόσα εἰς δρακόντειον θέαν εἰκόνισται, παρεῖναι διεγνωκότες τὴν βασιλείαν μου καὶ τὴν κατ'αὐτῶν οὐχ ὑποστάντες ἐπέλευσιν μεταστραφθέντες ἀκόσμως ἐδραπέτευον, διασπαρέντες ἄλλος ἄλλοθι καὶ θήραμα τοῖς
p. 12 ἐκ τῶν ἡμετέρων / εὐίπποις ἐκκείμενοι προχειρότατον. τότε τοίνυν καὶ εἷς ἐκάκου πολλοὺς καὶ δύο τοῖς ὑπὲρ ἀριθμὸν τὸν δέκατον ἐπετίθεντο· καὶ εἰ μὴ νὺξ ἐπελθοῦσά τινας διεσώσατο, οὐδ'ὁ τὴν τοῦ κακοῦ ἀγ<γ>ελίαν ἀποκομίσων ὑπολέλειπτο ἄν.

Τὰς δ'ἐπὶ τούτοις θεοκλυτήσεις ὑπὲρ τῆς βασιλείας μου τῶν ἀπαγομένων μὲν εἰς δουλείαν ἐκ τῶν ἡμετέρων συγκτήσεων, ἀπολαβόντων δ'αὖθις ἦμαρ ἐλεύθερον, πῶς ἐν βραχεῖ τις καὶ διηγήσαιτο; ἐθεάσατό τις τῷ τότε καὶ δάκρυον ὑπεκκρουόμενον γέλωτι καὶ γέλωτα δακρύοις ὑπεξιστάμενον καὶ πάθει μεθιστάμενον πάθος· οἶδε γὰρ οὐ μόνον λύπη δάκρυ γεννᾶν, ἀλλὰ καὶ χαρὰ παράλογος τὴν ὁδὸν ὀχετηγεῖν τοῖς δακρυρροήμασιν. ηὐλόγησε δὲ τὸν

celor prinși peste 12 000, iar a vitelor răpite mai mare decît marea mulțime a stelelor, încît coloana lor se înșira pe mai mult de 6 stadii [314] cînd s-a pus în mișcare oastea barbară luînd-o la fugă. Cînd ne-am văzut unii pe alții, sciții i-au încredințat pe prizonieri unora dintre ei ca să-i ducă repede înainte, iar restul au început să se lupte cu noi fugind și lovind totodată după cum le e obiceiul să lupte. Dar nu izbuteau să facă nimic. Căci ai noștri îi atacau în diferite feluri, îi ucideau trăgînd asupra lor cu arcurile și-i străpungeau cu sulițele și-i culcau la pămînt ca pe niște spice, cu săbiile goale. Și în cele din urmă, pierzînd nădejdea că vor scăpa, au fugit cît puteau fără să se mai uite deloc nu numai la prăzile luate, ci părăsind și propriile lor lucruri. Și puteai vedea ici un cal de-al sciților fără călăreț, colo o căciulă zvîrlită, tot așa pe undeva o manta alături de niște pantaloni. Căci de frică fuseseră siliți să facă aceasta. Urmărirea și uciderea lor se întindea pe mai mult de 60 de stadii [315].

Și eram gata Domnia mea să dobîndesc o biruință cu totul nepătată de sînge, fără să pierd pe niciunul dintre oștenii mei și nici vreun purtător de foc dintre vrăjmași n-ar fi scăpat [316], dacă ai noștri, prinși de avînt, nu s-ar fi risipit urmărindu-i pe sciți în grupuri de cîte doi, sau trei sau foarte puțini și aceasta, deși Domnia mea de multe ori i-am chemat înapoi poruncindu-le să-i atace așezați scut lîngă scut și în orînduială. Sciților învinși le-a venit din întîmplare în ajutor o altă ceată de a lor, de vreo mie de oameni și chiar mai mult, care a apărut și s-a repezit pe neașteptate asupra acelora dintre ai noștri care îi urmăreau <pe ai lor> în neorînduială. Din pricina strigătelor și a năvalei neașteptate a acestora, oastea Domniei mele s-a tulburat și s-a umplut de groază și a luat-o la fugă. Iar ceilalți se ațineau după ei cu putere, fugind și dezgolindu-și săbiile și strunindu-și caii și doborau pe cei de care se apropiau. Și lucrurile s-ar fi întors atunci spre ce e mai rău și am fi plătit atunci pentru tot ceea ce făcusem, dacă Domnia mea nu aș fi poruncit atunci puținilor oameni care mă urmau să slobozească un strigăt mare laolaltă și cu năvala asupra lor și cu zgomotul scuturilor i-am înmărmurit pe barbari și am pus astfel bun capăt și acestui <episod>. Căci după stindardele împărătești, care sînt în formă de balauri, <sciții> și-au dat seama că Domnia mea sînt aproape și, nefiind în stare să oprească năvala împotriva lor, s-au retras luînd-o la fugă în dezordine, risipindu-se care încotro și devenind pentru bunii noștri călăreți un vînat / foarte lesne de prins. Atunci unul p. 12
făcea rău multora și doi urmăreau mai mult decît zece [317]. Și dacă n-ar fi venit noaptea să-i scape pe unii, n-ar fi rămas nici măcar unul care să ducă vestea nenorocirii.

Iar rugăciunile către Dumnezeu care au urmat după aceea pentru Domnia mea, din partea celor care fuseseră luați în robie de pe moșiile noastre și care și-au redobîndit libertatea, cum ar putea oare să le povestească pe scurt cineva? Se putea vedea în clipa aceea cum lacrima e înlăturată de rîs și cum rîsul face loc lacrimilor și cum un simțămînt e înlocuit de altul. Se știe doar că nu numai durerea dă naștere la lacrimi, ci și bucuria neașteptată deschide drumul șiroaielor de lacrimi [318]. A binecuvîntat pe Dumnezeu și

---

314 Cca 1 km.
315 Cca 10 km.
316 Cf. Herodot, 8, 6, 2.
317 Cf. *Deuteronomul*, 32, 30.
318 Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 383.

Θεὸν καὶ παρθένος φυγοῦσα Σκύθην διακορήσοντα καὶ γυνὴ τὴν κοίτην οὐχὶ ῥυπάνασα καὶ παῖς καὶ πρεσβύτης καὶ ἔφηβος δουλείας ἀνειμένοι βαρβαρικῆς· εἰ δὲ παρὰ τῷ Δαυὶδ καὶ κτήνη πρὸς ὑμνῳδίαν παραλαμβάνονται, οὐδ'αὐτὰ κοινῆς ὑμνολογίας ἀπεῖναι εἶπέ τις ἄν, βουθοίναν ἐξαλύξαντα βάρβαρον καὶ κρεωβόρον οὐχ αἱμάξαντα μάχαιραν. ταῦτα ὁ τῶν θαυμασίων Θεός, ὁ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἐπιστρέφων οὐ μετὰ λύτρων οὐδὲ μετὰ δώρων, ἀλλ'ἐν βραχίονι ὑψηλῷ· δεξιὰ γὰρ Κυρίου καὶ νῦν ἐποίησε δύναμιν, ὃς τῷ οἰκείῳ δίδωσι δόξαν ὀνόματι καὶ τὴν ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπὶ τὸν κλῆρον τῶν δικαίων οὐ τέλεον ἀφίησιν εἰς μαστίγωσιν.

Τούτων οὖν τῆς χαρᾶς κοινωνοὺς ὑμᾶς ποιοῦσα ἡ βασιλεία μου τῷ παρόντι ἐπιτροχάδην ἐπιδεδήλωκε τὰ συμβάντα γράμματι, ἵν'ἔχοιτε μὲν εἰδέναι ὅσαπερ καὶ γεγόνασι, λιτάζησθε δὲ συντονωτέρως τὸ θεῖον καὶ ὑπερ μειζόνων τῶν κατορθώσεων· δύνανται γὰρ εὐχαὶ δικαίων καὶ χειρῶν ἁγίων ἐκτάσεις τρέπεσθαι μυριάδας, ὡς ἂν ἀσεβῶν μὲν σπέρμα μὴ παύσαιτο ἐκτριβόμενον, ζήσωσι δὲ βίοτον ἀστασίαστον οἱ Θεῷ διὰ πίστεως πλησιάζοντες· ἐπεὶ καὶ τὸ νῦν τελεσθὲν ὑμεῖς μὲν θεόθεν ᾐτήσασθε, αἱ δὲ χεῖρες τῆς βασιλείας μου ἐξειργάσαντο.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ· ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΚΥΡ ΙΣΑΑΚΙΟΝ ΤΟΝ ΑΓΓΕΛΟΝ· ΕΓΡΑΦΗ ΔΕ ΠΑΡ'ΑΥΤΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΙΚΟΥ ΟΝΤΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΑΝΕΓΝΩΣΘΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΩΝ ΦΩΤΩΝ ΔΙΑ ΤΟ ΜΗ ΕΙΝΑΙ ῬΗΤΟΡΑ. ΤΟΤΕ ΔΕ ΚΑΙ ΕΙΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΝ ΑΠΗΡΧΕΤΟ Ο ΤΩΝ ΑΛΑΜΑΝΩΝ ῬΗΞ ΦΡΕΔΕΡΙΧΟΣ

p. 91 <. . .> Ὁ δ'ἀπὸ βορρᾶ κυφωνίτης οὗτος καὶ μαστιγίας μελετήσας οὔπω πρώην ἀποστασίαν, οἷς ἐφ'ὑψηλῶν ὀρέων κατὰ τοὺς ἐλάφους τὴν οἴκησιν

fecioara care a scăpat de siluirea scitului şi femeia căreia nu i-a fost pîngărit patul şi copilul şi bătrînul şi tînărul care au scăpat de robia barbară. Iar dacă la David şi dobitoacele sînt primite <să ia parte> la cîntarea de laudă[319], s-ar putea spune că nici ele n-au lipsit de la obştească cîntare de laudă, pentru că au scăpat de barbarul care se ospătează cu carne de vită şi nu au însîngerat cu sîngele lor cuţitul lacom de carne. Acestea le-a făcut Dumnezeul minunilor, care întoarce din robie poporul său[320] nu cu plată de răscumpărare, nici cu daruri, ci cu braţul său cel înalt[321]. Căci dreapta Domnului şi-a arătat şi acum puterea[322], a Domnului care dă slavă numelui său[323] şi nu îngăduie ca toiagul păcătoşilor să lovească pînă la sfîrşit moştenirea drepţilor[324].

Aşadar Domnia mea, făcîndu-vă părtaşi la bucuria pentru aceste lucruri prin scrisoarea de faţă, v-a înfăţişat pe scurt cele petrecute, ca să puteţi şti ce s-a întîmplat şi, totodată, să-l rugaţi şi mai grabnic pe Dumnezeu pentru şi mai mari biruinţe. Căci rugăciunile drepţilor[325] şi ridicarea mîinilor sfinte <către cer> pot să înfrîngă nenumăraţi <duşmani>[326], pentru ca sămînţa necredincioşilor să nu înceteze să fie stîrpită[327], iar cei ce stau aproape de Dumnezeu prin credinţă să vieţuiască viaţă fără tulburare[328]. Doar şi ceea ce s-a împlinit acum, e un lucru pe care voi l-aţi cerut de la Dumnezeu, iar mîinile Domniei mele l-au săvîrşit[329].

A ACELUIAŞI. CUVÎNTARE CĂTRE ÎMPĂRATUL KYR ISAAC ANGHELOS. A FOST SCRISĂ DE EL PE VREMEA CÎND ERA „LOGOTHETIKOS GRAMMATIKOS"[330] ŞI CITITĂ DE SĂRBĂTOAREA BOTEZULUI DOMNULUI, ÎNTRUCÎT NU ERA DE FAŢĂ RETORUL. ATUNCI A PLECAT SPRE PALESTINA ŞI REGELE ALAMANILOR FREDERIC[331].

1190, 5 ianuarie. Împăratul Isaac al II-lea Anghelos este lăudat pentru că i-a învins pe răzvrătiţii din Balcani, aflaţi sub conducerea Asăneştilor

<. . .> Ticălosul acesta din Nord[332], vrednic de biciuire, a pus la cale nu p. 91
cu multă vreme mai înainte o răzvrătire, căci asemenea căpriorilor îşi avea

---

319 Cf. *Psalmii*, 148, 10.
320 Cf. Isaia, 45, 13.
321 Cf. *Ieşirea*, 6,6.
322 Cf. *Psalmii*, 117, 15 (16).
323 Cf. *Ibidem*, 113, 9.
324 Cf. *Ibidem*, 124, 3.
325 Cf. Iacov, 5, 16,
326 Cf. *Ieşirea*, 17,11; N. Choniates, *Istoria*, p. 22.
327 Cf. *Psalmii*, 36, 28.
328 Cf. *Epistola I către Timotei*, 2,2.
329 Evenimentele relatate în scrisoare sînt povestite de Nichita Choniates în *Istoria* sa, p. 515–518. În centrul povestirii stă victoria de la Lardea (11 octombrie 1187). Pentru toate detalile, vezi Dieten, *Erläuterungen*, p. 65–79. În istoriografia noastră scrisoarea a fost semnalată şi tradusă pentru prima dată de C. Erbiceanu, *Două acte*, p. 30–38 şi apoi tradusă de G. Murnu, *Nichita Acominatos*, p. 453–462. În ed. Dieten, ca poartă numărul II.
330 Despre titlul de „grammatikos logothetikos" purtat de Nichita Choniates la data pronunţării acestui discurs şi insuficient cunoscut, vezi Dieten, *Erläuterungen*, p. 31–32.
331 Este vorba de Frederic Barbăroşie, împăratul german (1152–1190).
332 Este vorba de Petru, conducătorul răsculaţilor vlahi şi bulgari.

p. 92 ἔλαχε καὶ Μακρῷ Τείχει καὶ Πύλαις Σιδηραῖς πεποιθώς, μόνον / οὐ κατὰ κόρρης
ἀρτίως ὡς οἰκότριψ ῥαπιζόμενος τὴν οἰκείαν τύχην μεταγινώσκει. βατὰ γάρ
σοι τὰ ἄβατα ἐγεγόνεισαν καὶ εὐπόρευτα τὰ δυσπόρευτα· καὶ πύλας χαλκᾶς
συντρίψας καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνθλάσας ἀορασίαν κατεσκεδακότος σοι
τοῦ Θεοῦ, ὃς σκότος ἀποκρυβὴν αὐτοῦ τίθεσθαι λέγεται, λαθρηδὸν ἐπέστης καὶ
μικρῷ δεῖν τεθνάναι τῷ δέει πεποιήκεις τὸν βάρβαρον ἀμέλει καὶ γνοὺς ὁ ἐπίτριπ-
τος ὡς διώκειν ἐπιχειρεῖ τὰ ἀκίχητα καὶ βέλος πέμπει κατ᾽οὐρανόν, δεῖται
δίκην κυναρίων ψιχίων ἐκπιπτόντων βασιλείου δράξασθαι δείπνου ἢ γοῦν
ἄκρῳ λιχανῷ δροσισθῆναι· τὸ δ᾽ἐντεῦθεν βασιλικῷ προστάγματι γυρωθεὶς καὶ
"ἕως ὧδε στήσεις" ἀκούσας "τὰ πολέμια κύματα", ὑπερβάθμιον πόδα τείνειν
κατέπτηχεν ἢ γοῦν οὐκ ἔχων προποδίζειν εἰς ἑαυτὸν ἑλίττεται τὰ πολλά, δεδιτ-
τόμενος μήπως ὡς ἄλλης ἕδρας οὐρανίου τοῦ Αἵμου ἐκσφαιρισθεὶς καὶ κύμ-
βαχος ἐκεῖθεν καταπεσὼν ἐς χάος ἢ εἰς κῦμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης ἀπε-
νεχθείη, ὃ καὶ τῶν ἀστέρων τινὰς πάλαι πεπονθέναι ⟨ὁ⟩ λόγος αἱρεῖ καταρ-
ραγέντας τοῦ πρώην ὑψώματος καὶ ἀπεσβηκότας τὰ σέλα, εἰς νήσους δ᾽ἀμφιρ-
ρύτους μετεμπαγέντας τὰς ⟨οἰ⟩κουμένας ταύτας εἰσέτι καὶ νῦν .<. . .>

ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ ΤΩΝ ΣΕΚΡΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ, ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ ΔΕ ΚΑΙ ΕΦΟΡΟΥ ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ ΠΡΟΣΦΩΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΚΥΡ ΙΣΑΑΚΙΟΝ ΤΟΝ ΑΓΓΕΛΟΝ· ΕΓΡΑΦΗ ΔΕ ΑΡΤΙ ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ ΑΥΤΟΥ ΚΡΙΤΟΥ ΤΟΥ ΒΗΛΟΥ

p. 3 Ἀπαίρεις ἐξ ἡμῶν ἐκστρατεύων κατὰ βαρβάρων, θεοείκελε βασιλεῦ,
καὶ ἡμεῖς ἑαυτῶν ἀφιστάμεθα τῷ τοῦ σοῦ κράτους πόθῳ κάμνοντες. ἀεικινήτως

sălașul în munții cei înalți [333] și-și pusese încrederea în Marele Zid [334] și-n
Porțile de Fier [335]. Lovit, numai că / nu a primit peste fălci așa cum se cuvenea o p. 92
lovitură ca un sclav, își recunoaște apoi propria soartă. Căci pentru tine au
devenit lesne de bătut cu pasul locurile de neumblat și ușor de străbătut căile
greu de străbătut. Tu ai sfărîmat porțile de aramă și zăvoare de fier ai zdro-
bit [336], iar Dumnezeu care, după cum se spune, își face din întuneric ascun-
zătoare [337] te-a învăluit pe tine în întunecime. Te-ai năpustit pe neaștep-
tate asupra lui și l-ai făcut pe barbar cît pe ce să moară de spaimă [338] și
dîndu-și seama vicleanul că aleargă după lucruri de neatins [339] și că trimite
săgeată împotriva cerului [340], cere ca asemenea cățelandrilor să se înfrupte
din firimiturile căzute de la ospățul împărătesc [341] sau măcar să-și ude vîrful
degetului ‹și să-și răcorească limba› [342]. Iar atunci, plecîndu-se la porunca
împăratului și auzind : ,,Pînă aici ! Îți vei opri valurile dușmănoase !"și-a
oprit cu teamă piciorul îndrăzneț [343] din înaintare și, neputînd să meargă
mai departe, se chircește mult ‹de frică›, speriat ca nu cumva, rostogolit de
pe Haemus, ca de pe un alt scaun ceresc, să nu se prăvălească cu capul în jos
în haos sau să nu fie azvîrlit în valurile mării ce vuiește puternic [344], ceea ce,
după cum ne spune povestea, li s-a întîmplat în vechime și unor stele care,
smulse din înaltul în care se aflau mai înainte și stingîndu-li-se strălucirea,
au fost preaschimbate în insulele bătute jur împrejur de valuri care și astăzi
încă sînt locuite [345].‹. . .›

A CINSTITULUI LOGOTHET AL TAINELOR ȘI ,,EPI TON KRISEON", CARE A FOST NUMIT ȘI EFOR, NICHITA CHONIATES CUVÎNTARE CĂTRE ÎMPĂRATUL KYR ISAAC ANGHELOS. A FOST SCRISĂ CURÎND DUPĂ CE EL A FOST NUMIT JUDE AL VĂLULUI [346].

1190 (1191 ?), iulie. Nichita Choniates urează împăratului Isaac al II-lea Anghelos care pleacă în campanie contra răzvrătiților vlahi și bulgari din Balcani izbîndă în luptă, pe uscat și pe apă. Evocă victoriile din trecut care garantează pe cele viitoare. Dunărea vestește vitejiile împăratului

Pleci dintre noi, împărate, pornind la luptă împotriva barbarilor, tu p. 3
cel ce ești asemănător lui Dumnezeu [347] și noi sîntem răscoliți adînc, chinuiți

[333] Cf. *Psalmii*, 103, 19.
[334] Cf. *supra*, n. 295.
[335] Cf. *supra*, n. 294.
[336] Cf. *Psalmii*, 106, 16.
[337] Cf. *Ieșirea*, 10, 22.
[338] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 487.
[339] Proverb, cf. Plutarh, *Proverbia*, 13 ; *Iliada*, 17, 75.
[340] Cf. Plutarh, *Proverbia*, 47.
[341] Cf. Matei, 15,27 ; Marcu, 7, 281.
[342] Cf. Luca, 16, 24.
[343] Cf. *Faptele apostolilor*, 17, 62.
[344] Epitet homeric, cf. *Iliada*, 1, 34.
[345] Cuvîntarea face aluzie la tratatul încheiat de Isaac al II-lea Anghelos cu Petru, în primăvara lui 1188, cf. Dölger, *Regesten*, 1580 ; N. Choniates, *Istoria*, p. 521. Pentru detalii și cronologie, vezi Dieten, *Erläuterungen*, p. 116–122.
[346] Pentru titlurile și funcțiile lui Nichita Choniates, *ibidem*, p. 32–35.
[347] Epitet homeric, cf. *Iliada*, 1, 131 ; *Odiseea*, 4, 276.

γὰρ ἔχων ὡς ὁ τῆς ἡμέρας οὗτος λαμπτὴρ ἥλιος βραχὺ τῆς καθ'ἡμᾶς διιππασάμενος ζώνης μεταβαίνεις ἐκ τῆσδε πρὸς πόλον τὸν βόρειον τὴν ἐκεῖσε βαρβαρικὴν διασκεδάσων ἀχλὺν καὶ φλογόεις τῷ ἀντάρτῃ κατὰ κορυφῆς γενησόμενος· ἐπεὶ καὶ ὅπερ ἐν φαινομένοις ἥλιος, τοῦτ'αὐτὸς ἐν ἡμῖν ζωογόνος τε καὶ φαυσίβιος. ἢ γοῦν μὴ καθαρῶς ἀποψήσας τοὺς ἱδρῶτας τῆς θεοεικέλου σου μορφῆς καὶ τὴν Ἄρεος σκευὴν ἀποθέμενος καὶ κοσμήσας ἀνακτορικὸν βῆμα καὶ πολυτελῆ θρόνον βασίλειον, μηδ'ἀνοχεύσας τῶν φροντίδων, ἃς ὑπήνεγκας τὰς Ἀλαμανικὰς δολοφροσύνας ἀποκρουόμενος, αὖ πάλιν ἐν αἰθρίᾳ παννυχίζεις καὶ φέρεις τὸν σίδηρον πανημέριον.

Καὶ χθὲς μὲν καὶ πρὸ τρίτης βασιλικῆς μεγαλονοίας ἔργον εἶναι οἰηθεὶς προκαταληφθῆναι τὰς δι'Ἴστρου καθ'ἡμῶν ἐκβολὰς τῶν Σκυθῶν, τὸ ἐννόημα ἔργον ἐποίησας· καὶ ὁ τῆς Προποντίδος πορθμὸς μικροῦ τοῖς σκάφεσιν ἀπεγαιοῦτο τὰ νῶτα ὑπ'αὐτῶν καλυπτόμενος· καὶ ἔχει ταῦτα οὐριοδρομήσαντα Ἴστρος ὁ βαθυδίνης περὶ τὰς αὐτοῦ νησῖδας σαλεύοντα. καὶ ὁ ποταμὸς οὗτος p. 4 κροτεῖ ψαλμικῶς ὀψὲ καὶ/μετὰ πολλοὺς τοὺς ἡλίους Ῥωμαϊκοῖς τυπτόμενος ἐρετμοῖς, μικρὸν δ'ὅσον καὶ τὰς τῶν βαρβάρων φωνὰς καὶ ἐπιτρίψεις ἀράμενος αἱματόεις εἰς Πόντον ἐσεῖται προρέων τὸν Εὔξεινον τοῖς ἔθνεσι, δι'ὧν ὁλκῷ σύρεται, τὰς σὰς ἀριστουργίας διατρανούμενος, ὥσπερ φωνῇ τῇ ἐξ αἱμάτων βαρβαρικῶν τοῦ ῥεύματος βαφῇ χρώμενος καὶ τοῖς βαρβάροις οἷον ὑποφωνῶν τοῖς φοινικοῖς τὴν καθ'ἡμῶν φονίαν ὁρμὴν καὶ τελείοις αἱμάτων ἀνδράσιν ἀφελέσθαι τὰ κατὰ Ῥωμαίων πονηρὰ διαβούλια καὶ διαλεχθῆναί σοι τὰ πρὸς εἰρήνην τῷ θεοειδεῖ ἄνακτι καὶ πρὸς τὴν ταύτης μεταβαλέσθαι λευκότητα, ἵνα μὴ αὐτοὺς κατέδηται μάχαιρα.

Καὶ πρώην μὲν οὖν, οὔπω δὲ πάνυ πρώην τοιούτοις ἔργοις προσανέκεισο τῷ μὲν δοκεῖν ἐκεχειρίαν ἄγων, τῷ δὲ ὄντι πρὸς νοῦν διαπονούμενος θειοτέρως καὶ ταῖς ὑπὲρ ἡμῶν φροντίσι βαλλόμενος· νῦν δὲ καὶ στρατιὰν ἄγεις κατὰ βαρβάρων συνεπαγόμενος τὰς ὑπὲρ Ἀρχιμήδη ἐκεῖνον ἐκπονηθείσας σοι πετροβόλους μηχανὰς τούς τε ὀρυκτῆρας καὶ τοὺς κριούς, καὶ εἴ τι ἄλλο κατερείπειν ἔχει πυργόβαριν.

Καλὰ μὲν οὖν καὶ ὅσα κατὰ γῆν σοι καὶ θάλατταν προκατώρθωτο, καλλίω δέ, σὺν Θεῷ δ'εἰρήσθω ὃ λέγεται, καὶ τὰ ἐπ'ἀγαθῇ τύχῃ Ῥωμαίων ὅσον οὐδέπω τελεσθησόμενα· καὶ γὰρ ⟨γῇ⟩ ὁμοῦ καὶ ὕδατι μερίσεις τὰ κατορθώματα, καὶ διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, λέγω δὴ τῆς καυστηρᾶς μάχης καὶ τοῦ ποταμίου

de dorul Măriei tale. Căci pururi în mișcare fiind ca soarele, luminătorul zilei, după ce ai străbătut puțin crîmpeiul nostru de cer, te muți dintr-însul îndreptîndu-te spre polul Nord, ca să risipești norul barbar de acolo [348] și să te oprești, dogoritor, asupra creștetului celui răzvrătit [349]. Și așa cum este soarele pentru lumea celor văzute, așa ești tu pentru noi dătător de viață și de lumină. Nu ți-ai șters încă deplin sudoarea de pe chipul tău asemănător lui Dumnezeu și n-ai lepădat veșmîntul lui Ares și n-ai împodobit <cu persoana ta> tribuna domnească și prețiosul tron împărătesc, nu te-ai odihnit încă eliberîndu-te de grijile pe care le-ai avut de suportat, cînd ai respins vicleșugurile alamanice [350] și iată că din nou îți petreci toată noaptea veghind în tabără și porți toată ziua sabia.

Și ieri și alaltăieri [351], socotind că e un lucru vrednic de înălțimea cugetului împărătesc să preîntîmpini năvălirile sciților [352], peste Istru, împotriva noastră, tu ai făcut din gînd faptă. Și marea Propontidei ai prefăcut-o aproape în uscat cu ajutorul luntrilor, acoperindu-i cu ele întinsul. Și Istrul cel adînc și învolburat [353] le poartă, împinse de vînt prielnic, clătinîndu-le pe lîngă ostroavele lui. Și fluviul acesta bate, după spusa psalmistului [354], din palme într-un tîrziu și / după mulți ani e lovit de vîsle p. 4 romeice; numai puțin și, luînd cu sine glasurile și necazurile barbarilor [355], se va vărsa însîngerat în Pontul Euxin, făcînd cunoscute neamurilor, prin <ținuturile cărora> își poartă valurile, faptele tale de vitejie [356]. El folosește ca pe un glas culoarea dată valurilor sale de sîngele barbarilor și parcă strigă îndemnîndu-i pe barbarii înroșiți de năvala criminală împotriva noastră, oameni dedați cu totul vărsărilor de sînge [357] să oprească ticăloasele lor uneltiri împotriva romeilor și să lege cu tine convorbiri în vederea păcii [358], cu tine care ești dumnezeiesc conducător [359] și să ia culoarea ei albă ca să nu se înfrupte din ei sabia [360].

Și mai înainte doar, dar nu cu mult mai înainte, te-ai dedicat unor asemenea lucruri, părînd că ții armistițiul, dar în fapt cugetînd, în chip dumnezeiesc, frămîntat de grija noastră. Acum însă pornești și la luptă împotriva barbarilor, ducînd cu tine și mașinile aruncătoare de pietre, pentru tine meșterite mai bine decît <cele făcute> de vestitul Arhimede [361] și rîngile și berbecii și tot ce ar putea să distrugă întăriturile cu turnuri.

Frumoase sînt cîte ai izbutit pe uscat și pe mare, dar mai frumos încă <va fi> — să o spunem, cum se zice, cu Dumnezeu — ceea ce urmează

---

[348] Adică pe răzvrătiții vlahi și bulgari din Balcani.
[349] Este vorba de Petru, conducător al răscoalei, alături de Asan.
[350] Aluzie la disputele lui Isaac al II-lea Anghelos cu germanii cruciați.
[351] Expresie homerică, cu sensul „de curînd", cf. *Iliada*, 2, 303.
[352] Sciții = cumanii.
[353] Epitet homeric, cf. *Iliada*, 20, 73.
[354] Cf. *Psalmii*, 97, 10.
[355] Cf. *ibidem*, 54, 27.
[356] Episodul trimiterii flotei bizantine pe Dunăre nu apare în *Istoria* lui Choniates, p. 526 unde se relatează despre această campanie, cf. Dieten, *Erläuterungen*, p. 64. Amănuntul este foarte important întrucît ne dovedește că la această dată fluviul era controlat de bizantini, care dețineau probabil puncte fortificate și pe malurile lui.
[357] Cf. *Psalmii*, 54, 27.
[358] Cf. Luca, 14,32; 19, 42.
[359] Cf. *Iliada*, 3,16; *Odiseea* 1,113.
[360] Cf. *Deuteronomul*, 32,42; Isaia 31,8; Ieremia 2,30.
[361] Cf. Polibiu, 8, 7, 2 și urm.; Plutarh, *Marcellus* 14, 3 și urm.

ῥεύματος, βασανισθέντες οἱ βάρβαροι τέλος ἀπειπόντες τὸν τοῦ σοῦ κράτους ζυγὸν ὑπέλθωσιν ὡς ἀναψυχήν. ταῦτα δέ μοι φαντάζεσθαι δίδωσιν οὐκ ἄλογος ἔφεσις καὶ ἐλπὶς ἀόμματος καὶ ἀτέλεστος, ἀλλ᾽ἡ περὶ ἡμᾶς ἐπισκοπὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ σὸν ἐν μάχαις γενναῖον καὶ ἀεὶ κατορθωτικόν. ἐπειδὴ καὶ ἅπερ πρότερον τῷ Δαυίδ, ἀτεχνῶς καὶ σοὶ θεόθεν ἐπήγγελται νῦν καὶ τετέλεσται· καὶ οὔτε
p. 5 ἐν σοὶ ἐχθρὸς ὠφελεῖ, οὔτε υἱὸς ἀνομίας προστίθησι τοῦ κακῶσαι / σε. οὐκοῦν καὶ ἣν μετὰ τὰς λαμπρὰς νίκας καὶ μάχας ἐπὶ τῶν πρώην αὐτοκρατόρων τὸ ὑπὸ χεῖρα εἶχε διάχυσιν, ταύτην ἡμεῖς αὐχοῦμεν καὶ πρὸ τοῦ τοῖς βαρβάροις ἐπιστῆναί σε μαχεσόμενον οὐκ ἐπ᾽ἔλαττον ἧς καρπούμεθα ἡδονῆς μετὰ τὴν σὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον. ἴσμεν γάρ, ἴσμεν τῷ συνεθισμῷ τῶν τροπαίων καὶ τῷ γε ἐπὶ σοὶ τῆς νίκης ἀμεταμείπτῳ, ὡς καὶ τῆς νῦν μελετωμένης κατ᾽ἀντιπάλων συμπλοκῆς πέρας ἐσεῖται δήπουθεν δεξιόν, καὶ διπλῆν εὐφροσύνην ἐφ᾽ἑκάστῃ σου τῶν πράξεων ἄγομεν, ἀρχομένῃ τε παιανίζοντες καὶ ληγούσῃ κροτοῦντες χαρμόσυνα· ὥστε εἰ μὴ τοῦτ᾽αὐτὸ μόνον τὸ ἐξ ἡμῶν ὁποσονοῦν σε διίστασθαι μέσης τῆς καρδίας καθήπτετο, ἅπαντα, ἂν τὸν τῆς σῆς κατὰ βαρβάρων ἐκδημίας χρόνον πανήγυριν ἤγομεν.

Τί γὰρ ἂν καὶ δράσειεν ὁ μαστιγίας καὶ τρίδουλος τοῦ ἀληθοῦς δεσπότου κατ᾽αὐτοῦ ἐπιόντος σου, νικητικώτατε βασιλεῦ; ἢ τί ποιήσειε χύτρα πρὸς λέβητα; πάντως ἐρεῖ μὲν τοῖς ὄρεσι πεσεῖν ἐπ᾽αὐτὸν καὶ τοῖς βουνοῖς καλύψειν αὐτόν, ἐφ᾽ὧν ἐχρηστηρίαζε τὰ ἀπόρρητα. ἐξερευνηθήσεται δὲ καὶ καταληφθήσεται ὑπὸ τῶν σῶν στρατευμάτων, ὅσα καὶ ὑπ᾽ἀγαθῶν θηρευτῶν τοῖς θάμνοις ἐνθαπττόμενον κνώδαλον. ἔτι βραχὺ καὶ ζητηθήσεται ὁ τόπος αὐτοῦ καὶ οὐχ εὑρεθήσεται, κἂν κατὰ τὸν Ἑωσφόρον ὁ δαιμονόληπτος θήσειν τὸν θρόνον ἐκόμπασεν ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ ὑψηλὰ τὰ πρὸς βορρᾶν καί σοι τῷ ἀντιθέῳ ἄνακτι Σατὰν καὶ ἀντίθρονος ἔσεσθαι.

Ἀλλὰ φιλοχριστότατε βασιλεῦ καὶ τῶν πώποτε αὐταρχησάντων μετὰ τοῦ ἐπικρατοῦς φιλοκινδυνότατε ὁμοῦ καὶ μεγαλοκινδυνότατε, ἐπειδήπερ ὅλῳ ῥυτῆρι κατὰ τῶν βαρβάρων ὁρμᾷς ἀνταποδώσων αὐτοῖς τὸ ἀνταπόδομα αὐτῶν πολλαπλάσιον καὶ οὐκ ἀπάγουσί σε τῆς ὑπὲρ ἡμῶν ταυτησὶ προθέσεως οὐ κάματοι καὶ ἀγῶνες ἀγχώμαλοι, οὐκ ἐπιτολὴ Κυνός, οὐ Σειρίου φλόγωσις, οὐκ ἀποτόμων καὶ δυσεμβόλων ὕψη ὀρῶν, οὐ στενὴ καὶ ἀνάντης ὁδοιπορία, οὔτε τι τῶν ἁπάντων ἕτερον, τὸ γοῦν παρ᾽ἡμῖν ταύτας σοι τὰς προπεμπτηρίους φωνὰς προσᾴδομεν τὸ ὑπήκοον· ἐξαποστείλαι σοι Κύριος βοήθειαν ἐξ ἁγίου, ὄρη ὁμαλίζων, εὐπόρευτα τιθεὶς τὰ δυσπόρευτα, πύλας χαλκᾶς συντρίβων /
p. 6 καὶ μοχλοὺς συνθλῶν σιδηροῦς· ἡμέρας ὁ ἥλιος μὴ συγκαύσαι σε, μηδὲ ἡ σελήνη νυκτός· εὑρεθείη ἡ χείρ σου πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου, ἡ δεξιά σου εὕροι πάντας τοὺς μισοῦντάς σε, γενηθήτωσαν ὡσεὶ χνοῦς κατὰ πρόσωπον ἀνέμου, καὶ ὁ τοῦ Κυρίου ἄγγελος σὺ καταδιώκων καὶ ἐκθλίβων αὐτούς· ἐπιπέσοι ἐπ᾽ αὐτοὺς φόβος καὶ τρόμος· ἔθνος γάρ εἰσι βουλὴν ἀπολωλεκός, ἐκπορνεῦσαν ἐν

să se săvîrşească, cum nu s-a mai petrecut, spre binele romeilor. Căci pe uscat şi pe apă, în acelaşi timp îţi vei împărţi izbînzile şi prin foc şi prin apă, vreau să spun prin focul luptei [362] şi ajutat de curgerea rîului, îi vei chinui pe barbari, care în cele din urmă vor veni sub jugul stăpînirii tale ca spre <un loc> de odihnă [363]. Mă fac să-mi închipui aceste lucruri nu o dorinţă smintită şi nici o speranţă oarbă şi neîntemeiată, ci grija lui Dumnezeu faţă de noi şi vitejia ta în luptă şi faptul că pururi izbîndeşti. Căci cele ce mai înainte i s-au făgăduit lui David, şi ţie ţi s-au făgăduit pe deplin de Dumnezeu şi s-au împlinit. Şi nici duşmanul nu izbuteşte împotriva
ta, nici fiul fărădelegii nu poate să-ţi facă rău [364]. / Aşadar noi tresăltăm p. 5
de bucuria de după strălucitele victorii şi lupte din vremea împăraţilor de mai înainte, chiar înainte ca tu să te arunci în luptă împotriva barbarilor nu mai puţin decît de bucuria de care vom avea parte după întoarcerea ta de acolo. Căci ştim, ştim <prea bine> din obişnuinţa cu victoriile şi din neclintirea biruinţei de lîngă tine [365] că şi sfîrşitul ciocnirii cu duşmanii care acum se pregăteşte va fi fericit şi simţim o îndoită bucurie la fiecare din isprăvile tale: cînd începe, cîntăm cîntări de biruinţă, cînd se termină, batem din palme cu bucurie [366]. Încît, de nu ne-ar lovi oarecum în miezul inimii faptul că tu pleci pentru oarecare vreme dintre noi, în tot timpul expediţiei tale împotriva barbarilor, am face serbări.

Căci ce-ar putea oare să facă acest om vrednic de biciuire, de trei ori sclav [367] al adevăratului stăpîn pornind împotriva ta chiar, preavictoriosule împărat? Au ce-ar putea să facă oala de lut faţă cu căldarea [368]? Cu adevărat el va spune munţilor să cadă peste el şi dealurilor să-l acopere <sub ele> [369], după cum s-a profeţit în chip enigmatic. Vor fi căutate şi prinse de armatele tale, precum de bunii vînătorii, toate fiarele care s-au furişat în tufişuri. Încă puţin şi se va căuta locul lui şi nu se va găsi [370], deşi s-a semeţit acest îndrăcit, după pilda lui Lucifer, să-şi aşeze tronul pe munţii cei înalţi dinspre miazănoapte [371] şi să fie pentru tine, cel ce eşti împărat asemenea lui Dumnezeu, ca un Satan şi protivnic al tronului tău [372].

Ci, preaiubitorule de Hristos împărate, care pe toţi împăraţii de odinioară i-ai întrecut în dragostea de primejdii şi care în acelaşi timp ai fost cel mai încercat de primejdii, de vreme ce cu tot avîntul porneşti asupra barbarilor, ca să le plăteşti înzecit plata ce li se cuvine [373], n-au să te îndepărteze pe tine de la acest plan, pentru noi întocmit, nici truda, nici luptele încordate şi nehotărîte, nici răsăritul Cîinelui, nici lumina strălucitoare a lui Sirius, nici înălţimile munţilor prăpăstioşi şi greu de urcat, nici călătoria prin locuri înguste şi rîpoase, nici nimic altceva din toate acestea. Deci, întrucît ne priveşte, noi, supuşii tăi, îţi cîntăm aceste cuvinte la plecare: Să-ţi trimită ţie Domnul

[362] Cf. *Iliada*, 4, 324 : 12, 316.
[363] Cf. *Psalmii*, 65, 12
[364] Cf. *Ibidem*, 88, 22
[365] Cf. *iliada* 6, 339.
[366] Cf. Isaia 55,12; N. Choniates, *Istoria*, p. 565.
[367] E vorba de Petru, conducătorul răsculaţilor din Balcani.
[368] Cf. Isus Sirah 13,2 (3).
[369] Cf. Luca, 23, 30; Osea 10,8.
[370] Cf. *Psalmii*, 36, 10.
[371] Cf. Isaia 14, 13.
[372] Cf. Choniates, *Istoria*, cd. Bonn, p. 43.
[373] Cf. *Psalmii*, 136, 8.

τοῖς ἐπιτηδεύμασι σφῶν Θεοῦ τε σωτῆρος τῇ παραβάσει τῶν ὅρκων ἀφεστηκὸς καὶ βασιλέως ἰσοθέου πολλάκις καταψευσάμενον καὶ τὸ ὅλον σκεύη ὀργῆς κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν.

Καὶ συμπεράνας τὰ κατὰ τοὺς ἀποστάτας καὶ τοὺς ἀντιπόρθμους αὐτοῖς Σκύθας κατὰ τὴν βούλησιν τῆς ἐν χειρὶ Θεοῦ, βασιλικώτατε, καρδίας σου, ἐπαναζεύξαις ὁ ἡμέτερος δημαγωγὸς κατὰ τὸν πάλαι Μωσῆν ὅλος θεοειδὴς ἐκ τῶν τοῦ Αἵμου τεμπῶν ὡς ἐξ ἑτέρου Σινᾶ, τὰς τῶν βαρβάρων ψυχὰς ἀπολαξεύσας εἰς τὸ εὐτύπωτον ὅσα καὶ ἐγχειριδίῳ τῷ σῷ φοβερῷ δόρατι καὶ τὸν τῆς προτέρας δουλείας νόμον ἐγχαράξας αὖθις αὐταῖς ὡς ἐν ἄλλαις λιθίναις πλαξί· καὶ παρασταίη σοι ἐκ δεξιῶν νίκη μεγάλη τε καὶ περιφανὴς ὡς ἄλλη τις εὐδαίμων βασίλισσα, ὡς ἂν ἡμεῖς τὸ ὑπὸ χεῖρα τὸ ταύτης πρόσωπον λιτανεύσωμεν, οὐχ οἱ τοῦ λαοῦ πλούσιοι μόνον, ἀλλ᾽ἤδη καὶ ὁ σύρφαξ ὄχλος καὶ ξύγκλυς κοινῶς τελοῦντες τὸν θρίαμβον· ἐπὶ δὲ τούτοις ὁ θρόνος σου εἴη εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ αἱ ἡμέραι σου ὡς αἱ ἡμέραι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὸ κράτος σου πολυχρόνιον.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ· ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΚΥΡ ΙΣΑΑΚΙΟΝ ΤΟΝ ΑΓΓΕΛΟΝ· ΕΓΡΑΦΗ ΔΕ ΚΑΙ ΟΥΤΟΣ ΠΡΟΣΕΧΩΣ ΚΑΙ ΟΠΗΝΙΚΑ ΤΟΥ ΒΗΛΟΥ ΓΕΓΟΝΕ ΚΡΙΤΗΣ

p. 26 <. . .> Καὶ τοίνυν, ὦ τοῦ κράτους φωσφόρε, ὡς ἐκ παστοῦ νυμφίος ἢ ὡς ἐκ λίμνης περικαλλοῦς ἥλιος τῆς βασιλίδος ταύτης ἀνορούσας τῶν πόλεων καὶ τὸν

ajutorul său sfînt, netezind munții, făcînd lesnicioase locurile greu de străbătut, sfărîmînd porți de aramă / și zăvoare de fier zdrobind [374]. Soarele p. 6 zilei să nu te ardă, nici luna nopții [375]. Să fie mîna ta peste toți dușmanii tăi, dreapta ta să-i găsească pe toți cei ce te urăsc pe tine [376], să se facă ei ca pulberea în fața vîntului, iar tu, îngerul Domnului, să-i urmărești și să-i zdrobești pe ei [377]. Să cadă peste ei groaza și cutremurul [378]. Căci sînt neam care și-a pierdut mintea [379], care s-au desfrînat cu faptele lor [380], îndepărtîndu-se de Dumnezeu prin încălcarea jurămintelor [381] și care de multe ori l-a mințit pe împăratul cel asemenea lui Dumnezeu și întru totul sînt vase ale mîniei făcute spre pieire [382].

Și ducînd pînă la capăt lupta împotriva răzvrătiților și a sciților de pe malul dimpotrivă, după dorința inimii tale care stă în mîna lui Dumnezeu, preaîmpărătescule stăpîn [383], să te înapoiezi iarăși, conducător al poporului nostru, cu fața strălucind de dumnezeiască lumină, din văile Haemusului ca în vechime Moise din Sinai [384], mlădiind sufletele barbarilor și din nou ca în alte table de piatră să sapi cu lancea ta cea temută într-însele legea sclaviei lor de mai înainte. Și să stea de-a dreapta ta mare și strălucită biruință ca o altă fericită împărăteasă [385], pentru ca noi să putem să o slăvim, apoi să ne rugăm chipului ei, nu numai bogații <acestui> popor [386], ci și mulțimea de rînd și gloata, împreună cîntînd cîntecul de biruință. Și pe lîngă toate acestea, tronul tău să fie în veac și zilele tale ca zilele cerului [387] și stăpînirea ta întru mulți ani [388].

A ACELUIAȘI. CUVÎNTARE CĂTRE ÎMPĂRATUL KYR ISAAC ANGHELOS. A FOST SCRISĂ ȘI ACEASTA CURÎND DUPĂ CE EL A DEVENIT JUDE AL VĂLULUI

1191 (1192?), toamna. Nichita Choniates aduce laude împăratului Isaac al II-lea Anghelos pentru victoriile cîștigate pe cîmpul de luptă, printre altele și asupra rebelilor vlahi și bulgari din Balcani

<. . .> O, luceafăr al puterii, ca un mire care iese din cămara sa sau ca p. 26 soarele care se ridică dintr-un preafrumos lac [389] așa te-ai ridicat tu din această

[374] Cf. Isaia, 45, 2.
[375] Cf. *Psalmii*, 120, 6.
[376] Cf. *ibidem*, 20, 8.
[377] Cf. *ibidem*, 34, 5–6.
[378] Cf. *Ieșirea*, 15, 16.
[379] Cf. *Deuteronomul* 32, 28.
[380] Cf. *Psalmii*, 105, 39.
[381] Cf. *Deuteronomul*, 32, 15.
[382] Cf. *Epistola către romani*, 9,22.
[383] Cf. *Psalmii*, 20,2 și *Pildele lui Solomon* 21, 1.
[384] Cf. *Ieșirea*, 34, 28 .
[385] Cf. *Psalmii*, 44, 11.
[386] Cf. *ibidem*, 44, 14.
[387] Cf. *ibidem*, 88, 29.
[388] Cuvîntarea a fost rostită înaintea plecării împăratului Isaac al II-lea Anghelos în a patra campanie în Balcani, terminată în realitate cu un eșec. Pentru detalii, vezi Dieten, *Erläuterungen*, p. 61–65. În ed. Dieten, cuvîntarea poartă numărul de ordine I. În istoriografia noastră ea a fost semnalată, comentată și tradusă pentru prima dată de Erbiceanu *Două acte*, p. 26–30. C. Erbiceanu se oprește la datarea greșită 1187.
[389] Cf. *Psalmii*, 18, 5; *Odiseea*, 3, 1.

ἑῷον ἀναβὰς ὁρίζοντα τὴν Ἀλαμανικὴν αὐτίκα στρατιὰν ὅσα καὶ παχὺ ταῖς τῶν ὅπλων στεγανότησι νεφῶδες σύστημα τῶν σῶν ἀκτίνων ἔθηκας πάρεργον, ἐκτοπίσας αὐτὴν ὁρίων Ῥωμαϊκῶν καὶ διαλύσας ὡσεὶ καπνὸν καὶ δρόσον ἑωθινήν, ἐκεῖθεν δὲ πρὸς τὸ καθ' ἡμᾶς αὖθις τοῦτο μεταπορευσάμενος κλίμα καὶ γλυκὺς ἡμῖν μετὰ νέφος, τὴν Ἀλαμανικὴν παρεμβολήν, ὡς οὔποτε ἐπιστὰς καὶ στηρίξας ἐπὶ βραχὺ πρὸς πόλον ἐτράπου τὸν βόρειον, ἔνθα καὶ ἀνεζωπύρησας μὲν τὰ ἡμέτερα οἷα χειμῶνι τοῖς προσοίκοις βαρβάροις συνεσταλμένα, αὐτοῖς δὲ τοῖς κατὰ τὸν Αἷμον ἀντάρταις προπέμψας ἀκτῖνα φλογόεσσαν τὰ ἐκείνων καὶ δεδορκότα ἐσκότωσας βλέφαρα. οὐκοῦν τὸν προσέρποντα κίνδυνον ἐκδι-
p. 27 δράσκοντες μὴ ὡς πῦρ ὀφθῆναί σε του/τοις ἱκέτευσαν ἢ γοῦν ἐπαφεῖναι κατὰ κάθετον τὰς ἐκ τῶν ὅπλων ἀκτῖνάς σου· τὸ δὲ δὴ μείζονος θαύματος ἄξιον, τὴν ἐπικεχυμένην τῇ θεοειδεῖ μορφῇ σου χάριν μὴ φέρουσι καθορᾶν, ὡς οὐδὲ τὴν Μωσέως ὄψιν ὁ παλαιὸς Ἰσραήλ, οἷόν τι παραπέτασμα τὸ σὸν φιλάνθρωπον αὐτοῖς αἰτησαμένοις προέτεινας, καίπερ εἰδὼς ἀδίκους καὶ πονηροὺς κἀπὶ τὸ ἴδιον πάλιν καὶ πάλιν ἐξέραμα κυνηδὸν ἐπιστρέψοντας. ὅμως οὖν Θεοῦ φιλανθρωπίαν μιμούμενος τὸ φλόγεον συστείλας χύμα τοῦ κράτους σου ἡμερωτέρων λαμπηδόνων μετέδωκας, ἢ καὶ ἄλλως εἰπεῖν, ἅμα τὰς τοῦ Αἵμου ἀκρωρείας αἱ σαὶ λαμπηδόνες κατηύγασαν, καὶ τὸ ἀποστατικὸν αὐτίκα φῦλον καὶ οἱ τόξοις πίσυνοι Σκύθαι, οἱ καὶ χεῖρας κατὰ σοῦ ὁπλισάμενοι, ὡς ἀγροῦ θηρία τὰς μάνδρας αὐτῶν ὑπέδραμον ἀγεννῶς καὶ ὡς ὄφεις τὰ τῶν ἐχιδνῶν γεννήματα οὗτοι τὴν μέλλουσαν ὀργὴν ὑπεκκλίνοντες εἰς ὑπογείους κατέδυσαν χηραμούς. ἀμέλει τοι καὶ τὸ ἐκεῖσε ἡμέτερον ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἑσπέρας διεκχεόμενον ἕωθεν οὐδένα ἔχει δέος αὐτῷ ἐπισείοντα.

regină a orașelor [390] și suind în zarea răsăritului ai făcut din armata alamanică[391], cît de deasă va fi fost ea și asemenea unui nor prin mulțimea de nestrăbătut a armelor, un fleac față de ‹puterea› razelor tale; căci ai izgonit-o din hotarele romeilor și ai risipit-o ca pe un fum [392] și ca pe roua dimineții [393]. De acolo te-ai întors din nou către ținutul nostru și te-ai oprit deasupra noastră blînd, după această înnourare — invazia alamanică — ca niciodată. Și după ce ai stat puțin, te-ai îndreptat spre miazănoapte, unde ai trezit din nou la viață ținuturile noastre, răvășite ca de o furtună de barbarii vecini și trimițînd împotriva acestora, a răzvrătiților din Haemus, raza-ți arzătoare ai făcut să se stingă strălucirea ochilor lor [394]. Fugind așadar de primejdia
care se apropia, s-au rugat să nu li te înfățișezi ca un foc / sau să nu prăvălești p. 27
de sus drept asupra lor razele armelor tale. Dar, ceea ce este în cea mai mare măsură vrednic de mirare, ei nu suportă să privească farmecul divin al feței tale, precum nici vechiul Israil ‹n-a putut să privească› fața lui Moise și deci, la rugămintea lor, ai întins ca un acoperiș dragostea ta de oameni[395], deși știai că sînt nelegiuiți și ticăloși și că se vor întoarce iar și iar la propria lor vărsătură de cîini[396]. Ci, luînd drept pildă dragostea de oameni a lui Dumnezeu[397], ai potolit revărsarea arzătoare a puterii tale și i-ai îmblînzit fulgerele sau, altfel spus, abia au luminat fulgerele tale culmile Haemusului și îndată neamul cel răzvrătit și sciții [398] ce se bizuie pe săgețile lor [399], ce și-au într-armat mîinile împotriva ta, au fugit ca fiarele cîmpului în țarcurile lor [400], în chip laș și, asemenea șerpilor, acești pui de năpîrcă, ferindu-se de mînia ce stătea să se reverse asupra lor [401], s-au furișat în ascunzișurile lor subpămîntene. Iar concetățenii noștri din acea parte a țării ies la lucrul lor și la truda lor din zori și pînă-n seară [402] și nu sînt tulburați de nici un fel de teamă [403].

---

[390] Constantinopolul.

[391] Este vorba de cruciații germani, învinși de Isaac al II-lea Anghelos.

[392] Cf. *Psalmii*, 36, 20 și 101, 4.

[393] Cf. *ibidem*, 6,4.

[394] Cf. Sofocle, *Aias*, 85.

[395] Cf. *Epistola a II-a către corintieni*, 3,7 și 13; *Ieșirea*, 34, 30; 33–35.

[396] Cf. *Pildele lui Solomon*, 26, 11.

[397] Cf. *Epistola către Tit*, 3, 4.

[398] Sciții = cumanii.

[399] Cf. *Psalmii*, 43, 7.

[400] Cf. *ibidem*, 103, 23.

[401] Cf. Matei, 3, 7.

[402] Cf. *Psalmii*, 103, 24.

[403] Cuvîntarea a fost rostită după întoarcerea împăratului Isaac al II-lea Anghelos la Constantinopol, din campania împotriva sîrbilor lui Ștefan Nemania, înfrînt pe rîul Morava și după întîlnirea cu regele Ungariei Bela al III-lea, socrul său. Pentru detalii și cronologie, vezi Dieten, *Erläuterungen*, p. 81–87; cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 568–570. În ed. Dieten această cuvîntare poartă numărul IV.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΑΛΕΞΙΟΝ ΤΟΝ ΑΓΓΕΛΟΝ ΕΞΕΛΘΟΝΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΙΒΑΓΚΟΥ. ΕΙΘ'ΟΥΤΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ ΔΙΑΒΑΝΤΑ ΟΤΕ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ ΕΛΑΛΗΘΗ ΔΟΓΜΑ

p. 57 <...> Καὶ ἦν ἰδεῖν τὴν μὲν βασιλείαν ἐπὶ γόνυ κλιθεῖσαν, τὴν δὲ βασιλίδα ταυτηνὶ πόλιν, νέαν 'Ρώμην ἀκαούουσαν, ῥυτίδων χαλαρῶν ἀνάμεστον καὶ μὲν δὴ κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν γύναιον, ὅπερ ἔτεσιν ὀκτωκαίδεκα ἔδησεν ὁ Σατανᾶς, ὑπὸ τοσῶνδε ἤδη που χρόνων περίοδον συγκύπτουσαν χαμαὶ καὶ μὴ ἀνανεύουσαν, ἐξότουπερ δηλαδὴ ὁ πρὸς πατρός σοι θεῖος καὶ ἐν βασιλεῦσι μακαριστότατος Μανουὴλ πρὸς τὴν ἀμείνω ζωὴν καὶ ἀρχὴν μετετάξατο· κύκλῳ δὲ παγχάλκοις ὅπλοις πολεμίοις ἡμεῖς εἰλούμενοι ἑωράμεθα, κἀκ μὲν τῆς ἕω τὸ Περσικὸν ἐπέχαινεν ἀναιδές, ἐκ δὲ τῆς ἑσπέρας ἦσαν 'Αλαμανοὶ ὡς θῆρες δεινὸν βλεμεαίνοντες καὶ καθ' ἡμῶν τὰ χείρω βυσσοδομεύοντες, ἀπὸ δ' Εὐρώπης πῆ μὲν ἐκ τῶν τοῦ Αἵμου ἀγχινεφῶν τεμπῶν τὸ ἀποστατικὸν φῦλον οἱ Βλάχοι, ἐναντίως ἢ ὡς οἱ τῆς Γραφῆς ἅγιοι λίθοι κυλιόμενοι τὰ ἐν ποσὶ συνέτριβον καὶ ἐλέπτυνον, πῆ δὲ ἡ πολλάκις μυρία ἵππος ἡ Σκυθικὴ τὸ πεζοπόρον τοῦτο πτηνὸν ἀγεληδὸν ἐφιπτάμενον τὴν καθ' ἡμᾶς ἀκρίδος ἔκειρεν ἀκριβέστερον. <...>. <...>'Εν τοιούτοις καὶ χείροσι περιστατικῶς καιροῖς τὴν βασιλείαν παρείληφας <...>.

p. 60 'Εμεγάλυνε γάρ τις κατὰ σοῦ πτερνισμόν, καὶ ψαλμικῶς εἰπεῖν, ἐν τῷ σαλευθῆναι πόδας σου, ἐπὶ σὲ ἐμεγαλορρημόνησε. Ξανθίας* οὑτοσὶ καὶ Καρίων, τρίδουλος τὴν προαίρεσιν, ἀλλογενής τε καὶ ἀγριέλαιος, πλὴν ἐγκεντρισθεὶς τῷ τῆς σῆς κηπεύσεως καλλιφυτεύτῳ μοσχεύματι, πρώην μὲν ὡς σῦες σιτούμενος τὰ

* Ad m: Ταῦτα περὶ τοῦ ἀποστάντος 'Ιβαγκοῦ ὃς ἦν Βλάχος, τῷ δὲ βασιλεῖ προσφυεὶς γαμβρὸς ἐπὶ ἐγγόνῃ αὐτοῦ ἐγεγόνει.

A ACELUIAŞI. CUVÎNTARE CĂTRE ÎMPĂRATUL ALEXIE ANGHELOS, CARE A FOST PLECAT LA RĂZBOI ÎMPOTRIVA LUI IVANCU, IAR APOI S-A DUS ÎN RĂSĂRIT. ATUNCI A FOST FORMULATĂ ŞI DOGMA PRIVITOARE LA SFINTELE TAINE [404].

1200, vara. Nichita Choniates evocă situaţia grea a Imperiului bizantin care, în momentul suirii pe tron a lui Alexie al III-lea Anghelos, era ameninţat de turci, germani, vlahi şi cumani. El aduce laude împăratului care a izbutit să cîştige biruinţa asupra răzvrătitului Ivancu

<...> Şi puteai să vezi împărăţia îngenunchiată, iar acest oraş împărătesc, p. 57
noua Romă [405] numit, avea faţă plină de zbîrcituri şi asemenea femeii din Evanghelie, pe care vreme de 18 ani a legat-o Satana [406], stătea gîrbovit şi nu-şi ridica deloc capul de tot atîţia ani, de cînd adică unchiul tău după tată, preafericitul între împăraţi Manuel, s-a mutat la viaţa mai bună şi <a trecut> în împărăţia mai bună [407]. Noi ne-am văzut cuprinşi de un cerc de arme duşmane cu totul şi cu totul de aramă : dinspre Răsărit se căsca neruşinată gura perşilor [408], iar dinspre Apus ne ameninţau groaznic alamanii [409] ca nişte fiare la pîndă, pregătindu-ne moartea [410]. Iar din Europa, <coborînd> din văile apropiate de nori ale Haemusului, neamul răzvrătit al vlahilor, asemenea pietrelor sfinte din Scriptură [411] rostogolindu-se sfărîmau, şi zdrobeau tot ce întîlneau în cale [412], în vreme ce, pe de altă parte, miile de călăreţi sciţi [413], această turmă înaripată, mergînd de parcă ar zbura şi năvălind asupra ţării noastre, rădea totul dintr-însa mai aprig decît lăcustele <...>. În asemenea şi în încă şi mai rele clipe ai luat conducerea împărăţiei <...>.

S-a ridicat unul cu vicleşug împotriva ta şi, cum spune Psalmul [414], p. 60
pe cînd ridica asupra ta călcîiul, rostea împotriva ta vorbe umflate [415]. Acest Xanthias şi mic carian [416], de trei ori sclav din propria lui alegere,

[404] Este vorba de Ivancu care, după ce l-a ucis pe Asan, s-a refugiat la împăratul Alexie al III-lea Anghelos, fiind cinstit de acesta cu demnităţi şi logodit cu o nepoată a împăratului. Mai tîrziu însă el s-a răsculat împotriva Imperiului bizantin, cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 612–624, 685–687. Dogma privitoare la sfintele taine este cea formulată de sinodul din 1199–1200, care a condamnat erezia „sikidită" privind natura coruptibilă a trupului lui Hristos în euharistie.

[405] Constantinopolul.

[406] Cf. Luca, 13, 11 şi urm. Durata de 18 ani amintită nu priveşte cituşi de puţin data ţinerii cuvîntării, ci corespunde intervalului dintre moartea lui Manuel I Comnenul (24 septembrie 1180) şi urcarea pe tron a lui Alexie al III-lea Anghelos (12 aprilie 1195). E vorba, deci, nu de o echivalenţă cronologică perfectă, ci de o comparaţie foarte aproximativă, cf. Dieten, *Erläuterungen*, p. 98, n. 108.

[407] Manuel I Comnenul (1143–1180).

[408] Perşii = turcii selgiucizi.

[409] Alamanii = cruciaţii germani.

[410] Cf. *Iliada* 8, 337 ; 17, 22 ; *Odiseea* 9, 316.

[411] Cf. Zaharia, 9, 16.

[412] În realitate răscoala şi uzurparea tronului de către Alexie al III-lea a făcut să înceteze încercarea lui Isaac al II-lea de a stăvili ameninţarea răzvrătiţilor din Balcani.

[413] Sciţii = cumanii.

[414] E vorba de Ivancu ; cf. *Psalmii* 40, 10.

[415] Cf. *Psalmii*, 37, 17.

[416] Xanthias şi Carion (=mic carian) sînt nume date în comedia greacă din antichitate sclavilor, cf. Aristofan, *Acarnienii*, 243 ; idem, *Plutos*, 624 ; Eschine 2,157. Adnotaţie marginală pe manuscris : „Acestea <se spun> despre răzvrătitul Ivancu, care era vlah şi, refugiindu-se la împărat, i-a devenit ginere după nepoată."

δρυόκαρπα, ἐς δὲ κόρον στέατος πυρροῦ μετασχὼν λιπανθείς τε καὶ πιανθεὶς καὶ ἀφρόνως ἀπολακτίσας καὶ παροιστρήσας ὡς δάμαλις· ὡς ἄρα χρῆμά τι ἀσυλλόγιστον φύσις πονηρὰ καὶ ἀχάριστος, οὐδ᾽ἔστι τὴν ἄκανθαν μὴ καὶ βλαστὸν τοιόνδε ἐξενεγκεῖν. τοίνυν καὶ ὁ τὴν τύχην οὗτος δραπέτης καὶ τῆς ἐνεγκαμένης πάλαι φυγὰς τῷ Πανὶ συνθιασώτης καὶ νύμφαις ταῖς κρηναίαις συγχορευτὴς ὑπὸ τοῦ σοῦ κράτους εὐμενέστατος προσδεχθεὶς καὶ τύχης ὑπερτάτης μετειληχὼς καὶ τῷ ἡμετέρῳ ἐγγραφεὶς παρ᾽ἀξίαν, ὡς ἔδειξε, πολιτεύματι, παρ᾽οὐδὲν ὅσα εὖ πέπονθε θέμενος ἐπὶ τοὺς βουνοὺς ἦρε καὶ τὰ ὄρη πάλιν τοὺς ὀφθαλμούς, εἰς τὸ ἐξ ἔθους καὶ πρότερον μεταστραφεὶς βιότον. καὶ τὴν ἐξ ὁμογενῶν ἐκεῖθεν ἐφελκυσάμενος σύναρσιν ἀντίθρονος Σατὰν πειρᾶται γενέσθαι, τὸν ἀρχέγονον κατὰ τοῦτο καὶ ἀρχέκακον μιμησάμενος.

Ἀνούστατε ἀνδρῶν καὶ ἀχάριστε, σὺ σάλπιγγι σημαίνεις κατὰ τοῦ τὴν ἀρίστην σε πλάσιν πλάσαντος ἄνακτος, ὁ τῇ ποιμενικῇ μήπω πρώην ἐμπνέων σύριγγι καὶ ποιμνίων βληχήμασι καταυλόμενος· σὺ τὸ ἁλουργὸν ἄμφιον φαντάζῃ καὶ τὸ ἐξέρυθρον διανοῇ πέδιλον, ὁ ταῖς ἀρνακίσιν ἐγκορδυλούμενος πρότριτα καὶ βοείας καττύματι δέρρεως κρόκῃ τε καὶ ῥάκει τὰ τῶν ποδῶν σχεδιάζων καλύμματα. ὢ τύμπανα καὶ κύφωνες· εἶτ᾽οὐκ ἔδεισας εἰς ὄρη ἀναδραμὼν καὶ τῶν σκοπιῶν λαβόμενος τοὺς ὑψόθεν καὶ ἐγγύθεν σου κεραυνούς, οὐ τὸν Θεόν, ὃν
p. 61 διὰ τῶν / συνθηκῶν ἠθέτηκας, τοῦ μὲν ὑποποδίου τῶν ποδῶν αὐτοῦ τῆς γῆς ἀποσπώμενος, τῷ δὲ θρόνῳ προσεγγίζων τῷ οὐρανῷ. ὕδωρ ἄρ᾽ἦσθα διαπορευόμενον καὶ μὴ μένον καὶ μάτην ἐνετύπου σοι τὰ ἑαυτοῦ ἐντάλματα βασιλεὺς γράφων ἄντικρυς καθ᾽ὑγρῶν καὶ σπείρων κατὰ πετρῶν· κηρὸς εὐδιάλυτος καὶ τάχιον ἀπαλείφων τὰ ἐγγραφόμενα· Ἴκαρος ἕτερος σὺν οἷα Δαιδάλῳ καλλιτέχνῃ τῷ βασιλεῖ σοφισαμένῳ πτέρωσιν εἰς <ὕψος> κουφιζόμενος εὔδαιμον· πλὴν ἀλλὰ τὴν χθαμαλωτέραν τύχην ὡς τὴν χαμαιπετῆ ἄρσιν ἐκεῖνος ἠδοξηκὼς διίπτασο τῶν βουνῶν ὡς τῶν νεφῶν τῶν ὀρνίθων μεγαλοπτέρυγες, τὰς βασιλικὰς ἐφετμὰς ὡς τὰς πατρῴας παραιφάσεις Ἴκαρος παρωσάμενος, ὅθεν καὶ ὡς κηρίνου τοῦ προσθέτου σοι διατακέντος πτερώματος, βυθῷ τῆς ἀπωλείας ἐμπέπτωκας. γέννημα σὺ ἀληθῶς ἐχιδνῶν ἰὸν ἐγχέας τῷ ὑπὸ κόλπον σοι περιθάλψαντι εἰκῇ καὶ μάτην ὁ αὐτοκράτωρ θάλασσαν εὐεργεσιῶν οὐκ ἔτεμνε μέν,

străin de neam și ca un măslin sălbatic, dar altoit cu vlăstarul frumos crescut al grădinii tale [417], el care mai înainte asemenea porcilor se hrănea cu ghindă, după ce <datorită ție> s-a înfruptat pînă ce s-a săturat cu grîu și s-a îngrășat și s-a umflat, pierzîndu-și mințile a început să mugă și să sară furios ca o juncă [418]. Fiind o făptură fără minte, ticălos și nerecunoscător din fire, nu era cu putință ca mărăcinele să nu dea la iveală un asemenea vlăstar. Acest om, care nu e decît un sclav fugit și care de multă vreme a fugit din țara lui, om din ceata lui Pan și tovarăș de danț al nimfelor izvoarelor, primit de Măria ta cu cea mai mare bunăvoință și făcut părtaș celui mai înalt rang, trecut — fără să se fi învrednicit de așa ceva, după cum s-a vădit — în rîndul concetățenilor noștri, n-a prețuit cîtuși de puțin bunurile care i-au revenit și din nou și-a îndreptat privirile către culmi și către munți [419], întorcîndu-se la felul de viață de mai înainte, cu care era obișnuit. Și-a atras de partea sa o gloată din cei de același neam cu el de acolo și încearcă să devină locțiitorul, pe tron, al lui Satan [420], imitîndu-l întru aceasta pe izvoditorul și începătorul răului <în lume>.

O, tu care ești cel mai lipsit de minte și cel mai nerecunoscător dintre oameni, tu dai semn de pornire la luptă, din trîmbița <ta>, împotriva stăpînului care ți-a făurit cea mai bună înfățișare, tu, care mai înainte nici măcar din fluierul păstorului nu cîntai și care întovărășeai oile în behăitul lor! Tu visezi la mantia de purpură și te gîndești la încălțămintea cea roșie [421], tu care mai deunăzi te îmbrăcai în piei de oaie și purtai încălțări din piele de bou, învelindu-ți picioarele în zdrențe de stofă aspră! O, butuc și bîtă! [422] Oare fugind în munți și ocupînd culmile nu te-ai înspăimîntat de fulgerele care te amenință de deasupra ta, din apropiere, nu te-ai temut de Dumnezeu pe care l-ai jignit, rupînd / tratatele <încheiate>, cînd te-ai desprins de pămîntul p. 61
care stă sub picioarele sale și te-ai apropiat de tronul lui, de cer [423]? Apă curgătoare ai fost [424], care nu stă pe loc și în zadar și-a înscris în tine împăratul poruncile sale, de parcă ar fi scris pe unde [425] și ar fi semănat pe pietre [426]! Ceară care lesne se topește și repede face să se șteargă cele scrise pe dînsa, <asta ai fost>! Ai fost ca un alt Icar înălțat în chip fericit de aripile pe care asemenea unui alt Dedal ți le-a născocit meșterul, împăratul <nostru> [427]; numai că așa cum Icar a disprețuit înălțarea aproape de pămînt [428] și nețiuînd seama de sfaturile părintelui său a trecut în zbor peste munți precum păsările cu aripi mari [429] printre nori, tu, disprețuind o soartă mai modestă, ai trecut cu vederea poruncile împărătești, din care pricină aripile construite pentru tine s-au distrus precum ceara și ai căzut în abisul pieirii. Pui de năpîrcă ești cu adevărat [430] și îți verși veninul împotriva celui care te-a încălzit

[417] Cf. *Epistola către romani* 11, 17; aluzie la căsătoria lui Ivancu.
[418] Cf. *Deuteronomul* 32, 14–15.
[419] Cf. *Psalmii*, 120, 1.
[420] Cf. Isaia 14,13.
[421] Atributele vestimentare ale puterii imperiale.
[422] Cf. Aristofan, *Plutos*, 474.
[423] Cf. Isaia 66, 1; Matei 5, 35.
[424] Cf. *Psalmii*, 57,8.
[425] Expresie proberbială, cf. Lucian, *Cataplous*, 21.
[426] Cf. Macar. 7, 6.
[427] Cf. Apolodor, *Epitome* 1, 12.
[428] Cf. Lucian, *Dipsades*, 2 și *Icaromenippus*, 10.
[429] Cf. Ezechiel 17, 3 și 7.
[430] Cf. Matei, 3,7.

ἀλλ' ἐπήντλει σοι καὶ τὴν ἐκ τῶν αὐτοῦ σπερμάτων ὡς ἐξ ἡλίου σελήνην πλησιφαῆ οὐκ ἣν μὲν ἰστῶν κατὰ φάραγγα, εἰς δὲ σύνοδον γαμικὴν καὶ λέχος ἐμνᾶτό σοι. καὶ ὁ μὲν ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐγγύτητος φωτὸς μετεδίδου καὶ ὡς ἀστέρα τῷ τῆς βασιλείας ἐνέπησσε στερεώματι, σὺ δὲ τῆς οἰκείας ἕδρας φρενοβλαβῶς ἀποστὰς τὴν λοξὴν ὡς διάττων πεπόρευσαι κἀντεῦθεν τοῦ ὕψους ἀπολισθὼν ἐπίσης ἠφάντωσαι τοῖς ἐν νυξὶ φαινομένοις τοῦ αἰθερίου πυρὸς ἀνάμμασί τε καὶ ἀποσπάσμασι.

Οὔπω τῷ νῷ τὸν ἐπὶ τῶν ὀρῶν θρόνον διεσκευάκεις καὶ ἀνετύπωσας, καὶ αὐτίκα ὡς ἀστραπή τις τοῦ ἀνωτάτου σφαίρου ἀποκεκύλισαι κατὰ τὰς ἀποστατικὰς δυνάμεις ἀπορραγεὶς ὡς ἐς τῆς γῆς τὸ μυχαίτατον <...>.

p. 62 <...> ἓν ἐξεῖλες πολίχνιον, καὶ δι' αὐτοῦ τὰ τῶν βαρβάρων καθεῖλες φρονήματα· ἔπιπτε λίθος ὀργάνοις τειχομάχοις βαλλόμενος, καὶ οἱ βάρβαροι τῶν ὑψηλῶν ἀφιστάμενοι, ἐφ' ὧν ὡς κρημνοβάται διέστειχον αἴγαγροι, εἰς υἱοὺς Ἀβραὰμ ἀπὸ τῶν λίθων τούτων ἠγείροντο. ἀνδρεία τε καὶ φρόνησις ἡμιλλήσαντο παρὰ σοὶ καὶ περὶ πρωτείων διηγωνίσαντο· <...>

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ· ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΚΥΡ ΑΛΕΞΙΟΝ ΤΟΝ ΚΟΜΝΗΝΟΝ ΟΤΕ ΕΠΑΝΕΖΕΥΞΕΝ ΑΠΟ ΤΩΝ ΜΕΡΩΝ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ, ΗΝΙΚΑ Ο ΠΡΩΤΟΣΤΡΑΤΩΡ ΜΑΝΟΥΗΛ Ο ΚΑΜΥΤΖΗΣ, ΕΞΑΔΕΛΦΟΣ ΩΝ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ, ΣΥΜΠΛΑΚΕΙΣ ΤΟΙΣ ΒΑΡΒΑΡΟΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΧΕΘΕΙΣ ΠΑΡΑ ΜΕΝ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΟΥΚ ΕΞΩΝΗΘΗ, ΗΓΟΡΑΣΘΗ ΔΕ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΔΟΒΡΟΜΗΡΟΥ ΧΡΥΣΟΥ ΤΟΥ ΚΑΤΕΧΟΝΤΟΣ ΤΟΝ ΠΡΟΣΑΚΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΤΡΟΥΜΜΙΤΖΑΝ· ΚΑΙ ΕΚΤΟΤΕ ΕΠΑΝΕΣΤΗ ΤΩι ΒΑΣΙΛΕΙ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΧΡΥΣΟΥ, ΓΑΜΒΡΟΥ ΟΝΤΟΣ ΤΩι ΑΥΤΩι ΠΡΩΤΟΣΤΡΑΤΟΡΙ ΕΠΙ ΘΥΓΑΤΡΙ, ΟΝ ΚΑΙ ΗΤΤΗΣΑΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΕΔΙΩΞΕ. ΤΟΤΕ ΔΕ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗΝ ΕΠΟΙΗΣΕ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΤΖΗ ΤΟΥ ΚΑΤΕΧΟΝΤΟΣ ΤΟΝ ΖΥΓΟΝ

p. 107 <...> Καὶ σὺ δέ, ὦ βασιλεῦ, καθ' ἑνὸς ἀντάρτου τὸ δόρυ διακραδαίνων τὴν ἐξ ἡμῶν πορείαν πεποίησαι· οἱ δέ σοι σύνδυο καὶ σύντρεις καὶ κατὰ πλείους

la sîn [431]; în zadar şi în deşert împăratul nu şi-a ţărmurit marea de binefaceri, ci a revărsat-o asupra ta şi pe cea din sămînţa lui <răsărită> precum luna plină din soare, nu a oprit-o pe marginea prăpastiei [432], ci ţi-a făgăduit-o spre însoţirea căsătoriei şi nuntire. Şi te-a făcut să ai parte de lumina venită din apropierea cu el şi ca pe o stea te-a înfipt în tăria împărăţiei, tu însă te-ai îndepărtat nebuneşte de locul tău şi ai luat-o razna asemenea unei stele căzătoare şi, alunecînd din înălţime, ai dispărut asemenea fenomenelor luminoase şi scînteielor focului ceresc ce apar noaptea.

Încă nu-ţi întocmiseşi şi închipuiseşi în minte tronul pe munţi aşezat [433] şi, îndată, ai fost zvîrlit ca un fulger din sfera cea mai înaltă a cerului şi, întocmai puterilor răzvrătite [434], pînă în adîncul pămîntului <...>.

<Apostrofa continuă în aceiaşi termeni, fără să ne furnizeze informaţii istorice cu un conţinut mai concret. Urmează apoi elogiul împăratului care l-a învins pe răzvrătit>

<...> Ai cucerit o cetăţuie [435] şi prin aceasta ai făcut să dispară în- p. 62
crederea în sine a barbarilor. A căzut piatra aruncată de maşinile de asediu şi barbarii, părăsind înălţimile pe care înaintau asemenea caprelor sălbatice ce se caţără pe culmile abrupte, au fost adunaţi din stînci ca fiii lui Avraam [436]. Bărbăţia şi înţelepciunea luptau de partea ta şi se străduiau să dobîndească biruinţa, întrecîndu-se una pe alta. <...>

<Elogiul continuă în acelaşi stil> [437]

A ACELUIAŞI. CUVÎNTARE CĂTRE ÎMPĂRATUL KYR ALEXIE COMNENUL [438], CÎND S-A ÎNTORS DIN PĂRŢILE APUSULUI, PE VREMEA CÎND PROTOSTRATORUL MANUEL KAMYTZES, NEPOT AL ACESTUI ÎMPĂRAT, DUPĂ CE S-A LUPTAT CU BARBARII ŞI A FOST PRINS DE EI, NU A FOST RĂSCUMPĂRAT DE ÎMPĂRAT, CI DE DOBROMIR CHRYSOS [439], CEL CE STĂPÎNEA PROSAKOS ŞI STRUMITZA. ŞI DE ACEEA EL S-A RĂZVRĂTIT ÎMPOTRIVA ÎMPĂRATULUI ÎMPREUNĂ CU ACEST CHRYSOS, CARE-I ERA GINERE PROTOSTRATORULUI <FIIND CĂSĂTORIT CU> FIICA LUI. ÎMPĂRATUL L-A ÎNVINS ŞI PRIGONIT PE ACESTA. ATUNCI A FĂCUT ŞI PACE CU IONIŢĂ [440] CEL CE STĂPÎNEA ZYGOSUL

1202, martie-aprilie. Împăratul Alexie al III-lea Anghelos l-a zdrobit pe răzvrătitul Manuel Kamytzes, l-a readus la ascultare pe Dobromir Chrysos şi a încheiat un tratat cu Ioniţă, ţarul vlahilor şi al bulgarilor

<...> Şi tu, împărate, ai plecat din mijlocul nostru, scuturînd <ame- p. 107
ninţător> lancea împotriva unui singur răzvrătit, ei însă au fost doborîţi

[431] Cf. Esop, *Fabule*, ed. Hausrath-Hunger, 62.
[432] Cf. Iosua, 10, 12.
[433] Cf. Isaia, 14, 13.
[434] Cf. Luca, 10, 18; *Faptele apostolilor*, 12, 8–9.
[435] Este vorba de Stenimachos, cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 686.
[436] Cf. Matei, 3,9.
[437] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 685–687. Pentru toate detaliile şi cronologie, vezi Dieten, *Erläuterungen*, p. 96–105.
[438] Alexie al III-lea Anghelos (1195–1203) ţinea să fie numit Comnenul, cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 605, pentru a marca astfel înrudirea sa cu familia Comnenilor.
[439] Numai aici Chrysos este numit şi Dobromir.
[440] Ioan, Ioniţă sau Caloian, ţarul vlahilor şi al bulgarilor (1197–1207).

ἐπανετράπησαν. καὶ ἵνα σαφῶς διαγράψωμαι τῷ Ἑρμαϊκῷ δόνακι, οὓς μετῆλθες αὐτὸς τῷ Ἀρεϊκῷ δόρατι, ὁ μέν (οὐδὲ γὰρ καὶ νῦν ἀφεκτέον τούτου) ὅσα καὶ ἵππος στατὸς καὶ Ὁμήρειος ἐφ' ἱκανὸν ἐμφατνισθεὶς τοῖς δεσμοῖς, ἐπειδήπερ αὐτὰ καθάπαξ ἀπέθετο, μικροῦ κατὰ πεδίων κροαίνων ἐριαύχην καὶ γαυριῶν, ἀκρώνυχος προεπόδιζε ταῖς Ἀξειοῦ καὶ Πηνειοῦ λουσόμενος προχοαῖς καὶ
p. 108 τῶν ἐκεῖσε κατασκιρτή/σων λειμωνιῶν· ἢ καὶ ὡς λίθος ὀκριόεις ἐκ τῶν τοῦ Αἵμου ἀκρωρειῶν ταῖς τῶν ἡμετέρων χωρῶν καταρραγεὶς κοιλότησιν εἰς κεφαλὴν γωνίας καὶ εἰς ἀκρόγωνον ᾤετο κείσεσθαι· μᾶλλον μὲν οὖν εἰς Μωσέα προσποιῶν ἑαυτὸν καὶ καθάπερ πυξία, οὐκ οἶδ' ὁποῖα καὶ φράσαιμι, ὡς ἐκ Σιναίου τοῦ Αἵμου τὰς ὀλεθρίας ἐντολὰς τοῦ βαρβάρου καὶ τὰς ἐκεῖθεν ἐνδόσεις ὡς ἐμφάσεις κρείττους ἐγχειρισάμενος δημαγωγίαν ἐφαντάζετο μείζονα, ἄλλοτε ἄλλοις τῶν δρομένων παραπετάσμασι φαντασιώδεσι χρώμενος. σὺ δὲ ἅμα τὴν κατὰ τούτου κίνησιν ἐσχημάτισας, καὶ ἅμα τῶν ὀθνείων ὁπλισμῶν καὶ τῶν προσθέτων συνασπισμῶν ὅσα καὶ πτερῶν συλλογιμαίων ἀποψιλώσας κολοιοῦ ἀχρειότερον ἤλεγξας· καὶ νῦν γέγονεν, ὡς ὁ Ἰὼβ εἶπεν ὁ τλησίπονος, ὥσπερ ἀχυρμία πρὸ ἀνέμου καὶ ὡς κονιορτός, ὃν ὑφείλετο λαῖλαψ.

Ἕτερος δέ τις δεύτερος, τὸ μὲν κῆδος τουτῳὶ σύμφυτος, τὸ δὲ γένος ἀλλόφυλος , ἀλλοπρόσαλλος καὶ χαμαιλέων τοῖς συμφυέσι κακοῖς πολύμορφος, ὑπέδυ μὲν ἐπίσης σκορπίῳ τε καὶ φαλαγγίῳ πέτρας ἀποτόμους καὶ δυσπροσόδους, συνιδὼν δὲ ὡς μάτην ὑπὸ ταύταις καταδαρθάνει ἢ γοῦν διακενῆς ὡς

de tine cîte doi și cîte trei[441] și mai mulți. Și ca să descriu limpede cu trestia lui Hermes[442] pe cei asupra cărora ai venit cu lancea lui Ares[443] : unul[444] (căci nu trebuie nici acum să-l cruțăm) asemenea calului priponit la staul, din Homer, a stat destulă vreme legat. Iar după ce dintr-o dată a fost eliberat, sărind pe cîmpiile din apropiere cu capul falnic ridicat, înainta atingînd pămîntul numai cu vîrful copitelor ca să se îmbăieze în apele Axiosului[445] sau ale Peneiosului[446] și ca să zburde / prin luncile lor[447]. Sau asemenea unei p. 108
stînci colțuroase[448] s-a prăvălit de pe culmile Haemusului în văile ținuturilor noastre, socotind că va fi în capul unghiului[449] și piatra din vîrful unghiului[450]. Mai mult chiar, își dădea aere de Moise[451] și din Haemus, ca dintr-un Sinai, aducea drept table <ale legii>, nu știu cum aș putea să mă exprim, poruncile de nimicire ale barbarului și, luînd drept expresii ale unor lucruri mai înalte indicațiile de acolo, și-a închipuit că este un conducător mai mare și se folosea pentru faptele sale ba de un pretext, ba de altul, toate închipuite. Însă tu numai ce ai plănuit mișcarea împotriva acestuia și îndată l-ai lipsit de armamentul străin și de tovarășii de luptă care i se adăugau ca de niște aripi <alcătuite din pene de pretutindeni> adunate și l-ai făcut de rîs mai rău decît pe gaița <din fabulă>[452]. Și a ajuns acum, după cum spunea încercatul Iov, ca paiele înaintea vîntului și ca pleava pe care o răsucește vîrtejul[453].

Un altul, un al doilea[454], înrudit prin alianță cu cel dinainte, dar de alt neam decît acela, nestatornic și <asemenea> unui cameleon, cu multe fețe ale răutății în el înnăscute[455], s-a strecurat precum scorpionul și ca păianjenul printre stîncile abrupte și greu de ajuns cu piciorul, dar și-a dat seama că în zadar își petrece noaptea sub ele și degeaba se agață ca un polip[456]

---

[441] Din N. Choniates, *Istoria*, p. 708 reiese că împăratul însuși nu a pornit la luptă decît atunci cînd acest lucru a devenit absolut necesar din pricina intervenției celorlalți răsculați. Împotriva lui Spiridonakes a fost trimis Alexie Paleologul, iar împotriva lui Kamytzes, la început, Ioan Oinupolites. În *Istorie*, p. 709 este amintită numai întoarcerea împăratului din expediție.

[442] Hermes era considerat protectorul retoricii.

[443] Loc comun, retoric, cu semnificația ,,cu război''.

[444] Este vorba de Manuel Kamytzes.

[445] Axios sau Vardarul curgea în preajma reședinței lui Kamytzes, cetatea Prosakos.

[446] Valea Peneiosului fusese cucerită de Kamytzes împreună cu Chrysos, cf. *Istoria*, p. 708, 799.

[447] Cf. Homer, *Iliada*, 6, 506 și urm. ; 15,263 și urm.

[448] Cf. *Iliada*, 8, 327.

[449] Cf. *Psalmii*, 117, 22.

[450] Cf. Isaia 28, 16.

[451] Cf. *Ieșirea*, 24, 12 și urm.

[452] Aluzie la fabula lui Esop despre gaița care a adunat pene căzute de la toate păsările alcătuindu-și un penaj mai frumos decît al oricăreia dintre ele. Indignate, celelalte au demascat-o în fața lui Zeus, cf. Esop, ed. Hausrath-Hunger, 103 ; ed. Chambry, 162.

[453] Cf. Iov, 21, 18.

[454] E vorba de Dobromir Chrysos, vlah de neam (cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 643, 21 ; 665, 13) și ginere al lui Kamytzes.

[455] Cf. Plutarh, *Alcibiade* 23, 4.

[456] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 12, 303 ; Ion Chius, fr. 36, ed. Nauck, 2.

πολύπους προσφύεται καὶ συγχρώζεται τῷ ἀτοξεύτῳ μικροῦ ἐρύματι καὶ ὡς κέλυφος οἱ φερέοικοι καὶ ὡς ὄστρακον τὰ ζωόφυτα τὰς τοῦ πολιχνίου περιπτυχὰς ὑπεισέρχεται οἱονεί τι λάϊνον λώπιον αὐτὰς ἀμπεχόμενος. ἀλλ᾽οἷος μετὰ βραχὺ καὶ οὐχ οἷος πάροιθεν δείκνυται· πρώην μὲν γὰρ μὴ τὸν κηδεστὴν ἐῶν ἀκηδῆ ὡρᾶτό οἱ συναγωνιστὴς καὶ συνέριθος· μετ᾽οὐ πολὺ δὲ κατανωτισάμενος ἐκεῖνον βαρβαρικῶς περισαίνει σου τὸ κράτος κολακικῶς· πρὸ δὲ πάντων διχασμὸν συναφείας ψυχῆς καὶ σώματος ὑφορώμενος ἀψόφως ἐμβάδι τῆς δίκης ἐφέρποντα καὶ τομὸν ἐφιστάμενον, ὧν οὐκ ἔστι μετὰ διάζευξιν συμπλοκὴν εὑρέσθαι καὶ συνδρομήν, διχοτομίαν μέτεισιν ἄλλην, σωμάτων μόνον, εἰδυῖαν συναλοιφὴν καὶ συμφυΐαν καὶ πρόσπλασιν, πιστοῦσθαι θέλων ἐντεῦθεν τὴν ἐκ τοῦ ἀπίστου διαίρεσιν καὶ διάστασιν καὶ τὴν πρὸς τὸν πιστὸν ἀλλοίωσίν τε καὶ μεταχώρησιν.

Ἀμέλει τοι καὶ εἰς τέκνον μὲν τὴν πίστιν Ἀβραμιαῖον ἐκ τῶν λίθων
p. 109 ἐκείνων ἀνεγερθῆναι, οὓς διαπαντὸς ὑποδύεται, διισχυρίζεταί πως καὶ/διατείνεται, καὶ τοῖς ὄρεσι δὲ ἐκείνοις πεσεῖν ἐπ᾽αὐτὸν καὶ τοίς βουνοῖς ὁμοίως καλύψειν αὐτὸν διεντέλλεται, εἰ βραχύ τι γοῦν ἀποσταίη κράτους τοῦ σοῦ καὶ ἄλλῳ τῳ τῶν ἁπάντων προσρέψειε. τὴν δὲ τοπικὴν μετάβασιν εὐλαβεῖται καὶ ὡς λαξευτὸς ἐν πέτραις ἢ πρὸς μόνον γεγλυμμένος ἀνδρείκελον ἰέναι περαιτέρω ἀναίνεται. κἀκεῖνα δ᾽οὖν ὁ ὀρειβάτης οὗτος ἀναμέλπων οἷον πρὸς σύριγγα· "οἴμοι πῆ φύγω τλάμων Ἀΐδαν ἄφυκτον"; τὸ μὲν μέλος ποιεῖται πρὸς ἀπόδρασιν ἐγερτήριον· λιθοῦται δ᾽οὖν καὶ οὗτος ὡς ἡ τοῦ μύθου Νιόβη καὶ πρόεισιν ἐκεῖθεν οὐδόλως δεσμοῖς δουλείας πεδούμενος· καὶ καθ᾽ὅσα κατωκάρα ἐρρίζωται τὴν κεφαλὴν ἐπεδαφίζων σου τοῖς ποσίν, ἀκινητίζεται πρὸς τὴν πρόοδον. ἡγοῦμαι δ᾽ἔγωγε ὡς ἀφ᾽ὕψους οὗτος ὁ βάρβαρος ἐς Ἀξειὸν κατακύψας, τὸν τῷ Προσάκῳ παραρρέοντα ποταμόν, ⟨καὶ ταῖς⟩ ἐν ὕδασιν ἰσχναῖς ἐμφάσεσιν ἐνοπτρισάμενος ἑαυτὸν ἀνώποδα ἰνδαλλόμενον, ὡς ἤδη πεπονθὼς τὸ σκιαγραφούμενον ⟨τῷ σῷ κράτει⟩ ὑποκύπτει καὶ φθέγγεται δούλια, κἂν οὐκ ἔχει θαρρεῖν τὴν ἔξοδον, καθάπερ καὶ τὸν Βουκέφαλον ἵππον οἱ πάλαι φασὶν ἄγριον εἶναι παντάπασι καὶ ἀκόλαστον, ὅτι τὴν πρὸς ἥλιον ἰδίαν σκιὰν ἐνσαλευομένην ἑώρα πρὸ ἑαυτοῦ καὶ προσπίπτουσαν.

Τί δ᾽ἂν καὶ ἔδρασεν οὗτος, οὐ λέγω τοῖς ὀφθαλμοῖς σε παρειληφώς, βασιλεῦ, ἀλλ᾽εἰ καὶ μόνον τὸ σὸν ἔγχος ἐνωπίως στιλβούμενον ἐθεάσατο; πάντως ἂν ὡς ἐν κατόπτρῳ λείῳ περιγραφόμενος τῇ τούτου στιλπνότητι κατὰ καμπήν τε καὶ ἐπάνοδον τῆς αὐγῆς ἀπείρηκεν ἂν ἀπαξάπασιν. ἀλλὰ τούτων μὲν οὐδέν τι καὶ πέπονθεν· ἄλλοτε δ᾽ἄλλοις παλεύμασι σοῖς στρατηγικοῖς καὶ σκέμμασι φρενὸς βαθυγνώμονος ὡς δελέασιν ἰχθύες ὑποσυρόμενός τε καὶ ἀγκιστρούμενος, τέλος δείσας τὸν διὰ καλάμου βαφῆς τῆς βασιλικῆς ἐπιχαλώμενον

și ia culoarea[457] adăpostului aproape de neatins de săgeată și ‹în deșert› se strecoară ca melcii în casa lor și ca moluștele în cochilie în incinta cetățuii sale[458] înfășurîndu-se cu mantaua de piatră a zidurilor ei. Ci se vădește a fi ‹de fapt› nu cum părea mai înainte, ci cum s-a arătat puțin mai tîrziu. Căci mai înainte el nu l-a lăsat pe socrul său în voia soartei și era privit ca un tovarăș de luptă și un ajutor al lui[459]. Dar nu după multă vreme, întorcîndu-i spatele cu dispreț, în chip barbar, se gudură lingușitor pe lîngă Măria ta. Mai presus de orice el se teme de desfacerea legăturii dintre suflet și trup, care se apropie tiptil, cu încălțările de pîslă ale dreptății[460] și s-a gîndit la tăietura ce desparte asemenea lucruri, pe care, după desprinderea lor, nu mai e cu putință să le unești și să le potrivești; el caută deci o altă despărțire, numai a trupurilor, care știe de lipitură și de îmbinare și de refacere, vrînd să ‹te› încredințeze de lepădarea și îndepărtarea lui de necredință și de întoarcerea sa la credință.

Desigur el susține sus și tare că, așa precum lui Avraam un copil, lui i s-a adunat credința din pietrele acelea[461] printre care întotdeauna se furișează /
și poruncește munților să cadă asupra lui și culmilor să-l acopere[462], de s-ar p. 109
îndepărta cumva cît de cît de Măria ta și dacă va trece de partea oricui altcuiva. Dar se ferește să plece din locul în care se găsește și nu vrea să meargă mai departe, de parcă ar fi cioplit în stîncă sau — ca o statuie — săpat în piatră. Și acest muntean prinde să cînte pe fluierul său cam așa: „Vai, cum să fug, bietul de mine, de Hades, de care nu poți fugi?"[463]. Dar cîntecul e făcut să fie un mijloc de fugă. Iar el e preschimbat, asemenea miticei Niobe[464], în piatră și nu mai înaintează deloc de acolo, legat cum e cu legăturile robiei. Și aplecîndu-și capul în jos, ca piedestal pentru picioarele tale, prinde rădăcini și-și pierde putința de a se mișca din loc. În ce mă privește, eu cred că barbarul acesta, aplecîndu-se din înălțime spre Axios, rîul ce curge pe lîngă Prosakos și oglindindu-și chipul în apele-i firave, s-a văzut pe sine însuși cu picioarele în sus și acum, după ce a cunoscut umbra desenată de Măria ta, se frînge și vorbește ca un rob și n-are curajul să iasă ‹din cetate›, după cum, potrivit spuselor celor vechi și Bucefal, calul, era cu totul sălbatic și nărăvaș pînă să vadă mișcîndu-se înainte-i propria umbră, de soare aruncată[465].

Ce-ar fi putut să facă acest om, nu zic dacă te-ar fi văzut pe tine însuți, împărate, cu ochii lui, ci dacă ar fi zărit măcar lancea ta strălucind înaintea lui? Desigur și-ar fi pierdut orice nădejde, din pricina strălucirii și reflectării luminii, cînd s-ar fi oglindit într-însa. Dar n-a pățit nimic din toate acestea. Ci mintea ta adîncă încerca să-l prindă și să-l tragă afară ca pe pești cu momeli, folosind cînd un vicleșug strategic, cînd altul; în cele din

---

[457] Cf. Theognis, 1,215/216; Theofrast, fr. 173 ed. Wimmer; Pindar, fr. 43, ed. Snell; *Antologia Palatină* 9,19; N. Choniates, *Istoria*, p. 12, 303.
[458] E vorba de Prosakos, cf. N. Choniates *Istoria*, p. 665.
[459] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 707—709.
[460] Cf. Euripide, *Troienele*, 887—888.
[461] Cf. Matei, 3,9.
[462] Cf. Luca, 23, 30; Ozea 10, 8.
[463] Dintr-o tragedie pierdută; cf. Sofocle, *Oedip la Colonos*, 828.
[464] Loc comun, cf. de pildă Akropolites, *Epitaf pentru Ioan Ducas*, 2, II, p. 13, ed. Heisenberg.
[465] Cf. Plutarh, *Alexandru*, cap. 6.

ἐκείνῳ πορφύρεον θάνατον χωρῶν σοι καὶ πόλεων ὑπεξίσταται, ὁπόσας ἀπέδοτό οἱ τῆς καθ' ἡμῶν συνάρσεως ὁ ἐκμανὴς τῆς θρεψαμένης πολέμιος.

Οὐκ ἦν δ' ἄρα τὸν ἥλιον ἠρεμεῖν τὸν τὴν φύσιν ἀκάματον, ἢ γοῦν ἐπὶ πολὺ συστεῖλαι τὰ πτίλα τὸν ἀετὸν μηδ' ὑψιπέτην τὸν ἀέριον φέρεσθαι· ὅθεν ὁ βάρβαρος οὗτος τὴν ἄλλην ἰδών σε τραπόμενον ῥαστώνην τὸ πρᾶγμα λογίζεται καὶ φαντάζεται καμάτων τῶν σῶν ἀνακώχευσιν. σὺ δὲ γίνῃ τις καὶ πάλιν εὐμήχανος καὶ τρέχων αὖθις μετὰ μικρόν, ἣν ἐβάδιζες πρότερον, πράγμασιν αὐτοῖς καθυπέδειξας, ὡς πάντα δοῦλα φρονήσεως καὶ αὐτῇ τῶν ὄντων οὐδὲν
p. 110 ἀνθάμιλλον. ὢ κυνῶν /βελτίστης ἐκείνης ἐπιθωΰξεως· ὢ κλωγμῶν ἐκείνων κυνηγέτιδος ὄρνιθος· ἅ σοι πάρεργον ὁδοῦ πρὸς θῆρας συνήραντο μικροῦ καὶ ἀόρνου πόλεως. τί σου φῶ; τὴν εὐμέθοδον ταύτην ἐπίνοιαν; μέθοδον στρατηγικὴν ἢ πόλεως χρονίως ἐξ ἡμῶν ἀποστάσης ἐπάνοδον; δευτέραν εἰς μάχην ἔξοδον καὶ πρόοδον εἰς ἕτερα τρόπαια ἢ τοῦ φρονηματώδους βαρβάρου κάθοδον εἰς ταπείνωσιν καὶ βαθμίδα ἡμετέραν καὶ ἄνοδον εἰς κλέος ἀθάνατον; οὕτω πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας.

Τί δὲ ὁ τοῖς δυσὶ τούτοις καὶ χειρὶ καὶ γνώμῃ καὶ τῇ καθ' ἡμῶν μανίᾳ συναλειφόμενος; ἔθετο μὲν τὸν θῶκον ὡς ἄντυγα οὐρανίαν τὸν ὑπερνέφελον Αἶμον ἀντιδοξῶν σοι καὶ ἀνθιστάμενος καὶ βροντῶν ἐκεῖθεν ἐπιπλάστως κατὰ Σαλμωνέα ψευδοκρονίωνα εἰς ἐνιαυτοὺς ἤδη ἀπηναιδεύσατο. πλὴν καὶ οὗτος τὸ βυρσῶδες καὶ πρόσφατον τοῦ βροντήματος ῥαγησόμενον εἰδὼς καὶ στησόμενον προτείνει σοι χεῖρα καὶ σπένδεται· καὶ ὁ πρώην τοῖς ἐκεῖ συναναβαίνων ὄρεσιν ἀτεχνῶς τῷ φρονήματι καὶ τὴν ὀφρὺν αἴρων τῆς ὀρειαίας κορυφῆς καθύπερθεν ἀρτίως τὴν προτέραν τύχην ἀναμανθάνων καὶ κατὰ νοῦν λαμβάνων τὴν ἡλικιώτιδα ἐκείνῳ καὶ θρέπτειραν δούλωσιν, αὐτοῖς παρίστησιν ἔργοις καὶ διατυποῖ περα-

urmă el se îngrozeşte de moartea de purpură [466] care stă să vină asupra lui prin cerneala condeiului împărătesc şi se retrage din ţinuturile şi din oraşele pe care i le predase, ca preţ al alianţei împotriva noastră, acel smintit vrăjmaş al propriei sale patrii [467].

Nu era însă cu putinţă ca soarele să se oprească, el, care-i din fire neobosit sau ca vulturul să-şi ţină strînse pentru mai multă vreme aripile şi să nu se înalţe în zbor ‹în văzduh›. Aşa şi barbarul acesta, cînd te-a văzut că iei un alt drum, îşi închipuie că fapta ta e o dovadă de delăsare şi că e vorba de un răgaz de odihnă pe care ţi l-ai luat după străduinţele tale. Tu însă te arăţi din nou iscusit şi alergi iarăşi, după puţin, pe calea pe care o bătuseşi mai înainte, arătînd prin aceasta că toate sînt supuse minţii [468] şi că nimic nu-i poate ţine piept acesteia. O, / minunată poruncă strigată tare cîinilor! p. 110
O, ce îndemnuri pentru şoimul de vînătoare! Lucrurile care sînt pentru tine auxiliare la vînătoare [469] te-au ajutat să te ridici pînă la un oraş aproape de neatins de păsări [470]. Ce să spun despre tine? ‹Să vorbesc› de această gîndire care e bine condusă? De îndemînarea strategică sau de revenirea ‹datorită ţie› a unui oraş care îndelungată vreme a fost dezbinat de noi? De a doua plecare la luptă şi de drumul înainte spre alte victorii sau despre prăvălirea şi umilirea trufaşului barbar şi despre înălţarea şi urcarea noastră spre o glorie nemuritoare? Astfel le-ai făcut tu pe toate cu înţelepciune [471].

Dar ce-i cu bărbatul care s-a unit cu aceştia doi în faptă şi în gînd şi întru nebunia dezlănţuită asupra noastră? [472] El şi-a făcut tron, ca o boltă cerească, din muntele Haemus, ce se înalţă deasupra norilor şi ţi se împotriveşte şi te înfruntă şi asemenea falsului Zeus, Salmoneus [473], el azvîrle de acolo trăznete artificiale şi de un an încoace se poartă fără ruşine. Numai că şi acesta, ştiind că pielea cu care îşi produce tunetele cele noi se va rupe şi ele vor înceta, îţi întinde mîna şi încheie cu tine un tratat [474]. Şi el, care mai înainte se înalţă pe sine în gîndul său nici mai mult nici mai puţin decît munţii de acolo şi-şi ridica ‹trufaş› sprînceana mai sus decît culmea muntelui, şi-a adus aminte din nou de starea sa de mai înainte şi se gîndeşte la robia care a fost tovarăşa tinereţii sale şi care l-a crescut [475]; şi, luînd seama la aceste lucruri, îşi întipăreşte ‹în minte› cuvîntul care pentru el, într-adevăr,

---

[466] Cf. *Iliada*, 5, 83.

[467] Chrysos s-a împăcat cu împăratul primind făgăduiala căsătoriei cu nepoata acestuia Teodora, fosta logodnică a lui Ivancu. Împăratul redobîndeşte în urma acestei înţelegeri Pelagonia şi Prilapos, cucerite anterior de Chrysos împreună cu Kamytzes. Potrivit acestui pasaj, Kamytzes a cedat lui Chrysos aceste oraşe, ceea ce nu reiese clar din *Istoria* lui N. Choniates, p. 708–709.

[468] Cf. Menandru, ed. Koerte, fr. 483.

[469] Cf. Euripide, *Electra*, 509.

[470] Aornos, cetatea cucerită de Alexandru (cf. Arrian, *Anabasis*, 4, 28, 1); numele devine o locuţiune, semnificînd „oraş aşezat la mare înălţime, unde nu ajunge nici pasărea", cf. Lucian *Hermotimus*, 4; aici e vorba de Strumitza.

[471] Cf. *Psalmii*, 103, 24.

[472] E vorba de Ioniţă sau Caloian (1197–1207).

[473] Salmoneus, personaj mitologic, rege în Tesalia, a îndrăznit să se dea drept Zeus; cu ajutorul unor căldări de bronz, legate cu piele, pe care le tîra atîrnate de carul său imita tunetele zeului, iar în chip de fulgere a aruncat torţe aprinse în mulţimea supuşilor săi. A fost trăznit de Zeus.

[474] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 709; Dölger, *Regesten*, 1661.

[475] În tinereţe, Ioniţă stătuse multă vreme ca ostatic la Constantinopol, cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 521, 622.

τουμένην ἀληθῶς ἐπ'αὐτῷ τὴν "δεῦρ'ἀνάβηθι κάτω, νῦν γὰρ ἄνω κατέβης"
διακελευομένην φωνήν. περιπέζιος ὁ ὑψιβάμων γινόμενος καὶ τῷ σῷ ὑποκύψας
κράτει, θαυμασίως πως τὴν ὑπόβασιν ἀνάβασιν εὕρατο καὶ τὴν τῆς δόξης ὑπόπ-
τωσιν ἐγνώρισεν ὕψωσιν· καὶ μᾶλλον ἄρτι τὴν δουλείαν ἀνέλυσε τοῖς σοῖς ἐν-
σπόνδοις ἐγγραφεὶς καὶ συμμάχοις, ἥπερ πρότερον αὐτὴν ἀπεσείσατο Σατάν
σοι καὶ ἀντάρτης φαινόμενος

Εἰ δὲ δοίη τις καὶ τοῦτό με φθέγξασθαι, τὴν ὑπὲρ κεφαλῆς ἀστροσύν-
θετον Ἑλίκην Ἄρκτον μιμούμενος ἐκεῖ που καθ'ἕνα χῶρον τὰ πλεῖστα πε-
ριαγνύμενος στρέφεται, καὶ ὡς δοκεύειν αὔτη μυθίζεται τὸν Ὠρίωνα, οὕτω
δήπου καὶ αὐτὸς κατεπτηχὼς ὑποβλέπεται τὸν ἥρωά σε τὴν ἰσχὺν αὐτοκρά-
τορα καὶ ὥσπερ κατὰ βραχὺ καὶ οἷον ὁδῷ προϊὼν τὴν τῆς Μυσίας τυραννίδα
περιεβάλετο, οὕτω παλίνστροφος αὖθις ἰδοὺ καὶ οἷον ἀντιπόρευτος ἑαυτῷ δει-
κνύμενος τὴν ἐς τὰ χείρω καὶ ἐσχάτην μετάβασιν διαχαράττει καὶ ὑπαινίττεται.
p. 111 καὶ τοῦτό μοι δίδωσιν ἐννοεῖν/ τε καὶ λέγειν οὐ θερμότης ἄλογος ψυχῆς οὐδὲ
διάκενος φάντωσις καρδίας, ἀλλὰ τὸ εὖ εἰδέναι, ὡς οὐκ ἐάσει δήπουθεν Κύριος
τὴν ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπὶ τὸν κλῆρον τῶν δικαίων εἰς μακροτέραν μαστί-
γωσιν, καὶ τὸ εἴκειν τοῖς καθόλου τὰ μερικά, καὶ τὸ μηδὲν εἶναι φοβερόν τε καὶ
εὐχρηστούμενον τῆς συμφυΐας ἀπορρηγνύμενον. ὅλως δέ, εἰ καὶ τὸν ἀρκτικὸν
πόλον εἰς ἐνοίκησιν ὁ βάρβαρος εἴληχε καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ καταλλήλως ἄστρασι
τὸ τῆς ἀρχῆς ἀειφανὲς καὶ οἷον ἄδυτον ὑποκρίνεται, ἀλλ'ὁ τῶν ὅλων μικροῦ
συνοχεὺς καὶ σὸς ἀρχικὸς ἄξων τῆς βορείου σφαίρας τοῦτον ἀποκυλίσειε καὶ
εἰς λῆξιν περιάξας ἑσπέριον τὸν οὐράνιον ταρτάριον θήσεται. ‹. . .›

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟΝ ΤΗΣ ΝΗΣΤΕΙΑΣ

p. 184 ‹. . .› Εἰ γὰρ οὕτως ὁπλιζοίμεθα καὶ οὕτως παρατάττοίμεθα, ἡμεῖς μὲν
ἐσοίμεθα ἂν Θεῷ εἰς λαόν, εἰς δὲ Θεὸν οὗτος ἡμῖν, καὶ ὃν τρόπον διενοήθη τοῦ
κακῶσαι ἡμᾶς αὐτὸν παροργίσαντας, οὕτως ἱλεωθεὶς εὖ ἡμᾶς δράσειεν οὐδὲ
παραβολὴ διηνεκὴς καὶ ὄνειδος ἀμετάπτωτον ὀφθείημεν ἐν τοῖς ἔθνεσιν. ἀλλὰ
τὸν μὲν ἀπὸ βορρᾶ τῆς καθ'ἡμῶν στήσει φορᾶς, ὡς αὐτὸς ἐπίσταται μόνος, ἀφ'ἧς
αἱ μὲν Θρᾳκῷαι πόλεις ἡμῶν εἰς καθαίρεσιν, τὸ δ'ἐνοικοῦν πλῆθος εἰς
ἀπαγωγὴν καὶ προνόμευσιν καὶ ταύτην χρονίαν καὶ χειρίστην τῶν πώποτε·
τὸ δὲ πάγχαλκον καὶ φόνιον στράτευμα, ὅπερ ἐξ ἑσπέρας ἡμῖν εἰσεκώμασε

a fost rostit spre îndemn ; „De acum înainte urcă în jos, căci ‹pînă› acum ai
coborît în sus ![476] Trufașul devenit umil s-a supus puterii tale și în chip
oarecum miraculos a găsit că e urcare coborîrea și a recunoscut că îi crește
faima dacă și-o supune ‹ție›. Și înscriindu-se din nou printre cei legați de
tine prin tratate și printre aliații tăi, a scăpat de robie în măsură mai mare
decît atunci cînd se scutura de ea, arătîndu-se față de tine ca un răzvrătit
și ca un alt Satan[477].

Și, dacă mi se îngăduie să spun și asta, imitînd constelația Ursei
mari[478], cea care se află deasupra capului nostru, el se învîrtește în jurul
unui singur loc și precum – potrivit mitului – ea privește spre Orion[479],
tot astfel și el, chircit de spaimă, caută spre tine, împăratul, care ești prin
putere un semizeu. Și după cum, în scurtă vreme, a uzurpat stăpînirea asupra
Misiei, înaintînd pe calea lui, acum, face cale întoarsă și-și arată lui însuși
drumul înapoi și vorbește de trecerea lui la cea mai de jos treaptă. Mă face
să înțeleg/și să spun asta nu înfierbîntarea nechibzuită a sufletului, nici p. 111
închipuirea deșartă a inimii, ci faptul că știu bine că Domnul nu va mai lăsa
‹să cadă› toiagul păcătoșilor peste moștenirea drepților[480], spre îndelungă
lovire și că părțile sînt mai prejos decît întregul și că ceea ce se rupe de legă-
tura vieții nu e niciodată îngrozitor și n-are putere. Oricum, chiar dacă
barbarul și-ar fi luat drept sălaș polul arctic ceresc și ar fi jucat rolul ce-i
revine acestuia între stele – de conducător veșnic strălucitor și de neajuns –
și totuși, axa ta conducătoare ce înmănunchează aproape toate lucrurile ‹pe
lume› l-ar fi prăvălit pe acesta din sfera boreală și, rostogolindu-l înspre apus,
l-ar fi azvîrlit din cer în infern[481]. ‹. . .›

A ACELUIAȘI. LA INTRAREA ÎN POST

1207, februarie. Nichita Choniates prezice împăratului Teodor I Lascaris victoria asupra cruciaților și a lui Ioniță, care au cucerit și pustiit o bună parte din teritoriile bizantine din Peninsula Balcanică

‹. . .› Căci, dacă ne vom înarma astfel și ne vom așeza în linie de bătaie, p. 184
noi vom fi poporul lui Dumnezeu, iar Dumnezeu Dumnezeul nostru[483]
și așa cum a plănuit să ne facă să suferim atunci cînd l-am mîniat pe el,
tot astfel, împăcat acum, ne va face bine și nu vom fi priviți cu necontenită
spaimă și cu neclintit dispreț de către neamurile ‹păgîne›[484]. Ci el îl va opri
din năvala lui pe cel pornit dinspre nord[485], așa cum numai el știe, ‹din nă-
vala› de pe urma căreia orașele noastre din Tracia au fost distruse, iar mul-
țimea care locuiește într-însele a fost robită și jefuită vreme îndelungată

[476] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 457 ; 599 și *Orationes*, p. 61, 26.
[477] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 43.
[478] Cf. Aratos, *Phaenomena*, 30–70.
[479] Cf. *Odiseea*, 5, 274.
[480] Cf. *Psalmii*, 124, 3.
[481] Discursul a fost rostit la sfîrșitul lui martie sau începutul lui aprilie 1202, cf. Dieten, *Erläuterungen*, p. 129–136. În ediția Dieten poartă numărul XI.
[482] Cuvîntarea a fost rostită la începutul postului Paștelui, în februarie 1207. Ea ni s-a păstrat numai fragmentar. În ed. Dieten poartă numărul XVII.
[483] Cf. *Leviticul*, 26, 12 ; Iezechiel, 37, 27 ; *Epistola a doua către corintieni*, 6, 16.
[484] Cf. *Deuteronomul*, 28, 37.
[485] Este vorba de Ioniță, țarul vlahilor și al bulgarilor (1197–1207).

καὶ τῆς ἡμῶν ἐπέβη πατρίδος καὶ σκύλευμα καὶ πυρὸς ἀνάλωμα ταύτην ἔθετο,
εἰς τέλος ἐκτρίψειεν ἀνταποδιδοὺς δίκην καὶ ἐξολόθρευσιν. τί γὰρ τῶν ἀσεβῶν
ἔργων οὐ μεθ'ὑπερβολῆς καὶ φιλοτίμως εἰργάσατο ἢ ποίαν πρᾶξιν ἀθέμιτον
παρῆλθεν ἀτέλεστον; ὢ τίς ἂν 'Ιερεμίας ἀξίως ταῦτα ὀδύραιτο θρήνους εἰδὼς
ἐξισοῦν πάθεσιν; οὕτω δ'ἀναιδές ἐστι τῷ προσώπῳ καὶ χαλκομέτωπον καὶ
p. 185 κόρον οὐδαμῶ αἱμάτων λαμβάνον, οὐδ'ἐφ'οἷς δρᾷ /κακῶς καλῶς μετάμελον
κτώμενον, ὥστε τῆς δυσμῆς ἐκπεσὸν αἰσχίστως καὶ μικροῦ πανωλεθρίαν κατα-
κριθὲν ὑπὸ βαρβαρωτέρων ἑαυτοῦ γενῶν Σκυθικῶν, αὖ πάλιν κατ'ὄφιν τὴν
κεφαλὴν συντριβέντα τὸ οὐραῖον ὑποκινεῖ καὶ πρὸς ἕω κατακολπίσας ἃς οἰκοῦ-
μεν πόλεις προνομεύειν ἐπιζητεῖ κέρδους τὰς ψυχὰς ἀλλαττόμενον.

Πρὸς γοῦν τοιαύτην ὁμαιχμίαν, ὅλην αἱμοχαρῆ, ὅλην παλαμναῖον φθόνον
καὶ μῖσος ἄσπονδον καθ'ἡμῶν τρέφουσαν, μεθαρμοσθῆναι δεῖ καὶ ἡμᾶς καὶ
γενναῖα μὲν ἀνειληφέναι φρονήματα, χαλκεῦσαι δὲ τὰς ψυχὰς πυρὶ δικαίου
θυμοῦ, καὶ τὸ μὲν δόρυ θῆξαι, τὰς δὲ χεῖρας τονῶσαι, καὶ τὸν ἵππον εἰς παρά-
ταξιν ἑτοιμάσασθαι καὶ μηδαμῶς ἀναβαλέσθαι τὴν ἔξοδον. οὐ γὰρ ὁπλισόμεθα,
ὡς τὰς πόλεις τῶν ὑπεναντίων ληψόμεθα, ἀλλ'ὅπως τὰς ἡμῶν αὐτῶν ἐκσώ-
σωμεν. εἰ δὲ τὸ πολέμιον ἀφειδοῦν ἑαυτοῦ γλίχεται προσβαλὸν ἡμῖν ἁρπάσαι
καὶ θῦσαι καὶ ἀπολέσαι καὶ τὴν ψυχὴν ἀπὸ σκύλων ἐμπλῆσαι, πόσῳ ἡμεῖς
δικαιότερον κατ'αὐτῶν ἐπίωμεν ἂν τὰ σφέτερα διαφυλαξόμενοι; μὴ δὴ τοίνυν
καθ'ἡμῶν τὴν ἐκείνων ὁρμὴν ἀναμείνωμεν, ἀλλ'ἡμεῖς ἐκείνους σὺν τῷ ἀσφαλεῖ
προφθάσωμεν. ἔχει τι τὸ προλαβεῖν τὸν ἐχθρὸν πλεονέκτημα, ὥσπερ τὸ προ-
ληφθῆναι ἀμπλάκημα· ὁ μὲν γὰρ προεμβαλὼν ἢ τὸν ἀντίπαλον ἀπαρασκεύως
ἔχοντα κατειληφὼς τοῦ τί δεῖ ποιεῖν ἐπὶ καιροῦ ἐξέκρουσεν ἢ τῷ γενναίῳ
λήμματι καὶ τῷ εὐθαρσεῖ τῆς συρρήξεως τὸ ἐκείνου περιέψυξε φρύαγμα καὶ
πρὸς ἀντιπαράταξιν ἐδεδείχει νωθέστερον. ἡμῶν δὲ καὶ τὸ θεῖον ἀντιλήψεται
δήπου τοῦτο μὲν ὡς τὰ ἐς πίστιν εὐσεβεστέρων, τοῦτο δ'ὅτι τοῖς ὑπερόφρυσιν
ἀντιτάσσεται, τοῖς δὲ ταπεινόφροσι χάριν δίδωσι ‹. . .›.

și mai rău decît oricînd. Iar armata cu totul și cu totul de fier și aducătoare
de moarte, care din Apus s-a năpustit asupra noastră și care ne-a cotropit
patria și a prădat-o și a dat-o focului [486] va fi în cele din urmă zdrobită și
nimicită, plătind ‹pentru nelegiuirile ei›. Căci oare ce faptă nelegiuită nu s-a
săvîrșit cu zel și asupra de măsură și iarăși ce faptă nedreaptă a trecut în
zadar? O, cine ar putea să plîngă aceste fapte în chip vrednic de Ieremia,
cunoscînd bocete pe măsura pătimirilor? Acest neam este atît de nerușinat
și încăpățînat și nu se satură nicidecum de sînge și nu se căiește deloc, așa
cum e bine, de relele pe care le face / încît, izgonit din apus cu cea mai mare p. 185
rușine și condamnat la o nimicire aproape totală de triburile mai barbare
decît el ale sciților [487], din nou, ca șarpele căruia i s-a zdrobit capul,mișcă din
coadă și tîrîndu-se către răsărit caută să jefuiască orașele în care locuim noi
și să dobîndească cîștiguri în schimbul vieților omenești.

Față de o asemenea alianță, pîngărită de sînge toată, care încurajează
orice crimă nelegiuită și ura neostoită împotriva noastră, trebuie să luăm
și noi măsurile potrivite și să prindem curaj și să ne călim sufletele în focul
dreptei mînii [488] și să ne ascuțim lancea și să ne încordăm brațele și să ne
pregătim de luptă calul și să nu întîrziem de loc plecarea. Căci nu ne vom
înarma pentru a cuceri orașele dușmanilor, ci pentru ca să le mîntuim pe ale
noastre. Iar dacă oastea vrăjmașă dorește ca, fără să se cruțe pe sine, arun-
cîndu-se asupra noastră, să răpească și să ucidă și să nimicească și să-și sature
sufletul de prăzi, ‹spuneți› cu cît mai drept este să mergem împotriva ei
pentru a ne apăra bunurile noastre? Să nu așteptăm deci năvala lor asupra
noastră, ci să le-o luăm noi înainte, ‹bucurîndu-ne› de siguranță. Faptul
de a o lua înaintea dușmanului prezintă oarecare avantaj, după cum a te lăsa
să ți-o ia el înainte este o nenorocire. Căci acela care se aruncă mai întîi
asupra dușmanului îl prinde nepregătit să facă ce trebuie și îl lovește de
moarte sau, prin avantajul de a i-o fi luat înainte și prin îndrăzneala atacului,
îi domolește avîntul și-l face să întîrzie cu pregătirea rezistenței sale. Și de
noi, care sîntem evlavioși mai mult decît ei, se va îngriji și Dumnezeu, căci
el se împotrivește celor trufași și se îndură de cei smeriți [489] ‹. . .›.

---

486 Este vorba de cruciați.

487 Sciții = cumanii. N. Choniates face aici aluzie la înfrîngerea cruciaților de către cumani în lupta de la 14 aprilie 1205, de lîngă Adrianopol, cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 811–814.

488 Cf. *Deuteronomul*, 32, 22; Ieremia, 4, 4 și 15, 14.

489 Cf. *Pildele lui Solomon*, 3, 34.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ‹ΤΟΥ ΣΕΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΚΟΛΥΒΑ› ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΚΥΡ ΙΣΑΑΚΙΟΝ ΤΟΝ ΑΓΓΕΛΟΝ ΛΟΓΟΣ ΤΟ ΛΕΙΠΟΝ ΤΟΥ ΠΡΟΤΕΡΟΥ ΕΚΠΕΡΑΤΩΝ

p. 293, f. 263 Οὔ[τω] τὸν ἕνα τῶν περὶ τὴν ἑσπέραν αὐτοκασιγνήτων ἀποστατῶν ἐξιδιωσάμενος, βασιλεῦ, καὶ τὴν ἀτέραμνον τούτου καρδίαν ἀφ' αἵματος κοιλάνας τραυματιῶν, — ἐνδελεχοῦσαν γὰρ τὴν τοιαύτην ῥύσιν τὸ ξίφος σου ἐσχεδίαζε πυκνὰ καταθοινώμενον κρέα τῆς κατὰ σοῦ συνισταμένης μοίρας αὐτῷ, — καρδίαν ἐμφυτεύεις σαρκίνην τῷ ἀποστάτῃ· τὴν γὰρ λιθίνην οὐ μόνον ἔχεις κοιλάνας, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐκβαλών· ἢ καὶ ὡς ὀρειάλωτον πρόβατον τοῦτον συνάγεις. εἰ γὰρ καὶ σάλπιγγα τὴν πολεμικήν, ὡς ἀρειμάνιος, ἐγκεχείρισαι ἀλλ' ἔχεις καὶ ὡς Ὁμηρικὸς ποιμὴν σύριγγα τὴν ποιμαντικὴν ἀνακλητικόν τι καὶ ἥμερον ἀνακρουομένην. καὶ νῦν μὲν ταύτῃ χρώμενος κατορθοῖς, ἄλλοτε δὲ τῇ ἑτέρᾳ· ἔστι δ' οὗ καὶ ἀμφοτέρας ἑνοῖς, ὅτε τῶν ἀποσκιρτησάντων ὁ τρόπος τοῦτο ζητεῖ, καὶ οὐχ ἁπλῶς μόνον ἐγγράφεις τοῖς σοῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς πέτραν σκανδάλου σκληρύνεις τῷ ἀδελφῷ, καὶ γίνεται ἀντίπνους ὁ σύμπνους, καὶ ἐχθρὸς ὁ οἰκειακός. καὶ τοῦτο δὲ ἄρα προμηθείας βασιλικῆς· καθάπερ γὰρ αἱ ἐντὸς τοῦ σώματος νόσοι βαρύτεραι, — ἔργον γὰρ τῷ τεχνίτῃ διιδεῖν ταύτας καὶ περὶ τῆς θεραπείας φιλοπονώτερον διασκέψασθαι, — οὕτω καὶ ὁ ἔνδον

Sergios Kolyvas a fost secretar imperial în vremea lui Isaac al II-lea Anghelos (1185–1195). Ni s-au păstrat de la el două cuvîntări adresate acestui împărat căruia îi elogiază faptele de arme. Una dintre ele cuprinde interesante indicații despre încercarea bizantinilor de a-i dezbina pe cei doi frați răsculați din Balcani, Petru și Asan. Ca toate operele de acest fel, cuvîntarea lui Kolyvas îmbracă puținele date concrete pe care ni le furnizează într-o haină retorică pompoasă, țesută din citate biblice și clasice, sub care ele sînt greu de identificat. Cuvîntarea datează se pare din 1193.

Ediție folosită: W. Regel, *Fontes rerum Byzantinarum*, I, 2, Petropoli, 1917, p. 280–300 (după ms. Escorialensis Y II 10).

A ACELUIAȘI ‹ADICĂ A LUI SERGIOS KOLYVAS› CUVÎNTARE CĂTRE ÎMPĂRATUL KYR ISAAC ANGHELOS, DUCÎND PÎNĂ LA CAPĂT CELE SPUSE ÎN CEA DE MAI ÎNAINTE

1193. Împăratul Isaac al II-lea Anghelos a izbutit să-i dezbine pe Petru și Asan, convingîndu-l pe cel dintîi să i se supună. Exemplul său ar trebui urmat și de al doilea

Astfel, după ce pe unul dintre frații răzvrătiți [1] din părțile Apusului [2] p. 293, f. 263
l-ai făcut să treacă de partea ta, împărate [3], și învîrtoșata-i inimă ai făcut-o să sîngere cumplit [4] — căci sabia ta a făcut să țîșnească neostoit sînge dintr-însa, sfîrtecînd trupurile mulțimii care se ridicase împreună cu el împotrivă-ți — inimă de carne[5] îi pui în piept răzvrătitului. Căci pe cea de piatră ‹pe care o avea› nu numai că ai sfărîmat-o, ci ai zvîrlit-o dintr-însul afară, iar pe el, ca pe o oaie rătăcită, îl aduci înapoi ‹în turmă›. Într-adevăr tu poți să iei în mînă, cuprins de războinică mînie, trîmbița bătăliei, dar poți totodată să ‹cînți› și din fluierul păstoresc, care cheamă blînd, asemenea păstorului homeric [6]. Și izbîndești folosindu-te cînd de cea dintîi, cînd de cel din urmă, ba uneori pe amîndouă le întrebuințezi laolaltă, dacă felul de a fi al celor care s-au abătut ‹de la calea cea dreaptă› o cere; și nu numai că-l rînduiești între ai tăi ‹pe fostul răzvrătit›, ci îl faci să fie piatră de poticneală [7] pentru fratele său [8] și-i stă acum acestuia împotrivă cel ce-i stătea alături și i-a ajuns dușman cel din casa lui. Și din purtare de grijă împărătească faci asta; căci, după cum mai grele sînt bolile dinlăuntrul trupului, — e treaba doar a medicului să le deosebească pe toate și plin de rîvnă să chibzuiască la vindecare —

---

[1] Este vorba de cei doi frați, Petru și Asan, răsculați împotriva stăpînirii bizantine în 1185. Se pare că în 1193 împăratul Isaac al II-lea Anghelos a încercat să-i dezbine, atrăgînd de partea sa pe Petru; vezi și discursul lui Georgios Tornikes, în volumul de față, p. 384 și urm.

[2] Apusul = partea europeană a Imperiului bizantin.

[3] Împăratul Isaac al II-lea Anghelos (1185–1195).

[4] Cf. *Odiseea*, XXIII, 167.

[5] Cf. Iezechiel, XXXVI, 26; XXXIV, 6.

[6] Cf. *Iliada*, XVIII, 525 și urm.; aluzie la una din scenele de pe faimosul scut al lui Ahile.

[7] Cf. *Epistola către romani* a apostolului Pavel, IX, 33; I. Duicev vede aici un joc de cuvinte: numele răzvrătitului readus la ascultare, Petru este asemănător denumirii pietrei πέτρα.

[8] Pentru Asan, căruia i se adresează emfatic autorul în următoarea parte a cuvîntării sale.

πολέμιος τοῦ ἔξω καὶ προφανοῦς./

p. 294 Τί οὖν ἄρα καὶ δράσειας, παραβολώτατος σὺ καὶ ἔτι τῇ ἀποστασίᾳ ἐμμένων, εἰ καὶ ἔξω τὰ βασιλικὰ ὑφήπλωται θήρατρα καὶ ὑπὲρ τὸ 'Ιταβυρίου δίκτυον ἀφυκτότερα, καὶ ἔνδον παγίς σοι κέκρυπται; ἄν, κατὰ τὸν μεγαλοφωνότατον 'Ησαΐαν, ὡς καπνὸς ἔρχῃ ἀπὸ βορρᾶ, ἢ μὴν κατὰ τὸ ψηλαφητὸν ἐκεῖνο σκότος καλύψαι τὴν 'Ρωμαίων φιλονεικῶν, ἀλλ'οὐ μείνῃς ἐν τοῖς συντεταγμένοις σου· πνεύματι γὰρ ὀργῆς τῆς βασιλικῆς ἀφαντωθῇς διωκόμενος. ἂν ὑπὲρ τῶν ὀρέων στηρίζῃ, καθαπερεί τις νεφέλη παχεῖα καὶ δυσδιάλυτος ἔκ τε τῶν παριστρίων Σκυθῶν τὴν σύστασιν σχοῦσα καὶ τοῦ ἀποστατικοῦ προσγενοῦς καὶ ὅτι χαλαζοφόρος ὄλεθρον τετριγυῖα, ἀλλ'ὁ βασιλεὺς ἥλιος πρηστηριάζων σοι προσβαλὼν καὶ πᾶσαν τὴν ὕλην ἐκδαπανήσας τῷ πολλῷ τῆς θέρμης αὐτοῦ διαλύσει σε εἰς τὸ μηδέν· ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ ὄρει τῶν διακοπῶν ἀνέστη κύριος ὁ θεὸς εἰς ἔργα πικρίας, ἀναστήσεται δὴ καὶ ὁ βασιλεύς μου ἐν ὄρεσι τούτοις, ἐν οἷς διεκόπης σὺ τἀδελφοῦ καὶ μετὰ θυμοῦ ποιήσει τὰ ἔργα αὐτοῦ. τί γὰρ κατάρξαντι μὲν αὐτῷ τῆς ἀποστασίας μικροῦ συνεφύου καὶ εἰς συσσαρκίαν μετὰ καὶ τῆς συμψυχίας ἡνοῦ, λήξαντι δὲ ταύτης διέρρωγας τἀδελφοῦ καὶ ἰδιάζεις τὴν ἀνταρσίαν, ἣν ἐκοινοῦ πρότερον; καὶ μήν, εἰ μὴ ἀνισογνώμων ἄνθρωπος εἶ, ἐχρῆν μᾶλλον ζηλοῦν ἐπὶ τοῖς καλλίοσι τὸν εἰς ταῦτά γε προκαλούμενον ἢ ἐπὶ τοῖς χερείοσι τὸν εἰς τὰ φλαῦρά γε παρορμῶντα. τάχα δέ, καὶ εἰ μὴ βάρβαρος ἦσθα, ἔπεισεν ἄν σε ἡ 'Ομηρικὴ Καλλιόπη, ὡς στρεπταὶ φρένες ἐσθλῶν καὶ ὅτι ξύν τε δύ'ἐρχομένῳ, καί τε πρὸ ὁ τοῦ ἐνόησε· καὶ οὐ μόνον τὴν ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἐξύμνεις στροφήν,
f. 263v ἀλλὰ καὶ τὸ καθ'αὑτὸν ἵστασθαί σε / ἀφεὶς τὸ τοῦ συνδυασμοῦ ἐπῄνεις καλόν, ὅπου γε καὶ εἰ βαρβάροις ἐγγέγραψαι, καὶ διὰ τοῦτο γνώμης ἑλληνικῆς ἀξύ-
p. 295 νετος εἶ, ἀλλ'ἔδει κἂν τῶν/ ἀλόγων μιμήσασθαι φύσεις ἀδιδάκτως τὸ σφίσιν αὐταῖς συμφέρον ἐκλεγομένας καὶ οὐ σφαλλομένας περὶ τὸ κριτικόν. ἀλλ'ἐπωρώθης καὶ εἰς πέτραν σκληρύνῃ μεγαλοκάρδιον,* καὶ σοὶ τῶν τῆς ἀποστασίας γραμμάτων εἰς βάθος ἐνσκιρρωθέντων οὐκ ἔστι τὰ καλλίω μετεγγραφῆναι· ἀλλ'ὁ σοφὸς καλλιγράφος, ὁ ἡμέτερος βασιλεύς, ἔχει καὶ κάλαμον τὸν τῆς ἱλαρότητος πυκνὰ ταχυγραφοῦντα, τὸν ἀφετήριον τοῖς ἐπταικόσι καὶ μεταστρέφουσιν, ἔχει καὶ κάλαμον ἕτερον ἰταμόν, τὸ δόρυ τὸ σιδηροῦν, καὶ ἀποξέσει γράμματα τῆς κακίας ὅσα ἐνεκοιλάνθη σου τῇ καρδίᾳ, κἂν στεγανά τινα ὦσι καὶ δυσαπόξεστα, καὶ μετεγκαύσει τὰ τῆς ὑποταγῆς. καὶ ἐγὼ μὲν φιλάνθρωπα

* μελανοκάρδιον Duicev.

tot așa ‹mai primejdios› este și vrăjmașul dinlăuntru decît cel din afară și fățiș. /

Oare ce-ai putea să faci tu, preacutezătorule, stăruind mai departe p. 294
întru răzvrătirea ‹ta›, cînd și din afară te pîndesc lanțurile împărătești, de care mai greu poți scăpa decît de capcana de pe muntele Tabor [9] și cînd înlăuntrul ‹țării tale› ți s-au întins curse? Oare, după spusa lui Isaia cel ce măreț glăsuiește, ca un fum care vine dinspre miazănoapte [10], ba chiar asemenea acelui întuneric ‹gros› de să-l pipăi cu mîna [11] vei acoperi țara romeilor, luptîndu-te cu dînșii și nu vei asculta de cele poruncite ție? Ci risipit vei fi de suflarea mîniei împărătești, de care vei fi urmărit. Mai sus de munți de te-ai întări, asemenea unui nor gros și greu de împrăștiat și avînd ajutor din partea sciților [12] paristrieni și încă și din partea răsculaților și cu prăpăd de grindină de-ai amenința și tot s-ar năpusti cu fulgerare asupra ta împăratul-soare și mistuindu-ți întreaga făptură te-ar preface cu a lui căldură multă în nimic. Căci, după cum Domnul Dumnezeu s-a urcat pe muntele dezbinărilor spre ‹săvîrșirea› lucrurilor mîniei [13], și împăratul meu se va urca pe munții aceștia în care tu te-ai rupt de faptele fratelui tău și-și va înfăptui cu mînie lucrurile sale. De ce oare atunci cînd acela și-a început răzvrătirea doar că nu te-ai îngemănat și te-ai unit cu el cu trup și suflet, iar acum, cînd el i-a pus capăt,te-ai despărțit de fratele tău și ai rămas singur întru răzvrătirea la care ai fost părtaș mai-nainte? Iar dacă nu ești om cu mintea nestatornică, trebuia mai degrabă să te întreci în fapte bune cu cel ce s-a îndemnat spre acestea, decît întru cele rele cu cel care a năzuit spre lucruri zadarnice. Poate că, de nu erai barbar, Caliope, ‹muza› lui Homer te-ar fi convins că mintea celor nobili e mlădioasă [14] și că atunci cînd doi oameni merg împreună, ‹nu numai că sînt doi dar› unul vede înaintea celuilalt ‹cîte ceva› [15]. Și nu numai că ai slăvi, împreună cu fratele tău, întoarcerea de la ticăloșie
la virtute, ci, renunțînd la izolarea ta, / ai lăuda faptul bun al însoțirii ‹cu f. 263v, p. 295
încă unul›; deoarece, chiar dacă faci parte dintre barbari și prin aceasta nu ai putința de a pricepe felul de gîndire elenic, trebuia totuși/ să imiți cel puțin firea dobitoacelor lipsite de rațiune care aleg, fără să fi învățat acest lucru, pe cele folositoare lor înșile și nu greșesc în alegere. Dar te-ai îndîrjit și ți s-a învîrtoșat ca o piatră inima ‹ta› neagră [16] și nu poți să scrii ‹într-însa›, în locul slovelor răzvrătirii împietrite în adînc, altele mai bune. Ci înțeleptul caligraf, împăratul nostru, are și condei ager să scrie, cu înțelepciune, ‹cuvinte› de veselie [17] slobozite pentru cei care au greșit și s-au îndreptat, are ‹însă› și alt condei, ascuțit, lancea-i de fier, și aceasta va rade slovele ticăloșiei cîte au fost săpate în inima ta, oricît de ascunse

[9] Cf. Osea, V, 1.
[10] Cf. Isaia, XIV, 31.
[11] Cf. *Ieșirea*, X, 21.
[12] Sciții = cumanii.
[13] Cf. Isaia, XXVIII, 21.
[14] Cf. *Iliada*, XV, 203.
[15] Cf. *ibidem*, X, 224; Kolyvas reproduce versul homeric, redat de noi, pentru o exactă înțelegere a sensului, în traducere liberă.
[16] În textul ediției Regel: „inima ta mare" (μεγαλοκάρδιον). Am adoptat în traducere conjectura μελανοκάρδιον propusă de I. Duicev, care vede aici o aluzie la Marcu, VI, 52; Aristofan, *Broaștele*, 470.
[17] Cf. *Psalmii*, XLIV, 2.

τὰ τῆς ἀπειλῆς σοι ἐπανατείνομαι, σὺ δὲ δέδιθι, ἀδιόρθωτε, μὴ τὸ δόρυ τοῦτο τοῦ βασιλέως τοῦ μεταξέειν καὶ μετεγγράφειν ἀφέμενον διαπερονήσῃ σε διαμπάξ, καὶ αἷμα τὸ σὸν πληρώσῃ τῷ δαίμονι κέρασμα, ᾧ πολλοὺς κρατῆρας αἱμάτων ὑπερπλημμύροντας ἔστησας.

ar fi și greu de șters și va înscrie cu foc în locul lor slovele supunerii. Iar eu, din omenie, îți vestesc amenințarea <aceasta>, tu, însă, teme-te, cel ce nu te poți îndrepta, ca nu cumva lancea aceasta a împăratului, slobozită asupră-ți ca să șteargă și să scrie din nou, să nu te străpungă dintr-o parte în cealaltă <a trupului> și sîngele tău să nu se adauge la băutura demonului căruia i-ai umplut pînă la revărsare multe cupe de sînge[18].

[18] Discursul lui Kolyvas a fost datat de Max Bachmann, *Die Rede des Johannes Syropoulos an den Kaiser Isaak II. Angelos (1185—1195) (Text und Kommentar nebst Beiträgen zur Geschichte des Kaisers aus zeitgenössischen rhetorischen Quellen)*, München, 1935, p. 91—98, în 1 193, luna ianuarie. I. Duicev care l-a analizat, reprodus în parte și tradus în articolul său *Svedeniiata za văstanieto na Asanevți v slovoto na Sergii Koliva*, „Sbornik na Bălgarskata Akademiia na naukite i izkustvata", XLI, Sofia, 1945, p. 77—81, îl datează înainte de octombrie 1186. Cercetătorii care s-au ocupat mai recent de el au revenit la datarea lui Bachmann, vezi Jean Darrouzès, *Notes sur Euthyme Tornikès, Euthyme Malakès et Georges Tornikès*, „Revue des études byzantines", XXIII, 1965, p. 165, n. 10; A. P. Kajdan, *La date de la rupture entre Pierre et Asen (vers 1193)*, „Byzantion", 35, 1965, p. 167—174. Despre ruptura și împăcarea celor doi răsculați vezi și Charles M. Brand, *Byzantium confronts the West, 1180—1204*, Cambridge, Massachusetts, 1968, p. 95, care acceptă și el data de ianuarie, 1193.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ Ο ΤΟΡΝΙΚΗΣ

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΤΟΥ ΤΟΡΝΙΚΗ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΝΣΕΒΑΣΤΟΝ ΚΑΙ ΠΑΝΣΟΦΟΝ ΛΟΓΟΘΕΤΗΝ ΚΥΡΙΟΝ ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ ΤΟΝ ΤΟΡΝΙΚΗΝ

p. 100. f. 90 ‹ . . . › 10. Ἀλλ'ἐν δὴ τῆς ἐκείνου ταχυτῆτος ὁ λόγος ἄττει μοι διηγήσασθαι. Πολέμων καιρὸς ἦν ὁ ἀπευκταιότατός τε καὶ φρικωδέστατος καὶ συχναὶ τῶν ἀλλοφύλων ἐπιδρομαὶ καὶ ὁ βασιλεὺς γοῦν τοῖς τῆς Βερόης μέρεσιν ἐπεστράτευεν. Εἶτα τι; Σκυθικὸν σμῆνος ὅτι πολὺ καὶ μέτρον πᾶν ὑπερπαῖον, ἐκδραμεῖν τε μελετῶν καὶ τῶν ἡμετέρων ἀφειδῶς ὡς ἔνι μάλιστα κατορχήσασθαι, περὶ τοὺς τοῦ Ζυγοῦ πρόποδας σκηνῶσαν ἀπαγγέλεται τῷ βασιλεῖ· ὁ δὲ μηδὲν μελλήσας, καὶ ταῦτα, τοῦ σφαίρου τούτου δὴ τοῦ ἡλιακοῦ μελετοῦντος ἤδη τὰ δυτικά, ἠχῆσαι προστέταχέ τε καὶ τὸν ἐνυάλιον καὶ κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐξώρμησε πανστρατί. Καί, ὢ τῆς τότε πρὸς ἡμᾶς σου κηδεμονίας, Χριστὲ βασιλεῦ, ἐπεισπίπτει τε τούτοις ὁ βασιλεὺς καὶ τῇ τῶν Σκυθῶν πανσπερμίᾳ πανωλεθρίαν

EUTHYMIOS TORNIKES

Membru al unei familii care a dat mai mulți dregători, clerici și cărturari Bizanțului, Euthymios Tornikes era fiul logothetului Dimitrie Tornikes și nepot de soră al lui Euthymios Malakes, mitropolit de Neopatras, cu care a fost multă vreme confundat. Nu se știu foarte multe lucruri despre viața sa, cercetată, de curînd, de bizantinistul francez Jean Darrouzès, autorul unor importante contribuții la cunoașterea acestei familii și a operelor literare produse de reprezentanții ei. După ce a deținut mai multe funcții în ierarhia eclesiastică constantinopolitană, Euthymios Tornikes s-a refugiat, în urma cuceririi Constantinopolului de latini (1204), în Eubeea; îl regăsim mai tîrziu in Epir. În 1222 candidează fără succes la scaunul metropolitan al Neopatrasului. Nu cunoaștem data morții sale.

Opera păstrată e alcătuită din cîteva discursuri funebre și panegirice și un număr de poezii de asemenea panegirice.

Fragmentul din discursul funebru rostit la moartea tatălui său, logothetul Dimitrie, pe care-l reproducem cuprinde o aluzie la luptele lui Isaac al II-lea Anghelos cu cumanii în timpul expedițiilor sale împotriva vlahilor și bulgarilor răsculați de Asănești. Discursul a fost rostit în 1201 sau 1202.

Ediție folosită: Jean Darrouzès, *Les discours d'Euthyme Tornikès (1200–1205)*, „Revue des études byzantines", XXVI, Paris, 1968, p. 49–121 (după ms. Leningradensis Gr. 250).

AL ACELUIAȘI ‹AL LUI EUTHYMIOS TORNIKES› EPITAF PENTRU PREACINSTITUL ȘI PREAÎNȚELEPTUL LOGOTHET, DOMNUL DIMITRIE TORNIKES

1191 (?). Logothetul Dimitrie Tornikes alcătuiește, în numele împăratului Isaac al II-lea Anghelos, o dare de seamă despre victoria acestuia asupra cumanilor, pe care o expediază în Constantinopol

‹...› 10. Dar cuvîntarea mea se grăbește să înfățișeze o pildă a p. 100. f. 90
agerimii lui [1]. Era în vremea preablestemată și preaînfricoșată a războaielor și dese erau năvălirile neamurilor străine și împăratul [2] își conducea armata în părțile Beroei [3]. Și-apoi? Un puhoi de sciți [4] nespus de numeros și depășind orice măsură, gata să năvălească și fără nici o cruțare să-și bată joc cum puteau mai bine de ce-i al nostru și care poposiseră undeva pe la poalele Zygosului [5], e semnalat împăratului. Acesta, fără să zăbovească, deși discul

---

[1] A logothetului Dimitrie Tornikes, tatăl lui Euthymios, despre care vezi Jean Darrouzès Georges et Demetrios Tornikès, *Lettres et discours*, Paris, 1970, p. 32–42.

[2] Isaac al II-lea Anghelos (1185–1195).

[3] Azi Stara Zagora, în Bulgaria. Jean Darrouzès, editorul și comentatorul discursului din care reproducem acest fragment, consideră că nu se poate identifica cu precizie expediția militară la care face aluzie autorul. Incidentul cuman aici relatat poate fi apropiat de cele evocate de Eustathios al Tesalonicului în Eustathii, *Opuscula*, ed. T.L.F. Tafel, Frankfurt, 1832, p. 46 și care au avut loc în 1191, de unde datarea aproximativă a fragmentului de mai sus.

[4] Sciți = cumani.

[5] Zygos („Jugul") actualii munți Stara Planina în Bulgaria.

εἰργάσατο· καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; Γράμματα κοσμοχαρῆ τε καὶ εὐάγγελα τοῖς ἐν ἀρχείοις καὶ τοῖς ἐν τέλει γράφειν ἐπισκήπτει τῷ λογοθέτῃ < . . . >. Ἐπέσκηψεν οὕτως ὁ βασιλεὺς καὶ ἦν ἰδεῖν εὐθὺς λόγων ὅλους κρουνοὺς ἐκ τῶν σοφῶν ἐκείνου χειλέων, ἃ βραχὺ μόνον διεστέλλοντο, καὶ φάκελοι τόμων πληρεῖς ἦσαν γραφῶν αὐτοσχέδιοι.

soarelui se pregătea acum să apună, porunci să răsune trîmbiţa bătăliei şi se năpusti cu întreaga armată asupra sciţilor. Şi, o, mare fu atunci purtarea ta de grijă faţă de noi, Hristoase împărate; asupra lor năvăleşte împăratul şi face cumplit prăpăd în gloata sciţilor. Dar la ce să mai lungim vorba? < Împăratul > porunceşte logothetului să scrie celor de la palat şi marilor dregători scrisori de bucurie aducătoare şi de binevestitoare < . . . >. Aşa a poruncit împăratul şi puteai pe dată să vezi izvoarele toate ale cuvintelor ţîşnind din buzele lui înţelepte, deşi i se spusese pe scurt ce trebuie să scrie, şi pe loc erau umplute sulurile de pergament.

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΑΙΣΤΟΡΟΣ ΤΩΝ ΡΗΤΟΡΩΝ ΚΥΡ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΤΟΡΝΙΚΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΚΥΡ ΙΣΑΑΚΙΟΝ ΤΟΝ ΑΓΓΕΛΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΟΡΤΗΣ ΤΩΝ ΦΩΤΩΝ, ΚΑΘ'ΗΝ ΕΙΩΘΕΝ ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΕΙΝ Ο ῬΗΤΩΡ ΔΙΑ ΤΟ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΣΤΑΛΗΣΕΣΘΑΙ ΠΡΟΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΝ ΑΠΟΔΗΜΟΝ

p. 262, f. 245 < . . . > Ἤδη δὲ ἀλλὰ καὶ τὸ πρὸς δύνοντα ἥλιον ἅπαν· ἐπινεύοι δὲ τοῖς λεγομένοις θεός· εὖ σχήσει καὶ σκεδασθήσεται διαλυθὲν ἐς τὸ παντελὲς νέφος ἐκεῖνο, ὃ περί που τὸν νιφοέντα καὶ χιονόβλητον Αἷμον καὶ τὴν αὐτῷ πρόσοικον γῆν ἐκ μακροῦ συστὰν καὶ ἐφ'ἱκανὸν στηριχθὲν πολλὰ μὲν κἀκείνους, οἷς τὸ τοιοῦτον ἐνιαυτίσαν ἐπεστηρίχθη κακόν, ὅσα οὐδ'ἔστιν εἰπεῖν ἐζημίωσεν, οἷς μακρὸν ἤδη χρόνον τῆς σῆς ἀποκρυβέντες θαλπωρῆς ἔλαθον εἰς ψυχρίαν συνελαθέντες νεκρωτικήν, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ τὴν ἄγχουρον αὐτῶν παρελύπησε τοῦ γειτονοῦντος κακοῦ κοινωνήσασαν. ἀλλ'ἰδοὺ ἤγγικεν ἡμέρα κυρίου, καὶ συντελεσθήσεται πονηρία ἁμαρτωλῶν εἰς ἄπρακτον σχάσασα, ἣν ἐπὶ σφετέρῳ νεωτερίσαν κακῷ τὸ ἀποστατικὸν τοῦτο δοῦλον ἐπονηρεύσατο, τὸ ἐν χρυστωνύμοις μισόχριστον, τὸ ἐν ὁμοφύλοις ἀλλόφυλον, τὸ ἐν ἡμετέροις ἀλλόγνωτον. καὶ γοῦν ἕτερος αὐτοὺς ἀνῆκε θυμός, καὶ ἀναφρονεῖν ἄρχονται καὶ τὸ οἰκεῖον συμφέρον ὀψὲ γοῦν, εὖ δὲ ποιοῦντες μεταμανθάνουσιν καὶ ὅλοι τοῦ δουλικοῦ καθήκοντος γίνονται καὶ τὸν οἰκεῖον δεσπότην ἐπιγινώσκουσιν καὶ ἀντιβολοῦσιν στῆναι τὴν θραῦσιν, ὡς μὴ καὶ εἰσέτι τὰ τῆς κακώσεως τούτοις ἐπιστοιβάζεσθαι κἀπὶ μακρὸν παρεκτείνεσθαι, ὑπ'ἀνάγκης εἰς τοῦτο συνελαθέντες καὶ ἀκουσιασθέντες τὸν
p. 263, f. 245v ἱκετήριον οἶδα/σιν, ὅσοις μὲν αὐτῶν πολλοῖς πάντως καὶ πολλάκις τὸ σὸν δολιχόσκιον δόρυ θανατηρὰν σκιὰν ἐσχεδίασεν, ὅσους δὲ / τὰ σὰ βέλη ὡσεὶ καὶ

Frate cu Euthymios Tornikes, scriitor prezent şi în acest volum, Georgios Tornikes II nu trebuie confundat cu unchiul său, Georgios Tornikes I, cunoscut scriitor şi cleric bizantin, mitropolit al Efesului. Despre viaţa şi activitatea lui ştim foarte puţine lucruri datorate mai ales recentelor cercetări ale bizantinistului francez Jean Darrouzès. De la Georgios Tornikes ni s-au păstrat trei discursuri : două — inedite — adresate patriarhului Georgios Xiphilinos în anii 1192—1193 şi unul, datînd din ianuarie 1193, adresat împăratului Isaac al II-lea Anghelos (1185—1195). Acesta din urmă interesează istoria noastră prin referirile pe care le conţine la luptele bizantinilor cu Asăneştii. Ca şi contemporanul său Sergios Kolyvas, Tornikes vorbeşte de o dezbinare între Petru şi Asan, dintre care unul trece de partea Bizanţului.

Ediţie folosită : W. Regel, *Fontes rerum Byzantinarum*, I, 2, Petropoli, 1917, p. 254—280 (după ms. Escorialensis Y II 10) ; cf. Jean Darrouzès, „Revue des études byzantines", XXIII, 1965, p. 163—167.

CUVÎNTAREA PREAÎNVĂŢATULUI MAISTOR AL RETORILOR, A LUI KYR GEORGIOS TORNIKES CĂTRE ÎMPĂRATUL KYR ISAAC ANGHELOS CITITĂ ÎNAINTEA SĂRBĂTORII BOTEZULUI DOMNULUI, CÎND SE OBIŞNUIEŞTE SĂ CITEASCĂ <O CUVÎNTARE> RETORUL CU PRILEJUL PREGĂTIRII ÎMPĂRATULUI DE PLECARE LA RĂZBOI

1193. Retorul Georgios Tornikes urează împăratului Isaac al II-lea Anghelos succes în luptele cu răsculaţii din Balcani. Petru s-a despărţit de Asan, supunîndu-se împăratului. Şi celălalt frate se va supune împăratului, care preferă să-şi biruie duşmanii prin generozitate şi iertare deşi îi poate zdrobi prin război

<. . .> Acum însă <să spunem> totul şi despre cele ce se întîmplă la p. 262, f. 245
Soare-Apune. Dumnezeu să încuviinţeze cuvintele noastre. Va fi bine şi se va risipi, împrăştiat cu desăvîrşire, norul acela care încă de demult s-a adunat şi multă vreme s-a învîrtoşat în jurul Haemusului acoperit şi strălucind de zăpadă şi a ţării învecinate şi care multă vătămare — de nici nu poţi s-o cuprinzi în cuvinte — a adus celor asupra cărora această nenorocire a apăsat vreme de un an ; de multă vreme, lipsiţi de mîngîierea ta caldă, ei au dispărut învăluiţi într-o răceală de moarte, dar nu puţine a îndurat şi ţinutul de la hotarul lor, care a avut parte <şi el> de nenorocirea <abătută> în preajmă. Ci iată, s-a apropiat ziua Domnului[1] şi, fără să fi putut înfăptui nimic, se va istovi răutatea păcătoşilor, pe care spre propriul lor rău aceşti robi răzvrătiţi au pus-o la cale în chip ticălos răsculîndu-se, ei cei ce sînt vrăjmaşi ai lui Hristos între creştini, străini între cei de acelaşi neam, ai altora între ai noştri. Şi măcar o altă dorinţă îi cuprinde şi încep să-şi recapete bunul simţ şi într-un tîrziu desigur îşi redescoperă propriul interes şi făcînd aşa cum se cuvine se dezvaţă <de cele rele> şi cu toţii <revin> la îndatorirea de a sluji şi-şi recunosc stăpînul şi-l roagă să oprească zdrobirea <lor> ca să nu mai fie copleşiţi de nenorociri care să se prelun-

---

[1] Cf. Ioil, I, 15.

δορκάδας δειλοκαρδίους διαλλομένους ἐπὶ βουνοὺς καὶ εἰς δρασμὸν συντεί-
νοντας ἑαυτοὺς τῶν εἰς φυγὴν ἔστησαν δρόμων τὸ τελευταῖον ἀσθμήναντας,
καὶ εἰς ὅσων κεφαλὰς θάνατον βαλών, φάναι κατὰ τὸν θαυμάσιον Ἀββακούμ,
τοῖς σφῶν ἐρειπίοις τὸ πάτριον καὶ συγγενὲς αὐτῶν κατέστρωσας δάπεδον·
οἳ καὶ ὑπὸ χερσὶ δαμέντες ταῖς σαῖς τὴν σφίσιν ὀφειλομένην τύχην ἐξέπλησαν
ὑπὸ κοιλάσιν ὅσα καὶ ἀγκάλαις τῆς θρεψαμένης αὐτοὺς ὀρεινῆς ὑπνώσαντες
χάλκεον· συνέκλεισας αὐτούς, οἷα καὶ ἄρνας ἀτιμαγέλας, εἰς μάνδραν πνι-
γηρὰν καὶ δυσέκβατον, καὶ τὰ πρὸς νομὴν αὐτοῖς οὐκ ἔστιν εὔξοδα· καὶ γοῦν
ἱκετηριάζονταί σε, τὸν καλὸν ποιμένα, τὰ τῆς σῆς μάνδρας ἀποσκιρτήσαντα
ταῦτα πρόβατα ἀνεῖναι τούτοις τὴν ἔξοδον καὶ συγχωρῆσαι τὴν ἔκβασιν, μὴ
καὶ γένηται αὐτοῖς ἐκλιπεῖν ἀπὸ βρώσεως καὶ θάνατος αὐτούς, κατὰ τὸ ψαλ-
μικόν, ποιμανεῖ, καὶ οὐχ ὑπάρξουσιν ἔτι, ἀλλ᾽ἐς τὸ παντελὲς ἐκτριβήσονται.
ἔχεις αὐτοὺς ἐφ᾽ἱκανὸν πατάξας τῇ σιδηρέᾳ ῥάβδῳ σου, τῇ πατακτικῇ, καὶ οὐκ
ἔσθ᾽ὅπως μὴ οὐχὶ καὶ δι᾽αἰῶνος μεμνήσονται τῶν πληγῶν· ἐκχέουσιν οὖν
ἐνώπιόν σου τὴν δέησιν μονονουχὶ καὶ τὰς ψυχὰς συνεκχέαντες καταθέσθαι
μὲν ταύτην, τὴν δὲ στηρικτικὴν μετὰ χεῖρας λαβεῖν· εἶδόν σε καταιβάτην οἱ
ἀποστάται πρηστηριάζοντα καὶ ὡς κεραυνὸν ἐπέγνων ἐμπίπτοντα, νῦν δὲ
ἀλλ᾽ἐξ ὧν πεπόνθασιν πρὸς νοῦν ἀνακομιζόμενοι εἰς μειλίχιόν σε μεταστῆναι
παρακλητεύουσιν· οὐ γάρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ὅπως καὶ ἀλύπως οἱ φυγάδες οὗτοι
p. 264 καὶ ὀρειβάται δοῦλοι διαβιώσονται τοῦ σοῦ / προσώπου στερόμενοι κἀπὶ μακρὸν
τηλίκου καλοῦ ἀπομηκίζοντες ἑαυτούς, εἰ καὶ τρόπον ἄλλον εἰς ἀποστάδα
μοῖραν ἑαυτοὺς ἀποκρίνοντες, οὐκ ἦν ἰδεῖν αὐτοὺς τὸ πρόσωπόν σου καὶ ζήσεσθαι·
μὴ γὰρ λίθω: ἰσχὺς ἡ ἰσχὺς αὐτῶν, ὡς καὶ πληττομένους οὕτω κατ᾽ἐνδελέχειαν
μὴ καὶ θραῦσιν πάσχειν, ἀλλ᾽ἀντέχειν καὶ πρὸς ἀδάμαντα δύνασθαι, ὁποῖος
αὐτὸς τὴν ἐν πολέμοις καρτερίαν ἄτρυτος, βασιλεῦ; μὴ καὶ σφενδάμνινα τούτοις
τὰ σώματα καὶ ἀπὸ σιδήρου κεχάλκευται, ὡς συχνοῖς οὕτω καὶ ἀλληλουχου-
μένοις ἐντριβόμενα τοῖς κακοῖς μὴ οὐχὶ καὶ τέλος ἐκνευρισθῆναι καὶ εἰς τὸ
ἔσχατον ἐκλυθήσεσθαι; ἤδη μὲν οὖν ἅτερος τοῖν δυεῖν ἀποστάταιν ὁμογνίοιν
Πέτρος οὗτος, ὁ τοῦ τῶν ἐπὶ σφετέρῳ κακῷ τὴν ἀπᾴδουσαν συμφωνίαν ὁμο-
φωνησάντων κορυφαῖος χοροῦ, παλινῳδίαν ᾄσας ἐν μετανοίᾳ γίνεται τοῦ κα-
κοῦ καὶ μεταμέλῳ κέχρηται καθαρῷ ἐφ᾽ οἷς αὐτὸς πεπαρῴνηκε καὶ ὑπ᾽ἀνάγκης
οὐκ ἔχων ὅ τι καὶ γένηται τὴν ἱκετηρίαν ἀκουσιάζεται· ἢ τί γὰρ ἂν καὶ δράσειν
εἶχεν εἰσέτι, ἔνθα τὸ δυσπειθὲς καὶ ἰσχυρόγνωμον εἰς πανωλεθρίαν φέρον ἔβλεπεν
ἐμφανῶς καὶ εἰς θάνατον ἀποτελευτῶν, καὶ τοῦτον οἴκτιστον, τὸ σκληρό-
γνωμον; εἰς νοῦν καὶ οὗτος φθάνει βαλόμενος, ὡς οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ

gească multă vreme; de nevoie recurg la aceasta și fără de voia lor știu
să facă rugăminți./Dintre ei pe mulți i-a umbrit adesea cu totul lancea ta p. 263, f. 245r
care-și poartă umbra departe [2], umbra de moarte aducătoare [3], iar pe alții/
ca pe niște căprioare cu inimă temătoare ce sar pe munți și o întind la
fugă, săgețile tale i-au făcut să o ia singuri la fugă, gata să-și dea ultima
suflare și asupra capetelor multora moarte abătînd, după ‹cuvîntul› minu-
natului Avacum [4], cu ruinele ‹caselor› lor ai presărat pămîntul părinților
și al rudeniilor lor. Biruiți de mîinile tale aceștia și-au împlinit soarta
meritată, adormind de somnul aramei [5] prin văiugile și printre stîncile ținu-
tului de munte care i-a crescut. I-ai închis ca pe niște oi rătăcite într-un țarc
strîmt, din care să nu poată scăpa și n-au căi de ieșire la păscut. Și te roagă
acum pe tine, bunul păstor [6], aceste oi scăpate din țarcul tău să le lași
să iasă dintr-însul și să le îngădui să plece ca nu cumva să fie lipsite de
mîncare. Și moartea, după cuvîntul psalmului [7], le va fi păstor și nu vor
mai dăinui, ci vor fi zdrobite cu totul. I-ai lovit îndeajuns cu toiagul tău
de fier [8], care izbește, și nu pot să nu-și aducă aminte mereu de rănile lor.
Ei varsă așadar înaintea ta ruga lor și-și varsă împreună cu ea și sufletele,
aproape [9], ca să ți-o spună și ca să apuce sprijin cu mîinile lor. Te-au
văzut pe tine răzvrătiții ca pe un aruncător de trăznete, aprins ‹de mînie›
și te-au cunoscut ca pe un fulger care cade ‹asupra lor›, acum însă, cumin-
țiți de cîte au îndurat, te roagă să te schimbi în zeu primitor al jertfelor
lor. Căci nu e cu putință, nu se poate ca acești fugari, acești robi ce bat
munții să-și petreacă viața fără durere, dacă sînt lipsiți de ‹vederea›/ feței p. 264
tale [10] și chiar dacă pentru multă vreme s-au îndepărtat de un bine atît
de mare și și-au ales un alt fel de viață în rîndurile răzvrătiților, nu puteau
să vadă fața ta și să mai trăiască [11]. Oare nu e tăria lor tăria pietrelor [12],
încît, chiar loviți fără încetare să nu fie zdrobiți, ci să poată rezista chiar
și oțelului, precum ești tu în războaie, împărate, de o dîrzenie neostenită?
Oare nu le sînt trupurile vînjoase și făurite din fier [13], încît, încercate de
nenorociri care se țin lanț să nu se destrame pînă la sfîrșit și să nu se
nimicească? Iată că unul dintre cei doi frați răzvrătiți, acest Petru, cel
care a fost corifeu al corului ce cînta într-un glas simfonia nearmonioasă
a ticăloșiei lor, cîntînd o palinodie, se pocăiește ‹acum› de răul ‹făcut›
și, căindu-se sincer pentru ce făcuse la beție și neavînd încotro, e nevoit
să se roage de iertare [14]. Dar ce oare altceva ar fi putut să facă, atunci
cînd a văzut că lipsa de ascultare și îndîrjirea duc vădit la pieire desăvîrșită,
iar cugetul răzvrătit sfîrșește cu moarte și anume cu moartea cea mai
jalnică? Ajunge și el să-și dea seama că aceia care se îndepărtează de

---

[2] Cf. *Iliada* III, 346 et aibi.
[3] Cf. *Psalmii*, XLIV, 20.
[4] Cf. Avacum, 3, 13.
[5] Cf. *Iliada*, XI, 241.
[6] Cf. Isaia, X, 11.
[7] Cf. *Psalmii*, XLIX, 15.
[8] Cf. *ibidem*, II, 9.
[9] Cf. *ibidem*, XLI, 4; CXLI, 2.
[10] Cf. *ibidem*, CXLII, 7.
[11] Cf. *ieșirea*, 33, 20.
[12] Cf. Iov, VI, 12.
[13] *Ibidem*.
[14] Traducere liberă.

σοῦ, ὅσα καὶ ἀπὸ θεοῦ, ἀπολοῦνται, κατὰ τὸ ἱερογραφούμενον λόγιον, καὶ ὡς
εἰς ταὐτὸν ἥκει θεοῦ τε ἀφεστάναι καὶ βασιλέως ἐνθέου ἀπορραγῆναι εἰς μακ-
ρυσμόν. ἐντεῦθεν καὶ τὴν πωρωθεῖσαν καρδίαν μεταμαλάσσεται καὶ σκλη-
ρυνθεῖσαν πρὸς τὸ στερέμνιον, γραφικῶς εἰπεῖν, ἀπαλύνεται, καὶ τῆς προτέρας
f. 246 σκληρίας / μεταπλάττεται ταύτην πρὸς τὸ εὔεικτον καὶ εὐένδοτον καὶ πρὸς
ὑποδοχὴν τῶν σῶν προσταγμάτων εὐμαλακτοτέραν ἐπὶ μᾶλλον ἢ κήρινον
p. 265 ἐκμαγεῖον πρὸς ἐγγλυμμάτων ἐκτυπώσεις ἐργάζεται·/καὶ παράλληλα θέμενος
τό τε τῆς δουλοφροσύνης ἀτάραχον τό τε τῆς ἀποστασίας πολυκίνδυνον καὶ
περιδεές, καὶ τῷ οἰκείῳ συνειδότι ἀντισταθμήσας ἑκάτερα ζυγῷ πάντως ἀπα-
ρεγκλίτῳ καὶ ἀρρεπεῖ ἐν ἐπικρίσει γίνεται τοῦ καλλίονος καὶ πολλῷ κρεῖττον
εἶναι κρίνει εἰς οἰκέτας ἐπιγνώμονας ἐπιγράφεσθαι καὶ μένειν ἐν τῷ καθεστῶτι
καὶ εἰρηνεῖν τῆς δεσποτικῆς συμπαθείας ἐπαπολαύοντι ἢ τοὐναντίον ἐλευθε-
ροβοᾶν καὶ βοᾶν οἰκτρῶς καὶ οἰμώζειν περὶ τοῦ ζῆν δειλαι[νό]μενον καὶ δραπε-
τεύειν μὲν κατὰ πονηρὰ καὶ δύστροπα θεραπόντια καὶ τοὺς φαύλους οἰκότριβας,
συχναῖς δὲ δι'ὅλου τοῦ ζῆν ταῖς μάστιξιν ἐπιτρίβεσθαι, καὶ τοίνυν κατὰ τὰς
ὑψικόμους τοῦ Λιβάνου κέδρους, καὶ ἀνεμοτραφεῖν εἰς ἀπονοίας ὕψος πρό-
τερον μεταρσιωθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ σοῦ θυμοῦ κατακλονηθεὶς
προσβαλόντος αὐτῷ βιαιότερον μικρῷ, καὶ κινδυνεύσας ἐκριζωθῆναι προθέ-
λυμνος δεῖν ἔγνω καὶ ὡς κάλαμος ὑποκλιθῆναι λεπτὸς καὶ διαδρᾶναι πνεύματος
βίαν ὄρη συνθρύπτοντος καὶ βουνούς, κατὰ τὸ γράμμα τὸ ἱερόν, διαλύοντος·
σὺ δὲ ἀλλὰ τὴν γραφικὴν παραγγελίαν δυσωπηθείς, φιλανθρωπότατε βασιλεῦ,
οὔκουν ἐθέλεις κατᾶξαι κάλαμον συντριβόμενον, ὅπῃ καὶ βούλει ἑτοίμως
ἐπικλίνοντά τε καὶ νεύοντα, ἀλλ'ἀνεξικακεῖς ἐφ'οἷς αὐτὸς ὡς πονηρὸς δοῦλος
ἀπαυθαδισάμενος ἠγνωμόνησε, καὶ ἀγκαλίζῃ τὸν ἀποστατήσαντα ἐπιστρέφοντα
καὶ παραβιβάζεις αὐτῷ τὸ ἁμάρτημα καὶ δέον οἰκτρῷ θανάτῳ ἀποθανεῖσθαι
τὸν ἄνθρωπον, οἷς τὸ τῆς δουλοσύνης ἀθετήσας πιστὸν ἀσύγγνωστα πεπλημ-
μέληκε, καὶ πᾶσαν σκευωρῆσαι μεθοδείαν εἰς δύναμιν, ἢ μὴν ἐκτριβῆναι τοῦτον
καὶ ἀπὸ γῆς ἐξολοθρευθῆναι πανέστιον· σὺ δ'ἀλλ'ἐπιστραφέντα πρὸς τὸ εὔγνω-
p. 266 μον καὶ γενόμενον ἑαυτοῦ καὶ τὸ σὸν ἐξαιτησάμενον συμπαθὲς / ἀφῆκας αὐτὸν
ἐπιεικευσάμενος περιεῖναι τῷ βίῳ καὶ τὸ σὸν ἐπιμαρτύρεσθαι συμπαθὲς καὶ
εἰς ἀρχέτυπον κεῖσθαι τῷ ἀδελφῷ, ἵν'ὡς πρὸς τὸ συγγενὲς ἀφορῶν καὶ
γνώριμον τὸ παράδειγμα καὶ αὐτὸς ἀδελφὰ φρονήσας ἐπιστραφήσεται καὶ
σωθήσεται.

Καὶ εὖ γέ σοι τῆς ἀνεξικακίας, θεοείκελε βασιλεῦ· εὖ γέ σοι τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἀκριβοῦς ὁμοιώσεως, ὅτι μὴ ῥᾴδιος εἶ μηδὲ πρόχειρος εἰς ἀντάμυναν οὐδ'οὕτω ταχέως κἀκ τοῦ σχεδὸν κἀκ τοῦ παρὰ πόδας ἐπὶ τοὺς τῶν ἐπταικότων αὐχένας θήγεις τὸν σίδηρον, ἀλλὰ δυσκίνητος εἶ τοῦτό γε τὸ μέρος καὶ κατὰ

tine, ca și aceia care se îndepărtează de Dumnezeu, pier [15], după cuvîntul
Sfintei Scripturi, și că la același sfîrșit ajunge cel ce se îndepărtează de
Dumnezeu și cel ce se desparte de împăratul de Dumnezeu inspirat, îndepăr-
tîndu-se de el. De aceea și inima-i învîrtoșată [16] și-o schimbă și după ce
și-o întărise, ca să spunem în felul Scripturii, și-o înmoaie [17] și din dîrză,
cum era mai înainte, / o face docilă și moale și spre ascultarea poruncilor f. 246
tale mai supusă decît ceara în care se întipăresc modelele gravorilor [18]./ Și p. 265
așezînd alături una de alta tihna supunerii și viața plină de primejdii și
de teamă a celui care se răzvrătește și cîntărindu-le pe amîndouă în balanța
propriei conștiințe, desăvîrșit riguroasă și nepărtinitoare în hotărîrile ei,
aceasta se hotărăște pentru ce e mai bun și socotește că e cu mult mai
sănătos ca el să treacă în rîndurile slujitorilor și să rămînă liniștit și să
trăiască în pace, bucurîndu-se de iertarea stăpînului, decît, dimpotrivă,
să strige în libertate și să urle jalnic și să se plîngă că trăiește întru spaimă
și să fugă asemenea slugilor rele și arțăgoase și robilor lipsiți de credință,
fiind măcinat toată viața de lovituri de bici. Așadar, după ce mai întîi
se avîntase în sus întru nebună cutezanță, asemenea cedrilor cu frunzar
înalt ai Libanului [19] și fusese bătut de vînt și era gata să fie doborît de suflarea
mîniei tale [20] care se aruncase asupra lui și era în primejdie să fie smuls din
rădăcini, și-a dat seama că trebuie să se aplece ca trestia cea subțire și
să scape de puterea suflării care sfărîmă munții și doboară culmile, după
cum spune Sfînta Scriptură [21]. Tu însă, preaiubitorule de oameni împărate,
păzind porunca Scripturii, nu ai vrut nicidecum să zdrobești trestia ce
se frînge [22], care se încovoaie și se pleacă grabnic în ce parte vrei tu, ci ai
trecut peste faptele pe care el, ca un rob rău, în cutezanța lui le-a săvîrșit
nebunește și-l îmbrățișezi pe răzvrătitul care s-a îndreptat și-i ierți lui
greșeala, deși trebuia de cruntă moarte să moară acest om, pentru lucrurile
de neiertat cu care a păcătuit, încălcînd credința de slujitor [23] și deși trebuia
să fie zdrobit și șters de pe fața pămîntului împreună cu tot neamul lui [24],
pentru că a viclenit cu toată viclenia care-i stătea în putință. Tu însă te-ai
purtat cu blîndețe și pentru că s-a îndreptat și s-a înțelepțit și ți s-a
supus și ți-a cerut iertare/, l-ai lăsat să trăiască mai departe și să mărturi- p. 266
sească despre iertarea ta și să fie pildă pentru fratele său, pentru ca acesta
privind la ruda sa și cunoscînd pilda să gîndească și el ca fratele său și
să se îndrepte și să se mîntuiască.

Și binecuvîntată fie lipsa ta de duh răzbunător, împărate asemănător lui Dumnezeu! Binecuvîntată fie asemănarea ta cu Divinitatea, căci nici nu-ți vine ușor, nici nu-ți este la îndemînă să pedepsești, nici nu-ți ridici repede și dintr-o dată și pe loc sabia asupra grumazurilor celor ce au greșit. Ci ești greu de urnit în această privință și cel mai adesea zăbavnic cînd e

---

[15] Cf. *Psalmii*, LXXII, 26.
[16] Cf. Marcu, VI, 52.
[17] Cf. IV *Regi*, 22, 19.
[18] Traducere liberă.
[19] Cf. *Psalmii*, XXVIII, 5.
[20] Cf. Iov, IV, 9
[21] Cf. III *Regi*, 19, 11
[22] Cf. *Ieșirea* XLII, 3.
[23] Cf. Matei, 24, 45.
[24] Cf. *Numerii*, XV, 30 și urm.

εἰς ἐκδίκησιν ἐγκλημάτων τῶν εἰς σὲ καὶ μᾶλλον ἡκόντων τὰ πολλὰ νωθρευόμενος, θεοῦ ἔργον ποιῶν, ὅς γε καὶ τὸν πολυαμαρτωλὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς κακίαν εὐέμπτωτον ὀκνεῖ θανατοῦν οὐκ ἐπιταχύνων τὴν κόλασιν, ἀλλ᾽ἀναμένων πάντως, εἴ πως ἐπιστραφήσεται, καὶ φείδεται τῶν ἁμαρτανόντων φιλυποστροφούντων εἰς μεταμέλειαν < . . . >.

p.267, f.246v Καὶ ἔγνων ἐγὼ κατὰ νοῦν πολλάκις βαλλόμενος, ὡς ἄρα τὸ σὸν ἐπιεικὲς καὶ φιλάνθρωπον πολλὰ πολλάκις μεγάλα κατορθοῖ καὶ θαυμάσια καὶ ὅσα οὐδ᾽ἂν ὁ πολεμιστήριος σίδηρος καὶ ἡ στρατιωτικὴ πολυχειρία διὰ μακροῦ καταπράξαιτο. καὶ ἔοικεν ὡς ὁ συστρατηγῶν σοι θεὸς ἐν πολλοῖς εἰς σὲ καὶ μόνον τὸ ἔργον πανταχόθεν περιωθῶν μὴ βούλεσθαι καὶ τοῖς ὅπλοις διδόναι μοῖραν τοῦ καθορθώματος μηδὲ κοινοποιεῖν τὸ ἐκνίκημα, ὁποῖα τὰ ἐν πολέμοις καὶ ὅσα σίδηρος κατεργάζεται, ἐν οἷς τὸ μὲν ὁ στρατηγὸς συνετέλεσε, τὸ δὲ τὸ στρατιωτικὸν συνεισήνεγκε, τὸ δὲ γίνεται τῶν ἱππέων, ἔστι δ᾽οὗ καὶ ὁ πεζομάχος ἀντιποιήσεται, ἀλλ᾽ἐξιδιάζει τὸ τρόπαιον καὶ εἰς σὲ περιγράφει μόνον τὴν ἐργασίαν τοῦ κατορθώματος. ὁποῖον καὶ τὸ παρὸν κατεπράξω μηδένα κοινωνὸν ἔχων τοῦ ἔργου, ὅτι μὴ θεὸν καὶ μόνον συμπράκτορα φιλανθρωπίᾳ καὶ μόνῃ δοῦλον ἀποστάτην ὑπαγαγόμενος μὴ κατεπισπεύσας τοῦ τολμήματος τὴν ἐκδίκησιν μηδὲ καταταχύνας τὸν ὄλεθρον μηδὲ παρὰ πόδας ἐπαγαγὼν τῇ πλημμελείᾳ τὴν κόλασιν, ἀλλὰ βραδύνας τὴν τιμωρίαν καὶ χώραν τῷ πλημμελήσαντι δοὺς πρὸς νοῦν ἐπανελθεῖν τοῦ κρείττονος ἐπιγνώμονα ἐπέσεισας αὐτῷ πολλάκις τὸ ξίφος ὡς πλήξων, ἐπέσχες δ᾽αὖθις καὶ πρὸς τομὴν οὐ κατήνεγκας· ἐστίλβωσας τὴν μάχαιραν, ἀλλ᾽εἰς φόβητρον, οὐδὲ γὰρ βαλεῖν εἰς φόνον αὐτὴν ἐδοκίμασας, ἄγγελος εἰρήνης ὢν ἀγαθός, εἰ καὶ ἄλλως ἀδελφὸν ἐδιχοτόμησας ἀπὸ ἀδελφοῦ καὶ συγγενὲς ἐκπολεμώσας στασιάζειν πρὸς ἑαυτὸ παρεσκεύασας καὶ τὴν ἐπὶ κακῷ συμφωνίαν αὐτῶν καὶ ὁμολογίαν μεθήρμο/-
p. 268 σας εἰς ἀντίφωνον, ἐξεδειμάτωσας αὐτὸν τὰ πρῶτα μετριωτέροις τοῖς μορμολύγμασιν, ὡς Μοϋσῆς τὸν σκληροκάρδιον Φαραώ, εἶτα καὶ βαρὺ συμφορωτάτοις κακοῖς αὐτὸν ἐμωλώπισας καὶ τέλος συνήλασας αὐτὸν ἀνθομολογήσασθαί σοι
f. 247 καὶ ἄκοντα/ τὸ δουλόσυνον, ὅσπερ δὴ καὶ θεοῦ τρόπος σφοδρυνομένου μὲν καὶ ἀγανακτοῦντος ἐπὶ τοῖς πταίουσιν, ἀνεξικακοῦντος δὲ ἄλλως καὶ ἐπιεικευομένου καὶ παρακαλοῦντος τὸν ἐπταικότα καὶ παραβιβάζοντος μονονουχὶ πρὸς τὸ ἐκ μεταμελείας καλόν. ἀνέβης καὶ αὐτὸς πολλάκις ὡς λέων ἀπὸ Βασὰν, κατὰ τὸ γράμμα τὸ ἱερόν, καί γε σὺ υἱὸς δυνάμεως, οὗ ἡ καρδία καθὼς ἡ καρδία τοῦ λέοντος, καὶ μόνῳ βρυχηθμῷ τὰ ἐρημάζοντα ταῦτα θηρία καὶ ὀρεσίτροφα κνωδάλων δίκην δειλοκαρδίων ἔτρεψας εἰς φυγὴν καὶ σπηλαιώδεις ὑπεισδῦναι ῥωγμοὺς εἰς ἀποκρυβὴν κατηνάγκασας· οὔπω γὰρ ἐξ ἐφόδου τούτοις ἐπεισπεσεῖν καὶ ταῖς αὐτῶν σαρξὶν ἐμπεῖραι τοὺς ὄνυχας ἐδοκίμασας· ἔθου τὰ ὀχυρώματα αὐτῶν δειλίαν· ἐστράφησαν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου, καὶ τούτους αὐτὸς ὁ τοῦ κυρίου κατεδίωκες ἄγγελος· ἀλλ᾽οὐκ ἦν σοι καὶ πρὸς τοῦ θέλειν

vorba să răzbuni învinuirile care ți s-au adus ție, mai cu seamă dacă au fost făcute cu bunăștiință. Fapta lui Dumnezeu o săvîrșești ‹astfel›, care nu se zorește să pedepsească cu moarte pe omul care întru multe a greșit și către ce e rău a tins, ci așteptînd ‹vrea să vadă› dacă nu cumva se va îndrepta [25] și cruță pe cei ce au păcătuit și rîvnesc să se întoarcă spre căință ‹. . .›.

Și mi-am dat seama așadar, adesea cugetînd, cum îngăduința și omenia p.267, f.246v
ta înfăptuiesc adesea lucruri multe și mari și minunate, cum nici sabia războinicului, nici mulțimea de brațe a oștenilor n-ar putea să înfăptuiască nici chiar în vreme îndelungată. Și se pare că Dumnezeu care luptă alături de tine în multe, aruncînd numai asupra ta truda de pretutindeni, nu vrea să dea și armelor o parte din biruință, nici să facă obștească victoria, așa cum se întîmplă în faptele de război, în cele săvîrșite de sabie, cînd una o face strategul, alta se face cu ajutorul oștirii, una se întîmplă datorită călărimii, alta o săvîrșește la rîndul ei pedestrimea ; ci ‹acum› unuia singur, ție numai, îți dă izbînda și ducerea la capăt cu bine a faptelor. Ceea ce și de data aceasta ai făcut, neavînd pe nimeni tovarăș de lucru, decît numai pe Dumnezeu împreună lucrător cu tine ; și numai prin omenie supunîndu-l pe robul răzvrătit, fără să te grăbești cu pedepsirea cutezanței, fără să te zorești cu nimicirea, fără să dai de îndată certare pentru greșeala săvîrșită, ci întîrziind pedeapsa și lăsînd celui care a greșit răgaz să se întoarcă la dreapta judecată, ai fluturat deasupra lui de mai multe ori sabia, de parcă voiai să-l lovești, dar nu ai lăsat-o să cadă și n-ai repezit-o spre tăiere. Ai făcut să scînteieze pumnalul, dar numai spre a-l înspăimînta, căci n-ai socotit că e bine să-l lași să cadă ‹asupra lui› pentru a-l ucide, căci ești îngerul bun al păcii [26], chiar dacă, pe de altă parte, ai despărțit pe frate de frate și ai făcut să se ridice cu război rudă asupra rudei sale
și înțelegerea lor și potrivirea întru răutate ai schimbat-o / în neînțelegere, p. 268
înspăimîntîndu-l pe acela. Mai întîi l-ai înfricoșat cu sperietori mai mărunte, ca Moise pe Faraon cel cu inima împietrită [27], apoi cu cele mai mari nenoro-
ciri și în sfîrșit l-ai adus să ți se recunoască, chiar fără voie, / rob ; la fel f. 247
face și Dumnezeu care se mînie și se înfurie împotriva acelora care greșesc, dar care nu lovește cu răzbunarea sa și se poartă blînd și mîngîie pe cel ce a căzut în greșeală și-l iartă aproape pentru folosul de pe urma căinții [28]. Te-ai urcat și tu, adesea, ca leul din Basan [29], după Scriptura cea Sfîntă, și ești și tu fiul puterii, a cărui inimă e ca inima leului [30] și numai cu răgetul ai pus pe fugă aceste fiare ale deșertului și ale munților cu inimă temătoare și le-ai silit să se vîre în peșteri și în crăpăturile stîncilor ca să se ascundă. Căci n-ai socotit că e bine să te năpustești asupra lor și să-ți încerci ghiarele în trupurile lor. Ai **ruinat întăriturile lor** [31]. S-au întors în ziua războiului și tu, îngerul Domnului, **i-ai prigonit** [32]. Dar nu voiai

---

[25] Cf. Iezechiel, 33, 11.
[26] Cf. Isaia, LII, 7
[27] Cf. *Ieșirea*, X , 1.
[28] Cf. Iezechiel, 23, 11.
[29] Cf. *Deuteronomul*, 33, 22.
[30] Cf. II *Regi*, 17, 10.
[31] Cf. *Psalmii*, LXXXVIII, 39.
[32] Cf. *ibidem*, XXXIV, 5.

θάνατον τῷ τέως βαλεῖν εἰς δούλου κεφαλὴν ἀνομήσαντος, τοῦ τὴν ἀποστασίαν
ἐγκυμονήσαντος· ἔβλεπε δέ σοι καὶ τοῦτο πρὸς ζῆλον πάντως θεοῦ, ὃς δὴ καὶ
γῆν ἐξολοθρεῦσαι δυνάμενος, ἄλλως δὲ ὑποκρινόμενος μὲν τὸν θυμούμενον
καὶ δόκησιν ἡμῖν ἀφανισμοῦ βουλόμενος ἐμποιεῖν, σαλεύει μὲν τοὺς στύλους
αὐτῆς καὶ μόνῳ σεισμῷ τὸ πᾶν τοῦ θυμοῦ περιγράφει, καὶ τῷ τῆς κοινῆς μητρὸς
τρόμῳ οἱ γηγενεῖς ἡμεῖς παῖδες ὑπὸ τοῦ δέους τὰς τρίχας φρίττομεν πρὸς
ὀρθότητα./

p. 269 Καὶ ἔδει ἄρα τοιοῦτον εἶναι τὸν τοῦ βασιλέως ἅρματος ἀναβάτην, ᾧ τὰς
τοῦ κόσμου ἡνίας φέρειν ἐνεχείρισεν ὁ θεός, δαημονέστατόν τε καὶ ἐμπειρό-
τατον τῆς τοιαύτης ἡνιοχήσεως, ὀλιγάκις μὲν καὶ ἐπ᾽ὀλίγοις μύωπι χρώμενον
καὶ οὐδὲ θαμινὰ τὴν μάστιγα καταφέροντα, τὰ πολλὰ δὲ ῥοίζῳ καὶ ἐπεμβοήσει
καὶ μόνον ἐπισείσαντα τὰς ἡνίας ἐφιέντα τε καὶ ἐπέχοντα, καὶ ἄμφω μὴ περι-
καίρια πρὸς ὀρθόδρομον διφρεύοντα, ὁποῖος αὐτός, ἄριστε βασιλεῦ, σὺν ἐπιστή-
μη καὶ τεχνηέντως τὸ χρυσοῦν τῆς βασιλείας ἅρμα ἐλαύνων καὶ τροχάζων
ἐνδέξια, οὐκ ἐπιπλήττων ὀλέθρῳ οὐδὲ ἀποσφάττων ἐκ τοῦ παραχρῆμα, εἰ καί
ποτε ζυγῖταί τινες τοῦ σοῦ ἅρματος δυσάγωγοι καὶ ἐξήνιοι, σκληρόστομοί τε
καὶ ἑτερόγναθοι, πρὸς τὸν κημὸν δυσκολαίνοντες ἐξυβρίζειν πειρῶνται τὸν
χαλινὸν καὶ ἀποπτύειν τὸ στόμα, ἀλλὰ τιθασσοὺς καὶ χειροήθεις τούτους
ἀπεργαζόμενος καὶ χρώμενος αὖθις αὐτοῖς βελτίοσι γεγενημένοις. <. . .>
ὡς εἴ γε καὶ τοῦτ᾽ ἦν σοι πρὸς τοῦ θέλειν, ὦ βασιλεῦ, πάλαι ἂν ἀπολώ/λει τὸ
p. 273/274 f. 248v ἀποστατικὸν δουλικὸν τοῦτο καὶ πάνδημον ἐξετρίβη καὶ κατεφθάρη πανέστιον·
νῦν δὲ ἀλλ᾽ἔστι σοι καὶ τοῦτο φιλανθρωπίας ἐκνίκημα· τὸν γὰρ πρωταποστάτην
Πέτρον μεταφρονήσαντα καὶ τοῦ πρὸς ὄλεθρον πτώματος ἀνασφήλαντα καὶ
πρὸς τὸ ἀρχαῖον παλινδρομήσαντα εὔγνωμον, ἐπεὶ μὴ τὸ τοῦ πιστὰ φρονεῖν
ἀγαθὸν αὐτὸν ἀπολέλοιπε, περιεποιήσω καὶ ἔσωσας· ἅμα τε γὰρ πρὸς ἱκεσίαν
ἐκ μετανοίας ἐτράπετο, καί σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας αὐτοῦ. καὶ
γοῦν ἐν πολλοῖς ὁμοδούλοις καὶ ἀδελφοῖς δὲ εἰπεῖν τοῦ σοῦ συμπαθοῦς πρωτό-
πειρος γεγονὼς κείσεται τούτοις εἰς ἀπαρχὴν τοῦ σωθήσεσθαι, καὶ κατὰ τὸν
ἁλιέα Πέτρον πληγεὶς τὸν ἐν τοῖς ἀποστόλοις τὰ πρώτιστα καὶ νοῦν ἀναλα-
βόμενος ἔμφρονα, — δοτέον γάρ μοι τοῦτό γε τὸ μέρος τὰ κατ᾽αὐτὸν τοῖς ἀποστο-
λικοῖς πρὸς ὁμοιότητα συμβαλεῖν, — οὐκ ἔσθ᾽ὅπως μὴ οὐχὶ καὶ αὐτός τε
ἐστήξεται πρὸς ὀρθότητα καὶ ἐς τὸ ἔμπεδον στηριχθήσεται καὶ δὴ καὶ τοὺς
ἀδελφὰ τούτῳ, τά γε εἰς ἀποστασίαν, φρονήσεται ἐπιστραφείς, στηρίξει
κραδαινομένους, ὑπὸ τοῦ δέους τετρεμαίνεται, οἷς οὐκ εὐσύγγνωστα πρὸς σὲ
τὸν δεσπότην οὐδ᾽ἀξιοσυμπαθέντα ἐφθάκασιν πλημμελήσαντες. καὶ μάλιστά
γε τὸν σύναιμον καὶ ὁμόγνιον, ὅς γε εἰ καὶ ἔτι τὸν χαλινὸν ἀφυβρίζει, κατὰ τοὺς
σκληρογνάθους τῶν ἵππων καὶ δυσεπόχους, ἑτεροζυγεῖ τε καὶ ἀντιβαίνει καὶ
τῷ συννόμῳ συνέπεσθαι καὶ συντροχάζειν ἀναίνεται, ἀλλὰ μικρὸν ὅσον καὶ
οὗτος τιθασσευθήσεται καὶ βαίνειν ὀρθὰ μεταμάθοι καὶ σύντροχα. καὶ ἔσονταί
σοι καὶ οὗτοι ξυνωρὶς τοῦ σοῦ ἅρματος δίζυγος, εὐήκοος ἡ πρὶν λασιόκωφος,
εὐάγωγος ἡ δυσπειθὴς καὶ ἐξήνιος, καὶ τοῦτο οὐ διὰ μακροῦ οὐδ᾽ἐν πολλοῦ

să abați chiar moartea asupra capului robului fără de lege [33], care purta în pîntece răzvrătirea. Căci aveai dorința de a-l imita desăvîrșit pe Dumnezeu și în această privință, că el, putînd să nimicească și pămîntul, se preface numai că este mîniat și vrea să ne dea nouă numai părerea pieirii, ci clatină stîlpii pe care acesta se sprijină [34] și numai la cutremur se mărginește toată mînia lui; și de cutremurarea obșteștii mame, nouă, copiilor ei, ni se zbîrlește părul de groază [35]./

Și doar așa trebuia să fie cel ce se urcă pe carul împărătesc, cel p. 269
căruia Dumnezeu i-a pus în mîini frîiele lumii, să le poarte, ‹să fie› cel mai iscusit și cel mai priceput în asemenea conducere, de puține ori și împotriva a puțini folosindu-se de pinten și nelăsînd să cadă adesea biciul ‹asupra cailor›, ci de cele mai multe ori cu șuieratul și cu strigătul ‹să-i îndemne› și doar să slobozească sau să strîngă hățurile și pe amîndouă să le folosească la timp pentru a duce carul pe drumul cel drept, așa cum ești tu, preabunule împărat; ‹căci› tu conduci cu știință și iscusință carul de aur al împărăției și cu îndemînare alergi cu el, fără să pedepsești cu nimicirea și fără să ucizi în grabă, chiar dacă vreodată cei înhămați la carul tău o iau razna și trag care-ncotro și li-e gura țeapănă și mai slabă într-o parte și purtînd greu frîul încearcă să-l rupă și scuipă [36], dar tu îi îmblînzești și ți-i supui și iarăși, cînd au devenit mai buni, te folosești de ei <. . .>.

Căci, dacă tu ai fi voit aceasta, împărate, [8]demult ar fi pierit / p. 273,f.248v
acești robi răzvrătiți și ar fi fost zdrobiți cu toții și ar fi fost nimiciți cu tot p. 274
neamul lor. Dar acum tu ai și această biruință a omeniei. Căci pe cel dintîi răzvrătit, pe Petru, care și-a schimbat cugetul [37] și s-a ridicat din căderea lui pierzătoare și s-a înapoiat la cuminția cea veche, de vreme ce nu s-a îndepărtat de bunul prețios al credincioșiei, l-ai făcut să trăiască mai departe și l-ai mîntuit. Căci numai ce s-a întors, căindu-se, ca să-și ceară îndurarea și tu ai și uitat de necucernicia inimii lui. Și el vorbește celor mulți care împreună cu el sînt robi și fraților ‹despre› iertarea ta pe care el cel dintîi a încercat-o și va fi pentru ei pîrgă a mîntuirii lor. Și înspăimîntat asemenea pescarului Petru, cel care stă în fruntea apostolilor, și redobîndindu-și judecata dreaptă [38] — să mi se îngăduie să fac această comparație cu întîmplările din vremea apostolilor pentru asemănare — nu e cu putință să nu se ridice și el spre îndreptare și să se întărească și pe el și pe cei doi frați ai săi, ca și în răzvrătire, să-i convingă să se îndrepte; și-i va întări pe ei care se clatină îi va face să se înfioare de frică, pentru că au greșit față de tine, stăpînul lor, făcînd lucruri de neiertat și nevrednice de îndurare. Și mai ales pe cel de același sînge și neam cu el, care, chiar dacă încă mușcă frîul, asemenea cailor nărăvași și greu de strunit, și trage de car într-altă parte decît ‹fratele său› și nu vrea să țină pasul cu el și se împotrivește să-l urmeze pe tovarășul său și să alerge alături de el, totuși în scurtă vreme și el se

[33] Cf. Avacum, III, 13.
[34] Cf. Sirah, XVI, 19–20.
[35] Cf. Hesiod, *Munci și zile*, 539 și urm.
[36] Cf. Philostrati, *Imagines*, p. 311, 30, ed. Kayser.
[37] Cf. Luca, 22, 54 și urm.
[38] Aluzie la episodul „lepădării lui Petru'' din Noul Testament (Matei, 26, 69–75; Marcu, 14, 66–72; Luca, 22, 55–62; Ioan, 18, 16–18 și 25–27). În momentul arestării lui Hristos, Petru, întrebat dacă nu era dintre ucenicii săi, se leapădă de trei ori de Mîntuitor, apoi, cuprins de remușcări, iese din încăperea în care se afla, plîngînd.

χρόνου τριβῇ, ἀλλ'ἤδη περιπλομένου, θαρρῶν λέγω, τοῦ ἐνιαυτοῦ τελεσθήσεται <. . . >./

p.277, f. 249v Τὰ μὲν δὴ περὶ τούτου τοιαῦτα καὶ οὕτως ἔχοντα, σὺ δέ, ὦ μεγαλονούστατε βασιλεῦ, οὐ ζυγοῦ δεσμὸν ἁμάξης, στραγγαλιὰν δὲ ἀναλύσας καὶ σύνδεσμον ἀλληλένδετον ἑτεροίου ζυγοῦ, φαίη τις ἂν κατὰ τὸν πολὺν ἐθέλων ἄνθρωπον ὁμιλεῖν, ὅτι καὶ τοιαύτην προσωνυμίαν ἡ δημοτικὴ λεκτικὴ τῷ τόπῳ χαρίζεται, δν ὁ ἀποστάτης ὄχλος χοροβατεῖ, — καὶ διαρρήξας συμφυΐαν ὅλου γένους ὁμοθρόου καὶ σύμφρονος καὶ φύσεως δὲ κατευμεγεθήσας αὐτῆς, οἷς διέστησας ἀπ'ἀλλήλων ὁμογνίους οὐκ ἐπ'ἀγαθοῖς ὁμογνώμοσιν καὶ τὴν ἐν κακοῖς διέσπασας ὁλομέλειαν εἰς μονῆρες περιστήσας τὸ κακὸν ἐκδιπλάζοντος, καὶ τοιαῦτά τινα καινουργήσας τεράστιά τε καὶ ἄελπτα δῆλος εἶ τοὐντεῦθεν μὴ μόνον τὸ λοιπὸν τῆς ἀποστάτιδος ταύτης μοίρας παραστησόμενος, ἀλλὰ καὶ πανεθνίας κυριεύσων βαρβαρικῆς· ἰδοὺ γὰρ καὶ Δαλμάτας τοῖς σοῖς ἐγγράφειν δούλοις ἑαυτὸν ἀγαπᾷ καὶ ὅρκῳ πιστοῦται τὸ τῆς δουλείας χειρόγραφον <. . .>.

va îmblînzi și se va deprinde să meargă cum trebuie și în pas cu celălalt. Și-ți vor fi aceștia pereche de telegari ascultători ai carului tău, ei, care mai înainte erau surzi <la poruncile tale> și ușor de mînat, ei, care erau nesupuși și nărăvași iar acest lucru se va întîmpla nu după multă trecere de vreme, ci, îndrăznesc să spun, pînă la încheierea acestui an [39] <. . . >. /

Așa stînd lucrurile în privința acestuia, tu, împărate preacuminte, p.277,f.249v
desfăcînd nu legătura jugului de la car, ci lațul și legătura puternic împletită a celuilalt Jug — așa ar putea să-ți spună cineva care ar vrea să vorbească în felul mulțimii, căci în vorbirea poporului i se dă și acest nume locului pe unde bîntuie gloata răsculaților [40] — și sfărîmînd ceea ce ținea întreg neamul care într-un glas glăsuiește și la fel simte și învingînd natura însăși prin fapta despărțirii fraților care gîndeau la fel, dar nu întru cele bune, și despărțind în două părți singuratice ceea ce era întreg în blestemățiile lui, ai înjumătățit și ticăloșia : după ce ai săvîrșit astfel de lucruri noi, minunate și neașteptate, e vădit că vei face de-acum să treacă de partea ta nu numai restul mulțimii acesteia de răzvrătiți ci vei deveni stăpîn peste toate neamurile barbare. Căci, iată, și dalmații se bucură să se numere printre robii tăi și cu jurămînt întăresc zapisul lor de supunere <. . .>[41].

---

39 Cf. *Odiseea*, XI, 248.

40 Zygos, ,,Jugul'', veche denumire a munților Stara Planina de azi.

41 Asupra acestui discurs vezi și Ivan Duicev, *Ukazaniia za văstanieto na Asenevți v recita na Georgi Tornik*, ,,Sbornik na Bălgarskata Akademiia na naukite i izkustvata'', XLI, Sofia, 1945, p. 52—76; Jean Darrouzès, *Notes sur Euthyme Tornikès, Euthyme Malakès et Georges Törnikès*, ''Revue des études byzantines'', XXIII, 1965, p. 163—167. Discursul pare să fi fost rostit înainte de 6 ianuarie 1193; vezi și discursul lui Sergios Kolyvas, în volumul de față, p. 375 și urm.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

ΧΡΟΝΙΚΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

1

I. p. 18 11. <...> τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου τῆς Κωνσταντίνου κατάρχοντος, καὶ τῆς γαμετῆς θανούσης αὐτοῦ, ἠγάγετο εἰς γυναῖκα τὴν ἣν προειρήκειν ἐξ Οὐγγρίας ὡρμημένην, θυγατέραν οὖσαν τοῦ τῶν Οὔγγρων ἄρχοντος. ἐπεὶ δὲ ἔμελλε τὸν γάμον ποιεῖν καὶ ὑπῆρχεν οὗτος βασιλικός, ἀξιόλογα ἔδει γενέσθαι τούτου καὶ τὰ ἀναλώματα. ἐντεῦθεν ἐξ ἁπάσης τῆς Ῥωμαίων ἐπαρχίας πρόβατά τε καὶ χοῖροι καὶ βόες συνήγοντο. ἐπεὶ δὲ πλείω τῶν ἄλλων ἡ Βουλγάρων τρέφει ταῦτα, καὶ πλείω παρὰ ταύτης ἀπητοῦντο. τὸ δὲ Βουλγάρων φῦλον ἔκσπονδον

GEORGIOS AKROPOLITES

X

Georgios Akropolites s-a născut la Constantinopol în 1217. A fost trimis de tatăl său la studii la Niceea, unde a avut ca profesori pe Teodor Hexapterygos și pe vestitul învățat Nichifor Blemmydes. A fost coleg de învățătură cu viitorul împărat Teodor al II-lea Lascaris (1254—1258), pentru a-i deveni mai tîrziu profesor și în cele din urmă apropiat colaborator. În anul 1244 a fost ridicat de împăratul din Niceea, Ioan al III-lea Ducas Vatatzes, la rangul de mare logothet, iar în 1246 îl însoțește pe suveran în campanie în Europa. Însărcinat de Teodor al II-lea Lascaris cu înalte funcții militare, ia parte în 1255 la campania împotriva bulgarilor și mai tîrziu conduce trupele bizantine în luptele cu Mihail, despotul Epirului, dar cade prizionier (1257). După cucerirea Constantinopolului de împăratul Mihail al VIII-lea Paleologul (1259—1282), revine în capitala imperiului restaurat și intră în diplomație. Ia parte la conciliul unionist de la Lyon (1274) susținînd unirea bisericilor, potrivit dorinței împăratului. În 1282 e trimis ca ambasador al acestuia la Trapezunt. Moare în același an, la scurtă vreme după revenirea din misiune.

Georgios Akropolites este autorul unor lucrări de istorie, teologie și al unor scrieri panegirice, de caracter retoric, în proză și versuri. Opera sa cea mai de seamă este *Istoria* în care urmărește evenimentele dintre anii 1203—1261, adică așa numita perioadă a Imperiului din Niceea, continuîndu-l pe Nichita Choniates. Această lucrare reprezintă unul dintre izvoarele istorice cele mai importante de care dispunem pentru amintita perioadă. Akropolites este un autor obiectiv și un bun cunoscător al evenimentelor contemporane la care a participat nemijlocit. Stilul său este al unui scriitor clasicizant, dar nu prezintă exagerările și prețiozitățile unui Nichita Choniates.

Istoria lui Akropolites ni s-a păstrat în trei redacțiuni: cea originală, o alta prescurtată și o a treia adăugită. Părțile adăugate în această ultimă redacțiune se regăsesc și în compilația lui Teodor Skutariotes, contemporanul mai tînăr al lui Akropolites.

Din punctul de vedere al istoriei românilor e demn de reținut faptul că, atunci cînd relatează, rezumativ, răscoala Asăneștilor și crearea Imperiului vlaho-bulgar, ce nu intră în cadrul cronologic al expunerii sale propriu-zise, Akropolites nu pomenește de loc de participarea vlahilor la aceste evenimente. Faptul nu poate fi invocat ca un argument în sprijinul opiniei acelora care neagă orice participare românească la amintita mișcare, așa cum greșit s-a făcut uneori. Akropolites este influențat de situația din vremea sa cînd creațiunea politică a Asăneștilor se bulgarizase cu totul, ca și dinastia conducătoare. *Istoria* lui Akropolites a servit ca izvor pentru compilațiile lui Teodor Skutariotes și a lui Efrem.

De oarecare importanță ca izvor istoric este și *Epitaful* compus de Georgios Akropolites în onoarea lui Ioan al III-lea Dukas Vatatzes, mort în 1254.

Ediție folosită: Georgii Acropolitae, *Opera* recensuit Augustus Heisenberg, I — II, Teubner, Leipzig, 1903.

ISTORIE

1

1185—1207. Răscoala Asăneștilor. Expediția nereușită împotriva lor a lui Isaac al II-lea

11. <...> Începînd să domnească în cetatea lui Constantin împăratul Isaac[1] și murindu-i soția, el și-a luat de nevastă pe aceea despre care am spus că era de baștină din Ungaria, pe fiica domnului ungurilor. Cum urma să se facă nuntă și anume nuntă împărătească, se cădea ca și cheltuielile să fie pe potriva ei. Așa că din toată împărăția romeilor erau adunate oi, porci și boi. Deoarece țara bulgarilor hrănește asemenea animale în număr mai mare decît altele, ei i se cereau mai multe. Dar seminția bulgarilor care a rupt mai I. p. 18

[1] Isaac al II-lea Anghelos (1185—1195).

μὲν τὰ πρῶτα ῾Ρωμαίοις τελοῦν καὶ πολλῶν πολέμων πρόξενον γεγονὸς αὐτοῖς ἀνδραποδισμῶν τε καὶ ἁλώσεων πόλεων καὶ μυρίων ἄλλων δεινῶν, καὶ ταῦτα ἐν πόλλοῖς τοῖς ἔτεσιν, ὕστατα παρὰ τοῦ βασιλέως Βασιλείου χειροῦνται, ὃν διὰ ταῦτα Βουλγαροκτόνον ἡ φήμη ἐκάλεσε. μέχρι γοῦν τοῦ βασιλέως ᾿Ισαακίου ὑπόφορον τὸ γένος ἐτέλει ῾Ρωμαίοις, διὰ δὲ τὴν τοιαύτην πρόφασιν μεμελέτηκεν ἀνταρσίαν. καὶ ἀνίσταταί τις ᾿Ασὰν τοὔνομα καί βασιλεύει τῆς χώρας, ἅπαντα τὰ ἐντὸς τοῦ Αἵμου μέχρι καί τοῦ ῎Ιστρου ὑφ᾽ἑαυτὸν ποιησάμενος. ἐκ τούτου οὐκ ὀλίγα πράγματα ῾Ρωμαίοις ξυνέβη. ἔχοντες γὰρ οἱ Βούλγαροι τὸ Σκυθικὸν/
p. 19 ξύμμαχον πολλὰ ἐποίουν τῇ ῾Ρωμαίων δεινά. τῷ τοι καὶ ὁ βασιλεὺς ἀγανακτήσας ᾿Ισαάκιος, τὸ τῶν ῾Ρωμαίων ἅπαν συναγαγὼν στράτευμα, κατ᾽αὐτῶν ἐχώρει. τὴν γοῦν παράλιον παριὼν καὶ διὰ τῆς Μεσημβρίας πόλεως τὴν δίοδον ποιησάμενος ἔσω τοῦ Αἵμου γίνεται. ὁ δὲ ᾿Ασὰν μετὰ τοῦ ὑπ᾽αὐτὸν στρατεύματος ἐντὸς τοῦ πολιχνίου οὗ δὴ τοὔνομα Στρίναβος εἰσέρχεται. ἔνθα καὶ τὰς σκηνὰς ποιησάμενος ὁ βασιλεὺς ᾿Ισαάκιος τοὺς Βουλγάρους ἐπολιόρκει, καταστρατηγεῖται δὲ παρ᾽αὐτῶν. τῶν τις γὰρ Βουλγάρων προσωπεῖον ὑπενδὺς φυγάδος ἀφικνεῖται πρὸς τὸν βασιλέα καὶ μηνύει αὐτῷ Σκυθῶν ἔφοδον, ὁ δέ βασίλεὺς τῷ λόγῳ θροηθεὶς καὶ ταῦτα τὴν ἐπιοῦσαν τὸ πολίχνιον χειρώσασθαι μέλλων, ἀπανίσταται τοῦ τόπου. οὐκ ἐξῆλθεν οὖν τὴν ἣν ἐπῆλθεν ὁδὸν, ἀλλ᾽ἐξαπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου τὴν ταχυτέραν τάχα διεξιέναι βεβούλευται. ἐπεισπίπτουσιν οὖν αὐτῷ διερχομένῳ οἱ Βούλγαροι ἐπί τινι στενωπῷ γενομένῳ, καὶ καταλύουσι τὸ ὑπ᾽αὐτὸν ἅπαν στράτευμα καὶ σκυλεύουσι πᾶσαν τὴν τῆς στρατιᾶς ἀποσκευήν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν τοῦ βασιλέως αὐτοῦ. πίπτουσι δὲ πολλοὶ τῶν ῾Ρωμαίων, οἱ δὲ διασωθέντες μετα τοῦ βασιλέως γυμνοί τε ἦσαν καὶ ὀλίγοι πάνυ. ἐντεῦθεν ἐφυσιώθη τὸ τῶν Βουλγάρων γένος, λείαν πολλὴν ἐκ τῶν ῾Ρωμαίων κερδῆσαν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐκ τῶν βασιλικῶν παρασήμων τὰ τιμιώτερα. τάς τε γὰρ τοῦ βασιλέως πυραμίδας ἀνελάβοντο καὶ φιάλας τῶν ἐπισήμων καὶ χρῆμα εἰς πλῆθος καὶ αὐτὸν δὴ τὸν βασιλικὸν σταυ-
p. 20 ρόν· <...> / ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ᾿Ισαάκιος εἰς τὴν Κωνσταντίνου οἷον φυγὰς ᾤχετο.

12. ᾿Εντεῦθεν οὐκ ὀλίγα πράγματα τοῖς ῾Ρωμαίοις ἐκ Βουλγάρων ὑπῆρχεν ἀλλὰ καὶ τοῦ βασιλέως ᾿Ισαακίου ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ᾿Αλεξίου τυφλωθέντος καὶ αὐτοῦ δὲ τῶν ῾Ρωμαϊκῶν σκήπτρων ἐπειλημμένου, πόλεμοι πάμπολλοι τοῖς ῾Ρωμαίοις παρὰ τῶν Βουλγάρων ἐγένοντο περὶ τὰ μέρη τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ Βερόης, ἔνθα καὶ ὁ πρωτοστράτωρ Καμμύτζης ὑπὸ Βουλγάρων ἑάλω μαχόμενος, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ᾿Ασὰν ᾿Ιωάννου τότε κατάρχοντος. ὁ γὰρ δηλωθεὶς ᾿Ασὰν δύο ἔσχεν ἀδελφούς, ὧν ὁ μὲν Πέτρος ἐκαλεῖτο, ὁ δὲ ᾿Ιωάννης. καὶ τὸν μὲν ᾿Ιωάννην εἶχε μεθ᾽ἑαυτοῦ, τὸν δὲ Πέτρον τμῆμά τι κόψας τῆς ἑαυτοῦ ἐπαρχίας ἄρχειν ἐκείνου διεκελεύσατο· ἥ τε γὰρ μεγάλη Περσθλάβα καὶ ἡ Προβάτους καί τὰ περὶ αὐτὰ τῷ Πέτρῳ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ᾿Ασὰν ὡς οἰκεῖος κλῆρος δεδώρηται, ὅθεν καὶ μέχρι τοῦ νῦν τὰ τοιαῦτα τοῦ Πέτρου ὀνομάζεται Χώρα· ἐννέα γοῦν ἐνιαυτοὺς διανύσας ὁ ᾿Ασὰν βασιλικῶς
p. 21 κατάρχων τοῦ Βουλγαρι/κοῦ γένους φονεύεται παρὰ τοῦ πρωτεξαδέλφου αὐτοῦ ᾿Ιβαγγοῦ, ὃς καὶ παραυτίκα ἀπέδρα· βασιλεύει δὲ τοῦ γένους ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ᾿Ιωάννης, μὴ θελησάντων τῶν Βουλγάρων τὸν Πέτρον εἰς βασιλείαν ἀναγαγεῖν. καὶ ὁ τοῦ ᾿Ασὰν δὲ υἱὸς ᾿Ιωάννης ἔτι ἀφῆλιξ ὑπῆρχεν.

13. Οὗτος οὖν ὁ ᾿Ιωάννης βασιλεὺς Βουλγάρων ὀνομασθεὶς πολλῶν τε τοῖς ῾Ρωμαίοις αἴτιος ἐγεγόνει κακῶν, εὐτυχῶς δὲ καὶ τοῖς ᾿Ιταλοῖς αὐτοῖς ἦν γὰρ οὗτος βασιλεὺς Βουλγάρων, ὁπότε ἡ Κωνσταντίνου ἑάλω. ὡς γοῦν οἱ

întîi tratatele cu romeii, ajungînd pentru ei pricină de multe războaie și luări de prizonieri și cuceriri de orașe și nenumărate alte grozăvii și asta de-a-lungul mai multor ani, e biruită pînă la urmă de împăratul Vasile pe care faima acestor fapte l-a făcut să se numească Ucigătorul de bulgari. Așadar, pînă în vremea împăratului Isaac, neamul acesta plătea tribut romeilor, dar găsind un atare prilej puseră la cale o răscoală. Și se ridică unul, pe nume Asan și se face împărat peste țară, cucerind tot ținutul cuprins între Haemus și Istru. De aici li s-au tras romeilor nu puține nenorociri. Căci bulgarii, / care-i aveau drept aliați pe sciți [2], au făptuit multe grozăvii în <împărăția> p. 19
romeilor. Mîniat din această pricină, împăratul Isaac, adunînd întreaga armată a romeilor, a pornit împotriva lor. Mergînd deci de-a lungul țărmului mării și cîrmind prin orașul Mesembria, ajunge în Haemus. Iar Asan cu armata lui intră într-un orășel cu numele Strinavos [3]. După ce și-a așezat și el tabăra aici, împăratul Isaac i-a împresurat pe bulgari, dar fu înfrînt printr-un vicleșug de ei. Căci vine la împărat un bulgar în chip de fugar și-i vestește o năvălire a sciților, iar împăratul, turburat de cuvintele lui și asta tocmai în ajunul zilei în care se pregătea să cucerească orășelul, plecă de acolo. Nu a urmat însă la plecare drumul pe care venise, ci, înșelat de bulgar, a hotărît să meargă chipurile pe o scurtătură. Și pe cînd trecea și se afla într-un defileu, bulgarii îi cad în spate și-i risipesc toată armata, și iau pradă tot echipamentul oștirii, ba chiar și pe al împăratului însuși. Și cad mulți dintre romei, iar cei care au scăpat împreună cu împăratul erau dezbrăcați și foarte puțini la număr. De atunci neamul bulgarilor s-a înfumurat, căci cîștigase multă pradă de la romei, ba chiar și cele mai de preț însemne ale împăratului. Fiindcă au luat și corturile împăratului și cupe alese și bani o grămadă și chiar crucea împărătească <...>. / Împăratul p. 20
Isaac s-a înapoiat deci ca un fugar la Constantinopol.

12. Dintr-asta nu puține greutăți au izvorît pentru romei din partea bulgarilor. Dar și împăratul Isaac, orbit fiind de fratele său Alexie, a pierdut sceptrul împărăției romeilor și nenumărate lupte au purtat romeii, provocați de bulgari în părțile Filipopolului și Beroei, unde și protostratorul Kamytzes a fost luat prizonier de bulgari, în luptă, în vremea cînd domnea fratele lui Asan, Ioan [4]. Căci amintitul Asan avea doi frați, dintre care unul se numea Petru, iar celălalt Ioan. Iar pe Ioan îl ținea lîngă sine, iar lui Petru, despărțind o parte din stăpînirea sa, i-a poruncit să o conducă el. Căci Marele Preslav și Probatos și <localitățile> din jurul lor au fost dăruite lui Petru de fratele său Asan, ca posesiune proprie, din care pricină pînă astăzi ele poartă numele de Țara lui Petru. După ce domnește ca împărat nouă ani peste neamul bulgarilor, Asan / e ucis de vărul său primar, Ivancu, care pe p. 21
loc a și fugit. Și ajunge împărat peste neam fratele său, Ioan, deoarece bulgarii n-au voit să-l facă împărat pe Petru. Și fiul lui Asan, Ioan, era încă nevîrstnic.

13. Acest Ioan numit împărat al bulgarilor a devenit așadar pricină de multe nenorociri pentru romei, din fericire însă și pentru italici [5]. Căci el era împărat al bulgarilor cînd a fost cucerit Constantinopolul. Și cum

---

[2] Sciții = cumanii.
[3] Tărnovo.
[4] Ioniță sau Caloian, țarul vlahilor și al bulgarilor (1197–1207).
[5] Italici sau latini sînt denumiți de scriitor cruciații.

Ἰταλοὶ πᾶσαν τὴν τῆς Μακεδονίας χώραν ὑφ᾽ἑαυτοὺς ἐποιήσαντο, βασιλικῶς τοῦ πρώτως ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει κατάρξαντος Βαλδουΐνου τὰ κατ᾽αὐτοὺς διευθύνοντος, καὶ πρὸς τὴν πόλιν Ἀδριανοῦ διεμηνύσαντο, ὅπως ὑπ᾽αὐτοὺς γένηται· ὁ γὰρ βασιλεὺς Βουλγάρων Ἰωάννης προύλαβε χειρώσασθαι τὴν Φιλιππούπολιν καὶ ἀνδραποδισμὸν μέγαν τῶν Ῥωμαίων ἐκεῖθεν ποιήσασθαι· μὴ βουληθέντων δὲ τῶν Ἀδριανουπολιτῶν ὑπὸ χεῖρας γενέσθαι τῶν Ἰταλῶν, ἐκστρατεύουσιν οἱ Ἰταλοὶ κατ᾽αὐτῶν, αὐτοῦ τε τοῦ βασιλέως Βαλδουΐνου συνόντος αὐτοῖς καὶ ⟨τοῦ⟩ τὸν τόπον τοῦ δουκὸς ὑπέχοντος Βενετίας ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει. εἰς στενοχωρίαν γοῦν οὐ μικρὰν ἐλθόντες οἱ τῆς Ἀδριανοῦ οἰκήτορες ἀποστέλλουσι πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Ἰωάννην, ἵνα συναίρηται τούτοις καὶ τοῦ ἐπηρτημένου κινδύνου ῥύσηται. ὁ δὲ ἀσμένως δέχεται τοῦτο, καὶ Σκύθας μεθ᾽ἑαυτοῦ προσλαβόμενος, ἐπεὶ φανερῶς οὐκ εἶχε τοῖς Λατίνοις μαχέ/σασθαι, περιγενέσθαι βεβούληται μηχαναῖς. καὶ ὁ μὲν
p. 22 ἔκειτο μακράν που τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐκπέμπει δὲ κατὰ τῶν Ἰταλῶν τοὺς Σκύθας τῇ Σκυθικῇ στρατείᾳ κατ᾽αὐτῶν χρήσασθαι. Ἰταλοῖς μὲν οὖν ἔθος ἐφ᾽ἵπποις ὑψαύχεσιν ἐποχεῖσθαι καταφράκτοις τε δι᾽ὅλου εἶναι τοῖς ὅπλοις τοῦ σώματος, κἀντεῦθεν δυσκινήτως κατὰ τῶν ἐναντίων ὁρμῶσι· Σκύθαι δὲ κουφότερον ὡπλισμένοι ἐλευθερώτερον ἐπιπηδῶσι τοῖς ἐναντίοις. οὗ μὴ ξυνιέντες οἱ Ἰταλοὶ παρὰ τῶν Σκυθῶν καταστρατηγοῦνται καὶ νικῶνται, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα Βαλδουῖνον ὑπ᾽αὐτῶν ἁλῶναι καὶ δέσμιον ἀπαχθῆναι πρὸς τὸν βασιλέα Βουλγάρων Ἰωάννην· οὗπερ, ὥς φασι, καὶ τὴν κεφαλὴν μετὰ τὴν σφαγὴν εἰς κύπελλον χρηματίσαι τῷ βαρβάρῳ, τῶν ἐντὸς ταύτης πάντων κεκαθαρμένην καὶ κόσμῳ περιπυκασθεῖσαν κύκλωθεν. οἱ μὲν οὖν Ἀδριανουπολῖται ἐκ τοῦ παραυτίκα τὸ γεγονὸς οὐκ ἐγνώρισαν· εἰ γὰρ ᾔδεισαν, ἐξῄεσαν ἂν τῆς πόλεως καὶ λείαν αὐτῶν ἐπεποιήκεισαν τὰς Ἰταλικὰς σκηνάς. οἱ γοῦν ἀπολειφθέντες Ἰταλοὶ φῶτα λαμπρὰ ἐν ταῖς σφετέραις ἀνάψαντες σκηναῖς καὶ ὑποψίαν δόντες τοῖς πολίταις ὡς πάρεισι, μέσων νυκτῶν φυγάδες περὶ τὴν Κωνσταντίνου χωροῦσι. πρωΐας γοῦν γνόντες τοῦτο οἱ τῆς Ἀδριανοῦ οἰκήτορες τὰ ἐλλελειμμένα ταῖς σκηναῖς ἐληΐσαντο. ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Βουλγάρων κατὰ τὰ ὑπεσχημένα τοῖς Ἀδριανουπολίταις ἐγκρατὴς γενέσθαι τῆς σφῶν πόλεως ὥρμησεν, οἱ δὲ ἀπηνήναντο τοῦτο. δυσανασχετήσας οὖν ἐπὶ τῇ ἀπάτῃ ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς πολιορκῆσαι τούτους ἠθέλησεν. ἀλλ᾽ἀφυεῖς παντελῶς εἰς πολιορκίαν οἱ Βούλγαροι· οὔτε γὰρ ἑλεπόλεις οἴδασι στῆσαι οὔτε τι ἄλλο τῶν δυναμένων πορθῆσαι διανοήσασθαι./ἀπάρας γοῦν ἐκεῖθεν ὁ τῶν Βουλγάρων
p. 23 βασιλεύς, μὴ ἔχων τὸ ἐμποδὼν ὡς τῶν Ἰταλῶν αὐτοῦ καταπορθηθέντων τὸ ἔσχατον, ἑτέρου δὲ μὴ ὄντος τοῦ ἀνθισταμένου, πᾶσαν κατατρέχει Μακεδονίαν. λείαν οὖν παμπόλλην ἐποιήσατο, αὐτάνδρους τὰς πόλεις ἀνδραποδισάμενος καὶ τέλεον κατασκάψας αὐτάς. τὸ δὲ οἱ διανόημα ἦν, ὡς μήποτε Ῥωμαίους ἀνάκλησιν σχεῖν τῶν σφετέρων ἐπιδράξεσθαι πόλεων. κατέσκαψε γοῦν ἐκ βάθρων αὐτῶὴν τὴν Φιλιππούπολιν, θαυμαστὴν ἄγαν οὖσαν, ἥτις παρὰ τῷ Ἕβρῳ κεῖται, εἶτα τὰς ἄλλας πάσας πόλεις, τὴν Ἡράκλειαν, τὸ Πάνιον, τὴν Ῥαιδεστόν, Χαριούπολιν, Τραϊανούπολιν, Μάκρην, Κλαυδιούπολιν, Μοσυνούπολιν, Περιθεώριον καὶ ἄλλας πολλάς, ἃς ἀριθμεῖν οὐ χρεών. τὸν δὲ λαὸν ἀπάρας ἐκεῖθεν περὶ τὰς παραρροίας καθίζει τοῦ Ἴστρου, ἐκ τῶν ἰδίων τῶν ἠνδραποδισμένων κωμῶν καὶ πόλεων τὰς κλήσεις ἐπιθεὶς ταῖς οἰκήσεσιν. ἀντάμυναν οὖν, ὡς ἔφασκεν, ἐποιεῖτο τῶν ὧν εἰργάσατο πρὸς Βουλγάρους κακῶν ὁ βασιλεὺς Βασίλειος, καὶ καλεῖσθαι μὲν ἔλεγεν ἐκεῖνον Βουλγαροκτόνον, Ῥωμαιοκτόνον δὲ ὠνόμαζεν ἑαυτόν. μέχρι γοῦν καὶ αὐτῆς καταντήσας Θεσσα-

italicii și-au supus întreaga țară a Macedoniei, în vremea cînd Balduin care domnea ca cel dintîi împărat în Constantinopol, îi diriguia, ei au cerut ritos Adrianopolului să li se supună. Iar împăratul bulgarilor, Ioan, a apucat și a cucerit Filipopole și a luat mulți captivi dintre romeii de acolo. Dar cum adrianopolitanii nu voiau să se supună italicilor, italicii pornesc cu război asupra lor, însoțiți de însuși împăratul Balduin și de locțiitorul dogelui Veneției la Constantinopol. Ajunși la mare strîmtoare, locuitorii Adrianopolului trimit soli la împăratul bulgarilor, Ioan, cu rugămintea de a le veni în ajutor și de a abate primejdia care-i amenința. Iar el primește bucuros aceasta și, luîndu-i cu sine pe sciți, căci era vădit că nu putea să lupte singur împotriva latinilor,/ a vrut să-i înfrîngă prin șiretlicuri. Și el a rămas undeva p. 22
departe de Adrianopol, dar a trimis asupra italicilor pe sciți ca să se folosească de armata scitică împotriva lor. Italicii au obiceiul să călărească pe cai falnici și sînt împlătoșați, cu trupul acoperit cu totul de armuri și din această pricină sînt greoi cînd îi atacă dușmanii, pe cînd sciții, înarmați mai ușor, sînt mai liberi în mișcări cînd sar asupra vrăjmașilor. Pînă se se adune, italicii sînt atacați de sciți și înfrînți, încît și împăratul Balduin însuși a fost prins de ei și dus în lanțuri la împăratul bulgarilor, Ioan. După cum se spune, după ce l-a omorît, barbarul i-a folosit craniul drept cupă, curățîndu-l ‹mai întîi› de tot ce era înăuntrul său și împodobindu-l pe dinafară[6]. Adrianopolitanii n-au aflat îndată ce s-a petrecut. Căci de-ar fi aflat ar fi ieșit din oraș și ar fi luat ca pradă pentru ei corturile italicilor. Iar italicii rămași ‹în tabără›, aprinzînd în corturile lor lumini strălucitoare și făcîndu-i pe cetățenii din oraș să creadă că ei sînt acolo, pleacă la miezul nopții și se retrag în preajma Constantinopolului. Dimineața, locuitorii din Adrianopol, dîndu-și seama de aceasta, au capturat lucrurile rămase în corturi. Împăratul bulgarilor s-a repezit, dar, să ia în stăpînire, potrivit făgăduielii adrianopolitanilor, orașul lor, dar aceștia s-au împotrivit. Indignat din pricina înșelăciunii, împăratul bulgarilor vru să-i asedieze. Dar bulgarii nu sînt deloc buni pentru asediu. Căci ei nu știu nici să așeze helepolele[7], nici să închipuie alt mijloc de asediu. / Plecînd deci de acolo, împăratul bulgarilor, care nu era p. 23
împiedicat de nimic, căci italicii fuseseră loviți cumplit de el și nu era altcineva care să-i stea împotrivă, cotropește toată Macedonia. A făcut așadar foarte mari prădăciuni, robind orașele cu oameni cu tot și la urmă distrugîndu-le. Iar gîndul lui era ca niciodată romeii să nu mai poată pretinde să revină în orașele lor. A dărîmat deci din temelii Filipopole, oraș preaminunat, așezat lîngă Hebros, apoi toate celelalte orașe, Heracleea, Panion, Rhaidestos, Chariupolis, Traianupolis, Macre, Claudiupolis, Mosynopolis, Peritheorion și multe altele pe care nu-i nevoie să le mai numărăm. Și ridicînd oamenii de acolo, îi așeză pe malurile Istrului, dînd așezărilor numele tîrgurilor și orașelor robite. Răzbuna la rîndul său, după cum spunea, nenorocirile cășunate bulgarilor de împăratul Vasile și zicea că ‹dacă› acela era numit Ucigătorul de bulgari, atunci el se numește Ucigătorul de romei ‹Romeoctonul›. Pînă să ajungă însă chiar la Tesalonic, moare pe-acolo de o

[6] Amănuntul privitor la cupa făurită din craniul lui Balduin nu există în *Istoria* lui N. Choniates. În tradiția bizantină, amintirea lui Ioniță s-a păstrat ca aceea a unui dușman teribil, imaginația populară și propaganda oficială amplificînd actele de cruzime ce i se atribuiau. În realitate Ioniță nu a fost nici mai blînd, nici mai crud decît oricare dintre principii medievali contemporani cu el.

[7] Mașini destinate asedierii orașelor.

λονίκης ἐκεῖσε θνήσκει πλευρίτιδι νόσῳ κατασχεθείς, ὡς δέ τινες ἔλεγον ὅτι
ἐκ θεομηνίας αὐτῷ ὁ θάνατος γέγονεν· ἔδοξε γὰρ αὐτῷ καθ'ὕπνους ἔνοπλον
ἄνδρα ἐπιστῆναι αὐτῷ καὶ δόρατι πλῆξαί οἱ τὴν πλευράν. ἦν γὰρ καὶ ἀληθῶς
ὡς οὐδέποτε τῇ 'Ρωμαίων τοσαῦτα παρά του συνέβη κακά, ὡς καὶ ὄνομα
p. 24 τεθῆναι τούτῳ ἐκ/κυνὸς τὴν ἐπίκλησιν ἔχον· Σκυλοϊωάννης γὰρ ἐπεκλήθη
τοῖς πᾶσι. τὸ γὰρ Σκυθῶν γένος ἰδιοποιησάμενος καὶ κοινωνήσας αὐτοῖς συγ-
γενείας καὶ τρόπου μετασχὼν ἐκ φύσεως θηριωδεστέρου, φόνοις ἐνετρύφα
'Ρωμαίων. ὡς γοῦν οὑτοσὶ ἐτεθνήκει, ὁ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ παῖς Βορίλλας
τοὔνομα, τὴν Σκυθίδα θείαν γαμετὴν εἰληφώς, τῆς ἀρχῆς τῶν Βουλγάρων
γέγονεν ἐγκρατής. τὸν δὲ τοῦ 'Ασὰν παῖδα 'Ιωάννην ἀφήλικα ἔτι ὄντα κρύφα
τις λαβὼν ἐπειρήκει, ὡς περὶ τοὺς Σκύθας κεχώρηκε.

2

p. 32 20. 'Επὶ δὲ τὰ Βουλγάρων καὶ αὖθις ὁ λόγος χωρεῖ. ὁ πρῶτος τῶν Βουλ-
p. 33 γάρων 'Ασὰν δύο ἔσχεν υἱούς, / τὸν 'Ιωάννην καὶ τὸν 'Αλέξανδρον. τοῦ γοῦν
εἰρημένου Βορίλλα βασιλικῶς τῶν Βουλγάρων κατάρχοντος, ὁ τοῦ 'Ασὰν υἱὸς 'Ιωάννης φυγαδείᾳ χρησάμενος περὶ τὰ τῶν 'Ρώσων χωρεῖ, ἐκεῖσέ τε χρόνον ἐφ'ἱκανὸν διαμείνας καί τινας τῶν συγκλύδων 'Ρώσων ἐν ἑαυτῷ περιαγαγών, τὴν πατρικὴν ἀνακαλεῖται κληρονομίαν, καὶ πολεμεῖ τῷ Βορίλλᾳ καὶ νικᾷ τοῦτον καὶ χώρας ἐγκρατὴς οὐκ ὀλίγης γίνεται. ὁ δὲ Βορίλλας ἔνδον εἰσέρχεται τοῦ Τρινόβου καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτεσι τειχήρης ἔσω πολιορκεῖται. ἐπεὶ δὲ ἀπέκαμον οἱ συνόντες αὐτῷ, τῷ 'Ασὰν 'Ιωάννῃ προσέρχονται. φεύγων δὲ ἁλίσκεται ὁ Βορίλλας καὶ παρὰ τοῦ 'Ιωάννου τυφλοῦται, καὶ οὕτως ἐγκρατὴς τῆς τῶν Βουλγάρων ἁπάσης ὁ 'Ιωάννης γεγένηται.

3

p. 42 25. ‹ . . . › κατὰ κράτος νικᾶται παρὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Σκυθῶν
ὁ Θεόδωρος, καὶ συλλαμβάνεται μὲν παρὰ τῶν πολεμίων οὗτος, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ τῶν προσγενῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν τέλει τε καὶ λογάδων, καὶ τὰ ἐκείνων πάντα λεία τοῖς Βουλγάροις ἐγένετο. φιλανθρωποτέρως δὲ περὶ τὸ ἁλωθὲν πλῆθος ὁ 'Ασὰν διατεθείς, τοὺς πλείους τῶν στρατευμάτων καὶ μάλιστα τοὺς

boală de plămîni; cum spuneau însă unii moartea i-a venit ca o pedeapsă
de la Dumnezeu. Căci i s-a părut, în vis, că un bărbat înarmat se repede
asupră-i și-l lovește cu lancea în coastă. Ce-i drept, niciodată împărăția
romeilor n-a avut parte de la cineva de necazuri atît de mari, încît acestuia
i s-a pus și o poreclă / care vine de la cuvîntul *cîine*. Căci era numit de toți p. 24
Cîinele de Ioan ‹Skyloioannes›[8]. Atrăgîndu-și de partea sa neamul sciților și
întovărășindu-se cu ei, înrudit cu ei și cu felul lor de a fi prin firea lui brutală, se fălea cu uciderile de romei[9]. După ce el a murit, fiul surorii sale, pe nume Boril, luîndu-și de soție mătușa scită[10], a devenit stăpîn peste împărăția bulgarilor. Iar pe fiul lui Asan, Ioan, care era încă nevîrstnic, luîndu-l cineva în taină, l-a dus la sciți.

2

1218. Ioan Asan revine din exil cu sprijinul rușilor și-l alungă din scaunul Bulgariei pe Boril

20. Cuvîntul ‹nostru› se întoarce iarăși la întîmplările bulgarilor. p. 32
Primul împărat al bulgarilor, Asan, avea doi fii, / pe Ioan și pe Alexandru. p. 33
Cînd amintitul Boril[11] a început să domnească ca împărat peste bulgari, Ioan, fiul lui Asan, fugind se duse în țara rușilor și, după ce a rămas acolo destulă vreme, strîngînd în jurul său mai mulți ruși din popor, pretinde moștenirea părintească. Și se luptă cu Boril și-l învinge și ajunge stăpîn peste o parte deloc mică din țară. Iar Boril intră în Tărnovo și vreme de șapte ani întărindu-se înlăuntrul orașului e asediat. Tovarășii săi, istoviți, trec de partea lui Ioan Asan. Iar Boril fugind, e prins și orbit de Ioan. Și astfel, Ioan ajunge stăpînul întregii țări a bulgarilor[12].

3

1230. După bătălia de la Clocotnița, țarul Ioan Asan al II-lea cucerește între altele Vlahia Mare (Tesalia)

25. ‹. . .› crîncen e învins de bulgari și sciți[13] Teodor[14] și e prins de p. 42
dușmani și împreună cu el nu puțini din neamul său și dintre demnitari și nobili, iar toate bunurile lor au căzut pradă bulgarilor. Față de mulțimea celor prinși, Asan[15] s-a arătat foarte omenos, pe cei mai mulți dintre soldați

---

[8] Altă exagerare retorică a scriitorului. Nu se poate afirma că războiul bizantinilor cu vlahii, bulgarii și cumanii aliați cu ei din vremea lui Ioniță a fost cel mai pustiitor din istoria Bizanțului, care a trecut prin primejdii mult mai grele.

[9] Atitudinea tendințioasă a scriitorului se vede din felul în care interpretează alianța vlahilor și bulgarilor cu cumanii. În realitate, bizantinii s-au folosit în repetate rînduri de ajutorul neamurilor „barbare", „scitice" din nord, fie pentru a lupta împotriva altor popoare, fie chiar pentru combaterea unor răsculați dinăuntrul imperiului. Însuși Mihail Psellos, unul dintre cei mai erudiți reprezentanți ai intelectualității bizantine, propunea împăratului Mihail al VI-lea să apeleze la „barbarii din afară" împotriva răzvrătitului Isaac Comnenul, cf. Psellos, *Cronografia*, II, p. 89.

[10] Soția lui Ioniță era, potrivit tradiției, de neam cuman.

[11] Boril a domnit între 1207 și 1218.

[12] Ioan Asan al II-lea domnește între 1218–1241.

[13] Sciții = cumanii.

[14] Teodor Anghelos, despotul Epirului (1215 ? — 1224) și „împărat" la Tesalonic (1224–1230). Înfrînt în bătălia de la Clocotnița, aici evocată, este dus în captivitate și orbit de bulgari.

[15] Ioan Asan al II-lea.

χυδαιοτέρους καὶ σύγκλυδας ἐλευθεροῖ καὶ πρὸς τὰς αὐτῶν ἀποπέμπει κώμας
τε καὶ πόλεις, τάχα μὲν καὶ τὸ φιλάνθρωπον ἐνδεικνύμενος, τάχα δὲ καὶ τὸ
συμφέρον τούτῳ πραγματευόμενος· ἐβούλετο καὶ γὰρ δεσπόσαι τῶν τοιούτων,
τῆς 'Ρωμαϊκῆς ἀρχῆς ἀποστήσας. οὗ καὶ τετύχηκεν· ἐπεὶ καὶ γὰρ κατ' αὐτῶν
κατόπιν ἐχώρει πάντες ἀναιμωτὶ τούτῳ ὑπέπιπτον, καὶ γίνεται μὲν ὑπ' αὐτὸν
ἡ 'Αδριανοῦ, ἐκ τοῦ σχεδὸν δὲ καὶ τὸ Διδυμότειχον, εἶτα Βολερὸν ἅπαν, Σέρραι,
p. 43 Πελαγονία καὶ Πρίλαπος καὶ / τὰ πέριξ τούτων. κατέδραμε δὲ καὶ τῆς Μεγάλης
Βλαχίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ 'Ελβάνου κατακυριεύει, καὶ μέχρι τοῦ 'Ιλλυρικοῦ
τὰς λείας ποιεῖ.

4

p. 53 35. Κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ τὸ τῶν Σκυθῶν γένος, τῶν Τατάρων κα-
ταδραμόντων αὐτῶν, ὁπόσοι τὸ ξίφος ἐκείνων ἐξέφυγον, ἀσκοῖς τὸν "Ιστρον
διαπεράσαντες καὶ τὸν Αἷμον ὑπερπηδήσαντες τέκνοις ἅμα καὶ γυναιξί, καὶ
p. 54 ἀκόντων Βουλγάρων — πολλαὶ γὰρ ὑπῆρχον χιλιοστύες — τοὺς / τῆς Μακε-
δονίας χώρους κατέλαβον, οἱ μὲν περὶ τὸν "Εβρον καὶ τὰ ἐκεῖσε πεδία τὰς
νομὰς ποιούμενοι, οἱ δὲ περὶ τὰ κατωτέρω μέρη καὶ τὸν ποταμόν, ὃν ἡ χύδην
ῥέουσα γλῶττα καθώσπερ ἔφημεν Μαρίτζαν κατονομάζει. <. . .> ἐλῄζον
γοῦν τὰ ἐν Μακεδονίᾳ πάντα καὶ ὡς ἐν ὀλίγῳ ἔρημα τὰ πάντα τῶν οἰκητόρων
ἐποίησαν, καὶ Σκυθῶν ἐρημίαν — τὸ τῆς παροιμίας εἰπεῖν — ἀπειργάσαντο,
καὶ πολιχνίων δὲ ὁπόσα ὑπῆρχον εὐχείρωτα πολέμῳ περιεγένοντο. Καὶ ἐφο-
νεύοντο μὲν πολλοί, ἐσκυλεύοντο δὲ πάντες καὶ ἠχμαλωτίζοντο καὶ ἀπεμπο-
λοῦντο ἐν τοῖς μείζοσιν ἄστεσιν, οἷον τῇ 'Αδριανουπόλει, τῷ Διδυμοτείχῳ,
τῇ Βιζύῃ, τῇ Καλλιουπόλει, καὶ εἴ τι ἄλλο ἦν τείχεσιν ἐρυμνοτέροις ὠχυρω-
μένον καὶ τῷ πλήθει τῶν οἰκούντων ἠσφαλισμένον.

5

p. 61 38. <. . .> ἐκεῖθεν οὖν πρὸς τὸν βασιλέα ἀφίκετο οὗτος, καὶ ὁ βασιλεὺς
ἀσμένως τε τοῦτον ἐδέξατο καὶ ὡς προσῳκειωμένον τῷ γένει καὶ ὡς πάλαι δεσ-
πότην ὠνομασμένων· δοὺς δὲ αὐτῷ χρῆμα καὶ τριήρεις ἓξ περὶ Μεγάλην Βλαχίαν
ἀφῆκεν, ὅρκους παρ' αὐτοῦ λαβὼν φρικώδεις, οἷος ἐκεῖνος συνέσεως καὶ ἀγχι-
νοίας πλήρης ὤν.

și mai ales pe cei de rînd, gloata, îi eliberează și-i trimite în satele și orașele lor, fie ca să se arate milostiv, fie ca să-și slujească totodată interesul. Căci voia și să domnească asupra lor, despărțindu-i de împărăția romeilor. Ceea ce a și izbutit. Fiindcă, după ce a pornit mai tîrziu asupra lor, toți i s-au supus fără vărsare de sînge și ajung sub stăpînirea lui Adrianopolul și îndată după acesta Didymoteichon, apoi întregul Boleron, Serrai, Pelagonia și Prilapos
și / împrejurimile. A năvălit și în Vlahia Mare[16], a cucerit și Elbanon și a p. 43
făcut prădăciuni pînă în Illyricum.

4

1237. Sub presiunea tătarilor, cumanii din nordul Dunării se refugiază în masă la sudul fluviului, instalîndu-se în Macedonia

35. În acea vreme și din neamul sciților[17], peste care năvăliseră tătarii, p. 53
cîți au izbutit să scape de sabia lor, trecînd Istrul pe burdufuri și străbătînd munții Haemus împreună cu copiii și soțiile lor, fără voia bulgarilor — căci
erau multe mii de oameni — / au cuprins ținuturile Macedoniei, păscîndu-și p. 54
vitele unii pe lîngă Hebros și cîmpiile de acolo, alții în părțile de mai jos și pe lîngă rîul pe care limba vulgară îl numește, așa cum am spus, Marița <. . .>. Prădau așadar totul în Macedonia și în scurtă vreme au pustiit-o de locuitori și au schimbat-o — cum spune proverbul — în pustie scitică și cîte orașele se aflau acolo le-au cucerit cu ușurință prin luptă. Și mulți erau uciși, toți erau prădați și luați în robie și vînduți în cetățile mai mari, ca Adrianopole, Didymoteichon, Bizya, Kalliupolis și oricare alta întărită cu ziduri mai puternice și care prezenta siguranță prin mulțimea locuitorilor.

5

1240. Manuel Anghelos, fostul împărat din Tesalonic, ajunge în Vlahia Mare cu sprijinul lui Ioan al III-lea Ducas Vatatzes

38. <. . .> De acolo, deci, acesta[18] ajunse la împărat[19] și împăratul p. 61
îl primi bucuros atît ca pe o rudă după neam cît și ca pe unul care fusese cîndva despot. Și dîndu-i bani și șase trireme, el sosi în părțile Vlahiei Mari[20], după ce împăratul îi luase jurăminte înfricoșate, căci era plin de minte și agerime.

---

[16] Este vorba de Vlahia tesalică.

[17] Sciții = cumanii.

[18] Manuel Anghelos, despot al Epirului (1230–1236?) și „împărat" la Tesalonic
(1230–1237/1238) după bătălia de la Clocotnița. La data evenimentelor aici relatate fusese înde-
părtat din scaun și exilat în Attalia, iar predecesorul său, Teodor Anghelos, eliberat de bulgari,
revenise la Tesalonic.

[19] Ioan al III-lea Ducas Vatatzes, împăratul din Niceea (1222–1254).

[20] Vlahia Mare ocupa aproximativ întreaga regiune a Tesaliei.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ο ΣΚΟΥΤΑΡΙΟΤΗΣ

ΣΥΝΟΨΙΣ ΧΡΟΝΙΚΗ

1

p. 117 Μυάκης δέ τις οἰκεῖος αὐτῷ ἀπογνοὺς τὴν σωτηρίαν, λέγει πρὸς αὐτόν. Ἰδοὺ ἀποθνῄσκεις, δέσποτα· ὑπόσχου τῷ θεῷ, ἵνα, ἐὰν ἀποδώσῃ σοι τὴν βασιλείαν σου, μηδένα τῶν ἐχθρῶν σου λυπήσῃς. Ὁ δὲ θυμωθεὶς λέγει πρὸς αὐτόν· ἐνταῦθα μὲν καταποντισάτω Κύριος εἰ φεισομαί τινος ἐξ αὐτῶν. Ἀκινδύνως

TEODOR SKUTARIOTES

X

Teodor Skutariotes a trăit în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. El a făcut parte dintre apropiații împăratului Teodor al II-lea Lascaris (1254—1258) și a fost un devotat al vestitului patriarh Arsenie. Sub Mihail al VIII-lea Paleologul, Teodor, care a ocupat și scaunul de mitropolit al Cizicului, a trecut de partea adepților unirii cu Roma. În 1277 a fost trimis într-o delegație la papă, în legătură cu problemele unirii, hotărîte prin conciliul de la Lyon (1274). Această activitate în favoarea unirii l-a făcut să sufere sub urmașul lui Mihail al VIII-lea, Andronic al II-lea (1282—1328), care a încurajat reacția ortodoxă. Persecutat, a fost nevoit să-și părăsească eparhia.

Opera istorică a lui Teodor Skutariotes este o cronică universală de la Facerea lumii pînă la recucerirea Constantinopolului de către bizantini de la latini (1261). Începînd cu perioada Comnenilor, istoria Bizanțului este prezentată mai pe larg. Lucrarea are un caracter de compilație. Pentru prima perioadă, pînă în 1118, autorul folosește ca izvoare operele lui Malalas, Kedrenos, una din variantele cronicii continuatorului lui Georgios Monachos, o altă sursă, necunoscută, folosită și de Constantin Manasses. Pentru cea de-a doua parte a lucrării, de la 1118 la 1261, singura care prezintă astăzi interes, Skutariotes folosește drept surse *Istoria* lui Nichita Choniates, *Istoria* lui Georgios Akropolites și o operă necunoscută nouă care i-a servit drept izvor și lui Zonaras.

Teodor Skutariotes parafrazează pagini întregi din autorii care i-au servit de izvor, făcînd arareori adaosuri personale. Servilismul său față de model merge atît de departe încît de pildă, după ce a redat, după Nichita Choniates, destul de amănunțit răscoala Asăneștilor și luptele acestora cu Bizanțul, el reia, conștient, povestirea acelorași evenimente, după rezumatul lui Georgios Akropolites, pe care, de asemenea, îl parafrazează.

Am socotit necesar să reproducem textul lui Skutariotes, întrucît el ilustrează metoda istoriografică a unor scriitori bizantini, autori de compilații și ne pune în gardă față de acceptarea grăbită a unora dintre informațiile lor. Exemplul cel mai caracteristic în acest sens este chiar cazul vlahilor care au participat la mișcarea Asăneștilor din 1085. După ce, în partea parafrazată după Choniates, Skutariotes îi numise pe vlahi ca atare, în partea rezumată după Akropolites încetează să mai vorbească despre rolul vlahilor, deoarece nici modelul să nu o făcea.

Cronica lui Skutariotes a fost multă vreme cunoscută sub numele de cronica Anonimului lui Sathas, întrucît manuscrisul publicat de C. Sathas, care o cuprinde, nu indica numele autorului. Cercetări mai recente au dovedit că acesta este Teodor Skutariotes.

Ediție folosită: C. Sathas, *Mesaionike Bibliotheke*, vol. VII, Paris-Veneția, 1894, p. 1—556.

CRONICĂ PE SCURT

1

705. Revenind din exilul său de la Cherson, Iustinian al II-lea Rhinotmetos trece Dunărea și, cu sprijinul bulgarilor lui Tervel, își reia tronul

Iar Myakes, o slugă a sa, pierzînd nădejdea izbăvirii îi spune : „Iată p. 117
că mori, stăpîne ; făgăduiește lui Dumnezeu că, dacă-ți va da înapoi împărăția, nu vei vătăma pe nici unul dintre dușmanii tăi". Dar acela [1], mîniindu-se, zice către dînsul : „Aici să mă cufunde Dumnezeu, dacă voi cruța pe

[1] Iustinian al II-lea Rhinotmetos (685—695 și 705—711). Răsturnat din domnie de Leontios (695—698) și mutilat prin tăierea nasului — de unde porecla de Rhinotmetos, „cu nasul tăiat" —, Iustinian al II-lea fusese exilat la Cherson ; revenind în 705 din exil, în fruntea unei armate slavo-bulgare, îl detronează pe Tiberiu al II-lea (698—705), pe atunci împărat și își redobîndește domnia, cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 119.

δὲ τὸν κλύδωνα διελθών, εἰσῆλθεν εἰς τὸν ποταμὸν Δάννουβιν, καὶ ἀποστείλας Στέφανόν τινα τῶν οἰκείων αὐτῷ πρὸς Τέρβουλιν τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας, ὑπισχνεῖται μὲν αὐτῷ πολλά, αἰτεῖται δὲ βοήθειαν λαβεῖν παρ'αὐτοῦ εἰς ἐπανάληψιν τῆς αὐτοῦ βασιλείας. Τέρβουλις δὲ μετὰ πολλῆς αὐτὸν προσεδέξατο τιμῆς, ἐφ'ᾧ καὶ ἀμφότεροι δι'ὅλου ἐνιαυτοῦ ὀχυρότατα ὁπλισάμενοι, εἰς Κωνσταντινούπολιν ὥρμησαν·

2

p. 191
Περὶ δὲ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς αὐτοῦ βασιλείας Σκυθῶν διαβάντων τὸν Ἴστρον, καὶ τὰ Θρακῷα μέρη ληϊζομένων, ἔξεισι κατ'αὐτῶν, τὰς Ῥωμαϊκὰς ἀθροίσας δυνάμεις, καὶ ὡς ἐνῆν ὁπλισάμενος γενναιότερον, οὐ διὰ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων μόνον καὶ ἀριθμοῦ κρεῖττον ὄν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ σὺν κόμπῳ βαρβαρικῷ ἐπιέναι, εἰς μνήμην ἄγων ἃ πρῴην, ἡνίκα ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος τὰ σκῆπτρα διεῖπε, διεπράξαντο, ὁπότε τὰ τῶν ἐν Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ πλεῖστα ἠρήμωτο· τοίνυν καὶ δι'ἀποστολῆς ὁμογλώττων τῶν Σκυθῶν ἀποπειρασάμενος, εἴπως ἂν ἐς συμβάσειςκαὶ ὁμολογίας συνέλθοιεν, ἢ πάντες, ἢ ἔνιοι, πρὸς πλείους διῃρημένοι φυλάς, καὶ τινας τῶν παρ'αὐτοῖς πρωτευόντων τόνδε τὸν τρόπον
p. 192
ἐφελκυσάμενος, πᾶσαν φιλοφροσύνην / ἐπ'αὐτοῖς ἐπεδείκνυτο, οὐχ ἑστιάσεσι περιτταῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ δώρων καὶ ἐνδυμάτων παροχαῖς σηρικῶν· ἐφ'ᾧ καὶ οὕτως ἔχουσιν ἀμφιβόλως τὰς γνώμας, ἐν μέρει μὲν διανοουμένοις σπείσασθαι, ἐν μέρει δὲ θαρροῦσι τὸν πόλεμον ὡς ἐξ ἔθους ἔχουσι τὸ νικᾶν Ῥωμαίοις, ἄρας ἐκ τῶν τῆς Βερρόης μερῶν, ἐκεῖσε γὰρ ἐστρατοπεδεύετο, σκοτίας ἔτι οὔσης νυκτερινῆς, τοῖς Σκύθαις συρρήγνυται· γίνεται τοίνυν φρικώδης ἡ συμβολή, τῶν μὲν Σκυθῶν γενναίως δεξαμένων τὸ Ῥωμαϊκὸν στράτευμα τῇ τῶν ἵππων ἐπελάσει καὶ ταῖς τῶν τόξων βολαῖς καὶ ταῖς βοαῖς, τῶν δὲ Ῥωμαίων ἐπισπευδόντων ἢ θανεῖν, ἢ ἡττῆσαι τοὺς πολεμίους. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τοὺς οἰκείους ἔχων μεθ'ἑαυτοῦ ἀεί πως ἐπεβοήθει τῶν Ῥωμαίων τοῖς κάμνουσιν. Αὐτὸ μέντοι τὸ Σκυθικὸν συναγαγὸν πᾶσαν ἅμαξαν, εἰς σχῆμα περιφερὲς αὐτὰς διατίθησι, καὶ τούτων ἄνωθεν στήσαντες οὐκ ὀλίγην μοῖραν τοῦ ἰδίου στρατεύματος, ὅσα καὶ χαρακώματι ἀπεχρῶντο τῷ μηχανήματι, πολλὰς διὰ τῶν ἁμαξῶν παρόδους ἀπεργαζόμενοι· καὶ βιαζόμενοι μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ τὰ νῶτα πρὸς τὴν τάξιν τῶν προσώπων μετατιθέντες, ὥσπερ εἰς τεῖχος ὀχυρὸν τὰς ἁμάξας κατέφευγον· εἶθ'οὕτως μετ'ἀνοχὴν ὡς ἐκ πυλῶν ἀνοιγομένων προκύπτοντες, ἔργα χειρὸς ἀνδρείας εἰργάζοντο· καὶ ἦν τὸ γινόμενον ἀκριβὴς τειχομαχία εν μέσῃ πεδιάδι σχεδιασθεῖσα.

Ἦν οὖν τηνικαῦτα τὸν βασιλέα οὐκ ἀγαθὸν μόνον σύμβουλον, ἀλλὰ καὶ πρῶτον τέλει διδόντα ὁπόσα τοῖς στρατηγοῖς καὶ τάγμασιν ὑπετίθετο· τὸ δὲ καινὸν καὶ πολλὴν ἐκείνῳ μαρτυροῦν τὴν ευσέβειαν, ὁπότε τῶν Ῥωμαίων αἱ φάλαγγες ἔκαμνον τῶν βαρβάρων ἐπιτιθεμένων παραβολώτερον, τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος παρεστῶσαν ἔχων καὶ μετ'οἰμωγῆς ἐμβλέπων καὶ συνοχῆς, ἐλεεινοῖς τοῖς σχήμασι θερμότερα τῶν ἐναγωνίων ἱδρώτων κατέλειβε δάκρυα· καὶ ἦν οὔκουν
p. 193
εἰς κενὸν τοῦτο διαπραττόμενος, ἀλλὰ τὴν ἐξ ὕψους αὐτίκα θωρακιζόμενος / δύνα-

vreunul dintre ei". Și străbătînd fără primejdie furtuna, intră în fluviul Dunărea și trimițînd pe una din slugile sale, pe Ștefan, la Terbulis [2], domnul Bulgariei, îi făgăduiește multe, dar cere să primească ajutor de la dînsul ca să-și recapete împărăția. Terbulis îl primi cu multă cinste, după care, înarmîndu-se strașnic amîndoi în cursul întregului an, s-au îndreptat spre Constantinopol [3].

2

1122. Victoria lui Ioan al II-lea Comnenul asupra ultimilor năvăliri pecenege în Imperiul bizantin

Către al cincilea an al domniei sale [4], sciții [5] trecînd Istrul și prădînd p. 191
părțile Traciei, iese împotriva lor, strîngînd oștile romeice și înarmîndu-se cît se putea mai bine; <procedase astfel> deoarece armata dușmanilor era superioară nu numai prin mulțime și număr, ci și prin aceea că ataca cu trufie barbară, iar el își aducea aminte de cele săvîrșite <de sciți> în vremea cînd Alexie Comnenul [6] conducea imperiul, cînd era pustiită cea mai mare parte din Tracia și din Macedonia. Le-a trimis desigur și o solie alcătuită din oameni ce vorbeau aceeași limbă cu sciții, încercînd să vadă dacă nu cumva ar putea ajunge la o înțelegere și o convenție cu ei, fie cu toți laolaltă, fie cu unii dintre ei, căci erau împărțiți în mai multe triburi; și atrăgîndu-i
de partea lui pe unii dintre conducătorii lor în acest fel, le-a / arătat toată p. 192
bunăvoința, nu numai <oferindu-le> ospețe bogate, dar și dăruindu-le daruri și veșminte de mătase. Din această pricină ei stăteau la îndoială, gîndindu-se pe de o parte să încheie pace cu romeii, pe de alta să îndrăznească a porni la luptă, ca unii ce sînt obișnuiți să învingă. Plecînd din părțile Beroei, căci acolo își așezase tabăra, pe cînd era încă noapte întunecată, se ciocnește în luptă cu sciții. Are loc atunci o luptă înfricoșată, căci sciții au întîmpinat cu dîrzenie armata romeică, năvălind cu caii și aruncînd săgeți și slobozind strigăte, iar romeii s-au străduit fie să moară, fie să-i învingă pe dușmani. Ba chiar împăratul însuși, avînd cu sine pe oamenii săi cei mai apropiați, dădea ajutor mereu acelora dintre romei care erau osteniți. Armata scitică însă, adunînd toate carele, le așează în chip de cerc și așezînd deasupra lor o parte nu mică din propria lor oștire, se folosea de acest dispozitiv ca de un meterez, practicînd totodată printre care și căi de ieșire. Și atunci cînd erau constrînși de romei, <sciții> fugeau în spațiul împrejmuit de care, ca după un zid puternic. Apoi, după ce se odihneau, ieșind ca pe niște porți deschise, făceau fapte de vitejie. Se întîmpla întocmai ca într-un asediu, improvizat în mijlocul cîmpiei.

Împăratul nu era numai un bun sfătuitor, ci și primul care ducea la capăt cele poruncite strategilor și oștirii. Iar întorsătura luptei mărturisea și despre multa lui evlavie; cînd falangele romeilor sufereau din pricina barbarilor care năvăleau mai impetuos, el, avînd înainte icoana Născătoarei de Dumnezeu și privind-o țintă, stăruitor și suspinînd și făcînd gesturi prin care cerea îndurare, vărsa lacrimi mai fierbinți decît sudoarea lupta-

[2] Tervel, haganul bulgarilor (702—718).
[3] Cf. Theophanes, de Boor, p. 373—374.
[4] A împăratului Ioan al II-lea Comnenul (1118—1143).
[5] Sciții = pecenegii.
[6] Alexie I Comnenul (1081—1118).

μιν, τὰς Σκυθικὰς ἐτροποῦτο παρεμβολάς. Ἀναλαβὼν δὲ καὶ τοὺς ὑπασπιστάς, ὡσεὶ τεῖχος ἄρρηκτον, τοῖς Σκύθαις ἀντιπροβάλλεται· ἀμέλει καὶ διαλυθέντος τοῦ ἐκ τῶν ἁμαξῶν ἐρύματος, καὶ εἰς χεῖρας τοῦ πολέμου γεγενημένου, γίνεται τῶν ἐναντίων φυγὴ καὶ τροπὴ ἀκλεής, καὶ Ῥωμαίων εὐθαρσὴς ἐπιδίωξις, καὶ πίπτει κατὰ χιλιοστύας τὸ Σκυθικόν, καὶ διαρπάζονται τὰ αὐτῶν, καὶ τὸ συλληφθὲν δορυάλωτον ἀριθμοῦ κρεῖττον ὁρᾶται, ὥσπερ καὶ τὸ αὐτόμολον τῷ πόθῳ τῶν ζωγρηθέντων ὁμογενῶν, ὡς ἐκ τούτων καὶ κώμας συνοικισθῆναι, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ εἰς συμμάχους καταλεγῆναι Ῥωμαίοις.

Τοιαύτην νίκην περιφανῆ κατὰ Σκυθῶν ὁ αὐτοκράτωρ ἀράμενος, τὰς εὐχὰς θεῷ ἀποδίδωσι, τὴν τῶν Πατζινάκων λεγομένην εἰς ἡμᾶς τελετὴν εἰς ἀνάμνησιν τῶν πεπραγμένων ἀποτάξας, καὶ χαριστήριον ἑορτήν.

3

p. 194 Τῷ δ'ἐπιόντι καιρῷ πρὸς βοήθειαν τῶν οἰκείων, καὶ ἄμυναν τῶν πολεμίων χρησάμενος, τὰς δυνάμεις συνήθροισε, καὶ νῆας ἡτοίμασεν, ἃς καὶ διὰ τοῦ Πόντου εἰς τὸν Ἴστρον εἰσήγαγε, καὶ οὕτω διὰ γῆς καὶ θαλάττης τοῖς πολεμίοις ἐφίσταται, καὶ τὸν ποταμὸν διελθών, καὶ τὸν στρατὸν ἐς τὰ πέραν καταστησάμενος, ἱππομαχίᾳ τὸ Οὐννικὸν διεσκέδασε. Χρονίσας δὲ τῇ πολεμίᾳ, τοῦ τε Φραγγοχωρίου ἐκράτησεν, ὅπερ ἐστὶ τῆς τῶν Οὔννων γῆς τὸ πιότατον, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Σαούβου καὶ Ἴστρου κείμενον, καὶ τὸ Ζεύγμινον παρεστήσατο, καὶ κατ'αὐτὸν ἀπελθὼν τὸν Χράμον, λεΐαν πλείστην ἐκεῖθεν ἐξήλασεν.

4

p. 230 Οὕτω τοίνυν παρασκευασάμενος ἀνάγεσθαι κελεύει τὸν στόλον, μέγαν δοῦκα προχειρισάμενος τὸν ἐπ'ἀδελφῇ γαμβρὸν Στέφανον τὸν Κοντοστέφανον, ἀπαίρειν δὲ καὶ τὴν στρατιὰν ὑπ'ἀρχηγοῖς ἑτέροις, ἀλλὰ δὴ καὶ τῷ μεγάλῳ δομεστίκῳ τῷ Ἀξούχ. Εἶχε τοίνυν τὰς τριήρεις ἡ τῶν Φαιάκων, ἤτοι Κερκύρων πάραλος, ἣν καὶ διαμερίζονται αἵ τε τῶν Βενετίκων νῆες καὶ αἱ Ῥωμαϊκαί. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς ἔξεισι μετὰ τῆς στρατιᾶς· ἐξ ἐφόδου δὲ τοὺς Σκύθας φοβήσας, οἳ τὸν Ἴστρον διαβάντες, τοὺς περὶ τὸν Αἷμον ἐλύπουν, ἄρας ἐκ τῆς Φιλίππου πρὸς τὴν εὐθὺ Κεφαλλήνων ἢ τῶν Φαιάκων ἐβάδιζεν.

5

p. 239 Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Σκυθῶν τὸν Ἴστρον διαβάντων καὶ τὰ πέριξ τούτων ληϊζομένων Ῥωμαϊκὰ φρούρια, στέλλεται κατ'αὐτῶν ὁ Καλαμάνος· ἀλλ'οὗτος

torilor. Şi nu în zadar făcea acest lucru, ci îndată, împlătoşat cu putere de sus / respingea atacurile sciţilor. Luînd cu sine şi pe oştenii cu scuturi, ca pe p. 193
un zid de neclintit, porneşte împotriva sciţilor. Şi cum fortăreaţa de care s-a desfăcut şi s-a încins lupta, se produce fuga vrăjmaşilor şi retragerea lor lipsită de glorie şi romeii îi urmăresc cu avînt şi cad cu miile sciţii, iar lucrurile lor sînt luate şi mulţimea prizonierilor capturaţi este nenumărată, ca şi aceea a transfugilor de bunăvoie, aduşi de dorul celor de acelaşi neam cu ei care fuseseră prinşi, încît din aceştia s-au făcut şi colonizări de sate şi nu puţini au fost înrolaţi şi în unităţi de aliaţi.

Dobîndind o victorie atît de mare asupra sciţilor, împăratul înalţă rugăciuni lui Dumnezeu, aşezînd ceremonia sărbătorească numită pînă în zilele noastre a „pecenegilor" în amintirea celor făptuite şi ca o sărbătoare de mulţumire ‹adusă Domnului›[7].

3

1128. Expediţia lui Ioan al II-lea Comnenul, pe uscat şi pe Dunăre, împotriva regelui Ungariei, Ştefan al II-lea

Folosindu-se de anotimpul următor pentru ajutorarea alor săi şi pentru p. 194
a se răzbuna asupra duşmanilor, adună oştile şi pregăti corăbii, pe care le introduse prin Pont pe Istru şi astfel cade asupra duşmanilor dinspre uscat şi de pe mare; şi trecînd fluviul şi rînduind armata pe malul dimpotrivă, împrăştie armata hunilor[8] într-o luptă de cavalerie. Zăbovind în ţara duşmană, puse stăpînire şi pe Francohorion, care este ţinutul cel mai fertil din ţara hunilor şi se întinde între rîurile Sava şi Istru şi a cuprins şi Zeugminul şi plecînd de acolo la Chramos, luă foarte multă pradă[9].

4

1148. Manuel I Comnenul respinge pe cumani la nord de Dunăre

După ce s-a pregătit aşadar în acest fel, porunceşte ca flota să iasă p. 230
în larg, numindu-l ca mare duce pe cumnatul său de soră Stephanos Kontostephanos. ‹Porunceşte› să pornească şi oastea sub alţi comandanţi, printre care şi marele domestic Axuchos. Corăbiile se aflau, deci, de-a lungul coastei feacienilor, adică a corfioţilor, pe care şi-o împart şi vasele veneţienilor şi cele romeice. După puţin, însuşi împăratul porneşte cu oastea. De la primul atac înspăimîntîndu-i pe sciţi[10] care, după ce trecuseră Istrul, îi supărau pe cei din ţinutul munţilor Haemus, plecînd de la Filipopole a mers drept către ‹insula› cefalonienilor sau a faecienilor[11].

5

1150. Trecînd Dunărea, cumanii prădă în Imperiul bizantin şi înving oastea lui Kalamanos, trimisă împotriva lor

În acest timp, deoarece şi sciţii[12] trecuseră Istrul şi prădau cetăţile p. 239
romeice din preajmă, e trimis împotriva lor Kalamanos. Dar cum acesta nu

---

[7] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 19–23.
[8] Hunii = ungurii.
[9] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 24–25.
[10] Sciţii = cumanii.
[11] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 103.
[12] Sciţii = cumanii.

οὐ καλῶς στρατηγήσας τὸν πόλεμον, ἡττήθη τε καὶ πολλοὺς ἀπεβάλετο, καὶ ἄνδρας δὲ ἀγαθούς, καὶ αὐτὸς καιρίαν πληγεὶς τὸ ζῆν μετήμειψεν. Οἱ δὲ Σκύθαι τὰ ἐν ποσὶ λείαν θέμενοι, καὶ τὰ λάφυρα τοῖς ἵπποις ἐνθέμενοι, ἀκινδύνως ἀπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια.

6

p. 257 Καὶ τὸ Μελίβοτον καταλαβὼν καὶ τῶν ἐκεῖσε ἵππων ἐπιβάς, οἳ πρὸς ἀπόδρασιν αὐτῷ ἡτοιμάσθησαν, τὴν εὐθὺ τῆς Ἀγχιάλου ἵεται· ἔνθα δὴ γεγονώς, καὶ τῷ Παπούκῃ γνωσθείς, καὶ λαβὼν τὰ ἐφόδια, καὶ ἡγεμόνων τῆς ὁδοῦ εὐπορήσας, εἰς Γάλιτζαν ἐπορεύετο. Ἀλλ'ὅτε τοῦ δειμαίνειν ἠλευθερώθη ὡς τῶν τῆς Γαλίτζας ὁρίων λαβόμενος, τότε θηρευτῶν ἐμπίπτει χερσί· συλληφθεὶς γὰρ παρὰ Βλάχων πρὸς βασιλέα πάλιν ἀπήγετο.

7

p. 258 Ὁ δὲ βασιλεὺς οἰκεῖον ὄνειδος εἰκάζων τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ, ἄλλως τε καὶ ὑφορώμενος μήπως, ὡς ἐλέγετο, Σκύθας λαβὼν ἐς τὰ Ῥωμαίων ἐσβαλεῖ ὅρια, μετάπεμπτον ἐκεῖθεν ποιεῖται, πίστεις δοὺς καὶ λαβών, <...>.

8

p. 283 Διὰ ταῦτα τοίνυν τάς τε οὔσας συνεκρότει δυνάμεις ὁ βασιλεύς, καὶ ἄλλας συνέταττε, καὶ ξενικὸν οὐκ ὀλίγον ἐστρατολόγει, καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ γένους μάλιστα τῶν Λατίνων καὶ τῶν παρὰ τὸν Ἴστρον Σκυθῶν·

9

p. 370 Καὶ κοινολογησάμενος περὶ τούτου τῷ τῆς Οὐγγρίας ῥηγὶ τῷ Βελᾷ, μνηστεύεται τὴν ἐκείνου θυγατέρα, οὔπω τοῦ δεκάτου ἔτους ἁψαμένην, ὡς ἔλεγον· καὶ τὰ τοῦ γάμου ἀπὸ δημοσίων χρημάτων τελέσαι σμικρολογούμενος ἐκ τῶν οἰκείων χώρων συνέλεγεν ἀδοτί· καὶ ἔλαθε διὰ τούτου καὶ ἄλλας μὲν πόλεις ἐκπολεμώσας καὶ ἑαυτῷ καὶ Ῥωμαίοις, μάλιστα δὲ τοὺς κατὰ τὸν Αἷμον βαρβάρους, οἳ Μυσοὶ μὲν ὠνομάζοντο πρότερον, Βλάχοι δὲ νῦν καὶ Βούλ-

a condus cum trebuie războiul, a fost înfrînt și a pierdut pe mulți, bărbați viteji și el însuși, rănit de moarte, și-a pierdut viața. Iar sciții, prădînd tot ce li se ivea în cale și încărcînd prada pe cai, s-au întors fără primejdie acasă [13].

6

1164. Evadat din temniță, Andronic Comnenul se îndreaptă spre Halici, dar este prins de vlahi și predat împăratului Manuel I Comnenul

Și ajungînd la Meliboton și încălecînd pe caii care-i fuseseră pregătiți p. 257
acolo pentru fugă, merge drept către Anhialos. După ce a ajuns acolo și a fost recunoscut de Papukes, luînd cu el merinde de drum și căpătînd și călăuze, a pornit spre Galiția. Dar cînd scăpase de teamă, crezînd că a ajuns la hotarele Galiției, atunci cade în mîinile urmăritorilor. Căci, prins de vlahi, era adus din nou la împărat [14].

7

1166. Andronic Comnenul se pregătește să pornească împotriva Bizanțului cu trupe cumane

Iar împăratul, socotind ca o insultă personală înstrăinarea lui [15] și p. 258
temîndu-se, pe de altă parte, ca nu cumva, așa cum se spunea, acesta, luînd sciți [16], să năvălească în hotarele romeilor, îl face să se întoarcă de acolo, dînd și primind garanții, <...> [17].

8

1176. La expediția lui Manuel I Comnenul împotriva sultanatului din Iconion participă și trupe cumane din zona Dunării

Din aceste pricini, împăratul aduna și oștile existente și întocmea și p. 283
altele și înrola nu puțină oaste și dintre străini, mai ales dintrei cei de neam latin și dintre sciții [18] de lîngă Istru [19].

9

1185–1186. Răscoala vlahilor și a bulgarilor din Balcani sub conducerea fraților Asan și Petru. Prima expediție a împăratului Isaac al II-lea Anghelos împotriva lor

Și, intrînd în tratative despre aceasta cu regele Ungariei, Bela, se p. 370
căsătorește cu fiica acestuia, care nu împlinise încă zece ani, așa cum am spus. Și pentru că se zgîrcea să plătească din banii publici cheltuielile pentru nuntă, aduna <sumele necesare> cu japca din propriile sale ținuturi. Și din această pricină își făcu pe nesimțite dușmani sieși și romeilor și alte orașe, dar mai ales pe barbarii din Haemus, care mai înainte se numeau misieni,

---

[13] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 123.
[14] *Ibidem*, p. 170–171.
[15] Andronic Comnenul se găsea în cnezatul Haliciului, refugiat la Iaroslav Osmomîsl, după ce reușise să scape din nou de sub paza oamenilor lui Manuel I Comnenul.
[16] Sciții = cumanii.
[17] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 172–173.
[18] Sciții = cumanii.
[19] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 230.

γαροι. Οὗτοι ταῖς δυσχωρίαις πεποιθότες, καὶ ἄλλοτε μὲν κατὰ Ῥωμαίων παρετάξαντο, τότε δὲ πρόφασιν εὑρηκότες τὴν τῶν οἰκείων θρεμμάτων ἀπαγωγήν, ἐς ἀποστασίαν ἀπέβλεψαν.

Ἦσαν δὲ οἱ τοῦ κακοῦ πρωτουργοί Πέτρος τις καὶ Ἀσὰν ὁμογενεῖς καὶ ταὐτόσποροι, οἳ καὶ προσίασι βασιλεῖ σκηνουμένῳ εἰς τὰ Κύψελλα, αἰτοῦντες συστρατολογηθῆναι Ῥωμαίοις, καὶ δι᾽ὁρισμοῦ δοθῆναι αὐτοῖς χωρίον τι κατὰ τὸν Αἷμον ὀλιγοπρόσοδον. Ἀλλ᾽ ἀπέτυχον τοῦ αἰτήματος, ἐφ᾽οἷς καὶ ῥῆμά τι τοῦ στόματος προήνεγκαν τὴν ἀποστασίαν ἐμφαῖνον, καὶ μάλιστα ὁ Ἀσὰν ὡς θρασύτερος, ὃς καὶ τύπτεται κατὰ τοῦ προσώπου ἐπιταγῇ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου. Καὶ οἱ μὲν ἄπρακτοι ἐπανῆλθον οἴκαδε· ὅσα δὲ
p. 371 κατὰ Ῥωμαίων οὗτοι διε/πράξαντο, ποία διήγησις, κακῶν τοσαύτας Ἰλιάδας συμπεριλήψεται; <. . .>

Τῶν δὲ Μυσῶν ἀποστάντων, ὡς εἴρηται, καὶ κακὰ διαπραξαμένων Ῥωμαίοις μέγιστα, ἔξεισιν ὁ βασιλεὺς κατ᾽αὐτῶν. Λέγεται δὲ ὡς οἱ Βλά-
p. 372 χοι ἀνεβάλλοντο τὴν ἀπόστασιν πρότερον, / εἰς ἣν ἠρέθιζον αὐτοὺς ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἀσάν, δειλαινόμενοι τῷ μεγέθει τῆς πράξεως· οἱ δὲ τῆς δειλίας ταύτης τούτους ἀπάγοντες, εὐκτήριον ἀνεγείρουσιν οἶκον ἐπ᾽ὀνόματι Δημητρίου τοῦ μεγαλομάρτυρος, εἰς ὃν πολλοὺς συναθροίσαντες δαιμονολήπτους, οὓς Ἀσθενάρια τινὲς ὀνομάζουσιν ἔπεισαν τούτους λέγειν ἐνθουσιῶντας, ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Βλάχων γένους τὴν ἐλευθερίαν εὐδόκησε, καὶ διὰ τοῦτο τὸν Μυροβλύτην μέγαν μάρτυρα Δημήτριον τὴν Θεσσαλονίκην καταλιπόντα ἐλθεῖν εἰς τὴν τούτων βοήθειαν, τὰς μετὰ Ῥωμαίων ἐνδιατριβὰς καταλείψαντα· οὐ χρὴ δὲ ἀνθίστασθαι τῇ βουλῇ τοῦ θεοῦ, ἀλλ᾽ὅπλα λαβεῖν καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ὅση δύναμις ἀνταγωνίζεσθαι τοιοῦτον βοηθὸν ἔχοντας τὸν μέγαν Δημήτριον, τοὺς δὲ Ῥωμαίους ὅσους ἂν εἰς χεῖρας λαβεῖν ἰσχύσωσι, ξίφει διαχειρίζεσθαι, μηδεμίαν φειδὼ τούτων λαμβάνοντας. Ὑπὸ τῶν τοιούτων οὖν ψευδοπροφητῶν τὸ ὅλον ἔθνος κατὰ Ῥωμαίων ἐκπολεμωθέντες εἰς ἐχθροὺς ἀσπόνδους ἅπαντες τούτοις ἐγένοντο. Καὶ ὡς εὐημερήθησαν τούτοις τὰ τῆς ἀποστασίας, μικρὸν ἡγησάμενοι τὴν ἑαυτῶν ἐλευθερίαν, καὶ κατὰ τῶν ἔξω τοῦ Αἵμου χωρῶν ἐπέρχονται, δηοῦντες ταύτας καὶ ἀφανίζοντες· ὁ δὲ τῶν ἀδελφῶν πρῶτος Πέτρος καὶ στέφανον τῇ κεφαλῇ περιτίθησι, καὶ τοῖς ποσὶ κόκκινα ὑποδήματα, βασιλέα Βουλγάρων κατονομάσας ἑαυτόν, καὶ τῇ Πρεσθλάβᾳ (πόλις δὲ αὕτη ἀρχαία, μεγίστη καὶ ὀχυρά), προσβαλόντες, ὡς οὐκ εὐκόλως αὐτῆς ἐπελάβοντο, ἐάσαντες ταύτην, κατὰ τῶν ἔξω τοῦ Αἵμου Ῥωμαϊκῶν κτημάτων ἐπιστρατευούσι, καὶ πολλὰ σώματα Ῥωμαίων καὶ βόας καὶ ὑποζύγια, καὶ τῶν ἄλλων βοσκημάτων πλῆθος οὐκ ἐλάχιστον διαρπάζουσιν.

Ἔξεισι τοίνυν κατ᾽αὐτῶν Ἰσαάκιος· οἱ δὲ τῶν δυσχωριῶν ἐπιλαβόμενοι, ἀντέσχον ἐπὶ πολύ· γνόφου δὲ παρὰ δόξαν ἐπιγενομένου καὶ τὰ ὄρη καλύψαντος· ἔλαθον Ῥωμαῖοι ἐπιστάντες αὐτοῖς καὶ πολλοὺς τραυματίσαντες. Οἱ μὲν οὖν

iar acum se numesc vlahi și bulgari [20]. Aceștia, bizuindu-se pe ținuturile lor greu accesibile, s-au ridicat și altă dată împotriva romeilor; acum însă, luînd drept pretext răpirea turmelor lor, s-au gîndit la răscoală.

Iar izvoditori ai nenorocirii erau unul Petru și cu Asan, de același neam și obîrșie, care s-au și dus la împărat, aflat în tabără la Kypsela, cerînd să fie înrolați în armată împreună cu romeii și să li se acorde prin carte împărătească [21] un domeniu cu oarecare venit în Haemus. Dar cererea lor nu a fost împlinită, din care pricină rostiră și un cuvînt care le-a dat pe față răzvrătirea și asta mai ales Asan, ca unul ce era mai îndrăzneț; el a fost și lovit peste față din porunca sebastocratorului Ioan. Și ei s-au întors fără să
fi înfăptuit nimic. Cîte au făcut însă aceștia împotriva romeilor / ce poves- p. 371
tire ar putea cuprinde atîtea Iliade de nenorociri? [22] <. . .>.

Iar după ce misienii s-au răzvrătit, așa cum am spus, și au săvîrșit rele foarte mari împotriva romeilor, împăratul pornește asupra lor.
Se spune că vlahii întîrziau la început cu răscoala / la care îi ațîțau Petru p. 372
și Asan, temîndu-se de mărimea întreprinderii. Iar aceștia, încercînd să-i abată de la această teamă, ridică o casă de rugăciune cu hramul marelui mucenic Dimitrie, în care adunînd pe mulți posedați de demoni, pe care unii îi numesc bolnavi, îi convinseră pe aceștia să spună delirînd că Dumnezeu a încuviințat eliberarea neamului bulgarilor și al vlahilor și că din această pricină marele mucenic Dimitrie, izvorîtorul de mir, părăsind Tesalonicul, a venit în ajutorul lor, renunțînd la șederea lui între romei. Și nu trebuie să se împotrivească voinței lui Dumnezeu, ci să ia armele și să lupte cu cea mai mare vigoare împotriva romeilor, de vreme ce au un atît de mare ajutor ca marele Dimitrie. Iar pe romei, pe cîți vor izbuti să pună mîna, să-i treacă prin sabie, fără să aibă pentru ei nici o cruțare. Întreg poporul așadar, ațîțat la luptă împotriva romeilor de asemenea profeți mincinoși, deveni neîmpăcat dușman al acestora. Și fiindcă le-a izbutit răscoala, socotind că propria lor libertate e puțin lucru, năvălesc și în ținuturile din afara muntelui Haemus, pustiindu-le și nimicindu-le. Iar cel dintîi dintre frați, Petru, își încinge capul și cu o coroană și-și pune în picioare încălțări roșii, numindu-se pe sine împărat al bulgarilor [23]; și năvălind și împotriva Preslavului (acesta e o cetate veche, foarte mare și întărită), pentru că nu le-a fost ușor să-l cuprindă, îl lasă și pornesc cu război împotriva posesiunilor romeilor aflate în afara Haemusului și răpesc mulți romei și boi și animale de povară și o mulțime însemnată de alte vite.

Pornește atunci împotriva lor Isaac. Dar ei, apucînd prin locuri anevoie de străbătut, s-au împotrivit vreme îndelungată. Lăsîndu-se însă o ceață neașteptată și acoperind munții, romeii căzură pe nesimțite asupra

[20] Identificarea misieni = vlahi și bulgari îi aparține lui Skutariotes care modifică în acest sens textul modelului său, Nichita Choniates, pentru care misieni = vlahi, cf N. Choniates, *Istoria*, p. 482. Autorul nu este însă consecvent în folosirea acestei echivalențe, vezi *infra*, n. 25.

[21] În text se folosește termenul tehnic *horismos*.

[22] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 481–483.

[23] De fapt împărat al vlahilor și al bulgarilor. Dealtfel, vezi *infra*, despre dorința răsculaților de a uni „domnia misienilor și a bulgarilor într-una singură cum a fost odinioară", ca la N. Choniates, *Istoria*, p. 489. Choniates nu dădea titlul imperial adoptat de Petru, de aceea Skutariotes s-a lăsat influențat de situația din vremea sa, cînd din acesta dispăruse specificarea vlahilor. Altă dovadă de inconsecvență la Skutariotes: mai jos (vezi n. 41) îl numește pe Ioniță „domn al vlahilor".

p. 373 ἀρχηγοὶ τοῦ / κακοῦ, ὅ τε Πέτρος καὶ ὁ 'Ασάν, καὶ ὅσον περὶ αὐτοὺς ἀποστατικόν, ὥρμησαν εἰς τὸν Ἴστρον, καὶ τοῦτον διαπεράσαντες τοῖς ἐκεῖ Σκύθαις ἡνώθησαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν ἔχων ταῖς ἐκεῖ πόλεσιν, αἳ πολλαί εἰσιν, αἱ πλείους ἐπὶ πετρῶν ἀποτόμων καὶ ὑπερνεφῶν μάλιστα, ἐπιστῆσαι φρουράν, οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίησε, πυρὶ δὲ τὰς τῶν καρπῶν παραδοὺς θημωνίας, αὐτίκα ἐκεῖθεν ἀπῆρεν, ἔτι ταρασσόμενα τὰ ἐκεῖσε καταλιπών· ὅθεν καὶ πλέον τούτους κατὰ Ῥωμαίων ἠρέθισεν. Ὁ μὲν γὰρ τὴν Κωνσταντίνου κατέλαβε τῷ κατορθώματι ἐγκαυχώμενος, καί τινα τῶν τότε κριτῶν (ὁ Μοναστηριώτης ἦν οὗτος Λέων) εἰπόντα παθήνασθαι τὴν τοῦ Βουλγαροκτόνου Βασιλείου τοῦ βασιλέως ψυχήν, ὅτι τὸ τυπικὸν αὐτοῦ ὅπερ τῇ τοῦ Σωσθενίου μονῇ ἐξέθετο ὁ βασιλεὺς παρεβλέψατο, καὶ διὰ τοῦτο νεωτερίσαι τοὺς Βλάχους, ἐρεσχελῶν καὶ διασύρων ὁ 'Ισαάκιος, τοῦτον μέν, ἔφησε, μὴ εἰδέναι τί λέγει, αὐτὸς γὰρ εἰς τὴν προτέραν ὑποταγὴν καὶ δουλείαν τούτους κατέστησεν ἐν ὀλίγῳ καιρῷ, ὡς οὐδὲ διὰ πολλῶν χρόνων ἐκεῖνος.

Οἱ δὲ περὶ τὸν 'Ασὰν βάρβαροι τὸν Ἴστρον, ὡς δεδήλωται, διαβάντες, καὶ τοῖς Σκύθαις συμμίξαντες, πλείστους ἐκεῖθεν συμμάχους παραλαβόντες εἰς τὴν πατρίδα ἦλθον Μυσίαν μετὰ μείζονος τῆς ἐπάρσεως· ὅθεν οὐδὲ ἠθέλησαν τοῖς ἰδίοις μόνοις ἐμμένειν, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ τὰ Ῥωμαίων βλάψουσι, καὶ εἰς ἓν ὡς πάλαι ποτὲ τὴν τῶν Μυσῶν καὶ Βουλγάρων δυναστείαν συνάψουσιν, οὐδόλως ἡγοῦντο ἀνασχετόν.

Εἰ μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ἐξήρχετο κατ' αὐτῶν, ἦν ἂν ἔργον μέγα τετελεκώς· ἀλλὰ τὴν οἰκείαν ὁρμὴν εἰς ἕτερον καιρὸν ὑπερθέμενος, τῷ θείῳ αὐτοῦ τῷ σεβαστοκράτορι 'Ιωάννῃ τὰ κατ' αὐτῶν ἐνεχείρισεν· Ὁ δὲ διακυβερνήσας τὴν στρατιάν, καὶ λυπήσας οὐ βραχέα τοὺς πολεμίους, βασιλειᾶν ὑπο-
p. 374 πτευόμενος, τὴν στρατηγίαν ἀποτίθεται καὶ διαδέχεται ταύ / την ὁ καῖσαρ 'Ιωάννης ὁ Κακτακουζηνός, ὁ ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ βασιλέως γαμβρός, ἀνὴρ τὸ εἶδος ἀξιοθέατος, καὶ τῶν τακτικῶν ἐμπειρίαν πλουτῶν, τότε δὲ οὐ καλῶς τὸν κατὰ Βλάχων διαπεπραχὼς πόλεμον. Ὅθεν διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν ὁ Βρανᾶς 'Αλέξιος· <...>

10

p. 384 Βασιλεὺς δὲ δεύτερον τοῦτο στρατεύει κατὰ Μυσῶν· ἤκουσε γὰρ μηκέτι περὶ τὰ ὄρη καὶ τοὺς βουνοὺς ἐνδιατρίβειν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ Σκύθας συλλαβόντας καὶ αὐτὴν αὐλίζεσθαι 'Αγαθόπολιν, κακὰ δρῶντας μέγιστα. Συνήγοντο τοιγαροῦν τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατεύματα, τοῦ βασιλέως ἐσκηνωμένου εἰς τὴν Ταυρόκωμον, οὐ πάνυ πόρρω τῆς 'Αδριανοῦ τοῦ χώρου τούτου κειμένου. 'Επέταξε δὲ καὶ τὸν καίσαρα Κορράδον, μηδὲν μελήσαντα συνελθεῖν· <...>.

p. 385 <...> 'Αλλ' ὁ μὲν βασιλεὺς περὶ τοὺς χιλίους ἐπιλεξάμενος, καὶ τούτοις ὅπλα καὶ ἵππους διδούς, ἀπὸ τῆς Ταυροκώμης κινήσας, ὥρμησεν ἐπὶ πόλεμον, τήν τε ἀποσκευὴν καὶ τὸ ὑπηρετικὸν ἅπαν προστάξας ἀφικέσθαι εἰς τὴν 'Αδριανούπολιν. Οἱ δὲ Μυσοί, ὡς οἱ τὰ κατ' αὐτοὺς ἔλεγον ἐρευνῶντες, τὰ περὶ

lor și-i răniră pe mulți. Iar izvoditorii răului, / Petru și Asan și răsculații din p. 373
jurul lor alergară spre Istru și — trecîndu-l — s-au unit cu sciții [24] de acolo. Împăratul, deși putea ca în lipsa deplină de împotrivire să rînduiască străji în cetățile de acolo, care sînt numeroase, cele mai multe pe stînci prăpăstioase și, mai ales, ridicate deasupra norilor, n-a făcut nimic de acest fel, ci, dînd foc la grămezile de grîne, pleacă îndată de acolo, lăsînd lucrurile încă tulburate. De aceea i-a ațîțat și mai mult pe aceștia împotriva romeilor. El ajunse deci la Constantinopol, fălindu-se cu ceea ce înfăptuise și cînd unul dintre judecătorii de atunci (acesta era Leon Monasteriotes) spuse că sufletul împăratului Vasile, Ucigătorul de bulgari, este mîhnit pentru că împăratul a trecut cu vederea Tipicul său, pe care l-a rînduit mănăstirii de la Sosthenios și că de aceea vlahii se răscoală, Isaac, zeflemisindu-l și batjocorindu-l îi spuse că nu știe ce vorbește, căci el i-a adus pe <răzvrătiți> în scurtă vreme la supunerea și robia de mai înainte, cum acela nu <izbutise să o facă> nici în mai mulți ani.

Iar barbarii lui Asan, trecînd așa cum s-a arătat Istrul și unindu-se cu sciții, luînd de acolo foarte mulți aliați, veniră în patria lor, Misia, cu și mai mare trufie. De aceea nici nu mai vrură să rămînă numai într-ale lor, ci socoteau că e ceva cu totul de nesuportat să nu aducă daune împărăției romeilor și să nu unească domnia misienilor [25] și a bulgarilor într-una singură, cum fusese odinioară.

Așadar, dacă împăratul însuși ar fi mers împotriva lor, ar fi înfăptuit un lucru de seamă. Amînîndu-și însă pentru altă dată atacul el lăsă pe mîna unchiului său, sebastocratorul Ioan, <operațiunile> împotriva lor. Iar acesta, conducînd oastea și supărînd nu puțin pe dușmani, fu după aceea bănuit că aspiră la împărăție și înlăturat din funcția de strateg. Și îl urmează în-
tr-aceasta / cezarul Ioan Cantacuzino, cumnatul de soră al împăratului, bărbat p. 374
cu o înfățișare impunătoare și cu o bogată experiență în conducerea operațiilor militare, dar care atunci n-a dus bine războiul împotriva vlahilor. De aceea, îi urmează la conducere Alexie Branas <...> [26].

10

1187—1188. A doua și a treia expediție a lui Isaac al II-lea Anghelos împotriva răsculaților din Balcani.

Împăratul pornește a doua oară împotriva misienilor [27]. Căci, auzise p. 384
că ei nu mai stau în munți și pe culmi, ci, luîndu-și ca ajutoare pe sciți [28], au tăbărît la Agathopolis, făcînd rele foarte mari. Se adunau așadar armatele romeice, în vreme ce împăratul își așezase tabăra la Taurokomos, localitate situată nu departe de Adrianopol. A poruncit și cezarului Conrad să vină acolo fără întîrziere [29] <...>.

<...> Dar împăratul, alegînd vreo mie de oameni și dîndu-le arme și p. 385
cai, a plecat din Taurokomos avîntîndu-se în luptă, după ce a dat poruncă să vină la Adrianopol bagajele și toată servitorimea. Iar misienii, după cum

[24] Sciți = cumani.
[25] Vezi n. 23; misieni = vlahi, cf. *supra*, n. 20.
[26] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 485—491.
[27] Aici, probabil, misieni = vlahi și bulgari, vezi totuși n. 23, 25.
[28] Sciți = cumani.
[29] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 515—516.

τὸν Λαρδέαν κατέτρεχον, καὶ πλείστους μὲν ἐφόνευον, οὐκ ἐλάττους δὲ καὶ ζῶντας συνεῖχον· προσετίθουν δὲ οἱ κατάσκοποι, ὅτι καὶ πλοῦτον συναγαγόντες οἱ πολέμιοι ἱκανόν, ὑποστρέφειν βουλεύονται. Ὀρθρίσας τοίνυν ὁ βασιλεύς, καὶ τὸν ἵππον ἀναβάς, ἠχούσης τῆς σάλπιγγος ἐπορεύετο, καὶ κατὰ τὰς Βαστέρνας (τόπος δὲ καὶ οὗτος) γενόμενος, ἀνέπαυεν ἐκεῖσε τὴν στρατιάν, τῶν πολεμίων μὴ ἐπιφαινομένων. Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας ἐκεῖθεν ἀπάρας, εὐθὺ Βερόης
p. 386 ἐβάδιζεν· ἀλλ᾽οὔπω πο/λὺ τῆς ὁδοῦ διῆλθε, καὶ ἐφίσταταί τις ἀγγέλλων πλησίον που μετ᾽αἰχμαλωσίας τυγχάνειν τοὺς Μυσοὺς ὑποστρέφοντας μηδένα προσδοκῶντας ἀντίμαχον. Διελὼν οὖν ὁ βασιλεὺς τὸν στρατὸν εἰς ἡγεμόνας, καὶ σχῆμα παρατάξεως θέμενος, ὥδευεν ἐκείνην καθ᾽ ἣν τούτους ὁδοιπορεῖν ἐλέγετο. Ἐπεὶ δὲ τὰ στρατεύματα εἶδον ἀλλήλους, καὶ παρ᾽ἀμφοτέρων ἐθεάθησαν, οἱ μὲν Σκύθαι καὶ Βλάχοι τὴν λείαν παραδόντες τισὶν ἐξ αὐτῶν ἐκέλευσαν τὴν ἕως τῶν βουνῶν τρέχειν ὁδόν, τὴν πορείαν ὡς δύναμις ἐπιτείνοντας· οἱ δ᾽ἄλλοι συστραφέντες ἐδέχοντο τοὺς κατ᾽αὐτῶν ὁρμῶντας Ῥωμαίους, κατὰ τὸ αὐτῶν ἔθος μαχόμενοι, βέλεσι βάλλοντες καὶ δόρασι πλήττοντες, μετὰ βραχὺ δὲ πρὸς φυγὴν τραπέντες, ἠρέθιζον τοὺς διώκοντας, καὶ πάλιν ὑποστρέφοντες γενναίως ἀνθίσταντο· καὶ τοῦτο πολλάκις πεποιηκότες τῶν Ῥωμαίων ἦσαν ἐπικρατέστεροι, καὶ τὰ ξίφη γυμνώσαντες, βοῶντες τοῖς Ῥωμαίοις ἐνέπεσον, καὶ ἔργα κατ᾽αὐτῶν εἰργάζοντο χείριστα. Καὶ τάχ᾽ ἂν τότε οἱ Σκύθαι μέγα ἤραντο κλέος, εἰ μὴ ὁ βασιλεὺς ἐπεβοήθησε τὴν περὶ αὐτὸν ἔχων φάλαγγα μηδόλως ἁψαμένην πολέμου· καὶ ἤχουν αἱ σάλπιγγες, τά τε τῶν δρακόντων ἐξ ὑφασμάτων εἰκάσματα τοὺς πολεμίους κατέπληξαν, φαντασίαν παρασχόντα μείζονος στρατιᾶς.

Τότε μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς βραχὺ τῆς αἰχμαλωσίας ἐλευθερώσας κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν, ἐάσας ἣν ὁδεῦσαι προέθετο· τῶν δὲ βαρβάρων οὐκ ἠρεμούντων, κατὰ Βερόην αὖθις ἐγένετο, τὰς ἐκδρομὰς αὐτῶν ἀναστέλλειν βουλόμενος. Οἱ δὲ τοὺς Ῥωμαίους ὑφορώμενοι, ὅμως ἐπιδρομὰς ἐποίουν, ὧδέ που ἐμβαλεῖν προσδοκώμενοι, ἀλλαχοῦ δὲ μεταβαίνοντες, καὶ κακὰ χείριστα ἐργαζόμενοι. Ἦν οὖν ὅτε ὁ βασιλεὺς κατ᾽αὐτῶν εἰς Ἀγαθόπολιν ἤλαυνεν, οἱ δὲ ἐδῄουν ὅσα τῇ Φιλιππουπόλει ἐγγίζοντα, κἀκείνου πρὸς ἄμυναν τοῦ πάσχοντος ἀπιόντος μέρους, οὗτοι αὖθις ἔτρεχον κατ᾽ἐκείνων ἀφ᾽ὧν ὁ βασιλεὺς ἀπανίστατο. Ταῦτα δὲ ἐποίει ὁ Ἀσάν, ἱκανὸς ὢν πόρον κἀν τοῖς ἀπόροις ἐπινοήσασθαι/.

p. 387 Ἠθέλησεν οὖν ὁ βασιλεὺς πάλιν εἰς τὴν Ζαγορὰν εἰσελθεῖν, ὅπως ἂν αὐτῷ γένηται τοὺς Μυσοὺς παραστήσασθαι. Καὶ δὴ τῆς Φιλιππουπόλεως ἀπάρας, εἰς Τριάδιτζαν παραγίνεται· ἐκεῖθεν γὰρ ἔμαθε τὴν εἰς τὸν Αἷμον ὁδὸν ῥᾳδίαν καὶ βάσιμον, καὶ τὰ πρὸς χρείαν εὐπόριστα εἶναι, εἰ κατὰ καιρόν τις πορεύοιτο. Ὡς δὲ πρὸς χειμῶνα ἦν ὁ καιρός, τὴν μὲν στρατιὰν ἐκεῖσε τὸν χειμῶνα διατελέσαι ἀφῆκεν, αὐτὸς δ᾽ὡς εἶχε, τὴν Κωνσταντινούπολιν κατέλαβεν, ἵππων ἁμίλλαις καὶ θεωρείοις διαχεόμενος.

Ἄρτι δ᾽ἀναφανέντος τοῦ ἔαρος ἔξεισι πάλιν κατὰ Μυσῶν ἔργα μεγάλα τελέσαι διασκοπούμενος· ὅλους οὖν μῆνας τρεῖς περὶ τὴν τοῦ φρουρίου, ὃ Λοβιτζὸς ὀνομάζεται διανύσας κατάσχεσιν, ἀτελὲς τὸ ἐγχείρημα καταλιπών,

spuneau cei care cercetau mişcările lor, bîntuiau prin împrejurimile Lardeei şi pe foarte mulţi îi ucideau şi nu mai puţini luau vii <în robie>. Şi adăugau iscoadele că duşmanii, adunînd şi avuţie îndeajuns, se gîndesc să se întoarcă <acasă>. Sculîndu-se deci împăratul în zori şi încălecînd pe cal, la sunetul trîmbiţei pleca şi, ajungînd la Basternai (şi aceasta e o localitate), făcea să poposească acolo oastea, fiindcă duşmanii nu se arătaseră. După trei zile,
plecînd de acolo, mergea drept către Beroe : dar nu / străbătuse mult drum p. 386
şi i se înfăţişează cineva vestind că undeva în apropiere se găsesc misienii care se întorc cu prada lor şi nu se aşteaptă să dea peste un adversar. Împărţindu-şi, deci, împăratul armata între căpetenii şi stabilind ordinea de luptă, o îndruma într-acolo pe unde se spunea că trec <duşmanii>. După ce armatele s-au văzut una pe alta şi s-au privit, sciţii şi vlahii [30], predînd unora dintre dînşii prada, le poruncîră să gonească pe drumul către munţi, grăbindu-şi cît le stătea în putere înaintarea. Iar restul, strîngîndu-şi rîndurile, primiră pe romeii care se aruncau asupra lor, luptînd după obiceiul lor, aruncînd săgeţi şi lovind cu lăncile ; dar, după puţin timp, puşi pe fugă, aţîţau pe următori şi, întorcîndu-se iarăşi, se împotriveau cu mult curaj. Şi făcînd de mai multe ori acest lucru, dobîndiră superioritatea asupra romeilor şi, scoţîndu-şi săbiile, se aruncară cu strigăte asupra romeilor şi săvîrşeau cele mai cumplite lucruri împotriva lor. Şi poate că mare glorie şi-ar fi cîştigat atunci sciţii, dacă n-ar fi venit în ajutorul <alor săi> împăratul <însuşi>, care avea în preajma sa trupe ce nu luaseră deloc parte la bătălie. Şi răsunau trîmbiţele, iar chipurile de balauri ţesute <pe flamuri> îi îngroziră pe duşmani, făcîndu-i să-şi închipuie că au de luptat cu o armată mai mare decît era de fapt.

Atunci împăratul, după ce a eliberat o mică parte din cei robiţi, a sosit la Adrianopol, renunţînd la drumul pe care îşi propusese să meargă. Şi pentru că barbarii nu se linişteau, fu din nou la Beroe, vrînd să oprească incursiunile lor. Aceştia, deşi se temeau de romei, făceau totuşi incursiuni, aci pîndind momentul potrivit ca să dea năvală, dincolo trecînd dintr-un loc în altul şi săvîrşind cele mai mari rele. Se întîmpla uneori ca împăratul să meargă împotriva lor spre Agathopolis şi ei să pustiască atunci ţinuturile din preajma Filipopolei ; iar cînd el pleca spre apărarea locurilor în suferinţă, ei alergau din nou spre ţinuturile din care plecase împăratul. Acestea le făcea Asan, care era în stare să născocească o cale de ieşire chiar din situaţiile fără ieşire. /

Vroi aşadar împăratul să pătrundă din nou în Zagora pentru ca, de-i p. 387
va fi cu putinţă, să-i supună pe misieni. Pornind deci din Filipopole, se duce la Triadiţa. Căci aflase că de acolo drumul spre Haemus e lesnicios şi practicabil şi că se găsesc cu uşurinţă cele trebuincioase, dacă cineva pornea la vremea potrivită. Dar fiindcă vremea era spre iarnă, a lăsat oastea să ierneze acolo, iar el s-a dus, aşa cum se afla, la Constantinopol, să se desfete cu întreceri de cai şi cu spectacole.

De cum s-a ivit însă primăvara, porneşte din nou împotriva misienilor, chibzuind să săvîrşească fapte mari. Şi după ce trei luni încheiate a stat încercînd să cucerească cetatea care se numeşte Lovitzos, lăsînd treaba

[30] De remarcat că aici Skutariotes nu pomeneşte deloc de participarea bulgarilor ca şi N. Choniates, *Istoria*, p. 518, pe care-l urmează.

εἰς τὰς Προποντίδος ἀναπαύσεις καὶ χωρία ἔβλεψεν. Εἶχε δὲ κατασχὼν ὁ βασιλεὺς τὴν τοῦ ᾿Ασὰν γυναῖκα, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ᾿Ιωάννην εἰς ὅμηρον εἰληφώς· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐπὶ τὸ χεῖρον τὰ πράγματα ἔρρεπεν.

11

p. 402 Οὐ τὸν ᾿Αλέξιον δὲ καὶ τὸν ᾿Ανδρόνικον οὕτω διέθετο ᾿Ισαάκιος, ἀλλὰ καὶ Κωνσταντῖνον τὸν ᾿Ασπιέτην ὑπερηγορήσαντα τοῦ στρατεύματος, οὗ ἡγεμὼν ἦν τὸν κατὰ τῶν Βλάχων μετιὼν πόλεμον, ὡς οὐ δύνανται λιμῷ καὶ τοῖς Βλάχοις μάχεσθαι, ἀλλὰ χρὴ δοθῆναι τούτοις τὰ ἐτήσια σιτηρέσια, τοῦ φωτὸς εὐθὺς τῶν ὀμμάτων ἐστέρησεν.

12

p. 403 ᾿Επεὶ δὲ τὰ κατὰ Δύσιν ἀεὶ κακῶς ἔπασχον, καὶ οἱ Βλάχοι μετὰ Κομάνων τὴν ὑπὸ ῾Ρωμαίους ἐλήϊζον, ἔξεισιν ὁ βασιλεὺς κατ᾿αὐτῶν· καὶ τὴν ᾿Αγχίαλον παραλλάξας, τὸν Αἷμον εἴσεισι· μηδὲν δέ τι παρουσίας βασιλικῆς δυνηθεὶς πρᾶξαι, δυσὶ μησὶ τὴν ἐκστρατείαν ἐπέρανε· τὰ γὰρ ἐκεῖσε φρούρια καὶ πολίχνια πολλῷ τῆς πρὶν εὗρεν ἰσχυροτέραν περιβεβλημένα τὴν ὀχυρότητα, ἀλλὰ καὶ τὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Σκυθῶν ὑφορᾶσθαι (ἦν γὰρ καιρὸς εἰς τὴν τούτων περαίωσιν), ταχεῖαν ἠνάγκαζε ποιῆσαι τὴν ὑποχώρησιν. Διὸ καὶ ἐπιτομωτέραν εὑρὼν ὁδὸν δι᾿ἧς εἰς Βερόην καταβήσεται, τό τε πλεῖστον ἀπώλεσε τοῦ στρατεύματος, καὶ αὐτός, εἰ μὴ Κύριος ἐβοήθει, τῷ ᾅδῃ παρῴκησεν ἄν· δέον γὰρ τὴν βάσιμον πορευθῆναι, ὁ δὲ τῇ δυσχωρίᾳ ὥσπερ τινὶ τρυμαλιᾷ ἐνέβαλεν ἑαυτὸν καὶ τὴν στρατιάν. Προηγεῖτο μὲν οὖν ὁ πρωτοστράτωρ ὁ Καμμύτζης Μανουήλ, καὶ ὁ Κομνηνὸς ᾿Ισαάκιος ὁ τοῦ ὕστερον βασιλεύσαντος ᾿Αλεξίου γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρί, ὠπισθοφυλάκει δὲ ὁ σεβαστοκράτωρ, ὁ τοῦ βασιλέως θεῖος· τὸ δὲ μέσον ἐπεῖχε τῆς φάλαγγος, ἧς ἔμπροσθεν ὥδευε τὰ σκευοφόρα καὶ τὸ ὑπηρετικόν, αὐτός τε ὁ βασιλεὺς ᾿Ισαάκιος, καὶ ὁ τούτου ἀδελφὸς ᾿Αλέξιος ὁ σεβαστοκράτωρ. Οἱ δὲ βάρβαροι παρ᾿ἑκάτερα τῆς στενῆς ἐκείνης παρόδου φαινόμενοι, δῆλοι ἦσαν τελέσοντές τι δεινόν. Τὰ μὲν οὖν προπορευθέντα στρατεύματα ἀκινδύνως παρήλθοσαν, ἔτι τῶν βαρβάρων ἀθροιζομένων, καὶ ἄλλως δὲ κρινάντων συμφέρον μὴ τούτοις, ἀλλὰ τῷ μέσῳ προσβαλεῖν, καθ᾿ὃ πάρεστι βασιλεύς τε καὶ ἡ τούτου θεραπεία, καὶ ὅσον ἐπιφα / νὲς
p. 404 καὶ κατὰ γένος ᾠκειωμένον αὐτῷ· καὶ οὐκ ἐψεύσθησαν τῶν κατὰ σκοπόν. ᾿Επειδὴ γὰρ ἐς τὸ τῆς ὁδοῦ χαλεπὸν καὶ δυσέκβατον ὁ αὐτοκράτωρ εἰσῆλθε, τηνικαῦτα ἐπέθεντο καὶ οἱ βάρβαροι· ἀλλ᾿οὐδὲ τὸ πεζικὸν τοῦ ῾Ρωμαϊκοῦ ἐπὶ τούτοις ἠμέλουν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ σπεύδοντες μὴ ὑπὸ τούτων κυκλωθῶσι, πρὸς τὸ ἄναντες ἐχώρουν καὶ ἀνέστελλον, εἰ καὶ μάλα ἐπικινδύνως, τοὺς ὑποκατιόντας· ὡς δ᾿ἐβιάζοντο τῷ πλήθει, καὶ τοῖς ἐπικυλιομένοις λίθοις κακῶς ἔπασχον, ἐνεδίδοσαν εἰς τροπήν, καὶ συνέμιξαν τῇ στρατιᾷ καὶ αὐτοί. Συγχύσεως οὖν γενομένης, καὶ πάντων σώζειν ἑαυτοὺς ἔργον τιθεμένων, ὡς θρέμματα κατακλεισθέντα σηκῷ, οἱ πολέμιοι τὸν ἐν χερσὶν ἀεὶ ἔκτεινον. Βασιλεὺς δὲ

neisprăvită, și-a întors privirile spre locurile de desfătare din preajma Propontidei. Împăratul ținea captivi pe soția lui Asan și pe fratele acestuia, Ioan, pe care-l luase ostatec. Dar chiar și așa, lucrurile se înrăutățeau [31].

11

1190. Constantin Aspietes, fost comandant al armatei bizantine în luptele contra vlahilor, este orbit de Isaac al II-lea Anghelos pentru a fi cerut plata soldelor

Nu numai pe Alexie și pe Andronic îi trată astfel Isaac, dar și pe Cons- p. 402
tantin Aspietes repede l-a lipsit de lumina ochilor; acesta luase apărarea armatei al cărei comandant era în vremea războiului împotriva vlahilor, <spunînd> că nu trebuie să se lupte și cu foamea și cu vlahii, ci trebuie să li se dea <oștenilor> soldele lor anuale [32].

12

1190. A patra expediție a lui Isaac al II-lea Anghelos împotriva răsculaților din Balcani

Fiindcă regiunile din Apus sufereau necontenit și vlahii împreună cu p. 403
cumanii prădau țara de sub stăpînirea romeilor, împăratul pornește împotriva lor și, ocolind Anhialos, pătrunde în Haemus. Dar neputînd face nimic vrednic de prezența unui împărat, și-a terminat campania în două luni. Căci a găsit cetățuile și micile orașe de acolo înconjurate de fortificații cu mult mai puternice decît cele dinainte, dar și teama de năvălirea sciților [33] (căci era vremea favorabilă trecerii acestora <peste Dunăre>) îl sili să se retragă repede. Găsind deci și un drum scurt, pe care să coboare la Beroe, și-a pierdut cea mai mare parte din armată, ba chiar el însuși, de nu-l ajuta Dumnezeu, s-ar fi strămutat în infern. Căci, trebuia să meargă pe drumul practicabil, dar el s-a vîrît pe sine însuși și armata într-un fel de văgăună greu de străbătut. Mergeau deci în frunte protostratorul Manuel Kamytzes și Isaac Comnenul, ginerele viitorului împărat Alexie, iar în ariergardă sebastocratorul, unchiul împăratului. Iar partea de mijloc a coloanei, înaintea căreia mergeau furgoanele și slujitorimea, o conducea însuși împăratul Isaac împreună cu fratele său, sebastocratorul Alexie. Barbarii, ivindu-se de ambele părți ale acelei înguste treceri, era limpede că aveau să săvîrșească ceva îngrozitor. Oștenii din fruntea coloanei trecură fără primejdie, deoarece barbarii încă se adunau și dealtfel ei socoteau că e folositor să se arunce nu asupra acestora, ci asupra mijlocului oastei, unde se
găseau și împăratul și garda sa și cei mai de seamă / și mai de neam care-i p. 404
erau apropiați. Și nu și-au greșit ținta. Căci, îndată ce împăratul a intrat în porțiunea dificilă și greu de străbătut a drumului, atunci au atacat și barbarii. Dar nici pedestrimea romeilor nu a rămas cu brațele încrucișate, ci și ea, grăbindu-se să nu fie înconjurată de aceștia, înainta spre pante și respingea, deși cu mare primejdie, pe cei ce coborau. Cum erau însă covîrșiți de mulțimea <atacatorilor> și sufereau rău din pricina bolovanilor rostogoliți <asupra lor>, au luat-o la fugă și s-au unit și ei cu oastea. Producîndu-se deci învălmășeală și străduindu-se toți să se izbăvească pe sine, dușmanii îi

[31] *Ibidem*, p. 517–521.
[32] *Ibidem*, p. 560. Autorul vorbește iarăși numai despre vlahi.
[33] Sciții = cumanii.
[34] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 561–564.

ὡς ἐν ἄρκυσι μέσος ληφθείς, πολλάκις μὲν ἀπώσασθαι τοὺς καθ'αὑτὸν ἐπιόντας ἀπεπειρᾶτο, πρὸς δὲ τῷ μηδὲν ἀνύειν, καὶ τὴν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ καλύπτραν σιδηρᾶν ἀπεβάλετο· πολλῶν δὲ καὶ κρατίστων συνδραμόντων περὶ αὐτόν, καὶ πολλὰ διαχειρισαμένων ὑποζύγια (ὡς δέ φασι καὶ στρατιώτας ʽΡωμαίους ὁπόσοι τῇ παρόδῳ εἰς ἐμπόδιον ἦσαν), οὕτως ἐξῆλθε μόνος, ἀπολωλότων πολλῶν. καὶ τοῖς προηγησαμένοις συναφθείς, ηὐχαρίστει θεῷ τῷ σωτῆρι αὐτοῦ· οἱ δὲ μετ'αὐτοῦ διασωθέντες ὀλίγοι ἦσαν καὶ γυμνοί.

13

p. 405/406 Οἱ μέντοι Βλάχοι τῷ ἀεὶ νικᾶν ἐπαιρόμενοι, καὶ πλοῦτον/ καὶ ὅπλα ἐκ τῶν ʽΡωμαϊκῶν σκύλων ἐπικτησάμενοι, ἀκατάσχετοι τὰς ὁρμὰς ἐτύγχανον, καὶ οὐκέτι ἀγροὺς καὶ κώμας ἐληΐζοντο, ἀλλὰ καὶ πόλεσι προσέβαλλον. Καὶ τὴν μὲν Ἀγχίαλον ἐξεπόρθησαν, καὶ τὴν Βάρναν δέ· κατὰ δὲ τὴν Τριάδιτζαν ἀφικόμενοι, τὸ πλεῖστον αὐτῆς μέρος ἠφάνισαν, καὶ τὸ Στούμπιον τῶν ἐνοικούντων ἐκένωσαν· καὶ εἰς τὴν Νίσον ἀφιγμένοι, οὐκ ὀλίγην λείαν ἀνθρώπων τε καὶ ζώων ἐξήλασαν. Μὴ ἔχων δ'ὁ βασιλεὺς τίνι τῶν κακῶς πασχόντων βοηθήσει πρότερον, εἰς ἀρχηγοὺς μερίζει τὴν στρατιάν. Ἀμέλει καὶ τὴν Βάρναν ἀνέκτισε, καὶ ἐπύργωσε τὴν Ἀγχίαλον, καὶ φρουρὰν αὐταῖς ἐγκατέστησε. Καὶ ἐδόκει μὲν ταῦτα προμηθείας εἶναι βασιλικῆς, πλὴν καὶ αὖθις τὰ τῶν ἐναντίων ἦσαν ἐπικρατέστερα. Ἔξεισι γοῦν καὶ αὐτὸς κατὰ τὰς μετοπωρινὰς τροπὰς περὶ τὴν Φιλιππούπολιν, καὶ τὴν γυναικωνῖτιν ἐπαγόμενος. Καὶ ὡς ἐνὸν ἀνέστειλε τὰς τῶν Βλάχων καὶ τῶν ~~Σκυθῶν~~ ἐπιδρομάς. <. . .>.

p. 407 Ἔπτηξαν οὖν αὐτὸν οἱ ἀποστάται Βλάχοι, ὡς οὐδ'αὐτὸν τὸν βασιλέα ἐκεῖσε διάγοντα, καὶ πολλάκις ὁ Πέτρος σὺν τῷ Ἀσὰν τὰ κατὰ Φιλλιππούπολιν καὶ Βερόην ἐπιέναι προθέμενοι, τοῦτον οὐκ ἔλαθον, ἀλλ'εἶχον εὐθὺς τὰς ἐκείνων κλονοῦντα φάλαγγας· διὸ καὶ οὐδὲ συχνὰς ἐκδρομὰς ἐποιοῦντο.

14

p. 411 Μὴ φέρων τὰς μετὰ Σκυθῶν τῶν Βλάχων ἐπιδρομάς, πληττόμενος δὲ καὶ τῷ τὸν Γίδον Ἀλέξιον (ὃς ἡγεῖτο τῶν ἑῴων ταγμάτων), καὶ τὸν Βατάτζην Βασίλειον (τῶν ἑσπερίων δὲ στρατιωτῶν οὗτος ἦρχε), συμπλακέντας τοῖς πολεμίοις ἐγγὺς τῆς Ἀρκαδιουπόλεως, τὸν μὲν Γίδον ἀκόσμως φυγεῖν ἀπολέσαντα τὸ κρεῖττον τῆς στρατιᾶς, τὸν δὲ συνδιαφθαρῆναι ταῖς ὑπ'αὐτὸν τάξεσιν, ἔγνω καὶ πάλιν δι'ἑαυτοῦ κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐλθεῖν. Συλλογαὶ οὖν ʽΡωμαϊκῶν στρατευμάτων ἐγίνοντο, καὶ μισθοφορικὸν συνήγετο, καὶ πρὸς τὸν πενθερὸν αὐτοῦ πέμψας, τὸν ῥῆγα Οὐγγρίας δι'ἐπικούρων ᾐτεῖτο βοήθειαν·

ucideau pe cei care le cădeau în mînă, fără încetare, ca pe niște vite îngrămădite într-un țarc. Prins ca într-o plasă, împăratul a încercat de mai multe ori să-i respingă pe cei ce veneau asupra lui, dar n-a izbutit să facă nimic, și și-a pierdut și coiful de fier de pe cap. După ce au alergat în preajma lui mulți și foarte puternici <oșteni> și au ucis multe dobitoace de povară (ba, după cum se spune, chiar și oșteni romei care împiedicau trecerea), el ieși singur, în vreme ce mulți pieriră. Și ajungîndu-i pe cei care trecuseră mai înainte, mulțumea lui Dumnezeu, izbăvitorul său. Iar cei ce scăpaseră împreună cu el erau puțini și despuiați.

13

1190 (1191?). Ofensiva lui Petru și Asan în Peninsula Balcanică; vlahii sînt înfruntați cu succes de noul strateg din Filipopole, Constantin Anghelos

Vlahii, sumețindu-se de faptul că-i învingeau mereu <pe romei> și dobîn- p. 405
dind/ avuții și arme din prăzile luate de la ei, nu mai puteau fi împiedicați să tot p. 406
năvălească și nu mai jefuiau <doar> ogoare și sate, ci atacau chiar orașe. Au devastat și Anhialos și Varna. Sosind la Triadița, au distrus-o în cea mai mare parte și au pustiit de locuitori Stumpion. Și ajungînd la Niș au făcut <de acolo> nu puțină pradă de oameni și de animale. Iar împăratul, neștiind cui să-i ajute mai întîi dintre cei greu încercați, își împarte oastea între căpetenii. Reconstrui, firește, și Varna și întări cu turnuri și Anhialos și așeză într-însele garnizoane. Și se părea că toate acestea sînt într-adevăr dovezi de grijă împărătească, numai că tot forțele potrivnicilor erau mai puternice. Pornește dar și el, la sfîrșitul toamnei, în ținutul Filipopolei, ducînd cu sine și muieretul <curții>. Și respinse, pe cît îi era în putință, năvălirile vlahilor și ale sciților [35] <. . .>.

<Se relatează despre numirea lui Constantin Anghelos în funcția de strateg la Filipopole>

Răzvrătiții vlahi se temeau de el, așadar, cît nu se temuseră nici de p. 407
însuși împăratul cînd își petrecuse timpul pe acolo; și de multe ori Petru împreună cu Asan propunîndu-și să atace ținuturile Filipopolei și Beroei, lucrul acesta nu-i scăpa neobservat <lui Constantin>, ci el îndată le punea pe fugă trupele. Din care pricină aceia nici nu mai făceau incursiuni dese [36].

14

1195, martie. După noi insuccese ale armatei bizantine în luptele cu Petru și Asan, Isaac al II-lea Anghelos pornește împotriva lor, avînd și sprijinul ungurilor

Nemaisuportînd incursiunile pe care le făceau vlahii împreună cu p. 411
sciții [37], afectat și de faptul că Alexie Gidos (conducătorul oștilor răsăritene) și Vasile Vatatzes (peste oștenii din Apus era acesta comandant), care s-au ciocnit în luptă cu vrăjmașii în apropiere de Arcadiopolis <au fost înfrînți>, Gidos fugind fără rușine, după ce a pierdut partea cea mai bună a armatei, iar celălalt pierind împreună cu trupele de sub comanda sa, <împăratul> hotărî să pornească din nou el însuși împotriva dușmanilor. S-au strîns

[35] Sciții = cumanii. Și aici Skutariotes omite pe bulgari, ca și N. Choniates, *Istoria*, p. 568—569, modelul său.
[36] *Ibidem*, p. 570.
[37] Sciții = cumanii.

ὁ δὲ ἀσμένως ἐπένευσε, καὶ διὰ τῆς Βιδύνης ἱκανοὺς ἐκπέμψας συνέθετο· ἀπο-
χρῶσαν οὖν τὴν συλλογὴν τῶν ὁπλιτῶν ἐργασάμενος, ἔξεισι κατὰ τὸν μάρτιον
p. 412 τῆς βα/σιλίδος τῶν πόλεων, κατὰ τῶν βαρβάρων στηρίξας τὸ πρόσωπον, ὅρον
τῆς ἐπαναστροφῆς θέμενος τὸ πέρας τῶν ἔργων ὧν χάριν κατὰ τῶν ἀποστατῶν
ἐπορεύετο. Οὕτω μὲν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπὶ τοὺς παραπικραί-
νοντας ἔβλεπον Βλάχους·

15

p. 416 Ὁ δὲ βασιλεὺς πλείω τῶν Δυτικῶν χωρῶν φροντίδα τιθέμενος, μετὰ
πλείστης στρατιᾶς τὸν Ἀσπιέτην Ἀλέξιον ἐξαπέστειλεν· οὐχ ὡς ἔδει δὲ καὶ
οὗτος τὸν πόλεμον συγκροτήσας, ὑπὸ τῶν Βλάχων ἁλίσκεται. Καὶ πάλιν ὁ
βασιλεὺς τὸν ἑαυτοῦ γαμβρὸν Ἰσαάκιον τὸν σεβαστοκράτορα μετὰ μείζονος
στρατεύματος ἔπεμψε· πλὴν καὶ οὗτος νέος ὤν, καὶ κατορθώματι ἐπαρθείς,
μὴ προεξετάσας τὴν τῶν πολεμίων δύναμιν, συνάπτει μάχην, καὶ ὁ Ἀσὰν
εἰς λόχους τὸν οἰκεῖον στρατὸν καταμερισάμενος, τροποῦται τὸν Ἰσαάκιον,
ἱκανῶς μὲν ἀγωνισάμενον, ὑπὸ δὲ Σκύθου τινὸς χειρωθέντα.

Τότε τις τῶν δορυαλώτων Ῥωμαίων ἱερεὺς ἐδεῖτο τοῦ Ἀσὰν ἀνεθῆναι, ὡς ἴδρις τῆς τῶν Βλάχων φωνῆς· ὁ δὲ εἴρηκε, μηδέποτε θελῆσαι Ῥωμαίους ἐλευθεροῦν, ἀλλὰ θανατοῦν. Πρὸς ὃ τὸν ἱερέα μετὰ δακρύων στενάξαντα ἀνθυπενεγκεῖν, ἀνθ᾽ὧν οὐκ ἐμνήσατο ποιῆσαι ἔλεος μετὰ πένητος δι᾽ἱερωσύνης θεῷ πλησιάζοντος, μηδὲ αὐτὸν ἐλεηθῆναι παρὰ θεῷ, ἀλλὰ καὶ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ γενέσθαι τάχιον. Καὶ οὐ διέπεσεν ὁ λόγος τοῦ ἱερέως· μικροῦ γὰρ ὕστερον παρά τινος τῶν οἰκείων διαχειρίζεται.

Ἦν δ᾽οὗτος ὁ τρόπος τῆς αὐτοῦ ἀναιρέσεως. Ἀνήρ τις ὁμογενὴς αὐτῷ
p. 417 καὶ ὁμότροπος, Ἰβαγκὸς ὄνομα, ἐλέγετο τῇ/γυναικαδέλφῃ τούτου λάθρα συν-
έρχεσθαι. Πυθόμενος οὖν τὰ τῆς μίξεως, πρῶτα μὲν τὴν γαμετὴν εἰς εὐθύνην καθίστησιν, εἶτα τὸν χόλον εἰς τὸν Ἰβαγκὸν μετατίθησι, καὶ ἀωρὶ τῶν νυκτῶν μεταπέμπεται τοῦτον· ὁ δὲ πτοηθεὶς εἰς τὴν αὔριον τὴν ἄφιξιν ὑπερτίθεται. Τοῦ δὲ Ἀσὰν ἀναγκάζοντος, βουλῇ τῶν προσγενῶν ὁ Ἰβαγκὸς ῥομφαίαν ἐντὸς τῶν ἱματίων αὐτοῦ περιζωσάμενος ἀπέρχεται πρὸς αὐτόν, καὶ μηδὲν ἐπ᾽αὐτῷ μέτριον φρονοῦντα εὑρὼν τὸν Ἀσάν, ἀλλὰ καὶ θάνατον ἐπαγαγεῖν μελετῶντα, προφθάνει οὗτος ὅσα μέλλει παθεῖν ἐκείνῳ ἐπαγαγεῖν καὶ πλήξας καιρίαν, ἐστέρησε τῆς ζωῆς τὸν πολλοὺς τῷ ᾅδῃ προπέμψαντα. Οὐκοῦν καὶ διαδρὰς Ἰβαγκός, πρόσεισι τοῖς τοῦ ἔργου συνίστορσι, καὶ σὺν αὐτοῖς πρὸς ἀποστασίαν ὁρᾷ· καὶ πολλῶν συνδραμόντων, κρατεῖ τοῦ Τερνόβου (αὕτη δέ ἐστιν ἡ τῶν κατὰ τὸν Αἷμον ὀχυρότητι καὶ περιφανείᾳ διαφέρουσα πόλις, ἐπ᾽ ὄρους κειμένη καὶ ποταμῷ περιλαμβανομένη κύκλῳ). Ἀνθίσταται τούτῳ Πέτρος ὁ τοῦ Ἀσὰν ἀδελφός. Ὡς δὲ χρονοτριβεῖν οὐκ εἶχεν ὁ Ἰβαγκός,

așadar armate de romei și s-a adunat și oaste de mercenari și, trimițînd solie la socrul său, regele Ungariei, ‹Isaac› a cerut ajutor de trupe de aliați. Acesta încuviință bucuros și trimise destui ‹oșteni› prin Vidin. După ce a strîns
așadar suficientă oaste de pedestrași, iese în luna martie din capitală / împo- p. 412
triva barbarilor întărindu-și frontul și punînd ca termen de întoarcere încheierea deplină a acțiunilor pentru care mergea împotriva răzvrătiților. Astfel, ochii împăratului erau ațintiți asupra vlahilor care-l supărau peste poate [38].

15

1195—1197. Eșecul expediției lui Alexie Aspietes împotriva vlahilor, robirea lui. Eșecul lui Isaac sebastocratorul și robirea lui. Asan refuză să elibereze un preot captiv care i se adresase în limba vlahilor. Uciderea lui Asan de către Ivancu. Domnia lui Petru. Eșecul expediției lui Kamytzes, trimis în sprijinul lui Ivancu. Ioniță devine conducătorul vlahilor. Ivancu se refugiază în imperiu și intră în slujba bizantinilor

Împăratul [39], purtînd mai multă grijă ținuturilor apusene, trimise cu p. 416
foarte multă oaste pe Alexie Aspietes; dar și acesta, din pricină că nu a condus așa cum trebuia operațiile militare, e prins de vlahi. Și iarăși trimise împăratul, cu și mai multă armată, pe propriul său ginere, pe Isaac sebastocratorul, numai că și acesta, tînăr fiind și încurajat de izbîndă, angajează lupta fără să fi cercetat mai înainte puterea dușmanilor și Asan, care-și împărțise oastea în locuri de pîndă, îl înfrînge pe Isaac, după ce a luptat îndestul, iar acesta e prins de un scit [40].

Atunci unul dintre romeii captivi, un preot, s-a rugat de Asan să fie eliberat, ca unul ce cunoștea limba vlahilor. Dar acesta a spus că n-a vrut niciodată să-i elibereze pe romei, ci să-i omoare. La care preotul cu lacrimi răspunse suspinînd că, de vreme ce nu și-a amintit să-și facă milă cu un sărman ce se află aproape de Dumnezeu prin preoție, nici el nu va avea parte de milă din partea lui Dumnezeu, ba chiar prăbușirea lui se va întîmpla în scurtă vreme. Și n-a fost în deșert cuvîntul preotului. Căci, ceva mai tîrziu, ‹Asan› a fost ucis de unul dintre ai săi.

Iar uciderea sa s-a întîmplat în chipul următor. Se spunea că un bărbat din același neam ‹cu el› și cu o fire asemănătoare, pe nume Ivancu, /
avea într-ascuns legături cu sora soției acestuia. Aflînd de această legătură p. 417
‹Asan› o învinuiește mai întîi pe soție, apoi își trece mînia asupra lui Ivancu și trimite să-l cheme la un ceas nepotrivit din noapte. Iar acesta, înspăimîntat, își amînă sosirea pe a doua zi. Cum Asan îl silea ‹să vină›, Ivancu se duce la el, încingînd pe sub veșminte, după sfatul rudelor sale, o sabie și găsindu-l pe Asan cugetînd lucruri excesive împotriva lui, ba chiar pregătindu-se să-l ucidă, i-o ia el înainte făcîndu-i lui ceea ce trebuie să pățească el și, rănindu-l de moarte, l-a lipsit de viață pe cel ce trimisese mulți oameni pe lumea cealaltă. Fugind apoi, Ivancu se înfățișează celor ce știau de această faptă și, împreună cu ei, pune la cale răzvrătirea. Și, cu ajutorul multora, pune mîna pe Tărnovo (acesta e orașul cel mai de seamă între cele din Haemus, prin tăria fortificațiilor și faimă, e situat pe munte și înconjurat de un rîu jur împrejur). I se împotrivește Petru, fratele lui Asan. Cum Ivancu nu putea să ‹lupte› vreme îndelungată, nici nu avea forță pe măsura potrivnicului său,

[38] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 587—589. Skutariotes urmează și aici modelul său, pomenind numai de vlahi și cumani.

[39] Împăratul Alexie al III-lea Anghelos (1195—1203).

[40] Scit = cuman.

οὐδ'ἴσχυε πρὸς τὸν ἀνθιστάμενον, ἀεὶ πλείω περιβαλλόμενον δύναμιν, δεῖν ἔγνω προσδραμεῖν τῷ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων, καὶ διὰ τῆς ἐκ τούτου συνάρσεως περιγενέσθαι τῶν ἀντιπάλων.

Ἐλέγετο δὲ καὶ εἰσηγήσεσι τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου ἀναιρεθῆναι παρὰ τοῦ Ἰβαγκοῦ τὸν Ἀσάν, ἄλλαις τε πολλαῖς ὑποσχέσεσι πρὸς τοῦτο αὐτὸν παραθήξαντος, καὶ τῷ ὑποσχέσθαι εἰς γυναῖκα αὐτῷ δοῦναι τὴν οἰκείαν θυγατέρα Θεοδώραν· πλὴν ἀλλ'ὁ μὲν σεβαστοκράτωρ καὶ πρὸ τοῦ φόνου τοῦ Ἀσὰν ἐναφῆκε τοῖς δεσμοῖς τὴν ψυχήν· ὁ δ''Ιβαγκὸς δεδήλωκε τῷ βασιλεῖ τὸ γενόμενον, καὶ στεῖλαί τινα ᾔτησε τὸν παραληψόμενον τὸν Τέρνοβον.

Στέλλει οὖν ὁ βασιλεὺς τὸν πρωτοστράτορα τὸν Καμμύτζην· ὁ δὲ μετὰ τῶν συνεπομένων αὐτῷ δυνάμεων ἄκροις ποσὶ τῶν ὀρῶν τῆς Μυσίας ἁψάμενος,
p. 418 αὖθις ὑπέστρεψεν. Ὅ/θεν καὶ πλείονος στρατιᾶς ἀθροισθείσης, εἴχοντο τοῦ ἔργου· οὐκ ἦν δὲ προβῆναι τοῦτο εἰς πέρας.

Ἀπειρηκὼς οὖν ὁ Ἰβαγκός, ἔξεισι τῆς Μυσίας λάθρα καὶ πρόσεισι τῷ βασιλεῖ. Καὶ ὁ Πέτρος καθαρῶς τὴν ἀρχὴν κατέσχε, καὶ ἑαυτῷ ἐκρατύνατο· πλὴν οὐδ'οὗτος φυσικῷ θανάτῳ τὴν ζωὴν ἐξεπέρανεν, ἀλλά τις τῶν ὁμοφύλων καὶ τοῦτον ἀπέσφαξεν. Ἡ δὲ τῶν Βλάχων ἀρχὴ βλέπει πρὸς Ἰωάννην τὸν τρίτον τῶν ἀδελφῶν. Τότε δὲ ὁ Πέτρος συμμεριστὴν τῆς δυναστείας τὸν Ἰωάννην προσλαβόμενος, τὰ Ῥωμαίων ὅσον ἐδύνατο ἐλυμαίνετο.

Ὁ οὖν Ἰβαγκὸς τῷ βασιλεῖ προσιών, χρήσιμος εἰς πολλὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐγένετο, εὐμήκης ὢν τὴν ἡλικίαν, καὶ τὴν ῥώμην ἀκμαῖος, καὶ τὸ ἦθος ἀκρόχολος, ὡς αἱμάτων ἀνήρ. Ἀλλὰ καὶ τῆς μνηστείας οὐκ ἀνάξιον κρίνας ὁ βασιλεὺς τοῖς μέγα δυναμένοις συγγενέσιν ἐνέγραφε, τὸν γάμον ὑπερτιθέμενος εἰς καιρόν, ἔτι γὰρ ἡ νύμφη ἐψέλλιζε. Τὰ πλεῖστα μέντοι οὗτος τοῖς περὶ τὴν Φιλιππούπολιν διέτριβε μέρεσι, καὶ ἦν ἀγαπητὸν Ῥωμαίοις ἀντίφραγμα τῶν ἐκ τοῦ γένους ἐκείνου Βλάχων καὶ τῶν Σκυθῶν, καὶ βασιλεῖ δὲ συστρατεύων διαφερόντως ἐδόκει δραστήριος.

16

p. 422 Τοῦ δὲ βασιλέως ἐκ καχεξίας τῶν ἄρθρων πάσχοντος, Σκῦθαι μετὰ Βλάχων τοῖς ἐν Θρᾴκῃ ἐπιόντες πολίσμασιν, ἐξ ἐφόδου αὐτὰ ἔβλαπτον. Ὁ δὲ τὴν Βιζύην φυλάσσων στρατὸς μαθὼν τοὺς Σκύθας ἔρχεσθαι μετὰ λείας, τὴν ἐπ'αὐτοὺς ἐτράπετο, καὶ κρατεῖ τὸ ἡμέτερον στράτευμα· φόνος τε γίνεται τῶν Σκυθῶν, καὶ τὸ τῶν αἰχμαλώτων πολὺ πλῆθος ἐλευθεροῦται· καὶ εἰ μὴ τοῦ ἀφαρπάζειν τὰ τῆς λείας οἱ νικήσαντες ὅλοι ἐγένοντο, ἔργον ἂν μέγα κατώρθωσαν. Ὅλοι δὲ τοῦ αὐτοὶ σφετερίζεσθαι ταῦτα γενόμενοι, καθ'ἑαυτῶν ἐπέστρεψαν τοὺς ἐχθρούς, διωκόμενοι ἀποφανέντες οἱ διώκοντες πρὸ μικροῦ.

care se înconjura întotdeauna de tot mai multă oaste, și-a dat seama că trebuie să se refugieze la împăratul romeilor și să-l biruiască pe potrivnic cu ajutorul acestuia.

Se mai spune că Asan a fost ucis de Ivancu și la îndemnurile sebastocratorului Isaac, care l-ar fi ațîțat în acest scop și cu alte multe făgăduieli, dar și cu promisiunea de a-i da de soție pe propria sa fiică, Teodora. Numai că sebastocratorul își dăduse sufletul, în lanțuri fiind, chiar înainte de uciderea lui Asan. Iar Ivancu i-a arătat împăratului ce s-a întîmplat și i-a cerut să trimită pe cineva să ia în stăpînire Tărnovo.

Trimite deci împăratul pe protostratorul Kamytzes. Acesta, numai ce-a atins împreună cu cei ce-l însoțeau hotarele Misiei și s-a și întors. Și /
chiar după ce a strîns mai multă oaste, se oprește din acțiune. Căci nu era p. 418
cu putință să o ducă la capăt.

Renunțînd deci <la rezistență>, Ivancu pleacă pe ascuns din Misia și se duce la împărat. Și Petru dobîndi stăpînirea deplină și o păstra pentru sine întărind-o. Numai că nici acesta nu a murit de moarte bună, ci îl ucise unul dintre cei de același neam cu el. Iar domnia asupra vlahilor[41] revine lui Ioan, al treilea dintre frați. Pe atunci Petru, făcîndu-și-l părtaș la domnie pe Ioan, devasta pe cît îi stătea în putință țara romeilor.

Ivancu, mergînd la împărat, ajunse folositor în multe romeilor; era un bărbat înalt de stat și în plină vigoare și mînios din fire, ca un bărbat iubitor de vărsare de sînge. Dar, socotind că nici chiar de căsătorie nu e nevrednic, împăratul l-a înscris în rîndul preaputernicelor sale rude, amînînd <însă> nunta pentru ceasul potrivit, căci mireasea mai gungurea încă. Acesta își petrecea prin urmare cea mai mare parte a timpului în părțile Filipopolei și era pentru romei o stavilă îndrăgită în calea vlahilor din neamul său și a sciților și, făcînd război alături de împărat, părea deosebit de energic[42].

16

1199. Cumanii și vlahii pradă orașele din Tracia. Victoria trupelor bizantine din Bizya nu e fructificată

Pe cînd împăratul suferea de slăbiciunea încheieturilor, sciții[43] împreună p. 422
cu vlahii, atacînd orașele din Tracia, le aduceau daune de la primul atac. Iar oastea care păzea Bizya, aflînd că sciții vin cu pradă, luă drumul împotriva lor și învinge armata noastră. Și are loc măcelărirea sciților și e eliberată marea mulțime de prizonieri. Și dacă biruitorii nu se grăbeau cu toții să ia prada, ar fi săvîrșit un lucru însemnat. Cum însă toți erau preocupați să-și însușească prada, și-au întors pe dușmani împotriva lor, urmăriți devenind cei care cu puțin mai înainte erau urmăritori[44].

---

[41] În contrast cu locul de mai sus, unde Skutariotes îl numise pe Petru, „împărat al bulgarilor", aici îl numește pe Ioniță „împărat al vlahilor", sugerînd că la fel au fost și predecesorii săi.

[42] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 612–624.

[43] Sciții = cumanii.

[44] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 662–664.

17

p. 422 Βασιλεὺς δὲ τῆς Πόλεως ἐξελθὼν ἐφίσταται τῇ Θεσσαλονίκῃ, κἀκεῖθεν κατὰ τοῦ Χρύσου ὁρμᾷ· οὗτος γὰρ τὴν Στρούμμιτζαν κατασχών, καὶ τὸν Προύσακον (φρούριον δὲ τοῦτο) κατοχυρώσας ἑαυτῷ τῆς τυραννίδος κατέστησεν ἐνδιαίτημα· <. . .>./

p. 423 Ἐνίοις μὲν οὖν τῶν τοῦ βασιλέως ἐδόκει τὸν Προύσακον ὡς δυσάλωτον, ἢ μᾶλλον ἀνάλωτον, παρελθεῖν, τὰ δὲ κύκλῳ τούτου σπεῦσαι χειρώσασθαι, καὶ τότε προσβαλεῖν τούτῳ τοῦ τε στρατοῦ τῇ λείᾳ τῶν ἐκεῖθεν εὐθαρσῶς ἐπιόντος, καὶ τοῦ Χρύσου δὲ τῇ ἐκείνων ἀποβολῇ μεταβουλευσαμένου χρηστότερον. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀνάξια ταῦτα κρίνας τῆς αὐτοῦ παρουσίας, εὐθὺ Προυσάκου ἄγειν ἔγνω τὴν στρατιάν, ὡς εἰ οὗτος ἁλώσεται, λέγων, οὐδὲν ἀντιστήσεται. Τοίνυν καὶ κατὰ τοῦ Προυσάκου φέρεται· ὅθεν καί τινα ἑάλωσαν φρούρια, καὶ θημωνίαι καὶ λήϊα πυρὶ παρεδόθησαν, ὑπὸ δὲ τῶν ἐπικούρων Περσῶν, οὓς ὁ τῆς Ἀγκύρας σατράπης τῷ βασιλεῖ ἀπέστειλε, καὶ Βλάχοι ἑάλωσαν.

Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰς τὸν Προύσακον ἔφθασεν, ἐκεῖ που στρατοπεδεύεται, καὶ τούτου ἔγνω αὐτίκα πειράσασθαι, εἴ πως τοῦ πρὸς τῇ ἀνόδῳ τειχίου κρατήσει, ὃ ἦν ὡς διάφραγμα· καὶ ἦν ἰδεῖν ἔργα πρὸς Ῥωμαίους τελούμενα ἄξια θαύματος· ὑπὲρ γὰρ ἐλπίδας διηγωνίσαντο ἐπὶ τῆς πέτρας ἐκείνης ἀναρριχώμενοι, καὶ
p. 424 ἣν ὁ Χρύσος ἐπετεχνήσατο οἰκοδομήν, προφύλαγμα τῶν/πυλῶν τῆς ἀνόδου, κρατῆσαι σπουδάζοντες. Ἀλλ'ὅτε τοῦτο διήνυσαν, τότε εἰκαίως διαπονούμενοι ἔγνωσαν· αἰτήσαντες γὰρ σκαπάνας εἰς καθαίρεσιν τοῦ τείχους, οὐδένα εἶχον διδόντα τὸ αἰτηθέν. Ὁ μὲν οὖν βασιλεύς, μείλιχος ὤν, ἤνεγκε τὸ πραχθέν, οἱ δὲ πρὸς τὸ ἔργον μοχθοῦντες παρὰ βραχὺ τὸν τῶν ὅπλων ἐπιστάτην εὐνοῦχον διεχειρίσαντο. Ἐπὶ δὲ τούτῳ καὶ κλίμακας αἰτησάμενοι ὅπως ἄνω γένωνται τοῦ τῶν πυλῶν διαφράγματος, οὐδὲν τούτων ηὐμοίρησαν. Ὡς δὲ διετείνοντο ὕστερον οἱ τειχομαχούμενοι Βλάχοι, εἰ παρῆσαν τὰ πρὸς τὴν τοῦ τείχους καθαίρεσιν, τό τε δὴ φρούριον ἐχειροῦτο ἡμέρᾳ τῇ αὐτῇ, καὶ ὁ Χρύσος συνελαμβάνετο. Τὴν δ'ἐπιοῦσαν πρὸς συμπλοκὴν πάλιν οἱ Ῥωμαῖοι ἀνέδραμον, ὅτε καὶ οἱ βάρβαροι μηχανήμασι χρώμενοι, πολλοὺς ἀνῄρουν, ἀφ'ὕψους βάλλοντες, καὶ λίθων κατὰ Ῥωμαίων κυλίοντες, καὶ οἴνων δοχεῖα ἐκ λύγων τυμπανοειδῆ διάκενα ἐπιρρίπτοντες καὶ ἐξιστῶντες τῷ ἤχῳ τὸ στράτευμα. Ὅμως ὁ Χρύσος εἰς συμβάσεις ἐτράπη, καὶ δεῖται βασιλέως καθ'ὁρισμὸν αὐτοῦ κατέχειν τὸν Προύσακον, καὶ γυναικὶ συζευχθῆναι μιᾷ τῶν εὐγενῶν. Καὶ τὰς αἰτήσεις ὁ βασιλεὺς δεξάμενος, ἐκεῖθεν ἀπανίσταται, καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰσιών, γυναῖκα τῷ Χρύσῳ πέμπει, νυμφαγωγὸν ἀναδείξας τὸν σεβαστὸν Κωνσταντῖνον τὸν Ῥαδηνόν· ἐπὶ δὲ τῆς παστάδος ἐπεὶ μὴ ἤσθιεν ἡ

17

1199. Expediția nereușită a împăratului Alexie al III-lea Anghelos împotriva lui Chrysos. Alexie refuză să-i elibereze pe vlahii robiți de aliații săi turci. Încheierea păcii cu Chrysos, care ia de soție pe fiica lui Kamytzes

Împăratul, ieșind din Oraș[45], vine la Tesalonic și de aici pornește p. 422
asupra lui Chrysos. Căci acesta, ocupînd Strumitza și întărind Prusakos[46] (acesta e o cetățuie) își făcuse dintr-însul reședință de uzurpator <. . .>[47].

Unii dintre sfetnicii împăratului socoteau că trebuie lăsat de o parte p. 423
Prusakos, ca fiind greu de cucerit sau, mai bine zis, cu neputință de luat, că trebuie să se grăbească să pună mîna pe <cetățile> din jurul acestuia și abia atunci să-l atace, deoarece și armata va năvăli mai cu îndrăzneală după ce va fi luat pradă de acolo și Chrysos, din pricina pierderii lor, va modifica spre folosul <romeilor> planurile sale. Dar împăratul, considerînd că asemenea acțiuni sînt nevrednice în prezența sa, hotărî să conducă oastea drept către Prusakos, spunînd că, de va fi cucerit acesta, nimic nu le va mai rezista. Se îndreaptă deci către Prusakos. Cu acest prilej fură cucerite și cîteva cetățui și fură date pradă focului clăi de fîn și lanuri de grîu, iar unii vlahi au fost făcuți prizonieri de către auxiliarii perși[48] pe care-i trimisese împăratului satrapul Ankyrei.

După ce sosi și la Prusakos, își așează tabăra acolo și hotărî să încerce îndată să-l cucerească, punînd stăpînire, dacă era cu putință, pe zidul din partea drumului ce suia spre cetate, care era ca o stavilă. Și puteai vedea, săvîrșite de romei, fapte vrednice de admirație. Căci au luptat peste așteptări, cățărîndu-se pe stînca aceea și străduindu-se să pună stăpînire pe construcția meșteșugită de Chrysos spre apărarea / porților dinspre căile de acces. p. 424
Dar cînd făcură aceasta, își dădură seama că se trudesc în zadar; căci ceruseră tîrnăcoape pentru dărîmarea zidului, dar nu era nimeni care să le dea cele cerute. Împăratul, om blînd, îndura această faptă, dar cei care se osteneau la lucru erau cît pe ce să-l ucidă pe eunucul însărcinat cu grija armamentului. Cînd i-au mai cerut și scări ca să se suie pe zidul porților, n-au avut parte de nici una. Cum susțineau mai tîrziu vlahii care luptaseră la ziduri, dacă ar fi existat uneltele pentru dărîmarea acestuia, și cetatea ar fi fost cucerită în aceeași zi și Chrysos ar fi fost prins. A doua zi romeii se aruncară din nou în luptă, iar barbarii, folosindu-se de vicleșuguri, pe mulți îi omorau, aruncîndu-i din înălțime și rostogolind asupra romeilor bolovani și, azvîrlind vasele de vin goale, îmbrăcate în nuiele și avînd forma tobelor, înspăimîntau oștirea cu zgomotul lor. Însă Chrysos se îndreaptă spre acorduri și cere împăratului să stăpînească, în puterea unei cărți împărătești, Prusakos și să i se dea în căsătorie o femeie de neam. Și împăratul, acceptînd cererile lui, se reîntoarce de acolo la Constantinopol și-i trimite lui Chrysos soție, desemnînd drept însoțitor al miresei pe sebastul Constantin Rhadenos. Dar deoarece mireasa nu mînca și nu bea în timpul ospățului de nuntă ca mirele, l-a mîniat și el i-a spus să-l

---

45 Constantinopol.

46 La Choniates : Prosakos.

47 În continuare Skutariotes descrie, urmîndu-l pe Choniates, poziția cetății Prosakos.

48 Perșii = turcii selgiucizi.

νύμφη καὶ ἔπινε καθὼς ὁ νυμφίος, ἐκμαίνει τοῦτον, εἰπόντα συμμετέχειν τούτῳ τῆς τραπέζης, καὶ αὐτίκα οὕτως μὴ δράσασα καὶ ὑποβαρβαρίσας πλεῖστα καθ'ἑαυτόν, ὕστερον ἔφησε ,, μὴ φάγης, μηδὲ πίης''.

18

p. 424 Μετ'οὐ πολὺ δὲ ἀφίσταται καὶ ὁ 'Ιβαγκός· οὗτος γὰρ τῶν κατὰ τὴν Φιλιππούπολιν πραγμάτων κύριος γεγονώς, φρούριά τε ἀνήγειρεν ἐν τόποις ἐπιτηδείοις, καὶ τὸ ὑποκείμενον αὐτῷ στράτευμα εἰς ἔργα ἐγύμναζε τὰ πολέμια. Οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν βασιλέα οὐ καλῶς ἔλεγον τοῦτο ποιεῖν, οὐδ'ἐπὶ συμφέροντι
p. 425 τῶν 'Ρωμαίων, ὅθεν καὶ παρῄνουν παραλῦσαι αὐτὸν τῆς / ἀρχῆς. Καὶ οἱ μὲν οὕτως· ὁ δὲ βασιλεὺς ἐχέγγυα τὸν τῆς ἐγγόνης γάμον ὑπονοῶν, ἀσφαλῆ τὰ πρὸς εὔνοιαν ἔκρινεν. 'Ως δ'οὐ πολλῷ ὕστερον ἀντάρτης γέγονε, μὴ ἔχων ὅ,τι καὶ δράσειεν, αὐτίκα στέλλει εὐνοῦχόν τινα οἰκεῖον αὐτῷ, ἀναμνήσαντα τοῦτον τῶν συνθηκῶν, καὶ πληροφορίαν δώσοντα μηδέν τι παθεῖν ἀηδές, εἰ μετασταίη τῆς γνώμης καὶ πρὸς τὸν βασιλέα ἐπανελεύσεται, ἀλλὰ καὶ τοῦ τῆς μνηστῆς γάμου ἐπιτυχεῖν. Κατόπιν δὲ καὶ οἱ γαμβροὶ τοῦ βασιλέως ἐξῆλθον μετὰ παντὸς ἰδίου καὶ συγγενικοῦ πληρώματος. 'Αφικόμενος δὲ ὁ εὐνοῦχος πρὸς τοῦτον, οὐ μόνον οὐδὲν πρὸς ὃ ἐστάλη ἔπραξεν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ἐν χερσὶν ἔργον ἐπέρρωσε, προσημάνας τὴν κατ'αὐτοῦ τῶν 'Ρωμαίων ἄφιξιν, καὶ διδάξας ἀποσχέσθαι μὲν τῶν πεδινῶν, ἐπιλαβέσθαι δὲ τῶν ὀρέων ἐν οἷς αὐτῷ ἡ βοήθεια. Οἱ δὲ περὶ τοὺς γαμβροὺς τοῦ βασιλέως καὶ τὸν πρωτοστράτορα Μανουὴλ τὸν Καμμύτζην ἐδίωξαν μὲν ὀπίσω αὐτοῦ, οὐκ ἐπέτυχον δέ· τισὶ μὲν οὖν καὶ οὕτως ἐδόκει ἐπιδιώκειν, τοῖς δὲ ἀσφαλεστέροις οὐκ ἤρεσκε τοῦτο, περιελθεῖν δὲ τὰ πολίχνια ἅπερ οὗτος ἀνήγειρε καὶ θέσθαι κατήκοα βασιλεῖ· καὶ τῆς βουλῆς ὡς ἀμείνονος κρατησάσης, προσβάλλουσι τῷ Κριτζιμῷ, καὶ πολλὰ καμόντες, καὶ οὐκ ὀλίγους δὲ ἐν τῷ προσάγειν τὰς κλίμακας ἀποβαλλόμενοι, ὧν κράτιστος ὁ Παλαιολόγος Γεώργιος, ἐκράτησαν τούτου· καὶ ἐπὶ τῷδε καὶ ἕτερα πολισμάτια ἐχειρώσαντο, τὰ μὲν δι'ὁμολογίας, τὰ δὲ καὶ μεθ'αἵματος τούτων περιγενόμενοι.

Εὐμήχανος δὲ ὢν εἰς ἔργα πολέμια ὁ ἀποστάτης, καὶ τοιόνδέ τι μεθοδεύει, καὶ αὐτὸν χειροῦται τὸν πρωτοστράτορα· πλεῖστα ζῶα εἰς τὸ πεδίον καταγαγών, ἐνέδρας εἰργάσατο. 'Ο δὲ πρωτοστράτωρ ἐκ τοῦ Βατραχοκάστρου εἰς τὸ Βατκούνιον παραγίνεται, καὶ τῷ μὲν φαινομένῳ προσχών, τὸν δόλον δὲ μὴ ὑπονοήσας, τὰ ἔνδον ὀφθαλμοῖς ληΐζεσθαι ἀφῆκε τὸ στράτευμα. 'Εκ δὲ τῶν
p. 426 λόχων ἀνακύψας ὁ ἀποστάτης, ὡς σαγήνην / ἐκτεῖνας κύκλῳ τὸ περὶ αὐτὸν ὁπλιτικόν, ζωγρεῖ τὸν πρωτοστράτορα. Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο τοὺς μὲν 'Ρωμαίους περιδεεῖς ἐναπέδειξεν ὅσοι στρατηγὸν ηὔχουν τὸν πρωτοστράτορα, τοῖς δ'ἐναντίοις θράσος ἐνέβαλεν. Ἦν οὖν ἀφιστῶν 'Ρωμαίων ὁ ἀντάρτης ὁπόσα ἐς Μοσυνόπολιν νεύει μέχρι Ξανθείας καὶ πρὸς ὄρος τὸ Πάγγαιον ὡς ἐπ'Αὔδηρα παρατείνουσιν· ἀλλὰ καὶ τὸ θέμα τῶν Σμολένων ὑπεποιήσατο, ἐμπλατυνόμενος ἀεί, καὶ εις πολλὴν ἐλαύνων ὠμότητα, ἣν ἀνδρείαν οἱ πλεῖστοι βάρβαροι οἴονται, ὥστε καὶ κατὰ μέλος τοὺς ζωγρουμένους διαιρεῖν κατὰ πότον 'Ρωμαίους.

Ἔξεισι τοίνυν τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ὁ βασιλεύς, καὶ ἄπεισιν εἰς τὰ Κύψελλα. ‹. . .› καὶ τὸ ἐκεῖ συναθροισθὲν στράτευμα εἰληφώς, εἰς τὴν 'Αδρια-

întovărăşească la masă şi cum ea n-a făcut îndată aşa, el a murmurat multe în limba sa barbară, ca pentru sine, apoi a spus ,,să nu mănînci şi să nu bei' [49].

18

1200. Răzvrătirea lui Ivancu şi zdrobirea ei, după îndelungate lupte, de către Alexie al III-lea Anghelos

Nu după multă vreme se răscoală şi Ivancu. Acesta, devenind stăpînul p. 424
situaţiei în regiunea Filipopolei, a înălţat fortăreţe în locuri potrivite şi îşi instruia armata pusă sub ascultarea sa în arta militară. Cei din preajma împăratului spuneau că nu e nici bine şi nici spre folosul romeilor ceea ce face el, din care pricină îl şi sfătuiau ‹pe împărat› să-l înlăture din funcţie. /
Astfel socoteau ei. Dar împăratul, considerînd căsătoria nepoatei sale p. 425
‹cu Ivancu› drept chezăşie, socotea că bunacredinţă a acestuia îi e asigurată. Cum nu după multă vreme ‹Ivancu› s-a răzvrătit, neavînd ce să facă, ‹împăratul› trimite îndată la el pe un eunuc, om de casă al său, ca să-i reamintească de tratate şi să-l informeze că nu va păţi nimic neplăcut, dacă-şi va schimba gîndul şi va reveni de partea împăratului şi că se va face şi nunta. În urma aceluia plecau şi ginerii împăratului împreună cu oamenii lor şi ai rudelor lor. Ajuns la el, eunucul nu numai că nu a înfăptuit nimic din cele pentru care fusese trimis, dar l-a şi pus în mişcare spre săvîrşirea a ceea ce îşi propusese, vestindu-l de pornirea romeilor împotriva lui şi învăţîndu-l să se retragă din şesuri şi să se suie în munţi, care-i erau spre ajutor. Oamenii ginerilor împăratului şi ai protostratorului Manuel Kamytzes l-au urmărit ‹pe Ivancu›, dar nu l-au ajuns; unii, chiar şi aşa, erau de părere să-l urmărească ‹mai departe›, dar celor mai serioşi nu le plăcea acest lucru, ci ‹doreau› să pornească spre cetăţuile pe care acesta le ridicase şi să le cucerească supunîndu-le împăratului. Cum acest plan a învins, ca fiind mai bun, ei atacă Kritzimos şi după ce s-au trudit mult şi au pierdut în cursul aşezării scărilor ‹la ziduri› nu puţini oameni, dintre care cel mai însemnat era Georgios Paleologul, l-au cucerit. Şi după acesta au cucerit şi celelalte oraşele, pe unele prin înţelegere, pe altele cu vărsare de sînge.

Răzvrătitul, fiind un om dibaci la război, născoceşte şi următoarea stratagemă şi-l capturează pe însuşi protostratorul. Mînînd în cîmpie mai multe animale, a pregătit curse. Protostratorul, venea de la Batrachocastron la Batcunion şi, dînd crezare aparenţei, fără să bănuiască vicleşugul, a lăsat armata să prade ceea ce avea în faţa ochilor. Iar răzvrătitul, ieşind din ascunzătoare şi desfăşurîndu-şi armata ca un năvod, / îl ia prizonier pe protostrator. p. 426
Acest lucru i-a umplut de spaimă pe romeii care-l aveau drept strateg pe protostrator, iar duşmanilor le-a insuflat îndrăzneală. Răzvrătitul a despărţit deci de romei toate regiunile care se întind pînă la Mosynopolis şi la Xantheia şi spre muntele Pangaios pînă la Avdera. Ba a supus şi tema Smolenon, întinzîndu-se mereu şi ajungînd la multă cruzime, pe care cei mai mulţi dintre barbari o cred vitejie, încît, la ospeţe, îi tăia chiar în bucăţi pe romeii prinşi în război.

Împăratul iese deci din capitală şi se duce la Kypsella ‹. . .› [50] şi luînd cu sine armata strînsă acolo, merge la Adrianopol, unde a pierdut mai

[49] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 665—673.
[50] *Ibidem*, p. 675—681.

νούπολιν ἔρχεται, ἔνθα καὶ πολλὰς ἡμέρας ἐνδιατρίψας, ἠμηχάνει, τὸν ἀποστάτην ὁρῶν δυσμαχώτατον, τὸ δ'οἰκεῖον στράτευμα πάντῃ περίφοβον.

Τοίνυν καὶ παντοῖος ἐγίνετο, καὶ τοῦτον εἰς συμβάσεις προσκαλούμενος ὡς ἀγχιστέα, καὶ μηδὲ τοῦ πολέμου παντάπασιν ἀμελῶν, καὶ τὴν στρατιὰν
p. 427 ἀναλαβὼν περὶ τὸν Στενίμα/χον παραγίνεται, καὶ περικυκλώσας εἷλέ τε, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ βαρβάρους ἠνδραποδίσατο. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ τὸν ἀποστάτην εὐμεθόδως συνείληφε, καὶ ἐκ τούτου τῶν τε πόλεων καὶ φρουρίων ὧν ἦρχεν ὁ ἀποστάτης, χωρὶς πόνου πολλοῦ περιγίνεται, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μῖτον φυγάδα δείκνυσι. Τοιαῦτα κατωρθωκὼς ἐπάνεισιν ἐς Βυζάντιον.

19

p. 428 Τῷ δ'ἑξῆς ἔτει μετὰ Κομάνων οἱ Βλάχοι ἐξιόντες, ἀπαθεῖς ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Τάχ'ἂν οὐ διέλιπον καθ'ἡμῶν ἐξιόντες, εἰ μὴ τὸ χριστιανικώτατον ἔθνος, οἱ 'Ρῶσοι, τοῦ βασιλέως εἰσηγήσεσι, γενναίως κατὰ τούτων παρεκινήθησαν· ὁ γὰρ τῆς Γαλίτζας ἡγεμὼν 'Ρωμανός, πολλὴν καὶ ἀξιόλογον στρατιὰν ἠθροικώς, τὴν γῆν τῶν Κομάνων εὐπετῶς ἐπιὼν ἔφθειρε καὶ ἠφάνισε, καὶ τοῦτο πλειστάκις διαπραξάμενος εἰς καύχημα τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως, οὕτω τὰς τῶν Κομάνων ἐφόδους ἔστησεν.

20

p. 429 Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἔξεισι τῆς Μυσίας 'Ιωάννης μεγίστῳ ὡπλισμένο στρατῷ, καὶ χειροῦται Κωνστάντειαν ἐν 'Ροδόπῃ πόλιν, καὶ καθελὼν τὸν ταύτης περίβολον, ἐκεῖθεν ἔρχεται εἰς τὴν Βάρναν, καὶ πολιορκεῖ γενναίως
p. 430 καὶ ταύτην κα/τὰ τὴν ἕκτην τῶν Χριστοῦ παθημάτων ἡμέραν, ἔνστασιν ἐνδεικνυμένων τῶν ἔνδοθι, κρατίστων ὄντων κἀκ τοῦ Λατινικοῦ στίφους ἁπάντων σχεδόν· διὸ τετράπλευρον συντίθησι μηχανὴν ἴσην τῷ ὕψει τοῦ τείχους τῆς πόλεως, τὸ δὲ μῆκος ὅσον ἦν ἡ τοῦ τάφρου περίμετρος· ταύτην ἐπὶ τροχῶν σαλευομένην τῆς τάφρου ἔγγιστα στήσας, εἶτα ἐπαναστρέψας, ἀμφοτέρων τῶν περάτων τῆς τάφρου ἐπιλαμβάνεται, καὶ τῷ αὐτῷ καὶ ἑνὶ μηχανήματι κλίμακι καὶ ζεύγματι τῆς τάφρου χρησάμενος, ἐξικνουμένῳ τοῦ ὕψους τῆς πόλεως, κρατεῖ τῆς πόλεως. Οὔτε δὲ τῆς ἡμέρας τὴν δύναμιν ὁ βάρβαρος αἰδεσθείς (ἦν γὰρ τὸ ὑπερευλογημένον Σάββατον), οὔτε τὸν χριστιανισμὸν ὃν τοῖς χείλεσι περιέφερε, πάντας οὓς συνέλαβε κατὰ τῆς τάφρου ὠθεῖ, καὶ χοῦν ἐπιχέας πολυάνδριον τὸν τόπον δείκνυσιν· ἔπειτα καὶ τὰ τείχη καταστρεψάμενος, ἐς Μυσίαν ἐπάνεισιν.

21

p. 430 'Ο πρωτοστράτωρ Μανουὴλ ὁ Καμμύτζης ἐκ Μυσίας εἰς Προύσακον ἄπεισι παρὰ τοῦ Χρύσου λυθείς, καὶ πρὸς ἀποστασίαν ἰδὼν συνάμα τῷ Χρύσῳ

multe zile fără să facă nimic, deoarece vedea că răzvrătitul e greu de înfruntat, iar propria sa armată cu totul înfricoșată.

A încercat așadar tot felul de procedee, invitîndu-l pe acela, ca rudă apropiată, să cadă la o înțelegere și asta fără să neglijeze cu totul <pregătirile> de luptă și, luîndu-și armata se duce la Stenimachos / și, înconjurîn- p. 427
du-l îl cuceri și-i luă prizonieri pe barbarii aflați într-însul. După puțină vreme însă l-a prins, prin viclenie, și pe răzvrătit și apoi, fără multă trudă, ia în stăpînire și orașele și fortărețele pe care le conducea răzvrătitul și pe fratele acestuia, pe Mitos, îl face să fugă. După ce a înfăptuit asemenea lucruri, se întoarce în Bizanț [51].

19

1200–1201. Vlahii și cumanii năvălesc în Imperiul bizantin, dar intervenția rușilor lui Roman, cneazul Haliciului, pune capăt năvălirilor cumane

Iar în anul următor, vlahii, năvălind împreună cu cumanii, s-au p. 428
întors nevătămați în ținuturile lor. Poate că n-ar fi încetat să năvălească împotriva noastră, dacă neamul preacreștin, rușii, nu s-ar fi pornit vitejește împotriva lor, la îndemnurile împăratului [52]. Căci cîrmuitorul Haliciului, Roman, după ce a strîns multă și vrednică oaste, atacînd lesne țara cumanilor o ruină și o nimici și, făptuind aceasta de mai multe ori, spre lauda credinței creștinilor, a pus capăt, în acest chip, năvălirilor cumane [53].

20

1201. Ioniță atacă Imperiul bizantin, cucerind, printre altele, Constanteia și Varna

În vremea aceasta, Ioan [54] iese din Misia, cu o armată foarte mare și p. 429
cu cucerește Constanteia, oraș din Rodope și, distrugînd zidul împrejmuitor al acesteia, merge de acolo la Varna și o asediază și pe aceasta cu multă tenacitate / în a șasea zi a Patimilor lui Hristos, în vreme ce oamenii dinăun- p. 430
tru i se opuneau, fiind foarte puternici și aproape toți din armata latină. De aceea el alcătuiește un dispozitiv cu patru fețe, deopotrivă în înălțime cu zidul orașului, iar în lungime cît lățimea șanțului. Trăgîndu-l pe roate și așezîndu-l aproape de șanț, răsturnîndu-l apoi, unește amîndouă malurile șanțului și folosindu-se de acest dispozitiv și ca scară și ca punte peste șanț, reușind să atingă înălțimea zidului, cucerește orașul. Fără să se sfiască de însemnătatea zilei (căci era prealăudata sîmbătă <a Patimilor>), nici de numele de creștin, pe care îl rostea <numai> din buze, barbarul i-a azvîrlit în șanț pe toți cei prinși și, aruncînd de-asupra pămînt, face din acel loc cimitir. După ce a dărîmat apoi și zidurile, se întoarce în Misia [55].

21

1201–1202. Aliindu-se cu Chrysos, Manuel Kamytzes atacă Imperiul bizantin, dar este înfrînt

Protostratorul Manuel Kamytzes, răscumpărat de Chrysos, pleacă din Misia la Prosakos; și hotărînd să se răscoale, cucerește, împreună cu Chrysos,

[51] *Ibidem*, p. 685–687.
[52] *Ibidem*, p. 691 este vorba de o probabilă intervenție a mitropolitului Antonie de Novgorod.
[53] *Ibidem*, p. 691–692.
[54] Ioniță, țarul vlahilor și al bulgarilor (1197–1207).
[55] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 706–707.

χειροῦται Πελαγονίαν, καὶ Πρίλαπον· ἐπιφύεται τοῖς ἑξῆς, ἀφιστᾷ τὰ πόρρωθεν, διεκπίπτει τῶν Θετταλικῶν ὀρέων, ἐπιλαμβάνεται τῶν πεδιάδων, τὴν Ἑλλάδα παρακινεῖ, ἀμφίβολον τίθησι καὶ τὴν Πελοπόννησον. Τότε καὶ ἕτερος ἀποστάτης ἀνεφάνη, Ἰωάννης τις, τὸ γένος Κύπριος, Σπυριδωνάκης τὸ ἐπώνυμον, φαῦλος τὸ εἶδος τὴν ἡλικίαν φαυλότερος.

Ὁ δὲ βασιλεὺς τότε καὶ ἄλλῳ κακῷ, τῇ τῶν ποδῶν συνήθει νόσῳ τρυχόμενος, διχῇ διαιρεῖ τὸ στράτευμα, καὶ τὸ μὲν τῷ γαμβρῷ παραδοὺς Ἀλεξίῳ τῷ Παλαιολόγῳ κατὰ τοῦ Σπυριδωνάκη στρατεύοντι, τὸ δὲ πρὸς τὸν Ἡονοπολίτην <sic!> Ἰωάννην ἐκπέμψας τῷ πρωτοστράτορι ἀνθιστάμενον, κατατροποῦται καὶ ἀμφοτέρους καὶ φυγάδας δείκνυσι. Τότε καὶ τὴν Στρούμιτζαν ἐπανεσώσατο βασιλεύς, τοῦ Χρύσου ταύτην ἀφελόμενος.

22

p. 457 Ἄξιον δὲ καὶ τῶν περὶ τῶν κατὰ τὴν Δυτικὴν χώραν εἰπεῖν, ἵνα δὲ ὁ λόγος σαφὴς εἴη, προειπεῖν τινα τούτων χρεών. Ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος τῆς Κωνσταντίνου κατάρχων, ἠγάγετο εἰς γαμετὴν δευτέραν, (τῆς πρώτης θανούσης), τὴν τοῦ ῥηγὸς Οὐγγρίας θυγατέρα Μαρίαν, ὡς φθάσαντες εἴπομεν· ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν γάμον ἔδει τελέσαι, ἠθέλησε τὰ ἀναλώματα ποιῆσαι ἀνάλογα γάμῳ βασιλικῷ, ἐφ' ᾧ καὶ ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων πάσης συνήγετο θρέμματα, μάλιστα δ' ἐκ τῶν Βουλγάρων, ἐπειδὴ καὶ κτηνοτρόφοι οὗτοι πλέον τῶν ἄλλων μᾶλλόν εἰσι. Τοῦτο τὸ γένος Ῥωμαίοις ἀρχῆθεν ἐναντιούμενον, ὁ πορφυρογέννητος βασιλεὺς Βασίλειος ὑπέταξε τέλεον, ὃν καὶ διὰ τοῦτο Βουλγαροκτόνον ἐφήμησαν. Μέχρι μὲν οὖν τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου, δοῦλον καὶ ὑπόφορον τὸ ἔθνος ἐτέλει Ῥωμαίοις· τότε δέ τις Ἀσάν, ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται, μελετήσας ἀνταρσίαν διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν, πλείω τῶν προτέρων δεινὰ Ῥωμαίοις εἰργάσατο. Οὗτος εἶχεν ἀδελφοὺς δύο, Πέτρον τε καὶ Ἰωάννην, καὶ τὸν μὲν Ἰωάννην ἔκρινε
p. 458 συνεῖναι αὐτῷ, τὸν Πέτρον δέ, τμῆμά τι κόψας τῆς ὑπ' αὐτὸν χώρας, ἄρχειν ἐκείνου διεκελεύσατο (ἡ μεγάλη Πρεσθλάβα, καὶ ἡ Προβάτους καὶ τὰ περὶ αὐτὰ ἦν, ἃ τῷ Πέτρῳ ὡς κλῆρος ἐδόθησαν, ὅθεν καὶ μέχρι τοῦ νῦν Χώρα τοῦ Πέτρου κατονομάζεται). Ἔνατον οὖν ἔτος διανύσας τῇ ἀρχῇ ὁ Ἀσάν, φονεύεται παρὰ τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ Ἰβαγκοῦ, ὡς δεδήλωται. Καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης τὴν ἀρχὴν διαδέχεται, μὴ θελησάντων τῶν Βουλγάρων ἄρξαι Πέτρον αὐτῶν· ὁ γὰρ τοῦ Ἀσὰν υἱὸς Ἰωάννης ἔτι ἀφῆλιξ ἦν.

Pelagonia și Prilapos. Se întinde și în regiunile învecinate, le răzvrătește pe cele mai depărtate, străbate munții Tesaliei, ia în stăpînire șesurile, pune în mișcare Elada, răzvrătește și Peloponezul. Atunci a apărut și un alt răzvrătit, un oarecare Ioan, cipriot de neam, Spyridonakes după numele de familie, urît la chip, mai urît încă în privința staturii.

Iar împăratul, care era ros atunci și de alt rău, de obișnuita lui podagră, împarte în două armata și, încredințînd o parte ginerelui său Alexie Paleologul, ca să lupte împotriva lui Spyridonakes, iar pe cealaltă trimițînd-o sub comanda lui Ioan Eonopolites [56] să-l înfrunte pe protostrator, îi înfrînge pe amîndoi și-i pune pe fugă. Atunci a recucerit împăratul și Strumitza, lipsindu-l de ea pe Chrysos [57].

22

1185–1207. Răscoala Asăneștilor. Luptele lui Ioniță împotriva bizantinilor. Moartea lui [58]

Merită să vorbim și despre cele petrecute în părțile Apusului [59], dar p. 457
pentru ca istorisirea să fie limpede, trebuie să spunem mai întîi unele lucruri. Împăratul Isaac [60], începînd să domnească în cetatea lui Constantin, și-a luat nevastă de-a doua (căci cea dintîi îi murise), pe Maria, fiica regelui Ungariei, așa cum am spus la locul potrivit [61]. Și deoarece se pregătea să facă nunta, vroi să facă cheltuieli pe măsura unei nunți împărătești, drept care aduna din toată țara romeilor vite, dar mai ales de la bulgari, deoarece aceștia sînt mult mai mult decît alții crescători de vite. Pe acest neam, care dintru început s-a împotrivit cu dușmănie romeilor, l-a supus în cele din urmă împăratul porfirogenet Vasile [62], numit tocmai din această pricină, Ucigătorul de bulgari. Așadar pînă în vremea împăratului Isaac, neamul <acesta> era supus și plătea tribut romeilor. Atunci însă un oarecare Asan, cum s-a arătat mai sus, a pus la cale — din amintita pricină — răscoală, făcînd împotriva romeilor mai multe grozăvii decît cele dinainte. El avea doi frați, pe Petru și pe Ioan, și a hotărît ca Ioan să stea alături de el, iar lui Petru, tăindu-i o bucată / din țara aflată sub stăpînirea lui, i-a poruncit p. 458
să o conducă (Marele Preslav și Probatos și <localitățile> din jurul lor i-au fost date ca posesiune lui Petru, din care pricină și pînă astăzi ele poartă numele Țara lui Petru). După ce a domnit vreme de nouă ani, Asan e ucis de vărul său Ivancu, cum s-a arătat. Și moștenește domnia fratele său Ioan [63], deoarece bulgarii n-au vrut să le fie domn Petru. Iar fiul lui Asan, Ioan, era încă nevîrstnic.

---

[56] Este vorba desigur de o greșeală de transcriere, La Choniates, *Istoria*, p. 709, generalul se numea Oinupolites.

[57] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 707–709.

[58] Începînd cu acest fragment, Skutariotes parafrazează pe Georgios Akropolites. El reia, după Akropolites, povestirea evenimentelor pe care le-a relatat pe larg aici, înlocuind însă numele de vlahi sau de vlahi și bulgari, prin bulgari, ca în modelul său.

[59] În părțile europene ale Imperiului bizantin, adică în Peninsula Balcanică.

[60] Isaac al II-lea Anghelos (1185–1195).

[61] Afirmația este o dovadă că Skutariotes a reluat conștient povestirea evenimentelor după Akropolites; compilația necritică este procedeul său obișnuit, pe care nu se sfiiește să-l mărturisească.

[62] Vasile al II-lea Bulgaroctonul (976–1025).

[63] Ioniță sau Caloian, țarul vlahilor și al bulgarilor (1197–1207).

Οὗτος οὖν ὁ Ἰωάννης βασιλεύσας Βουλγάρων, πολλῶν κακῶν τοῖς
Ῥωμαίοις αἴτιος ἐγεγόνει, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς Ἰταλοῖς ὅτε τῆς Κωνσταντίνου
ἐκράτησαν, καὶ πᾶσαν τὴν τῆς Μακεδονίας χώραν ὑφ' ἑαυτοὺς ἐποιήσαντο.
Τότε τοῦ πρώτως ἐν τῇ μεγαλοπόλει βασιλέως ὀνομασθέντος Βαλδουΐνου
πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν διαμηνύσαντος ὅπως ὑπ'αὐτὸν γένηται (ὁ γὰρ Βούλ-
γαρος Ἰωάννης τὴν Φιλλιππούπολιν προφθάνει χειρώσασθαι καὶ ἀνδραπο-
δισμὸν ἐκεῖθεν Ῥωμαίων μέγαν ποιήσασθαι), τῶν Ἀδριανουπολιτῶν μὴ
βουληθέντων ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι τῶν Ἰταλῶν, ὁ Βαλδουΐνος μετὰ καὶ τοῦ τὸν
τόπον τοῦ δουκὸς Βενετίας ὑπέχοντος καὶ τῶν Ἰταλῶν, κατὰ τῆς Ἀδριανοῦ
ἐκστρατεύει. Οἱ δ'ἐν αὐτῇ μηδέν τι ἔχοντες ἕτερον δρᾶσαι, πρὸς τὸν Βούλγαρον
Ἰωάννην ἀποστέλλουσιν, ὡς ἂν αὐτοῖς βοηθήσῃ καὶ τοῦ ἐπηρτημένου κινδύνου
ῥύσηται. Ὁ δὲ ἀσμένως τὴν αἴτησιν δέχεται, καὶ Σκυθῶν πλῆθος πολὺ προσ-
λαβόμενος, ἐπεὶ μὴ φανερῶς μαχέσασθαι τοῖς Λατίνοις ἠδύνατο, μηχανῇ
καταπράττει τὸ ἔργον. Ὁ μὲν γὰρ ἔκειτο μακράν που τῆς Ἀδριανουπόλεως,
ἐκπέμπει δὲ τοὺς Σκύθας κατὰ τῶν Ἰταλῶν, ὡς τὴν οἰκείαν στρατείαν ἐν-
δείξωνται κατ'αὐτῶν. Ἰταλοῖς γὰρ ἔθος ἵπποις ὑψαύχεσιν ἐποχεῖσθαι καὶ
ὡπλισμένοις τυγχάνειν δι'ὅλου τοῦ σώματος καὶ τῶν ἵππων αὐτῶν, κἀντεῦθεν
δυσκινήτως κατὰ τῶν ἐναντίων ὁρμᾶν. Σκῦθαι δὲ κουφότερα ὅπλα περιδυό-
μενοι, ῥᾷστα ἐπιπηδῶσι τοῖς ἐναντίοις, καὶ μεταφέρον/ται ᾗπερ βούλοιντο·
p. 459 ἅπερ ἀγνοοῦντες οἱ Ἰταλοί, ὑπ'αὐτῶν καταστρατηγοῦνται, ὡς καὶ αὐτὸν
Βαλδουΐνον τὸν βασιλέα ἁλῶναι, καὶ δέσμιον ἀπαχθῆναι πρὸς Ἰωάννην τὸν
βασιλέα Βουλγάρων ὀνομαζόμενον, οὗπερ τὴν κεφαλήν, ὥς φασι, μετὰ τὴν
σφαγὴν εἰς κύπελλον μετασκευάσαι τὸν βάρβαρον, κόσμῳ περιλαβόντα κύκ-
λωθεν.

Εἰ μὲν οὖν ἐγνώρισαν οἱ Ἀδριανουπολῖται τὸ γεγονός, τάχα ἂν ἐξελ-
θόντες τὰς Ἰταλικὰς σκηνὰς ἐλῄσαντο· οἱ δὲ περιλειφθέντες Λατῖνοι πῦρ
καθ'ἑκάστην τῶν σκηνῶν αὐτῶν ἀνάψαντες, ὑποψίαν διδόντες τοῖς πολίταις
ὡς πάρεισι, μέσον νυκτῶν φυγάδες εἰς τὴν Κωνσταντίνου χωροῦσι. Πρωΐας δὲ
γνόντες τοῦτο οἱ τῆς Ἀδριανοῦ, τὰ ταῖς σκηναῖς ἀπολειφθέντα λείαν ἐξελ-
θόντες αὐτοὶ ἐποιήσαντο.

Ὁ μὲν οὖν Βουλγάρων βασιλεὺς κατὰ τὰ ὑπεσχημένα ἐζήτει ἐγκρατὴς
γενέσθαι τῆς πόλεως Ἀδριανοῦ, οἱ δὲ ταύτης οἰκήτορες ἀπηνήναντο· ὁ δὲ πο-
λιορκῆσαι ταύτην ἠθέλησε μέν, κατανοῶν δὲ πρὸς τοῦτο μὴ ἐξαρκοῦσαν τὴν
αὐτοῦ στρατιάν, ἀπάρας ἐκεῖθεν, ὡς μὴ ἔχων τὸ ἐκποδών, τῶν Λατίνων ἡττη-
μένων καὶ μή τινος ἀνθισταμένου, κατατρέχει πᾶσαν Μακεδονίαν· λείαν οὖν
πλείστην εἰργάσατο, αὐτάνδρους πόλεις ἀνδραποδισάμενος, καὶ κατασκάψας
αὐτάς, ὡς μή ποτε Ῥωμαίους πάροδον σχεῖν ἐν αὐταῖς· καταστρέφει τοίνυν
τὴν Φιλιππούπολιν, πόλιν μεγίστην κειμένην παρὰ τῷ ποταμῷ Εὕρῳ, εἶτα
Ἡράκλειαν, τὸ Πάνιον, τὴν Ῥαιδεστόν, Χαριούπολιν, Τραϊανούπολιν,
Μάκρην, Κλαυδιούπολιν, Μοσυνόπολιν, Περιθεώριον, Πόρους καὶ ἄλλας
πολλάς, τὸν δὲ περισωθέντα λαὸν (τοὺς γὰρ πλείους κατηφάνισε
καταχώσας τοῖς πτώμασιν) ἀπάρας ἐκεῖθεν περὶ τὰς παραρροίας τοῦ Εὔρου
καθίζει, ἐκ τῶν ἠνδραποδισμένων κωμῶν καὶ πόλεων τὰ τῶν οἰκήσεων
ἐπιθεὶς ὀνόματα· ἔλεγε δὲ εἰς ἄμυναν ταῦτα ποιεῖν ὧν εἰργάσατο ὁ
Βασίλειος εἰς τοὺς Βουλγάρους κακῶν, καὶ Βουλγαροκτόνον μὲν ἐ/κεῖνον, ἑαυτὸν
p. 460 δὲ Ῥωμαιοκτόνον ὠνόμαζε. Μέχρι δὲ Θεσσαλονίκης καταντήσας ἐκεῖ θνήσκει

Acest Ioan, care a ajuns împărat peste bulgari, a devenit apoi pricină de multe nenorociri pentru romei, dar și pentru italici [64] chiar, cînd au pus stăpînire pe Constantinopol și au cucerit întreaga țară a Macedoniei. Atunci Balduin, care domnea ca cel dintîi împărat <latin> în cetatea cea mare [65] a cerut ritos ca Adrianopolul să i se supună (căci Ioan Bulgarul, luîndu-i-o înainte, a pus mîna pe Filipopole și a luat de acolo mulți prizonieri romei); dar cum adrianopolitanii nu voiau să se supună italicilor, Balduin, împreună cu locțiitorul dogelui Veneției, pornește cu război împotriva cetății lui Adrian. Iar cei dintr-însa, neavînd ce să facă altceva, trimit soli la Ioan Bulgarul, ca să-i ajute și să abată primejdia ce-i amenința. Acesta primește bucuros cererea <lor> și luînd cu sine o mare mulțime de sciți [66], deoarece nu putea să dea luptă deschisă cu latinii, duce treaba la capăt printr-o strata-gemă. Căci el s-a oprit undeva departe de Adrianopol și trimite pe sciți împotriva italicilor, ca să se arate cu armata lor. Fiindcă italicii au obiceiul să călărească pe cai înalți și sînt împlătoșați, cu trupul acoperit cu totul de armuri, și ei și caii lor, și din această pricină sînt greoi cînd își atacă dușmanii. Sciții însă, înarmați mai ușor, se aruncă lesne asupra vrăjmașilor și se mișcă încoace și încolo / după cum vor. Italicii, neștiind aceste lucruri, sînt biruiți p. 459
de ei prin vicleșug, încît și împăratul Balduin însuși a fost prins și dus în lanțuri la Ioan, așa-numitul împărat al bulgarilor, iar capul lui, după cum se spune, după ce pe el l-a ucis, barbarul l-a transformat în cupă, împodobin-du-l de jur împrejur.

Adrianopolitanii, dacă ar fi aflat cele întîmplate, îndată ar fi ieșit din oraș și ar fi prădat corturile italicilor. Dar latinii rămași, aprinzînd focuri în fiecare dintre corturile lor și făcîndu-i pe cei din oraș să creadă că ei sînt acolo, pleacă în miezul nopții și se refugiază la Constantinopol. În zori, locuitorii Adrianopolului, dîndu-și seama de aceasta, au ieșit din oraș și și-au însușit ca pradă lucrurile lăsate în corturi.

Împăratul bulgarilor, potrivit celor făgăduite, pretindea să devină stăpîn pe orașul Adrianopol, dar locuitorii acestuia se împotriveau. El dorea să-l asedieze, dar își dădea seama că armata lui nu e de ajuns pentru aceasta; deci, plecînd de acolo și ca unul ce nu era împiedicat de nimic, căci latinii fuseseră biruiți și nimeni nu-i stătea împotrivă, cotropește toată Macedonia. A făcut deci mari prădăciuni, robind orașe cu oameni cu tot și apoi distrugîn-du-le ca nu cumva să aibă vreodată romeii drum către ele. Dărîmă atunci Filipopole, oraș foarte mare, așezat pe malul rîului Hebros, apoi Heracleea, Panion, Rhaidestos, Chariupolis, Traianupolis, Macre, Claudiupolis, Mosynopolis, Peritheorion, Poroi și multe altele, iar pe cei care au mai rămas în viață (căci pe cei mai mulți îi făcuse să piară îngropați sub dărîmă-turi) luîndu-i de acolo, îi așeză pe malurile Hebrului [67], dînd așezărilor <noi> numele tîrgurilor și orașelor cucerite. Spunea că <nu> face astfel <decît> să răzbune nenorocirile cășunate bulgarilor de Vasile, și Ucigător de bulgari îl
numea pe acela, / iar pe sine Ucigător de romei. Ajungînd însă la Tesalonic, p. 460
moare acolo, lovit de o boală de plămîni. După cum spuneau însă unii, moartea i-a venit ca o pedeapsă de la Dumnezeu. Căci i s-a părut, în vis, că un bărbat înarmat se repede asupră-i și-l lovește cu lancea în coastă. Nici-

[64] Italicii = oamenii cruciadei a IV-a.
[65] Constantinopolul.
[66] Sciții = cumanii.
[67] La Akropolites, parafrazat aici de Skutariotes, „Istrului".

πλευρίτιδι νόσῳ κατασχεθείς· ὡς δέ τινες ἔλεγον ἐκ θεομηνίας ἐπῆλθε τούτῳ ὁ θάνατος· ἔδοξε γὰρ ἄνδρα ἔνοπλον καθ'ὕπνους ἐπιστῆναι αὐτῷ, καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ πλῆξαι τῷ δόρατι. Οὐδέποτε δὲ 'Ρωμαῖοι παρ'οὐδέ τινος τοιαῦτα οἷα παρ'αὐτοῦ κακὰ ἔπαθον, διὸ καὶ κλῆσιν τῆς ἀπηνείας ἀξίαν ἔσχηκε, Σκυλοϊωάννης ὄνομα ἐπίσημον κληρωσάμενος.

'Ως οὖν τέθνηκεν οὗτος, ὁ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ παῖς Βορίλας, τὴν ἐκ Σκυθῶν θείαν αὐτοῦ λαβὼν γαμετήν, καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Βουλγάρων γέγονεν ἐγκρατής. 'Ο δὲ τοῦ 'Ασὰν παῖς 'Ιωάννης, οὔπω ἔφηβος ὤν, παρὰ τοῦ κρύφα ληφθείς, εἰς Σκύθας ἐχώρησε.

23

p. 468 'Ο δὲ τῶν Βουλγάρων πρῶτος βασιλεύσας 'Ασὰν δύο ἔσχεν υἱούς, τὸν 'Ιωάννην καὶ τὸν 'Αλέξανδρον. Τοῦ γοῦν Βορίλα τὴν Βουλγάρων ἀρχὴν ἔχοντος, ὁ τοῦ 'Ασὰν υἱὸς 'Ιωάννης περὶ τὴν τῶν 'Ρώσων χωρεῖ, ἐκεῖσέ τε χρόνον ἐφ'ἱκανὸν διατρίψας, καί τινας τῶν 'Ρώσων δυνηθεὶς ἰδιώσασθαι, τὴν πατρικὴν ἀνακαλεῖται ἀρχήν, καὶ τῷ Βορίλᾳ πολεμεῖ, καὶ νικᾷ τοῦτον, καὶ χώρας οὐκ ὀλίγης γίνεται ἐγκρατής. 'Ο δὲ Βορίλας ἔνδον εἰσέρχεται τοῦ Τερνόβου, καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη πολιορκεῖται· ἐπεὶ δὲ οἱ σὺν αὐτῷ μὴ εἶχον ἐπὶ πλέον ἀντέχειν, προσέρχονται καὶ αὐτοὶ τῷ 'Ασὰν 'Ιωάννῃ, καὶ ὁ Βορίλας φεύγων ἁλίσκεται καὶ παρὰ τοῦ 'Ιωάννου τυφλοῦται. Καὶ οὕτως τῆς τῶν Βουλγάρων ὁ 'Ιωάννης ἐγκρατὴς πάσης γίνεται.

24

p. 474 'Αλλ'ὁ 'Ασὰν ταῖς τοῦ Θεοδώρου ἐπιορκίαις ὑπέρ τινι ἄλλῳ τεθαρρηκώς, ὀλίγον τι συμμαχικὸν λαβὼν ἐκ Σκυθῶν εἰς χιλίους ποσούμενον, καὶ τὰς οἰκείας δυνάμεις συναθροίσας, κατ'ἐκείνου ἐφέρετο, τὸν ἔγγραφον τοῦ Θεοδώρου ὅρκον τῇ ἰδίᾳ σημαίᾳ ἀπαιωρήσας. Καὶ δὴ κατά τινα παρεύριον τόπον, (Κλοκοτινίτζαν αὐτὸν ὀνομάζουσι) συμβάλλουσι τὰ στρατεύματα, καὶ νικᾶται ὁ Θεόδωρος παρὰ τῶν Βουλγάρων· καὶ συλλαμβάνεται μὲν αὐτός, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ τῶν αὐτοῦ προσγενῶν, καὶ τῶν ἄλλως οἰκείων· τὰ δὲ αὐτῶν πάντα πρὸς τῶν Βουλγάρων ἐσκύλευται. Περὶ δὲ τὸ πλῆθος φιλανθρωπότερον διατεθεὶς ὁ 'Ασάν, τοὺς πλείους τῶν στρατιωτῶν, τῶν ἀφανῶν καὶ μάλιστα, ἐλευθεροῖ, καὶ πρὸς τὰς ἑαυτῶν ἀποπέμπει κώμας καὶ πόλεις. Εἶχε δ'ἐπὶ τούτῳ καί τι συμφέρον πραγματευόμενος ἑαυτῷ· ἐβούλετο γὰρ τῆς τῶν 'Ρωμαίων ἀρχῆς ἀποστήσας, κυριεῦσαι αὐτῶν, οὗ καὶ ἐπέτυχεν· ἐπεὶ γὰρ κατ'αὐτῶν ἐχώρει, πάντες τούτῳ ὑπέκυπτον.

Καὶ γίνεται ὑπ'αὐτὸν ἡ 'Αδριανοῦ καὶ τὸ Διδυμότειχον, εἶτα Βολερὸν ἅπαν, Σέρραι, Πελαγονία, καὶ Πρίλαπος, καὶ τὰ πέριξ αὐτῶν. Κατέδραμε καὶ τῆς Μεγάλης Βλαχίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ 'Αλβάνου δεσπόζει, καὶ τὰ μέχρι
p. 475 τοῦ 'Ιλλυρικοῦ ληΐζεται, / καὶ λείαν ἀποκερδαίνει πολλήν.

odată romeii n-au îndurat de la cineva nenorociri atît de mari ca de la el, din care pricină a dobîndit şi o poreclă, vrednică de cruzimea lui, fiind desemnat cu numele Skyloioanes [68], ‹foarte› grăitor.

După ce el a murit, fiul surorii sale, Boril, luîndu-şi de soţie mătuşa de neam scit, a devenit stăpîn peste împărăţia bulgarilor. Iar fiul lui Asan, Ioan, care nu era încă ‹nici măcar› un adolescent, luat în taină ‹de cineva› a fost dus la sciţi [69].

23

1218. Ioan Asan revine din exil cu sprijinul ruşilor şi-l alungă din scaunul Bulgariei pe Boril

Asan, primul care a fost împărat al bulgarilor, avea doi fii, pe Ioan şi p. 468
pe Alexandru. Cînd Boril a luat domnia bulgarilor, fiul lui Asan, Ioan, s-a dus în ţara ruşilor şi după ce a petrecut acolo destulă vreme şi a izbutit să-şi atragă de partea sa pe unii dintre ruşi, pretinde moştenirea părintească şi se luptă cu Boril şi-l învinge şi devine stăpîn pe nu puţină ţară. Iar Boril intră în Tîrnovo şi este asediat vreme de şapte ani. Deoarece nu puteau să mai reziste, cei care erau cu el trec şi ei de partea lui Ioan Asan şi Boril fugind, e prins şi orbit de Ioan. Şi astfel Ioan devine stăpîn pe toată ţara bulgarilor [70].

24

1230. Ioan Asan al II-lea, aliat cu cumanii, învinge la Clocotniţa trupele lui Teodor Anghelos, cucerind şi Vlahia Mare

Dar Asan [71], căruia îi dăduse avînt mai mult decît altceva încălcarea p. 474
jurămintelor de către Teodor [72], luînd cu sine puţină oaste de aliaţi dintre sciţi, care număra ca la o mie ‹de oameni› şi adunîndu-şi şi oştile proprii se ducea împotriva aceluia, agăţînd de steagul său jurămîntul scris al lui Teodor. Şi într-un loc din preajma Hebrului (Clocotniţa e numit) se ciocnesc armatele şi e înfrînt Teodor de bulgari. Şi el e prins împreună cu nu puţini dintre cei din neamul său şi, îndeobşte, dintr-ai lui. Iar bunurile lor toate au fost luate pradă de bulgari. Iar faţă de popor Asan purtîndu-se foarte omenos, pe cei mai mulţi dintre soldaţi şi, mai ales, pe cei de rînd îi eliberează şi-i trimite în tîrgurile şi oraşele lor. În felul acesta îşi slujea şi interesul său. Căci voia ca despărţindu-i de împărăţia romeilor să domnească asupra lor, ceea ce a şi izbutit. Căci, după ce a pornit şi asupra lor, toţi i s-au supus.

Şi ajung în stăpînirea lui Adrianololul şi Didymoteichon şi apoi întregul Boleron, Serrai, Pelagonia şi Prilapos şi împrejurimile acestora. Năvăli şi în Vlahia Mare [73], dar a cucerit şi Albanon, şi a făcut prădăciuni p. 475
pînă în Illyricum, / şi a cîştigat multă pradă [74].

---

[68] Skyloiannes = Cîincle de Ioan, Ioan cel cîinos (în limba greacă).

[69] Cf. Georgios Akropolites, p. 18–24.

[70] *Ibidem*, p. 32–33.

[71] Ioan Asan al II-lea (1218–1241).

[72] Teodor Anghelos, despotul Epirului (1215 ?–1224) şi „împărat" la Tesalonic (1224–123).

[73] Prin Vlahia Mare se înţelege Tesalia.

[74] Cf. Georgios Akropolites, p. 42–43.

25

p. 480 Κατ'ἐκεῖνο καιροῦ τῶν 'Ατάρων καταδραμόντων τὸ τῶν Σκυθῶν γένος, ὁπόσοι τῶν Σκυθῶν τὸ ξίφος ἐκείνων διέφυγον, ἀσκοῖς τὸν Ἴστρον διαπεράσαντες, καὶ τόν Αἶμον ὑπερβάντες τέκνοις ἅμα καὶ γυναιξί, καὶ ἀκόντων Βουλγάρων, (πολλαὶ γὰρ χιλιάδες ὑπῆρχον), τοὺς τῆς Μακεδονίας χώρους κατέλαβον, οἱ μὲν περὶ τὸν Εὗρον καὶ τὰ ἐκεῖσε πεδία, οἱ δὲ περὶ τὰ κατὰ τὴν Μαρίτζαν ποιούμενοι τὰς νομάς. 'Ελῄζον γοῦν τὰ ἐν Μακεδονίᾳ πάντα, καὶ ὡς ἐν ὀλίγῳ ἔρημα τῶν οἰκητόρων ἐποίησαν, καὶ πολιχνίων δὲ ὁπόσα εὐχείρωτα κατεστρέφετο, καὶ ἐφονεύοντο πολλοί· ἐσκυλεύοντο δὲ καὶ ᾐχμαλωτίζοντο ἅπαντες καὶ ἀπημπολοῦντο ἔν τε τῇ 'Αδριανουπόλει, τῷ Διδυμοτείχῳ, τῇ Βιζύῃ, τῇ Καλλιουπόλει, καὶ τοῖς λοιποῖς ὅσα διὰ τὴν ὀχυρότητα ἀνάλωτα ἦσαν αὐτοῖς.

25

1237. Sub presiunea tătarilor, cumanii din nordul Dunării se refugiază în masă în sudul fluviului, instalîndu-se în Macedonia, pe care o pradă

În acea vreme, deoarece năvăliseră tătarii peste neamul sciților [75], p. 480 cîți dintre sciți au scăpat de sabia lor, trecînd Istrul pe burdufuri și trecînd peste Haemus împreună cu copiii și soțiile lor, fără voia bulgarilor (căci erau multe mii), au cuprins ținuturile Macedoniei, unii păscîndu-și vitele pe lîngă Hebros și pe cîmpiile de acolo, alții pe cele din preajma Mariței. Prădau așadar totul în Macedonia și în scurtă vreme au pustiit-o de locuitori și cîte orășele <se aflau acolo> le-au cucerit cu ușurință și mulți erau uciși. Toți <locuitorii> erau prădați și luați în robie și vînduți în Adrianopole, în Didymoteichon, în Bizya, în Kalliupolis și în celelalte <orașe> cîte nu fuseseră cucerite de ei, datorită întăriturilor <de care dispuneau>[76].

[75] Sciții = cumanii.
[76] Cf. Georgios Akropolites, p. 53–54.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΠΑΧΥΜΕΡΗΣ

1

p. 83 ‹ . . . › I,I,30. πέμψας παρὰ μὲν τοῦ Μαφρὲ τρισχιλίους οὓς αὐτοὶ λέγουσι καβαλλαρίους λαμβάνει, ἀνδρείους ἐκ Γερμανῶν, τὸν δέ γε Πρίγκιπα ὅλον εἶχε σὺν τοῖς στρατεύμασιν. εἶχε δὲ καὶ τὸν ἐκ νοθείας υἱὸν Ἰωάννην μετὰ τοῦ οἰκείου λαοῦ, τὰ μέγιστα συναιρόμενον. ἐκεῖνος καὶ γὰρ ἤδη καθ' αὑτὸν τῇ τοῦ Ταρωνᾶ θυγατρὶ συνών, λαὸν ἐξαίρετον ἔχων, δυνατὸς ἦν καὶ μόνος στρατηγεῖν καὶ προσκτᾶσθαι· τοὺς γὰρ τὸ παλαιὸν Ἕλληνας, οὓς Ἀχιλλεὺς ἦγε, Μεγαλοβλαχίτας καλῶν ἐπεφέρετο, ὥστε μηδ' ἔξω προβαίνειν εἴα Βερροίας τὸν Παλαιολόγον μέγαν δομέστικον Ἰωάννην, τὸν Στρατηγόπουλον Ἀλέξιον καὶ τρίτον τὸν Ῥαοὺλ

GEORGIOS PACHYMERES

Georgios Pachymeres s-a născut la Niceea în 1242. A venit la Constantinopol odată cu eliberarea oraşului de sub stăpînirea latină (1261). A ocupat demnităţi laice şi ecleziastice. Încetează din viaţă după 1308, probabil prin 1310. Pachymeres este considerat drept cea mai de seamă personalitate culturală din Bizanţul celei de-a doua jumătăţi a secolului al XIII-lea. Înzestrat cu o frumoasă cultură clasică, el a lăsat lucrări în diferite domenii. Este autorul unor scrieri retorice, al unui manual pentru *quadrivium*, al unei prescurtări a filozofiei lui Aristotel, al unei parafraze la cîteva din lucrările lui Dionisie Pseudo-Areopagitul. A lăsat de asemenea o bogată corespondenţă, încă nepublicată şi un număr de poezii rămase inedite.

Dar opera cea mai de seamă a lui Pachymeres sînt ale sale *Istorii compuse* (Συγγραφικαὶ ἱστορίαι), care prezintă istoria bizantină între anii 1261—1308, cuprinzînd în introducere şi o expunere asupra anilor 1255—1259. Sînt înfăţişate cu mare lux de amănunte domniile lui Mihail al VIII-lea Paleologul (1259—1282) şi a lui Andronic al II-lea Paleologul (1282—1328), aceasta din urmă numai în parte. Cea dintîi este povestită în primele şase cărţi, cealaltă în ultimele şapte. Pachymeres este un istoric bine informat şi imparţial, dovedind o remarcabilă obiectivitate chiar faţă de înverşunatele dispute religioase ale vremii sale, la care el însuşi a trebuit să ia parte. Opera sa rămîne izvorul de bază pentru studiul acestei epoci.

Georgios Pachymeres este un scriitor arhaizant şi de aceea foarte dificil de interpretat. Foloseşte vocabularul homeric şi merge pînă la a înlocui numele lunilor anului cu cele din antichitate.

Ediţie folosită: Georgii Pachymeris *De Michaele et Andronico Palaeologis libri XIII*, recensuit I. Bekkerus, I—II, Bonn, 1835.

1

1259. Mihail al II-lea Anghelos, despotul Epirului, aspirant la coroana bizantină, este sprijinit, între alţii, de megalovlahiţii din Tesalia, conduşi de Ioan Ducas Anghelos

‹ . . . › I, I, 30. Trimiţînd[1] soli, primeşte din partea lui Manfred[2] trei mii de oameni viteji dintre germani, pe care ei îi numesc cavaleri, iar pe principe [3] îl avea de partea sa, cu armatele sale, trup şi suflet. Îl avea şi pe fiul său nelegitim, Ioan [4], cu propria sa armată, care-i venea foarte mult într-ajutor. Căci acesta, întrucît îl priveşte, fiind căsătorit cu fiica lui Taronas [5] şi, avînd o armată aleasă, era în stare să ducă război şi de unul singur şi să-şi adauge posesiuni; căci îşi aducea pe aceia care în vechime se numeau elini, pe care-i conducea Ahile şi care sînt numiţi acum megalovlahiţi, încît nu-i lăsa să înainteze dincolo de Berroia pe marele domestic Ioan Paleologul, pe Alexie p. 83

[1] Este vorba de Mihail al II-lea Anghelos, despotul Epirului (1236?—1271?). A fost un rival al lui Mihail al VIII-lea Paleologul în competiţia pentru eliberarea Constantinopolului de sub dominaţia latină şi dobîndirea tronului. Încoronat la Niceea în 1258/1259, viitorul întemeietor al dinastiei Paleologilor zdrobeşte în lupta de la Pelagonia (octombrie 1259) coaliţia iniţiată de Mihail al II-lea al Epirului. El domneşte pînă în 1282, cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 369—371.

[2] Manfred, fiu nelegitim al lui Frederic al II-lea, rege al Siciliei (1258—1266), ginere al despotului Mihail al II-lea al Epirului.

[3] Gulielm al II-lea de Villehardouin, principe latin al Ahaiei (1246—1278), ginere şi el al despotului Mihail al II-lea al Epirului.

[4] Ioan I Anghelos, duce de Neopatras, stăpînitorul Tesaliei, adversar înverşunat al lui Mihail al VIII-lea Paleologul (1271—1295).

[5] Taronas a fost privit de unii istorici drept „conducător ereditar al românilor din Tesalia", cf. G. Finlay *apud* Murnu, *Vlahia Mare*, p. 198 şi urm.

'Ιωάννην, συχνὰς δυνάμεις περὶ αὐτοὺς ἔχοντας. τότε τοίνυν συναγαγὼν ὁ δεσπότης τοὺς εἰρημένους, ἔχων καὶ τοὺς ἑαυτοῦ ἐς ὅτι πλείστους, προσκροῦσαι μὲν τὰ πρῶτα τοῖς στρατηγοῖς καὶ συρρήξας, ὡς ᾤετο, προσβαλεῖν Θεσσαλονίκῃ καὶ τὰ κατὰ δύσιν καταδραμεῖν καὶ αὐτῆς δὴ πειραθῆναι Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ νοῦν ἔστρεφεν·

2

‹ . . . › I, III, 25. ὁ δέ γε ῥηθεὶς θεῖος ἐκείνου παρὰ τὸν βασιλέα Βουλγάρων
p. 231 Κωνσταντῖνον γεγονώς, ἢ μᾶλλον τὴν ἐκείνου σύζυγον, τὰς κατὰ βασιλέως ὑποθή-
κας προτείνων καὶ πάλαι παρακεκινημένους ἔπειθε. καὶ δὴ πέμψας μετακαλεῖται
πλῆθος Τοχάρων ὡς κερδανοῦντας αὐτίκα, εἰ ἐπεξίοιεν ἅμ'αὐτῷ καὶ Βουλγάροις.
οἱ δὲ καὶ ἄλλως πλῆθος ὄντες αὐτόνομον ἔτι (οὔπω γὰρ τελέως τῷ Νογᾷ καθ'
ὑπηκόους ὑποτετάχατο· ὁ γὰρ Νογᾶς τότε πρώτως ἀποστατεῖν τῶν δεσποτῶν
ἤρχετο καὶ φίλους ἦν κατ'αὐτοὺς ἐν ἴσῳ διάγων, ὅτι καὶ μετ'αὐτῶν ἀποσταλεῖς
παρ'ἐκείνων οὐ τῷ Κάνῃ, ὡς αὐτοὶ φαῖεν, τὰς χώρας ἐκτᾶτο, ἀλλ'ἀρετώσας
ἰδὼν ἑαυτῷ σὺν ἐκείνοις ἐσφετερίζετο) ἅμ'ἀκούοντες τότε ἔσπευδον, δίκην
κυνῶν ἀγαθὰς χώρας κατατρωξείοντες. ἔτι δὲ καὶ τὸ κῆδος τὸ πρὸς Νογᾶν
οὔπω ἦν συνεστός, ὅπερ μετὰ ταῦτα ἐπὶ νόθῳ θυγατρὶ τῇ Εὐφροσύνῃ ὁ κρατῶν
p. 232 πρὸς ἐκεῖνον ἔμελλε συνιστᾶν. ταῦτ'/ἄρα καὶ ἅμα μὲν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν πόλιν
τὰ κατὰ δύσιν περιελθὼν ἐνέτεινε τὰς ὁδούς, ἅμα δ'ἐκεῖνοι ἐξαίφνης κατα-
δραμόντες σὺν Κωνσταντίνῳ τὰς δυσχωρίας τοῦ Αἵμου διεκπαίοντες παμπληθεὶ
φανερῶς ἐστρατοπεδεύοντο. οὐκ ἦν δὲ τούτοις ἡ σύνταξις μία καὶ ἐφ'ἑνὶ τόπῳ
κυροῦσα, ἀλλ'ἀγεληδὸν κατ'οὐλαμοὺς ἐσκεδάννυντο, καὶ κατὰ λόχους ἅμα
τοῖς ἄλλοις προσέβαλλον, καὶ δεινὰ ἐποίουν σκυλεύοντες σφάττοντες ἀπαγό-
μενοι, οὐδὲν ὅ τι μὴ πράττοντες τῶν κακῶν. ὁ μέντοι γε βασιλεὺς τὰ κατ'αὐτοὺς

Strategopulos și, în al treilea rînd, pe Ioan Raul, care aveau forțe numeroase în jurul lor [6]. Atunci, așadar, despotul, care aducea pe cei pomeniți și avea și cît mai mulți dintre proprii săi oameni, își punea în gînd să lovească mai întîi pe strategi și, după ce-i va fi zdrobit — cum credea — să se arunce asupra Tesalonicului și să devasteze și ținuturile dinspre apus și, în sfîrșit, să încerce a lua chiar Constantinopolul.

2

1265. La instigația țarului bulgar Constantin Tich și a fostului sultan din Iconion, Izzeddin, tătarii năvălesc în Imperiul bizantin

I, III, 25. ‹ . . . › Iar ‹mai sus› pomenitul unchi [7] al aceluia [8], venind la p. 231
țarul bulgarilor Constantin [9] sau mai degrabă la soția lui [10] și înfățișîndu-le
planurile sale împotriva împăratului [11], i-a convins, fiindcă erau de mult
înclinați la aceasta. Și trimițînd vorbă cheamă mulțime de tohari [12], fiindcă
— ‹zicea el› — vor cîștiga numaidecît ‹bătălie și bunuri› dacă vor năvăli
împreună cu el și cu bulgarii. Și ei, care erau dealtminteri încă o hoardă de
sine stătătoare (căci nu se supuseseră încă pe deplin lui Nogai [13], fiindcă Nogai
atunci mai întîi începuse să se revolte împotriva stăpînilor și trăia în condiții
egale cu ei, ca prieten, căci deși trimis împreună cu ei de către aceia nu
cucerea țările pentru han — cum îl numeau ei — ci, dacă le vedea prospere
și le însușea pentru sine și pentru tovarășii săi), ‹ei deci› îndată ce auzeau
se și repezeau, devorînd ca niște cîini ținuturi mănoase. Apoi nici înrudirea
cu Nogai nu fusese încă realizată, ceea ce împăratul avea să facă după aceste
evenimente, dîndu-i de soție pe fiica sa nelegitimă Eufrosina [14]. Așa s-au
petrecut lucrurile și, / în timp ce împăratul lua drumul către Constantinopol, p. 232
străbătînd regiunile apusene, deodată și aceia, năvălind împreună cu Constan-
tin, trecînd cu toată mulțimea lor strîmtorile din Haemus, își ridicau tabere
în văzul tuturor. Și n-aveau un singur corp de oaste regulată, care să stea

[6] Despre cei trei comandanți bizantini și despre desfășurarea luptei de la Pelagonia, vezi Conrad Chapman, *Michel Paléologue restaurateur de l'Empire byzantin*, Paris, 1926, p. 35–36. Pentru întreg fragmentul din Pachymeres, interpretat în contextul său istoric, vezi Murnu, *Vlahia Mare*, p. 161–201.

[7] Este vorba de hanul Berke, conducătorul Hoardei de Aur (1256–1266), unchiul lui Izzeddin (una dintre soțiile sale era mătușa după tată a acestuia), cf. Decei, *Colonisation*, p. 100–101. Unii cercetători identifică pe unchiul lui Izzeddin cu Sari Saltuk.

[8] Este vorba de Izzeddin Keikavus al II-lea, fostul sultan din Iconion (1246–1259), care se refugiase în Imperiul bizantin după ce își pierduse tronul în beneficiul fratelui său Kilidj Arslan al IV-lea (1248–1264), protejatul mongolilor. Reședința sa de la Aenos era de fapt o închisoare, în care fostul suveran era ținut sub supraveghere de Mihail al VIII-lea Paleologul. Izzeddin încearcă să pună la cale un complot, dar nu izbutește. Acțiunea organizată de el în alianță cu țarul bulgar, despre care vorbește Pachymeres, este a doua încercare a sa de eliberare. Izzeddin reușește să ajungă în Crimea, la hanul Berke, unchiul său, unde moare în 1278, fără să fi reușit să-și recapete tronul, cf. Decei, *Colonisation*, p. 96–102.

[9] Constantin Tich, țarul bulgarilor (1257–1277), cf. Gregoras, IV, 6, 1.

[10] Irina Lascaris, sora împăratului bizantin din Niceea, Ioan al IV-lea Lascaris (1258–1261), detronat și orbit de Mihail al VIII-lea Paleologul, fostul său tutore; nutrea puternice resentimente față de suveranul bizantin, moare în 1270.

[11] Mihail al VIII-lea Paleologul (1261–1282).

[12] Tohari = tătari.

[13] Nogai, noionul tătar, personalitatea cea mai puternică din Hoarda de Aur sub hanii Mangu Timur (1267–1280), Tuda Mangu (1280–1287) și Tohta (1290–1312). Moare în 1300.

[14] Mihail al VIII-lea Paleologul i-a dat de soție lui Nogai pe fiica sa nelegitimă Eufrosina nu mai înainte de 1272, cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 379. n. 3.

ὡς εἰκὸς ἀκούσας (οὐδὲ γὰρ λάθρα καὶ πεφυλαγμένως τὰς εἰσβολὰς ἐποιοῦντο, ἀλλὰ δίκην πυρὸς ἀγρίου διὰ ταχέων τὸν χῶρον ἅπαντα διελάμβανον), τὰς φρένας κατασεισθεὶς ἀθρόον ἐπεισπεσούσης τῆς φήμης, ἐν ἀμηχανίᾳ παντοίᾳ τοῦ ποῖ τράποιτο ἦν.

3

p. 524 I, VI, 34. <. . .> ἤπειγον γὰρ αὐτὸν τοῦτο μὲν οἱ γάμοι τῆς θυγατρός, τοῦτο δὲ καὶ ἐκ δύσεως Τόχαροι ἀγγελθέντες ἐξέρχεσθαι, οὓς αὐτὸς βασιλεύς, Νογᾶν ἀξιώσας κατὰ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου, ἐκείνου πέμψαντος ἐξεδέχετο. τῷ τέως γοῦν μηνὸς Γαμηλιῶνος λήγοντος ἐπιστὰς τοὺς γάμους ἐτέλει τῇ θυγατρί. ὅλον δ' Ἐλαφηβολιῶνα διαγαγὼν ἐξήρτυε δυνάμεις καὶ πρὸς ἔξοδον ἡτοιμάζετο.

35. Τῷ γὰρ σεβαστοκράτορι Ἰωάννῃ οὐκ ἦν ἠρεμεῖν, ἀλλὰ καὶ αὖθις σπονδὰς ἐκείνας συγχέας ἐπεχείρει τοῖς μὴ προσήκουσιν. ἄλλως δ'ἐπισχεῖν αὐτὸν τῶν βουλευμάτων βασιλεὺς οὐκ ἔχων (τὸ γὰρ θερμουργὸν ἐκείνου καὶ αὔθαδες μέχρι καὶ ἐς ἀποκήρυξιν ἐκεῖνον ὡς ἀποστάτην ἐτίθει) εἰ μή γε Τοχάρους ἐπαγαγὼν πᾶσαν μὲν τὴν ἐκείνου ληΐσεται, αὐτὸν δ'ἐν στενῷ καταστήσει
p. 525 πραγμάτων τε καὶ ἐλπίδων, εἰ τέως διαδράσει τὸν/ κίνδυνον, ταῦτ'ἐπὶ νοῦν στρέφων Τοχάρους ἐπῆγεν. εὔκαιρον δ'εἶχε καὶ τὸν ἐφεστῶτα χειμῶνα· χειμῶνος γὰρ καὶ σύνηθες ἐκείνοις στρατεύειν·

4

p. 80 II, I, 29. Τότε δὲ καὶ νέφος Σκυθῶν παριστρίων ἐπισυναχθέν, οὐκ οἶδ'ἔκποθεν καὶ ἐκ ποίας τῆς ἀφορμῆς, εἰς δέκα σχεδὸν χιλιάδας ποσούμενον, διελθὸν τὴν Βουλγάρων γῆν καὶ τῶν πέριξ πολλὰ ληϊσάμενον κατὰ τὸν ἔξω ζυγὸν γίνεται. καὶ δὴ προσδόκιμον ἦν ἐκδραμούμενον καὶ τὰ τῆς Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης λείαν ποιῆσον τὴν τῶν Μυσῶν ὑμνουμένην. ἔτυχε δὲ τότε τὰ ἀμφὶ τὴν Μεσέμβρειαν κατέχων ἄρχοντος τρόπον καὶ στρατηγοῦ ὁ κουροπαλάτης

într-un singur loc, ci se risipeau cu cîrdul, în cete şi atacau împreună cu ceilalţi, în detaşamente şi făceau grozăvii, omorînd, robind, nerămînînd ticăloşie pe care să nu o făptuiască. Împăratul auzind desigur, cum era şi firesc, de faptele lor (căci năvălirile nu le făceau în ascuns şi cu precauţie, ci cuprindeau cu repeziciune toată regiunea asemenea unui foc sălbatic), cu mintea zguduită de vestea ce se abătuse deodată asupră-i, era într-o mare încurcătură, neştiind încotro să apuce [15].

3

1282, septembrie. Mihail al VIII-lea Paleologul apelează la tătari împotriva sebastocratorului Ioan Anghelos, cîrmuitorul Tesaliei

I, VI, 34. <. . .> Căci îl grăbeau [16] pe de o parte căsătoria fiicei sale [17], p. 524
pe de altă parte toharii [18], despre care se vestea că vin dinspre apus, pe care însuşi împăratul [19], cerîndu-i de la Nogai [20] împotriva sebastocratorului Ioan şi acela trimiţîndu-i, îi aştepta. Aşadar, întorcîndu-se la sfîrşitul lunii Gamelion [21], săvîrşea nunta fiicei sale, iar toată luna Elaphebolion [22] a petrecut-o echipîndu-şi trupele şi preparîndu-se pentru expediţie.

35. Căci sebastocratorul Ioan nu se putea linişti ci, călcînd din nou tratatele, întreprindea lucruri ce nu se cuveneau. Împăratul neavînd cum să-l oprească altfel de la planurile lui (căci firea aprinsă şi înfumurată a aceluia a dus pînă şi la declararea lui ca rebel) decît aducînd pe tohari să-i prade întreaga ţară şi să-i pună în cumpănă interesele şi năzuinţele sale, dacă pînă atunci va scăpa din această / primejdie, cu gîndul la aceste lucruri, p. 525
i-a adus pe tohari. Şi-i era prielnică şi iarna, gata să înceapă, fiindcă iarna le e obiceiul să pornească la război [23].

4

[?]. Curopalatul Humbertopulos, strategul Mesembriei respinge invazia a 10 000 de cumani

II, I, 29. Atunci şi un nor de sciţi paristrieni [24], adunat nu ştiu de unde p. 80
şi din ce cauză, însumînd aproape zece mii de oameni, străbătînd ţara bulgarilor şi devastînd multe din ţinuturile învecinate, ajung la şirul de munţi din afară. Şi era de aşteptat să năvălească şi în ţinuturile Macedoniei şi Traciei, să facă vestita „pradă de misieni" [25]. Stăpînea atunci ţinuturile din jurul Mesembriei, în chip de arhonte şi strateg, curopalatul Humbertopulos,

[15] Cf. Gregoras, IV, 5,6 — IV, 6,3; pentru izvoarele orientale privind această expediţie vezi Decei, *Colonisation*, p. 100—101.

[16] Este vorba de Ioan I Anghelos, duce de Neopatras, cîrmuitorul Tesaliei.

[17] Ioan I Anghelos şi-a căsătorit fiica cu kralul sîrb Ştefan Uroş al II-lea Milutin (1282—1321).

[18] Tohari = tătari.

[19] Mihail al VIII-lea Paleologul (1259—1282).

[20] Vezi *supra*, n. 13.

[21] Gamelion = septembrie. Pachymeres foloseşte numele antice ale lunilor anului pe care le dă însă în altă ordine decît aceea a adevărului calendar atic. Asupra acestei probleme vezi Grumel, *Chronologie*, p. 176—177.

[22] Elaphebolion = octombrie, la Pachymeres.

[23] Cf. Gregoras, V, 7, 2—3. Moartea lui Mihail al VIII-lea a pus capăt proiectului său.

[24] Sciţi = cumani; cf. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, I, p. 281 şi II, p. 282.

[25] „Pradă de misieni", locuţiune antică, des întîlnită la scriitorii bizantini, desemnînd prădarea nepedepsită a unei regiuni cf. Pachymeres, I, p. 62.

Οὐμπερτόπουλος, ἀνὴρ ἀγαθωσύνῃ χαίρων καὶ εὐβουλίᾳ κοσμούμενος· ὃς δὴ
p. 81 καὶ συμπλακεὶς ἐξαίφνης, θαρρή/σας τῇ τοῦ βασιλέως θεοσεβείᾳ, ὀλίγους
ἐπάγων πολλοῖς τοῦ προτερήματος ἐγεγόνει, ὡς τοὺς μὲν ἔργον μαχαίρας
γεγονέναι, τοὺς δὲ καὶ ἀποπνιγῆναι κατὰ τὸν ἐκεῖ παραρρέοντα ποταμόν. ὀλίγοι
δ'ἐκ πολλῶν διαδράντες, μηδ'ὅπῃ γῆς χωροῖεν εἰδότες, τὰς δυσχωρίας διεκ-
παίοντες, ἢ ποδῶν εἶχον ἔφευγον, ἄρτι πρῶτον μαθόντες ὡς ἄβουλον πλῆθος
εὐβουλία μᾶλλον ἢ ἀνδρεία καταγωνίζεται.

5

II, I, 37. Τοῦ δέ γε πειρατικοῦ κατὰ θάλασσαν πλεονάσαντος, ἐπεὶ τὸ
p. 105 ναυτικὸν παντελῶς ἀπήρτητο, ἔτι δὲ καὶ τοῦ Σκυθικοῦ ὁρμᾶν ἠγγελμένου, (ὁ γὰρ
Τερτερῆς οὐχ οἷός τ' ἦν, οὐχ ὅπως ἄλλοις, οὐδὲ ἑαυτῷ προσαρήγειν) πέμψας ὁ
βασιλεὺς τοὺς μὲν πρὸς θαλάσσῃ κατῳκηκότας, ἕτοιμον θήραν προκειμένους
τοῖς πειραταῖς, ἐνδοτέρω γῆς ἀναστέλλειν προσέταττεν ὡς ἐντεῦθεν ὑπεκδρα-
μουμένους τὸ χαλεπόν, τοὺς δὲ τὴν μεσογαῖον Θρᾴκης τε/ καὶ Μακεδονίας
p. 106 κατῳκημένους, ἐπεὶ καταδραμουμένους ᾔδει τοὺς ἐξελαύνοντας ἢν μή τις
κωλύοι, ὃ δὴ καὶ ἀδύνατον τηνικάδε κατεφαίνετο, τοῖς ἐκεῖσε φρουρίοις,
οὐ πολὺ τὸ ἀσφαλὲς ἔχουσιν, ἐναπέκλειε. τὸ δέ γε Βλαχικόν, ὃ δὴ σχεδὸν
ἀπὸ τῶν ἐξωτέρω τῆς πόλεως ἐς Βιζύην καὶ πόρρω εἰς πλῆθος ἀριθμοῦ
κρεῖττον ποσούμενον παρατέτατο, ἔθνος δυσχωρίαις χαῖρον καὶ βοσκήμασι
προσανέχον, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ μάχαις εἰθισμένον ἀνδρῶν, ὑποπτευθὲν
εἰς αὐτομολίαν ὡς τοῖς ἐξεληλακόσι καὶ αὐτὸ προσπεσούμενον, μετοικίζειν
ἐπ'ἀνατολῆς ἔγνω κατὰ τὴν τῆς Βυζαντίδος ἀντιπεραίαν, πλὴν καὶ ταπει-
νοῦν ζημίαις, μή πως ἄρα καὶ ὑπερηφανοῖεν πλήθει τε καὶ δυνάμει θαρ-
ροῦντες. καὶ ἔνθεν μὲν ἐζημιοῦντο τὰ μέγιστα, ἔνθεν δὲ μετῳκίζοντο ἀν-
οικτί, οὐχ ἧττον ζημίας ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τὴν μετοίκησιν λογιζόμενοι.
ζῶα γὰρ ἐκεῖνα καὶ κτῆσις πᾶσα τὰ μὲν εὤνα προύκειντο τοῖς πολλοῖς, τὰ
p. 107 δὲ καὶ τὸν τόπον ἀλλάξαντα καιρῷ χειμῶνος καὶ/τότε παντελῶς διεφθείροντο.
κτῆσις δὲ τούτων ἡ μὲν διηρπάζετο, ἡ δέ γε καὶ περιοῦσα κακῶς παραπώλλυτο,
ὥστε μὴ οἵους τ'εἶναι ἐγχρονίζειν ἐκεῖ, ἀλλὰ τοῦ κακοῦ παραδραμόντος αὐτοὺς
καὶ αὖθις τὴν ἰδίαν ἀπολαμβάνειν, συχνῶν χρυσίων καταβολαῖς ἐξωνησαμένους
τὴν κατοικίαν.

6

p. 264 II, III, 26. < . . . > τέως δὲ περιγεγονὼς ὁ Τουκτάϊς κύριος τῶν τόπων κατέ-
στη, καὶ τὸ Τοχαρικὸν ὑπ'ἐκείνῳ γίνεται, ὀλίγων τινῶν προσμεινάντων τῷ ἐκ τῆς

un bărbat plin de bunăvoință și împodobit cu chibzuință. Acesta, intrînd
imediat în luptă, / încrezător în cucernicia împăratului, conducînd puțini p. 81
oameni a biruit pe <dușmanii> cei mulți, încît unii au pierit de sabie, iar alții
s-au înecat în rîul care curge pe acolo. Iar puțini din cei mulți fugeau și,
neștiind pe unde să apuce, croindu-și drum prin locuri greu de străbătut,
fugeau cît puteau mai repede aflînd acum pentru prima dată că buna chibzu-
ință mai mult decît vitejia înfrînge în luptă o mulțime lipsită de judecată.

5

1285. Sub amenințarea piraților și a tătarilor, Andronic al II-lea Paleologul dispune strămutarea unor populații din Peninsula Balcanică. Suferințele vlahilor mutați în Anatolia

II, I, 37. Deoarece pirateria se întinsese pe mare, fiindcă flota <bizan- p. 105
tină> fusese cu totul suprimată [26] și cum se mai anunța încă și năvălirea
sciților [27] (căci Terteres [28] era incapabil să-i apere nu pe alții, dar nici măcar
pe sine însuși), împăratul [29] trimițînd <curieri> poruncea ca locuitorii de pe
țărmul mării care erau o pradă la îndemîna piraților să se retragă mai în-
lăuntrul țării ca de aici încolo să scape de primejdie. Iar pe cei ce locuiau în-
lăuntrul Traciei / și Macedoniei, deoarece știa că năvălitorii îi vor cotropi p. 106
dacă nu-i va opri cineva, ceea ce părea cu neputință în acest moment, i-a
închis în fortărețele de acolo, care nu prezentau foarte mare siguranță.
Iar pe vlahi, care se întinseseră aproape de la marginea Constantinopolului
pînă spre Bizya [30] și mai departe, în mulțime fără număr, neam de oameni
care se simțeau foarte bine în locuri greu de umblat și care se ocupau cu
păstoritul dar totuși erau obișnuiți și cu luptele, bănuindu-i de dezertare,
căci, gîndea împăratul, se vor alătura și ei năvălitorilor, hotărî să-i mute în
răsărit, pe țărmul din fața Bizanțului, dar să-i și sărăcească prin angarale,
ca nu cumva să se trufească, încrezători în mulțimea și puterea lor. Și, pe
de o parte, au fost păgubiți foarte mult, pe de altă parte au fost strămutați
fără milă, <încît ei> socoteau mutarea nu mai puțin, ci mai mult dăunătoare
decît angaralele. Căci vitele acelea și toată avuția, unele erau oferite la mulți
pe preț de nimic, celelalte, dacă se mai și strămutau pe vreme de iarnă, / se p. 107
prăpădeau atunci cu totul. Iar averea lor, parte era smulsă, iar ce rămînea se
prăpădea în chip nefericit, încît ei să nu fie în stare să stea mult acolo, ci
cînd nenorocirea va trece, să-și redobîndească din nou patria, răscumpărîn-
du-și prin plata a multe monede de aur locuința.

6

1292—1300. Intervenția tătarilor în treburile interne ale statului bulgar și poziția Bizanțului față de această stare de lucruri

II, III, 26. < . . . > În acest timp, biruind Tuktais[31], el s-a așezat ca stăpînitor p. 264
al ținuturilor și tătărimea ajunge sub stăpînirea lui, numai puțini rămînînd

---

[26] Despre politica navală a lui Andronic al II-lea Paleologul vezi H. Ahrweiler, *Byzance et la mer*, Paris, 1966, p. 374—381.

[27] Sciți = tătari.

[28] Gheorghe Terter I, țarul bulgarilor (1281—1292).

[29] Andronic al II-lea Paleologul (1282—1328).

[30] Bizya, cetate în Tracia răsăriteană, pe drumul de la Adrianopol la Constantinopol, la 130 km de acesta din urmă.

[31] Tohta, han al Hoardei de Aur (1290—1312), intră în conflict cu Nogai pe care în cele din urmă îl ucide (1300).

'Αλάκκης τοῦ Νογᾶ υἱεῖ Τζακᾷ τοὔνομα, οἷς δὴ καὶ ἐθάρρει ἐκεῖνος ἐπιὼν τὴν Βουλγάρων. ὁ γὰρ Τερτερῆς καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς ἀπειλῆς τοῦ Νογᾶ φυγὼν προσεχώρει τῷ βασιλεῖ, καὶ περί που τὴν 'Ανδριανοῦ διῆγε, τοῦ βασιλέως ἀποπροσποιουμένου τὴν ἱκετείαν, ὡς ἂν μὴ πέμψαντος τοῦ Νογᾶ αὐτὸς ἐκεῖνον κατὰ τὸ εἰκὸς ὡς προσφυγόντα περιποιούμενος τὰς τοῦ Νογᾶ ὀργὰς ἐρεθίσειεν. ὁ γοῦν ἐκείνου υἱὸς Τζακᾶς, τοῦ Νογᾶ ἐκποδὼν γεγονότος, θαρρῶν τοῖς περὶ αὐτὸν Βουλγάροις ἐπέχρα, πλὴν οὐ δίχα προφάσεως, ἄλλ'ἔχων τὴν τοῦ Τερτερῆ θυγατέρα εἰς σύζυγον ἑαυτῷ. προσλαμβάνει τε καὶ τὸν ταύτης ἀδελφὸν
p. 265 'Οσφεντίσθλαβον, καὶ σὺν αὐτῷ Βουλγάρους δουλαγωγεῖν ἤθε/λεν. ἀλλ' ἐκεῖνος πένης ὢν ἀφνειῷ τινὶ ἀπὸ πραγματειῶν ἀνδρὶ Παντολέοντι προστυχών, εὐγενὴς ὢν καὶ ἐκ βασιλέως τυχόντι καὶ ἰδιώτῃ ἐπ 'Εγκόνῃ Μαγκούσου τινὸς θυγατρί, τεκνοποιηθείσῃ πάλαι τῇ τοῦ Νογᾶ Εὐφροσύνῃ ἐκ τοῦ θείου βαπτίσματος, διὰ τὸν πλοῦτον ἐπιγαμβρεύεται. καὶ τοῖς μὲν Βουλγάροις δόμασι τὰς γνώμας καταδουλώσας, τῷ Τζακᾷ δὲ ὡς κυρίῳ χρώμενος, τῆς Τερνόβου σὺν ἐκείνῳ ἐπιλαμβάνεται. ὀλίγον τὸ μεταξύ, καὶ ἐνευκαιρήσας 'Οσφεντίσθλαβος, Βούλγαρος ὢν ἐκ μητρὸς (ὁ γὰρ πατὴρ Τερτερῆς ἐκ Κομάνων ἦν), τέως δέ γε τὰ πλεῖστα οἰκείως πρὸς Βουλγάρους ὑπὲρ τὸν Τζακᾶν δοκῶν ἔχειν, ἐπιτίθεται τῷ γαμβρῷ ἐπισχὼν δόλῳ, καὶ φυλακαῖς ἀσφαλέσι δούς, ὕστερον 'Ιουδαίοις ὑπηρέταις καὶ οἷς εἰς τὰ τοιαῦτα ἐθάρρει χρησάμενος, ἀποπνίγει κεκλεισμένον, καὶ τὸν τῇδε πατριαρχοῦντα 'Ιωακεὶμ κατακρήμνησιν ὡς σφᾶς προδοῦναι Τοχάροις τὸ πάλαι ὑποπτευθέντα, καὶ οὕτως ἐξ ἀλαστορίας τόσης τῶν ὅλων κύριος γίνεται.

7

p. 307 II, IV, 16. ‹. . .› 'Αλανῶν δὲ μεγάθυμον ἔθνος ὡσεὶ δέκα καὶ ἓξ χιλιάδας ποσούμενον, ὧν τὸ ὑπὲρ ἥμισυ μάχιμον ἦν, ἀπολυθὲν Νογᾶ καὶ τῆς ὑπ'ἐκείνῳ δουλείας ἐν πολέμῳ ἀπολωλότος, ἐζήτουν προσχωρεῖν βασιλεῖ, καὶ τῷ ἀρχιερεῖ προσελθόντες Βιτζίνης ἱκέτευον δι'αὐτοῦ βασιλέα σφᾶς δέχεσθαι. ἐνόσουν γοῦν καὶ δεινῶς εἶχον τότε τὰ κατὰ ἀνατολήν, καὶ τοῦ Βιτζίνης τὴν σφῶν ἀγγέλλοντος ἱκετείαν ἕρμαιον ἐλογίζοντο ὡς καιρόνδ'ἐπιστάντων· αὐτοὺς γὰρ εἶναι καὶ τοὺς τῷ Νογᾷ παρασπίζοντας, καὶ δι'ὧν ἐκεῖνος τὰ μεγάλα κατώρθου. καὶ διὰ τοῦτο τὴν σφῶν ἄφιξιν θεόθεν τινὰ μηχανὴν ἡγοῦντο εὐκαίρως σχε-

cu fiul lui Nogai, născut din Alakka, pe nume Čaka [32]; în ei își pusese încrederea acela cînd a năvălit în țara bulgarilor. Căci Terteres [33], fugind și el din pricina amenințării lui Nogai, s-a îndreptat spre împărat [34] și trăia undeva pe lîngă Adrianopol, fiindcă împăratul îi respinsese rugămintea ‹de sprijin›, de teamă ca nu cumva să trimită după dînsul, iar el, împăratul, primindu-l bine, cum se cuvine, ca pe un refugiat, să ațîțe mînia lui Nogai. Cît privește pe fiul acestuia, Čaka, după moartea lui Nogai, încrezîndu-se în ai săi se aruncă asupra bulgarilor, de altminteri nu fără pricină, căci avea de soție pe fiica lui Terteres. Și ia de partea sa și pe fratele acesteia, Osphendislavos [35], și voia ca împreună cu dînsul să-i supună pe bulgari. / Acela însă, p. 265
fiind sărac, întîlnind pe un bărbat, Pantoleon, îmbogățit de pe urma afacerilor, el care era de neam bun și viță de împărat, se încuscrește de dragul averii cu primul venit și cu un om de rînd, luînd pe nepoată-sa [36], fiica unuia Mangusis și care ajunsese cîndva fină după dumnezeiescul botez, a Eufrosinei lui Nogai. Și după ce și-a supus prin daruri cugetele bulgarilor, și se purta cu Čaka cum te porți cu un stăpîn, cucerește împreună cu acesta Tărnovo. Puțin mai tîrziu și folosind un prilej favorabil, Osphendislavos, care era după mamă bulgar (căci tatăl său Terteres era neam de cuman), după ce pînă atunci se arătase foarte prietenos față de bulgari în numele lui Čaka, își atacă cumnatul, poprindu-l prin vicleșug și predîndu-l unor paznici de care era sigur; apoi, folosindu-se de servitori evrei, în care avea încredere pentru astfel de lucruri, îl sugrumă în închisoare, pe patriarhul de acolo Ioachim îl aruncă de pe o înălțime, ca pe unul ce era bănuit că era să-i dea mai înainte pe mîna toharilor. Și astfel, prin atîta nelegiuire, ajunge stăpînul tuturor.

7

1302. Strămutarea alanilor nord-dunăreni în Imperiul bizantin. Mitropolitul Vicinei este mijlocitorul cererii lor de strămutare

II, IV, 16. ‹. . .› Iar neamul mărinimos al alanilor, numărînd ca la șais- p. 307
prezece mii de oameni, din care peste jumătate erau buni să lupte, după ce a scăpat de Nogai și de robia lui, fiindcă acesta a pierit în război [37], căutau să treacă la împărat [38] și, mergînd la ierarhul Vicinei, se ruga ca, prin mijlocirea sa, să-i primească împăratul. Lucrurile se turburau atunci și erau într-o stare groaznică în Răsărit [39] și ‹mitropolitul› Vicinei anunțînd rugămintea lor, cîrmuitorii ‹bizantini› o socoteau ca un noroc venit la timp. În adevăr, ei erau și tovarăși de luptă ai lui Nogai și cei prin care acela dobîndise izbînzi. Și pentru aceasta socoteau venirea lor ca un sprijin ‹sosit› de la Dumnezeu, grabnic la vreme, spre ajutor. Și s-au trimis scrisori împărătești către dînșii,

[32] Čaka, fiul lui Nogai, impus de acesta pentru scurtă vreme pe tronul Bulgariei (1299).

[33] Gheorghe I Terter, țar al bulgarilor (1280–1292).

[34] Andronic al II-lea Paleologul (1282–1328).

[35] Teodor Svetoslav, țar al bulgarilor (1300–1322).

[36] În text, dintr-o inadvertență, cuvîntul care înseamnă „nepoată" începe cu majusculă ca un nume propriu (Enkóne).

[37] Este vorba de luptele dintre Nogai și hanul Tohta.

[38] Andronic al II-lea Paleologul.

[39] Situația critică din răsărit la care face aluzie Pachymeres era provocată de înaintarea turcilor osmanlîi. Către 1300 ei ocupaseră o mare parte din Anatolia.

διασθεῖσαν εἰς ἀρωγήν. γράμματά τε παρ'αὐτοὺς βασιλικὰ κατεπέμποντο, καὶ παμπληθεὶ ἐφ'ἁμαξῶν καὶ λαμπήναις προσηυτομόλουν. καὶ βασιλεὺς ὅτι πλείστην ἐκ χωρῶν Θρᾳκικῶν τε καὶ Μακεδονικῶν τὴν ἐκείνων παρεσκευάκει σίτησιν.

8

p. 377 II, V, 3.‹...› βασιλεὺς δὲ τοῦτο μὲν αἰδεσθεὶς τὴν φενάκην, καὶ ταῦτα τῇ νέξ ἁπλότητος, τοῦτο δὲ καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ διαφευξεῖσθαι τὴν χλεύην προνοίας οἰκονομῶν, ἐκεῖνον μὲν οὐδὲν εἰπὼν ἀποστρέφεται, τοῖς δ'ἀρχιερεῦσι τοῖς τῇδε ὡς συμπράττειν ὑποπτευθεῖσι καὶ λίαν ἐπεῖχε καὶ προσωργίζετο. ἦσαν δὲ ἐκ προκλήσεως τότε παρευρεθέντες τῷ πατριάρχῃ ὅ τε 'Αγκύρας Βαβύλας, ὁ Κρήτης Νικηφόρος καὶ ὁ Βιτζίνης Λουκᾶς.

9

p. 549 II, VI, 32. ‹...› ἐπισυνάγει τὸ στράτευμα, καὶ καταλιπὼν τὴν 'Ορεστιάδα περι τὴν "Απρω πλησίον κατασκηνοῖ, ὡς ἅμα ἕῳ προσμίξων τοῖς 'Ιταλοῖς· ἐκεῖσε γὰρ πλησίον καὶ αὐτοὶ κατεσκήνουν. τῇ γοῦν ὑστεραίᾳ συνταξάμενος κατὰ τὸν τοῦ 'Ιμέρι λεγόμενον τόπον 'Αλανοὺς μὲν καὶ Τουρκοπούλους ἐν ἡγουμέναις συντάξεσιν ἵστα, περὶ τὸν Βοσσίλαν τούτους ποιούμενος, ἑπομένους δὲ τοὺς περὶ τὸν μέγαν πριμικήριον Μακεδόνας διέταττε, καὶ μετὰ τούτους περὶ τὸν θεῖον αὐτοῦ Θεόδωρον τοὺς ἀντολίηθεν ἀπηρκότας, τὸ Βλαχικὸν δὲ καὶ ὅσον ἄλλο ἐκ θεληματαρίων συγκροτούμενον ἦν, καὶ αὐτὸ κατὰ τρόπον περὶ τὸν μέγαν ἑταιρειάρχην συνταξάμενος οὐραγοῦν, αὐτὸς συνάμα καὶ Κωνσταντίνῳ τῷ αὐταδέλφῳ τε καὶ δεσπότῃ, καὶ τῷ πιγκέρνῃ Σεναχηρεὶμ τῷ 'Αγγέλῳ·

iar ei trecură ca refugiați cu toată mulțimea, în căruțe și care acoperite. Și împăratul le pregătise hrană, cît mai multă cu putință, din ținuturile Traciei și Macedoniei [40].

8

13 februarie 1303. Luca, mitropolitul Vicinei, se găsește de partea patriarhului Ioan al XII-lea Cosmas în conflictul care-l opune pe acesta împăratului Andronic al II-lea

II, V, 3. ‹...› Iar împăratul[41], rușinîndu-se pe de o parte de înșelăciunea p. 377
lui — și aceasta făcută din simplitate, iar pe de altă parte îngrijindu-se să scape de batjocură, se întoarce de la acela [42], fără să spună nimic, iar față de arhiereii de acolo, bănuiți că-l ajută, era foarte pornit și mînios împotriva lor. Și se aflau atunci, convocați, pe lîngă patriarh, Babylas al Ancyrei[43], Nichifor al Cretei și Luca al Vicinei [44].

9

1305. În lupta de la Apros, unde bizantinii sînt înfrînți de catalani, vlahii se găsesc ca voluntari în armata bizantină

II, VI, 32. ‹...› își strînge oastea [45] și părăsind Orestiada își ridică p. 549
tabăra în apropiere de Apros [46] ca, odată cu ivirea zorilor să înceapă lupta cu italienii [47], fiindcă acolo în apropiere își aveau tabăra și ei. A doua zi așadar, orînduind la locul numit Iméri, pe alani și pe turcopuli îi așază în primele rînduri, punîndu-i sub comanda lui Bossila, iar după ei îi rîndui pe macedoneni sub ‹aceea a› marelui primikerios și după aceștia, sub comanda unchiului său Teodor, pe cei ridicați din părțile Răsăritului; și i-a orînduit pe vlahi ca și pe toți ceilalți cîți erau adunați ca voluntari, așa cum se obișnuia, sub comanda marelui heteriarh, care conducea ariergarda, iar el însuși stătea împreună cu fratele său, Constantin despotul și cu Senaherim Anghelos care era pinkernes.

[40] În istoriografia noastră pasajul a fost relevat de G. I. Brătianu, *Recherches sur Vicina et Cetatea Albă*, București, 1935, p. 38. Brătianu vede în arhiereu un episcop și nu-i stabilește identitatea. El plasează evenimentul în anul 1300. P. Ș. Năsturel, *Les fastes épiscopaux de la métropole de Vicina*, „Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher", 21, 1971, Atena 1972, p. 35—36, arată că arhiereul nu putea fi decît un mitropolit, iar aici ar fi vorba de Luca al Vicinei, despre care vezi și fragmentul următor. Evenimentul strămutării alanilor este relatat și de Nichifor Gregoras, VI, 10, 1—3; pentru datarea în 1302, vezi Dölger, *Regesten*, 2241.

[41] Andronic al II-lea Paleologul (1282—1328).

[42] De la patriarhul Ioan al XII-lea Cosmas, patriarh ecumenic (1 ianuarie 1294—21 iunie 1303). Andronic al II-lea dorea să reinstaleze — cum s-a și întîmplat — pe fostul patriarh Atanasie I (1289—1293 și 1303—1309). El avusese un dialog neplăcut cu patriarhul în funcție, Ioan al XII-lea, care-și dăduse seama de manevrele în vederea depunerii sale și-l determinase pe Andronic să recunoască legitimitatea titlului său pentru ca apoi să-l poată mustra cu asprime.

[43] Actuala Ankara.

[44] Luca, mitropolit al Vicinei în 1303, este probabil același cu arhiereul care a mijlocit în 1302 între Bizanț și alani (vezi fragmentul precedent). A fost mitropolit al Vicinei și în 1304/1305 și chiar în 1305/1306, cînd îl găsim menționat în corespondența patriarhului Atanasie I și în actele patriarhale legate de sinodul condamnării uzurpatorului Ioan Drimys, cf. Năsturel, *op. cit.*, p. 35—37, p. 41.

[45] Este vorba de Mihail al IX-lea Paleologul, fiul lui Andronic al II-lea, asociat la domnie (1294—1320).

[46] Localitate situată lîngă Rodosto.

[47] Italienii = catalanii. Despre conflictele lor cu Imperiul bizantin (1303—1311), vezi Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 406—410. Lupta de la Apros, în care bizantinii sînt înfrînți, succede asasinării lui Roger de Flor, șeful catalanilor, și a oamenilor săi, din porunca lui Mihail al IX-lea (aprilie 1305).

ΜΑΝΟΥΗΛ Ο ΟΛΟΒΟΛΟΣ

1

f. 274, p. 36 ἐνευφράνθησαν βασιλεύσαντί σοι καὶ νῆσοι πολλαὶ αἱ παρίστριοι, τοῦ
p. 37 νοουμένου χειμῶνος ἐπαύθησαν καὶ ἔγνωσαν νόθοις δεσπόταις δουλεύ/ουσαί τε καὶ τυραννούμεναι<...>.

2

f. 274ᵛ, p. 38 <...> κατεπαττάλευσεν ἑαυτὸν ὁ Πάννων ἡμέτερος ἤδη καὶ ἐς τὸ εἰρηναῖον βλέπων καὶ ἀστασίαστον. ἀλκήεις ὁ Ἀλανός, ἀλλὰ μέχρι τοῦ τῶν σῶν ἄθλων ἀκούσματος συνετρίβη αὐτῷ ἡ ἰσχύς, Δακῶν ἄσπετος αἶα τῶν σῶν ἐκ τῆς ἀκοῆς τροπαίων πεπλήρωται. <...>.

MANUEL HOLOBOLOS

Născut către 1245, Manuel Holobolos a fost în slujba lui Mihail Paleologul, viitorul Mihail al VIII-lea (1259–1282). Din pricina simpatiei sale pentru Ioan al IV-lea Lascaris, tînărul moştenitor al tronului bizantin, detronat de Mihail şi orbit în 1261, Manuel a fost nevoit să se retragă la mănăstire. A luat în călugărie numele de Maxim. E chemat în 1267 în capitală ca rector al Marii şcoli patriarhale recent deschise şi predă cursuri de logică. E numit, de asemenea, retor al bisericii. Adversitatea sa faţă de politica de apropiere şi chiar de unire cu Roma, dusă de împărat, duşmănia faţă de patriarhul Ioan al XI-lea Bekkos (1275–1282) l-au făcut să cadă din nou în dizgraţie. Sub Andronic al II-lea Paleologul (1282–1328), care renunţă la politica latinofronă a predecesorului său, Manuel Holobolos îşi poate exprima cu vigoare sentimentele anticatolice. Nu ştim nimic despre viaţa sa după 1284 şi nu-i cunoaştem anul morţii.

Manuel Holobolos a scris 20 de imnuri panegirice în cinstea lui Mihail al VIII-lea şi a lui Andronic al II-lea, ca şi un număr de poezii iambice de mai mică întindere. Ne-a lăsat de asemenea mai multe scrieri în proză : comentarii la Aristotel (*Analytica* I), traduceri comentate ale operelor lui Boeţiu *De diferentiis topicis* şi *De syllogismo hypotetico*, scolii la poezia elenistică, scrisori şi discursuri.

Cuvîntarea panegirică din care sînt desprinse fragmentele de mai jos i-a fost atribuită lui Holobolos de editorul ei, L. Previale, care o datează între 1272 şi 1273. Unii cercetători nu au acceptat această atribuire. În această privinţă vezi V. Laurent, *La domination byzantine aux bouches du Danube*, ,,Revue historique du Sud-Est européen'', 22, 1945, p. 187, n. 2.

Ediţie folosită : Luigi Previale, *Un Panegirico inedito per Michele VIII Palaeologo*, ,,Byzantinische Zeitschrift'', 42, 1942, p. 1–49 (după ms. Vaticanus 1 409).

1

1262/1263. Insulele paristriene sînt cucerite de Mihail al VIII-lea

S-au bucurat de tine că le eşti împărat şi multele insule paristriene ; au renunţat la răscoala plănuită şi şi-au dat seama că au fost supuse şi asuprite de stăpîni fără drepturi legitime [1]<...>. f. 274, p. 36/37

2

Faima lui Mihail al VIII-lea între români

<...> S-a domolit panonianul şi, trecut acum de partea noastră, are gîndul la pace şi linişte. Alanul era vînjos, dar pînă la vestea isprăvilor tale, <cînd> i s-a frînt puterea ; pămîntul nemărginit al dacilor [2] e plin de faima biruinţelor tale <...>. f. 274ᵛ, p. 38

---

[1] După V. Laurent, *La domination byzantine aux bouches du Danube*, ,,Revue historique du Sud-Est européen'', 22, 1945, p. 189, insulele paristriene sînt insulele şi grindurile de la gurile Dunării. Redobîndind această parte a vechiului Paristrion de la tătari, împăratul îşi consolidează stăpînirea în zonă prin alianţa matrimonială cu Nogai (1272), cf. Laurent, *op. cit.*, p. 192–193.

[2] Prin daci, L. Previale, *op. cit.*, p. 98, crede că sînt desemnaţi românii din sudul Dunării ; V. Laurent, *op. cit.*, p. 188, vede în ei pe românii din nordul Dunării. La fel G. Brătianu, *Les Roumains aux bouches du Danube à l'époque des premiers Paléologues*, ,,Revue historique du Sud-Est européen'', 22, 1945, p. 199–203. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 116, nu ia în discuţie menţiunea ,,dacilor'', deşi cunoaşte pasajul (cf. *op. cit.*, I, p. 411 ; II, p. 244, unde identificarea justă panonianul=ungurul, *s. u.* Πάννονες).

ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΠΛΑΝΟΥΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΜΑΞΙΜΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΠΛΑΝΟΥΔΗ
ΙΔʹ
ΤΩι ΑΥΤΩι
‹ΤΩι ΦΑΚΡΑΣΗι ΚΑΙ ΛΟΓΟΘΕΤΗι ΤΩΝ ΑΓΕΛΩΝ›

p. 29 Ἐπιτροχάδην εἰ οἷόντ᾿εἰπεῖν διεξελθὼν ὁ Πανάρετος, ὡς μόλις τὰ τῶν Βλάχων διαδράσειε ξίφη, εὐθὺ Θεσσαλονίκης — οὐ γὰρ ἄλλοσε βλέπειν ἐχρῆν — ὡς τὸν αὐτοκράτορα δεῖν ἔγνω ἐπείγεσθαι. πῶς γὰρ ἂν ἔτι βλέπειν γε παρεβάλετο τοὺς τῷ κοινωνῷ τῆς ἀπογραφῆς, τῷ Βαρδαλῇ λέγω, χεῖρας ἐπιλιοίνῳ στρατηγουμένας ἐπενεγκόντας, ὁπότε μηδὲ τοὺς κατ᾿αὐτοῦ πίθους ἐπιλιπόντας ἠπίστατο; ποιεῖ δὲ τούς γε φρονεῖν εἰδότας τὰ παραδείγματα σπεύδειν ἑαυτοὺς τῶν κινδύνων ἐκκλέπτειν καὶ ἐκτὸς ὀλεθρίου πηλοῦ τιθέναι τὸν πόδα.

MAXIMOS PLANUDES

Născut în jurul anului 1255, în Nicomedia, Manuel Planudes a căpătat numele de Maximos după intrarea sa în rîndul monahilor, în 1283. A fost unul dintre cei mai importanți polihistori bizantini și e considerat un precursor al umanismului occidental. Bun cunoscător al limbii latine, Maximos Planudes și-a adus contribuția la eforturile depuse în vederea unirii bisericilor desfășurate de împăratul Mihail al VIII-lea Paleologul (1259—1282). S-a conformat însă, după moartea acestuia, politicii antilatine duse de succesorul său, Andronic al II-lea (1282—1328). Și-a petrecut viața mai ales la Constantinopol, unde a murit în 1310.

Planudes a desfășurat o bogată activitate de erudit, filolog și scriitor. A scris numeroase lucrări dedicate uzului școlar (gramatică, retorică, comentarii la autori clasici). A alcătuit celebra culegere de epigrame care-i poartă numele (*Anthologia Planudea*). Este autorul unor lucrări teologice, precum și al mai multor bucăți poetice laice și religioase. Planudes a tradus cu multă pricepere numeroase opere literare latine, atît antice cît și de teologie catolică (Ovidiu, Cicero, Boetius, Augustin).

Deosebit de interesantă și valoroasă ca izvor istoric este corespondența sa, din care am ales și noi o scrisoare adresată de autor, din Constantinopol, în 1299, prietenului său logothetul „turmelor" Ioan Phakrases, aflat la Tesalonic.

Ediție folosită: Maximi Monachi Planudis, *Epistulae* edidit Maximilianus Treu, Breslau, 1890 (retipărire Amsterdam, 1960).

SCRISORI ALE MONAHULUI MAXIMOS PLANUDES
XIV
ACELUIAȘI
‹adică lui Phakrases, logothetul „turmelor"›

1299, noiembrie. Vlahii atacă pe agenții fiscului bizantin Panaretos și Bardales care fac un recensămînt de bunuri și-l ucid pe cel din urmă

Panaretos[1], străbătînd, ca să zic așa „ca vîntul"[2] ‹ținutul› ca să scape, p. 29
cu greu, de săbiile vlahilor, a hotărît că trebuie să se îndrepte neîntîrziat spre împărat, la Tesalonic[3], căci nu se cuvenea să-și îndrepte privirile aiurea. Și cum oare s-ar fi încumetat să mai cate la cei care își ridicaseră mîinile călăuzite la luptă de vin asupra tovarășului său de recensămînt[4], Bardales[5], cînd știa bine că nu lipsesc nici împotrivă-i vedrele de vin? Îi face dar pe

---

[1] Ioan Panaretos, prieten cu Planudes era la data scrierii acestei epistole controlor fiscal al temei Boleron, Mosynopolis, Serres și Strymon, cf. Dölger, *Regesten*, 2200, 2335.

[2] În text: „ca o roată care se învîrtește", homerism.

[3] Împăratul Andronic al II-lea Paleologul, despre care este vorba aici, a stat la Tesalonic aproape tot anul 1299. El părăsește Constantinopolul la 6 februarie 1299 și revine la 22 noiembrie. Aceste detalii cronologice (pentru care vezi Pachymeres, II, p. 278—279 și 290—291) ne ajută să datăm scrisoarea lu Planudes și incidentul relatat de autor.

[4] În text: ἀπογραφή, acțiune foarte caracteristică pentru administrația fiscală din vremea primilor Paleologi, constînd din inventarierea bunurilor, măsurarea pămînturilor și stabilirea impozitelor datorate de proprietarii lor. Funcționarii însărcinați cu această complexă operație se numeau ἀπογραφεῖς, cf. L. Bréhier, *Les institutions de l'Empire byzantin*, Paris, 1970², p. 225. Cunoscînd din alte izvoare contemporane întinderea circumscripției fiscale a lui Ioan Panaretos (v. mai sus nota 1), putem localiza incidentul relatat de Planudes, anume în zona cuprinsă între Peninsula Calcidică și muntele Ganos din Tracia meridională.

[5] Este vorba de Ioan Bardales, fratele celui mai apropiat prieten a lui Planudes, Leon Bardales.

ἔγωγ'οὖν τὸν μὲν πεσόντα πενθῶ, φίλος γὰρ ἦν καὶ δι'ἑαυτόν, πάντων δὲ μάλιστα καὶ διὰ τὸν ἀδελφὸν ὃν εἴπέρ τινα καὶ ἄλλον στάθμην φιλίας ἔγωγε τίθεμαι. ἠβουλόμην δ'ἂν καὶ πλείοσιν ἔτι καὶ μείζοσι κινδύνοις περιπεσεῖν τὸν Πανάρετον, ὥστε μέντοι μηδὲ ἀνήκεστόν τι παθεῖν, εἰ μόνον ἐκεῖνον γυνή τε καὶ τέκνα σῶν ἔμελλον ὑποδέξεσθαι. νυνὶ δ'ὁ μὲν ἐλεεινῶς κεῖται, πολὺ πρὸς οἶκτον ἐπισπώμενος τὸ μηδ'ἂν αἰσθάνεσθαι δύνασθαι, εἴ τις αὐτῷ τιμωρεῖν τὰ πάντων παθόντι χείριστα βουληθείη· ὁ δὲ τὸ περὶ ψυχῆς δραμὼν πρότερον, νῦν ἐφ'ὑμᾶς τρέχει τοὺς ἑτοίμους ἐκείνους τὰς χεῖρας καὶ ἐς τοσόνδε μύσος ἄστροις, ὃ δὴ λέγεται, τεκμαίρεσθαι γνώμην ἔχων· σὸν δ'ἂν εἴη καὶ τῆς σῆς χρηστότητος καὶ τοῦτον εὐμενῶς ἰδεῖν, ὥσπερ εἴωθας, καὶ δοῦναι μαθεῖν, ὡς ἀσφαλείας ἐπείληπται καταφυγὼν πρὸς ὑμᾶς καὶ τοῦ πικρῶς οὕτω καὶ ὠμῶς σφαγέντος οἶκτον λαβεῖν καὶ ἣν ἐκείνῳ περιόντι κηδεμονίαν νέμειν ἐχρῆν, ταύτην εἰς τὴν αὐτοῦ μηκέτ'ὄντος οἰκίαν μετενεγκεῖν. χρῆναι γὰρ καὶ αὐτὸς φήσεις, ὥσπερ τὸ πρὸς τοὺς ζῶντας δίκαιον, οὕτω καὶ τὸ πρὸς τοὺς οἰχομένους ὅσιον εἰς τὴν ἐνδεχομένην φροντίδα τίθεσθαι· ταῦτα δ'οὕτω ποιεῖν καὶ οἶσθα καὶ βούλει καὶ δύνῃ καὶ οὐδ'ὁτιοῦν ἄπεστιν, ὧν προσεῖναι δεῖ.

'Επὶ τούτοις ἐρῶ τι καὶ τῶν κατ'ἐμαυτόν. ὡς ἐγὼ νῦν ἡδεῖαν ἀκοὴν ἀκούσας ἀληθῶς ἐπανήκειν τὸν αὐτοκράτορα, οὐκ ἔστιν ὅπως ἐνταῦθα καταλειφθῆναι βούλομαι, ὥσπερ ἀνάγκη/ πᾶσα, καὶ τοὺς ἀνδριάντας καὶ στήλας — δεῖ
p. 30 δέ με σύμβολον ἐξενεγκεῖν τι — τοῦ ψυχὴν ἔχειν καὶ κίνησιν.ὁ γὰρ ἐντετηκώς μοι πόθος οὐκέτι με ἀτρεμεῖν ἐᾷ, ἀλλ'ἐκραγεὶς ὅλῃ ῥύμῃ πρὸς τὴν τοῦ κράτους ὑπάντησιν ὁμοῦ καὶ προσκύνησιν ἵεσθαι κατεπείγει. ἡδονῆς μέντοι προσθήκην, καὶ ταύτην οὐχ ὅσην εἰπεῖν, ἐπαγγέλλεται καὶ ὑμᾶς. φροντίζω γοῦν καὶ ὅπως τάδ'ἔσται περιαθρῶ. κἂν μὲν οὗπερ εὔχομαι τύχω, ἐμοὶ καὶ τῇ ἐμῇ προθυμίᾳ τὴν χάριν — εἴ τί σοι τοῦτο πρὸς χάριν — εἰδείης ἄν· εἰ δ'ἄλλο τι παθεῖν χρή, δεῦρο καὶ σὺν ἐμοὶ στὰς τὴν ἀπορίαν προπηλακίσωμεν καὶ τὰ κακὰ τῶν κακῶν τὴν πολλῶν ἀγαθῶν ἡμᾶς εἴργουσαν δεινὴν θεὸν εἴπωμεν.

cei care știau să priceapă pildele să se străduiască să scape fără zăbavă din primejdie și să pună piciorul în afara pămîntului pieirii. În ce mă privește, îl plîng pe cel căzut, căci îmi era drag atît pentru el cît și, mai cu seamă, pentru fratele lui pe care-l socotesc, dacă e să socotesc pe cineva, drept model al prieteniei. Aș fi preferat ca Panaretos să fi dat încă peste și mai multe și mai mari primejdii atît, firește, cît că nu aibă de suferit nimic fără de leac, numai să fi ajuns soția și copii să-l primească teafăr ‹la ei acasă› pe Bardales [6]. Acum însă el zace jalnic, cu atît mai vrednic de lacrimi cu cît, de-ar vrea cineva să-l răzbune pentru toate grozăviile pe care le-a suferit, el nici n-ar putea să-și dea seama. În schimb cestălalt, care, mai înainte, a alergat să-și scape viața, acum dă fuga la voi, avînd de gînd să-i ghicească, cum se zice, după stele pe acei oameni care n-au șovăit să săvîrșească o asemenea nelegiuire. Ar fi însă un lucru potrivit cu firea și cu bunătatea ta, să-l privești și pe acest om cu bunăvoință, cum îți stă în obicei, și să-i dai de înțeles că e în siguranță refugiindu-se la voi și că s-ar cuveni să-l plîngă pe cel ucis cu atîta neîndurare și sălbăticie, iar grija pe care ar fi trebuit să i-o poarte dacă ar fi rămas în viață, să o strămute, acum, cînd acela nu mai este, asupra casei lui. Căci vei spune desigur și tu că se cuvine să socotim deopotrivă de datoria noastră atît să fim drepți față de cei vii, cît și cucernici față de cei ce s-au dus. Ci tu știi și vrei și poți să le faci astfel și absolut nimic nu lipsește care să mai trebuiască să fie adăugat.

Voi adăuga și cîte ceva despre mine. Ajungîndu-mi în auz dulcea veste că ‹acum› împăratul se întoarce neîndoielnic, nu mai vreau să aștept aici /
‹cînd› pînă și statuile și coloanele — trebuie doar să recurg la un simbol — p. 30
simt nevoia să se însuflețească și să se miște. Căci dorul care m-a pătruns nu mă lasă să rămîn locului ci, izbucnind cu întreaga-i putere, mă zorește să-i ies în întîmpinare suveranului și să mă închin lui. Ni se făgăduiește și un adaos de bucurie, o bucurie de nespus : persoanele voastre. Mă îngrijesc și veghez ca să fie așa. Iar dacă voi izbuti în lucrul pentru care mă rog, vei putea să-mi fi recunoscător mie și rîvnei mele, dacă socotești că un asemenea lucru merită recunoștință din partea ta. Iar dacă trebuie să fie altfel, stînd aici împreună cu mine, să blestemăm cumpăna aceasta și pe crîncena divinitate care ne lipsește de atîta bine s-o numim rău al relelor [7].

[6] În text : „pe acela".

[7] Sfîrșitul scrisorii cuprinde aluzii pentru noi obscure la chestiuni personale privind pe Planudes și Ioan Phakrases. Un comentariu mai amplu al acestui izvor în articolul în care l-am semnalat : N. Ș. Tanașoca, *Une mention inconnue des Vlaques à la fin du XIII-e siècle : Maximos Planude, Epistulae, XIV (éd. Treu)*, în „Revue des études sud-est européennes", XII, 1974, 4, București, p. 577—582.

ΕΦΡΑΙΜ

1

874 Τούτου θανόντος καὶ μεταστάντος βίου
εὐθὺς παρῆλθεν εἰς βασίλειον κράτος
κλῆσιν Λέων τις καὶ Μακέλλης τοὐπίκλην,
ἀνὴρ ἀγαθός, ἀρετῶν πεπλησμένος,
μάλιστα φιλοίκτῳ δὲ κατηυγασμένος,
κράτωρ ἀριστεὺς καὶ μαχητὴς γεννάδας,
ἐχθρῶν κλονῶν φάλαγγας ὥσπερ τις λέων,
σειρὰν γένους ἄνωθεν ἕλκων ἐκ Θράκης
ἢ καὶ Δακῶν, ὥς φασί τινες, ἐκ γένους,
ὑπέρμαχος κράτιστος ὀρθοδοξίας,
καὶ δαψιλής τις ἀπόρων χορηγέτης.

2

2845 εἶτα κατὰ 'Ρὼς ἐκστρατεύσας βαρβάρων
ἥττησεν αὐτοὺς ἐν μάχῃ κατὰ κράτος·
ἡνίκα καί τις ὤπτο πολλοῖς ἱππότης,
ἄγνωστος ἀνήρ, 'Ρωμαϊκῶν ταγμάτων
ὑπερμαχῶν ἄριστα κατὰ βαρβάρων.
ἔγνωστο δ'εἶναι Θεόδωρον τὸν μέγαν,
Χριστοῦ στρατιώτην τε καὶ στρατηλάτην.

EFREM

Nu știm mai nimic despre viața și personalitatea lui Efrem, călugăr bizantin care a trăit în secolele XIII–XIV. A alcătuit, în jurul anului 1313, o cronică versificată, păstrată numai parțial. În forma ei actuală cronica cuprinde istoria lumii de la Iulius Caesar pînă la recucerirea Constantinopolului de Mihail al VIII-lea Paleologul, în 1261. Este scrisă în trimetri iambici. Un apendice, de asemenea în versuri, cuprinde lista episcopilor și a patriarhilor Constantinopolului pînă în anul 1313. În totul, opera lui Efrem are 10 392 versuri. Valoarea ei ca izvor istoric este foarte redusă. Efrem parafrazează, pentru perioada de timp pînă la 1118, cronica lui Ioan Zonaras, iar pentru anii următori *Istoriile* lui Nichita Choniates și Georgios Akropolites.

Ca și opera lui Teodor Skutariotes, cronica lui Efrem este o compilație lipsită de simț critic. Autorul nu sesizează diferența dintre punctul de vedere al lui Nichita Choniates asupra răscoalei Asăneștilor și acela al lui Georgios Akropolites, care scrie mult mai tîrziu, asupra aceluiași eveniment. În partea parafrazată după Choniates, Efrem vorbește de participarea vlahilor la răscoală și despre originea vlahă a conducătorilor ei. În partea prelucrată după Akropolites, el nu vorbește decît despre bulgari, ca și modelul său. Compararea textului lui Efrem cu acelea ale celor doi istorici pe care-i prelucrează ne duce, ca și în cazul textului lui Skutariotes, la concluzia că principalul izvor și cel mai autentic pentru istoria răscoalei Asăneștilor și a întemeierii Imperiului româno-bulgar, rămîne opera contemporanului acestor evenimente, Nichita Choniates. Lucrări ca această parafrază în versuri, datorată lui Efrem sau ca parafraza în proză a lui Teodor Skutariotes nu ne pot spune nimic mai mult despre disputata problemă a etniei participanților la răscoală. Ele nu sînt decît simple imitații, servile față de modelele lor. Așa cum s-a arătat de cercetători, opera lui Efrem este importantă în schimb ca martor pentru stabilirea istoriei textului operelor lui Choniates și Akropolites, așadar din punctul de vedere al criticii de text.

Ediție folosită: *Ephraemii monachi imperatorum et patriarcharum recensus* interprete Angelo Maio, Bonn, 1840.

1

457. Împăratul Leon I era de origine tracă sau dacă

v. 874. După ce acesta[1] a murit și a părăsit viața <aceasta> a ajuns îndată la puterea împărătească un oarecare Leon, poreclit Makelles[2], bărbat bun, plin de virtuți, împodobit mai ales cu milostenie, conducător ales și războinic viteaz, care zdrobea ca un leu falangele dușmanilor; își trăgea originea din Tracia sau, cum zic unii, din neamul dacilor, era un luptător înflăcărat pentru ortodoxie și dădea cu generozitate ajutoare pentru cei lipsiți[3].

2

971. Ioan Tzimiskes înfrînge pe rușii lui Sviatoslav

v. 2845. Apoi, pornind cu oaste împotriva barbarilor ruși, i-a biruit strașnic în luptă; cînd a fost văzut de mulți și un călăreț, bărbat necunoscut, care lupta minunat ajutînd trupele romeilor împotriva barbarilor. S-a aflat că este Teodor cel Mare, ostaș al lui Hristos[4] și conducător de armate[5].

---

[1] Este vorba de împăratul Marcian (450–457).
[2] Leon I Makelles (457–474).
[3] Cf. Zonaras, III, Bonn, p. 121–122.
[4] Este vorba de sfîntul Teodor Stratilat, unul dintre cei mai venerați sfinți militari bizantini.
[5] Pasajul se referă la victoria trupelor lui Ioan I Tzimiskes (969–976) asupra rușilor lui Sviatoslav, la Dristra, în 971, cf. Zonaras, Bonn, III, p. 533–535.

3

Ἠγάγεθ' οὗτος καὶ σύνευνον δευτέραν,
πρώτης θανούσης, παῖδα ῥηγὸς Οὐγγρίας·
ἧς οὐ θελήσας νυμφικὴν δαῖτα γάμους
ἐκ δημοσίων χρημάτων ἑστιᾶσαι
φειδοῖ τε τούτων καὶ φιλοχρύσῳ τρόπῳ,
ἐκ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀστέων ὑπηκόων
χωρῶν τε λοιπῶν ἦν τάδ' ἠρανισμένος.
ὧν χάριν Μυσῶν ἐκταραχθέν πως ἔθνος
κατ' Αἷμον οἰκοῦν, οἳ κικλήσκονται Βλάχοι,
ἀπεστάτησεν Αὐσόνων κραταρχίας,
ἀφαίρεσιν σφῶν θρεμμάτων εὑρηκότες,
τὴν Πάτροκλος πρόφασιν, ἧ φησὶν λόγος,
καὶ συνεπαλείφουσαν αὐτοὺς πρὸς τόδε
δυάδ' ἀδελφῶν, Ἀσάνην τε καὶ Πέτρον,
καὶ τούσδε Μυσοὺς καὶ γένος καὶ τὸν τρόπον·
οἳ πρὶν ὀκνοῦντας βαρβάρους συμφυλέτας
ἀποστασίαν καὶ τὸ ῥαγῆναι κράτους,
σφᾶς παραθαρρύνουσι δραματουργίᾳ
ἢ μᾶλλον εἰπεῖν δαιμονιώδει πλάνῃ.
περιφανῆ κτίζουσιν ἱερὸν δόμον
μυροβλύτῃ μάρτυρι τῷ Δημητρίῳ,
εἰς ὃν θιασώτας γέ τινας δαιμόνων
ἐνθουσιῶντας ἐμβιβάσαντες δόλῳ,
διαστρόφους κόρας τε χαίτας ἀνέτους,
τοιάδε θείας ἐξ ἐπιπνοίας τάχα
λέγειν ὑπηγόρευον αὐτοῖς εἰς ὅλους,
ὅτι θεὸς Μυσῶν τε Βουλγάρων γένους
ἐλευθερίαν εὐδοκεῖ, ζυγοῦ λύσιν·
ταὐτ' ἄρα λιπεῖν καὶ Δημήτριον μέγαν
Θεσσαλονίκην καὶ νεὼ κάλλος ξένου
διατριβάς τε Ῥωμαϊκὰς καθάπαξ,
ἐλθεῖν πρὸς αὐτοὺς συμμαχήσοντα σφίσι·
μέλλειν τὸ λοιπὸν οὐδὲ βραδύνειν ἔνι,
χρεὼν δὲ κινεῖν κατὰ Ῥωμαίων ὅπλα,
ἀνηλεῶς κτείνειν τε τούτους ἐν μάχῃ,
ζωγρεῖν δὲ μηδέν, μηδ' ἐπὶ λύτροις λύειν·
τοιαῦτ' ἀνακράζοντες οἱ θεοπρόποι
ὅπλων γενέσθαι κατέπεισαν βαρβάρους,

3

1186. Răscoala vlahilor din Haemus sub conducerea lui Petru și Asan. Prima expediție a lui Isaac Anghelos împotriva lor. Vlahii luptă în alianță cu bulgarii și cer ajutor de la cumanii din nordul Dunării

v. 5756. Acesta [6] a luat în căsătorie, după ce i-a murit prima nevastă, o a doua soție, pe fiica regelui Ungariei [7]; la nunta cu ea, nevrînd să dea ospățul pe seama tezaurului, pentru a-l cruța și pentru că era din fire iubitor de aur, a strîns ‹banii› de la orașele supuse stăpînirii lui și din restul ținuturilor. Din această cauză neamul misienilor care locuiesc în Haemus și care se numesc vlahi, tulburîndu-se, s-au ridicat împotriva stăpînirii ausonilor [8], găsind în răpirea turmelor lor, cum spune proverbul, pretextul lui Patroclu [9]; și-i ațîțau la aceasta cei doi frați, Asan și Petru, și aceștia misieni după neam și după fire; ei încurajează printr-o acțiune dramatică sau, mai bine zis, printr-o înșelăciune drăcească pe barbarii de aceiași seminție cu ei, care mai înainte se temeau de răscoală și de ruperea de imperiu. Construiesc o biserică arătoasă, închinată mucenicului Dimitrie, izvorîtorul de mir, în care introducînd prin vicleșug pe cîțiva adoratori ai demonilor, exaltați, cu ochii cruciș și cu părul despletit, le poruncește la toți să spună, ca din inspirație divină chipurile, că Dumnezeu hotărăște eliberarea neamului misienilor și al bulgarilor și scuturarea jugului; acestea și că marele Dimitrie a părăsit o dată pentru totdeauna Tesalonicul și frumusețea bisericii strălucite și șederea printre romei [10] și a venit la dînșii să lupte laolaltă. Nu e cu putință, așadar, să amîne ‹răscoala›, nici să întîrzie a ridica armele împotriva romeilor și să-i ucidă fără milă în luptă și să nu facă prizonieri și nici să nu le dea drumul prin răscumpărare. Strigînd asemenea lucruri, profeții i-au înduplecat pe barbari să ia armele și au năvălit împotriva ținuturilor romeice din Haemus, devastînd totul cu violență. Petru își încununează capul cu o coroană de aur și-și pune în picioare încălțăminte de purpură [11]. De aceea împăratul, pornind cu oaste împotriva lor, i-a alungat, punîndu-i pe fugă. Iar Asan și Petru, căpeteniile răutății, trec Istrul împreună cu răzvrătiții și se uniră cu barbarii paristrieni; pe cînd împăratul, care putea să năvălească peste hotarele întregii Misii și să rînduiască cum era mai bine rosturile țării, din pricina lipsei forțelor care să se împotrivească, n-a făcut nimic asemănător ci, dînd foc la grămezi de roade și amăgit de înșelăciunile vlahilor, se întoarce în capitală, lăsînd acolo lucrurile în suferință. Iar Asan și Petru, împreună cu sciții [12], veniră iarăși în fugă înapoi, în patrie, fără teamă. Năvăliră deci

---

[6] Isaac al II-lea Anghelos (1185—1195).

[7] Margareta, fiica regelui Bela al III-lea (1173—1196).

[8] Ausoni=romani=bizantini în terminologia arhaizantă a scriitorilor bizantini. De remarcat că Efrem, citind pe Nichita Choniates și parafrazîndu-l, echivalează termenul arhaizant „misieni" cu „vlahi".

[9] Locuțiune împrumutată din *Iliada*, 19, 302 de mai mulți scriitori bizantini. Sub pretextul bocirii morții lui Patroclu, femeile elenilor își plîngeau de fapt, spune Homer, propria lor durere.

[10] Aluzie la vestita biserică a sfîntului Dumitru din Tesalonic. De remarcat și aici echivalența „misieni" = „vlahi".

[11] Încălțămintea de culoare roșie era îngăduită numai împăraților bizantini.

[12] Sciții = cumanii.

καὶ τὰ κατ'Αἷμον ῾Ρωμαϊκὰ χωρία
κατέδραμον ξύμπαντα κείροντες βίᾳ.
Πέτρος δ'ἀναδεῖ καὶ χρυσῷ στέφει κάραν
καὶ φοινικοῦν πέδιλον εἱλίσσει πόδας.
ὅθεν κατ'αὐτῶν ἐκστρατεύσας ὁ κράτωρ
ἐτρέψατο σφᾶς καὶ τίθησι φυγάδας.
᾿Ασὰν δὲ Πέτρος, κακίας ἀρχηγέται,
῎Ιστρον διαβαίνουσι σὺν ἀποστάταις
καὶ συνέμιξαν βαρβάροις παριστρίοις·
ἄναξ δ'ἐπελθεῖν Μυσίας πάσης ὅρους
καὶ τὰ κατ'αὐτὴν εὖ διαθέσθαι πάνυ
τῇ κωλυσόντων ἰσχύων ἐρημίᾳ,
τοιοῦτον οὐδὲν ὤπτο κατειργασμένος,
πυρὶ δὲ καρπῶν παραδοὺς θημωνίας,
καὶ ταῖς ἀπάταις ὑπαχθεὶς ταῖς τῶν Βλάχων,
παλινδρομεῖ δὴ πρὸς πόλιν βασιλίδα,
τἀκεῖ λελοιπὼς ὠδίνοντα πραγμάτων.
᾿Ασὰν δὲ Πέτρος σὺν Σκύθαις εἰς πατρίδα
αὖθις ἐπανέδραμον ἀνυποστόλως.
ἐπῄεσαν οὖν ῾Ρωμαϊκοῖς χωρίοις,
λεῖαν Μυσῶν ἅπαντα δρῶντες, ὡς λόγος.
Καθ'ὧν ἀφῖκτο σὺν στρατιᾷ μυρίᾳ
στρατηγὸς ᾿Αλέξιος Βρανᾶς τοὐπίκλην·

4

Κατὰ Μυσῶν ἔξεισιν καὶ πάλιν ἄναξ
καὶ τὰς κατ'αὐτοὺς ἐκδρομὰς τὰς ἀσχέτους
πάνυ τι μικρὸν ἀναχαιτίσας ὅπλοις
τὴν ᾿Αδριανοῦ καταλαμβάνει πόλιν.
Μυσοὶ δὲ κώμας κατέκειρον καὶ πάλιν
τὰς πρὸς Φιλιππούπολιν κατοικουμένας.
ἀφιγμένου δ'ἄνακτος εἰς πάσχον μέρος,
ἀφ'ὧν ἀπανίστατο χωρίων ἄναξ,
ἐκεῖσ'ἐπῄει δύστροπον Μυσῶν ἔθνος.
οὗτος θέλων οὖν ἀμύνασθαι βαρβάρους
ἐφίσταται δὴ τοῖς ὅροις Τριαδίτζης,
καὶ μηδ'ὁτιοῦν ἐκ χρύους διανύσας
εὔζωνος αὐτὸς τὴν Κωνσταντίνου φθάνει,
στρατὸν παρεικὼς αὐτόθι παραμένειν,
ἵππων ἁμίλλαις ἐντρυφῶν καὶ παιγνίοις.
ἦρος δ'ἀπαίρει τῆς Κωνσταντίνου πάλιν,
καὶ τοὺς Μυσοὺς μέτεισιν αὖθις τοῖς ὅπλοις.

în ținuturile romeilor făcîndu-le pe toate cum se spune pradă de misieni [13]. Împotriva acestora a sosit, cu nenumărată oaste, strategul Alexios, numit Branas [14].

4

1187—1188. A doua și a treia expediție a lui Isaac al II-lea Anghelos împotriva vlahilor și a bulgarilor

v. 5875. Împăratul [15] iese din nou împotriva misienilor [16] și oprind repede cu armele incursiunile lor de nesuportat, ocupă orașul lui Adrian [17]. Iar misienii pustiau din nou satele dinspre Filipopole. Și cînd împăratul sosea în regiunea care era în suferință, neamul amarnic al misienilor năvălea în ținuturile pe care el le părăsea. Dorind așadar să-i pedepsească pe barbari, vine pe neașteptate la hotarele Triadiței [18] și fără să reușească să-și ducă pînă la capăt ceea ce începuse, din pricina frigului, se întoarce la Constantinopol, unde se desfăta cu întrecerile de cai și cu jocuri, lăsînd armata să-l aștepte acolo. În primăvară însă, pleacă din nou din Constantinopol și-i urmărește iarăși cu armele pe misieni. Necăjindu-se mult cu supunerea unei cetăți de-acolo, cu numele Lovitzon și lăsînd iarăși treaba neisprăvită, își face intrarea în capitală. Căci farmecele frumoasei Propontide, frumusețile de acolo și podoabele caselor, vînătorile desfătătoare și călăria și pescuitul cu bucurie nu-l lăsau să lipsească multă vreme, ci-l îndemnau să alerge către ele.

---

[13] Locuțiune antică, cu sensul: pradă făcută de cineva în voie, nepedepsit de nimeni.
[14] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 481—491.
[15] Isaac al II-lea Anghelos (1185—1195).
[16] Misieni = vlahi, vezi *supra*, n. 8, 10.
[17] Adrianopol.
[18] Triadița = Sofia, capitala de azi a Bulgariei.

περὶ δὲ παράστασιν ἱδρώσας πάνυ
τινὸς Λοβιτζοῦ φρουρίου τῶν αὐτόθι,
καὶ τοὔργον ἀνήνυτον ἀφεικὼς πάλιν
πρὸς τὴν βασιλεύουσαν εἴσεισι πόλιν·
αἱ χάριτες γὰρ τῆς καλῆς Προποντίδος
αἱ καλλοναί τε τῆσδε καὶ κάλλη δόμων,
τερπνὰ κυνηγέσια σὺν ἱππασίᾳ,
τῶν ἰχθύων ἄγρα τε σὺν εὐθυμίᾳ
μακρὸν θυραῖον τυγχάνειν οὐκ ἠφίει,
ἀλλὰ τρέχειν ἤπειγον αὐτὸν πρὸς τάδε.
κατέσχεν ἄναξ γαμετὴν ’Ασὰν τότε,
καὶ θάτερον δὲ συγγόνων ’Ιωάννην
εἴληφε, δόντων εἰς ὁμηρείας λόγον·
ὃς ὕστερον δέδρακε ‘Ρωμαίων πόλεις
κάκιστα πάντων, φεῦ μισανθρώπου τρόπου.

5

Λεηλατούντων σὺν Κομάνοις τῶν Βλάχων
τὰ κατὰ δύσιν ‘Ρωμαϊκὰ χωρία,
ὅπλα κατ’αὐτῶν βασιλεὺς αἴρει πάλιν.
’Αγχίαλον οὖν παραμείψας τὴν πόλιν
εἴσεισιν Αἶμον τὴν Βλάχων παροικίαν,
πάντα δὲ τἀκεῖ φρουρίων πολιχνίων
εὑρὼν ἐρυμνὴν ἰσχὺν ἐνδεδυμένα
καὶ τείχεσι πύργοις τε διειλημμένα,
Μυσοὺς δὲ βλέψας ἀγρίων αἰγῶν δίκην
τοὺς ἀποκρήμνους καταλαβόντας τόπους
ὡς ‘Ρωμαϊκὴν συμπλοκὴν δεδιότας,
πρὸς δ’αὖ Σκυθικὸν ὑφορώμενος στῖφος,
ὑποστροφῆς ἥψατο τῆς πρὸς τὴν πόλιν.
διὰ δὲ τεμπῶν δυσβάτων τε χωρίων
καὶ τρυμαλιᾶς οἷον εἰπεῖν δυσπόρου,
αὐλῶνι σαφῶς πάντα παρεικασμένης,
τὴν ἐς Βερρόην ἐκδρομὴν τεθειμένος·
ἀπώλεσε πλεῖστόν τε τῶν στρατευμάτων,
κἀκεῖνος ἂν ἔφθαρτο παρὰ βραχύ τι,
εἰ μὴ βοηθοῦ τοῦ θεοῦ τέτευχέ πως.
ὡς γὰρ ἑαυτοὺς παρέβυσαν εἰς μέσον
ἄναξ τε καὶ στράτευμα δυσπόρου πόρου,
ἡγούμενα μὲν διέβη στρατευμάτων
κακῶν ἀπαθῆ κινδύνου τε καὶ μάχης·
μέσον δὲ τῆς φάλαγγος ὁ κρατῶν ἔχων
ἐπίθεσιν εὕρατο πρὸς τῶν βαρβάρων
ἱστοῖς βαλόντων καὶ δόρασι καὶ λίθοις
ἑκατέρωθεν αὐτὸν ὁπλίταις ἅμα,

Împăratul a prins atunci şi pe soţia lui Asan şi a luat şi pe celălalt frate al lor, pe Ioan, pe care i l-au dat ca ostatec. Acesta a pricinuit mai tîrziu oraşelor romeilor cele mai mari nenorociri într-un chip, vai, neomenos[19].

5

1190. A patra expediţie a lui Isaac al II-lea Anghelos împotriva vlahilor şi a cumanilor

v. 6068. Fiindcă vlahii împreună cu cumanii jefuiau ţinuturile dinspre apus ale romeilor, împăratul ridică din nou armele împotriva lor. Trecînd dincolo de oraşul Anhialos, pătrunde în Haemus, sălaşul vlahilor, găsind toate de-acolo, cetăţui şi orăşele, puternic fortificate cu ziduri şi cu turnuri din loc în loc, iar pe misieni[20] i-a văzut ca pe nişte capre sălbatice, ocupînd locuri prăpăstioase de parcă se temeau de lupta cu romeii; înfricoşat de mulţimea sciţilor[21], <împăratul> a purces la întoarcerea spre capitală prin văi şi ţinuturi greu de străbătut şi printr-un soi de văgăună, anevoie de trecut, asemănătoare întru totul unui şanţ adînc, îndreptîndu-şi mersul spre Beroe; şi pierdu cea mai mare parte din armată. El însuşi era cît pe-aci să piară, dacă n-ar fi avut într-ajutor pe Dumnezeu. Căci pe cînd şi împăratul şi oastea se înfundaseră în mijlocul trecătoarei greu de străbătut, primele unităţi au trecut fără să sufere de neajunsurile primejdiei şi ale luptei; aflat în mijlocul coloanei, împăratul însă a îndurat atacul barbarilor care aruncau cu lemne, suliţe şi pietre asupra lui şi a soldaţilor, din amîndouă părţile, încît cu greu a putut să scape de moarte şi au căzut mulţi soldaţi viteji. Reuşind să se strecoare totuşi din acest loc greu de umblat şi ajungînd teafăr, cu mare trudă,

[19] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 515–521.
[20] Misieni = vlahi, aşa cum reiese şi din context şi din paginile anterioare, cf. n. 8, 10, 16.
[21] Sciţi = cumani.

ὡς παρὰ μικρὸν τόνδε φυγεῖν τὸν μόρον,
πεσεῖν δὲ πολλοὺς στρατιώτας γεννάδας.
ὅμως διεκδὺς δυστίβητον χωρίον
καὶ πρὸς Βερρόην ἀποσωθεὶς σὺν βίᾳ
ἔμφροντιν εὗρεν στρατιὰν τούτου χάριν,
φήμῃ δυσήχῳ μάλα τεθροημένην.
τῷ τοι βασιλεὺς τὴν Κωνσταντίνου φθάνει,
ἐκ τοῦδε φήμην οὐ καλὴν ἀνατρέπων.

6

Βλάχων ὑπῆρξεν ἀνυπόστατον φῦλον,
πλησθὲν λαφύρων Ῥωμαϊκῶν καὶ σκύλων
καὶ πλοῦτον ἁβρὸν ἐνδυθὲν πρὸς τῆς μάχης.
τοίνυν ἐπήει Ῥωμαϊκοῖς χωρίοις,
καὶ Βάρναν εἷλε σὺν Ἀγχιάλῳ πόλεις,
καὶ Τριαδίτζης κατέδραμε τοὺς ὅρους,
καὶ Νίσον ἠφάνισε σὺν τῷ Στουμπίῳ,
λείαν ἐκεῖθεν ἀπαγαγὸν μυρίαν
ἀνδρῶν, γυναικῶν, παντοδαπῶν ἀλόγων.
κυκλούμενος γοῦν τοῖς ἐχθροῖς πανταχόθεν
καὶ μὴ σθένων πάσχουσιν ἀμύνειν ἄναξ,
εἰς τοὺς στρατηγοὺς στρατιὰν κερματίσας,
τὴν μὲν μέρει πέπομφε πρὸς ἑσπέραν,
ἄλλῃ δὲ τήνδε πρὸς πονοῦν πάντως μέρος.
καὶ Βάρναν ἀνέκτισε σὺν Ἀγχιάλῳ,
καὶ ταῖσδε φρουρὰν ἱκανὴν ὑπεισάγει·
αὐτὸς δ' ἐπιστὰς τῇ Φιλίππου καὶ πάλιν
Μυσῶν τε Σκυθῶν ἀνεχαίτιζε στίχας
καὶ δι' ἑαυτοῦ καὶ στρατηγῶν εὐόπλων.
καὶ Τριβαλάρχου καταδῃοῦντος πόλιν
σὺν τοῖς πέριξ ἅπασι τὴν τῶν Σκοπίων,
ὁρμᾷ κατ' αὐτοῦ βασιλεὺς σὺν δυνάμει,
καὶ συμπλακεὶς ἥττησεν αὐτὸν ἐσχάτως.
χῶρον παραλλάξας δὲ πάντα τοῦ Νίσου
καὶ πρὸς Σάουβον πεφθακὼς βαθυδίνην
ἐκεῖσε συνέμιξε κηδεστῇ φίλῳ,
Οὐγγρίας ῥηγὶ τῷ Βελᾷ κεκλημένῳ,
καί οἱ προσαγόρευσιν ἀποτιννύει
καὶ τὴν πρεπώδη δεξίωσιν καὶ σχέσιν.
ἔπειτ' ἐκεῖθεν ἀπαναστὰς ὡς δέον,
μεθ' ἡμέρας εἴσεισι Φιλίππου πόλιν,
κἀκεῖθεν ἀνέζευξεν εἰς Κωνσταντίνου.

la Beroe, găsi oastea îngrijorată din pricina aceasta şi foarte turburată de zvonul cel rău. Astfel împăratul soseşte la Constantinopol, stîrnind faimă deloc frumoasă de pe urma acestei expediţii [22].

6

1194. Alte lupte ale vlahilor şi cumanilor cu bizantinii. Sîrbii intervin şi ei în conflict, dar sînt înfrînţi. Victorii ale vlahilor asupra armatelor bizantine

v. 6152. Neamul vlahilor era de nesuferit, ghiftuit de jafuri şi de prăzi de la romei şi acoperit de o măreaţă avuţie, de pe urma războiului. Năvălea aşadar în ţinuturile romeilor şi a cucerit oraşele Varna şi Anhialos, a străbătut hotarele Triadiţei [23] şi a nimicit Nişul şi Stumpion [24], cărînd de acolo pradă nenumărată de bărbaţi, femei şi de animale de tot soiul. Împăratul [25], înconjurat deci din toate părţile de duşmani şi neputînd să-i ajute pe cei în suferinţe, împărţindu-şi armata între generali, o parte o trimite către apus, o alta către altă regiune care se găseşte în mare suferinţă. Şi a reconstruit Varna şi Anhialos şi le-a dat strajă destulă ; iar el însuşi instalîndu-se la Filipopole, iarăşi a doborît rîndurile misienilor [26] şi pe ale sciţilor [27] atît cu mîna lui cît şi prin generalii săi bine înarmaţi. Şi pentru că şeful tribalilor [28] devasta oraşul Scoplje împreună cu toţi ai săi, împăratul se aruncă asupra lui cu oaste şi ciocnindu-se în luptă l-a înfrînt deplin pe acela. Trecînd dincolo de întreg ţinutul Nişului şi ajungînd la Sava cea cu adînci vîrtejuri s-a întîlnit acolo cu iubitul său socru, cu regele Ungariei, numit Bela şi îi întoarce salutul şi cuvenita strîngere de mînă şi se întreţine cu el. Apoi, de acolo plecînd cum trebuie, după cîteva zile intră în Filipopole şi de aici s-a înapoiat la Constantinopol.

[22] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 561–566.
[23] Sofiei.
[24] Azi, Iştip, în Bulgaria.
[25] Isaac al II-lea Anghelos (1185–1195).
[26] Misieni = vlahi, după cum reiese din context ; cf. n. 20.
[27] Sciţii = cumanii.
[28] Tribalii = sîrbii.

Ἐπεὶ δὲ Μυσῶν καὶ Σκυθῶν δεινὸν φῦλον
ἐπεστράτευσε καὶ πάλιν Ῥωμαΐδι,
δῃοῦν δὲ φθάνει μέχρι τῆς Ἀρκαδίου,
καὶ στρατιὰν ἥττησεν αἰσχρῶς Αὐσόνων
πρὸς ἀντιπαράταξιν ἐκτεταγμένην,
ἔγνω δι'αὐτοῦ σφᾶς μετελθεῖν ὁ κράτωρ.

7

Φροντίδα τιθεὶς δυτικῶν χωρῶν ἄναξ
μετὰ στρατιᾶς ἱκανῆς εὐκαρδίου
ἄνδρα στρατηγόν, τοὐπίκλην Ἀσπιέτην,
κατὰ Μυσῶν πέπομφεν ἐχθρῶν βαρβάρων.
χρησάμενος δὲ μὴ δεόντως τῇ μάχῃ
αὐτοῖς ἑάλω βαρβάροις ἀντιμάχοις.
ποιούμενος λόγον δὲ πλείονα πάλιν
κράτωρ δυτικῶν ἀστέων κακουμένων,
Ἰσαάκιον γαμβρὸν εἰς θυγατέρα,
τὸν σεβαστοκράτορα, πέμπει δευτέρως
σὺν δυσαρίθμῳ στρατιᾷ ῥωμαλέᾳ·
κἀκεῖνος Ἀσὰν συσχεθεὶς τῷ βαρβάρῳ
χρόνια δεσμὰ καὶ κάθειρξιν ὑπέδυ,
ἐν οἷς ἐναπέψυξε βιαίῳ μόρῳ.
πλὴν ἀλλὰ καὶ βάρβαρος Ἀσὰν ἐφθάρη
κλῆσιν Ἰβαγκῷ τινὶ Μυσῶν ἐκ γένους·
καὶ Πέτρος ἀρχὴν τὴν Μυσῶν λαβὼν ἔχει.
καὶ τοῦδε κακῶς ἀποκτανθέντος ξίφει
Ἰωάννης δέδεικτο Μυσαρχηγέτης,
Ἀσὰν Πέτρον σύναιμος, αἴσχιστος τρόπους,
τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀστέων καθαιρέτης.
ὁ δ'οὖν Ἰβαγκὸς προσρυεὶς στεφηφόρῳ
καὶ παρὰ τοῦδε προσδεχθεὶς μαλ'ἀσμένως
χρήσιμος ὤπτο τῷ μέρει τῶν Αὐσόνων,
ἀκμαῖος ὤν τις καὶ χέρας ῥωμαλέος,
ὀξύρροπος δ'οὖν πρὸς θυμὸν καὶ μανίαν.
τούτῳ κατηγγύησε πρὸς συνοικίαν
τὴν θυγατριδῆν βασιλεὺς ἀφιγμένῳ,
ὕπαρχον ἀρχὴν τῆς Φιλίππου χειρίσας·
ὃς ἦν ἐπιτείχισμα Μυσοῖς καὶ Σκύθαις
τειχῆρες Αὐσόνων δὲ χωρίων μέρει.

Iar după ce neamul groaznic al misienilor şi al sciţilor a năvălit din nou cu armată asupra ţării romeilor şi devastînd-o a ajuns pînă la Arcadiopolis şi a înfrînt spre ruşinea ei armata ausonilor aşezată să le ţină piept, împăratul a hotărît să pornească el însuşi împotriva lor [29].

7

1195—1197. Strategul Alexie Aspietes şi sebastocratorul Isaac Comnenul sînt înfrînţi şi făcuţi prizonieri de vlahi. Moartea lui Asan şi a lui Petru. Suirea pe tron a lui Ioniţă. Ivancu, asasinul lui Asan, se refugiază în Imperiul bizantin căsătorindu-se cu nepoata împăratului Alexie al III-lea Anghelos

v. 6370. Purtînd de grijă ţinuturilor apusene, împăratul [30] trimite cu armată îndestulătoare şi curajoasă un strateg cu numele Aspietes împotriva misienilor [31], barbarii ‹săi› duşmani. Deoarece nu s-a luptat aşa cum trebuia, el a fost însă prins de aceşti adversari barbari. Din nou şi mai mult sfătuindu-se în legătură cu cetăţile apusene bîntuite de nenorociri, suveranul trimite pe Isaac sebastocratorul, ginerele său, a doua oară cu oaste nenumărată şi puternică. Şi acela, prins de barbarul Asan, fu pus pentru multă vreme în lanţuri şi în închisoare, unde îşi dete sufletul de moarte silnică. Numai că şi barbarul Asan pieri de mîna unuia din neamul misienilor, cu numele Ivancu; şi Petru a luat domnia misienilor. După ce şi acesta muri ucis de sabie, a fost desemnat căpetenie a misienilor Ioan, fratele lui Asan şi al lui Petru [32], preaneruşinat din fire, care a nimicit cetăţile romeilor. Iar Ivancu, refugiindu-se la împărat şi fiind primit cu multă bucurie de acesta, a fost considerat folositor ausonilor; era om în puterea vîrstei, voinic, dar repede la mînie. Acestuia, cînd a sosit, împăratul îi dete de soţie pe nepoata sa de fiică, încredinţîndu-i şi funcţia de duce de Filipopole; el era întăritura fortificată din ţinuturile romeilor împotriva misienilor şi a sciţilor [33].

---

[29] Efrem se referă la ultima expediţie împotriva răsculaţilor din Balcani, organizată şi condusă de Isaac al II-lea Anghelos în 1195, cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 568—570 şi 587—589. Vlahii împreună cu bulgarii şi cumanii profitaseră din plin de criza prin care trecuse Imperiul bizantin şi al cărei punct culminant a fost reprezentat de răscoala uzurpatorului Constantin Aspietes.

[30] Alexie al III-lea Anghelos (1195—1203).

[31] Misieni = vlahi; cf. n. 20, 26.

[32] Ioan, Ioniţă sau Caloian, ţarul vlahilor şi al bulgarilor (1197—1207).

[33] Sciţi = cumani; pentru întregul fragment, cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 612—624.

8

Μυσῶν γένος κάκιστον, εἰς συμμαχίαν
στῖφος Κομάνων προσλαβὸν παριστρίων,
χώρας ἐπῄει Ῥωμαϊκὰς ἐκτρῖβον,
καὶ λείαν ἀμύθητον αἰχμαλωσίαν
καὶ σκῦλα πλεῖστα κερδᾶναν ὑποστρέφει.
καὶ τοῦτ' ἂν εἶχεν εἰσαεὶ δρᾶν ἐξ ἔθους,
εἰ μὴ τὸ χριστώνυμον εὐσεβὲς φῦλον
τῶν Ῥῶς ἀπεῖρξε σφᾶς κακῆς προθυμίας.
ὁ γὰρ Γαλίτζης ἡγεμών, παραινέσει
τοῦ ποιμενάρχου Ῥωσικῆς ἐκκλησίας,
στῖφος στρατιᾶς ἡλικὼς ὡς μυρίον
ἐπῆλθε τῇ γῇ τῶν Κομάνων ἀθρόον
καὶ χώραν ἠφάνισεν αὐτῶν ἐσχάτως·
καὶ τοῦτο δράσας πλειστάκις φιλοφρόνως
εἰς εὐσεβῶν καύχημα τῶν χριστωνύμων,
σφᾶς συμμαχεῖν ἔπαυσε Μυσοῖς βαρβάροις.

9

Ἐφ' ἡμερῶν τούτου γε τῆς κραταρχίας
Ἰωάννης ἔξεισι Μυσαρχηγέτης,
σύναιμος Ἀσὰν καὶ Πέτρου, τῆς Μυσίας
μετὰ στρατιᾶς κατὰ Ῥωμαίων ὅρων,
καὶ διαλαβὼν ὁπλιτῶν πολλῶν ἴλαις
κατὰ Ῥοδόπην τὴν Κωνστάντιαν πόλιν
ᾠκισμένην εὖ καὶ κολώνειαν πόλιν,
ταύτην παρεστήσατο ῥᾷστα τῇ μάχῃ.
καὶ κατερείψας τὸν περίβολον τάλας
εἰς Βάρναν ἧκε τὴν παράλιον πόλιν,
καὶ τήνδε τρισὶ κατασείσας ἡμέραις
παραλαβών τε, κατεδαφίσας ἅμα,
καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ καταχώσας, φεῦ πάθους,
ζωοὺς ἀλάστωρ παρακειμένῃ τάφρῳ
κατὰ μέγα σάββατον εὐλογημένον,
μηδὲν σεβασθεὶς τὰ Χριστοῦ θεῖα πάθη,
ἐκεῖθεν ἀνέζευξεν εἰς τὴν πατρίδα.

8

1200. Vlahii și cumanii fac năvăliri în Imperiul bizantin. Intervenția rușilor pune capăt năvălirilor cumane

v. 6541. Neamul prea ticălos al misienilor[34], primind într-ajutor oastea cumanilor din preajma Istrului, lovea ținuturile romeilor, devastîndu-le și, dobîndind captivi nenumărați și pradă îmbelșugată, se retrăgeau. Și aceasta ar fi făcut-o veșnic, după obicei, dacă seminția creștină cucernică a rușilor nu i-ar fi ținut în frîu de la pornirea lor ticăloasă. Fiindcă cîrmuitorul Galiției[35], la îndemnul arhipăstorului bisericii rusești, ridicînd oaste ca la zece mii de oameni, a năvălit deodată pe teritoriul cumanilor și le-a nimicit cu desăvîrșire țara. Și făcînd aceasta în mai multe rînduri, din prietenie <pentru romei>, întru lauda cucernicilor creștini, i-a făcut pe cumani să înceteze de a-i mai ajuta pe barbarii misieni.[36]

9

1204 Ioniță Asan atacă Imperiul bizantin, cucerind Constantia și Varna

v. 6615. În zilele stăpînirii acestuia[37], Ioan[38], conducătorul misienilor[39], frate cu Asan și Petru, pornește cu oaste din Misia împotriva hotarelor romeilor și cuprinzînd cu trupe numeroase de pedestrași orașul Constantia din Rodope, oraș bine construit și așezat pe o culme, l-a supus repede prin luptă. Și după ce i-a dărîmat zidurile care-l înconjurau, ticălosul veni la Varna, orașul de pe malul mării și, după ce l-a lovit fără încetare, vreme de trei zile și l-a cucerit și l-a dărîmat, pe cei dintr-însul — vai, ce durere! — blestematul i-a îngropat de vii într-o groapă din apropiere, în Marea Sîmbătă cea binecuvîntată, nerespectînd întru nimic dumnezeieștile patimi ale lui Hristos, iar de acolo s-a reîntors în patria sa[40].

---

[34] Misieni = vlahi, cf. *supra*, n. 20, 26, 31.
[35] Roman Mstislavici, cneazul Haliciului și al Volyniei (1199–1205).
[36] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 691–692.
[37] Este vorba de Alexie al III-lea Anghelos (1195–1203).
[38] Ioniță, țarul vlahilor și al bulgarilor (1197–1207).
[39] Misieni = vlahi, cf. n. 34.
[40] Cf. N. Choniates, *Istoria*, p. 706–707.

10

Μαρκέσιος δὲ τὴν Βοιωτίαν φθάσας
ταύτην παρεστήσατο ταῖς στρατηγίαις.
κρατεῖ προϊὼν Ἀττικῆς σὺν Εὐβοίᾳ.
ὡς ἐν κεφαλαίῳ δὲ συντεμὼν φράσω,
μήπω παριππεύσαντος ἀκριβῶς ἔτους,
ἑῷον ἑσπέριον Αὐσόνων κλίμα
ἅπαν ὑπείκει τῷ κράτει τῶν Λατίνων.
ἄναξ δὲ φυγὰς Ἀλέξιος σὺν χρόνῳ
εἰς ὄψιν ἐλθὼν Λατίνῳ μαρκεσίῳ
τὰ συμβολ' ἀφῄρητο τοῦ κράτους ἄκων,
εἰς Ἁλμυρὸν δ' ἔσταλτο χῶρον ἑσπέρας,
ἐκεῖ διάγειν καὶ διανύειν βίον
σὺν Εὐφροσύνῃ συζύγῳ βασιλίδι,
σχόντες τύχῃ σύμφωνον ἀτεχνῶς τόπον.
ὅσοι δὲ συνείποντο τῷ στεφηφόρῳ
ἄνδρες μαχηταὶ καὶ γένους ἐριτίμου,
πόλεις Θρᾳκικὰς πατρίδας κεκτημένοι,
ᾑροῦντο συνεῖναί γε τῷ μαρκεσίῳ
καὶ δυνατὴν σύναρσίν οἱ συνεισφέρειν,
καὶ λιπαροῦσιν ὑπὸ τῷδε τυγχάνειν·
ὁ δ' οὐ προσέσχε τῇ δεήσει σφῶν ὅλως,
μὴ χρείαν ἴσχειν Ῥωμαϊκῶν ταγμάτων
ἢ τῆς παρ' αὐτῶν φάμενος συμμαχίας.
ὡς δ' ἱκέται γένοιντο καὶ Βαλδουΐνου,
ὡς σφίσι τὸ πρόθυμον ἥκῃ πρὸς πέρας,
καί τι προβαῖνον οὐχ ἑώρων εἰκότων,
προσῆλθον ἀρχῷ Μυσίας Ἰωάννῃ,
Ἀσὰν συναίμῳ καὶ Πέτρου τῶν ἐξ Αἵμου,
ἀνδρὶ στρατηγῷ γεννάδᾳ τολμητίᾳ,
πάσας διαφθείροντι Ῥωμαίων πόλεις
χώρας τε λοιπὰς κειμένας πρὸς ἑσπέραν
Σκυθῶν ὁμαιχμίᾳ τε καὶ συμμαχίᾳ·
ὃς Λατινικὴν ὑφορώμενος βλάβην,
πρόσφυγας ἄνδρας ἀσμένως δεδεγμένος
πρὸς τὰς ἑαυτῶν ἀποπέμπει πατρίδας,
τούτοις κελεύσας δρᾶν τι κακὸν Λατίνους
οὐκ εὖ πρὸς αὐτὸν διακειμένους τέως,
φόβους δ' ἐπισείοντας αὐτῷ καὶ μάχας,
ἔκπτωσιν ἀρχῆς καὶ σκύλευσιν πατρίδος,
εἰ προσφέροιτο μὴ σφίσιν ὡς δεσπόταις
καὶ πάνθ' ὑπείκοι τοῖς παρ' αὐτῶν ῥᾳδίως.
ὡς οὖν ἐπανῆκόν γε πρὸς τὰς πατρίδας
πόλεις δυτικὰς Αὔσονες τοῦτον τρόπον,
τὰς τῶν Θρᾳκῶν τε καὶ Μακεδόνων πόλεις
ἀφηνιάσαι δρῶσι Λατίνων κράτους,

10

1204. Răscoala Traciei și a Macedoniei împotriva stăpînirii latine. Ioniță sprijină această mișcare și ia prizonier pe Balduin de Flandra pe care-l ucide

v. 7314. Marchizul [41], ajungînd în Beoția a supus-o cu armele. Înaintînd, ia în stăpînire Atica și Eubeea. Ca să rezum, nu a trecut nici un an și întreaga regiune de apus și de răsărit a ausonilor ajunge în stăpînirea latinilor. Alexie, împăratul [42], fugind, se întîlnește în sfîrșit cu marchizul latin, i se iau însemnele puterii fără ca el să o fi vrut și pleacă la Almyros, localitate din apus pentru ca acolo să-și petreacă viața împreună cu soția sa, împărăteasa Eufrosina, avînd un loc cu totul asemănător soartei lor [43]. Iar cei care îl urmau pe împărat, bărbați războinici și foarte onorați, care aveau drept patrie cetățile din Tracia, au hotărît să se alăture marchizului și să-i aducă împreună puternic ajutor și stăruie să fie sub conducerea sa. El însă nu a dat nici o atenție rugăminții lor, zicînd că nu are nevoie de trupele romeilor și că nici nu pretinde ajutor din partea lor. Cum s-au rugat și de Balduin [44] pentru ca dorința lor să se îndeplinească și cum vedeau că lucrurile nu par să izbutească, s-au îndreptat spre cîrmuitorul Misiei, Ioan, fratele lui Petru și al lui Asan, cei din Haemus, bărbat războinic, nobil, îndrăzneț, care a nimicit toate cetățile romeilor și celelalte ținuturi situate înspre apus, cu alianța și ajutorul sciților [45]. Acesta, temîndu-se de primejdia care-l amenința din partea latinilor, i-a primit cu bucurie pe fugari și i-a trimis la locurile lor de baștină poruncindu-le să facă neajunsuri latinilor care nu se arătaseră pînă atunci, bine intenționați față de el, amenințîndu-l cu teroare și cu lupte, cu căderea din domnie și cu jefuirea patriei sale, dacă nu se va purta față de ei ca față de niște stăpîni și nu se va supune fără șovăială, întru totul, poruncilor lor. De cum s-au întors așadar în acest chip în orașele lor de baștină din apus, ausonii fac să se revolte orașele Traciei și ale Macedoniei împotriva stăpînirii

[41] Marchizul Bonifaciu de Montferrat, rege latin al Tesalonicului (1204 — 1207).
[42] Alexie al V-lea Ducas Murtzuphlos (1204).
[43] În limba greacă „Almyros" (ἁλμυρός) înseamnă „amar".
[44] Balduin I de Hainaut, conte de Flandra, împărat latin al Constantinopolului (1204 — 1205).
[45] Sciți = cumani.

θεοῦ συνάρσει καὶ Μυσῶν συνεργίᾳ
πολλοὺς Ἰταλῶν παραπέμψαντες μόρῳ,
μάλιστ'ἐνοίκους τῶν Διδύμων τειχέων,
οὓς δ'αὖ φυγάδας εἰς πόλιν δεδρακότες.
καὶ τοῦτο τοὔργον Λατινικῆς κακίας
ἐλευθέραν ἔδρασε πᾶσαν τὴν ἕω,
πρὸς κατεπεῖγον Ἰταλῶν ὡρμημένων,
καὶ σφᾶς φρονεῖν μέτρια τίθησι τέως
τοὺς Ἑλλάδα νῆσόν τε Πέλοπος ξένην
ὅπλοις ἑλόντας καὶ κατωφρυωμένους.
Πλὴν Ἀδριανοῦ Διδυμότειχον πόλεις
κάλλιστα κρατύναντες Αὐσόνων στῖφος
κατεῖχον αὐτάς, συμμαχούντων καὶ Βλάχων.
Ἰωάννης δὲ συντεταχὼς δυνάμεις
καὶ συμμαχίδας ἐκ Σκυθῶν μυριάδας
σπονδὴν ἐτίθει Λατίνους λεληθέναι.
ἐπεὶ δ'ἐπανάστασιν Αὐσόνων μάθοι.
ἄναξ Ἰταλῶν Βαλδουῖνος καὶ δρᾶμα,
στέλλει στρατιὰν πρὸς πόλεις ἀποστάσας,
ἣ συνέσχε Τζουρουλὸν σὺν Βιζύῃ
καὶ ταύτας ὑπέταξε Λατίνων κράτει.
ἀνδρῶν κενὴν δ'εὕρηκε τὴν Ἀρκαδίου
ῥυηφενῶν τε καὶ περιόπτων γένει·
ὅμως ἐνόντες ἐκχυθέντες τῆς πύλης
καὶ συμπλακέντες Ἰταλοῖς κατὰ μάχην,
τραπέντες ἀπώλοντο πάντες τῷ ξίφει,
φειδὼ Λατίνων οὐδενῶν εἰληφότων.
ἀλλ'οὐδ'ὁσίας τῶνδ'ἔτυχέ τις ὅλως.
ἡ δ'αὖ γε λοιπὴ στρατιὰ τῶν Λατίνων,
ἧς Βαλδουῖνος ἡγεμὼν ὑπῆν ἄναξ,
Ὀρεστιάδα καταλαβοῦσα πόλιν,
ἐκεῖθί που χάρακα βαλοῦσα μένει,
ταύτην ἑλεῖν σπεύδουσα παντὶ τῷ τρόπῳ.
πρεσβεύεται γοῦν ἡ κακουμένη πόλις
πρὸς Ἰωάννην τὸν κρατοῦντα Βουλγάρων,
τὴν δυνατὴν σύναρσιν ἐξαιτουμένη
ἐπικρεμαμένου τε κινδύνου λύσιν·
ὁ δ'ἀσμένως δέδεκτο πρεσβείας λόγους,
καὶ συμμαχικὸν Σκυθικὸν λαβὼν στῖφος,
ἐπεισπεπαικὼς Ἰταλῶν στρατῷ λάθρα,
τοῦτον τροποῦται καὶ νικᾷ κατὰ κράτος·
ζωγρεῖ τε καὶ σφῶν κράτορα Βαλδουῖνον,
κομῶντα πολλαῖς ἀρετῶν νεανίαν,
μάλιστα πασῶν σωφροσύνῃ καὶ δίκῃ,
ὡς φθὰς προϊστόρησεν ἀνόπιν λόγος.
ὅνπερ καθείρξας μακρὸν ἐν τῷ Τρινόβῳ

latinilor. Cu ajutorul lui Dumnezeu și cu sprijinul misienilor [46] au ucis mulți italici, mai ales locuitori din Didymoteichon, pe care i-au silit să fugă din nou la Constantinopol. Și în acest fel a fost eliberat întreg răsăritul de pacostea latinilor. În vreme ce italicii se îmbulzesc la treburile cele mai grabnice. Și îi face să fie mai modești pe aceia care cuprinseseră pînă atunci cu armele întreagă Elada și minunata insulă a lui Pelops [47] și care erau plini de aroganță.

Mulțimea ausonilor întărind cît mai bine orașele Adrianopol și Didymoteichon, le țineau în stăpînirea lor, avînd într-ajutor și pe vlahi. Iar Ioan, strîngînd oști și ajutoare nenumărate de la sciți, se îngrijea să nu bage de seamă latinii. Cînd a aflat de răscoala și acțiunea ausonilor, Balduin, regele italicilor, trimite spre orașele răsculate armată care a cuprins Tzurulon și Bizya și le-a supus stăpînirii latinilor. Iar Arcadiopolis l-a găsit pustiit de bărbați bogați și de neam bun ; dar cei rămași năvăliră pe poartă și, luîndu-se la luptă cu italicii, au fost puși pe fugă și au pierit toți de sabie, nedobîndind nici unul cruțare din partea latinilor, dar nici de înmormîntare n-a avut parte vreunul. Iar restul armatei latinilor, pe care o conducea regele Balduin, ajungînd la orașul Orestiada și așezînd acolo, undeva, tabăra, rămîne, silindu-se a o cuprinde cu orice mijloc. Orașul primejduit trimite deci solie la Ioan, stăpînitorul bulgarilor, cerînd ajutor puternic și izbăvire din primejdia care îl amenința. Iar el a primit cu bunăvoință cuvintele soliei și, ridicînd o trupă de sciți aliați și aruncîndu-se pe ascuns împotriva armatei italicilor, o pune pe fugă și o învinge pe deplin. Și ia prizonier și pe conducătorul lor, pe Balduin, un tînăr care se mîndrea cu multe virtuți, dar mai presus de toate cu a sa cumpătare

[46] Misieni = vlahi, cf. *supra*, n. 39.
[47] Peloponezul.

7405 δράσας τε δεινὰ μυρία κακοτρόπως,
πέρας καθυπέβαλεν οἰκτρῷ θανάτῳ
κατ'ἠλιβάτων κατακρημνίσας τόπων.

11

7766 Καὶ πρὶν μέν, εὖ ἔχοντος Αὐσόνων κράτους,
πολλῶν κακῶν αἴτιον ἔθνος Βουλγάρων
ὑπῆρξε 'Ρωμαίοις τε καὶ κραταρχίᾳ.
'Ισάκιον γὰρ ἀγγελώνυμον πάλαι
7770 κατὰ Βερρόην ἐκνικᾷ κατὰ κράτος,
ὥστε πρὸς ἄλλοις καὶ σεβάσμιον ξύλον
σταυροῦ διαρπάσαντας αὐτοὺς κερδᾶναι, <...>.
7788 'Αλεξίῳ γε κομνηναγγελωνύμῳ
πολλοὺς ἀγῶνας προυξένησαν καὶ μάχας.
7790 ἄρτι δ'ἀλούσης 'Ιταλοῖς Βυζαντίδος
καὶ τοῦ κατ'αὐτὴν καταλυθέντος κράτους,
ὁ κυριεύων Βουλγάρων 'Ιωάννης,
σκαιός τις ἀνὴρ καὶ φιλαίματος κύων,
'Αζὰν Πέτρου σύναιμος ὢν ἀλαστόρων,
7795 ἐν 'Αδριανοῦ Λατίνοις σκηνουμένοις
καὶ τὴνδ'ἑλεῖν σπεύδουσι παντὶ τρόπῳ
ἐπιστρατεύει σὺν στρατιᾷ Σκυθίδι,
καὶ κατὰ κράτος ἐκνικᾷ σφᾶς τοῖς ὅπλοις,
ὡς καί κρατάρχην σφῶν ἀνεζωγρηκέναι
7800 τὸν Βαλδουῖνον, ὡς ἀνόπιν ἐρρέθη.
ἐπεὶ δ'ἑλεῖν ἔσπευδεν 'Ορεστιάδα
καὶ τοῖς ὑπ'αὐτὸν ὑπαγαγεῖν φρουρίοις,
ἀλλ'ἦν χανὼν ἄντικρυς ὡς λύκος μάτην·
ἐντεῦθεν οἷον ἐκμανεὶς ὁ μαινόλης
7805 καὶ κατεπαρθείς, Σεναχηρεὶμ ὡς πάλαι,
ἄλλως τε μηδὲν ἐμποδὼν ἔχων ὅλως,

şi dreptate, cum s-a povestit mai sus; pe care, după ce l-a ţinut în temniţă vreme îndelungată, la Tărnovo şi l-a supus cu perversitate la nenumărate grozăvii, l-a dat în cele din urmă pradă unei morţi vrednice de milă, aruncîndu-l de pe nişte stînci înalte[48].

11

1205—1207. Neajunsurile provocate de Ioniţă bizantinilor şi moartea sa

v. 7766. Încă şi mai înainte, pe cînd împărăţia ausonilor[49] era înfloritoare, neamul bulgarilor a fost pricina multor rele pentru romei şi stăpînirea lor. Căci pe Isaac, cu numele de Anghelos, l-au biruit cîndva la Beroe, pe deplin, încît, pe lîngă altele, au dobîndit şi cinstitul lemn al Crucii pe care l-au răpit <...> v. 7787. Şi celui care a luat puterea după dînsul, lui Alexie cu numele de Comnen şi Anghelos, i-au pricinuit multe lupte şi bătălii. Tocmai fusese cucerit Bizanţul de către italici şi fusese răsturnată împărăţia dintr-însul şi Ioan, căpetenia bulgarilor, un om grosolan, un cîine iubitor de sînge, frate cu Asan şi Petru cei blestemaţi, porneşte împreună cu oaste scită[50] împotriva latinilor aflaţi în tabără la Adrianopol, şi se sileşte cu orice chip să o cucerească şi îi învinge cu armele în chip decisiv, încît şi pe împăratul lor l-au luat prizonier, pe Balduin, cum s-a spus mai sus. Şi îndată s-a grăbit să cuprindă Orestiada şi să o aducă între cetăţile care ascultau de el, dar stătea în zadar înaintea ei ca un lup cu gura căscată; de aici, turbat, ca un ieşit din minţi şi revoltat, ca odinioară Senacherim, neavînd de altfel nimic care să-i stea împotrivă, bîntuie Macedonia şi Tracia, pustiind satele şi dărîmînd oraşele, jefuind, despuind, răsturnînd din temelie. Distruge mai întîi Filipopole, oraş vestit şi prea slăvit. Apoi a dărîmat şi celelalte oraşe: preaslăvita Heraclee şi Selymbria, Raidestos şi Panion, împreună cu Daoneion, Traianupolis şi Maroneia, oraşul Mosynopolis şi Stagira şi foarte multe altele, inima spurcată. Pustiind astfel şi despuind oraşele ajunge la preavestitul Tesalonic şi acolo îşi sfîrşeşte viaţa în chip silnic, de boala pleureziei, cum se spunea sau iarăşi, cum s-a auzit de cei ce ştiu mai bine, de sabia mucenicului lui Hristos şi ocrotitorului Tesalonicului, a lui Dimitrie, căruia i se pleacă tot omul. După ce acesta şi-a sfîrşit, cum am spus, viaţa, un nepot de frate al său,

[48] Balduin a fost prins de vlahi în 1205 şi ucis înainte de 26 iulie 1206, cf. N. Choniates *Istoria*, p. 808—814.

[49] Ausoni = romani = bizantini.

[50] Sciţi = cumani.

Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην κατατρέχει,
κώμας ἐρημῶν καὶ κατασκάπτων πόλεις,
δηῶν, σκυλεύων, ἐκ βάθρων ἀνατρέπων.
καταστρέφει πρῶτα μὲν Φιλίππου πόλιν,
πόλιν περιώνυμον εὐκλεεστάτην.
ἔπειτα κατήρειψε τὰς ἄλλας πόλεις,
κύδιστον Ἡράκλειαν καὶ Σηλυβρίαν,
Ῥαιδεστὸν καὶ Πάνιον σὺν Δαονίῳ,
Τραϊανοῦ τε καὶ Μάρωνος τὰς πόλεις,
πόλιν Μοσυνόπολιν καὶ τὴν Στάγειραν
καὶ πλείστας ἄλλας ἡ βέβηλος καρδία.
οὕτως ἐρημῶν καὶ σκυλεύων τὰς πόλεις
φθάνει περιώνυμον Θεσσαλονίκην,
κἀκεῖ βιαίως τὸν βίον καταστρέφει
πλευρίτιδι μέν, ὡς ἀκούειν ἦν, νόσῳ,
ὡς δ'αὖ κλύειν πέφυκε σαφῶς εἰδότων,
ᾧ τίθεται πᾶς, χριστομάρτυρος ξίφει
Θεσσαλονίκης προστάτου Δημητρίου.
τούτου δ'ἀπορρήξαντος ὡς ἔφην βίον,
ἀδελφόπαις τις Βορίλας κεκλημένος,
Σκυθίδα θείαν γαμετὴν παρανόμως
γήμας, ὑπῆρξεν ἐγκρατὴς καὶ Βουλγάρων.
Ἀσὰν δὲ παῖδα παιδαγωγός τις λάθρα,
νέον κομιδῇ, παραλαβὼν ὡς τάχος
πρὸς Σκύθας ἀπήγαγεν εἰς σωτηρίαν.

12

οὗτος πρὸς Ἀσὰν τὸν κρατοῦντα Βουλγάρων
σπονδὰς ἔθηκε συμβάσεις τ'ἐνωμότους.
Ἀσὰν δ'ὑπῆρχεν οὗτος υἱὸς Ἀσάνη
τοῦ Βουλγάρων ἄρξαντος ἔμπροσθεν χρόνον·
ὅστις θανόντος τῷδε τοῦ φυτοσπόρου,
καὶ τοῦ Βορίλα Βουλγάρων σχόντος κράτος,
καθάπερ ἱστόρησε φθάσας μοι λόγος,
φυγὰς ἀπέδρα πρὸς Σκύθας παριστρίους·
εἶτα Σκυθικὸν Ῥωσσικὸν λαβὼν στῖφος,
ἐπιστρατεύσας τῷ κρατοῦντι Βορίλᾳ
ἀνακαλεῖται τὴν πατρὸς κληρουχίαν,
καὶ κατὰ μάχην συμπλακεὶς τοῦτον τρέπει,
ἑλών τε τυφλοῖ καὶ κραταρχεῖ Βουλγάρων.

numit Boril [51], luînd de soție în chip nelegiuit pe o mătușă de neam scit, deveni și conducător al bulgarilor. Iar pe fiul lui Asan, tînăr de tot, luîndu-l pe ascuns un pedagog, îl duse cît mai în grabă la sciți, ca să-l salveze [52].

12

1230. Teodor Anghelos, despotul Epirului, încheie tratate de alianță cu Ioan Asan al II-lea. Despre succesiunea lui Ioniță

v. 8046. Acesta [53] a încheiat tratate și convenții întărite prin jurămînt cu Asan [54], stăpînitorul bulgarilor. Iar acest Asan era fiul lui Asan [55] cel ce fusese conducătorul bulgarilor mai înainte vreme. După ce i-a murit părintele și Boril a ocupat stăpînirea bulgarilor, după cum am istorisit mai înainte [56], el s-a refugiat la sciții [57] de lîngă Istru. Apoi, luînd oaste de sciți și de ruși, a pornit împotriva stăpînitorului Boril și și-a cerut înapoi moștenirea părintească și ciocnindu-se în luptă cu acela l-a izgonit și prinzîndu-l îl orbește și ajunge stăpînitor al bulgarilor [58].

[51] Boril. domnește între 1207 și 1218.

[52] Cf. Akropolites, 13. Ca și izvorul folosit de el, autorul vorbește aici mai mult despre bulgari. Stilul este și el altul, mai violent, cu mai injurioase calificative la adresa dușmanilor vlahi și bulgari ai Imperiului bizantin, întocmai ca în modelul literar al poetului.

[53] Teodor Anghelos Comnen, despotul Epirului (1215 ? – 1224), încoronat împărat la Tesalonic (1224–1230). Este învins de Ioan Asan al II-lea în lupta de la Clocotnița (1230), după ce încălcase tratatele de care vorbește aici Efrem.

[54] Ioan Asan al II-lea, fiul lui Asan I, țar al vlahilor și bulgarilor (1187–1196).

[55] Efrem confundă aici pe Asan I cu Ioniță.

[56] Vezi fragmentul precedent.

[57] Sciții = cumanii.

[58] Cf. Georgios Akropolites, 20 și 25.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑΙ

1

p. 175 I, 36. <. . .> ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς οἱ τῶν Μυσῶν δυνατοί, τοῦ βασιλεύσαντος αὐτῶν Τερτερῆ ἀδιαδόχου ἀποθανόντος, τὸν τῆς Βιδύνης ἄρχοντα Μιχαὴλ τοῦ παρ' αὐτοῖς δεσπότου τοῦ Στρεαντζιμήρου υἱὸν ἐκ Μυσῶν καὶ Κομάνων τὰς τοῦ γένους ἕλκοντα σειρὰς προσκαλεσάμενοι ἀπέδειξαν βασιλέα ἑαυτῶν, καὶ τὸν Τίρνοβον, ἐν ᾧ καὶ τὰ βασίλεια αὐτῶν ἐστι, παρέδοσαν καὶ τὴν ἄλλην ἀρχήν. ὁ δὲ τήν τε ἰδίαν στρατιὰν συναγαγὼν καὶ ἐξ Οὐγκροβλάχων κατὰ συμμαχίαν οὐκ ὀλίγην, ἔτι δὲ καὶ Σκυθικὴν παραλαβών, βασιλεῖ μὲν τῷ Ῥωμαίων Φιλιππούπολιν πολιορκοῦντι ἐπιέναι οὐκ ἔγνω δεῖν· ᾔδει γὰρ ἀξιόμαχος οὐκ ὤν. κατὰ δὲ τῶν μετὰ τὴν Τερτερῆ τελευτὴν τοῖς Ῥωμαίοις προσθεμένων πόλεων ἐχώρει ἐν τοῖς ὀρεινοῖς κειμένων ἀσφάλειαν παρέχουσι τοῖς συστρατευομένοις αὐτῷ Σκύθαις καὶ τοῖς ἄλλοις συμμάχοις οὖσι τοξόταις, καὶ καθήμενος ἐδῄου τὴν γῆν καὶ τὰς πόλεις ἐπολιόρκει.

* Ita pro 'Ογκροβλάχων correxit Niebuhr.

IOAN CANTACUZINO

Descendent al unei vechi familii bizantine, înrudită cu Paleologii, Ioan Cantacuzino a ocupat înalte demnități sub împărații Andronic al II-lea (1282–1328) și Andronic al III-lea (1328–1341). După moartea acestuia din urmă, în timpul minoratului lui Ioan al V-lea Paleologul (împărat de drept 1341–1391), cînd partida filooccidentală grupată în jurul împărătesei mame Ana de Savoia îl amenință să-și piardă poziția, se proclamă împărat (1341), dar numai după grele lupte civile va izbuti să intre în Constantinopol (1347), unde va domni, alături de Ioan al V-lea de drept, dar singur de fapt, sub numele de Ioan al VI-lea Cantacuzino (1347–1354). Domnia lui este o perioadă de grele lupte civile, de mari mișcări sedițioase, ca aceea a zeloților din Tesalonic (1342–1350), de confruntări grave cu dușmani din afară. Sub Cantacuzino turcii otomani intră în Europa (1354) ca aliați ai săi. Îndepărtat în 1354 de la tron de Ioan al V-lea, Ioan Cantacuzino se retrage într-o mănăstire atonită (1355), unde-și va desfășura activitatea de cărturar, sub numele de Ioasaf. A scris opere teologice, filozofice și istorice.

Istoria sa în patru cărți cuprinde relatarea evenimentelor dintre 1320–1356 cu unele informații pînă în 1362. E unul din monumentele cele mai de seamă ale întregii literaturi bizantine. Scrisă într-o limbă de un clasicism temperat, nu foarte arhaizantă, bine construită, *Istoria* este o operă plină de informații de cea mai mare valoare și, în aparență, foarte obiectiv prezentate. Totuși se poate simți o notă personală, de apărare a politicii autorului. Acesta a folosit ca izvoare amintiri personale, documente de arhivă, dintre care unele sînt reproduse ca atare în text. Alături de *Istoria* lui Nichifor Gregoras, cea a lui Ioan Cantacuzino e un izvor fundamental pentru studiul acestei perioade.

Ediție folosită: Ioannis Cantacuzeni eximperatoris *Historiarum libri IV*, cura L. Schopeni, vol. I–III, Bonn, 1828–1832.

ISTORII

1

1323. Mihail al III-lea Șișman, țarul bulgarilor, se urcă pe tron avînd, printre altele, și sprijinul românilor

I, 36 <. . .> În aceeași vreme, căpeteniile misienilor[1], după ce suveranul lor Terter[2] a murit fără urmași, trimițînd după cîrmuitorul Vidinului Mihail[3], fiul despotului lor Strașimir[4], care-și trăgea obîrșia din misieni și din cumani, l-au proclamat țar și i-au încredințat și Tîrnovo, în care se află și reședința lor crăiască, precum și restul țării. Iar acesta, strîngîndu-și oastea proprie și primind într-ajutor nu puțin și de la ungro-vlahi și încă și de la sciți[5], nu a socotit că trebuie să-l atace pe împăratul romeilor care împresura Filipopole, căci își dădea bine seama că nu e capabil să-l înfrunte în luptă. A pornit însă împotriva orașelor care după moartea lui Terter se alăturaseră romeilor, așezate în regiuni muntoase, care ofereau adăpost sciților ce luptau alături de dînsul și celorlalți aliați care erau arcași. După ce s-a așezat acolo, pustia țara și asedia orașele. I. p. 175

[1] Misieni = bulgari.
[2] Gheorghe al II-lea Terter (1322–1323).
[3] Mihail al III-lea Șișman (1323–1330).
[4] Strașimir nu era tatăl lui Mihail, ci tatăl țarului Ioan Alexandru (1331–1371), cf. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 292.
[5] Sciți = tătari.

2

I, p. 465 II, 27. ‹...› ὅμως δὲ πρὸς μόνους τοὺς Μυσοὺς τὸν ἀγῶνα ἔσεσθαι νομίζων, ἐπῄει θαῤῥῶν αὐτοῖς. ἀπιοῦσι δὲ ἠκούετο σάλπιγξ ἠχοῦσα Σκυθική. ἠχεῖ γὰρ οὐ κατὰ τὰς ἄλλας, ἀλλ'ἄγριόν τι καὶ ἀπηχές, ὁποῖον ἱκανὸν εἶναι τοὺς βαρβάρους ἐρεθίζειν πρὸς θυμόν. διὸ καὶ γνώριμός ἐστι καὶ πόρρωθεν ἀκουομένη. νομίσας δὲ ὁ βασιλεὺς οὐ Σκύθας εἶναι, (οὐδὲ γὰρ ἂν ἠθετηκέναι τὰς σπονδὰς τὰς πρὸς αὐτόν), ἀλλὰ τοὺς πέραν Ἴστρου Γέτας, οἳ ὁμόσκευοι τοῖς Σκύθαις ὡς τὰ πολλά εἰσιν ἱπποτοξόται, κατὰ συμμαχίαν παρόντας πρὸς ἔκ-
p. 446 πληξιν τῇ Σκυθι/κῇ σάλπιγγι χρῆσθαι, οἷς θαῤῥοῦντα καὶ Ἀλέξανδρον προθύμως πρὸς τὸν πόλεμον χωρεῖν, ἀντεπῄει καὶ αὐτὸς θαρρῶν. ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἀλλήλων ἦσαν ὅσον ὁρᾶσθαι, ὅ τε ἥλιος τὸν ὁρίζοντα ὑπερβάς, ἐνεργεστέραν ταῖς ὄψεσι τὴν δύναμιν παρεῖχε, τότ'ἤδη καθαρῶς ἐφαίνετο Σκυθικὴ εἶναι ἡ ἐπιοῦσα στρατιά·

3

II, p. 19 III, 2. ‹...› μεταξὺ δὲ τούτων γινομένων συμβέβηκέ τι καὶ ἄλλο, ὃ οὐ μετρίως καθήψατο τῆς τοῦ μεγάλου δομεστίκου ψυχῆς. ὁ γὰρ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς Ἀλέξανδρος πρεσβείαν πέμψας πρὸς βασιλίδα καὶ Ῥωμαίους, τὸν παρ'αὐτοῖς διατρίβοντα φυγάδα ᾔτει Σίσμανον τὸν τοῦ παρὰ Μυσοῖς προβεβασιλευκότος Μιχαήλ· ὃς δὴ γεγένητο αὐτῷ ἐκ τῆς Στεφάνου τοῦ τῶν Τριβαλῶν ἄρχοντος ἀδελφῆς, ἣ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἦρξε Μυσίας. πρότερον γὰρ ἐκβεβλημένη ὑπ'ἐκείνου ἦν ἔτι περιόντος καὶ τῇ βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ νέου συνοικοῦντος ἀδελφῇ. ἐπεὶ δὲ μετ'ὀλίγον ὑπὸ τῶν δυνατωτάτων ἐπιβουλευθεῖσα, πάλιν ἐξεβλήθη τῆς ἀρχῆς, ἡ μὲν τὸν ἕτερον ἔχουσα τῶν υἱῶν Ἰωάννην, πρὸς
p. 20 Κράλην ἐπανῆκε τὸν ἀδελφόν, Σίσμανος δὲ ὁ/λοιπὸς τῶν παίδων, εἰς Σκύθας ᾤχετο φυγάς. ὃς δὴ παρ'ἐκείνοις διατρίψας οὐκ ὀλίγον, ὕστερον Ῥωμαίοις

2

1332. Împăratul Andronic al III-lea confundă pe tătari cu românii, din pricina felului asemănător de a purta războiul

II 27.‹...› Socotind[6] însă că va avea de luptat numai împotriva misienilor[7], mergea cu îndrăzneală împotriva lor. Pe cînd se îndepărtau s-a auzit răsunînd o trîmbiță scită, căci nu suna ca celelalte ci într-un chip sălbatic și strident care ajunge ca să stîrnească îndrăzneala barbarilor. De aceea o recunoști chiar cînd o auzi de departe. Dar împăratul, crezînd că nu sînt sciți[8] (căci nici nu încălcaseră pacea pe care o aveau cu el), ci sînt geții[9] de dincolo de Istru care, înarmați la fel cu sciții, sînt cel mai adesea arcași călări, sosiți într-ajutor și folosindu-se de trîmbița scită/ ca să răspîndească spaimă și în care încrezîndu-se și Alexandru[10] a pornit cu avînt la război, a purces și dînsul, cu încredere, împotriva lor. Cînd însă au fost aproape unii de alții, cît să poată fi văzuți și cînd soarele, ridicîndu-se peste zare, a dat privirilor o putere mai mare, atunci s-a și arătat lămurit că oastea care năvălea era scită. I, p. 465 p. 466

3

1341. Ioan Alexandru cere bizantinilor să-i predea pe fugarul Ștefan al II-lea Șișman, fostul țar al bulgarilor, refugiat o vreme la tătari

III, 2. ‹...› Pe cînd se întîmplau acestea s-a petrecut și alt lucru care a afectat nu puțin sufletul marelui domestic[11]. Căci țarul misienilor, Alexandru[12], trimițînd solie la împărăteasă[13] și la romei cerea pe fugarul care locuia la dînșii, pe Șișman, fiul lui Mihail[14], care domnise mai înainte la misieni. Pe acesta îl avusese de la sora lui Ștefan, cîrmuitorul tribalilor[15] care, după moartea aceluia a cîrmuit Misia. Fiindcă mai întîi ea a fost repudiată de Mihail, cînd el era încă în putere și se căsătorise cu sora împăratului Andronic cel Tînăr[16]. Și deoarece, după puțină vreme, căzînd victimă unui complot al celor mai puternici, a fost alungată iarăși din domnie, ea s-a întors la fratele ei, craiul, luînd cu sine și pe unul dintre băieți, pe Ioan. Iar celălalt copil, Șișman, / a fugit la sciți[17]. După ce a petrecut mai multă vreme la ei, mai II, p. 19 p. 20

[6] Este vorba de împăratul Andronic al III-lea Paleologul (1328–1341).
[7] Misieni = bulgari.
[8] Sciți = tătari.
[9] Geții = românii.
[10] Ioan Alexandru, țarul bulgarilor (1331–1371).
[11] Marele domestic Ioan Cantacuzino, viitorul împărat Ioan al VI-lea, autorul *Istoriei* din care este extras acest fragment.
[12] Ioan Alexandru, țarul bulgarilor.
[13] Ana de Savoia, văduva lui Andronic al III-lea, la data evenimentelor relatate aici, regentă.
[14] Mihail al III-lea Șișman, țarul bulgarilor (misienilor) (1323–1330).
[15] Ana, sora cralului sîrb Ștefan Uroș al III-lea Dečanski (1321–1331) căsătorită cu Mihail al III-lea Șișman, dar părăsită mai tîrziu de aceasta pentru sora împăratului bizantin Andronic al III-lea, Teodora, văduva fostului țar bulgar Teodor Svetoslav (1300 – 1322). După moartea lui Mihail al III-lea Șișman în luptele cu sîrbii, Ana este restaurată în drepturile ei, iar fiul său Ioan-Ștefan Șișman e instalat țar al bulgarilor (1330–1331). E înlăturat din domnie de Ioan Alexandru și Ana e nevoită din nou să ia drumul pribegiei.
[16] Andronic al III-lea. V. nota precedentă.
[17] Sciti = tătari. La ei se refugiase Ioan-Ștefan Șișman, fiul Anei și al lui Mihail al III-lea, după suirea pe tron a lui Ioan-Alexandru. De la tătari el vine la Constantinopol. Va pleca apoi în Italia, pentru a muri în 1373 la Neapole, cf. Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, Praga, 1876, p. 298.

ἑκοντὶ προσῆλθε μετὰ τὴν βασιλέως τελευτήν. τοῦτον δὴ Ἀλέξανδρος ᾐτεῖτο πέμψας, ὡς πολεμιώτατον αὐτῷ. ἔφασκέ τε δυοῖν θάτερον, ἢ παραδοῦναι Σίσμανον ἐπὶ θανάτῳ ἢ παρασκευάζεσθαι πρὸς πόλεμον, ὡς οὐκ ἐνὸν αὐτὸν εἶναι φίλον καὶ σύμμαχον Ῥωμαίοις, τοῦ πολεμιωτάτου τρεφομένου παρ'αὐτοῖς. ἔπεμπέ τε καὶ τοὺς ὅρκους, οἳ πρὸς βασιλέως Ἀνδρονίκου πρὸς αὐτὸν ἦσαν ἐπί τῇ εἰρήνῃ γεγενημένοι. ἡ μὲν οὖν Ἀλεξάνδρου πρεσβεία τοῦτον εἶχε τὸν τρόπον. ἔδει δὲ τὴν σύγκλητον συνελθοῦσαν βουλεύσασθαι ἅμα βασιλίδι, εἰ δέον ἢ τὸν αὐτόμολον παραδιδόναι ἢ πόλεμον ἄρασθαι πρὸς Μυσοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ.

4

II, p. 54 III, 7. <...> οὐ γὰρ μικρὸν τοῦτό γε, οὐδὲ εὐκαταφρόνητον ἡμῖν εἰς ἀδοξίας
λόγον, τὸ τὸν φυγάδα παρ'ἡμῖν γεγενημένον, ἢ ὑμῶν ἢ ἑτέρων κελευόντων, ἐπὶ
θανάτῳ προδιδόναι. ἂν μὲν οὖν καὶ αὐτοὶ τῆς ἀτοπίας τῶν τοιούτων ζητημάτων
ἀποστάντες, εἰρήνην ἄγειν καὶ ταῖς σπονδαῖς ἐμμένειν καὶ τοῖς ὅρκοις, οὓς πρὸς
βασιλέα ἔθεσθε, ἐθέλητε, πειρασόμεθα καὶ ἡμεῖς τῶν καθεστώτων μηδὲν κινεῖν.
ἂν δ'ἄρχητε αὐτοὶ πρότεροι πολέμου, τὸν θεὸν καὶ ἡμεῖς μάρτυρα τῆς ἀδικίας
p. 55 προστησάμενοι, ὃν/ αὐτοὶ ἐπιορκεῖτε διαλύοντες τὰς σπονδάς, διδάξομεν ὑμᾶς
μηδὲν πέρα τοῦ προσήκοντος φρονεῖν. καὶ ἢ Σίσμανον τριήρεσι διὰ τοῦ Ἴστρου
καταστήσαντες ἐπὶ Βιδήνην καὶ πόλεμον ἐμφύλιον ἀνάψαντες ὑμῖν, (ἴστε
γὰρ δήπου καὶ αὐτοί, ὡς πολλοὶ Μυσῶν προσχωρήσουσιν ἐκείνῳ διὰ τὴν
ἀρχαίαν φιλίαν καὶ τὴν οἰκειότητα τοῦ γένους), ἢ παντάπασιν Ἀλέξανδρον
ἐκβαλοῦμεν τῆς ἀρχῆς, ἢ τά γε δεύτερα, οὐ μέτριά τινα ζημιώσομεν αὐτόν,
ἢ εἰ μὴ τοῦτο δοκοίη, ὡς ἐλάττονος ἢ προσῆκε τῆς ἐπικουρίας γινομένης,
ἀλλ'ἔγωγε αὐτὸς ἅμα στρατιᾷ Ῥωμαίων ἔχων καὶ Σίσμανον, ὑμῖν ἐπιστρατεύσω καὶ μαχοῦμαι προθυμότατα ὑμῖν, οὐ μόνον παρασπονδούμενος αὐτός, ἀλλὰ καὶ ἀδικουμένῳ βοηθῶν, καὶ προσέτι γε στασιάζουσι πρὸς ἑαυτοὺς καὶ τοῖς μὲν Ἀλεξάνδρῳ προσκειμένοις, τοῖς δὲ ἥδιον ἂν ἀπαλλαξομένοις καὶ πρὸς Σίσμανον ἀποχωρήσουσιν, ὅπερ οὐκ οἴομαι ὑμῖν λυσιτελήσειν.

II, p. 319 III, 53. <...> ,,διά τοι τοῦτο καὶ χάριτος ἀποχρώσας ἡ βασιλεία μου τῷδε
βουλομένῃ ἀεί, ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐπιβραβεύει νῦν καὶ τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λό-
p. 320 γον, δι'οὗ προστάσσει καὶ θεσπίζει καὶ διορίζεται εἶ/ναι τὸν διαληφθέντα περιπό-
θητον αὐτάδελφον τῆς βασιλείας μου κύριον Ἰωάννην τὸν Ἄγγελον εἰς κεφαλὴν

tîrziu, după moartea împăratului, s-a dus de bună voie la romei. Pe acesta trimisese Alexandru să-l ceară <solia>, ca pe unul care-i era foarte potrivnic și spunea că din două una : ori i-l dau pe Șișman ca să-l ucidă, ori să se gătească de război, căci nu-i e îngăduit lui să fie prieten și aliat cu romeii, cînd cel mai mare vrăjmaș al său e hrănit de ei. A trimis și jurămintele de pace, care-i fuseseră făcute de împăratul Andronic. Așa s-a desfășurat deci solia lui Alexandru. Trebuia deci ca senatul, adunîndu-se, să hotărască împreună cu împărăteasa, dacă trebuie să-l predea pe fugar ori trebuie să pornească război cu misienii pentru el.

4

1341. Ioan Cantacuzino răspunde soliei lui Ioan Alexandru, țarul bulgarilor. Nu-l va preda pe Șișman, dar nici nu va încerca să-l opună lui Ioan Alexandru, dacă acesta va păstra legăturile de prietenie cu Bizanțul. În caz contrar bizantinii vor înainta pe Dunăre, vor instala pe pretendentul Șișman la Vidin și vor declanșa un război civil în Bulgaria

III, 7. <...> Căci nu e puțin lucru pentru noi, și nici pricină să ne II, p. 54
pierdem cinstea lesne de trecut cu vederea să predăm fie din porunca voastră, fie dintr-a altora, spre a fi ucis, pe fugarul care se află la noi. Deci, dacă și voi vă lepădați de asemenea cereri nesăbuite și vreți să trăiți în pace <cu noi> și păstrați învoielile și jurămintele pe care le-ați făcut față de împărat, vom, încerca și noi să nu clintim nimic din ce este acum. Dacă însă începeți, voi cei dintîi, războiul, atunci și noi, luînd drept martor al nelegiuirii voastre
pe Dumnezeu, pe care / voi jurați strîmb călcînd tratatele, vă vom învăța p. 55
să nu vă înfumurați, depășind măsura cuvenită. Și fie că-l vom așeza pe Șișman la Vidin, ducîndu-l cu corăbiile pe Istru și vom aprinde între voi un război civil (căci știți doar, voi înșivă, că mulți misieni [18] se vor îndrepta spre el, datorită vechilor legături de prietenie și înrudire cu neamul lui), fie că-l vom izgoni o dată pentru totdeauna pe Alexandru [19] din domnie, fie că — pentru a doua oară — îi vom aduce mari pagube, fie că, dacă această acțiune nu ar fi hotărîtă <de bizantini> ca una ce ne-ar fi de mai mic folos decît s-ar cuveni, eu însumi voi porni împotriva voastră cu oastea romeilor, luîndu-l și pe Șișman și mă voi lupta cu cel mai mare avînt, nu numai ca unul care am fost înșelat prin încălcarea tratatelor dar și ca unul care vine în ajutor celui nedreptățit ; și asta împotriva voastră, care sînteți dezbinați, căci unii țineți cu Alexandru, dar alții bucuros v-ați descotorosi de el și v-ați îndrepta spre Șișman. Și nu cred că <toate acestea> v-ar fi de folos.

5

1342. Ioan Cantacuzino, regent al minorului Ioan al V-lea Paleologul, numește pe Ioan Anghelos cîrmuitor al Vlahiei din Tesalia. Drepturile și îndatoririle acestuia

III, 53. <...> Pentru aceasta dar și domnia mea, dorind să-i acorde II, p. 319
pururi binefaceri, îi acordă și-i dăruiește acum și hrisovul de față prin care
poruncește și edictează și hotărăște / ca pomenitul prea dorit frate al domniei p. 320
noastre kyr Ioan Anghelos <să fie așezat> în fruntea cetăților și ținuturilor

[18] Misieni = bulgari.

[19] Ioan Alexandru, țarul bulgarilor (1331—1371).

τῶν κάστρων καὶ χωρῶν Βλαχίας ἐφ᾽ὅρῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ ἐπιμελεῖσθαι καὶ σπεύδειν καὶ φροντίζειν τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐπιδόσεως καὶ βελτιώσεως αὐτῶν, ὀφείλοντα διατηρεῖν ἀπαρασάλευτα καὶ ἅπερ ἐνόρκως ὑπεσχέθη τῇ βασιλείᾳ μου· ἃ περιττὸν μὲν ἴσως ἂν δόξειε κατὰ μέρος δηλούμενα καὶ ἀνοίκεια τάχα τῷ τούτου τρόπῳ ἀγαθῷ γε ὄντι καὶ περὶ ἡμᾶς εὐνουστάτῳ. ἐπεὶ δ᾽ἐπαινετόν τι χρῆμα πολλῶν ἕνεκα τὸ τρίβον ἀσφαλῆ καὶ λείαν πορεύεσθαι μηδὲν προσιστάμενον ἔχουσαν, ἤτοι γε ἀπειλοῦσαν τὰ παρ᾽ἡμῖν μὲν ἐκτεθέντα, ὅρκοις δὲ παρὰ τούτου βεβαιωθέντα, κατὰ μέρος ταῦτα καὶ λεχθήτω διὰ τὸ ἀσφαλέστερον. ἔστι δὲ τάδε. ἵνα ᾖ ὁ περιπόθητος αὐτάδελφος τῆς βασιλείας μου κύριος Ἰωάννης ὁ Ἄγγελος φίλος τοῦ φίλου αὐτῆς, καὶ τοῦ ἐχθροῦ αὐτῆς ἐχθρός· ἤγουν κἂν ὁποῖον ἄρα πρόσωπον εἴη, εἰ μὲν ἔχει φιλίαν καὶ ἀγάπην ἡ βασιλεία μου μετ᾽ἐκείνου, ἔχῃ καὶ αὐτὸς οὕτως· εἰ δ᾽οὔ, διατίθηται ἀναμφιβόλως καὶ ἀπολυπραγμονήτως εἰς αὐτό, ὡς καὶ ἡ βασιλεία μου. ἵνα μὲν τὸ τοιοῦτο τῆς Βλαχίας κεφαλαττίκιον ἐφ᾽ὅρῳ παντὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔχῃ, οὐ μὴν δὲ ἔχῃ ἐπ᾽ἀδείας οὗτος τοῦτο δοῦναι καὶ πρὸς παιδίον αὐτοῦ, εἰ μή πως τάξῃ τοῦτο καὶ στέρξῃ ἡ βασιλεία μου, ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς.
p. 321 ἵνα οὐ μόνον χρεωστῇ τοι/αύτην δουλοσύνην εἰς τὴν βασιλείαν μου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν βασιλέα κύριον Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον, ἐὰν καταστήσῃ αὐτὴ τοῦτον διάδοχον τῆς βασιλείας· ἐὰν δὲ παραχωρήσει θεοῦ ἀποθάνῃ ὁ βασιλεὺς ὁ Παλαιολόγος, χρεωστῇ τὴν τοιαύτην ὑποταγὴν εἰς ὃν ἂν καταστήσῃ ἡ βασιλεία μου σὺν θεῷ διάδοχον καὶ κληρονόμον τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς. φημίζηται δὲ καὶ μνημονεύηται ἐν πάσῃ τῇ χώρᾳ τῆς Βλαχίας καὶ ἡ δέσποινα Ἄννα ἡ Παλαιολογίνα καὶ βασιλεὺς ὁ υἱὸς αὐτῆς κατὰ τὴν ἐνεργουμένην συνήθειαν ἔν τε τῷ θεοφρουρήτῳ παλατίῳ τῆς βασιλείας μου καὶ ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ. ἵνα καὶ ἐκεῖσε εἴτε μητροπόλεις εἶεν, εἴτε ἐπισκοπαί, εἴτε μοναστήρια, εἴτε ἐκκλησιαστικὰ δίκαια, ὦσιν ὑποκείμενα ὡς ἀρχῆθεν τῇ ἁγιωτάτῃ τοῦ θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, νέμωνταί τε ἀναφαιρέτως καὶ τὰ προσόντα αὐτοῖς διὰ διαφόρων δικαιωμάτων. ἵνα, ἐὰν ἀποσταλῇ παρὰ τῆς βασιλείας μου εἰς τὸ δεσποτάτον ἢ ὁ περιπόθητος γαμβρὸς αὐτῆς κύριος Νικηφόρος ὁ Δούκας,* ἢ ἕτερος, ἔχῃ φιλίαν μετ᾽ἐκείνου

* δούκας Schopen.

Vlahiei [20] pe tot timpul vieții sale și să se îngrijească și să-și dea silința și să vegheze la propășirea lor, fiind îndatorat să păstreze nestrămutate și cele pe care le-a făgăduit sub jurămînt domniei mele; pe acestea a le arăta amănunțit, pe fiecare în parte, ar părea poate de prisos și nepotrivit chipurile, cînd e vorba de cineva cu firea aleasă a acestuia și care este foarte binevoitor față de noi. Fiindcă însă este — din multe pricini — un lucru de laudă să mergi pe un drum sigur și neted, fără nici o piedică în cale, care să pună în primejdie cele înfățișate de noi și întărite cu jurămînt de el, să se spună și acestea în amănunt, pentru mai mare siguranță. Și acestea sînt: să fie prea doritul frate al domniei mele, kyr Ioan Anghelos, prieten cu prietenul meu și dușmanului meu dușman; adică orice persoană ar fi, dacă domnia mea are prietenie și pace cu acela, să aibă și el la fel; iar de nu, să se poarte față de el fără ocol și fără prea multă grijă ca și domnia mea. Să aibă această conducere a Vlahiei pe toată durata vieții sale, însă să nu aibă îngăduință el să o dăruiască și fiului său, dacă domnia mea nu rînduiește și nu încuviințează aceasta, dînd un alt decret din nou [21]. Să datoreze / asemenea supunere nu p. 321
numai domniei mele dar și împăratului kyr Ioan Paleologul [22], dacă <domnia mea> îl va institui moștenitor al împărăției. Dacă însă, prin îngăduința lui Dumnezeu, ar muri împăratul Paleolog, să datoreze asemenea supunere aceluia pe care l-ar așeza domnia mea, cu ajutorul lui Dumnezeu, urmaș și moștenitor al împărăției romeilor. Să fie aclamată și pomenită în toată țara Vlahiei si Doamna Ana Paleologhina [23] și împăratul, fiul său, după datina împlinită și în palatul de Dumnezeu păzit al domniei mele și în această țară. Și acolo, dacă sînt mitropolii, sau episcopii sau mănăstiri sau bunuri bisericești, să fie supuse, cum au fost de la început, preasfintei a lui Dumnezeu Mari Biserici [24], iar proprietățile lor să fie administrate, fără nici o excepție, după diferitele drepturi <pe care le au>. Dacă va fi trimis de domnia mea în

[20] Vlahia din Tesalia este vechea Vlahie Mare, întîlnită în izvoare din sec. XI–XII (Kekaumenos, Ana Comnena, Benjamin de Tudela). La sfîrșitul secolului al XII-lea și începutul secolului al XIII-lea, Vlahia apare ca o unitate administrativă separată, cuprinzînd teritoriul dintre orașele Lamia, Domokos și Almyros. În epoca dominației france, Vlahia desemnează ducatul de Neopatras, ale cărui frontiere se extind pînă la Parnas în sud și la Olimp în nord. În secolul al XIV-lea denumirea de Vlahia este aplicată întregii Tesalii, atît în texte bizantine, ca aici, cît și în texte latine, occidentale, în genere. vezi G.C. Soulis, *The Tessalian Vlachia*, „Zbornik radova vizantološkog Instituta", VIII, 1 (= Mélanges G. Ostrogorsky), 1963, p. 271–273 cu bibliografie.

[21] În text „ca din alt început". Am tradus textul interpretîndu-l: Cantacuzino subliniază aici caracterul neereditar al demnității acordate lui Ioan Anghelos. Fiecare numire de guvernator este un act nou al puterii centrale, chiar dacă cel numit e fiul predecesorului în această funcție, iar funcția e pe viață.

[22] Ioan al V-lea Paleologul (1341–1391 de drept, 1355–1391 efectiv). După moartea lui Andronic al III-lea, în vremea minoratului lui Ioan al V-lea, Bizanțul e grav afectat de criza politică provocată de conflictul pentru regență dintre Ioan Cantacuzino și partidul Anei de Savoia, mama tînărului suveran. Ioan Cantacuzino se proclamă împărat la Didymoteichos (26 octombrie 1341), dar continuă să se declare un legitimist dinastic, dînd toate onorurile în aparență lui Ioan al V-lea și împărătesei mame. El acuză de criza deschisă pe Alexie Apokaukos, *megas dux* al Anei, vezi Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 421.

[23] Ana de Savoia, văduva lui Andronic al III-lea și mama împăratului Ioan al V-lea.

[24] Adică Patriarhiei constantinopolitane.

καὶ χωρῆται ἑκάτερος εἰς τὰ δίκαια αὐτοῦ. εἰ δ'ἴσως συμβαίη διαφορά τις καὶ διένεξις ἀνὰ μέσον ἀμφοτέρων, ἀκουμβίζῃ τὰ περὶ τούτου εἰς τὴν βασιλείαν μοῦ καὶ διορθοῖτο τοῦτο αὐτή, καθάπερ ἂν χορηγήσῃ ὁ θεὸς τῇ ταύτης γνώσει. περισώζηται δὲ καὶ τὰ σύνορα τῆς Βλαχίας καὶ τοῦ δεσποτάτου, ὡς τὸ πρότερον διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον, ἵνα, ἐὰν παραλάβῃ τὰ ἐν τῷ περιορισμῷ τῆς Βλαχίας κάστρα, ἔχῃ καὶ ταῦτα εἰς τὸ κεφαλαττίκιον αὐτοῦ ὡς καὶ τὴν λοιπὴν Βλαχίαν,
p. 322 καθὰ/ δεδήλωται. εἰς δὲ τὰ ἄλλα κάστρα τὰ μετὰ τὴν Πάτραν διακείμενα, εἰ μὲν ἔχει ἀγάπην ἡ βασιλεία μου μετὰ τῶν Κατελάνων, ἔχῃ καὶ αὐτός, εἰ δὲ μάχην, μάχηται καὶ αὐτός· καὶ ὅσα ἂν προσέλθῃ εἰς τὴν δουλοσύνην τῆς βασιλείας μου, εἴτε ἀλλοτρόπως, εἴτε καὶ δι'αὐτοῦ τούτου τοῦ αὐταδελφοῦ τῆς βασιλείας μου, ἔχῃ ἄδειαν αὕτη τάττειν εἰς κεφαλὴν ἰδιορρύθμως, ὃν ἂν ἐθελήσειεν. ἵνα, ἐὰν θέλωσί τινες τῶν ἐν τῇ Βλαχίᾳ ἀρχόντων τυγχάνειν ὀφφικίων παρὰ τῆς βασιλείας μου ἔρχεσθαί τε καὶ εἰς προσκύνησιν αὐτῆς, ἔχωσι τοῦτο ἐπ'ἀδείας καὶ οὐδὲν κωλύωνται παρ'αὐτοῦ. ἵνα ἐπὶ μὲν ἅπασι τοῖς δυτικοῖς μέρεσιν, ἔνθα, ἂν χρήζῃ αὐτῶν ἡ βασιλεία μου, δουλεύῃ μεθ'ἑαυτοῦ τε καὶ παντὸς τοῦ φωσσάτου Ῥωμαϊκοῦ τε καὶ Ἀλβανιτικοῦ· ἀνωτέρω δὲ τῆς Χριστουπόλεως ἐὰν χρήζῃ ἡ βασιλεία μου, δουλεύῃ μὲν μεθ'ἑαυτοῦ, φωσσάτου δὲ ὅσου ἂν δύνηται". Ἀγγέλῳ μὲν οὖν τῷ Ἰωάννῃ ἐπὶ τοιαύταις συνθήκαις παρεδίδου Θετταλίας τὴν ἀρχὴν ὁ βασιλεύς. Θετταλοί τε τόν τε Ἄγγελον ἐδέχοντο προθύμως, ὡς παρὰ βασιλέως ἥκοντα, καὶ τὰ προστεταγμένα πάντα ἐπηγγέλλοντο ποιεῖν.

6

II, p. 584 III, 95. <. . .> βασιλὶς δὲ ἐπεὶ ἑώρα μόνην τὴν Κωνσταντίνου πόλιν αὐτῇ περιλειπομένην, (αἱ γὰρ ἄλλαι σχεδὸν πᾶσαι προσεχώρησαν βασιλεῖ τῷ Καντακουζηνῷ), πρὸς Μπαλίκαν τινὰ τοῦ Καρβωνᾶ ἄρχοντα πέμψασα πρεσβείαν ἐδεῖτο

despotat fie prea doritul meu ginere, domnul Nichifor [25] Ducas, fie altcineva, să aibă prietenie cu acela și să se țină fiecare în drepturile sale. Iar dacă s-ar întîmpla cumva vreo pricină și neînțelegere între ei, să înfățișeze domniei mele împrejurările și să îndrepte lucrul <domnia mea> după cum îi va lumina Dumnezeu cugetul. Să păstreze și hotarele Vlahiei și ale despotatului ca mai înainte fără știrbire, pentru ca, dacă va ocupa cetățile din cuprinsul Vlahiei, să le aibă și pe acestea sub conducerea lui ca și restul Vlahiei, după cum / s-a p. 322
arătat. Iar în ceea ce privește celelalte cetăți, aflate dincolo de Patras, dacă are pace domnia mea cu catalanii [26], să aibă și el, iar dacă e în luptă, să se lupte și el. Și cîte <cetăți> ar veni în ascultarea domniei mele, fie într-alt chip, fie chiar prin însuși acest frate al domniei mele, să am domnia mea libertatea de a pune în fruntea lor, după propria mea voință, pe oricine aș dori. Dacă vor voi vreunii dintre arhonții din Vlahia să capete slujbe de la domnia mea și să vină să mi se închine, să aibă voie să o facă și să nu fie cu nimic împiedicați de el. În toate regiunile apusene unde ar avea nevoie domnia mea, el să slujească în persoană și cu toată oastea și de romei și de arvaniți [27], iar mai sus de Christopolis, dacă ar avea nevoie domnia mea, să slujească el în persoană, însă numai cu cîtă oaste va putea [28]. Împăratul a predat așadar cîrmuirea Tesaliei lui Ioan Anghelos pe baza acestor înțelegeri. Iar tesalienii l-au primit cu bunăvoință pe Anghelos, ca pe unul care venea din partea împăratului și au făgăduit că vor îndeplini toate cele poruncite [29].

6

1346. Balica, principele Carvonei, trimite ajutor militar Anei de Savoia, văduva lui Andronic al III-lea. Frații lui Balica, Teodor și Dobrotici, sînt însă înfrînți de trupele lui Ioan Cantacuzino. Teodor revine în patrie, Dobrotici, căsătorit cu fiica lui Apokaukos, rămîne în Bizanț

III, 95. <. . .> Iar împărăteasa [30], dacă a văzut că i-a mai rămas numai II, p. 584
orașul lui Constantin [31] (căci aproape toate celelalte trecuseră de partea împăratului Cantacuzino), a trimis solie la un oarecare Balica, cîrmuitor al

[25] Nichifor al II-lea Orsini, fiul lui Ioan al II-lea Orsini, despotul Epirului (1323—1335), numit și Ducas, și al despinei Ana Paleologhina. După moartea lui Ioan al II-lea, otrăvit de soție, care dorea să domnească sub tutela Bizanțului, ca regentă a fiului ei, Epirul este anexat Imperiului bizantin (1337), iar Ana și Nichifor al II-lea sînt duși la Tesalonic. O încercare de readucere la cîrma despotatului a lui Nichifor eșuează. Andronic al III-lea și Ioan Cantacuzino recuceresc Epirul, numind ca guvernator pe Ioan Anghelos, vezi Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 419; Nichifor era căsătorit cu Maria Cantacuzino; despre el, vezi D. I. Polemis, *The Doukai*, Londra, 1968, p. 99—100.

[26] Catalanii invadează Tesalia în 1309. Ei reușesc să creeze un principat propriu, care înglobează și ducatul Atenei, cucerit de la franci. Catalanii ocupau întreaga parte sudică a Tesaliei, inclusiv fosta capitală Neopatras. Bizanțul stăpînea partea septentrională a regiunii. Aici era însă atotputernică artistocrația tesaliotă, animată de veleități de independență, vezi Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 408—411 și 418—419.

[27] Triburi albaneze invadează odată cu catalanii Tesalia și se răspîndesc apoi în întreaga Grecie. Triburile din Tesalia recunosc însă autoritatea împăratului bizantin, vezi Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 418.

[28] Aici se sfîrșește hrisovul lui Ioan Cantacuzino.

[29] În războiul civil dintre partidul Anei de Savoia și cel al lui Ioan Cantacuzino, Tesalia se alătură acestuia din urmă, recunoscîndu-i titlul de împărat pe care și-l asumase la 26 octombrie 1341, la Didymoteichos. Ioan Anghelos, sprijinitor al lui Cantacuzino, este despotul Epirului (vezi n. 6). El va anexa pe rînd Tesalia, Acarnania și Etolia, cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 419, 426.

[30] Împărăteasa Ana de Savoia, văduva lui Andronic al III-lea.

[31] Constantinopolul.

βοηθεῖν. ὁ δὲ ἀσμένως τε ἐδέξατο τὴν πρεσβείαν καὶ Θεόδωρον καὶ Τομπρο-
τίτζαν τοὺς ἀδελφούς, χιλίους στρατιώτας ἄγοντας ἐπιλέκτους, κατὰ συμμα-
χίαν ἔπεμπε τῇ βασιλίδι, οἳ καὶ τὰς κατὰ τὸν Πόντον παραθαλασσίους πόλεις
διιόντες ἔπεισαν ἀποστῆναι βασιλέως καὶ τῇ βασιλίδι προσχωρεῖν· ἤλπισαν
γὰρ αὐτούς τι μέγα κατορθώσειν. καὶ ἡ βασιλὶς ἐδέξατο τοὺς ἄνδρας μετὰ
πολλῆς τῆς εὐμενείας καὶ τιμῆς, καὶ τήν τε Ἀποκαύκου τοῦ μεγάλου δουκὸς
p. 585 θυγατέρα συνῴκισε τῷ Τομπροτίτζᾳ, καὶ στρατηγὸν ἀπέδειξε/τῆς Ῥωμαίων
στρατιᾶς. ὁ δὲ τήν τε οἰκείαν ἔχων καὶ τὴν Ῥωμαίων ἐπεστράτευσε Σηλυμβρι-
ανοῖς, βασιλέως Διδυμοτείχῳ ἐνδιατρίβοντος. Φακρασὴς δὲ ὁ πρωτοστράτωρ
ὑπὸ βασιλέως ἐν Σηλυμβρίᾳ καταλελειμμένος μετὰ στρατιᾶς, ἔχων καὶ τοὺς
Σηλυμβριανούς, συνεπλέκετο τοῖς περὶ Τομπροτίτζαν ἐξελθὼν καὶ ἐνίκα
κατὰ κράτος. ἄπειρος γὰρ ὢν ὁ Τομπροτίτζας τῶν χωρίων ἐστρατήγησε κακῶς,
εἰς τάφρους καὶ στενοχωρίας καὶ ἀμπέλους τοὺς ἱππέας ἐμβαλών· ὅθεν ἡττη-
θέντες ὀλίγοι μὲν ἀπέθανον κατὰ τὴν μάχην, ἑάλωσαν δὲ πολλοί, ὀλίγων δια-
δρᾶναι δυνηθέντων. ὧν τοὺς ἐπιφανεστέρους δήσαντες εἶχον ἐν φρουραῖς· τοὺς
δ' ἄλλους ἀποδύσαντες ἀπέλυον. ἦλθε δὲ καὶ ὁ Τομπροτίτζας ἐγγὺς ἁλῶναι,
ὅμως διαδρᾶναι δυνηθεὶς ἀνέστρεφε κατῃσχυμμένος. μετὰ τὴν ἧτταν δὲ ἐκείνην
Τομπροτίτζας μὲν ὑπελείπετο ἐν Βυζαντίῳ ἤδη γυναῖκα ἔχων ἐκ Ῥωμαίων
καὶ τιμῆς ἀπέλαυε παρὰ βασιλίδος τῆς ἀξίας· Θεόδωρος δὲ ὁ ἀδελφὸς ἀνέστρε-
φεν εἰς τὴν οἰκείαν, τὴν ὑπολελειμμένην ἔχων στρατιάν.

7

III, p. 62 IV, 10. <...> βασιλεὺς δὲ καὶ βασιλέα ἐπαγόμενος τὸν γαμβρόν, ἐπεστρά-
τευσε Μηδείᾳ τῇ κατὰ τὸν Πόντον παραλίῳ πόλει, ἧς κατὰ τὸν τοῦ πολέμου χρόνον
p. 63 ἄρχων ὁ Τομπροτίτζας ὑπὸ βασιλίδος Ἄννης ἀναδειχθείς, οὐδὲ/ μετὰ τῶν βασι-
λέων τὴν ὁμόνοιαν ὑπείκειν βασιλεῖ τῷ Καντακουζηνῷ ἠβούλετο, ἀλλὰ χεῖρα
λῃστρικὴν πολλὴν περὶ αὑτὸν ἀθροίσας, τὰς περιοίκους πόλεις ἐληΐζετο καὶ ἐκά-
κου οὐκ ὀλίγα. ὃν πρότερον μὲν ὁ βασιλεὺς ὑπ' ἄλλων ἀναγκαιοτέρων ἐπειγόμενος
περιεώρα· ἐπεὶ δὲ ἔβλαπτον αἱ ἐκ Μηδείας λῃστεῖαι οὐ μικρά, πρῶτα μὲν ἐκ
γῆς καὶ θαλάσσης πέμψας στρατιὰν ἐπολιόρκει, ἔπειτα Μανουὴλ δεσπότην τὸν
υἱὸν ἄρχοντα καταλιπὼν ἐν Βυζαντίῳ καὶ τριήρεις κελεύσας ναυπηγεῖσθαι,
Φακεωλάτον τὸν πρωτοστράτορα τῷ ἔργῳ ἐπιστήσας, (πάνυ γὰρ ξυνεώρα

Carvonei [32], cerîndu-i ajutor. Iar acesta a primit bucuros solia și a trimis în
ajutor împărătesei pe frații săi, Teodor și Dobrotiță, în fruntea a o mie de
oșteni aleși; aceștia, trecînd prin orașele de pe țărmul Pontului, le-au
convins să se îndepărteze de împărat [33] și să treacă de partea împărătesei,
căci sperau să înfăptuiască lucruri mari. Și împărăteasa i-a primit pe bărbați
cu multă bunăvoință și cinste și a căsătorit-o pe fiica marelui duce Apokau-
kos [34] cu Dobrotiță și l-a făcut <pe el> strateg/al armatei romeilor. Iar acesta p. 585
cu oastea sa și cu cea a romeilor a pornit asupra Selymbriei, în vreme ce
împăratul se găsea la Didymoteichos. Phakrases, protostratorul, lăsat de
împărat cu oaste în Selymbria, avîndu-i de partea sa și pe selymbrieni,
ieșind <din cetate>, s-a ciocnit în luptă cu oștenii lui Dobrotiță și i-a învins
deplin. Căci Dobrotiță, care nu cunoștea ținutul, și-a condus armata prost,
vîrîndu-și călăreții prin șanțuri și prin locuri înguste și prin vii. Așadar,
fiind înfrînți, un număr mic au murit în luptă, mulți au fost prinși, puțini au
putut să fugă. Pe cei mai de seamă dintre prizonieri, închizîndu-i, îi țineau
sub strajă, pe ceilalți i-au despuiat și i-au lăsat să plece. Chiar și Dobrotiță
era să fie prins, dar izbutind să fugă s-a înapoiat cu rușine. După acea înfrîn-
gere Dobrotiță a rămas în Bizanț, căci avea acum nevastă dintre romei și s-a
bucurat de cinstea cuvenită din partea împărătesei. Iar fratele său Teodor
s-a întors acasă împreună cu rămășițele oștirii [35].

7

1348, iunie. Dobrotici predă bizantinilor cetatea Midia.

IV, 10. <...> Iar împăratul [36], ducînd cu sine și pe împăratul ginerele III, p. 62
său [37], a pornit cu oaste împotriva Midiei, cetate de pe țărmul Pontului. Do-
brotiță, care fusese așezat cîrmuitor al acesteia de către împărăteasa Ana, în
vremea războiului,/n-a voit să se supună împăratului Cantacuzino nici după p. 63
împăcarea dintre împărați ci, strîngînd în jurul său o ceată numeroasă de
tîlhari, jefuia și vătăma nu puțin cetățile învecinate. Mai înainte, fiind
confruntat cu situații mai grele, împăratul l-a trecut cu vederea. Cînd, însă,
tîlhăriile pornite de la Midia au început să aducă mari pagube, a împresurat-o
mai întîi, trimițînd oaste și pe uscat și pe mare, apoi, lăsîndu-l pe fiul său,
despotul Manuel, cîrmuitor în Bizanț, a poruncit să se construiască corăbii
(căci își dădea prea bine seama că împărăția romeilor are mare nevoie de
forțe navale), punînd în fruntea întreprinderii pe protostratorul Phakeolatos
și a pornit el însuși cu oaste, avînd cu sine și pe tînărul împărat și, după ce a

[32] Carvona, identificată de unii cercetători cu Cavarna, este, după V. Beševliev, nu un nume de oraș ci numele unei „țări", al unei formațiuni politice avînd capitala, probabil, la Caliacra. Numele apare în diferite variante, vezi V. Beševliev, *Zwei Bemerkungen zur historischen Geographie Nordostbulgariens*, „Recherches de géographie historique" („Studia Balcanica", 1), Sofia, 1970, p. 75–78. După Dölger, *Regesten*, 2911 Carvona este actuala Ekerne, între Varna și Cavarna. Bibliografia problemei la V. Beševliev, *op. cit.*

[33] Ioan Cantacuzino.

[34] E vorba de Alexie Apokaukos, principalul adversar al lui Cantacuzino, sprijinitorul Anei de Savoia.

[35] Cf. Dölger, *Regesten*, 2911. Asupra numelui Dobrotici, în forma greacă Τομπροτίτζας (transcris de noi Dobrotiță), vezi Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 316–317.

[36] Ioan al VI-lea Cantacuzino.

[37] Ioan al V-lea Paleologul, căsătorit cu Elena, fiica lui Ioan Cantacuzino, după împăcarea dintre cei doi (1347).

ναυτικῆς δυνάμεως τὴν ῾Ρωμαίων ἡγεμονίαν δεομένην), ἐξεστράτευσεν αὐτός, ἔχων καὶ τὸν νέον βασιλέα, καὶ ἐπεὶ ἐγένετο ἐν Μηδείᾳ, λόγους προσῆγε Τομπροτίτζᾳ περὶ τοῦ αὐτῷ ὑπείκειν καὶ τὴν πόλιν παραδιδόναι. ὁρῶν δὲ ἐκεῖνος, ὡς ἀδύνατος εἴη ὅπλα ἀνταίρειν βασιλεῖ, προσεχώρησεν ὁμολογίᾳ καὶ τὴν πόλιν ἐνεχείρισεν. ὃν ὁ βασιλεὺς εὐμενείας τε καὶ προνοίας ἠξίωσε τῆς προσηκούσης, καὶ τοῖς ἐπιφανεστέροις συγκατέλεξε ῾Ρωμαίων.

8

III, p. 94 IV, 14. <...> ἔπεμπε δὲ καὶ πρὸς βασιλέα γράμματα οὕτως ἔχοντα ἐν λέξει· „εἰς τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῦ ἐλεοῦντος καὶ ἐλεήμονος. μακροημερεύσοι ὁ θεὸς ὁ ὕψιστος πάντοτε τὰς ἡμέρας τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου, τοῦ εὐεργετικοῦ, τοῦ φρονίμου, τοῦ λέοντος, τοῦ ἀνδρείου, τοῦ ἐν πολέμοις ὁρμητικοῦ, εἰς ὃν οὐ δυναταί τις σταθῆναι ἔμπροσθεν αὐτοῦ, τοῦ σοφωτάτου εἰς τὸ δόγμα αὐτοῦ, τοῦ δικαιοτάτου εἰς τὸν τόπον καὶ τὴν χώραν αὐτοῦ, τοῦ θεμελίου τῆς πίστεως καὶ τοῦ δόγματος τῶν Χριστιανῶν, τοῦ κίονος τοῦ ἀσείστου ἁπάντων τῶν βεβαπτισμένων, τοῦ βοηθοῦ τῶν δογμάτων τοῦ Χριστοῦ, τῆς σπάθης τῶν Μακεδόνων, τοῦ Σαμψὼν, τοῦ βασιλέως τῶν ῞Ελλήνων, τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων, τῶν ᾿Ασανίων, τῶν Βλάχων, τῶν ῾Ρώσων καὶ τῶν ᾿Αλανῶν, τῆς τιμῆς τοῦ δόγματος τῶν ᾿Ιβήρων καὶ τῶν Σύρων, τοῦ κληρονόμου τῆς βασιλείας τῆς γῆς αὐτοῦ, τοῦ αὐθέντου τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν ποταμῶν τῶν μεγάλων καὶ τῶν νήσων, ᾿Αγγέλου Κομνηνοῦ Παλαιολόγου τοῦ Καντακουζηνοῦ <...>".

ajuns la Midia, i-a trimis vorbă lui Dobrotiță să i se supună și să predea cetatea. Iar acela, văzînd că-i este cu neputință să ridice armele împotriva împăratului, a căzut la înțelegere și i-a predat cetatea. Împăratul l-a învrednicit de bunăvoința și purtarea de grije ce i se cuveneau și l-a rînduit printre romeii cei mai de vază [38].

8

1349, octombrie 30. În răspunsul său adresat împăratului Ioan al VI-lea Cantacuzino, sultanul Egiptului, Malik Nāṣir Ḥasan, îl numește pe acesta, printre altele, „împărat al vlahilor"

IV, 14. <...> A trimis[39] și către împărat[40] o scrisoare, care suna astfel : III, p. 94
„În numele lui Dumnezeu cel îndurător și milostiv. Dumnezeu cel prea înalt să sporească mereu zilele împărăției marelui, binefăcătorului, înțeleptului leului, viteazului, a strașnicului în războaie, căruia nimeni nu poate să-i stea împotrivă, a prea înțeleptului în credința lui, a prea dreptului în locul și țara lui, <a celui care este> temelia credinții și a învățăturii creștinilor, stîlpul neclintit al tuturor celor botezați, ajutătorul învățăturilor lui Hristos, sabia macedonenilor, <noul> Samson, împăratul elinilor, împăratul bulgarilor, al asăneștilor, al vlahilor, al rușilor și al alanilor, cinstea învățăturii ivirilor și a sirienilor, a moștenitorului împărăției pămîntului său, a domnului mărilor și al rîurilor celor mari și al insulelor, a lui Anghel Comnen Paleolog Cantacuzino <...>"[41].

---

[38] Cf. Dölger, *Regesten*, 2940, a cărui datare o adoptăm. Vezi, de asemenea, pentru raporturile dintre Balica și Dobrotici și Bizanț, Ștefănescu, *DID*, III, p. 347 și urm. Am tradus πρόνοια prin „purtare de grije", considerînd că aici contexul nu justifică interpretarea cuvîntului ca termen tehnic cu sensul de „apanaj", „domeniu feudal", interpretare încetățenită, de la N. Iorga, în istoriografia noastră.

[39] Sultanul Egiptului Malik Naṣir Ḥasan

[40] Ioan al VI-lea Cantacuzino (1341–1354).

[41] Scrisoarea sultanului e un răspuns la solia trimisă de Ioan Cantacuzino, în vara anului 1349, pentru a-i cere, printre altele, recunoașterea lui Lazăr ca patriarh al Ierusalimului în locul „pseudopatriarhului" Gherasim, cf. Dölger, *Regesten*, 2950. Răspunsul sultanului este datat, potrivit cronologiei musulmane, 15 schaban 750, adică 30 octombrie 1349. Vezi și scrisoarea sultanului Egiptului Malik Nāṣir Muḥammed către Andronic al III-lea, în aceeași chestiune a rivalității dintre Lazăr și Gherasim, datînd din 1340, în volumul de față, p. 532–533. Formula de adresare și titlul împăratului bizantin sînt aproape identice în cele două documente.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Ο ΓΡΗΓΟΡΑΣ

ΡΩΜΑΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

1

I, p. 26 II, 2. Χῶρός τίς ἐστιν ἐς τὰ ἐπέκεινά τε καὶ βορειότερα τοῦ Ἴστρου κείμενος, καὶ ποταμὸς ῥέων δι᾽αὐτοῦ οὐ μικρός· Βούλγαν αὐτὸν ὀνομάζουσιν οἱ ἐγχώριοι· ἀφ᾽οὗ δὴ καὶ αὐτοὶ τὸ τῶν Βουλγάρων μετειλήφεσαν ὄνομα, Σκύθαι τὸ ἐξ ἀρχῆς ὄντες. ὀψὲ δ᾽ἐκεῖθεν οὗτοι μετανάσται γενόμενοι τέκνοις ἅμα καὶ γυναιξίν, ὁπότε τὸ τῆς εἰκονομαχίας νόσημα κατὰ τῶν εὐσεβούντων ἐπεχωρίαζε,
p. 27 διαπεραιοῦνται τὸν Ἴστρον, πλῆθος ἀριθμὸν ὑπερβαῖνον· καὶ δια/βάντες ἄμφω

NICHIFOR GREGORAS

Născut în 1290 sau 1291, în Paflagonia (Heracleea Pontului), Nichifor Gregoras a venit foarte tînăr la Constantinopol unde a studiat ca elev al patriarhului Ioan Glykys și al marelui logothet și umanist bizantin Teodor Metochites. A trăit în mediul aulic constantinopolitan, a fost trimis ca sol la curtea sîrbească, in 1326, de Andronic al II-lea Paleologul (1282—1328). În 1328 cade în dizgrație, își pierde averea care-i este confiscată, dar i se îngăduie să-și continuie activitatea de cărturar. Disputele religioase ale vremii îl aduc din nou pe primul plan al vieții publice; combate, în 1331, pe faimosul călugăr calabrez Barlaam, dobîndind reputația unui mare teolog. În această calitate ia parte la tratativele de unire cu biserica catolică, jucînd un rol dintre cele mai importante. Adversar al lui Grigore Palamas și al isihaștilor e nevoit, după victoria acestora, să se retragă la mănăstirea Chora din Constantinopol (1351—1355), de unde iese după înlăturarea lui Ioan al VI-lea Cantacuzino (1347—1354) de la cîrma Imperiului bizantin. Încetează din viață prin 1361.

Nichifor Gregoras este una dintre cele mai de seamă personalități ale culturii și literaturii bizantine. A lăsat o vastă operă, foarte variată și încă nepublicată în întregime S-a ocupat în egală măsură de teologie, filozofie, retorică, astronomie, istorie. Foarte prețioasă este și bogata sa corespondență, în parte editată.

Opera fundamentală a lui Nichifor Gregoras este a sa *Istorie a romeilor* (Ἱστορία Ῥωμαϊκή). Ea prezintă, în 37 de cărți, evenimentele dintre 1204 și 1359. Pentru redactarea primelor 7 cărți, privind perioada 1204—1320, Gregoras a folosit atît lucrările lui Georgios Akropolites și ale lui Georgios Pachymeres, cunoscute nouă, cît și unele izvoare azi pierdute. Cele 30 de cărți închinate anilor 1320—1359 au însă la bază propriile amintiri și impresii ale autorului, precum și material documentar contemporan de cea mai mare importanță. De aici și deosebita valoare de izvor istoric a acestei opere. Angajat în viața politică și în dezbaterile de idei ale vremii sale, Gregoras prezintă evenimentele dintr-un unghi de vedere subiectiv, adesea chiar pătimaș, ceea ce nu anulează însă valoarea documentară a *Istoriei romeilor*. Este, din punctul de vedere al stilului și al limbii, un scriitor arhaizant; modelul său preferat în această privință e Platon.

Ediție folosită: Nicephori Gregorae *Byzantina historia* cura L. Schopeni, I—II, Bonn, 1829—1830; Nicephori Gregorae *Historiae Byzantinae libri postremi* ab I. Bekker nunc primum editi, III, Bonn, 1855.

ISTORIA ROMEILOR

1

Digresiune privind originea bulgarilor și instalarea lor în Peninsula Balcanică

II, 2 Este un ținut așezat în părțile de dincolo și de la nord de Istru I. p. 26
și curge printr-însul un rîu nu mic: Vulgas [1] îl numesc localnicii. De la acesta și-au luat numele de bulgari și ei, care erau la origine sciți. Strămutîndu-se mai tîrziu de acolo, trec Istrul în mulțime nenumărată, cu copiii și nevestele lor, pe vremea cînd urgia iconomahiei [2] se abătuse asupra celor evlavioși.
Și străbătînd/ambele Moesii [3] de peste Istru și din tot ce le stătea în cale p. 27

[1] Volga.

[2] Este vorba de mișcarea inconoclastă. Iconoclaștii se opuneau cultului icoanelor, considerat a fi o formă de idolatrie, precum și altor practici din biserica ortodoxă ca aprinderea luminărilor, arderea de tămîie, cultul moaștelor, cultul sfinților și chiar al Fecioarei Maria. Devenit, prin împărații din dinastia isauriană, doctrină oficială a Imperiului bizantin (730), iconoclasmul a fost abolit definitiv în 843, datorită împărătesei Teodora, soția lui Teofil (829—842), regentă în timpul minoratului fiului ei Mihail al III-lea (842—867).

[3] Moesia Inferior și Moesia Superior.

τὰς μετὰ τὸν Ἴστρον Μυσίας, καὶ πάντα λείαν Μυσῶν, τὸ θρυλλούμενον, ποιοῦντες τὰ ἐν ποσί, καθάπερ ἀκρὶς ἤ τις κεραυνὸς αἰθέριος, οἰκειοῦνται Μακεδονίαν μετὰ τῆς ἐπέκεινα Ἰλλυρίδος, ἀρεσθέντες τοῖς ἐκεῖσε καλοῖς. καὶ βασίλειον ἐνδιαίτημα τούτοις εἶναι ἐς τὸ λοιπὸν νενόμισται αὕτη ἡ πόλις, ἣν ἀρχιεπισκοπὴν ὁ βασιλεὺς τετίμηκεν Ἰουστινιανός, καὶ πρώτην ὠνόμασεν, ὡς εἰρήκειμεν, Ἰουστινιανήν. εἶτα τῆς προσηγορίας τοῦ ἔθνους ἐκεῖσε διαδοθείσης, Βουλγαρία ὁ χῶρος μετωνομάσθη, καὶ μητρόπολις Βουλγαρίας ἡ πρώτη Ἰουστινιανή. χρόνοις μέντοι ὕστερον ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος μετὰ πολλὰς τὰς μάχας τέλος ἐξέτριψε καὶ ἐδουλώσατο τούτους· καὶ τῆς μὲν χώρας τοὺς ἐναπολειφθέντας ἐξορίστους πεποίηκεν ἐν τῇ παρὰ τὸν Ἴστρον κάτω Μυσίᾳ· τὸ δ'ὄνομα καθάπερ ἄλλο τι μνημεῖον ἐκείνων, ἐναπολέλειπται τῇ ἀρχιεπισκοπῇ.

2

I. p. 29 II, 3 Ἐν τούτοις δ'ὄντος τοῦ βασιλέως, ἥκουσι πρέσβεις ἐκ Βουλγάρων σπονδῶν τε εἵνεκα, καὶ ἅμα ἐπὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ Ἀσὰν Ἑλένῃ τὸν τοῦ βασιλέως υἱὸν Θεόδωρον γαμβρὸν ἐξαιτούμενοι. ταῦτα ἀσμένῳ τῷ βασιλεῖ ἠγγέλλοντο καὶ ἅμα ἐθέλοντι· οὐ γὰρ ἤθελεν ἐν ἄλλοις μείζοσι περισπώμενος ἀντίπαλον ἔχειν αὐτόν, οὕτω τοῖς παριστρίοις ὁμοροῦντα Σκύθαις, καὶ ἅμα αὐτοῖς, ὁπότε βούλοιτο, ἐπελαύνοντα, καὶ ὅσα ἐν ποσί, χειμάρρου δίκην, παρασύροντα. ταύτῃ τοι καὶ τελεσιουργὰ τὰ τῆς πρεσβείας εὐθὺς ἦσαν καὶ ἅμα τὰ τοῦ κήδους.

făcînd — cum spune proverbul — „pradă de misieni" precum lăcustele sau un trăznet picat din cer, se așează în Macedonia și apoi și în Iliria, încîntați de frumusețea locului. Și reședință regală pentru dînșii s-a hotărît să fie de-aici înainte însuși orașul pe care împăratul Iustinian l-a cinstit <cu rangul de> arhiepiscopie și l-a numit, cum am spus, Iustiniana Prima [4]. Mai tîrziu, răspîndindu-se de acolo numele poporului, ținutul și-a schimbat numele în Bulgaria și mitropolie a Bulgariei a devenit Prima Iustiniana. Mai tîrziu însă, împăratul Vasile Bulgaroctonul [5], după multele-i lupte, i-a nimicit în cele din urmă și pe cei rămași în viață i-a robit și i-a exilat din țară în Moesia Inferioară, de lîngă Istru. Iar numele, ca un soi de altă aducere aminte despre ei, a fost lăsat arhiepiscopiei [6].

2

1234/1235. Ioan al III-lea Ducas Vatatzes încheie alianță cu țarul bulgar Ioan Asan al II-lea, întărind-o prin căsătoria fiicei țarului cu fiul împăratului. Cumanii de la nord de Dunăre reprezintă, în alianță cu bulgarii, o primejdie pentru bizantini

II, 3. Pe cînd împăratul era ocupat cu aceste lucruri [7], sosesc soli din I, p. 29
partea bulgarilor, pentru încheierea de tratate și pentru a cere totodată ca mire pentru Elena fiica lui Asan [8], pe Teodor [9], fiul împăratului [10]. Acestea au fost comunicate împăratului care s-a bucurat și le-a încuviințat. Căci nu dorea ca, în vreme ce era ocupat cu alte lucruri mai importante [11], să-l aibă potrivnic pe acest <Asan>, vecin cu sciții de la Dunăre [12] și care putea, ori de cîte ori ar fi dorit, să năvălească împreună cu ei, tîrînd asemenea unui puhoi tot ce-i stătea în cale. De aceea și cererile soliei au fost repede împlinite și totodată și cele ce priveau încuscrirea [13].

---

[4] Azi, probabil Caricingrad, în fosta provincie Dacia Mediterranea.

[5] Vasile al II-lea Bulgaroctonul (976—1025) a cărui domnie marchează apogeul puterii bizantine. Distrugînd Imperiul bulgar al lui Samuel (1014), Vasile al II-lea reinstaurează stăpînirea Bizanțului în Balcani, pînă la Dunăre.

[6] Informațiile date de Gregoras nu corespund realității. După primele acte de cruzime care au succedat victoriei asupra bulgarilor — tradiția relatează despre orbirea celor 14 000 de prizionieri bulgari — Vasile al II-lea transformă teritoriile cucerite în provincii bizantine, creînd temele Bulgaria și Paristrion, dar duce o politică realistă de adaptare la condițiile locale, respectînd anumite obiceiuri și tradiții ale populației cucerite. Redusă la rangul de arhiepiscopie, fosta patriarhie a Ohridei își păstrează într-o oarecare măsură autocefalia și privilegiile acordate de țarul Samuil. Clerul înalt este însă treptat grecizat, cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 256—259.

[7] Este vorba de acțiunile energice întreprinse pe plan militar și politic de împăratul bizantin din Niceea pentru redobîndirea fostelor teritorii bizantine, ocupate de Imperiul latin din Constantinopol, acum în descompunere.

[8] Ioan Asan al II-lea, țar al Bulgariei (1218—1241). Domnia lui marchează apogeul celui de-al doilea Imperiu bulgar.

[9] Teodor este viitorul Teodor al II-lea Lascaris, împărat bizantin din Niceea (1254—1258).

[10] Împăratul Ioan al III-lea Ducas Vatatzes, din Niceea (1222—1254).

[11] Împăratul era preocupat pe de o parte de recucerirea teritoriilor ocupate de latini, pe de alta de înlăturarea rivalilor săi, „împărații" din Tesalonic care urmăreau să restaureze ei împărăția bizantină, ocupînd înaintea sa Constantinopolul. Însuși Ioan Asan era un rival periculos, deoarece urmărea să întemieze un Imperiu bizantino-bulgar. Vatatzes încearcă să profite de victoria recentă (1230) a lui Ioan Asan asupra lui Teodor Anghelos, împăratul rival din Tesalonic (1224—1230).

[12] Sciții de la Dunăre sînt desigur cumanii, folosiți dealtfel și de împărații latini din Constantinopol în lupta cu bizantinii.

[13] Încheierea oficială a alianței a avut loc la Galipoli, recent recucerit de Vatatzes, spre sfîrșitul anului 1234, iar nunta lui Teodor cu Elena, la Lampsakos, în 1235, cf. Dölger, *Regesten*, 1730, 1745, Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 361.

3

I. p. 36 II, 5, 1. <...> ὁ γὰρ ἕτερος τῶν υἱέων τοῦ Σιτζισχᾶν, ὁ Τελεπουγᾶς, ὅρους τῆς οἰκείας ἀρχῆς ποιησάμενος πρὸς μεσημβρίαν μὲν τὰς τοῦ Καυκάσου ὑπερβολὰς καὶ ἐφεξῆς τὰ τῆς Κασπίας θαλάσσης πελάγη, ἐπορεύετο διὰ τῆς τῶν Μασσαγετῶν καὶ Σαυροματῶν γῆς, πᾶσαν ὑποποιούμενος αὐτήν τε καὶ ὅσα Μαιῶτιδά τε καὶ Τάναϊν τῶν ἐθνῶν παροικοῦσιν. εἶτα ὑπερβαλὼν τὰς πηγὰς τοῦ Ταναΐδος, πολὺς ἐρρύη κάτω διὰ τῶν Εὐρωπαίων ἐθνῶν. πλεῖστα δὲ ταῦτα πεφύκασι καὶ παντοδαπά· ὧν τὰ μὲν ἐς μεσόγειον τεμάχιά τε καὶ λείψανα ἦσαν τῶν πάλαι Σκυθῶν, ὅσα ἐς νομάδας καὶ ἀροτῆρας ἐμερίζοντο· τὰ δὲ ὁμοροῦντα τῇ Μαιώτιδι καὶ τὴν τοῦ Πόντου πληροῦντα παράλιον, Ζικχοί τ'Ἄβασγοί τε ἦσαν, Γοτθοί τε καὶ Ἀμαξόβιοι, Ταυροσκύθαι τε καὶ Βορυσθενεῖται, καὶ πρὸς τούτοις ὅσοι τὴν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἴστρου Μυσίαν ἐνέμοντο. 2. Οὖννοι δὲ οὗτοι καὶ Κόμανοι* ἐκαλοῦντο· ἦσαν δὲ οἳ καὶ Σκύθας αὐτοὺς κατωνόμαζον. οἳ καὶ τὴν βαρεῖαν καὶ ἀνυπόστατον ἔφοδον ἐκπλαγέντες τῶν ἄρτι ἐπιδραμόντων Σκυθῶν, ἔγνωσαν δεῖν ἑαυτοὺς μετανάστας ἐκεῖθεν ποιεῖν. οὐ γὰρ ἐν ἐλπίσιν ὅλως χρησταῖς οὐδενὶ τὸ ἀνθίστασθαι ἦν, ἀλλὰ πάντα ὑπεπτήχει καὶ πόλεις καὶ ἔθνη, καὶ δίκην ἀσταχύων ὡς ἐν ἅλωνι θερινῷ συνετρίβοντό τε καὶ ἐφθείροντο. ὅθεν
p. 37 ἀπογνόντες καὶ οὗτοι τὸν πρὸς τοὺς Σκύθας πόλεμον, δι/φθέραις ἀντ' ἄλλης σχεδίας κάρφης πεπληρωμέναις τὸν Ἴστρον διέβησαν ἅμα γυναιξί τε καὶ τέκνοις. καὶ οὐ μικρόν τινα χρόνον ἀνὰ τὴν Θρᾴκην πλανώμενοι περιῄεσαν, ἀποικίαν ζητοῦντες ἁρμόττουσαν ἑαυτοῖς, χιλιάδες οὐ μείους τῶν δέκα. ἀλλὰ πρὶν αὐτοὺς καταλῦσαι τὴν πλάνην, ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης δωρεαῖς μεγαλοπρεπέσι καὶ δεξιώσεσιν ἄλλαις ἐφέλκεται καὶ τοῖς Ῥωμαϊκοῖς καὶ αὐτοὺς ἐγκαταλέγει στρατεύμασι, χώρας ἄλλοις ἄλλας διανειμάμενος εἰς κατοίκησιν, τοῖς μὲν κατὰ Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν, τοῖς δ'ἐν Ἀσίᾳ κατὰ Μαίανδρον καὶ Φρυγίαν.

4

I. p. 99 IV,5,6.<...> Τοῦτο μάντις κακῶν καὶ προάγγελος ἔδοξεν εἶναι τῷ βασιλεῖ· καὶ αὐτίκα χαίρειν εἰπὼν τὰ Θετταλικὰ ὅλῳ ῥυτῆρι τὴν ἐς Βυζάντιον ἤλαυνεν. ἐτά-

* Marginal cod. A : περὶ τῶν προσφυγόντων Κομάνων τῷ βασιλεῖ (Nota lui Boivin)

3

după 1241. Sub presiunea tătarilor, cumanii trec Dunărea; sînt colonizați de împăratul Ioan al III-lea Ducas Vatatzes în diferite regiuni ale Imperiului bizantin

II, 5, 1.<. . .> Căci celălalt fiu al lui Sitzishan[14], Telepugas[15], după ce I. p. 36
și-a făcut hotare ale propriei sale stăpîniri către miază-zi trecătorile Caucazului și apoi largul Mării Caspice, a pornit peste pămîntul masageților și savromaților, supunîndu-l în întregime pe el și toate neamurile cîte locuiesc de-a lungul Meotidei [16] și Tanaisului [17]. Apoi, trecînd dincolo de izvoarele Tanaisului, s-a prăvălit năvalnic asupra neamurilor europene. Acestea erau numeroase și felurite : cele din centrul continentului erau frînturi și rămășițe din sciții de odinioară care se împărțeau în nomazi și agricultori. Cele învecinate cu Meotida și care umpleau țărmul Pontului erau zichi și abasgi, geți și amaxobi, taurosciți și borystheniți [18], iar pe lîngă aceștia cei care locuiau în Moesia, lîngă gurile Istrului. Aceștia se numeau huni și cumani ; erau unii care le spuneau și sciți. Aceștia, înspăimîntați de presiunea apăsătoare și de nesuferit a sciților, care năvăliseră de curînd, au cugetat că trebuie să se strămute de acolo, căci nimeni nu avea nădejdi întemeiate să le poată rezista, ci toate — orașe și neamuri — tremurau de frică și erau frecate și zdrobite ca spicele, vara, pe arie. De aceea, pierzînd și aceștia nădejdea într-un război biruitor cu sciții,/au trecut Istrul, cu neveste și p. 37
copii, pe niște burdufuri umplute cu paie, în loc de alte corăbii. Și nu puțină vreme au rătăcit prin Tracia în căutarea unui loc de așezare care să li se potrivească, <căci erau> nu mai puțini de zece mii. Înainte însă ca ei să-și sfîrșească pribegia, împăratul Ioan și-i atrage cu daruri mărețe și cu alte dovezi de bunăvoință și-i înrolează și pe ei în oștile bizantine, împărțindu-le diferite ținuturi, în care să se așeze, unora în Tracia și Macedonia, altora în Asia, pe Meandru și în Frigia [19].

4

1265. Prima invazie a tătarilor în Imperiul bizantin, la instigațiile țarului bulgar Constantin Tich și ale fostului sultan din Iconion, Izzeddin

IV, 5, 6, <...> Împăratul[20] a crezut că această <cometă> e prevestitoare I. p. 99
de nenorociri [21] și îndată, luîndu-și rămas bun de la Tesalia, a pornit cu mare

[14] Este vorba de vestitul Ginghis-han, întemeietorul Imperiului mongol, mort în 1227.

[15] Nu se cunoaște nici un fiu al lui Ginghis-han cu numele de Telepugas. Un Tula-Buga este han al Hoardei de Aur între 1287–1290. În cronicile rusești numele său apare sub forma Telebouza, Telebuga, Telebug', cf. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 304 ; B. D. Grecov și A. I. Iacubovschi, *Hoarda de Aur și decăderea ei*, București, 1953, p. 82–83

[16] Numele arhaic al Mării de Azov.

[17] Donul.

[18] Nu intrăm aici în complicata problemă a identificării popoarelor enumerate de Gregoras. Este evident că e vorba de marea invazie tătară din 1241.

[19] Regiunile de colonizare indicate de Gregoras au intrat, treptat, în stăpînirea lui Ioan al III-lea Ducas Vatatzes abia după moartea lui Ioan Asan al II-lea (1241). Acest fapt constituie un reper cronologic în plus pentru datarea evenimentelor relatate.

[20] Împăratul Mihail al VIII-lea Paleologul (1259–1282).

[21] O cometă care s-a putut vedea din Europa este înregistrată în toamna anului 1265, cf. Grumel, *Chronologie*, p. 474.

ραττε γάρ αὐτὸν οὐ μετρίως καὶ φήμη τις Σκυθική, μελλόντων αὐτῶν ὅσον οὐδέπω ἐς τὴν Ῥωμαίων ἐσβαλεῖν γῆν. ἀλλὰ πρὶν εἰς Βυζάντιον ἰέναι τὸν βασιλέα, φθάνουσιν ἐς πᾶσαν μικροῦ περιχυθέντες τὴν Θρᾴκην οἱ παρὰ τὸν Ἴστρον οἰκοῦντες Σκύθαι, καθάπερ θάλασσα πλημμυρήσασα καὶ λίαν ἐπὶ πολὺ τοὺς ὅρους ὑπερπηδήσασα. ταχύδρομον γὰρ τὸ τῶν Σκυθῶν ἔθνος καὶ μιᾶς ὁδὸν ἡμέρας πολλάκις ποιεῖται τὴν τῶν τριῶν. ἡ δ'αἰτία τῆς αὐτῶν ἐξελεύσεως τοιάδε τις ἦν.

IV,6, 1. Κωνσταντίνῳ τῷ τῶν Βουλγάρων ἄρχοντι συνοικεῖν ἔφημεν τὴν θυγατέρα Λάσκαρι τοῦ βασιλέως. αὕτη τὴν τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου ἀκούσασα τύφλωσιν οὐκ ἠρέμησεν ἐνοχλοῦσα τὸν ἄνδρα καὶ παρωθοῦσα πρὸς τὴν τοῦ πεπραγμένου ἐκδίκησιν· ὅθεν ἐκεῖνος ἐζήτει καιρὸν ἐς τὴν τοῦ ἀδικήματος
p. 100 ἄμυναν. μετεώρου/τοίνυν τοῦ σκέμματος ὄντος, ὕλην δίδωσι τῇ φλογὶ τῆς ὁρμῆς καὶ ὁ σουλτὰν Ἀζατίνης. τοῦ γὰρ βασιλέως ἀποδημοῦντος, τὴν δίαιταν κατὰ τὸ τῆς Αἴνου παράλιον ποιεῖσθαι πολίχνιον αὐτὸς ἐκελεύσθη, ὡς ἂν καὶ φρουρά τις ἅμα αὐτῷ εἴη λαθραίως, κωλύουσα τὴν ὕποπτον τούτου ἀπόδρασιν. ὃ δὴ τούτῳ δεινὸν ἀφόρητον ὂν διαμηνύσασθαι Κωνσταντίνῳ καὶ αὐτὸν ἀναγκάζει, ἐπιδόξῳ κατὰ Ῥωμαίων ἄρτι ἐξιέναι τυγχάνοντι, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἀντιμετρήσειν αὐτῷ ὑπισχνεῖται χρήματα οὐκ ὀλίγα. 2. Ταύτας τὰς ἀφορμὰς ἐνέχυρον οὐ μικρὸν ὁ Κωνσταντῖνος λαβών, ἤδη δὲ καὶ τὸν βασιλέα πρὸς Βυζάντιον ἐκ Θετταλίας ἐπανιόντα μαθών, πλείους ἢ δισμυρίους τῶν Παριστρίων Σκυθῶν μεταπέμπεται· μεθ'ὧν τὴν ταχίστην ἐς τὴν Ῥωμαίων εἰσβάλλει γῆν ἐλπίζων βεβαίως καὶ αὐτὸν βασιλέα χειρώσεσθαι ἐντυχὼν ἐπανιόντι. οἱ μὲν οὖν Σκύθαι καθάπερ σαγήνην καθ'ὅλης τῆς Θρᾴκης ἁπλώσαντες ἑαυτοὺς ἤλασαν ἄχρι τῶν παραλίων ψάμμων, ἵνα μήτε κτηνῶν οὐδὲν μήτ'ἀνθρώπων οὐδεὶς μήτε βασιλεὺς αὐτοὺς διαδράσῃ. τἄλλα μὲν οὖν κατὰ γνώμην αὐτοῖς ἀπηντήκει πάντα· βασιλεὺς δὲ μόνος ἀνάλωτος διαμείνας ἔψευσε τῶν ἐλπίδων αὐτούς. τὴν γὰρ αὐτῶν φθάσας ἔφοδον ἔλαθε διὰ τῶν περὶ τὸ Γάνος ὀρῶν ἐς θάλασσαν κατιών· ἔνθα συμβὰν οὑτωσὶ θειοτέρᾳ προνοίᾳ τριήρεσιν ἐνέτυχε δύο Λατινικαῖς ἐς Βυζάντιον μὲν ἀνιούσαις, κατὰ δὲ χρείαν ὕδατος ἐκεῖ που
p. 101 παραπλεούσαις· αἷς ἐμβαλὼν ἑαυτὸν δευτεραῖος ἐς τὴν βασιλεύουσαν ἔρχε/ται. 3. Τοῖς δὲ Σκύθαις, τοῦ βασιλέως σφαλεῖσι, τοῦ γε σουλτὰν Ἀζατίνη μὴ σφαλῆναι ὑπόλοιπον ἔργον ἦν. ὅθεν σφίσι δρόμος ἀκλινὴς ἐγένετο καὶ πόνος

grabă spre Bizanț [22], căci îl neliniștea nu puțin și un zvon despre sciți [23], cum că au de gînd să năvălească pe pămîntul romeilor, cum nu mai făcuseră pînă atunci. Pînă să meargă împăratul la Bizanț, sosesc sciții care locuiesc lîngă Istru, răspîndindu-se aproape în întreaga Tracie, ca o mare care se umflă și se revarsă departe, peste țărmurile ei. Neamul sciților este, în adevăr, repede la mișcări și deseori face într-o zi un drum ca de trei zile ; iar pricina plecării lor era cam aceasta :

IV. 6, 1. Am spus că fata împăratului Lascaris [24] se căsătorise cu Constantin, țarul bulgarilor [25]. După ce a auzit ea că fratele Ioan i-a fost orbit [26], nu și-a mai găsit liniștea, stăruind mereu pe lîngă soțul ei și îndemnîndu-l să răzbune fapta <ticăloasă> : acela căuta de-atunci prilej să pedepsească nelegiuirea./Planul de luptă nu era încă hotărît, cînd și sultanul Azatin [27] p. 100
ațîță flacăra acestei porniri. Împăratul fiind plecat, acestuia i s-a poruncit să locuiască într-o cetățuie de pe țărm, la Aenos. Totodată și o gardă trebuia să fie — pe ascuns — împreună cu el, ca să-l oprească de la o bănuită fugă. Acest lucru, care pentru el era o grozăvie de neîndurat, îl silește să-i dea de veste lui Constantin, despre care tocmai se credea că va porni cu oaste împotriva romeilor și căruia el îl făgăduiește bani nu puțini în schimbul libertății. 2. Constantin, bizuindu-se îndestul pe aceste pretexte și aflînd totodată că împăratul se întoarce în Bizanț, din Tesalia, cheamă mai bine de două zeci de mii de sciți paristrieni. Împreună cu aceștia năvălește cu cea mai mare repeziciune pe pămîntul romeilor, sperînd că va pune mîna — cu siguranță — chiar pe împăratul care se întorcea <în capitală>. Sciții, desfășurîndu-se așadar ca un năvod peste întreaga Tracie, au gonit pînă la nisipurile țărmurilor, ca să nu le scape nici dobitoc, nici om, nici însuși împăratul. Și toate le-au ieșit după socoteala lor, numai împăratul le-a înșelat nădejdile, rămînînd liber. Căci, luînd-o înaintea atacului lor, a coborît pe ascuns prin munții de lîngă Ganos spre mare ; acolo, cu ajutorul proniei dumnezeiești, a dat de două galere latine care mergeau spre Bizanț și care pluteau pe acolo, pe lîngă coastă, avînd nevoie de apă. Îmbarcîndu-se așadar, ajunge a doua zi în capitală./3. Iar sciților înșelați de împărat, un lucru le p. 101
mai rămîne : să nu fie păcăliți și de sultanul Azatin. De aceea, au pornit în

[22] Constantinopol. Gregoras denumește astfel foarte frecvent capitala Bizanțului, folosind numele ei antic.

[23] Sciții = tătarii.

[24] Irina Lascaris, fiica împăratului bizantin din Niceea, Teodor al II-lea Lascaris (1254—1258), moare în 1270.

[25] Constantin Tich, țarul bulgarilor (1257—1277), nepot al lui Ștefan Uroš I, kralul Serbiei (1243—1276), ajunge pe tron prin înlăturarea lui Caloian al II-lea, asasinul lui Mihail Asan (1246—1256). Căsătorit cu o nepoată a lui Ioan Asan al II-lea, o repudiază îndată după ce devine țar și se căsătorește cu Irina Lascaris. După moartea Irinei, Constantin Tich se căsătorește cu Maria, nepoata lui Mihail al VIII-lea Paleologul, cf. D. M. Nicol, *CMH*, p. 322; Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 368, 378.

[26] Ioan al IV-lea Lascaris (1258—1261), orbit de Mihail al VIII-lea Paleologul (1259—1282) care-i ocupă tronul.

[27] Izzeddin Keikavus al II-lea, sultan din Iconion (1246—1259). După ce sultanatul de Iconion intră în dependența monogolilor, Izzeddin împarte o vreme puterea cu fratele său, Rukneddin Kilidj Arslan al IV-lea (1248—1264). Pierzînd întîietatea la conducere în favoarea acestuia, el se refugiază în Imperiul bizantin (1261). După cum reiese din textul lui Gregoras, exilatul era tratat ca prizionier, în pofida aparențelor. Refugiat apoi la tătarii Hoardei de Aur, Izzeddin moare prin 1280, cf. F. Taeschner, *CMH*, p. 749 care fixează expediția tătară de „salvare" în 1269. Alții autori plasează invazia bulgaro-tătară în 1264, cf. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, I, p. 102.

ἅπας ἐς τὸ τῆς Αἴνου πολίχνιον ἐλθόντας αὐτὸν ἀφελέσθαι, ἢ παρ᾽ἑκόντων τῶν πολιτῶν μόνον αὐτόν, ἢ μὴ βουλομένων αὐτῶν, αὐτῇ πόλει καὶ αὐτοῖς αὐτόχθοσιν. ἀλλ᾽ αὐτὸν οἱ κατέχοντες δέει τοῦ μὴ πανωλεθρίᾳ φθαρῆναι ἔκδοτον ποιησάμενοι καθ᾽ἡσυχίαν ἀπαλλάξαι τοὺς πολεμίους ἐπεπράχεσαν. ἦν οὖν ἰδεῖν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐπανόδῳ τῶν ὅσοι τὴν Θρᾴκην ᾤκουν πλῆθος μικροῦ πάντα νικῶν ἀριθμὸν συνελαύνοντας δίκην θρεμμάτων· ὡς μόγις που διὰ χρόνου σποράδας ὁρᾶσθαι βοῦς καὶ ἀροτῆρας περὶ Θρᾴκην· οὕτως αὐτὴν ἐς βάθος τῶν οἰκητόρων ἐψίλωσαν ἅμα τοῖς κτήνεσιν. ἀλλ᾽ὁ μὲν περὶ τοῦ σουλτὰν λόγος ὑπερτιθέσθω τὰ νῦν. εἰρήσεται γὰρ ἡμῖν τὰ ἐκείνου πλατύτερον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. ἡ μέντοι ἐκείνου γυνὴ σὺν τοῖς τέκνοις ἐν φρουραῖς εὐθὺς ἦν· τὰ δ᾽ἐκείνου χρήματα ἐς τὸ βασιλικὸν ἐκομίζοντο πρυτανεῖον. ὁ δὲ περὶ ἐκεῖνον ὄχλος, ἄνδρες δ᾽οὗτοι μάλα τοι πλεῖστοι καὶ κράτιστοι τὰ πολέμια, τῷ Χριστιανῶν ἀναγεννηθέντες βαπτίσματι, τῇ ῾Ρωμαίων συγκατελέγοντο στρατιᾷ.

5

I. p. 137 V, 5, 1. τῷ σουλτὰν ᾽Αζατίνῃ φυγάδι ὡς εἴρηται γενομένῳ ἐκ τῆς πόλεως Αἴνου ἅμα τῷ υἱῷ αὐτοῦ Μελὴκ καὶ διαβάντι τὸν ῎Ιστρον, αὐτῷ μὲν τὸ βουλόμενον ἐκπληρῶσαι οὐκ ἐξεγένετο. φθάσαν γὰρ τὸ χρεὼν τῶν βουλευμάτων ἐξέτεμε τὰς ὁδούς. ὁ δὲ Μελὴκ βραχὺ διατρίψας αὐτόθι βίον ἔπηλυν καὶ οὐ μάλα οἱ ἀρέσκοντα εἶτα διὰ τοῦ Πόντου διέβη πρὸς τοὺς ἐν ᾽Ασίᾳ Σκύθας· ἀφ᾽ὧν τὸ ἐνδόσιμον εἰληφὼς ἧκε ζητῶν τὴν τῶν Τούρκων ἀρχὴν ὡς πατρικόν τινα κλῆρον. τῶν μὲν οὖν ἄλλων σατραπῶν οἱ μὲν συνῄεσαν καὶ προσῄεσαν ὅσα καὶ δεσπότῃ σφῶν αὐτῶν· οἱ δ᾽ἤμελλον. εἷς δέ τις ᾽Αμούριος ὄνομα δῆμον συνηθροικὼς λῃστρικὸν οὐ βραχύν, ἀλλὰ μάλα συχνόν, πόλεμον ἤρατο κατ᾽αὐτοῦ καὶ τέλος τρεψάμενος ἐδίωξεν ἄχρι θαλάττης· τότε μὲν οὖν ὁ Μελὴκ ἐς τὴν κατὰ Πόντον ῾Ηράκλειαν διεσώθη καταφυγών. ἦρος δ᾽ἐπιστάντος ἔδοξεν αὐτῷ ἀπιέναι πρὸς βασιλέα περὶ τὸ Νύμφαιον διατρίβοντα. καὶ μέντοι καὶ ἀπιὼν ἐκεῖ μὲν οὐκ ἀφίκετο· ὁ δὲ ἀλλ᾽ ἑτέραν ἐτράπετο μεταξὺ καὶ παρὰ τοὺς Τούρκους αὖθις ἐλθὼν τὴν πατρικὴν ἐζήτει ἀρχήν. ὅθεν ἐν οὐ μακρῷ καὶ οὗτος τὸν βίον ἀπολιμπάνει, λάθρα τινῶν φονευτῶν συστάντων ἐπ᾽αὐτόν.

6

I. p. 149 V, 7, 2. Τούτων δ᾽οὕτως ἐχόντων ἄρχεται πάλιν παρασπονδεῖν ὁ τῆς Θετταλίας ἀρχηγὸς ᾽Ιωάννης ὁ Σεβαστοκράτωρ· ὃ δὴ καὶ εἰς λύπην καὶ ἀκατάσχετον θυμὸν ἀνῆψε τὸν βασιλέα. πᾶσα γὰρ ἤδη σπονδῶν καὶ φιλίας ἐλπὶς ἔσβη καὶ ὡς εἰπεῖν ἐτεθνήκει. τὸ γὰρ συχνὰ μὲν αὐτὴν διαρρήγνυσθαι, συχνὰ δ᾽αὖθις συνδεῖσθαι καὶ βίᾳ μὲν καὶ μόλις λαμβάνειν τὴν ἐπανόρθωσίν τε καὶ σύμπηξιν,

goană, fără șovăială și cu toată truda, ca ajungînd la cetățuia de la Aenos să-l ridice fie pe el singur, dacă cetățenii încuviințau ‹să-l predea›, fie cu oraș și cu locuitori cu tot, dacă aceștia nu încuviințau. Dar cei ce-l dețineau, de frică să nu piară măcelăriți cu toții, au făcut ca, predîndu-l, dușmanii să plece în liniște. Puteai să-i vezi ‹pe aceștia› la întoarcere mînînd ca pe niște turme aproape întreaga mulțime a locuitorilor Traciei, încît după o vreme abia dacă vedeai pe ici pe colo boi sau plugari prin Tracia ; într-atît de cumplit au despuiat-o de locuitori și de vite. Dar să întrerupem deocamdată povestirea despre sultan ; pățaniile lui le vom povesti mai pe larg în cele ce urmează. Oricum, soția, și copiii săi au fost de îndată puși sub pază, iar averea lui a fost trecută în tezaurul împărătesc. Mulțimea însă, din preajma sa, bărbați foarte numeroși și foarte destoinici într-ale războaielor, născîndu-se din nou prin botezul creștinesc, au fost înrolați în armata romeilor.

5

1279/1280. Fiul lui Izzeddin, refugiat la tătarii de dincolo de Dunăre, încearcă după moartea tatălui său să-și ia în stăpînire tronul moștenit

V, 5, 1. Sultanul Azatin, fugind — cum s-a spus [28] — din cetatea Aenos, împreună cu fiul său Melik și trecînd Istrul, nu i-a fost dat să împlinească ceea ce plănuise, căci moartea, luîndu-i înainte, i-a retezat căile dorințelor. Iar Melik, după ce a petrecut acolo o viață de pribeag și care, firește, nu-i era pe plac, a trecut apoi peste mare, la sciții din Asia, de la care primind indicații, a pornit să ceară de la turci stăpînirea ca pe o moștenire părintească. Dintre satrapi, deci, unii s-au adunat și s-au îndreptat spre el ca spre un stăpîn al lor, iar alții șovăiau. Unul însă, cu numele Amurios, adunînd un neam de tîlhari, nu puțini, ci foarte numeroși, a pornit cu război asupra lui și în cele din urmă, punîndu-l pe fugă, l-a alungat pînă la mare. Melik și-a găsit atunci scăparea refugiindu-se în Heracleea Pontului. La apropierea primăverii, i-a venit în gînd să meargă la împărat, care rezida la Nymphaion Și a pornit, e drept, într-acolo, dar n-a ajuns ; căci a apucat între timp pe alt drum și, mergînd din nou la turci, ceru stăpînirea părintească. După o bucată de vreme și acesta și-a pierdut viața, fiindcă, pe ascuns, cîțiva ucigași au conspirat împotriva lui. I. p. 137

6

1282. În conflict cu sebastocratorul Ioan I, despotul Tesaliei, Mihail al VIII-lea Paleologul apelează la ajutorul tătarilor lui Nogai, dar moare înainte de începerea campaniei

V, 7, 2. Astfel stăteau lucrurile, cînd Ioan sebastocratorul, cîrmuitorul Tesaliei [29], a început iarăși să-și calce cuvîntul. Acest lucru i-a provocat împăratului și mîhnire și o mînie de nestăpînit. Căci acum orice speranță de alianță și de prietenie s-a stins și, ca să spun așa, a murit. Iar faptul de a vedea ‹înțelegerea› adesea distrusă și iarăși refăcută și consolidată cu greu I. p. 149

[28] Vezi fragmentul precedent.

[29] Sebastocratorul Ioan I, despotul Tesaliei (1271—1296), fiu nelegitim al lui Mihail al II-lea Anghelos, despotul Epirului (1236?—1271?), adversar vechi și neîmpăcat al lui Mihail al VIII-lea Paleologul. Împreună cu Carol de Anjou (1266—1285) al Siciliei, cu Ștefan Uroš al II-lea Milutin al Serbiei (1282—1321) și, mai tîrziu, cu Gheorghe Terter I (1280—1292), țarul de origine cumană al bulgarilor, Ioan va crea unul din momentele cele mai grele din cariera imperială a lui Mihail al VIII-lea, cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 383—384.

ῥᾷστα δὲ καὶ τὴν ταχίστην πρὸς σύγχυσιν καὶ διάλυσιν καταρρεῖν καὶ συμφύ-
ρεσθαι, πρὸς ἀπόγνωσιν ἤδη τὸν βασιλέα συνήλασε παντελῆ· καὶ οὐκέτι σπον-
δῶν ἄλλων ἐμνημόνευσε τοῦ λοιποῦ, ἀλλὰ διαπρεσβεύεται πρὸς τὸν Σκύθην
Νογᾶν, ὃς τὰς διατριβὰς καὶ τὴν δίαιταν εἶχε πέραν τοῦ Ἴστρου. ἦν γὰρ τούτῳ
φιλία βεβαία πρὸς βασιλέα διὰ τὸ κῆδος· ἠγάγετο γὰρ πρὸ βραχέος ἑαυτῷ
σύζυγον Εἰρήνην τὴν ἐκ νοθείας γεννηθεῖσαν τῷ βασιλεῖ θυγατέρα, καὶ ἦν
διὰ τοῦτο φίλος τῷ βασιλεῖ. ἐκεῖθεν οὖν εἰληφὼς τετρακισχιλίους Σκυθῶν
ἐπιλέκτους στρατιώτας ἔμελλε καὶ Ῥωμαίων ὁπλιτικήν τινα δύναμιν προσ-
μίξας πέμψειν κατὰ τοῦ Θετταλοῦ Ἰωάννου τοῦ Σεβαστοκράτορος ἐπί τε
αὐτοῦ τούτου ἀφανισμῷ καὶ ἅμα ἐπὶ σφαγῇ τῆς ὅλης ἡλικίας ἁπλῶς, ὁπό-
σοι τὸν ἔφηβον παραλλάξαντες πολέμιά τε ἐπετήδευον ἔργα καὶ ὄψις /τῇ Θετταλίᾳ
p. 150 φάναι ἐτύγχανον. 3. Ἀλλὰ πρὶν εἰς πέρας αὐτὸν ἀγαγεῖν τὴν μελέτην φθάσας
ὁ θάνατος τοῦ δρόμου τὴν ῥᾳστώνην ἐξαίφνης ἀφείλετο.

7

I, p. 202 VI, 9, 2. <...> Τοῦτο πολλαπλῆ μεριζομένην τῷ βασιλεῖ τὴν ἀπορίαν ἤνεγκε·
πρῶτον μέν, ὅτι περὶ πλείονος τὴν τοῦ Κράλη φι/λίαν ἐτίθετο· δεύτερον, ὅτι καὶ
p. 203 τὴν ἐκείνου συνάφειαν ἀποτρόπαιον ἡγεῖτο ἡ τοῦ βασιλέως ἀδελφὴ Εὐδοκία καὶ
οὐδ' ἄκροις ὠσὶν ἀκούειν ἠνείχετο τῶν λεγόντων· τρίτον, ὅτι καὶ τέταρτον
ἦν ὅπερ ᾔτει συνοικέσιον. τῇ γὰρ πρώτῃ, θυγατρὶ τοῦ τῆς Βλαχίας ἄρχοντος
οὔσῃ, χρόνους τινὰς συνοικήσας εἶτα αὐτὴν μὲν ἀπέπεμψεν εἰς τὴν θρεψαμένην·
ἠγάγετο δὲ τὴν γυναικαδέλφην τοῦ αὐταδέλφου τὸ μοναχικὸν αὐτὴν περιδύσας
πρότερον σχῆμα. εἶτα τῆς τῶν Τριβαλλῶν ἐκκλησίας ἀνθισταμένης ἐπιπολὺ
πρὸς τὸ παράνομον, ἐκπέμπει καὶ ταύτην μετὰ πολὺν τὸν χρόνον. ἄγεται δὲ
τὴν ἀδελφὴν τοῦ τῆς Βουλγαρίας ἄρχοντος Σφενδοσθλάβου, σύζυγον τρίτην
αὐτήν. ἐπαιδοποίησε δὲ μετ' οὐδεμιᾶς τῶν τριῶν. ἤδη δὲ καὶ ταύτην ἀποστέρ-
ξας εὐγενεστέραν ἐζήτει συγγένειαν.

și prin forță, dar foarte ușor și repede vătămată și sfărîmată, l-a împins pe
împărat acum la desăvîrșită deznădejde. Și nici n-a mai pomenit de-acum
înainte de alte înțelegeri, ci a trimis solie la scitul Nogai [30], care trăia și-și
avea reședința dincolo de Istru. Acesta nutrea prietenie temeinică față de
împărat, datorită înrudirii prin căsătorie, fiindcă luase de curînd de nevastă
pe Irina [31], fiica nelegitimă a împăratului și-i era, datorită acestui lucru,
prieten împăratului. Luînd deci de acolo patru mii de sciți, oșteni aleși, avea
de gînd să le adauge și oarecare pedestrime de-a romeilor și să-i trimită
împotriva tesaliotului Ioan, sebastocratorul, ca să-l nimicească și pe el și să
ucidă totodată nici mai mult nici mai puțin decît tot tineretul, pe toți cîți
trecuseră de vîrsta adolescenței, se îndeleniceau cu treburile războiului și
erau pentru Tesalia ca lumina ochilor/3. Înainte însă de a-și putea transforma p. 150
gîndul în faptă, moartea i-a curmat, dintr-odată, lesnicioasa cale.

7

1298. Ștefan Uroš al II-lea Milutin, regele Serbiei, care fusese căsătorit cu fiica ducelui Ioan al Vlahiei (Tesaliei), cere în căsătorie pe sora împăratului bizantin Andronic al II-lea, văduva împăratului din Trapezunt

VI, 9, 2. <...> Aceasta l-a pus pe împărat [32] într-o mare încurcătură. I, p. 202
Mai întîi, fiindcă punea mare preț pe prietenia kralului [33]; /în al doilea rînd, p. 203
fiindcă sora împăratului, Evdochia [34], socotea odioasă o unire cu acela și
nici nu răbda să-i asculte măcar cît de cît pe aceia care îi vorbeau de așa ceva;
în al treilea rînd, deoarece căsătoria pe care o cerea <kralul> era a patra.
Căci, după ce convieţuise cîțiva ani cu fiica stăpînitorului Vlahiei [35], prima
lui soție, o trimisese îndărăt la maică-sa. A luat-o apoi pe sora nevestei
fratelui său, după ce a făcut-o mai întîi să-și lepede veșmîntul monahal.
Apoi, deoarece biserica tribalilor [36] s-a împotrivit îndelung nelegiuirii, o
repudiază după mult timp și pe aceasta. Și o ia pe sora cîrmuitorului Bulgariei
Svetoslav, să-i fie soție de-a treia [37]. Copii n-a avut însă cu nici una din cele
trei. Încetînd acum s-o mai iubească și pe aceasta, căuta o înrudire mai
de neam [38].

---

[30] *Nogai, vestită căpetenie a mongolilor, a fost sub hanii Mangu Timur (1267–1280),* Tuda Mangu (1280–1287) și Tohta (1290–1312), personalitatea politică cea mai puternică și cea mai influentă a Hoardei de Aur. Deși oficial nu era decît conducătorul unei unități politice și militare între Don și Nipru, o vreme și al Crimeii, el era tratat ca un adevărat han de suveranii străini. Este executat în 1300 de Tohta, cf. B. D. Grecov și A. I. Iacubovschi, *op. cit.*, p. 81–84.

[31] Mihail al VIII-lea îi dăduse în căsătorie lui Nogai pe fiica sa nelegitimă Irina (Eufrosina) și încheiase o alianță cu el. După părerea lui Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 379, n. 3, alianța cu Nogai nu poate fi anterioară anului 1272. Anterior tătarii, provocați de Ioan al Tesaliei, atacaseră imperiul (1271), cf. Dölger, *Regesten*, 1969, 1976, 1977.

[32] Împăratul Andronic al II-lea Paleologul (1282–1328).

[33] Ștefan Uroš al II-lea Milutin, kralul (regele) Serbiei (1282–1321).

[34] Evdochia, văduva împăratului din Trapezunt Ioan al II-lea (1280–1297). Ioan murise la 16 august 1297. La 13 iunie 1298 Evdochia vine la Constantinopol, cf. Dölger, *Regesten*, 2209.

[35] Este vorba de Vlahia Mare din Tesalia. Stăpînitorul ei era Ioan I Anghelos, despotul Tesaliei (1271–1296).

[36] Tribali = sîrbi.

[37] Ana, fiica lui Gheorghe I Terter, țarul bulgar (1280–1292) și sora lui Teodor Svetoslav (1300–1322), eliberatorul Bulgariei de sub jugul mongol.

[38] Ștefan Uroš al II-lea Milutin va primi în căsătorie pe fiica nelegitimă a împăratului Andronic al II-lea, Simonida. *Tratativele au loc înainte de iarna 1298*, cf. Dölger, *Regesten*, 2209.

8

I, p. 204 VI, 10, 1. Κατὰ δὲ τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐς τὴν βασιλεύουσαν ἐπανήκοντι τῷ βασιλεῖ πέμπουσί τινες τῶν ὑπὲρ τὸν Ἴστρον Μασσαγετῶν λαθραίαν πρεσβείαν. Ἀλανοὺς ἡ κοινὴ τούτους καλεῖ διάλεκτος· οἳ δὴ καὶ Χριστιανοὶ τυγχάνοντες ἄνωθεν ἔπειτα τῇ βιαίᾳ χειρὶ τῶν Σκυθῶν ὑπαχθέντες σώμασι μὲν ἐδούλευσαν ἄκοντες, τὴν δὲ γνώμην αὐτονομίας ἀεὶ κατεβίβρωσκεν ἔφεσις καὶ τῶν ἀσεβῶν ἀλλοτρίωσις. πέμπουσιν οὖν χῶρον ἀρκοῦντα ζητοῦντες εἰς οἴκησιν ὑπὲρ τὰς δέκα χιλιάδας αὐτῶν βουλομένων ἐλθεῖν πανοικί, εἴ γε βουλομένῳ εἴη καὶ βασιλεῖ, καὶ ἅμα συμμαχήσειν ὑπισχνούμενοι κατὰ τῶν Τούρκων ὅλαις χερσί, κραταιωθέντων ἤδη καὶ κατατρεχόντων ἀδεῶς καὶ πορθούντων ὅλην τὴν τῶν
p. 205 Ῥωμαίων Ἀσίαν./τῷ μὲν οὖν βασιλεῖ παρὰ τοσοῦτον ἐφάνη τὰ τῆς πρεσβείας καθ᾽ἡδονήν, παρόσον ἂν εἰ θεόθεν ἐτύγχανε κατιοῦσα καὶ τὰ κατὰ πάσης Ἀσίας μνηστευομένη τρόπαια. μετὰ γὰρ τὴν τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ συμβᾶσαν ἐκείνην σύγχυσιν πάντας ἔλεγεν ὑποπτεύειν Ῥωμαίους καὶ μηδένα νομίζειν ὀρθὴν πρὸς αὐτὸν διασώζειν ὑπόληψιν· διὸ καὶ συμμαχίας ὑπερορίους ὠνειροπόλει νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ὡς μὴ ὤφελεν. ἀποδοκιμαζομένων γὰρ ἁπάντων Ῥωμαίων, τὰ Ῥωμαίων ἐνόσησε πράγματα καὶ πρὸς ἐσχατιὰς κατηνέχθη κινδύνων, ὡς ἔμπροσθεν δηλωθήσεται. 2. Τῆς μέντοι πρεσβείας οὕτως ἀσμένως δεχθείσης ἥκουσιν οἱ Μασσαγέται τέκνοις ἅμα καὶ γυναιξὶ χιλιάδες ὑπὲρ τὰς δέκα. ἐπεὶ δὲ ἔδει χρήματα καὶ ἵππους καὶ ὅπλα τούτοις διδόναι, τὰ μὲν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ πρυτανείου ἐδίδοντο, τὰ δ᾽ἐκ τῶν στρατιωτικῶν, τὰ δ᾽ἐκ τῶν κοινῶν καὶ ἰδιωτικῶν. ἐντεῦθεν συχνοὶ καὶ ἄλλος ἐπ᾽ἄλλῳ ἐξῄεσαν οἱ τὰς χώρας ἀργυρολογοῦντες· ηὖξον οἱ φορολόγοι τὰ τέλη· πᾶν ὅπλον καὶ πᾶς ἵππος ἠθροίζετο· ἠρευνῶντο κῶμαι, πόλεις, οἰκίαι τῶν μεγιστάνων, οἰκίαι τῶν ἐν στρατείαις κατειλεγμένων, ἀσκητήρια, δῆμοι, θέατρα, ἀγοραί, καὶ πάντες ἐδίδουν ἵππους καὶ χρήματα, ἄκοντές τε καὶ ὀλοφυρόμενοι, οὐκ εὐχὰς καὶ λόγους εὐφήμους, ἀλλὰ δάκρυα καὶ ἀρὰς παραπομποὺς ἐφοδίους τῷ νέῳ στρατῷ συνεκπέμποντες. ἐπεὶ δὲ καὶ ἐς Ἀσίαν διαβαίνουσιν ἐξ Εὐρώπης ἅμα τῷ βασιλεῖ Μιχαήλ, αὐτοὶ μὲν στρατοπεδεύουσι περὶ Μαγνησίαν <. . .>.

p. 207 3. <. . .> ὁ μὲν δὴ βασιλεὺς τοὺς Μασσαγέτας φυγῇ χρησαμένους ἰδὼν καὶ μὴ δυνάμενος μετ᾽ὀλίγων ἀντιστρατεύεσθαι τοῖς βαρβάροις φέρων ἐμβέβληκεν ἑαυτὸν ἐς ἀσφαλέστατον φρούριον τὴν Μαγνησίαν τῆς συμφορᾶς τὸ τέλος ἀποσκοπῶν. οἱ δὲ Μασσαγέται κατῄεσαν ἄχρι τοῦ Ἑλλησπόντου πάντα ληϊζόμενοι τὰ Χριστιανῶν κἀκεῖθεν ἐς Εὐρώπην διαπεραιοῦνται· ὥσπερ ἂν εἰ διὰ

8

1302. Sub presiunea tătarilor, alanii nord-dunăreni cer azil în Imperiul bizantin. Colonizarea lor, făcută cu mari sacrificii din partea bizantinilor, nu dă rezultatele așteptate ; înrolați în armată, alanii nu se comportă corespunzător. Bizantinii sînt înfrînți de turci la Magnesia

VI, 10, 1. Iar în anul următor, cînd împăratul s-a întors în capitală, I, p. 204
unii dintre masageții [39] ce locuiesc dincolo de Istru îi trimit pe ascuns o solie ; pe aceștia limba populară îi numește alani. Aceștia deci, fiind și creștini din vechime, căzînd mai apoi sub puterea silnică a sciților [40], i-au slujit, de nevoie, cu trupurile lor ; mintea însă le era chinuită de năzuința către libertate și de dușmănia față de necredincioși. Trimit așadar solie cerînd pămînt îndestulător de locuit pentru mai mult de zece mii dintre ai lor, care voiau să vină cu toată familia, dacă ar îngădui-o și împăratul [41]. În același timp făgăduiau că vor participa cu toate forțele lor la lupta împotriva turcilor care se întăriseră acum și invadau fără teamă și jefuiau întreaga Asie romeică./Iar p. 205
împăratului intr-atît i-a fost de plăcută solia, de parcă i-ar fi venit de la Dumnezeu, care dorea să-i cîștige biruințe în întreaga Asie. Căci, după ce se întîmplase acea răscoală a lui Philantropenos [42] ‹împăratul› spunea că-i bănuiește pe toți romeii și că socoate că nici unul nu păstrează față de el gînduri curate. De aceea visa zi și noapte la alianțe cu străinii, cum nu ar fi trebuit. Căci prin îndepărtarea tuturor romeilor, treburile publice romeice au început să meargă rău și au și ajuns pînă în cea mai primejdioasă stare, cum se va arăta mai departe. 2. După ce solia a fost așadar primită cu bucurie, masageții au sosit împreună cu copii și neveste, peste zece mii. Iar pentru că trebuia să li se dea bani și cai și arme, unele li s-au dat pe cheltuiala tezaurului împărătesc, altele pe seama armatei, altele cu cheltuiala statului și a particularilor. De aceea plecau mereu, unul după altul, cei ce trebuiau să strîngă bani din ținuturi. Birarii sporeau dările ; orice armă și orice cal erau adunate. Erau cercetate sate, orașe, case ale nobililor, case ale militarilor, mănăstiri, corporații, teatre și toate dădeau cai și bani, de nevoie și jeluindu-se și trimițînd să însoțească noua armată nu rugăciuni și urări de bine ci lacrimi și blesteme. Iar după ce trec din Europa în Asia, împreună cu împăratul Mihail [43], aceia își așează taberele în preajma Magnesiei ‹. . .›.

‹Urmează povestirea luptei cu turcii care înfrîng pe bizantini›

3.‹. . .› Iar împăratul văzîndu-i pe masageți că o iau la fugă și neputînd p. 207
să se împotrivească barbarilor numai cu cîțiva oameni, s-a refugiat în cetățuia prea bine întărită Magnesia, observînd de departe sfîrșitul nenorocirii. Iar masageții au coborît pînă la Helespont, jefuind tot ce aveau creștinii, și de

---

[39] Masageții = alanii, cf. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 183.

[40] Sciții = tătarii.

[41] Cf. Pachymeres, Bonn, II, IV, 16. După Pachymeres, alanii și-au transmis cererea prin mitropolitul Vicinei. Numărul lor ar fi fost de 16 000, cf. Dölger, *Regesten*, 2241. Pasajul a fost relevat în istoriografia noastră de G. I. Brătianu, *Recherches sur Vicina et Cetatea Albă* București, 1935, p. 38 care datează evenimentul în 1300.

[42] Trimis în Asia Mică pentru a înfrunta invazia turcilor osmanlîi, dar neînzestrat cu mijloacele financiare necesare, Alexios Philantropenos se răscoală împotriva lui Andronic al II-lea. Este repede înfrînt, în decembrie 1296, cf. Bréhier, *Vie et mort de Byzance*, p. 340.

[43] Mihail al IX-lea Paleologul, fiul lui Andronic al II-lea și asociatul său la domnie (1295—1320), a condus expediția din Asia Mică, cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 406.

μόνον τουτὶ προσεκλήθησαν ἐκ Σκυθῶν, ἵνα τοῦ δέοντος πρωϊαίτερον τοὺς Τούρκους ἄχρι θαλάττης ὁδηγήσαιεν. οὐ γὰρ πολλαὶ μεταξὺ παρεληλύθεσαν ἡμέραι καὶ ὁ μεν βασιλεὺς ἐς Βυζάντιον ἐπανῆκεν, οἱ δὲ βάρβαροι κατῄεσαν μικροῦ πάντα διαλαχόντες τὰ μέχρι καὶ ἐς τὴν Λεσβίαν παράλιον.

9

I, p. 302 VIII, 4, 7.<...>ἐπὶ τούτοις στρατεύματα συνεκρότουν καὶ ὅπλα παρεσκευάζοντο καὶ στρατιώτας ἄλλους ξυνέλεγον, νεήλυδάς τινας, καὶ ὁπόσοι δι'ἔνδειαν τῶν χρειωδῶν ἀπόμαχοί τε καὶ ἄπρακτοι διῆγον τὸν βίον· καὶ πρός γε ἔτι τοὺς μὲν οἰκειοτάτους καὶ πιστοτάτους αὐτῶν φύλακας ἐποιοῦντο τῶν πόλεων· τοὺς δ'ὑπόπτως ἔχοντας πρὸς ἀντίστασιν τῶν μελετωμένων ἄλλαις ἄλλως προφάσεσιν ὑποβάλλοντες ἐξετίθουν τῶν πόλεων. ταῦτα δ'ἐποίουν κηρύξαντες πρότερον ἔφοδον, νῦν μὲν τῶν Παριστρίων Σκυθῶν, νῦν δὲ ναυτικῆς τινος δυνάμεως τῶν ἐξ 'Ασίας Τούρκων, ἵν'ὑπὸ παραπετάσματι τῇ τοιαύτῃ καλυπτόμενοι φήμῃ ἀνύποπτοί τε διατελοῖεν καὶ ἅμα ἐπαίνων ἄξιοι παρὰ τῷ βασιλεῖ γίγνοιντο προμηθείας ἕνεκα καὶ σπουδῆς.

10

I, p. 398/399 IX, 2, 2. <...> εἰ δ'οὖν φρασάτω τις ἐμοὶ παρελ/θών, ὑπὲρ τίνος ἃ περιφέρω τραύματα ἐπὶ τῆς σαρκὸς ἐδεξάμην, τοῖς τῶν 'Ρωμαίων ἐχθροῖς παραβαλλόμενος, ὁπόσοι τε ἐξ 'Ασίας εἰς Θρᾴκην ναυστολοῦσι καὶ ὅσοι τὸν ῎Ιστρον παροικοῦντες βάρβαροι, ἔπειτ'ἐκεῖθεν ἐξελαύνοντες κατατρέχουσιν ὁμοίως καὶ οὗτοι τὴν δυστυχῆ Θρᾴκην;

11

I, p. 430 IX, 8, 1. 'Αλλὰ γὰρ οὔπω τριάκοντα παρῆλθον ἡμέραι καὶ ἀκούσας ὁ βασιλεύς, ὡς ὁ τῶν Βουλγάρων ἄρχων Μιχάηλος ἐξιὼν κατατρέχει τὰς ἀστυγείτονας πόλεις καὶ χώρας 'Ρωμαίων, μέλλει δ'αὐτίκα προχωρήσειν ἄχρι καὶ Διδυμοτείχου καὶ 'Αδριανουπόλεως, μισθοφορικὸν ἐπαγόμενος οὐκ ὀλίγον ἐκ τῶν

acolo trec în Europa ca și cum numai pentru un singur lucru ar fi fost poftiți din Sciția, ca să-i călăuzească pe turci pînă la mare, mai curînd decît trebuia. N-au trecut multe zile și împăratul s-a întors în Bizanț, iar barbarii au revenit, împărțindu-și toată coasta, pînă la Lesbia.

9

1320/1321. Marele domestic Ioan Cantacuzino și marele duce de origine cumană Sirgiannes, partizani ai lui Andronic al III-lea, pe care Andronic al II-lea dorește să-l îndepărteze de la tron, uneltesc împotriva împăratului, Pretextînd, printre altele, invazia tătarilor pe care o anunță ca iminentă, ei își instalează complicii în posturi de răspundere militare și civile

VIII, 4, 7.<...>În afară de acestea, strîngeau armată și pregăteau arme și adunau alți soldați, pe unii noi veniți și pe cei care-și petreceau viața, din pricina lipsei celor trebuincioase, departe de lupte și fără lucru. Și, în afară de aceasta, încă și pe cei mai apropiați și mai credincioși dintr-înșii i-au făcut paznici ai cetăților; iar pe cei bănuiți de împotrivire față de cele plănuite îi izgoneau din orașe sub felurite pretexte. Acestea le făceau anunțînd mai întîi un atac: cînd al sciților paristirieni [44], cînd al vreunei forțe navale a turcilor din Asia, pentru ca, ascunși sub un asemenea zvon, ca sub o mantie, să rămînă nebănuiți și totodată să ajungă vrednici de laudă înaintea împăratului pentru prevedere și sîrguință [45]. I, p. 302

10

1327. Andronic al III-lea răspunde la acuzațiile ce i se aduc din partea bunicului său Andronic al II-lea, invocînd și luptele sale cu tătarii dunăreni

IX, 2, 2. <...> Altminteri, să-mi lămurească cineva, fățiș,/pentru cine am căpătat rănile pe care le port pe trup, luptîndu-mă cu dușmanii romeilor, cu cei ce vin pe mare din Asia în Tracia și cu barbarii care locuiesc de-a lungul Istrului și care, năvălind de-acolo, bîntuie și ei deopotrivă nefericita Tracie? [46]. I,p. 398/399

11

1328, sfîrșitul lui iunie. Andronic al III-lea cere deslușiri țarului Mihail al III-lea Șișman al bulgarilor în legătură cu zvonul despre ruperea alianței lor de partea bulgară și asocierea tătarilor nord-dunăreni la un atac împotriva imperiului

IX, 8, 1. Dar n-au trecut nici treizeci de zile [47] și împăratul [48], auzind de căpetenia bulgarilor, Mihail [49], că, pornind la luptă, tulbură cetățile și ținuturile de la graniță ale romeilor, ba chiar că are de gînd să înainteze îndată pînă la Didymoteichon și Adrianopol, ducînd cu sine și mercenari, I, p. 430

---

[44] Sciții paristrieni = tătarii așezați la Dunăre.

[45] Asupra complotului, vezi Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 411–412.

[46] Cf. Dölger, *Regesten*, 2585.

[47] De la intrarea lui Andronic al III-lea în Constantinopol, la 24 mai 1328.

[48] Andronic al III-lea Paleologul (1328–1341), asociat la împărăție din anul 1321, se opusese, în războiul civil care a tulburat profund Imperiul bizantin în prima jumătate a secolului al XIV-lea, bunicului său Andronic al II-lea (1282–1328).

[49] Mihail al III-lea Șișman, țarul bulgarilor (1323–1330) fusese aliatul lui Andronic al III-lea în timpul războiului civil și era căsătorit cu sora acestuia, Teodora, cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 414.

παρὰ τὸν Ἴστρον οἰκούντων Σκυθῶν, ἔξεισι τὴν ταχίστην καὶ φθάνει πρὸς Ἀδριανούπολιν· κἀκεῖθεν πέμψας πρέσβεις ἐζήτει μαθεῖν τὴν τοῦ παρασπονδῆσαι αἰτίαν·

12

I. p. 535 XI, 3, 1. Ἀρχομένου γε μὴν ἦρος ἤδη πλῆθος Σκυθῶν διαβάντες τὸν Ἴστρον κατέδραμον τὴν Ῥωμαϊκὴν Θρᾴκην ἄχρι θαλάττης Ἑλλησποντίας. ἔνθα δὴ καί, συμβὰν οὑτωσί πως, Τούρκων τισὶν ἐντυχόντες, ὁπόσοι ληστρικόν τινα τρόπον κατὰ τὸ συνεχὲς περαιούμενοι τὸν Ἑλλήσποντον τὴν παράλιον πᾶσαν ληΐζονται Θρᾴκην, τοὺς μὲν δήσαντες ἀνήνεγκαν, τοὺς δ' ἀντιστάντας κατέκοψαν, πολέμιοι πολεμίους, ὥσπερ κύνες τεθνηκότι σώματι πολλάκις ἄρδην ἐπεισπίπτοντες. ὃ γε μὴν ἀσύνηθες ἔδοξεν ἔχειν ἤδη πρὸς τὰς ἄλλας ἐπιδρομὰς τῶν Σκυθῶν, τοῦτ' ἦν. πρότερον γὰρ ἐπιόντες, καθάπερ ἐξ ὄρους χειμάρρους ἐξαίφνης καταρραγείς, τὰ προστυχόντα τε ἐλάμβανον καὶ εἰς τὴν ὑστεραίαν αὖθις ἀπήλλαττον. νῦν δ' ἐς τοσοῦτον παρέμειναν, ὥστ' οὐ διέλιπον ἐς ἡμέρας ὅλας πεντήκοντα φέροντές τε καὶ ἄγοντες καὶ ἐς κακῶν ἐσχατιὰς συνωθοῦντες τὴν
p. 536 χώραν. εἶτα ἀπῄεσαν, πλῆθος ἄγον/τες αἰχμαλώτων ὑπὲρ τὰς τριακοσίας, ὡς ἔφασαν οἱ πολλοί, χιλιάδας. καὶ τὸ αἴτιον τῆς τοιαύτης ἔφασκον εἶναι καταδρομῆς, ὅτι Ῥωμαῖοι πέμπειν ἠμέλησαν τὰ εἰθισμένα δῶρα τῷ τε τῶν Σκυθῶν ἡγεμόνι καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν εὐγενέσιν. ἐδήλωσε δὲ τὴν βαρεῖαν ταύτην αὐτῶν ἔφοδον ἔκλειψις σελήνης ὁμοῦ καὶ ἡλίου δεκαὲξ ἡμερῶν μεταξὺ γενόμεναι ἄμφω· ἡ μὲν σεληνιακὴ περὶ τὴν πρώτην τῶν ἰχθύων μοῖραν ὄντος τοῦ ἡλίου, ἡ δὲ περὶ τὴν πεντεκαιδεκάτην τῶν αὐτῶν.

13

I. p. 542 XI, 5, 2. Ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις μία τῶν Σκυθῶν γυναικῶν, ἐκ τῶν ἐπέκεινα
p. 543 τοῦ Ἴστρου τὴν οἴκησιν ποιουμένων, μήτε σύζυγον μήτε/ παῖδας ἔχουσα, ἐπειδὴ τοὺς ἐκ Θρᾴκης ἀπαγομένους αἰχμαλώτους πρὸ τῶν ταύτης ἑώρα θυρῶν (ἐπόθει δ' ἐκ πολλοῦ προσχωρῆσαι Ῥωμαίοις καὶ τὸ θεῖον δέξασθαι βάπτισμα), ὠνίον διαναστᾶσα σύζυγον ἔλαβεν ἕνα τῶν αἰχμαλώτων Χριστιανῶν, ὅρκοις αὐτὸν ἐμπεδώσασα πρότερον, μὴ λιπεῖν τὴν ταύτης συνοίκησιν, μήδ' εἰ ἀλλοθί που τὴν ἀποικίαν ποιήσαιντο. ἐπεὶ δ' εὐκαιρίας πρὸς μετοικίαν ζητουμένης ἐνιαυτὸς ὅλος ἐτρίβη, ἐν ᾧ δὴ καὶ τέκνα δύο τὸ μὲν γεγέννηκεν, τὸ δ' ἐν γαστρὶ φέρουσα ἦν, ἔτι πλείονα τὴν στοργὴν καὶ στερροτέραν πρὸς τὸν σύζυγον ἔσχε. τούτου δ' οὕτως ἔχοντος ἔτυχεν ἐς τοὐπιὸν ἔτος αἰχμάλωτος ἀπαγομένη καὶ ἡ προτέρα τοῦ ῥηθέντος ἀνδρὸς σύζυγος. ἣν ἐκεῖνος ἐδάκρυσε θεασάμενος. ἡ μέντοι Σκυθὶς ἐκείνη γυνὴ τὴν αἰτίαν τῆς λύπης καὶ τῶν δακρύων μαθοῦσα

nu puţini, dintre sciţii[50] care locuiesc lîngă Istru, porneşte cu cea mai mare repeziciune şi soseşte la Adrianopol şi de-acolo, trimiţînd soli, căuta să afle pricina pentru care se călcaseră tratatele.

12

1337. Sub pretext că bizantinii nu au trimis darurile datorate căpeteniilor lor, tătarii fac o groaznică incursiune de 50 de zile în Imperiu, luînd 300 000 prinşi

XI, 3, 1. La începutul primăverii, o mulţime de sciţi[51] au trecut Istrul I, p. 535
şi pustiau Tracia romeică pînă la Helespont. Iar aici s-a întîmplat de au dat peste nişte turci din cei care trec neîncetat Helspontul ca nişte tîlhari şi jefuiesc întreaga coastă a Traciei şi pe unii i-au luat punîndu-i în lanţuri, pe alţii, care se împotriveau, i-au ucis : duşmani pe duşmani, ca nişte cîini care se aruncă aşa cum se-ntîmplă, laolaltă, asupra unui hoit. Ceea ce părea însă neobişnuit faţă de celelalte incursiuni ale sciţilor era următorul lucru : mai înainte, cînd năvăleau, ca un torent dezlănţuit pe neaşteptate din munte, luau ce li se nimerea în cale şi a doua zi iarăşi se retrăgeau. Acum însă au zăbovit atît de mult încît cincizeci de zile au tot purtat şi mînat <pradă> şi au împins ţara pînă la culmea necazurilor. Apoi au plecat ducînd cu sine/
o mulţime de prinşi, peste trei sute de mii de oameni cum spuneau cei mai p. 536
mulţi. Şi dădeau drept pricină a acestei incursiuni faptul că romeii nu se îngrijiseră să le trimită obişnuitele daruri pentru căpetenia sciţilor şi pentru nobilii din jurul său. Această cumplită năvală a lor au prevestit-o o eclipsă de lună şi una de soare, care au avut loc la şaisprezece zile una după cealaltă, cea de lună cînd soarele se găsea în prima parte a zodiei peştilor, cealaltă cînd el se afla într-a cincisprezecea parte a aceleiaşi zodii[52].

13

1337. Povestea „vrednică de a fi ascultată" a căsătoriei unei tătăroaice din nordul Dunării cu robul ei bizantin.

XI, 5, 2. În aceste vremuri[53], una din femeile scite din sciţii[54] cei ce I, p. 542
locuiesc dincolo de Istru, care nu avea nici bărbat,/nici copii, cînd a văzut p. 543
<trecînd> pe dinaintea porţilor ei pe prizonierii aduşi din Tracia (ea dorea de mult să se apropie de romei şi să primească dumnezeiescul botez), a răscumpărat şi a luat de soţ pe unul dintre prizonierii creştini, punîndu-l mai întîi să jure că nu va renunţa la convieţuirea cu ea, nici dacă ar fi să se strămute împreună prin alte locuri. Tot căutînd prilej să se strămute, a trecut un an întreg ; în acest timp ea a făcut şi doi copii, pe unul îl născuse, iar pe celălalt îl purta încă în pîntece şi a căpătat o dragoste încă şi mai mare şi mai puternică pentru soţ. Asa stînd lucrurile, s-a întîmplat ca în anul următor să fie adusă captivă şi prima nevastă a soţului de care s-a vorbit : acela, văzînd-o, a lăcrimat. Iar femeia aceea scită, aflînd fireşte pricina tristeţii

[50] Sciţii = tătarii.
[51] Sciţii = tătarii.
[52] În anul 1337 se înregistrează o eclipsă parţială de lună, la 15 februarie şi o eclipsă totală de soare, la 3 martie, cf. Grumel, *Chronologie*, p. 467.
[53] În paragraful precedent, Gregoras relatase despre apariţia unei comete. Este un element în plus de datare. În 1337 sînt înregistrate două comete, la 26 aprilie şi în luna august, cf. Grumel, *Chronologie*, p. 474.
[54] Sciţii = tătarii.

35—c. 2278

οὔτ' ἠχθέσθη τἀνδρί, οὔτε ζηλοτύπως ἔσχε πρὸς τὴν γυναῖκα· ἀλλ' ὤνιον εἰλήφει καὶ ταύτην, ἵνα καὶ ταῖς χρείαις ὑπηρετῇ τῆς οἰκίας καὶ ἅμα παραμύθιον εἴη τῇ θεωρίᾳ τἀνδρὸς ἐκ τῶν ἔγγιστα. ἐπεὶ δ' εὐκαιρίας γενομένης τῷ θείῳ τε ἐτελέσθη βαπτίσματι καὶ τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων ἐπεδήμησε, δραμοῦσα πρὸς τὸν πατριάρχην ἡ προτέρα σύζυγος ἐβόα καὶ ἐστερνοτυπεῖτο καὶ ἀδικεῖσθαι ἔφασκε παρὰ τῆς Σκυθίδος, ἀφελομένης τὸν ἄνδρα αὐτῆς. παρελθούσης μέντοι κἀκείνης καὶ τὰ τοῦ πράγματος, ὡς εἶχεν, ἀκριβῶς διεξελθούσης, οὐκ εἶχεν οὐδεὶς οὐδὲν ἀπὸ δικαίου προφέρειν ἔγκλημα κατ' αὐτῆς. κυρία γὰρ ἦν ἀμφοτέρων, ἅτε χρημάτων οἰκείων ὠνίους ἐξ ἀγρίων φάναι θηρῶν εἰληφυῖα.
p. 544 ὅμως σιωπώντων ἁπάν/των καὶ μηδὲν ἐχόντων προφέρειν ἔγκλημα κατ' αὐτῆς, κρίσιν ἐπέθηκεν αὕτη τοιαύτην τῷ πράγματι. τῷ μὲν ἀνδρὶ προῖκα τὴν λύσιν παρέσχε διὰ τὴν συνουσίαν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς τῶν παίδων γέννησιν· τῇ δὲ γυναικὶ βούλεσθαι μέν, μὴ δύνασθαι δὲ διά τε τὴν τῶν χρειωδῶν ἔνδειαν καὶ τὸ ἐπ' ἀλλοδαπῆς εἶναι σὺν δυσὶ βρέφεσι. „διὸ τὸ δοθὲν ὑπὲρ αὐτῆς κομίσασα (ἔφησε) τίμημα αὐτὴ μὲν ἀπερχέσθω μετὰ τοῦ ἀνδρός· ἐγὼ δ' ἔσομαι τοῦ λοιποῦ μετὰ τῶν βρεφῶν, ἐς τὰς χεῖρας ἀποβλέπουσα τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ". ταύτην τὴν κρίσιν πάντες ὕμνησαν ἅμα τῷ πατριάρχῃ καὶ τὸ μεγαλοφυὲς τῆς γυναικείας ἐκείνης γνώμης ἐθαύμασαν. ἀλλ' οὐκ εἰς μακρὰν ἡ δίκη τὸ προσῆκον εἴληφε πέρας πρὸς τοῦ δικάζοντος ἄνωθεν ἀρρεπῶς φιλανθρώπου θεοῦ. ἐξελθοῦσα γὰρ ἡ γυνὴ περὶ τὴν τῶν λύτρων συναγωγὴν καὶ περιϊοῦσα τὰς γείτονας παρὰ τὴν Θρᾴκην, ὅποι τὴν οἴκησιν ἐπεποίητο πρότερον, εἰς τὰς χεῖρας αὖθις ἐμπέπτωκε τῶν Σκυθῶν, ἐξαίφνης ἐπιδραμόντων κατὰ τῆς Θρᾴκης. κἀκείνη μὲν αἰχμάλωτος ᾤχετο ἀπιοῦσα· ὁ δ' ἀνὴρ ἔμεινε τοῦ λοιποῦ συνοικῶν τῇ ἐκ Σκυθῶν ἐκείνῃ χρηστῇ γυναικί.

14

II, p. 877 XVIII, 2, 1. <...> καὶ τηνικαῦτα κατέπλευσαν ἐς Βυζάντιον Βενετικαὶ τριήρεις τρεῖς καὶ τριάκοντα κατὰ τοῦ Γαλατικοῦ φρουρίου τῶν Γεννουϊτῶν, μάχης τε ἀρξάντων αὐτῶν ἐκ πολλοῦ καὶ ἀπειλούντων σφίσιν ἀπώλειαν. τοῖς γάρ τοι Γεννουΐταις τουτοισίν, ἐπαρθεῖσι τῷ κατὰ Βυζαντίων ἐκείνῳ σαθρῷ προτερήματι τῆς ἀδόξου ναυμαχίας ἐκείνης, οὐκέτι καθεκτοῖς εἶναι τὴν γνώμην ἐνῆν· ἀλλ' ὀνειροπολεῖν ἐπῄει τὴν τῆς ὅλης θαλάσσης ἡγεμονίαν. καὶ διασφετεριζόμενοι πρῶτον τὸν Εὔξεινον πόντον, διὰ τὰ ἐκεῖθεν κέρδη, οὐ μόνον Βυζαντίοις ἐπέταττον ἡγεμονικῶς ἤδη καὶ πολλῷ τῷ θράσει ῥέοντες, ἀπέχεσθαι τῆς Μαιώτιδος

şi a lacrimilor, nu s-a supărat pe bărbat şi nici nu a devenit geloasă pe nevasta lui, ci a cumpărat-o şi pe aceasta atît ca să slujească la treburile gospodăriei, cît şi ca să fie o mîngîiere pentru bărbat, cînd avea s-o privească foarte de aproape. Iar după ce, ivindu-se prilejul <femeia scită> a primit dumnezeiescul botez şi a venit şi la Constantinopol, cea dintîi soţie alergînd către patriarh striga şi se lovea cu pumnii în piept şi spunea că e nedreptăţită de către scită, care i-a luat bărbatul. Intrînd atunci şi aceasta <la patriarh> şi explicînd în amănunt împrejurările, aşa cum se întîmplaseră, nimeni n-a putut, după dreptate, să-i aducă vreo învinuire, fiindcă era stăpîna amîndurora ca una ce-i cumpărase cu proprii ei bani, ca să zic aşa, de la nişte fiare sălbatice. Cum însă toţi tăceau/ şi nu puteau să-i aducă nici o învinuire, p. 544
ea însăşi a dat următoarea soluţie problemei : pe de o parte i-a dat drept zestre bărbatului slobozenia, pentru cît a trăit cu el şi pentru copiii pe care i-a avut de la dînsul, iar femeii ar fi vrut <să i-o dea>, dar nu putea din pricina lipsei de mijloace şi a faptului că se afla în ţară străină, cu doi prunci ; „de-acum, a spus ea, după ce-şi va fi adus ceea ce a fost dat pe ea, să plece cu bărbatul împreună, iar eu voi mai rămîne mai departe cu copiii, cătînd la mîna iubitorului de oameni Dumnezeu". Această judecată au lăudat-o toţi, împreună cu patriarhul, şi s-au minunat de firea cea înaltă a minţii aceleia de femeie. Dar n-a trecut mult pînă ce pricina să-şi capete încheierea cuvenită din partea iubitorului de oameni Dumnezeu, care judecă de sus, fără părtinire ; căci, pornind femeia să-şi strîngă banii de răscumpărare şi colindînd locurile învecinate, de-a lungul Traciei, unde-şi avusese mai înainte locuinţa, a căzut din nou în mîinile sciţilor care năvăliseră pe neaşteptate în Tracia. Şi ea a fost dusă în robie, iar bărbatul a rămas să trăiască mai departe împreună cu acea vrednică femeie de neam scit.

14

1351. Genovezii interzic accesul navelor străine, bizantine şi veneţiene, în Marea Neagră şi împiedică comerţul cu tătarii de la nord de Dunăre

XVIII, 2, 1. <...> Şi, în vremea aceea, treizeci şi trei de galere veneţiene II, p. 877
au sosit la Bizanţ, împotriva cetăţii de la Galata a genovezilor, care începuseră războiul de multă vreme şi îi ameninţau pe veneţieni cu nimicirea [55]. Căci genovezii aceştia, îmbărbătaţi de nevrednica victorie asupra bizantinilor în lupta aceea navală fără glorie [56], nu mai erau în stare să-şi păstreze dreapta judecată, ci ajunseseră să viseze la hegemonia asupra întregii mări. Şi, însuşindu-şi mai întîi Pontul Euxin, pentru cîştigurile ce veneau de acolo, nu numai că le porunceau bizantinilor ca nişte stăpîni şi cu cea mai mare îndrăzneală să se îndepărteze de Meotida [57] şi de Tanais [58] şi încă şi de Cherson [59]

[55] Războiul între genovezi şi veneţieni începe in anul 1350, cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 435–436.

[56] Este vorba de războiul „de la Galata" între bizantini şi genovezi, terminat prin distrugerea flotei bizantine construite de Ioan al VI-lea Cantacuzino, la 5 martie 1349, în Bosfor. Războiul, provocat tocmai de tentativa bizantinilor de a-şi construi o flotă, şi, deci, de a-şi reface comerţul maritim, nu a împiedicat totuşi încheierea unor noi tratate între Imperiu şi genovezi, favorabile celui dintîi. Motivul era pericolul veneţian. Cele două puteri rivale, Veneţia şi Genova, încercau fiecare să-şi atragă de partea ei Bizanţul, marea victimă a acestui conflict, cf. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 435–436.

[57] Marea de Azov.

[58] Donul.

[59] Veche posesiune bizantină în sudul Crimeii.

καὶ Τανάϊδος, ἔτι τε Χερσῶνος καὶ ὅσα τῶν Σκυθῶν ὑπὲρ τὸν Ἴστρον παραλίας ἐστὶ χωρία περιπλέοντας ἐμπορεύεσθαι, πλὴν ἢ ὅπη ἂν ἐξ αὐτῶν τὸ ἐνδόσιμον εἴη· ἀλλὰ καὶ Βενετικοὺς αὐτοὺς τῆς ἐκεῖθεν ἀπήλαυνον ἐμπορίας, μελέτην ἔχοντες ὅσον οὐδέπω καὶ τριήρεσι συχναῖς τὸν αὐχένα τοῦ Πόντου συγκλειθέντες κατὰ τὸ τοῦ Σαράπιδος ἱερὸν καταστῆσαι δεκαδευτήριον τυραννικὸν καὶ βίαιον, εἴ τινες εἶεν βουλόμενοι τόν Εὔξεινον πόντον εἰσπλεῖν τε καὶ ἐκπλεῖν. 2. Τοῦτο καὶ πάντας μὲν ἠρέθισε πρὸς ταραχὴν λογισμῶν, οἷς θαλάττιος ἅπας ἐστὶν ὁ βίος· πάντων δὲ μάλιστα Βενετικούς, χρήμασί τε καὶ ναυσὶ μακροῖς τισι μέτροις πλεονεκτοῦντας.

şi să nu facă negoţ pe mare cu ţinuturile de pe coastă, de dincolo de Istru, ale sciţilor [60], fără îngăduinţa lor, dar chiar şi pe veneţieni i-au izgonit <împiedicîndu-i> să facă negoţ în acele locuri şi au avut grijă, ca niciodată pînă atunci, să închidă strîmtoarea Pontului [61] cu multe trireme aşezate una lîngă alta şi să aşeze la templul lui Sarapis, în chip tiranic şi prin violenţă, vamă pentru cei ce ar dori să intre şi să iasă din Pontul Euxin. 2. Acest fapt i-a pus în stare de agitaţie, stricîndu-le socotelile, pe toţi cei care-şi petrec toată viaţa pe mare; dar mai mult decît toţi pe veneţieni care-i întrec în mare măsură, prin averi şi nave.

[60] Sciţii = tătarii.
[61] Bosforul.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΚΑΤΡΑΡΗΣ

ΣΤΙΧΟΙ ΤΟΥ ΚΑΤΡΑΡΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙΣ ΦΙΛΟΣΟΦΩΤΑΤΟΝ ΚΑΙ ΡΗΤΟΡΙΚΩΤΑΤΩΝ ΝΕΟΦΥΤΟΝ ΑΝΑΚΡΕΟΝΤΕΙΟΙ

Τίς οὐκ εἶδε τῶν ἁπάντων
τὸν Νεόφυτον τὸν πάνυ;
ὃς ἀπό τινος ὀνείρου
καὶ δαιμονιώδους θέας
τὸν ἐγκέφαλον ἐσείσθη,
καί τινα φρικώδη λέγει
καὶ παρακεκινημένα,
καὶ φαντάζεται γενέσθαι
μετ᾽ὀλίγον πατριάρχης,
ἣν πολλὴν ἀνθήσει γένυν.
δαιμονιάριν καλογέριν
καὶ τρελλὸν φιλοσοφούδιν,
ὑπεροπτικὸν δὲ ἄγαν
καὶ φιλάργυρον ἐξόχως.
τοῦτον νῦν ὑμῖν προθήσω
καὶ τοῖς λόγοις ἱστορήσω.
Τίς καὶ πόθεν ὁ γεννάδας;
τῶν Σωσκῶν φασὶ γενέσθαι
καὶ τῶν Μολυσκῶν πατρίδας,
καὶ πατέρας Βλαχιώτας
Στάναν καὶ Φρατζίλαν ὄντας,
τὸ δὲ γένος ᾽Αλβανίτου,
συγκραθέντας μετὰ Βλάχων·
τοῦτον ἔφυσαν τὸν μέγαν
μιξοβάρβαρόν τι τέρας
< . . . . >
51 τὴν μὲν γέννην ἔστι Βλάχος,
᾽Αλβανίτης δὲ τὴν ὄψιν,
τοῦ δὲ σώματος τὴν θέσιν
Βουλγαραλβανιτοβλάχος·

IOAN KATRARES

Ioan Katrares, vestit copist de manuscrise din secolul al XIV-lea, este, se pare, şi autorul unor mici lucrări cu caracter literar-filozofic şi satiric (dialoguri, pastişe dramatice). Opera sa de scriitor nu este încă bine cunoscută. Poemul din care extregem pasajele de mai jos, de fapt un scurt pamflet, e îndreptat împotriva unui călugăr, pe nume Neofit, cu pretenţii de filozof, teolog, retor şi care aspiră chiar la scaunul patriarhal. În pofida încercărilor făcute, nu se poate stabili exact identitatea acestui adversar al lui Katrares. Poemul ne interesează întrucît autorul atribuie lui Neofit o origine vlahă. Ridiculizîndu-i vorbirea, el reproduce totodată termeni străini limbii greceşti, folosiţi de cel incriminat; s-a emis ipoteza că ar fi vorba de termeni de origine slavo-bulgară şi română.

Ediţie folosită : I. Duicev, *Bălgarski dumi văv vizantiiski stihove ot XIV vek*, „Sbornik na Bălgarskata Akademiia na naukite i izkustvata", XLI, Sofia, 1945, p. 130—150.

STIHURI ANACREONTICE ALE LUI KATRARES DESPRE NEOFIT CEL ÎNTRE FILOSOFI PREAFILOSOF ŞI FOARTE ISCUSIT ÎNTR-ALE RETORICII

Ambiţiosul călugăr Neofit, personaj ignorant şi ridicol, la origine păstor şi care foloseşte în exprimare cuvinte negreceşti, are în ascendenţa sa vlahi

Cine nu l-a cunoscut pe vestitul între toţi Neofit, căruia din pricina v. 1-25
vreunui vis sau a vreunei vedenii drăceşti i s-a tulburat mintea de spune lucruri îngrozitoare şi alăturea cu drumul şi-şi închipuie că o să ajungă în scurtă vreme patriarh, dacă o să-i crească barba mare. Călugăr stăpînit de demoni, biet filosof nebun, trufaş peste măsură şi foarte lacom de bani! Pe acesta o să vi-l înfăţişez eu acum şi despre el o să vă povestesc. Care şi de unde i-e stirpea? Se spune că s-a născut la Soskos[1] şi că ar fi de baştină din Molyskos[2] şi că părinţii, Stana şi Frăţilă, ar fi vlahioţi, de neam albanez, amestecaţi cu vlahi. Ei au dat naştere acestei arătări[3] mixobarbare[4] <. . .>.
De neam este vlah, la înfăţişare albanez, iar după alcătuirea trupului bulgar- v. 51-54
arvanitovlah[5] <. . .>. Cînd se întîmplă, spune şi de Κλοκοτενίτζι şi de v. 63-119

[1] Soskos nu a fost încă precis localizat. Se pare că el trebuie situat în apropiere de actuala Veria şi de Edesa (Vodena) în Macedonia, cf. Duicev, *op. cit.*, p. 146, n. 1 cu bibliografie.

[2] Nici Molyskos nu a fost identificat pînă astăzi, *ibidem*, p. 146—147, n. 2.

[3] În text se foloseşte cuvîntul „monstru" cu sensul de „produs neobişnuit al naturii".

[4] Prin mixobarbar se înţelege de obicei, în textele bizantine, un străin elenizat, bizantinizat prin adoptarea limbii greceşti şi a ortodoxiei sau un bizantin care are între ascendenţii săi străini.

[5] Un „serbalbanitobulgarovlah" apare în Cronica Ianinei, atribuită cîndva în mod greşit cronicarilor Comnen şi Proclos, cf. L. I. Vranoussis, Τὸ χρονικὸν τῶν ᾽Ιωαννίνων κατ᾽ ἀνέκδοτον δημώδη ἐπιτομήν, "Επετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ ᾽Αρχείου", 12, 1962, p. 101. Vezi, de asemenea, Dj. Sp. Radojičić, „*Bulgaralbanitoblahos*" *et* „*Serbalbanitobulgaroblahos*" „Romanoslavica" 13, 1966, p. 77—79.

<. . . . .>
ὅταν δὲ καὶ συντυγχάνει,
τὸ Κλοκοτενίτζιν λέγει
καὶ τὸ χλάβα καὶ τὸ βοῖνον,
καὶ τὸ κάρατε κοβέτα,
τίποτε σφετεῖ Δημήτρι,
ντα με πογρεμπε λοτζιτζα,
μπάρπα τὰ κολοφιλίετα.
Τούτου ὁ πατὴρ ὁ σπείρας
ὑπεξέθετο κρυφίως
ὥσπερ Πρίαμος τὸν παῖδα,
προειδὼς οἶμαι τὸ μέλλον,
ὡς κακόν τι πάντως ἔσται
καὶ τὶ τέρας τῶν ἀπίστων·
ὡς δ'οὖν ἀνηλικιώθη,
Ματζουκάτος ἐκαλεῖτο,
καὶ χοιροβοσκὸς τὴν κλῆσιν,
ἐκορδάκιζε συρίττων,
ἔπαιζε καὶ τὸ θαμπούριν
καὶ συχνάκις ἐκεκράγει·
„λέρω, λέρω πλατανίτζα''.
αἶγας δ'ἔβοσκε καὶ χοίρους
καὶ τὰ νήπια τῶν μόσχων.
Ὡς διδάσκει πάντως μάθε,
ὅταν γένηται προστάτης,
τὰς ψυχὰς τὰς τῶν ἀνθρώπων,
ὑπετίθει δὲ τὸ στόμα
τοῖς μαστοῖς τοῖς τῶν προβάτων
ὥς τι φάρμακον τὸ γάλα,
καθαρτήριόν τι πίνων,
ἵνα καὶ τὸν νοῦν καθάρῃ
καὶ φιλοσοφίαν μάθῃ.
Τῶν μὲν οὖν αἰγῶν τὰς πλείστας
λύκοι δήπουθεν φανέντες
διεσπάραξαν εὐθέως,
ὅθεν δήσας τοὺς δεσπότας,
εἰς Θεσσαλονίκην τρέχει,

χλάβα și de βοῖνον și κάρατε κοβέτα, ceva σφετεῖ Δημήτρι, ντα με πογρεμπε λοτζιτζα, μπάρπα τὰ κολοφιλίετα [6]. Tatăl care l-a zămislit, prevăzînd, cred, viitorul, că va fi cu totul rău și un monstru lipsit de credință, l-a dus într-ascuns în altă parte, precum Priam pe fiul său [7]. Cînd a crescut în vîrstă, s-a numit Matzukatos și Porcarul, țopăia cîntînd din fluier, cînta și din tambură și striga adesea λέρω, λέρω πλατανίτζα [8]. Păștea caprele și porcii și viței. Cum învață sufletele oamenilor, cînd a devenit conducător, află acum pe de-a-ntregul : își punea gura la țîțele oilor, bînd laptele ca pe un leac curățitor, ca să-i curețe și mintea și să învețe și filosofia. Dar cum s-au arătat lupii, și, firește, au sfîrtecat îndată cea mai mare parte din capre, el aleargă la Tesalonic, de teama stăpînilor, lăsîndu-le pe celelalte nepăstorite.

---

[6] Cuvintele străine din vorbirea lui Neofit rămîn obscure. În articolul citat, I. Duicev a încercat să identifice în ele cuvinte bulgare sau românești, propunînd unele soluții interesante. Din păcate, cuvintele se leagă prea puțin de conținutul portretului satiric, încît nu totdeauna soluția propusă de I. Duicev convinge. Verosimile sînt, din cele citate aici, *karate goveda* = mînați vitele, *sfeti Dimitri* = sfîntul Dumitru, cf. Duicev, *op. cit.*, p. 147–148.

[7] Avertizat de oracole că fiul său, Paris, va aduce pieirea Troiei, tatăl acestuia, regele Priam, îl îndepărtase din cetate imediat după naștere, destinîndu-l morții. Mama lui însă, Hecuba, l-a salvat încredințîndu-l păstorilor din muntele Ida.

[8] Cuvinte obscure. Poate e vorba de „lerui ler'' din colinde.

τὰς λοιπὰς ἀφεὶς ἀνόμους·
ἔνθα κείρεται τὴν κόμην
καὶ καλεῖται Ναζηραῖος,
ὁ γεννάδας τῶν θρεμμάτων·
ἐξαμείβει δὲ τὴν κλῆσιν
καὶ Νεόφυτος ἀκούει,
Μομιτζίλας ὢν τὸ πρῶτον.
οὕτω βουληθεὶς καὶ πράξας
βούλεται σοφὸς γενέσθαι·
καθαρθεὶς τὴν γλῶτταν τέως
ἐκ τῆς πρώην συνηθείας
καὶ τὰ πρῶτα μὲν ἐκβάλλει
τὸ πρετζὲ κατζὲ τρεκάρε
καὶ κολόταν πρετζεφέρε.
Ἔπειτ'ἐγχειρεῖ τοῖς λόγοις
καί τινα ποιεῖ δ'ἐξαίφνης
δόγματα κατὰ Λατίνων
πρὸ μικροῦ βοσκὸς τυγχάνων,
πάντα δὲ μεστὰ σολοίκων
καὶ βαρβάρων τρισμυρίων
ἢ μικρῶν τινῶν δεόντων·
<. . . . .>
οὐδὲ Πίνδαρον ἀνέγνω,
οὐχ'ὡμίλησεν Ὁμήρῳ
τῷ τῶν λόγων κολοφῶνι.
τὰ Βουκολικὰ δὲ μόνον
ἔμαθε τοῦ Θεοκρίτου,
ὅθεν οἶδε τὸ συρίττειν,
καὶ τὸ σίττ'ἀμνάδες λέγειν
καὶ καλῶς ἀμέλγειν αἶγας·

Aici își tunde pletele și se face nazireu [9], acest neam de ticălos ! Și își schimbă numele și devine acum Neofit el care mai înainte se numea Momcilă. Hotărînd și făcînd astfel, dorește să devină înțelept. Purificîndu-și îndelung limba, o curăță de năravul de mai înainte, leapădă mai întîi pe πρετζὲ κατζὲ τρεκάρε și κολόταν πρετζεφέρε [10]. Apoi se apucă de gîndit și face pe neașteptate niște cugetări împotriva latinilor el, care cu puțină vreme mai înainte era un cioban, toate pline de greșeli de exprimare și de <cuvinte> barbare, în număr nesfîrșit sau aproape cam așa <. . .>. Nici pe Pindar nu l-a citit, nici cu Homer v. 133-140
nu a stat de vorbă, cu el care e culmea elocinței. Numai *Bucolicele* lui Teocrit le-a învățat, deoarece știa să cînte din fluier si să spună oițelor „bîr, bîr !" și să smulgă bine caprele [11].

---

[9] Aici, ascet, călugăr.

[10] Cuvinte obscure. Duicev, *op. cit.*, p. 148, n. 4 apropie pe *trekare* de rom. trece, trecătoare. Amintim că în dialectul aromânesc se întîlnesc de asemenea cuvintele *pri țe* = pe ce, *cățe* = de ce, *tricură* = trecură.

[11] În istoriografia noastră textul lui Katrares a fost folosit, pe cîte știm, pentru prima dată de Murnu, *Vlahia Mare*, p. 149. Recent, el a fost comentat și de Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 101—102; vezi și N. Ș. Tanașoca, „Revue Roumaine d'histoire" 1, 1973, p. 74.

'ΡΩΜΑΙΟΙΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΣ. ΕΓΡΑΦΗ ΔΕ ΑΠΟΔΗΜΗΣΑΝΤΟΣ ΕΝ 'ΡΩΜΗι ΤΟΥ ΚΥΡΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΑΣ ΤΟΥ ΚΥΡΟΥ ΦΙΛΟΘΕΟΥ.

col. 1000 Ἄνευ δὲ τούτων καὶ τίνων ἁμαρτημάτων τοσαύτην αὐτὸν ἀπαιτήσουσι δίκην; Ὅτι χειμῶνος μεσοῦντος ὑπερβὰς τὰς ἁπάντων ἐλπίδας, ἀνήγετο μὲν εἰς τὸν Πόντον· ἀνέπλει δὲ τὸν Ἴστρον, ἑκατέρωθεν οὐχ ὑπερπλέων, ἀλλὰ παραπλέων ὥσπερ τινὰς ὑφάλους τὰς ὄχθας. Ἧκε δὲ μετ᾽ὀλίγων, καὶ οἳ μηδ᾽ἂν δειπνοῦντι παρεστῶτες ἀρκεῖν πρὸς διακονίαν ἐδόκουν, θηρίων μᾶλλον δεησόμενος, οὐκ ἀνθρώπων· καὶ πείσων ὑπὲρ ἡμῶν ἁρπάσαι τὰ ὅπλα καὶ κινδυνεύειν, ἀλλοτρίους ὄντας, ὑπὲρ τῆς ἡμῶν ἐλευθερίας; Τοσοῦτον μὲν οὖν, εἰ καὶ μὴ δεσπότης ἐτύγχανεν ὤν, πονηρὸς δέ τις πρότερον καὶ πολέμιος. Εἶτα μεταβαλὼν τοιούτοις ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἐξεδίδου, στεφανοῦν ἐχρῆν, καὶ πάντων

Născut în 1324 sau 1325 la Tesalonic, Demetrios Kydones era fiul unei familii înstărite. Tatăl său era în serviciul lui Ioan Cantacuzino, viitorul împărat Ioan al VI-lea (1347–1354). După moartea părintelui, intră el însuşi în slujba acestuia, în anul 1341. Prin aceeaşi vreme începe să înveţe limba latină cu un dominican spaniol. Demetrios Kydones îmbrăţişează cauza latinofronilor şi sfîrşeşte prin a se converti la catolicism, în 1361. Susţinător al politicii de unire cu Apusul, duşman înverşunat al oricărei apropieri de turci, însoţeşte, în calitatea sa de ministru al împăratului, pe Ioan al V-lea Paleologul (1341–1391, de drept; 1355–1391, efectiv) la Roma, cu prilejul vestitei călătorii a acestuia, jucînd un rol destul de însemnat în realizarea unirii religioase (1369–1371). Eşecul acestei politici îl face să fie îndepărtat din funcţiile publice; se retrage o vreme la Gattilusii din Lesbos. După o revenire, părăseşte definitiv serviciul în slujba împăratului în 1385 şi pleacă într-un fel de exil voluntar la Veneţia (1390–1396). Moare în Creta, în 1397 sau 1398. S-a spus că ar fi revenit înainte de moarte la ortodoxie.

Autor fecund, Demetrios Kydones este cunoscut mai ales ca traducător şi popularizator al operelor teologici catolice în Bizanţ. A tradus în limba greacă *Summa contra Gentiles* (1354) şi *Summa theologica* (1355–1358) ale lui Toma din Aquino, alte lucrări ale aceluiaşi, opere sau fragmente din operele lui Augustin, Fulgentius, Anselm de Canterbury, Pierre de Poitiers, Ricoldo da Monte Croce. A scris el însuşi mai multe lucrări teologice originale, mai ales de polemică religioasă, îndreptate împotriva palamiţilor. Demetrios Kydones ne-a lăsat de asemenea mai multe discursuri şi o foarte bogată corespondenţă, de mare interes istoric.

Ediţii folosite: Migne, *Patrologia Graeca*, CLIV, col. 961–1008 (Demetrii Cydonii Ad Romaeos deliberative); Démétrius Cydonès, *Correspondance*, publiée par Raymond J. Loenertz O. P., I–II, Città del Vaticano, 1956 (ep. 337, vol. II, p. 272–274).

DISCURS DELIBERATIV ADRESAT ROMEILOR A FOST SCRIS ÎN TIMPUL CĂLĂTORIEI LA ROMA A DOMNULUI IOAN PALEOLOGUL, ÎN VREMEA CÎND ERA PATRIARH DOMNUL FILOTEI

1366. Împăratul Ioan al V-lea Paleologul a făcut cu mari eforturi o călătorie pe Dunăre pînă la Buda, în căutare de ajutor pentru Imperiul bizantin ameninţat de turci

Dar în afară de acestea, pentru care greşeli se va cere să dea în asemenea măsură socoteală? Pentru că în miez de iarnă, peste aşteptările tuturor, a ieşit în largul Pontului şi a urcat cu corabia pe Istru, nu traversîndu-l de pe un mal pe celălalt, ci ferindu-se de maluri ca de nişte stînci ascunse sub apă. A pornit cu oameni puţini, de păreau că nu-i sînt de ajuns nici pentru ca să-l slujească la masă, urmînd să se roage de fiare mai degrabă decît de oameni; şi avea să-i convingă să ia armele pentru noi şi să înfrunte primejdii ei, nişte străini, pentru libertatea noastră. Pe un asemenea om, chiar de s-ar fi întîmplat să nu fie stăpîn, ci un ticălos şi un duşman care mai tîrziu transformîndu-se s-ar fi expus la atîtea primejdii pentru noi, trebuia să-l col. 1000

col. 1001 αὐτῷ μεταδιδόναι γερῶν, καὶ ζῶντι καὶ τελευτήσαντι. Εἰ δὲ/καὶ τοῦτ'ὢν τὸ μέγιστον καὶ θειότατον, καὶ πατρῷον ἔχων σχῆμα, ἔπειθ'ὑπὲρ ἡμῶν δεῖσθαι τοὺς βαρβάρους οὐκ ὤκνει· <. . .>

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
337

p. 272

Ἡδονῆς ἅμα καὶ λύπης ἐνέπλησεν ἡμᾶς τὰ γράμματά σου φανέντα. τὸ μὲν γὰρ διὰ χρόνου δέξασθαι ταῦτα καὶ παρ'αὐτῶν μαθεῖν ὅτι τε διέφυγες τὸν λοιμὸν καὶ ὡς μετὰ μικρὸν ἐπανήξεις — τοῦτο γὰρ ὁ καλὸς Λαπαρδᾶς
p. 273 ἡμῖν ἤγγειλεν — ἥσθημεν ὅσον εἰκὸς τοὺς μετὰ μακρὰν ἀποδημίαν τοὺς οἰκειοτάτους μέλλοντας δέχεσθαι· ὅτι δὲ ζῶν ἄχθῃ, λοιμοῖς ἀνθρώποις συνὼν καὶ οἷς/ πλὴν ἁρπαγῆς καὶ μέθης οὐδενὸς ἄλλου μέλει, τοῦτο δὲ ἡμῖν μεγάλην ἐνειργάσατο λύπην, ἐνθυμουμένοις ὅσον ἐπαχθὲς ἡ τῶν ἀνομοιοτάτων ἠθῶν κοινωνία· μᾶλλον δὲ τὸ δυσχεραίνειν σε ταῦτα οὐκ ἀπὸ τῶν γραμμάτων νῦν ἐδιδάχθημεν, ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτων ὅτ'ἐξῄεις ὡς ἀχθεσθήσῃ προῄδειμεν, ἐννοοῦντες ὅσον ἐχθρὸν τοῖς σοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ τῇ φύσει ἀνὴρ πόρρω λόγου καὶ βάρβαρος. ὅμως ἐπεὶ καὶ τοῦτο φιλοσοφίας, τὰ παρὰ τῆς τύχης ἐπίστασθαι φέρειν ἀνθρώποις τε καὶ καιροῖς μετ'ἀρετῆς ἕως ἔξεστι χρῆσθαι, διδάσκου καὶ αὐτὸς ὅσον ἀγαθὸν ὁ λόγος ἐν τῇ τῶν βαρβάρων ἀπαιδευσίᾳ. ἐπεὶ καὶ Λακεδαιμόνιοι παρῄνουν τοῖς υἱέσι τὴν μέθην φυλάττεσθαι, ὁρῶσιν εἰς τοὺς εἵλωτας καὶ ἣν ἐπεδείκνυντο μετὰ τὸν οἶνον ἀσχημοσύνην. καὶ ἄλλο δέ σοι τὴν ἐπὶ τῇ συνουσίᾳ τῶν βαρβάρων ἀηδίαν κουφοτέραν ποιείτω. οὐ γὰρ Ἀθήνηθεν καὶ παρὰ νόμων ὁρμηθεὶς ἀπεδήμεις, ἀλλ'ὧν οἴκοι κατέλιπες οὐ πολλῷ νῦν διαφέρουσι σύνει. οἶσθα γὰρ ὡς εἰσι καὶ παρ'ἡμῖν οἷς οὐδὲν ἂν ἔνδον ἐλείφθη, εἴ τις συνεχώρει τοῖς βιασθεῖσιν εἰσελθοῦσι τὰ οἰκεῖα κομίζεσθαι, τούτῳ μόνον μετριώτεροι τῶν βαρβάρων δοκοῦντες ὅτι μὴ ἀνέδην, τέχνῃ δέ τινι, τὴν βίαν μετέρχονται. διὸ καὶ τῶν χαλεπωτάτων τούτους φυλάξασθαι, δυναμένους μὲν λανθάνειν μέχρι πολλοῦ, δυναμένους δ'ὅταν ἁλίσκωνται καὶ ὡς οὐκ ἀδικοῦσι πείθειν τοὺς ἐγκαλοῦντας, ὃ Πλάτων τὴν μεγίστην ἔφησεν ἀδικίαν, ὅταν τις ἀναιδῆ βίαν δικαιοσύνης προσωπείῳ περικαλύπτῃ. τούτων μὲν οὖν τῶν ἀνδρῶν τῆς τέχνης ἴσως ποτὲ καὶ αὐτὸς ἐπειράθης, καὶ ἕστηκέ σοι νῦν ἡ οἰκία τὴν ἀπὸ σοῦ προσηγορίαν ἀμείψασα διὰ τὴν τούτων δικαιοσύνην. ὥσθ'ὅταν ἁρπαγῆς διώκῃς τοὺς Βλάχους παραπλήσιόν τι πάσχεις τοῖς ἀπὸ νοσημάτων ἐπὶ νοσή-

încununăm și să-l dăruim cu toate onorurile și în timpul vieții și după moarte. Iar dacă/ așa cum era și avînd chipul prea măreț și prea dumnezeiesc și moștenit col. 1001
de la străbuni nu a ezitat totuși mai apoi să roage pentru noi pe barbari <. . .>[1].

SCRISOAREA 337

1386, toamna. Fugind de ciumă, prietenul necunoscut al lui Kydones căruia-i este adresată această scrisoare s-a refugiat între vlahi. Viața lui printre aceștia este foarte grea. Kydones îi amintește de suferințele de acasă, mai rele decît cele prezente. Îl condolează pentru moartea tatălui și-i dorește grabnică întoarcere.

Sosind, scrisoarea ta ne-a umplut de bucurie și de mîhnire totodată. p. 272
Căci faptul de a o primi după atîta vreme și de a afla dintr-însa că ai scăpat de ciumă [2] și că peste puțin te vei reîntoarce — căci bunul Lapardas ne-a comunicat acest lucru — ne-a bucurat așa cum e firesc <să-i bucure o asemenea veste> pe cei care se pregătesc să-i primească pe prietenii lor foarte apropiați, după o îndelungată absență. Cît privește faptul că trăiești greu, în societatea unor oameni răi și pe care nu-i interesează nimic altceva / în afară p. 273
de jaf și de beție [3], aceasta ne-a provocat o mare mîhnire, căci ne-am închipuit cît de grea este <pentru tine> tovărășia unor oameni cu obiceiuri cu totul neasemănătoare <alor tale>. Dar am aflat despre faptul că suferi din pricinile acestea nu atît acum, din scrisoarea ta, cît chiar înaintea primirii ei; cînd plecai, prevedeam că vei suferi, știind cît de potrivnic modului tău de viață și naturii tale este omul lipsit de cultură și barbar. Cum însă și faptul de a ști să înduri cele ce vin din partea soartei și să te comporți potrivit virtuții față de oameni și față de împrejurări constituie și el o parte a filozofiei, ia seama și tu însuți cît de bună este cultura în mijlocul barbarilor lipsiți de învățătură. De aceea și lacedemonienii îi sfătuiau pe fiii lor să se păzească de beție, punîndu-i să privească pe iloți și înfățișarea necuviincioasă pe care o prezentau după ce se îmbătau. Și încă un lucru să-ți facă mai ușoară aversiunea față de șederea ta între barbari. Căci nu lipsești fiind plecat din <vechea> Atenă și de sub domnia legilor, ci trăiești acum în mijlocul unor oameni care nu se deosebesc prea mult de cei pe care i-ai lăsat acasă. Știi doar că și la noi sînt unii cărora nu li s-ar lăsa nimic în casă, dacă cineva ar permite să se ocupe de bunurile sale aceia ce intră cu forța, oameni mai cumpăniți decît barbarii în aparență numai, datorită faptului că prac-

[1] În acest discurs Kydones face aluzie la călătoria lui Ioan al V-lea la Buda (1366), unde se dusese pentru a solicita ajutor în momentul de criză prin care trecea imperiul. În pofida afirmației lui Kydones, tratativele nu s-au terminat cu succesul scontat. Ioan al V-lea a fost însoțit în călătoria sa de un număr nu foarte mic de persoane, printre alții de fiii săi Mihail și Manuel și de înaltul demnitar Georgios Manikaites. O. Halecki plasează discursul în iulie-august 1366, presupunînd că el a fost rostit înaintea unei mari adunări cu caracter politic, la Constantinopol. Împăratul era în acel moment blocat de bulgari, din pricina unor conflicte mai vechi, la Vidin. Indicația din titlul ediției Migne, potrivit căreia este vorba de o călătorie la Roma, este greșită, cf. O. Halecki, *Un empereur de Byzance à Rome*, Varșovia, 1930, p. 111–137 și 143–144.

[2] Este vorba de ciuma care a bîntuit în întreg Imperiul bizantin și în Europa în a doua jumătate a secolului al XIV-lea.

[3] Kydones, ca mai toți scriitorii bizantini, nutrește un profund dispreț față de popoarele străine, considerate barbare. Caracterizarea pe care o face vlahilor nu trebuie desigur luată *ad litteram*. Desfătarea cu plăceri de ordin inferior (beția) și traiul în afara legilor (jaful) sînt trăsături am zice clasice pe care scriitorii bizantini le aplică „barbarilor".

ματα μεταπίπτουσιν, οἷς ἀεὶ τὸ τότ᾽ἐνοχλοῦν, κἂν κουφότερον ᾖ τοῦ παρελθόντος, ἀνιαρώτερον. καὶ σὺ νῦν Βλάχοις ὁμιλῶν τῶν πολιτῶν ἐπελάθου. εὐχώμεθα δὴ νῦν μέν σε τῆς τῶν ἀπαιδεύτων συνουσίας ἀπαλλαγῆναι, ἥκοντα δὲ παρ᾽ἡμᾶς μὴ παλινωδῆσαι, μηδὲ μετὰ καπνὸν πῦρ ἡμᾶς ὀνομάσαι. Ἡ δὲ τοῦ πατρὸς τελευτὴ ἡμᾶς καὶ ἄλλως λυπήσασα, διὰ σὲ καὶ ἃ φῂς μᾶλλον ἠνίασεν. ὅμως, ὅπερ εἴωθας, λογισμῷ καὶ πρὸς τοῦτο χρησάμενος ῥᾶον οἴσεις τὸ πάθος. καὶ γὰρ ὁ τὴν Πόλιν ἀναλώσας ἐνταῦθα λοιμὸς πολλοὺς ἐκάθισε ταὐτά σοι θρηνοῦντας, — πολὺ δ᾽ἂν λύπης ἀφέλοι καὶ τὸ μετὰ πολλῶν δυστυχεῖν — ὅ τε θάνατος ὡραῖος ὢν ἤδη τῇ τῆς φύσεως ἀσθενείᾳ πειθέτω σε συγχωρεῖν.
p. 274 ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς οἰκείοις νοσῶν ἐτελεύτα. τοῦτο/δ᾽ἐστὶν εὐχῆς ἐκεῖνον τετυχηκέναι. δι᾽ἃ πάντα πειρῶ μέτρον ἐπιτιθέναι τῇ λύπῃ. τὸ δὲ μὴ παρόντα τὴν ὑστάτην ἐκείνῳ τελευτῶντι λειτουργίαν εἰσενεγκεῖν μή σοι ταραχὴν ἐμποιείτω. οὐδεὶς γὰρ ἂν σοι νοῦν ἔχων τούτο λογίσαιτο, εἰδὼς ὑφ᾽ὧν ἐκωλύθης. ἅμα δὲ οὐδ᾽ἔστιν ὅτε διέλιπες οὐ τὰ τῶν υἱέων ἐκείνῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν δούλων ὑπηρετῶν. ὥστ᾽οὐδ᾽ἐκεῖνον οἶμαι γράφοντα διαθήκας καὶ κλήρους νέμοντα μὴ πρὸ πάντων τῆς σῆς εὐνοίας μνησθῆναι, ὃ καὶ πέπεισμαι μετὰ τὴν ἐπάνοδον οὕτως εὑρήσειν σε πεπραγμένον, τῶν τε συγγενῶν σοι τηρούντων τὰ δίκαια καὶ εἴ τις ἀγνωμονοίη τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως κωλύσοντος. μόνον σπουδὴ προσέστω τῇ ἐπανόδῳ. οὕτω γὰρ τῶν ἐπὶ τούτοις δικαίων ἐξέσθαι τυχεῖν, καὶ σαυτὸν οὐδαμῶς σοι συμβαίνοντος ἐπιτηδεύματος ἀπαλλάξαι, καὶ ἡμᾶς οὓς ποθεῖς πρὸ τῆς ἀποδημίας ἰδεῖν.

tică violența nu la întîmplare ci cu oarecare îndemînare. De aceea e foarte greu să te păzești de aceștia, căci ei pot să se ascundă multă vreme și pot, atunci cînd sînt descoperiți, să-i convingă pe reclamanți că ei nu sînt vinovați, ceea ce, a spus Platon[4], e culmea nedreptății, să acoperi cu masca dreptății silnicia nerușinată. Dar chiar și tu însuți ai cunoscut poate cîndva, dibăcia acestor oameni și dovadă e acum casa care nu mai este pe numele tău, datorită „dreptății" acestora. Încît atunci cînd îi acuzi de jaf pe vlahi, ești ca aceia care cad din nenorociri în alte nenorociri, cărora suferința prezentă, chiar dacă este mai ușoară decît cea din trecut, li se pare mai nesuferită. Și tu, acum, stînd laolaltă cu vlahii, i-ai uitat pe cei din Constantinopol. Te rugăm, deci, să te lepezi de tovărășia cu cei neciopliți și, dacă vii la noi, să nu retractezi cele spuse și nici, după cei ai cunoscut fumul, să ne numești pe noi foc.

Iar moartea tatălui tău, care și altminteri ne-a întristat, ne-a mîhnit și mai mult din pricina ta și a lucrurilor pe care ni le spui. Însă, cum ți-e obiceiul, dînd dovadă de judecată și în această împrejurare, vei suporta mai ușor suferința. Căci ciuma care a decimat orașul[5] i-a făcut pe mulți să jelească aceleași lucruri ca și tine — și durerea e împuținată atunci cînd ești nefericit împreună cu mulți alții — , iar moartea venind la sorocul ei firesc să te înduplece să ierți firii slăbiciunea ei. Dar mai mult decît atît : <tatăl tău>, după ce a zăcut, s-a sfîrșit în mijlocul alor săi. Asta / înseamnă că i s-a p. 274
împlinit dorința. Prin toate acestea încerc să-ți potolesc suferința. Iar faptul că, nefiind de față, nu ți-ai îndeplinit față de cel ce se sfîrșea ultimele îndatoriri să nu te tulbure. Căci nici un om cu bun simț nu-ți poate pune în sarcină acest lucru, știind motivele care te-au împiedicat. Totodată, cînd lipseai, a fost cine să-i facă nu numai serviciile datorate de fii, ci și pe acelea ale slujitorilor. Așa încît cred că nici el n-a uitat, cînd și-a scris testamentul și a împărțit moștenirea, să te aibă în vedere înaintea tuturor, lucru pe care socotesc că-l vei găsi îndeplinit la întoarcerea ta, căci rudele tale veghează asupra drepturilor tale, iar dacă ar încerca cineva să le încalce, preacinstitul împărat l-ar împiedica. Numai să te grăbești să te înapoiezi. Căci vei putea astfel să obții aceste drepturi și, dacă nu intervine ceva neașteptat, să scapi de grijă și să ne vezi pe noi pe care ne dorești, înaintea călătoriei <noastre>[6].

---

[4] Cf. Platon, *Gorgias*, 478 c.

[5] Constantinopolul.

[6] În istoriografia noastră scrisoare lui Kydones a fost comentată de P. Ș. Năsturel, *Sur quelques boyards roumains d'origine grecque aux XIVe–XVe siècles*, „Revue des études byzantines", XXV, 1967, p. 108, care se întreabă dacă nu cumva prietenul lui Kydones este logofătul Philos al lui Mircea cel Bătrîn. E. Stănescu, *Autour d'une lettre de Démétrios Kydonès expédiée en Valachie*, „Revue des études sud-est européennes", VII, 1969, 1, p. 221–230, formulează pe bună dreptate rezerve asupra acestei ipoteze, insuficient întemeiate documentar. El propune în schimb o interpretare la fel de greu de susținut : corespondentul umanistului bizantin ar fi un diplomat, trimis în taină în Țara Românească pentru atragerea românilor într-o mare coaliție antiotomană, condusă de bizantini. E. Stănescu se îndepărtează în cîteva rînduri de la sensul textului grec, folosind o traducere greșită. El susține de pildă că scriitorul reproșează prietenului său însoțirea cu vlahii la jafuri, cînd de fapt Kydones întîmpină acuzațiile de jaf și beție aduse de prietenul său vlahilor cu referiri la situația grea din Bizanț și la abuzurile, „jafurile sub aparența legalității", făcute de administrație. În pofida afirmațiilor celor doi istorici amintiți, din scrisoare nu reiese clar dacă este vorba de vlahii din nordul sau de cei din sudul Dunării. E mai probabil că scriitorul îi are în vedere pe cei din sud, locuitori ai munților unde prietenul său s-a refugiat, pentru a scăpa de ciumă.

ΨΕΥΔΟ – ΚΟΔΙΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΠΟ ΚΤΙΣΕΩΣ ΚΟΣΜΟΥ ΕΤΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΝΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤΗι ΤΗι ΒΑΣΙΛΙΔΙ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΑΥΤΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΑΓΑΡΗΝΩΝ ΤΑΥΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ.

p. 160 < . . . > ἐβασίλευσε ὁ κύριος Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος ἔτη θʹ. ἐπ'αὐτοῦ ἔσχεν
p. 161 ἀρχὴν ἡ ἐν Ζαγορίᾳ Βλάχων καὶ Βουλγάρων κατὰ/τῶν Χριστιανῶν Ῥωμαίων ἐπανάστασις, καὶ ἐλεηλατίσθη πᾶσα ψυχὴ καὶ ἠφανίσθη πᾶσα σχεδὸν δυτικὴ χώρα, ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν οὖσα ἐπικράτειαν. ὀψὲ δέ ποτε ἐγερθέντες δῆθεν ἐκεῖνοι καὶ ὁρμήσαντες ἐκστρατεῦσαι κατ'αὐτῶν, καὶ οὐκ ὀλίγα ἐπισυναγαγόντες στρατεύματα, ὅμως καὶ οὕτως μετὰ τῆς συνήθους νωθρείας ἢ δειλίας περιπατοῦντες, ἢ ὅτι ἂν εἴποι τις, καὶ διὰ τῶν κατ'αἰγιαλῶν κατερχομένου κάστρων, καὶ ἀπελθόντες μέχρι τῶν Κυψέλων, ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ κύριος Ἀλέξιος ὑποποιησάμενος τὸ στρατόπεδον καί τινας τῶν ὑπερεχόντων, μετὰ τοῦ αὐτοῦ ταῦτα αἰτιᾶσθαι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἅπερ αὐτὸς μετὰ τὸ ἐγκρατὴς γενέσθαι τῆς βασιλείας πολλαπλασίονα ἐνεδείξατο, ἀνηγορεύθη βασιλεὺς αὐτοκράτωρ < . . . >. οὐαὶ δὲ τὴν Ῥωμανίαν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. αὐτοῦ γὰρ Σαρδαναπάλου διάγοντος, καὶ μηδ'ὅλως μήτε αὐτοῦ μήτε τῶν θεραπευτῶν αὐτοῦ οἱανδή τινα στρατιωτικὴν ἢ ἀρχοντικὴν οἰκονομίαν ἐνησχολημένων, τὰ μὲν περιλειφθέντα κάστρα καὶ αἱ χῶραι τῆς δύσεως λεία Βλάχων γεγόνασι καὶ Κομάνων, μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν παραλίων, καὶ τὰ πλείω δὲ ὑπὸ τὸν
p. 162 Ἰωαννίτζην γεγόνασι καθ'ὁλόκληρον. τέλος/δὲ καὶ αὐτὴν τὴν μόνην περιλειφθεῖσαν εἰς βασιλείαν αὐτοῦ βασιλίδα τῶν πόλεων τοῖς Λατίνοις προέδοτο, αὐτὸς ἀνάνδρως καὶ ἀχρήστως φυγών.

PSEUDO – KODINOS

Sub numele lui Georgios Kodinos, curopalat, dar despre care nu se știe nimic altceva, ni s-au păstrat mai multe opere datorate, în realitate unor autori necunoscuți o culegere de scurte scrieri privind istoria, topografia și monumentele Constantinopolului, o lucrare despre funcționarii și serviciile curții bizantine și ale Marii Biserici și o cronică universală foarte concisă, mai curînd o listă de împărați, înregistrînd unele evenimente de la creația lumii pînă la căderea Constantinopolului sub turci (1453). Această cronică relatează mai pe larg despre luptele bizantinilor cu vlahii, cumanii și cruciații.

Ediție folosită: Georgii Codini *Excerpta de antiquitatibus constantinopolitanis* ex recognitione Immanuelis Bekkeri, Bonn, 1843. *

DESPRE ANII DE LA FACEREA LUMII PÎNĂ LA DOMNIA LUI CONSTANTIN CEL MARE ȘI DESPRE CEI CARE AU DOMNIT ÎN REGINA CETĂȚILOR ÎNSĂȘI PÎNĂ LA CUCERIREA ACESTEIA DE CĂTRE AGARENI

1185–1204. Răscoala vlahilor și a bulgarilor din Balcani. Ioniță cu vlahii și cumanii săi cucerește o mare parte din teritoriile bizantine

‹. . .› A domnit Domnul Isaac Anghelos [1] ani 10. În vremea lui a p. 160
început răscoala din Zagoria a vlahilor și a bulgarilor împotriva / romeilor p. 161
creștini; și au fost luați în robie toți oamenii și a fost distrusă aproape toată regiunea apuseană [2] care se găsea sub stăpînirea romeilor. Și cînd, într-un tîrziu, s-au trezit ‹romeii› și au pornit împotriva lor cu război, deși strînseseră armată nu puțină, totuși înaintau cu obișnuita nepăsare sau teamă sau cam ar fi s-o numească cineva, și coborînd pe la cetățile de pe malul mării și ajungînd pînă la Kypsela, fratele lui ‹Isaac›, domnul Alexie [3], atrăgînd de partea sa armata și pe unii dintre comandanți,a prins să-l învinuiască pe fratele său de lucurile de care el însuși s-a arătat vinovat, mult mai mult, după ce a devenit stăpîn pe împărăție; ‹și› s-a proclamat împărat singur stăpînitor ‹. . .›. Vai și amar a fost de împărăția romeilor în zilele acelea! Căci acesta, purtîndu-se ca Sardanapal și nici el nici slujitorii lui neocupîndu-se de loc de treburile militare și civile ale împărăției, cetățuile care mai rămăseseră și ținuturile din Apus au căzut pradă vlahilor și cumanilor, pînă și cele de pe malul mării și cele mai multe au ajuns cu totul sub stăpînirea lui Ioniță [4]. În cele din urmă, însăși regina cetăților [5], singura care mai p. 162
rămăsese în stăpînirea împăratului, a fost predată latinilor, în vreme ce el a fugit în chip laș și zadarnic [6].

---

* Volumul de față era definitivat cînd ne-a parvenit excelenta ediție a „cronicilor scurte" bizantine a lui Peter Schreiner, *Die bizantinischen Kleinchroniken*, 1. Teil, Einleitung u. Text, Viena, 1975. Textul lui Pseudo-Kodinos este stabilit aici, p. 121–155, pe baza tuturor manuscriselor existente. Editorul consideră că nici N. Choniates, nici T. Skutariotes nu au influențat pe autorul cronicii in pasajul reprodus de noi. Și alte cronici scurte din ediția Schreiner menționează luptele bizantinilor cu vlahii Asăneștilor.

[1] Isaac al II-lea Anghelos (1185–1195).

[2] Părțile europene ale Imperiului bizantin.

[3] Alexie al III-lea Anghelos (1195–1203). Despre detronarea lui Isaac în timpul campaniei împotriva răzvrătiților din Balcani, vezi Nichita Choniates, *Istoria*, p. 588 și urm.

[4] Ioniță sau Caloian, țarul bulgarilor și al vlahilor (1197–1207)

[5] Constantinopolul.

[6] Despre fuga lui Alexie Anghelos și refugiul său la marchizul Bonifaciu de Montferrat, vezi Nichita Choniates, *Istoria*, p. 808 și urm.

ΝΑΣΑΡ ΜΑΧΟΥΜΕΤ

p. 57, f. 145v Γράφει ὁ Σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον βασιλέα.
Ὁ Σουλτὰν ὁ μέγας, ὁ ἐξουσιάζων ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλέων, ὁ Νάσαρ,
ὁ δεσπότης ὁ μέγας, ὁ φιλοσοφώτατος, ὁ δικαιότατος, ὁ στρατηγικώτατος, ὁ
νικητής, ὁ ἰσχυρός, ὁ ἐξουσιάζων τῶν ἐξουσιαζόντων, ὁ νικῶν εἰς τὴν ἑαυτοῦ
πίστιν, ὁ Σουλτάνος τῶν Σαρακηνῶν, ἡ ζωὴ τῆς δικαιοσύνης εἰς τὸν κόσμον,
ὁ κληρονόμος τῆς σουλτανικῆς αὐθεντίας, ὁ Σουλτάνος τῶν Ἀράβων, τῶν
Περσῶν καὶ Τούρκων, ὁ πλατύνας τὴν αὐθεντίαν τῆς Αἰγύπτου, ὁ συναγαγὼν
ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν εἰς τὴν πίστιν αὐτοῦ, ὁ ἀποκτείνων καὶ θανατῶν τοὺς
ἀπίστους καὶ φονεῖς καὶ πάντας τοὺς κακούργους, ὁ διώκτης τῶν Ἀρμενίων
καὶ τῶν Φραγκῶν καὶ τῶν Τατάρων, ὁ Ἀλέξανδρος τοῦ καιροῦ τούτου, ὁ
προσκυνητὴς τοῦ Μάκε , ὁ ἀπὸ τοῦ θεοῦ στερεωθεὶς εἰς τὴν αὐθεντίαν, ὁ κρα-
f. 146 τῶν ἰσχυρῶς τὴν πίστιν / αὐτοῦ καὶ τὰ ἐντάλματα τοῦ νόμου, ὁ Σουλτάνος
τῆς γῆς, ὁ στηρίζων τοὺς τοίχους τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὁ ἀνοίξας τὰς θύρας τῆς
p. 58 αὐθεντίας αὐτοῦ, ὁ Μα /χούμετ, ὁ υἱὸς τοῦ Σουλτάνου, ὁ Σουλτάνης Μανσούρ,
ἡ σπάθη τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὁ θεοπολυχρόνητος, ὁ Καλαοῦ, ὁ
διέπων καλῶς τὴν πίστιν αὐτοῦ· γράφω ἐν ὀνόματι θεοῦ, θεοῦ τοῦ ἐλεοῦτος,
πολυχρόνιον ποιήσοι ὁ θεὸς τὸν βασιλέα τὸν ὑψηλότατον, τὸν κραταιότατον,
τὸν ἐνδοξότατον, τὸν ἀνδρικώτατον, τὸν ἰσχυρότατον, τὸν λέοντα, τὸν φρονιμώ-
τατον Ἀνδρόνικον, τὸν νοήμονα τῆς αὐτοῦ πίστεως, τὸν δικαιότατον εἰς τὴν
βασιλείαν αὐτοῦ, τὸν στῦλον τῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν, τὸν πατέρα
τῶν βεβαπτισμένων, τὴν τιμὴν τοῦ χριστιανισμοῦ, τὴν σπάθην τῆς βα-
σιλείας τῶν Μακεδόνων, τὴν ἀνδρειότητα τῆς βασιλείας τῶν Ἑλλήνων, τὸν
βασιλέα τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Ἀλανίας, τὸν αὐθέντη τῆς
Ῥωσίας καὶ Ἰβερίας καὶ τῶν Τούρκων, τὸν κληρονόμον τῆς βασιλείας τῶν
Ῥωμαίων, τὸν ἐξουσιάζουτα τῶν δύο θαλασσῶν καὶ τῶν ποταμῶν, Δούκαν,
Ἄγγελον Κομνηνὸν τὸν Παλαιολόγον, ἄν ποτε νὰ ἦσαι πάντοτε εἰς τὴν βα-
σοιλείαν σου, καὶ νὰ ἦσαι πάντοτε στερρῶς εἰς τὴν ἀγάπην ἡμῶν, καὶ νὰ πλη-
ρώνῃς μετὰ ἐπιμελείας τὰς δουλείας ἡμῶν.
Ἡ γραφή μου αὐτόθεν ἐπεστάλη εἰς τὴν βασιλείαν σου τὴν ἐνδοξοτάτην
f. 146v νὰ γνωρίσῃς, ὅτι ὁ γέρων/ ὁ τιμιώτατος καὶ εὐλαβέστατος Λάζαρος πατριάρχης
τῶν Ἰεροσολύμων < . . . >.

NĀȘIR MUḤAMMED

Nāșir Muḥammed, sultanul Egiptului (1293 – 1340) a primit prin luna noiembrie 1339 o solie din partea împăratului Andronic al III-lea Paleologul (1328 – 1341) în chestiunea scaunului patriarhal al Ierusalimului, disputat de doi arhierei, Lazăr și Gherasim. Răspunsul sultanului, care-l susținea pe Lazăr, s-a păstrat fragmentar în codicele Vaticanus Graecus 952, f. 145v – 146v. Dincolo de fondul acestui episod diplomatic, care nu ne interesează aici, e de reținut că sultanul îl numește pe Andronic, între altele, „împărat al Vlahiei". Aceeași formulă reapare în corespondența schimbată de Ioan Cantacuzino cu succesorul sultanului Nāșir Muḥammed, Nāșir Hassan, în 1348 și reprodusă în *Istoria* împăratului scriitor. Este singurul motiv pentru care am inserat în rîndul izvoarelor adunate în acest volum și scrisoarea sultanului egiptean.

Ediție folosită : W. Regel, *Analecta Byzantino-Russica*, Petersburg, 1891, p. 57 – 58.

1340. Sultanul Malik Nāșir Muḥammed al Egiptului îl numește pe Andronic al III-lea Paleologul, „împărat al Vlahiei"

Scrie sultanul Egiptului către împăratul Andronic :
Sultanul cel mare, cel ce are puterea, împăratul împăraților, Nasar, p. 57 f. 145v
stăpînul cel mare, preaiubitorul de înțelepciune, preadreptul, preaiscusitul
în conducerea oștirilor, învingătorul, puternicul, domnitorul peste domni-
tori, cel ce biruiește întru credința sa, sultanul saracenilor, viața dreptății
în lume, moștenitorul domniei de sultan, sultanul arabilor, al perșilor și al
turcilor, cel ce-și întinde stăpînirea peste Egipt, cel ce adună oameni din
toate neamurile întru credința față de el, cel ce-i ucide și-i dă morții pe cei
necredincioși și ucigași și pe toți făcătorii de rău, prigonitorul armenilor și al
francilor și al tătarilor, cel ce este Alexandru al vremii acesteia, închinătorul
la Meca, întărit de Dumnezeu în domnia sa, cel care păzește cu dîrzenie
credința / sa și poruncile legii, sultanul pămîntului, întăritorul zidurilor f. 146
stăpînirii sale, cel ce deschide porțile domniei sale, Mehmet / , fiul sultanului, p. 58
sultanul Mansur, sabia credinței și domniei sale, cel dăruit de Dumnezeu
cu zile multe, Kalau, cel ce se îngrijește bine de credința lui. Scriu în numele
lui Dumnezeu, al milostivului Dumnezeu, să dea Dumnezeu zile multe împă-
ratului preaînalt, preaputernic, preaslăvit, preaviteaz, preavigurosului,
leului, preacumintelui Andronic, cel ce păzește credința sa, preadreptului
în împărăția sa, stîlpului credinței creștinilor, părintelui celor botezați,
celui ce este cinstea creștinismului, sabia împărăției macedonenilor, vitejia
împărăției elinilor, împăratul Bulgariei și al Vlahiei și al Alaniei, stăpînul
Rasiei și al Iviriei și al turcilor, moștenitorul împărăției romeilor, cel ce
domnește peste cele două mări și peste rîuri, Dukas, Anghelos, Comnen,
Paleologul, am dori să fi pururea în ‹scaunul› împărăției tale și să fii pururea
statornic în dragostea față de noi și să împlinești cu grijă slujbele pentru noi.
Ți s-a trimis îndată scrisoarea mea Măriei tale preaslăvite ca să știi că
bătrînul /, preacinstitul și preaevlaviosul Lazăr, patriarh al Ierusali- f. 146v
mului ‹. . .›[1].

[1] Cf. Dölger, *Regesten*, 2839. Pentru schimbul de scrisori între împăratul Ioan Cantacuzino și sultanul Hasan al Egiptului, privind, de asemenea, problema patriarhului Lazăr și a legitimității așezării sale pe scaunul Ierusalimului, vezi Ioan Cantacuzino, IV, 14, unde se reproduce scrisoarea sultanului către împăratul bizantin, căruia i se dau aceleași titluri printre care și cel de „împărat al Vlahiei".

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΜΑΝΑΣΣΗΣ

CONSTANTIN MANASSES

Nu ştim mult lucruri despre viaţa lui Constantin Manasses, mort, în scaunul de mitropolit al Naupactului în 1173. El a fost unul dintre oficialii curţii lui Manuel I Comnenul (1143–1180). Au rămas de la acest scriitor bizantin mai multe opere, numai în parte editate. Opera sa istorică fundamentală este un *Cronograf* în 6 733 versuri de cîte 15 silabe în care istoriseşte evenimentele de la „creaţia" lumii pînă în 1081. Prin traducerile sale slave *Cronograful* s-a bucurat de o largă circulaţie în sud-estul Europei, printre altele şi la noi în ţară, influenţînd istoriografia românească. G. Popa-Lisseanu a tradus din acest cronograf pasajul referitor la Traian, unde însă nu se pomeneşte nimic despre cucerirea Daciei, ceea ce ne-a făcut să renunţăm aici la el.

Alte lucrări datorate lui Manasses sînt : romanul despre Aristandros şi Calithea — un roman de dragoste păstrat fragmentar, o biografie a poetului Oppianos, mai multe discursuri şi ekphraseis (descrieri retorice), o relaţiune de călătorie, epigrame.

Discursul din care reproducem mai jos unele fragmente a fost adresat de Manasses lui Manuel I Comnenul în 1173. El este important prin referirile la luptele lui Manuel cu ungurii, prezentate desigur, din pricina caracterului encomiastic al lucrării, în termeni hiperbolici, lupte relatate dealtfel şi de Kinnamos. Dar mai însemnată pentru noi este o menţiune a „dacilor", nume arhaizant sub care P. Ş. Năsturel identifică pe români, vezi o amplă analiză a acestui izvor în P. Ş. Năsturel, *Valaques, Coumans et Byzantins sous le règne de Manuel Comnène*, „Byzantina", I, Tesalonic, 1969, p. 181–183.

Ediţie folosită : E. Kurtz, *Ešče dva neizdannyh proizvedenija Konstantina Manassi*, „Vizantijskij Vremennik", XII, 1906, p. 89–98.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΜΑΝΑΣΣΗ ΚΥΡΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΚΥΡΟΝ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΝ ΚΟΜΝΗΝΟΝ

p. 89 < . . . > Ἐγὼ δὲ Σκύθας μὲν καὶ Πέρσας καὶ Κίλικας καὶ χωρῶν ἀνδραπο-
δισμοὺς καὶ ὅλων ἐθνῶν μετοικισμοὺς οὐ περιεργάσομαι οὐδ' οἷον κρατῆρα
κεράσομαι πάμφυρτον, ἀλλὰ τὸ μέγα τοῦτο και πάσαις γλώσσαις ἀνέφικτον,
ὡς ἐφικτὸν τῷ λόγῳ, θαυμάσομαι. τί γὰρ καὶ δράσει τις; ποῖ καὶ πτερύξεται;
οὔπω τὰ τῶν Ἰσαύρων καὶ Κιλίκων ὁ ῥητορεύων ἀπερρητόρευσε, καὶ ὁ βαθυδίνης
Ἴστρος σὲ ἔβλεψε τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἀφθόνοις καταντλοῦντα τοῖς
ἀριστεύμασιν. οὔπω τὰ τῶν ῥητόρων ἠνοίγησαν στόματα ἐφ' οἷς καὶ Νεῖλος
ἑπτὰ σὲ στόμασιν ὕμνησεν, εἰς φόρων ἀπαγωγὴν καταστρεψάμενον Αἴγυπτον,
καὶ πάλιν εἰς Τριβαλλοὺς ἐπετάσθης καὶ Γήπαιδας καὶ Παννόνων γῆν ἐπιρ-
ροιζήσας σου τοῖς πτεροῖς, μέγα τι και οἷον οὔποτε ἥλιος ἔβλεψε τοῖς σοῖς
p. 92 νεοσσοῖς ἐκόμισας θήραμα. < . . . > καὶ τίς γάρ ποτε τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων ἀνα-
ζωσάμενος τοὺς ἀκαταγωνίστους Πάννονας ἐχειρώσατο καὶ ἠργυρολόγησεν,
ἔθνος εὔιππον εὔοπλον, σιδηροφόρον κατάφρακτον, Ἄρει κάτοχον, μυριοπληθὲς
μυριάνθρωπον, ἔθνος ὑπὲρ τὴν ψάμμον εἰς πλῆθος, ὑπὲρ τοὺς Τριβαλλοὺς καὶ
Δάκας καὶ Γέπαιδας τὸ θυμοειδὲς καὶ ἐμπειροπόλεμον, τὴν τόλμαν ἀνίκη-
τον, τὸ θράσος ἀκάθεκτον, τὸν θυμὸν ἀνυπόστατον, ἔθνος αὐτόνομον, ἀδού-

A ACELUIAŞI ⟨A LUI KYR CONSTANTIN MANASSES CUVÎNTARE⟩ CĂTRE ÎMPĂRATUL KYR MANUEL COMNENUL

‹ . . . › Eu nu mă voi ocupa de sciţi şi de perşi şi de cilicieni, nici de robiri p. 89
de ţări, nici de mutări de popoare întregi ca şi cum aş umple un vas cu
un amestec de băuturi de toate felurile, ci voi da glas, în măsura în care
cuvîntul ‹meu› poate să o facă, admiraţiei pentru acest lucru măreţ şi pe
care nici o limbă nu-l poate descrie. Căci oare cum s-o faci? Pînă unde
să te avînţi? Încă n-a isprăvit de vorbit oratorul despre cele întîmplate
isaurienilor şi cilicienilor şi Istrul, cel cu vîrtejuri adînci, te-a şi văzut revăr-
sînd peste împărăţia romeilor belşug de fapte vitejeşti. Nici n-au apucat
să se deschidă gurile ritorilor că Nilul te-a şi slăvit cu cele şapte guri ale
sale, pentru că ai silit Egiptul să plătească biruri şi iarăşi ţi-ai luat zborul
spre tribali[1] şi gepizi[2] şi ai umplut de zgomotul aripilor tale pămîntul pano-
nilor[3], aducînd puilor tăi vînat cît încă n-a văzut soarele/‹ . . . ›. Şi oare cine p. 92
dintre cei care au primit stăpînirea asupra romeilor i-a învins pe panonii
cei nebiruiţi în luptă şi i-a pus să plătească bir pe ei, popor de buni călăreţi,
bine înarmat, în armuri de fier îmbrăcat, de Ares insuflat, cu zeci de mii de

[1] Tribali = sîrbi.

[2] Gepizii sînt, după Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 112, ungurii. P. Ş. Năsturel, „Byzantina", I, 1969, p. 182, n. 53 arată însă că în acest caz nu ar avea sens afirmaţia de mai jos a lui Manasses care spune că ungurii (=panonii) sînt mai buni luptători decît . . . gepizii, adică, după Moravcsik, ei înşişi. Năsturel identifică pe gepizi cu cumanii.

[3] Panonii = ungurii, numire arhaizantă obişnuită pentru aceştia în literatura bizantină.

λωτον, ὑψαυχενοῦν, φιλελεύθερον, αὐταρχούμενον. ἵδρυται μὲν τὸ ἔθνος ὑπὲρ τὸν Ἴστρον τοῦτον τὸν βαθυδίνην τὸν πολυχεύμονα, τὸν τὸ ῥεῖθρον στόμασι πλείοσιν ἐπι τὸν Εὔξεινον ἐρευγόμενον· ἀφέστηκε δὲ τῆς καθ᾽ἡμᾶς ταύτης ἀρχῆς ἀπείροις ὅτι καὶ οὐκ ἀριθμητοῖς διαστήμασιν, ἀκοῇ μόνῃ σχεδὸν γινωσκόμενον· ἡ γὰρ φύσις ἀνέκαθεν τὰς ἀρχὰς ἄμφω ταῖς Ἴστρου ῥοαῖς ἀπετείχισε
p. 97 καὶ πύργον ὑγρὸν καὶ κινούμενον αὐταῖς ἐσχεδίασε < . . . >./ Ἰσαύρους καὶ Κίλικας, Ἰνδοὺς καὶ Πέρσας Ἀλέξανδρος ἐτροπώσατο· καὶ σέ, καταπολεμήσαντα Δάκας καὶ Πέρσας καὶ Κίλικας, ἤδη δεσπότην καὶ Πάννονες ἐπιγφράφονται < . . . >.

Περὶ τὴν Ἰωνίαν (φησίν) ἠγαλματούργητο πέτρινος ἄνθρωπος καὶ
p. 98 κατεῖχε μὲν αἰχμὴν ἐν τῇ δεξιᾷ, προετείνετο δὲ τόξον ἐν τῇ ἀριστερᾷ καὶ / φαρετρεῶνα προσήρτητο· ἐγγεγλύφατο δὲ καὶ γράμματα τῷ ἀγάλματι ἐκ τοῦ δεξιοῦ μέχρι καὶ ἐς τὸν ἀριστερὸν ὦμον διὰ τῶν στηθέων διήκοντα· διὰ τούτων δὲ τῶν γραμμάτων ἠβούλετο λέγειν ὁ ἄνθρωπος ὡς „ἐγὼ τούτοις τοῖς ὤμοις τὴν χώραν ταύτην κατεκτησάμην''. ἀλλὰ τοσούτῳ σὲ δικαιότερον ἐν μέσῃ γῇ Παννόνων ἐστήξεσθαι χρύσεον καὶ τὸ μέγα σου τροπαιούχημα τοῦτο διατρανοῦντα τοῖς γράμμασιν, ὅσῳ τοῦ τὴν Ἰωνίαν χειρώσασθαι τὸ δυσκαταμαχήτου Παννόνων ἔθνους περιγενέσθαι πολλῷ περιφανέστερον καὶ σεμνότερον.

chipuri şi zeci de mii de oameni, un popor covîrşind în mulţime nisipul, mai presus decît tribalii,decît dacii[4] şi decît gepizii în privinţa curajului şi a priceperii în lupte, de nedepăşit în îndrăzneală, de nestăpînit în cutezanţă, de neînfruntat în mînie, popor neatîrnat, nesupus, mîndru, iubitor de libertate, care se conduce singur. Sălăşluieşte neamul acesta dincolo de Istrul cel învolburat şi cu valuri multe, care-şi aruncă apele cu zgomot prin mai multe guri în Pontul Euxin. E depărtat de această împărăţie a noastră prin distanţe nemărginite şi de necuprins, fiind cunoscut aproape numai din auzite. Căci natura dintru început a despărţit cele două state
prin apele Istrului şi a închipuit între ele zid lichid şi mişcător < . . . >./ Pe p. 97
isaurieni şi cilicieni, pe inzi şi perşi i-a pus pe fugă Alexandru. Iar pe tine, care i-ai biruit în război pe daci şi perşi şi cilicieni, te recunosc acum de stăpîn şi panonii < . . . >.

Spun unii că în Ionia a fost făcută statuia unui om din piatră şi el p. 98
ţinea în mîna dreaptă o lance, iar stînga întinsă înainte ţinea un arc şi ‹la şold› îi atîrna o tolbă cu săgeţi. Erau săpate pe statuie şi litere, de la umărul drept pînă la cel stîng, întinzîndu-se peste piept. Prin aceste litere omul voia să spună: „eu am dobîndit cu aceşti umeri ţara aceasta''[5]. Dar a fost cu atît mai drept să se pună în mijlocul ţării panonilor statuia ta de aur care să vestească limpede cu slove această mare biruinţă a ta, cu cît este un fapt mult mai strălucit şi mai impunător să supui neamul de înfrînt în luptă al panonilor decît să cucereşti Ionia.

---

[4] Dacii sînt după Năsturel, *op. cit.*, p. 182, românii. Moravcsik nu propune nici un fel de identificare pentru aceşti ,,barbari'' din discurs.

[5] Cf. Herodot, II, 106.

ΑΝΟΝΥΜΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

1

p. 37, f. 34 72. „Εἰς τὰς εἰκόνας τῶν βασιλέων τοῦ τε κυροῦ 'Αλεξίου".

< . . . >
'Εκεῖθεν ὄψει καὶ Μανουὴλ δεσπότην
20 πορφυροφυῆ, πᾶσι φρικτὸν βαρβάροις,
ᾧ προσκυνοῦσι Δαλμάται, Πέρσαι καὶ Σκύθαι,
'Αντιόχου γῆ καὶ Κίλικες καὶ Χάλεπ. < . . . >

2

p. 43, f. 36 81. „Εἰς τὰς πύλας τοῦ οἴκου ἐν αἷς εἰκονίσθη ὁ βασιλεὺς καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος ἔχουσα ἐγκάρδιον τὸν Χριστὸν στέφοντα τὸν βασιλέα καὶ ἄγγελος προοδεύων ὁ ἅγιος τε Θεόδωρος ὁ Τήρων χειρίζων αὐτῷ τὸ ξίφος καὶ ὁ ἅγιος Νικόλαος ὄπισθεν ἑπόμενος".

'Ιδοὺ Μανουήλ, ἀρραγὲς 'Ρώμης κίον,
Κομνηνέ, βλαστὲ πορφύρας, αὐτοκράτορ, < . . . >
21 Σὴν δεξιὰν ἔφριξεν 'Ισμαὴλ τέκνον,
Σύρος τρυφηλός, Βαβυλώνιος, Σκύθης,
Παίων, Τριβαλλός, 'Ιλλυριός, Δαλμάτης.

EPIGRAME ANONIME

Codicele grec existent sub nr. 524 în Biblioteca Marciană din Veneția cuprinde un însemnat număr de lucrări poetice de întindere mai mică sau mai mare atribuite mai multor scriitori din secolele XII–XIII. Codicele datează se pare din secolul al XIII-lea. Cel mai adesea numele autorilor nu sînt indicate în text. Dintre autorii amintiți nominal, remarcăm pe Nikolaos Kallikles, Christofor din Mitilene, Teodor Prodromos, Constantin Stilbes, Teofilact al Ohridei, Teodor Balsamon, Constantin Manasses.

Toate poeziile din acest codice au fost transcrise de C. Horna, care a editat o parte din ele, dar a fost împiedicat de împrejurări să dea la iveală o ediție completă a codicelui. După C. Horna, Spiridon Lampros a publicat în 1911 în revista sa „Neos Ellinomnimon" o serie de poezii din codice mai importante prin informațiile istorice pe care le cuprind.

În cele ce urmează reproducem cîteva epigrame referitoare la victoriile lui Manuel I Comnenul (1143–1180) împotriva cumanilor și ungurilor, interesante deci pentru istoria teritoriului țării noastre. Îndeosebi una dintre epigrame e valoroasă prin faptul că dă o versiune diferită de a lui Kinnamos despre atacarea de către bizantini a Ungariei în anul 1166. Potrivit versiunii din epigramă trupele de sub comanda lui Ducas au atacat pe unguri pe la Vidin (Kinnamos vorbea de ținuturi învecinate cu Galiția), traversînd pe aici Dunărea. Epigramele vorbesc și despre victorii asupra „dacilor". Poporul desemnat sub acest nume arhaizant, diferit de unguri și sîrbi („peoni", „tribali") a fost identificat de P. Ș. Năsturel cu românii și cumanii, aceștia din urmă denumiți și „sciți", care locuiau pe teritoriul fostei Dacii traiane. Chiar dacă această identificare nu e foarte sigură, textul merită să fie reținut și supus unor analize aprofundate în viitor. Studiate — din alt punct de vedere — și de bizantinistul maghiar Gy. Moravcsik, epigramele din Codicele Marcian au fost relevate ca izvoare ale istoriei românilor de P. Ș. Năsturel care le comentează pe larg în articolul său *Valaques, Coumans et Byzantins sous le règne de Manuel Comnène*, „Byzantina", I, 1969, Tesalonic, p. 180–184.

Ediție folosită: Sp. Lampros, „Neos Ellinomnimon", 8, 1911, p. 3–59, 124–192.

1

72. *Pentru icoanele împăraților și a lui kyr Alexie.* p. 37, f. 34

< . . . > Iar aici vei vedea și pe Manuel împăratul, cel născut în Porphyra, temut de toți barbarii, căruia i se închină dalmații, perșii și sciții, pămîntul Antiohiei și cilicienii și Alepul. < . . . >

2

81. *Pentru porțile clădirii pe care au fost înfățișați împăratul și mai sus de el Preasfînta Născătoare de Dumnezeu avîndu-l în inimă pe Hristos care încoronează pe împărat; înainte merge un înger, iar sfîntul Teodor Tiron îi pune în mînă sabia și în urma <lor> vine sfîntul Nicolae* p. 43, f. 36

Iată-l pe Manuel, stîlpul de nesfărîmat al Romei, Comnene, vlăstar al Porphyrei, împărate < . . . >. De dreapta ta s-au îngrozit odrasla lui Ismail, molatecul sirian, babilonianul, scitul, peonul, tribalul, ilirul, dalmatul.

3

p. 154, f. 116 258. „Εἰς τὸν ἀπὸ τῆς Πόλεως προσαχθέντα στέφανον".
Τί λάμπαδος χρὴ τῷ φεραυγεῖ φωσφόρῳ,
τί στίλψεως χρὴ τῷ διαυγεῖ λυχνίτῃ
καὶ σοὶ στεφάνου τί δέει χρυσηλάτου,
ἄναξ Μανουήλ, πορφύρας ἔμπνουν ῥόδον,
ὃν μυρία τρόπαια κυκλόθεν στέφει,
μερῶν πλακέντα κοσμικῶν ἐκ τεττάρων;
Καὶ μάρτυρές μοι Σικελός, Πέρσης, Σκύθης,
Ἀντιόχου γῆ καὶ Κίλικες καὶ Χάλεπ. < . . . >

4

p. 127, f. 46 111. „Ἐπὶ τρικλίνῳ νεουργηθέντι χάριν τραπέζης τῶν μοναχῶν παρὰ τοῦ βασιλέως κῦρ Μανουὴλ ἔνθα εἰκονίσθησαν σὺν αὐτῷ καὶ ὁ πάππος αὐτοῦ βασιλεὺς κῦρ Ἀλέξιος καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ βασιλεὺς κῦρ Ἰωάννης καὶ ὁ Βουλγαροκτόνος κῦρ Βασίλειος".
Ἂν εἶχε κραυγὴν καὶ δομημάτων φύσις,
πάντως ἂν εἶπεν ἡ μονὴ τοῦ Μωκίου
τοῦ καὶ θύτου πρὶν καὶ τυθέντος ἐν τέλει
Σαμψών τε πηγῆς μυριοκρούνου μύρου
ὡς ἔπλασαν με χεῖρες αὐτοκρατόρων.
Καὶ γὰρ τετρακτὺς ὧδε τῶν βασιλέων
γραφεῖσα τοὺς βλέποντας εἰς μνήμην ἄγει
ὡς πρῶτα μὲν σκήνωμα τῶν μονοτρόπων
δείκνυσι Βασίλειος αὐτὴν αὐτάναξ,
ὃς Βουλγάρων μάχαιραν ἠκονημένην
ἤμειψεν εἰς ἄροτρον ἀστέκτῳ κράτει,
Ἀλέξιος δὲ Κομνηνὸς περσοκτόνος
εἰς κοινὸν αὐτοὺς ἐγκαθιστάνει βίον,
ζωαρκὲς ἅπαν ἀφθονωτάτως νέμων,
Ἰωάννης τούτου δε παῖς ἐκ πορφύρας
ὁ Σκυθοπερσόλεθρος οὐ λήγει βρύων/
p. 128 εὐεργεσιῶν μυριοτρόπους λύσεις.
Βλαστός δε τούτων Μανουὴλ αὐτοκράτωρ
πορφυροθαλής, οὗ μόνον κλῆσιν τρέμει
Παίων, Ἰταλός, Δαλμάτης, Πέρσης, Σκύθης
καὶ γῆς τετραμέρεια πλουτεῖ δεσπότην,
εἰς πολλαπλοῦν μὲν τὰς δόσεις προσαυξάνει < . . . >.

3

258. *Pentru coroana adusă din Oraș*[1] p. 154, f.116

Ce-i mai trebuie feștilă luceafărului aducător de lumină, ce-i mai trebuie strălucire marmurei sclipitoare, ce-ți mai trebuie ție coroană din aur făurită, stăpîne Manuel? Pe tine te desfată cu parfumul său trandafirul Porphyrei, încununat de jur împrejur de nenumărate victorii, pe care-l împletesc cele patru părți ale lumii. Matori îmi sînt sicilianul, persul, scitul, pămîntul Antiohiei și cilicienii și Alepul < . . . >.

4

111. *Spre mulțumire pentru refacerea triclinului trapezei monahilor de către împăratul kyr Manuel, unde au fost înfățișați împreună cu el și bunicul său, kyr Alexie împăratul și tatăl său, împăratul kyr Ioan și kyr Vasile Bulgaroctonul.* p. 127, f.46

De-ar avea glas din fire și clădirile, atunci, desigur, mănăstirea lui Mokios, cel care a adus mai întîi jertfe apoi a fost jertfit[2] și a lui Samson, izvorul îmbelșugat de mir[3] ar spune că pe mine m-au făurit mîinile unor împărați. Căci grupul de patru împărați aici zugrăvit aduce aminte celor care-l privesc că mai întîi Vasile împăratul a ctitorit această așezare de solitari, el care a prefăcut în plug, prin forța lui de nestăvilit, sabia ascuțită a bulgarilor. Iar Alexie Comnenul ucigătorul de perși i-a făcut să trăiască viață de obște, dîndu-le din plin cele trebuincioase vieții. Fiul acestuia, Ioan, cel născut în Porphyra, nimicitorul sciților și al perșilor nu a contenit să sporească numărul cheltuielilor/de binefacere de tot soiul. Iar vlăstarul lor, p. 128
împăratul Manuel, născut în Porphyra, de al cărui nume chiar tremură peonul, italianul, dalmatul, persul, scitul, pe care-l îmbogățesc cele patru părți ale pămîntului, peste care domnește, face să crească de mai multe ori numărul daniilor < . . . >.

---

[1] Este vorba de Constantinopol.

[2] Este vorba de sfîntul Mokios, martirizat în vremea lui Dioclețian, în viitorul Constantinopol. Deasupra mormîntului său s-a ridicat de către împăratul Constantin — afirmă tradiția — o biserică devenită mănăstirea sfîntului Mokios, una dintre cele mai vestite din capitala Imperiului bizantin. Despre ea v. Janin, *Géographie ecclésiastique de l'Empire byzantin*, Paris, 1969, III, p. 354–358.

[3] În biserica sfîntului Mokios a fost înmormîntat de asemenea sfîntul Samson, potrivit tradiției o rudă a lui Mokios. Mormîntul lui era după credința bizantinilor „izvorîtor de mir"

5

p. 145/6, f. 107v 222. " Εἰς τὴν ἀπὸ Κορίνθου ἀνακομισθεῖσαν εἰς τὴν/ μεγαλόπολιν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Θεοδώρου καὶ αὖθις ἀποσταλεῖσαν ἐκεῖσε".

‹ . . . › Σὺ δ'ὡς ἕως νῦν, καὶ πάλιν ὑπερμάχει.
Ὡς δὲ στέφους ἔφριξεν αὐτοῦ τὸ κράτος
Ἀντιόχου γῆ καὶ Χάλεπ καὶ Κιλίκων
καὶ σερβικὴ ξύμπασα καὶ γῆ Παννόνων
καὶ Σικελῶν ῥὴξ καὶ Σκυθῶν πανσπερμία
καὶ γαῦρον ἔθνος Ἰταλῶν πλῆρες θράσους
καὶ Νεῖλος ἄρδων ταῖς ῥοαῖς Αἰγυπτίους,
οὕτω λιταῖς σαῖς καὶ τὸ λεῖπον προτίθει,
κἄν τις λαθὼν βάρβαρος ἑρπύσῃ δράκων,
θραῦσον κεφαλὴν τῷ βασιλεῖ συμπνέων
καὶ γῆς τετραμέρεια γνώτω κυκλόθεν
αὐχοῦντα τοῦτον τὴν πάλαι μοναρχίαν
κύκλους διαγράφοντα μακρῶν ἡλίων.

6

p. 158/9, f. 118v 270. „ Εἰς τάφον".

‹ . . . ›
Πατὴρ δὲ βλάστος πορφύρας Ἰωάννης,
ὃν ἐν μάχαις ἔφριξε Πέρσης τοξότης,
Σκύθης ἁμαξεύς, Ἰταλῶν γαῦρον γένος
καὶ γῆς ἕω σχοίνισμα καὶ δυσμῶν ὅροι.
Σύναιμος ἄναξ Μανουήλ, κλὼν πορφύρας,
αὐτοκράτωρ κράτιστος, εἰς ῥώμην λέων
καὶ πυκνὸς εἰς νοῦν καὶ γλυκασμὸς ἐν λόγοις
οὗ καὶ ῥοπὴν ἔπτηξεν ὀφθαλμοῦ μόνην
Ἀντιοχεύς, ἄμετρον ὀφρὺν εἰσφέρων,
καὶ τῆς Ἄγαρ παῖς, Ἰκονιεὺς ἱππότης
καὶ γῆ Τριβαλλῶν καὶ τόποι Παριστρίων. ‹ . . . ›

7

p. 161, f. 119 272. Δημοτικὰ ἀνεπίγραφα εἰς Μανουὴλ Κομνηνόν.

Ἔστι πιστὸς ἐν οὐρανῷ μάρτυς τῶν σῶν τροπαίων
ὁ φωτοβρύτης ἥλιος, ὁ μέγας ἀστεράρχης
ἐκ μὲν τῆς ἕω προελθών. βλέπων αὐτὸς ὑψόθεν
p. 162 τὰ κράτη τὰ κατὰ Περσῶν καὶ τῶν Ἀντιοχέων
καὶ πάλιν αὖθις μετελθὼν ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν
τὰς ἐν θαλάττῃ σου λαμπρὰς καὶ θαυμασίας νίκας
κἀκεῖθεν αὖθις διελθὼν ἐπὶ δυσμῶν τοῦ ὅρους
τῶν Τριβαλλῶν καταστροφήν, Παιόνων τὴν δουλείαν,
καὶ Δαλματῶν ὑποταγὴν καὶ τῶν Δακῶν τὴν φρίκην
καὶ σὺν αὐτοῖς καὶ μετ'αὐτοὺς τὸ μέγιστον καὶ κρεῖττον,
προέλευσιν σικελικῆς νήσου τυραννοτρόφου. ‹ . . . ›

5

222. *Pentru icoana sfîntului Teodor, readusă de la Corint în orașul cel mare*[4] *și iarăși trimisă acolo.* p. 145/6, f. 107v

‹ . . › Tu, ca și pînă acum, apără-i iarăși. Cum de teama puterii coroanei lui s-au înfiorat pămîntul Antiohiei și Alepul și cilicienii și toată țara sîrbească și pămîntul panonilor și regele sicilienilor și toată sămînța sciților și neamul mîndru al italienilor plin de îndrăzneală și Nilul care scaldă cu valurile lui ‹pămîntul› egiptenilor, tot astfel, prin rugăciunile tale, fă să fie și în viitor. Iar dacă vreun șarpe de barbar s-ar strecura în ascuns, zdrobește-i capul, ajutîndu-l pe împărat și de jur împrejur fă să-l cunoască cele patru părți ale pămîntului, pe cel care se mîndrește cu vechea împărăție și-i croiește șiruri de ani îndelungați.

6

270. *Pentru mormînt.* p. 158/9, f. 118v

‹ . . . › Tatăl, vlăstarul Porphyrei Ioan,/de care s-au îngrozit în lupte arcașul pers, conducătorul de car scit, neamul trufaș al italienilor și partea de răsărit a pămîntului și hotarele din apus. Domnul Manuel, din sîngele lui, vlăstar al Porphyrei, preaputernic împărat, cu o forță de leu, ager la minte și dulce la vorbă. S-au chircit de frică, numai la clipirea ochiului lui, antiohianul, care-și ridică nemăsurat sprînceana trufașă și copilul Agarei, călărețul iconian și pămîntul tribalilor și ținuturile paristrienilor. ‹ . . . ›

7

272. *Însemnări în limba populară pentru Manuel Comnenul, fără titlu.* p. 161, f. 119

Martor vrednic de crezare al victoriilor tale este, pe cer, soarele dătător de lumină, mărețul conducător al astrelor care vine dinspre răsărit. El vede de sus/biruințele asupra perșilor și antiohienilor și trecînd apoi spre miază-zi, victoriile tale strălucite și minunate pe mare și, de acolo trecînd spre hotarele de la apus — distrugerea tribalilor, robirea peonilor și supunerea dalmaților și groaza dacilor și odată cu ele și după ele lucrul cel mai mare și mai de seamă înaintarea spre insula Siciliei, odrăslitoare de tirani ‹ . . . ›. p. 162

[4] Este vorba de Constantinopol.

[5] Aluzie la semnul crucii, văzut pe cer potrivit unei tradiții pioase bizantine, de Constantin cel Mare în ajunul victoriei de la Pons Milvius.

8

p. 178, f. 181ʳ 337. “ ’Επίγραμμα γεγονὸς ἐπὶ τῷ ἐμπαγέντι μέσον τῆς οὐγγρικῆς χώρας Τιμίῳ Σταυρῷ”.

῞Ον πρὶν κατιδὼν ἀστερόγραφον τύπον
ὁ γῆς μονάρχης καὶ μέγας Κωνσταντῖνος
νίκας κατ’ἐχθρῶν ἔσχεν ἀκράτῳ κράτει,
ἐνταῦθα τοῦτον Παιόνων γῆς ἐν μέσῳ
μνήμης χάριν ἔστησε τοῖς ὀψιγόνοις
Δούκας σεβαστὸς εὐκλεὴς ’Ιωάννης,
στηλογραφῶν ἄριστον ἔργον καὶ ξένον.
Οὗ καὶ προῆρξε καὶ προῆξεν εἰς τέλος
ὁ πᾶσιν ἀσύγκριτος αὐσονοκράτωρ.
πορφυροθαλὴς Μανουήλ, ἄναξ μέγας,
ὃς μυριαχῶς συντριβὰς δοὺς ποικίλας
τῇ Παιόνων γῇ καὶ τὸν ῎Ιστρον τὸν μέγαν
εἰς τάφον αὐτοῖς αὐτόρυκτον εὐρύνας
ὡς ὁρκολύταις, ὡς θεοῦ παραβάταις,
ταύτην ἁπάσαις προστιθεὶς δριμυτέραν
μόνος τὸ δράμα καὶ νικήσας καὶ δράσας.
Καὶ γὰρ στρατηγοὺς γεννάδας ἐπικρίνας
καὶ παμμιγεῖς φάλαγγας ἐντάξας τόσας,
ἀρχιφαλαγγάρχην σε τὸν Δούκαν κρίνας,
f. 182 ῎Ιστρον προελθεῖν ἐκ Βιδίνης προτρέπει
κἀκεῖθεν εἰς γῆν εἰσβαλόντας Παιόνων
πληθὺν δορϋάλωτον αὐτῶν ἑλκύσαι.
῝Ο καὶ καθὼς κέκριτο κατορθωκότες
πλήρεις ἀναστρέφουσιν ἀριστευμάτων
σὺν αἰχμαλώτων ψαμμομετρήτῳ στέφει.
Σήμαντρον οὐκοῦν τῆς τόσης εὐβουλία
τοῦ πορφυρανθοῦς αὐτάνακτος Αὐσόνων
πήγνυσιν ὧδε Γολγοθᾶν ὡς εἰς νέον
τοῦ νικοποιοῦ σταυρικοῦ ξύλου τύπον.

8

337. *Epigrama înscrisă pe Cinstita Cruce înfiptă în mijlocul țării ungurești.* p. 178, f. 181ʳ

Semnul scris în astre pe care odinioară văzîndu-l monarhul pămîntului, marele Constantin, a dobîndit victorii depline asupra dușmanilor, pe acesta l-a așezat aici, în mijlocul pămîntului peonilor, spre amintire pentru urmași, sebastul Ioan Ducas cel vestit, înscriind pe el frumoasa și minunata faptă, pe care a început-o și dus-o pînă la capăt împăratul ausonilor cel ce nu poate fi asemuit cu nimeni, vlăstarul Porphyrei, Manuel, marele conducător. Acesta, ostenindu-se în multe chipuri în pămîntul peonilor, a făcut din Istrul cel mare mormînt săpat de la sine pentru niște călcători de jurăminte și răzvrătiți împotriva lui Dumnezeu ce sînt, întinzîndu-le tuturor această prea amară ‹pedeapsă›, singur înfăptuind și biruind în această acțiune. Și după ce a ales strategi viteji și a rînduit atîtea falange amestecate, din feluriți oameni, te-a pus pe tine, Ducas, conducător suprem peste falange și te trimite/să treci Istrul pe la Vidin și de aici să te arunci în pămîn- f. 182
tul peonilor pentru ca să iei o mulțime de prizonieri dintre ei. Și izbutind cea ce s-a hotărît, ei se întorc acoperiți de fapte vitejești cu o cunună de prizonieri mulți cît nisipul. Iar ca o pecete a bunei hotărîri a floarei Porphyrei, a împăratului ausonilor ‹Ducas›înfige aici, ca pe o nouă Golgotă, semnul crucii dătătoare de biruință [6].

[6] Cf. Kinnamos, Bonn, p. 206; Năsturel, „**Byzantina**”, I, 1969, p. 180—181.

INDICE*

---

* Cuprinde numai numele proprii din textul *Introducerii*, din textele traduse şi din notiţele biobibliografice de la fiecare autor şi numai în cazuri excepţionale pe cele din note. Sînt înregistrate cu trimiteri la pagini şi numele de persoană redate prin perifraze sau pronume. În lipsa unor norme precise pentru transcrierea cuvintelor greceşti bizantine şi moderne s-au adoptat de la caz la caz soluţii, poate discutabile, urmărindu-se însă o anumită consecvenţă în grafie. S-a constatat totuşi, la redactarea indicelui, existenţa unor inconsecvenţe (ex. *Georgios-George*, *Manuil-Manuel*, *Branas-Vranas*), care nu au mai putut fi îndreptate. În transcrierea numelor slave s-a respectat *Îndreptarul ortografic* al Academiei; dar şi aici, în virtutea unei tendinţe tot mai puternice în lucrările de specialitate, s-au produs unele abateri în sensul adoptării transcrierii internaţionale. Indicele a fost întocmit de N. Ş. Tanaşoca, ajutat de Cornelia G. Tanaşoca şi de Marcel D. Popa, cărora le aducem şi pe această cale vii mulţumiri.

Notă adiţională. Conştienţi ei înşişi, cei dintîi, de unele lipsuri ale acestui volum, autorii se socotesc datori să atragă atenţia cititorilor asupra următoarelor: în selectarea textelor criteriul fundamental a fost prezenţa în ele a unor referiri exprese la românii din dreapta şi stînga Dunării şi la teritoriul locuit de ei. Au fost deci lăsate de o parte paginile, adesea numeroase, privind popoarele migratoare care au străbătut acest teritoriu sau au avut în vreun fel legături cu românii, atunci cînd nu era vorba în mod evident de prezenţa lor la nord de Dunăre şi în Paristrion sau de raporturi cu *vlahi* de pe ambele maluri ale fluviului, denumiţi ca atare în texte. Este cazul unor largi părţi din opera lui Mihail Attaliates, a Anei Comnena, a lui Ioan Skylitzes sau Kedrenos, absolut necesare altminteri înţelegerii cadrului de istorie universală în care s-a desfăşurat viaţa poporului român. Renunţînd la asemenea pagini, s-au eliminat însă, printr-o regretabilă inadvertenţă, cele două pasaje din Kedrenos, Bonn, II, p. 554—555 şi 599, unde se atestă prezenţa în 1043, ca duce al oraşelor paristriene a lui Katakalon Kekaumenos; se arată că acesta a învins în două rînduri pe ruşii în conflict cu Bizanţul şi se relatează, de asemenea, că în 1050, în lupta de la Diakene cu pecenegii, Katakalon, rănit, a fost salvat de pecenegul Galinos, cunoştinţă a sa din vremea cînd era duce al Paristrionului. Pentru comentarii cf. Bănescu, *Les duchés*, p. 74—78; Diaconu, *Les Petchénègues*, p. 53—55, 73—74, cu bibliografie. Dintr-un scrupul, poate excesiv, s-a renunţat, de asemenea, la unele texte sau pasaje a căror

---

legătură cu istoria românilor a fost contestată întemeiat sau care nu este foarte clară; pentru a fi făcut obiectul interesului unor istorici români ele trebuiau poate, totuşi, incluse în volum. Aşa se întîmplă cu pasajul din Ana Comnena, VIII, V, 2 despre cei 5 000 de munteni războinici (ἀρειμάνιοι) trecuţi de partea lui Alexie I, în luptă cu pecenegii (1091) şi în care N. Iorga, *Histoire des Roumains*, III, p. 88 văzuse „aromâni"; la fel se prezintă cazul pasajului din N. Choniates, *Istoria*, Bonn, p. 401–402, unde este menţionată localitatea Chele (Χηλή), identificată de N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe*, Bucureşti, 1899, p. 32–34, cu Chilia, dar dovedită de N. Bănescu, *Chilia (Licostomo) und das bythinische* Χηλή, „Byzantinische Zeitschrift", 28, 1928, p. 68–72, ca fiind un oraş din Bitinia. Mai puţin justificate vor părea, poate, ezitările noastre înaintea pasajului în care Ioan Cantacuzino, Bonn, I, p. 145–149, relatează despre un „nomad" (păstor) din Rodope de neam „dac", pe nume Syrmpanos (Συρμπάνος), partizan al lui Andronic al III-lea în războiul civil din Bizanţul secolului al XIV-lea; unii cercetători sînt încredinţaţi că este vorba de un român, Şerban, şi s-a vorbit chiar, în legătură cu pretinsul „nomadism", de o aluzie la venirea vlahilor din nord, cf. A. Sacerdoţeanu, *Consideraţii asupra istoriei românilor în evul mediu*, Bucureşti, 1936, p. 251. Nu apar în volum nici texte cunoscute de noi, fragmentar, pe cale indirectă (de pildă, sholiastul lui Tucidide, despre Dolopia identificată cu „Vlahia de Sus", cf. I. I. Nistor, *Originea românilor din Balcani şi Vlahiile din Tesalia şi Epir*, Bucureşti, 1941, p. 29 sau unele discursuri panegirice cu aluzii la Asăneşti, din vremea Anghelilor); pînă la consultarea ediţiilor respective am evitat să reproducem pasaje, altminteri de mică importanţă, după alte lucrări. Am renunţat, poate prea de grabă, la versurile lui Tzetzes (*Chiliade*, II, 34, v. 60–100) despre podul lui Traian, simplă parafrază a lui Dio Cassius, aşteptînd ca ediţia *Epistolelor* sale să ne aducă eventuale texte mai interesante. În sfîrşit, am socotit prematură includerea într-o culegere ca aceasta a unor texte obscure, încă insuficient discutate ca izvoare istorice, cum sînt *Oracolele* atribuite lui Leon al VI-lea, ale căror aluzii la vlahi şi cumani, relevate de N. Iorga, „Revista istorică", IV, 1920, 10–12, p. 272,nu au fost încă cercetate mai îndeaproape. Asemenea completări rămîn în sarcina volumului următor din această serie. *A.E.* şi *N.Ş.T.*

CUPRINS

CORRIGENDA

La pagina:	rîndul:	în loc de:	se va citi:
49	14 de sus	Dunărea	Istrul
61	20 ,,	ţinuturile	cetăţile
85	titlul, fr. 4	Epir	Tesalia
97	6 de sus	Dunăre	Istru
103	5 ,,	Dunăre	Istru
135	19 ,,	Dunăre	Istru
253	12 ,,	Dunăre	Istru
469	nota 24	Iştip	Stob
479	5 de jos	de frate	de soră
499	21 de sus	de la Dunăre	paristrieni
535	3 ,,	1173	1187

Fontes Historiae Daco-Romanae, III

Redactor: BEATRICE BUDESCU
Tehnoredactor: PETRU BRUMĂ

Bun de tipar 20.XII.1975. Tiraj 1300ex. Hîrtie scris IA tratată cu 83% gr. alb. Format 16/70×100 de 70 g/m². Coli de tipar 37,75
C.Z. pentru biblioteci mari 9 (498) (001–12)
C.Z. pentru biblioteci mici 9(498)

c. 2278 I. P. Informaţia
str. Brezoianu nr. 23-25
BUCUREŞTI